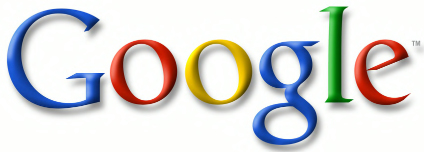

~~Bucharest~~
Romania

EXPLICAȚIUNEA

TEORETICĂ ŞI PRACTICĂ

A

DREPTULUĬ CIVIL ROMÂN

IN COMPARAȚIUNE CU LEGILE VECHI

ŞI CU

PRINCIPALELE LEGISLAȚIUNI STRĂINE

DE

Dimitrie Alexandresco

TOMUL AL SAPTELEA
Art. 1157—1222 C. Civ.

IAŞI
TIPOGRAFIA NAȚIONALA
11, STRADA ALEXANDRI, 11
1903

DREPTUL CIVIL ROMÂN

IN COMPARAȚIUNE CU LEGILE VECHI

și cu

principalele legislațiuni străine

TOM. VII,

Despre Obligațiuni.

Binefacerea stă nu numai întru a da legi, ci mai vîrtos în păzirea și împlinirea lor.

(Hrisovul lui Sc. Calimach din 1817, pentru promulgarea Codului civil).

„Predic și practic respectul legei, ear nu aplicarea judaică a textului. De câte ori textul legei este clar, îl respect și nu mě încovăesc nici înaintea unei autorități, pentru că cea mai mare din toate autoritățile este acea a legiuitorului. De câte ori el a vorbit, interpreții n'au de cât să se supue. Dacă ei găsesc că legea este rea, ei sunt liberi de a o critica, nu însă de a o schimba sub cuvênt de interpretare, cu toate că în acest pacat cad adese-ori atât tribunalele cât și autorii".

(Laurent, *Principes de droit civil*, *préface*).

EXPLICAȚIUNE
TEORETICĂ ȘI PRACTICĂ

A

DREPTULUĬ CIVIL ROMÂN

IN COMPARAȚIUNE CU LEGILE VECHI

ȘI CU

PRINCIPALELE LEGISLAȚIUNI STRĂINE

Lex dura, sed scripta (L. 12, § 1, Dig., 40, 9).

DE

Dimitrie Alexandresco

Consilier la Inalta Curte de Casație și Justiție.

TOMUL AL SAPTELEA
(Art. 1157—1222 din Codul Civil)

IAȘI
TIPOGRAFIA NAȚIONALA
11, STRADA ALEXANDRI, 11
1901

CARTEA III,

TITLUL III,

CAPITOLUL VIII,

SECȚIA VII.

Despre acțiunea în anulare sau în rescisiune [1]).

Acțiunea în anulare sau în rescisiune figurează între modurile de stêngere a obligațiilor (art. 1091). La pri-

---

[1]) In dreptul vechiŭ francez, se făcea o mare deosebire între acțiunea *în nulitate* și acea *în rescisiune*. Cea dintăi, care avea de causă violarea regulelor de drept positiv, se introducea *de plano,* fără nicĭ o formalitate prealabilă, înaintea tribunalelor competente și era în genere supusă prescripției *de trei-zeci de ani*; pe când cea de a doua, care avea multă asemănare cu *restitutio in integrum* de la Romani, și se întemeia pe violarea principiilor de echitate (dol, violență, lesiune), nu putea din contra fi exercitată de cât în urma dobêndirei uneĭ scrisori de rescisiune de la Parlament (curte superioară de justiție), și era supusă prescripției *de dece ani.* Astăzĭ, aceste două acțiuni nu formează de cât una singură. Ea se exercită în acelaș mod, se prescrie prin acelaș laps de timp (art. 1900), și are de obiect acelaș scop, adecă anularea, desființarea sau *stricarea* coventiunei, după cum se exprimă art. 1900. Aceste principiĭ sunt admise de toți autoriĭ, afară de Toullier (IV, partea I, 521), după care acțiunea *în nulitate* ar fi acea care ar tinde a face să se constate inexistența obligației, ear acțiunea *în rescisiune*, acea care ar tinde la desființarea unei obligațiĭ ce ar produce un efect. Marcadé (IV, 873) dovedește însă foarte bine cât de greșită este teoria lui Toullier. Cpr. în acest din urmă sens, Marcel Planiol, *Tr. élément. de dr. civil* (Paris 1900), II, 1327 urm. Boissonade, *Projet de C. civ. pour l'Empire du Japon*, II, 652, p. 746. Thiry, III, 96. Baudry, II, 1152. T. Huc, VIII, 187. Demolombe, XXIX, 26. Laurent, XVIII, 527. Mourlon, II, 1488. Vigié, II, 1562, 1563. Massé, Deoseb. între anulare și rescisiune în dreptul vechiŭ francez.

ma vedere nu se prea înțelege cum o obligație *nulă* ar putea fi stênsă, pentru că neantul nu poate fi desființat. Drept vorbind, s'ar părea, în adevĕr, că anularea ar trebui să împedice actul juridic de a'și produce efectele sale, necum de a'l desființa, pentru că, încă odată, nu se poate desființa ceea ce nu există.

Acte inexistente și anulabile.

Aceasta dovedește un lucru, admis de toți autorii, și anume, că acțiunea în anulare sau în rescisiune nu se aplică la actele *inexistente*, ci numai la acele *anulabile*.

Această distincțiune între actele inexistente și acele anulabile, pe care Zachariæ a adus-o cel întâi la lumină [1]), este astăzi universalmente recunoscută și implicit consacrată de legiuitorul actual prin art. 129, 961, 966, 1168, etc. [2]).

Dr. comm., IV, 2351. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6266 urm. Aubry et Rau, IV, § 332, *in fine*, p. 247. Acollas, *Manuel de dr. civil*, II, p. 918, nota 3 și toți autorii, afară de Toullier *(loco suprà cit.)*.

Cu toate că acțiunea în nulitate și în rescisiune este astăzi tot una, legiuitorul francez și al nostru după dênsul, prin o reminicență a distincțiunei de altă dată, întrebuințează cuvêntul *rescisiune*. Codul fr. mai înrtebuințează încă câte odată cuvêntul *restituție*, de câte ori este vorba de lesiune (art. 1157 urm.), ear cuvêntul *nulitate*, de câte ori este vorba de eroare, dol, violență sau incapacitate (cpr. art. 954, 955, 957, 961, 1900 C. civ. rom., etc.). Art. 793 întrebuințează însă cuvêntul rescisiune, de și în acest text nu este vorba de cât de dol sau violență, ear art. 959, acel de *restituțiune*, de și în acest text este vorba de violență. Legiuitorul este deci departe de a avea o terminologie precisă.

1) Vedi Massé-Vergé, *Dr. civ. fr.* (1854), I, § 108, p. 165, 166, text și nota 3.

2) Vedi t. V a lucr. noastre, p. 22, text și note.

Căsătoria interdisului. Controversă.

In baza art. 129, care dice că *nu este* căsătorie când nu există consimțĕmênt, și a art. 448 C. civ., se susține că și căsătoria interdisului ar fi inexistentă, *chiar când ea ar fi fost contractată într'un interval lucid, in suis induciis* (L. 9, Cod., 6, 22), sau *per perfectissima intervalla*, după cum se exprimă Justinian (L. 6, Cod., 5, 70). Vedi argumentele pe care se intemeiază această părere, arătate pe larg în adnotația noastră din *Curierul judiciar*, No. 65 din 5 octombrie 1900. Cpr. în acest sens, Marcadé, I, 620 urm. și II, 320. Mourlon, I, 533. M. Planiol, *op. cit.*, I, 2896, p. 916, text și nota 1. Arntz, I, 275. Taulier, *Théorie raisonnée du Code civil*, I, p. 245. Vaugeois, *Revue pratique*, anul 1866, t. XXII, p. 473 urm. Victor Macri, *Dreptul* din 1884, No. 64. E. Mazlêm, *Dreptul* din 1886, No. 21. Cas. belg. Sirey, 97, 4, 6 și C.

Când actul este el *inexistent*, şi când este el numai anulabil ?

Actul este *inexistent* de câte ori îĭ lipseşte una din condiţiile esenţiale la formaţiunea sa. Aceste condiţiĭ sunt: 1° Consimţêmêntul valabil a părţilor contractante sau a representanţilor lor (art. 948); 2° un obiect determinat de care părţile au putut să dispue, adecă care este în comerţ (art. 948, § 3, 963, 1310); 3° O causă adevĕrată şi licită (art. 948, § 4, 966) [1]).

---

judiciar din 1900, No. 65. D. P. 97. 2. 195. Acest sistem este formal admis în Codul italian (art. 61), în dreptul englez (v. Er. Lehr, *Dr. civ. anglais*, p. 42, No. 80), în Anteproectul de revisuire a lui Laurent (art. 142), în noul Cod german (art. 114 combinat cu art. 1303), etc.—După un alt sistem, care ne s'a părut singurul juridic (v. t. I a lucr. noastre, partea II, p. 9 şi t. II, p. 340, text şi nota 2), se face următoarea distincţiune: sau căsătoria a fost contractată în timpul smintirei interdisului şi, în asemenea caz, ea este inexistentă pentru lipsă de consimţêmênt (art. 129); sau ea a fost contractată într'un *interval lucid*, şi atunci ea este validă. V. *Curierul judiciar*, *loco cit.*, unde am discutat pe larg chestiunea, arătând toate argumentele *pro* şi *contrà*. Cpr. în acest din urmă sens, Trib. Saintes. *Dreptul* din 1890, No. 68. Dalloz, *Nouv. C. civ. annoté* (Paris, 1900), I, art. 446, No. 21 urm. C. Paris şi Bordeaux. D. P. 57. 2. 173 şi 175. Thiry, I, 227. Laurent, II, 286 urm. şi V, 308. Demolombe, III, 127. Demante, I, 224 bis I şi II, 274 bis IV. Aubry et Rau, V, § 451 bis, p. 10, 11 şi § 464, p. 91. T. Huc, II, 17 şi III, 519. Baudry, I, 1180 ter. Beudant, *Cours de dr. civ. fr.*, I, 243 şi II, 978. Pand. fr., *Mariage*, I, 250 urm. Villey, *Des actes de l'interdit*, p. 154 urm. Glasson, *Consentement des époux au mariage* (1866), No. 90. Garsonnet, *Pr. civ.*, VI, § 1362, p. 479, ed. 1-a. Troplong, *Contrat de mariage*, I, 294. Cas. fr. D. P. 45. 1. 99. Sirey, 45. 1. 246.—Aceiaş soluţie a fost admisă în privinţa surdo-mutului capabil de a'şi manifesta consimţêmêntul. Trib. Saintes. *Dreptul* din 1890, No. 68. Beudant, *op. cit.*, I, 222. Dalloz, *Nouv. C. civ. annoté*, *loco cit.*, No. 27 urm.

[1]) In puterea acestor principiĭ trebue să decidem că convenţia făcută de o persoană cu unul sau mai mulţi din moştenitoriĭ sĕi presumtivi asupra moştenirei sale viitoare, ar fi *inexistentă*, ca şi acea care ar fi intervenit între moştenitoriĭ sei şi cei de al treilea. Cpr. Bufnoir, *Propriété et contrat* (Paris, 1900), p. 648. Laurent, XVI, 83, 84. Mourlon, II, 1482. Thiry, II, 610. Aubry et Rau, IV, § 344, p. 317. Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 261, 264. Baudry et Wahl, *Successions*, II, 1729. Cpr. şi art. 1118, § 2 Cod. italian. **Pacte succesorale.**

Contracte solemne.

Pentru contractele solemne, precum: donaţiunele, convenţiile matrimoniale, ipotecele, etc., se mai cere încă şi îndeplinirea formelor substanţiale prescrise de lege (art. 1168): *forma dat esse rei* [1]).

Casurile în care oblg. este anulabilă.

Dar dacă lipsa totală de consimţĕmênt face ca obligaţia să fie inexistentă, incapacitatea părţilor contractante şi viciurile de consimţĕmênt nu împedică obligaţia de a avea fiinţă, ci face numai ca ea să fie anulabilă (art. 948, § 1, 953 urm.) [2]).

Această distincţiune între actele inexistente şi acele anulabile fiind reamintită, uşor se poate înţelege că acţiunea în anulare sau în rescisiune nu se aplică la actele inexistente, ci numai la acele anulabile, care vor cădea prin isbutirea acţiunei în anulare. „Pentru ca o convenţie să fie obligatorie, a ḑis raportorul către Tribunat, nu este de ajuns ca ea să aibă aparenţele externe a unei convenţiuni; trebue ca ea să cuprindă tot ce este neapărat *la realitatea convenţiunei*... O causă ilicită ar vicia într'atâta convenţia în cât nici un laps de timp n'ar putea s'o valideze.

Nevaliditatea pactelor succesorale făcute într'o ţară în care ele sunt permise. Controversă.

Asemenea convenţie ar trebui să fie considerată ca inexistentă în România, chiar dacă ea ar fi fost făcută într'o ţară în care asemenea pacte sunt permise, de ex., în Germania (art. 2274 urm. C. german), pentru că dispoziţiile care opresc pactele succesorale constituesc o regulă de ordine publică internaţională. Cpr. Baudry et Wahl, *Successions*, II, 1904. Aubry et Rau, I, § 31, p. 162 (ed. a 5-a). Despagnet, *Dr. internat.*, 366, p. 686 (ed. a 3-a). Weiss, *Tr. élément. de dr. international*, p. 637 (ed. a 2-a). P. Fiore, *Diritto internazionale*, 283. Bertauld, *Quest. de C. Napoléon*, I, p. 37. Vincent et Pénaud, *Dictionn. de dr. international*, *Oblig.*, 33. Veḑi şi adnot. noastră în *Curierul judiciar* din 1900, No. 62.—*Contrà.* Trib. Colmar, *C. judiciar*, *loco cit.* D. P. 98. 2. 258 şi *J. Clunet*, 1899, p. 609. Cas. Florenţa, Sirey, 97. 4. 17. Laurent, *Dr. international*, VI, 300, p. 511.

1) Veḑi t. V, p. 24 şi *infrà*, p. 46 urm. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1887, p. 437.—Veḑi însă Planiol, *op. cit.*, I, 330.

2) In cât priveşte deosebirele care există între actele *nule* sau *inexistente* şi acele *anulabile* numai, veḑi t. V, p. 22, 23. Cpr. Thiry, III, 93. Baudry et Houques-Fourcade, *Des personnes*, II, 1684 urm., p. 279 urm. (ed. a 2-a, 1900). Mourlon, II, 1484 urm. Bufnoir, *op. cit.*, p. 649, 650. T. Huc, I, 201. Marcel Planiol, *Tr. élément. de dr. civil*, I, 320. Capitant, *Introduction à l'étude du dr. civil* (Paris, 1898), p. 256 urm. Veḑi şi autorităţile citate în t. V, p. 23, nota 3.

In adevĕr, în asemenea caz, *nu există contract*. Dacă convenția n'ar avea obiect, sau ar avea un obiect ilicit, ea n'ar produce nici o dată o obligație. Incapabilii de a contracta nu pot fi siliți a'și indeplini obligația lor, ei avênd facultatea de a cere anularea ei. Dacă ei renunță însă la exercițiul acestei acțiuni sau n'o exercită în formele și în termenele prescrise de lege, obligația lor trebue să fie executată. In fine, consimțĕmêntul nu este valid, dacă el a fost dat din eroare, smuls prin violență sau surprins prin dol (art. 953 C. civ.). Acel care pretinde însă că a fost înșalat, violentat sau surprins, trebue să'și dovedească alegațiunea sa : aceasta este o excepție de care el poate usa, și dacă nu usează de dênsa, *obligația remâne în toată puterea ei*. Acțiunea în anulare sau în rescisiune nu se aplică deci de cât la casurile în care convenția poate să producă o acțiune" [1]).

Acțiunea în anulare sau în rescisiune are loc : **Casurile în care acțiunea în anulare sau în rescisiune are loc.**

1⁰ De câte ori o obligație a fost contractată de un incapabil, de ex : de o femee măritată neautorisată ; de un interdis [2]) ; de acel pus sub un consiliu judiciar, fără asistența acestui consiliu, în casurile în care asemenea asistență este prescrisă de lege (art. 458) ; și în fine, de un minor. Despre actele făcute de minori vom vorbi mai la vale. (Vedi *infrà*, p. 12 urm.).

In asemenea casuri, numai acei incapabili pot să exercite acțiunea în anulare, nu însă și persoanele capabile care ar fi contractat cu dênșii (art. 952). **Art. 952.**

---

[1]) Vedi Marcadé, IV, 871, care reproduce cuvintele raportorului.

[2]) Art. 448 din Codul civil prevede, ce e dreptul, că actele făcute de interdis, în urma publicărei interdicției, sau de acel pus sub un consiliu judiciar, fără asistența consiliului, vor fi de drept socotite ca fără ființă, adecă *inexistente*, *nuls de droit*, după cum se exprimă textul francez (502), sau *nulli di diritto*, după cum se exprimă Codul italian (art. 335) ; însă această expresiune este inexactă, pentru că asemenea acte sunt numai *anulabile*, judecătorii fiind datori a pronunța anularea de câte ori ei vor constata că actul a fost făcut în urma publicărei hotărârei de interdicție (argument. din art. 959 și 1900). Vedi t. II, p. 337 și t. V, p. 22, nota 2, și adnotația noastră din *C. judiciar* de la 5 oct. 1900, No. 65, p. 518, 519. Cpr. Laurent, V, 305, 307 și XVIII, 532. Mourlon, I, 1292. Thiry, I, 629 și III, 97. Marcadé, II, 320. T. Huc, III, 517. Planiol, I, 2901. Baudry, I, 1179. Vigié, I, 853. Demolombe, VIII, 626, 627. Acollas, I, p. 500, și toți autorii. **Art. 448. Inexactitate de text.**

2⁰ De câte ori consimţământul uneia din părţi a fost viciat prin eroare, violenţă sau dol. In asemenea caz, acţiunea în anulare nu aparţine de cât persoanei a cărei consimţământ a fost viciat.

3⁰ In fine, acţiunea în rescisiune pentru lesiune, despre care ne vom ocupa mai la vale, aparţine, în privinţa ori cărei convenţiuni, minorilor la majoritate, sau representanţilor lor, în cursul minorităţei [1]. Ea nu aparţine majorilor de cât în casul excepţional prevădut de art. 694.

Acţiunea în anulare sau în rescisiune, conferită de lege în casurile mai sus expuse, este transmisibilă atât activ cât şi pasiv moştenitorilor şi succesorilor universali sau cu titlu universal. (Cpr. art. 1301 Cod. italian). „*Restitutio alicui competens etiam ad heredes ejus transmittitur*", dice Harmenopol (I, 12, § 43, *De impuberibus et minoribus*) [2]. Ea poate de asemenea fi exercitată de creditorii aceluia căruia ea aparţine (art. 974) [3], nu însă de persoanele care au contractat cu dênsul, ea fiind stabilită numai în favoarea minorilor (art. 952). Ea nu poate fi exercitată nici de coobligaţii sau fidejusorii sei (art. 1047, 1653), nici de codebitorii unei obligaţii indivisibile [4].

Despre acţiunea în rescisiune pentru lesiune în privinţa majorilor.

Art. 1165.—Majorele nu poate, pentru lesiune, să exercite

---

[1]) Minorul poate fi admis a exercita acţiunea în rescisiune chiar contra unui alt minor (L. 11, § 6, Dig., *De minoribus*, 4, 4). Cpr. T. Huc, VIII, 206. Laurent, XVIII, 545. Demante, V, 270 bis XXIII. Marcadé, IV, 898. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6386 urm. Demolombe, XXIX, 177. Aubry et Rau, IV, § 335, p. 258. Larombière, IV, art. 1312, No. 14.

[2]) Cpr. Windscheid, *Lehrbuch des Pandektenrechts*, I, § 120, *ab initio*.

[3]) Cpr. Thiry, I, 345; II, 641, *in fine* şi III, 97, *in fine*. Laurent, XVI, 420, 422 şi XVIII, 543. Baudry, II, 913 şi 1154. Marcadé, IV, 494, 495. Arntz, III, 82. Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 615, 616. T. Huc, II, 278, VII, 202 şi VIII, 206. M. Planiol, *op. cit.*, II, 304. Baudry et H. Fourcade, *Des personnes*, II, 2348. Beudant, *Cours de dr. civ. fr.*, I, 337, p. 468, nota 2. Vedi şi autorităţile citate în t. V a lucr. noastre, p. 203, notele 1 şi 2.

[4]) Cpr. T. Huc, VIII, 206, p. 256. Aubry et Rau, IV, § 335, p. 257, nota 15. Laurent, XVIII, 542. Baudry, II, 1154.

acţiunea în rescisiune. (Art. 434, 694 C. civ. Art. 1313 C. fr. *modificat*).

Lesiunea sau *vătămarea*, după cum o numeşte art. 694 C. civ., este paguba ce una din părţi sufere într'un contract cu titlu oneros.

In privinţa majorilor, ea nu este şi nu trebuea să fie, cel puţin în principiu, un viciŭ al consimţĕmêntului, şi prin urmare, o causă de anulare a convenţiunei, pentru că interesul general cere ca tocmelele părţilor să nu fie anulate cu uşurinţă şi să remâe pe cât se poate în picioare.

Majorii care n'au tras din tocmala lor foloasele la care ei se puteau aştepta, sunt vinovaţi că au contractat cu uşurinţă, şi trebue să sufere consecinţele imprudenţei lor [1]).

Bazat pe aceste consideraţiuni, Codul Convenţiunei naţionale, prin o reformă radicală, desfiinţase cu desevêrşire acţiunea în restituţie pentru lesiune, chiar în privinţa lucrurilor nemişcătoare, şi ea n'a fost reintrodusă în Codul francez de cât în urma stăruinţelor lui Cambacérès, Portalis şi a primului consul Bonaparte, care, spre a combate pe Berlier şi pe Réal, au ḑis că anularea pentru lesiune se întemeiază pe un principiu de raţiune şi de echitate, şi că partea care a suferito a fost înşalată şi surprinsă în buna sa credinţă [2]). Şi în adevĕr, Pothier (*Oblig.*, II, 33), călăuzul obicinuit a redactorilor Codului fr., ḑice că partea lesată a fost indusă în eroare asupra valorei lucrului, ear alţii că consimţĕmêntul sĕu n'a fost liber [3]).

Cu toate acestea, după art. 1118 din Codul francez, lesiunea nu este pentru majori un viciŭ al consimţĕmêntului *de cât în unele contracte* (împărţeală, vênḑare, etc.), şi în privinţa unor persoane determinate, adecă în privinţa minorilor. Art. 1118 C. fr.

Acest text a fost eliminat de legiuitorul nostru, şi această eliminare nu se datoreşte unei inadvertenţe, sau unei scăpări din vedere, ci a fost făcută anume. In adevĕr, examinând de aproape textele noastre, vedem că art. 790 din Cŏdul civil n'a reprodus § 2 al textului corespunḑĕtor francez (887), unde se ḑice că *împărţeala poate fi desfiinţată când unul din comoştenitori stabileşte că a exis-*

---

[1]) Cpr. L. 22, § 3, *Locati conducti*, 19, 2.
[2]) Locré, *Législ. civile*, t. 14, p. 63 urm. Pand. fr., *Oblig.*, II, 7364.
[3]) Cpr. M. Planiol, *op. cit.*, II, 1646. Capitant, *op. cit.*, p. 232.

tat în dauna lui o lesiune de peste o pătrime; de unde resultă că, în legislaţiunea noastră, o împărţeală făcută între majori, nu poate nici o dată fi anulată pentru vătămare sau lesiune [1]).

Critică la adresa legiuitorului.

Pentru a fi logic până la capăt, legiuitorul trebuea însă să elimineze din Codul nostru şi art. 891 fr., pe care l'a reprodus fără nici o schimbare în art. 792, căci doctrina este aproape unanimă pentru a recunoaşte că acest text nu se aplică în caz când consimţământul uneia din părţi a fost viciat prin dol sau violenţă, ci numai în caz de lesiune. In adevĕr, art. 792 prevedênd că acel în contra căruia s'a făcut cererea de rescisiune, poate opri desfiinţarea împărţălei, dând reclamantului *suplementul* din porţiunea sa ereditară, cuvêntul *suplement* dovedeşte în deajuns că el n'are în vedere de cât lesiunea, justiţia şi morala opunênduse că acela care a întrebuinţat viclenia sau violenţa pentru a înşala pe copartaşiĭ sĕi, să se poată folosi de manoperele sale, dând reclamantului suplementul în bani sau în natură [2]). *Nemini fraus sua patrocinari debet*; sau, după cum se exprimă un alt adagiŭ cunoscut: *Nemo auditur propriam turpitudinem allegans*.

Alte texte din Codul fr. eliminate de legiuitorul nostru.

Mergênd mai departe, spiritul legei de a desfiinţa lesiunea ca viciŭ al consimţământului, în privinţa majorilor, mai resultă încă din eliminarea art. 890 fr., care arată cum se calculează lesiunea; din eliminarea părţei a art. 1079 fr. (798 C. rom.), care prevede că împărţeala făcută de un ascendent poate fi atacată pentru causă de lesiune, când această lesiune este de peste o pătrime, şi din eli-

---

Codul Calimach. Art. 1096.

[1]) Codul Calimach înţelege din contra a admite lesiunea, când prevede în art. 1096 că nu se strică împărţeala ce s'au făcut prin judecată la locul cuviincios, afară numai de s'ar fi întâmplat o pricină mare şi cunoscută, *foarte păgubitoare* pentru unul din împreună-moştenitori, cu alte cuvinte, o lesiune *enormă*, după cum se exprimă Pothier *(Oblig.*, II, 34). Lesiunea era admisă şi la Romani ca causă de rescisiune, fiind că împărţeala era asimilată unei vêndări. Cpr. L. 3, Cod., *Communia utriusque judicii, etc.*, 3, 38; L. 2, Cod., *De rescindenda venditione*, 4, 44, etc.

[2]) Cpr. Baudry et Wahl, *Successions*, III, 3561, 3562. Laurent, X, 470, 508. T. Huc, V, 471. Arntz, II, 1647. Marcadé, III, 431. Cas. fr. D. P. 58. 1. 450. Sirey, 59. 1. 234. Vedi şi autoriĭ citaţi în t. III a lucr. noastre, p. 640, nota 2.

minarea art. 1674—1685 fr., care trateazǎ despre rescisiunea vêndǎrei pentru causǎ de lesiune [1]; de unde resultǎ o altǎ modificare însěmnatǎ, şi anume cǎ, în dreptul nostru, vêndarea fǎcutǎ de un major a cǎrui consimţěmênt n'a fost dat din eroare, smuls prin violenţǎ sau surprins prin dol (art. 953), nu poate nici odatǎ fi anulatǎ pentru lesiune, ori cât de mare ar fi [2]; pe când, în dreptul nostru anterior, vêndarea şi în genere ori ce contracte bilaterale, erau supuse desfiinţǎrei pentru o lesiune mai mare de cât jumatate din obicinuitul preţ al lucrului [3].

In fine, ceea ce este şi mai decisiv, art. 1165 dispune cǎ *majorul nu poate, pentru lesiune, sǎ exercite acţiunea în rescisiune*, pe când art. 1313 din Codul fr. prevede cǎ majorii nu sunt restituiţi pentru casul de lesiune, *de cât în casurile şi in condiţiile prevěḑute de Codul civil*, adecǎ în materie de împǎrţealǎ, de vênḑare, etc.

Prin urmare, legiuitorul nostru a arǎtat în deajuns intenţiunea de a inova şi de a exclude lesiunea ca o causǎ de anulare a convenţiunelor în privinţa majorilor.

---

[1] Legiuitorul nostru mai eliminează încǎ § 2 din art. 2052 fr. (cpr. textul nostru 1711), dupǎ care transacţiunele nu pot fi atacate pentru lesiune, şi art. 1706 fr., care prevede cǎ rescisiunea pentru lesiune nu se aplicǎ la schimb, etc. El reproduce însǎ art. 783 fr. (694 C. rom.) şi art. 1854 fr. (1512 C. rom.).

[2] Cpr. Trib. Ilfov. *C. judiciar* din 1894, No. 33. *Dreptul* din 1894, No. 58. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1891, p. 1337.

[3] Veḑi art. 1251 urm., 1422 şi 1957 din Codul Calimach (934 urm., 1060 şi 1487 C. austriac); art 44, § 12, partea III, capit. II, C. Caragea; art. 16, capit. 11, C. Andr. Donici, etc. Aceste legi nu fac de cât sǎ reproducǎ o Constituţie, pe care Justinian o atribue lui Deocleţian (L. 2 şi 8, Cod., *De rescindenda venditione*, 4, 44), deşi ea este poate posterioarǎ acestui Imparat, care permitea vênḑětorului de a resilia vênḑarea de câte ori ea fusese consimţitǎ pentru un preţ mai mic de cât jumǎtate din valoarea realǎ a lucrului: „*Minus autem pretium esse videtur, si nec dimidia pars (veri) pretii soluta sit*". L. 2, Cod., *loco cit*. Codul fr. a pǎstrat aceastǎ causǎ de rescisiune *pentru vênḑǎrile imobiliare*, cerênd însǎ ca lesiunea sǎ fie mai mare de 7/12 (art. 1674 urm. C. fr.). Aceastǎ causǎ de resiliare n'a fost admisǎ în noul Cod german, ea fiind contrarǎ spiritului dreptului modern. Cpr. Er. Barre, *Bürgerliches Gesetzbuch und C. civ., vergleichende Darstellung des deutschen und französischen bürgerlichen Gesetzbuchs* (Berlin, 1897), § 97, *in fine*, p. 146.

Dreptul vechiŭ, dreptul roman şi dreptul strǎin.

Art. 694. Singurul caz excepţional în care majorul poate să invoace lesiunea, este acel prevědut de art. 694 C. civ., după care el poate cere anularea acceptaţiunei exprese sau tacite a unei moşteniri, pentru vătămare sau lesiune [1]), în casul când activul *net* [2]) al succesiunei *(deducto œre alieno)* ar fi fost absorbit sau micşorat cu mai mult de jumătate prin descoperirea unui testament necunoscut moştenitorului care a acceptat moştenirea.

Deci, dacă moştenitorul a avut cunoştinţă, în momentul acceptărei sale, de existenţa testamentului, el nu va putea cere anularea acceptărei, chiar dacă el n'ar fi avut cunoştinţă de cuprinderea acestui testament [3]).

De şi art. 694 nu vorbeşte de cât de moştenitorii *majori*, nu mai încape îndoială că acelaş drept îl au şi minorii, pentru că n'a putut să intre în gêndul legiuitorului de a lipsi pe minori de o protecţiune pe care el o acordă majorilor. Textul vorbeşte numai de majori, pentru a arăta că incapabilii pot, pe lângă această causă, să invoace şi incapacitatea lor [4]).

Dispoziţia art. 694 fiind însă excepţională, este de strictă interpretare; de unde resultă că anularea acceptărei unei moşteniri nu poate fi cerută pentru alte cause de cât acele prevědute de acest text [5]). Ea nu poate, de

---

1) Anularea acceptărei pentru lesiune, de care vorbeşte art. 694, este cârmuită de statutul personal al moştenitorului, ear nu de legea care reguleză devoluţiunea moştenirei. Baudry et Wahl, *Successions*, II (ed. a 2-a. 1899), p. 506.—*Contrà*. Brocher, *Cours de dr. internat. privé*, I, 131.

2) Cu toate acestea, chestiunea este controversată, şi prin cuvêntul *succesiune*, unii înţeleg activul *brut*, adecă întreaga moştenire, atât activul cât şi pasivul. Cpr. în acest sens, Demolombe, XVI, 551. Mourlon, II, 239. Duranton, VI, 461. A. Laborde, *Revue pratique*, anul 1868, t. 26, p. 312, nota 1. Le Sellyer, *Comment. hist. et pratique sur le titre des successions* (Paris, 1892), I, 630.—*Contrà*. Laurent, IX, 359. T. Huc, V, 172. Baudry et Wahl, *Successions*, II, 1664 (ed. a 2-a, 1899). Baudry, II, 162. Pand. fr., *Successions*, I, 3156.

3) Pand. fr., *Successions*, I, 3151. Baudry et Wahl, *Success*. II, 1663. T. Huc, V, 172. Laurent, IX, 359. Demolombe, XIV, 546. Le Sellyer, *op. cit.*, I, 628. C. Bourges, 31 mai 1897, decisie citată în Pand. fr., *loco suprà cit.*

4) Baudry et Wahl, *op. cit.*, II, 1660. Thiry, II, 116. Vedi şi t. III a lucr. noastre, p. 330, nota 2.

5) Cpr. C. Bucureşti. *Dreptul* din 1889, No. 66.

exemplu, fie cerută pentru descoperirea de datorii contractate de defunct, *provisis debitis* [1]), nici pentru înstrăinări consimțite de dênsul în timpul vieței sale, fie cu titlu oneros (vêndare, schimb, transacție, etc.), fie cu titlu gratuit (donațiune), pentru că toate aceste înstrăinări au putut fi cunoscute de dênsul [2]).

Moștenitorul major, *și chiar minor*, putênd să atace acceptarea unei moșteniri pentru lesiune, se vedem care este origina acestei excepțiuni. Origina art. 694.

Acceptarea unei moșteniri nu putea să fie anulată pentru lesiune, proiectul Codului comunicat tribunalelor neprevêdênd de cât anularea pentru dol. Tribunalul de casațiune a cerut însă ca să se facă două excepții la acest principiu în privința lesiunei, pentru casul când activul moștenirei ar fi fost micșorat cu mai mult de jumătate: 1⁰ prin descoperirea unui testament necunoscut în momentul acceptărei; și 2⁰ prin anularea unor acte neatacate în momentul acceptărei.

Consiliul de stat admițênd însă numai în parte observațiile trib. de casație, care se întemeiau pe o jurisprudență constantă, a întrodus o singură excepție la acest principiu, și anume acea prevêdută de art. 694. Eată de unde ne vine disposiția excepțională a art. 694, după care lesiunea poate fi o causă de anulare a acceptărei unei moșteniri [3]).

---

[1]) L. 22, Pr., Cod., *De jure deliberandi*, 6, 30. Cpr. Baudry et Wahl, II, 1670. Pand. fr., *op cit.*, 3140. T. Huc, V, 172, 174. Vigié, II, 192. Le Sellyer, *op. cit.*, I, 626. Mourlon, II, 235. Bufnoir, *op. cit.*, p. 630. Thiry, II, 118. Laurent, IX, 358, 363. Demolombe, XIV, 541. Marcadé, III, 217. Vedi și t. III a lucr. noastre, p. 332, nota 1 și 334, nota 1, *in fine*.

[2]) Cpr. Baudry et Wahl, *op. cit.*, II, 1671. Pand. fr., *Successions*, I, 3141, 3142. Demolombe, XIV, 542. T. Huc, V, 172. Mourlon, II, 235. Vedi și t. III a lucr. noastre, p. 332, n. 1.

[3]) Cpr. Arntz, II, 1405. Demolombe, XIV, 540, 544. Pand. fr., *op. cit.*, I, 3150. Vedi asupra art. 694, t. III a comentariilor noastre, p. 330 urm., și la autorii citați acolo, *adde*: Bufnoir, *Propriété et contrat*, p. 629 urm. Villequez, disertație publicată în *Revue de droit fr. et étranger*, anul 1850, t. VII, p. 155 urm., 227 urm. A. Bertauld, *Quest. pratiques et doctrinales de C. Napoléon*, I, p. 226—243, No. 281—297, etc.

Despre acţiunea în rescisiune pentru lesiune în privinţa minorilor.

Dreptul roman.

La Romani, viaţa omului fiind împărţită în trei perioade, după cum era la noi altă dată [1]), şi este şi astăzi în unele legiuiri străine, de exemplu, în Austria (art. 21 C. austriac), în Rusia [2]), etc., se înţelege că vêrsta înriurea, din trei puncte de vedere, asupra validităţei actelor şi a obligaţiilor în genere.

1⁰ Astfel, pruncii (*infantes*), adecă acei care nu păşise peste al şaptelea an [3]), erau cu desevêrşire incapabili, şi nu puteau face nici un act, nici chiar din acele care erau spre folosul lor, *quia nullum intellectum habent* [4]). Obligaţiile contractate de dênşii erau deci radical nule, sau mai bine ḑis *inexistente*. „Când un copil sau cel ce se află în patima nebuniei va vinde vre un lucru, ḑice Andr. Donici (capit. 10, § 6), tocmala este în zadar, căci aceştia nu au slobozenie, nici la mâna lor spre a putea vinde sau a cumpara“ [5]).

2⁰ Nevêrsnicii (*impuberes*), adecă băeţii care nu păşise peste al 14-lea an, ear fetele, peste al 12-lea an [6]), pe care Andronachi Donici 'i numea *anilics*, ear pravila lui Matei Basarab, *copii necrescuţi* (glava 287), puteau să'şi facă

Dreptul vechiŭ.

¹) Veḑi pravila lui Matei Basarab, glava 287; Codul lui Andr. Donici, capit. 29; Codul Calimach (art. 33, 255, etc.). Această stare de lucruri n'a fost abrogată în Moldova de cât prin art. 1 a legei epitropiceşti din 26 april 1840, care, prin art. 1, hotăreşte majoritatea bărbatului şi a femeei la 25 de ani îndepliniţi. (V. această lege în Colecţia Pastia, p. 181 urm. (ed. din 1862).

Dreptul rusesc.

²) In Rusia, vêrsta omului se împarte în trei perioade: 1⁰ de la naştere până la 14 ani împliniţi; 2⁰ de la 14 ani până la 17 ani (*malolietnye*); şi 3⁰ de la 17 ani până la 21 ani (*nesoverchennolietnye*), vêrsta mojorităţei pentru tot imperiul. Cpr. Er. Lehr, *Dr. civil russe*, I. No. 100, p. 109, ed. din 1877. Veḑi şi t. II al coment. noastre, p. 57, *ad notam*.

³) Cpr. art. 33 Cod. Calimach.

⁴) Gaïus, *Instit.*, III, § 109.

⁵) Copiiĭ erau deci puşi pe aceiaş treaptă cu smintiţiĭ: „*Nam infans et qui infanti proximus est, non multum a furioso differt, quia hujus ætatis pupilli nullum intellectum habent*“. Gaïus, *Instit.*, III, § 109.

⁶) Cpr. Gaïus, *Instit.*, I, § 196 şi *Instit.* Justinian, I, 22, Pr., *Quibus modis tutela finitur;* art. 33 C. Calimach.

condiţia mai bună [1]), fără a putea a se obliga şi a dispune de bunurile lor. Obligaţiile contractate de dênşiĭ nu erau inexistente, ci numai anulabile după cererea lor, nu însă şi după a acelora cari contractau cu dênşiĭ [2]).

Ei puteau să se oblige în mod valid, însă numai *cum auctoritate tutoris* [3]), avênd, în ori ce caz, beneficiul restituţiei *in integrum*, de câte ori erau lesaţi, fie că actul era făcut de dênşiĭ cu autorisarea epitropului, fie că el era făcut de epitropul lor. Bunurile lor nu puteau fi înstrăinate de cât cu autorisarea magistratului [4]), *scilicet per inquisitionem judicis et probationem causæ et interpositionem decreti, ut fraudi locus non sit* [5]); şi în lipsa acestei autorisări, care nu se încuviinţa de cât pentru o causă de neaparată trebuinţă sau un folos invederat [6]), bunurile înstrăinate puteau fi revendicate, dacă înstrăinarea nu fusese ratificată la majoritate [7]).

3⁰ In fine, sprevêrsniciĭ, sau minoriĭ de 25 de ani (*puberes)*, pe care Andronachi Donici îĭ numea *afilix*, ear pravila lui Matei Basarab, *copii crescuţi*, adecă acei care trecuse peste patruspreḑece sau doispreḑece ani, şi nu împlinise încă 25 de ani [8]), şi care, până la această vêrstă, aveau un curator [9]), erau, afară de oare care excepţiĭ, ca-

[1]) *Instit.* Justinian, I, 21, Pr., *De auctoritate tutorum.*
[2]) Cpr. art. 952 Cod. civ. actual.
[3]) *Instit.* Justinian, I, 21, Pr., *De auctoritate tutorum.*
[4]) In Codul Caragea, vênḑarea bunurilor minorilor nu se putea face de cât *cu ştirea stăpânirei*, adecă cu încuviinţarea judecăţei (Cas. rom. şi C. Bucureşti; *Dreptul* din 1884, No. 46 şi 84), ear sub Codul Calimach, cu învoirea comisiei epitropiceşti (art. 289, 307 C. Calimach şi art. 59 L. din 1840), *şi aceasta numai de nevoe şi pentru un vederat folos.* Cpr. art. 401 Cod. civ. actual.
[5]) L. 22, Cod., *De administr. tutorum vel curatorum*, 5, 37. Veḑi şi L. 1 şi 7, § 2, Dig., *De rebus eorum, qui sub tutela vel cura sunt*, 27, 9.
[6]) L. 5, § 9, Dig., *loco cit.*
[7]) Cpr. art. 1163 Cod. civ. actual.
[8]) Cpr. art. 33 Cod. Calimaah.
[9]) *Instit.* Justinian, I, 23, Pr., *De curatoribus* şi L. 1, § 3, Dig., *De minoribus*, 4, 4.—Principiile romane, după care copiĭ ajunşi la pubertate aveau un curator până la 25 ani, trecuse şi în vechea noastră legislaţie. Veḑi art. 255 Cod. Calimach (187 Cod. austriac) şi § 1, 2, capit. 29, Cod. Andr. Donici, *Despre nevrêsnici.* Pravila lui Matei Basarab (capit. 287) Dreptul vechiŭ.

pabili de a face toate actele vieței civile, putênd însă, la caz de lesiune, să fie restituiți *in integrum*, atât în contra actelor făcute de dênșii fără curator, cât și în contra acelora făcute de curatorul lor [1]), acest beneficiŭ neaparținênd însă minorilor care dobêndise o ertare de vêrstă (*veniam ætatis*) [2]). Bunurile tuturor minorilor în genere nu puteau fi înstrăinate fără decretul magistratului; altfel înstrăinarea era nulă.

Restituția *in integrum* [3]), această cale excepțională, bazată pe echitate [4]), și introdusă de pretor, prin care actul minorului, valid *jure civili*, era desființat *jure prætorio*, era un *ultimum et extraordinarium auxilium* [5]), pe care pretorul nu'l admitea de cât atunci când minorul nu avea o altă cale spre a ataca actul și a fi desdaunat de paguba suferită fie prin micșorarea patrimoniului sĕu, fie prin lipsa unui câștig legitim [6]). Prin această mĕsură echitabilă, minorul, care nu avea încă experiența necesară spre a'și conduce afacerile sale, era, ce e dreptul, aparat, însă siguranța transacțiunelor și a comerciului era compromisă, pentru că nimene nu voea să contracteze cu dênsul, din causa restituțiunei, care era iminentă. De aceea, pretorul nu trebuea să intervie de cât atunci când minorul se făcuse culpabil de o negligență considerabilă, sau fusese amăgit de cealaltă parte contractantă. „*Itaque nisi aut manifesta circumscriptio sit, aut tam negligenter in ea causa versati sunt, prætor interponere se non debet*“ [7]).

---

numește pe epitrop *ispravnic*, și acest *ispravnic* se dădea copiilor necrescuți, adecă mai mici de 14 și 12 ani, minorii de la 14 și 12 ani în sus avênd un curator, ca și la Romani.

[1]) L. 6, Dig., *De in integrum restitutionibus*, 4, 1 și L. 1, Dig., *De minoribus*, 4, 4.

[2]) Cpr. Codul Caragea, art. 1 urm., partea I, capit. 3, *pentru ertare de vêrstă*.

[3]) Vedi asupra acestei instituții, Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, VII, § 315 urm. Windscheid, *Lehrbuh des Pandektenrechts*, I, § 114 urm., p. 507 urm. (Frakfurt a M., 1900). Vangerow, *Lehrbuch der Pandekten*, I, § 175 urm. Goudsmit, *Pandekten Systeem* (trad. fr. de Vuylsteke, 1873), I, § 109, p. 336 urm. Van Wetter, *Cours de dr. rom.*, I, § 104 urm., etc.

[4]) L. 1, Pr., Dig., *De minoribus*, 4, 4.

[5]) L. 16, Pr., Dig., *loco cit.*

[6]) Cpr. art. 1959, *in fine*, Cod. Calimach.

[7]) L. 24, § 1, *in fine*, Dig., *De minoribus*, 4, 4.

In vechiul drept francez, în provinciile de drept scris, se aplica dreptul roman, ear în provinciile de drept obicinuelnic, majoritatea, *legitima ætas*, fiind în genere hotărîtă la 25 de ani [1]), după legea *Plætoria* sau *Lætoria*, de la numele tribunului *Lætorius Plancianus* [2]), minorul avea acţiunea în rescisiune pentru lesiune nu numai contra actelor făcute de el singur, dar şi în contra acelor făcute de dên- Dreptul vechiŭ francez.

---

[1]) Numai în Normandia, majoritatea era fixată la 20 de ani. Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 40 şi *Procéd. civ.*, X, 729 (ed. Bugnet).

[2]) Vedi Fréminville, *Tr. de la minorité et de la tutelle* (ed. din 1845, Clermont), II, p. 275, nota 1.—Tot la această vêrstă era hotărîtă şi la noi altă dată majoritatea. Vedi pravila lui M. Basarab (glava 287), Codul lui Andr. Donici (capit. 29), Codul Caragea (art. 1, partea 1, capit. 3), Codul Calimach (art. 33, 228, 1959 şi legea epitropicească din 26 april 1840, art. 1), etc. Astăzi însă, vêrsta legiuită este mai pretutindine hotărîtă la 21 ani. Cpr. art. 2 din noul Cod german şi nota lui R. Saleilles, asupra acestui text în *Bullet. de législ. comparée* (anul 1900), p. 237 urm. In Codul austriac (art. 21), vêrsta legiuită e hotărîtă la 24 de ani, ear în Codul neerlandez (art. 385), la 23 de ani, ca şi în Codul spaniol de la 1889 (art. 320). In Elveţia, majoritatea este astăzi fixată, pentru intreaga confederaţie, şi pentru ambele sexe, la *douĕdeci ani* împliniţi (art. 1. L. federală din 22 iunie 1881 asupra capacităţei civile), soluţie care se vede admisă şi prin noul Cod civil japonez, promulgat la 1896 (art. 3). Este de notat că, în Elveţia, înaintea legei din 1881, vêrsta legiuită nu era uniformă, ci varia, după diferitele cantoane, de la 18 la 24 de ani. V. t. II a lucr. noastre, p. 56, nota 2. Majoritatea în dreptul nostru anterior şi în dreptul străin.

In dreptul musulman, majoritatea, *bulugh*, se constată prin aparenţa visibilă a semnelor următoare: 1° prin ejaculaţiunea spermatică la băeţĭ, şi prin apariţia regulelor la femei; 2° prin existenţa părului la părţile genitale. Părul de subsuoară şi barba nu sunt semne ale majorităţei. In lipsa semnelor mai sus arătate, băeţiĭ sunt majori la 15 ani, ear fetele la 9 ani. Cpr. *Le Dr. musulman de N. Tornauw (trad. Eschbach,* 1860), p. 82, § 8.—Şi la Romani, în vechime, Sabinieniĭ vroeau ca omul să fi puber după desvoltarea puterei corporale şi capacitatea de a procrea (*Cassiani quidem eum esse dicunt puberem, qui habitu corporis pubes apparet, id est, qui generare potest) (Ulpiani Regul.,* § 28, tit. 11, *De tutelis)*; însă Justinian urmând, în această privinţă, părerea Proculianilor, fixează pubertatea la 14 ani împliniţi pentru barbaţi şi la 12 ani pentru femei, fiind că moravurile nu mai permiteau inspecţiunea trupului *(inspectio habitudinis corporis)*. Instit., *Quibus modis tutela finitur*, 1, 22, Pr., şi Cod., L. 3, *Quando tutores vel curatores esse desinant,* 5, 60. Dreptul musulman.

sul cu autorisarea epitropului, și chiar în contra acelor făcute de însuș epitropul [1]).

Dreptul nostru anterior. Codul Calimach.

Cât pentru dreptul nostru anterior, el admitea principiile dreptului roman. In adevĕr, după art. 1156 din Codul Calimach (865 Cod. austriac), acei lipsiți de minte, sau care nu împlinise încă vrêsta de 14 sau 12 ani, nu puteau nici să dea, nici să primească făgăduință, ear celelalte persoane, care se aflau sub puterea părintelui, sau a epitropului ori a curatorului, puteau să primească o făgăduință care era numai spre folosul lor (art. 1157 Cod. Calimach, 865 C. austriac). „*Namque placuit meliorem quidem suam conditionem licere eis facere, etiam sine tutoris auctoritate, deteriorem vero non aliter quam tutoris auctoritate*“ [2]).

Minorul, la caz de lesiune, avea acțiunea în restituție (art. 1905 C. Calimach), și această acțiune se prescriea prin *patru* ani de la majoritate (art. 1959 C. Calimach [3]), soluțiune care se vede admisă și prin art. 1301 din Codul spaniol, promulgat la 24 iulie 1889.

Codul Caragea.

Tot astfel se exprimă și Codul Caragea în art. 3, partea 1, capit. 3: „Cei nevêrsnici, veri ce tocmală sau dar vor face, fără adeverirea părintelui lor sau a epitropului, este fără tărie; *de le este spre folos, este cu tărie*“ [4]).

Dreptul actual.

Venim acum, după acest istoric, la dreptul actual, unde textele noastre se deosebesc întru cât-va de Codul francez. In adevĕr, art. 951, în loc de a reproduce § 1 al art. 1125 fr., după care minorul nu poate, *pentru causă de incapacitate*, să atace angajamentul sĕu de cât în casurile anume statornicite de lege, dispune că minorul nu poate

---

1) Pothier, *Pr. civ.*, X, 731, p. 349.

2) *Instit.* Justinian, I, 21, Pr., *in medio*, *De auctoritate tutorum.*

3) Acelaș termen îl acordă și Andr. Donici (§ 3, capt. 29, *in fine*). Cpr. L. 7, Pr., Cod., *De temporibus in integrum restitutionis*, etc., 2, 53. Astăzi, acțiunea minorului se prescrie prin dece ani (art. 1900), în Codul italian prin *cinci* ani (art. 1300), ear în Codul austriac, prin *trei* ani (art. 1487). Vedi *infrà*, explic. art. 1900.

Codul Andr. Donici.

4) Vedi și Andr. Donici, capit. 29, § 2, unde se dice: „Nevêrsnicul de la 14 ani până la 25 se numește *afilix*, întru care vreme fiind sub povățuire de curator, adecă purtător de grijă, earăș fără întrebarea și voința purtătorului de grijă, ori ce va face și va cunoaște că s'au păgubit, poate în urmă să întoarcă spre folosul sĕu“.

ataca angajamentul sĕu pentru causă de incapacitate, *de cât în caz de lesiune*, modificare care a dat loc la dificultăți, după cum vom vedea mai la vale.

Art. 951.—Minorul nu poate ataca angajamentul sĕu pentru causă de incapacitate, de cât în caz de lesiune. (art. 1157 urm. C. civ. Art. 1125, § 1 C. fr. *modificat*).

Art. 1157.—Minorul neemancipat poate exercita acțiunea în rescisiune pentru simpla lesiune în contra ori cărei convențiuni; minorul emancipat, în contra ori cărei convențiuni ar trece peste capacitatea sa ce este determinată la titlul minorităței, tutelei și emancipațiunei. (Art. 390, 401 urm., 427, 428, 430, 433, 749, 820, 950—952, 1158 urm., 1163, 1538, 1900 C. civ. Art. 291 Pr. civ. Art. 1305 C. fr.).

Aceste fiind textele noastre, naște întrebarea: care este sensul lor?

In Francia, după multe discuțiuni, *post multas controversias*, s'a admis, în fine, că legea conferă minorului douĕ acțiuni deosebite pentru a ataca actele ce'l jignesc; o acțiune în anulare întemeiată pe viciuri de formă (art. 1163), și o acțiune în rescisiune întemeiată pe lesiune (art. 1157). Acest sistem, care pune capăt discuțiilor anterioare, resultă din art. 1311 (1163 C. rom.), care distinge anularea pentru viciuri de formă de restituirea sau rescisiunea pentru lesiune. **Dreptul fr.**

Ce trebue să decidem în legislația noastră? Chestiunea este controversată, de și, de bună samă, legiuitorul prin art. 951 a voit să curme ori ce controversă. Curtea din București a decis, în adevĕr, că în legislația noastră, minorul nu ar avea acțiunea în anulare pentru lipsuri de formă, ci numai pentru vătămare sau lesiune; de unde ar resulta că actul sevĕrșit de minor sau de epitropul sĕu, fără îndeplinirea formelor legale, ar remânea în picioare, de câte ori nu s'ar dovedi o lesiune din partea minorului. Cu alte cuvinte, legiuitorul nostru, modificând într'un mod radical Codul francez, ar fi consfințit sistemul din dreptul roman, care se resumă în maxima cunoscută: *Minor restituitur non tanquam minor, sed tanquam læsus* [1]). **Dreptul nostru.**

---

1) Vedi *Dreptul* din 1892, No. 44. (Această decisie este dată sub presidența D-lui G. E. Schina, care ne a înlocuit în funcțiunea de procuror general la Inalta Curte de casație și justiție). Cpr. aceiaș Curte. Dreptul din 1897, No. 16, consid. de la p. 127, coloana 2. Vedi și Trib. Tecuci (sentință casată). *Dreptul* din 1898, No. 28.

Secţiunele unite ale Curţei supreme au condamnat însă această interpretare şi, cu drept cuvênt, au casat decisia de mai sus [1]).

In adevĕr, art. 951, după care minorul nu poate să'şi atace angajamentul sĕu, pentru causă de incapacitate, *de cât în caz de lesiune*, nu are în vedere, după cum foarte bine observă Inalta Curte, de cât actele minorului emancipat sau neemancipat privitoare la obligaţiile pentru care legea n'a cerut de cât simpla intervenţie a epitropului sau asistenţa curatorului, şi pe care dênsul le a făcut în lipsa acestora, ear nu şi obligaţiile resultând din acte juridice pe care legiuitorul, în interesul lor, le a supus unor formalităţi, şi care sunt isbite de nulitate numai din causa neobservărei acestor formalităţi, independent de ori ce lesiune.

Aşa dar, chestiunea anulărei actelor privitoare la minori trebueşte resolvită după următoarea distincţiune: Dacă actul s'a sevêrşit de epitrop, în limitele mandatului sĕu, cu îndeplinirea formelor legiuite, el este oposabil minorului şi nu poate fi dărâmat, nici chiar sub cuvênt de lesiune, pentru că minorul a fost îndestul de aparat prin îndeplinirea legiuitelor formalităţi. De ex., averea nemişcătoare a minorului s'a înstrăinat de epitrop cu îndeplinirea tuturor formelor legale (art. 401 urm.), sau moştenirea în care minorul avea o parte oare care, s'a împărţit earăş cu îndeplinirea formelor legale (art. 411, 412, 747—749). Ei bine, asemenea acte nu mai pot fi atacate de minor, nici chiar sub cuvênt de lesiune, remânênd ca minorul, care a fost vătămat de epitrop să ceară daune de la acest din urmă (art. 390, 820, 998, 999, 1540) [2]). Pentru actele

---

1) Bulet. Cas. 1892, p. 1084 şi *Dreptul* din 1893, No. 4. Vedi în acelaş sens şi o decisie anterioară a Curţei noastre supreme, în Bulet. cas. anul 1891, p. 1328. Vedi şi autorităţile citate *infrà*, p. 20, nota 2.

2) Cpr. Thiry, III, 98, p. 127. Delsol, *Explic. élément. du C. Napoléon, II, p.* 560. Arntz, III, 278. Laurent, XVI, 24 urm. Demolombe, VII, 822 şi XXIX, 88. Baudry, II, 1157. Mourlon, II, 1503 urm. Planiol, *op. cit.*, II, 1126. T. Huc, VIII, 211. Aubry et Rau, IV, § 335, p. 253, text şi notele 3 şi 4. Beudant, *Cours de dr. civ. fr.*, II, 883. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6341 urm. Vigié, II, 1567. Colmet de Santerre, V, 270 bis XI urm. Valette sur Proudhon, *État des personnes*, II, p.

sevêrşite de epitrop în limitele mandatului sĕu şi cu îndeplinirea tuturor formelor legale, se va aplica deci în totul maxima : *Factum tutoris, factum pupilli* (art. 390, 407, 1166, 1546). Este adevarat că Curtea din Bucureşti a decis contrariul, admiţênd că, în ori ce caz, minorul este în drept a cere anularea împărţelei pentru lesiune [1]), însă această soluţie este contrară art. 1166, după care înstrăinarea bunurilor unui minor sau a unui interḑis, ori împărţeala unei moşteniri cuvenită lor, făcute de epitrop cu îndeplinirea tuturor formelor legale, se consideră ca făcute de dênşiĭ în timpul capacităţei lor, şi prin urmare, nu pot fi atacate pentru lesiune, de oare ce această acţiune nu aparţine persoanelor capabile (art. 1165).

Eată, în adĕvĕr, cum se exprimă art. 1166 :

Art. 1166.—Când formalităţile cerute în privinţa minorilor sau interḑişilor [2]), atât pentru înstrăinarea imobilelor cât şi pentru împărţeala unei succesiuni [3]), s'au îndeplinit, ei sunt, relativ la aceste acte, consideraţi ca cum le ar fi făcut în majoritate sau înaintea interdicţiunei. (Art. 342, 401 urm., 405, 406, 407, 409 urm., 413, 430, 435 urm., 454, 687, § 2, 747 urm., 749 C. civ. Art. 1314 C. fr.).

Dovada cea mai bună că decisia de mai sus a Curţei din Bucureşti face o greşită interpretare a legei, este că însuşi autoriĭ cari admit în principiu dreptul nevrêsnicului de a dărâma pentru lesiune actele făcute de epitropul sĕu

---

465 urm. Larombière, IV, art. 1305, No. 12. Duranton, X, 280 urm. Marcadé, IV, asupra art. 1305, 888 urm. Trolley, *Étude sur la lésion* (1872), p. 177 urm.—*Contrà.* Toullier D., III (partea I), 106 şi IV (partea I), 573. Troplong, *Vente*, I, 166 şi *Hypothèques*, II, 488 urm.

1) *Dreptul* din 1883, No. 53. V. şi t. II a lucr. noastre, p. 206, nota 2.

2) Cu toate că art. 1166 nu vorbeşte de cât de minori şi interḑişi, el se aplică tuturor incapabililor în genere. T. Huc, VIII, 214, *in fine*. Aplic. art. 1166 tutor incapabililor.

3) Cu toate că art. 1166 nu vorbeşte de cât de înstrăinarea imobilelor (art. 401 urm.) şi împărţeala unei succesiuni (art. 409 urm., 747 urm., 749), el se aplică la toate ipotesele în care formalităţile speciale cerute de lege au fost îndeplinite, de exemplu, la actele de împrumut, de ipotecă (art. 401 urm., 1771), la transacţiuni (art. 413) (cpr. C. Bucureşti, *Dreptul* din 1887, No. 21), la acceptarea unei donaţiuni (art. 407), unei succesiuni (art. 405, 406, 687, § 2), etc. T. Huc, VIII, *loco cit.* Larombière, IV, art. 1314, No. 3 urm. Demante et Colmet de Santerre, V, 273. Aplicarea art. 1166 tuturor actelor în genere.

cu îndeplinirea formelor legiuite [1]), recunosc că sunt unele acte, precum înstrăinarea de bunuri nemişcătoare (art. 401 urm., 1166), acceptarea unei donaţiuni (art. 407), convenţiile făcute prin contractul de căsătorie (art. 1161, 1231), împărţeala (art. 411, 412, 749, 1166) şi transacţiunele (art. 413, 1711), etc., asupra cărora minorul nu poate reveni sub nici un cuvênt, dacă s'au îndeplinit formalităţile legiuite, fiind că legiuitorul le a încunjurat de garanţiĭ îndestulătoare şi fiind că ar fi periculos pentru societate de a lăsa aceste acte prea mult timp în incertitudine. Ei bine, cu toate acestea, Curtea, în specie, tăgădueşte ceea ce toată lumea recunoaşte, punênd interesul minorilor mai presus de cât însuş legea. Câteva rênduri mai sus criticam o altă decisie a Curţei din Bucureşti, prin care se tăgădueşte minorilor dreptul de a cere anularea unui act pentru lipsă de forme, independent de lesiune, şi acum ne vedem silit a ne rădica cu putere în contra unei alte decisiuni a aceleiaş Curţi, care admite acţiunea în rescisiune pentru lesiune, acolo unde ea nu este admisibilă. Am ajuns să vedem controversate până şi principiile cele mai elementare ale dreptului!

Dacă presupunem, din contra, că actul pentru care se cere îndeplinirea unor anume formalităţi, precum este, de ex., autorisarea consiliului de famile, omologarea tribunalului, etc., a fost sevêrşit fie de minor, fie de epitropul sĕu, *fără îndeplinirea acestor formalităţi*, actul va putea fi dărâmat în folosul minorului (art. 207, 952), independent de ori ce lesiune şi numai pentru lipsă de forme, fiind că minorul n'a fost aparat de câte ori nu s'au îndeplinit formalităţile prescrise de lege pentru complectarea capacităţei sale [2]). Asemenea act nu este inexistent, ci numai anulabil [3]).

[1]) Cpr. Troplong, *Vente*, I, 166, p. 221.

[2]) Cas. rom. Secţiuni-unite, decisie citată *suprà*, p. 18, nota 2. Cpr. Cas. rom. şi C. Bucureşti. Bulet. 1877, p. 96. Bulet. 1879, consid. de la p. 189, 190 şi *Dreptul* din 1886, No. 79. Bulet. 1891, p. 1328. Bulet. 1898, p. 257 şi *Dreptul* din 1898, No. 15. *Idem. Dreptul* din 1875, No. 57 şi din 1876, No. 5. Trib. Tecuci. *Dreptul* din 1893, No. 66. Trib. Brăila (T. P. Cudalbu făcênd funcţiunea de presid.) *Dreptul* din 1897, No. 31. Cpr. şi Cas. fr. D. P. 70. 1. 432. Laurent, XVI, 35 urm., 47. Demolombe, VII, 823 şi XXIX, 88. Thiry, III, 98. Baudry, II, 1153, 1157. Arntz, III, 275, 278, şi autoriĭ citaţi p. 18, nota 2.

[3]) Trib. Imp. german (Leipzig). Sirey, 86. 4. 17.

Această acţiune în anulare pentru lipsă de forme, pe care Curtea din Bucureşti o tăgăduise, resultă din art. 1163 care, în partea sa finală, prevede că minorul nu mai poate exercita acţiunea în rescisiune, dacă la majoritate, a ratificat un angajament care era nul în forma sa, şi care, prin urmare, putea fi atacat pentru lipsă de forme [1]).

Apoi, nulitatea actelor făcute fără îndeplinirea formelor legale resultă în mod virtual din însuş proibiţiunea legei, pentru că legiuitorul prescrie anume pâzirea unor forme spre a acoperi incapacitatea minorului. Astfel, când art. 401 şi urm. prevĕd că epitropul, fie chiar tatăl sau mama, nu poate să contracteze un împrumut în numele minorului, nici să ipotece sau să înstrăineze averea sa nemişcătoare, fără imputernicirea sfatului de familie şi aprobarea tribunalului (art. 402), vêndarea neputênduse face de cât în formă de licitaţie publică (art. 403), se înţelege că instrăinarea făcută fără îndeplinirea acestor forme solemne este anulabilă din partea minorului, numai pentru lipsă de forme şi independent de ori ce lesiune, pentru că el se consideră ca neaparat, de câte ori nu s'au îndeplinit formele menite a complecta capacitatea lui [2]).

In fine, dacă presupunem că actul a fost făcut de însuş minorul, acest act va fi anulat pentru viciuri de formă, în caz când s'ar cere pentru existenţa lui îndeplinirea unor formalităţi speciale. De câte ori va fi însă vorba de un act pentru care legea nu cere nici o formă specială, precum ar fi, de ex., un contract de arendă sau de închiriere, asemenea convenţie va putea fi dărâmată din partea minorului, la majoritate, sau de representaţii sĕi, în cursul minorităţei, pentru lesiune [3]), dacă bine înţeles, lesiunea este, după apreciarea judecătorilor, destul de însemnată; căci ştiut este că *de minimis non curat prœtor* [4]). In ori ce caz, chestiu-

---

1) Curtea din Bucureşti mărturiseşte că acest argument este puternic, însă ḑice că art. 1163 este o inadvertenţă a legiuitorului, şi că acest text trebueşte considerat ca nescris în Codul nostru, faţă cu disposiţia art. 951. *Dreptul* No. 44 din 1892, consid. de la p. 352, coloana 1.

2) Cpr. Laurent, I, 61 şi XVI, 35.

3) Cpr. Trib. Tecuci şi Vêlcea. *Dreptul* din 1898, No. 28 şi 77.

4) Cpr. Planiol, *op. cit.*, II, 1129. Marcadé, IV, 891. Thiry, III, 99, *in fine*. T. Huc, VIII, 206. Demolombe, XXIX, 100. Baudry, II, 1154.

nea de a se ști dacă minorul a fost sau nu lésat fiind o chestie de fapt, scapă de censura Casației [1]).

Va să ḑică minorul nu are acțiunea în rescisiune de cât în privința actelor sau convențiilor *făcute personal de dênsul*, în timpul incapacității sale, ear nici într'un caz pentru acele făcute de epitropul sĕu, fie chiar fără îndeplinirea formelor legale. Acest sistem, generalmente admis în Francia [2]), este singur admisibil la noi, față cu art. 951, modificat de la Codul francez, după care minorul nu poate, pentru causă de incapacitate, de cât în caz de lesiune, *să atace angajamentul sĕu*, adecă actul la care el a cooperat singur, fără intervénțiunea representantului sĕu; căci, după cum foarte bine a ḑis Bigot Préameneu, oratorul Guvernului, în expunerea de motive: *„capacitatea minorilor încetează pentru ori ce act care le este daunator... și resultatul incapacității lor este de a nu putea fi vătămați, ear nu de a nu putea contracta“* [3]). Eată deci în care sens legiuitorul modern a făcut aplicarea maximei: *minor restituitur non tanquam minor, sed tanquam læsus*, ear nu în sensul că minorii n'au nici odată acțiunea în anulare pentru viciuri de formă, ci numai pentru lesiune.

Intr'un cuvênt, sistémul admis de Secțiunele-unite ale Curței noastre supreme, care este și acel generalmente ad-

---

1) Cpr. Cas. fr. D. P. 61. 1. 256. Sirey, 61. 1. 625. T. Huc, VIII, 207. Demolombe, XXIX, 106.

2) Veḑi Thiry, III, 98. Planiol, II, 1127. Baudry, II, 1158. Vigié, II, 1567. Marcadé, IV, 889. Capitant, *Introduction à l'étude du dr. civil.*, p. 237, 238. Mourlon, II, 1500. T. Huc, VIII, 210. Demolombe, VII, 821 și XXIX, 93, 94. Laurent, XVI, 45 urm. Aubry et Rau, IV, § 335, p. 255, text și nota 9. Solon, *Nullités*, I, 67, 301. C. Nancy. Sirey, 75. 2. 52. Veḑi și autoritățile citate în Pand. fr., *Oblig.*, I, 6348.—*Contră.* Demante, V, 268 urm. (combătut în această privință de continuatorul sĕu, Colmet de Santerre). Troplong, *Vente*, I, 166 și *Hypothèques*, II, 488 urm. Magnin, *Tr. des minorités*, II, 1137, p. 197 urm. (ed. din 1842).

3) Veḑi Fenet, XIII, p. 283.—Incapacitatea minorului se deosebește deci de acea a femeei măritate și a interḑisului; căci, pe când minorul nu este incapabil de a contracta, ci numai de a nu fi vatamat prin un contract, femeea măritată și interḑisul sunt din contra incapabili de a contracta. Contractele încheiate de o femee măritată neautorisată sau de un interḑis vor fi deci anulate după cererea lor, independent de ori ce lesiune. Cpr. Baudry, II, 1160, *in fine.*

mis în Codul fr., şi pentru care noi avem un argument mai mult, art. 951, se poate resŭma în modul următor:

Actele făcute de epitrop în numele minorului şi în limitele mandatului sĕu legal, cu îndeplinirea formelor prescrise de lege, obligă pe minor şi nu pot nici într'un caz fi atacate nici de dênsul, nici de representanţiĭ sĕi; ear în privinţa actelor făcute de epitrop, fără îndeplinirea formelor legale, ele pot fi dărâmate fie de minor, fie de representanţiĭ sĕi, prin acţiunea în anulare pentru lipsă de forme, independent de ori ce lesiune. Cât pentru actele făcute personal de minor, pentru care nu se cere nici o formalitate, singura cale prin care ele pot fi dărâmate este acţiunea în rescisiune pentru lesiune (art. 951 şi 1157).

Aceasta în cât priveşte pe minorul neemancipat.

Minor emancipat. In privinţa minorului emancipat, actele de pură administraţie, pe care el le poate face singur (art. 427), nu sunt supuse acţiunei în rescisiune, ci numai reducţiunei, dacă ele sunt peste mĕsură încărcate (art. 430, § 2)[1]. In privinţa actelor pe care minorul emancipat nu le poate face de cât cu asistenţa curatorului (art. 428), trebue să distingem: Sau ele au fost făcute cu asistenţa curatorului, şi atunci nu sunt supuse rescisiunei, ca şi actele făcute de epitrop în numele minorului neemancipat; sau ele au fost făcute fără asistenţa curatorului, şi atunci ele sunt supuse acţiunei în rescisiune pentru lesiune, ear nu acţiunei în anulare[2]. In fine, în cât priveşte actele pentru care legea prescrie oare care formalităţi, precum autorisarea consiliului de familie şi omologarea tribunalului (art. 429, 430), ele vor fi anulabile independent de ori ce lesiune, de câte ori formalităţile prescrise de lege n'au fost îndeplinite; în casul contrar ele vor fi inatacabile. Acesta este sensul disposiţiei finale a art. 1157, după care minorul emancipat poate exercita acţiunea în rescisiune în contra ori că-

---

[1]) Cpr. Cas. rom. Bulet. 1879, consid. de la p. 188, 189. Această acţiune în reducţiune (asupra căreia vedi t. II, p. 270 urm.), nu trebueşte confundată cu acţiunea în rescisiune; căci, pe când cea dintăi are de obiect numai restrêngerea actului într'o limită raţională, acea de a doua desfiinţează actul cu desevêrşire. Cpr. Baudry, II, 1159, p. 823.

[2]) Cpr. C. Paris. D. P. 64. 5. 257, No. 15. Sirey, 64. 2. 290.

rei convenţiuni care ar trece peste capacitatea sa determinată la titlul minorităţei, tutelei şi emancipaţiunei [1]).

Aceste sunt casurile în care minorul emancipat sau neemancipat are acţiunea în rescisiune pentru lesiune.

In toate aceste casuri, vătămarea ce el a suferit trebue să fie efectul contractului, adecă să aibă de causă însuş convenţiunea făcută de dênsul, sau cel puţin să fie o consecinţă neaparată a acestei convenţiuni [2]), care putea să fie prevĕdută de persoanele cu care el a contractat. De exemplu: minorul a vêndut mobilele sale cu un preţ prea jos, sau le a vêndut după justa lor valoare, însă a râsipit banii prinşi din vêndare.

Casul în care lesiunea resultă din un eveniment casual şi neprevĕdut.

El nu va avea deci acţiunea în rescisiune de câte ori lesiunea ce el a suferit a resultat dintr'un eveniment casual şi neaşteptat; de exemplu, minorul a cumparat un animal care a perit prin caz fortuit, sau un imobil, care mai în urmă a fost distrus prin flăcări. In adevĕr, acţiunea în rescisiune are de scop apararea minorului contra inexperienţei sale, ear nu în contra unei întâmplări extraordinare şi neprevĕdute [3]).

Acest principu este înscris în art. 1158, care se exprimă în termenii următori:

Art. 1158.—Când lesiunea resultă dintr'un eveniment casual şi neprevĕdut, minorul nu are acţiunea în rescisiune. (Art. 951. 1157 C. C. Art. 1306 C. fr.).

Casurile în care minorul nu are acţiunea în rescisiune pentru lesiune.

Regula mai sus expusă, după care minorul poate dărâma, sub cuvênt de lesiune, actele *personal* sevêrşite de dênsul, sufere oare care excepţiuni.

Aceste excepţiuni sunt prevĕdute în art. 1160—1162.

---

1) Cpr. T. Huc. VIII, 212. Baudry, II, 1159. Thiry. III. 98. *in fine*, 99. Pand. fr., *Oblig.*, I. 6353. Laurent, XVI, 56 urm. Mourlon, II. 1507. Demolombe, VIII, 331. Cas. rom. *Dreptul* din 1898, No. 15 şi Bulet. S-a II, anul 1898, p. 257.

2) Cpr. Trib. Tecuci. *Dreptul* No. 28 din 1898. Thiry, III. 99. Baudry, II. 1154. T. Huc, VIII, 207. Planiol, II, 1129.

3) „*Nec enim eventus damni restitutionem indulget, sed inconsulta facilitas* (uşurinţa cu care minorul se lasă a fi înşalat). *et ita Pomponius scripsit*“. (L. 11. § 4. Dig., *De minoribus*, 4. 4).

Art. 1159.—Minorul ce face o simplă declarațiune că este major, are acțiunea în rescisiune. (Art. 951, 1157, 1162 C. civ. Art. 1307 C. fr.).

Art. 1160.—Minorul comerciant, bancher [1]) sau artisan [2]) n'are acțiunea în rescisiune contra angajamentelor ce a luat pentru comerciul sau arta sa. (Art. 336, 433 C. civ. Art. 12 C. com. Art. 1308 C. fr.).

Art. 1161.—Minorul n'are acțiunea în rescisiune contra convențiunelor făcute în contractul de căsătorie, dacă acesta s'a făcut cu consimțêmêntul și asistența acelora al cărora consimțêmênt este cerut pentru validitatea căsătoriei sale. (Art. 131—134, 142, 1223 urm., 1231 C. civ. Art. 1309 C. fr.).

Art. 1162.—Minorul n'are acțiunea în rescisiune contra obligațiunelor ce resultă din delictele sau quasi-delictele sale. (Art. 998, 999, 1159 C. civ. Art. 62—65 C. pen. Art. 364 Pr. pen. Art. 1310 C. fr.).

Excepțiunele prevêdute de textele ce am transcris mai sus, sunt următoarele:

1⁰ Minorul emancipat sau neemancipat nu poate invoca lesiunea, de câte ori el a întrebuințat manopere frauduloase spre a face pe cealaltă parte contractantă să creadă că era major, producênd, de exemplu, un act de naștere minciunos, etc [3]). Această soluție, admisă în termeni expreși atât în Codul Calimach [4]) cât și în Codul italian Art. 1159.

---

[1]) Cuvêntul *bancher* putea foarte bine să lipsească din text, față cu expresiunea generală *comerciant*, pentru că bancherul este comerciant (art. 3, § 11 C. com.).

[2]) Adecă care exercită o artă sau meșteșug. — Minorul n'are nevoe de a fi emancipat pentru a putea exercita vre o artă sau meșteșug (art. 336, *ab initio*). El poate fi artisan fără a îndeplini nici o condiție de capacitate; pe când, pentru a face comerț el trebue să aibă 18 ani împliniți, să fie emancipat și să fi dobêndit autorisarea înscris a persoanelor indicate de lege (art. 10 C. com.). Cpr. Cas. rom. Bulet. anul 1891, p. 55 urm.

[3]) Cpr. Pothier, *Pr. civ.*, X, 730. Marcadé, I, 751 și IV, 894. T. Huc, VIII, 208. Thiry, III, 100. Baudry, II, 1161. Planiol, II, 1130, și toți autorii.

[4]) „Acel ce cu viclenie se face că ar fi vrednic după legi de a încheia tocmeli, dice art. 1158 din Codul Calimach (866 C. austriac), și așa va înșala pe altul, se îndatorește spre despăgubire, adecă să plătească paguba pricinuită, dacă păgubitul n'ar fi putut cu lesnire să întrebe și să afle despre aceasta"; și art. 328 din acelaș Cod (248 C. austriac) adaogă: „Tânêrul cel ce după al doadecelea an a vrêstei sale, va fi Art. 328 și 1158 Cod. Calimach.

(art. 1305), resultă prin argument *a contrario sensu* din art. 1159, după care simpla declarație din partea lui că este major, nu'l împedecă de a exercita acțiunea în rescisiune, fie că el a făcut această declarație din eroare [1], fie chiar din rea credință. Persoana care a contractat cu minorul, este în adevěr în culpă că nu s'a informat de vrêsta minorului [2].

Aceiaş soluție este aplicabilă tuturor incapabililor în genere, de exemplu, femeei măritate, care ar declara că nu este măritată, râsipitorului şi interzisului, care ar declara că sunt capabili, etc. [3].

Art. 1160. 2⁰ Minorul comerciant sau artisan, adecă care exercită o artă sau meşteşug, n'are acțiunea în rescisiune în privința obligațiilor luate de dênsul *pentru comerciul sau arta sa* (art. 1160) [4]. Astfel, minorul împuternicit a face comerț conform art. 10 din Codul comercial, care, în interesul comerciului sěu, ar fi înstrăinat averea sa nemişcătoare (art. 12 C. com.), nu va putea să atace actul de înstrăinare sub cuvênt de lesiune, pentru că dacă ar fi altfel, nimene n'ar mai voi să contracteze cu dênsul. „*Non semper autem ea quæ cum minoribus geruntur, rescindenda sunt, sed ad bonum et æquum redigenda sunt: ne magno incom-*

ḑis la o pricină că este în vrêstă desevêrşită, se îndatoreşte a respunde toată paguba pricinuită, dacă ceealaltă parte n'ar fi putut mai înainte de sevêrşirea tocmelei, să afle cu lesnire vrêsta lui“. Cpr. L. 2, Cod., *Si minor se majorem dixerit*, 2, 43, şi Harmenopol, I, 12, § 45, unde se ḑice „*Si minor sua specie quem fefellerit adfirmans se majorum esse, non restituitur*“.

1) „*Si minor per errorem se majorem dixerit, nihilhominus restituitur*“. Harmenopol, I, 12, § 44, p. 151 (ed. Heimbach, Leipzig, 1851).

2) „*Qui cum alio contrahit, vel est, vel debet esse non ignarus conditionis ejus*“. L. 19, Pr., Dig., *De regulis juris antiqui*, 50, 17.

3) Cpr. Pothier, *Puissance du mari*, VII, 54. T. Huc, VIII, 208. Aubry et Rau, V, § 472, p. 168. Demolombe, IV, 327. Laurent, III, 160. Veḑi şi t. I a lucr. noastre, p. 126, 127. C. Paris şi Besançon, Sirey, 67. 2. 294. D. P. 67. 2. 92. Sirey, 80. 2. 101.—Veḑi însă Marcadé, I, 751.

4) Deci, dacă minorul a luat o obligație străină de comerciul sau arta sa, acțiunea în rescisiune va avea loc. Larombière, IV, art. 1308, No. 6. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6382.

modo hujus ætatis homines adjiciantur, nemine cum his contrahente; et quodammodo commercio eis interdicetur" [1]).

3° Minorul nu poate să atace pentru lesiune convențiunele care fac parte din contractul sĕu de căsătorie, de câte ori acest contract a fost făcut cu consimțĕmêntul și asistența acelor în drept pentru sevêrșirea căsătoriei (art. 1161, 1231), fiind că, pe de o parte, aceste acte au fost făcute cu îndeplinirea formelor prescrise de lege, ear pe de alta, ele au de scop înlesnirea căsătoriei. Aceasta nu este de cât aplicațiunea maximei: *Habilis ad nuptias, habilis ad pacta nuptialia* [2]). Art. 1161.

4° Minorul nu poate fi restituit în contra obligațiilor care resultă din delictéle sau quasi-delictele sale (art. 1162), precum ar fi, de exemplu, în casul când el s'ar servi de un act minciunos spre a face pe cealaltă parte să creadă că este major (art. 1159) [3]); căci, după cum foarte bine a ḑis oratorul Guvernului, ori cine este în culpă, fie chiar și un incapabil, trebue să sufere consecințele acestei culpe. „De-obște se îndatorește tânĕrul, ḑice art. 329 din Codul Calimach (248 C. austriac), a respunde și cu persoana și cu averea sa, și pentru alte oprite fapte, pentru paguba care de dênsul în ori ce chip s'au pricinuit." [4]). Art. 1162. Art. 329 C. Calimach.

---

[1]) L. 24, § 1, Dig., *De minoribus*, 4, 4.

[2]) Veḑi asupra sensului acestei maxime. Laurent, XXI, 13 urm. T. Huc, IX, 57 și *infrà*, t. VIII, explic. art. 1231, asupra căruia veḑi de pe acum, Baudry Le Courtois et Surville, *Contrat de mariage* (ed. a 2-a, 1901), I, No. 141 urm., p. 129 urm. — La Romani, minorul avea, din contra, acțiunea în restituție de câte ori adusese în căsătorie o zestre prea considerabilă (L. unică, Cod., *Si adversus dotem*, 2, 34), sau făcuse celuilalt soț o donațiune ante-nupțială prea mare. L. 1, Cod., *Si adversus donationem*, 2, 30.

[3]) Cpr. Cas. fr. *Gaz. des trib.* din 1899, No. 22409. *C. judiciar* din 1900, No. 29, și adnotația noastră. Sirey, 99. 1. 225 și nota lui A. Wahl.—Minorul respunde nu numai de delictele sau quasi-delictele comise independent de ori ce contract (art. 998, 999), dar și de acele comise cu ocasia unui contract preexistent sau în vederea unui contract viitor. T. Huc, VIII, 209.

[4]) *„Et placet in delictis minoribus non subveniri"*. L. 9, § 2, *in medio*, Dig., *De minoribus*, 4, 4. Veḑi și L. 3, *ab initio*, Cod., *Si minor se majorem dixerit*, 2, 43, unde se ḑice: *„Malitia supplet ætatem"*. Așa dar, și la Romani, restituția nu putea să aibă loc în contra pagubelor causate prin un delict, cu

Interdişi, femei măritate. Acest principiu este aplicabil atât interdisului care s'ar afla înrt'un interval lucid cât şi femeilor măritate, care sunt obligate a repara paguba causată prin delictele sau quasi-delictele lor, *chiar cu averea lor dotală*; căci, dacă ar fi altfel, ele ar avea privilegiul de a'şi însuşi averea altuia şi de a produce pagube fără nici o respundere [1]).

Oblig. care resultă din lege sau din faptul unui al treilea. 5⁰ Minorul nu poate fi restituit contra obligaţiilor care se nasc fără concursul voinţei sale şi care resultă din lege sau din faptul unui al treielea (art. 991). Astfel, el este obligat a suferi servituţile legale (art. 578 urm.), ori cât de daunatoare ar fi pentru dênsul, fiind că nimene nu se poate sustrage de la aplicaţiunea legei [2]).

Art. 1198, 1164. 6⁰ El nu poate să exercite acţiunea în rescisiune, de câte ori el s'a înavuţit în dauna altuia, pentru că, în asemenea caz, el este obligat până la concurenţa sumei cu

---

toate că legea 37, § 1, Dig., *De minoribus*, 4, 4, ar avea aerul să decidă contrariul, pentru delictele uşoare. Cpr. Savigny, *System des heutigen römischen Rehts*, VII, § 321, text şi nota *d*. Goudsmit, *Cours de pandectes*, I, § 110, p. 340. Restituţia pare însă a fi fost admisă în privinţa delictelor care nu constituesc de cât o simplă greşală (quasi-delicte, cum s'ar dice astădi) (L. 1, Cod., *Si adversus delictum*, 2, 35). Savigny, *op. cit.*, text şi nota f. Goudsmit, *op. cit.*, p. 341, nota 1, Windscheid, *Lehrbuch des Pandektenrechts*, I, § 115, nota 10.

1) Cpr. C. Iaşi. *Dreptul* din 1892, No. 62. Tot în acest sens este şi jurisprudenţa franceză. Vedi D. P. 90. 2. 79. *Pand. Périod.* 1893. 1. 527 şi anul 1895. 2. 145. Sirey, 93. 1. 285. Sirey, 1888. 2. 134 şi anul 1889. 1. 212. Sirey, 1899. 2. 164. Cpr. Pothier, *Puissance du mari*, VII, 52. Laurent, III, 100 şi XXI, 107. Baudry, I, 633 şi III, 385. Vigié, III, 565. Sourdat, *De la responsabilité*, I, 172 bis. T. Huc, VIII, 209 şi 421. Guillouard, *Contrat de mariage*, IV, 1937 şi 2096. Mai vedi încă adnotaţia noastră din *C. judiciar* (1900), No. 29, p. 271 urm.; t. I a lucr. noastre, p. 103 (partea II); t. V, p. 473 urm., etc.—*Contrà*. Tessier, *De la dot*, I, p. 454. Odier, *Contr. de mariage*, III, 1251. Curtea supremă a decis, cu drept cuvênt, că de câte ori faptele comise de o femee măritată întră în previsiile art. 998 C. civ., obligaţia ei de a repara dauna causată decurge din lege, şi deci o asemenea obligaţie există pentru dênsa independent de ori ce autorisare a soţului. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1898, p. 7 şi *C. judiciar* din 1898, No. 9.

2) Cpr. T. Huc, VIII, 209. Thiry, III, 100. Baudry, II, 1161, 4⁰, *in fine*. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6384, 6385. Laurent, XVIII, 550. Demolombe, XXIX, 117.

care s'a înbogățit, *quatenus locupletior factus est* (art. 1098, 1164).

7⁰ In fine, minorul n'are acțiunea în rescisiune în privința obligațiilor pe care el le ar fi confirmat la majoritatea sa (art. 1163), fie în mod expres (art. 1190), fie tacitamente (art. 1167, 1900), pentru că confirmarea sa a șters viciul de care ele erau infectate [1]). Art. 1163.

Acest caz este prevěḍut de art. 1163.

Art. 1163.—Minorul nu mai poate exercita acțiunea în rescisiune în contra angajamentului făcut în minoritate, dacă l'a ratificat, după ce a devenit major, și aceasta și în casul când angajamentul este nul în forma sa, și în acela când produce numai lesiune. (Art. 1167, 1190 C. civ. Art. 1311 C. fr.).

Această disposiție nu este privitoare la convențiile inexistente din causa omisiunei unora din formalitățile cerute pentru existența lor, ci numai la acele supuse rescisiunei sau anulărei din causa lipsei unei formalități, care a avut de scop apararea minorului.

Confirmarea va putea fi tacită sau expresă, conform art. 1167, 1190 și 1900 [2]), care cuprind regulele generale aplicabile materiei [3]). Nici într'un caz însă, confirmarea nu va putea să vatăme drepturile dobêndite de cei de al treilea (art. 1167, § 2 [4]).

Dacă minorul are două acțiuni, una în anulare și alta în rescisiune, renunțarea expresă la una din ele nu atrage neaparat renunțarea la cealaltă. Renunțarea tacită care resultă din executarea voluntară a actului (art. 1167) va putea însă să facă să dispară ambele acțiuni, afară de casul în care acel care are două acțiuni n'a avut cunoștință

---

1) „*Et placet (ut est constitutum), si quis major factus comprobaverit quod minor gesserat, restitutionem cessare*". L. 3, § 1, Dig., *De minoribus,* 4, 4. Veḍi și Cod., L. L. 1 și 2, *Si major factus ratum habuerit,* 2, 46. Cpr. Goudsmit, *op. cit.*, § 110, *in fine*, p. 341.

2) Astfel, minorul va putea să confirme tacitamente actul supus anulărei sau rescisiunei prin tăcerea sa pastrată timp de ḍece ani de la ajungerea sa la majoritate. Cpr. C. București. *Dreptul* din 1875, No. 5.

3) Cpr. T. Huc, VIII, 213. Laurent, XVIII, 639. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6568.

4) Veḍi *infrà,* p. 38 urm., rubrica: *Efectele confirmărei în privința celor de al treilea.*

de cât de una din ele, în care caz, el n'a înțeles cu bună samă să renunțe de cât la această din urmă [1]).

Minorul devenit major poate să confirme toate actele supuse anulărei sau rescisiunei, fără a se distinge între actele pe care el le a făcut singur și acele făcute de epitropul său fără îndeplinirea formelor prescrise de lege [2]).

Aplicarea art. 1163 tutorur incapabililor.

Art. 1163 nu se aplică numai minorilor, ci tuturor incapabililor în genere. Astfel, s'a decis, cu drept cuvênt, că actul anulabil făcut de epitropul unui interdis nu mai poate fi atacat, dacă el a fost executat fie de interdis, în urma rădicărei interdicției, fie de moștenitorii săi [3]).

De asemenea, anularea obligației contractate de o femee măritată neautorisată, nu mai poate fi cerută, dacă această obligație a fost confirmată, fie în mod expres, fie tacitamente, de femee, în urma desfacerei căsătoriei [4]).

---

[1]) Cpr. T. Huc, VIII, 213. Laurent, XVIII, 643.

[2]) Cpr. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6562 urm. și decisiile citate acolo.

Confirmarea din partea epitropului.

N'ar trebui însă să credem, așa după cum ar părea să resulte din art. 1163, că o obligație anulabilă pentru causă de minoritate n'ar putea fi confirmată de cât de minor ajuns la majoritate, căci dacă minorul a făcut singur un act, care, pentru a fi valid, nu avea nevoe de îndeplinirea unei formalități speciale, epitropul, în calitatea sa de administrator al bunurilor minorului, va putea, în cursul epitropiei, să confirme actul pe care minorul nu putea să'l facă singur, și asemenea act va fi valid, ca și cum el ar fi fost făcut din capul locului de epitrop. Cpr. Pand. fr., I, 6557. Larombière, IV, art. 1338, No. 17.—*Contrà.* Duranton, II, 518, p. 466.

Dacă obligația contractată de minor cerea, pentru validitatea ei, îndeplinirea unor anume formalități, de exemplu, autorisarea consiliului de familie, omologarea tribunalului sau a judecătorului de ocol (art. 65 L. din 1 iunie 1896), epitropul va putea să le îndeplinească mai în urmă, și convențiunea va deveni inatacabilă, dobêndind astfel validitatea care 'i lipsea din capul locului. Cpr. Pand. fr., I, 6559. Laurent, XVIII, 602. Larombière, *loco suprà cit.* Demolombe, VII, 749.—Vedi însă C. Paris, 10 ian. 1810. Répert. Dalloz, *Minorité*, 563, nota. 2. Cpr. și C. Riom. Sirey, 42. 2. 360 și Répert. Dalloz, *Oblig.*, 4483, nota 2, p. 951.

[3]) Cas. fr. Répert. Dalloz, *Interdiction*, 184, nota 2. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6583.

[4]) Cpr. Pothier, *Puissance du mari*, VII, 4, 5, 68, 74. Laurent, III, 165. Pand. fr., I. 6548, 6584. Larombière, IV, art. 1338, No. 18. Cpr. C. Caen. D. P. 78. 2. 174. Sirey, 77. 2. 293.—Confirmarea făcută, în urma desfacerei căsătoriei, este

Confirmarea actului anulabil ar putea să aibă loc şi în timpul căsătoriei, însă numai cu autorisarea barbatului [1] sau a justiţiei. In caz de confirmare cu autorisarea justiţiei, drepturile barbatului remân intacte [2]. Confirmarea femeei în timpul căsătoriei.

Barbatul putênd să confirme singur actul pe care femeea l'a făcut fără autorisare, naşte întrebarea dacă asemenea confirmare va valida actul în privinţa femeei. Dacă confirmarea barbatului a avut loc în timpul căsătoriei, nici femeea nici barbatul nu vor mai putea ataca actul, pentru că confirmarea şterge viciul care resulta din lipsa de autorisare [3]. Confirmarea barbatului în timpul căsătoriei. Controversă.

Dacă barbatul a confirmat actul anulabil în urma desfacerei căsătoriei, această confirmare închide numai acţiunea sa şi acea a moştenitorilor sei, nu însă şi acea a femeei şi a moştenitorilor ei, pentru că, în urma desfacerei căsătoriei, el ne mai avênd calitatea de soţ, consimţimêntul dat de dênsul nu mai constitue o autorisare validă [4]. Confirmarea barbatului în urma desfacerei căsătoriei.

---

validă numai în privinţa sa şi a moştenitorilor sei, nu însă şi în privinţa barbatului, căci dacă femeea poate să renunţe la drepturile ce 'i aparţin, ea nu poate să renunţe la drepturile care aparţin barbatului sau moştenitorilor sĕi. Laurent, III, 165. Beudant, *Cours de dr. civ. fr.*, I, 338, *in fine*. Baudry et Houques-Fourcade, *Des personnes*, II, 2374. Marcadé, I, 750. Aubry et Rau, V, § 472, p. 167.

1) Pand. fr., I, 6548, 6586. Beudant, *op. cit.*, I, 338. Laurent, III, 165. Solon, *Th. de la nullité des conventions*, II, 309. Baudry et H. Fourcade, *op. cit.*, II, 2368. Cas. fr. D. P. 79. 1. 455.

2) Beudant, *op. cit.*, 338, *in fine*. Marcadé, I, 750 *in fine*. Aubry et Rau, V, § 472, p. 167, text şi nota 121. Baudry et Houques-Fourcade, *op. cit.*, II, 2375.

3) Laurent, III, 166. Marcadé, I, 749, 750 şi III, 496. Aubry et Rau, V, § 472, p. 165, t. şi nota 118. Demante, I, 300 bis VIII. Cubain, *Droit des femmes*, 135. Solon, *op. cit.*, II, 311 urm. Demante, I, 300 bis VIII. Taulier, *Théorie raisonnée du Code civil*, I, p. 350. Arntz, I, 391. Cas. Roma. Sirey, 1901, 4, p. 7 şi *C. judiciar* din 1902, No. 11 (cu adnotaţia noastră).—*Contrà*. Beudant, *op. cit.*, I, 338. Baudry et H.-Fourcade, *op. cit.*, II, 2369 urm. Allemand, *Mariage*, II, 987. Demolombe, IV, 211. Valette sur Proudhon, *État des personnes*, I, p. 467, n. b. T. Huc, II, 253. Baudry, I, 652. Mourlon, I, 792, 793. Thiry, I, 335. Répert. Sirey, *Autorisation de femme mariée*, 900 urm. Cpr. Cas. fr. Sirey, 94. 1. 7 şi nota lui Labbé. D. P. 87. 1. 379. Sirey, 87. 1. 268. Vedi şi t. I, partea II a Comentariilor noastre, p. 116 t. şi n. 4, unde admisesem această din urmă părere. Vedi şi t. IV, p. 37, text şi nota 2.

4) Marcadé, I, 750. Laurent, III, 169. Baudry et Houques-Fourcade, *op. cit.*, II, 2373.

*

Minor emancipat.

In cât privește pe minorii emancipați, ei pot să confirme, înainte de majoritate, actele de administrație sevêrșite în timpul minorităței lor, dacă asemenea acte sunt din acele pe care minorul emancipat le poate face singur. Cât pentru actele pe care minorul emancipat le ar fi făcut în afară de capacitatea sa personală, fără asistența curatorului, el nu le va putea confirma, înainte de majoritate, de cât cu asistența curatorului și cu îndeplinirea formelor legiuite. Confirmarea emanată numai de la curator ar fi cu totul lipsită de efecte. Dacă este vorba de un act făcut numai de curator, în afară de ori ce competință, confirmarea, pentru a fi validă, va trebui să emane de la minor, cu asistența curatorului, pentru că minorul nu poate renunța singur la acțiunea în anulare ce'i aparține [1].

Confir. din partea majorului pus sub un consiliu judiciar.

Ceea ce am dis în privința confirmărei din partea minorului emancipat, este aplicabil și majorului pus sub un consiliu judiciar (art. 445, 458), cu această deosebire că asistența curatorului este înlocuită prin acea a consiliului [2].

Confirmarea din partea comunelor.

Comunele pot și ele confirma actele iregular făcute, de ex. un împrumut, prin dobêndirea posterioară a autorisărei neaparate pentru sevêrșirea actului [3].

Comunele avênd în adevĕr acțiunea în anulare, ca și minorii, în privința actelor sevêrșite de representanții lor, fără îndeplinirea formelor legale [4], se înțelege că confirmarea lor, făcută conform legei, le închide ori ce acțiune [5].

Efectele acțiunei în anulare sau în rescisiune.

Legea necuprindênd nici o dispoziție asupra efectelor acțiunei în anulare sau în rescisiune [6], aceste efecte se determină

---

1) Pand. fr., *Oblig.*, I, 6587. Laurent, XVIII, 610. Larombière, IV, art. 1338, No. 17.

2) Pand. fr., I, 6549, 6589. Laurent, XVIII, 603. Cas. fr. D. P. 60. 1. 339. Sirey, 60. 1. 593. Cpr. art. 108 L. com. din 1894.

3) Cpr. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6550. Laurent, XVIII. 604, Cas. fr. și C. Rennes. D. P. 65. 1, 295 și Sirey, 65. 1. 172. D. P. 52. 2. 30.

4) Cpr. Windscheid, *Lehrbuch des Pandektenrechts*, I, § 117, *in fine*. Goudsmit, *op. cit.*, § 111 *in fine*, p. 343, 344.

5) In privința aplicărei art. 1900 comunelor, Statului, etc., vedi *infrà*, explic. acestui text, p. 81.

Art. 142 urm. C. german.

6) Codul german se ocupă din contra de efectele anulărei unui act juridic in art. 142-144. Vedi R. Saleilles, *De la déclaration de volonté* (Paris, Pichon, 1901), p. 352 urm.

după principiile generale. Prin urmare, lucrurile vor fi puse în starea în care erau înainte de anularea sau rescisiunea convenţiei [1]), adecă obligaţiile ce ea producea vor fi stênse; de aceea, acţiunea în anulare sau în rescisiune figurează între modurile de stêngere a obligaţiilor (art. 1091).

Anularea unei obligaţii produce deci aceleaşi efecte ca şi desfiinţarea ei în baza condiţiei resolutorie (art. 1019), cu toate că principiul resoluţiunei nu trebue să fie confundat cu acel al anulărei [2]).

Efectul anulărei sau rescisiunei pronunţate se produce atât între părţile contractante cât şi în privinţa celor de al treilea.

I. Efectele anulărei sau rescisiunei între părţile contractante.

Casul în care contractul n'a fost executat. In cât priveşte relaţiile dintre părţi, efectul anulărei nu dă loc la nici o dificultate, de câte ori contractul anulat n'a primit nici o executare. In adevĕr, în asemenea caz, contractul ne mai avênd fiinţă, nu mai există nici obligaţie, nici creditor, nici debitor.

Casul în care contractul a fost executat. Dacă presupunem, din contra, că contractul a fost executat în totul sau în parte, părţile vor fi puse în starea în care ar fi fost dacă obligaţia n'ar fi existat. Ele îşi vor restitui deci respectiv tot ce au primit în virtutea actului a cărui anulare sau rescisiune a fost admisă (art. 1019, § 2 [3]).

Deci, dacă este vorba de o vêndare, cumpărătorul va restitui lucrul şi fructele produse de acest lucru în urma predărei lui; ear vêndĕtorul va restitui preţul cu dobênda lui din diua de când el a fost plătit.

Art. 1164 aduce însă, în favoarea minroilor, interdi-

---

[1]) Şi la Romani, *restitutio in integrum* conferită minorilor, se făcea astfel în cât fie care era restabilit în drepturile sale: *„Restitutio autem ita facienda est, ut unusquisque in integrum jus suum recipiat“*. L. 24, § 4, *ab initio*, Dig., *De minoribus*, 4, 4.

[2]) Cpr. Laurent, XIX, 61. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6390. Larombière, IV, art. 1304, No. 15. M. Planiol, II, 1333.

[3]) Cpr. Laurent, XIX, 62. Marcadé, IV, 901. Baudry, II, 1172. Demolombe, XXIX, 171. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6392. Aubry et Rau, IV, § 355, p. 260. Thiry, III, 101. Planiol, II, 1334. Cpr. art. 348 din noul Cod german.

șilor și femeilor măritate, o excepție însemnată la acest principiu.

Eată cum se exprimă acest text:

Art. 1164.—Când minorii, interdișii sau femeile măritate sunt admiși, în această calitate, a exercita acțiunea de rescisiune în contra angajamentelor lor, ei nu întorc aceea ce au primit, în urmarea acestor angajamente, in timpul minorității, interdicțiunei, sau maritagiului, de cât dacă se probă că au profitat de ceea ce li s'a dat. (Art. 207, 951, 952, 991, 1098, 1157 urm., 1169, 1598 C. civ. Art. 351 C. com. Art. 1312 C. fr.).

Regula care obligă pe fie care parte a restitui ceea ce ea a primit în virtutea executărei unui contract în urmă anulat, nu putea, raționalmente vorbind, să fie aplicată incapabililor, pentru că, dacă incapabilul ar fi fost obligat a restitui sumele pe care el le ar fi cheltuit, fără a trage nici un folos, protecțiunea ce'i conferă legea ar fi devenit ilusorie. De aceea, art. 1164 prevede că incapabilul, care cere anularea contractului, nu restitue ceea ce el a primit *în timpul incapacităței sale*, de cât în mesura în care el s'a înavuțit.

Aplicarea art. 1164 la străini.

Dacă întreaga sumă primită de dênsul i a folosit, el o va restitui toată [1]), și această regulă de echitate nefiind privitoare nici la starea, nici la capacitatea persoanelor, este aplicabilă și incapabililor străini [2]).

Casul în care lucrul primit de incapabil există în natură.

Dacă lucrul primit de incapabil își mai are încă ființă în natură, în totul sau în parte, cealaltă parte va putea să'l revendice (arg. prin analogie din art. 1598), și incapabilul va fi liberat prin restituirea lucrului în starea în care el se găsește, afară de casul când deteriorările aduse acestui lucru n'ar proveni din negligența sau reaua sa gestiune, ci din reaua sa credință, în care caz asemenea deteriorări ar da naștere în contra incapabilului la obligația delictuală de care el respunde în baza art. 1162 [3]).

Această obligație nu naște, pentru incapabil, din contract, ci din principiul că nimene nu se poate înavuți în de-

---

[1]) In asemenea caz, acțiunea incapabilului va putea fi respinsă pentru lipsă de interes. Cpr. Larombière, IV, art. 1312, No. 13. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6419.

[2]) Cpr. Cas fr. D. P. 92. 1. 29. Sirey, 95. 1. 78.

[3]) Cpr. Larombière, IV, art. 1312, No. 10, 11. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6417.

trimentul altuia: *„Jure naturæ æquum est neminem cum alterius detrimento et injuria fieri locupletiorem“* [1]).

Art. 1098 cuprinde o disposiție analoagă când dispune că plata făcută creditorului incapabil nu este validă, afară numai dacă debitorul va dovedi că lucrul plătit a folosit creditorului [2]). **Art. 1098.**

Casul prevědut de art. 1098 se deosebeşte însă de acel prevědut de art. 1164; căci, pe când primul din aceste texte presupune casul unei obligații valabile preexistente în care debitorul a făcut plata unui incapabil, art. 1164 presupune casul în care minorul, interdisul sau femeea măritată, a făcut un contract anulabil, primind ceva în executarea acestui contract [3]). **Deoseb. între casul prevědut de art. 1098 şi de 1164.**

Pentru ca incapabilii de care vorbeşte art. 1164 să poată invoca beneficiul acestui text, trebue ca ei să fie restituiți din causa incapacității lor, *în această calitate*, dice textul. Deci, dacă anularea ar fi admisă pentru altă causă, de ex., un viciŭ al consimțământului, dreptul comun ar fi aplicabil şi restituția integrală ar fi datorită părței adverse [4]). **Condițiile cerute pentru ca art. 1164 să fie aplicabil.**

O altă condiție cerută pentru ca art. 1164 să'şi primească aplicare, este ca ceea ce a fost plătit incapabilului să fi fost dat *în timpul minorităței, interdicției, sau căsătoriei*, ceea ce este conform dreptului roman [5]); de unde resultă că, dacă incapabilul ar fi primit plata în urma încetărei incapacităței sale, el ar fi obligat a restitui toată suma, puțin importă dacă ea 'i-a folosit sau nu, căci scutirea restituției întemeinduse pe împrejurarea că el e presupus a fi râsipit banii primiți din causa incapacităței sale, acest motiv incetează de câte ori el a primit plata în timpul capacităței sale, dreptul comun fiind aplicabil în specie [6]).

---

1) L. 206, Dig., *De diversis regulis juris antiqui*, 50, 17 şi L. 14, Dig., *De conditione indebiti*, 12, 6.

2) Vedi asupra acestui text, t. VI, p. 453 urm. Vedi o altă aplicație a acestui principiu în art. 1598, în materie de deposit, asupra căruia vedi Baudry et Wahl, *Depôt*, 1036 urm.

3) Cpr. Larombière, IV, art. 1312, No. 2. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6395.

4) Cpr. Pand. fr., I, 6396. Laurent, XIX, 67. Baudry, II, 1172. Demolombe, XXIX, 176. Planiol, II, 1335. Larombière, *loco cit.*, No. 3. Aubry et Rau, IV, § 336, p. 260. T. Huc, VIII, 214.

5) Cpr. L. 27, § 1; L. 47, § 1, Dig., *De minoribus*, 4, 4; L. 47, Dig., *De solutionibus*, 46, 3.

6) Cpr. Baudry, II, 1172. Laurent, XIX, 67. Larombière, IV,

Aceiaş soluţie este aplicabilă şi în casul când plata ar fi fost făcută moştenitorilor incapabilului, capabili şi majori [1]).

Casul în care plata s'a făcut representantului legal a incapabilului.

Dacă presupunem însă că plata n'a fost făcută însuş incapabilului, minor, interdis sau femee măritată, ci representantului sĕu legal, adecă epitropului sau barbatului, incapabilul nu va trebui să restitue de cât tot ceea ce'i a folosit, însă acel care a făcut plata în mânele representantului legal, va avea o acţiune în restituţie contra acestui din urmă pentru întreaga sumă plătită sau diferenţa între ceea ce el a plătit şi ceea ce primeşte înapoi de la incapabil, fiind că representantul incapabilului este presupus a fi tras folos de tot ceea ce a primit. Această soluţie se va aplica, de exemplu, la casul în care epitropul unui minor sau unui interdis ar fi vêndut bunurile acestora fără îndeplinirea formelor legale şi ar fi primit preţul [2]).

Cui incumbă sarcina probei.

Proba că sumele primite de incapabil i au folosit este în sarcina acelui care a contractat cu dênsul, incapabilul neavênd altă dovadă de făcut de cât acea a anulărei sau rescisiunei [3]).

Chestie de fapt.

Chestiunea de a se şti dacă plata făcută în mânele incapabilului i a folosit sau nu, fiind mai mult o chestiune de fapt de cât de drept, judecătorii o vor decide în fapt, după împrejurările fie cărei cause, referinduse la momentul pornirei acţiunei [4]), ear nu la acel al contrac-

---

art. 1312, No. 1. T. Huc, VIII, 214. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6398, şi toţi autorii.

1) Cpr. Larombière, Pand. fr., *op. şi loco cit.*

2) Larombière, IV, art. 1312, No. 5. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6399. Cpr. L. 47, § 1, Dig., *De minoribus*, 4, 4. — *Contrà*. Trib. Tecuci (a cărui soluţie este greşită). *Dreptul* din 1893, No. 66.

3) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1880, p. 153 şi Bulet. 1882, p. 62. Cas. fr. D. P. 70. 1. 432. Sirey, 70. 1. 387. Thiry, III, 101. Fuzier-Herman, III, art. 1312, No. 11. Marcadé, IV, 901. Laurent, XIX, 70. Demolombe, XXIX, 174. Fréminville, *Minorité*, II, 720. Pand. fr., I, 6400. Aubry et Rau, IV, § 336, p. 260, n. 5. T. Huc, VIII, 214. Planiol, II, 1335, şi toţi autorii.

4) Cpr. T. Huc, VIII, 214, p. 265. Fuzier-Herman, III, art. 1312, No. 9. Larombière, IV, art. 1312, No. 8. Fréminville, *Minorité* (Clermont, 1845), II, 725. Aceiaş soluţie era admisă şi în dreptul roman. Cpr. L. 47, Pr., Dig., 46, 3, *De solutionibus*; L. 34, Pr., Dig., *De minoribus*, 4, 4; L. 4, Dig.,

tului, decisia lor nefiind, în această privinţă, supusă controlului Casaţiei [1]).

Astfel, incapabilul se consideră că s'a folosit de banii primiţi de câte ori el i-a intrebuinţat direct sau indirect la plata unei datorii legitime resultând din o obligaţie regulată sau din un delict ori quasi-delict [2]); la plata unei obligaţii care putea compromite onoarea şi libertatea sa [3]); la creşterea şi educaţiunea sa [4]); la cumpararea unui imobil [5]), etc. Banii primiţi de o femee măritată neautorisată s'ar considera că i au folosit, dacă ea 'i ar fi intrebuinţat la căpătuirea sau înzestrarea unui copil, etc [6]). *Exemple în care banii au folosit incapabilului.*

Art. 1164 nu vorbeşte de cât de minori, interdişi şi femei măritate, însă el cuprindênd un principiu de echitate, se aplică la toţi incapabilii în genere. Astfel, s'a decis cu drept cuvênt că comunele fiind obligate, în virtutea unui quasi-contract de gestiune de afaceri (art. 991), în lipsa unui titlu resultând din o convenţie regulat încheiată cu autorisarea autorităţilor în drept, sunt obligate a restitui sumele care le au folosit [7]). *Art. 1164 se aplică tuturor incapabililor în genere.*

De şi art. 1164 vorbeşte numai de *interdişi*, se decide în genere că el se aplică şi la acei care, fără a fi interdişi, se găsesc numai în stare de demenţă, motivele fiind aceleaşi şi în un caz şi în altul. Mai mult încă, acel care ar fi contractat de bună credinţă cu un smintit, în necunoştinţa acestei infirmităţi, ar putea să ceară de la *Aplicarea art. 1164 la smintiţi.*

De exceptionibus, 44, 1. Această soluţie lasă însă a se presupune că acţiunea incapabilului este exercitată în timpul incapacităţei sale; căci, în caz contrar, se va avea în vedere momentul încetărei incapacităţei sale pentru a se şti dacă incapabilul s'a înavuţit în detrimentul celeilalte părţi contractante. Cpr. Fuzier-Herman, *loco cit.* Aubry et Rau, IV, § 336, p. 260, text şi nota 6.

1) Cas. rom. Bulet. S-a I-a, anul 1889, p. 503. Cas. fr. Sirey, 45. 1. 47. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6414.

2) Pand. fr., I, 6405. Larombière, IV, art. 1312, No. 7.

3) C. Paris. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 2979, 2°. Pand. fr., I, 6407. Cpr. şi Cas. fr. D. P. 55. 1. 95. Sirey, 56. 1. 56.

4) Larombière, *loco cit.*, Pand. fr., *Oblig.*, I, 6409.

5) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1881, p. 183.

6) Cpr. Cas. rom. S-a 1. Bulet. 1898, p. 7 şi *C. judiciar* din 1898, No. 9.

7) Cpr. Cas. fr. D. P. 78. 1. 204. Sirey, 78. 1. 57. Sirey, 74. 1. 30. Cpr. Laurent, XX, 339. T. Huc, VIII, 380. Vedi şi t. V a lucr. noastre, p. 309, nota 2.

dênsul întreaga sumă plătită, independent de ori ce folos, pentru că nu 'i se poate face o culpă că n'a cunoscut starea în care el se afla, dacă nici o bănueală nu putea să existe în această privință [1].

Aplic. art. 1164 la acei puşi sub consiliu judiciar. Legea nevorbind de acei puşi sub un consiliu judiciar, s'a decis că râsipitorul, căruia s'a rênduit un consiliu judiciar, nu poate să pretindă că nu poate fi ținut a restitui de cât ceea ce i a folosit în baza actelor atacate de dênsul în nulitate [2]; însă această decisie nu este tocmai conformă cu teoria generală a acțiunelor în anulare [3]. De aceea, tribunalul de Ilfov a decis, cu drept cuvênt, în afacerea Văcărescu, că art. 1164 se aplică şi acelui pus sub un consiliu judiciar, motivele fiind aceleaşi. Legea avênd de scop apararea râsipitorului, acest din urmă ar fi lesat dacă ar trebui să restitue sumele sau lucrurile primite care, din causa stărei sale de slăbăciune, ar fi fost râsipite sau cheltuite în mod zadarnic [4]).

II. Efectele anulărei sau rescisiunei în privința celor de al treilea (art. 1770).

Anularea sau rescisiunea îşi poduce efectele sale nu numai între părți, dar şi în privința celor de al treilea, care au dobêndit drepturi asupra lucrurilor ce părțile 'şi au predat reciproc în baza unei obligațiuni viciate. Părțile fiind, în adevĕr, presupuse că n'au avut nici un drept asupra acestor lucruri, n'au putut transmite nici un drept asupra lor. Art. 1770 o spune în privința ipotecei, şi ceea ce legea dispune în privința acestui contract, este aplicabil ori cărui act de disposiție, căci art. 1770 nu este de cât aplicarea maximei cunoscute : *Resoluto jure dantis, solvitur jus accipientis* [5].

---

1) Cpr. Larombière, IV, art. 1312, No. 12. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6420.

2) C. Bruxelles. *Pasicrisie belge*, 55. 2. 401.

3) Cpr. T. Huc. VIII, 214.

4) Cpr. Trib. Ilfov. *C. judiciar* din 1899, No. 12 şi din 1900, No. 35. *Dreptul* din 1899, No. 19.

5) Cpr. Baudry, II, 1173. Laurent, XIX, 72. Demolombe, XXIX, 170. T. Huc, VIII, 214, *in fine*. Fréminville, *Minorité*, II, 112. Aubry et Rau, IV, § 336, p. 259. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6422. Planiol, II, 1337. Thiry, III, 101.

Reclamantul în anulare nu poate să atace direct pe cei de al treilea, pentru că ei nu au cu dênsul nici un raport juridic. Incapabilul va trebui deci mai întâi să anuleze obligația sa față cu partea contractantă, și apoi să exercite acțiunea în revendicare contra celui de al treilea posesor al lucrului. Pentru ca acest din urmă să nu'i poată însă opune calitatea de terțiu, ca unul ce n'a figurat în judecată, reclamantul va face foarte bine de a chema și pe terțiu în judecată, o dată cu cealaltă parte contractantă, și de a cere restituirea lucrului la caz de anularea obligației sale [1]). **Punerea în causă a celui de al treileai**

Aplicarea principiului în baza căruia anularea dobêndită de reclamant este oposabilă celor de al treilea, nu suferă nici o dificultate de câte ori obligația sa este anulată pentru eroare sau violență [2]). **Anulare p. eroare sau violență.**

In cât privește însă anularea pentru dol, chestiunea este controversată și a dat loc la dificultăți; însă am vedut, cu toate acestea, că anularea pentru ori ce viciuri de consimțêmênt ar fi, se resfrînge asupra terțiilor, care trebue să restitueească lucrul în baza principiului: *Resuloto jure dantis*, etc. [3]). **Anulare p. dol.**

Chestiunea de a se ști dacă terțiul trebue să restitueească și fructele lucrului, va atârna de buna sau reaua sa credință. Dacă el avea cunoștință de incapacitatea aceluia cu care a contractat, el va restitui fructele, prin aplicarea principiilor care cârmuesc anularea contractelor; dacă el nu avea cunoștință de această incapacitate, el este de bună credință și, în asemenea caz, va dobêndi proprietatea fructelor, în baza art. 485—487 [4]). **Restituirea fructelor. Art. 485—487.**

---

1) Cpr. Laurent, XIX, 73. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6424. Duranton, XII, 566.
2) Vedi t. V, p. 89.
3) Vedi t. V, p. 90, 91.
4) Cpr. Laurent, VI, 214. T. Huc, IV, 121. Marcadé, II, 418. Baudry et Chauveau, *Des biens*, 299 (ed. a 2-a din 1899). Cas. rom. și C. București. *C. judiciar* din 5 oct. 1900, No. 65. Vedi și t. II a lucrărei noastre, p. 486, nota 1.—Vedi însă Aubry et Rau, II, § 206, p. 408 (ed. a 5-a, din 1897), p. 269, din ed. a 4-a, după care acel ce ar fi contractat cu un incapabil ar putea, prin excepție, să fie de bună credință, cu toată cunoștința ce a avut de neregularitatea titlului sĕu, dacă contractul fiind încheiat în interesul incapabilului, el ar fi avut motive puternice de a crede că acest incapabil îl va confirma. Cpr. și Demolombe, IX, 605.

Art. 952. Principiile care cârmuesc efectele anulărei suferă o restricție în casul în care obligația este anulată pentru causă de incapacitate, și anume acea prevedută de art. 952, după care persoanele capabile de a se obliga nu pot opune minorului, interdisului sau femeei măritate cu care au contractat, incapacitatea lor și nu pot refusa pentru acest motiv executarea obligațiunei lor [1]. Nulitatea fiind, în adevěr, stabilită numai în favoarea incapabililor, ei singuri pot s'o invoace. Jurisprudența a făcut aplicarea acestui principiu la casul în care mai mulți majori s'au obligat odată cu minorii, hotărînd că anularea obligației nu poate să folosească de cât minorului, atunci când mai cu samă obiectul ei este divisibil [2]. Anularea profită însă și majorilor de câte ori lucrul este indivisibil [3]. Anularea pronunțată în favoarea unui codebitor solidar minor n'ar folosi însă codebitorului major, pentru că codebitorul solidar major nu poate să opue excepțiunea de minoritate, care este personală codebitorului (art. 1047, § 2) [4].

Regulele de drept internațional aplicabile la acțiunea în anulare sau în rescisiune.

Chestiunea de a se ști ce lege trebuește urmată în privința exercițiului acțiunei în anulare sau în rescisiune a dat loc la deficultăți.

Dacă acțiunea în anulare se întemeiează pe incapacitatea uneia din părțile contractante, ea va fi cârmuită de legea națională a acestei din urmă, ca tot ce atârnă de statul ei personal [5].

Aceiaș soluție va fi admisă de câte ori acțiunea se va întemeia pe un viciŭ de consimțěmênt [6] sau pe lesiu-

---

1) Cpr. C. Iași. *Dreptul* din 1899, No. 26.

2) Cpr. Laurent, XIX, 78. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6431, și decisiile citate acolo.

3) Cpr. Laurent, XIX, 79. Pand. fr., I, 6435, și decisiile citate acolo.

4) Laurent, XIX, 79, *in fine*. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6437.

5) Cpr. T. Huc, VIII, 462. Despagnet. *Pr. de dr. internat. privé*, 304, p. 603 (ed. a 3-a din 1899).

6) T. Huc, Despagnet, *loco suprà cit.* Laurent, *Dr. international*, VIII, 72, 158.—Vedi însă Brocher *(Cours de dr. internat. privé*, II, p. 81) și Lecasble *(Quest. de dr. internat. privé en matière d'oblig. au point de vue de la solution qu'elles doivent*

ne, dacă este vorba de minori, pentru că acţiunea în rescisiune se întemeiează tot pe încapacitatea minorului [1]). In ambele casuri se va aplica legea naţională a reclamantului. Toate aceste chestiuni sunt însă controversate, ca tot ce priveşte dreptul internaţional privat.

Lesiune în privinţa majorilor. Controversă.

Restituţia pentru lesiune nefiind, după cum am vědut, admisă de legiuitorul nostru în privinţa majorilor, şi ea fiind din contra admisă în mai multe legislaţiuni străine, s'a ivit, în dreptul internaţional, o vie controversă în privinţa naturei legei care permite majorilor de a desfiinţa, în unele casuri, contractul pentru lesiune. Am arătat cele trei sisteme care împart doctrina şi jurisprudenţa în această privinţă [2]), şi am vědut că, după părerea noastră, legea personală a vênḑětorului este acea care va determina dacă o vênḑare petrecută între majori poate sau nu să fie desfiinţată pentru lesiune [3]).

Condiţie resolutorie expresă sau tacită.

Cât pentru acţiunele în resoluţiune întemeiate pe o condiţie resolutorie expresă sau tacită, ele avênd în realitate sorgintea lor în însuş contractul, vor fi cârmuite de legea acestui contract [4]).

Despre finele de neprimire care pot fi opuse acţiunei în anulare sau în rescisiune.

Finele de neprimire care pot fi opuse acţiunei în anulare sau în rescisiune sunt confirmarea (art. 1163, 1167,

---

recevoir de la juridiction française, thesă p. doctorat, Paris, 1881, p. 246 şi 315), după care acţiunea în anulare întemeiată pe un viciŭ de consimţĕmênt, ar fi cârmuită de legea contractului, *lex loci contractus.*

1) Laurent, *op. cit.*, 72. Demangeat asupra lui Fœlix, *Dr. internat.*, I, p. 250, nota *a*. T. Huc, *loco suprà cit.* Despagnet, *op. cit.*, 304. Trib. Ilfov. *C. judiciar* din 1894, No. 33 şi *Dreptul* din 1894, No. 58.

2) Veḑi t. V a lucr. noastre p. 97.

3) Laurent, *Dr. international,* VIII, 144 urm. Demangeat asupra lui Fœlix, *op. cit.*, I, p. 217, nota *a*. Despagnet, *op. cit.*, 304, p. 602.—*Contrà.* Trib. Ilfov, decisie *suprà cit.*, care aplică în specie legea ţărei în care a avut loc convenţiunea. Cpr. în acelaş înţeles T. Huc, X, 252. Aubry et Rau, I, § 31, p. 163 (ed. a 5-a). P. Fiore, *Diritto internaz. privato,* 294. V. asupra acestei controverse, Vincent et Pénaud, *Dictionn. de dr. international*, *Vente*, 20.

4) Despagnet, *op.* şi *loco suprà cit.* T. Huc, VIII, 462. Laurent, *op. cit.*, VII, 472. Aubry et Rau, *loco suprà cit.*

1190) și prescripția (art. 1900), care se întemeiează tot pe o confirmare tacită [1]).

1. Despre confirmarea sau ratificarea obligațiilor supuse anulărei sau rescisiunei.

Observ. asupra locului unde legiuitorul nostru se ocupă despre confirmare.

Legiuitorul francez se ocupă despre confirmare în capit. următor, care tratează *despre proba obligațiilor*, ceea ce este greu de justificat, pentru că, de și actul confirmativ va servi de probă de câte ori va fi scris, el interesează mai mult fondul dreptului de cât chestia de dovadă [2]). De aceea, legiuitorul nostru, urmând, în această privință, Codul italian, a schimbat cu drept cuvênt ordinea admisă de legiuitorul francez, ocupânduse despre confirmare în secția de față. Legiuitorul n'a fost însă logic până la capăt, căci uitând schimbarea făcută, a lăsat art. 1190 în capit. probelor, unde el se găsește și în Codul francez. Pentru o mai bună metodă, noi am adunat sub aceiaș rubrică toate textele relative la confirmare, și le vom explica la un loc.

Definiție.

Confirmarea sau *ratificarea* [3]) consistă în faptul de a renunța la dreptul de a ataca un act contra căruia legea conferă acțiunea în anulare sau în rescisiune (art. 1190). Ceea ce constitue esența confirmărei este deci renunțarea la dreptul de a cere anularea obligațiunei.

Caracterul unilateral a confirmărei.

Confirmarea fiind o renunțare la acțiunea în anulare,

---

1) Cpr. C. București. *Dreptul* No. 5 din 1875, consid. de la p. 34, colona 2. Vedi și *infrà*, explic. art. 1900.

2) Cpr. Boissonade, *Projet de C. civ. pour l'Empire du Japon*, II, p. 773, nota 1. T. Huc, VIII, 272.

Diferitele sensuri ale cuvêntului ratificare.

3) Cuvêntul *ratificare* este aici sinonim de *confirmare*, și nu trebuește confundat cu ratificarea actelor emanate de la un *negotiorum gestor* (art. 1096, § 2, 1546). In asemenea caz, ratificarea, fie expresă, fie tacită, echivalează cu un mandat: *Ratihabitio mandato comparatur* sau *æquiparatur* (L. 12 § 4, Dig., 46, 3, *De solutionibus*). Vedi t. V, p. 311, nota 3; p. 344, text și nota 2. Cpr. C. București. *Curierul Judiciar* din 1895, No. 6. De aceea, noi vom întrebuința numai expresiunea *confirmare*, după cum fac mai toți autorii, înlăturând astfel ori ce confusiune. Cpr. Baudry, II, 1241. Boissonade, *op. cit.*, II, p. 773, nota 1. Planiol, II, p. 411, nota 1. T. Huc, VIII 276. Demolombe, XXIX, 722 și XXXI, 205. Aubry et Rau, IV, § 337, p. 261, nota 4. Laurent, XVIII, 560. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6440 urm. Mourlon, II, p. 834, nota 1.

este un act unilateral, ear nu o convenţie; de unde resultă două consecinţe, şi anume: 1⁰ Ea este *definitivă* şi n'are nevoe de a fi acceptată de partea în folosul căreia ea are loc; ear acel care a făcut-o nu mai poate reveni asupra ei; 2⁰ Actul care o constată nu are nevoe, de câte ori el este sub semnătură privată, de a fi redactat în mai multe exemplare (art. 1179), un singur exemplar fiind de ajuns, dacă el a fost remis celeilalte părţi [1]).

Din capul locului trebue să deosebim confirmarea de *renunţarea la un drept*; căci, de şi prin confirmare, se renunţă la dreptul de a ataca actul viciat, totuşi ori ce renunţare nu constitue o confirmare, de oare ce se poate foarte bine renunţa la un drept valid. Renunţarea este deci specia, ear confirmarea, genul. Deoseb. între confirmare şi renunţarea la un drept.

Confirmarea se deosebeşte de asemenea de *recunoaşterea unui drept* (art. 1189), pentru că, de şi ambele presupun existenţa unei convenţiuni sau unui fapt juridic anterior, totuşi confirmarea implică în tot-deauna o recunoaştere, pe când recunoaşterea nu atrage neaparat o confirmare. Deoseb. între confirmare şi recunoaşterea unui drept.

In fine, confirmarea se deosebeşte de novaţie; căci, pe când novaţia are de scop crearea unei obligaţiuni noi, menită a înlocui pe acea veche [2]), confirmarea nu dă loc la o obligaţie nouă, ci validează numai pe acea veche. *Confirmatio nil dat novi* [3]). Deoseb. între confirmare şi novaţie.

Convenţiile care pot fi confirmate.

Confirmarea consistând, după cum am vědut, în faptul de a renunţa la acţiunea în anulare sau în rescisiune pe care o conferă legea, se înţelege că ea se aplică numai la actele *anulabile*, contra cărora legea admite acţiunea în anulare sau în rescisiune (art. 1190), nulitatea fie Actele anulabile singure pot fi confirmate.

---

[1]) Cpr. Planiol, *op. cit.*, II, 1355, p. 413. Baudry, II, 1241. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6446, 6447, 6622. Laurent, XVIII, 563, 648. Demolombe, XXIX, 768. T. Huc, VIII, 273. Thiry, III, 149.—Dublul exemplar n'ar fi necesar de cât atunci când actul confirmativ ar fi conceput în spiritul unei transacţiuni şi ar atrage o obligaţie oare care din partea creditorului. Laurent, XVIII, 648. Baudry, II, *loco cit.* Pand. fr., I, 6623.

[2]) Veḑi t. VI, p. 673, 674.

[3]) Cpr. Baudry, II, 1241. Demolombe, XXIX, 724, 725. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6444 urm. Laurent, XVIII, 561, 562. Aubry et Rau, IV, § 337, p. 261, text şi notele 1—3.

ea de formă sau de fond, absolută sau relativă, ear nu și la acele *inexistente* sau *fără ființă*. Confirmarea avênd, în adevĕr, de obiect ștergerea viciului de care este atinsă obligația, și obligația inexistentă ne producênd nici un efect (art. 966), nu există viciul care trebue să dispară prin confirmare. Ea este neantul, și neantul nu poate fi confirmat, după cum nici omul mort nu mai poate reînviea. *Quod nullum est confirmari nequit* [1]). Art. 1310 din Codul italian este formal în această privință [2]). Legea nu admite de cât o singură excepție la acest principiu, și anume aceea prevĕdută de art. 1167, § ultim. Vedi *infrà* p. 49 urm.

Oblig. care nu pot fi confirmate. Astfel, nu pot fi confirmate: obligațiile lipsite cu totul de consimțĕmênt [3]), de obiect sau de un obiect licit; obligațiile fără causă sau avênd o causă ilicită [4]); con-

---

1) Cpr. C. Galatz. *Dreptul* No. 13 din 1898. Thiry, III, 147. T. Huc. VIII, 276. Capitant, *Introduc. à l'étude du dr. civil,* p. 272. Laurent, XIV, 520 și XVIII. 564, 627. Baudry, II, 1242. Planiol, I, 320. Demolombe, XXIX, 729 urm. Aubry et Rau. IV, § 337. p. 262. Marcadé, IV, 883, 899 și V, art. 1338, No. 1; art. 1398, No. 2. Mourlon, II, 1592. Bufnoir, *op. cit.*, p. 705. Vigié, II, 1620. Pand. fr., *Oblig.*, I. 6449 urm. Demante, V, 309 bis I. Solon, *Nullités,* II, 350. Vedi t. V a lucr. noastre, p. 23 și 35; 116, 151, n. 3; t. VI, p. 195, n. 2; t. IV, p. 88, text și n. 3; p. 108, 241, p. 474, 733, etc.; t. III, p. 336, 362, 633, etc.—*Contrà.* Toullier D., III, partea II, 180 și IV, partea II, 518. Merlin, *Quest.*. t. 6. v° *Ratification*, § 5, No. 3, p. 582, care în *Répert.* (v° *Ratification)*, susținuse părerea contrară.

Codul japonez și Codul german. 2) Cpr. și art. 119 din Codul japonez, promulgat la 28 april 1896. Acest text adaogă însă că, de câte ori părțile care au confirmat actul *inexistent*, cunoșteau nulitatea de care el era isbit, ele se consideră că au făcut un act nou. Vedi și art. 141 din Codul german: „Dacă actul *nul* este confirmat de autorul sĕu, dicea cest text, confirmarea trebue să fie considerată ca un act juridic nou". Vedi și art. 144 din acelaș Cod, care vorbește de confirmarea unui act *anulabil*. Confirmarea, după acest text, n'are nevoe de a îndeplini formele cerute pentru actul juridic care se confirmă. Acest principiu este admis și la noi, cu toate că nu avem nici un text în această privință. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1896, consid. de la p. 1188. *C. judiciar* din 1896, No. 38.

3) De ex., convențiile făcute din șagă, *par plaisanterie*, *jocandi causa;* acele încheiate cu un copil, cu un smintit, etc. Cpr. Pand. fr., *Oblig.*, I. 6453. Larombière, IV. art. 1338, No. 5.

4) Cpr. Pand. fr., I, 6455 urm. T. Huc, VIII. 276.

venţiile contrare bunelor moravuri, de exemplu, pactele asupra unei succesiuni viitoare [1]; obligaţiile naturale [2]; nulităţile de ordine publică perpetuă [3]), precum sunt acele

---

[1]) Veḑi t. V a lucr. noastre, p. 116; t. III, p. 364 şi *suprà*, p. 3, nota 1. Cpr. T. Huc, VIII, 276. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6464 urm. Laurent, XVIII, 575 urm. Demolombe, XXIX, 729. Aubry et Rau, IV, § 339, p. 271, nota 4. Baudry et Wahl, *Successions*, II, 1729 (ed. a 2-a). Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 261 bis (ed. a 2-a). Duvergier, *Vente*, I, 228. C. Metz. Sirey, 45. 1. 785. Cas. belg. *Pasicrisie belge*, 89. 1. 34. Veḑi şi *infrà*, p. 74, text şi nota 1.—Unii ar voi ca confirmarea să poată avea loc în urma deschiderei moştenirei (Toullier D., IV, partea II, 516. Larombière, IV, art. 1338, No. 20), însă această părere este inadmisibilă. Tot ce se poate ḑice este numai că, în urma deschiderei moştenirei, părţile pot face o nouă convenţie în termenii actului primitiv; ele nu pot însă să dea viaţă unui act inexistent. Cpr. Cas. rom., 13 sept. 1899, *Dreptul* No. 60 din 1899. *C. judiciar*, No. 34 din 1899. Pacte succesorale.

[2]) Debitorul poate confirma o obligaţie naturală tacitamente, plătind ceea ce datoreşte *naturaliter* (art. 1092, § 2), fără a o putea însă confirma în mod expres, pentru că obligaţia naturală nefiind infectată de un viciŭ care s'o facă nulă, nu se poate confirma o obligaţie neviciată. Cpr. T. Huc, VIII, 276 şi autorii citaţi în t. VI a lucrărei noastre, p. 19, nota 1. Larombière, III, art. 1235, No. 9 şi IV, art. 1338, No. 6.—*Contrà*. Marcadé, V, art. 1338, p. 93—95 şi autorii citaţi în t. VI a lucr. noastre, p. 18, n. 3. Oblig. naturale.

[3]) Cpr. T. Huc, VIII, 276. Laurent, XVIII, 599. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6536. Aubry et Rau, IV, § 337, p. 263.

Astfel convenţia prin care creditorul ar fi fost împuternicit a dispune de lucrul amanetat, fără formalităţile prescrise de lege (art. 1689 C. civ., 488 C. com., 604 C. Calimach) (veḑi *infrà*, p. 73, text şi nota 2) sau a deveni proprietar a imobilului constituit anticresă prin singura neplată a datoriei la termenul stipulat (art. 1701 C. civ.), fiind isbită de o nulitate de ordine publică perpetue, nu e susceptibilă de confirmare. Cpr. Laurent, XVIII, 599. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6537. Larombière, IV, art. 1338, No. 9. Exemple de nulităţi de ordine publică. Art. 1689, 1701 C. civ., 488 C. com., 604 C. Calimach.

S'a decis de asemenea că nulitatea contractului de asigurare maritimă resultând din împrejurarea că asemenea contract a fost încheiat contrar dispoziţiilor art. 619 C. com., fiind de ordine publică, nu poate fi acoperită prin confirmarea expresă sau tacită a părţilor. Cpr. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6539 şi *Assurance maritime*, 164. Massé, *Dr. comm.*, III, 1546. Art. 619 C. com.

S'a mai decis încă că nulitatea contractului prin care concesionarul unei căi ferate sau a unui tranway, cedează altuia concesiunea sa, fără autorisarea Guvernului sau comunei, fiind de ordine publică, nu poate fi acoperită prin o Cedarea concesiunei unei căi ferate, etc.

care resultă din substituțiile fideicomisare (art. 803), din liberalitățile făcute unor corporațiuni incapabile [1]) etc.; nulitățile stabilite în interesul terțiilor, care toate sunt de interes general [2]); nulitățile care derivă din un viciŭ de formă în contractele solemne [3]), etc.

In privința actelor solemne legiuitorul face aplicarea acestui principiu în art. 1168.

Art. 1168.—Donatorul nu poate repara, prin un act confirmativ, viciurile unei donațiuni între viĭ; nulă în privința formei, ea trebue să se refacă cu formele legiuite. (Art. 801, 813 urm., 1167 § ultim. Art. 1339 C. fr.).

Contracte consensuale.

In regulă generală, contractele se formează prin consimțămêntul părților contractante. Indată ce ele aŭ con-

---

confirmare expresă sau tacită. Cpr. C. Paris. D. P. 83. 1. 171. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6541.

Nulități de ordine publică neperpetuă.

In privința nulităților de ordine publică care nu sunt perpetue, se admite însă, după o opinie, că ele pot fi acoperite prin comfirmare, de câte ori causa care aduce nulitatea a încetat.

Art. 1309. Controversă.

Astfel, o cesiune lovită de nulitate, ca contrară art. 1309, ar putea fi confirmată în urma încetărei funcțiunei care se opunea la validitatea ei, precum ar fi, de exemplu, casul în care judecătorul care cumpărase creanța litigioasă, ar fi demisionat sau ar fi trecut la un tribunal care nu este chemat a judeca procesul. Cpr. Aubry et Rau, IV, § 337. p. 263, text și nota 9 și § 339, p. 272, nota 7. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6543. T. Huc, VIII, 276. Cas. fr. Sirey, 90. 1. 49.—*Contrà.* Laurent, XVIII, 600 și XIX, 14. Demolombe, XXIX, 66 urm. Această din urmă părere este singură juridică. Veḍi *infrà*, p. 76.

[1]) Cpr. Laurent, XVIII, 599. T. Huc, VIII, 276. Cas. fr. D. P. 70. 1. 349. Cas. rom. (în privința corporațiilor incapabile), Bulet. 1892, p. 860. C. București și Cas. rom. (în privința substituțiilor), *Dreptul* din 1887, No. 11 și 64. Bulet. Cas. 1887, p. 574. *C. judiciar* din 1894, No. 2. Bulet. Cas. S-a I, 1893, p. 1121 și *Dreptul* din 1894, No. 8. Veḍi în privința neconfirmărei substituțiilor oprite, t. IV a lucr. noastre, p. 733, text și nota 2.

[2]) Astfel, părțile n'ar putea să acopere prin confirmare nulitatea subrogației consimțită de debitor, fără îndeplinirea condițiilor de formă prescrise de art. 1107, pentru că asemenea nulitate este de ordine publică în semnul larg al cuvêntului. Cpr. Laurent, XVIII, 600, *in fine*. T. Huc, VIII, 276. Aubry et Rau, *loco cit.*, p. 264. Pand. fr., *Oblig.*, I. 6545.

[3]) Veḍi *suprà*, p. 4.

simţit, există contract sau convenţiune (art. 942). Astfel, dacă am convenit cu cineva să'i vênd un lucru fie mobil, fie imobil, cu un preţ anume determinat, pe care l'a acceptat şi cumpărătorul, vênḑarea este perfectă şi proprietatea este strămutată la cumpărător, de şi preţul nu s'a plătit şi lucrul n'a fost trădat (art. 1295). Nu este chiar nevoe, în specie, de un act scris (*instrumentum*), pentru că contractul va putea în tot-deauna fi dovedit prin marturi, în casurile în care această dovadă este admisă de lege (art. 1191 urm.), şi, în ori ce caz, prin mărturisire sau jurămênt. Cu alte cuvinte, inscrisul nu este cerut în specie ca un element constitutiv al contractului, *ad solemnitatem*, ci numai ca mijloc de probă, *ad probationem*, şi aceasta este adevarat pentru toate contractele consensuale.

Prin excepţie însă, unele contracte sunt solemne, adecă supuse, în privinţa perfecţiunei lor, la forme anume statornicite de lege, fără de care ele nu au fiinţă. Actul scris nu mai este de astă dată un simplu mijloc de probă (*instrumentum probationis*), ca în contractele consensuale, ci un element constitutiv al contractului. Astfel sunt donaţiunele, testamentele, convenţiile matrimoniele, ipotecele, etc.[1]). Contracte solemne.

Donaţiunea este deci un contract solemn pentru care se cer anume condiţiuni, adecă un act autentic (art. 813)[2]). Deci, dacă această condiţiune ar lipsi, actul ar fi inexistent sau n'ar avea fiinţă[3]). Aceasta resultă atât din art. 813, cât şi mai cu samă din art. 1168, după care donaţiunea *nulă în privinţa formelor, trebue să se refacă cu formele legiuite*. Viciurile unei donaţiuni n'ar putea deci fi reparate prin un act confirmativ, nici de dăruitor, nici de donatar, de şi legea vorbeşte numai de cel dintâi[4]), Donaţiune.

[1]) Veḑi t. IV a lucr. noastre, p. 107 şi t. V, p. 15, 16.

[2]) In Sêrbia, o donaţiune chiar verbală, urmată de executare, este valabilă (art. 564 C. proced. sêrb.), aşa că, după acest Cod, donaţiunea nu este un contract solemn. Trib. Dolj. *Dreptul* din 1901, No. 25. Codul sêrbesc.

[3]) Cpr. C. Iaşi. *Dreptul* din 1881, No. 4, care stabileşte foarte bine aceste principiĭ. Veḑi şi C. Craiova. *Dreptul* din 1898, No. 84 şi din 1899, No. 43. Veḑi şi autorităţile citate în t. IV a lucr. noastre, p. 107, nota 1.

[4]) Donaţiunea nu poate, în adevĕr, fi inexistentă pentru dăruitor şi anulabilă pentru donatar; ea fiind inexistentă faţă

pentru că neantul nu poate fi confirmat [1]), soluţie care se va aplica prin analogie la toate contractele solemne, convenţiuni matrimoniale, ipoteci, etc. [2]).

Donaţia nu poate fi confirmată nici în mod indirect.

Donaţiunea n'ar putea fi confirmată nici în mod indirect, pe cale de novaţie, pentru că novaţia presupune ca şi confirmarea, o obligaţie preexistentă la care creditorul renunţă; ori, în specie, donaţiunea fiind inexistentă, nu produce nici o obligaţie care să poată servi de baza novaţiunei [3]).

Confirmarea unei donaţiuni infectată de o altă nulitate de cât viciul de formă.

Art. 1168 nevorbind de cât de donaţiile *nule în privinţa formelor*, este străin de celelalte viciuri care ar putea să infecteze contractul; de unde resultă că dăruitorul ar putea să confirme donaţiunea infectată de o altă nulitate, de ex., de un viciŭ al consimţĕmĕntului, dol, eroare sau violenţă, sau de un viciŭ de incapacitate. Asemenea viciuri vor putea în tot-deauna fi şterse în donaţii, ca şi în celelalte contracte, prin efectul confirmărei (art. 1167, 1190) [4]).

Confirmarea din partea moştenitorilor dăruitorului. Art. 1167, § ultim.

Dar dacă dăruitorul nu poate nici în mod expres, nici tacitamente, să confirme o donaţiune nulă în privinţa formelor, pentru că legea o consideră ca inexistentă, aceiaş

---

cu ambele părţi contractante, nici una din ele n'o poate confirma, ci trebue s'o refacă în formele legiuite (art. 1168). Demolombe, XXIX, 743. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6505.—*Contrà.* Larombière, IV, art. 1339, 1340, No. 9 urm.

[1]) Cpr. Car. rom., 22 fevr. 1900 şi C. Craiova. *C. judiciar* din 1900, No. 22. *Dreptul* din 1898, No. 84 şi din 1899, No. 43.

[2]) Pand. fr., *Oblig.*, I, 6507. Guillouard, *Contr. de mariage*, I, 198, 289 urm. T. Huc, IX, 44, 45. Laurent, XVIII, 591; XXI, 46 şi XXX, 437, 447.—*Contrà.* Duranton, XIII, 272. Aubry et Rau, IV, § 337, p. 264, nota 13.

[3]) Laurent, XVIII, 589. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6498. Demolombe, XXIX, 741.—*Contrà.* Aubry et Rau, IV, § 337, p. 264, nota 12. Larombière, IV, art. 1339, 1340, No. 7 şi 9.—Dăruitorul ar putea să asigure un efect liberalităţei nule în privinţa formelor, prin o dispoziţie testamentară; însă în asemenea caz, dispoziţia nu mai este o donaţie, ci un legat, care 'şi va produce efectele sale ca dispoziţie de ultimă voinţă. Demolombe, XXIX, 742. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6499. Larombière, *loco cit.*, No. 8. Aubry et Rau, IV, § 337, p. 264, nota 12.

[4]) T. Huc, VIII, 277. Demolombe, XXIX, 737. Laurent, XVIII, 587. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6492, 6513. Aubry et Rau, IV, § 337, p. 264. Lorombière, IV, art. 1339, 1340, No. 1, şi toţi autorii.

regulă ar trebui să fie aplicabilă şi moştenitorilor sei, de care ce un act inexistent nu poate fi transformat în un act anulabil prin moartea autorului lui. Neantul tot neant remâne. Cu toate acestea legiuitorul, prin art. 1167, § ultim, admite soluţia contrară:

Art. 1167, § ultim.—Confirmaţiunea sau ratificaţiunea, sau execuţiunea voluntară a unei donaţiuni, făcută de către eredii sau representanţii donatorului, după moartea sa, ţine loc de renunţare atât în privinţa viciilor de formă, cât şi în privinţa ori cărei alte excepţiuni. (Art. 800 urm., 1168, 1190 C. civ. Art. 1340 C. fr.).

Aşa dar, după acest text, care, ori cât s'ar dice, este o anomalie, deşi el se vede reprodus în Codul italian (art. 1311) şi în alte legislaţiuni străine, moştenitorii sau representanţii [1]) dăruitorului pot să confirme atât expres cât şi tacitamente o donaţiune care ar fi nulă în privinţa formelor, însă *numai în urma morţei dăruitorului* [2]).

Art. 1167, § ultim aplicând deci moştenitorilor sau representanţilor dăruitorului dreptul comun, art. 1900, Art. 1900. Controversă.

---

[1]) Prin representanţi *(les ayants cause)*, legiuitorul înţelege toţi succesorii cu titlu universal sau singular a căror drepturi se deschid prin moartea dăruitorului. Astfel sunt: moştenitorii propriu dişi, moştenitorii neregulaţi, legatarii cu titlu universal, sau cu titlu particular, etc. Expresiunea *representanţi*, de care se serveşte textul, nu cuprinde însă pe succesorii particulari prin acte între vii, precum ar fi de ex. un cumpărător, un schimbător, un donatar de bunuri présente, etc. Aceştia pot deci confirma, atât în mod expres cât şi tacitamente, *chiar în timpul vieţei dăruitorului*, donaţiunea consimţită de acest din urmă, infectată de un viciu de formă; căci nu mai e vorba în specie de confirmarea prevědută de art. 1167, ci de ratificarea prevědută de art. 1546, § 2. Ori, nimic nu impedică pe cei de al treilea, care ar avea drepturi dobêndite asupra lucrului ce face obiectul unei donaţiuni nulé în privinţa formei, de a ratifica această donaţiune, conform art. 1546, după cum ar face adevaratul proprietar pentru actele consimţite asupra lucrului sěu de un terţiu, care nu era nici proprietar, nici mandatar. Cpr. Larombière, IV, art. 1339, 1340, No. 14. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6511. Demolombe, XXIX, 746. Laurent, XVIII, 597. Ce se înţelege prin representanţi.

[2]) Confirmarea care ar avea loc înaintea morţei dăruitorului, ar avea, în adevěr, caracterele unui pact succesoral oprit de lege. Cpr. Baudry, II, 1243. Thiry, III, 147. Pand. fr., I, 6509. Laurent, XVIII, 598. Demolombe, XXIX, 745. Duranton, XIII, 291. Marcadé, V, art. 1340, No. 2. Aubry et Rau, IV, § 337, p. 265, nota 14. C. Bastia. Sirey. 54. 2. 236.

inaplicabil dăruitorului, este din contra aplicabil moștenitorilor sĕi. Acești din urmă vor putea deci să confirme donațiunea prin tăcerea lor în timp de ḍece ani, după cum ei pot s'o confirme prin un act osebit sau prin executarea ei (art. 1167). Prin o stranie anomalie, pe care autorii în zadar caută s'o explice [1]), donațiunea, care în timpul vieței dăruitorului nu'și avea ființă, se consideră ca existentă după moartea sa, fiind că ea este supusă confirmărei. Moștenitorii vor trebui deci să propue nulitatea în curs de ḍece ani de la moartea autorului lor; căci, dacă în acest timp, ei remân în inacțiune, viciile actului dispar și el devine valid [2]).

Aplicarea dreptului comun.

Confirmarea expresă sau tacită emanată de la moștenitorii sau representanții dăruitorului, este supusă regulelor dreptului comun (art. 1167, 1190) în ceea ce privește con-

---

1) Veḍi diversele explicațiuni prin care doctrina caută a justifica această disposiție excepțională și neexplicabilă, în Pand. fr.. *Oblig.*, I, 6508. Thiry, III, 147. Baudry, II, 1243. Marcadé, V. art. 1339, 1340, No. 1. Mourlon, II, 1597. Arntz, III, 367. 368. Demolombe, XXIX, 744. Larombière, IV, art. 1339. 1340, No. 13. Laurent, XVIII, 593. T. Huc, VIII, 278. Alex. Cerban, *Gaz. tribunalelor* (Iași), No. 2 din 16 dechembrie 1900. Veḍi și nota lui Devilleneuve în Sirey, 54, 2. 236.

2) Cpr. Cas. rom. și C. Craiova. *Curierul judiciar* din 1900. No. 22 și *Dreptul* din 1900, No. 74. *Gaz. tribunalelor*, No. 2, din 15 dechembrie 1900 și *Dreptul* din 1899, No. 43 și 60. *Dreptul* din 1898, No. 84. C. București. *Dreptul* din 1900, No. 46. Trib. Dolj. *Dreptul* din 1901, No. 25. Veḍi și trib. Iași. *Dreptul* din 1883, No. 17. Tot în acest sens este și jurisprudența franceză. Veḍi D. P. 61. 2. 79. D. P. 62. 1. 341. D. P. 63. 1. 71. D. P. 67. 2. 154. D. P. 69. 1. 246. Sirey, 70. 2. 124. Cpr. Demante, V, 313 bis 1. Laurent. XII, 229 și 482 urm.; XVIII, 592; XIX, 13. T. Huc. VIII, 278, *in fine*. Fuzier-Herman, III, art 1304, No. 89. Massé, observ. în Sirey, 62. 1. 561. Duranton, XII, 538. Pand. fr., *Oblig.*, *I*, 6829. Troplong, *Donations*, II, 1086. Vazeille, *Prescription*, II, 546. Leroux de Bretagne, *Nouv. tr. de la prescription*, II, 1143. Veḍi și t. IV a lucr. noastre, p. 108, nota și p. 242. Veḍi și *infrà*, p. 75, text și n. 2.—*Contrà*. Demolombe, XXIII, 296 și XXIX, 120, 121. Marcadé, V. art. 1340, No. 3, p. 101. Aubry et Rau, IV, § 339, p. 276. text și nota 19. Saintespès-Lescot, *Donations*, III, 581. Larombière, IV, art. 1304, No. 62. Acești autori aplică în specie prescripția de 30 de ani.

diţiile sub care ea poate să atragă renunţarea la dreptul de a propune nulitatea [1]).

Art. 1167, § ultim, care permite moştenitorilor de a confirma o donaţie inexistentă, fiind o derogare de la principiile generale, este de strictă interpretare şi, ca atare, nu poate fi întins prin analogie la celelalte acte solemne [2]). Art. 1167, § ultim, este o disposiţie excepţională. Controversă.

Tot pentru aceleaşi motive, trebue să decidem, de şi chestiunea este controversată, că disposiţia excepţională a art. 1167, § ultim nu se aplică la testamente [3]).

Cu toate acestea, atât doctrina cât şi jurisprudenţa aplică acest text şi la testamentele nule pentru vicii de formă, afirmând, fără a da însă nici o dovadă, că motivele acestei disposiţiuni excepţionale sunt comune atât disposiţiilor între vii cât şi testamentelor; ceea ce nu este adevarat, pentru că, pe când formele de care legiuitorul a înconjurat donaţiunele au de scop împedicarea disposiţiilor între vii, pentru ca bunurile să nu easă din familie, formele testamentelor din contra tind la executarea ultimei voinţe a defunctului. Nefiind deci aceleaşi motive de a decide, testamentele ar trebui să remâe sub imperiul principiilor generale. Cu toate acestea, atât doctrina cât şi jurisprudenţa, precum am spus mai sus, se pronunţă în sens contrar [4]), admiţênd confirmarea din partea moşteni- Aplic. acestui text la testamente. Controversă.

---

[1]) Laurent, XVIII, 594. T. Huc, VIII, 278. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6525, şi autorităţile citate acolo. Cpr. Cas. fr. D. P. 74. 1. 219.

[2]) Laurent, XVIII, 596. T. Huc, VIII, 278. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6532.—Veḑi însă Cas. fr. D. P. 69. 1. 246.

[3]) Cpr. Laurent, XIII, 461, 464 şi Ante-proiect, III, p. 368 urm. Pand. fr., XXVI, *Don. et testaments*, 7796, 7797. Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1892, No. 59, consid. de la p. 471, colona, 1. Veḑi şi t. IV a lucr. noastre, p. 476, 477.

Nici art. 1900 nu este aplicabil la testamente. Veḑi *infrà*, explic. acestui text, p. 81, 82. Art. 1900.

[4]) Pand. fr. t. XXVI, *Don. et testaments*, 7798 urm. Demolombe, XXIX, 750. Larombière, IV, art. 1339, 1340, No. 17. Demante, t. IV, 140 bis I şi t. V, 313 bis II. Marcadé, V, art. 1340, No. IV. Thiry, II, 426. Duranton, IX, 174. Solon, *Nullités*, II, 411. Mourlon, II, 774. Grenier, *Don. et test.*, II, 325, p. 783 urm. (ed. Bayle-Mouillard, din 1846). Aubry et Rau, VII, § 664, p. 95 şi § 724, p. 508. C. Rennes, Sirey, 52. 2. 287. D. P. 53. 2. 33. Tot în acest sens este şi jurisprudenţa română. Veḑi *Dreptul* din 1886, No. 14 şi 56. *Dreptul* din 1887, No. 78. *Dreptul* din 1888, No. 15 şi 46.

torilor testatorului. Curtea noastră supremă a decis că acest principiu era admis şi sub Codul Caragea [1]).

Singura restricţie, pe care a admis-o Curtea de casaţie, este că nu se poate confirma o disposiţie care ar fi în contra ordinei publice sau interesului general [2]). In specie, era vorba de un legat făcut unei persoane morale străine nerecunoscută de Guvernul român, şi Curtea dice foarte bine că executarea sau confirmarea testamentului din partea moştenitorilor testatorului nu poate să facă să existe ceea ce juridiceşte n'are fiinţă. Curtea din Bucureşti nu admisese, ce e dreptul, această restricţie [3]), însă decisia sa a fost cu drept cuvênt casată.

Diversele specii de confirmare şi condiţiile cerute pentru ca confirmarea să poată avea loc.

Art. 1190.—Actul de confirmaţiune sau ratificaţiune a unei obligaţiuni, în contra căreia legea admite acţiunea în nulitate, nu este valabil de cât atunci când cuprinde obiectul, causa şi natura obligaţiunei, şi când face menţiune de motivul acţiunei în nulitate, precum şi despre intenţiunea de a repara viciul pe care se întemeia acea acţiune. (Art. 959, 961, 966, 1163, 1167, 1168, 1900 C. civ. Art. 1338, § 1 C. fr.).

Art. 1167, § 1 şi 2.—In lipsa unui act de confirmaţiune sau de ratificaţiune, este destul ca obligaţiunea să se execute voluntar, după epoca în care obligaţiunea putea fi valabil confirmată sau ratificată.

Confirmaţiunea, ratificaţiunea sau execuţiunea voluntară, în forma şi epoca determinată de lege, ţine loc de renunţare în privinţa mijloacelor şi excepţiunelor ce puteau fi opuse acestui act, fără a se vatama însă drepturile persoanelor a treia. (Art. 793, 1163, 1168, 1190, 1843 C. civ. Art. 1338, § 2 şi 3 C. fr.).

Confirmarea expresă sau tacită.

Confirmarea poate fi expresă sau tacită, fiind că ea nu este de cât o manifestare a voinţei omului, şi această voinţă poate, în regulă generală, afară de excepţiile prevědute de lege, să se manifeste atât în mod expres cât şi tacit.

Capacitatea acelui care confirmă.

Confirmarea, fie expresă, fie tacită, constituind o renunţare la dreptul de a ataca obligaţia anulabilă, şi prin

---

Dreptul din 1890, No. 27 şi 53. *Dreptul* din 1891, No. 43 şi din 1892, No. 75. *Dreptul* din 1897, No. 5. Vedi şi t. IV a lucr. noastre, p. 474, 477, text şi nota 2.

[1]) Bulet. Cas. S-a I, anul 1897, p. 1184.

[2]) *Dreptul* din 1892, No. 75 şi Bulet. Cas. S-a 1, anul 1892, p. 860.

[3]) *Dreptul* din 1891, No. 43.

urmare, un act de disposiţie, acel care confirmă o obligaţie supusă anulărei sau rescisiunei, trebue să aibă capacitatea de a dispune [1]).

Confirmarea poate să aibă loc prin mandatar; însă fiind că ea constitue un act de disposiţie, mandatul trebue să fie special (art. 1536, § 2), pentru că mandatul conceput în termeni generali cuprinde în genere numai actele de administraţie (art. 1536, § 1) [2]). **Confirmarea prin mandatar. Mandat special. Art. 1536.**

O altă condiţie cerută pentru ori ce confirmare în genere este că acel care confirmă trebue să cunoască viciul ce el înţelege a acoperi. Această condiţie fiind cerută în privinţa confirmărei exprese (art. 1190), se aplică şi confirmărei tacite, ea fiind o condiţie intrensecă care derivă din însuş natura confirmărei. Confirmarea, fie expresă, fie tacită, cuprindênd o renunţare, nu se poate renunţa la un drept necunoscut. Atât doctrina cât şi jurisprudenţa sunt unanime în această privinţă [3]). **Cunoaşterea viciului care se acopere.**

Art. 1190 adaogă, în privinţa confirmărei exprese, că actul confirmativ trebue să exprime intenţia de a repara viciul pe care se întemeiază acţiunea în anulare. Această condiţie se aplică şi la confirmarea tacită, pentru că ori ce confirmare implică voinţa de a renunţa. Această condiţie resultă, în privinţa confirmărei tacite, şi din art. 1167, care cere ca ea să fie *voluntară;* de unde resultă că executarea trebue să cuprindă voinţa de a renunţa [4]). **Intenţia de a repara viciul de care e atinsă oblig.**

In fine, ultima condiţie comună ori cărei confirmări în genere, este relativă la timpul în care ea se poate produce în mod valid. **Momentul când confirmarea poate avea loc.**

Legea neprevĕdênd nici un termen în această privinţă, principiul este că ori ce obligaţie supusă anulărei sau res-

---

[1]) Cpr. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6594. T. Huc, VIII, 276. Baudry, II, 1246. Thiry, III, 148, *in fine*. Laurent, XVIII, 606. Larombière, IV, art. 1338, No. 40.

[2]) Pand. fr., *Oblig.*, I, 6597.

[3]) Cpr. Baudry, II, 1244. Thiry, III, 148. Demolombe, XXIX, 771. Laurent, XVIII, 607. Solon, *Nullités*, II, 411. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6599 şi 6637. Aubry et Rau, IV, § 377, p. 266, text şi nota 21. Larombière, IV, art. 1338, No. 35. Demante, V, 310 bis I. Cas. fr. *Pand. Périod.* 89. 1. 435. Sirey, 90. 1. 12. D. P. 89. 1. 343. Vedi şi numeroasele decisiuni citate în Pand. fr., *Oblig.*, I, 6599.

[4]) Pand. fr. *Oblig.*, I, 6600, 6658 urm.

cisiunei, poate fi confirmată îndată ce ea a luat naştere. De câte ori însă viciul obligaţiei este de natură a se prelungi un timp oare-care, confirmarea nu poate să fie folositoare de cât atunci când această stare de lucruri a încetat; altfel confirmarea ar fi infectată de acelaş viciŭ de care este atinsă însuş obligaţia. In acest sens art. 1167, § 1 dispune implicit că este un timp *în care obligaţia nu poate fi valabil confirmată sau ratificată* [1]).

Viciĭ de formă.

De câte ori este vorba de un viciŭ de formă, confirmarea poate să aibă loc imediat, pentru că acest viciŭ referinduse numai la proba obligaţiei, poate să fie imediat acoperit [2]).

Viciĭ de consimţĕmênt.

De câte ori este însă vorba de un viciŭ al consimţĕmêntului, confirmarea nu poate avea loc de cât la încetarea lui. Astfel, nulitatea care resultă din violenţă nu poate să fie ştearsă prin confirmare de cât în urma încetărei violenţei (art. 959, 1900); acea care are de causă eroarea sau dolul, de cât în urma descoperirei lor (art. 1900). De asemenea, de câte ori un act este supus anulărei sau rescisiunei, pentru causă de incapacitate, incapabilul nu poate să'l confirme de cât atunci când a devenit capabil (art. 1163) [3]). Vedi *suprà*, p. 29 urm.

Confirm. înstrăinărei imobilului dotal.

Tot astfel, viciul care resultă din dotalitatea unui imobil înstrăinat în timpul căsătoriei, nu poate fi reparat de cât la încetarea dotalităţei.

Femeea poate însă confirma prin testament, în timpul căsătoriei, instrăinarea imobilului dotal, făcută în contra legei, pentru că testamentul neproducêndu'şi efectele sale de cât în momentul morţei testatorului (art. 802), acest eveniment a făcut să înceteze dotalitatea [4]).

---

1) Cpr. Baudry, II, 1245. Laurent, XVIII, 609. Demolombe. XXIX, 754, 755. Pand. fr., I, 6553. Demante et Colmet de Santerre, V, 309 bis II. Aubry et Rau, IV, § 337, p. 265.
2) Larombière, IV, art. 1338, No. 16. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6554.
3) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1891, p. 300.
4) Cpr. Baudry, II, 1245, *in fine*. Planiol, II, 1351. C. Caen. D. P. 88. 2. 229. Sirey, 89. 2. 171.—Confirmarea poate deci să resulte din un testament. Ea poate de asemenea să resulte din o scrisoare, care ar întruni condiţiile prescrise de art. 1190. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1896, p. 1186. *C. judiciar* din 1896, No. 38. Cas. fr. D. P. 82. 1. 412. D. P. 75. 1. 488. T. Huc, VIII, 273. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6620.

Confirmarea înstrăinărei imobilului dotal făcută în timpul căsătoriei poate să resulte și din un act posterior desfacerei căsătoriei [1]).

Am ḑis că confirmarea este expresă sau tacită. Cea dintâi există atunci când debitorul declară formal că voește să confirme obligația supusă anulărei sau rescisiunei (art. 1190); ear cea de a doua, când această voință resultă din oare care fapte care o presupun neaparat. Art. 1167 citează, *exempli gratia*, executarea voluntară. Confirmare expresă sau tacită.

Confirmarea expresa (art. 1190).—Dovedirea ei.

Confirmarea este expresă de câte ori voința acelui care renunță la acțiunea în anulare, resultă din o declarație formală, care constitue actul de confirmare de care vorbește art. 1190. Confirmarea nu este însă un act solemn, și actul scris nu este o condiție esențială pentru existența ei. Aceasta resultă din art. 1167, care admite confirmarea tacită. Din primele cuvinte ale art. 1190 ar părea să resulte că confirmarea expresă nu poate fi stabilită de cât prin un act scris; însă aceasta nu este adevarat, fiind că acest text nu cere neaparat pentru existența confirmărei un act scris, ci determină numai condițiile ce trebue să întrunească actul, de câte ori s'a încheiat asemenea act. Confirmarea expresă se va dovedi deci conform dreptului comun. In lipsa unui act scris, redactat conform prescripțiilor art. 1190, ea se va dovedi prin mărturisire sau jurémêntul decisoriŭ al părței, prin marturi sau presumțiuni, dacă obligația nu întrece suma de 150 lei, sau dacă există un început de probă scrisă [2]). Dovedirea confirmărei exprese. Aplicarea dreptului comun.

Confirmarea expresă mai poate încă fi dovedită prin un act scris, autentic sau sub semnătură privată [3]); însă Condițiile ce trebue să întrunească actul scris.

---

[1]) Cpr. Trib. Suceava și Cas. rom. *Dreptul* din 1886, No. 18 și Bulet. Cas. anul 1891, p. 300.

[2]) Cpr. Baudry, II, 1247. Thiry, III, 149. Laurent, XVIII, 613. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6602. Demante, V, 309 bis III și IV. Aubry et Rau, IV, § 337, p. 268, nota 25. Marcadé, V, art. 1338, No. IV. Planiol, II, 1353. Duranton, XIII, 276. Cas. belg. *Pasicrisie belge*, 59. 1. 287. Trib. Iași. *Dreptul* din 1883, No. 17, consid. de la p. 137. C. București. *Dreptul* din 1875, No. 5, consid. de la p. 35.

[3]) Cpr. Aubry et Rau, IV, § 337, p. 267. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6619. Planiol, II, 1353, *in fine.*

pentru aceasta trebue ca actul scris, *instrumentum*, să întrunească următoarele condiţiî prescrise de art. 1190 :

1⁰ El trebue să cuprindă *obiectul*, *causa şi natura obligaţiunei confirmate* [1]), pentru ca ea să nu poată fi confundată cu alta. Nici o formulă sacramentală nu se cere în această privinţă.

2⁰ El trebue să facă menţiune de motivul acţiunei în anulare [2]), adecă să arăte viciul care făcea ca obligaţia să fie supusă anulărei sau rescisiunei, şi aceasta pentru ca confirmarea să fie făcută în cunoştinţă de causă.

3⁰ Actul confirmativ trebue, în fine, să facă menţiune despre intenţiunea de a repara viciul pe care se intemeiază acţiunea în anulare sau în rescisiune. Nici un termen sacramental nu este cerut în această privinţă, fiind suficient ca din termenii actului, ori care ar fi ei, această intenţie să resară în mod neîndoelnic [3]).

Astfel, s'a decis că cuvintele *confirm sau ratific obligaţia de faţă*, scrise de un major pe obligaţia contractată de dênsul în timpul minorităţei sale, şi care constată această împrejurare, îndeplinesc condiţiile cerute de art. 1190 şi constituesc o confirmare validă [4]).

Cele trei condiţiî mai sus expuse sunt prescrise sub pedeapsă de nulitate. Astfel, dacă debitorul s'a mulţămit a declara pur şi simplu că confirmă cutare act, încheiat

---

[1]) Textul francez ḑice că actul de confimare trebue să cuprindă substanţa obligaţiei, *la substance de l'obligation*, adecă ceea ce permite de a o distinge de altă obligaţie. Cpr. T. Huc. VIII, 272.

[2]) Adecă atât *motivul* de fapt cât şi acel de drept. Cas. fr. D. P. 59. 1. 509. Laurent, XVIII, 616. Pand. fr.. *Oblig.*, I, 6608. T. Huc, VIII, 272.

Casul în care oblig. este atinsă de mai multe viciî. Dacă obligaţia este atinsă de mai multe viciî şi actul mencionează numai unul din ele, persoana care a făcut confirmarea păstrează acţiunea în anulare sau în rescisiune pentru viciile necuprinse în actul confirmativ. Cpr. Laurent, XVIII, 615. Demolombe, XXIX, 764. Pand. fr., I, 6604. Larombière, IV, art. 1338, No. 33. Fréminville, *Minorités*, II, 918. Solon, *Nullités*, II, 292. Duranton, XIII, 243. C. Limoges. Sirey. 48. 2. 466.

[3]) Cpr. Laurent, XVIII, 617. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6610. Larombière, IV, art. 1338, No. 29.

[4]) C. Poitiers, Répert. Dalloz, *Oblig.*, 535, nota 1. Cpr. Laurent, XVIII, 617. Pand. fr.. *Oblig.*, I, 6611.

în cutare ḑi, actul confirmativ este isbit de nulitate [1]); de unde resultă că judecătorii fondului nu trebue să se mărginească a ḑice în hotărîrea lor că debitorul a confirmat, o atare decisie fiind casabilă, ca una ce n'ar permite de a verifica dacă actul conrfimativ întruneşte sau nu condiţiile prescrise de lege [2]).

In lipsa acestor menţiuni, actul menit a stabili confirmarea, *instrumentum probationis*, nu este valid; confirmarea poate însă să fie validă şi îşi va primi executare dacă, independent de act, ea poate fi stabilită altfel.

Inceput de probă. Art. 1197. Actul care n'ar cuprinde toate menţiunele prescrise de lege ar putea servi ca început de dovadă spre a face admisibilă proba testimonială şi presumţiunele; căci, pe de o parte, el emană de la acela căruia 'i este opus, ear pe de alta, el face a fi de creḑut faptul confirmărei (art. 1197) [3]).

Acest principiu nu va suferi excepţie de cât atunci când se va stabili că părţile au înţèles să nu să lege de cât prin un act regulat [4]).

Casul în care s'a prevěḑut o clausă penală. Dacă s'a prevěḑut o clausă penală pentru casul în care partea n'ar executa un act confirmativ neregulat, clausa penală îşi va produce efectele sale la caz de neexecutare, şi nulitatea actului confirmativ nu va aduce, în specie, nulitatea clausei penale (art. 1067), pentru că, în casul de faţă, clausa penală se consideră ca obligaţie principală. Dacă actul confirmativ nu întruneşte condiţiile prescrise de lege, creditorul are drept numai la clausa penală; ear dacă el le întruneşte, creditorul poate să renunţe la clausa penală şi să ceară executarea obligaţiei confirmate [5]).

Confirmarea tacita (art. 1167).

Confirmarea tacită este acea care resultă din oare care acte de natură a implica în mod neîndoelnic renun-

---

[1]) Cpr. C. Angers. D. P. 62. 2. 37. C. Bucureşti. *Dreptul* din 1886, No. 82.

[2]) Cas. fr. D. P. 57. 1. 339. Sirey, 58. 1. 142. Cpr. Laurent, XVIII, 618. Pand. fr., I, 6616.—Viloarea art. 1190 nu poate însă fi propusă pentru prima oară în casaţie. Cas. fr., Sirey, 89. 1. 80. D. P. 90. 1. 102.

[3]) Baudry, II, 1247. Laurent, XVIII, 619. Demolombe, XXIX, 764. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6617. Demante, V, 309 bis IV. Larombière, IV, art. 1338, No. 31, 32. Planiol, II, 1353.

[4]) Larombière, *loco suprà cit.* Duranton, XIII, 276.

[5]) Cpr. Duranton, XIII, 268. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6624.

ţarea la acţiunea în anulare sau în rescisiune. Forma obicinuită a confirmărei tacite este *executarea voluntară* a obligaţiei supuse anulărei sau rescisiunei, făcută în timpul capacităţei şi în cunoştinţă de causă (art. 959, 1167). Prin executarea, fie totală, fie parţială [1]), de bună voe a obligaţiei, partea care era în drept s'o dărâme, dovedeşte că a înţeles ca obligaţia să remâe validă.

Alte împrejurări care pot să aducă confirmarea oblig.

Executarea voluntară nu este singura împrejurare care poate să aducă confirmarea tacită a unei obligaţii anulabile. Judecătorii sunt liberi de a deduce confirmarea şi din alte fapte neîndoelnice a căror natură va atârna de împrejurări [2]). Astfel, s'a decis că faptul din partea minorului ajuns la majoritate de a primi preţul imobilului vêndut de epitropul sĕu, constitue o confirmare tacită a vêndărei [3]).

Executarea oblig. trebue să fie voluntară.

Executarea, pentru a constitui o confirmare tacită, trebue să fie voluntară, adecă făcută în cunoştinţă de causă,

Executarea parţială a oblig.

[1]) Executarea parţială atrage deci confirmarea tacită, ca şi executarea totală, pentru că îndată ce există voinţa de a confirma, confirmarea există şi obligaţia este validă. Cpr. Laurent, XVIII, 635. Demolombe, XXIX, 776. Pand. fr., I, 6702. Massé-Vergé, III, § 586, p. 486. T. Huc, VIII, 274. Solon, *Nullités*, II, 437. Aubry et Rau, IV, § 337, p. 268.

[2]) Cpr. Planiol, II, 1354. Thiry, III, 148. Baudry, II, 1241. Laurent, XVIII, 620. T. Huc, VIII. 275. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6628. Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1893, consid. de la p. 235. C. Bucureşti, *Dreptul* din 1891, No. 43, p. 341.—Vedi însă Massé-Vergé, III, § 586, p. 485, nota 18.

Apreciarea faptelor din care resultă confirmarea. Contoversă.

Camera reclamaţiunelor a Curţei de casaţie din Francia a decis de mai multe ori că judecătorii fondului apreciează în mod suveran faptele din care resultă confirmarea tacită (cpr. D. P. 76. 1. 380; vedi şi Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1876, p. 30); pe când camera civilă a decis, din contra, că apreciarea caracterului legal a faptelor care constituesc o executare voluntară, presintă o chestie de drept, supusă controlului Curţei de casaţie. D. P. 88. 1. 224. D. P. 82. 1. 10. Cpr. Crépon, *Pourvois en cassation*, III, 1101 urm. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6714 urm. Laurent, XVIII, 638.

[3]) Cas. rom. şi C. Bucureşti. Bulet. anul 1878, p. 39 şi *Dreptul* din 1875, No. 5.—O simplă cerere făcută de minorul ajuns major, în necunoştinţă că vêndarea imobilului sĕu s'a făcut de epitrop fără îndeplinirea legiuitelor formalităţi, nu constitue însă o confirmare tacită. Trib. Tecuci. *Dreptul* din 1893, No. 66.

şi cu intenţia de a repara viciul de care obligaţia este atinsă [1]). Art. 1092, § 2 prevede în aceiaş ordine de idei că acţiunea în repetiţie nu este admisă în privinţa obligaţiilor naturale care au fost plătite *de bună voe*, adecă în cunoştinţă de causă a caracterului obligaţiunei [2]). Art. 1092, § 2.

S'a ḑis că executarea trebue să fie voluntară în sensul că consimţĕmêntul acelui care confirmă trebue se fie lipsit de ori ce viciŭ [3]); însă, după cum foarte bine observă Laurent [4]), aceasta este atât de evident în cât legiuitorul nu avea nevoe s'o mai spue, pentru că ori ce manifestare a voinţei, fie ea expresă, fie tacită, trebue spre a'şi produce efectele sale, să fie lipsită de ori ce viciŭ de consimţemênt (art. 953). Ce se înţĕlege prin executare voluntară. Controversă.

Astfel, s'a decis, cu drept cuvênt, că executarea din partea debitorului, smulsă prin dol sau fraudă, nu constitue o confirmare validă; că executarea nu este voluntară, şi deci, nu constitue o confirmare, atunci când debitorul, constrêns de creditorul sĕu, a executat obligaţia sa în scopul de a opri urmărirea acestui din urmă, etc. [5]).

Pe lângă cunoştinţa obligaţiei anulabile ce debitorul voeşte a confirma, el trebue să mai cunoască încă şi viciul de care această obligaţie este atinsă, şi această cunoştinţă nu trebue să fie numai probabilă, ci certă, pentru că legea nu se mulţămeşte cu o simplă conjectură [6]). Cunoaşterea viciului de care oblig. este atinsă.

Prin aplicarea acestui principiu, Curtea de casaţie din Francia a decis că nu este de ajuns ca judecătorii fondului să constate existenţa confirmărei din partea debitorului prin executarea voluntară a actului, şi că decisia lor

---

[1]) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1885, p. 189 şi 271. Bulet. 1888, p. 470. Cas. fr. *Pand. Périod.* 96. 1. 415.

[2]) Cpr. Baudry, II, 1244. Demolombe, XXIX, 777. T. Huc, VIII, 274. Laurent, XVIII, 621. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6630 urm. Veḑi şi t. VI, a lucr. noastre, p. 16.

[3]) Aubry et Rau, IV, § 337, p. 269. Larombière, IV, art. 1338, No. 41.

[4]) Laurent, XVIII, 622.

[5]) Cpr. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6632, 6633 urm. Laurent, XVIII, 622.

[6]) Cpr. Pand. fr., I, 6637 urm. 6648. Laurent, XVIII, 630. T. Huc, VIII, 274. Larombière, IV, art. 1338, No. 36. Cas. fr. D. P. 54. 1. 31. Sirey, 54. 1. 686. Cpr. şi Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1885, consid. de la p. 271. Bulet. S-a 1, 1888, p. 470. C. Bucureşti. *Dreptul* din 1891, No. 43. C. Craiova. *Dreptul* din 1887, No. 78.

este casabilă, dacă nu arată că confirmatorul a avut cunoştinţă de viciile ce infectau obligaţia şi că el a avut intenţia de a le repara [1]).

Tot casabilă ar fi şi decisia care ar respinge o acţiune în anulare, sub cuvênt că acel care a pornit-o *a cunoscut sau a trebuit să cunoască*, în momentul executărei obligaţiei sale, viciul de care ea era atinsă, judecătorii fondului fiind datori de a constata în mod positiv cunoştinţa ce el a avut în această privinţă [2]).

Este însă la adăpost de ori ce critică decisia care declară că o parte a executat o obligaţie cu voinţă şi în cunoştinţă de causă [3]).

Intenţia confirmatorului de a repara viciul oblig. In fine, ultima condiţie cerută pentru existenţa confirmărei tacite este intenţiunea debitorului de a repara viciul de care este atinsă obligaţia ce el voeşte a confirma, pentru că această intenţie constitue tocmai esenţa confirmărei.

Deosebire între confirmarea expresă şi acea tacită. Confirmarea tacită este deci, în principiu, cârmuită de aceleaşi regule ca şi confirmarea expresă ; ceea ce este logic ; căci ori ce confirmare consistă în acelaş fapt juridic, adecă în renunţarea la acţiunea în anulare sau în rescisiune. Ori, această renunţare trebue să aibă acelaş caracter, fie că ea resultă din cuvinte, fie că ea se deduce din oare care fapte neîndoelnice. Singura deosebire care există între aceste două specii de confirmări este că, pe când una se îndeplineşte prin o declaraţie formală a voinţei, cealaltă are loc fără nici o declaraţie şi resultă din fapte neîndoelnice.

Dovedirea existenţei condiţiilor confirmărei tacite. Controversă. Am expus condiţiile ce trebue să întrunească confirmarea tacită spre a fi validă. Naşte acum întrebarea : cine va trebui să dovedească existenţa acestor condiţiuni ? S'a dis că dovada este în sarcina debitorului. In adevĕr, după art. 1167, *este de ajuns ca obligaţia să fi fost executată* pentru ca ea să fie tacitamente confirmată ; de unde ar resulta

---

[1]) Cas. fr. D. P. 57. 1. 425. Sirey, 58. 1. 209. Această decisie este aprobată de T. Huc, VIII, 274.—Vedi însă Laurent (XVIII, 631), care o găseşte prea riguroasă.

[2]) Cas. fr. D. P. 64. 1. 345. D. P. 69. 1. 478.

[3]) Cas. fr. D. P. 64. 1. 345. D. P. 69. 1. 478. Sirey, 70. 1. 163.—Apreciarea faptelor şi documentelor din care resultă că debitorul a avut cunoştinţă de viciul de care era atinsă obligaţia şi a înţeles a'l repara, este suverană şi scapă de controlul Curţei supreme. Cas. fr. D. P. 70. 1. 333. Sirey, 70. 1. 199.

că creditorul n'are de cât să dovedească faptul executărei din partea debitorului, și prin aceasta a dovedit confirmarea. La aceasta se mai adaogă încă că eroarea nepresupunênduse nici o dată, debitorul care o invoacă, trebue s'o stabilească [1]).

Această opinie este însă în contradicere atât cu textele legei cât și cu regulele admise în materie de dovedi. In adevĕr, sarcina probei incumbând acelui care face o propunere înaintea judecăței (art. 1169), acel care propune anularea obligației trebue să stabilească temeinicia acțiunei sale, adecă causa de anulare care atinge actul în litigiu. Dacă însă la această cerere pârîtul opune că viciul este acoperit prin confirmarea tacită care resultă din executarea obligației, el trebue să dovedească nu numai existența faptului din care resultă executarea, dar și aceea a tuturor condițiilor cerute pentru ca acest fapt să atragă după sine confirmarea obligației [2]).

Casul în care confirmatorul invoacă o eroare de drept. Controversă.

Autorii care impun creditorului sarcina de a dovedi existența condițiilor cerute pentru confirmarea tacită, admit însă o excepție la acest principiu, în privința erorei de drept; de unde resultă că dacă debitorul a confirmat obligația sa, cunoscênd viciile de care ea era atinsă, și susține, cu toate aceste, că el a fost indus în eroare asupra consecințelor juridice și efectelor legale a acestor vicii, lui îi incumbă sarcina de a administra dovada acestei erori de drept [3]).

Efectele confirmărei (art. 1167, § 2).

Sub această rubrică vom examina efectele confirmărei între părțile contractante și în privința celor de al treilea.

[1]) Cpr. în acest sens, Cas. fr., D. P. 59. 1. 323. Roland de Villargues, Répert. v° *Ratification*, 58. Fréminville, *Minorité*, II, 922. Merlin, *Quest.*, v° *Ratification*, § 5, No. 5, care în Repertoriul sĕu susținuse părerea contrară.

[2]) Cpr. Thiry, III, 148, *in fine*. T. Huc, VIII, 275, *in fine*. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6664. Baudry, II, 1247. Laurent, XVIII, 651. Demolombe, XXIX, 773. Aubry et Rau, IV, § 337, p. 267, text și nota 22. Marcadé, V, art. 1338, No. IV. Cas. fr. D. P. 87. 1. 379. C. Agen. D. P. 51. 2. 8. Sirey, 51. 2. 177. Cas. rom. Bulet. anul 1888, consid. de la p. 471.

[3]) Cpr. Demolombe, XXIX, 775. Aubry et Rau, IV, § 337, p. 267, text și nota 23. Marcadé, *loco suprà cit.* Larombière, IV, art. 1338, No. 38.—*Contrà*. Laurent, XVIII, 652.

1° Efectele confirmarei între părţi.

Confirmarea are efect retroactiv.

Efectul confirmărei, fie ea expresă, fie tacită, este de a face ca actul să nu mai poată fi atacat, ca şi cum el n'ar fi fost atins de nici un viciŭ. Confirmarea avênd de efect de a face să dispară ori ce causă de anulare sau de rescisiune, are deci efect retroactiv între părţi până în ḑiua contractărei obligaţiei, aşa că obligaţia e presupusă validă din capul locului. *Qui confirmat nihil dat*, ḑicea Molineus (Dumoulin).

Pentru ca confirmarea să producă aceste efecte trebueşte însă ca autorul ei să aibă cunoştinţă de toate viciile care infectau obligaţia sa şi să fi manifestat intenţia de a le şterge pe toate; căci, dacă el nu le cunoştea pe toate, sau dacă cunoscêndule, n'a avut intenţia de a acoperi de cât pe unele din ele, confirmarea nu'şi va produce efectele sale de cât în mĕsura cunoştinţei şi intenţiunei sale. Acest principiu se aplică nu numai la confirmarea expresă, ci şi la acea tacită [1]).

Confirmare condiţională.

Confirmarea poate fi pură şi simplă sau condiţională. In acest din urmă caz, ea este supusă principiilor care cârmuesc condiţiile. Deci, dacă condiţia nu se îndeplineşte, confirmarea nu va avea loc, şi incapabilul va putea să dărâme actul prin acţiunea în anulare sau în rescisiune [2]).

Netranscrierea confirmărei.

Confirmarea poate să fie relativă la transmiterea unei proprietăţi imobiliare, de exemplu, la vênḑarea unui imobil consimţită de un incapabil, în timpul incapacităţei sale, fără îndeplinirea formelor legale; şi, în asemenea caz, ea nu are nevoe de a fi transcrisă, pentru că nu este un act translativ de proprietate, ci pur şi simplu o renunţare la acţiunea în anulare sau în rescisiune care aparţinea incapabilului [3]). *Confirmatio nihil novi juris dat*, ḑice un vechiŭ adagiŭ. Confirmarea, în adevĕr, nu transmite nici un drept, ci recunoaşte numai de bun şi valid un act preexistent.

Transcrierea înstrăinărei.

Instrăinarea consimţită de incapabil va trebui însă

---

1) Cpr. Laurent, XVIII, 655. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6723. Aubry et Rau, IV, § 337, p. 269. Larombière, IV, art. 1338, No. 34.

2) Cpr. Laurent, XVIII, 656. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6728. Cas. fr. D. P. 57. 1. 339. Sirey, 58. 1. 142.

3) Cpr. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6758. Larombière, IV, art. 1338, No. 56. Troplong, *Transcription*, 97 şi 131 (ed. a 2-a din 1864). Bufnoir, *Propriété et contrat* (1900), p. 706.

neaparat să fie transcrisă, înainte chiar de confirmare, pentru că, de şi ea este supusă anulărei sau rescisiunei, totuşi poate să devie validă prin expirarea termenului determinat de lege (art. 1900) şi, în asemenea caz, ea îşi va produce efectele sale între părţi din ḑiua închierei contractului, ear în privinţa celor de al treilea, din ḑiua transcrierei [1]).

2° Efectele confirmarei în privinta celor de al treilea.

Art. 1167, § 2, după ce a determinat efectul retroactiv al confirmărei între părţi, ḑicênd că ea ţine loc de renunţare în privinţa mijloacelor şi excepţiunelor ce se puteau opune actului înainte de confirmare, adaogă: *fără a se vatama însă drepturile celor de al treilea, salvo jure tertii.*

Prin *terţii* trebue să înţelegem în acest text, ca şi în art. 1182, relativ la data certă, toţi *representanţii cu titlu particular* a celui de la care emană confirmarea, toţi acei la care el ar fi conferit, *înainte de confirmare*, un drept real asupra lucrului ce face obiectul contractului, drept care ar fi desfiinţat sau cel puţin micşorat prin efectul retroactiv al confirmărei. Cât pentru acei care ar fi dobêndit un drept asupra lucrului *în urma confirmărei*, nu mai remâne îndoeală că ei trebue să sufere efectele ei, pentru că ei nu sunt terţii, ci representanţii autorului confirmărei [2]). Sensul expresiunei terţiĭ.

Astfel, dacă presupunem că un minor a vêndut, în timpul minorităţei, un imobil lui A, fără îndeplinirea formelor legale, şi apoi, în urma majorităţei sale, a vêndut acelaş imobil lui B, sau l'a grevat de o sarcină reală (ipotecă, servitute, etc.), confirmarea primei vênḑări nu va produce nici un efect în privinţa cumpărătorului de al doilea,

---

[1]) Cpr. Troplong, *op. cit.*, 131, p. 288.

[2]) Cpr. Baudry, II, 1250. Planiol, II, 1357. Demolombe, XXIX, 788, 789. Larombière, IV, art. 1338, No. 55, 57. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6730 urm.—Nu sunt deci terţiĭ şi, prin urmare, vor suferi efectele confirmărei, toţi representanţiĭ cu titlu universal a autorului confirmărei, adecă nu numai moştenitoriĭ sei legitimi, succesoriĭ neregulaţi, legatariĭ sau donatariĭ sei universali ori cu titlu universal, dar încă şi *creditorii sei chirografari*, pentru că toate actele emanate de la un debitor de bună credinţă sunt oposabile acestor creditori, dacă ele nu sunt frauduloase (art. 975). Representanţiĭ cu titlu universal a autorului confirmărei, creditoriĭ chirografari, etc.

care va remânea proprietarul imobilului; nici în privința acelora în folosul căruia dreptul real ar fi fost constituit. Aceiaș soluție este admisibilă, în sens invers, și în casul când convenția făcută în timpul incapacităței și, prin urmare, supusă anulărei sau rescisiunei, ar fi fost o constituire de drepturi reale, și a doua convenție, o înstrăinare: achisitorul n'ar fi obligat a respecta aceste drepturi reale validate în mod retroactiv prin o confirmare posterioară achisițiunei sale; căci, el fiind *un terțiu*, confirmarea posterioară acestei achisițiuni nu poate să atingă drepturile dobêndite de dênsul. Confirmarea nu va fi însă lipsită de efecte între părțile contractante, de oare ce autorul ei (fostul minor) va trebui să garanteze pe concesionarul drepturilor reale de evicțiune, care, în specie, provine din propriul sêu fapt, adecă din confirmarea înstrăinărei unui lucru de care el nu mai putea dispune, fiind că acest lucru îl înstrăinase cătră altul [1]).

Cedarea acțiunei în anulare înainte de confirmarea convenției anulabile. Controversă.

Eată un alt exemplu mai simplu și care va arata și mai bine casul prevêḑut de partea finală a art. 1167, § 2. Presupunênd că acel cărui aparține acțiunea în anulare sau în rescisiune, cedează direct unei anume persoane această acțiune, ceea ce însemnează a ceda însuș dreptul care face obiectul acțiunei, și apoi, mai tărḑiu, confirmă convenția anulabilă; această confirmare nu va desființa dreptul cesionarului [2]).

Lucrul pare foarte simplu; cu toate acestea, chestiunea este controversată. S'a ḑis, în adevêr, pentru a se susține că confirmarea nimicește dreptul dobêndit de al doilea achisitor, că numai majorul poate să opue nulitatea primei înstrăinări, și că, prin renunțarea sa, el nu face de cât a usa de acest drept; că al doilea achisitor nu poate să opue această nulitate de cât în baza art. 974 (acțiunea oblică sau indirectă) și înainte de confirmare [3]).

Această părere este însă inadmisibilă. In adevêr, prin a doua înstrăinare, minorul devenit major s'a obligat a transmite proprietatea achisitorului de al doilea; ori, a-

[1]) Cpr. Boissonade, *Projet de C. civ. pour l'Empire du Japon*, II, p. 779. No. 694.
[2]) Cpr. Boissonade, *loco suprà cit.*
[3]) Arntz, III, 373. Taulier, *Théorie raisonnée du C. civ.*, IV, p. 509. C. Riom (decisie casată). Sirey, 37. 1. 103.

ceasta nu se poate face fără a se anula prima achisițiune. El a renunțat deci față cu al doilea dobênditor la dreptul de a confirma prima înstrăinare și, prin urmare, confirmarea acestei înstrăinări nu poate să producă nici un efect față cu acest achisitor [1]).

Aceste sunt adevaratele principii, și dacă chestia este controversată, causa este că textul nu este destul de clar. Pentru a nu da loc la nici o îndoială, textul ar trebui să fie astfel redactat: „Confirmarea nu produce nici un efect în privința representanților cu titlu particular a aceluia cărui aparține acțiunea în anulare sau în rescisiune, de câte ori drepturile lor sunt subordonate exercițiului acestei acțiuni[2]).“

Casul în care se găsesc față în față doi creditori ipotecari. Controversă.

Până acum am presupus că ambele convențiuni, atât prima, care era anulabilă, cât și acea de a doua, cuprindeau înstrăinarea lucrului. Ce trebue să decidem în privința ipotesei care pune față în față doi creditori ipotecari? De exemplu: Primus a constituit în timpul minorității sale, în folosul lui Secundus, o ipotecă asupra imobilului sêu; în urma majorității sale, el constitue o nouă ipotecă asupra aceluiaș imobil în folosul lui Terțius, și apoi confirmă ipoteca constituită în timpul minorității în favoarea lui Secundus [3]). Chestiunea este de a se ști dacă această confirmare va fi oposabilă lui Terțius, așa ca el să nu fie colocat de cât în rangul al doilea, în urma ipotecei constituite către Secundus, sau dacă Terțius va fi colocat în primul rang. Această chestiune, controversată în dreptul vechiŭ francez [4]), este și mai controversată astăzi.

După un sistem, se susține că efectul retroactiv al confirmărei este, în specie, oposabil creditorului ipotecar

---

1) Cpr. Baudry, II, 1250. Planiol, II, 1357. Thiry, III, 150. Laurent, XVIII, 657. Demolombe, XXIX, 793, Mourlon, II, 1594. Aubry et Rau, IV, § 337, *in fine*, p. 270. Demante, V, 311 bis I. Pand. fr. *Oblig.*, I, 6739 urm. Larombière, IV, art. 1338, No. 53, 58. Marcadé, V, art. 1338, No. V. Cas. fr. Sirey, 37. 1. 104 și Répert. Dalloz, *Oblig.*, p. 128, nota 2. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1883, p. 184.

2) Cpr. art. 580 din Ante-proiectul Codului japonez, elaborat de profesorul Boissonade.

3) Aceasta lasă a se presupune că actele solemne pot fi confirmate, soluție care în adevĕr, se susține de unii, ceea ce însă noi n'am admis. Vedi *suprà*, p. 48, text și nota 2.

4) Cpr. Pothier, *De l'hypothèque*, IX, 46. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6743, și autorii citați acolo.

posterior ipotecei confirmate, pentru că dacă două vêndări succesive nu pot să aibă de obiect acelaş imobil, nimic nu se opune ca două ipoteci să existe asupra aceluiaş imobil. In adevĕr, registrele de inscripţiuni fiind publice (art. 1778 urm., 1816 urm. C. civ. art. 725 Pr. civ.), al doilea creditor ipotecar avênd cunoştinţă despre prima ipotecă, constituită în timpul minorităţei, se putea aştepta a o vedea confirmată, întru cât prin constituirea ipotecei de al doilea debitorul n'a renunţat numai de cât la facultatea ce avea de a confirma ipoteca constituită în timpul incapacităţei sale, cătră primul creditor [1]).

După un alt sistem, se susţine că ar fi vorba în specie mai mult de o chestie de fapt şi de intenţie de cât de drept. Judecătorii vor decide deci în fapt, după împrejurările fie cărei cause, dacă al doilea creditor s'a aşteptat ca proprietarul să renunţe la confirmarea primei ipoteci, sau dacă el a acceptat situaţia de creditor în al doilea rang, primat de unul mai vechiŭ [2]).

Un al treile sistem propune următoarea distincţiune, imprumutată de la un vechiŭ autor, Basnage: Dacă obligaţia consimţită de minor este validă, pentru că el s'a folosit, bună oară, de banii împrumutaţi, ipoteca pe care el ar fi consimţit-o pentru garantarea acestui imprumut va fi validă şi'şi va produce efectele sale contra creditorilor ipotecari posteriori, din ḑiua înscrierei ei, ear nu numai din ḑiua confirmărei; dacă, din contra, obligaţia contractată de minor este anulabilă pentru o causă oare care, ipoteca nu va avea rang contra creditorilor ipotecari posteriori de cât din ḑiua în care a fost confirmată [3]).

In fine, după ultimul sistem, care singurul este juridic, la caz când valoarea imobilului ipotecat n'ar ajunge la

---

[1]) Aubry et Rau, III, § 266, p. 455, text şi nota 31 (ed. a 5-a); p. 270 din ed. a 4-a. P. Pont, *Privil. et hypothèques*, II, 616. Gillard, *Const. de l'hypothèque conventionnelle* (1892). 169. Arntz, III, 373 şi IV, 1800. Troplong, *Hypothèques*, II, 487 urm. Toullier D. IV, partea I, 565 şi partea II, 524. Merlin, *Quest.*, v° *Hypothèques*, § 4, No. 6 şi 7, t. IV, p. 469 urm. (ed. din 1829). C. Paris. Sirey, 31. 2. 83 şi Répert. Dalloz, *Privil. et hypoth.*, No. 1235, p. 359, nota 2.

[2]) Demante et Colmet de Santere, V, 311 bis II. Mourlon. II, 1594.

[3]) Duranton, XIII, 285 şi XIX, 344, 347.

plata ambelor creanţe, confirmarea primei ipoteci nu va jigni în nimic drepturile creditorului de al doilea; căci, în momentul când i s'a constituit ipoteca sa, imobilul fiind grevat de o primă ipotecă isbită de nulitate, el putea, raţionalmente vorbind, să creadă că va remânea creditor ipotecar în primul rang. Acesta este sistemul admis atât în doctrină cât şi în jurisprudenţă [1]).

Am presupus până acum că a doua ipotecă costituită în timpul capacităţei este o ipotecă convenţională. Aceiaş soluţie este însă admisibilă dacă este vorba de o ipotecă legală [2]). *Ipoteci legale.*

Cele dise în privinţa ipotecilor consimţite de un minor se aplică, pentru aceleaşi motive, tuturor incapabililor în genere. Astfel, dacă presupunem că o femee măritată, care a constituit în timpul căsătoriei o ipotecă fără cuvenita autorisare, în urma desfacerei căsătoriei, a constituit o nouă ipotecă asupra aceluiaş imobil, confirmând apoi prima ipotecă, asemenea confirmare nu va produce nici un efect în privinţa creditorului de al doilea [3]). *Aplicarea principiilor de mai sus tuturor incapabililor în genere.*

Regulele de drept internaţional aplicabile la confirmare.

Confirmarea considerată ca o fine de neprimire a acţiunei în anulare sau în rescisiune, este cârmuită, în ceea

---

1) Thiry, III, 150 şi IV, 498. Baudry, II, 1250. Baudry et Loynes, *Privil. et hypothèques*, II, 1335 urm. Aceşti din urmă autori ne au făcut onoarea de a cita, în ed. a 2-a (p. 516, nota 2, şi în alte locuri) tratatul nostru în limba franceză. Guillouard, *Privil. et hypoth.*, II, 978, 979. Marton, *Idem*, III, 979. Laurent, XVIII, 664 urm. Marcadé, V, art. 1338, No. V. T. Huc, VIII, 213. Demolombe, XXIX, 800, 801. Grenier, *Hypothèques*, I, 42 urm. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6747. Teste, *Encyclopédie du droit*, v° *Actes confirmatifs*, No. 22. Battur, *Privil. et hypothèques*, I, 161. Larombière, IV, art. 1338, No. 51 urm. Solon, *Nullité*, II, 371. M. Planiol, II, 1357. Thézard, *Nantissement*, etc. (1880), 56. Fréminville, *Minorité*, II, 926. Massé-Vergé, III, § 586, p. 486, notele 27 şi 29. C. Paris. Sirey, 39. 2. 5 şi nota lui Devilleneuve. C. Montpellier. D. P. 66. 2. 41. Sirey, 66. 2. 280. Vedi şi C. Toulouse. D. P. 91. 2. 66.

2) Cpr. Demolombe, XXIX, 802. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6749. C. Douai. Sirey, 40. 2. 289 şi Répert. Dalloz, *Privil. et hypoth.*, p. 413, nota 1.

3) Cpr. Laurent, XVIII, 666. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6750. Cas. fr. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 4559, nota 2.

ce priveşte formele actului care o constată, de legea ţărei în care ea are loc [1]). *Locus regit actum.*

Capacitatea de a confirma.

In cât priveşte însă capacitatea de a confirma, ea se va determina de legea naţională a acelui care poate să invoace anularea, pentru că confirmarea nu este un fapt nou, ci un fapt unilateral exclusiv personal aceluia care o îndeplineşte [2]).

Dacă autorul confirmărei se găseşte în o altă ţară de cât în a sa, se va aplica legea ţărei în care el se găseşte *(lex loci)*, de câte ori el va fi presupus, după împrejurări, că a înţeles a se referi la această lege [3]).

Dacă însă, în fapt, actul confirmativ va avea caracterul unui contract nou, se va aplica legea ţărei în care el intervine (*lex loci contractus* [4]).

A doua fine de neprimire oposabilă acţ. în anulare. Prescripţia de dece ani. Art. 1900.

A doua fine de neprimire care poate fi opusă acţiunei în anulare sau în rescisiune, şi pe care am menţionato *suprà*, p. 42, este prescripţia statornicită de art. 1900. Vom explica acest text de îndată, de şi legiuitorul nostru a găsit de cuviinţă de a'l transporta la titlul prescripţiei, pentru că el complectează materia confirmărei de care ne am ocupat până acum.

II. Despre prescripţia acţiunei în anulare sau în rescisiune.

Art. 1900.—Acţiunea pentru nulitatea sau pentru stricarea unei convenţiuni, se prescrie prin *dece ani*, în toate casurile când legea nu dispune altfel.

Această prescripţie nu începe a curge, în caz de violenţă, de cât din ḑiua când violenţa a încetat; în caz de eroare sau de dol, din ḑiua când eroarea sau dolul s'a descoperit; pentru ac-

---

1) T. Huc, VIII, 463. Despagnet, *op. cit.*, 304, p. 600 (ed. a 3-a, 1899). Vincent et Pénaud, *Dictionn. de dr. international*, *Oblig.*, 88, şi autorii citaţi acolo.

2) T. Huc, Despagnet, *loco suprà cit.* Laurent, *Dr. international*, VII, 470.—*Contrà.* Picard, *De la valeur et de l'effet des actes passés en pays étranger, d'après la législation belge*, Journal Clunet, anul 1881, p. 487, 488, No. 88, care, considerând confirmarea ca un contract nou, ear nu ca un efect al contractului primitiv, aplică în tot-deauna legea ţărei în care ea intervine. Cpr. şi Massé, *Dr. comm.*, I, 586.

3) Cpr. T. Huc, Despagnet, *loco suprà cit.* Laurent, *Dr. international*, VII, 467.

4) T. Huc, VIII, 463, *in fine.*

tele făcute de femei măritate neautorisate, din ḑiua desfacerei căsătoriei; în contra minorilor, din ḑiua majorităţei; ear în respectul interdicţilor, din ḑiua când s'a rădicat interdicţiunea. (Art. 959, 1255, 1512, 1876, 1878, 1879, 1880 C. civ. Art. 946 C. com. Art. 1304 C. fr.).

1⁰ *Principii generale.*

In toate casurile în care legea n'a dispus altfel [1]), acţiunea pentru anularea sau rescisiunea unei convenţiuni, se prescrie prin *dece* ani, ḑice § 1 al art. 1900. Interesul public cerea ca, în specie, termenul prescripţiei să fie mai scurt de cât acel ordinar, pentru ca drepturile părţilor contractante şi a celor de al treilea să nu remâe un timp prea îndelungat în incertitudine [2]). S'ar putea chiar admite un termen şi mai scurt, faţă cu dificultăţile la care adese-ori dă loc dovedirea faptelor care viciează consimţământul, după cum a făcut Codul italian, în care acest termen este redus la *cinci ani* (art. 1300) [3]).

Alte legislaţiuni au admis un termen şi mai scurt. „Acţiunea în anulare se prescrie prin *patru ani*, ḑice art. 1301 din Codul spaniol, promulgat la 1889. Termenul de *patru ani* era admis şi în vechile noastre legiuiri [4]): „Dritul restituţiei, adecă a întoarcerei înapoi în starea de mai înainte, care se cere cu cuvênt de frică, sau de vicleşug, ori de nevêrsnicie, sau de dreaptă amăgire, ori de lipsire din patrie, sau de înstrăinarea lucrului gâlcevit urmată în vremea procesului, sau spre păgubirea creditorilor, se stênge, ḑice art. 1959 din Codul Calimach (art. 1487 C. austriac), în termen de *patru* ani (în Codul austriac *trei* Codul spaniol şi Codul Calimach.

---

1) Un caz în care legea a dispus altfel, admiţênd o prescripţie mult mai scurtă (nouĕ-ḑeci ḑile), se găseşte în art. 1512, în materie de societate. Veḑi şi art. 163, 165, 167 C. civ., care regulează un sistem special de presciptie în materie de căsătorie. Art. 1512.

2) Cpr. Laurent, XIX, 1. Demolombe, XXIX, 130. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6759. Thiry, III, 102.

3) Eată cum se exprimă acest text: „*Le azioni di nullità o di rescissione di un contratto durano per cinque anni in tutti i casi, nei quali non siano state ristrette a minor tempo da una legge particolare*". In Codul neerlandez, acest termen este tot de *cinci* ani (art. 1490). Art. 1300 C. italian.

4) Veḑi *suprà*, p. 16, text şi nota 3.

ani [1]), care la sprevrêsnici se socoteşte după împlinirea vêrstei de două-zeci şi cinci de ani, ear nu întru toate, ci în câte lucruri amăgindu-se pe sineş, sau prin alţii, au perdut, ori n'au câştigat, ori s'au indatorit".

C. Andr. Donici.

Termenul de patru ani, care este admis şi în Codul lui Andronaki Donici (§ 3, capit. 29, *in fine*), este luat din legislaţia lui Justinian [2]).

Dreptul roman.

In vechiul drept roman, acest termen era de un an (*annus utilis*) atât pentru majori cât şi pentru minori [3]). Constantin stabilind disposiţii deosebite pentru Roma, Italia şi cele-lalte provincii [4]), Justinian a înlocuit termenul de un an prin acel general de patru ani consecutivi (*quadriennium continuum*) [5]).

Origina termenului de 10 ani.

Termenul de ḑece ani, admis în legislaţia actuală, îşi are origina sa în ordonaţa din 1510 (art. 46), dată la Lyon de Ludovic al XII-lea, şi în acea a lui Francisc I din 1539 (capit. 8, art. 30). Acest termen de ḑece ani nu era însă admis, după cum am veḑut *suprà*, p. 1, nota 1, de cât în privinţa acţiunei în rescisiune; căci acţiunea în anulare nu se prescriea de cât prin trei-ḑeci de ani.

Presumţie de confirmare.

Disposiţia art. 1900 se întemiează pe o presumţie de renunţare sau de confirmare. In adevĕr, de câte ori termenul de ḑece ani a trecut, fără nici o reclamaţie din partea acelui care avea acţiunea în anulare sau în rescisiune, legea presupune că el a renunţat tacitamente la beneficiul acţiunei sale şi, prin urmare, a confirmat actul pe care el putea să'l atace: „Trecerea timpului determinat de lege,

---

1) *„Müssen binnen drei Iahren geltend gemacht werden. Nach Verlauf dieser zeit sind sie verjährt"*.

2) L. 7, Pr., Cod., *De temporibus in integrum restit.*, 2, 53.

3) L. 19, Dig., *De minoribus*, 4, 4;—L. 1, § 1: L. 28, § 3 şi 4, Dig., *Ex quibus causis majores*, etc., 4, 6; — L. 7, Pr., Cod., *loco suprà cit.*

4) L. 2, Cod. Theod., *De in integrum restit.*, 2, 16.

5) L. 7, Cod., *loco suprà cit.* Cpr. Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, VII, § 340, p. 254 urm. (ed. germană). Goudsmit, *Cours de Pandectes (Pandekten-Systeem)*, I, § 119, p. 353. Wangerow, *Lehrbuch der Pandekten*, 1, § 180, observ. Windscheid, *Lehrbuch des Pandektenrechts*, I, § 120, nota 10, p. 523 (ed. din 1900).

Dreptul vechiŭ fr.

In cât priveşte vechiul drept francez, veḑi Larombière, IV, art. 1304, No. 6 urm. T. Huc, VIII, 188. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6260 urm.

fără nici o reclamaţie, lasă a se presupune confirmarea“, a dis Jaubert în raportul seu către Tribunat. Art. 959 consacră implicit aceiaş idee, când dice „că convenţia nu poate fi atacată pentru causă de violenţă, dacă, după încetarea violenţei, convenţia *s'a aprobat* expres sau tacit, *sau dacă a trecut timpul defipt de lege pentru restituţie*“ [1]). Art. 959.

Dar dacă autorii sunt de acord asupra temeiului prescripţiei statornicite de art. 1900, se controversează însă chestia de a se şti dacă termenul statornicit de acest text este un termen fatal a cărui expirare produce o decădere, sau dacă el constitue o adevarată prescripţie supusă, ca atare, tuturor regulelor privitoare la suspendarea şi intreruperea prescripţiei. Termenul prescris de art. 1900 constitue o adevarată prescripţie. Controversă.

Pentru a susţine că art. 1900 nu statorniceşte o adevarată prescripţie, s'a dis că acest text nu vorbeşte nici în una din dispoziţiile sale de prescripţie, aşa că dacă presupunem casul în care un minor sau un interdis ar fi succedat unui major, care ar fi avut în patrimoniul sĕu o acţiune în anulare cârmuită de art. 1900, prescripţia care curgea contra majorului nu va fi suspendată în folosul minorului sau interdisului conform art. 1876 C. civ. [2]).

Părerea generală este însă că art. 1900 a organisat o adevarată prescripţie; căci a dice că o acţiune trebue să fie exercitată sub pedeapsă de decădere în termen de dece ani, este a dice, în alte cuvinte, că această acţiune se prescrie prin dece ani. Aceasta era şi părerea lui Pothier [3]), de la care nu se poate crede că redactorii Codului actual s'ar fi departat. Acest sistem este cu atât mai admisibil la

---

[1]) Cpr. Baudry, II, 1163. Vigié, II, 1564. Laurent, XIX, 1. Marcadé, IV, 875. Demante, V, 265 bis I. Duranton, XII, 538. T. Huc, VIII, 188. Aubry et Rau, IV, § 339, p. 270, text şi nota 3. Larombière, IV, art. 1304, No. 25. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6760. Thiry, III, 103. Demolombe, XXIX, 50. Leroux de Bretagne, *Nouv. tr. de la prescription* (Paris, 1869), II, 1112, 1122. Vazeille, *Prescription*, II, 546. Bufnoir, *Propriété et contrat* (Paris, 1900), p. 650, 657, 738 urm. Dim. Tazlaoanu, *Revista de drept şi sociologie*, No. 6 din 15 martie 1900, p. 571. Glasson, *Élém. du dr. fr.* (1884), I, 186. Cas. fr. Sirey, 91. 1. 149. D. P. 91. 1. 455.

[2]) Cpr. Duranton, XII, 548. Massé-Vergé, III, § 584, p. 479. Toullier D. IV, partea I, 615.

[3]) Cpr. Pothier, *Pr. civ.*, X, 746, p. 357 şi *Vente*, III, 347. Vedi şi L. 19, *in fine*, Dig., *De minoribus*, 4, 4.

noi, cu cât art. 1900, care, în Codul francez, figurează la titlul obligațiilor, a fost transportat de legiuitorul nostru la titlul prescripției.

Aplic. dreptului comun. Prin urmare, prescripția statornicită de art. 1900 este supusă regulelor de drept comun privitoare la întreruperea și suspendarea prescripției [1]).

2⁰ Acțiunele supuse prescripției statornicite de art. 1900.

Actele inexistente nu pot fi confirmate. Disposiția excepțională a art. 1900 C. civ. întemeinduse, după cum am vědut, pe o presumție de renunțare sau de confirmare, nu se aplică la actele inexistente, ci numai la acele supuse anulărei sau rescisiunei; căci numai aceste din urmă pot fi confirmate: „Considerând, ḑice Curtea noastră supremă, că disposițiile art. 1900, după care acțiunea în nulitate se prescrie prin trecerea de ḑece ani, se aplică numai în casul când se cere anularea actului pentru vicii de formă, sau când consimțěmêntul a fost smuls prin violență, dol sau eroare; că, în specie, intimatul nu pretindea că actul i-a fost smuls prin dol sau violență, sau că n'a fost investit cu formelele legale, ci acțiunea sa avea de obiect de a se califica actul de vênḑare ca *inexistent* și făcut cu scopul de a frustra pe fiica sa de dreptul consacrat prin legea actuală de a veni la succesiunea sa; că, în acest caz, acțiunea intimatului nu poate fi supusă prescripției prevěḑută de art. 1900, ci acelei de drept comun (art. 1890), aplicabilă tuturor acțiunelor pentru care legiuitorul n'a fixat un termen special de prescripție, etc.“ [2]).

---

[1]) Cpr. Marcadé, IV, 878 și *Prescription*, art. 2252—2256. No. 1, p. 155. Mourlon, II, 1492. Planiol, II, 1346. T. Huc, VIII, 189. Pand. fr., *Oblig.*, I. 6764. Duvergier asupra lui Toullier, IV, partea I, 461, nota *a*. Demolombe, XXIX, 134. Baudry, II, 1162. Vigié, II, 1565. Laurent, XIX, 4. Valette sur Proudhon, II, p. 506. Solon, *Nullités*, II, 493. Vazeille, *Prescription*, II, 572. Demante et Colmet de Santerre, t. V, 265 bis III urm. și t. VIII, 359 bis VI. Bufnoir, *op. cit.*, p. 735 urm. Thiry, III, 109. Acollas, II, p. 920. Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1120, 1171. Aubry et Rau, II, § 214, p. 492 (ed. a 5-a); p. 336 din ed. a 4-a. Larombière, IV, art. 1304, No. 32. Merlin, Répert. v⁰ *Rescision*, No. 5 bis și *Quest.*, *cod.* v⁰, § 5. Em. Protopopescu-Pache, *Dreptul* din 1874, No. 51. Cpr. C. Agen și Cas. fr. D. P. 51. 2. 53. Sirey, 51. 2. 780. D. P. 85. 1. 101.

[2]) Veḑi Bulet. Cas. S-a, I, anul 1887, consid. de la p. 419.

Prescripţia statornicită de art. 1900 n'a fost, în adevĕr, înfiinţată de cât pentru acţiunele în anulare sau în rescisiune, adecă care presupun existenţa unui viciŭ de natură a produce anularea contractului şi contemporan al formaţiunei sale.

Aceste viciĭ sunt: eroarea, dolul, violenţa, lesiunea (în privinţa minorilor) şi incapacitatea. Ori ce acţiune întemeiată pe o altă causă este supusă prescripţiei ordinare de treiḑeci de ani (art. 1890).

Astfel, nu sunt supuse prescripţiei de ḑece ani: convenţiile fără causă sau întemeiate pe o causă falşă ori ilicită (art. 966) [1]), precum ar fi, de exemplu, convenţia prin care creditorul ar fi stipulat, într'un contract de amanet sau de anticresă, că el va remânea proprietarul lucrului, în lipsa plăţei efectuate la termenul convenit (art. 1689, 1701 C. civ., 488 C. com.) [2]); contractul pignoritiv, care ar ascunde o anticresă exorbitantă sub forma unei vênḑări cu facultate de rescumparare, stipulată în favoarea vêndĕtorului [3]); pactele succesorale, pe care legiuitorul actual Convenţiile care nu sunt supuse prescripţiei de ḑece ani.

Cpr. C. Pau. Sirey, 91. 2. 229. D. P. 90. 2. 345. T. Huc, VIII, 188. Planiol, II, 1343. Laurent, XIX, 8. Baudry, II, 1168. Marcadé, IV, 883. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6768. Demolombe, XXIX, 50, 51. Larombière, IV. art. 1304, No. 54. Demante, V, 262 bis I şi II. Thiry, III, 103. Aubry et Rau, IV, § 339, p. 271. Massé-Vergé, III, § 584, p. 477, notele 4 şi 6. Arntz, III, 292. Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1121, 1129. Bufnoir, *op. cit.*, p. 650. D. Tazlaoanu, *loco suprà cit.* C. M. Sipsom, *Revista de drept şi sociologie*, No. 2 din 15 nov. 1899, p. 143, 144.

[1]) Cpr. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6769, şi autorităţile citate acolo. Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1130.

[2]) Cpr. Larombière, IV. art. 1304, No. 59. Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1137. Veḑi şi *suprà*, p. 45, nota 3.

Art. 604 din Codul Calimach (461 C. austriac) prevede de asemenea că creditorul amanetar sau ipotecar nu poate să rĕmâe proprietar a amanetului sau a ipotecei, de şi s'ar fi făcut alcătuire întru acest chip; însă s'a decis că nulitatea acestei clause nefiind creată de lege pentru motive de ordine publică, ci numai în interesul debitorilor, ca o mĕsură de protecţiune pentru dênşiĭ faţă cu creditoriĭ, ei erau liberi de a invoca această nulitate sau de a renunţa la dênsa, după cum îĭ povăţuea interesul. C. Galatz. *C. judiciar* din 1895, No. 29. Art. 604 C. Calimach.

[3]) Cpr. Larombière, *loco suprà cit.* Pand. fr., *Oblig.*, I, 6775. Aubry et Rau, IV, § 339, p. 278, text şi nota 28. Leroux

le proibă ca contrare ordinei publice şi bunelor moravuri (art. 702, 965, § 2 şi 1226 C. civ.) [1]; vêndările în care lucrul era perit în totul în momentul încheierei contractului (art. 1311) [2], etc. In toate aceste casuri, precum şi în altele de asemenea natură, se va aplica prescripţia de trei-deci de ani (art. 1890).

Acţ. în resoluţie p. inexecutare de sarcini sau condiţiuni, etc.

Art. 1900 nu este de asemenea aplicabil acţiunei în resoluţiune pentru inexecutare de sarcini sau de condiţiuni [3]; acţiunei în revocare sau în reducere a unei donaţiuni (art. 829, 847); cererei de desfiinţare a contractului de închiriere pentru perderea parţială a lucrului închirieat (art. 1423); acţiunei în repetiţie pentru plata unui lucru nedatorit (art. 993); acţiunei în simulaţie, etc. [4].

Donaţiune nulă în privinţa formelor. Art. 1168.

O donaţiune nulă în privinţa formelor fiind inexistentă (art. 1168), prescripţia decenală, prevědută de art. 1900, nu va putea fi opusă dăruitorului. Deci, dacă el a predat lucrul dăruit în baza unui asemenea contract, el va

---

de Bretagne, *op. cit.*, II, 1138.—*Contrà.* C. Limoges, Sirey, 40. 2. 62. D. P. 51. 5. 336, coloana 2, v° *Nullité.*

[1]) Thiry, III, 104. Arntz, III, 292. Laurent, XIX, 11, 12. Demolombe, XXIX, 59. Massé-Vergé, III, § 584, p. 478, nota 6. Aubry et Rau, IV, § 339, p. 271, text şi nota 4. Troplong, *Vente*, 1, 249. Marcadé, IV, 883. Larombière, IV, art. 1304, No. 56. Vazeille, *Prescription*, II, 547. Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1131. Vedi şi *suprà*, p. 45, nota 1.—*Contrà.* Duvergier, *Vente*, 1, 230. Toullier D., IV, partea I, 599. Cas. belg. *Pasicrisie belge*, 51. 1. 336.

[2]) Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1130. Laurent, XIX, 9, şi XXIV, 88. Duvergier, *Vente*, I, 236. Troplong, *Vente*, I, 252. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6780. Aubry et Rau, IV, § 349, p, 335, text şi nota 19. Massé-Vergé, IV, § 675, p. 269, nota 14. Marcadé, VI, art. 1601, No. 1. p. 218. Fuzier-Herman, IV, art. 1601, No. 6. Guillouard, *Vente*, I, 168. Demante, VII, 30 bis I. Baudry, III, 499.

[3]) Contractul nu are, în adevěr, în asemenea caz, nici un viciu de natură a'l desfiinţa, principiul desfiinţărei sale isvorînd din un eveniment posterior, neîndeplinirea sarcinelor, sau condiţiei de către una din părţi. Acţiunea resolutorie va fi deci supusă prescripţiei ordinare de treideci de ani. Cpr. Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1127. T. Huc, VIII, 191. Marcadé, IV, 884. Thiry, III, 105, *in fine.* Arntz, III, 292. Baudry, II, 1168. Planiol, II, 1343.

[4]) Planiol, Baudry, *loco suprà cit.* T. Huc, VIII, 191. Demolombe, XXIX, 126. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6836. Laurent, XIX, 30.

putea să'l revendice timp de trei-ḑeci de ani. In zadar i s'ar opune că acţiunea sa ar fi o acţiune în anulare, şi că asemenea acţiuni se prescriu prin ḑece ani; căci, pe de o parte, acţiunea sa nu este o acţiune în anulare, ear pe de alta, art. 1900 presupune un act susceptibil de a fi confirmat; ori, art. 1168 dispune că dăruitorul nu poate prin nici un act confirmativ să repare viciurile unei donaţiuni nulă în privinţa formelor [1]).

Moştenitorii dăruitorului vor trebui însă să propue nulitatea donaţiunei în curs de ḑece ani de la moartea autorului lor; căci, dacă in acest timp, ei ar rĕmânea în inacţiune; viciurile actului ar dispărea şi el ar deveni valid (art. 1167, § ultim) [2]). Aplic. art. 1900 moştenitorilor dăruitorului. Art. 1167, § ultim.

In fine, prescripţia statornicită de art. 1900 nu se aplică de cât la convenţiile care se referă la un interes bănesc [3]), ear nu la acele relative la familie, precum sunt: căsătoria [4]), adopţiunea, recunoaşterea unui copil natural, etc., pentru care există regule speciale [5]); nici la cererile care ar avea de obiect îndreptarea unei erori de calcul, de nume, de dată, etc. [6]). Art. 1900 nu se aplică de cât la convenţiile băneşti.

---

[1]) Pand. fr., *Oblig.*, I, 6778. Laurent, XIX, 13. Demolombe, XXIX, 60. Aubry et Rau, IV, § 339, p. 273. Duranton, XII, 538. Vazeille, *Prescription*, II, 546. Veḑi şi *suprà*, p. 47 urm.

[2]) Veḑi *suprà*, p. 50, text şi nota 2, unde se arată controversa. Cpr. Cas. rom. (22 fevr. 1900), decisie pronunţată în unire cu conclusiile noastre, *C. judiciar* din 1900, No. 22 şi *Dreptul* din 1900, No. 74. C. Bucureşti. *Dreptul* din 1900, No. 46. Trib. Dolj. *Dreptul* din 1901, No. 25.

[3]) Convenţiile care au de obiect un interes bănesc sunt toate supuse prescripţiei statornicite de art. 1900, fie că ele au de obiect producerea unei obligaţiuni, precum sunt contractele, fie că ele au de obiect stêngerea unei obligaţii, precum: novaţia, remiterea datoriei, compensaţia facultativă, etc. Cpr. Planiol, II, 1344. Baudry, II, 1168.

[4]) Veḑi în privinţa căsătoriei, Baudry, I, 510. T. Huc, II, 129. Laurent, II, 454. Pand. fr., *Mariage*, I, 1043 urm. Veḑi şi t. I, partea II a Comentariilor noastre de drept civil, p. 52, nota 3, unde se arată controversa.

[5]) Cpr. Baudry, II, 1168. Planiol, II, 1344.

[6]) Veḑi Baudry, Planiol, *loco suprà cit.* Pand. fr., *Oblig.*, I, 6838. Laurent, XIX, 31. Demolombe, XXIX, 127. Cpr. art. 582 din Ante-proiectul Codului japonez, elaborat de profesorul G. Boissonade, care a rĕmas tot în stare de proiect, fiind-că, la 1896, s'a promulgat în Japonia un alt Cod, luându-se de model proiectul noului Cod german.

Aplic. art. 1900 tuturor convențiilor anulabile. Controversă.

Dar dacă dispoziția art 1900 nu este nici odată aplicabilă convențiilor *inexistente*, este ea, în sens invers, aplicabilă tuturor convențiilor *anulabile*? După un sistem, se susține că, îndată ce nulitatea este susceptibilă de a fi acoperită prin confirmare, prescripția decenală devine aplicabilă, fie că nulitatea este de interes privat sau de ordine publică. Ast-fel, nulitatea pronunțată de art. 1309 C. civ. nefiind perpetuă, cu toate că ea interesează ordinea publică, prescripția de ḑece ani ar putea să acopere nulitatea cesiunei, de câte ori magistratul cesionar a unui drept litigios ar fi încetat de a ocupa funcțiunea care făcea obstacol la cesiune, pentru că, prin asemenea încetare, dispare și pedica care se opunea la confirmarea convențiunei [1]).

La aceasta însă se respunde, cu drept cuvênt, că prescripția decenală nu se aplică de cât atunci când nu este vorba de o nulitate de ordine publică. Această prescripție întemeindu-se, în adevĕr, pe o confirmare tacită și lăsând a se presupune că obligația poate fi confirmată, a confirma însemnează a renunța la dreptul de a exercita acțiunea în anulare, și știut este că părțile nu pot renunța de cât la nulitățile stabilite în interesul lor privat, ear nu la acele care privesc ordinea publică (art. 5). Nulitățile de ordine publică neputênd deci fi confirmate, confirmarea tacită prin expirarea termenului de ḑece ani este tot atât de inadmisibilă în specie, pre cât este și confirmarea expresă [2]).

Acțiunea în anulare care resultă din un viciŭ de formă.

Acțiunea în anulare care resultă din un viciŭ de formă este ea supusă prescripției statornicite de art. 1900? Dacă anularea provine din împrejurarea că convenția n'a putut să se formeze din causa lipsei de consimțĕmênt, precum ar fi, de exemplu, în casul în care una din părți ar fi refusat de a semna actul sub semnătură privată menit a o constata, pentru că n'a primit condițiile părței adverse, nu mai rĕmâne îndoială că această nulitate de formă nu poate fi acoperită prin expirarea termenului de ḑece ani [3]).

Acte solemne.

De asemenea, nu poate să fie vorba de confirmare, fie

---

[1]) Veḑi *suprà*, p. 46, nota *in fine*, unde se arată controversa.

[2]) Cpr. Baudry, II, 1168. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6784. Larombière, IV, art. 1304, No. 55. Demolombe, XXIX, 65 urm. Laurent, XVIII, 600 și XIX, 14.

[3]) Cpr. Demolombe, XXIX, 72. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6790. Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1141.

expresă, fie tacită, de câte ori formele sunt prescrise pentru însuş existenţa convenţiunei, după cum este în materie de donaţiune, ipotecă, convenţii matrimoniale, şi în privinţa tuturor actelor solemne în genere [1]).

In fine, se decide că termenul de ḑece ani nu poate să acopere viciul unui act sub semnătură privată redactat contrar dispoziţiilor art. 1179, 1180 [2]). Art. 1179, 1180.

Ce trebue să decidem în cele l'alte casuri?

Unii aplică art. 1900 acţiunelor în anulare întemeiate pe neobservarea formelor prescrise de lege pentru autentificarea actelor, întemeindu-se mai cu seamă pe raportul lui Jaubert la Tribunat, care a ḑis că nulităţile de formă pot fi acoperite prin tăcere [3]). Acţiunea în anulare întemeiată pe lipsa formelor prescrise p. autentif. actelor. Controversă.

Alţii însă resping această soluţie, şi cu drept cuvênt, pentru că art. 1900 vorbeşte de anularea sau stricarea *unei convenţiuni*, şi convenţia există independent de actul (*instrumentum*) care o constată. Validitatea sau nulitatea actului instrumentar reducêndu-se la o chestie de probă, de câte ori actul scris a fost redactat în aşa mod în cât să facă credinţă, trecerea unui timp, ori cât de lung ar fi, nu poate să'i dea puterea probatorie care'i lipseşte din capul locului [4]).

Am vêḑut că acţiunele în anulare sau în rescisiune a convenţiilor la care se aplică art. 1900, sunt acele care resultă din un viciŭ de consimţêmênt sau de incapacitate.

In ceea ce priveşte acţiunea în anulare conferită minorilor emancipaţi din causa neobservărei formelor prescrise pentru unele acte juridice, nu mai încape îndoială că prescripţia de ḑece ani este aplicabilă în privinţa actelor făcute de însuş minorul. Minori emancipaţi.

---

[1]) Demolombe, XXIX, 73. Pand. fr., *loco suprà cit.* Leroux de Bretagne, *loco suprà cit.*

[2]) Demolombe, XXIX, 74. Pand. fr., *loco cit.* Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 235, 245. Duranton, XIII, 165, 185. Veḑi *infrà*, explic. art. 1179, 1180.

[3]) Cpr. Aubry et Rau, IV, § 339, p. 272, text şi nota 6. Duranton, XII, 537. Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1139 urm.

[4]) Cpr. Laurent, XIX, 16. Baudry, II, 1168. Pand. fr., *Oblig.*, I. 6793. Demolombe, XXIX, 76. Larombière, IV, art. 1304, No. 62. C. M. Sipsom, *Revista de drept şi sociologie*, No. 2 din 15 nov. 1899, p. 139 urm. D. Tazlaoanu, aceiaş revistă, No. 6 din 1900, p. 573.

Actele făcute de epitrop. Controversă.

Ce trebue să decidem în privinţa actelor sěvêrşite de epitrop? Este aplicabilă, în specie, prescripţia de ḑece ani, sau acea ḑe trei-ḑeci de ani? Chestiunea este controversată; însă părerea cea mai juridică este, de bună samă, acea care aplică, în specie, prescripţia de ḑece ani: 1º pentru că art. 1900 nu distinge între convenţiile încheiate de tutor şi acele încheiate de minor; şi 2º pentru că epitropul care întrece limitele mandatului sěu, rĕmâne tot representantul minorului (art. 390 C. civ.), actele făcute de dênsul fiind numai neregulate, ear nu inexistente [1]).

Casul în care epitropul ar fi lucrat în numele sěu propriu.

Aceasta lasă însă a se presupune că epitropul a lucrat în numele minorului; căci dacă el ar fi lucrat în numele sěu propriu, minorul care n'a luat parte la acest act nici direct, nici prin representantul sěu legal, nu are acţiunea în anulare sau în rescisiune, ci acţiunea în revendicare contra terţiului care a dobêndit bunul de la epitrop şi care va putea respinge acţiunea minorului numai prin usucapiunea ordinară îndeplinită în favoarea lui [2]).

Casul în care epitropul a vêndut bunurile minorului în urma majorităţei sale.

Este de asemenea fără îndoială că, de câte ori vênḑarea bunurilor minorului s'a făcut de epitrop în urma majorităţei nevêrsnicului, acţiunea în revendicare va fi supusă prescripţiei de trei-ḑeci de ani, pentru că, în asemenea caz, s'a vêndut lucrul altuia [3]).

---

[1]) Cpr. Marcadé, IV, 900. Baudry, II, 1165. Thiry, III, 108. Demolombe, XXIX, 99. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6800 urm. Laurent, XIX, 20, 21. Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1160. Larombière, IV, art. 1304, No. 46. Fréminville, *Minorité*, II, 896. Aubry et Rau, IV, § 339, p. 273, text şi nota 13. Massé-Vergé, III, § 587, p. 478, n. 7. Solon, *Nullités*, II, 468. Tot în acest sens este şi jurisprudenţa. C. Iaşi. *Dreptul* din 1898, No. 83. Veḑi şi D. P. 47. 2. 14. D. P. 63. 5. 288. D. P. 72. 2. 125. D. P. 77. 1. 260. Sirey, 76. 1. 291.— *Contrà*. Duranton, III, 598; X, 282 şi XII, 545. Vazeille, *Prescription*, II, 550. Rolland de Villargues, Répert., vº *Nullité*, 20. Chardon, *Du dol et de la fraude*, II, p. 286. Grenier, *Hypothèques*, I, 48. C. Douai. Sirey, 72. 2. 1 şi nota lui Labbé. Aceşti din urmă autori aplică, în specie, prescripţia de trei-ḑeci de ani, întemeindu-se mai cu samă pe dreptul vechiŭ şi pe autoritatea lui Pothier (*Tr. des personnes*, IX, 170), care era formal în această privinţă.

[2]) Cpr. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6806. Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1161. Demolombe, XXIX, 91. Larombière, IV, art. 1304, No. 46. Aubry et Rau, IV, § 338, p. 274, nota 13, *in fine*. C. Bordeaux, Sirey, 58. 2. 395.

[3]) Pand. fr., *Oblig.*, I, 6807. Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II,

Interdişi.

Ceea ce am dis în privinţa minorilor, este aplicabil şi interdişilor (art. 448) [1]).

Acte făcute de curatorul unui minor emancipat.

Cât pentru actele făcute de curatorul unui minor emancipat, în calitatea sa de curator, ele nu pot fi asimilate acelor făcute de epitrop, pentru că curatorul nu represintă pe minor, ci'l asistă numai în privinţa unor acte (art. 428). In privinţa actelor sêvêrşite de curator, minorul emancipat va avea deci o acţiune prescriptibilă numai prin trei-deci de ani, pentru că, faţă cu minorul, care n'a luat parte la act nici prin sine însuş, nici representat prin altul, curatorul se consideră ca un terţiu şi actele lui nu sunt oposabile minorului (art. 973) [2]).

Consiliu judiciar.

Aceiaş soluţie este, pentru aceleaşi motive, aplicabilă actelor făcute de consiliul judiciar în privinţa persoanelor supuse acestui consiliu (art. 445, 458 urm.) [3]).

Instrăinarea fondului dotal. Casul în care fondul dotal a fost înstrăinat de ambiĭ soţi.

Chestiunea de a se şti dacă acţiunea în anulare a înstrăinărei fondului dotal este sau nu, în urma desfacerei căsătoriei, supusă prescripţiei decenale prevědută de art. 1900, a dat loc la dificultăţi mai cu samă în Francia, unde art. 1560 se deosebeşte, în redacţiunea sa, de textul nostru (art. 1255). De câte ori imobilul dotal a fost înstrăinat de ambiĭ soţi împreună, sau numai de femee, autorisată ori neautorisată, se decide în genere că art. 1900, este aplicabil, pentru că nulitatea avênd, în specie, de causă incapacitatea femeei dotale, adecă provenind din un viciŭ de consimţĕmênt, poate fi înlăturată prin confirmare, de câte ori acest viciŭ a dispărut şi femeea a redobêndit capacitatea sa. Ori, prescripţia statornicită de art. 1900 nefiind de cât o confirmare tacită, face neaparat să dispară viciul

---

1161.—Dacă însă epitropul a vêndut un imobil în cursul epitropiei, fără îndeplinirea formelor legale, atunci nu mai e vorba de o acţiune în revendicare, ci de o acţiune în anularea vêndĕrei, pe care minorul devenit major o va introduce în contra cumpărătorului, acest din urmă putênd să'i opue prescripţia de dece ani, care va începe a curge din diua ajungerei minorului la majoritate. Cpr. D. Tazlaoanu, *Revista de drept şi sociologie*, No. 6 din 15 martie 1900, p. 569 urm.

1) Pand. fr., *Oblig.*, I, 6809. Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1162. Larombière, IV, art. 1304, No. 48.

2) Pand. fr., *Oblig.*, *loco cit.* Larombière, *loco cit.*

3) Cpr. Leroux, de Bretagne, *op. cit.*, II, 1163. Larombière, IV, art. 1304, No. 48, *in fine.*

înstrăinărei [1]). Textul nostru este chiar formal în această privinţă: „Dacă, afară de casurile excepţionale mai sus arătate, ḑice art. 1255 din Codul civil, femeea sau amêndoi soţii împreună înstrăinează imobilul dotal, femeea sau moştenitorii sěi pot face a se revoca instrăinarea *în curs de ḑece ani* după desfacerea căsătoriei. Femeea va avea acelaş drept în curs de ḑece ani după separaţiunea patrimoniilor" [2]).

Casul în care fondul dotal a fost înstrăinat numai de barbat. Controversă.

Cât pentru casul în care imobilul dotal ar fi fost înstrăinat numai de barbat, chestiunea este controversată. Unii susţin că art. 1900 nu'şi primeşte aplicare în casul de faţă, pentru că barbatul vênḑênd în specie lucrul altuia, acţiunea pe care o are femeea spre a dobêndi imobilul sěu pe nedrept înstrăinat, ar fi o acţiune în revendicare supusă prescripţiei de trei-ḑeci de ani [3]).

Acest sistem este însă inadmisibil, pentru că barbtul nu poate fi considerat ca un străin în privinţa imobilului dotal, şi aceasta din causa puterilor ce legea îi conferă asupra acestui imobil. De şi prin înstrăinarea imobilului el a întrecut limitele puterelor sale, totuşi este cu neputinţă de a ḑice că el a lucrat fără mandat. Art. 1255 nu conferă femeei în toate casurile, fie că înstrăinarea este opera ei, fie a barbatului, de cât o acţiune în anulare, ear nu o acţiune în revendicare. Prin urmare, art. 1900 este aplicabil şi în specie [4]).

Casul în care barbatul a înstrăinat imobilul ca al sěu. Controversă.

Acest text este aplicabil chiar în casul în care barba-

1) Cpr. Pand. fr., *Mariage*, II, 10864. Guillouard. *Contrat de mariage*, IV, 1910. Laurent, XXIII, 503. Aubry et Rau, V, § 537, p. 567. Baudry, III, 406, 414. Marcadé, VI, art. 1560, No. 1 şi 5. Thiry, III, 517.

2) Prescripţia de ḑece ani curge de la separaţia de patrimonii nu numai pentru femee, dar şi pentru moştenitorii sěi; în adevěr, a admite în privinţa acestor din urmă că prescripţia ar curge numai de la desfacerea căsătoriei, ar însěmna a le conferi un drept mai mare de cât avea autorul lor. C. Bucureşti. *Dreptul* din 1901, No. 47.

3) Rodière et Pont, *Contrat de mariage*, III, 1894. Laurent, XXIII, 504. Baudry, III, 416. Colmet de Santerre, VI, 232 bis VIII urm. Pand fr., *Mariage*, II, 10870. Arntz, III, 900. Thiry, III, 517.

4) Marcadé, VI, art. 1560, No. 5. Aubry et Rau, V, § 537, p. 567, nota 39. Troplong, *Contrat de mariage*, IV, 3583. Veḑi şi Guillouard, *Contrat de mariage*, IV, 1913, care justifică aplicarea prescripţiei decenale prin alte consideraţiuni.

tul ar fi înstrăinat imobilul dotal ca al sĕu propriu, pentru că calitatea luată de dênsul în actul de înstrăinare, nu poate să schimbe dreptul şi acţiunea femeei, care remâne tot o acţiune în anulare [1]).

Aplicarea art. 1900 Statului, comunelor, etc. Art. 1845.

Prescripţia de ḑece ani prevĕḑută de art. 1900 nu se aplică numai particularilor, fie ei presenţi sau absenţi [2]), dar încă Statului, comunelor, judeţelor şi stabilimentelor publice în genere (art. 1845). Astfel, o comună va avea ḑece ani din ḑiua înstrăinărei pentru a cere anularea acestei înstrăinări consimţită de representanţii sĕi, fără îndeplinirea formelor prescrise de lege [3]).

Aplic. art. 1900 străinilor.

S'a decis de asemenea că art. 1900 este aplicabil şi străinilor, pentru că prescripţia statornicită de acest text ar constitui un statut real [4]).

Inaplicarea art. 1900 la testamente. Contoversă.

Pentru ca prescripţia decenală prevĕḑută de acest text să fie însă aplicabilă, se cere ca să fie vorba de anularea sau stricarea *unei convenţiuni*; de unde resultă că ea este inaplicabilă în materie de testamente, anularea unor asemenea acte neputêndu-se acoperi de cât prin prescripţia de trei-ḑeci de ani, conform dreptului comun (art. 1890) [5]), şi

---

1) Marcadé, *loco cit.*—*Contrà.* Baudry, III, 416. Aubry et Rau, V, § 537, p. 569, text şi nota 43. Troplong, *op. cit.*, IV, 3583.

2) Este, în adevĕr, de principiu că prescripţia statornicită de art. 1900 curge în contra absenţilor. Cpr. Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1168. Veḑi şi L. 20, Pr., Dig., *De minoribus*, 4, 4.

3) Cpr. Larombière, IV, art. 1304, No. 49. T. Huc, VIII, 193. Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1169. Troplong, *Prescription*, I, 196. Aubry et Rau, IV, § 239, p. 273. Demolombe, XXIX, 82. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6811. Planiol, II, 1341. Laurent, XIX, 17. Cas. fr. şi C. Lyon. D. P. 87. 1. 121 şi 178. Sirey, 89. 1. 213. Sirey, 90. 1. 514. Cas. rom. şi C. Bucureşti. Bulet. S-a 1, anul 1886, p. 395 şi *Dreptul* din 1886, No. 48. Veḑi şi *suprà*, p. 32.—*Contrà*, Solon, *Nullités*, II, 479.

4) C. Liège. *Pasicrisie belge*, 80. 2. 122. Cpr. T. Huc, VIII, 188.—Veḑi însă Vincent et Pénaud, *Dictionn. de droit international*, v° *Oblig.*, 88, *in fine*. Cpr. şi Laurent, *Droit international*, VIII, 256, *in fine*.

5) Cpr. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6817. Marcadé, IV, 882. Thiry, III, 105. Demolombe, XXIX, 79 bis. Laurent, XIX, 26. Aubry et Rau, IV, § 339, p. 276, text şi nota 19. T. Huc, VIII, 191. Larombière, IV, art. 1304, No. 60. Planiol, II, 1344. Taulier, *Théorie raisonnée du Code civil*, IV, p. 454. Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1153. Veḑi şi *suprà*, p. 51, unde

6

aceasta chiar în casul unei împărțeli făcute de acsendent sub forma unui testament [1]).

Inaplicarea art. 1900 la acceptarea sau lepadarea unei moșteniri.

Dispoziția art. 1900 fiind excepțională, trebuește interpretată în mod strict, așa în cât ea nu va fi aplicabilă acțiunelor în anulare sau în rescisiune îndreptate contra actelor care consistă în manifestarea unei voinți unilaterale [2]), precum ar fi, de exemplu, acceptarea sau lepadarea unei moșteniri.

Inaplicarea art. 1900 acțiunei pauliane. Controversă.

Art. 1900 nefiind aplicabil de cât atunci când acțiunea în anulare sau în rescisiune este îndreptată contra *unei convențiuni*, se înțelege că prescripția ce el statornicește nu se va aplica de cât acțiunelor care aparțin părților ce au figurat în convenție sau representanților lor, ear nici de cum acțiunelor care ar aparținea terțiilor, și în privința cărora actul încheiat între părți este *res inter alios acta* [3]); de unde resultă că acțiunea pauliană sau revocatorie (art. 975 C. civ.) nu se va prescrie prin ḑece ani, ci prin treiḑeci de ani, conform dreptului comun (art. 1890 [4]). Rațiu-

---

am véḑut, cu toată controversa ce există în această privință, că dispoziția excepțională a art. 1167, § ultim, nu se aplică la testamente.

1) Cpr. Cas. fr. D. P. 57. 1. 425. Sirey, 58. 1. 209. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6818 și *Don. et testaments*, II, 11465 urm. Planiol, II, 1344. Thiry, III, 105.—Chestiunea este însă controversată în privința împărțelei făcute prin donațiune. Veḑi t. III a Comentariilor noastre, p. 669, text și nota 2, unde se arată controversa. Cpr. și Répert. Dalloz, *Supplém., Disp. entre vifs,* 1163 urm.

2) Cpr. Baudry, II, 1168. Arntz, III, 292. Planiol, II, 1344. Laurent, XIX, 23, 25. Marcadé, IV, 882. T. Huc, VIII, 191. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6819.—*Contrà*. Demolombe, XXIX, 48. Demante, V, 265 bis IX. Larombière, IV, art. 1304, No. 61. Aubry et Rau, IV, § 339, p. 274, 275. Cas. fr. și C. Paris. Sirey, 38. 1. 426. D. P. 83. 1. 61. — Conform acestei din urmă păreri, atât Curtea de casație din Francia cât și Curtea din Angers au decis că minorul nu are de cât ḑece ani de la majoritate pentru a fi restituit contra unei plăți făcute în timpul minorităței sale, fără îndeplinirea formelor legale. Veḑi Sirey, 38. I. 426 și Répert. Dalloz, *Oblig.*, 2850, 4°. Cpr. Laurent, XIX, 24. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6821 urm.

3) Cpr. Laurent, XIX, 27. Baudry, II, 1168. Thiry, III, 106. Demolombe, XXIX, 118. Aubry et Rau, IV, § 339, p. 275, 276. T. Huc, VIII, 191. Planiol, II, 1345. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6826, și toți autorii.

4) Cpr. Cas. rom. și C. București. Bulet. S-a 1, 1886, p. 917.

nea acestei deosebiri este lesne de priceput. Părţile cunoscênd în genere viciul actului ce ele au încheiat, sunt presupuse că au înţeles a'l confirma, dacă au lasat să treacă ḑece ani fără a'l ataca; pe când terţii putênd foarte bine să nu cunoască convenţia părţilor, precum şi viciile de care ea este atinsă, nu se poate deduce din tăcerea lor timp de ḑece ani, voinţa de a renunţa la dreptul ce ei au de a o dărâma.

Aceiaş soluţie este admisă şi în privinţa acţiunei în simulaţie [1]. **Acţ. în simulaţie.**

Cât pentru acţiunea subrogatorie sau indirectă (art. 974), soluţia nu mai este aceiaş, pentru că, prin această acţiune, creditorii nu fac de cât să exercite drepturile debitorului lor [2]. **Acţ. subrogatorie. Art. 974.**

In cât priveşte chestiunea de a se şti dacă prescripţia de ḑece ani este sau nu aplicabilă acţiunei care ar aparţinea moştenitorilor dăruitorului contra unei donaţiuni nule în privinţa formelor, ea este controversată, şi unii declară aplicabilă în specie prescripţia de treiḑeci de ani. Am vêḑut însă mai sus (*suprà*, p. 50 şi 75) că, după părerea generală, moştenitorii trebue să propue anularea în curs de ḑece ani de la moartea autorului lor; căci, dacă în acest timp, ei ar rêmânea în inacţiune, viciile actului ar dispărea şi el ar remânea valid. **Aplic. art. 1900 moştenitorilor dăruitorului. Controversă.**

Dreptul din 1887, No. 9 şi din 1888, No. 56. *Dreptul* din 1890, No. 67. Cas. fr. D. P. 65. 1. 19. Sirey, 65. 1. 65. T. Huc, VII, 229 şi VIII, 191. Planiol, II, 1345. Thiry, II, 650 şi III, 106. Baudry, II, 926 şi 1168. Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1123. Arntz, III, 95. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni nel diritto moderno italiano*, II, 359. Demolombe, XXV, 239 urm. şi XXIX, 119. Laurent, XVI, 467 urm. şi XIX, 27. Veḑi şi t. V a Comentariilor noastre, p. 257, text şi nota 2.—*Contrà.* C. Bucureşti (decisie casată). *Dreptul* din 1886, No. 63. Gr. Păucescu, *Oblig.*, I, 441 urm. şi autorităţile citate în t. V a lucrărei noastre, p. 256, nota 3.

[1]) Cas. rom. şi C. Bucureşti. *Dreptul* din 1887, No. 36 şi 68. *Dreptul* din 1890, No. 67. C. Alger. *Pand. Périod.* 97. 1. 499. Pand. fr. *Oblig.*, I. 6839. Demolombe, XXIX, 128. Baudry, II, 1168. T. Huc, VIII, 191, *in fine.* Veḑi şi t. V a lucrărei noastre, p. 283, nota 1.

[2]) Cpr. Thiry, III, 106, *in fine.*

3⁰ *Regula romană Quæ temporalia sunt ad agendum, perpetua sunt ad excipiendum, mai este ea în vigoare în dreptul modern? (Controversă vie şi stăruitoare).*

Pentru a termina sfera de aplicare a prescripţiei decenale prevĕḑută de art. 1900, ne a mai rĕmas să cercetăm dacă această prescripţie se aplică nu numai când nulitatea sau rescisiunea este propusă pe cale de acţiune, dar şi atunci când ea este propusă de pârît pe cale de excepţiune. Cu alte cuvinte, Codul actual consacrat-au el maxima: *Quæ temporalia sunt ad agendum, perpetua sunt ad excipiendum* [1]).

Eată ipoteza delicată la care facem alusie. Presupunênd că Primus a determinat pe Secundus, prin manopere frauduloase, a cumpara un imobil, şi că acest contract rĕmănênd fără executare [2]), după ce au trecut ḑece ani de la descoperirea dolului, Primus reclamă de la Secundus plata preţului acestui imobil; Secundus pute-va el, pentru a se scuti de plata preţului, să opue lui Primus nulitatea contractului sub forma unei excepţiĭ?

Dreptul vechiŭ fr. In dreptul vechiŭ francez, o ordonanţă a lui Francisc I din 1539 (art. 134), respinsese această regulă, supunênd excepţia prescripţiei acţiunei, însă Dumoulin (Molineus) ne arată că această ordonanţă nu se aplica în practică, *quia in hoc iniqua est consuetudo.*

Dreptul actual. Astăḑi, chestiunea este viu controversată. După un

---

[1]) Această maximă, care însemnează că „mijloacele ce sunt vremelnice pentru a conferi o acţiune, sunt perpetue pentru a conferi o excepţiune", este extrasă din legea 5, § 6, Dig., *De doli mali et metus exceptione*, 44, 4. Acel care fusese victima unui dol, putea timp de un an să exercite acţiunea *de dolo* pentru a rescinda convenţiunea şi a repeta ceea ce plătise în baza ei. Dacă el nu executase însă convenţia şi, în urma expirărei anului, creditorul cerea executarea ei, el putea să'i opue excepţia *doli*, care era imprescriptibilă (*nam hæc perpetuò competit*).

[2]) Autoriĭ care aplică şi astăzi maxima romană pun, în adevĕr, condiţia ca convenţia să nu fi fost executată şi ca partea căreia aparţine acţiunea în anulare să nu fi fost deposedată; căci, în caz contrar, ea trebue să ceară anularea contractului în termenul de ḑece ani, fără a se mai putea prevala de perpetuitatea excepţiunei. Cpr. Demolombe, XXIX, 136, 138. Aubry et Rau, VIII, § 771, p. 425. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6854, şi autorităţile citate acolo.

sistem, formal admis prin art. 1302 din Codul italian [1]), se susţine că debitorul care ar fi executat un contract anulabil, este în drept a cere înapoi ceea ce el a plătit în baza acestui contract, în termen de ḑece ani; dacă însă contractul n'a fost executat, el va putea să opue excepţiunea în tot timpul cât acţiunea va putea fi exercitată de creditor, adecă trei-ḑeci de ani (art. 1890). Cu alte cuvinte, acţiunea în anulare ar fi vremelnică, pe când excepţia ar fi perpetuă, prin aplicarea vechei maxime: *Quæ temporalia sunt ad agendum, perpetua sunt ad excipiendum.*

Acest sistem se întemeiează:

1⁰ Pe dreptul roman;

2⁰ Pe textul art. 1900, care supune prescripţiei numai acţiunea, fără a vorbi de excepţiune;

3⁰ Pe împrejurarea că creditorul ar putea să întârzie anume exerciţiul acţiunei în executare până când excepţia va fi stênsă prin prescripţie [2]).

Părerea contrară este însă mult mai juridică, pentru următoarele motive:

1⁰ Argumentul tras din dreptul roman nu mai are nici o putere în legislaţiile moderne. In adevĕr, dacă, la Romani, excepţia la care dădea loc dolul sau violenţa era perpetuă, ear acţiunea vremelnică, aceasta era pentru că debitorul a cărui consimţĕmênt fusese viciat, nu putea să exercite acţiunea în anulare cât timp nu exercitase încă

---

[1]) Eată cum se exprimă acest text: *„L'eccezione di nullità o di rescissione può essere opposta da chi è convenuto per l'esecuzione del contratto, in tutti i casi nei quali avrebbe potuto egli stesso agire per nullità o rescissione.* **Quest' eccezione non è soggeta alla prescrizione stabilita nell'articolo 1300".**

[2]) Veḑi în acest sens, Arntz, III, 291. Demolombe, XXIX, 137. Aubry et Rau, t. IV, § 339, p. 278 şi t. VIII, § 771, p. 424 urm. T. Huc, VIII, 190. Planiol, II, 1347, text şi nota 1. Vazeille, *Prescription*, II, 566. Larombière, IV, art. 1304, No. 34 urm. Troplong, *Prescription*, II, 827 urm. Massé-Vergé, V, § 855, p. 323. Toullier D., IV, partea I, 600 urm. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6843. Merlin, Répert. *Prescription*, Sect. II, § 5. Leroux de Bretagne, *Nouv. tr. de la prescription*, II, 1109 urm. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 1319, 1320. C. Nacu, *Dreptul* din 1875, No. 29. In cât priveşte jurisprudenţa, veḑi D. P. 47. 1. 15. Sirey, 47. 1. 289. D. P. 57. 2. 219. D. P. 59. 2. 201. Sirey, 59. 2. 407. D. P. 81. 1. 108. Sirey, 86. 2. 189. *Pasicrisie belge*, 78. 3. 20, etc. Cpr şi Cas. fr. *Pand. Périod.* 94. 1. 130.

obligația viciată; el nu putea de cât să se apere prin o excepție contra acțiunei isvorîte din contract, care era în tot-deauna foarte lungă și adese ori perpetuă; cât pentru acțiunea în anulare, care era din contra foarte scurtă și se prescriea prin un an, el nu putea s'o exercite de cât când înstrăinase sau executase obligația sa. El neputênd de cât în acest caz să iea ofensiva, ar fi fost nelogic și nedrept ca termenul excepției să curgă contra unei persoane care nu putea s'o opue, fiind că nu era urmărită.

Astăzi însă, debitorul, a cărui consimțĕmênt a fost viciat, putênd, după părerea tuturor, să ceară anularea obligației, chiar dacă n'a executat-o, și aceasta pentru a nu perde prin un timp prea îndelungat dovedile ce le ar avea despre viciarea consimțĕmêntului sĕu, nu există nici o rațiune de a se prelungi pentru dênsul termenul excepțiunei. Nu este exact de a se dice, așa precum se susține în părerea contrară, că debitorul n'are interes de a cere anularea obligației pe care n'a executat-o; căci el este din contra interesat a nu lasa să subsiste o obligație a cărei viciuri de consimțĕmênt vor fi mai târdiu greu de dovedit.

2⁰ Prescripția statornicită de art. 1900 fiind, după cum am vĕdut, întemeiată pe o presumție de confirmare, debitorul care a lasat să treacă dece ani, fără a exercita acțiunea în anulare, a înțeles să confirme obligația și, prin urmare, el nu mai poate propune anularea ei nici pe cale de acțiune, nici pe cale de excepțiune.

3⁰ Argumentul tras din art. 1900 este departe de a fi convingĕtor.

In adevĕr, acest text vorbind de acțiunea în anulare, are în vedere toate mijloacele prin care se opune anularea sau rescisiunea unei convențiuni, ca mijloc de stêngere a obligațiilor (art. 1091), fie pe cale de acțiune, fie pe cale de excepțiune. Art. 1900 nefiind de cât o desvoltare a art. 1091 și considerând anularea sau rescisiunea ca un mod de stêngere a obligațiilor, cuprinde deci ambele casuri, adecă acel în care ea este propusă atât pe cale de acțiune, cât și pe cale de excepțiune.

4⁰ Sistemul care perpetue excepțiunea presintă în practică inconvenientul de a lasa un timp indefinit calea deschisă la alegațiunea unor fapte mai mult sau mai puțin ilegale sau neregulate, a căror verificare devine după un

timp îndelungat foarte anevoeoasă; căci dificultatea de fapt va fi aceiaş, fie că acţiunea va fi propusă pe cale de acţiune, fie pe cale de excepţiune. Această dificultate de probă a şi fost una din causele care a făcut ca acţiunea în anulare să se prescrie prin un termen mai scurt de cât acel ordinar.

„Este firesc lucru, a ḑis Ministrul italian Vacca, cu ocasia discuţiei art. 1300 din Codul italian, care a redus termenul prescrierei acţiunei în anulare de la ḑece ani la *cinci*, ca astăzi, când progresul vieţei sociale se traduce prin o cucerire asupra spaţiului şi asupra timpului, să nu să mai menţină termenele de altă dată, care nu mai au aceiaş raţiune de a fi“ [1]).

5⁰ Ordonanţa lui Francisc I de la Villers-Cotterest, dată în 1539, limitase în termeni expreşi la ḑece ani nu numai acţiunea dar şi excepţiunea de anulare, şi nici o împrejurare nu dovedeşte că Codul francez, pe care ne l'am insuşit la 1864, ar fi înţeles să abroge acest însěmnat document, spre a reînviea teoria romană, care, după cum am vĕḑut, nu se mai potriveşte cu dreptul modern.

6⁰ In fine, dacă excepţia ar fi perpetuă, aşa precum se susţine în sistemul opus, s'ar putea întâmpla in practica ḑilnică, şi s'a întâmplat chiar de mai multe ori, ca debitorul care are acţiunea în anulare şi ar fi lasat să treacă termenul în care ea trebue exercitată, să caute prin deosebite mijloace a lua rolul de pârît spre a opune anularea peste termen, tribunalele neavênd în cele mai multe casuri putinţa de a înlătura această fraudă.

Conclusiunea noastră este deci că atât acţiunea în anulare cât şi excepţia sunt vremelnice, ambele fiind supuse prescripţiei de ḑece ani, şi că legiuitorul modern a respins maxima romană: *Quæ temporalia sunt ad agendum, perpetua sunt ad excipiendum.* In acest sens se pronunţă o mare parte din doctrină şi din jurisprudenţă [2]).

---

1) Cpr. T. Huc, *Le Code civil italien et le Code Napoléon*, I, p. 253.

2) Veḑi Boissonade, *Projet de C. civ. pour l'Empire du Japon*, II, 650, p. 742 urm., din care am extras în mare parte argumentarea de mai sus. Thiry, III, 110. Laurent, XIX, 57, 59. Duranton, XII, 549. Acollas, II, p. 921. Bufnoir, *Propriété et contrat*, p. 739 urm. Taulier, *Théorie raisonnée du C. civ.*, IV, p. 457, 458. Dim. Tazlaoanu, *Revista de drept şi sociologie*, No. 6 din 15 martie 1900, p. 574. Baudry, II,

In contra acestui sistem, pe care îl credem singur juridic în legislaţia actuală, s'ar putea aduce şi s'a adus chiar o obiecţiune privitoare la interdişi. Presupunênd, în adevĕr, că un interḑis a încheiat un contract, şi că interdicţia s'a ridicat înainte de executarea lui, este periculos de a face să curgă termenul excepţiei din ḑiua încetărei interdicţiei; căci interḑisul neavênd cele mai multe ori conştiinţă de ceea ce a făcut în timpul incapacităţei sale, prescripţia va curge în contra lui, şi dacă cealaltă parte contractantă va cere executarea contractului în urma expirărei termenului de ḑece ani, prevĕḑut de art. 1900, excepţia fiind prescrisă ca şi acţiunea, interḑisul sau moştenitorii lui vor fi siliţi a suferi consecinţele unui contract poate daunator.

L. fr. asupra alienaţilor din 1838. Legea franceză din 1838 asupra alienaţilor neinterḑişi, însă aşezaţi într'o casă de sănătate, are o disposiţie (art. 39), pe care unii o aplică prin *a fortiori* şi interḑişilor, şi care e menită a înlătura acest inconvenient. Ea dispune, în adevĕr, că actele emanate de la o persoană aşeḑată într'un stabiliment de alienaţi pot fi atacate de dênsa timp de ḑece ani, conform art. 1900; acest termen curge însă, în privinţa autorului actului de la notificarea actului viciat ce i s'a făcut, sau de la conoştinţa actului ce el ar fi dobêndit-o prin alte mijloace, în urma părăsirei stabilimentului în care era internat: ear în privinţa moştenitorilor sei, de la notificarea actului ce li s'a făcut, sau de la cunoştinţa ce ei ar fi dobêndit în urma morţei autorului lor.

L. rom. asupra alienaţilor din 1894. Asemenea disposiţie nu există în legea noastră asupra alienaţilor din 15 decemb. 1894, însă la obiecţiunea de mai sus se poate respunde că: sau interḑisul a contractat într'un interval lucid, şi atunci lesne va putea să'şi aducă aminte de ceea ce a făcut, cerênd anularea contractului în

---

1169. Demante, V, 265 bis VI şi VII. Marcadé, IV, 879 urm. Mourlon, II, 1493. Vigié, II, 1566. Duvergier asupra lui Toullier, IV, partea I, No. 601, p. 452, nota a. Delsol. *Explic. élément. du C. Napoléon*, II, p. 558 (ed. a 2-a). Em. Protopopescu-Pache, *Dreptul* din 1874, No. 53. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6842. Curtea Bucureşti. *Dreptul* din 1886, No. 57. consid. de la p. 448, coloana 2. Trib. Imper. german (*Reichsgericht* din Leipzig). Sirey, 86. 4. 17 şi nota lui Beachet, profesor la Nancy. Veḑi şi tr. nostru în limba franceză, p. 406, text şi nota 4.

termen de ḑece ani de la rădicarea interdicţiei; sau el a contractat în momentul pe când nu avea usul raţiunei sale, şi în asemenea caz, contractul ne mai fiind anulabil, ci *inexistent* pentru lipsă de consimţĕmênt, nu va putea fi validat prin nici o trecere de timp, şi el va putea în totdeauna să opue nulitatea [1]). Obiecţiunea nu este deci atât de serioasă pe cât s'ar părea la prima vedere. Singurul caz în care intedisul sau moştenitorii lui vor fi siliţi a executa contractul, este acela în care nu s'ar putea dovedi că, în momentul încheierei lui, el era cu desĕvêrşire lipsit de minte. Acest caz excepţional şi greu de presupus în practică nu este însă suficient pentru a reînviea o regulă învechită, care nu se mai potriveşte cu cerinţele dreptului modern.

4⁰ *Punctul de plecare al prescripţiei statornicite de art. 1900.*

Prescripţia de ḑece ani, statornicită de art. 1900, începe în genere a curge din ḑiua formărei convenţiunei, pentru că din acest moment partea interesată poate să exercite acţiunea în anulare sau în rescisiune. Asupra acesui punct toţi autorii sunt de acord, de şi textul actual nu este formal în această privinţă, după cum era art. 46 din ordonanţa de la 1510 [2]).

Astfel, de câte-ori va fi vorba de un viciu de formă, termenul de ḑece ani va curge din ḑiua încheierei actului, afară de casul când ar fi vorba de un incapabil, în care caz se va aplica disposiţia specială a art. 1900 [3]).

In baza acestui principiu vom decide că, de câte ori presoanele morale, comunele sau altele, au o acţiune în anulare de exercitat, ele trebue s'o exercite în cei ḑece ani în care actul a devenit definitiv, adecă în ḑece ani de la data sa [4]). Persoanele morale fiind, în adevĕr, nişte ficţiuni

---

[1]) Cpr. Mourlon, II, 1494, 1495, text şi nota 2. Em. Protopopescu-Pache, *Dreptul* din 1874, No. 53.

[2]) Cpr. T. Huc, VIII, 193. Planiol, II, 1339. Marcadé, IV, 876. Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1145. Taulier, *Théorie raisonnée du Code civil*, IV, p. 454. Demolombe, XXIX, 142, 163. Laurent, XIX, 34. Baudry, II, 1166. Aubry et Rau, IV, § 339, p. 278. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6859, şi toţi autorii.

[3]) Cpr. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6861.

[4]) Cpr. Cas. fr. Sirey, 38. 1. 489 şi Répert. Dalloz, *Oblig.*, 2902, nota 1. D. P. 74. 1. 161. C. Lyon. D. P. 87. 1. 178. Pand.

care nu au nici vêrstă, nici stare civilă [1]), nu pot fi asemănate minorilor.

Nulităţi nesusceptibile de a fi acoperite imediat prin confirmare.

Regula după care prescripţia începe a curge din ḑiua convenţiunei sufere mai multe excepţii.

Prima excepţie este ralativă la nulităţile care nu sunt susceptibile de a fi imediat acoperite prin confirmare. Prescripţia de ḑece ani nefiind, în adevĕr, de cât o confirmare tacită, nu poate să curgă de cât din ḑiua în care confirmarea a devenit legalmente cu putinţă [2]).

Anularea contr. de căsătorie pentru lipsă de forme.

Ast-fel, anularea contractului de căsătorie pentru lipsuri de formă neputênd, între părţi, fi propusă în timpul căsătoriei, acţiunea este în acest timp inprescriptibilă, şi nu poate, după părerea generală, fi propusă de cât în urma desfacerei căsătoriei, de când va începe a curge şi prescripţia de ḑece ani [3]).

Convenţiĭ matrimoniale.—Imposibilitate de a putea fi confirmate.

In ori-ce caz, o convenţie matrimonială n'ar putea fi confirmată în mod expres. Nulă în privinţa formelor, ea trebue să se refacă cu formele legale; căci ceea ce art. 1168 ḑice în privinţa donaţiunelor, este aplicabil tuturor contractelor solemne în genere [4]).

Punctul de plecare a prescripţiei în caz de înstrăinarea imobilului dotal.

Am vĕḑut *suprà*, p. 79 urm., că de câte ori imobilul dotal a fost înstrăinat fie de barbat, fie de femee, fie de amêndoi soţiĭ împreună, acţiunea în revocare a înstrăinărei se prescrie prin ḑece ani (art. 1255 C. civ.). Chestiunea este însă de a se şti care este punctul de plecare a acestei prescripţiĭ. In Francia, chestiunea este controversată, uniĭ susţinênd că, în caz de separaţie de patrimoniĭ, acţiunea în anulare curge de la această separare [5]), soluţie care era admisă şi

---

fr.. *Oblig.*, I, 6815, 6862. T. Huc, VIII, 193. Laurent, XIX, 36. Baudry, II, 1166.

1) Cpr. Cas. rom., Secţiĭ-unite. *Dreptul* din 1895, No. 78 şi Bulet. 1895, p. 1293. T. Huc, III, 232, 256 şi VIII, 193.

2) Laurent, XIX, 38. Aubry et Rau, IV, § 339, p. 278. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6864.

3) Cpr. Aubry et Rau, Laurent, *loco cit.* Pand. fr., *Oblig.*, I, 6865. Cas. fr. D. P. 60. 1. 246. Sirey, 69. 1. 297.

4) Pand. fr., *Oblig.*, I, 6507. Guillouard, *Contrat de mariage*, I, 198, 289 urm. T. Huc, IX, 44, 45. Laurent, XVIII, 591; XXI, 46; XXX, 437, 447.—*Contrà*. Duranton, XIII, 272. Aubry et Rau, IV, § 337, p. 264, nota 13. Veḑi şi *suprà*, p. 48, text şi nota 2.

5) Veḑi Duranton, XV, 521. Troplong, *Contrat de mariage*, IV, 3575 urm. Valette, *Mélanges de droit, de jurisprudence et de lé-*

la Romani [1]); ear alţiĭ admiţênd că prescripţia statornicită de art. 1900 nu curge de cât de la desfacerea căsătoriei [2]). La noi controversa este curmată prin art. 1255, după care femeea şi moştenitoriĭ seĭ sunt în drept a exercita acţiunea timp de *ḑece ani* de la desfacerea căsătoriei, *sau de la separarea de patrimoniĭ* [3]).

Cât pentru barbat sau moştenitoriĭ lui, ei nu pot să facă a se revoca înstrăinarea de cât în timpul căsătoriei (art. 1255, § 2) [4]).

Persoane incapabile de a se obliga. Punctul de plecare al prescripţiei.

A doua excepţie la principiul că prescripţia începe a curge din ḑiua convenţiunei, este relativă la acţiunea în anulare sau în rescisiune pe care legea o conferă persoanelor incapabile de a se obliga. Prescripţia, în asemenea caz, nu curge de cât din ḑiua în care incapacitatea a încetat, şi art. 1900 face aplicarea acestui principiu în privinţa femeilor măritate, minorilor şi interḑişilor. In asemenea casuri, acţiunea putênd fi exercitată fie de femeea autorisată de barbatul seu, fie de epitropul minorului sau interḑisului, prescripţia ar fi putut să curgă, conform principiului general, din ḑiua convenţiunei. Cu toate acestea, legiuitorul, prin o disposiţie de favoare creată în folosul incapabililor, hotărăşte punctul ei de plecare din ḑiua încetărei incapacităţei lor, pentru că voeşte ca renunţarea în care consistă confirmarea să emane personal de la dênşiĭ,

---

gislation (Paris, 1880), I, p. 19—35. Répert. Sirey, *Dot*, 2574 urm. Pand. fr., *Mariage*, II, 10876.

1) L. 30, Cod., 5, 12, *De jure dotium*, făcea în adevĕr să curgă contra femeei toate prescripţiile relative la dota ei din momentul ce ea redobêndise exerciţiul acţiunelor dotale.

2) Baudry, III, 414 urm. Baudry, Le Courtois et Surville, *Contrat de mariage*, III, 1807, 1872 (ed. a 2-a, 1900). T. Huc, IX, 489. Guillouard, *Contrat de mariage*, IV, 1913. Laurent, XXIII, 515. Aubry et Rau, V, § 537, p. 568, text şi nota 40. Marcadé, VI, art. 1561, No. 2. Pand. fr., *Mariage*, II, 10877, şi autorităţile citate acolo.

3) Veḑi *suprà*, p. 80, nota 2. Cpr. şi C. Bucureşti. *Dreptul* din 1901, No. 47.—S'a decis chiar că femeea este în drept a exercita acţiunea în revocarea înstrăinărei imobilului dotal în timpul căsătoriei, înainte chiar de pronunţarea separaţiei de patrimoniĭ, pentru că dacă legiuitorul îi dă termenul de ḑece ani de la separarea de patrimoniĭ, aceasta nu exclude facultatea de a putea exercita acţiunea în timpul căsătoriei, înainte chiar de pronunţarea acestei separaţiuni. C. Bucureşti, *Dreptul* din 1884, No. 16.

4) Cpr. Troplong, *op. cit.*, IV, 3527 urm.

în cunoştinţă de causă şi în timpul capacităţei lor. Incapabilii sunt deci, după cum spune Bigot-Préameneu în expunerea de motive, consideraţi ca fiind în imposibilitate de a'şi manifesta voinţa cât timp ei nu au liberul exerciţiu al drepturilor lor.

Actele făcute de o femee măritată neautorisată.

In cât priveşte mai întâi actele făcute de o femee măritată neautorisată, art. 1900, § 2 voeşte ca prescripţia să nu înceapă a curge de cât din ḑiua desfacerei căsatoriei, adecă din ḑina morţei barbatului sau transcrierei hotărîrei de divorţ [1]), pentru că numai din ḑiua desfacerei căsătoriei, femeea nu se mai găseşte sub autoritatea barbatului pe care a calcat-o în picioare. Prescripţia va curge contra femeei de la desfacerea căsătoriei, chiar dacă, în urma desfacerei primei căsătorii, ea s'ar fi căsătorit de al doilea, pentru că, în art. 1900, este vorba de căsătoria care a creat pentru dênsa necesitatea autorisărei maritale [2]).

Separarea de bunuri nu modifică regula de mai sus, pentru ca, prin separare, femeea dobêndeşte numai libera administraţie a avutului sĕu (art. 1265) [3]).

Casul în care acţiunea în anulare se exercită de barbat. Controversă.

Acţiunea în anulare aparţine nu numai femeei, dar şi barbatului (art. 207), şi în asemenea caz, naşte chestiunea de a se şti dacă termenul acţiunei în anulare, pentru lipsă de autorisare, curge, în privinţa lui, din ḑiua contractului sau din ḑiua desfacerei căsătoriei. Cu toată părerea contrară a unor jurisconsulţi de valoare, credem că, în privinţa barbatului sau a moştenitorilor sĕi, prescripţia nu va curge din ḑiua desfacerei căsătoriei, ci din ḑiua încheierei actului sau din ḑiua în care el a avut cunoştinţă despre dênsul, pentru că nimic nu împedică pe barbat de a confirma actul în timpul căsătoriei [4]).

---

[1]) Este, în adevĕr, de principiu că, la caz de divorţ, căsătoria nu se consideră ca desfăcută de cât din ḑiua transcrierei hotărîrei de divorţ în registrele stărei civile. Cpr. Cas. fr. D. P. 94. 1. 67. Trib. Bar-sur-Seine şi Paris. *Pand. Périod.* 1900. 2. 126. Sirey, 99. 2. p. 84 şi 285. *Curierul judiciar* din 1900, No. 40. *Pand. Périod.* 99. 2. 143 şi *Curierul judiciar* din 1900, No. 63. Cpr. T. Huc, II, 393, 398 şi VIII, 195. Baudry. I, 730, 742. Beudant, *op. cit.*, II, p. 59 şi 81. Garraud, *Tr. th. et prat. du dr. pén. fr.*, V, p. 140, nota 22 (ed. a 2-a, 1901).

[2]) Cpr. Pand. fr.. *Oblig.*, I, 6878. Demolombe, XXIX, 151. Larombière, IV, art. 1304, No. 23. Duranton, XII, 541. Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1156.

[3]) Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1165. Cas. fr. D. P. 47. 1. 209.

[4]) Cpr. Thiry, III, 108. Arntz, III, 287. Laurent, XIX, 43.

Remâne însă bine înțeles că tăcerea barbatului nu atrage de cât stêngerea acțiunei sale, ear nu și acelei care aparține femeei, pentru că este de principiu că nimene nu poate fi lipsit de un drept fără consimțămêntul sěu [1]).

Dacă însă o femee măritată ar fi încheiat, cu autorisația soțului ei, un act contra căruia ea ar avea o acțiune în anulare pentru violență, eroare sau dol, prescripția de dece ani va curge în principiu contra ei în timpul căsătoriei din diua încetărei violenței sau descoperirei erorei ori dolului, afară de casul, bine înțeles, în care acțiunea ei ar fi de natură a se resfrênge în contra soțului ei, pentru că el ar fi fost, de exemplu, complice al violenței exercitate în contra ei (art. 1880) [2]). Actele făcute de o femee măritată a cărei consimțămênt a fost dat din eroare, smuls prin dol sau violență.

De asemenea, de câte ori acțiunea în anulare exercitată de femee nu se întemeiază pe lipsa de autorisare, ci pe împrejurarea că actul ce ea atacă a fost consimțit de dênsa în timpul minorităței sale, termenul de dece ani va curge în principiu în contra ei din diua majorităței, ear nu din diua desfacerei căsătoriei, pentru că, în asemenea caz, ea lucrase ca minoară, ear nu ca femee măritată [3]). Actele făcute de o femee măritată minoară.

In cât privește actele făcute de minori, art. 1900, de acord în această privință cu art. 1876, după care prescripția nu curge în contra lor și în contra interdișilor, dispune că termenul prescripției curge din diua majorităței, și aceasta chiar în privința minorilor emancipați, întru cât legea nu face nici o deosebire și întru cât emanciparea nu le rădică în principiu incapacitatea lor [4]). Actele făcute de minori.

Marcadé, IV, 876. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6876. Solon, *Nullités*, II, 489. Mourlon, II, 1491. Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1157. Massé-Vergé, III, § 584, p, 479, nota 10, *in fine*. T. Huc, VIII, 195. Delsol, *op. cit.*, II, p. 556. C. Bordeaux. D. P. 73. 2. 32. Sirey, 72. 2. 151.—*Contrà.* Demante, V, 265 bis II. Demolombe, XXIX, 150. Larombière, IV, art. 1304, No. 23. Aubry et Rau, IV, § 339, p. 279. Baudry, II, 1165. Valette sur Proudhon, *État des personnes*, I, p. 467, nota *b.* Planiol, II, 1340, *in fine*. Toullier D., IV, partea I, 613, text și nota 6. C. Montpellier, Sirey, 32. 2. 77.

1) Cpr. Mourlon, II, 1491. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6877.

2) Cpr. Demolombe, XXIX, 152. Pand. fr., I, 6879, și autoritățile citate acolo.

3) Cpr. Pand. fr. *Oblig.*, I, 6880.

4) Demolombe, XXIX, 153. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6881.

Actele făcute de epitropul minorului.

Nu se distinge de asemenea între actele făcute de minor și acele făcute de epitropul sĕu fără îndeplinirea formelor legale. Aceasta nu este de cât consecința teoriei mai sus admisă, după care am vĕḑut că minorul are acțiunea in anulare nu numai în privința actelor făcute de dênsul, dar și în privința acelor făcute de epitropul sĕu fără îndeplinirea legiuitelor formalități [1]). Și într'un caz și în altul, termenul de ḑece ani va curge de la majoritate, ear nu din ḑiua în care minorul, devenit major, ar pretinde că a luat cunoștință de actul ce atacă.

Casul în care minorul a fost victima unui dol sau unei fraude.

Dacă însă minorul a fost victima unui dol sau unei fraude, pe care el n'a descoperit-o de cât în urma majorității, termenul de ḑece ani nu va curge din ḑiua majorității, ci din ḑiua descoperirei dolului sau fraudei, pentru că acțiunea sa nu se mai întemeiază, în casul de față, pe minoritate, ci pe dol sau fraudă, și în privința acestor din urmă, art. 1900 face să curgă termenul de la descoperirea lor [2]).

Casul în care acț. în anulare ar aparținea mai multor minori.

In caz când acțiunea în anulare sau în rescisiune ar aparținea la mai mulți minori, a căror bunuri ar fi fost înstrăinate fără îndeplinirea formelor legale, termenul de ḑece ani va curge pentru fie-care din ei de la majoritatea lor, așa că prescripția ar putea să existe în privința unora și să nu aibă ființă în privința altora [3]).

Actele făcute de interḑiși.

Cele ḑise în privința minorilor se aplică și actelor făcute de interḑiși, cu această deosebire însă că termenul curge, în asemenea caz, din ḑiua rădicărei interdicției, când interḑisul și-a dobêndit capacitatea sa.

Dacă interḑisul a murit în timpul incapacității sale, termenul de ḑece ani va curge, în privința moștenitorilor sei, din ḑiua morței sale, de când incapacitatea sa a încetat, soluție care se va aplica și minorilor sĕvêrșiți din viață înaintea majorității.

---

1) Pand fr., I, 6882 urm. T. Huc, VIII, 196. Demolombe, XXIX, 154, 155. Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1160. Laurent, XIX, 44. Aubry et Rau, IV, § 339, p. 279, t. și nota 32. Larombière, IV, art. 1304, No. 26. Cas. fr. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 2954, nota 1.

2) Pand. fr., *Oblig.*, I, 6885. T. Huc, VIII, 201. Cas. fr. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 2954, nota 1.

3) Cpr. Troplong, *Prescription*, II, 739. Vazeille, *Idem*, 557. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6887.

De şi legea nu vorbeşte de persoanele puse sub un consiliu judiciar, se admite însă că, şi în privinţa acestor persoane, termenul de ḑece ani nu va curge de cât din ḑiua încetărei incapacităţei sau morţei lor, pentru că este cu neputinţă ca incapabilul să poată confirma prin tăcerea sa actul anulabil sevêrşit în timpul incapacităţei sale [1]). Actele făcute de acel pus sub un consiliu judiciar. Controversă.

Ce trebue să decidem în privinţa alienaţilor neinterḑişi sau internaţi într'un stabiliment de sănătate, conform legei din 15 dechemb. 1894, sau neinternaţi în asemenea stabilimente? Actele făcute de dênşii în timpul smintirei fiind inexistente pentru lipsă de consimţêmênt, nu pot, după cât am vėḑut, fi confirmate şi, prin urmare, nu poate fi vorba de aplicarea art. 1900, care nu este de cât o confirmare tacită. Singura prescripţie admisibilă în specie este deci acea a dreptului comun, adecă de treiḑeci de ani (art. 1890), ear termenul acestei prescripţii ordinare va curge de la încheierea actului, fiind că nici un text de lege nu suspendă prescripţia în favoarea smintiţilor [2]). Actele făcute de alienaţii neinterḑişi. L. asupra alienaţilor din 1894.

S'ar părea că această soluţie este în contraḑicere cu acea de mai sus, după care am vėḑut că, în privinţa persoanelor puse sub un consiliu judiciar, termenul pres-

---

1) Cpr. Planiol, II, 1340. Pand. fr., I, 6897. Laurent, XIX, 49. Demolombe, XXIX, 157. T. Huc, VIII, 200. Thiry, III, 108. Valette, *Explic. sommaire du C. Napoléon*, p. 388. Larombière, IV, art. 1304, No. 25. Aubry et Rau, IV, § 339, p. 279, text şi nota 33. Cas. fr. D. P. 91. 1. 454. Sirey, 91. 1. 149.—*Contrà*. Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1163. Baudry, II, 1166. Cas. fr. Sirey, 60. 1. 593 şi nota lui Massé. D. P. 60. 1. 339. C. Angers, Sirey, 60. 2. 29. După aceste autorităţi, termenul ar curge din ḑiua încheierei actului.—După art. 81 din noua proced. civilă, minist. public este obligat a lua conclusii şi în casurile în care sunt interesaţi acei puşi sub consiliul judiciar.

2) Cpr. Laurent, XIX, 48. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6892 urm. Demolombe, VIII, 660, 661 şi XXIX, 161.—In Francia, chestiunea este controversată în privinţa alienaţilor neinternaţi într'un stabiliment de sănătate; cât pentru acei internaţi în asemene stabilimente, art. 39 din legea asupra alienaţilor de la 30 iunie 1838 dispune că actele lor pot fi atacate timp de ḑece ani, conform art. 1900, acest termen curgênd, în privinţa autorului actului de la notificarea actului viciat sau de la cunoştinţa ce el ar fi dobêndit prin alte mijloace, în urma părăsirei stabilimentului în care era internat, disposiţie care n'a fost reprodusă în legea noastră de la 1894. L. fr. asupra alienaţilor din 1838. Art. 39.

cripției este acel al art. 1900 și curge de la încetarea incapacității. Contradicția nu este însă de cât aparentă, pentru că, pe când alienatul sau smintitul este incapabil de fapt, actele făcute de dênsul într'un interval lucid fiind valide, acei slabi de minte (art. 445) și râsipitorii (art. 458 urm.) sunt, în privința actelor oprite, puși pe aceiaș treaptă cu interdișii [1]).

Viciĭ de consimțĕmênt a uneia din părțile contractante.

In fine, a treia și ultima excepție la principiul că prescripția de dece ani începe a curge din ďiua convențiunei, este relativă la nulitățile care resultă din viciul de consimțĕmênt a uneia din părțile contractante. Legea aplicând, în adevĕr, viciilor de consimțĕmênt principiul formulat pentru incapacitate, dispune că prescripția nu începe a curge cât timp viciul n'a încetat. „Prescripția de ďece ani, ďice art. 1900, § 2 nu începe a curge, în caz de violență, de cât din ďiua când violența a încetat; în caz de eroare [2]), sau dol [3]), din ďiua când eroarea sau dolul s'a descoperit".

Prescripția statornicită de art. 1900 nefiind, după cum am spus-o de nenumarate ori, de cât o confirmare tacită, confirmarea nu se poate pricepe cât timp consimțĕmêntul este viciat prin violență, eroare sau dol [4]).

Art. 1169.

De câte ori o convenție este atacată pentru dol, eroare sau violență, reclamantul în anulare sau în rescisiune trebue să dovedească causa care a prelungit termenul în care acțiunea poate fi întrodusă, adecă că violența n'a încetat sau că el n'a descoperit eroarea sau dolul de cât foarte târďiu. Pârîtul nu are de cât un singur lucru de dovedit, și anume, că a trecut ďece ani de la încheierea convenției. Dacă la această excepție reclamantul opune altă excepție, și anume acea că el a fost în imposibilitate de a'și exercita acțiunea, nu mai încape nici o îndoială că el trebue să'și dovedească alegațiunea sa conform regulei: *Reus in excipiendo fit actor* (art. 1169) [5]).

---

1) Cpr. Laurent, XIX, 49, *in fine*.
2) Disposiția art. 1900 se aplică atât la eroarea de drept cât și la acea de fapt. Cpr. Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1152.
3) Cpr. C. București. *Dreptul* din 1901, No. 35.
4) Cpr. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6899 urm.
5) Cpr. Planiol, II, 1340. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6904. Laurent, XIX, 55. Demolombe, XXIX, 146. Aubry et Rau, IV, § 339, p. 281, nota 38. Larombière, IV, art. 1304, No. 30. Bufnoir, *Propriété et contrat* (Paris, 1900), p. 735. Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1151. T. Huc, VIII, 202. Fuzier-Herman, III,

Dovada va putea fi făcută în specie prin ori ce mijloace, fiind vorba de un fapt material despre care el n'a putut să'şi procure o dovadă scrisă [1]).

Dovada încetărei violenţei, descoperirei erorei sau dolului. In privinţa încetărei violenţei, dovada va fi foarte lesne de făcut. Partea violentată va putea cu uşurinţă dovedi momentul când a dobêndit libertatea sa firească. Dovedirea erorei de fapt sau de drept va fi de asemenea cele mai multe ori un fapt lesne de probat. In cât priveşte însă dolul sau vicleşugul, chestiunea este mult mai grea, pentru că el se compune din o serie de manopere a căror existenţă nu se manifestă de o dată, ci în mod succesiv. Doctrina este, în această privinţă, unanimă pentru a decide că prescripţia de ḑece ani va începe a curge nu de la descoperirea tuturor indiciilor care'l compun, ci din ḑiua în care partea amăgită are bănueli grave şi serioase despre existenţa dolului, deşi ea nu are încă o dovadă complectă despre existenţa lui [2]).

Combinarea prescripţiei decenale cu acea ordinară. Controversă. Regula statornicită de art. 1900, care fixează punctul de plecare al prescripţiei decenale la ḑiua încetărei violenţei sau descoperirei erorei ori dolului, a dat loc la o dificultate serioasă în privinţa combinărei prescripţiei decenale cu acea ordinară de trei-ḑeci de ani (art. 1890). In adevĕr, chestiunea este de a se şti dacă disposiţia specială a art. 1900 se opune sau nu la aplicarea regulei generale statornicite de art. 1890. Eată, de exemplu, o convenţie făcută de o femee măritată neautorisată, în primele momente ale căsătoriei, sau de un interḑis, în primele momente ale incapacităţei sale; presupunênd că căsătoria sau interdicţia a ţinut mai bine de trei-ḑeci de ani, aşa că prescripţia de ḑece ani n'a început încă a curge: în lipsa prescripţiei decenale, acţiunea în anulare a femeei sau interdisului fi-va ea prescrisă prin prescripţia ordinară de trei-ḑeci de ani? Afirmativa se întemeiează pe generalitatea

art. 1304, No. 135. Bonnier, *op. cit.*, 37 bis. Marcadé, IV, 876. Cas. fr. D. P. 83. 1. 110. D. P. 85. 1. 101.—*Contrà*. Chardon, *Du dol et de la fraude* (Paris, 1828), 1, 53.

1) M. Planiol, *op. cit.*, II, 1340. Aubry et Rau, IV, p. 339, p. 281, nota 38. T. Huc, VIII, 202. Pand. fr., I, 6905, şi toţi autorii.

2) Cpr. Demolombe, XXIX, 147. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6905, 6906. Aubry et Rau, IV, § 339, p. 281, nota 38. Cas. fr. D. P. 49. 1. 229. Sirey, 49. 1. 347.

termenilor art. 1890, după care *toate* acțiunele, atât reale cât și personale, se prescriu prin trei-ḑeci de ani; așa că acest text ar fi violat dacă s'ar putea cere anularea unei convențiuni patruḑeci sau cinciḑeci de ani, de ex., după formarea ei [1]). La aceasta se respunde însă că art. 1900 statornicește pentru o categorie determinată de acte un sistem special de prescripție, și că causele care întârḑie cursul prescripției de ḑece ani se consideră ca cause de suspensiune, aplicabile în acelaș timp la prescripția ordinară [2]). Prin urmare, acțiunea în anulare sau în rescisiune nu este admisibilă, ori-care ar fi data actului, dacă n'au trecut încă ḑece ani de la rădicarea obstacolului care se opunea la exercițiul ei.

Casurile în care prescripția curge din ḑiua formărei convenției.

Aceste sunt excepțiile la principiul mai sus expus, după care prescripția statornicită de art. 1900 începe a curge din ḑiua formărei convenției. In cele-lalte casuri, regula generală își primește aplicare, adecă prescripția începe din ḑiua convenției (veḑi *suprà*, p. 89), și aceasta nu numai în privința obligațiilor pure și simple, dar și în privința acelor cu termen sau condiționale, pentru că nici condiția, nici termenul nu exclud presumția unei ratificări tacite.

Oblig. cu termen sau condiționale. Controversă.

Așa dar, termenul nu împedică prescripția de a curge înaintea expirărei lui, din ḑiua actului [3]), după cum nici condiția, cât timp este în suspensie, nu împedică prescripția acțiunei în anulare de a curge tot din ḑiua actului [4]).

---

[1]) Cpr. Aubry et Rau, IV, § 339, *in fine*, p. 282, text și nota 42. Laurent, XIX, 53. T. Huc, VIII, 203. Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1154. Duvergier, Consultație publicată în Sirey, 54. 2. 49. C. Paris. D. P. 55. 2. 155. Sirey, 54. 2. 49.

[2]) Planiol, II, 1348. Baudry, II, 1167. Demolombe, XXIX, 165. Larombière, IV, art. 1304, No. 29. Pand. fr., I. 6907. Valette, Duranton et Demante, Consultație publicată în Sirey, 54. 2. 49 și în *Mélanges* de Valette, II, p. 3 urm. Bufnoir, *op. cit.*, p. 741, 742. Marcadé, nota în *Journal du palais*, 54, 2, p. 13 urm. Seligman, *Revue critique*, t. V, p. 447.

[3]) Cpr. Demolombe, XXIX, 163. Duranton, XII, 533. Larombière, IV, art. 1304, No. 19. Toullier D. IV, partea I, 603, 604. Pand. fr., I, 6914. Taulier, *Théorie raisonée du C. civ.*, IV, p. 454.

[4]) Demolombe, *loco cit.*, Pand. fr., *Oblig.*, I, 6915. Duranton, XII, 534. Taulier, *op. cit.*, IV, p. 455. Duvergier asupra lui Toullier, IV, partea I, 609, nota a.—*Contrà*. Toullier, *loco cit.* Larombière, IV, art. 1304, No. 31, *in fine*, după care prescripția n'ar începe a curge de cât în urma îndeplinirei condiției.

Casul în care acţ. în anulare se exercită de moştenitorii aceluia căruia ea aparţine.

Ne mai remâne acum, pentru a termina această materie, să determinăm momentul de când prescripţia începe a curge când acţiunea în anulare sau în rescisiune este exercitată de moştenitorii aceluia căruia ea aparţine. Pentru a resolvi această chestiune trebue să distingem: sau prescripţia începuse a curge în contra autorului şi, în asemenea caz, ea va continua a curge şi în contra moştenitorilor [1]); sau prescripţia nu începuse încă a curge contra autorului şi, în asemenea caz, o subdistincţiune se impune earăş, după natura causelor de anulare sau rescisiune. In adevěr, în cât priveşte nulităţile întemeiate pe eroare sau dol, prescripţia va curge, în privinţa moştenitorilor, ca şi în privinţa autorului lor, din ḑiua descoperirei viciului; ear în cât priveşte violenţa, termenul va curge din ḑiua morţei autorului lor, presupunênd că violenţa a subsistat până atunci [2]).

In fine, dacă este vorba de o acţiune în anulare întemeiată pe lipsa de capacitate, termenul prescripţiei va curge, în contra moştenitorilor majori şi capabili [3]), din ḑiua încetărei incapacităţei, adecă din ḑiua morţei autorului lor. Ei vor trebui deci să exercite acţiunea în termen de ḑece ani de la deschiderea moştenirei, chiar dacă ei n'ar fi avut cunoştinţă de actul încheiat de autorul lor incapabil, pentru că necunoştinţa în care ei s'ar găsi nu este de cât o imposibilitate de fapt, şi o astfel de imposibilitate nu poate să oprească cursul prescripţiei [4]).

---

1) Cpr. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6916.

2) Laurent, XIX, 54. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6917.

3) Deci, termenul de ḑece ani ar fi suspendat în favoarea moştenitorului incapabil, care ar fi succedat persoanei contra căreia prescripţia ar fi început a curge (argum. din art. 1876), soluţie care era admisă atât la Romani (L. 19, Dig., *De minoribus*, 4, 4), cât şi în vechiul drept francez (Pothier, *Vente*, III, 347 şi *Pr. civ.*, X, 746). Veḑi în acest sens, Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1171. Laurent, XIX, 4. Demante, V, 265 bis III şi IV. Demolombe, VIII, 153. C. Agen. D. 51. 2. 53.—*Contrà.* Toullier D., IV, partea I, 615. Duranton, XII, 548 şi XXI, 292.

4) Pand. fr., *Oblig.*, I, 6919. Demolombe, XXIX, 162. Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1162, 1172.

CAPITOLUL IX

Despre dovedirea obligaţiunelor şi a plăţei [1]).

Principii generale.

Teoria probelor, despre care avem să ne ocupăm în capitolul de faţă [2]), aparţine atât dreptului civil, cât şi procedurei [3]).

In adevĕr, dreptul civil determină obiectul probei, cine trebue s'o facă (art. 1169), mijloacele de probaţiune admise sau excluse, precum şi puterea fie căruia mijloc de dovadă; ear procedura civilă se ocupă despre modul de administrare a probelor şi despre formele ce trebuesc urmate spre a le produce în justiţie.

In privinţa obligaţiilor comerciale, probele sunt determinate de Codul de comerţ (art. 46 urm.); ear în materie penală, probele fac parte din Codul de procedură

Observ. asupra rubricei capit. de faţă.

1) Cuvêntul *plată* (*solutio*) nu este luat aci în sensul sĕu special şi obicinuit, ci într'un sens generic, şi însĕmnează ori ce desfiinţare a legăturei juridice. In cap. de faţă (care complectează materia obligaţiilor), legiuitorul ocupânduse despre modurile prin care se poate stabili fie existenţa, fie stêngerea unei obligaţiĭ, rubrica, pentru a fi complectă, ar fi trebuit să fie intitulată, ca în Codul italian: *Despre dovedirea obligaţiilor, sau mai bine ḑis, a drepturilor reale şi personale, şi stêngerea lor.* Cpr. Marcadé, V, art. 1315, No. 1. Mourlon, II, 1513. Thiry, III, 112. Baudry, II, 1174. Vigié, II, 1572. Laurent, XIX, 81. Demolombe, XXIX, 181, şi toţi autoriĭ. Redactoriĭ Codului francez urmând şi de astă dată orbeşte pe Pothier, călăusul lor obicinuit, au reprodus fără nici o schimbare până şi rubrica părţei a IV din tratatul acestui autor (II, p. 398, ed. Bugnet din 1861).

Bibliografie.

2) Se poate consulta cu folos asupra probelor: Bonnier, *Tr. des preuves*, etc. (ed. Larnaude din 1888); Bentham, *Preuves judiciaires* (1830); Gabriel, *Essai sur la nature de la preuve* (ed. din 1845, revĕḑută de Solon); Garsonnet, *Tr. de procéd. civ.*, II, p. 295 urm. § 268-urm. (ed. 1); p. 475 urm., § 690 urm. (ed. a 2-a, 1898). Francisco Ricci, *Delle prove* (Torino, 1891). G. Tocilescu, *Curs de proced. civilă*, t. II (1893), p. 400 urm. D. Kebapci, *Tr. de proced. civilă*, t. IV (1898), p. 192 urm., etc. In cât priveşte probele în dreptul roman, veḑi Goudsmit, *Cours de pandectes*, I, § 104, 105, p. 306 urm.

Dreptul străin.

3) Unele legislaţiuni străine se ocupă despre probe numai în proced. civilă. Astfel este, de exemplu, legislaţia germană (veḑi Cod. de proced. civilă din 1877); acea austriacă, etc.

penală, Codul penal mărgininduse numai a clasifica faptele care urmează a fi pedepsite.

Cuvêntul *probă* sau *dovadă* are, în drept, mai multe înțelesuri. *Proba* însĕmnează mai întâi certitudinea dobêndită a faptelor despre care este vorba. In acest sens se ḍice că proba este făcută. Prin *probă* se mai înțelege încă operația care dă sau tinde a da judecătorului această certitudine. „Proba, ḍice art. 2404 din Codul portughez de la 1867, este demonstrația adevĕrului faptelor alegate în justiție“. In acest sens se ḍice că proba este în sarcina reclamantului (art. 1169). In fine, prin *probă* se înțeleg diferitele mijloace admise sau permise de lege pentru a demonstra adevĕrul faptelor alegate și a convinge pe judecător de existența lor. In acest sens se ḍice cutare probă este permisă, cutare este oprită [1]). Proba este deci, după expresia lui Domat, *tot ceea ce convinge spiritul despre un adevĕr.* „Probele, ḍice Bonnier [2]), sunt diferitele mijloace prin care inteligența ajunge la descoperirea adevĕrului“ [3]). **Diferitele sensuri a cuvêntului probă.**

Dovada se confundă cu existența însuș a dreptului, de câte ori faptul juridic trebue să fie constatat prin un act prescris *ad solemnitatem*, precum este în contractele solemne, de exemplu, în materie de donațiuni, de ipoteci, de convențiuni matrimoniale, etc. **Dovedirea actelor solemne.**

A *proba* sau a *dovedi* însemnează a stabili adevĕrul unui fapt contestat de care atârnă dreptul; este actul părților care supun judecătorilor elementele de convingere proprii a justifica faptele alegate de dênsele, sau actul judecătorului care prescrie însuș mijloacele proprii spre a determina convingerea lui [4]).

---

1) Cpr. Boissonade, *Projet de C. civil pour l'Empire du Japon*, V, No. 1, p. 2, 3.

2) *Tr. des preuves, Introduction*, 1, *in fine* (ed. Larnaude, 1888).

3) Prin *adevĕr* trebue să înțelegem aci o certitudine relativă, care s'ar putea numi *adevĕr legal* (*veritas juridica*), pentru că adevĕrul absolut, care exclude posibilitatea contrariului, nu se va putea dovedi mai nici o dată. Din împrejurarea că dovada nu poate să producă de cât o certitudine relativă resultă neaparat că proba contrară trebue să fie permisă de câte ori ea nu este formal oprită. Veḍi Goudsmit, *Cours de pandectes*, I, § 104, p. 306, nota 2, care citează în acest sens pe Puchta (*Vorlesungen über das heutige römische Recht*, § 97) și pe Unger, *System des österreichischen allegem. privat Rechts* (ed. a 2-a, Leipzig, 1863), I, § 129. **Adevĕr legal.**

4) Cpr. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, § 268, p. 296, 297 (ed. 1-a). G. To-

Dreptul nu poate face obiectul unei probe propriu dise.

Numai *faptele* materiale sau juridice pot face obiectul unei probe sau unei dovedi, examinarea sau aplicarea *dreptului* fiind de domeniul judecătorului [1]). Dreptul nu poate face obiectul unor probe propriu dise, pentru că el nu se probează, ci se interpretă sau se demonstrează.

Aceasta nu împedică însă pe părţi sau pe representanţii lor de a semnala judecătorului legile care cârmuesc materia, mai cu samă dacă este vorba de o chestie controversată, de un obiceiŭ care nu este de notorietate publică, în casurile, bine înţeles, în care usul constitue o lege [2]), sau în fine, dacă este vorba de o lege pe care el poate să n'o cunoască, după cum ar fi, de exemplu, o lege străină.

Dovedirea legei străine.

De câte ori va fi vorba de o lege străină care ar urma să se aplice de judecătorii români, părţile nu numai că vor putea, dar vor trebui chiar să stabilească prin ori ce mijloace, fie textul, fie sensul legei străine [3]), pentru că eroarea ce ar comite judecătorii fodului asupra interpretă-

---

cilescu, *Curs de proced. civ.*, II, No. 173, p. 403.—Dovada propriu disă se aplică numai la faptele materiale (de ex. delictele) sau la faptele juridice (de ex. contractele). Demonstraţia dreptului se face prin producerea textelor de lege, prin argumentarea şi interpretarea doctrinală, care nu trebue să fie confundată cu acea autentică sau legislativă, fiind că această din urmă aparţine numai puterei legiuitoare (art. 34 Constit. şi 74 L. C. cas. din 1861). V. şi art. 365 Regul. org. al Moldovei). Cpr. Garsonnet, *op. cit.*, p. 297, nota 4 (p. 477, n. 1 din ed. a 2-a) şi t. I, partea I, a lucr. noastre, p. 22, 23.

Tratate internaţionale. Interpretarea lor.

Cât pentru tratatele internaţionale, ele se interpretă, ca acte politice şi de suveranitate, numai de puterea executivă. Cas. Roma. *J. Clunet*, 1883, p. 76 urm. Cas. fr. D. P. 78. 1. 137. Sirey, 77. 1. 485. Vedi şi *J. Clunet*, 1886, p. 747, nota 1. C. N. Busdugan, *Rev. de dr. şi sociologie*, an. III (1901), No. 8, p. 140 urm. Despagnet, *Dr. internat. public*, 459, p. 483.

1) *„Et quidem in primis illud observare debet judex, ne aliter judicet quam quod legibus aut constitutionibus, aut moribus proditum est"*. Instit., IV, 17, *De officio judici, Pr., in fine*. Vedi şi L. unică Cod., *Ut quæ desunt advocatis partium, judex suppleat*, 2, 11.

2) Cpr. art. 530, 532, 548, 600, 607, 610, 970, 980, 1359, 1436, 1443, 1447, 1450, 1531, C. civ., etc.

Art. 1 C. com.

In cât priveşte abrogarea usurilor comerciale prin art. 1 din Cod. com., vedi t. V, p. 292, nota 1 şi adnotaţia noastră din *C. judiciar*, No. 81, anul 1900, p. 646, nota 6.

Art. 2406 C. portughez.

3) Cpr. C. Bucureşti. *Dreptul* din 1892, No. 76. „Acel care invoacă o lege străină, dice art. 2406 din Codul portughez de la 1867, este obligat a dovedi existenţa ei, de câte ori este contestată". Cpr. Cas. rom. Bulet. 1883, p. 993. Bulet. 1891, p. 1362. C. Bucureşti. *Dreptul* No. 27 din 1890.

rei unei legi străine fiind o chestie de fapt, n'ar da loc la casarea decisiunei lor, vina nefiind în asemenea caz a judecătorului, ci a părţilor interesate, care n'au făcut dovada cuvenită [1]).

Mijloacele de dovedire a unei legi străine.

Cel mai bun mijloc pentru dovedirea legei străine, ar fi aducerea unui certificat din partea agentului sau consulului ţărei respective, tradus şi visat de Ministerul afacerelor străine [2]), pentru că judecătorii nu sunt datori a cunoaşte limba în care e scrisă legea străină.

Câte o dată, instanţele judecătoreşti au dedus existenţa şi sensul legei străine din certificatele produse de părţi, din o consultaţie emanată de la unul sau mai mulţi jurisconsulţi [3]), ceea ce este formal admis în Germania prin ordonanţa ministerială din 1819 [4]); din notorietatea şi părerea unanimă a autorilor [5]); din decisiunele străine publicate în revistele juridice [6]), etc.

Curtea din Chambéry, în faţa contradicţiilor care resultau din consultaţiile produse de o parte şi de alta, a

---

Casurile în care interpretarea unei legi străine poate da loc la casare.

[1]) Interpretarea greşită dată de o instanţă de fond unei legi străine numai atunci ar putea da loc la casare, când acea interpretare ar fi causa unei contravenţiuni la legea română; căci numai atunci s'ar putea ḍice că legea română a fost violată. Cpr. Cas. rom. (afacerea Zappa). *Dreptul* din 1898, No. 32 şi Bulet. 1898, p. 392. Cas. fr. *Dreptul* din 1899, No. 57. *Pand. Périod.* 1898. 5. p. 8 şi 16. *J. Clunet*, anul 1898, p. 127. *C. judiciar* din 1900, No. 84. Sirey, 900. 1. 283. Veḍi Crépon, *Pourvois en cassation*, II, 1929 urm. Scheyven, *Pourvois en cassation*, 119. Boitard, Colmet Daage et Glasson, *Pr. civ.*, II, 767, *in fine* (ed. a 15-a din 1890). Aubry et Rau, I, § 39 bis, p. 190, nota 6 (ed. a 5-a). Despagnet, *Dr. international privé*, No. 19 (ed. a 3-a). T. Huc, I, 176 şi VII, 88. Vincent et Pénaud, *Dictionn. de dr. internation.* v° *Loi étrangère*, 8 urm. Veḍi şi autorităţile citate în adnotaţia noastră din *Dreptul* de la 1899, No. 57 şi din *Curierul judiciar*, No. 81 (30 novembrie 1900), p. 646, nota 8 şi No. 84, p. 674, nota 6. Cpr. asupra acestei chestiuni, t. I, partea I a lucr. noastre, p. 80, 81 şi t. V, p. 157, n. 2.

[2]) Vincent et Pénaud, *op. şi loco suprà cit.*, 48. Cas. fr. Sirey, 83. 1. 65.

[3]) Vencent et Pénaud, *op.* şi v° *cit.* No. 46, 47.

[4]) Laurent, *Dr. international*, II, 270.

[5]) C. Aix. Sirey, 45. 2. 116, colona 2.

[6]) Trib. Anvers, sentinţă citată de Vincent et Pénaud, *op.* şi v° *cit.*, No. 50. Despagnet, *op. cit.*, No. 19. Veḍi şi *J. Clunet.* anul 1889, p. 876.

ordonat uneia din părţi să producă, asupra chestiunei în litigiu, părerea motivată a trei jurisconsulţi din ţara respectivă [1]).

Apreciarea tribunalelor. In ori ce caz şi ori care ar fi documentele produse de părţi, tribunalele le apreciază în mod suveran, după împrejurările fie-cărei cause, şi această apreciare intrând în domeniul exclusiv al faptelor, scapă de ori ce control superior [2]).

Condiţiile cerute p. ca proba faptelor să fie admisă de judecători. Am dis că, în principiu, numai faptele pot face obiectul unei probe în justiţie. Pentru ca proba lor să poată fi admisă de judecători, se cer însă mai multe condiţiuni: Ele trebue să fie contestabile şi contestate de partea protivnică; proba lor să nu fie interdisă de lege [3]) şi, în fine,

1) *J. Clunet*, anul 1885, p. 665. Vincent et Pénaud *op.* şi v⁰ *cit.*, No. 55.

2) Vedi adnotaţia noastră din *Dreptul* de la 1899, No. 57, p. 466—468.—Violarea legei străine nu poate fi propusă pentru prima oară în casaţie. Cas. fr. D. P. 78. 1. 369. Sirey, 89. 1. 412.

3) Presumpţie legală absolută. Aşa, de exemplu, nu se poate prin proba contrară combate o presumţie legală absolută, *juris et de jure* (art. 1202). Nu se poate de asemenea dovedi paternitatea naturală de cât în casul excepţional admis de lege, pentru că ea este în principiu oprită (art. 307 C. civ.). Cpr. Garsonnet, *op. cit.*, II, p. 304, § 272 (ed. 1-a); p. 485, § 697 din ed. a 2-a.

Cercetarea paternităţei. Controversă. Asemene probă nu s'ar putea face, în ţara noastră, nici de un străin, de ex., un Austriac, a cărui statut personal permite cercetarea paternităţei, pentru că, cu drept sau fără drept, legiuitorul nostru opreşte, ca şi acel francez, cercetarea paternităţei din consideraţiuni de ordine publică. Vedi în acest sens, A. Weiss, *Tr. th. et pratique de dr. internat. privé* (Paris, 1901), IV, p. 57, text şi nota 2. Despagnet, *Dr. internat.*, 274 (ed. a 3-a, 1899). Aubry et Rau, I, § 31, p. 150, nota 33 (ed. a 5-a). Bonnier, 936. P. Fiore, *Diritto internazionale*, 141, 142, p. 202, 203 (ed. ital. din 1874). In ediţia a 2-a însă (trad. Antoine, II, 733, p. 273), acest autor susţine părerea contrară. (V. Weiss, *op.* şi *loco cit.*, p. 57, nota 2). Vincent et Pénaud, *Dictionn. de dr. international*, v⁰ *Patern. et filiation*, 44. Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, VIII, § 374, p. 279 (ed. germ.); p. 275, 276 din traduc. Guenoux. L. Durand, *Dr. internat. privé*, p. 345. Bertauld, *Quest. pratiques et doctrinales de C. Napoléon*, I, 27, p. 27, 28. Rolin, *Dr. internat. privé*, II, 618. Surville et Arthuys, *Cours élément. de dr. internat. privé* (ed. a 3, 1899), 310. Cas. fr. şi C. Paris. Sirey, 68. 1. 365. D. P. 67. 2. 41. Cas. rom. şi C. Bucureşti. *Dreptul* din 1893, No. 11

să fie concludente şi să poată fi credute; căci dacă ele n'ar conduce la nici un resultat, în zadar s'ar admite dovedirea lor: *Frustrà probantur, quæ probata non relevant* [1]).

Legat verbal. Astfel, un pretins legatar n'ar putea să ceară a dovedi existenţa unui legat verbal, pentru că testamentele nuncupative, admise altă dată prin Codul Calimach (art. 738, 745 urm.), nu mai sunt admise astădi [2]).

Fapte incontestabile şi necontestate. Faptele *incontestabile* sunt acele recunoscute de toţi, aşa că acel care le contradice este presupus a o face numai din spirit de şicană sau vexaţiune: ear faptele *necontestate* sunt acele recunoscute de părţi sau de una din ele şi care, prin urmare, nu mai au nevoe de a fi probate [3]).

Fapte materiale şi juridice. Nu trĕbue să confundăm faptele materiale cu actele sau faptele juridice (de ex. contractele); căci, pe când cele d'intâi pot fi stabilite prin ori ce soiu de probe, cele de al doile nu pot din contra fi stabilite în genere de cât prin un act scris [4]).

şi din 1894, No. 2. *C. judiciar* din 1893, No. 40 şi din 1894, No. 2. Bulet. S-a 1, anul 1893, p. 1110. C. Aix. şi Paris; Trib. Marseille, Tunis şi Paris. *J. Clunet*, anul 1889, p. 676; anul 1891, p. 210; *J. Clunet*, anul 1897, p. 137; anul 1898, p. 358 şi 550. *J. Clunet*, anul 1899, p. 801. Trib. sup. Colonia. Sirey, 96. 4, 1 şi nota lui A. Wahl, etc. Vedi t. I, partea II a lucr. noastre, p. 314, nota 2; t. V, p. 355, nota 1 şi adnotaţia noastră din *C. judiciar*, No. 41, p. 324, nota 9 (anul 1900), precum şi No. 62, acelaş an, p. 496, nota 26.—*Contrà*. Laurent, *Dr. internat.*, V, 263. Brocher, *Cours de dr. internat. privé*, I, p. 329 urm. (vedi combaterea acestui din urmă sistem în Weiss, *op. cit.*, IV, p. 57, nota 2).—In baza principiilor mai sus expuse s'a decis că copilul născut sub Codul Calimach n'ar putea să constate judecătoreşte pe părintele seu sub imperiul legei actuale, deşi Codul Calimach permitea cercetarea paternităţei. Vedi C. Iaşi *Dreptul* din 1888, No. 42. *Idem*. Laurent, *Dr. internat.*, V, 265.—*Contrà*. Bertauld, *Quest. pratiques et doctrinales de Code Napoléon*, I, No. 4, p. 3. Vedi şi t. I a lucr. noastre, partea II, p. 315.

[1]) Cpr. L. 30, Dig., *De probationibus*, 22, 3; L. L. 6, 10, 17, 21, 22, Cod., *De probationibus*, 4, 19.

[2]) Cpr. Baudry et Colin, *Don. et testaments*, II, 1862 (ed. a 2-a). Vedi t. IV a lucr. noastre, p. 408.—Codul german permite din contra, în unele împrejurări, testamentul verbal (art. 2250).

[3]) Cpr. Goudsmit, *Cours de Pandectes*, I, § 104, p. 307. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 298 urm., § 269 urm.; p. 478 urm, § 692 urm. (ed. a 2-a).

[4]) Cpr. Planiol, *op. cit.*, II, 8, p. 1152. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1898, p. 1156. Vedi şi *infrà*, explic. art. 1191, § 1.

Cine trebue să facă proba şi ce trebue să dovedească.

Art. 1169.—Cel ce face o propunere înaintea judecăţei trebue s'o dovedească [1]). (Art. 967, § 2, 1098, 1138, 1156, § 3, 1170, 1434, § 1, 1435, 1475, 1854, 1899 C. civ. Art. 150 Pr. civ. Art. 1315 C. fr.).

Chestiunea de a se şti cui incumbă sarcina probei este foarte însemnată, pentru că de la dênsa atârnă soarta procesului. Se poate, în adevĕr, întâmpla ca cineva să aibă dreptul pentru sine, şi cu toate acestea, pretenţia sa să fie respinsă, pentru că n'a dovedit-o, sau a adus o dovadă insuficientă [2]) : *Actore non probante, reus absolvitur.* In asemenea caz, Romanii diceau: „*Non jus deficit, sed probatio* [3])".

O regulă atât de veche pe cât de raţională voeşte ca acel care face o propunere înaintea judecăţei s'o dovedească ; *quia semper necessitas probandi incumbit illi qui agit* [4]).

Deoseb. de redacţie de la Cod. fr.

[1]) Textul corespundĕtor francez (1315), reproducênd No. 728 din tratatul lui Pothier (II, *Oblig.*), adaugă : „şi *vice-versa*, acel care se pretinde liberat trebue să justifice plata sau faptul care a produs stêngerea obligaţiei sale". Această parte a textului fr. s'a suprimat de legiuitorul nostru ca inutilă, ea nefiind de cât aplicarea părţei întâi.

Art. 1314, 1315 Proiect. Cod. japonez.

Art. 1314 din Ante-proiectul Codului japonez are următoarea cuprindere: „Acel care aleagă în justiţie un fapt pozitiv sau negativ, spre a trage folos din el, trebue să'l dovedească sau să stabilească existenţa lui înaintea judecătorului. Adversarul trebue şi el, la rêndul lui, sau să justifice contradicţia ce el opune faptului stabilit contra lui, sau să stabilească faptele ce el aleagă pentru a distruge efectele primului fapt". Şi art. următor (1315) adaogă: „Reclamantul sau pârîtul, care nu poate să stabilească, conform legei, totul sau parte din alegaţiunile sale, sau care n'a produs convingerea judecătorului, în casul în care acest din urmă poate să aprecieze dovedile produse, trebue să vadă respinsă cererea sau excepţia sa asupra punctelor nejustificate".

[2]) Cpr. L. 4, Cod., *De edendo* (despre denunţarea acţiunei), 2, 1. „*Actore enim non probante: qui convenitur*, dice această lege, *etsi nihil ipse præstat, obtinebit*". Vedi şi L. 23, Dig., *De probationibus*, 22, 3.

[3]) L. 30, Dig., *De testamentaria tutela*, 26, 2.

[4]) L. 21, *in fine*, Dig., *De probationibus*, 22, 3 şi Instit., II, 20, *De legatis*, § 4, *in fine*. Cpr. şi L. 8, Cod., *eod.*, 4, 19, unde se dice, că nu e nici un motiv de a se crede că proba va fi pusă în sarcina pârîtului. „*Frustra veremeni, ne ab eo qui lite pulsatur, probatio exigatur*". „Ori ce cuvênt se provali-

Astfel, cel ce mărturisește în justiție calitatea sa de chiriaș, recunoaște implicit îndatorirea de a plăti, la termenile convenite, prețul chiriei, și sarcina dovedirei acestei plăți încumbă însuș chiriașului, care a mărturisit existența contractului [1]).

Principiul că acel ce face o propunere în judecată trebue s'o dovedească, este aplicabil nu numai faptelor *positive*, dar și acelor *negative*, care mai tot-deauna se convertesc în fapte positive contrare [2]). Astfel, dacă pretind că Fapte negative.

---

sește la judecată de către părțile prigonitoare, ḑice Codul Caragea (partea VI, capit. 2, § 1), acel cuvênt ori să fie vrednic de credință, sau nefiind, să 'l dovedească cel ce'l provalisește". „Jăluitorul datorește a arata toate doveḑile lucrului cerșut cu toate stările împrejur, și toate dreptățile cererei sale, ear nu pârîtul", ḑice Andr. Donici (capit. III, § 3). Veḑi și capit. IV, § 1, unde se ḑice: „Pârîtul poate înaintea judecătorilor să ceară de la jăluitor doveḑi, ear de la pârît nu se cer doveḑi ca să dovedească". Codul Caragea și Andr. Donici.

[1]) Cas. rom. Bulet, S-a 1, 1896, p. 1482. Cpr. și Bulet. 1891, p. 194.—Reclamantul trebue să'și dovedească pretenția sa, chiar când pârîtul nu vine la judecată (art. 150 Pr. civ.); altfel, art. 1169 ar fi violat. Cas. rom. Bulet. 1869, p. 81.— Simpla afirmare a reclamantului nerecunoscută de pârît nu constitue o probă. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1876, p. 41. Bulet. 1877, p. 22. — Sarcina de a proba că prescripția este intreruptă incumbă aceluia care invoacă această intrerupere, ear nu acelui care invoacă prescripția. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1891, p. 19.

[2]) Cpr. Goudsmit, *op. cit.*, p. 309. Thiry, III, 113. Planiol, II, 9. Baudry, II, 1177. Mourlon, II, 1516. T. Huc, VII, 86 și VIII, 218. Marcadé, V, art. 1315, No. 2. Demolombe, XXIX, 192, 193. Bonnier, *Tr. des preuves*, 39 urm. Larombière, IV, art. 1315, No. 16. Demante, V, 276 bis VII. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 311 urm. (p. 489 urm. din ed. a 2-a). Aubry et Rau, VIII, § 749, p. 155 urm. Arntz, III, 296. Laurent, XIX, 95. G. Tocilescu, *Pr. civ.*, II, 177, și toți autorii.— Cu toate acestea, unii glosatori susțineau altă dată că acel care aleagă un fapt negativ nu este obligat a'l proba, și că dovada acestui fapt incumbă pârîtului, ear nu reclamantului. *Negativa non sunt probanda*, ḑiceau ei. Această părere, inadmisibilă din toate punctele de vedere, interpretă în mod greșit regula romană: *Ei incumbit probatio qui dicit, non qui negat* (L. 2, Dig., *De probationibus*, 22, 3 și Andr. Donici, capit. 3, § 2), și confundă denegarea pretențiunei articulată de partea adversă cu producerea unui fapt negativ. Veḑi Goudsmit, *op.* și *loco cit.*, nota 2, precum și autorii mai sus citați.

n'ai fost la Bucureşti septămâna trecută, uşor voi putea face această probă, stabilind că ai fost vědut în fie care ḑi din septămâna trecută la Iaşi, dimineaţa, la 12 oare şi sara, şi că toate nopţile le ai petrecut a casă. Apoi, pe lângă că art. 1169 nu face nici o deosebire între faptele positive şi acele negative, sunt chiar texte de lege care pun proba faptelor negative în sarcina aceluia ce le aleagă. Astfel, sunt, de exemplu, art. 101, 102, 678, 679, 767, 768 C. civ., etc.

Proposiţiĭ cu un caracter indefinit.

Numai proposiţiile care au un caracter *indefinit* nu sunt susceptibile de o probă complectă, şi aceasta fie că ele ar fi afirmative sau negative. Astfel, a ḑice: n'am întâlnit nici o dată pe cutare persoană, sau am întâlnit-o în toate ḑilele; n'am fost nici o dată la Bucureşti, s'au am fost în toate ḑilele; am purtat în tot deauna această haină sau acest inel, etc., este a face nişte propuneri care nu pot fi probate, pentru că au un caracter indefinit, şi în lipsă pe probe, reclamaţia va fi neaparat respinsă [1]).

Consecinţele care resultă din împrejurarea că faptele negative pot în genere fi probate.

Din principiul că faptele negative pot în genere fi dovedite, când nu au un caracter indefinit, resultă următoarele consecinţe:

1⁰ Acel care exercită acţiunea în repetiţie pentru un lucru nedatorit, trebue se dovedească că nu datorea nimic aceluia căruia a făcut plată, pentru că ori ce plată presupune o datorie (art. 1092, § 1) [2]).

2⁰ Creditorul care reclamă executarea unei obligaţiuni contractate sub condiţia suspensivă unui fapt negativ, trebue să dovedească că acest fapt nu s'a produs [3]).

Casul unei acţiuni negatorie. Controversă.

Eată însă o chestiune care a dat loc la dificultăţi: Acel care exercită o acţiune negatorie (*negatoria* sau *negativa in rem actio*) [4]), trebue el să dovedească că imobi-

---

[1]) Cpr. Planiol, II, 9. Garsonnet, *op. cit.*, II, p. 312 (p. 492 urm. din ed. a 2-a). Bonnier, *op. cit.*, 42. Demolombe, XXIX. 193, şi toţi autoriĭ.

[2]) Cpr. Cas. rom., S-a 1. *Curierul judiciar* din 1899, No. 25.

[3]) Cpr. Aubry et Rau, VIII, § 749, p. 156. G. Tocilescu, *op. cit.*, II, p. 411. Veḑi şi L. 10, Dig., *De verborum obligationibus*, 45, 1.

Acţ. negatorie.

[4]) Acţiunea negatorie (de la *negare*, a tăgădui) este o acţiune reală prin care proprietarul, sau acel care are asupra unui imobil un drept de usufruct sau de abitaţiune, tinde a face să se recunoască de justiţie că imobilul care se pretinde

lul sĕu este liber de servitute, sau pârîtul trebue el din contra să dovedească existenţa acelei servituţi? Chestiunea este controversată; se admite însă, cu toate acestea, că proprietarul nu are de cât un singur lucru de dovedit, şi anume, proprietatea sa, adecă dreptul sĕu absolut şi exclusiv asupra lucrului (art. 480). O dată ce această probă s'a făcut în justiţie, pârîtului incumbă sarcina de a dovedi existenţa servituţei, şi aceasta chiar când el ar fi fost menţinut în posesiunea ei pe cale de acţiune posesorie; căci fie acţiunea confesorie, fie negatorie, acel care pretinde existenţa unei servituţi, trebue s'o stabilească în instanţă (art. 1169) [1]).

Ipoteza din dreptul roman în care acel care trebuea să dovedească o pros. negativă, putea să arunce proba asupra adversarului sĕu.

Există însă, cu toate acestea, în dreptul roman, un caz special în care acel care trebuea să dovedească o propoziţie negativă, era împuternicit a arunca proba asupra adversarului sĕu. In adevĕr, de câte ori creditorul cerea plata unei pecunia *stipulata vel expensilata*, el era obligat a dovedi numararea banilor [2]), dacă debitorul invoaca excep-

---

grevat de o servitute, este liber de ori ce sarcină reală sau personală. Veḑi t. II a lucr. noastre, p. 468.

[1]) Cpr. Aubry et Rau, II, § 219, p. 572 (ed. a 5-a); p. 398 din ed. a 4-a. Marcadé, V, art. 1315, No. 2. Baudry et Chauveau, *Des biens*, 265 şi 1147, p. 190 şi 870 urm. (ed. a 2-a.). Garnier, *Possession*, p. 487. F. Băişoiu, *Dreptul* din 1882, No. 29. Laurent, VIII, 288. Demolombe, XII, 957. Bonnier, *op. cit.*, 47. Bélime, *Act. possessoires*, 492. G. Tocilescu, *op. cit.*, II, 172. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 313, text şi nota 24 (p. 494 din ed. a 2-a). C. Agen. D. P. 53. 2. 28. Sirey, 54. 2. 81. D. P. 58. 2. 27. Sirey, 57. 2. 769. Cpr. art. 627 Cod olandez. Veḑi şi t. II a lucr. noastre, p. 468, text şi nota 2.— *Contrà*. Duranton, V, 641. Pardessus, *Servitudes*, II, 330. Taulier, *Théorie raisonnée du C. civil*, II, p. 442, 443. Aceiaş controversă exista şi în dreptul roman. Veḑi Garsonnet, *op.* şi *loco suprà cit.*, p. 313, nota 22 (p. 494, nota 9 din ed. a 2-a). Maynz, *Dr. romain* (ed. a 5-a din 1891), I, § 137, p. 833 urm. Van Wetter, *Dr. rom.*, I, § 205, p. 296. Windscheid, *Lehrbuch des Pandekten Rechts*, I, § 198, *in fine* şi notele 15, 16.

[2]) L. L. 1, 2, 5 şi 9, Cod., *De non numerata pecunia*, 4, 30; Instit., 3, 21, *De litterarum obligatione*, Pr., şi 4, 13, *De exceptionibus*, § 2. Inainte de Justinian, această excepţie putea fi opusă în timp de *cinci* ani. Justinian a redus însă acest termen la *doi* ani (Instit. *loco suprà cit.*).

ţiunea *non numeratæ pecuniæ*. Această dispoziţie excepţională n'a trecut însă în dreptul modern [1]).

Casul în care pâritul devine reclamant. Am vědut că acel care face o propunere în instanţă trebue s'o dovedească prin mijloacele permise de lege [2]).

Dacă el a făcut pe deplin dovada reclamaţiunei sale, el va dobêndi câştig de causă, afară de casul în care pârîtul ar opune reclamantului primitiv o excepţie sau un mijloc de apărare de fond, în care caz el devenind, la rêndul lui, reclamant, va trebui să'şi dovedească pretenţia sa conform adagiului: *Reus in excipiendo fit actor* (L. 1, D., *De except.*, 44, 1) [3]).

Fie care din părţi trebue deci să'şi dovedească faptele care formează baza acţiunei, excepţiunei sau apărărei sale. Intr'o acţiune desfăşurată înaintea justiţiei, părţile devin pe rênd, dice Curtea noastră supremă, reclamanţi şi pârîţi, după cum îşi presintă cererile lor, aşa că ori ce propunere pentru stabilirea unui fapt juridic trebue dovedită de cel ce o face [4]).

Astfel, o dată ce locatorul a dovedit existenţa contractului de locaţiune, prin aceasta, proba de a i se plăti de către locatar câştiul este pe deplin făcută, şi în asemenea caz, locatarul, care susţine că a plătit, este obligat să'şi dovedească alegaţiunea sa [5]). De asemenea, când mandatarul care n'a stipulat nici un onorariŭ, dar care n'a stipulat nici gratuitatea mandatului, precum este, de exemplu, un advocat însărcinat cu susţinerea unui proces, dovedeşte că 'şi a îndeplinit mandatul, proba că onorariul a fost plătit încumbă, în asemenea caz, mandantelui, dacă dênsul aleagă această plată [6]).

---

1) Cpr. Garsonnet, *op. cit.*, II, p. 310 (p. 491, 492 din ed. a 2-a). Tocilescu, *op. cit.*, II, 412, No. 177.

2) Nu este destul ca reclamantul să dovedească că lucrul reclamat nu este al adversarului sĕu, ci el trebue să stabilească că acest lucru i se cuvine lui. Cas. rom. Bulet. 1870, p. 33. Bulet. 1876, p. 209. Bulet. 1882, p. 676. „Cine cere atunci câştigă, dice art. 4, partea VI, capit. 2, din Codul Caragea. când va dovedi că lucrul ce se cere este al lui, ear nu când va dovedi că nu este al protivnicului sĕu".

3) Vedi t. VI, p. 357 şi 819.

4) Cas. rom. Bulet. S-a1, anul 1891, p. 194. Bulet. 1895, p. 238. Cpr. şi Bulet. S-a 1, 1894, p. 503. *C. judiciar* din 1901, No. 36.

5) Cas. rom. Bulet. 1891, p. 1326.

6) Cas. rom. *Dreptul* din 1893, No. 76 şi Bulet. 1893, p. 839. Vedi t. V. a lucr. noastre, p. 158, nota 5; t. III, p. 425, *ad notam* şi tr. nostru în limba franceză, p. 185, text şi nota 3.

Intr'o acţiune îndreptată contra moştenitorilor lui *de cujus*, pentru plata unei sume datorită de acest din urmă, o dată ce reclamantul dovedeşte că dênşiĭ posedă averea defunctului, de unde naşte presumţiunea că ei posedă ca moştenitori, lor le incumbă sarcina de a dovedi alegaţiunea ce fac că posesiunea o exercită cu titlu de donatari, ear nu de moştenitori [1]).

Când o poliţă cuprinde menţiunea „valoare primită în mărfuri", fără cuvênt judecătoriĭ fondului impun posesorului acestei poliţe să dovedească că el a plătit în adevĕr valoarea în mărfuri, de oare ce, după art. 1169, contestatorul era dator să dovedească alegaţiunea sa [2]).

De câte ori causa unei obligaţiuni unilaterale nu este aratată în actul care o constată, există controversă în Francia asupra chestiunei de a se şti dacă dovada existenţei causei incumbă creditorului care cere executarea obligaţiei, sau dacă debitorul este din contra acela care trebue să dovedească lipsa sau ilicitatea causei [3]). Legiuitorul nostru ne a scutit de această controversă; căci causa fiind presupusă până la dovada contrară (Art. 967 § 2, care reproduce art. 1121 din Codul italian), creditorul n'are nimic de dovedit, proba fiind în specie în sarcina debitorului [4]). Art. 907, § 2.

Dacă însă obligaţia nu arată nici o causă şi debitorul dovedeşte că ea are o causă ilicită, creditorului, care cere executarea obligaţiei, îi incumbă sarcina de a dovedi alegaţiunea sa, că adevarata causă este licită [5]).

Acel care posedă un lucru nu are nevoe de a dovedi alt ceva de cât faptul posesiunei, pentru că posesiunea este presupusă neprecară până la dovada contrară (art. 1854). Judecătoriĭ violează deci regulele probei când obligă pe posesorul unui lucru (pârîtul) a dovedi că acel lucru este al sĕu, Art. 1854.

---

[1]) Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1883, p. 937.

[2]) Cas. rom. Bulet. S-a II, anul 1885, p. 769.

[3]) Cpr. T. Huc, VII, 86 şi t. V a lucr. noastre, p. 155, text şi nota 1.

[4]) Vedi t. V a lucr. noastre, *loco cit.* Cpr. Trib. Ilfov. *C. judiciar* din 1897, No. 45.—Cu toată lipsa unui anume text, această soluţie este generalmente admisă şi în Francia. Cpr. C. Bourges şi Cas. fr. Sirey, 1901. 2. 39. Sirey, 96. 1. 280.

[5]) Cas. rom. S-a 1. Bulet. 1878, p. 334.

fiind că reclamantului în revendicare incumbă sarcina probei (art. 1169) [1]).

Dacă însă reclamantul produce nu act de vêndare regulat care 'i atribue proprietatea lucrului revendicat, pârîtului incumbă sarcina de a dovedi faptele posesiunei care'l conduc la prescripţie, conform principiului: *Reus in excipiendo fit actor* (L. 1, Dig., *De exceptionibus*, 44, 1) [2]).

Clasificarea şi împărţirea probelor.

Probele se împart in mai multe categorii:

1º Probele sunt *directe*, *indirecte* şi *mixte*.

Probe directe. Proba *directă* este aceea pe care judecătorul o percepe prin propriile sale simţuri, fără nici un intermediar, de exemplu, prin mergerea la faţa locului spre a se lumina însuş asupra chestiunelor care se determină prin închierea ce ordonă asemenea cercetare (art. 222 urm. Pr. civ.).

Art. 66, § 4 şi 5 Pr. civ. Asemenea cercetări pot fi ordonate, în legea noastră, nu numai în mod incidental, cu ocasia unui proces, ci şi în mod principal, în vederea unui proces viitor (art. 66 Pr. civ. revisuită la 1900, § 4 şi 5) [3]).

---

[1]) Cas. rom. Bulet. 1869, p. 198. Bulet. 1871, p. 337. Bulet. 1888, p. 550. Bulet. 1890, p. 1438. C. Bucureşti. *Dreptul* din 1885, No. 54. Cas. fr. D. P. 65. 1. 473. C. Amiens şi Nancy. D. P. 96. 2. 124. C. Montpellier. D. P. 94. 2. 329 şi nota lui Beudant. T. Huc, IV, 114. Laurent, VI, 160 şi *Avant-projet de révision*, III, p. 52. Baudry et Chauveau, *Des biens*, 234 urm. Cpr. Répert. Dalloz, *Supplément*, *Preuve*, 21 şi autorităţile citate acolo. Vedi şi t. II a lucr. noastre, p. 448.

Art. 485 C. Calimach. „Cel ce porneşte jalbă pentru reclamarisirea stăpânirei lucrului, dice art. 485 din Codul Calimach (369 austriac), trebue să dovedească că pârîtul stăpâneşte lucrul din însuş a sa putere, *si că lucrul acesta este drept al sĕu*".

[2]) Cas. fr. D. P. 95. 1. 152. *Pand. Périod.* 95. 1. 447 şi anul 1894. 1. 364. Sirey, 94. 1. 138. Répert. Dalloz, *Supplément*, *Preuve*, 34. Larombière, IV, art. 1315, No. 12.

Ancheta in futurum. Art. 66, § 4 şi 5 Pr. civ.

[3]) „Ori cine are interes să constate declaraţia unui martur, părerea unui expert, o stare de lucruri a unor bunuri mişcătoare sau nemişcătoare, a obţinea recunoaşterea unui act scris sau unei obligaţii, validitatea sau nevaliditatea unui titlu, dice art. 66, *in fine*, din noul Cod de proced. civ., va putea cere judecătorului competent, potrivit art. 58 urm. din acest Cod, chemarea de urgenţă înaintea sa a părţilor interesate pentru stabilirea cererei sale. Asemenea constatări pot sluji ca acte probatorii potrivit deosebitelor rândueli ale legei".

Cercetarea la fața locului se poate face sau de un singur judecător, sau de complectul tribunalului ori curței. In casul întâi, ea este o mesură preparatorie sau pregătitoare in sensul art. 159 și urm. Pr. civ. In casul al doilea, ea este un început al deciderei causei, tribunalul sau curtea putênd să se pronunțe chiar la fața locului. **Cercetare la fața locului.**

Prin urmare, la ședințele ce vor urma, ca și la pronunțarea hotărîrei, va trebui să ia parte același complect care a fost la fața locului; alt-fel hotărîrea ce s'ar da

---

Acest text consacră deci în termeni expreși ceea ce, în Francia, înainte de ordonanța din aprilie 1667, se numea *ancheta in futurum*. Această procedură are menirea de a constata judecătorește, de urgență, o dovadă ce e pe cale să dispară și care poate servi într'un eventual proces viitor. „Am admis, ḑice expunerea de motive a D-lui Ministru C. G. Dissescu, ca un corolar al facultăței de a pretinde un drept sau un lucru, și procedura privitoare la constatarea dreptului sau lucrului cerut, când este o absolută trebuință de a se dobêndi grabnic o dovadă ce ar dispare, dacă acel in drept ar fi nevoit să aștepte până la înfățișarea contradictorie. Această procedură, ce poartă numele de anchetă *in futurum*, în starea actuală a legislațiunei în genere, nu este admisă". **Scopul anchetei in futurum.**

Ancheta *in futurum*, *l'enquête d'examen à futur*, după cum se exprimă vechii autori francezi, de o utilitate practică necontestată, desființată în Francia prin ordonanța din aprilie 1667 (tit. 13, art. 1), din causa abusurilor la care ea dădea loc, prin faptul că se admiteau de multe ori martori pentru sume mai mari de 100 livre, contrar dispozițiilor formale ale ordonanței din Moulins de la 1566, își are ființă în mai multe legislațiuni străine, de exemplu: în Codul de procedură civilă neerlandez (art. 876—881), în vechiul Cod de procedură austriac de la 1782 (art. 241 urm), în Codul de procedură civilă german de la 1877 (art. 231, 447—455), în Codul de procedură civilă italian de la 1866, *l'esame a futura memoria* (art. 251), în Ante-proiectul Codului japonez (art. 1316), în Codul cantonului Vaud (art. 250 urm.), în Statele unite, în Rusia (Regul. sancționat prin Ukasul împărătesc din 28 mai 1880), etc. Cpr. Bonnier, *op. cit.*, p. 231, nota 1. Veḑi, în privința Codului de proced. civ. german, nota lui Lederlin, profesor la Nancy, și înainte de resboiul de la 1870, la Strasburg, în *Annuaire de législ. étrangère*, anul 1878, p. 86, ear în privința dreptului rusesc, v. *Annuaire de législ. étrangère*, anul 1881, p. 576. **Dreptul străin.**

In Francia, de și chestiunea este controversată, totuși atât doctrina cât și jurisprudența admit aceste anchete, pen- **Dreptul francez. Controversă.**

ar fi casabilă [1]). Acest principiu nu este însă aplicabil atunci când actul încheiat la faţa locului nu face de cât să constate starea de lucruri privitoare la litigiu, fără nici o deducţiune sau apreciare a judecătorilor, reservându-se părţilor dreptul de a-şi desvolta probele lor înaintea tribunalului sau curţei, la un termen ulterior [2]).

---

tru că, pe de o parte, Codul de procedură civilă nu reproduce disposiţia proibitiva a ordonanţei din 1667, ear pe de altă parte, pentru că, astăzi, ele nu mai sunt de competinţa Cancelariei, care altă dată le încuviinţa fără nici un control al părţilor, ci de competinţa tribunalelor, care, când le admit, ordonă desbateri contradictorii, după cum prevede anume textul nostru, ceea ce neaparat este o garanţie că legea nu va fi violată. Cpr. în acest sens. Boitard, Colmet d'Aage et Glasson, *Pr. civ.*, I, p. 514, nota 1, (ed. a 15-a din 1890). Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 551. 552, § 343 (t. III, § 856, p. 79 din ed. a 2-a). Bonnier. *Tr. des preuves*, 254. C. Besançon şi Paris. D. P. 46. 2..28 şi 29.—*Contrà*. C. Rennes, 10 martie 1821. Rèpert. Dalloz, *Enquête*, No. 55, nata 2. Boitard et Colmet d'Aage, *op. cit.*, I, No. 470, p. 513, 514. Boncenne et Bourbeau, *Th. de la procédure civile*, IV, p. 258 urm. (ed. a 2-a din 1838—1863). Carré et Chauveau, *Lois de la procéd.*, II, p. 533 urm., Q. 992. Devilleneuve, nota în Sirey, 45. 2. 625. Vedi asupra acestei controverse, Tissier et Darras, *C. de procéd. civ. annoté* (libr. Larose, 1901), I, art. 59, No. 568 urm. şi art. 252, No. 3.

Dreptul de apel înainte de judecarea fondului. Controversă.

Ancheta *in futurum* fiind formal admisă astăzi la noi, prin art. 66 din procedura civilă revisuită la 1900, s'a născut chestiunea de a se şti dacă jurnalele tribunalelor care admit astfel de anchete pot fi atacate cu apel de îndată, ca în Francia (v. Bonnier, *op.* şi *loco cit.*, p. 231), Italia (*l'ordinanza o la sentenza sono esecutive non ostante reclamo, opposizione o appello*), etc., sau dacă apelul nu este admisibil de cât de o dată cu judecata asupra fondului, conform art. 323 *Pr. civ.* Curtea din Bucureşti a admis apelul, înainte de judecarea fondului, întemeindu-se pe art. 104 *Pr. civ.* (V. *Curierul judiciar* din 29 octombrie 1900, No. 75 şi adnotaţia noastră). Aceiaşi soluţie a fost admisă şi de Curtea de Cas. S-a II, în urma unei diverginţe pe care am provocat-o noi înşi-ne (v. *C. judiciar* din 1901, No. 12 şi *Dreptul* din acelaş an, No. 9). Chestiunea este însă îndoelnică, şi noi am remas de părere contrară, împreună cu alţi doi consilieri a Inaltei Curţi. Tot în acest din urmă sens se pronunţă şi Dl. M. G. Valerian (*C. judiciar*, *loco cit.*).

1) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1892, p. 323.

2) Cas. rom. Bulet. S-a II, anul 1896, p. 32 şi *Curierul judiciar* din 1896, No. 1.

Probe indirecte.

Proba *indirectă* este aceea pe care judecătorul o dobêndeşte prin intermediarul altor fapte anterioare, pe calea raţionamentului care-l conduce de la cunoscut la necunoscut, adecă prin deducţiune sau inducţiune. Deducţia se referă la proba dreptului, iar inducţia la aceea a faptelor [1]).

Probe mixte.

Proba *mixtă*, adecă şi directă şi indirectă, este aceea pe care judecătorul o dobêndeşte atât de la propriile sale cunoştinţe, cât şi de la ajutorul unuia sau mai multor experţi (art. 211 urm. Pr. civ.).

Această probă este directă, fiind că expertisa nu face de cât să complecteze experienţa proprie a judecătorului; ea este indirectă, fiind-că se întemeiază pe încrederea pe care o merită expertul. In ori-ce caz, experţii nu fac de cât să-şi dea părerea, care nu leagă întru nimic pe judecători: *Dictum expertorum nunquam transit in rem judicatam* [2]).

2° Din punctul de vedere al bazelor pe care ele se întemeiează, probele se împart în:

Experienţa personală a judecătorului.

a) Probe trase din experienţa personală a judecătorului (cercetarea la faţa locului, verificarea de scripte, expertisa), etc.

Mărturisire, jurêmênt, etc.

b) Probe care se întemeiează pe credinţa datorită mărturiei omului (mărturisirea părţei, jurămêntul decisoriŭ sau litis-decisoriŭ, jurămêntul supletor, depunerea marturilor, etc.). Aceste sunt probele propriu ḑise.

Aceste probe se sub-împart în probe *simple* sau *naturale* şi în probe *preconstituite* sau *artificiale* ori *legale*.

Probe simple şi preconstituite.

Probele simple sunt acele în care mărturia omului este scutită de ori-ce preparaţie artificială (de ex. mărturisirea părţei, depunerile marturilor, etc.); iar probele *preconstituite* sunt acele în care mărturia omului este întovărăşită de formele anume şi riguros determinate de lege, fără de

---

1) Cpr. Bonnier, *op. cit.*, 22 urm. Tocilescu, *op. cit.*, II, 179. Garsonnet, *op. cit.*, II, p. 315 urm. (p. 497 urm. din ed. a 2-a). Larombière, IV, art. 1316, No. 6.

2) Cpr. Garsonnet, *op. cit.*, II, p. 580 (t. III, § 873, p. 111 din ed. a 2-a). Boitard, Colmet D'Aage et Glasson, *Pr. civ.*, I, p. 578 (ed. a 15-a din 1890). C. Nancy. D. P. 97. 2. 110.— Dacă însă părţile, libere şi deplin capabile, au convenit de a pune bază pe raportul experţilor, această convenţie, ca şi celelalte, constitue o lege pentru dênsele (art. 969). Cpr. Garsonnet, *op.* şi *loco cit.*

care ele nu au nici o putere. Ast-fel sunt: actele autentice, actele sub semnătură privată supuse formalităţilor edictate de art. 1179 şi 1180 C. civ.; registrele comercianţilor, etc. Ceea ce deosebeşte proba simplă sau naturală de acea preconstituită sau legală, este că cea d'intâi nu leagă pe judecător, pe când cea de a doua din contra îl leagă, chiar când el n'ar fi personal convins.

Astfel, judecătorul este liber de a respinge ca nedovedită o pretenţie care s'ar întemeia numai pe depuneri de martori; pe când el n'ar putea respinge o acţiune care s'ar întemeia, de exemplu, pe un act autentic [1]).

Presumpţiĭ legale şi ale omului.

c) Presumţiile legale, care sunt strict şi limitativ stabilite de lege, şi scutesc de ori-ce dovadă pe partea în favoarea căreia sunt admise, şi presumţiile simple sau ale omului, care sunt lasate la lumina şi înţelepciunea judecătorului de fond, şi care nu pot fi admise de cât atunci când sunt grave, precise şi concordante (art. 1203).

Presumţiile legale se sub-împart în presumţiĭ *juris et de jure* şi în presumţiĭ *juris tantum*.

Presumpţiĭ juris et de jure şi juris tantum.

Cele d'intâi nu admit nici într'un caz proba contrară. Astfel sunt: presumţia stabilită în favoarea lucrului judecat (art. 1200, 1201); presumţia de nulitate admisă în favoarea actelor făcute în frauda disposiţiilor legei (art. 812, 1200 punctul 1, C. civ., 735 Pr. civ.); prescripţia (art. 1890 C. civ.), etc. Cele de al doilea admit proba contrară, însă până la administrarea acestei probe, ele scutesc de ori-ce dovadă pe acela în favoarea căruia sunt admise. (Cpr. art. 286 urm., 1138 C. civ.), etc. Astfel, presumţia de solidaritate prevĕdută în materie comercială fiind *juris tantum*, poate fi resturnată prin dovada contrară. Art. 42 din Codul comercial prevede, în adevĕr, că, în obligaţiile comerciale, codebitoriĭ sunt ţinuţi solidariceşte, *afară de stipulaţia contrară a părţilor*. Dovada incumbă părţei care are interes ca obligaţia să nu fie solidară, ori-ce probă fiind admisă în această privinţă, conform art. 46 C. com. [2]). De asemenea, termenul este presupus stipulat în favoarea debito-

[1]) Cpr. Garsonnet, *op. cit.*, II, p. 316, 317; (p. 498 din ed. a 2-a). Tocilescu, *op. cit.*, II, p. 419. Bonnier, *op. cit.*, 27 şi 452.

[2]) Cpr. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni nel diritto moderno italiano*, I, 140. Vedi şi adnotaţia noastră din *Curierul judiciar*, No. 76 de la 12 noembrie 1900.

rului (art. 1024), însă creditorul poate dărâma această presumție. Presumția care resultă din art. 1024 este deci *juris tantum* [1]).

3º Probele se mai împart încă în probe *complecte* sau *pline* (de ex. acelea care resultă din un act autentic sau sub semnătură privată, însă recunoscut de sub-scriitorul lui) și în probe *necomplecte* sau *semi-pline*, de ex., acelea care resultă din presumțiile omului [2]). Probe complecte sau necomplecte.

Proba necomplectă presintă o mare asemanare cu începutul de probă scrisă (art. 1174, 1188, punctul 3).

Inceputul de probă consistă în niște fapte care, fără a fi cu totul probante, totuși împuternicesc pe judecător a nu respinge *de plano* pretenția părței care le aleagă. Astfel sunt: începutul de probă scrisă de care vorbește art. 1197; presumțiile sau indiciile resultând din fapte constante sau destul de grave pentru a determina, în materie de filiațiune, admiterea probei testimoniale (art. 296); începutul de probă care poate să autorise pe judecător a deferi uneia din părți jurământul supletoriŭ (art. 1183, 1219, 1220), etc. [3]). Inceput de probă.

4º In fine, unii autori mai disting încă probele *artificiale* de acele *neartificiale*, după cum ele cer sau nu ajutorul artei [4]). Probe artificiale și neartificiale.

Această divisiune, împrumutată de la retorica lui Aristotel, Cicerone și Quintilian, nu are nici o însemnătate practică. Jurisprudența nu se ocupă de cât de probele neartificiale, precum sunt mărturisirea părței, jurământul, etc., în privința întrebuințărei cărora legea prevede anume regule [5]).

Aceasta este divisiunea probelor, asupra căreia nu vom insista mai mult. Vom dice însă câte-va cuvinte despre

---

[1]) Vedi t. VI, p. 119 și *infrà*, explic. art. 1202.
[2]) Cpr. Garsonnet, II, p. 317, nota 8 (p. 498, nota 8 din ed. a 2-a). Demolombe, XXIX, 220. Aubry et Rau, VIII, § 749, p. 160. Larombière, IV, art. 1316, No. 7. Această divisiune a probelor este însă criticată de Merlin, Cujacius, etc. Cpr. Toullier D. IV, partea II, 7. Tocilescu, *op. cit.*, II, 182, p. 420.
[3]) Cpr. Garsonnet, *op. cit.*, II, p. 499, § 703 (ed. a 2-a).
[4]) Cpr. Toullier D., IV, partea II, 6. Larombière, IV, art. 1316, No. 6.
[5]) Toullier D., *loco suprà cit.*

Codul Caragea, care consacră dovedilor un capitol întreg (capit. II, partea VI).

Codul Caragea. Probe cu meşteşug şi fără meşteşug.

Acest Cod împarte dovedile de judecată în două feluri: dovedile *cu meşteşug*, adecă presumţiile, sau *fără meşteşug*. „Dovedile cu meşteşug dice art. 5, partea VI, capit. 2 din acest Cod, sunt câte le isvodesc judecătorii cu istetimea lor (pe care ca unele ce sunt anevoe de a se coprinde şi de a se canonisi, le lăsăm la mintea judecătorilor). Fără de meşteşug dovedi numim cărţile, marturii, jurământul, cartea de blestem şi cazna“.

Cartea de blestem.

Iată ce găsim în acest Cod în privinţa cărţei de blestem: „Cartea de blestem se dă unde şi cum şi când se dă jurământul; drept aceea: câte am legiuit pentru jurământ, aceleaşi înţelegem şi pentru cartea de blestem“ (art. 54, 55, partea VI, capit. 2).

Cazna.

Iată acum ce găsim în acest Cod în privinţa caznei, torturilor sau schingiuirilor, care au fost desfiinţate de abia la 1832, prin Regulamentul organic[1]).

„Când cel pârît pentru vină se va dovedi vinovat, şi va tăgădui ori toată vina ori parte din vină, *atunci să se căznească ca să spue adevĕrul*“.

Cine ar crede astă-di, faţă cu instituţiile noastre, că sunt acum câţi-va ani, am avut o lege atât de barbară?... Codul Caragea, care datează de la primul patrar al seco-

Desfiinţarea caznei. Regul. organic.

[1]) „Pedepsele cu tăerea mâinilor, *precum şi cazna* sau muncile, se strică şi se desputernicesc, fără a se mai putea urma de acum înainte“. (Art. 298, § 2 Reg. Munteniei). Vedi şi art. 355 din Regul. organic al Moldovei, tradus în tratatul nostru în limba franceză, p. 477.—In Francia, tortura, supliciile (pedeapsa focului, a roatei, etc.), au fost desfiinţate de Adunarea constituantă prin legea din 27 sept. 1791. Pedeapsa morţei nu va mai consista, dice această lege, de cât în perderea vieţei, iar art. 12 din Codul penal fr. introduce un principiu de egalitate, când dice că „ori-ce condamnat la moarte va avea capul tăiat“; căci, altă dată, numai nobilii aveau onoarea de a fi decapitaţi: „*En crimes qui méritent la mort*, dice un vechiŭ autor, Loysel, *le vilain sera pendu, le noble décapité*“. „La greşălile ce învaţă pravila furci, cum 'i hainiea şi vicleşugul când hicleneşte pre domnu-seu, se va spênzura şi boiarinul ca şi cel mai prost, *iară furcile boiarinului se fac mai înalte de cât acelui mai mic*“. (Pravila lui Vasile Lupu, capit. pentru a 12-a pricină ce înmicşurează gindeţul certarea). Vedi tratatul nostru în limba franceză, p. 471 şi 477.

lului trecut şi care n'a fost abrogat de cât la 1865, prin actualul Cod civil (art. 1912), constitue, în această privinţă, o pagină neagră a trecutului nostru; căci el autorisă în mod făţiş schingiuirile de altă dată, care au necinstit omenirea, redactorii lui făcêndu-se a ignora că, la finele veacului al XVIII-lea, a isbucnit o revoluţiune, care a sguduit în temelia sa edificiul putred al trecutului.

S'ar părea însă că legiuitorul regretă ceea ce a făcut şi are o mustrare de cuget; căci paragraful următor (57) se grăbeşte a adaoga: „Vinovaţii care se căznesc, să nu să creadă de odată, macar că vor şi spune că sunt vinovoţi; *căci de multe ori de frică şi durere ḑic şi ceea ce nu este*".

Asemenea lucruri n'au existat în Moldova, căci de şi unele pedepse, edictate de Andronaki Donici, precum tăerea mâinilor, a nasului, a membrului viril, arderea, înţeparea, scoaterea ochilor [1]), etc., aduc aminte veacul de mijloc, totuşi nicăere nu se va găsi un text care, ca acel al Codului Caragea, să consacre, în secolul al XIX-lea, mijloacele reprobate ale Inchisiţiunei. Codul lui Andr. Donici.

Trecem acum la Codul Calimach. Acest Cod nu se ocupă în mod special despre doveḑi, ci numai în mod incidental despre proba testimonială, pe care o admite fără nici o restricţie, despre forma înscrisurilor private acelora ce nu ştiu carte (art. 1179) şi despre jurămênt, ḑicênd că spre a da sau a primi jurămênt, trebueşte o împuternicire specială (art. 1352, corespunḑetor cu art. 1008 C. austriac). Codul Calimach.

Codul lui Andronaki Donici conţine însă oare-care re- Cod. Andr. Donici.

---

1) Ast-fel, acei ce păcătueau cu vite, se pedepseau cu tăera mădularului; acei ce furau din mormênturi, cu tăerea mâinilor; acei ce prădau sf. Altariu, cu scoaterea ochilor, etc. (art. 17 şi urm., capit. 41, *Despre pricini de vinovăţii*). După art. 183 din Codul penal al Moldovei de la 1826, pedepsele faptelor criminale erau: moartea vinovatului, trimiterea la ocnă, ţinerea în temniţă, isgonirea din ţară, închiderea la mănăstire, perderea cinului, rădicarea evgeniei, defaimarea in public, perderea drepturilor politiceşti, rădicarea scutelnicilor, certarea trupească (bătaea), plătirea pagubelor şi globirea (amenda) la cutia milelor. Nicăiere însă nu se pomeneşte de *caznă* sau schingiuirile pe care le permite Codul Caragea. Pedepsele prevěḑute în legile vechi.

gule asupra probelor în capit. III, despre jăluitori, şi în capit. IV, despre pârît. Iată câte-va disposiţiuni din acest Cod :

„Cel ce ḑice, acela este dator să dovedească, iar nu cel ce tăgădueşte“ (art. 2, capit. III) [1] :

„Jăluitorul dator este a arata toate doveḑile lucrului cerşut cu toate stările împrejur, şi cu toate dreptăţile cererei sale, iar nu pâritul“ (art. 3, capit. III);

„Pârîtul poate înaintea judecătorilor să ceară de la jăluitor doveḑi, iar de la pârît nu se cer doveḑi ca să dovedească“ (art. 1, capit. IV) :

„Pârîtul are voe a îndatori pre pârîş ca să dovedească toate vinovăţiile cu care l'au pârît, căci trăgânduse în lături şi nedovedind, pravila îl înfrâneazǎ pre pârîş“ (art. 4, cap. IV);

„Pârîtul nu poate fi întrebat de către jăluitor cu ce chip stăpâneşte, nici poate fi îndatorit ca să'şi arăte doveḑile de unde stăpâneşte, iar cel ce porneşte jalbă pentru moştenirea ce i se cuvine, acela singur poate să ceară de la cel ce o stăpâneşte, ca să arăte cu ce chip o ţine întru a sa stăpânire (art. 5, capit. IV);

„Pârîtului, pentru ca să-şi poată aduna mărturiile şi alte doveḑi ale sale, i se dă din pravilă vreme după a locului departare, adecă de vor fi întru aceiaşi ţară, până în trei luni, iar de vor fi în altă ţară megieşită, până în şease luni, iar de va fi mai cu departare, preste mare, până în nouĕ luni“ (art. 6, capit. IV);

„Ḑiua, după pravilă, se socoteşte că se începe de la şeapte ceasuri din noapte, şi până la şease ceasuri a nopţei viitoare“ (art. 7, capit. IV) [2] :

„Pârîtul când face întâmpinare asupra cererei jăluitorului, arătând că este deosebire la mijloc, atuncea însuşi pre sine se arată că este a fi jăluitor, şi se îndatoreşte ca să dovedească; precum, când ar mărturisi cineva că zapisul ce arată jăluitorul de datorie este drept al sĕu, şi că datoria este bine, însă ar ḑice că este plătită de mai înainte, sau răfuită din alte socoteli de daturi, sau când

---

1) *„Ei incumbit probatio qui dicit, non qui negat“*. L. 2, Dig., *De probationibus*, 22. 3. Veḑi şi Harmenopol, *De actore et reo*, 1, 2, § 6, unde se ḑice : *„Qui ait, non qui negat, probat“*. Veḑi *suprà*, p. 106, t. şi nota 4.

2) Crp. art. 1888 C. civ. actual. Veḑi t. VI, p. 115.

ar arata că zapisul este al sĕu, dar l-au dat de frică, atuncea dator este ca să dovedească sau prin dovedi înscris sau prin martori vrednici de credință care să priimească și jurămênt, iar într'alt chip nu se poate da credare că s'au plătit, fiind zapisul față" (art. 8, capit. 4):

„Pârîtul dator este toate întâmpinările și îndreptările sale să le arăte la începutul judecății, pentru ca să se cerceteze împreună cererile jăluitorului, și să se alătureze cu dovedile lui" (art. 9, cap. 4), etc.

Probele reglementate de lege.

Art. 1170.—Dovada se poate face prin înscrisuri, prin marturi, prin presumțiuni, prin mărturisirea uneia din părți și prin jurămênt. (Art. 1169, 1171 urm., 1191 urm., 1199 urm., 1204 urm., 1207 urm. C. civ. Art. 185 urm., 222 urm., 227 urm., 237 urm., Pr. civ. Art. 46, 47, 49 urm. C. com. Art. 1316 C. fr. [1]).

Proba sau dovada judiciară consistă, după cum am vĕdut, în demonstrația unui fapt material sau juridic. Ea nu se poate face de cât în modurile consacrate de lege [2]). Ori ce mijloc de convingere nu constitue deci o dovadă în sensul juridic al cuvêntului. Spre a preîntimpina pericolul care ar putea să resulte pentru părțile litigante din arbitrarul judecătorului, legiuitorul a enumerat în mod limitativ probele care pot servi de bază unei judecăți, determinând în acelaşi timp casurile și condițiile sub care fie-care din mijloacele de probațiune poate fi admis de judecător.

Mijloacele de probă și întinderea mai mare sau mai mică a aplicațiunei lor, variază după cum este vorba de materii civile, comerciale [3]) sau criminale [4]); însă principiul

---

[1]) Acest text, servind de transiție, determină în mod limitativ probele admise în materie civilă. Dispozițiile privitoare la expertise și la cercetări locale fac parte din procedura civilă (art. 211 urm., 222 urm.). Cât pentru probele admise în materie comercială, ele se determină prin art. 46 urm. din Codul de comerț. Vom vorbi de aceste probe când ne vom ocupa de dovada testimonială, de registrele comercianților, etc.

[2]) Cpr. Cas. fr. Sirey, 97. 1. 327. — Părțile nu pot deci crea alte probe de cât acele prevĕdute de legiuitor, nici a le da o altă autoritate de cât aceea ce ele o au prin lege. Cpr. Trib. Botoșani. *C. judiciar* din 1895, No. 16.

[3]) In cât privește materiile comerciale, proba este mult mai largă. Vedi art. 46 urm. C. com.

[4]) Legea nu cere samă juraților de mijloacele prin care ei s'au Art. 366 Pr. pen.

este acelaşi judecătorul neputênd să'şi formeze convingerea sa de cât prin probele admise de lege [1]).

Judecătorul nu poate, în principiu, să'şi formeze convingerea din cunoştinţele sale personale.

Părţile sunt acele care, în principiu, trebue să determine convingerea judecătorului, pentru ca el să poată hotărî într'un sens sau altul, şi judecătorul nu se poate întemeia pe experienţa şi cunoştinţa sa personală de cât atunci când va fi procedat la o cercetare locală (art. 222 urm. Pr. civ.) sau la o expertisă (art. 211 Pr. civ.), care nu este de cât un compliment al experienţei personale. Afară de aceste douĕ casuri excepţionale, judecătorul nu poate să'şi formeze convingerea despre faptele litigiului din cunoştinţile sale personale, în afară de audienţă, de controlul părţilor şi de probele administrate de ele [2]). „*Secundum allegata et probata, non secundum privata, judex judicare debet*, dice Sf. Thomas d'Aquin.

Art. 89 L. Jud. de ocoale din 1896.

Prin excepţie, art. 89 din legea judecătoriilor de ocoale din 1 iunie 1896 prevede că judecătorul este dator să se pronunţe asupra tuturor mijloacelor de aparare ce ar putea resulta din desbateri, din actele părţilor, sau din împrejurările causei, chiar dacă aceste mijloace n'au fost propuse de părţi. In asemenea casuri, el trebue însă să pue aceste mijloace în desbaterea părţilor [3]).

---

convins, nici le prescrie vre o regulă pentru cumpănirea probelor aduse în sarcina acusatului. Veḑi art. 366 Pr. pen.

1) Dacă probele administrate de părţi conform legei, sunt sau nu de natură a forma convingerea judecătorului, aceasta este o chestie de fapt, care se apreciează în mod suveran de instanţele de fond. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1899, consid. de la p. 480.

2) Cpr. Cas. fr. D. P. 86. 1. 204. Sirey, 85. 1. 480. Sirey, 90. 1. 375 şi 409. D. P. 90. 1. 395. Baudry, II, 1175. T. Huc, VIII, 216. Laurent, XIX, 83. Planiol, II, 45. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, III, 86. Demolombe, XXIX, 199 urm. Fuzier-Herman, III, art. 1316, No. 2 urm. Bonnier, *op. cit.*, 101. Larombière, IV, art. 1316, No. 9.

Notorietate publică.

Judecătorii n'ar putea de asemenea să se întemeieze pe opinia sau notorietatea publică. Demolombe, XXIX, 203. F. Herman, *loco cit.*, No. 22. Aubry et Rau, VIII, § 749, p. 153.—Veḑi însă Larombière, IV, art. 1316, No. 9.—Judecătorii ar putea însă să se refere la opinia publică, când faptul litigios se constată din alte împrejurări. Cas. fr. D. P. 73. 1. 460. Sirey, 74. 1. 127.

3) Cpr. Trib. Neamtzu. *Dreptul* din 1900, No. 50. Veḑi asupra acestui text, C. Botez, *Controversele legei p. judec. de pace* (Botoşani, 1899), p. 200 urm.

Judecătorii nu pot deci, în principiu, să'şi întemeieze convingerea lor de cât pe probele administrate de părţi, după formele de procedură determinate de lege, afară de casul când s'ar stabili că părţile au renunţat şi puteau să renunţe la ele [1]).

Judecătorii sunt însă liberi de a respinge atât proba scrisă cât şi acea testimonială propusă de o parte, de câte ori ei constată că contrariul se stabileşte din documentele produse şi din împrejurările causei, şi decisia lor scapă, în această privinţă, de censura casaţiei [2]).

Nu este de ajuns ca judecătorii să'şi formeze convingerea din probele recunoscute de lege şi administrate de părţi, ci mai trebue încă, în genere, ca aceste probe să fi fost produse în mod contradictor faţă cu partea căreia ele sunt opuse, şi ca ele să fi fost produse în instanţa în care se judecă procesul pentru care ele au fost invocate [3]).

SECŢIUNEA I

Despre înscrisuri.

Inscrisurile care pot servi de probă sunt sau *autentice* [4]) sau *sub semnătură privată*.

Despre titlul, sau mai bine ḑis, despre actul autentic.

In rubrica de faţă, ca şi în art. 628, 631 şi 1198, § 4, prin *titlu* se înţelege *actul* scris care constată obligaţiunea. Aceasta nu este însă adevaratul sens al cuvântului titlu. In adevĕr, prin *titlu*, se înţelege basa obligaţiunei sau causa dreptului [5]), ear prin *act*, înscrisul menit a — **Sensul cuvântului titlu. Deoseb. între titlu şi act.**

[1]) Cas. fr. Sirey, 89. 1. 424. T. Huc, VIII, 216.
[2]) Cas. fr. D. P. 54. 1. 381. Sirey, 55. 1. 817.
[3]) Cpr. Demolombe, XXIX, 204.—Remâne însă bine înţeles că aceste principii se aplică numai la probele directe, nu însă şi la acele indirecte, precum ar fi acele care ar resulta din presumţiuni, nici la inceputul de dovadă, în privinţa cărora legea conferă judecătorilor o putere suverană de apreciare. (Cpr. art. 1197, 1199, 1203). Demolombe, XXIX, 206. C. Bordeaux. Sirey, 51. 2. 718.
[4]) Cuvêntul autentic vine de la expresiunea grecească αὐθεντικὸς, care însemnează ceea ce valorează *prin sine însuşi*.
[5]) Acesta este sensul cuvêntului *titlu*, întrebuinţat de art. 628 Cod Calimach (480 C. austriac): *titlul şerbirei*. Cpr. art. 800, — **Art. 628 C. Calimach.**

constata dreptul (*instrumentum*). Când titlul este solemn (de ex. donaţiunea, convenţia matrimonială, ipotecă, etc), actul este cerut pentru însuşi existenţa titlului, *ad solemnitatem,* ear când titlul nu este solemn, actul nu serveşte de cât ca mijloc de probă (*instrumentum probationis*) [1]).

Titlul poate deci să existe fără act, de ex. în contractele verbale [2]). Remâne deci bine înţeles că prin *titlu* legiuitorul înţelege aici *actul* autentic [3]). (Cpr. art. 689, 1171 urm.).

Definiţia actului autentic şi formele prescrise de lege pentru autentificare.

Art. 1171.—Actul autentic este acela ce s'a făcut cu solemnităţile cerute de lege, de un funcţionar public, care are dreptul de a funcţiona în locul unde actul s'a făcut. (Art. 349 [4]), 813, 860 urm., 1172 urm., 1228, 1772 C. civ. Art. 276 C. com. L. p. autentif. actelor din 1 sept. 1886, modificată, în unele privinţe. prin L. din 1 ianuar 1887. Art. 90 urm. Regul. consular din 20 iunie 1880. Art. 37, 38 L. creditului agricol din 2 iunie 1892. Art. 6 şi 14 urm. L. p. tocmelele de lucrări agricole din 28 mai 1893. Art. 23 L. p. reorgan. Minist. afacerelor străine, din 13 fevr. 1894. Art. 66 L. p. judec. de ocoale din 1 iunie 1896, etc. Art. 1317 C. fr.).

Prin act autentic se înţelege, *lato sensu*, ori ce act care emană de la o autoritate publică. In acest sens sunt acte autentice: actele legislative [5]) şi acele emanate de la Guvern; actele stărei civile; hotărîrile judecătoreşti [6]), etc.

1897, etc. C. civ. actual. In art. 689 C. civ., cuvêntul *titlu* însemnează calitatea de moştenitor. Cpr. Demolombe, IX, 597. Baudry, II, 1179.

1) Veḑi *suprà*, p. 47.

2) Cpr. Thiry, III, 115. Laurent, VI, 161, *in medio.*

3) Cpr. Marcadé, V, art. 1316, No. 2. Mourlon, I, 1821 şi II, 1520. Thiry, III, 115. Baudry, II, 1179. Planiol, II, 60. Laurent, XIX, 96 urm. Demolombe, IX, 597; XII, 729 şi XXIX, 222 urm. In cât priveşte deosebirea între *titlu* şi *act*, veḑi t. II a lucr. noastre, p. 448, n. 3; t. III, p. 60 şi p. 140, nota 2.

Art. 349 C. civ. 4) Art. 349 prevede că cel din urmă d'intre părinţi care încetează din viaţă, poate rêndui copiilor sei minori un epitrop nu numai prin testament, *dar şi prin act autentic*, ceea ce este conform cu art. 242 din Codul italian.

5) V. Répert. Sirey, v° *Acte auth.*, No. 18. Pand. fr., *eod.* v°, 6.

6) Când de la data unei hotărîri au trecut 30 de ani, fără ca ea să fi fost apelată, se prescrie nu numai dreptul decurgênd din ea, dar toată instanţa respectivă. (Art. 1891). C. Bucureşti. *Dreptul* din 1901, No. 51.

Art. 1171 nu se ocupă însă de aceste acte, ci numai de acele menite a constata convenţiunile, adecă de actele extrajudiciare care au de scop, în ordinea intereselor private, de a dovedi drepturile reale şi drepturile de creanţă d'intre particulari [1]).

Definiţia actului autentic.

Art. 1171 defineşte actul autentic: acela ce s'a făcut cu solemnităţile cerute de lege, de un funcţionar public, care are dreptul de a instrumenta în locul unde actul s'a făcut [2]).

Funcţionarii care au capacitatea de a da autenticitatea actelor.

Instituţia notariatului neavênd fiinţă în legislaţia noastră, de şi înfiinţarea notarilor s'a agitat de mai multe ori [3]), autoritatea competentă de a da autenticitatea unui act este în genere şi a fost în tot-deauna tribunalul, de şi vom vedea că, în privinţa unor acte anume determinate, sunt şi alţi funcţionari care au această competinţă.

L. din 1 sept. 1886.

Materia autentificărei actelor este astăzi reglementată prin legea de la 1 sept. 1886, modificată, în unele privinţe, prin legea din 1 ianuar 1887 [4]).

Actele autentificate de tribunal.

Autoritatea competentă spre a autentifica actele pentru care lege cere forma autentică, şi ori ce acte în genere,

---

[1]) Cpr. T. Huc, VIII, 225. Thiry, III, 115. Demolombe, XXIX, 231. Marcadé, V, art. 1317, No. 1. Vigié, II, 1579.

[2]) Deci, dacă actul a fost făcut de un funcţionar care nu avea calitatea de a'l face, el nu este autentic. Cas. rom. Bulet. 1874, p. 27 şi anul 1875, p. 120. — Acel care pretinde că actul nu este autentic din diferite împrejurări, trebue să'şi dovedească alegaţiunea sa (art. 1169). Cas. rom. Bulet. 1889, consid. de la p. 530.

[3]) Veḑi în *Gazeta tribunalelor* din 1862, p. 412, 435 urm., 443 urm., un proiect de lege pentru înfiinţarea de notari publici, elaborat de P. Popassu. Veḑi şi un studiu a D-lui G. C. Răileanu: „Notariatul şi necesitatea unei legi speciale în asemenea materie", publicat în *Dreptul* din 1884, No. 74 urm.

Dreptul anterior al Moldovei.

[4]) In cât priveşte dreptul vechiŭ al Moldovei, Ordonanţa domnească No. 29 din 5 martie 1856, § 3 prevede: că, în caz când părţile contractante sau una din ele nu se pot înfăţişa la tribunal, atunci va merge a casă la ele unul din membrii tribunalului, care constătând şi liberul consimţêmênt, va face raportul sêu, după care tribunalul va întări actul". Această ordonanţă considerându-se ca neabrogată, a fost aplicată şi sub legea nouă la un contract de donaţiune, înaintea legei din 1886. Cpr. C. Iaşi. *Dreptul* din 1882, No. 18.—*Contrà*. C. Focşani. *Dreptul* din 1886, No. 64.

cărora părţile ar voi să confere autenticitatea (art. 24 L. din 1886), este în regulă generală tribunalul de judeţ, fără nici o restricţie (art. 1 L. din 1886) [1]).

Indeplinirea formalităţilor cerute pentru autentificarea

---

[1]) Curtea noastră supremă a decis că tribunalele sunt obligate a autentifica ori ce acte li se presintă de părţi, prin aceasta neprejudecându-se chestiunea de a se şti dacă actul este valid sau nu. Bulet. Cas. S-a 1, 1880, p. 301. Tribunalele ar putea însă refusa de a da autencitatea unui act de înstrăinare, dacă ea este oprită de lege, precum ar fi de exemplu, înstrăinarea unui imobil dotal (art. 1248 urm. C. civ.), înstrăinarea unui fond rural făcută către un străin (art. 7 Constit.), înstrăinarea unui pământ rural către o altă persoană de cât un sătean (art. 7 L. rurală şi 132 Constit. revisuită la 1884), etc.

Inalienabilitatea pămênturilor rurale. Controversă.

Se susţine, în această din urmă privinţă, că înstrăinarea pământurilor rurale ar fi chiar cu totul interdisă prin art. 132 din Constituţie (vedi decisiile citate în t. V a lucr. noastre, p. 124, nota 1 şi în tratatul nostru în limba franceză, p. 303, nota 3, şi la autorităţile citate acolo, *adde*, C. Bucureşti, Trib. Romanaţi şi Teleorman. *C. judiciar* din 1897, No. 33 şi din 1900, No. 27 şi 75). Ultima sentinţă a trib. Teleorman este mai cu samă foarte bine motivată şi arată toate discuţiile urmate în această privinţă în Camerele de revisiuire de la 1884. Jurisprudenţa Curţei supreme şi a majorităţei tribunalelor este însă că Constituţia nu opreşte pe săteni de a înstrăina pământurile lor la alţi săteni sau către comună, pentru că textul sus-citat din Constituţie nu a făcut de cât să dea un caracter constituţional inalienabilităţei acestor pământuri, prelungind termenul acestei inalienabilităţi până la 1916, prevědênd şi schimburile de pământ, care, prin legile anterioare, nu erau prevědute. Cpr. în acest din urmă sens numeroasele dicisiĭ citate în t. V a lucr. noastre şi în tratatul nostru în limba franceză, *loco suprà cit.*, şi la autorităţile citate acolo, *adde*, Cas. rom., Trib. Bacău şi Dolj. *C. judiciar* din 1897, No. 33 şi din 1899, No. 35. Bulet. Cas. 1897, p. 1038 şi 1305. Bulet. 1898, p. 586 şi 1309. *Dreptul* din 26 nov. 1900, No. 76. Ultima decisiune a Curţei de cas., pronunţată în acest din urmă sens, la care am luat şi noi parte, este din 3 nov. 1900. Vedi *C. judiciar* din 1901, No. 7. Vedi şi Dim. Kebapci, *Pr. civ.*, IV, 180, p. 255 urm. Remâne însă bine înţeles că înstrăinarea nu se poate face de cât către persoanele anume determinate de lege, adecă către comună sau un alt sătean; de unde resultă că pământurile clăcaşilor nu pot fi urmărite pentru datoriile contractate de proprietariĭ lor. Cas. rom. S-a II (13 fev. 1901). *C. judiciar* din 1901, No. 27.

actelor se poate face de un singur judecător [1]); el va trebui însă neaparat să fie asistat de grefier, sau de un ajutor de grefă [2]), care va contra-semna procesul verbal de autentificare atât pe minută (concept) cât și pe ambele exemplare ale actului. La tribunalele care au o secție specială de notariat (București și Iași), autentificarea nu se poate face de cât la acea secțiune (art. 11 și 33 L. din 1886).

Actele făcute de un străin, care din eroare ar fi fost rênduit judecător, sunt ele autentice? Afirmativa este generalmente admisă în Francia, pentru că părțile au fost induse în eroare prin însuși faptul autorităței competente (în specie Ministerul justiției). In casul de față fiind deci o eroare comună, știut este că *error communis facit jus* [3]). Un caz de asemenea natură este prevědut de L. 3, Dig., *De officio prœtorum*, I, 14, unde se decide că un sclav, anume Barbarius Philippus, fugit de la stăpânul sĕu, a putut să ajungă pretor la Roma și să facă acte valide relative la funcțiunea sa. Nu știu însă până la ce punct această soluție ar putea fi admisă la noi, unde numai Românii pot fi judecători (art. 52 L. din 1 sept. 1890) [4]). Actele instrumentate de un străin, care din eroare ar fi fost rênduit judecător.

---

[1]) Judecătorul sindic poate procede la autentificare, îndată ce delegația Ministerului a sosit la tribunal, chiar dacă acea delegație nu s'a înregistrat încă în registrele tribunalului. Trib. Dorohoi și C. Iași. *C. judiciar* din 1900, No. 49. Dreptul judecătorului sindic de a instrumenta.

Este însă neaparat ca judecătorul înaintea căruia părțile au manifestat consimțĕmêntul, să instrumenteze însuși, ear nu altul, pentru că autenticitatea consistă în constatarea voinței făcută *propriis sensibus*. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1889, consid. de la p. 123. Cpr. și Bulet. S-a 1, 1893, p. 741. *Dreptul* No. 59 din 1893.

[2]) C. Iași și Galatz. *C. judiciar* din 1900, No. 49 și *Dreptul* din 1898, No. 83.—Presența grefierului nefiind prescrisă înaintea legei p. autentificarea actelor, s'a decis că lipsa lui de la lucrări nu este o causă de anulare. C. București. *C. judiciar* din 1901, No. 3 și *Dreptul* din 1900, No. 77. Este însă de observat că presența grefierului la ori ce act judecătoresc, și prin urmare, și la autentificarea actelor, era cerută prin legea org. judecătorești din 9 iulie 1865 (art. 91). Cpr. și art. 46 L. org. judecăt. din 1 sept. 1890. Vedi și *infrà*, p. 134, nota 2.

[3]) Vedi L. 3, § 5, *in fine*, Dig., *De supellectile legata*, 33, 10. Cpr. Thiry, III, 116.

[4]) S'a decis însă de curênd (28 fevr. 1901) că recunoașterea calităței de român admisă de art. 9 din Const. ca o favoare pentru Românii din țările supuse unei dominațiuni stră-

Art. 8 L. din 1886.

Când părţile voesc să învestească cu forma autentică un act al lor, ele trebue să se presinte *în persoană* în pretorul tribunalului [1]), şi să alăture în dublu exemplar actul ce voesc să autentifice, pe lângă o cerere de autentificare timbrată cu 30 de bani [2]). Unul din cele două exemplare va fi scris pe un timbru de 5 lei, ear celalalt pe 50 de bani [3]). Presidentul sau judecătorul care primeşte actul, vizează ambele exemplare spre neschimbare [4]), pune pe părţi să subscrie în presenţa sa exemplarul nesubscris, şi ordonă înregistrarea cererei. Dacă părţile se presintă prin procuratori, aceştia trebue să aibă o procură autentică şi specială, de câte ori legea cere asemenea procură pentru acel fel de acte [5]).

---

ine, nu are efectele restrictive şi individuale ale împământenirei; de unde s'a dedus că nu numai fiii născuţi după recunoaştere, dar şi acei născuţi înainte sunt Români şi se bucură de dreptul de a fi juraţi sau judecători. Cas. rom. S-a II. *Dreptul* din 1901, No. 33.

[1]) S'a decis că nu este necesar ca procesul verbal de autentificare să facă menţiune de presentarea părţilor şi de declaraţiunea lor, îndeplinirea acestor formalităţi putênd să resulte implicit din cuprinsul actului instrumentat de funcţionarul competent. C. Focşani. *Dreptul* No. 64 din 1886. Ceea ce este însă neîndoelnic, este că legea necerênd termeni sacramentali, este suficient ca atât presentarea părţilor cât şi luarea consimţĕmêntului lor să resulte neîndoios din fapte şi împrejurări combinate cu expresiile consemnate în procesul verbal al tribunalului. C. Galatz. *Dreptul*, No. 50 din 1891.—Dacă însă se stabileşte că actul a fost numai depus la tribunal spre autentificare, fără ca voinţa părţilor să fi fost constatată, actul este inexistent ca autentic, remânênd însă ca el să fie valid ca act sub semnătură privată, dacă este iscălit de părţi (art. 1172). Cpr. Cas. rom. S-a 1. Bulet. anul 1893, p. 741.

[2]) Art. 17, § 1 L. timbrului din 24 fevr. 1900.

[3]) Art. 18, § 1 din aceiaşi lege.

[4]) Viza presidentului sau judecătorului ce'i ţine locul, nu are nevoe să constate toate menţiunile prescrise pentru luarea consimţĕmêntului, fiind că ceea ce dă caracterul autenticităţei este procesul verbal de autentificare, ear nu resoluţia pusă pe petiţia prin care s'a depus actul. Cas. rom. şi C. Bucureşti. Bulet. S-a 1, 1892, p. 242 şi *Dreptul* din 1892, No. 8.—Presidentul sau judecătorul care'l înlocueşte poate, după ce a pus viza, să delege pe un alt judecător să meargă la domiciliul părţei spre a'i lua consimţĕmêntul. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1895, p. 1314.

[5]) De exemplu, în privinţa unei donaţiuni (v. t. VI, a lucr. noastre, p. 457, nota 2 şi p. 612; cpr. C. Craiova, *Drep-*

Procura se va menţiona în procesul verbal de autentificare, prin numĕrul şi data ei, prin aratarea autorităţei de la care emană, şi copie de pe ea, scoasă cu cheltueala părţei şi certificată conform cu originalul de chiar funcţionarul care instrumentează, se va pastra la dosar; ear originalul procurei se va încredinţa părţei interesate d'impreună cu actul autentificat (art. 8 L. din 1886.).

In caz de boală constatată, care ar împedeca pe vre-una din părţi a veni la tribunal, judecătorul poate fi delegat şi este ţinut să instrumenteze la domiciliŭ, dacă acea parte se găseşte chiar în oraşul sau comuna de reşedinţă a tribunalului. Dacă nu se află în acest oraş sau comună, se va putea delega judecătorul de ocol respectiv. In acest caz, procesul verbal de autentificare trebue să constate atât casul de boală [1]) cât şi locuinţa unde s'a instrumentat (art. 19 L. din 1886). **Art. 19 L. din 1886.**

Curtea noastră supremă a decis, în unire cu conclusiile noastre (7 iunie 1900), că împrejurarea că judecătorul delgeat a merge la domiciliul persoanei ce voeşte a autentifica un act, a încheiat procesul verbal la tribunal, ear nu la locuinţa acelei persoane, nu viciează câtuşi de puţin actul, dacă, de altmintrelea, se constată că toate cerinţele legei pentru autentificare au fost îndeplinite în locul unde se afla persoana care a depus actul spre autentificare, şi că numai încheierea procesului verbal s'a făcut la tribunal mai în urmă, însă în aceiaşi ḑi, cu îndeplinirea tuturor formalităţilor cerute de lege [2]). **In caz de delegarea unui judecător, nu este necesar ca procesul verbal să fie încheiat la domiciliul părţei bolnave.**

---

tul din 1898, No. 84); în privinţa unei convenţiuni matrimoniale, a unei ipoteci (v. t. VI, p. 611, nota 1; cpr. C. Iaşi, *Dreptul* din 1894, No. 50), şi în privinţa tuturor actelor solemne în genere.

[1]) Judecătorul delegat nu este ţinut să constate de ce anume boală sufere partea care a motivat delegarea; este suficient ca el să constate că a găsit-o bolnavă la domiciliŭ. Trib. Dorohoi, *C. judiciar* din 1900, No. 49 (sentinţă remasă în picioare prin respingerea apelului şi a recursului). Veḑi nota următoare. Cpr. si C. Bucureşti. *C. judiciar* din 1901, No. 3.

[2]) Veḑi *Curierul judiciar* din 24 sept. 1900, No. 62. In acelaşi sens şi în aceiaşi afacere. Trib. Dorohoi şi C. Iaşi, *C. judiciar*, No. 49 din 25 iunie 1900.—S'a decis, chiar în materie de testamente, că autentificarea testamentului a doua ḑi după ce judecătorul delegat a luat declaraţia testatorului, nu este un motiv de nulitate a testamentului, chiar dacă se con-

Inaintea legei din 1886, mergerea judecătorului la domiciliul părței bolnave nu era prevědută de cât în materie de testamente, prin art. 861 C. civ. Această dispoziție se aplica însă prin analogie la toate actele autentice în genere [1]).

Art. 9 L. din 1886. Părțile pot să'și redacteze singure actul ce urmează a fi autentificat. Când ele însă vor recurge la luminele altei persoane pentru confecționarea actului, acest act va trebui, când se va presenta spre autentificare, să poarte, pe lângă semnăturile părților, și semnătura persoanei care 'l-a redactat (art. 9. L. din 1886).

Autentif. actelor acelor ce nu știu carte. Art.16 L. din 1886. Autentificarea actelor acelor ce nu știu carte și care sunt subscrise prin punere de deget sau prin aplicarea unui sigil sau unei peceți, se face întocmai după regulele prescrise mai sus, cu deosebire numai că actul trebue să fie subscris și de acela care a servit de scriitor, și pe lângă părți, să compară și el înaintea judecătorului. Procesul verbal de autentificare trebue, în acest caz, să constate atât declarațiunea părților că nu știu sau nu pot subscrie, cât și pe aceea a scriitorului, că el a redactat acel act după cererea părților [2]).

Scriitorul actului poate servi în acest caz și drept martur pentru dovedirea identităței (art. 16 L. din 1886) [3]).

---

stată că în diua autentificărei testatorul murise, destul este să existe raportul judecătorului delegat prin care acesta constată că a luat declarația testatorului pe când trăea. C. București (14 octombrie 1900). *C. judiciar* din 1901, No. 3. *Dreptul* din 1900, No. 77. Vedi și *infrà*, p. 134, nota 3.

1) Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1877, p. 305. Cpr. și C. Iași. *Dreptul* din 1882, No. 18. Vedi și *suprà*, p. 125, nota 4.

2) Declarația scriitorului că el a scris actul după cererea părților nu se aplică când părțile știu carte. Trib. Putna. *Dreptul*, No. 43 din 1893. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1895, p. 1314.—Și chiar în caz când părțile nu știu carte, lipsa de declarare a scriitorului că el a scris actul după cererea părților, n'ar atrage nulitatea actului, întru cât nulitățile sunt de drept strict și art. 18 din legea pentru autentificarea actelor nu prevede această nulitate. Cas. rom. S-a 1, decisia No. 342 din 1893 (nepublicată).

Art. 17 L. din 1886. 3) Scriitorul sau marturii care se vor dovedi că au făcut o declarație falșă, se vor pedepsi ca marturi mincinoși, conform art. 288 C. penal, fără prejudiciul altor daune interese către părți și chiar altor pedepse mai grave, în caz când faptul lor ar însuși și elementele delictului de falș în acte publice (art. 17 L. din 1886).

Ori de câte ori este a se autentifica un act, funcţionarul care instrumentează, se incredinţează de identitatea părţilor, le citeşte actul în audul lor, le întreabă dacă cele cuprinse in act sunt cu consimţământul lor [1]), şi dacă unul din cele două exemplare este subscris de dânsele; pune pe părţi să subscrie pe cel de al doile exemplar în presenţa sa: ia act de declaraţia părţilor şi constată toate aceste într'un proces verbal pe care'l transcrie în josul actului pe ambele exemplare [2]), şi 'l subscrie atât el cât şi grefierul, sau acela care 'i ţine locul (art. 10 L. din 1886). Lipsa subscrierei funcţionarului care a instrumentat sau a grefierului, ar face ca actul să fie inexistent ca autentic [3]). Art. 10 L. din 1886.

Identitatea, fie a părţilor sau procuratorilor lor, fie a marturilor, se constată prin cunoştinţa personală a funcţionarului care instrumentează, şi care o declară în act; prin declaraţia a doi marturi cunoscuţi acelui funcţionar, sau în fine prin actele enumerate de art. 13 şi 14 din legea de la 1886 [4]). La caz când judecătorul ar avea îndoeală asupra sincerităţei actelor din care resultă identitatea, sau Constatarea identităţei părţilor. Art. 13 şi 14 L. din 1886.

---

[1]) Magistratul care instrumentează este în drept a pune şi alte chestiuni de cât acele prevědute de lege, şi constatarea că i s'a respuns prin semne nu viciază validitatea autentificărei. C. Bucureşti. *Dreptul*, No. 8 din 1892.—Vedi însă trib. Ilfov, care pune în principiu că părţile n'ar putea respunde prin semne. *Dreptul* din 1889, No. 59. Chestiunea de a se şti dacă partea 'şi a manifestat în mod inteligibil voinţa sa la autentificare, este o chestie de fapt care scapă de controlul curţei de casaţie. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1892, p. 242.

[2]) Faptul că procesul verbal de autentificare n'a fost încheieat pe însuşi actul autentic, ci în deosebi, şi s'a copiat apoi pe actul autentificat, nu viciază autentificarea, dacă, în fapt, nu se dovedeşte că a existat vre-o fraudă, ori că s'a comis vre-o intervertire. C. Bucureşti şi Cas. rom. *Dreptul*, No. 30 din 1886 şi Bulet. S-a 1, anul 1887, p. 178.

[3]) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1879, p. 880.

[4]) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1897, p. 306. Jud. Ocol. Strehaia. *C. judiciar* din 1901, No. 46.—Instanţele de fond sunt suverane spre a aprecia dacă un certificat de identitate conţine indicaţiunile cerute de legea autentificărei actelor, şi proba cu marturi sau presumţiuni este în tot-deauna admisibilă spre a se stabili că o persoană străină s'a substituit adevaratei persoane la autentificarea unui act. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1896, p. 1470.

asupra persoanei că ar fi cea aratată în act, el se poate încredința de adevĕr prin ori ce alt mijloc legal de probațiune (art. 13, § ultim L. din 1886).

Art. 18 L. din 1886. Constatarea identității părților, a marturilor și a scriitorului actului, a presintărei lor înaintea funcționarului care a dat autenticitatea, a cetirei actului în auḑul tuturor și a declarației părților că actul este făcut cu consimțĕmêntul lor și subscris de dênsele, sau că ele nu știu să subscrie, în caz când actul se află subscris prin punere de deget sau cu un sigiliŭ, *toate acestea sunt cerute sub pedeapsă de nulitate a actului* [1]).

Procesul verbal de autentificare va constata de asemenea, tot *sub pedeapsă de nulitate*, că exemplarul pastrat la dosar s'a subscris de părți chiar în presența judecătorului care a instrumentat (art. 18 L. din 1886) [2]).

Art. 8 L. din 1886. Actele autentice se redactează în limba română [3]), de și legea n'o spune formal, și instrumentarea se face în genere în localul tribunalului (art. 8 L. din 1886), la oarele obicinuite de cancelarie [4]).

Art. 21 L. din 1886. [1]) Omisiunea vre-uneia din aceste formalități substanțiale supune pe funcționarul public, din vina căruia s'a anulat actul, la pedeapsa destituirei, fără prejudiciul despăgubirilor către părți, dacă este loc (art. 21 L. din 1886).

[2]) Actul nu ar fi nul, dacă ambele exemplare, în loc de unul, așa cum cere legea, ar fi fost subscrise înaintea judecătorului.

Art. 2240, 2244, 2245 C. german. [3]) Art. 2240 din Codul german prevede anume că procesul verbal care se încheie pentru confecționarea unui testament, trebue să fie redactat în limba germană: *muss ein Protokoll in deutscher Sprache aufgenommen werden.* Ar. 2244 din același Cod permite însă unui testator care n'ar cunoaște limba germană de a testa în forma autentică, prin intermediarul unui interpret jurat. Procesul verbal, în asemenea caz, se traduce în limba în care se exprimă testatorul. In fine, art. 2245 adaogă că dacă toate persoanele care au participat la facerea testamentului au declarat că știu limba în care testatorul se exprimă, intervenția interpretului nu mai este necesară, căci procesul verbal se redactează în limba străină întrebuințată și cuprinde declarația testatorului că nu știe limba germană, precum și declarația persoanelor participante că vorbesc limba străină întrebuințată. O traducere în limba germană se adaogă ca anexă. Veḑi adnotația noastră din *Curierul judiciar* de la 1900, No. 52, p. 414, nota 21.

[4]) Cpr. Cas. rom. și C. Iași. Bulet. S-a 1, anul 1885, p. 879 și *Dreptul*, No. 13 din 1886.— Veḑi însă Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1881, p. 22.

Formalitățile autentificărei fiind îndeplinite, unul din cele două exemplare, și anume, acel scris pe cinci lei, se remite părței în drept, care va subscrie pe petițiune de primirea lui; ear celalalt exemplar, scris pe timbru de 50 de bani, se păstrează la dosariul tribunalului, și se trece în substanță într'un repertoriŭ alfabetic, spre a se putea găsi dosariul cu înlesnire la trebuință. Părțile interesate pot obține copii legalisate de pe acest act, cu cheltueala lor. Certificarea conformităței copiei cu originalul pastrat la dosar, se face de un judecător al tribunalului d'impreună cu grefierul (art. 12 L. din 1888). Art. 12 L. din 1886.

Actele autentificate, conform dispozițiilor de mai sus, sunt executorii din momentul exigibilităței lor [1]). Formula executorie se va pune pe dênsele de aceiași autoritate care le a investit cu forma autentică și în același mod ca și pentru hotărîrile judecătorești. Asupra actelor autentificate de vre-o judecătorie comunală, formula executorie nu se poate pune de cât de judecătorul de ocol respectiv sau de tribunalul de județ (art. 20 L. din 1886). Art. 20 L. din 1886.

Cererea de învestire cu formula executorie adresată la tribunale sau curți se face astăzi pe timbru de cinci lei (art. 31 L. timbr. din 24 fevruar 1900). Art. 31 L. timbr. din 1900.

Toate aceste formalități sunt privitoare la autentificarea tuturor actelor în genere. In privința testamentelor, disposițiunile art. 860 și urm. din C. civil sunt în vigoare [2]), cu adăogire că delegarea pentru a instrumenta la lo- Autentificarea testamentelor. Art. 860 urm. C. civ. Art. 33 L. din 1886.

---

[1]) Actul autentic nu poate însă fi executat de cât în urma încunoștiințărei făcută debitorului, conform art. 137 și 387 Pr. civ. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1898, p. 833.

[2]) Textele relative la testamente nu se aplică la donațiuni (C. Craiova, *Dreptul*, No. 2 din 1890 și *C. judiciar* din 1899, No. 7; C. Focșani și București. *Dreptul* din 1886, No. 30 și 64. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1887, p. 179), nici la ipoteci (Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1890, p. 1390).—*Contrà*. Cas. rom. Bulet. S-a II, anul 1880, considerent de la p. 82.

Astfel, ipoteca este autentică, dacă se constată atât presența în persoană a părților cât și consimțământul lor, legea necerênd nici un termen sacramental. C. Galatz. *Dreptul*, No. 50 din 1891. Legea nu cere de asemenea ca consimțământul părților să fie concomitent. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1888, p. 1031 și anul 1892, p. 479.—Dacă s'a presentat însă numai una din părți la autentificarea actului de ipotecă, actul nu este autentic, de și in urmă s'au presentat

cuinţa testatorului şi la acea a ori cărei părţi în genere, se poate da prin simpla resoluţie a presidentului sau a judecătorului ce'i ţine locul, pusă pe petiţiunea prin care s'a cerut delegarea [1]).

Judecătorul delegat trebue să constate în procesul verbal casul de boală [2]), şi să indice cu precisiune locuinţa unde a instrumentat. Formele autentificărei se pot îndeplini de un singur judecător, fie la locuinţa testatorului, fie la tribunal [3]). Şi într'un caz şi în altul însă, el va tre-

---

amêndouë părţile spre a cere inscrierea lui. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1883, p. 821.

1) Cpr. C. Bucureşti. *Dreptul*, No. 77 din 1900.—S'a decis că testamentul autentic făcut la domiciliul testatorului, în timpul vacanţelor, este valid chiar dacă judecătorul s'a transportat la domiciliul testatorului, fără nici o delegaţie. C. Craiova. *Dreptul* din 1897, No. 31. Este însă de observat că, în specia judecată de curtea din Craiova, judecătorul secţiei vacanţelor se delegase însuşi, ceea ce ni se pare perfect legal. Cpr. C. Iaşi şi Bucureşti. *Dreptul* din 1881, No. 80 şi din 1891, No. 39.

2) Neconstatarea boalei testatorului în procesul verbal al judecătorului delegat şi chiar lipsa grefierului nu atrăgea, înainte de legea pentru autentificarea actelor, nulitatea testamentului, pentru că aceste formalităţi nu erau cerute la acea epocă. C. Bucureşti. *Dreptul* din 1900, No. 77 şi *C. judiciar* din 1901, No. 3. Veḑi şi *suprà*, p. 127, nota 2.

3) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1896, p. 216.—Este destul ca judecătorul delegat să fi primit declaraţiile testatorului la domiciliŭ, pe când el era în viaţă, procesul verbal de autentificare putênd fi făcut şi mai în urmă, după moartea testatorului. C. Bucureşti. *Dreptul* din 1900, No. 77. *C. judiciar* din 1901, No. 3. Veḑi şi *suprà*, p. 129, nota 2.

Starea de ebrietate a testatorului. Chestiunea de a se şti dacă consimţemêntul testatorului a fost sau nu liber ori viciat este de suverană atribuţie a instanţelor de fond (Cas. rom., *loco suprà cit.*), care pot admite marturi pentru a se stabili că, în momentul autentificărei, testatorul era în stare de ebrietate. C. Bucureşi. *Dreptul*, No. 8 din 1892 şi din 1889, No. 58. Cpr. şi Trib. Dolj. *Dreptul* din 1893, No. 62.

Pravila lui V. Lupu. Beţia în materie penală. In pravila lui Vasile Lupu, beţia era o causă de micşorare a pedepsei în materie penală: »A patra pricină ce îndeamnă pre judeţ să micşureze certarea celui vinovat de cum i se cade, iaste beţia, de vreme ce dă învăţătură pravila de ḑice cum toată greşala de ar fi cum ar fi de mare şi de se va face la vreme de beţie, nu se va certa deplin, după cum spune pravila, eară numai după voea judeţului.—Cela ce se va înbata în deadins ca să poată şuvăi la greşala ce va

bui să fie asistat de grefier sau de ajutorul de grefă [1]),

greşi pentru să se certe mai puţin, acela nici dănăoară nu va scăpa, ci se va certa deplin.—Celuia ce'i va părea bine după beţie căci au făcut vre-o greşeală înbătându-se earăşi şi lăudându-se dicênd bine am făcut de am făcut aşa, acesta nu se va certa puţin, ci tocma şi deplin după cum va fi scriind pravila", etc. Vechiul Cod penal al Moldovei din 1826, prevede în art. 169, § 5 că „fapta nu se socoteşte întocma criminală, când ea s'a întâmplat din amăgeală *şi întunecarea minţei din beţie*".

Astăzi, numai beţia complectă poate să râdice omului responsabilitatea sa; o stare de beţie uşoară ar putea cel mult, după împrejurări, să micşoreze gravitatea faptului, ear nu să înlăture ori ce respundere. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1897, p. 1250, care a pus în principiu că starea de beţie a unui acusat în momentul sevêrşirei crimei, nu poate constitui o scusă din acele prevêdute de lege. In cât priveşte rolul ce beţia joacă în privinţa responsabilităţei penale, vedi adnotaţia noastră asupra unei decisiuni a curţei de casaţie din Luxemburg, în *C. judiciar* din 1900, No. 16, ear în cât priveşte beţia ca viciŭ al consimţêmêntului, vedi t. V a lucr. noastre, p, 26, nota 1; p. 471 urm., etc. **Beţia în dreptul modern.**

Este de observat că pravila lui V. Lupu pune dragostea pe aceiaşi treaptă cu beţia. „A unspredecea pricină ce mai inmicşurează judeţul celui vinovat, iaste dragostea, de vreme ce dragostea se asamănă cu beţia, aşâjderea şi cu nebunia şi mai vârtos iaste şi mai rea chinuire de cât aceale de cât toate; drept aceia s'au făcut această pravilă: Cela ce face vre o greşală fiind îndemnat de dragoste, mai puţin se va certa de cum spune pravila. — Cela ce va fi biruit de dragoste şi de va tămpina vre o fată mergênd pre drum şi o va săruta, nu se va certa nici cum, cum au făcut un muncitor de la Atena ce l'au chemat Pisistratos, carele au dis muerii-şi când îl îndemna să nu fie într'alt chip ce să omoară pre cela ce au sărutat pre o fată ficioară a lor mergênd pre drum, dicêndu-i acest cuvênt, cum de vreame ce pre ceia ce ne iubesc şi ne sărută tu dici să'i omorim, dară încă ce învăţătură ver da să facem celor ce ne vor urî şi ne vor fi cu vrăjmăşie.—Ori care muiare pentru multă dragoste ce va avea către ibovnicul ei, va primi în casa ei furtuşagul ce va fi el furat, mai puţin se va certa de cum iaste scris la pravilă.—Dragostea şuvăiaşte precurvia şi răpitul fiatei şi alte greşale ca acestea, ce se dice când ar pune scări la ferestri să se sue să între la ibovnică'şi, şi alte ca acestea", etc. Poate că aceste citaţii nu sunt tocmai la locul lor; vorbind însă de beţie în genere, ne-am folosit de această ocasie pentru a desgropa nişte texte pe care mulţi din cei bătrâni chiar nu le cunosc. **Dragoste. Pravila lui V. Lupu.**

[1]) Vedi *suprà*, p. 127, text şi nota 2.

care va contra-semna actul. Judecătorul care instrumentează, după ce constată identitatea testatorului, în procesul verbal de autentificare prin mijloacele mai sus expuse, cetește testamentul din cuvênt în cuvênt, în audul[1]) și în fața, adecă în presența testatorului, întrebându'l dacă cele cuprinse în el sunt cu consimțĕmêntul sĕu (art. 10. L. 1886) și din libera sa voință (art. 862 C. civ.), etc. Toate cele ce preced sunt prescrise sub pedeapsă de nulitate a procesului verbal de autentificare (art. 33, *in fine*, L. din 1886).

Art. 861 C. civ. și 11 L. din 1886. Cetirea testamentului trebuind, în legea noastră, să se facă de judecătorul care instrumentează (art. 861 C. civ. și 11 L. din 1886), de aici resultă că el nu poate fi cetit de grefier sau de o altă persoană, nici de însuși testatorul. Este adevarat că, în Francia, se admite soluția contrară[2]); însă este de observat că art. 972 din Codul francez nu prevede de cine trebue să se facă cetirea, ci numai că testamentul va fi cetit... *il doit en être donné lecture au testateur en présence des témoins.*

In baza acestor principiĭ, Curtea din Iași anulase testamentul autentic a defunctei Roxandra Sofian, sub cuvênt că procesul verbal de autentificare nu cuprindea mențiunea că testamentul a fost cetit testatoarei de către judecător, de oare ce formula „cetindui-se“ sau „ce i s-a cetit“, în-

---

[1]) Testatorul trebuind deci să audă cetirea făcută de judecător ca să'și poată da consimțĕmêntul sĕu, individul cu desevêrșire surd, *qui omnino non exaudit, non qui tardè exaudit* (Instit. II, 12, *Quibus est permissum testamenta facere,* § 3), sau atins de o suriditate destul de mare pentru a nu putea audi cetirea ce i s'ar face (Cas. fr., *La Loi* din 16 mai 1899, No. 113), nu este capabil de a face un testament autentic, ci numai un testament mistic sau olograf. Constatarea făcută de judecător că testamentul a fost cetit *în audul* testatorului, face credință *erga omnes* și nu se poate invoca, ca nulitate, surditatea dispunĕtorului, mai ales dacă înaintea instanței de fond partea n'a pretins că surditatea era complectă. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1886, p. 414 și 878. *Dreptul* din 1887, No. 7. Din faptul că testatorul trebue să declare că testamentul este iscălit de dênsul și făcut din libera sa voință, mai resultă încă că acel cu desevêrșire mut, *qui loqui nihil potest, non qui tardè loquitur* (Instit., *loco cit.*), nu poate testa în forma autentică, ci numai în acea olografă sau mistică, dacă știe însă a scri și a ceti (art. 864, 865, 866).

[2]) Cpr. Laurent, XIII, 325, p. 374.

trebuințată în specie de judecător, n'ar fi fost îndestulătoare. Această decisie a fost însă cu drept cuvênt casată, recursul fiind susținut de doi jurisconsulți eminenți, D-nii Eug. Stătescu și Toma Stelian, de oare ce legea nu cere cuvinte sacramentale pentru constatarea îndeplinirei unei formalități, fiind suficient ca îndeplinirea acestei formalități să resulte din termenii întrebuințați în act. Ori, în specie, din procesul verbal de autentificare resulta neîndoios că atât cetirea cât și celelalte formalități, care au precedat ori urmat cetirea, fusese îndeplinite de judecătorul ce instrumentase, și în specie, formula gramaticală „cetindu-i-se" sau „ce i s-a cetit" era echivalentă cu formulă „cetindu-i" sau „i am cetit" [1]).

Nu vom insista mai mult asupra autentificărei testamentelor, pentru că această materie a mai fost o dată studiată în t. IV a lucrărei noastre, p. 435 urm., ci vom trece la celelalte autorități care au dreptul de a învesti unele acte cu formula autenticităței.

Actele autentificate de alte autorități de cât tribunalul.

Am vědut că, în legislația noastră, autoritatea competentă de a autentifica actele este în genere tribunalul de județ, un singur judecător avênd această cădere (art. 11 L. din 1886).

Osebit de tribunalele de județe, mai sunt și alte autorități care, prin excepție, au competința de a autentifica unele acte.

Astfel, judecătoriile de ocoale au competința să autentifice foile dotale până la valoarea de 3000 lei inclusiv. Chiar când foaea dotală conține bunuri nemișcătoare sau obiecte mobile altele de cât bani, părțile sunt ținute a face prețeluirea acestora în însuși actul dotal. Această prețeluire obligatorie nu operează însă vêndarea mobilelor, afară numai dacă în foaea dotală nu se dice anume aceasta [2]). Când constituirea de dotă cuprinde bunuri

Actele ce pot autentifica judecătoriile de ocoale. Art. 3 și 5 L. din 1886. Art. 66 L. jud. de ocóle din 1896. Art. 718 Pr. civ.

[1]) Vedi Bulet. Cas. S-a 1, anul 1897, p. 1209 și *Curierul judiciar* din 1897, No. 42. Tot în acest sens s'a pronunțat și curtea din Galatz, ca instanță de trimitere. *Dreptul* din 1898, No. 33.

[2]) După art. 1245 din Codul civil, prețeluirea obiectelor mișcătoare face din contra pe barbat proprietar a acestor o- Art. 1245 C. civ.

nemişcătoare, părţile sunt obligate a depune şi o copie de pe actul dotal. Această copie va fi înaintată de judecătorul de ocol, îndată după autentificarea foiei dotale, către grefierul tribunalului unde este aşezat imobilul, spre a transcrie această mutaţie a proprietăţei în registrul de transcripţie. Judecătorul de ocol şi grefierul tribunalului sunt personal respundětori, fie care în ceea ce 'i priveşte, de neîndeplinirea obligaţiei ce li se impune. *Grefa tribunalului unde s'a făcut transcrierea, va respunde judecătoriei respective, în cel mai scurt timp, că s'a făcut transcrierea* (art. 718 Pr. civ. şi 66 L. jud. de ocoale din 1 iunie 1896 [1]).

Judecătoriile de ocoale nu au însă această competinţă de cât numai atunci când părţile, sau cel puţin una din ele, îşi are domiciliul sau reşedinţa în cuprinsul acelei judecătorii (art. 3 L. p. autentif. actelor din 1886).

Competinţa judecătoriilor de ocoale fiind excepţională şi numai *în privinţa foilor dotale*, de aici resultă că celelalte contracte matrimoniale, chiar ale sătenilor, vor fi autentificate de tribunal (art. 1228 C. civ. şi 708 urm. Pr. civ.), de câte ori părţile n'au adoptat regimul dotal, chiar dacă ar fi vorba de o sumă mai mică de 3000 de lei.

Judecătoriile de ocoale mai au încă competinţa de a autentifica, tot sub condiţia ca părţile sau macar una din ele să aibă domiciliul sau reşedinţa în cuprinsul judecătoriei:

a) Contractele constatând obligaţiuni *personale* sau convenţiuni asupra bunurilor mişcătoare până la valoarea de lei 3000 inclusiv;

b) Ori ce alte acte de asemenea natură a căror valoare s'a determinat de părţi, sau al căror obiect întră în competinţa ḑiselor judecătorii pentru a fi judecate în primă sau ultimă instanţă;

c) Procurele pentru a representa şi a sta în justiţie, pentru a face apel [2]), etc., ori care ar fi valoarea şi na-

---

biecte, el remânênd debitor de preţul lor (*estimatio facit venditionem*), afară de casul când s'a prevěḑut în contractul de căsătorie că preţeluirea nu face vênḑarea.

[1]) Acest ultim paragraf al art. 718 Pr. civ., care obligă pe grefierul tribunalului de a încunoştiinţa cât de curênd pe judecătorul de ocol că actul dotal s'a transcris, a fost adaos de Senat, pe cale de amendament, după propunerea D-lui senator P. Th. Missir.

[2]) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1891, p. 738.

tura litigiului, când mandatarul locueşte în cuprinsul acelui ocol;

d) Tocmelele sau contractele încheiate în târguri şi bâlciuri (ermaroace), independent de ori ce condiţiune de domiciliŭ sau reşedinţă a părţilor contractante (art. 3 p. autentif. actelor din 1886). In privinţa tuturor acestor acte, autentificarea se face de judecător sau de ajutorul sěu, acolo unde mai există încă ajutoare, asistat de scriitor, care ţine loc de grefier. Contra-semnarea scriitorului este cerută sub pedeapsă de nulitate, ca şi acea a grefierului. (Art. 11 L. p. autentif. actelor din 1886).

Se exceptează din competinţa judecătoriilor de ocoale testamentele [1]) şi actele translative de proprietate imobiliară, sau constitutive de drepturi reale asupra imobilelor, care remân exclusiv de competinţa tribunalelor, chiar când valoarea obiectului ar întra în competinţa acelor judecătorii (art. 5 şi 33 L. p. autentif. actelor din 1886). Art. 5 şi 33 L. din 1886.

O altă autoritate care earăşi, prin excepţie, are căderea de a autentifica unele acte, este judecătoria comunală, desfiinţată prin legea judecătoriilor de ocoale din 1894, redactată în mare parte de noi, pe când eram secretar general la Ministeriul de justiţie, şi reînfiinţată prin acea din 1896. Compet. judecăt. comunale. Art. 4 L. din 1886.

Aceste judecătorii au competinţa de a autentifica următoarele acte, dacă ambele părţi sau macar una din ele 'şi are domiciliul sau reşedinţa în acea comună [2]):

a) Toate actele locuitorilor săteni a căror autentificare le este conferită prin legi speciale;

---

[1]) Cu toate că textul legei este formal, s'au găsit presidenţi de tribunale care au delegat pe un judecător de ocol pentru a instrumenta în asemenea materie. Se înţelege că asemenea testamente au fost anulate pentru lipsa de calitate a funcţionarului care a instrumentat. Cpr. Trib. Putna şi Cas. rom. *Dreptul* din 1893, No. 9 şi din 1891, No. 42. Vedi şi t. IV a lucr. noastre, p. 436, text şi nota 1, t. VI, p. 609, nota 2.

[2]) Faptul domiciliului sau reşedinţei într'o comună, sau în cuprinsul unei judecătorii de ocol, se constată prin cunoştinţa personală a primarului sau judecătorului, care autentifică actul, atestată în procesul verbal; sau, în caz de a nu fi cunoscută partea, prin certificatul primăriei unde partea îşi are acel domiciliu sau reşedinţă. Acest certificat se va menţiona prin numěrul şi data sa şi aratarea autorităţei de la care Art. 6 L. din 1886.

b) Ori ce alte acte constatând obligaţiuni sau convenţiuni asupra bunurilor mişcătoare până la valoare de lei 300 inclusiv;

c) Procurele pentru a se înfăţişa şi a sta în judecată înaintea ori căror instanţe judecătoreşti, când mandatarul îşi are domiciliul sau reşedinţa în acea comună, nu însă şi procurele pentru a face un act judecătoresc, de ex. o transacţiune [1]).

d) Tocmelele sau contractele încheiate în têrguri şi bâlciuri, dacă valoarea lucrului nu trece peste lei 300, independent de ori ce condiţie de domiciliŭ sau reşedinţă (art. 4 L. p. autentif. actelor din 1886).

Art. 11 L. din 1886. La judecătoriile comunale, autentificarea se face de primar, asistat de notar [2]). Contra-semnarea notarului este cerută, ca şi acea a grefierului, sub pedeapsă de nulitate (art. 11 L. din 1886).

Contra-semnarea din partea ajutorului de notar. Nulitate. O procură sau un alt act, a cărui autentificare s'a făcut de primarul unei comune rurale, este nul, dacă procesul verbal de autentificare a fost contra-semnat de ajutorul de notar, întru cât legea comunală nu prevede asemenea funcţionari, care să înlocuiască pe notar, când acesta ar fi nevoit a absenta [3]).

Imprumuturi constituite către Creditul agricol. Art. 38 L. din 2 iunie 1892. Primarii rurali cu ştiinţă de carte ai domiciliului împrumutatului, mai au încă competinţa de a autentifica împrumuturile către creditul agricol. Dacă primarul nu ştie să scrie şi să citească, autentificarea se face, după cererea părţei, de ajutorul de primar sau consilierul comunal care ştie carte. Dacă nici unul din aceştia nu ştie carte, autentificarea se face de judecătoria ocolului în care domiciliază împrumutatul, sau de judecătoria de ocol de la reşedinţa sucursalei Creditului agricol. Membrii comisiunei interimare au aceiaşi competinţă ca şi primarul şi membrii consiliului comunal. Infăţişarea Creditului agricol înaintea

---

emană, în procesul verbal de autentificare şi se va pastra la dosar (art. 6 L. p. autentif. actelor din 1886).

[1]) Cpr. C. din Bucureşti. *Dreptul*, No. 51 din 1900.

Art. 11, § ultim L. din 1886. [2]) Dacă în vre-o comună rurală, se întâmplă ca primarul să nu ştie carte, autentificarea actului nu se poate face de primar. Părţile se vor adresa, în asemenea caz, la judecătoria de ocol respectivă (art. 11, § ultim L. din 1886.).

[3]) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, anul 1888, p. 772. C. Craiova. *Curierul judiciar* din 1900, No. 41.

autorităţei chemate a autentifica actul, nu este obligatorie. Actul se poate autentifica şi numai în presenţa celui ce voeşte să se împrumute, în care caz funcţionarul public îndeplineşte formele numai faţă cu dênsul, luând act de declaraţiunile lui, conform legei (art. 38 L. din 2 iunie 1892) [1].

In fine, Consiliile comunale a domiciliului muncitorului contractant, şi numai ele, au competinţa de a autentifica toate tocmelele de munci agricole, îndeplinind formele prevědute de art. 14 şi urm. din L. de la 28 mai 1893 (art. 6 şi 7 din suscitata lege) [2]. Lucrări de munci agricole. L. din 28 mai 1893.

Toate contestaţiile isvorîte din tocmeli agricole se judecă de judecătoriile comunale, ţinêndu-se samă de dispoziţiile speciale ale legei acelor tocmeli, cu drept de apel la judecătoria de ocol, dacă reclamaţia este mai mare de cât cinci lei (art. 21 L. p. judec. de ocoale din 1 iunie 1896). In aceste contracte, clausele penale şi acele de solidaritate sunt cu desevêrşire oprite (art. 2 L. din 28 mai 1893 şi art. 1 L. din 20 fevr. 1879) [3]. Art. 21 L. jud. de ocoale din 1896.

---

1) In cât priveşte actele de amaneturi constituite în favoarea *Băncei agricole* (care nu trebueşte confundată cu *Creditul agricol*), ele se autentifică de tribunale şi se înscriu într'un registru special al tribunalului şi al comunei respective (art. 12 L. din 1 april 1895, care modifică, în unele privinţe, pe acea din 1 april 1894). Cpr. în privinţa acestor împrumuturi. C. Galatz. *Dreptul* din 1901, No. 29. Imprumuturi constituite către Banca agricolă. Art. 12 L. din 1 april 1895.

2) Aceiaşi soluţie era admisă şi în legile anterioare, din 14 mai 1882 (art. 5), şi din 18 martie 1866, modificată prin acea din 7 april 1872. De şi art. 9 din această din urmă lege prescrie cetirea de către consiliul comunal a tocmelelor agricole in presenţa părţilor contractante, s'a decis că această formalitate nu este perscrisă sub pedeapsă de nulitate. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1875, p. 128. Această decisie mai pune încă în principiu, pe de o parte, că trecerea unui asemenea contract într'un alt registru de cât acel regulat, nu atrage nulitatea lui, ear pe de alta, că autentificarea din partea consiliului comunal n'ar fi nulă, dacă la instrumentare ar fi luat parte un secretar numit provisor, fără ca numirea lui să fi fost aprobată de autoritatea competentă (atunci comitetul permanent). Art. 15 din legea actuală de la 28 mai 1893 cere însă, *sub pedeapsă de nulitate*, ca contractul să fie cetit în faţa şi audul tuturor părţilor contractante, precum şi declararea lor prin graiŭ că cele cuprinse în contract sunt conform cu libera lor voinţă şi că nu au nici o contestaţie de opus. Legile anterioare de munci agricole din 1866 şi 1882.

3) Vedi t. VI a lucr. noastre, p. 175, t. şi nota 3; p. 269 şi 286, nota 1.

Art. 26 L. din 28 mai 1893. Actele de tocmeli agricole, făcute în termenii prevĕḑuţi de lege, sunt executorii, după ce se vor învesti cu formula excutorie de către consiliul comunal, după cererea părţilor (art. 26 L. din 28 mai 1893).

Despre actele autentice facute în străinătate.

Pentru ca un act autentic făcut în străinătate să'şi poată produce efectele sale în România, el va trebui să fi fost făcut de autorităţile competente străine, conform legilor respective şi regulei de drept internaţional *Locus regit actum*, consacrată prin art. 2 § ultim, 34, 152, 885 şi 1773 C. civ., sau de agenţii diplomatici ori consulari români din străinătate [1]), care au capacitatea de a instrumenta, cu observarea formelor prescrise de legea pentru autentificarea actelor de la 1886 (art. 34 din această lege; art. 90 urm. Regul. consular din 20 iunie 1880; art. 23 L. din 13 fevr. 1894 pentru reorg. Minist. afacerelor străine).

Agenţii diplomatici sau consulari români din străinătate sunt în drept a autentifica şi legalisa acte şi contracte nu numai între Români şi persoanele ţărei în care ei funcţionează, ci şi acte numai de ale acestor din urmă, care privesc afaceri ce au a se sevêrşi în România. Astfel, un consul român din o ţară străină este competent a autentifica sau legalisa procura ce un locuitor din acea ţară, neromân, voeşte a trimete unei persoane în România, spre a intenta un proces înaintea autorităţilor judecătoreşti române. (Cpr. art. 21 al conv. consulare din 1881, încheietă cu Italia [2]).

[1]) Cpr. Cas. rom. şi C. Iaşi. Bulet. S-a 1, 1885, p. 92 şi *Dreptul* din 1884, No. 53.—Secretarii, ataşaţii şi cancelarii, pot exercita prin delegaţiune totul sau parte din aceste atribuţiuni (art. 24 L. din 13 fevr. 1894). Cpr. C. Bucureşti. *Dreptul* din 1900, No. 17 şi *C. judiciar* din acelaşi an, No. 18. Sub legea anterioară de la 21 martie 1873, în lipsă de text, chestiunea era controversată. Veḑi decisiile citate în Christescu, *C. civ. adnotat*, art. 1171, No. 38. — Şeful unei legaţiuni sau acela care'l înlocueşte, când dă autenticitatea unui act, nu are nevoe de a fi asistat de un grefier. C. Bucureşti. *Dreptul* din 1900, No. 17 şi *C. judiciar* din 1900, No. 18.—*Contrà*. Trib. Ilfov (sentinţă reformată). *Dreptul* din 1899, No. 82.

[2]) Cas. rom. *Dreptul* din 1896, No. 43 şi 79. Bulet. S-a II, anul 1896, p. 1434.

Actele emanate de la legaţiuni străine nu vor fi admise de către autorităţile din ţară, dacă nu vor fi legalisate de Ministerul de externe (art. 19 Regul. pentru legaţiunele române din străinătate de la 27 iunie 1880) [1]).

Actele autentificate de consulatele şi legaţiunele române din străinătate se pot învesti cu formula executorie de tribunalul domiciliului uneia din părţile partaşe la actul autentic. „Am modificat art. 375 din proc. civilă, dice Ministrul justiţiei, în expunerea de motive [2]), punêndu'l în concordanţă cu art. 20 din legea autentificărei actelor, şi determinând competinţa autorităţilor pentru învestirea actelor autentificate de consulatele şi legaţiunele române din străinătate". Art. 375, § 2 Pr. civ.

Dacă nici una din părţi nu'şi are domiciliul în ţară, titlul executor se va putea încuviinţa de tribunalul Ilfov (art. 375, § ultim). Această ultimă disposiţie a fost adaosă în Senat pe cale de amendament, după propunerea D-lui C. G. Ioan, şi a fost primită fără nici o discuţie [3]). Art. 375 § ultim. Pr. civ.

In cât priveşte actele autentificate de autorităţile străine conform legei ţărei unde ele au fost întocmite (art. 2, § ultim C. civ.), despre care legea nu dice nimic, ele se vor investi cu formula executorie de autoritatea judecătorească competentă din localitatea unde ele vor avea să'şi primească executarea, această autoritate îndeplinind aceleaşi forme ca şi pentru hotărîrile străine (art. 374 Pr. civ.). Art. 12 din convenţia consulară, încheiată la 1881 cu Italia, este expres în această privinţă, şi acest text este aplicabil prin analogie tuturor Statelor cu care România nu are convenţiuni speciale, destul este numai ca să existe o reciprocitate de fapt (art. 374 Pr. civ. [4]). Art. 374 Pr. civ.

Despre actele legalisate sau adeverite.

Legiuitorul confundă adese-ori legalisarea cu autentificarea, însă aceste două operaţiuni trebuesc distinse, pentru că nu sunt identice. Aceasta resultă din însuşi legea Deosebire între legalisare şi autentificare.

---

1) Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1892, No. 18 şi Bulet. S-a 1, anul 1891, p. 978. C. Iaşi. *Dreptul* din 1889, No, 45.
2) Vedi *Pr. civ.* ed. of., p. 29.
3) Vedi *op. cit.*, p. 415, 416.
4) Cpr. Em. Cernătescu, *Dreptul* din 1901, No. 28.

pentru autentificarea actelor, care, după ce se ocupă despre actele autentice și formele autenticității (art. 8 urm.), tratează în un cap. a parte despre legalisarea actelor sub semnătură privată (art. 7 și 24—29). Apoi, în unele casuri, legiuitorul prescrie o procură autentică [1]), mulțămindu-se în altele cu o procură legalisată (art. 94 Pr. civ.). O deosebire trebue deci să existe între autentificare și legalisare. Care este această deosebire? Legalisarea constată data certă a actului (art. 1182 C. civ.) și identitatea părților care l'au subscris (art. 7 și 24 urm. L. p. autentificarea actelor), ear autentificarea mai constată încă, pe lângă acestea, și liberul consimțământ al părților (art. 10 L. din 1886) [2]).

Art. 26 L. din 1886. Există însă un caz în care și legalisarea trebue să constate că actul este făcut cu consimțământul părței: aceasta este în caz când partea nu știe carte sau, din o causă oare care, nu poate să subscrie: „In privința celor ce nu știu carte sau nu pot subscrie, dice art. 26 din legea pentru autentificarea actelor de la 1886, procesul verbal de legalisare trebue să constate: 1º Presentarea părților și a scriitorului actului înaintea judecătoriei sau primăriei și identitatea lor; 2º cetirea actului din cuvênt în cuvênt în

---

1) Vedi, de exemplu, art. 23, 52, 1781, 1788 C. civ., art. 8 L. p. autentif. actelor din 1886, etc. După acest din urmă text, un act autentic nu se poate face prin procurator, dacă acesta nu are o procură autentică, căci altfel actul n'ar fi nici el autentic. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1889, p. 1039.—In cât privește casurile în care legea cere o procură autentică, vedi t. VI, p. 457, nota 2 și tratatul nostru în limba franceză, p. 292, nota 2. In cât privește mandatul neaparat pentru a putea primi o plată, vedi t. VI, p. 456, 457.

2) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1883, consid. de la p. 822 și Trib. Iași. *Dreptul* No. 17 din 1883.—Această deosebire, pe care tribunalul o face foarte bine între legalisare și autentificare, înaintea legei asupra autentificărei actelor din 1886, este aceiași și în urma promulgărei acestei legi (art. 7).

Art. 7 L. din 1886. S'a decis chiar că, în legalisarea ce autoritatea polițienească dă actelor deferite competinței sale, este destul ca ea să certifice în josul actului că semnătura este a persoanei subscrise în el, fără a fi ținută de a mai face mențiune despre identitatea persoanei. Cas. rom. Bulet. S-a II, anul 1895, p. 1482. Această soluție pare însă contrară art. 7 § ultim din legea pentru autentificarea actelor.

auḑul tuturor [1]); 3⁰ declaraţia părţilor sau uneia din ele că nu ştie sau nu poate subscrie; 4⁰ declaraţia părţei care nu ştie subscrie *că actul ce i s'a cetit este făcut cu consimţĕmêntul sĕu şi că voeşte să se legaliseze*".

S'a decis, în baza acestui text, care nu se aplică la autentificare, ci numai la legalisare [2]), că procura semnată prin punere de deget nu este valabilă, dacă procesul verbal de legalisare a semnăturei nu constată presentarea părţei înaintea autorităţei respective (în specie era vorba de un comisar poliţienesc), identitatea ei, cetirea actului din cuvênt în cuvênt în auḑul părţei, declaraţia ei că nu ştie sau nu poate subscrie, şi că procura ce i s'a cetit este făcută cu consimţĕmêntul sĕu şi că ea voeşte să se legaliseze [3]). Legiuitorul a luat aceste precauţiuni în privinţa persoanelor care nu ştiu carte, pentru că voinţa lor poate fi alterată cu mai multă uşurinţă.

Autorităţile competente spre a legalisa actele sunt tot acele care au competinţa de a le autentifica, afară de autorităţile poliţieneşti, care nu au nici o competinţă în această din urmă privinţă. **Autorităţile competente spre a legalisa actele.**

Eată actele care pot fi legalisate de poliţaiĭ şi comisarii de poliţie, în oraşele unde sunt asemenea autorităţi: **Actele care pot fi legalisate de poliţaiĭ şi comisariĭ de poliţie. Art. 7 L. din 1886.**

1⁰ Procurele de ori ce natură, însă numai pentru a sta în judecată înaintea autorităţilor administrative sau judecătoreşti, afară de casurile, bine înţeles, în care legea cere o procură autentică [4]);

2⁰ Procurele pentru a primi pensiĭ sau lefuri şi chitanţele constatând aceste primiri, precum şi biletele pentru vênḑări de vite;

---

[1]) In privinţa actelor autentice în genere, legea cere numai ca actul *să se cetească în auḑul lor* (art. 10 L. din 1886), *cetirea din cuvênt în cuvênt* nefiind prescrisă de cât în privinţa testamentelor (art. 861 C. civ.). Cpr. C. Craiova. *Dreptul*, No. 2 din 1890. Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1887, No. 31. C. Focşani. *Dreptul*, No. 64 din 1886.

[2]) C. Bucureşti. *Dreptul*, No. 32 din 1891.

[3]) Cas. rom. (12 sept. 1900). *C. judiciar* din 1900, No. 66, decisie pronunţată în urma unei diverginţe, la judecarea căreia am luat şi noi parte. *Idem*. C. Bucureşti şi Cas. rom. S-a 1 (4 iunie 1896). *Dreptul* din 1892, No. 54 şi Bulet. Cas. 1896, p. 949.

[4]) Veḑi aceste casuri aratate *suprà*, p. 144, nota 1 şi în t. VI, p. 457, nota 2.

3⁰ Conturile şi facturile pentru furnituri de ori ce natură şi până la ori ce sumă;

4⁰ Certificatele medicale.

In toate aceste casuri, restrictiv determinate de lege [1]), autoritatea poliţienească, încredinţându-se de identitatea părţilor, certifică în josul actului că semnătura este a persoanei subscrise în act (art. 7 L. din 1886).

Judec. de ocoale şi comunale.

In ceea ce priveşte judecătoriile de ocoale, vedi *suprà*, p. 137 urm., şi art. 3, 5 şi 11, § ultim L. din 1886; ear în ceea ce priveşte judecătoriile comunale, representate prin primarul comunei, vedi *suprà*, p. 139 urm.

Procură semnată prin punere de deget.

S'a decis, înainte de legea din 1886 asupra autentificărei actelor, că primarii şi cei-lalţi funcţionari administrativi au competinţa de a legalisa procurele subsemnate prin punere de deget, şi că asemenea procuri, acolo unde legea nu cere o procură autentică, sunt valide, chiar dacă iscălitura funcţionarului este făcută prin punerea unei stampile sau a sigiliului comunal [2]); însă asemenea soluţie este inadmisibilă astădi, faţă cu art. 11, § ultim din legea pentru autentificarea actelor, după care primarul care nu ştie carte nu poate să legaliseze nici un act.

Procură legalisată de intendentul penitenciarului.

S'a mai validat, tot înaintea legei din 1886, o procură legalisată de intendentul penitenciarului unde era deţinut mandantele [3]); însă acest funcţionar nu avea nici atunci şi nu are nici astădi asemene competinţă.

Art. 27 L. din 1886.

Autorităţile competente de a legalisa actele sunt deci numai acele aratate mai sus, şi asemenea acte, fie sub semnătură privată, fie subscrise prin punere de deget, au aceiaşi forţă probantă ca şi actele autentice, pentru tot ce funcţionarul public competent a constatat că i s'a declarat de părţi, sau că s'a petrecut înaintea sa (art. 27 L. din 1886). Constatarea făcută de funcţionarul competent *propriis sensibus, de visu et auditu*, nu poate deci fi dărâmată

---

[1]) Astfel, autorităţile poliţieneşti nu au cădere de a legalisa procurele ce se dau pentru constituirea unei ipoteci convenţionale (Cas. rom. C. Bucureşti şi Iaşi. Bulet. S-a 1, 1881, p. 238; *Dreptul* din 1884, No. 2. *Dreptul* din 1894, No. 50), şi cu atât mai puţin a legalisa însuşi actul de ipotecă. C. Bucureşti. *Dreptul*, *loco cit.*

[2]) Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1882, p. 1090. C. Iaşi, *Dreptul* din 1885, No. 28.

[3]) Cas. rom. S-a 1. Bulet. anul 1876, p. 255.

de cât prin inscrierea în falş; numai sinceritatea faptelor constatate poate fi combătută prin dovada contrară.

Aşa dar, o procură sau un alt act din acele prevědute de lege, subscrise prin punere de deget sau prin aplicarea unei stampile, sunt valide, dacă ele au fost legalisate de autoritatea competentă [1]), îndeplinindu-se, bine înţeles, formalităţile prescrise de art. 26 din legea pentru autentificarea actelor.

Legalisarea oblig. unilaterale semnate prin punere de deget.

Se întâmplă însă adese-ori că autorităţile administrative sau poliţieneşti, întemeindu-se pe un vechiŭ obiceiŭ al pământului, consacrat atât prin Codul Calimach (art. 1179 urm.) cât şi prin Codul Caragea (art. 8, parte VI, capit, 2 de la cărţi) [2]), şi care îşi are origina sa în dreptul roman [3]), legalisează şi astăḑi obligaţiĭ unilaterale semnate prin punere de deget sau prin aplicarea unui sigil (cpr. art. 126, Cod. german), şi în asemenea caz, naşte întrebarea dacă asemenea acte au vre-o putere probatorie, de câte ori ele sunt contestate de părţi.

S'a decis, şi noi înşi-ne am susţinut altă dată, înainte de promulgarea legei asupra autentificărei actelor [4]), că legalisarea semnăturei unui act subscris prin punere de deget constitue un act autentic, în ceea ce priveşte validitatea semnăturei, când este afirmată de un ofiţer public care are dreptul de a instrumenta în locul unde actul a fost făcut, fie acea semnătură însemnată în litere, fie prin o cruce sau prin alte semne [5]).

---

[1]) Această soluţie era admisă şi înaintea legei asupra autentificărei actelor. Cpr. C. Iaşi şi Trib. Vaslui. *Dreptul* din 1885, No. 28 şi 61.

Codul Caragea.

[2]) După Codul Caragea (art. 6, partea III, capit. 2 p. vênḑări), vênḑarea chiar a unui nemişcător era validă, dacă era făcută prin act scris şi iscălit de doi marturĭ şi de scriitorul actului, care putea fi chiar şi notarul satului, de câte ori părţile nu ştieau carte. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1898, p. 67.

[3]) *„...Vel si ignarus sit litterarum, vel scribere præpediatur, speciali tabulario ad hoc solum adhibendo, ut pro eo litteras supponat...“* L. 22, § 2, Cod., *De jure deliberandi*, etc., 6, 30 şi Basil., 35, 14, L. 22, § 2. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1883, consid. de la p. 307.

[4]) Veḑi *Dreptul* din 1883, No. 15.

[5]) Veḑi în acest sens, Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1872, p. 67 şi *Dreptul* din 1872, No. 23. Bulet. 1883, p. 304 urm. şi *Dreptul* din 1883, No. 36. Bulet. 1885, p. 36. Bulet. 1890, p. 162

Această soluţie, care era controversată înaintea legei din 1886, este însă inadmisibilă astădi. In adevĕr, un act, altul de cât acele anume prevĕdute de lege, semnat prin punere de deget, fie el chiar legalisat de o autoritate poliţienească sau administrativă, nu este valid nici ca act autentic, nici ca act sub semnătură privată, punerea de deget nefiind o semnătură, asemenea legalisare conferind actului numai dată certă (art. 1182), fără ca el să poată constitui prin sine o probă sau macar un început de probă [1]).

Tocmeli agricole.

Numai tocmelele agricole, legalisate de consiliile comunale, în baza unei legi speciale, sunt autentice [2]).

Art. 28 şi 29 L. p. autentif. actelor.

Aceasta resultă mai cu samă din art. 28 al legei pentru autentificarea actelor, care are următoarea cuprindere: „Cei ce nu ştiu carte şi care subscriu prin punere de deget sau prin aplicarea unui sigiliŭ, nu se pot obliga sub semnătură privată de cât până la concurenţa de 150 lei (se înţelege lei noi). In acest caz, pentru ca inscrisul să fie valabil, el trebue să fie subscris de scriitorul lui şi să se arăte într'ênsul numele, profesiunea şi domiciliul a doi marturi care au fost faţă la încheierea convenţiunei şi facerea inscrisului". De şi acest text nu spune că inscrisul trebue să fie legalisat, aceasta resultă însă de la sine, întru cât el este pus sub rubrica: *despre legalisarea actelor sub semnătură privată*; şi apoi, art. următor (29) adaugă: „Dacă *legalisarea actelor celor ce nu ştiu carte* este vicioasă sau incomplectă, existenţa sau validitatea obligaţiunei se poate combate de dênşiĭ pe toate căile de drept".

Soluţia de mai sus presupune însă că partea care a pus degetul sau sigilul sĕu, tăgădueşte acest fapt, căci dacă el se recunoaşte dator, dovada resultă din mărturisirea sa [3]).

C. Focşani. *Dreptul* din 1885, No. 78 şi din 1886, No. 50. C. Craiova. *Dreptul* din 1883, No. 36. Jud. ocol. Roşiori. *Dreptul* din 1881, No. 62, etc.

1) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1879, p. 779 şi *Dreptul* din 16 martie 1880, No. 10. Bulet. 1880, p. 47 şi 141. Bulet. 1881, p. 240 şi 913. Bulet. 1883, p. 167. C. Bucureşti. *Dreptul* din 1875, No. 57; din 1880, No. 10; din 1884, No. 2. Trib. Vaslui şi Tutova. *Dreptul* din 1882, No. 65 şi din 1883, No. 3 şi 15. C. Iaşi. *Dreptul* din 1882, No. 55 şi din 1894, No. 50. Trib. Dorohoi, *Dreptul*, No. 26 din 1893, etc.

2) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1880, p. 141. Vedi şi *suprà*, p. 141.

3) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1894, p. 95 şi *Dreptul* din 1894, No. 35.

Efectele actului autentic nul pentru lipsă de forme sau din causa incompetenței ori incapacității funcționarului care a instrumentat.

Art. 1172.—Actul care nu poate fi autentic din causa necompetinței, sau a incapacității funcționarului, sau din lipsă de forme, este valabil ca scriptură sub semnătură privată, dacă s'a iscălit de părțile contractante. (Art. 1176 urm., 1179 urm. C. civ. Art. 22 L. din 1886 p. autentif. actelor. Art. 1318 C. fr.).

Art. 22 L. din 1 sept. 1886.—Actul nul ca act autentic, pentru vre-un viciŭ sau lipsă de formă, poate valora ca act sub semnătură privată legalisat, sau ca act cu dată certă, sau ca început de dovadă scrisă, dacă însușește condițiunile cerute pentru unul sau altul din aceste acte. (Art. 1172 C. civ. Art. 68 L. din 25 ventôse anul XI).

Pentru ca un act să fie autentic se cer, după cum am vědut, mai multe condițiuni, și anume: 1⁰ Trebue ca el să fi fost primit de un funcționar public; 2⁰ ca acest funcționar să fi avut competința de a instrumenta; 3⁰ ca el să fi fost capabil, adecă să nu fi fost destituit, înlocuit sau macar suspendat [1]); și în fine, 4⁰ ca să se fi observat toate formele prescrise de lege.

Dacă prima condiție lipsește, adecă dacă acel care l'a primit nu era funcționar public, actul nu are nici o valoare. Dacă însă actul emană de la un funcționar public și există numai incompetință, incapacitate sau lipsă de forme legale, actul valorează ca act sub semnătură privată, dacă, bine înțeles, el este subsemnat de toate părțile contractante, cu toate că dispozițiile art. 1179 și 1180 n'ar fi fost observate [2]), și cu toate că el nu este datat [3]).

Aceasta lasă însă a se presupune că nu este vorba de un contract solemn; căci, în asemenea contracte, actele **Contracte solemne.**

---

[1]) Cpr. Pothier, *Oblig.* II. 732.

[2]) C. București. *Dreptul* din 1893, No. 77. Cas. fr. și C. Pau. D. P. 85. 1. 66. Sirey, 85. 1. 166. Sirey, 87. 2. 63. Marcadé, V, art. 1318, No. 1, p. 14. Baudry, II, 1181. Arntz, III, 305. Planiol, II, 153. Acollas, II, p. 933. Bonnier, *op. cit.*, 491. Thiry, III, 117. T. Huc, VIII, 227. Larombière, IV, art. 1318, No. 3. Laurent, XIX, 117. Demolombe, XXIX, 246. Ricci, *Delle prove*, 68. Mourlon, II, 1535, și toți autorii, afară de Delvincourt.

[3]) C. Douai. D. P. 1901. 2. 139.

sub semnătură privată n'au nici o valoare, de vreme ce forma autentică este substanțială [1]). *Forma dat esse rei.*

Oblig. sinalagmatice nesemnate de toate părțile. Inceput de probă.

Intr'o obligație sinalagmatică, dacă toate părțile care se obligă n'au subsemnat, actul care nu valorează ca autentic nu poate valora nici ca act sub semnătură privată, chiar dacă partea care ar fi trebuit să semneze ar fi debitoare solidaricește cu acea care a subsemnat [2]). Dar dacă actul, în asemenea caz, nu poate servi de probă, convențiunea ce el avea menirea de a constata este validă, dacă ea nu face parte din contractele solemne și dacă ea era perfectă în momentul redactărei actului. Ea va putea deci fi stabilită prin alte dovedi [3]), și actul semnat numai de o parte, ar putea, la nevoe, să servească ca început de probă scrisă (art. 22 L. p. autentif. actelor din 1886 [4]).

Casul în care actul n'a fost subsemnat de părți.

Din cele mai sus expuse resultă că actul nul ca act autentic n'ar fi valid ca act sub semnătură privată, dacă părțile, sau una din ele, ar fi declarat că nu știe sau nu poate să semneze [5]), sau dacă ar fi semnat prin punere de deget sau prin aplicarea unui sigil, pentru că aceasta nu constitue o semnătură [6]). Legea cerênd în adevĕr semnătura părților, actul nul ca act autentic nu poate valora ca act sub semnătură privată de cât sub condițiunea de a fi subsemnat de părți, sau de partea care se obligă, dacă este vorba de o obligație unilaterală.

---

1) Laurent, XIX, 127. Demolombe, XXIX, 249. Bonnier, 489. Larombière, IV, art. 1318, No. 6. Pand. fr., *Actes authentiques*, 29. Marcadé, V, art. 1318, No. VI, p. 21. Baudry, II, 1181. Vigié, II, 1581. Planiol, II, 152. Mourlon, II, 1533. Thiry, III, 119. C. Caen. Sirey, 45. 2. 77. Vedi și *suprà*, p. 47.

2) Cpr. Cas. fr. Sirey, 91. 1. 292. T. Huc, VIII, 227. Marcadé, V, art. 1318, No. 3, p. 16. Baudry, II, 1181. Demolombe, XXIX, 264, 265. Arntz, III, 305. Thiry, III, 117. Larombière, IV, art. 1318, No. 8. Laurent, XIX, 119. Bonnier, *op. cit.*, 490.—In privința obligațiilor unilaterale, precum ar fi, de exemplu, un împrumut, un deposit, etc., ele vor valora ca acte sub semnătură privată, dacă au fost semnate de debitor. Vedi autorii de mai sus.

Oblig. unilaterale.

3) *„Fiunt scripturæ ut per eas facilius probari possit quod actum est; sine his autem valet quod actum est, si aliunde habeat probationem“*. Cpr. Baudry, II, 1181.

4) Cpr. Laurent, XIX, 121 urm. T. Huc, VIII, 227.

5) Marcadé, V, art. 1318, No. 3, p. 16. Toullier D. IV, partea II, 135.

6) Vedi *suprà*, p. 148.

Ce trebue să decidem în caz când o parte ar fi făcut inaintea funcţionarului ce a instrumentat o declaraţiune mincinoasă că nu ştie a subsemna, declaraţie despre care s'ar fi luat act? Am vědut că testamentul ar fi în asemenea caz nul, pentru că aceasta ar fi un refus indirect de a-l iscăli, refus care s'ar putea explica ca un mijloc din partea testatorului de a scapa de stăruinţele acelora care l'ar fi silit a'şi face disposiţia sa de ultimă voinţă [1]).

Casul în care partea a făcut o declaraţie mincinoasă că nu ştie a subscrie.

Această soluţie este inadmisibilă însă în privinţa celor-lalte acte, pentru că lipsesc motivele care se invoacă în privinţa testamentelor. De câte ori deci o parte va fi declarat că nu ştie să scrie, pe când ştiea în realitate, cea-laltă parte va putea să dovedească că asemenea declaraţie este mincinoasă, şi în asemenea caz, actul va avea puterea unui act sub semnătură privată [2]).

Art. 1172 atribuind actului autentic neregulat valoarea unui act sub semnătură privată, de aici resultă mai multe consecinţe însemnate, şi anume: 1⁰ Actul nu are nici o valoare, dacă contractul ce el era menit a constata face parte din contractele solemne [3]); 2⁰ data lui nu face credinţă în contra terţiilor de cât în condiţiile determinate de art. 1182 [4]); 3⁰ semnătura actului, în caz de denegare sau de nerecunoaştere din partea aceluia căruia i se atribue, va trebui să fie verificată conform regulelor statornicite de procedura civilă (art. 162 urm) [5]).

Consecinţele care resultă din împrejurarea că actul autentic nul ca atare valorează ca act sub semnătură privată.

Simpla semnătură a părţilor contractante nu ajunge pentru ca actul nul ca autentic să valoreze ca act sub semnătură privată, ci mai trebue încă ca la confecţionarea lui, să fi intervenit un funcţionar public lucrând în această calitate. Deci, dacă n'a intervenit un funcţionar public, sau a intervenit un funcţionar care nu avea dreptul, după lege, a instrumenta în materie de autentificare, actul nu este nici autentic nici sub semnătură privată, de şi el ar fi subsemnat de părţi.

Intervenirea unui funcţionar public.

---

[1]) Veḑi t. IV a lucr. noastre, p. 443.
[2]) Veḑi Ricci, *Delle prove*, 73, p. 126, care citează în acest sens o decisie a curţei de apel din Turin, cu data de 26 mai 1868.
[3]) Veḑi *suprà*, p. 149, 150.
[4]) Baudry, II, 1181. Thiry, III, 118. Demolombe, XXIX, 248.
[5]) Pand. fr., *Actes authentiques*, 47. Laurent, XIX, 128.

Nesubsemnarea funționarului. Controversă. Aceiaşi soluție este admisibilă în caz când funcționarul public care a instrumentat, ar fi uitat de a subsemna actul, mai cu samă dacă nu s'au îndeplinit formalitățile prescrise de art. 1179 şi 1180, pentru că dovada că actul a fost primit de către un funcționar public nu poate să resulte de cât din semnătura acestui funcționar [1]. Asemenea act ar putea cel mult servi ca început de dovadă scrisă (art. 22 L. din 1886).

Despre puterea probatorie şi executorie a actelor autentice.

Art. 1173.—Actul autentic are deplină credință, *în privirea ori căreipersoane*[2]), despredispozițiunile şi convențiunile ce constată.

Executarea actului autentic, care este investit cu formula executorie, va fi suspensă prin punerea în acusațiune, când se intentă o acțiune criminală în contra pretinsului autor al actului. Ear când, în cursul unei instanțe civile, actul se atacă de falş, tribunalele pot, după împrejurări, a suspenda provisor executarea actului. (Art. 1171, 1174 C. civ. Art. 135, 162 urm., 375 Pr. civ. Art. 20 L. din 1 sept. 1886. Art. 123 urm. C. pen. Art. 8, 450 urm. Pr. pen. Art. 1319 C. fr.).

Art. 20 L. din 1 sept. 1886.—Actele autentificate, conform disposițiilor legei de față, sunt executorii din momentul exigibilităței

---

[1]) Marcadé, V, art, 1318, No. 5. Bonnier, 492. Demolombe, XXIX, 253, 262. Aubry et Rau, VIII, § 755, p. 217, 218, t. şi nota 69. Répert Sirey, *Acte authentique*, 189. Baudry, II, 1182. Laurent, XIX, 118. Pand. fr., *Actes authentiques*, 33. Massé-Vergé, III, § 589, p. 494, nota 9.—Vedi însă Larombière, IV, art. 1318, No. 2 şi 3, care aplică în specie art. 1172, considerând lipsa de semnătură a funcționarului ca un viciŭ de formă. Cpr. şi C. Gand. *Pasicrisie belge*, 83. 2. 51.

Deoseb. de redacție de la Codul francez. [2]) Textul corespundĕtor francez dice: *între părțile contractante şi moştenitorii sau representanții lor*, însă Marcadé (V, art. 1319, No. 2, p. 24) criticând aceste expresiuni, pe care redactorii Codului francez le au copiat din Pothier (*Oblig.*, II, 735), şi dicĕnd că actul autentic dovedeşte, până la inscrierea în falş, față cu ori-ce persoane, *id quod conventum aut actum est*, legiuitorul nostru a îndreptat acest viciŭ de redacție. Cpr. în acelaşi sens, Aubry et Rau, VIII, § 755, p. 210, nota 48 şi p. 212. Demolombe, XXIX, 269 urm. Pand. fr., *Actes authentiques*, 65. T. Huc, VIII, 228. Laurent, XIX, 134. Thiry, III, 121, Arntz, III, 308. Mourlon, II, 1525. Baudry, II, 1186. Répert. Sirey, *Acte authentique*, 219 urm. Bonnier, *op. cit.*, 508. Cas. fr. Sirey, 80. 1. 157, etc. Textul nostru este deci mai bine redactat de cât acel francez. Vedi şi *infrà*, p. 157, 158.

lor.—Formula executorie se va pune pe dênsele de aceiaşĭ autoritate care le a investit cu forma autentică şi în acelaşĭ mod ca şi pentru hotărîrile judecătoreşti.—Asupra actelor autentificate de vre-o judecătorie comunală, formula executorie nu se va putea pune de cât de judecătoria de ocol respectivă sau de tribunalul de judeţ. (Art. 1173 C. civ. Art. 135, 375 Pr. civ.).

Art. 1174.—Actul cel autentic, sau cel sub semnătură privată, are tot efectul între părţi despre drepturile şi obligaţiunile ce constată, precum şi despre aceea ce este menţionat în act, peste obiectul principal al convenţiunei, când menţionarea are un raport oare-care cu acest obiect.—Dară menţionările care au de obiect un fapt cu totul străin de acel al convenţiunei, nu pot servi de cât numai la un început de dovadă. (Art. 1171, 1176, 1191, 1197 C. civ. Art. 46 C. com. Art. 1320 C. fr.).

I. Puterea probatorie a actului autentic.

Actul autentic are o putere probatorie mai mare şi mai energică de cât actul sub semnătură privată [1]), şi aceasta din mai multe puncte de vedere :

1⁰ Simplul fapt a producerei unui act autentic regulat atrage în favoarea sa o presumţie de validitate, aşa că acela căruia el este opus trebue să'l rĕstoarne, justificând iregularităţile ce el invoacă. Această presumţie de validitate este foarte raţională, căci nici o convenţie n'ar mai fi fost sigură, dacă purtătorul unui act autentic ar fi fost pus în posiţie de a dovedi veracitatea actului sĕu.

Din contra, dacă reclamantul invoacă în sprijinirea dreptului sĕu un act sub semnătură privată, el este acela care va trebui să dovedească veracitatea instrumentului sĕu de probaţie, dacă adversarul sĕu nu recunoaşte semnătura sau scriptura actului (art. 1177, 1178 C. civ., 162 urm. Pr. civ [2]).

2⁰ Actul autentic face credinţă despre data sa până la inscrierea în falş, pentru că data face parte esenţială din însuşĭ actul [3]).

---

1) „Cărţile publice au mai multă credinţă de cât cele particulare“, ḑice art. 32, partea VI, capit. 2 din Codul Caragea. Cod. Caragea.

2) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1879, p. 904.—Acest principiu era admis şi sub Codul Caragea. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1880, p. 62.

3) Laurent, XIX, 135. Demolombe, XXIX, 270. Aubry et Rau, VIII, § 755, p. 210. Vigié, II, 1583. Arntz, III, 309. Répert. Sirey, *Acte authentique*, 231. Pand. fr., *Actes auth.*, 51, şi toţi autorii. Veḑi şi tom. IV a Comentariilor noastre, p. 445 text şi nota 2.

3° In fine, actul autentic face credinţă despre dispoziţiile şi convenţiile ce constată, până la inscrierea în falş sau până la dovada contrară.

Acest punct are însă nevoe de explicaţii.

Faptele care se cred până la inscrierea în falş.

Unele fapte se petrec sub ochii funcţionarului care instrumentează; astfel sunt, de exemplu: comparitia părţilor înaintea lui în cutare ḑi, declaraţia voinţei lor, subsemnarea actului (art. 10 L. din 1886) [1]), cetirea actului din cuvênt în cuvênt (art. 861 C. civ.), numărarea banilor, dacă ea s'a făcut înaintea funcţionarului public şi el o atestă, etc.; toate aceste fapte şi altele de asemenea natură sunt creḑute nu numai *inter partes*, dar şi în privinţa terţiilor, până la inscrierea în falş, adecă nu vor putea fi rĕsturnate de cât demonstrându-se falşitatea lor prin procedura lungă şi grea a falşului [2]), pentru că toate aceste fapte, funcţionarul le atestă că s'au petrecut înaintea lui, *quorum notitiam et scientiam habet propriis sensibus visu et auditu*, după expresia lui Dumoulin [3]).

---

1) Cpr. Cas. fr. Sirey, 87. 1. 206.

Casul în care funcţionarul care a instrumentat este urmărit pentru falş de minist. public.

2) Procedura falşului este, în asemenea caz, singura cale prin care se poate combate dovada ce resultă din un act autentic. Dacă funcţionarul public care a primit actul este urmărit pe cale principală pentru falş, executarea actului *va fi* suspendată prin punerea în acusare (art. 1173, § 2), pentru că îndată ce ministerul public a pus în mişcare acţiunea pentru falş, actul este suspect şi nu poate fi adus fără pericol la îndeplinire. Cu toate acestea, la Romani, în asemenea caz, actul trebuea să se execute în mod provisor, pentru că crima nu era nici odată presupusă (L. 2, Cod., *Ad legem Corneliam de falsis*, 9, 22).

Casul în care una din părţi defaimă actul de falş.

De câte ori însă, în cursul unui proces civil, actul se defaimă de falş de una din părţile contractante, judecătorii nu mai au obligaţiunea, *ci facultatea* de a suspenda, după împrejurări, în mod provisor, executarea actului, pentru că plângerea părţei, la care cele mai multe ori ministerul public nu se alătură, poate fi neîntemeiată. Judecătorii vor decide deci după împrejurările fie cărei cause.

Casul în care falşul este patent.

Dacă falşul material este patent şi se constată la prima vedere a actului, în caz, de ex., când s'ar fi făcut o ştersătură sau s'ar fi adaos ceva printre linii, actul va putea fi înlăturat, fără înscriere în falş, pentru că, în asemenea caz, alteraţia adevĕrului nu se datoreşte de bună samă funcţionarului public, ci părţei interesate. Cpr. Arntz, III, 309.

3) Dumoulin, asupra cutumei din Paris, tit. I, § 8, No. 64. Cpr. şi Pothier, care este mult mai puţin precis (*Oblig.*, II, 735 urm.).

„Actul public, ḑice art. 1317, § 1 din Codul italian, face deplină credinţă despre convenţie şi faptele petrecute înaintea notarului sau funcţionarului public care l'a primit“ [1]). Art. 1317 C. italian.

Cât pentru faptele aparţinênd ordinei morale, care nu cad sub simţurile judecătorului, precum este sinceritatea declaraţiilor făcute, actul le dovedeşte de asemenea, însă numai până la *proba contrară*, ear nu până la inscrierea în falş. Faptele care se cred până la dovada contrară.

Astfel, dacă am vêndut casa mea, şi pentru a da o mai mare aparenţă de seriositate contractului, am numĕrat banii înaintea judecătorului care a autentificat actul, şi judecătorul a constatat acest fapt, actul face dovadă până la inscrierea în falş în privinţa numĕrărei banilor, ear numai până la dovada contrară, în privinţa sincerităţei acestei numĕrări, pentru că nimic nu m'a împedecat să ieu înapoi cu o mână banii ce am numĕrat cu cea-laltă.

„Considerând, ḑice foarte bine Curtea din Bucureşti, că, după disposiţiile art. 1173 C. civ., actul autentic face probă până la inscrierea în falş, *numai despre existenţa materială a faptelor constatate de judecător ca îndeplinite de dênsul sau petrecute înaintea sa*, ear nu şi în ceea ce priveşte realitatea şi sinceritatea faptelor juridice constatate de dênsul. Şi în adevĕr, simulaţia fiind un fapt străin celor ce el a constatat, şi părţile cerênd să dovedească simulaţia actului autentic, nu contestă autenticitatea declaraţiunilor făcute înaintea judecătorului, ci tind să stabilească neseriositatea acelor declaraţiuni; prin urmare, actul nefăcênd credinţă de cât până la proba contrară, în ceea ce priveşte realitatea şi sinceritatea faptelor petrecute între părţi, ele au dreptul de a ataca pe cale ordinară, ca simulate, convenţiile, disposiţiile, sau declaraţiile ce actul autentic conţine, etc.“ [2]).

---

1) „*L'atto pubblico fa piena fede della convenzione e dei fatti seguiti alla presenza del notaio o d'altro pubblico uffiziale che lo ha ricevuto*“. Cpr. şi art. 1218 din Codul spaniol, care nu este redactat cu aceiaşi precisiune. Art. 1317 C. ital. şi 1218 C. spaniol.

2) Veḑi *Dreptul*, No. 36 din 1887. In acelaşi sens, C. Bucureşti. *Dreptul*, No. 7 din 1875 (consid. citate mai la vale, p. 156). Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1886, p. 436. *Dreptul*, No. 34 din 1879; No. 84 din 1883; No. 16 din 1884. Bulet. S-a 1, 1898, p. 190. Trib. Ilfov şi Gorj. *Dreptul*, No. 67 din 1891 şi No. 71 din 1893; No. 75 din 1894. Trib. Argeş şi Ilfov.

Dărâmarea actelor autentice prin acţ. în simulaţie. Această soluţie presupune neaparat că actele autentice pot fi dărâmate prin acţiunea în simulaţie: „Considerând, ḑice cu drept cuvênt, o altă decisie a Curţei din Bucureşti, că simulaţia poate să existe în veri-ce natură de acte, de oare-ce nici o garanţie legală nu poate opri pe părţi de a simula un act, de a face numai aparenţele unui act, fără ca acel act să existe în realitate; căci sinceritatea intenţiunei, element cu totul abstract, nu poate cădea sub constatarea ofiţerului public, care nu poate constata cu mai multă sau mai puţină forţă probantă de cât numai faptele materiale ce cad sub simţurile sale, precum: declaraţiunea părţilor, numĕrările de bani, etc., fără însă a putea constata şi dacă acele declaraţiuni sunt sincere, dacă au de scop a crea un act serios, sau numai un act aparent, o simplă formă fără substanţă; fără a putea constata dacă acea numĕrare de bani ce se face înaintea sa este sinceră, serioasă, sau din contra se face cu banii chiar a persoanei care'i primeşte, sau cu banii ce au a se restitui pe sub mână aceluia ce'i au numĕrat în presenţa unei autorităţi publice, etc.“ [1]).

Proba simulaţiei. Remâne însă bine înţeles, în cât priveşte administrarea

---

Dreptul, No. 41 din 1881 şi *C. judiciar* din 1898, No. 26. Jud. ocol. IV Bucureşti. *C. judiciar* din 1900, No. 43. Jurisprudenţa franceză este în acelaşi sens. Veḑi *Pand. Périod.* 87. 1. 290. D. P. 91. 1. 202. D. P. 93. 2. 291. D. P. 96. 1. 198 şi 201. D. P. 96. 2. 426. D. P. 97. 1. 126 şi 582. Sirey, 97. 1. 309. *Pand. Périod.* 97. 1. 358. *Pand. Périod.* 1900. 1. 332 şi *Dreptul* din 1900, No. 72 (cu adnotaţia noastră). D. P. 1900. 1. 454. Sirey, 1901. 1. 27 (douĕ decisii). Cpr. Laurent, XIX, 135 urm., 151. Demolombe, XXIX, 271 urm. Aubry et Rau, VIII, § 755, p. 210 urm. Thiry, III, 120. Baudry, II. 1185. Marcadé, V, art. 1319, No. 1. Planiol, II, 96. 97. Pand. fr. *Actes authentiques*, 50 urm., 78 urm. T. Huc, VIII, 228. Arntz, III, 309, 310. Bonnier, *op. cit.*, 507. Garsonnet. *Pr. civ.*, II, p., 321, § 277; p. 503, § 705 (ed. a 2-a). Vigié, I, 201, şi II, 1585. Répert. Sirey, *Acte authentique*, 283 urm., 294 urm. Fuzier-Herman, III, art. 1319, No. 22 urm. şi 61 urm. Demante et Colmet de Santerre, V, 282 bis IV urm. Ricci, *Delle prove*, 81 urm. G. Giorgi, I, 331. Veḑi t. IV a Comentariilor noastre, p. 445 şi t. V, p. 280, text şi nota 1. Veḑi şi adnotaţia noastră în *Dreptul*, No. 72 din 12 nov. 1900 şi în *C. judiciar* din 17 fevr. 1900, No. 14.

[1]) *Dreptul*, No. 7 din 1875. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1883, p. 436. Cas. fr. D. P. 84. 1. 229.

probelor, că terţiĭ fiind în imposibilitate de a'şi procura o dovadă scrisă, vor putea în tot-deauna să stabilească simulaţia prin marturi sau presumţiuni, chiar dacă n'ar avea un început de dovadă scrisă [1]; pe când părţile contractante nu vor putea, în regulă generală, s'o stabilească de cât cu un contra-inscris sau act secret (art. 1175), şi în lipsa unui asemenea act, cu marturi şi presumţiuni, însă numai în casul când vor avea un început de probă scrisă (art. 1197) [2]. In ori ce caz, părţile contractante pot dovedi simulaţia prin interogator şi jurământul decisor [3].

Aceste fiind expuse, să vedem acum în privinţa căror persoane, puterea probatorie a actului este ea dobêndită. Deosebire de redacţie de la Codul fr.

Actul autentic face credinţă despre convenţia ce constată, atât în privinţa părţilor, *cât şi în privinţa celor de al treilea.* In adevĕr, faptul constatat prin act este dobêndit *erga omnes.* De aceea, textul nostru, îndreptând viciul de redacţie strecurat în textul francez, ḑice că actul autentic face deplină credinţă *în privinţa ori-cărei persoane*, ear nu numai în privinţa părţilor contractante, moştenitorilor şi representanţilor lor, după cum se exprimă art. 1319 din C. fr.

Dar dacă faptul constatat prin actul autentic există Art. 973. faţă de toată lumea, convenţia ce el constată avênd un efect relativ (art. 973), nu'şi produce efectele sale juridice de cât în privinţa părţilor contractante [4].

Codul fr. confundă deci puterea probatorie a actului

---

1) Veḑi Pand. fr., *Actes authentiques*, 92 urm. şi *Act. paulienne*, 215. Veḑi şi autorităţile citate în tom. V a Comentariilor noastre, p. 275, nota 1 şi în adnotaţia noastră din *C. judiciar*, No. 14 (17 fevr. 1900), p. 111, nota 14. Cpr. şi C. Bucureşti. *Dreptul* din 1898, No. 78. Veḑi şi *infrà*, explic. art. 1198.

2) Veḑi autorităţile citate în t. V. a lucr. noastre, p. 275, nota 2 şi în *C. judiciar*, *loco suprà cit.*, p. 111, nota 15. Cpr. Cas. fr. *Pand. Périod.* 97. 1. 499. *Pand. Périod.* 1900. 1. 187 şi *Dreptul* din 1900, No. 44.

3) C. Turin. D. P. 98. 2. 398 şi *C. judiciar* din 17 fevr. 1900, No. 14, unde se găseşte şi adnotaţia noastră. Veḑi şi *infrà*, explic. art. 1198.

4) Curtea de casaţie din Francia a decis de curênd că declaraţiile făcute de părţi într'un act autentic nu sunt oposabile terţiilor (D. P. 1901. 1. 129). Terţiĭ, după jurisprudenţa anterioară, pot însă se invoace aceste declaraţiĭ contra părţilor contractante. Cas. fr. D. P. 88. 5. 390. D. P. 96. 1. 161.

autentic cu efectele juridice sau consecințele faptului constatat de funcționarul care a instrumentat, confusiune de care legiuitorul nostru s'a ferit cu drept cuvênt [1]).

Art. 1174. Dacă presupunem că actul autentic nu conține alt ceva de cât ceea ce trebue să conțină pentru înțelegerea convenției ce el constată, regulele de mai sus vor putea ușor fi aplicate. Dacă însă actul, fie autentic, fie sub semnătură privată, puțin importă, cuprinde mențiuni inutile, naște atunci întrebarea : care este puterea probatorie a acestor *enunciațiuni* sau *clause enunciative* (textul nostru întrebuințează cuvintele *mențiune*, *menționări)*. La aceasta respunde art. 1174, care însă este rĕu redactat. Clausele enunciative fac deplină credință în privința terțiilor, când ele au un raport oare care (textul fr. ḑice un raport *direct*) cu obiectul principal al convențiunei. Cât pentru enunțările sau clausele enunciative cu totul străine de convenție, ele nu pot fi opuse terțiilor, pentru că sunt niște declarații unilaterale făcute de părți, cărora ele servesc ca început de probă scrisă, terții putênd să se prevaleze de acest început de probă contra lor.

Cele d'intăi fac deplină credință, pentru că aceea din părți care avea interes a le contesta și a nu le lasa să figureze în act, prin tăcerea sa, a recunoscut tacitamente veracitatea faptelor declarate de cea-laltă parte. Cele de al doilea nu fac din contra credință, ci pot servi numai de început de probă scrisă, pentru că partea căreia ele sunt opuse neavênd, în momentul convențiunei, interes a le face să figureze în act sau a le șterge din el, aceste enunțări au putut fi prevĕḑute din nebagare de samă [2]).

Astfel, dacă recunoscêndu-mĕ debitorul unei rente viagere de atâta pe an către A.... (ceea ce constitue dispositivul actului), am adaos în act clausa că venitul acestei rente a fost plătit de mine până în ḑiua cutare, aceasta nu este de cât o simplă enunțare, pentru că actul are de obiect de a constata existența unei rente către A..., ear nu de a'mi da chitanță pentru veniturile plătite până astăḑi, fiind că presupunem că A... nu a declarat în act că

1) Veḑi *suprà*, p. 152, nota 2.
2) Cpr. T. Huc, VIII, 231. Mourlon, II, 1527. Baudry, II, 1188. Planiol, II, 100, 101, și toți autorii.

le a primit. Ei bine, cu toate acestea, enunţarea mea unilaterală face deplină credinţă despre plata venitului, ca şi o chitanţă, pentru că ea este în legătură cu obligaţia mea, şi rentierul, de bună samă, ar fi observat această declaraţie şi s'ar fi opus ca ea să figureze în act, dacă cu adevarat el n'ar fi primit venitul după cum arată actul. Acesta este exemplul unei declaraţii avênd raport cu disposiţia cuprinsă în act, pe care îl dă Pothier [1]).

Eată acum un exemplu de o enunţare sau declaraţie cu totul străină disposiţiei prevĕdută în act, pe care il dă tot Pothier (II, 737): Presupunênd că A... 'mi a vêndut fondul Cornelian, adaogând în actul de vêndare, fără nici o opunere din partea mea, că acest imobil îl are moştenire de la B... ; un alt moştenitor a lui B... nu va putea să dovedească contra mea, numai prin această enunţare din contract, că el are o parte de moştenire în acest fond, cu toate că am luat parte la actul în care figurează asemenea clausă, pentru că ea fiind străină de disposiţia cuprinsă în act, nu aveam nici un interes ca să cer ştergerea ei din contract.

Se întâmplă câte o dată că funcţionarul care dă autenticitatea actului, constată fapte ce el nu are calitatea de a constata. De exemplu, judecătorul care autentifică un testament, afirmă în procesul verbal de autentificare că testatorul avea usul raţiunei sale în momentul autentificărei [2]). *Constatarea în act a unor fapte ce funcţionarul public nu are căderea de a constata.*

Ei bine, nu numai că asemenea constatare nu va fi credută până la inscrierea în fals, dar încă nu va face absolut nici o dovadă, şi acel care ar invoca nulitatea testamentului va putea să dovedească prin ori ce mijloace că testatorul nu era în întregimea minţei sale, şi aceasta pentru două motive: 1⁰ Judecătorul nu era competent de a constata în mod oficial starea mentală a testatorului; el va putea însă fi chemat de părţi ca martor pentru constatările de fapt; 2⁰ el a putut fi indus în eroare asupra stărei sănătăţei testatorului [3]).

---

[1]) Pothier, *Oblig.*, II, 736.
[2]) Cpr. Cas. fr. Rèpert. Dalloz, *Disp. entre vifs*, 209, nota 1, specia a 2-a.
[3]) Vedi Bonnier, *op. cit.*, 507. Demolombe, XVIII, 365 şi XXIX, 280. Laurent, XI, 118; XIII, 385 şi XIX, 132. Larombière,

De asemenea, faptul că judecătorul ar fi declarat în procesul verbal de autentificare că testatorul era minor (art. 806, 887), nu împedecă pe părţile interesate de a dovedi că el era major şi prin urmare capabil de a testa [1]).

Art. 685 C. spaniol. Art. 685 din Codul spaniol de la 1889 prevede din contra că notariul şi marturii trebue să se asigure prin ei înşuşi dacă testatorul avea capacitatea legală de a testa.

II. *Puterea executorie a actului autentic* (art. 1173, § 2 şi 20 L. din 1886).

Actul autentic care constată existenţa unui drept de creanţă sau de proprietate, poate fi adus la îndeplinire de către creditor, îndată ce este exigibil, fără ca el să mai aibă nevoe de a recurge la justiţie pentru stabilirea existenţei drepturilor sale prin o hotărîre judecătorească [2]), formalitate care nu este necesară de cât în privinţa actelor sub semnătură privată; căci, în acest din urmă caz, nu actul sub semnătură privată este adus la îndeplinire, ci hotărîrea judecătorească, adecă tot un act autentic.

IV, art. 1319, No. 7. Aubry et Rau, VII, § 648, p. 17, text şi nota 11. Pand. fr., *Actes authentiques*, 86 şi *Don. et testaments*, II, 7417 urm. Rolland de Villargues, Répert., *Acte authentique*, 72. Teste, *Encyclopédie du droit*, *eod.* v', 18. Boncenne, *Théorie de la procédure*, IV, p. 35. Tot în acest sens este şi jurisprudenţa. Veḑi D. P. 55. 2. 295. Sirey, 55. 2. 498. *Pand. Périod.* 88. 1. 440. *Pand. Périod.* 89. 2. 214. Veḑi şi t. IV a Comentariilor noastre, p. 446, text şi nota 2. Trib. de Putna (*Dreptul* din 1893, No. 43) a violat deci aceste principii elementare când, probabil din nebagare de samă, a lunecat în motivele sale că menţiunea făcută de judecătorul care a autentificat un testament cum că testatorul se bucura de întregimea facultăţilor sale mentale, nu poate fi dărâmată de cât prin inscrierea în falş.

1) Cas. fr. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 3097, nota 2.

2) Pentru ca un act autentic să poată fi învestit cu formula executorie, trebue să cuprindă o datorie certă, lichidă şi ajunsă la scadenţă. Părţile ar putea însă să ceară ca actul să fie investit de îndată cu formula executorie, chiar în momentul formărei sale, remănênd însă ca el să fie adus la îndeplinire numai în urma exigibilităţei sale. Cpr. Em. Cernătescu, *Dreptul* din 1901, No. 28.

Actul autentic, pentru a putea fi executat, trebue să fie învestit cu formula executorie de autoritatea care'i-a conferit autenticitatea, afară de casul când actul ar fi fost autentificat de o judecătorie comunală, în care caz formula executorie nu se poate pune de cât de judecătoria de ocol respectivă, sau de tribunalul de judeţ (art. 20 L. din 1886). Vedi *suprà*, p. 133. Art. 20 L. p. autentif. actelor.

Tot de către judecătorul de ocol se vor învesti şi învoelele (transacţiunile) făcute înaintea sa de persoanele majore şi capabile, cu ocasiunea proceselor de împărţeală care sunt de competinţa judecătoriei şi când împărţeala se poate face în natură; căci aceste învoeli sau transacţiuni, adeverite de judecătorul de ocol, *dobêndesc astfel caracterul unor acte autentice* (art. 99, § 1 L. jud. de ocoale din 1896). Art. 99, § 1 L. jud. de ocoale din 1896.

Cuvintele „*actele autentificate sunt executorii din momentul exigibilităţei lor*", cuprinse în art. 20 din legea pentru autentificarea actelor, trebuesc a se înţelege în sensul exigibilităţei dreptului. Astfel, dacă într'un contract de locaţiune sau de arendare, s'a stipulat că neplata unui singur câştiŭ, la epoce anume determinate, va aduce desfiinţarea contractului, proprietarul poate cere învestirea contractului cu formula executorie şi executarea lui, adecă expulsarea chiriaşului sau arendaşului pentru neplata câştiului [2]).

Actul autentic trebue să fie învestit cu formula executorie de către tribunalul care l'a autentificat [3]), întocmai ca şi hotărîrele judecătoreşti. Contestaţiile ce s'ar aduce Judec. contestaţiilor ivite cu ocasia execut. unui act autentic.

---

[1]) Cpr. şi art. 260 din noua procedură civilă, care a întrodus o disposiţie aproape identică în privinţa proceselor pendente inaintea tribunalelor. Vedi Em. Cernătescu. *Dreptul* din 8 april 1901, No. 28.

[2]) C. Bucureşti. *Dreptul* din 1894, No. 61.— Dacă exigibilitatea obligaţiunei este subordonată unei condiţiuni, formula executorie pusă pe actul autentic nu se poate menţine până mai întâi nu se constată că condiţia la care era subordonată exigibilitatea, s'a îndeplinit. Cu toate că o parte din obligaţie a fost executată, totuşi formula executorie nu se poate menţine chiar pentru această parte, de câte ori părţile recunosc că există proces pendent pentru lichidarea tuturor obligaţiilor prevĕdute în actul autentic a cărui executare se cere. C. din Craiova. *Dreptul*, No. 3 din 1897.

[3]) Cpr. art. 12 din legea de la 1 april 1895, care face aplicarea acestui principiŭ în privinţa actelor de împrumuturi constituite către Banca agricolă. Art. 12 L. din 1 april 1895.

acestui act, fie pe cale principală, fie pe cale incidentală, trebuesc îndreptate la autoritatea care l'a învestit cu formula executorie [1]).

Incetarea puterei executorie a actului autentic.

Puterea executorie a actului încetează: 1⁰ De câte ori funcţionarul public, care a instrumentat, este urmărit pe cale principală pentru fals; 2⁰ De câte ori, în cursul unui proces civil, actul se defaimă de fals de către una din părţi, dacă tribunalele vor crede de cuviinţă. (Vedi *suprà*, p. 154, nota 2).

Executarea actelor autentificate în străinătate. Art. 374, 375 Pr. civ.

Actele autentificate în străinătate vor putea fi aduse la îndeplinire în România, ca şi hotărîrele judecătoreşti străine, în baza reciprocităţei sau a unei convenţiuni internaţionale (art. 374, 375 Pr. civ.), după ce mai întâi vor fi învestite cu formula executorie de judecătorii români, care vor examina, înainte de a le declara executorii, dacă ele întrunesc toate condiţiile de autenticitate cerute de legea ţărei în care ele au fost făcute (art. 2 şi 1773, § 2), precum şi dacă sunt exigibile [2]).

Despre contra-înscrisuri (contre-lettres) [3]), sau actele secrete, care modifică un act public.

Art. 1175.—Actul secret care modifică un act public, nu poate avea putere de cât între părţile contractante şi succesorii lor universali; un asemenea act nu poate avea nici un efect în contra altor persoane. (Art. 973, 1173, 1176, 1229, 1230 C. civ. Art. 1319 C. ital., 1321 C. fr.).

---

[1]) C. Bucureşti şi Trib. Fălciu. *Dreptul* din 1894, No. 61 şi din 1897, No. 50.— In baza acestor principii s'a decis că, în privinţa actelor autentificate de secţia de notariat a trib. Ilfov şi învestite cu formula executorie de judecătorii acelei secţiuni, numai această secţiune are căderea şi datoria de a judeca contestaţiile ivite cu ocasiunea executărei acelor acte. C. Bucureşti. *Dreptul* din 1901, No. 34. — *Contrà*. Trib. Ilfov (sentinţă cu drept cuvênt reformată de Curte). *Dreptul*, *loco cit.*

[2]) Vedi t. I, partea I a Comentariilor noastre, p. 196 şi tratatul nostru în limba franceză, p. 385. Vedi şi *suprà*, p. 143.

[3]) Actele publice fiind numite altă dată *lettres* (*lettres royaux*, *lettres patentes*, *lettres de révision*, *de rescision*, etc.), şi modificările sau schimbările fiind în genere aduse actelor publice, aceste modificări au fost numite în Francia *contre-lettres*. Cpr. Répert. Sirey, *Contre-lettre*, 6. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 263, nota 1. Art. 1319 din Codul italian întrebuinţeaza expresiunea *contra-declaraţie*.

Cu ocasiunea actului autentic, legiuitorul presintă teoria contra-înscrisurilor, despre care el se ocupă numai intr'un singur text (art. 1175). Acest text ar fi fost însă mult mai la locul lui, dacă ar fi venit imediat după art. 973, căci el se referă la efectul convențiilor în privința celor de al treilea [1]).

Definiție.

Prin contra-înscris *(contre-lettre)*, se înțelege *lato sensu* ori ce act care modifică alt act (cpr. art. 1229, 1230 C. civ.). Intr'un sens mai restrêns însă, prin contra-înscris se înțelege un act menit a remânea secret [2]) între părți, care modifică în totul sau în parte disposițiile unui act aparent, fie el autentic, fie sub semnătură privată. Exemplu: Pentru a frustra pe creditorii mei, prin un act autentic și transcris îți vênd imobilul meu, singura avere ce posed; prin un act secret recunoaștem însă că această vêndare nu este serioasă și că, în realitate, tot eu am remas proprietarul sus-disului imobil. Alt exemplu: Voind a desmoșteni pe moștenitorii mei reservatari, prin un act aparent îți vênd toată averea mea; ear prin un act secret, despre care numai noi avem cunoștință, îți restituesc însă prețul vêndărei ce'mi-ai numêrat în realitate, etc. In aceste casuri, și în altele de asemenea natură, actul secret care modifică o convenție aparentă, își va produce efectele sale între părțile contractante și moștenitorii lor universali, de și el are de obiect de a ascunde o simulație, adecă un act necinstit în sine, pentru că este de principiu că simulația întrebuințată de părți spre a ascunde sub o falșă aparență ceea ce ele au voit să facă în realitate, nu este în genere o causă de nulitate, de câte ori obiectul ei este licit [3]).

---

[1]) Cpr. Larombière, IV, art. 1321, No. 5. Aubry et Rau, VIII, § 756 bis, p. 263, nota 2.

[2]) Contra-înscrisul, fiind menit a remânea secret, cele mai multe ori va fi încheiat prin un act sub semnătură privată, ear nu prin un act autentic. De câte ori părțile au recurs la forma actelor sub semnătură privată, se înțelege că contra-înscrisul va fi supus formalităților dublului exemplar și a bunului și aprobat (art. 1179, 1180). Cpr. Larombière, *loco cit.*, No. 12. Demolombe, XXIX, 320. Duranton, XIII, 106, 107. Pand. fr., v° *Contre-lettre*, 38.

[3]) Cpr. Cas. fr. Sirey, 94. 1. 78. D. P. 92. 1. 151. Planiol, II, 1246. Aubry et Rau, 1, § 35, p. 175 (ed. a 5-a). Demolombe, XXIV, 370. Larombière, I, art. 1132, No. 8. Laurent, XII, 303 și XVI, 122.

Contra-înscrisul, fie că el ar fi încheiat prin un act sub semnătură privată, avênd sau neavênd dată certă, fie chiar prin un act autentic [1]), nu poate însă avea nici un efect în contra altor persoane, adecă în contra terţiilor, în privinţa cărora convenţia constatată prin actul aparent va fi executată în totul, pentru că ei necunoscênd de cât actul aparent, au pus temeiŭ pe dênsul şi au contractat în vederea lui [2]). Aceasta nu este de cât aplicarea principiului că convenţiile n'au efect de cât între părţile contractante (art. 973).

Astfel, dacă presupunem că am vêndut lui A... un imobil al meu, declărând apoi prin un act secret că vêndarea nu este reală, ci numai aparentă sau simulată, şi că A... a ipotecat acest imobil lui B, nu voi putea opune creditorului ipotecar actul secret d'intre mine şi cumpărătorul A, care a modificat convenţia noastră primitivă, şi ipoteca sa va fi bună, cu toate că eu n'am încetat nici o dată de a fi proprietarul acelui imobil [3]).

Inţelesul cuvêntului terţiĭ. Controversă.

Prin terţiĭ trebue să înţelegem, în specie, pe toţi acei care neluând parte la contra-înscris, au interes a invoca dispoziţiile actului aparent şi simulat spre a pastra intacte drepturile ce ţin de la părţile contractante. Astfel, repre-

---

[1]) Cpr. Répert. Sirey, *Contre-lettre*, 10, 34, 35. Aubry et Rau, VIII, § 756 bis, p. 263, nota 2. Demolombe, XXIX, 318. 319. Bonnier, 513. Laurent, XIX, 191. Fuzier-Herman, III, art. 1321, No. 45. Massé-Vergé, III, § 589, p. 497, nota 20, şi toţi autoriĭ.

[2]) Cpr. C. Craiova. *Dreptul* din 1899, No. 37.

Restrêngerea aplicărei art. 1175.

[3]) Soluţia ar fi fost însă tot aceiaş, chiar în lipsa art. 1175, dacă creditorul ipotecar ar fi îngrijit ca actul meu de vêndare să fie transcris, pentru că, prin transcriere, cumpărătorul a devenit proprietar faţă cu terţiĭ, de şi actul nu era serios, ci numai aparent. Teoria contra-înscrisului are, deci, în privinţa transmiterei proprietăţei imobiliare, o aplicare foarte restrênsă, faţă cu formalitatea transcrierei. De asemenea, ea a perdut mult din însemnătatea sa în materie de transmitere de mobile corporale, faţă cu principiul art. 1909; căci dobêndirea proprietăţei acestor mobile prin prescripţia instantanee face ca art. 1175 să fie aproape fără interes. Cpr. Vigié, II, 1590. Baudry, II, 1226. Bufnoir, *Propriété et contrat* (Paris, 1900), p. 776 urm. Vedi şi nota lui Albert Tissier (profesor la facultatea din Dijon), în Sirey, 98. 1, p. 225 urm., precum şi nota lui P. Deloynes (profesor la Bordeaux), în D. P. 97. 1. 505 urm.

sentanţii cu titlu particular, precum ar fi, de exemplu, un al doilea dobênditor al imobilului înstrăinat în mod simulat, şi creditorii ipotecari sau chirografari ai părţilor, sunt terţii şi nu pot să vadă drepturile lor nimicite prin efectul unui contra-înscris despre care ei nu au nici o cunoştinţă. „Considerând, ḑice Curtea noastră supremă, că art. 1175 C. civ. prescrie că actul secret ce modifică un act public nu poate avea putere de cât între părţile contractante şi succesorii lor universali; un asemenea act nu poate avea nici un efect în privinţa altor persoane; considerând că din cuvintele *altor persoane*, întrebuinţate de legiuitor în oposiţie cu părţile contractante şi succesorii lor universali, reesă invederat că, în materie de contra-înscrisuri (acte secrete), el consideră ca terţii persoane şi pe creditorii chirografari ai părţilor între care s'a făcut actul secret, fără a se distinge dacă acest act a dobêndit sau nu o dată certă. Şi în adevĕr, însuş spiritul legei confirmă această interpretare, căci ea are de scop, când declară actele secrete fără nici un efect faţă cu cei de al treilea, de a garanta pe aceştia de fraudele ce părţile contractante ar putea să comită în prejudiciul lor prin mijlocul unor asemenea acte; că, de altmintrelea, de şi creditorii sunt representaţi prin debitorul lor, aceasta însă nu poate avea loc când e vorba de nişte convenţiuni, care tinḑênd a le sustrage o parte din patrimoniul acestui debitor, sunt bănuite de fraudă în privinţa lor, etc.“ [1]).

Cu toate acestea, chestiunea este controversată, şi după un alt sistem, se susţine că creditorii nu sunt terţii de cât atunci când exercită drepturile lor în virtutea dreptului de gagiŭ ce au asupra bunurilor debitorului lor (art. 1718, 1719), ear nu şi atunci când ei exercită drepturile debitorului lor în baza art. 974; căci, în acest din urmă

---

1) Veḑi *Curierul judiciar* din 1894, No. 42 şi Bulet. Cas. S-a 1, 1894, p. 839. In acelaş sens, C. Bucureşti. *Dreptul* din 1893, No. 64. Cas. fr. D. P. 93. 1. 243. Sirey, 93. 1. 193. *Pand. Périod.* 95. 1. 102. T. Huc, VIII, 233, 235. Demolombe, XXIX, 335 urm., 345. Marcadé, V, art. 1321, No. 2. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, 1, 313. Laurent, XIX, 190. Aubry et Rau, VIII, § 756 bis, p. 268, text şi nota 19. Thiry, III, 123. Planiol, II, 1251. Vigié, II, 1589. Pand. fr., *Contre-lettre*, 90. Répert. Sirey, *eod.* v°, 38, 50 urm. Demante, V, 283 bis VII. Fuzier-Herman, III, art. 1321, No. 35 urm., 64.

caz, ei ar înceta de a fi terţiĭ spre a deveni representanţiĭ debitorului, aşa că contra-înscrisul subscris de acest din urmă le-ar fi oposabil [1]).

Persoanele care nu se consideră ca terţiĭ. In ceea ce priveşte moştenitoriĭ legitimi ai părţilor, succesoriĭ lor neregulaţi, legatariĭ sau donatariĭ universali ori cu titlu universal, ei nu mai sunt terţiĭ, ci se consideră din contra că au luat parte la contra-înscris prin autorul lor, de şi ei nu l'au subsemnat. De aceea, art. 1175 dispune că actul secret, care modifică un alt act, nu poate avea efect de cât între părţile contractante *şi succesoriĭ lor universali* [2]), expresiuni care nu figurează în textul corespundĕtor francez (1321), ci numai în art. 1319 din Codul italian.

Casurile în care contra-înscrisurile sunt oposabile terţiilor. Când am dis că contra-înscrisurile nu pot avea nici un efect în contra celor de al treilea, am presupus, bine înţĕles, că ei sunt de bună credinţă şi nu au nici o idee despre actul secret, care modifică un act anterior; căci acest act le ar fi oposabil, dacă ei aveau cunoştinţă despre dênsul [3]), sau dacă, pe neaşteptate, el ar fi fost transcris [4]).

De asemenea, terţiĭ ar putea să invoace contra-înscrisul de câte ori el le-ar fi folositor. Legea nu dice, în adevĕr, că actul secret nu poate produce efecte *în privinţa* celor de al treilea, ci *în contra lor* [5]). Astfel, dacă presupunem că, prin un act aparent, ţi-am vêndut un imobil cu 50000 lei şi că contra-înscrisul d'intre noi fixează preţul vêndărei la 100000 lei (manoperă care are de scop fraudarea fiscului în privinţa taxei de înregistrare datorită după legea timbrului), creditoriĭ mei vor putea cere de la cum-

---

1) Cpr. Bonnier, 517, text şi nota 1 (p. 453, ed. Larnaude). Cas. fr. D. P. 71. 1. 109. Sirey, 81. 1. 151. C. Grenoble. D. P. 1899. 2. 17.

2) Cpr. Trib. Suceava. *Dreptul* din 1889, No. 63.

3) Cpr. Baudry, II, 1226, *in fine*. Laurent, XIX, 192. Demolombe, XXIX, 347. Larombière, IV, art. 1321, No. 10. Répert. Sirey, *Contre-lettre*, 61.

4) Cpr. Cas. fr. Sirey, 98. 1. 225 (şi nota lui A. Tissier). D. P. 97. 1. 505 (şi nota lui P. de Loynes).—De şi contra-înscrisul va fi cele mai de multe ori încheiat prin un act sub semnătură privată, pentru a remânea secret şi cunoscut numai de părţi (vedi *suprà*, p. 163, nota 2), totuşi nimic nu împedică ca el să fie transcris, chiar dacă ar fi fost încheiat prin un act sub semnătură privată, pentru că, după noua procedură civilă, şi aceste acte pot fi transcrise (art. 724 bis). Vedi şi *infrà*, p. 187, nota 2.

5) Cpr. C. Galatz. *Dreptul* din 1898, No. 5.

părator suma de 50000 lei, care constitue un suplement al prețului, dacă eu mai sunt încă creditorul acestui supplement [1]), osebit de amenda la care autorii contra-înscrisului vor putea fi condamnați (art. 85 L. timbrului din 24 fevruar 1900) [2]).

O materie care a dat și va da vecinic loc la fraude, este căsătoria militarilor. Se știe, în adevĕr, că ofițerii nu se pot căsători de cât numai în urma unei autorisațiuni dată în scris de către autoritatea militară superioară [3]) și sub condițiunea de a justifica că viitoarea lor soție are o dotă anume determinată. Contra-înscrisuri în căsătoriile militarilor.

Căsătoria militarilor este reglementată astădi, la noi, prin legea din 12 martie 1900, care abrogă regulamentul anterior din 11 octombrie 1892 [4]). L. din 12 martie 1900 asupra căsătoriei militarilor.

Eată dispozițiile principale a acestei legi, care a voit să asigure demnitatea armatei, dar care este departe de a'și fi atins scopul. Ofițerii și asimilații lor de ori ce grad și de ori ce armă, din activitate și disponibilitate, nu se pot căsători înainte de a avea vêrsta de 23 ani împliniți (art. 2), și fără învoirea scrisă a autorităței militare superioare (art. 1 din lege și 6 din regul. de aplicare a legei).

Dota ce trebue să aducă soția unui ofițer inferior sau asimilat până la gradul de capitan exclusiv, trebue să consiste într'un venit anual cel puțin de 2500 lei, ear pentru ofițeri și asimilații lor, cu gradul de capitan, într'un venit cel puțin de 1500 lei (art. 4 din lege). Ofițerii inferiori sau asimilații lor, ori care ar fi gradul lor, cari ar fi văduvi și ar avea copii, pot lua în căsătorie o soție care ar

---

1) Cpr. Baudry, II, 1227. T. Huc, VIII, 234. Planiol, II, 1252. Bufnoir, *op. cit.*, p. 778. Thiry, III, 123. Bonnier, 519. Mourlon, II, 1540. Delsol, *Explic. élément. du C. Napoléon*, II, p. 574. G. Giorgi, *op. cit.*, I, 314. Laurent, XIX, 193. Marcadé, V, art. 1321, No. 4. Demolombe, XXIX, 348. Larombière, IV, art. 1321, No. 11. Plasman, *Des contre-lettres* (1839), p. 31, 86 urm. Fuzier-Herman, III, art. 1321, No. 67.

2) Curtea de casație a decis, în această privință, că tribunalele sunt în drept a prețelui imobilul vêndut la adevarata sa valoare, de câte ori părțile au declarat un preț prea mic spre a frustra legea timbrului. Vedi Bulet. Cas. S-a 1, anul 1888, p. 233.

3) Cpr. și art. 1315 din noul Cod civil german.

4) Căsătoria militarilor este și astădi reglementată în Francia prin decretul din 17 decembrie 1843.

avea numai o dotă de cel puţin 1200 lei venit anual (art. 5). Fiicele ofiţerilor şi asimilaţilor din activitate, din disponibilitate, retragere şi ale celor reformaţi pentru infirmităţi, pot să se căsătorească cu o dotă producătoare de un venit anual de 1500 lei, când se mărită cu un sub-locotenent, locotenent sau asimilat al lor, şi de un venit anual numai de 1000 lei, când soţul este capitan sau asimilat lui (art. 6). Trusoul sau obiectele mobile ce ar primi viitoarea soţie a ofiţerului nu intră în dota mai sus stipulată (art. 8). *Nici o dispensă de nici un fel nu se poate acorda în această privinţă* (art. 10). Ofiţerii superiori de la majori în sus, se pot căsători fără nici o dotă (art. 9). In fine, art. 7 din această lege determină formele în care se poate constitui dota, ear art. 15 opreşte pe ofiţerii stărei civile şi pe autorităţile bisericeşti de a celebra căsătoria unui militar fără autorisarea şefului superior de care el atârnă, needictând însă nici o sancţiune.

Am ḑis că căsătoriile militarilor au dat în tot-deauna loc la fraude şi vor da şi în viitor, fiind că nici legiuitorul de la 1900 n'a luat mĕsuri serioase pentru a le înlătura. Intr'o specie judecată de Curtea din Limoges [1]), un terţiu împrumutase viitoarei soţii o sumă de bani pentru a complecta dota ei, prescrisă de regulamentele franceze, însă avusese grija de a lua un contra-înscris pentru a asigura restituirea sumei împrumutate. O altă specie de fraudă pentru a înlătura disposiţiile legei este următoarea : se constitue un imobil zestre, care este producĕtor de venitul cerut, însă stipulându-se alienabilitatea acestui imobil în timpul căsătoriei, conform art. 1252 C. civ., îndată după sĕvêrşirea ei, constituitorul dotei îl cumpără pe un preţ derisoriu. Cine 'şi-ar trudi mintea ar găsi de bună samă şi alte mijloace. Nu mai vorbesc de expertisele exagerate şi de complesenţă care se fac în toate ḑilele.

Curtea din Limoges, prin decisia mai sus citată, anulase contra-înscrisul, care, în specie, asigura restituirea banilor împrumutaţi, sub cuvênt că printr'însul s'ar fi violat o disposiţie de ordine publică, menită a garanta demnitatea armatei. Decisia este juridică, nu însă pentru mo-

---

[1]) Veḑi Sirey, 78. 2. 269 şi *C. judiciar* din 1900, No. 78 (cu adnotaţia noastră).

tivul alegat de Curte [1]), ci pentru că contra-înscrisul, care modificase convenția matrimonială, fusese semnat de soție *în urma celebrărei căsătoriei*, ceea ce nu este permis (art. 1228 urm.).

Dacă însă contra-înscrisul ar fi fost semnat înaintea celebrărei căsătoriei, nu credem că Curtea ar fi putut să'l anuleze, întru cât nici legea civilă, nici legea specială nu pronunță nulitatea lui [2]).

La noi, legea din 1900, relativă la căsătoriile militarilor, a voit, de bună samă, să asigure demnitatea armatei și să procure ofițerului mijloace de traiŭ, însă cu toate acestea ea nu este o lege de ordine publică, întru cât împedicările care se aduc la casătoriile militarilor nu sunt, după părerea tuturor, dirimante, ci pur proibitive. Dacă legiuitorul ar fi voit să ia mĕsuri serioase în contra fraudei și s'o tae din rădăcină, nu avea de cât să proclame nulitatea contra-înscrisurilor care se obicinuesc în asemenea materie; să edicteze o pedeapsă în contra autorilor lor și a ofițerilor stărei civile, cari ar fi celebrat o căsătorie fără a se conforma disposițiilor proibitive ale legei; să proclame că împiedicările care resultă din această lege, sunt dirimante, etc.; într'un cuvênt, să stârpească frauda și să facă ca legea, în cele mai multe casuri, să nu devie o literă moartă. Cât timp însă nu vom avea o comisiune legislativă, compusă din oameni competenți din fie-care ramură, și cât timp legile cele mai însemnate vor fi lucrate de capiĭ de secție a unui Minister, vom avea legi imperfecte, care nu'și ajung scopul ce 'și-au propus.

Despre actele sub semnătură privată și actele private nesemnate de părți.

Rubrica paragrafului nostru vorbește numai despre *actele sub semnătură privată*, adecă semnate de părți: însă ea nu este tocmai exactă, pentru că, în paragraful de față, legiuitorul nu se ocupă numai despre actele private semnate de părți, ci încă și de acele nesemnate de ele, precum: re- Inexactitatea rubricei.

---

[1]) Vedi însă Guillouard, *Contrat de mariage*, I, 236, care aprobă motivele date de Curte.

[2]) Vedi în acest sens, Marcel Planiol, *Tr. élément. de dr. civil* (Paris, 1900), II, 1247, p. 375.

gistrele comercianţilor, hârtiile domestice, etc. Pentru a fi exactă, rubrica ar fi trebuit să fie intitulată: despre *actele private* [1]).

I. Despre actele sub semnătură privată, adecă semnate de părţi.

Definiţia şi puterea lor probatorie.

Art. 1176. — Actul sub semnătură privată recunoscut de acela căruia se opune, sau privit după lege ca recunoscut, are acelaş efect ca actul autentic, între acei cari l'au subscris şi între cei care represintă drepturile lor. (Art. 1171 urm., 1177 urm. 1182, 1191 C. civ. Art. 167, 173 urm. Pr. civ. Art. 46, 47 C. com. Art. 1322 C. fr.).

Art. 1177.—Acela cărui se opune un act sub semnătură privată, este dator a'l recunoaşte, sau a tăgădui curat scriptura sau sub-semnătura sa.

Moştenitorii sèi *sau* [2]) cei ce represintă drepturile aceluia al căruia se pretinde că ar fi actul, pot declara că nu cunosc scriptura sau sub-semnătura autorului lor. (Art. 1178 urm. C. civ. Art. 27, 28 L. p. autentif. actelor din 1886. Art. 162 urm. Pr. civ. Art. 1323 C. fr.).

Art. 1178.—Când cine-va nu recunoaşte scriptura şi subsemnătura sa, sau când succesorii sèi declară că nu le cunosc, atunci justiţia ordonă verificarea actului. (Art. 159, 162 urm; 176 urm. Pr. civ. Art. 1324 C. fr.).

Definiţie. Actul sub semnătură privată este un act scris încheiat pentru a constata unul sau mai multe fapte juridice, sub semnătura părţei sau a părţilor contra cărora el trebue să servească de dovadă, fără intervenţia vre unui funcţionar public.

Necesitatea semnăturei. In regulă generală, nici o formă nu se cere pentru existenţa unui asemenea act [3]). Partea care'l încheie poate să'l scrie însuş, sau să pue pe altul să'l scrie în ori ce limbă, şi chiar prin semne convenţionale. Actul poate să fie tipărit, litografiat sau fotografiat; *numai semnătura are nevoe de*

---

1) Cpr. Marcadé, V, art. 1322, p. 41. Thiry, III, 124. Baudry, II, 1190. Mourlon, II, 1542.

2) Cuvêntul *sau* lipseşte din text: aceasta nu poate fi de cât o eroare de tipar sau de copist. Cpr. 1323 C. fr.: art. 1321 C. italian.

Art. 1179—1181. 3) Prin excepţie însă, art. 1179 stabileşte regule particulare pentru actele care cuprind convenţiuni sinalagmatice, ear art. 1180 şi 1181 stabilesc anume regule pentru actele care cuprind o obligaţie unilaterală de a plati o sumă de bani sau o câtime oare care. Vedi *infrà*, p. 188 urm. şi 200 urm., explic. acestor texte.

a fi manuscrisă [1]), şi n'ar putea fi înlocuită, conform obiceiului de altă dată (art. 1179 C. Calimach), prin un semn, o cruce, o pecete sau un sigil, etc [2]).

Semnătura este aceea care dă actului puterea sa probatorie, şi lucrul e aşa de adevarat, în cât un act lipsit de semnătură n'ar putea servi, în materie civilă, nici ca început de probă [3]). Semnătura consistă în forma obicinuită de care se serveşte autorul ei în toate actele vieţei civile. In genere, semnătura cuprinde numele ce persoana, care sub-semnează, are după starea sa civilă. Semnătura trebue să fie pusă la finele actului; adaosele şi trimiterele făcute în margină n'au însă nevoe de a fi confirmate prin semnătură [4]).

---

[1]) Cpr. Garsonnet, *op. cit.*, II, p. 505, § 708 (ed. a 2-a). Toullier D., IV, partea II, 260. Bonnier, 670. Pand. fr., *Actes sous seing privé*, 6, 17, 20 şi *Double écrit*, 150. Répert. Sirey, *Acte sous seing privé*, 101 urm. Planiol, II, 64 şi toţi autorii. C. Bucureşti şi Cas. rom. *Dreptul* din 1887, No. 74 şi Bulet. S-a 1, 1876, consid. de la p. 299. Cpr. şi Trib. Vâlcea. *Dreptul* din 1901, No. 50. Veḑi Instit., Pr., *De emptione et venditione*, 3, 23, unde se ḑice că vênḑarea nu este perfectă de cât sub condiţie ca actul scris să fie sub-semnat de părţi (*nisi instrumenta emptionis manu propria contrahentium fuerint subscripta*).

„De câte ori legea prescrie forma scrisă (*schriftliche Form*), ḑice art. 126 din Codul german, titlul trebue să fie învestit cu semnătura olografă a autorului sêu sau cu semnul sêu manuscris, legalisat de justiţie ori de notar.—Dacă este vorba de un contract, semnătura ambelor părţi trebue să figureze pe acelaş titlu. Dacă s'a format mai multe originale privitoare la acelaş contract, este de ajuns ca fie care parte să semneze originalul care trebue înmânat celeilalte părţi". Veḑi asupra acestui text, R. Saleilles, *De la déclaration de volonté* (Paris, Pichon, 1901), p. 85 urm. Cpr. şi art. 884 din Cod. austriac (1177 Cod. Calimach), unde se ḑice că dacă părţile au convenit anume să încheie un contract scris, acest contract nu se consideră ca încheiat *înainte de a fi semnat de ele.* Punerea pecetei nu este însă numai de cât necesară. „*Die Siegelung wird auch in diesem Falle nicht wesentlich erfordert*". **Art. 126 C. german, 884 C. austriac.**

[2]) Veḑi *suprà*, p. 147. Cpr. C. Bucureşti şi Cas. rom., decisiĭ citate în nota 1. Veḑi şi art. 27, 28 L. din 1886. Punerea de deget, recunoscută însă judecătoreşte, constitue o semnătură şi poate da loc la o obligaţie. Cas. rom. *Dreptul* din 1894, No. 35 şi Bulet. S-a 1, 1894, p. 95.

[3]) C. Bourges. D. P. 72. 2. 140. Planiol, II, 64.

[4]) C. Lyon. D. P. 96. 2. 32. Planiol, II, 66. Aubry et Rau, VIII, § 746, p. 222.

Datarea actului. In ceea ce privește actele sub semnătură privată, legea nu prescrie formalitatea datei [1]) de cât numai în privința testamentelor (art. 859 C. civ.), cambiilor (art. 270 C. com.), cekurilor (art. 365 C. com.), etc. In fapt însă, datarea ori cărui act sub semnătură privată este un element indispensabil, pentru că numai cunoscênd momentul când actul a fost încheiat se poate ști dacă el emană de la o persoană capabilă sau incapabilă. De aceea, actele sub semnătură privată sunt în tot-de-auna datate.

In cât privește credința ce se datorește datei atât față cu părțile contractante cât și cu cei de al treilea, vedi *infrà*, p. 174 urm. explic. art. 1182.

Puterea probat. a actului sub semnăt. privată. Care este puterea probatorie a actului sub semnătură privată? Asemenea act nefiind atestat de un funcționar public, nimic nu dovedește că el èmană de la acela căruia se opune, cu toate că numai asemenea împrejurare poate să facă a-i fi oposabil. De aceea, art. 1177 obligă pe acela căruia se opune un act sub semnătură privată, de a'l recunoaște sau de a tăgădui pur și simplu scriptura ori semnătura sa.

Recunoașterea sau nerecunoașterea semnăturei n'ar fi suficientă; trebue ca această recunoaștere sau nerecunoaștere să existe de asemenea în privința scripturei, cel puțin în casurile excepționale în care simpla semnătură a debitorului nu este suficientă (art. 1180, 1181).

Art. 1177, § 2. Moștenitorii sau representanții drepturilor aceluia a căruia se pretinde că ar fi actul, putênd să nu cunoască scriptura sau semnătura sa, nu sunt obligați a recunoaște actul sau a'i tăgădui scriptura ori semnătura, ci se pot mărgini a declara pur și simplu că nu cunosc scriptura sau sub-semnătura autorului lor (art. 1177, § 2).

Dacă scriptura sau semnătura actului sub semnătură

---

[1]) Cpr. C. Iași. *Dreptul* din 1882, No. 20. C. Douai. D. P. 1901. 2. 139, 140. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 505, § 708 (ed. a 2-a). Aubry et Rau, VIII, § 746, p. 222. Duranton, XIII. 127. Pand. fr., *Actes sous seing privé*, 24 urm. Répert. Sirey, *eod.* v°, 123 urm. Toullier D. IV, partea II, 259. Vedi și L. 34, § 1, *De pign. et hypothecis*, 20, 1.

Testamente. C. Caragea și Calimach. Sub Codul Caragea și testamentul putea fi nedatat. (Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1897, No. 8). Vedi însă art. 739 din Codul Calimach, care, contrar art. 578 din Codul austriac. prescrie formalitatea datei în privința testamentelor olografe. Cpr. t. IV a lucr. noastre, p. 423.

privată este tăgăduită, sau dacă moştenitorii sau representanţii aceluia de la care se crede că actul emană, au declarat că nu cunosc scriptura sau semnătura autorului lor [1]), judecătorii *pot* să ordoane verificarea scripturei sau semnăturei, care se face conform regulelor de procedură civilă (art. 1178 C. civ., 162 urm. Pr. civ.) [2]).

[1]) Când actul sub semnătură privată nu se recunoaşte de moştenitorii sau representanţii aceluia cărui asemenea act se atribue, judecătorii fondului au facultatea să admită, pe lângă verificarea de scripte, şi proba testimonială. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1886, p. 416.

[2]) Nu este deci loc la verificarea de scripte când actul a fost recunoscut în instanţă (Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1884, p. 242), sau când el este semnat prin punere de deget (Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1876, p. 298). In ori ce caz, verificarea de scripte fiind facultativă pentru judecători, după art. 159 Pr. civ. (Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1882, p. 1043), ei nu vor recurge la această procedură de cât atunci când nu vor găsi elemente suficiente de convingere în inspecţiunea actului şi în împrejurările causei (C. Iaşi, *Dreptul* din 1893, No. 44), ei putênd să proceadă singuri la verificare, faţă cu actele produse de părţi, fără a recurge la experţi. Cpr. în acest sens, Cas. fr., C. Paris şi Galatz. D. P. 85. 1. 209. D. P. 94. 1. 160. Sirey, 94. 1. 240. Sirey, 95. 1. 435. Sirey, 97. 2. 272. *Dreptul* din 1894, No. 51. Trib. Iaşi. *Dreptul* din 1901, No. 31. Bonnier, 715. Demolombe, XXIX, 372. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 648, 649, § 798 şi p. 658, § 801 (ed. a 2-a). Larombière, IV, art. 1323, 1324, No. 10. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 247, text şi nota 94. Carré-Chauveau, *Pr. civ.*, II, *Quest.* 803 ter, p. 313 urm. Tissier et Darras, *Code de procéd. civ. annoté* (Paris, 1901), I, art. 195, No. 1.— Vedi însă Cas. rom., Secţii-unite. Bulet. 1877, p. 447 şi Rauter, *Pr. civ.*, 198. — Judecătorii fondului violează însă legea şi dau o hotărîre casabilă de câte ori refusă de a procede la o verificare de scripte, fără a arata pentru ce au respins acest mijloc de probă. Cas. rom. Bulet. 1888, p. 923. In ori ce caz, judecătorii cari au găsit cu cale de a recurge la o verificare de scripte prin experţi, nu sunt legaţi prin avisul fie chiar unanim a acestor din urmă, pentru că, prin natura funcţiunei sale, judecătorul este primul expert. *Dictum expertorum nunquam transit in rem judicatam.* Art. 323 din proced. fr. este formal în această privinţă, şi aceiaş soluţie este admisibilă şi la noi, cu toată lipsa acestui text. Cpr. Garsonnet, *op. cit.*, II, p. 658, 659, § 801 şi III, p. 111, § 873 (ed. a 2-a). Cas. fr. D. P. 1900. 1. 39.—Judecătorii care resping părerea experţilor, trebue să arăte motivele care au determinat convingerea lor; altfel decisia lor ar fi casabilă. Cpr. Cas. fr. Sirey, 1900. 1. 85. Garsonnet, *op. cit.*, III, p, 114, § 873 (ed. a 2-a).

Deoseb. între actul autentic şi acel sub semnătură privată.

Există deci o mare deosebire între actul autentic şi acel sub semnătură privată; căci, pe când cel d'intâi atrage în favoarea sa o presumţie de validitate şi face prin sine dovadă despre autenticitatea sa, *probat se ipsum* (veḑi *suprà*, p. 153), cel de al doilea nu produce nici o dovadă, dacă nu e recunoscut de acela căruia se opune. O altă deosebire care există între actul autentic şi acel sub semnătură privată este că, pe când cel d'intâi face dovadă despre data sa *erga omnes* (v. p. 153), cel de al doilea nu face din contra dovadă despre dată de cât între părţi şi moştenitorii lor universali, ear în privinţa terţiilor, numai conform art. 1182. In fine, actul autentic poate fi învestit cu formula executorie şi adus la îndeplinire (art. 1173, § 2 şi 20 L. din 1886), pe când actul sub semnătură privată obligă pe acela care'l posedă a chema în judecată pe debitorul sĕu şi a dobêndi o hotărîre judecătorească, care se va aduce la îndeplinire, după ce va dobêndi puterea lucrului judecat [1]).

Deoseb. între actul autentic şi acel sub semnăt. privată recunoscut de părţi.

De câte ori însă actul sub semnătură privată este recunoscut sau considerat ca atare, în urma procedurei verificărei de scripte, el are între părţi, între moştenitorii şi representanţii lor, *şi chiar faţă de cei de al treilea*, de şi legea n'o spune [2]), acelaş efect ca şi actul autentic. El nu produce însă nici un efect în privinţa terţiilor (art. 973). Cu toate acestea, între actul autentic şi acel sub semnătură privată recunoscut, există următoarea deosebire: Actul autentic face în tot-de-auna credinţă despre data sa până la înscrierea în falş, chiar faţă de terţii (v. p. 153); pe când actul sub semnătură privată, când este datat, nu face credinţă despre dată, între părţi, de cât până la proba contrară. Raţiunea acestei deosebiri este că data actului autentic este atestată de un funcţionar public demn de toată încrederea; pe când data actului sub semnătură privată nu este certificată de nimene, în cât nimic nu dovedeşte că actul n'a fost anti-datat sau post-datat [3]).

Aceasta ne aduce a vorbi:

Despre data actelor sub semnătură privată.—Dată certă.

Art. 1182.—Data scripturei private nu face credinţă în contra persoanelor a treia interesate, de cât din ḑiua în care s'a

---

1) Veḑi *suprà*, p. 160.
2) Cpr. Thiry, III, 121, 133. Baudry, II, 1216.
3) Cpr. T. Huc, VIII, 236. Thiry, III, 134. Baudry, II, 1215.

infățișat la o dregătorie publică, din ḑiua în care s'a înscris într'un registru public, din ḑiua morței aceluia sau unuia din acei care 'l au subscris, sau din ḑiua în care va fi fost trecut, fie și in prescurtare, în acte făcute de ofițeri publici, precum procese verbale pentru punerea peceților sau pentru facere de inventare. (Art. 1176, 1393, 1441, 1686, 1730, § 1 C. civ. Art. 46, 47, 49, 57. 791, 794 C. com. Art. 30 L. din 1886. Art. 1328 C. fr.).

Art. 30 L. din 1886.—Tribunalele de județ, judecătoriile de ocoale și comunale sunt datoare, când li se va face asemenea cerere, să dea dată certă actelor sub semnătură privată.—Aceasta se face înregistrându-se petițiunea în registrul de intrare și certificându-se în josul actului de judecător sau de primar că acel act s'a presentat judecătoriei sau primăriei la data cutare și că s'a înregistrat la numĕrul cutare al registrului din acea ḑi, lună și an. Această certificare pe act se va contra-semna de grefier sau notar, după natura autorităței de la care emană. — Nu se deroagă prin aceasta la dispozițiunele art. 1182 și 1188 C civ. și nici la regulele speciale prescrise în materie de drept comercial. (Art. 1182, 1188 C. civ. Art. 47, 49, 57, 794 C. com.).

Actul sub semnătură privată, recunoscut sau verificat, face, după cum am vĕḑut, dovadă despre conținutul sĕu *erga omnes*, ca și actul autentic (art. 1176). Acest principiu sufere însă o excepție *în privința datei*. In adevĕr, în privința unor persoane, pe care legea îi numește *terții*, data actului nu este presupusă a fi sinceră în acest sens că acela căruia actul este opus nu are să dovedească falșitatea ei, ci acela care invoacă actul trebue să dovedească sinceritatea datei. Aceasta, bine înțeles, numai *in privința terțiilor*; căci între părți [1]), moștenitorii sau representanții lor universali ori cu titlu universal, actul sub semnătură privată face credință despre data sa până la dovada contrară.

Acelaș principiu n'a fost admis în privința terțiilor, din causa posibilităței unei anti-datări, sau post-datări și din causa dificultăților în care s'ar fi găsit cei de al treilea de a putea combate această fraudă.

Mijloacele prin care un act sub semn. privată poate dobêndi dată certă.

Pentru ca data unui act sub semnătură privată să poată fi opusă terțiilor, trebue ca ea să fi devenit certă prin unul din mijloacele determinate de art. 1182 [2]), și

---

[1]) Astfel, debitorul față de creditor nu poate fi privit ca un terțiu, ci ca un având drept al creditorului. C. București, *Dreptul* din 1882, No. 34.

[2]) Cpr. C. Craiova. *Dreptul* din 1892, No. 35.—Imprumuturile constituite către Banca agricolă, de și sunt autentice, nu sunt oposabile terțiilor de cât de la data mențiunei lor fă-

Art. 12 L. din 1 april 1895.

această disposiţie se aplică şi la actele autentice, care din causa unui viciŭ de formă, nu valorează de cât ca acte sub semnătură privată (art. 1172) [1]).

Aceste mijloace, determinate de lege în mod limitativ, sunt următoarele:

1⁰ Infăţişarea actului la o dregătorie sau autoritate publică de ori-ce natură ar fi, administrativă, poliţienească, judecătorească [2]), etc. Actul va avea dată certă, în asemenea caz, din ḑiua în care se constată că el a fost înfăţişat la acea dregătorie [3]).

2⁰ Inscrierea actului într'un registru public;

3⁰ Moartea aceluia sau unuia din acei cari au subscris actul in calitate de parte, ear nu şi aceluia care l'ar fi scris numai [4]). Actul are, în asemenea caz, dată certă din ḑiua morţei, pentru că el n'a putut să fie făcut mai târḑiu.

4⁰ Trecerea actului *fie chiar în prescurtare* [5]), ear nu

---

cută în registrul comunei respective (art. 12 L. din 1 April 1895 p. modificarea unor disposiţiĭ din legea pentru înfiinţarea Băncei agricole).

1) T. Huc, VIII, 253. Répert. Sirey, v⁰ *Date certaine*, 17.

2) Cpr. Cas. rom. *Curierul judiciar* din 1893, No. 61. Bulet. S-a I, 1894, p. 27. — Astfel, o procură legalisată face credinţă despre data ei din momentul legalisărei. Cas. rom. *Dreptul* din 1886, No. 57 şi Bulet. S-a I, 1886, p. 426.—

Acte înfăţişate la o autoritate străină. Controversă.

Legiuitorul se referă însă, bine înţeles, la o autoritate română, pentru că el nu poate să confere nici o putere unui funcţionar străin. Laurent, XIX, 281. Fuzier-Herman, III, art. 1328, No. 123. Répert. Sirey, *Date certaine*, 12.—*Contrà.* Trib. Mons şi C. Bruxelles, decisiĭ citate de Laurent, *loco cit.*

3) Astfel, înfăţişarea unui contract de locaţiune la casieria generală sau administraţia financiară (L. din 6 martie 1897), conform legei timbrului, şi înregistrarea sa de această autoritate, îi imprimă caracterul unui contract cu dată certă, oposabil ca atare terţiilor, conform art. 1182 C. civ. Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1894, p. 859.

4) Cpr. Baudry, II, 1218.—In Francia, se decide că actul are dată certă din ḑiua morţei aceluia care l'ar fi semnat nu numai ca parte, dar chiar şi ca martur (argument din art. 1410 C. civ. fr., care în Codul nostru lipseşte). Cpr. Baudry, *loco cit.* Planiol, II, 83. Bonnier, 704. Demolombe, XXIX, 558. Laurent, XIX, 284. Répert. Sirey, *Date certaine*, 15. T. Huc, VIII, 253.

Deoseb. de la Codul fr.

5) Textul francez, ca şi acel italian (art. 1327), prevede că actul dobândeşte dată certă din ḑiua în care substanţa lui,

numai de cât *in extenso* în acte încheiate de ofiţeri publici, precum procese-verbale pentru punerea de peceţi, facerea de inventar, etc. In toate aceste casuri, actul are dată certă, şi această dată nu mai poate fi dărâmată de cât prin înscrierea în falş.

Acestea sunt împrejurările care conferă dată certă actului sub semnătură privată. Astfel, perderea mânelor a unuia din subscriitorii actului, pecetea poştei [1]) pusă pe un act privat, care ar fi fost expediat sub forma unei scrisori, etc., nu sunt de natură a conferi actului dată certă, pentru că textul este excepţional şi nu sufere nici o întindere [2]). Mijloacele mai sus arătate sunt determinate de lege în mod limitativ. Controversă.

In fine, trebue să adăogăm că actul sub semnătură

adecă caracterul lui constitutiv, este constatat în acte făcute de funcţionari publici, precum procese-verbale de punerea peceţilor, etc.; de unde se deduce că o simplă menţiune ce funcţionarul public ar face despre act, nu este suficientă. Cpr. Baudry, *loco cit.* Planiol, II, 83.—Dacă actul este trecut într'un proces-verbal de inventar, el are dată certă din ḑiua trecerei lui în acel proces-verbal, ear nu din ḑiua deschiderei inventarului. C. Lyon. Sirey, 92. 2. 37.

1) Veḑi t. VI a Comentariilor noastre, p. 521, nota 1. Cpr. C. Aix. D. P. 45. 2. 118 şi Répert. Sirey, *Date certaine*, 48. Veḑi în această privinţă în *Corresp. des just. de paix*, anul 1857, seria a 2-a, t. 4, p. 149, un articol intitulat: *Le timbre de la poste apposé sur une lettre dans laquelle se trouve relatée la date d'un acte sous seing privé, peut-il suffire pour établir la preuve de cette date?*

2) Baudry, II, 1218, *in fine*. T. Huc, VIII, 255. Thiry, III, 135. Planiol, II, 83, *in fine*. Vigié, II, 1610. Duranton, XIII, 131. Répert. Sirey, *Date certaine*, 46. Arntz, III, 337. Mourlon, II, 1565. Fuzier-Herman, III, art. 1328, No. 143 urm. Massé, *Dr. comm.*, IV, 2427. Bonnier, 704. Demolombe, XXIX, 565. Marcadé, V, art. 1328, No. 4. Demante, V, 291 bis VIII. Laurent, XIX, 286 urm. Larombière, IV, art. 1328, No. 50. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 260. C. Lyon şi Cas. fr. D. P. 74. 2. 38. D. P. 1900. 1. 326.—Veḑi însă Toullier D., IV, partea II, 242, 243. Taulier, *Théorie raisonnée du Code civil*, IV, p. 484. Braas, *Théorie légale des actes sous seing privé*, p. 76. Cpr. şi art. 47, § ultim C. com.

Art. 1327 din Codul italian prevede că, pe lângă împrejurările de mai sus, actul dobândeşte dată certă din ḑiua punerei în imposibilitate fisică de a scrie a unuia din subscriitorii lui, sau în caz când data resultă din alte probe echivalente, *o quando la data risulta da altre prove equipollenti*. Cpr. Ricci, *Delle prove*, 127 urm. Art. 1327 Cod. italian.

privată nu are nevoe de a avea dată certă de câte ori acela căruia el este opus cunoştea, atunci când a contractat, momentul precis al redactărei actului. Această soluţie este generalmente admisă nu pentru că asemenea cunoştinţă ar echivala cu certitudinea datei, care în specie nu există, ci pentru că ar exista rea credinţă din partea aceluia care ar invoca incertitudinea legală a datei, atunci când el ar avea perfectă cunoştinţă despre momentul când actul a fost redactat [1]).

Care sunt actele la care art. 1182 este aplicabil?

Actele la care art. 1182 este aplicabil.

Atât la actele unilaterale cât şi la acele bilaterale [2]).

Este însă generalmente admis că acest text nu se aplică la actele constătând convenţiuni a căror obiect are o valoare mai mică de 150 lei, sau constătând convenţiuni comerciale; căci, în asemenea casuri, data poate fi stabilită faţă cu cei de al treilea prin toate mijloacele de probă (cpr. art. 46 şi 57 Cod. com.) [3]).

Data certă a scrisorilor.

Prin urmare, scrisorile ce un comerciant trimete altuia, în materie comercială, au dată certă independent de împrejurările prevĕdute de art. 1182 [4]). Unii ar voi ca şi scrisorile trimese în materie civilă să aibă dată certă, pentru că legea vorbind numai de *acte* sub semnătură privată, a-

---

[1]) Cpr. Baudry, II, 1218, *in fine.*

[2]) Remâne însă bine înţeles că disposiţia art. 1182 nu se aplică de cât actelor *sub semnătură privată*, căci actele autentice sau macar legalisate au dată certă. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1892, ultim considerent, p. 635.

Poliţe de asigurare făcute prin curtieri.

Poliţele de asigurare făcute prin mijlocirea unui curtier, au şi ele dată certă, pentru că curtierii sunt funcţionari publici (art. 68 C. com. şi L. asupra burselor din 1881). Cas. rom., *loco suprà cit.*

[3]) Cpr. T. Huc, VIII, 256. Boistel, *Pr. de dr. comm.*, p. 296. Massé, *Dr. comm.*, IV, 2434. Répert. Sirey, *Date certaine*, 79. Demangeat asupra lui Bravard-Veyrières, *Tr. de dr. comm.*, II, p. 456. Pardessus, *Dr. comm.*, II, 246 (ed. a 6-a). Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, III, 58. Baudry, II, 1222, *in fine.* Bonnier, 702. Ricci, *op. cit.*, 125. F. Herman, III. art. 1328, No. 169. Demolombe, XXIX, 581. Larombière, IV, art. 1328, No. 52. Marinier, *Date certaine ou théorie des tiers en matière de preuve par actes sous seing privé* (1863), ch. II, No. 11. Aubry et Rau, VIII, § 756, *in fine*, p. 262. Cpr. C. Alger şi Lyon. Sirey, 89. 2. 115. Sirey, 90. 2. 113, 114.

[4]) Cpr. T. Huc, VIII, *loco suprà cit.*

decă de actele scrise pentru a constata un fapt juridic, scrisorile nu sunt acte propriu ḑise [1]).

Această soluţie este însă inadmisibilă, cel puţin ca principiu general, pentru că multe afaceri tratându-se prin corespondenţă, scrisorile sunt adevarate acte, şi ele putênd fi anti-datate cu uşurinţă, nimic mai natural de cât de a aplica art. 1182 şi acestor acte [2]). Scrisori în materie civilă. Controversă.

In privinţa chitanţelor constătând o primire de bani, se admite însă atât în doctrină cât şi în jurisprudenţă, că textul art. 1182 nu este aplicabil, şi că asemenea chitanţe sunt oposabile terţiilor, făcênd prin ele înşile credinţă despre data lor [3]). Motivul care se invoacă în sprijinirea acestui sistem este că această soluţie era primită în dreptul anterior francez, şi că nimic nu dovedeşte că legiuitorul modern ar fi înţeles să inoveze în această privinţă. Cine nu vede însă slăbăciunea acestui argument? Ori cum ar fi, după opinia generală, dacă presupunem că în ḑiua de 1 octombrie 'ţi-am plătit 1000 de lei ce'ţi datoream, luând de la d-ta o chitanţă fără dată certă, aşa precum se obicinueşte în toate ḑilele, voi putea s'o opun cesionarului acestei creanţe sau creditorilor d-tale, cari vor fi făcut o poprire în mânele mele, mai cu samă dacă am opus-o imediat ce am primit notificarea cesiunei, sau ordonanţa de poprire; căci, dacă am opus-o tărḑiu, bună oară la ḑiua Art. 1182 nu se aplică la chitanţe. Controversă.

---

1) Laurent, XIX, 291, care citează în acest sens o decisie a Curţei din Bruxelles cu dată din 29 octombrie 1829.

2) T. Huc, VIII, *loco cit.*— Scrisorile nu dobêndesc deci dată certă de cât din momentul înfăţişărei lor în justiţie. C. Focşani. *Dreptul* din 1881, No. 43.—In cât priveşte proprietatea scrisorilor misive, veḑi t. V a lucr. noastre, p. 452 urm., nota 3 şi adnotaţia noastră asupra unei decisii a Inaltei Curţi din Anglia, publicată în *Dreptul* din 1900, No. 81. Veḑi şi Répert. Sirey, t. 26, *Lettre missive*, 180 urm. Dalloz, *Nouveau Code civil annoté* (Paris, 1900), 1, p. 948 urm., No. 10 urm. Proprietatea scrisorilor misive.

3) C. Paris, D. P. 86. 2. 117. C. Iaşi. *Dreptul* din 1884, No. 68. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 254, text şi nota 114. Marcadé, V, art. 1328, No. 5. Baudry, II, 1222. T. Huc, VIII, 256. Demolombe, XXIX, 538 urm. Thiry, III, 137. Mourlon, II, 1569. Arntz, III, 336. Larombière, IV, art. 1328, No. 27 urm. Maton, *Dictionnaire*, V° *Quittance*, No. 3.—*Contrà*. Laurent, XIX, 335. C. Bordeaux. Sirey, 46. 2. 545. D. P. 49. 2. 108.

înfățișărei, care poate să fie mai mult sau mai puțin departată, este pericol ca chitanța să fi fost anti-datată, și în asemenea caz, va trebui să dovedesc sinceritatea ei [1].

Inaplic. art. 1182 la testamentul olograf.

In fine, art. 1182 nu se aplică la testamentul olograf, a cărui scriere și sub-scriere a fost recunoscută fie de bună voe, fie judecătorește; căci el face proba deplină despre data sa *erga omnes* până la dovada contrară [2]).

Sensul cuvêntului terții. Controversă.

Naște acum întrebarea: ce trebue să înțelegem prin *cei de al treilea* sau *terții* în art. 1182? Cuvêntul *terțiu*, ca și acel de representant (*ayant-cause*), nu are în toate casurile aceiaș semnificare, ci are un sens deosebit, după scopul ce legea 'și-a propus când a edictat regula pentru care s'a servit de aceste cuvinte, *secundum subjectam materiam* [3]). Astfel, când se dice că o convenție nu'și produce efectele sale de cât între părțile contractante, ea fiind în privința *terțiilor res inter alios actu*, prin *terții* se înțelege toți acei cari n'au luat direct parte la convenție, cari n'au fost nici representați la formarea ei (art. 973) [4]). Aceștia sunt acei pe care Dumoulin îi numea terții *penitus extranei*. In art. 1167, § 2, prin *terții* se înțelege toți representanții cu titlu particular a acelui de la cari emană confirmarea, toți acei la care el ar fi conferit înainte de confirmare un drept real asupra lucrului ce face obiectul contractului, drept care ar fi desființat sau cel puțin micșorat prin efectul retroactiv al confirmărei [5]). De asemenea, în materie de contra-înscrisuri (art. 1175), prin *terții* se înțelege toți acei, care neluând parte la contra-înscris, au interes a invoca disposițiile actului aparent pentru a pastra intacte drepturile ce ei dețin de la părțile contractante.

---

1) Cpr. Mourlon, II, 1569. Marcadé, V, art. 1328, No. 5, *in fine*, p. 60. Bonnier, 701.

2) Cpr. Trib. Ilfov, C. București și Craiova. *Dreptul* din 1885, No. 36. *Dreptul* din 1887, No. 11 și din 1892, No. 35. Tot în acest sens este și jurisprudența franceză. Vedi *Pand. Périod.* 86, table, V° *test. olographe*, No. 4. Baudry, II, 555. Thiry, II, 400. Bonnier. 702 bis. Mourlon, II, 780. Arntz, II, 1969. T. Huc, VI, 281, Vedi și t. IV a lucr. noastre, p. 433, text și nota 2.—Vedi însă Laurent, XIII, 240 urm.

3) Cpr. Aubry et Rau, II, § 175, p. 97 (ed. a 5-a); p. 70 din ed. a 4-a. Baudry, II, 1219.

4) Vedi t. V a lucr. noastre, p. 194.

5) Vedi *suprà*, p. 63.

In acest text, representanții cu titlu particular, de exemplu, un al doilea dobênditor al imobilului înstrăinat în mod simulat, și creditorii ipotecari sau chirografari ai părților, sunt *terții* și nu pot să vadă drepturile lor nimicite prin efectul unui contra-înscris despre care ei nu au nici o cunoștință [1]).

In art. 1182, Toullier a pretins că prin *terții* se înțelege toți acei care nu sunt nici moștenitori, nici succesori universali, nici representanți ai părților [2]). *Terții* ar fi deci, în art. 1182, acei *penitus extranei*, care n'au participat nici direct, nici prin un representant, la convenția constatată în act [3]).

Această soluție este inadmisibilă, pentru că actul sub semnătură privată nefiindu-le oposabil și neproducênd efecte nici în contra, nici în favoarea lor (art. 973), nu se poate pricepe cum legiuitorul ar fi înțeles a apara niște drepturi care nu sunt de loc amenințate.

O altă categorie de persoane cărora art. 1182 este cu desevêrșire inaplicabil, sunt *părțile contractante*, față cu care actul sub semnătură privată face deplină credință până la dovada contrară, atât în privința sincerității disposițiilor ce cuprinde, cât și în privința datei sale (art. 1176) [4]). Art. 1182 nu se aplică părților contractante.

---

1) Vedi *suprà*, p. 164 urm.
2) Toullier D., IV, partea 1, 245 urm.
3) Prin aplicarea acestui principiu, se decide că actul sub semnătură privată subscris de mandatar face credință despre data sa în privința mandantelui, independent de condițiile prescrise de art. 1182. Cpr. Cas. fr. D. P. 93. 1. 255. Sirey. 93. 1. 291. Planiol, II, 77. Baudry, II, 1219, nota 1. T. Huc, VIII, 251, *in fine*. Fuzier-Herman, III, art. 1328, No. 8 urm. și autoritățile citate de acești autori. Cpr. și Laurent, XIX, 301. Mandantele, în adevěr, nu este un terțiu în privința convenției încheiate de mandatar. *Qui mandat ipse fecisse videtur*. Vedi t. V a lucr. noastre, p, 194. Mandantele nu este terțiu în privința actelor mandatarului.

Consiliul judiciar nu este de asemenea un terțiu față de răsipitorul căruia el a fost rênduit. Trib. Ilfov. *Curierul judiciar* din 1899, No. 12 (afacerea Văcărescu). Consiliul judiciar față de răsipitor.

Sindicul unui faliment representând nu numai masa creditorilor, ci și pe falit, nu este un terțiu față cu acest din urmă, și prin urmare, actele făcute de falit îi sunt oposabile, cu toate că nu au dobêndit dată certă înainte de faliment. C. Alger și Metz. Sirey, 89. 2. 115. Sirey, 60. 2. 542. D. P. 60. 5. 295. Sindicul unui faliment.

4) Cpr. Baudry, II, 1219, p. 866. Vedi *suprà*, p. 174.

Representanţiĭ părţilor. Art. 1182 nefiind aplicabil nici părţilor, nici acelor cari n'au luat parte fie direct, fie indirect la convenţie, n'au mai rĕmas de cât *representanţii* părţilor, faţă cu care el este aplicabil, sau les *ayants-cause*, după cum se exprimă Codul francez, conform expresiunei lui Dumoulin, *gli aventi causa*, după terminologia Codului italian. Naşte însă întrebarea care sunt representanţiĭ cărora el poate fi aplicat?

Sensul cuvêntului representant (ayant-cause). Prin cuvêntul generic *representant* sau *ayant-cause* (*ille qui causam auctoris habet*), se înţelege ori-ce persoană care 'şi trage totul sau parte din drepturile sale de la o altă persoană numită autor (*auctor*) şi care, în privinţa acestor drepturi, se găséşte în locul autorului, avênd aceiaş condiţie sau posiţie ca şi dênsul. Cuvêntul *causa*, în expresiunea *causam habens*, întrebuinţată de Dumoulin, însemnează, în adevĕr, posiţie sau condiţie, ceea ce este conform şi tradiţiei romane [1]). „*Sic enim cum sua causa*, dicea Dumoulin, *res transferri dicitur*, *id est cum suo onere*, *vel jure quaque conditione est*" [2]).

Cuvêntul representant sau *ayant-cause* denotă deci două idei esenţiale, succesiunea unei persoane la drepturile alteia, şi ca consecinţă, identitatea de posiţie sau de situaţie în privinţa drepturilor transmise.

Representanţiĭ universali sau cu titlu universal. O persoană poate fi moştenită şi representată atât în privinţa tuturor bunurilor sale (*universum jus patrimoniale*), cât şi în privinţa cutărui sau cutărui drept particular, real, sau personal. In casul întâi, representantul se dice *universal* sau cu titlu *universal*; ear în casul al doilea, cu titlu particular sau singular (*singularum rerum*).

Representanţiĭ universali sau cu titlu universal au, după expresia lui Dumoulin, *omnem causam et jus auctoris*, adecă toate drepturile autorului lor, afară de acele inerente persoanei sale, şi toate îndatoririle sale. Aceştia sunt: moştenitoriĭ legitimi, chiar beneficiari [3]), acei nere-

---

[1]) De câte ori un lucru se înstrăinează, dice L. 67, Dig., *De contrahenda emptione*, 18, 1, el trece la noul dobênditor *cu causa sa*, adecă în starea în care ar fi fost la acela care îl înstrăinează, dacă acest lucru ar fi rĕmas în mânele sale: „*Alienatio cùm fit*, *cum sua causa dominium ad alium transferimus*, *quæ esset futura*, *si apud nos ea res mansisset*".

[2]) Cpr. Baudry, II, 1219, text şi nota 2. Répert. Sirey, *Ayant-cause*, 1 urm. Aubry et Rau, II, § 175, p. 95 urm. (ed. a 5-a).

[3]) Cpr. Cas. Lyon. Sirey, 92. 2. 37.

gulaţi, legatarii şi donatarii universali sau cu titlu universal, şi chiar creditorii chirografari [1]), care nu au de cât un drept de gagiu general asupra patrimoniului debitorului lor (art. 1718, 1719), drept care se măreşte sau se micşorează prin faptul acestui debitor. Creditorii chirografari.

Representanţii cu titlu particular sau singular ţin dreptul lor de la autorul lor, cu privire numai la un obiect particular. Ei nu succed deci de cât la drepturile şi obligaţiile care afectează lucrul dobêndit de dênşii. Aceştia sunt: cumpărătorul unui lucru determinat faţă cu vêndătorul [2]), cesionarul creanţei, locatarul faţă cu locatorul [3]); legatarii şi donatarii cu titlu particular (*singularum rerum*); creditorii ipotecari sau priveligiaţi, şi în genere toţi acei care exercită un drept al autorului lor asupra unui obiect particular [4]). Representanţii cu titlu particular. Creditorii privilegiaţi sau ipotecari.

Din aceste două categorii de representanţi este una, şi anume aceea a representanţilor universali sau cu titlu universal, căreia art. 1182 este fără îndoeală inaplicabil, fiind că ei nefăcênd aşa ḑis de cât una şi aceiaş persoană cu autorul lor, sunt neaparat legaţi de actele făcute de acest din urmă. Representanţii universali sau cu titlu universal remân deci sub imperiul disposiţiei generale a art. 1176, putênd în tot-deauna să dovedească antidatarea actului prin ori-ce mijloace (art. 1198) [5]). Art. 1182 nu se aplică representanţilor universali sau cu titlu universal.

---

[1]) Cpr. Cas. fr. D. P. 91. 1. 475. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1883, p. 144. T. Huc, VIII, 250. Baudry, II, 829, 908 şi 1919. Veḑi şi autorităţile citate în t. V a lucr. noastre, p. 194, nota 4.—Creditorii chirografari fiind representanţii debitorului de câte ori ei exercită drepturile lui (art. 974), actele sub semnătură privată emanate de la debitorul lor le sunt oposabile, cu toate că nu au dată certă, ei avênd însă facultatea să dovedească că data nu este sinceră. T. Huc, VIII, 250. Laurent, XIX, 325.—In puterea acestor principii, Curtea de casaţie a decis că actele sub semnătură privată emanate de la un falit, înainte de declararea lui în stare de faliment, sunt oposabile masei creditorilor chirografari, chiar când aceste acte nu au dobêndit o dată certă anterioară declarărei falimentului. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1894, p. 264.

[2]) Cas. rom. *Dreptul* din 1897, No. 6 şi Bulet. S-a 1, anul 1896, p. 670. Veḑi şi t. V a lucr. noastre, p. 104 şi 195.

[3]) Veḑi t. V, *loco suprà cit.*

[4]) Veḑi t. V, p. 195. Cpr. Aubry et Rau, II, § 175, p. 96 (ed. a 5-a).

[5]) Cpr. Cas. fr. D. P. 91. 1. 475. Baudry, II, 1219, *in fine.*

Art. 1882 nu se aplică de cât representanților cu titlu particular.

N'au mai rĕmas deci de cât representanții cu titlu particular, cărora singuri art. 1182 este aplicabil, pentru că altfel el n'ar fi aplicabil nimărui. In consecință, prin *terții* art. 1182 înțelege representanții cu titlu particular a uneia din părți. Astfel, dacă presupunem că la 1 ianuar 1901, am vêndut prin act sub semnătură privată, un tablou lui A și că, la 15 ianuar, am vêndut acelaș tablou lui B, prin act autentic, fără a i-l preda însă (art. 972), B este un terțiu, și ca atare, va putea să opue lipsa datei certe a primului act de vêndare.

Această interpretare, singură juridică, se justifică prin următoarele considerațiuni:

1⁰ Regula art. 1182 exista și în vechiul drept francez și era înțeleasă tot în acelaș sens [1]; ori, lucrările pregătitoare dovedesc că redactorii Codului actual au înțeles să menție vechile principii.

2⁰ Scopul art. 1182 fiind de a înlătura fraudele la care ar da loc anti-datarea, în opinia lui Toullier, combătută de toți autorii cu Merlin în frunte, acest text n'ar avea nici o utilitate, de vreme ce anti-datarea nu poate să jignească de cât pe acei care au tratat cu una din părți în privința lucrului care face obiectul actului sub semnătură privată;

Art. 1441.

3⁰ In fine, art. 1441 de la locațiune presintă un argument și mai puternic. Acest text nu este, în adevĕr, de cât o aplicație a art. 1182. El presupunênd, în adevĕr, că proprietarul a vêndut lucrul închiriat sau arendat în timpul contractului, obligă pe cumpărător a respecta locațiunea făcută înainte de vêndare, dacă contractul are dată certă; ori, acest cumpărător este un representant cu titlu particular al proprietarului, și ca atare, poate să opue lipsa datei certe a contractului de locațiune [2].

---

1) Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 749.

2) Vedi în acest sens, Thiry, III, 136. Baudry, II, 1219 urm. Arntz, III, 335. Bufnoir, *Propriété et contrat* (1900), p. 767. Vigié, II, 1611. Marcadé, V, art. 1328, No. 3. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 252, text și nota 110. Demolombe, XXIX. 526 urm. Laurent, XIX, 303 urm. Larombière, IV, art. 1328, No.' 2. urm. Merlin, *Quest.*, V° *Tiers*, § 2. Duranton, XIII, 129 urm. Bonnier, 700. Marinier, Revue pratique, anul 1859, p. 413 urm. (*De la date certaine dans les actes sous seing privé*). Troplong, *Hypothèques*, II. 529. Fré-

Am dis că creditorii chirografari nu sunt terţii de câte ori ei exercită drepturile debitorului lor în baza art. 974. Se poate însă întâmpla ca aceşti creditori să exercite un drept care le este propriu, şi atunci ei fiind terţii, art. 1182 le este aplicabil în toată puterea cuvêntului. Casurile în care creditorii chirografari sunt terţii.

Aceasta se va întâmpla:

1⁰ De câte ori creditorii vor fi în conflict între ei;

2⁰ Când ei urmăresc averea debitorului lor, fie pe cale mobiliară, fie pe cale imobiliară. Actele sub semnătură privată prin care debitorul ar fi înstrăinat totul sau parte din bunurile urmărite, nu pot fi opuse creditorului urmăritor de cât dacă au dobêndit dată certă înaintea procesului-verbal care constată urmărirea mobiliară, sau înaintea transcrierei comandamentului prealabil (art. 497, 514 Pr. civ.) [1]. Art. 497, 514 Pr. civ.

In cât priveşte închirierile sau arendările imobilului urmărit făcute de debitor în urma transcrierei comandamentului, vedi art. 516 Pr. civ. Art. 516 Pr. civ.

Creditorii sunt ei terţii când intervin pe cale de poprire (art. 455 urm. Pr. civ.)? Jurisprudenţa franceză considerând poprirea ca o aplicare a art. 974 [2]), decide în genere că creditorul care popreşte în mâna celor de al treilea o creanţă a debitorului sĕu, represintă pe acest din urmă şi că, prin urmare, actele sub semnătură privată re- Creditorii sunt ei terţii când intervin pe cale de poprire? Controversă.

---

minville *Minorité*, I, 519 bis. Planiol, II, 79. Demante et Colmet de Santerre, V, 291 bis. II. Répert. Sirey, *Ayant-cause*, 64 urm. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, I, 347. Ricci, *Delle prove*, 120 urm. T. Huc, VIII, 248. Cas. fr. D. P. 46. 1. 289. Sirey, 46. 1. 679. Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1879, p. 884. C. Bucureşti. *Dreptul* din 1891, No. 3.

[1]) Art. 514 Pr. civ. isbeşte de nulitate nu numai instrăinările directe, dar şi acele indirecte, precum ar fi, de exemplu, ipotecarea imobilului urmărit, sau constituirea asupra lui a unui drept real, servitute, usufruct, etc. de natură a micşora gagiul creditorului urmăritor. Este adevarat că tribunalul din Vaslui a decis contrariul în privinţa ipotecei, însă această sentinţă face o greşită aplicare a principiilor de drept. Vedi critica ce am făcut acestei sentinţe în *Curierul judiciar* din 25 ianuar 1901, No. 7. Cpr. şi G. G. Mironescu, *Revis. C. de proced. civilă* (Bucureşti, 1901), p. 168, nota 219, care se referă la sus-disă noastră adnotaţie. Art. 514 Pr. civ.

[2]) „Considerând dice o decisie a Curţei de casaţie din Francia, că, în privinţa terţiului poprit, poprirea este exerciţiul dreptului ce art. 974 acordă creditorilor de a exercita drepturile şi acţiunele debitorului lor, etc.“. D. P. 78. 1. 473.

cunoscute de dênsul pot fi opuse creditorului popritor [1]. Poprirea neavênd însă nici o legătură cu art. 974 [2], trebue să decidem că actele de înstrăinare ale debitorului poprit nu vor putea fi opuse creditorului popritor de cât sub condiția de a avea dată certă [3].

Acțiunea pauliană. Art. 975. Controversă.

Dacă creditorii, în loc de a urmări direct un bun al debitorului lor, cer pe calea acțiunei pauliane anularea actelor frauduloase făcute de dênsul (art. 975), ei trebue să dovedească, conform art. 1182, că creanța lor avea o dată certă anterioară actului atacat [4].

Cesionarul unei creanțe este el un terțiu? Controversă.

Ce trebue să decidem în privința cesionarului unei creanțe? Cu toată controversa ce există și asupra acestui punct, vom decide că cesionarul este un terțiu față cu cedentele, căci el fiind un representant cu titlu particular, am vědut că art. 1182 are tocmai de scop de a apara pe acești representanți contra anti-datărilor frauduloase, care sunt așa de comune în actele sub semnătură privată. Cesionarul unei creanțe sau ori cărui alt obiect incorporal este terțiu întocmai ca și dobênditorul unui imobil sau unui mobil corporal [5].

Art. 1394.

Cesiunea de creanță fiind însă, în legea noastră, supusă transcrierei (art. 1394), art. 1182 nu va deveni aplicabil de cât în lipsa acestei formalități [6].

Mărginirea regulei prescrisă de art. 1182.

Regula art. 1182 fiind astfel cunoscută, trebue să arătăm mărginirile ce ea sufere în unele casuri. Astfel, în

---

1) Cpr. C. Lyon. Sirey, 74. 2. 225 și nota lui A. Rodière. Répert. Sirey, *Ayant-cause*, 153 urm. Roger, *Saisie-arrêt*, 568, etc.

2) Vedi t. V, p. 199. Cpr. T. Huc, VII, 185.

3) T. Huc, VIII, 251. Larombière, IV, art. 1328, No. 22. Laurent, XIX, 324. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 257, nota 122. C. Gand. *Pasicrisie belge*, 91. 2. 85. Vedi și Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1882, p. 289.

4) Vedi t. V, p. 244, 245. T. Huc, VII, 219 și VIII, 251. Cu toate acestea, chestiunea este controversată. Vedi t. V a lucr. noastre, p. 245, nota 2.

5) Larombière, IV, art. 1328, No. 21. Troplong, *Vente*, II, 920 și *Hypothèques*, II, 535. Duvergier, *Vente*, II, 224. Demolombe, XXIX, 337 urm. Laurent, XIX, 313. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 254, text și nota 113. Cpr. și Ricci. *Delle prove*, 122.—*Contrà*. C. Bordeaux și Limoges. Sirey, 41. 2. 53. Sirey, 42. 2. 313. Vedi și nota lui Rodière în Sirey, 74. 2. p. 226 urm.

6) Cpr. Laurent, XIX, 313, *in fine*.

materie imobiliară, formalitatea transcrierei, prevĕdută de art. 722 Pr. civ., sustrage de la teoria datei certe toate actele translative de proprietate imobiliară, sau de drepturi reale susceptibile de a fi ipotecate, sau avênd de obiect renunţări la aceleaşi drepturi; toate actele prin care se constitue o anticreză, o servitute, un drept de usufruct sau de locuinţă (abitaţiune), un amanet (art. 728 bis Pr. civ.), sau avênd de obiect renunţări la aceleaşi drepturi; cesiunele de venituri pe un timp mai mare de doi ani; contractele de arendă sau de închiriere pe un timp mai mare de doi ani; cesiunile de creanţă şi chitanţele de chirie sau arendă pe doi ani viitori (art. 1394 C. civ.), etc. [1]).

Intre două persoane care revendică drepturi asupra aceluiaş imobil, preferinţa nu se va da după data actului, ci după acea a transcrierei lui. Prin urmare, partea care cea d'intâi va fi îndeplinit formalitatea transcrierei, va fi preferată, chiar dacă actul celei-lalte părţi ar avea o dată anterioară. Data certă nu'şi va relua imperiul sĕu de cât în lipsa transcrierei ambelor acte. Deci, în caz de conflict între doi dobênditori ai aceluiaş imobil de la acelaş vêndĕtor, prin acte sub semnătură privată din care nici unul n'ar fi fost transcris [2]), acela va fi proprietar a cărui act ar fi dobêndit cel întâi dată certă [3]).

In materie mobiliară, teoria certitudinei legale a datei este de asemenea mărginită prin prescripţia instantanee (art. 1909). Deci, dacă presupunem că acelaş mobil corporal a trecut pe rênd la două persoane deosebite, proprietatea va aparţinea aceluia din dobênditori pus mai întâi în posesiunea lucrului, dacă posesiunea lui este de bună credinţă, chiar dacă titlul sĕu ar avea o dată mai recentă (art. 972, 1909). Teoria datei certe va deveni însă aplicabilă îndată ce lucrul n'a fost predat nici unuia din cumpărători [4]). Art. 1909.

---

[1]) Cpr. în privinţa art. 1394 C. civ. Cas. rom., 17 Oct. 1900 (decisie la care am luat şi noi parte). *Curierul judiciar* din 1900, No. 74 şi *Dreptul* din 1900, No. 71.

[2]) Este de observat că, după procedura civilă revisuită la 1900, şi actele sub semnătură privată pot fi transcrise (art. 724 bis). Vedi şi *suprà*, p. 166, nota 4. Art. 724 bis Pr. civ.

[3]) Cpr. Baudry, II, 1222. T. Huc, VIII, 249.

[4]) Baudry, T. Huc, *loco suprà cit.*

Cele-lalte două mărginiri ce sufere teoria datei certe sunt, după cum am vědut, relative la chitanțele redactate sub semnătură privată și la actele constătând convențiuni comerciale. (Vedi *suprà*, p. 178, 179).

Despre formalitățile cerute în privința unor acte sub semnătură privată.

Am vědut, *suprà*, p. 170, că nici o formalitate nu este prescrisă în privința actelor sub semnătură privată, afară de semnătura manuscrisă a părței care atestă consimțěmêntul ei.

Prin excepție însă, legea prescrie oare care formalități în privința *convențiilor sinalagmatice* (art. 1179) și în privința *unor convenții unilaterale* (art. 1180, 1181).

1° Regulele prescrise în privința actelor sub semnătură privată menite a constata convențiuni sinalagmatice. Formalitatea dublului original.

Art. 1179.—Actele sub semnătură privată, care cuprind convențiuni sinalagmatice, nu sunt valabile dacă nu s'au făcut în atâtea exemplare originale câte sunt părți cu interes contrar. Este de ajuns un singur exemplar original pentru toate persoanele care au acelaș interes.

Fie care exemplar trebue să facă mențiune de numěrul originalelor ce s'au făcut.

Cu toate acestea, lipsa de mențiune că originalul s'au făcut în numěr îndoit, întreit, etc., nu poate fi opusă de acela care a executat din parte-i convențiunea constatată prin act. (Art. 943, 1167, 1190, 1197 C. civ. Art. 1325 C. fr.).

După art. 1179, actele sub semnătură privată care constată convenții sinalagmatice sau bilaterale (art. 943), precum ar fi, de exemplu, vêndarea, locațiunea, societatea, transacțiunea, împărțeala, compromisul [1]), etc., trebue, pentru a fi valide, ca instrumente probatorii, să fie făcute în atâtea exemplare originale [2]) câte sunt părți cu interes contrar sau opus, două cel puțin sau mai multe. Fie-care

---

1) Cpr. C. Paris. Sirey, 92. 1. 493.

2) Legea cere, în adevěr, să se facă pentru fie care parte un exemplar *original*, ear nu câte o copie de pe original. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1891, consid. de la p. 182. Pand. fr., *Double écrit*, 128 urm.

exemplar trebue să facă mențiune de numěrul originalelor ce s'au făcut și să fie semnat de toate părțile contractante [1]).

Necesitatea în care se găsesc părțile de a încheia mai multe exemplare în privința convențiilor care crează interese opuse, nu datează de mult. Această formalitate a fost introdusă de parlamentul din Paris prin o serie de decisiuni din care cea mai veche este din 30 august 1736 [2]). Origina art. 1179.

In convențiile sinalagmatice, fie-care parte contractantă avênd drepturi și îndatoriri reciproce, este necesar ca fie-care să aibă un act la disposiție pentru a'și dovedi dreptul sěu; căci dacă n'ar exista de cât un singur original, acela care l'ar avea în posesiunea sa ar putea să'l dea la o parte și să pue pe cei-lalți în imposibilitate de a'și dovedi drepturile lor. Stăpân absolut al situației, acel care ar deținea singurul act menit a stabili raportul juridic, ar putea să dea curs convenției sau s'o desființeze, neexistând în specie altă dovadă, ceea ce neaparat ar constitui o inegalitate între diferitele părți contractante, inegalitate pe care legiuitorul a voit s'o înlăture, dând fiecărei părți putința de a dovedi convenția prin producerea exemplarului care se găsește în mâna sa. Motivele acestei regule.

Motivele legei sunt deci destul de puternice și lasă a înțelege că această regulă interesează ordinea publică; de unde se trage conclusia firească că părțile n'ar putea să deroage de la dênsa, convenind, bună oară, că un singur original va fi suficient pentru toate părțile (art. 5) [3]). Ordine publică.

---

1) Cpr. art. 126 C. german, citat *suprà*, p. 171, nota 1 și *infrà*, p. 191, nota 1. — Lipsa semnăturei într'un contract sinalagmatic a unei părți ce 'și iea o obligație prin el, atrage nulitatea actului. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1878, p. 363.

2) Cpr. Planiol, II, 1193. Vigié, II, 1595. Thiry, III, 383. Bonnier, 684. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 330, § 279 (p. 512, § 715 din ed. a 2-a). Pand. fr. *Double écrit*, 4 urm. Laurent, XIX, 207. Demolombe, XXIX, 383.—Este însă de observat că vechia jurisprudență cerea formalitatea dublului original nu numai pentru dovedirea, dar încă pentru validitatea contractului sinalagmatic, ceea ce necontestat era o eroare, de vreme ce convențiile devin perfecte prin simplul consimțěmênt al părților. Cpr. Laurent, *loco cit.* Toullier D., IV, partea II, 313. Bonnier, 684. Marcadé, V, art. 1325, No. 1. Vedi și *infrà*, p. 197.

3) Cpr. Planiol, II, 1194. Baudry, II, 1196.

Art. 1900. Omisiunea acestei formalități nu se acopere de asemenea prin prescripția de ḑece ani, statornicită de art. 1900 [1]). Cu toate acestea, Codul italian a eliminat art. 1179, și unii autori aprobă această inovație [2]).

Conformitatea tuturor originalelor. Pentru ca actul sub semnătură privată constătând convenții sinalagmatice, făcut în atâtea exemplare câte sunt și părți cu interese opuse, să fie valid, se cere în principiu ca toate originalele să fie conforme [3]). Deosebirile, care ar fi privitoare numai la redacție și n'ar schimba sensul convenției, n'ar împiedica însă actul de a fi valid. Mai mult încă, dacă lipsa de conformitate, care ar atinge fondul convenției, ar fi resultatul fraudei imputabile uneia din părți, această parte n'ar putea să se prevaleze de iregularitatea care ar fi opera ei, și actul și-ar primi în totul executare [4]).

Facerea unui exemplar pentru fie-care parte având un interes opus. Legea nu cere ca să se facă atâtea exemplare câte părți figurează în convenție, ci numai câte părți au un interes opus. Toți acei care au un interes comun se pot mulțămi cu un singur exemplar. Ast-fel, dacă presupunem că trei co-proprietari a unei moșii o împart între dânșii, luând fie-care câte un lot, actul de împărțeală se va face în trei exemplare [5]). Dacă însă acești trei co-proprietari, înainte de împărțeală, s'au hotărît a'și vinde moșia lor unei a treia persoane, actul de vânḑare se va face numai în două exemplare, unul pentru cumpărător și cel-lalt pentru cei trei vânḑători, care, în această vânḑare, n'au interese opuse, ci un interes comun [6]).

---

1) Cpr. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 235. Duranton, VIII, 165. Demolombe, XXIX, 74. Répert. Sirey, *Double écrit*, 145. Vom vedea că aceiaș soluție este admisă și în privința formalității prescrise de art. 1180. Veḑi *suprà*, p. 77 și *infrà*, p. 208, 209.

2) Cpr. T. Huc, VIII, 238 și *Le Code civil italien et le Code Napoléon*, 1, p. 256. Aceiaș soluție este admisă și în alte legislațiuni, de ex., în acea germană, austriacă, spaniolă, portugheză, neerlandeză, etc. Cpr. Répert. Sirey, *Double écrit*, 149 urm.

3) Cpr. Pand. fr., *Duble écrit*, 143 urm. Laurent, XIX, 213.

4) Massé, *Dr. comm.*, IV, 2421. T. Huc, VIII, 240. Demolombe, XXIX, 412. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 229, 230. Cas. fr. Sirey, 59. 1. 611.

5) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1885, p. 403.

6) De asemenea, dacă presupunem că mai multe persoane au făcut împreună un act de societate *prin un act sub semnătură*

Fie-care exemplar trebue să fie semnat de toate părţile contractante. In practică se întâmplă însă adese-ori că fie-care parte dă celei-lalte un act semnat de dênsa, fără a semna exemplarul ce ea păstrează ca dovadă a obligaţiunei, aşa precum prevede anume art. 126 din noul Cod german [1]). Astfel, actul ce eu păstrez este semnat de d-ta, ear actul d-tale este semnat de mine. Convenţia sinalagmatică este ast-fel descompusă în două obligaţii unilaterale, care stau faţă în faţă.

Semnarea fie-cărui original de toate părţile contractante.

Aceasta une-ori poate fi suficient, pentru că actul ce fie-care parte posedă conţine mărturisirea existenţei convenţiunei, mărturisire făcută de fie-care parte, care dovedeşte existenţa convenţiei [2]).

Această practică nu este însă fără inconvenient. In adevĕr, se poate întâmpla ca cea-laltă parte să fi perdut exemplarul sĕu şi că eu să fi încetat din viaţă, lăsând un moştenitor care nu are nici o cunoştinţă despre convenţia constatată prin act. In asemenea caz, dacă partea supravieţuitoare cere executarea convenţiei, pe baza originalului care se găseşte în mânele moştenitorului meu, acest din urmă va putea de bună credinţă să opue că acest exemplar nefiind învestit cu iscălitura mea, ci numai cu aceea a celei-lalte părţi, convenţia a putut să rĕmâe în stare de proect; căci nimic nu dovedeşte că eu am sem-

---

privată, va trebui un exemplar pentru fie-care asociat. Dacă însă societatea tratează cu un alt treilea, două exemplare vor fi suficiente, unul pentru cel de al treilea şi cel-lalt pentru toţi asociaţii, fiind că toţi au un interes comun, şi aceasta chiar dacă societatea n'ar forma o persoană juridică. Cpr. T. Huc, VIII, 239. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 229. Demolombe, XXIX, 408. — De asemenea, femeea care contractează o dată cu barbatul sĕu şi care nu se obligă a plăti de cât jumatate din preţ, se consideră ca avênd cu dênsul un interes comun, şi nu are nevoe de un exemplar special. Cas. fr. D. P. 80. 1. 330. T. Huc, VIII, 239. Demolombe, XXIX, 409. Larombière, IV, art. 1325, No. 23. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 229.—*Contrà*. Cas. fr. Sirey, 55. 1. 94.

1) „Dacă contractul a fost încheiat în mai multe originale, ḑice acest text, este de ajuns ca fie-care parte să semneze originalul ce se remite celei-lalte părţi" "*Werden über den Vertrag mehrere gleichlautende Urkunden aufgenommen, so genügt es, wenn jede Partei die für die andere Partei bestimmte Urkunde unterzeihnet*". Veḑi şi *suprà*, p. 171, nota 1.

Art. 126 C. german.

2) Cpr. C. Rennes. Sirey, 70. 2. 314. D. P. 74. 5. 433.

nat exemplarul celei-lalte părţi, care de-o-camdată nu se produce, fiind că'l presupunem perdut. El va putea deci să refuse executarea convenţiei, ca nefiind dovedită din partea mea. Eată pentru ce practica care s'a introdus lasă de dorit şi este mult mai bine ca fie-care original să fie semnat de toate părţile contractante [1]).

Menţiunea numĕrului originalelor.

Legea nu se mulţămeşte a cere atâtea exemplare câte părţi există cu interese opuse, ci mai cere încă ca fie-care original să facă menţiune de numĕrul originalelor încheiate: făcut în dublu, triplu exemplar sau original, etc. [2]).

Această menţiune, pe care legea o cere sub pedeapsă de nulitate, ca şi confecţiunea exemplarelor multiple, este singurul mijloc de a stabili că disposiţiile legei au fost observate şi că s'au făcut originalele cerute. Fără această menţiune, una din părţi ar fi putut distruge exemplarul încredinţat ei şi pretinde că n'a avut nici unul; ori, această fraudă devine cu neputinţă îndată ce fie-care din originale semnate de toate părţile, constată numĕrul lor.

Acoperirea nulităţei care resultă din lipsa menţiunei originalelor.

Cum se acopere nulitatea care resultă din lipsa menţiunei originalelor? De câte-ori s'au observat disposiţiile legei, făcêndu-se atâtea originale câte sunt părţi cu interese opuse, şi nu s'a făcut însă menţiune despre toate originalele, viciul care resultă din lipsa acestei menţiuni poate să se acopere în două casuri:

1[0] Când una din părţi a executat convenţia în ceea ce o priveşte (art. 1179, § ultim); faptul executărei de bună voe fiind cea mai bună dovadă a conclusiunei contractului [3]). Executarea convenţiei acopere, după părerea

---

1) Cpr. Baudry, II, 1195. Planiol, II, 1196. T. Huc, VIII, 240.

2) Cerinţele legei n'ar fi deci indeplinite dacă fie-care original ar menţiona numai că s'au făcut atâtea exemplare câte sunt părţi cu interese opuse, fără a se arata însă numĕrul real al originalelor care ar fi fost făcute, afară de casul când ar exista numai două părţi. Cpr. Demolombe, XXIX, 420. Laurent, XIX, 215. T. Huc, VIII, 240. C. Orléans. D. P. 61. 5. 382. — Veḑi însă Aubry et Rau (VIII, § 756, p. 230), după care menţiunea că s'au făcut atâtea originale ar fi în toate casurile suficientă. Cpr. şi Trib. Langres. D. P. 1900. 2. 422.

3) Cpr. C. Paris. Sirey, 92. 1. 493. Trib. Ilfov. *Dreptul*, din 1901, No. 26 şi *C. judiciar* din acelaş an, No. 56.—Dacă faptul executărei este comun ambelor părţi, nulitatea este acoperită în privinţa amêndurora. T. Huc, VIII, 244. Baudry, II, 1200.

generală, nu numai nulitatea care resultă din lipsa mențiunei originalelor, dar și acea care resultă din nefacerea originalelor într'un număr suficient (art. 1167, § 2) [1]).

2° Când toate originalele sunt produse, căci de și legea n'o spune anume, totuși aceasta este cea mai bună dovadă a redacțiunei lor. Faptul, în specie, fiind patent, scutește de ori-ce dovadă [2]).

Casul în care actul ar prevedea că s'a făcut numărul de exemplare cerut, de și în realitate nu s'ar fi făcut de cât unul.

Ce trebue să decidem în caz când actul ar prevedea că s'au făcut atâtea exemplare câte părți sunt cu interes opus, însă în realitate nu s'a redactat de cât un singur exemplar, pus la dispoziția uneia din părți, care a voit să rămâe stăpână a situației? Infățișarea unui atare act ar lasa a se presupune, până la dovada contrară, că el a fost redactat în numărul de originale cerute, fie-care din părți fiind însă admisă a dovedi că actul n'a fost făcut conform cerințelor legei. Dacă însă se dovedește [3]) sau se recunoaște că actul n'a fost redactat de cât într'un singur exemplar, el este nul [4]), afară de casul în care exemplarul

Partea care produce actul neregulat în justiție, nu poate să invoace lipsa mențiunei originalelor, pentru că a produce un act în justiție este a cere executarea lui. Laurent, XIX, 229. Demante et Colmet de Santerre, V, 288 bis VI.

[1]) Cpr. Laurent, XIX, 232. Demolombe, XXIX, 415 și 435. Bonnier, 686. Répert. Sirey, *Double écrit*, 129 urm. F. Herman, III, art. 1325, No. 124 urm. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 232, text și nota 39. Marcadé, V, art. 1325, No. 2. Larombière, IV, art. 1325, No. 23. T. Huc, VIII, 244. Cas. fr. D. P. 74. 1. 263. D. P. 54. 1. 392. Sirey, 52. 1, 385. C. Riom. Sirey, 56. 2. 273. D. P. 56. 2. 223.—*Contrà*. C. Bruxelles. Répert. Dalloz, *Vente*, 78, nota 1.

[2]) Cpr. Cas. fr. D. P. 84. 1. 38. Planiol, II, 1204. Thiry, III, 129. Pand. fr., *Double écrit*, 184.—Vedi însă Demante et Colmet de Santerre, V, 288 bis VI.

[3]) Această dovadă nu se poate face prin marturi sau presumțiuni, căci atunci s'ar dovedi în contra actului, ceea ce este oprit de art. 1191; ci numai prin acte scrise, mărturisire și jurămênt. Cpr. Laurent, XIX, 216. Larombière, IV, art. 1325, No. 28. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 1665. Cpr. și Trib. Langres. D. P. 1900. 2. 422, 423.

[4]) T. Huc, VIII, 243. Laurent, XIX, 529. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 230, și toți autorii.—Vedi însă Baudry (II, 1199), care revenind asupra primei sale opiniuni, susține în ultimele ediții că numai pluralitatea exemplarelor este prescrisă sub pedeapsă de nulitate, nu însă și mențiunea numărului originalelor ce s'au făcut.

semnat de părți ar fi fost depus în mânele unui al treilea, ales de dênsele și însărcinat cu pastrarea lui în interesul tuturor [1]).

Eată deci un mijloc, care scutește pe părți de obligația de a redacta mai multe exemplare și care le asigură o posiție egală, de oare-ce fie-care din ele poate să recurgă la exemplarul depus.

Actele la care art. 1179 este aplicabil.

Care sunt actele cărora art. 1179 este aplicabil? Textul rěspunde: *la actele sub semnătură privată, care cuprind convenții sinalagmatice*, și vom adăoga: numai la ele. Astfel, actul sub semnătură privată care constată o vên̦dare [2]), un schimb, un contract de locațiune, o împărțeală, un compromis, etc., va trebui să fie redactat în atâtea exemplare originale câte sunt și părți cu interese opuse. Pluralitatea exemplarelor nu este însă cerută în privința convențiilor care constată un împrumut, o fidejusiune (convenție unilaterală [3]), etc. și chiar un comodat, un deposit, un amanet, un mandat, convenții unilaterale, pe care fără cuvênt unii le numesc contracte sinalagmatice imperfecte [4]).

Contr. sinalagmatice perfecte.

Art. 1179 nu se referă deci de cât la contractele sina-

---

[1]) Cpr. Planiol, II, 1201. T. Huc, VIII, 243. Laurent, XIX, 236, 237. Demolombe, XXIX, 442. Larombière, IV, art. 1325, No. 42. Bonnier, 687. Fuzier-Herman, III, art. 1325, No. 70 urm. Baudry, II, 1204. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 234, text și nota 43. Cas. fr. și C. Paris. Sirey, 71. 1. 191. Sirey, 77. 2. 134. D. P. 77. 1. 447.—*Contrà*. C. Caen. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 4077, nota 1. Massé, *Dr. comm.*, IV, 2419.

[2]) Un act de vên̦dare sub semnătură privată nu poate, în adevěr, fi considerat ca producênd o legătură juridică între părți, dacă nu este făcut în dublu exemplar, purtând fie care din ele mențiunea îndeplinirei acestei formalități, și dacă nu este subscris de ambele părți contractante. Moștenitorii pretinsului vên̦dětor sunt în drept a se prevala de această nulitate, afară numai dacă cumpărătorul va dovedi că convențiunea s'a executat de autorul lor. C. București. *Dreptul* din 1890, No. 24. Cpr. și Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1891, p. 181. C. Galatz, *Dreptul* din 1890, No. 23. — S'a decis însă, cu drept cuvênt, că actul de vên̦dare este valabil, cu toate că nu este semnat de una din părți, când prin alte probe, și mai cu samă prin autenticitatea dată lui de tribunal, se stabilește consimțĕmêntul acelei părți. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1890, p. 1409.

[3]) Cpr. Pand. fr., *Double écrit*, 87 urm.

[4]) Ved̦i t. V a lucr. noastre, p. 11, nota 1.

lagmatice așa ḑise *perfecte* [1]). Cu alte cuvinte, pluralitatea exemplarelor se aplică exclusiv numai contractelor sinalagmatice propriu ḑise, adecă al căror caracter esențial este de a produce în acelaș timp două obligațiuni principale corelative, care 'și servesc reciproc de causă [2]).

Astfel, bilanțul format cu ocasia lichidărei unei asociațiuni, și semnat de parte, nu este supus formalităței dublului original, dacă nu cuprinde obligații reciproce; el este însă supus formalităței bunului și aprobat (art. 1180), dacă nu este scris de mâna acelui care l'a sub-semnat [3]). Bilanțul format cu ocasia lichidărei unei asociațiuni. Inaplic. art. 1179.

Art. 1179 nu se aplică de asemenea, după părerea generală, nici contractelor sinalagmatice propriu ḑise, de câte ori una din părți își execută în totul obligația sa în momentul formărei contractului, pentru că, în acest caz, partea în folosul căreia executarea a avut loc, nu mai are nici o pretenție contra celei-lalte; dreptul său fiind stêns, ea nu mai are nevoe de titlu pentru a'l stabili, și în asemenea caz, va fi de ajuns ca un original să fie remis numai părței către care obligația n'a fost adusă la îndeplinire. Astfel, dacă presupunem că, într'o vênḑare, cumpărătorul a plătit imediat prețul, vênḑĕtorul ne mai avênd Casul în care una din părți și-a executat oblig. in momentul formărei contractului. Inaplicarea art. 1179.

---

1) Prin urmare, art. 1179 nu se aplică făgăduințelor unilaterale de a cumpăra sau de a vinde (Laurent, XIX, 220. T. Huc, VIII, 239. Demolombe, XXIX, 397. Larombière, IV, art. 1325, No. 19. Troplong, *Vente*, I, 114 urm. Marcadé, V, art. 1325, No. 4. Pand. fr., *Double écrit*, 122 urm.), convențiilor de asigurare pe viață, care pot în mod valid fi constatate prin o poliță de asigurare semnată numai de asigurător (C. Paris. D. P. 91. 2. 273. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1892, p. 632), convenției prin care cine-va s'ar obliga a garanta o obligație (fidejusiune) (C. Alger. D. P. 79. 2. 224): prin care se dă mandat de a contracta un împrumut, etc. Cpr. T. Huc, VIII, 239. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 226, 227. Actele cărora art. 1179 nu este aplicabil.

2) Cpr. Demolombe, XXIX, 392 urm. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 226. Laurent, XIX, 218 urm. Aubry et Rau, *loco cit.*, p. 226. Bonnier, 691. T. Huc, VIII, 238. Baudry, II, 1201. Thiry, III, 126. Vigié, II, 1596. Mourlon, II, 1547. Planiol, II, 1197. Fuzier-Herman, III, art. 1325, No. 3 urm. Larombière, IV, art. 1325, No. 11. Marcadé, V, art. 1325. No. 4. Demante, V, 288 bis VIII. Arntz, III, 319, și toți autorii. Cpr. și Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1873, p. 115.

3) Cpr. Trib. Ialomița. *Dreptul* din 1885, No. 56. Pand. fr., *Double écrit*, 101 urm. Veḑi și *infrà*, p. 204, text și nota 3.

nici un drept de executat contra cumpărătorului, un singur original, carele se va remite acestui din urmă, va fi de ajuns pentru ca el să'şi poată exercita dreptul sĕu contra vêndĕtorului în privinţa lucrului vêndut [1]).

Casul în care un contract unilateral dă loc la oblig. reciproce. Aplicarea art. 1179.

In sens invers, se poate întâmpla ca contractul să fie unilateral, şi cu toate acestea el să dea loc la obligaţiuni reciproce. Astfel, imprumutul bănesc este un contract unilateral, care nu obligă de cât pe acela care se împrumută. Dacă însă acest din urmă a constituit împrumutătorului un amanet, el a încheiat cu dênsul un al doilea contract unilateral, care nu obligă de cât pe creditorul amanetar, detentor al lucrului altuia. Ori, ambele obligaţiĭ, care derivă din acest îndoit contract, sunt reciproce, acel care a devenit creditor în virtutea împrumutului fiind debitor în virtutea amanetului. Operaţia va trebui deci să fie constatată prin un act încheiat în dublu exemplar [2]).

Stipul. unui onorariŭ în materie de mandat sau de deposit.

Acelaş lucru se va întâmpla de câte ori mandatarul sau depositarul va fi stipulat un onorariŭ.

Se poate deci ca să existe reciprocitate de obligaţiuni în urma unor contracte unilaterale, după cum şi un contract sinalagmatic prin natura sa poate da loc numai la o obligaţie unică.

Materie comercială. Neaplicarea art. 1179. Controversă.

In fine, cu toată controversa ce există asupra acestui punct, vom decide că art. 1179 nu se aplică la convenţiile sinalagmatice încheiate în materie comercială, de şi art. 46 din Codul de comerţ menţionează între dovedi actele sub semnătură privată, pentru că, în materie comercială, partea care nu are un original în mână nu este redusă, ca în materie civilă, a se referi la mărturisirea adversarului sau a'i deferi jurămêntul, ci are toate probele la dispoziţia sa (art. 46 C. com.). La ce ar mai servi forma titlului, atunci când acest titlu nu mai este necesar. Prin art. 1179, legiuitorul a voit să creeze pentru toate

---

1) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1883, p. 311 şi Bulet. 1890, p. 334. C. Galatz şi Bucureşti. *Dreptul* din 1890, No. 23 şi 24. C. Bruxelles şi Bordeaux. *Pas. belge*, 1834. 2. 135. D. P. 90. 2. 15. Thiry, III, 126. Planiol, II, 1197. Baudry, II, 1201. Mourlon, II, 1548. T. Huc, VIII, 238. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 227, 228.

2) Cpr. Cas. fr. Sirey, 90. 1. 257. D. P. 87. 1. 264. Planiol, Baudry, *loco suprà cit.* T. Huc, VIII, 238.

părţile o posiţie egală şi să împiedice pe una din ele a constrênge pe cea-laltă la o executare pe care aceasta din urmă n'ar putea s'o ceară, lucru care este cu neputinţă în materie comercială, părţile putênd recurge la alte dovedi [1]).

Astfel, poliţele de asigurare sunt valabile, chiar dacă sunt făcute într'un singur exemplar [2]). Poliţe de asigurare.

Art. 1179 nu se aplică nici societăţilor anonime şi în comandită prin acţiuni, fiind că aceste societăţi trebuind neaparat să fie constituite prin acte autentice (art. 88 C. com.), textul nu se aplică de cât la convenţiile încheiate *sub semnătură privată*. Societăţi anonime şi în comandită.

Cât pentru asociaţiile în participare, pentru care legea cere neaparat un act scris (art. 256 C. com.), ele vor fi supuse formalităţei prevědute de art. 1179, de câte ori vor fi constatate prin un act sub semnătură privată [3]). Asociaţiĭ în participare.

Care este consecinţa omisiunei acestei formalităţi? Actul *nu este valid*, respunde textul, ceea ce însemnează că nu însuş convenţia este nulă, după cum hotărea vechia jurisprudenţă a parlamentelor (vedi *suprà*, p. 189 nota 2), ci numai actul, adecă instrumentul de probaţie menit a o constata [4]) ; de unde resultă că convenţia va trebui să fie exe- Consecinţele omisiunei formalităţei edictate de art. 1179.

---

1) Cpr. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, III, 56. Pardessus, *Dr. comm.*, I, 245. Bédarride, *Achats et ventes*, 341. Acollas, II, p. 939. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 235. Bonnier, 693. Duranton, XIII, 149. Larombière, IV, art. 1325, No. 36. Fuzier-Herman, III, art. 1325, No. 49 urm. C. Trèves, Répert. Dalloz, *Oblig.*, 4022, nota 1. C. Lyon. *La Loi* din 4 april 1890 şi D. P. 91. 2. 80. Cpr. şi Cas. rom. Bulet. S-a II, anul 1892, p. 632. Répert. Sirey, *Double écrit*, 53 urm. — *Contrà*. Massé, *Dr. comm.*, IV, 2416. Pand. fr., *Double écrit*, 64 urm.

2) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, anul 1892, p. 632.—Vedi însă C. Agen. *Pand. Périod.* 90. 2. 50.

3) Vedi *suprà*, p. 190, nota 6.

4) Această nulitate poate fi invocată de fie care parte, nu însă şi de cei de al treilea. Laurent, XIX, 226. Pand. fr., *Double écrit*, 195 şi 202. Bonnier, 692. C. Rennes. D. P. 78. 2. 125. Sirey, 79. 2. 197.—Curtea de casaţie din Francia a decis (22 oct. 1900), că debitorul cedat, care n'a intervenit la actul de cesiune de creanţă, este un terţiu, şi ca atare, nu poate opune cesionarului nulitatea resultând din faptul că actul de cesiune n'a fost făcut în dublu exemplar (vedi *C. judiciar*, din 1901, No. 22 şi *Pand. Périod.*, 1901. 1. 128. D. P. 1901. 1. 69) ; însă această soluţie este criticată de Persoanele care pot invoca lipsa dublului original.

cutată, dacă ea poate fi dovedită prin alte mijloace, de exemplu, prin mărturisirea părței adverse, prin jurămênt, prin martori și presumțiuni, de câte ori va fi vorba de o sumă mai mică de 150 lei, și chiar de o sumă mai mare, dacă există un început de dovadă scrisă.

Această soluție este generalmente admisă atât în doctrină cât și în jurisprudență, și nu este combătută de cât de Demolombe [1]), care, pentru a ajunge a susține că însăș convenția este nulă, se întemeiază mai cu samă pe vechea jurisprudență și pe lucrările pregătitoare [2]). Doctrina ilustrului profesor de la Caen trebuește însă respinsă pentru următoarele motive:

1° Sub Codul actual, convențiile sunt în genere independente de actele redactate spre a servi de probă, și nulitatea actului, adecă a instrumentului de probație, nu împedică convenția de a fi validă;

2° Art. 1179 vorbind atât de convenție cât și de act, anulează numai actul, nu însă și convenția. „*Actele* sub semnătură privată, care cuprind convenții sinalagmatice, *nu sunt valabile dacă....* etc.“, ḑice textul;

3° Art. 1179 făcênd parte din capit. probelor, secția care se ocupă despre proba scrisă, în acest capitol nu este vorba de fondul obligațiilor, de causele de anulare ale convențiilor, ci numai de actele scrise menite a le dovedi. Conclusia firească și juridică este deci că numai actul redactat pentru constatarea convenției este nul, nu însă și convenția, care remâne validă, dacă va putea fi probată prin alte mijloace [3]).

---

amicul nostru I. N. Cesărescu (*Curierul judiciar*, *loco cit.*, p. 176), dar fără cuvênt, pentru că debitorul cedat este necontestat un terțiu din punctul de vedere al art. 1393: căci el fiind interesat a ști cui datorește, este în drept să considere pe cedent încă ca titularul creanței, cât timp cesiunea nu i-a fost notificată sau n'a fost acceptată de dênsul. Cpr. Baudry et Saignat, *Vente*, 788, 789, p. 713 (ed. a 2-a din 1900). Veḑi și T. Huc, *Tr. th. et pratique de la cession et de la transmission des créances*, I, 299 și II, 362.

[1]) Demolombe, XXIX, 421 urm.

[2]) Expunerea de motive a lui Bigot-Préameneu și raportul lui Jaubert la Tribunat. Veḑi Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 330, nota 6 (p. 513, § 715, nota 6 din ed. a 2-a).

[3]) Cpr. Thiry, III, 127. Baudry, II, 1202, 1203. Planiol, II, 1199. Arntz, III, 321. Laurent, XIX, 227. Toullier D., IV,

Din împrejurarea că actul care nu îndeplinește cerințele art. 1179 este nul, s'ar părea logic de a conchide că el este lipsit de ori-ce putere. Cu toate acestea, atât doctrina cât și jurisprudența sunt aproape unanime pentru a decide că, de și un asemenea act nu poate face o dovadă complectă despre convenția ce el constată, totuși el constitue un început de probă scrisă, care poate fi complectat prin alte dovedi, precum presumțiuni, marturi, jurământ supletor, etc. [1]).

Actul care nu îndeplinește cerințele art. 1179, poate servi ca început de probă scrisă. Controversă.

---

partea II, 318. T. Huc, VIII, 241, 242. Bonnier, 689. Marcadé, V, art. 1325, No. 1. Demante, V, 288 bis I. Répert. Sirey, *Double écrit*, 94 urm. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 330, nota 6 (p. 513, nota 6 din ed. a 2-a). Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 231, text și nota 36. Vigié, II, 1598. Mourlon, II, 1552. Larombière, IV, art. 1325, No. 39. Cas. fr. și C. Amiens. D. P. 74. 1. 263. Sirey, 74. 1. 360. D. P. 76. 2. 201. Sirey, 75. 2. 333. C. București și Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1888, No. 28, 38 și 40. *Dreptul* din 1887, No. 4. *Dreptul* din 1891, No. 14.

[1]) Vedi în acest sens, Thiry, III, 128. Arntz, III, 322. Garsonnet, *op. cit.*, II, p. 515, § 718 (ed. 2-a). Pand. fr., *Double écrit*, 207 urm. Répert. Sirey, *eod.* v°, 101 urm. Massé, *Dr. comm.*, IV, 2412. Laurent, XIX, 529 și XX, 286. Toullier D., IV, partea II, 322 și V, partea I, 84. Marcadé, V, art. 1325, No. 2, *in fine*, p. 46 și art. 1347, No. 5, p. 136. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 231, text și nota 38. Bonnier, 689. Solon, *Théorie sur la nullité des actes et des conventions*, etc. (ed. din 1835), II, 29 urm. Merlin, Répert., *Double écrit*, No. 8, 3°. Larombière, IV, art. 1325, No. 38. Vigié, II, 1598. T. Huc, VIII, 241, 242. Planiol, II, 1200. Demante et Colmet de Santerre, V, 288 bis X. P. Pont, *Revue critique*, anul 1864, t. 25, p. 181. C. Liège, *Pasicrisie belge*, 79. 2. 267. Cas. fr. D. P. 77. 1. 376. Sirey, 93. 1. 71. C. Paris și Besançon. D. P. 93. 2. 71 și 590. C. Bordeaux. D. P. 90. 2. 15. C. Douai. D. P. 1901. 2. 139. Trib. Ilfov, Suceava și Teleorman. *Dreptul* din 1887, No. 4; din 1889, No. 65. *Dreptul* din 1893, No. 4 și 33. *Dreptul* din 1894, No. 8. *Dreptul* din 1901, No. 26. Trib. Ilfov. *Curierul judiciar* din anul curent 1901, No. 56. C. Galatz și București. *Dreptul* din 1891, No. 14 și din 1898, No. 76. Cas. rom. Bulet. S-a, 1, 1897, p. 531.—*Contră*. Demolombe, XXIX, 429. Mourlon, II, 1552. Baudry, II, 1203. Duranton, XIII, 164. Braas, *Théorie légale des actes sous seing privé*, No. 6 urm. Daniel de Foleville, *Revue pratique de dr. fr.*, t. 39, anul 1875, p. 506. Chardon, *Du dol et de la fraude*, I, 125 (ed. din 1828). Favard de Langlade, Répert., v° *Actes sous seing privé*, S-a 1, § 2, No. 10. Vedi și tratatul nostru în limba franceză, p. 398, text și nota 2.

2º Regulele prescrise în privinţa actelor sub semnătură privată, cuprindênd convenţiuni unilaterale avênd de obiect sume de bani, sau o câtime oare-care de lucruri. Formalitatea bunului şi aprobat.

Art. 1180.—Actul sub semnătură privată, prin care o parte se obligă către alta a'i plăti o sumă de bani sau o câtime oare care, trebue să fie scris în întregul lui de acela care l'a sub-scris, sau cel puţin acesta, înainte de a sub-semna, să adaoge la finele actului cuvintele „bun *şi* aprobat [1]", arătând tot-deauna în litere suma sau câtimea lucrurilor, şi apoi să iscălească.

Nu sunt supuşi la această regulă comercianţiĭ, industrialiĭ, plugariĭ, vieriĭ, slugile şi oameniĭ care muncesc cu ḑiua. (Art. 944, 1172, 1181 C. civ. Art. 46, 47, 275 C. com. Art. 1326 C. fr.).

Art. 275 Cod. com.—Când cambia e sub semnătură privată şi scrisă de un altul de cât debitorul, acesta, dacă nu e comerciant, industrial, plugar, vier, slugă sau lucrător cu mâna, e dator să adaoge la semnătura sa, cuvintele „bun şi aprobat", arătând în litere suma pentru care se obligă. (Art. 1180, 1181 C. civ. Art. 270 urm. C. com.).

Art. 1181 Cod. civ.—Când suma aratată în act este deosebită de aceea ce este aratată în *bun*, obligaţiunea se presupune că este pentru suma cea mai mică, chiar când actul precum şi *bunul* sunt scrise în întreg de mâna aceluia care s'a obligat, afară numai de se va proba în care parte este greşala. (Art. 983, 1180, 1191 C. civ. Art. 313 C. com. Art. 1327 C. fr.).

Art. 313 Cod. com.—Când suma de plătit e scrisă în acelaş timp în litere şi în cifre, dacă este deosebire, suma cea mai mică va trebui să fie plătită. (Art. 1181 C. civ. Art. 291 C. com. italian. Art. 723 Cod. elveţ. al oblig. din 1881. Art. 5 L. gener. germ. asupra schimbului din 1869 (*Allgemeine deutsche Wechselordnung*).

Actul unilateral [2] sub semnătură privată, prin care

Deoseb. de redacţie de la Codul francez.

[1] Textul francez şi acel italian (art. 1325) ḑic bun *sau* aprobat, ear textul nostru bun *şi* aprobat. Credem, cu toate aceste, că unul din aceste două cuvinte bun *sau* aprobat ar fi suficient, dacă suma la care debitorul se obligă ar fi scrisă în litere, pentru că aceasta ar dovedi în deajuns că debitorul a ştiut la ce se obligă.—Osebit de aceasta, se decide în genere că cuvintele *bun şi aprobat* nu sunt sacramentale şi pot fi înlocuite prin alte cuvinte echivalente. Cpr. Demolombe, XXIX, 452. Larombière, IV, art. 1326, No. 15. Répert. Sirey, *Approbation de somme*, 175.

Conv. sinalagmatice. Neaplic. art. 1180.

[2] Convenţiile sinalagmatice nu sunt deci supuse acestei formalităţi. Cpr. Cas. fr. D. P. 87. 1. 16 şi 264. Sirey, 86. 1. 351. Sirey, 90. 1. 257. In adevěr, practica ḑilnică dovedeşte

o persoană sau mai multe [1]) se obligă către alta a'i plăti o sumă de bani sau o câtime oare care, nu are nevoe de a fi redactat în dublu exemplar; un singur exemplar ajunge, însă trebue să fie scris în întregimea lui de mâna debitorului [2]), sau, dacă nu este scris de mâna lui, să fie cel puţin sub-semnat de dênsul şi, pe lângă semnătură, să cuprindă în ori ce limbă menţiunea *bun şi aprobat*, arătând *în tot-deauna în litere*, ear *nu în cifre*, suma sau câtimea care face obiectul obligaţiunei.

Origina acestei dispoziţiuni se găseşte în două declaraţiuni regale din 30 iulie 1730 şi 22 septembrie 1733 [3]), care cuprindeau dispoziţiĭ analoge pentru a înlătura fraudele ce se practicau altă dată prin luarea unei semnături în alb. Ea neavênd însă fiinţă în legile noastre anterioare, se înţelege că această dispoziţie nu se aplică actelor sub semnătură privată încheiete sub legea veche [4]). Origina art. 1180.

Scopul art. 1180 este deci de a împedica pe un cre- Scopul art. 1180.

---

că fraudele sunt mai puţin frequente în aceste convenţiĭ. Apoi, fie care parte avênd un act la mână, frauda poate fi descoperită mult mai lesne; pe când în contractele unilaterale, actul fiind numai în mâna creditorului, care nu'l va produce de cât la scadenţă, adecă poate peste un timp departat, frauda este mult mai lesnicioasă. Cpr. Planiol, II, 1208. Baudry, II, 1208. T. Huc, VIII, 245. Pand. fr., *Approb. d'écriture*, 22 urm. Cas. fr. *Pand. Périod.* 97. 1. 422. *C. judiciar* din 1900, No. 76.

[1]) Art. 1180 îşĭ primeşte aplicare chiar când mai multe persoane s'ar fi obligat împreună, sau solidar prin o convenţie unilaterală; căci legiuitorul n'a înţeles să prevadă numai casul in care o singură persoană ar fi obligată, ci a vorbit in genere de convenţiile unilaterale prin opoziţie la acele sinalagmatice. Cpr. Vigié, II, 1601. Thiry, III, 131. Marcadé, V, art. 1326, No. 2. Baudry, II, 1208. Laurent, XIX, 240. Planiol, II, 1209. Pand. fr., *Approb. d'écriture*, 80 urm. Répert. Sirey, *Approbation de somme*, 17 urm. Trib. Brăila. *Dreptul* din 1882, No. 75. Codul canton. Friburg este formal in această privinţă (art. 2236). Casul când mai multe persoane s'au obligat prin o conv. unilaterală. Aplic. art. 1180.

[2]) De câte ori actul este scris în întregimea lui de mâna acelui care l'a sub-scris, formalitatea bunului şi aprobat nu mai este deci necesară. C. Chambéry. Sirey, 79. 2. 53.

[3]) Veḑi textul acestor declaraţiuni reproduse după Tripier de Dl. Gr. Maniu, *Drept com.*, II, p. 38, nota *a* şi *b*. Veḑi şi Pand. fr., *Approbation d'écriture*, 9.

[4]) Cpr. Laurent, I, 230. Veḑi şi t. I, partea I a lucr. noastre, p. 60.

ditor puţin scrupulos de a abusa de semnătura în alb a debitorului sĕu, abuz care ar putea să aibă loc prin înscrierea în act a unei sume mai mari de cât aceea datorită, ceea ce devine cu neputinţă prin împrejurarea că obligaţia trebue să fie scrisă în întregimea ei cu însuş mâna debitorului, sau cel puţin ca el să arăte *în litere* suma sau câtimea care face obiectul obligaţiei. Legea cere ca debitorul să scrie *în litere*, ear nu în cifre suma sau câtimea la care el se obligă, pentru că literele sunt mai greu de falşificat de cât cifrele.

Art. 275 C. com.

Art. 275 din Codul comercial, curmând discuţiunile care s'au produs în această privinţă în Francia [1] şi în Italia [2], face aplicaţiunea acestui principiu la cambiĭ.

Acest text declară, în adevĕr, aplicabil art. 1180 şi la cambiile *sub semnătură privată, de câte ori debitorul nu este comerciant, industrial, plugar, vier, sau lucrător cu mâna* [3].

Art. 276 C. com.

Art. 1180 nu mai este însă aplicabil de câte ori cambia s'a emis în forma autentică, şi asemenea formă este neaparată de câte ori cambia este semnată prin punere de deget, cu o pecete sau alte semne (art. 276. C. com.) [4].

Oblig. unilaterale.

Numai obligaţiile *unilaterale* sunt supuse acestei formalităţi (vedi *suprà*, p. 200, nota 2), şi din aceste obligaţiĭ numai acele care au de obiect o sumă de bani sau o câtime oare care de lucruri, producte, mărfuri, etc. şi aceasta, după uniĭ, chiar dacă quantumul mărfurilor n'ar fi încă determinat în momentul formărei actului [5]. Această soluţie

---

[1]) Cpr. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, IV, 60. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 238, text şi nota 59. Demolombe, XXIX, 472.

[2]) Cpr. Gr. Maniu, *Drept com.*, II, p. 37, No. 282.

[3]) Cpr. C. Bucureşti. *Dreptul* din 1887, No. 27. *Curierul judiciar* din 1901, No. 47.

Art. 94 L. germ. asupra schimbului din 1869.

[4]) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1890, p. 505. Bulet. S-a II, 1895, p. 47. Bulet. S-a II, 1896, p. 1459. C. Bucureşti. *C. judiciar* din 1901, No. 30. „Aplicaţiunea asupra unei cambiĭ, a unei cruci, sau a ori cărui alt semn în locul numelui, dice art. 94 din legea germană asupra schimbului (*Allgemeine deutsche Wechselordnung* din 1869), nu produce efectele prevĕdute de lege asupra schimbului, de cât atunci când aceste semne sunt legalisate în forma judecătorească sau notariată". Cpr. şi art. 820 din Codul federal al obligaţiilor (L. din 14 iunie 1881).

[5]) Cpr. Cas. fr. şi C. Paris. Sirey, 93. 1. 409. D. P. 92. 1. 248.

fiind însă inadmisibilă, art. 1180 nu se aplică la casul în care un proprietar ar lua asupra-şi o datorie ce se va constata că arendaşul sĕu avea să iea de la un al treilea, pentru că, în asemenea caz, suma nu este determinată [1]).

Art. 1180 nu se aplică de asemenea la obligaţiile unilaterale, care ar avea de obiect un corp cert şi determinat *in ipso individuo* (art. 1156) [2]); nici la o simplă ehitanţă, fiind că ea nu constitue o obligaţie [3]); nici la obligaţiile de a face sau de a nu face [4]); nici mandatului verbal dat spre a face un împrumut [5]); nici actelor, care de la început alcătuite sub forma autentică, au rĕmas valide numai ca acte sub semnătură privată, în basa art. 1172; căci, la întocmirea lor, intenţia părţilor a fost de a încheia un act autentic valabil, şi ele n'au putut să prevadă încă de pe atunci că actul lor trebuea făcut conform art. 1180 [6]).

Oblig. care au de obiect un corp cert; oblig. de a face sau de a nu face, etc. Neaplicarea art. 1180.

Formalitatea prescrisă de art. 1180 se aplică însă nu numai la obligaţiile principale, dar şi la acele accesorii, precum fidejusiunea, motivele fiind aceleaşi în toate casurile [7]).

Oblig. accesorii.

D. P. 77. 2. 14. T. Huc, VIII, 245. — Vedi însă Laurent, XIX, 244. Demolombe, XXIX, 464. Planiol, II, 1208. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 240, text şi nota 69. Baudry, II, 1208. Trib. Charleroy. *Pas. belge*, 80. 3. 165.

[1]) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1895, p. 141.—Jurisprudenţa a aplicat însă une-ori art. 1180, în materie de fidejusiune, pentru sume nedeterminate (Sirey, 65. 2. 213. S., 93. 1. 409. D. P. 92. 1. 248), soluţiė criticată de Bonnier, 675.

[2]) Cpr. Baudry, II, 1208. Planiol, II, 1208. Thiry, III, 131. Répert. Sirey, *Approbation de somme*, 83. Laurent, XIX, 239. Bonnier, 675. Demolombe, XXIX, 463. No. 129. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 513, § 716, nota 2 (ed. a 2-a). Trib. Perpignan. *La Loi* din 4 şi 5 iunie 1899, No. 129.

[3]) Laurent, XIX, 249. Duranton, XIII, 169. Demolombe, XXIX, 466. C. Bucureşti. *Dreptul* din 1887, No. 16. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 241. Répert. Sirey, *Approbation de somme*, 12.

[4]) Demolombe, XXIX, 465. Cpr. Cas. fr. Sirey, 62. 1. 74.

[5]) Cas. rom. şi C. Dijon. Bul. S-a 1, anul 1897, p. 20. *Pand. Périod.* 98. 2. 273. Laurent, XIX, 239 şi XXVIII, 447. Guillouard, *Mandat*, 38. P. Pont, *Petits contrats*, I, 863, p. 440. Répert. Sirey, v° *cit.*, 15, 16. Cas. fr. Sirey, 62. 1. 72. D. P. 61. 1. 237.

[6]) Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1897, p. 134.

[7]) Cas. rom. Bulet. S-a II, 1898, p. 1357. Demolombe, XXIX, 471. Laurent, XIX, 243. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 239. Fuzier-Herman, III, art. 1326, No. 32. R. de Villargues, Répert., *Approbation d'écriture*, 18. Pand. fr., *Approbation d'écriture*, 46 urm. Répert. Sirey, *Approb. de somme*, 68. Cpr. şi

Const. unei rente, etc. Controversă. Ea se aplică de asemenea actelor prin care se constitue o rentă [1]; prin care se recunoaşte un deposit [2]; bilanţului format cu ocasia dărei unei socoteli [3], etc.

Art. 1181. Se poate întâmpla ca suma aratată în corpul actului şi acea cuprinsă în bunul şi aprobat să fie deosebite: în asemenea caz, se poate dovedi chiar prin marturi în care parte este eroarea [4]. Dacă această probă nu poate însă să fie făcută, obligaţia, la caz de îndoeală, se presupune că este pentru suma cea mai mică. Această regulă, împrumutată de la Pothier (II, 745, 746), nu este de cât aplicaţia principiului înscris în art. 983, după care, la caz de îndoeală, convenţia se interpretă în favoarea debitorului [5]. *Semper in obscuris quod minimum est sequimur* [6].

Această disposiţie se aplică: 1⁰ Când obligaţia este scrisă de o mână străină, puţin importă dacă suma scrisă de debitor în bunul şi aprobat este mai mare sau mai mică: căci dacă ea este mai mare, se presupune o eroare din partea debitorului; ear dacă ea este mai mică, se presupune că el a voit să se oblige numai până la concurenţa sumei înscrise în bunul şi aprobat. 2⁰ Această disposiţie se mai aplică încă şi în casul când întreaga obligaţie a fost scrisă de mâna debitorului, în care caz bunul şi aprobat nu mai era necesar.

Art. 313 C. com. Legiuitorul face aplicaţiunea acestui principiu la cambii; căci, dacă suma de plată este scrisă în acelaş timp

---

Bonnier, 675. Codul civil al cantonului Friburg este formal în această privinţă (art. 2236).

1) Cas. fr. Sirey, 1900. 1. p. 219 şi *C. judiciar* din 1900, No. 76. *Pand. Périod.* 97. 1. 422. Demolombe, XXIX, 470. Aubry et Rau, *loco cit.* Laurent, XIX, 247. Fuzier-Herman. III, art. 1336, No. 37. Pand. fr., v⁰ *cit.*, 58 urm. Répert. Sirey, v⁰ *cit.*, 42 urm.—*Contrà.* Toullier D., IV, partea II, 305. Rolland de Villargues, Répert., *Approb. d'écritures*, 16. Sebire et Carteret, *Encyclop. du droit*, v⁰ *Bon pour*, 11.

2) Aubry et Rau, *loco cit.* Demolombe, XXIX, 469. Laurent, XIX, 246. Pand. fr., v⁰ *cit.*, 97 urm. Répert. Sirey, v⁰ *cit.*, 40.

3) Demolombe, XXIX, 468. Laurent, XIX, 248. Aubry et Rau, *loco cit.* Larombière, IV, art. 1326, No. 9. Pand. fr., v⁰ *cit.*, 65 urm. Trib. Ialomitza, *Dreptul* din 1885, No. 56. Vedi şi *suprà*, p. 195.

4) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1880, p. 329. Répert. Sirey, *Approb. de somme*, 184. Laurent, XIX, 252. Demolombe, XXIX, 499, şi toţi autorii.

5) Cpr. Répert. Sirey, *Approbation de somme*, 182.

6) L. 9, Dig., *De diversis regulis juris antiqui*, 50, 17. Vedi şi t. V, p. 296, text şi nota 1. Vedi şi *infrà*, p. 227.

şi în litere şi în cifre, însă cu o deosebire oare care, suma cea mai mică este acea care trebue să fie plătită (art. 313 C. com.)[1].

La regula edictată de art. 1180, însuş acest text aduce oare căre excepţii. Astfel, nu sunt supuşi la această regulă : Excepţiĭ la regula de mai sus.

1⁰ Comercianţii[2], fie că obligaţiile contractate de dênşii au sau nu au un caracter comercial[3]. Comercianţiĭ.
Legea, în adevĕr, scuteşte în termeni generali pe *comercianţi* de formalitatea bunului şi aprobat, chiar în privinţa cambiilor (art. 275 C. com.), din causă că experienţa afacerilor îi face apţi a se apara în contra fraudei.

2⁰ Plugarii, vierii (podgorenii), expresiune care cuprinde pe toţi locuitorii agricultori cari cultivă pămêntul Plugariĭ, vieriĭ.

---

[1]) „Dacă suma de plată este scrisă în cifre şi în litere, ḑice art. 5 din legea germană asupra schimbului din 1869 (*Allgemeine deutsche Wechselordnung*), la caz de divergință, această din urmă inscripţie face credinţă. Dacă suma este scrisă de mai multe ori fie în cifre, fie în litere, la caz de deosebire, suma cea mai mică va face credinţă". O disposiţie identică există în Codul de comerţ italian (art. 291), în Codul federal al obligaţiilor din 1881 (art. 723), în legea ungurească asupra schimbului din 1876 (art. 4), etc. Art. 5 L. germ. asupra schimbului din 5 iunie 1869.

[2]) Cuvêntul *comercianţi* cuprinde toţi neguţitorii în genere. Bancherii, ospătătorii, hangiii, cârciumarii, etc. fiind comercianţi, intră şi ei în excepţie şi sunt scutiţi de formalitatea bunului şi aprobat. Veḑi Pand. fr., v⁰ *Approbation d'écriture*, 180. Répert. Sirey, *Approbation de somme*, 104. Laurent, XIX, 254. C. Metz. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 4128, nota 2. Acelaş lucru s'a decis în privinţa plapomarilor (C. Bucureşti, *C. judiciar* din 1901, No. 47), farmaciştilor, fotografilor, etc. Veḑi t. VI, *tabla analit.*, v⁰ *Farmacişti*.

[3]) Cpr. Baudry, II, 1209. Demolombe, XXIX, 478. T. Huc, VIII, 246. Bonnier, 676. Larombière, IV, art. 1326, No. 19 şi 21. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, III, 57. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 242. Laurent, XIX, 254. Pand. fr., v⁰ *cit.*, 185 urm. Cas. fr. Sirey, 69. 1. 28.—*Contrà.* Demante, V, 289 bis IV. După cum comerciantul este scutit de formalitatea bunului şi aprobat, chiar când actul sĕu nu are un caracter comercial, tot ast-fel necomerciantul, care nu intră în nici una din excepţiile prevĕḑute de art. 1180, este supus formalităţei edictate de acest text, chiar în privinţa actelor care ar avea un caracter comercial. Pand. fr., v⁰ *cit.*, 188. Demolombe, XXIX, 479. Aubry et Rau, VIII, § 756 p. 242, text şi nota 76. Massé-Vergé, III, § 590, p. 505, nota 22.—*Contrà.* Larombière, IV, art. 1326 urm. No. 19.

lor sau a altuia, şi trag din această cultură mijloacele lor de existenţă [1]);

Industrialiĭ. 3⁰ Industrialiĭ (textul francez ḑice *les artisans, artisaniĭ*), expresiune de care textul nostru s'a ferit de astă dată, de şi ea este întrebuinţată în alte texte [2]), adecă lucrătoriĭ care exercită un meşteşug sau o artă mecanică:

Slugile. 4⁰ Slugile şi oameniĭ care muncesc cu ḑiua, şi chiar cu luna, etc.

Critica legei. In privinţa cultivatorilor de pământ, artisanilor şi slugilor, excepţiunea se întemeiează pe împrejurarea că multe din aceste persoane ştiu a sub-semna fără a şti să scrie, aşa că legea s'a vĕḑut silită a valida obligaţiile lor fără formalitatea bunului şi aprobat, pentru ca ele să nu fie numai de cât silite a recurge la forma autentică. Este însă de observat că această excepţie rădică textului o mare parte din utilitatea sa, căci aceste persoane fiind, din causa ignoranţei şi inexperienţei lor, cele mai expuse a fi fraudate şi exploatate, tocmai ele sunt lipsite de protecţiunea legei.

Este deci timpul ca legea să fie modificată şi ca această excepţie să dispară din Codul civil, cea mai mare parte a poporului avênd şi ea dreptul la protecţiunea legei. Codul italian şi acel neerlandez au realizat această reformă, căci art. 1325 şi 1915 din aceste Coduri se mulţămesc a dispune că formalitatea bunului şi aprobat nu se aplică materiilor comerciale [3]).

Proprietariĭ de moşiĭ sau de viĭ. [1]) Cpr. C. Gand. *Pasicrisie belge*, 87. 2. 417. T. Huc, VIII, 246. Demolombe, XXIX, 481. Répert. Sirey, *Approb. de somme*, 108 urm. Laurent, XIX, 256. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 241, 242.—Proprietariĭ de moşiĭ sau de viĭ, cu o cultură şi o avere oare care, nu intră însă în denumirea de plugari sau vieri, de şi ei 'şi ar cultiva singuri moşia sau via lor. Demolombe, XXIX, 482. Laurent, XIX, 256. T. Huc, VIII, 246. Répert. Sirey, v⁰ *cit.*, 116. Pand. fr., *Approb. d'écriture*, 197. C. sup. de justiţie Luxemburg, Sirey, 91. 4. 32.

Arendaşiĭ de moşiĭ. Controversă. S'a decis de asemenea că nici arendaşiĭ de moşiĭ nu intră în categoria plugarilor. Trib. Ialomitza. *Dreptul* din 1885, No. 56.—*Contrà*. Répert. Sirey, v⁰ *cit.*, 112. Tribunalele au, în această privinţă, o putere suverană de apreciare, ţinênd socoteală de posiţia socială a arendaşului, de gradul seu de instrucţiune, de natura ocupaţiilor sale, de însemnătatea exploataţiunei sale, etc. Cpr. Pand. fr., v⁰ *cit.*, 194 urm., 210 urm.

[2]) Veḑi, de ex., art. 1160 C. civ.

Dreptul străin. [3]) Alte legislaţiuni străine au desfiinţat cu totul formalitatea

Interpretare strictă. Militari, marinari, etc.

Ori cum ar fi, aceste sunt excepţiile statornicite de lege, şi ele nu pot fi întinse şi la alte persoane, de exemplu, la militari, marinari, etc. [1]. Excepţiile admise de art. 1180, § 2 sunt în adevĕr limitative, ca ori ce excepţii în genere [2].

Femeile comercianţilor, plugarilor, etc.

Astfel, excepţiile prevĕdute de art. 1180 în privinţa comercianţilor, plugarilor, vierilor, etc. nu se întind de drept la femeile lor. Aşa, de exemplu, femeea unui comerciant este supusă formalităţei bunului şi aprobat, dacă nu este ea însăş comerciantă [3].

Pentru ca femeea să fie scutită de această formalitate, trebue ca ea să fie considerată ca exercitând aceiaş profesie ca şi barbatul sĕu [4].

Sancţiunea art. 1180.

Efectul omisiunei formalităţei prevĕdute de art. 1180 nu este de a anula însăş convenţia, ci numai de a face ca actul neregulat să fie lipsit de puterea sa probatorie [5]. Convenţia existând independent de instrumentul de probaţie menit a o constata, ea va fi executată, dacă va putea fi dovedită prin alte mijloace [6].

Inceput de probă scrisă. Controversă.

Mai mult încă, se admite aproape fără controversă de astă dată, că actul semnat de debitor, care nu îndeplineşte cerinţele art. 1180, constitue un început de dovadă scrisă, care poate fi complectat prin alte dovedi, precum marturi, presumţiuni şi jurămênt supletoriu; căci el emană de la acela căruia se opune şi face ca faptul pretins să fie credut de adevarat. (art. 1197) [7].

---

bunului şi aprobat. Astfel sunt, de exemplu, Codul de proced. civilă german din 1877, Codul spaniol, Codul portughez, etc. In cât priveşte art. 1179, vedi *suprà*, p. 190, text şi nota 2.

1) T. Huc, VIII, 246.

2) Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1890, consid. de la p. 163.

3) Cpr. Lyon-Caen et Renault, *op. cit.*, III, 57. Laurent, XIX, 260. Demolombe, XXIX, 485. Répert. Sirey, *Approb. de somme*, 147 urm. Massé, *Dr. comm.*, IV, 2399, p. 265, nota 2. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 243. Larombière, IV, art. 1326, No. 26. Cas. fr. Sirey, 60. 1. 47. D. P. 59. 1. 349. Trib. Sedan. *Pand. Périod.* 92. 2. 137.

4) Larombière, *loco cit.* Répert. Sirey, v° *cit.*, 152 urm. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 243. Cas. fr. Sirey, 40. 1. 30.

5) Lipsa formalităţei prescrise de art. 1180 poate fi opusă de debitor, atât pe cale de acţiune principală, cât şi pe cale de excepţie, ca aparare. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1890, p. 162.

6) Cpr. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 515, § 718 (ed. a 2-a). Vedi şi *suprà*, p. 197 urm. (în privinţa art. 1179).

7) Atât jurisprudenţa română cât şi acea străină sunt formale in această privinţă. Cpr. Cas. rom., C. Focşani, Bucureşti şi

Executarea voluntară a obligaţiunei.

Iregularitatea actului care provine din neîndeplinirea formelor cerute de art. 1180 poate fi acoperită prin executarea voluntară a obligaţiunei. Executarea totală nu dă loc la nici o dificultate. Cât pentru executarea parţială, o distincţiune se impune. Ea confirmă actul şi'i conferă puterea sa probatorie, dacă ea determină suma sau câtimea obligaţiunei; de câte ori însă executarea parţială nu determină suma sau câtimea datorită, ea nu şterge viciile actului, şi debitorul va putea în tot-deauna să susţie că suma sau câtimea datorită de dênsul este mai mică de cât acea care figurează în act, pentru că formalitatea bunului şi aprobat are tocmai de scop de a garanta că semnatarul actului a cunoscut suma ce figurează în act. [1]).

Neaplic. art. 1900.

In fine, vom observa pentru art. 1180, ca şi pentru

Galatz. Bulet. S-a 1, 1881, p. 201 şi *Dreptul* din 1881, No. 78. Bulet. S-a 1, 1885, p. 514 şi Bulet. 1886, p. 299. *Dreptul* din 1885, No. 56. *Dreptul* din 1886, No. 50. *Dreptul* din 1887, No. 27. Bulet. S-a 1, 1890, p. 164. *Dreptul* din 1891, No. 17. Bulet. S-a 1, 1893, p. 551. Bulet. 1896, p. 921. *Dreptul* din 1896, No. 55. *Dreptul* din 1897, No. 13 şi 68. Bulet. S-a II, 1897, p. 1255. Cas. fr. D. P. 83. 1. 194. Sirey, 84. 1. 157. D. P. 93. 1. 285. Sirey, 92. 1. 78. C. Paris. *Pand. Périod.* 93. 2. 143. C. Douai. D. P. 1901. 2. 139. Vedi tratatul nostru în limba franceză, p. 399, text şi nota 2, precum şi t. VI, p. 14, text şi nota 1. Tot în acest sens se pronunţă şi doctrina. Vedi Planiol, II, 1211. Thiry, III, 132. T. Huc. VIII, 247. Demolombe, XXIX, 493. Laurent, XIX, 263 şi XX, 286. Bonnier, 678. Marcadé, V, art. 1325, No. 3. Larombière, IV, art. 1326, No. 28. Mourlon, II, 1556. Demante, V, 289 bis VI. Pand. fr., *Approbation d'écriture*, 270 urm. Répert. Sirey, *Aprrobation de somme*, 206 urm. Arntz, III, 327. Vigié, II, 1604. Solon, *Théorie de la nullité des conventions et des actes de tout genre, en matière civile* (ed. din 1835), II, 25 urm. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 243, 244. Baudry, II, 1210. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 333, § 279, *in fine*, p. 515 (ed. 2-a). F. Herman, III, art. 1326, No. 131 urm. Massé, *Dr. comm.*, IV, 2407. Taulier, IV, p. 481. Poujol, *Oblig.*, III, art. 1326, No. 9. Vedi şi *infrà*, explic. art. 1220.—*Contrà.* Delvincourt, II, p. 613 (ed. din 1834), care citează, în sensul sêu o decisie a Curţei din Bruxelles (13 aug. 1811). Cpr. şi C. Orléans. Sirey, 65. 2. 213.

[1]) Cpr. Baudry, II, 1211. T. Huc, VIII, 247. Larombière, IV, art. 1326, No. 29. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 244. Cpr. şi Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1894, consid. de la p. 864, 865.—Vedi însă Toullier D., IV, partea II, 302.

art. 1179 [1]), că lipsa bunului și aprobat nu poate fi acoperită prin prescripția de ḑece ani, statornicită de art. 1900 [2]).

Regulele de drept internațional aplicabile art. 1179, 1180 și 1181.

Am vĕḑut *suprà*, p. 190, nota 2, că mai multe legislațiuni străine au eliminat atât formalitatea dublului original (art. 1179), cât și a bunului și aprobat (art. 1180, 1181) [3]). Din această împrejurare resultă că actele sub semnătură privată, care cuprind convenții sinalagmatice încheiate între doi Români sau între un Român și un străin în o țară în care formalitatea dublului original nu există, de exemplu: în Germania, în Austria, în Italia, etc., vor fi valide în România, de și ele n'ar fi fost făcute în atâte originale câte sunt părți cu interese opuse, pentru că este de principiu, în materie de drept internațional, că forma actului e cârmuită de legea țărei în care el este făcut (art. 2. § ultim C. civ.) [4]). Art. 1179. Controversă.

Aceiaș soluție este admisibilă în privința art. 1180 și 1181, așa că actul sub semnătură privată prin care o parte se obligă către alta a'i plăti o sumă de bani sau o câtime oare care de lucruri, *quæ numero, pondere, mensurave constant* [5]), încheiat chiar între doi Români în o țară în care formalitatea bunului și aprobat nu'și are ființă, de ex. in Germania, în Spania, în Portugalia, ect. [6]), va fi valid Art. 1180, 1181.

---

1) Veḑi *suprà*, p. 77 și 190.
2) Cpr. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 244. Duranton, XIII, 185. Demolombe, XXIX, 74. Veḑi, *suprà*, p. 77 și 190, text și nota 1.
3) Veḑi *suprà*, p. 206, nota 3.
4) Cpr. C. Chambéry. Sirey, 81. 2. 237. Fuzier-Herman, III, art. 1325, No. 1 și 2. Aubry et Rau, I, § 31, p. 169, text și nota 75 (ed. a 5-a); p. 111 din ed. a 4-a. Répert. Sirey, *Acte sous seing privé*, 490 urm. P. Fiore, *Diritto internazionale*, 314. Weiss. *Tr. th. et pratique de dr. internat. privé* (Paris, 1901), IV, p. 326, noto 3. Vincent et Pénaud, *Dictionn. de dr. international*, *Acte sous seing privé*, 6. Fœlix-Demangeat, *Dr. internat.*, I, 79.—*Contrà*. Duguit (*Conflit de législ., relatifs à la forme des actes civils*, p. 56 și 122), care susține că actul sub semnătură privată ar trebui să fie făcut după legea națională a părților.
5) Veḑi *suprà*, p. 202.
6) Veḑi *suprà*, p. 206, nota 3.

în România, cu toată omisiunea acestei formalităţi. Şi *viceversa*, actul încheiat de doi străini în România va fi supus acestei formalităţi, chiar dacă ea ar fi necunoscută în ţara lor respectivă [1]).

II. Despre actele private nesemnate de părţi.

Aceste acte, cărora le lipseşte elementul esenţial a ori cărui act sub semnătură privată, adecă semnătură, consistă în registrele comercianţilor (art. 1183, 1184), în registrele, cărţile sau hârtiile domestice (art. 1185), şi în fine, în adnotaţiunile liberatorii făcute de creditor în josul, pe marginea sau pe dosul unui titlu de creanţă (art. 1186).

1° Registrele comercianţilor.

Art. 1183.—Registrele comercianţilor nu fac credinţă despre vêndările ce cuprind în contra persoanelor necomerciante, dar judecătorul poate da jurămênt la una sau la alta din părţi. (Art. 1184, 1220, C. civ. Art. 22—34, 50—54. C. com. Art. 1328 C italian. Art. 1329 C. fr.).

Art. 1184.—Registrele comercianţilor se cred contra lor, dar cel care voeşte a profita de ele nu poate despărţi cuprinderea lor, lăsând aceea ce poate ar fi contrariŭ. (Art. 1183, 1206 C. civ. Art. 52 C. com. Art. 1330 C. fr.).

Art. 50 Cod. com.—Registrele comercianţilor, ţinute în regulă, pot face probă în justiţie, între comercianţi, pentru fapte şi cestiuni de comerţ.—Inscrierea în registre, făcută de prepusul care ţine scriptele sau este însărcinat cu comptabilitatea, are acelaş efect ca şi când ar fi făcută de insuş stăpânul. (Art. 3 urm., 22 urm., 51, 392 urm. C. com. Art. 1183, 1184 C. civ. Art. 48 C. com. ital. Art. 12 C. com. fr.).

Art. 51 Cod. com. —Registrele pe care comercianţiĭ sunt obligaţi a le avea şi care nu vor fi ţinute în regulă şi nici învestite cu formula prevĕdută de lege, nu sunt primite a face probă în justiţie, spre folosul celui ce le a ţinut.—Neîndeplinirea prescripţiunilor legei în această privinţă, poate atrage încă după sine aplica-

---

1) Aubry et Rau, *loco cit.* Bonnier, 931. A. Weiss, *Tr. élément. de dr. internat. privé* (ed. a 2-a), p. 254, 255 şi *Tr. th. et pratique de dr. internat. privé* (1901), IV, p. 326. Laurent, *Dr. international*, II, 238. Répert. Sirey, *loco* şi v° *cit.* Pand. fr., *Approbation d'écriture*, 325 urm. Esperson şi C. cas. Napoli. *J. Clunet*, anul 1884, p. 178, text şi nota 1. Cas. fr. Sirey, 57. 1. 586. D. P. 57. 1. 39. Trib. cons. italian din Constantinopol. *J. Clunet*, anul 1895, p. 888.

ţiunea pedepselor prevědute în caz de faliment. (Art. 22 urm., 50 urm. 876, 877, 880 C. com. Art. 49 C. com. italian. Art. 13 C. com. fr.).

Art. 52 Cod. com.—Registrele comercianţilor, chiar neţinute în regulă, fac probă contra lor. Partea însă care voeşte a se referi la dênsele, nu poate scinda conţinutul lor. (Art. 50 urm. C. com. Atr. 1184 C. civ. Art. 50 C. com. italian).

Art. 53 Cod. com.—Dacă partea, la registrele căreia cealaltă parte oferă să dea credĕmênt, refusă a le presinta, judecata poate deferi acestei din urmă jurămêntul asupra obiectului contestaţiunei. (Art. 50 urm. C. com. Art. 1183, 1219 C. civ. Art. 51 C. com. ital.).

Art. 54 Cod. com.—Judecata este in drept a aprecia dacă se poate atribui conţinutului registrelor unui comerciant, un caracter de validitate mai mult sau mai puţin mare, dacă trebue a se renunţa la această probă, în caz când registrele comerciale ale părţilor nu concordă, sau a atribui o credinţă mai mare registrelor uneia din părţi. (Art. 50—52 C. com. Art. 52 C. com. ital.).

Art. 32 L. din 1 sept. 1886.— Tribunalele de comerţ, şi in oraşele unde nu sunt asemenea tribunale, tribunalele civile vor avea căderea a certifica exactitatea copiilor extrase din registrele comerciale, menţionându-se în certificare dacă aceste registre sunt sau nu ţinute în conformitate cu prescripţiunele legei comerciale. (Art. 1183, 1184 C. civ. Art. 50 urm. C. com.).

Codul de comerţ se ocupă de puterea probatorie a registrelor comerciale între comercianţi (art. 50—54), ear Codul civil, de puterea lor probatorie între comercianţi şi necomercianţi, determinând proba ce aceste registre fac atât în favoarea comercianţilor (art. 1183 C. civ.), cât şi în contra lor (art. 1184).

Registrele comerciale.

Câte-va cuvinte numai în privinţa puterei probatorie a registrelor între comercianţi.

Dreptul roman.

La Romani, registrele bancherilor (*argentarii*) făceau credinţă nu numai în contra, dar şi în favoarea lor, pentru că ei erau consideraţi ca adevaraţi funcţionari publici. „Raţiunea pentru care bancherii numai, nu însă şi ceilalţi comercianţi, sunt obligaţi a înfăţişa registrele lor, dice Gaius, lib. 1, *Ad edictum provinciale*, este că ministeriul lor este public, şi că ei sunt obligaţi a trece cu cea mai mare exactitate toate operaţiile lor în registre“ [1]). De

[1]) *„Ideò autem argentarios tantum, neque alios ullos absimiles eis edere rationes cogit; quia officium eorum, atque ministerium publicam habeat causam; et hœc principalis eorum opera est ut actus sui rationes diligenter conficiant“*. L. 10, § 1, Dig., 2, 13, *De edendo*.

aceea, pretorul conferea contra lor o acţiune pentru a'i sili la comunicarea registrelor lor [1]), adăogând că acest edict este nu se poate mai echitabil: *Hujus edicti ratio æquissima est* [2]).

Dreptul actual.

Comercianţiĭ de astăḑi nu se mai bucură de aceiaş prerogativă. Cu toate acestea, registrele lor fiind supuse la oare-care formalităţi (art. 26, 27 Cod. com.), pot face credinţă nu numai în contra, dar şi în favoarea lor (art. 50, § 1), ceea ce n'a fost admis în privinţa registrelor, cărţilor sau hârtiilor casnice (art. 1185 Cod. civ.) [3]).

Formalităţile la care sunt supuse registrele comercianţilor.

Pentru a împedica alteraţiunea acestor registre, legea comercială voeşte ca, cel puţin acele obligatoriĭ, să fie numerotate, parafate, încheiate şi visate la finele fie-cărui an de autoritatea judecătorească (art. 26, 27 C. com.). Neobservarea acestor formalităţi, independent chiar de ori-ce fraudă, atrage în privinţa comerciantului negligent pedepsirea pentru bancrută simplă (art. 51, § 2 şi 876, § 5, 881 C. com.). Cât pentru scriptele frauduloase, care ar tinde a ascunde activul sau a simula un pasiv care nu există, ele îl fac pasibil de pedeapsa bancrutei frauduloase (art. 880, 882 Cod. com.).

Puterea probatorie a registrelor între comercianţi. Art. 50, § 1 C. com.

Care este puterea probatorie a registrelor ţinute de comercianţi? „Registrele comercianţilor, *ţinute în regulă*, ḑice art. 50, § 1 din Codul comercial, *pot* face probă în justiţie *între comercianţi, pentru fapte şi cestiuni de comerţ*“ [4]).

---

[1]) „*Prætor ait: Argentariæ mensæ exercitores rationem, quæ ad se pertinet, edant adjecto die et consule*“. L. 4, Pr., Dig., *loco cit.*

[2]) L. 4, § 1, Dig., *loco cit.*

[3]) Cpr. Bonnier, *op. cit.*, p. 629, No. 769.

Conflict între legea ţărei în care registrele au fost ţinute şi acea în care ele sunt produse ca mijloc de probă. Controversă.

[4]) In caz de conflict între legislaţia ţărei în care registrele comercianţilor au fost ţinute şi acea a ţărei în care ele sunt produse ca mijloc de probă, regularitatea şi puterea lor probatorie se va determina, cu toată controversa ce există asupra acestui punct, după legea ţărei în care ele au fost ţinute, pentru că aceste registre sunt asemăluite actelor sub semnătură privată, de şi ele nu sunt semnate de părţi, şi pentru că comerciantul care contractează cu un alt comerciant a cărui registre au o credinţă mai mare sau mai mică, este presupus a se referi la obiceiul şi legea locului în care registrele au fost ţinute. Cpr. în acest sens, Bonnier, *op. cit.*, 932. Savigny, care citează în acest sens o decisie a Curţei de apel din Cassel (*System des heutigen römischen Rechts*,

Proba care resultă din registre, nu este deci obligatorie pentru judecători, ei avênd o putere suverană, nesupusă controlului Curței de casație, de a le înlătura chiar dacă ele au fost regulat ținute [1]). (Vedi și art. 54 Cod. com.).

Pentru a constitui o probă, registrele trebue să fie ținute în regulă, să fie invocate între comercianți, și să fie relative la fapte de comerț.

Pentru ca registrele să poată constitui o probă în justiție, trebue ca ele să fie ținute în regulă, să fie invocate între comercianți, și să fie relative la fapte de comerț. Astfel, un comerciant n'ar fi primit, chiar în contra unui alt comerciant, a invoca mențiunea făcută în registrele sale pentru a justifica o operație pur civilă, precum ar fi, de exemplu, cumpararea unui imobil [2]) sau a unor mărfuri ori producte pentru usul sau consumația cumpărătorului, ori a familiei sale (art. 5 C. com.). Cu toate acestea, fiind că registrul jurnal trebue să cuprindă, pe fie-care di, tot ce comerciantul primește sau plătește cu ori-ce titlu ar fi (art. 23 C. com.), mențiunea făcută în acest registru poate să servească adversarului sĕu de început de probă ; și *vice-versa*, omisiunea de a trece în acest registru o operație civilă, poate să motiveze respingerea acțiunei comerciantului, dacă el este reclamant [3]).

Dacă registrele ambelor părți sunt de acord, proba este complectă. Dacă ele nu sunt de acord și sunt, pe de o parte și de alta, ținute în regulă, judecătorii vor recurge la alte probe. Dacă numai registrul uneia din părți este în regulă, judecătorii pot să pue temeiŭ pe el, fiind însă liberi de a recurge la alte probe, precum marturi, presumțiuni sau prestarea jurămêntului [4]).

VIII, § 381, p. 355, text și nota f, ed. germ.). Laurent, *Dr. international*, VIII, 36. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, I. 301 bis. Fœlix-Demangeat, *Dr. internat.*, I, 238, p. 461.— Cu toate acestea, chestia este foarte controversată, și mai multe sisteme sunt în presență. Vedi Massé, *Dr. comm.*, II, 768. Asser et Rivier, *Dr. internat.*, 94, p. 186, 187 a traduc. Schina. Vedi și t. I a lucr. noastre, partea I, p. 95, text și nota 3.

1) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, anul 1892, p. 622 și 1059. Bulet. anul 1898, p. 113.

2) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1887, p. 870.—Motivul pentru care registrele nu fac dovadă de cât în privința faptelor comerciale, este că actele necomerciale nu se trec în ele de cât în mod sumar (cpr. art. 23 C. com.). Vedi C. N. Toneanu, *Drept com.*, I, p. 110, No. 133.

3) Cpr. Bonnier, *op. cit.*, p. 632, No. 774.

4) Cpr. Bonnier, *op. cit.*, p. 633, No. 775. Lyon-Caen et Re-

Art. 53 C. com.

In fine, art. 53 din Codul de comerţ prevede că, dacă partea la registrele căreia cea-laltă parte oferă să dea credămênt, refuză a le înfăţişa, judecătorii pot deferi acestei din urmă, adecă acelei care cere înfăţişarea registrelor), [1]) jurămêntul asupra obiectului litigiului. Această dispoziţie aplicabilă, fără nici o îndoială, la necomercianţii cari ar oferi să dea credămênt registrelor comercianţilor, îşi va primi mai cu samă aplicaţie între comercianţi, pentru care Codul de comerţ a fost în special edictat.

Art. 32 C. com.

Legiuitorul a permis comerciantului de a refusa înfăţişarea registrelor sale, care poate să aibă interes a nu divulga secretul operaţiilor sale. *Liberi mercatorum*, dice Casaregis, *non sunt perscrutandi, ne videantur eorum secreta* [2]). De aceea, art. 32 din Codul comercial prevede că, în caz de a se ordona înfăţişarea registrelor după cererea uneia din părţi, sau chiar din oficiu, judecătorii vor extrage din ele numai ceea ce este relativ la litigiu [3]).

Art. 31 C. com.

Comunicarea complectă a registrelor n'a fost admisă de cât în casurile în care ea este neaparată, adecă când contestaţia are de obiect toate actele de gestiune comercială a unui neguţitor, precum, de exemplu, în afaceri de succesiune, comunitate de bunuri, societate şi faliment (art. 31

---

nault, *Dr. comm.*, III, 74. Vidari, *Corso di diritto commerciale* (ed. a 4-a), III, 2492.

1) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, anul 1893, p. 48. Vedi şi *infrà*, explic. art. 1220.—Astfel, un asociat fiind în drept, pentru a'şi stabili pretenţiile sale, de a cere aducerea registrelor societăţei, judecata poate da jurămênt părţei care oferă de a da credămênt registrelor, dacă ceia-lalţi asociaţi refusă aducerea acestor registre. Cas. rom. Bulet. S-a II, anul 1894, p. 189. Deferirea jurămêntului este însă, în ori ce caz, facultativă pentru judecători. Cpr. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, I, 300. Bédarride, *Commerçants*, 343. In fine, este de observat că, în casul art. 53 C. com., judecătorii n'au facultatea de a alege între ambele părţi, ca în casul art. 1183 C. civ., ei neputênd deferi jurămêntul de cât părţei care oferă de a da credămênt registrelor celei-lalte părţi. Cpr. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 606, § 359 (III, p. 139, § 888 din ed. a 2-a).

2) Bonnier, p. 633, No. 776. Lyon-Caen et Renault, *op. cit.*, I, 301. Bédarride, *Commerçants*, 273.

Art. 46 C. com. german.

3) Art. 46 din Codul de comerţ german adaogă: în presenţa părţilor (*unter Zuziehung der Parteien*).

C. com.), aceste casuri fiind însă determinate de lege în mod limitativ [1]).

Am vědut că registrele comercianților ținute în regulă *pot* face probă în justiție între comercianți pentru fapte și cestiuni de comerț (art. 50, § 1 C. com.).

In cât privește registrele obligatorii, nețiinute în regulă și neînvestite cu formele prevědute de lege, ele nu fac nici o probă în folosul celui ce le-a ținut (art. 51, § 1 C. com.), ci numai contra lui, fără însă ca partea care voește a se referi la ele să poată despărți conținutul lor, fie că această parte ar fi un comerciant (art. 52 C. com.) [2]), fie un necomerciant (art. 1184 C. civ.). Registrul emanat de la un comerciant cuprindênd, în privința mențiunilor ce el conține, o mărturisire a acestui comerciant, această mărturisire este în principiŭ indivisibilă (art. 1206); de aceea, acel care se referă la registrele unui comerciant, nu poate despărți cuprinderea lor, lăsând la o parte ceea ce nu 'i-ar conveni (art. 52 C. com. și 1184 C. civ.). **Art. 51, 52 C. com., 1184 C. civ.**

Ele nu constituesc de asemenea nici chiar un început de probă scrisă de natură a fi complectată prin alte dovedi, în favoarea comerciantului care nu s'a conformat legei comerciale. Prin urmare, cu drept cuvênt, s'a decis că nu se poate deferi jurământul supletor comerciantului a cărui registre sunt neregulat ținute [3]). **Registrele neregulat ținute nu constituesc nici o probă complectă, nici macar un început de probă.**

---

[1]) Cas. fr. și C. Bordeaux. Sirey, 79. 1. 64. Sirey, 81. 2. 312. Ruben de Couder, *Dictionn. de dr. comm.*, v° *Livres de commerce*, 71. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, I, 290 bis. Bédarride, *Commerçants*, 297, Gr. Maniu, *Drept com.*, I, 63.— Vedi însă Thaller, *Dr. commercial*, 138.

[2]) Cpr. art. 1608 din C. civ. otoman, promulgat la 9 *djemazziul ewel* 1293 (1 iulie 1876). *Ann. de législ. étrang.*, 1876, p. 679 urm.

[3]) C. Rouen. D. P. 99. 2. 344. *C. judiciar* din 1901, No. 19 (cu adnotația noastră). In acelaș sens, Trib. com. Venezia (20 sept. 1886).—*Contrà.* Cas. Roma, 23 iunie 1885, decisie citată de A. Ingaramo, *Repertorio di massime di giurisprudenza commerciale* (Torino, 1894), asupra art. 49. Vedi și decisia Curței noastre supreme, No. 145, din 3 iulie 1900 (secția vacanțelor), nepublicată încă. „Considerând, dice această din urmă decisie, că din sentința supusă recursului resultă că intimatul reclamând de la recurent o sumă de bani din diferite daraveri comerciale, tribunalul, față cu afirmările părților și în considerație că în registrele comerciale în aceiaș di erau trecuți la recurent 1300 lei ca plătiți, ear în registrele intimatului, nu se arată ca primiți de cât 300 lei, a deferit jurământul supletoriu intimatului, care a

Puterea probatorie a registrelor în privinţa raporturilor d'intre comercianţi şi necomercianţi. Art. 1183, 1184 C. civ.

Până acum am vorbit de puterea probatorie a registrelor numai între comercianţi şi pentru fapte de comerţ. In cât priveşte raporturile d'intre comercianţi şi necomercianţi, art. 1184 dispune că registrele comercianţilor se cred *în contra lor*, şi aceasta, bine înţeles, chiar dacă ele n'ar fi fost ţinute în regulă [1]; ear art. 1183, că ele nu

fost prestat de numitul, pe temeiul căruia s'a condamnat pe recurent la plata sumei reclamate de intimat; considerând că, după art. 1220 C. civ., judecătorul poate da jurămênt din oficiu în casul când cererea sau excepţiunea nu sunt pe deplin justificate, sau nu sunt cu totul lipsite de probe; considerând că jurămêntul nu poate fi deferit fără să existe un început de dovadă; că caracterul începutului de dovadă, necesar spre a se legitima deferirea jurămêntului supletoriu, diferă după natura faptului pe care se întemeiază cererea sau excepţia; considerând că registrele comercianţilor ţinute în regulă pot servi ca dovadă între comercianţi pentru conţinutul lor; că, în specie, nefiind conţinutul lor conform, pentru formarea convingerei probei, judecătorul putea să defere jurămêntul supletoriŭ uneia sau celei-lalte d'intre părţile litigante. Considerând că dacă tribunalul nu se pronunţă asupra cestiunei neregularităţei registrelor, această omisiune nu este esenţială, de oare-ce chiar şi un registru parafat, dar nevizat la finele anului, conform art. 27 Cod. comercial, poate servi ca început de dovadă; pentru aceste motive, respinge recursul, etc.". La judecarea acestui proces am luat parte şi noi, însă nu ne am putut uni cu onorab. majoritate.

[1] Cpr. Bonnier, *op. cit.*, 777. Arntz, III, 339. T. Huc. VIII, 258.—Comerciantul n'ar putea, în adevĕr, să invoace propria sa contravenţie la regulele ce'i impune legea pentru a înlătura credinţa pe care legiuitorul o face să resulte din registrele sale în favoarea necomerciantului. Cpr. Cas. fr. Répert. Dalloz, *Commerçants*, 256.

Pentru ce registrele comercianţilor nu fac credinţă în favoarea lor. Codul Caragea.

Registrele comercianţilor nu fac însă credinţă în favoarea lor, chiar când sunt regulat ţinute, de câte ori ele sunt invocate contra unui necomerciant (art. 1183), pentru că este de principiu că nimene nu poate să'şi creeze un titlu în favoarea sa. (Cpr. Cas. fr. D. P. 91. 1. 174). „Nimene nu poate să ceară ceva cu cărţi scrise de el însuş", ḑice art. 23, partea VI, capit. II din Codul Caragea. Dacă registrele comercianţilor, ţinute în regulă, pot face dovadă în justiţie între comercianţi pentru fapte şi cestiuni de comerţ (art. 50 § 1 C. com.), aceasta este pentru că fie care comerciant fiind obligat a ţine registre, judecătorii pot să ordone apropierea lor (art. 54 C. com.) şi să le controleze unele prin altele.

Art. 455 Pr. civ.

Inainte de modificarea procedurei civile, s'a decis că re-

fac credință despre vênḑările [1]) ce cuprind în contra persoanelor necomerciante, judecătorii putênd însă să defere jurămêntul supletoriŭ *la una sau la alta din părți* [2]), dacă ei vor crede de cuviință. Această mĕsură, menită a complecta convingerea judecătorilor, este însă facultativă [3]) și presupune că registrele au fost ținute în regulă (argument din art. 50 C. **com., care cere ca registrele să fie ținute în regulă în privința raporturilor d'intre comercianți) [4]).**

gistrele unui comerciant nu constituesc un titlu pentru a înființa o poprire (art. 455 urm. Pr. civ.). Cpr. Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1898, No. 60. Această chestiune nu mai presintă însă astăḑi nici un interes, pentru că, după noul text al art. 455 Pr. civ., și creditorii care nu au un act scris pot înființa o poprire, dând o cauțiune de jumătate din valoarea sumei reclamate.

1) Textul corespunḑĕtor francez (1329) și acel italian (1328) vorbesc de *furnituri*, înțelegênd prin această expresie predarea mărfurilor vêndute de comerciant.—Se decide în genere că jurămêntul supletor n'ar putea fi deferit asupra existenței unei pretinse obligațiuni, care ar resulta din o altă causă de cât o vênḑare, de ex., din un împrumut făcut de comerciant necomerciantului, pentru că art. 1183 consacră o derogare de la dreptul comun. Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 753. C. N. Toneanu, *Tr. de drept comercial*, I, 136. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, III, 71. Baudry, II, 1229. Demolombe, XXIX, 612. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obligazioni*, etc., I, 368. Aubry et Rau, VIII, § 757, p. 270, nota 2. Larombière, IV, art. 1329, No. 13. — *Contrà*. Laurent, XIX, 340. T. Huc, VIII, 257. **Dacă se poate deferi jurămêntul supletor asupra existenței unei oblig. derivând din o altă causă de cât o vênḑare. Controversă.**

2) Textul nostru este formal în această privință, reproducênd art. 1328 din Codul italian: *„I libri dei commercianti possono autorizzare il giudice a diferire d'uffizio il giuramento all'una o all'altra parte“*. Textul fr. prevede: *afară de ceea ce se va ḑice în privința jurămêntului*, însă autorii sunt de acord pentru a decide că judecătorii apreciază în fapt care din doi, comerciantul sau necomerciantul, merită mai multă încredere spre a i se deferi jurămêntul. Cpr. Demolombe, XXIX, 608. Colmet de Santerre, V, 293 bis IV. Bonnier, *op. cit.*, 780, p. 638. T. Huc, VIII, 257. Cas. fr. Sirey, 92. 1. 577. **Deoseb. de redacție de la Codul fr.**

3) Deferirea jurămêntului supletoriŭ este deci o mĕsură facultativă, lasată la aprecierea suverană a judecătorilor de fond. Cas. fr. Sirey, 74. 1. 73. D. P. 73. 1. 110. Cpr. Demolombe, XXIX, 607. T. Huc, VIII, 257. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, I, 300. Massé, *Dr. comm.*, IV, 2490. Fuzier-Herman, III, art. 1329, No. 8. Giorgio Giorgi, I, 368. Laurent, XIX, 338 și XX, 290. **Deferirea jurămêntului supletoriŭ este facultativă.**

4) Cpr. Demolombe, XXIX, 611. T. Huc, VIII, 257. Bédarride,

Dacă registrele ţinute în regulă pot fi complectate cu alte dovedi. Controversă.

Dar dacă registrele comerciantului ţinute în regulă pot fi considerate ca un început de probă, de natură a fi complectate cu jurământul supletoriŭ a uneia sau celei-lalte părţi, ele nu constituesc un început de probă de natură a fi complectate prin marturi sau presumpţiuni: 1⁰ pentru că, în dreptul actual, începutul de probă trebue să emane de la partea în contra căreia se reclamă (art. 1197 C. civ.), ear nu de la comerciant, care, în specie, este reclamant şi care nu poate să'şi creeze titluri de creanţă în contra terţiilor; şi 2⁰ pentru că art. 1183 C. civ., care admite numai jurământul supletoriŭ fiind excepţional şi, ca atare, de strictă interpretare, nu poate fi întins la proba testimonială şi la presumpţiuni [1]).

Comunicarea registrelor. Art. 31, 32 C. com.

Mijloacele legale de a trage din registrele comercianţilor probele ce ele cuprind, resultă din comunicarea sau presentarea lor în justiţie, care poate fi cerută de adversar [2]) sau ordonată chiar din oficiŭ de judecători (art. 31, 32 C. com.).

Art. 22 urm. C. com.

Registrele de care am vorbit nu se referă de cât la comercianţi, pentru că numai în privinţa lor ele sunt obligatorii (art. 22 urm. C. com.).

Commerçants, 259, 260. Aubry et Rau, VIII, § 757, p. 270. n. 3.—Vedi însă G. Giorgi, *op. cit.*, I, 368 şi *suprà*, p. 215, n. 2.

1) Cpr. în acest sens, Demolombe, XXIX, 610. G. Giorgi. I, 368. T. Huc, VIII, 257. Laurent, XIX, 339. Aubry et Rau, VIII, § 757, p. 270, nota 4. Larombière, IV, art. 1329. 1330, No. 16. Bonnier, *op. cit.*, 780. Toneanu, *op. cit.*. I. 136. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, III, 72. Bolaffio, *Il Codice di commercio ital. commentato*, I, partea I, 313, p. 603. Arntz, III, 338. Delsol, *Explic. élément. du C. Napoléon*, II. p. 585. Marcadé, V. art. 1329, 1330, No. II, p. 61. Massé, *Dr. comm.*, IV, 2491. Mourlon, II, 1573. Alauzet, *Comment. C. comm.*, I, 105 (ed. a 2-a). Massé-Vergé, III, § 591, p. 511, nota 6. Baudry, II, 1229. Vedi şi nota 3 in Sirey, 74, I. p. 73.—*Contrà.* Zachariæ (ed. Massé-Vergé), III, p. 511, § 591. Bédarride, *Commerçants*, 254 şi *Tr. du dol et de la fraude*, II, 733 urm. Toullier, IV, partea II, 369 şi V, partea I, 70 (Duvergier nu împărtăşeşte însă această părere). Vedi t. IV, partea II, 369, p. 364, nota 1.—După Chardon (*Du dol et de la fraude*, No. 145) şi Paris (*Dr. comm.*, I, 567 urm.), registrele comercianţilor ţinute în regulă ar face admisibile atât jurământul supletoriŭ cât şi proba testimonială, în materie civilă, însă numai până la 150 lei.

2) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1879, p. 522. Bulet. S-a 1, anul 1881, p. 475. Bulet. S-a anul, 1882, p. 533.

Cât pentru *carnetele* în care medicii obicinuesc a inscrie visitele ce fac la bolnavi, ele nu au în principiu nici o putere probatorie. **Carnetele medicilor. Controversă.**

Cu toate acestea, tribunalele le ieu une-ori în consideraţie pentru a'şi forma convingerea lor despre dreptatea reclamaţiunei medicului, sub cuvênt că acesta s'ar găsi în o imposibilitate morală de a'şi procura o dovadă scrisă despre creanţa ce el are contra bolnavului pe care l'a îngrijit [1]). Cu toate că această jurisprudenţă este aprobată de unii autori [2]), nu ştim însă până la ce punct ea ar fi juridică, pentru că, prin asemenea procedare, se calcă principiul că nimene nu poate să'şi creeze singur un titlu de creanţă [3]), principiu care, prin excepţie, nu s'a înlăturat intru cât-va de cât în privinţa registrelor comercianţilor, cu care carnetele medicilor, ori care ar fi onorabilitatea acestor din urmă, nu pot fi asimilate. Cât pentru argumentul care consistă în a ḑice că medicul a fost în imposibilitatea morală de a cere o probă scrisă de la clientul sêu, asemenea imposibilitae nu există în realitate, ci există mai mult o consideraţie de bună cuviinţă, de reservă şi de delicatesă, care nu poate fi confundată cu adevarata imposibilitate în cares'ar găsi cineva de a cere un act scris [4]).

Carnetele medicilor au multă asemănare cu hârtiile casnice sau domestice despre care vorbeşte art. 1185.

2° Registrele, carţile sau hârtiile domestice.

Art. 1185.—Registrele, cărţile, sau hârtiile domestice, nu fac credinţă în favoarea aceluia care le a scris, dar au putere in contra lui:

1° Când cuprind curat primirea unei plăţi;

2° Când cuprind menţiunea expresă că nota sau scrierea din ele s'a făcut ca să ţină loc de titlu în favoarea creditorului. (Art. 33, 297, 2198, § 4 C. civ. Art. 1331 C. fr.).

---

1) Trib. Libourne, Annecy şi Bruxelles. Sirey, 89. 2. 45, 46. Sirey, 90. 4. 16. Cpr. şi C. Bordeaux. D. P. 1901. 2. 206. Considerentele acestor sentinţe au fost reproduse şi criticate de noi în *Dreptul* din 1901, No. 40.

2) T. Huc, VIII, 259.

3) *„Exemplo perniciosum est, ut ei scripturæ credatur, qua unusquisque sibi adnotatione propria debitorem constituit. Unde neque fiscum, neque alium quemlibet ex suis subnotationibus debiti probationem præbere posse oportet"*. L. 7, Cod., *De probationibus*, 4, 19. Veḑi şi *suprà*, p. 216, nota 1.

4) Cpr. Laurent, XIX, 578. Veḑi şi *infrà*, rubrica: *Imposibilitea în care se găsea creditorul de a'şi procura o dovadă scrisă.*

Ce se înțelege prin registre, cărți sau hârtiĭ casnice.

Prin registre, cărți sau hârtiĭ domestice (casnice), legea înțelege ori ce mențiuni sau adnotațiuni, semnate sau nesemnate, scrise de o persoană fie într'o condică, fie pe o filă volantă [1]), pentru a'și aduce aminte de faptele juridice sau de oare care evenimente ale vieței sale private.

Aceste hârtiĭ nu pot să aibă puterea probatorie a registrelor comercianților, pentru că, în genere, ele sunt ținute fără nici o regulă. In adevĕr, pe când comercianțiĭ sunt obligați de lege a ține unele registre în regulă (art. 22 C. com.), hârtiile casnice la care facem alusie sunt niște simple informațiuni, pe care une-ori particulariĭ le țin în cea mai mare neorênduealà. De aceea, legea nu le admite nici o dată ca dovadă, și nici chiar ca început de dovadă [2]) în favoarea aceluia care le a ținut. Ea nu le admite ca dovadă *în contra* lui de cât în două casuri limitativ determinate, și anume: 1⁰ Când cuprind primirea unei plăți, constatarea unei novațiuni, unei remiteri de datorie, etc.; căci cuvêntul *plată* este luat aci într'un sens general; 2⁰ Când cuprind mențiunea expresă că nota sau scrierea din ele s'a făcut ca să țină loc de titlu în favoarea celei-lalte părți, adecă a creditorului. De ex: *fac această mențiune pentru a servi de titlu lui X..., creditorul meu, care n'a voit să primească o obligație din partea mea* [3]). Faptul că această adnotație scrisă de mâna debitorului în registrele sale casnice nu este ștearsă, dovedește că obligația nu este stênsă [4]).

Foae volantă. Controversă.

1) Cpr. C. Dijon. Sirey, 74. 2. 14. D. P., 75. 5. 357. Pothier, II, 759. Bonnier, 744. Planiol, II, 116. Baudry. II, 1230. T. Huc, VIII, 260. Marcadé, V, art. 1331, No. 5. Thiry. III, 140.—*Contrà* (în privința foilor volante), Larombière. IV, art. 1331, No. 1. Toullier D., IV. partea II, 399.

Hârtiile casnice nu pot fi complectate prin jurământul supletor. Controversă.

2) Judecătoriĭ n'ar putea deci, întemeindu-se pe aceste hârtiĭ casnice, să defere acelui care le a scris jurămêntul supletoriŭ, sau să le complecteze prin proba testimonială. Cpr. Baudry, II, 1230. Laurent, XIX, 347. T. Huc, VIII. 260. Demolombe, XXIX, 624. Bonnier, 743. Aubry et Rau, VIII. § 758, p. 274. Larombière, IV, art. 1331, No. 2. Cas. fr. Sirey. 43. 1. 704.—*Contrà.* Pand. fr., *Délation de serment*. 547, 548 și decisiile citate acolo.

3) Cpr. Marcadé, V. art. 1331, No. 1. T. Huc. VIII, 261. Baudry. II, 1230. Bonnier, 742.

Efectele unei mențiuni străine.

4) Deci, dacă mențiunea despre care este vorba se găsește ștearsă cu plumbul sau cu cerneală. titlul pe care îl constituise debitorul nu mai are ființă, de și mențiunea s'ar

Cât pentru menţiunea următoarea: Primit suma de.... ce'mi-a dat sau împrumutat X...., ea este lipsită de ori ce putere probatorie, fiind că, în aceste casuri, debitorul a dat, după toate probabilităţile, un titlu creditorului sĕu şi n'a făcut menţiune despre această împrejurare de cât spre aducere aminte.

Pentru ca menţiunele, de care vorbeşte art. 1185, să facă dovadă în contra proprietarului hârtiilor casnice, se cere ca ele să fi fost scrise de dênsul, ear nu de o persoană străină. Nu se cere însă nici dată, nici semnătură.... *etiam non subsignata....*, ḑicea Boiceau, pe care îl citează Pothier. Registrele, cărţile sau hârtiile domestice, ḑice textul, nu fac credinţă în favoarea *aceluia care le a scris*, dar au putere în contra lui, etc. Cu toate acestea, ele ar putea să fie scrise de un scriitor sau un prepus însărcinat cu ţinerea unor asemenea hârtiĭ. (Cpr. art. 50, § 2 C. com.) [1]). Curtea noastră supremă a decis că un registru poate servi ca dovadă în casurile determinate de art. 1185, chiar atunci când partea 'şi l'a însuşit de la acel care l'a ţinut, fără consimţĕmêntul acestuia [2]).

Menţiunea de care vorbeşte textul trebue să fie scrisă de proprietarul hârtiilor.

Credinţa ce art. 1185 conferă în cele două casuri excepţionale registrelor şi hârtiilor casnice, nu este absolută. Partea căreia se opune declaraţiile sau menţiunele cuprinse în scriptele sale, poate deci să le combată, stabilind, bună oară, că ele sunt resultatul unei erori, sau că au fost făcute în vederea unei eventualităţi care nu s'a

Credinţa ce art. 1185 conferă în mod excepţional hârtiilor casnice nu este absolută.

---

putea încă ceti, această ştergere lăsând a se presupune că datoria a fost plătită. Cpr. Pothier, II, 758. Aubry et Rau, VIII, § 758, p. 276, text şi nota 11. Demolombe, XXIX, 633. T. Huc, VIII, 261. Marcadé, V, art. 1331, No. 2. Bonnier, 742. Larombière, IV, art. 1331, No. 10. Arntz, III, 340.—In cât priveşte însă menţiunea primirei unei plăţi, această menţiune continuă a face dovadă, dacă ea poate încă fi cetită, pentru că ea constituind o liberare în favoarea debitorului, creditorul sau moştenitoriĭ sĕi nu pot să nimicească această dovadă. Veḑi autoriĭ de mai sus.

1) Cpr. Laurent, XIX, 350. T. Huc, VIII, 261. Aubry et Rau, VIII. § 758, p. 276. Demolombe, XXIX, 632. Arntz, III, 340. Cas. fr. Sirey, 72. 1. 262.—Curtea de casaţie din Francia a admis chiar validitatea menţiunei unei plăţi făcută de debitor pe registrele creditorului în faţa şi în presenţa acestui din urmă. D. P. 65. 1. 160.

2) Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1888, p. 737.

realisat; şi asemenea dovadă poate să fie făcută prin marturi sau presumţiuni grave, precise şi concordante, chiar în lipsa ori cărui început de probă scrisă [1]).

Indivisibilitatea hârtiilor casnice.

Partea, care invoacă menţiunele cuprinse în registrele sau hârtiile domestice ale adversarului sĕu, trebue în genere să le primească aşa cum sunt făcute, fără a le putea divide: *Fides scripturæ indivisibilis est* [2]).

Casul în care hârtiile casnice cuprind disposiţiĭ contradictoriĭ.

Dacă registrele sau hârtiile casnice ale părţei căreia ele sunt opuse, cuprind menţiuni sau declaraţiuni contradictorii, judecătorii vor determina valoarea acestor menţiuni după obiceiurile părţei şi cele-lalte împrejurări ale causei.

Inaplicarea art. 32 C. com. la hârtiile casnice. Controversă.

Presentarea în justiţie a registrelor sau hârtiilor casnice a uneia din părţi, nu poate, în genere, fi ordonată de judecători nici din oficiu, nici după cererea celei-lalte părţi, care ar pretinde că ele cuprind declaraţiuni din care ea ar putea să tragă foloase, pentru că disposiţia art. 32 din Codul de comerţ, care admite soluţia contrară în privinţa registrelor comerciale şi care deroagă de la regula *Nemo contra se edere cogitur* [3]), nu este admisibilă în materie civilă [4]).

Casul în care hârtiile casnice ar fi comune ambelor părţi.

Producţiunea în justiţie a hârtiilor casnice nu poate deci fi de cât voluntară, afară de casul în care registrele sau hârtiile casnice ar fi comune ambelor părţi [5]).

---

1) Aubry et Rau, VIII, § 758, p. 277, text şi nota 12. Demolombe, XXIX, 635.

2) Baudry, II, 1230. Bonnier, 743. Aubry et Rau, *loco cit.* Marcadé, V, art. 1331, No. 3.

3) Nimene nu poate fi obligat a produce în justiţie dovedi în contra sa. Vedi asupra acestei maxime, Victor Fons, *Aphorismes de droit* (ed. din 1846), p. 151.

4) Cpr. Aubry et Rau, VIII, § 758, p. 278, text şi nota 16. Planiol, II, 116. T. Huc, VIII, 262. Demolombe, XXIX, 636 urm. Demante, V, 295 bis II. Vigié, II, 1614. Marcadé, V, art. 1331, No. 6. Larombière, IV, art. 1331, No. 12. Arntz, III, 341. Bonnier, 746. Cas. fr. D. P. 78. 1. 85.—*Contrà.* Laurent, XIX, 355, 356. Toullier, D. IV, partea II, 404. Duranton, XIII, 210. C. Dijon. Sirey, 74. 2. 14. C. Bruxelles. *Pas. belge,* 81. 2. 216. Cpr. şi L. L. 5, 8, Cod., *De edendo,* 2. 1.

5) Aubry et Rau, VIII, § 758, p. 279. F. Herman, III, art. 1331, No. 24. Arntz, III, 341. T. Huc, VIII, 262. Trib. Ialomitza. *Dreptul* din 1886, No. 56.—Judecătorii ar putea însă să ordone ca mandatarul sau gerantul de afaceri să producă registrele, notele şi hârtiile relative la gestiunea exercitată de dênsul, aceste documente fiind considerate ca comune părţilor. Cpr. C. Rennes. D. P. 80. 2. 91.

3° Adnotațiunele liberatorii facute de creditor în josul, pe marginea sau pe dosul unui titlu de creanță.

Art. 1186.—Ori ce adnotațiune făcută de creditor în josul, pe marginea, sau pe dosul unui titlu de creanță [1]) este credută, cu toate că nu este subsemnată nici datată de el, când tinde a proba liberațiunea debitorului.

Aceiaş putere doveditoare are şi scriptura făcută de creditor pe dosul, marginea sau în josul duplicatului unui act sau chitanțe [2]), dar numai când duplicatul [3]) va fi în mânele debitorului. (Art. 1179, 1200, § 2, 1202, 1204 C. civ. Art. 1332 C. fr.).

După ce legiuitorul s'a ocupat de mențiunele cuprinse în registrele comercianților (art. 1183, 1184) şi de acele cuprinse în registrele şi alte hârtii casnice ale particularilor (art. 1185), el se ocupă, în fine, pentru a termina ceea ce este privitor la actele private nesemnate de părți, de mențiunele făcute de creditor pe însuş titlul creanței sale, fie în josul, fie pe marginea sau pe dosul acestui titlu, puțin importă locul.

Adnotațiunea făcută de creditor în josul, pe marginea sau pe dosul titlului creanței sale, nu face nici o dovadă în favoarea sa, pentru că, afară de excepțiunea admisă de legiuitor în privința registrelor comercianților (art. 50 Cod. comercial), nimene nu poate în principiu să'şi creeze un titlu [4]). Astfel, adnotațiunea creditorului, care ar constata o mărire sau o agravare a datoriei, n'ar avea nici o putere probatorie [5]).

Asemenea adnotațiuni pot însă face dovada în contra lui în două casuri:

1° Adnotația făcută de creditor pe titlul creanței sale, cu toate că nu este nici datată, nici subsemnată de dênsul, este credută, când tinde a proba liberarea totală sau

---

1) Textul francez adaogă: care a remas tot-de-auna în posesiunea lui, adecă a creditorului (*qui est toujours resté en sa possession*). Aceste cuvinte au fost eliminate de legiuitorul nostru după observațiile lui Marcadé (V, art. 1332, No. 2, p. 71). Vedi *infrà*, p. 224.—Art. 1331 din Codul italian reproduce textul francez *ad litteram*. Deoseb. de la Cod. francez.
2) Trebuea dis: sau în josul unei chitanțe, căci chitanțele nu se fac în dublu exemplar. Cpr. Thiry, III, 141. Bonnier, 751, p. 619, nota 1.
3) Trebuea dis: când duplicatul actului sau chitanța vor fi în mânele debitorului. Cpr. Bonnier, *loco cit.*
4) Vedi *suprà*, p. 216, nota 1 şi 219, text şi nota 3.
5) Cpr. Laurent, XIX, 357.

parţială a debitorului. Şi pentru aceasta nu se cere de cât o singură condiţie, şi anume, ca adnotaţia liberatorie *să fie scrisă de însuş creditorul*, iar nu de o persoană străină, care ar putea să favoriseze pe debitor, fără ca el să fi plătit în realitate. Prin urmare, adnotaţia liberatorie făcută de creditor pe titlul creanţei va libera pe debitor, *chiar dacă acest titlu n'ar fi rĕmas în posesiunea creditorului*; căci o dată ce se constată că el a făcut menţiunea liberatorie, puţin impoartă în a cui mână se găseşte titlul [1]. Lucrul este aşa de adevarat în cât acest sistem se susţine de unii chiar în Francia [2], de şi textul frances (art. 1332) prescrie, ca şi acel italian (art. 1331), ca titlul *să fi rĕmas tot-deauna în posesiunea creditorului.*

Deoseb. de la Codul francez făcută de legiuitorul nostru după observaţiile lui Marcadé.

Imprejurarea că textul francez cere ca titlul să fi fost în tot-de-auna în posesiunea creditorului, se explică prin o raţiune istorică. In adevĕr, după proiectul Codului, ori-ce adnotaţie liberatorie, emanată de la ori şi cine, făcută pe titlul creanţei, producea, conform opiniunei lui Pothier, liberarea debitorului, *dacă titlul rĕmăsese în mânele creditorului*, ceea-ce era logic. Mai tărḑiu însă, proiectul fiind modificat în sensul că numai adnotaţia creditorului liberează pe debitor, s'a uitat de a se ḑice că nu mai e nevoe ca titlul să fi remas în posesiunea creditorului, şi s'a lasat această condiţiune, care figura în proiect, fără a se observa că ea trebuea să pice faţă cu noua redacţiune [3]. Această condiţiune fiind însă ştearsă de legiuitorul nostru, după observaţiile lui Marcadé, adnotaţia liberatorie făcută de creditor pe titlul creanţei sale, va produce liberarea debitorului, *chiar dacă titlul creanţei nu se mai află în posesiunea creditorului.*

Casul în care menţiunea liberatorie făcută de creditor ar fi lipsită de efecte.

Rĕmâne însă bine înţeles că menţiunea liberatorie ar fi lipsită de ori-ce efecte şi putere probatorie, dacă se va stabili că creditorul a făcut-o în vederea unei plăţi viitoare, care nu s'a realisat, precum ar fi, de exemplu, în casul în care creditorul ar fi făcut menţiunea liberatorie

---

1) Cpr. Marcadé, V, art. 1332, Nr. 2, p. 70.

2) Veḑi Toullier-Duvergier, IV, partea II, 353. Duranton, XIII, 213.—Veḑi însă Thiry, III, 141, care dovedeşte foarte bine că această părere, formal admisă de legiuitorul nostru, este contrară textului francez.

3) Cpr. Marcadé, V, art. 1332, No. 2, p. 71.

pe titlu, dându'l unui al treilea spre încasare, şi debitorul n'ar fi plătit [1]).

Am vĕdut că, după doctrina lui Pothier (*Oblig.*, II, 760), pe care redactorii Codului actual n'au admis-o, menţiunea liberatorie scrisă pe titlul creanţei de ori-ce persoană, *fie chiar de debitor*, făcea credinţă despre plată, *dacă titlul era în posesiunea creditorului*, pentru că acesta de bună samă n'ar fi lasat să se facă o asemene menţiune, fără a primi în realitate plata. Această soluţie nefiind însă admisă de Codul actual, menţiunea liberatorie făcută pe titlul creanţei de o persoană străină, sau de debitor, n'ar putea fi opusă creditorului, *chiar dacă titlul creanţei n'ar fi eşit nici o dată din mâna su*, pentru că asemenea menţiune a putut să fie făcută în timpul absenţei sau boalei creditorului, şi în ori-ce caz fără ştirea lui [2]). **Menţiunea liberatorie făcută de însuş debitorul nu'l liberează.**

2⁰ Al doilea paragraf al art. 1186 conferă aceiaş putere probatorie menţiunilor liberatorii făcute tot de creditor pe dosul, pe margina, sau în josul unui titlu, care, prin natura sa, aparţine debitorului şi trebue să fie în posesiunea lui. Este vorba, de exmplu, de o chitanţă sau de un al doilea original a unui act sub semnătură privată constatând o convenţiune sinalagmatică (art. 1179), care a fost dat în mâna debitorului [3]). **Art. 1186, § 2.**

Să presupunem, de exemplu, că vêndĕtorul a menţionat pe actul sub semnătură privată de vêndare, care se găseşte în mâna cumpărătorului, aconturile primite de dênsul [4]). Ei bine, aceste menţiuni liberează pe cumpărător, dacă au fost scrise de creditor (în specie vêndĕtorul, care este creditor al preţului), *şi dacă titlul se găseşte în mâna debitorului.* Deci, dacă pentru un motiv oare-care, debitorul ar fi restituit titlul sĕu creditorului, s'ar putea presupune că acest din urmă a pregătit numai pe titlu o menţiune liberatorie, şi că el a pastrat titlul, fiind că debitorul n'a făcut plata ce proectase [5]).

---

1) Cas. fr. Sirey, 1891. 1. 115. Baudry, II, 1232. T. Huc, VIII, 264.
2) Cpr. Laurent, XIX, 358.
3) Vedi *suprà*, p. 188, nota 2.
4) Cpr. Pothier, II, 762. Bonnier, 751. T. Huc, VIII, 263.
5) T. Huc, VIII, 263.—Şi aici sunt autori care şterg din text cuvintele : *când duplicatul sau chitanţa va fi în mâna debito-*

Menţiunile liberatorii şterse nu produc nici un efect.

Menţiunile liberatorii de care se ocupă art. 1186, încetează de a face credinţă în favoarea debitorului, de câte ori ele sunt şterse, şi aceasta maį cu samă în privinţa menţiunilor făcute pe originalul care se găseşte în mâna debitorului; căci nu se poate pricepe cum debitorul ar fi lasat să se şteargă o menţiune favorabilă pe un titlu care se află în posesiunea sa, dacă plata ar fi avut loc în realitate [1]).

Aceiaş soluţie este generalmente admisă, contrar teoriei lui Pothier, în privinţa menţiunilor făcute de creditor pe titlul creanţei sale (art. 1186, § 1), însă chestiunea de astă-dată este controversată [2]).

Menţiunile de care vorbesc art. 1185 şi 1186 pot fi combătute prin proba contrară. Controversă.

Menţiunile de care vorbeşte art. 1186 şi chiar art. 1185, nu sunt *acte*, fiind că nu sunt subsemnate de acela de la care emană. Ele nu sunt deci aparate de art. 1191, care opreşte de a se dovedi în contra, sau peste ceea ce cuprinde actul. Pe de altă parte, legea nu tăgădueşte o acţiune în justiţie aceluia caruia asemenea menţiuni sunt opuse. Prin urmare, presumţiunile care resultă din aceste menţiuni pot fi combătute prin proba contrară. Acela căruia ele vor fi opuse va putea, deci, dovedi prin ori-ce mijloace, marturi şi presumţiuni, că aceste menţiuni sunt resultatul unei erori sau unei inadvertenţe [3]).

Despre reboage sau răbuşe.

Art. 1187.—Reboagele, când crestăturile după amêndouė bucăţile sunt egale şi corelative, sunt un mijloc de probare între persoanele care au obiceiul a se servi cu un asemenea mijloc de probaţiune. (Art. 980 C. civ. Art. 46 C. com. Art. 1333 C. fr.).

---

rului, însă Marcadé (V. art. 1332, No. 4, p. 73) dovedeşte foarte bine cât de inadmisibil este acest sistem.

[1]) Cpr. Pothier, II, 761. Aubry et Rau, VIII, § 758, p. 281, text şi nota 20. Bonnier, 753. Demolombe, XXIX, 656. Vedi şi Laurent, XIX, 361.

[2]) Vedi Aubry et Rau, VIII, § 758, p. 281, text şi nota 21.

[3]) Cpr. T. Huc, VIII, 264. Demolombe, XXIX, 657. Larombière, IV, art. 1332, No. 9. Fuzier-Herman, *Code civil annoté*, III, art. 1332, No. 5. Cas. fr. D. P. 91. 5. 426. Sirey, 91. 1. 115.—Vedi însă Aubry et Rau (VIII, § 758, *in fine*, p. 282, text şi nota 23), care nu admite această soluţiune în privinţa menţiunilor făcute de creditor pe chitanţa sau duplicatul ce se găseşte în posesiunea debitorului (art. 1186, § 2).

Codul actual reproducênd teoria lui Pothier (II, 764), face să figureze reboagele între probele scrise, pentru că ele constituesc până la un punct oare care o scriptură primitivă şi elementară [1]). In realitate însă, ele nu sunt de cât un semn material şi simbolic al angajamentelor contractate.

Ce sunt reboagele.

Prin reboage se înţelege două bucăţi de lemn, care se împreunează şi pe care, după ce au fost împreunate, se fac nişte linii transversale (tăieturi sau crestături) pentru a însemna furniturile ce o parte face celei-lalte.

Una din aceste două bucăţi *(la taille)*, care se controlează prin cea-lalta, remâne la vêndětor, ear cea-laltă *(l'échantillon)*, la cumpărător.

Reboagele constituesc un mijloc de probaţiune între persoanele care au obiceiul de a se servi de ele [2]), şi chiar în privinţa terţiilor [3]), când tăieturile sau crestăturile de pe amêndouě bucăţile sunt egale şi corespund între ele. Dacă numěrul tăieturilor nu corespunde, furnitura nu este dovedită de cât până la concurenţa cifrei celei mai mici (art. 983) [4]). *Semper in obscuris quod minimum est sequimur* [5]).

---

[1]) Reboagele fiind, de şi în mod impropriu, asimilate actelor scrise, fac dovadă între părţi chiar pentru furnituri mai mari de 150 lei. Baudry, II, 1234. Marcadé, V, art. 1333, No. 1. Thiry, III, 142. T. Huc, VIII, 265. Fuzier-Herman, III, art. 1333, No. 1. Laurent, XIX, 368. Demolombe, XXIX, 666. Demante et Colmet de Santerre, V, 298 bis IV. Mourlon, II, 1580. Bonnier, 758, şi toţi autorii.

Dovedirea obiceiului de a se întrebuinţa reboage. Controversă.

[2]) Dovada că s'au întrebuinţat reboage incumbă reclamantului, conform dreptului comun (art. 1169), şi poate în tot-deauna fi făcută prin marturi. Laurent, XIX, 366. Demolombe, XXIX, 671. Fuzier-Herman, III, art. 1333, No. 6. Demante, V, 298 bis IV. Marcadé, V, art. 1333, No. 3. Toullier D., IV, partea II, 409. Aubry et Rau, VIII, § 760, p. 283, text şi nota 4.—Vedi însă Larombière, IV, art. 1333, No. 5.

[3]) Astfel, se admite generalmente că reboagele, a căror crestături corespund, fac credinţă în privinţa creditorilor debitorului, faţă cu care furnisorul voeşte a exercita privilegiul art. 1729. Cpr. F. Herman, III, art. 1333, No. 9. Bonnier, 759. Demolombe, XXIX, 674. Rolland de Villargues, Répert., v° *Taille*, No. 4. Toullier D., IV, partea II, 410.

[4]) Baudry, II, 1235. T. Huc, VIII, 265. Vigié, II, 1616. Bonnier, 757. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 5. Demolombe, XXIX, 667. Aubry et Rau, VIII, § 760, p. 283.

[5]) L. 9, Dig., *De reg. juris*, 50, 17. Vedi şi *suprà*, p. 204.

Casul în care ambele bucăți de lemn nu sunt înfățișate. Controversă.

Legea presupune că ambele bucăți de lemn sunt înfățișate spre a fi controlate una prin alta. Ce se va întâmpla însă când una din bucăți va fi perdută sau tăgăduită de una din părți? Dacă cumpărătorul pretinde că a perdut bucata lui sau contestă însemnătatea furniturei, cea-laltă bucată face dovadă în favoarea vêndĕtorului, de câte ori se stabileşte că furnitura a avut loc şi s'a întrebuințat reboage, pentru că el nu poate fi lipsit de un mijloc de dovadă prin dolul sau culpa cumpărătorului [1]). Dacă cumpărătorul tăgădueşte întrebuințarea acestui mijloc de probațiune, reboaga înfățișată de vêndĕtor sau furnisor nu face nici o dovadă despre furnitura pretinsă, afară de casul în care acesta ar stabili, fie chiar prin marturi sau presumțiuni, că părțile au întrebuințat reboage, în care caz bucata înfățișată de furnisor ar face, după unii, dovadă complectă, ear după alții, numai un început de probă de natură a fi complectat prin jurĕmêntul supletor [2]).

Despre copiile titlurilor (actelor) autentice [3]).

Art. 1188.—Când originalul există, copia legalisată nu poate face credință de cât despre ceea ce se cuprinde în original, în-

---

[1]) Jud. de pace Pessac (*départ. Gironde*), Sirey, 87. 2. 173. Thiry, III, 142. T. Huc, VIII, 265. Baudry, II, 1235. Marcadé, V, art. 1333, No. 3. Bonnier, 760. Mourlon, II, 1580. Demante et Colmet de Santerre, V, 298 bis III.

Inadmisibilitatea jurămêntului supletor. Controversă.

[2]) Vedi Baudry, II, 1235 şi autorii citați în nota precedentă.—In ori ce caz, jurămêntul supletor ni se pare inadmisibil, pentru că reboagele nu sunt asimilate registrelor comercianților (art. 1183), şi pentru că facultatea ce art. 1183 dă judecătorului de a deferi jurămêntul supletor fiind excepțională, nu poate fi întinsă de la un caz la altul prin o analogie atât de departată. Cpr. Larombière, IV, art. 1333, No. 6. Marcadé, V, art. 1333, No. 3. Aubry et Rau, VIII, § 759, p. 283, text şi nota 3. Demante, V, 298 bis III. Fuzier-Herman, III, art. 1333, No. 8. Demolombe, XXIX, 670.—*Contrà*. Duranton, XIII, 235. Bonnier, 760. Laurent, XIX, 367. Rolland de Villargues, Répert., *Taille*, 7.

Deoseb. de la Codul fr. în privința rubricei de față.

[3]) Rubrica Codului francez este intitulată: *Despre copiile titlurilor*; însă autorii observă, cu drept cuvênt, că în art. 1188, este vorba de *copiile actelor autentice*, şi redactorii Codului nostru au îndreptat rubrica după părerea autorilor. Cpr. Marcadé, V art. 1334, No. 1, şi toți autorii. Rubrica Codului italian este intitulată: *Despre copiile actelor publice şi acelor sub semnătură privată* (art. 1333—1339).

fâţişarea căruia se poate cere tot-deauna. (Art. 32, 1173 C. civ. Art. 1334 C. fr.).

Când originalul nu există, copiile legalisate de ofiţerii publici competenţi se cred, după distincţiunile următoare:

1° Copiile scoase din ordinul magistratului, părţile fiind faţă sau chemate, cu formele legale, precum şi copiile scoase, fără interventiunea magistratului, dar de faţă cu părţile care au asistat de bună voea lor, au aceiaş credinţă ca şi titlurile originale;

2° Copiile care se vor fi dat de ofiţerii publici competenţi, fără interventiunea magistratului sau consimţământul părţilor, fac asemenea credinţă după trei-ḑeci de ani, socotiţi din ḑiua în care s'au dat aceste copii. Când asemenea copii vor fi date de mai puţin de trei-ḑeci de ani, nu fac de cât un început de dovadă;

3° Copiile legalisate de un ofiţer public necompetent, nu pot face de cât un simplu început de dovadă;

4° Copiile copiilor nu au nici o putere probatorie[1]). (Art. 1173, 1197 C. civ. Art. 46 C. com. Art. 31 L. din 1886. Art. 1335 C. fr.).

Art. 31 L. din 1 sept. 1886. — Tribunalele de judeţ vor avea şi competinţa de a libera copii legalisate de pe actele ce li se vor presinta de părţi, *fie sub semnătură privată*, fie legalisate sau emanate de la vre-o altă autoritate română.

Tribunalul trebue, în asemenea caz, pe de o parte, să vizeze în acest scop actul de pe care liberează copie şi, pe de alta, să păstreze la dosariul causei o copie identică legalisată, scoasă cu cheltueala părţei. (Art. 1188 C. civ.).

O copie este reproducerea exactă în scris a unui act preexistent, numit original[2]).

Reproducerea unui act prin procedeul fotografiei sau prin alte mijloace, nu constitue însă o copie, în cât un asemenea act, ori cât de bine ar fi reprodus, nu are nici o putere probatorie[3]). **Reprod. actului prin fotografie.**

Copia se deosebeşte de original nu numai prin posterioritatea sa, dar încă prin lipsa semnăturilor părţilor, care nu sunt proprii ale lor, ci sunt numai reproduse de copist. Un act poate să fie făcut în mai multe exemplare originale, de exemplu în casul art. 1179, în care fie care parte cu un interes contrar deţine în mâna sa câte un original, ear nu câte o copie[4]). Originalele se deosebesc de **Deoseb. între copie şi original.**

---

1) Textul corespunḑĕtor francez (art. 1335) prevede că copiile de pe copii pot, după împrejurări, fi considerate ca simple informaţiuni. **Deoseb. de la Codul fr.**

2) Cuvêntul original vine de la *origo*, *originis*.

3) T. Huc, VIII, 269.—S'a decis însă că nimic nu se opune la fotografiarea unui act autentic. C. Toulouse. Sirey, 93. 2. 36. C. Caen. Sirey, 80. 2. 65. — Veḑi însă C. Bordeaux şi Gand. Sirey, 69. 2. 230. Sirey, 91. 4. 14. **Fotografiarea unui act autentic. Controversă.**

4) Veḑi, *suprà*, p. 188, nota 2 şi 225.

copiĭ în aceasta că sunt toate făcute în acelaş timp şi sunt semnate de părţile contractante.

Dreptul francez.

In Francia se decide că singurele copiĭ care pot avea o putere probatorie, sunt acele ale actelor autentice; copia unui act sub semnătură privată nu face nici o dată credinţă, pentru că de nicăiri nu resultă că actul original nu este falş[1]. „Actele sub semnătură privată, ḑice un autor[2]), trăgêndu-şi puterea lor numai din semnătura părţilor, nici o autoritate nu are misiunea de a certifica, în privinţa unui act sub semnătură privată, conformitatea cu originalul. Singure părţile contractante ar putea să se înţeleagă între ele pentru a reproduce cuprinderea unui asemenea act, semnându'l toate împreună. In asemenea caz însă, ele ar redacta un nou original, ear nu o copie propriu ḑisă".

Dreptul nostru.

Ei bine, contrar celor ce se petrec în Francia, la noi, tribunalele de judeţ avênd astăḑi, după o lege posterioară Codului civil, competinţa de a libera copiĭ legalisate *de pe actele sub semnătură privată*, ca şi de pe actele autentice sau numai legalisate (art. 12 şi 31 L. din 1 sept. 1886)[3]), se înţelege că asemenea copiĭ legalisate vor avea o credinţă provisorie, cât timp exactitatea lor nu va fi tăgăduită şi originalul nu va fi cerut.

Aceiaş soluţie este admisă şi în privinţa copiilor de pe actele autentice, căci copiile nefiind de cât reproducerea originalului şi trăgêndu-şi toată puterea lor probatorie

---

1) Această soluţie s'a admis şi la noi: „Considerând, ḑice Curtea noastră supremă, că dacă, în specie, este vorba de un act autentic, atunci partea interesată era în drept a cere producerea însuş originalului, conform art. 1188 C. civ.: că, dacă este vorba de un simplu act sub semnătură privată, invederat că nu se poate produce o copie, ci însuş originalul are a fi produs, neputênd copiile de pe actele sub semnătură privată ţine loc de original şi avea o putere oare care, etc". Bulet. S-a 1, anul 1884, p. 975.

2) T. Huc, VIII, 266.

Art. 32 L. din 1 sept. 1886.

3) Tribunalele mai au încă competinţa de a certifica exactitatea copiilor extrase din registrele comercianţilor (art. 32 L. din 1 sept. 1886).— Tribunalul poate refusa legalisarea copiilor presintate de părţi, când acestea n'au produs o altă copie identică spre a se pastra la dosarul causei şi când copiile presentate nu sunt scrise pe timbrul legal. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1894, p. 1042.

din acest original, cât timp originalul există, ele nu fac prin ele însuşi credinţă de cât despre ceea ce cuprinde originalul. De aceea, exactitatea copiei poate în tot-deauna fi contestată şi înfăţişarea originalului poate în tot-deauna fi cerută (art. 1188, § 1)[1], afară de actele autentificate în ţară străină pentru care judecătorul român nu are nici un mijloc de constrêngere[2]).

Acest principiu sufere însă excepţie în privinţa actelor stărei civile, cărora art. 1188 este inaplicabil, de vreme ce extractele date conform registrelor au aceiaş putere probatorie ca şi însuşi actele originale, dacă nu se invoacă nici o împrejurare care să pue la îndoeală conformitatea lor cu originalul. Aşa dar, extractele investite cu toate formele legale prescrise de lege, înlocuesc registrele stărei civile, şi cei de al treilea nu pot slăbi puterea lor probatorie, obligând pe acei cari au produs extractul să aducă originalul, potrivit art. 1188; căci art. 32 deroagă de la dreptul comun. Prin urmare, dacă am contestat conformitatea unui extract, mie îmi incumbă sarcina probei, şi până când voi face asemenea dovadă, conformitatea este presupusă, de oare ce textul art. 32 n'ar avea nici un sens şi extractul n'ar merita nici o credinţă, dacă prin o simplă contestaţie, s'ar putea dărâma autoritatea sa [3]). Neaplicarea art. 1188 la actele stărei civile. Controversă. Art. 32.

---

[1]) *Semper oportet ostendi originale,* ḑicea Dumoulin. „Cine va arata copie de pe carte, ḑice art. 29 din Codul Caragea (partea VI, capit. II), este dator, când i-se va cere, să scoată şi pre cea adevarată sau îndată, avênd-o, sau cu soroc, de nu o va avea la îndămână". Cpr. Bonnier, 793. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1897, p. 537 şi 1182.—S'a decis ca art. 1188 nu se aplică de cât părţilor contractante, şi că terţii nu pot fi constrênşi la înfăţişarea originalului, copiile ce ei presintă făcênd deplină dovadă de contractele petrecute între alte părţi. Trib. Dolj. *Dreptul* din 1892, No. 54. Trib. Tecuci. *Curierul judiciar* din 1901, No. 1. Cas. rom. S-a 1. *C. judiciar*, din 1901, No. 41. (Această din urmă decisie este privitoare la interpretarea art. 29, partea VI, capit. II din Codul Caragea).

[2]) Cpr. T. Huc, VIII, 266. Arntz, III, 346. C. Bourges. Sirey, 47. 1, consid. de la p. 58, colona 2. D. P. 46. 1. 337.

[3]) Cpr. T. Huc, I, 319 şi VIII, 266. Marcadé, I, 238 şi V, art. 1334, No. 2. Laurent, II, 37. Mourlon, I, 264. Pand. fr., *Actes de l'état civil*, 398. Répert. Sirey, *Actes de l'état civil*, 250 urm. Acollas, I, p. 74, 75. Coin de Lisle, *Actes de l'état civil* (1853), art. 45, No. 6. Bonnier, 794. Planiol, I, 535 şi

Casul în care originalul actului, care se păstrează în archivă, a fost distrus.

Infăţişarea originalului presupune că el există, şi el va exista mai în tot-deauna în archiva judecătoriei care a instrumentat (art. 8 şi 12 L. din 1 sept. 1886) [1]. Ce trebue să decidem în caz când originalul ce se păstrează în archiva judecătoriei a fost distrus, de exemplu, prin un incendiu sau o altă întâmplare?

Din momentul ce este recunoscut sau s'a dovedit că originalul nu mai are fiinţă, sau nu poate fi găsit [2], copiile încep a face credinţă, însă art. 1188 distinge, în această privinţă, trei feluri de copii: 1⁰ copiile care au aceiaş putere probatorie ca şi originalul; 2⁰ acele care pot servi numai de început de probă scrisă; şi 3⁰ acele care nu au nici o putere probatorie.

II, 119. Aubry et Rau, I, § 65, p. 331, 332 (ed. a V-a). Ducaurroy, Bonnier et Roustain, *Comment. th. et pratique du C. civil*, I, 122. Demolombe, I, 318. Beudant, I, 140. Thiry, I, 121. Baudry, I, 250. Arntz, I, 154. Vigié, I, 202. Fuzier-Herman, I, art. 45, No. 17 şi III, art. 1334, No. 7. Vedi şi *Supplém.*, art. 45, No. 15. Demante, I, 90 bis I şi II. C. Bourges. Sirey, 47. 1. 55. D. P. 46. 1. 337. C. Iaşi. *Dreptul* din 1875, No. 40. Dalloz, *Nouv. C. civ. annoté* (1900), I, art. 45, No. 104. Baudry et H. Fourcade, *Des personnes*, I, 841. Vedi şi t. I, partea I a lucr. noastre, p. 225, text şi nota 1. — *Contrà.* Richelot, *Pr. de dr. civil*, I, 152. Duranton. I, 299. Vazeille, *Mariage*, I, 199 (ed. din 1825). Maleville, *Analyse raisonnée de la discussion du C. civ. au Conseil d'État* (1822), I, asupra art. 45. Rieff, *Comment. des actes de l'état civil* (ed. a 2-a, 1844), No. 66. Larombière, IV, art. 1334, No. 5. Locré, *Esprit du Code Napoléon*, I, art. 45. Bousquet, *Explic. du C. civ.*, art. 45. Villemartin, *Études du dr. fr.*, I, art. 45, No. 4.

[1]) Exemplarul remas în archiva judecătoriei este, în adevăr, un original, ear nu o copie. Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1889. No. 59. Curtea din Craiova şi din Bucureşti au decis (*Dreptul* din 1891, No. 73 şi *Dreptul* din 1885, No. 50) că, înaintea legei pentru autentificarea actelor (1 sept. 1886), originalul actului autentic era numai acela care se dădea părţei în drept, ear nu şi acel care se trecea în registrele tribunalului, conform unei ordonanţe ministeriale, care era numai o copie. Cpr. C. Focşani, Bucureşti şi Cas. rom. *Dreptul* din 1882, No. 52 şi din 1892, No. 69. Bulet. Cas. S-a 1, 1882, p, 860.—S'a decis însă cu drept cuvênt şi contrariul, fiind că actele care se treceau în registre se iscăleau de părţi, în cât şi actul din registre era un original. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1881, p. 307. Bulet. S-a 1, 1891, p. 448.

[2]) Cpr. Marcadé, V, art. 1335, No. 1.

Dacă inexistența originalului nu este recunoscută, acel care o invoacă trebue s'o dovedească în mod prealabil, sau mai bine ḑis, să stabilească că originalul nu se află acolo unde el ar trebui să se găsească [1]), fără însă ca acel care produce copia să fie obligat a dovedi casul fortuit, care a adus distrugerea registrului, sau conținutul și regularitatea originalului [2]).

Venim acum la puterea probatorie a copiilor, în casul lipsei originalului.

1⁰ *Casul întâi. — Copiile care au aceiaș putere probatorie ca și originalul.* — Copiile scoase din ordinul magistratului, părțile fiind față sau legiuit chemate, și copiile scoase chiar fără intervențiunea magistratului, dar de față cu părțile care au asistat de bună voea lor, au aceiaș credință ca și actele originale [3]). Copiile care se vor fi dat de ofițerii publici competenți, fără intervențiunea magistratului sau consimțământul părților [4]), fac de asemenea credință după trei-ḑeci de ani, socotiți din ḑiua în care s'au dat aceste copii [5]), pentru că timpul îndelungat de când copia a fost liberată face să dispară ori ce temere de colusiune între funcționarul care a liberat-o și partea care o invoacă.

Copiile care au aceiaș putere probatorie ca și originalul.

2⁰ *Casul al doilea. — Copiile care nu pot servi de cât ca început de dovadă scrisă.*—Aceste sunt copiile legalisate de un ofițer public necompetent și acele care se vor fi dat de ofițerii publici competenți, fără intervențiunea magistratului sau consimțământul părților, dacă au fost date de mai puțin de trei-ḑeci de ani [6]).

Copiile care pot servi numai ca început de probă scrisă.

---

1) Trib. Charleroy, *Pasicrisie belge*, 90. 3. 66.

2) Veḑi T. Huc, VIII, 266. Thiry, III, 143. Marcadé, V, art. 1335, No. 1. Crp. și Trib. Dâmbovița. *Dreptul* din 1893, No. 64.

3) Aceste disposiții, ca și celelalte, au fost împrumutate de la Pothier (II, 765 urm.), care și el, la rândul lui, le reprodusese după Dumoulin.

4) Nu se poate pricepe ca o copie să fi fost liberată cel puțin fără consimțământul uneia din părți. Poate că legiuitorul s'a referit la casul în care o copie fiind scoasă de o persoană străină, se invoacă apoi de una din părțile contractante.

5) Cpr. Pothier, II, 771.

6) Art. 1336 din Codul fr., împrumutat earăș de la Pothier (II, 772), voește ca transcrierea unui act în registrele publice să servească de început de probă, sub anume condițiuni

Art. 1336 C. fr. eliminat de legiuitorul nostru.

Copiile care nu au nici o putere probatorie.

3⁰ *Casul al treilea.—Copiile care nu au nici o putere probatorie.*—Aceste sunt copiile de pe copiĭ [1]). In Codul francez, asemene copiĭ pot servi ca simple informaţiĭ şi să autorise pe judecători a deferi jurămêntul supletor [2]).

Despre actele recognitive.

Art. 1189.—Actul de recunoaştere a unei datoriĭ constatate prin un titlu precedent, nu face probă despre datorie şi nu dispensă pe creditor de a presenta titlul original de cât în următoarele casuri:

1⁰ Când actul de recunoaştere cuprinde causa şi obiectul datoriei, precum şi data titlului primordial, sau:

2⁰ Când actul recognitiv, avênd o dată de trei-ḑeci de ani, este ajutat de posesiune sau de unul sau mai multe acte de recunoaştere conforme cu dênsul [3]).

Actul recognitiv, în cele două casuri mencionate, nu poate avea nici un efect despre ceea ce cuprinde mai mult de cât titlul primordial, sau despre ceea ce nu este în asemănare cu acest titlu. (Art. 628, 1846, 1865, § 3, 1893 C. civ. Art. 1337 C. fr. modificat) [4]).

---

prescrise de lege, însă acest text a fost eliminat de legiuitorul nostru. Veḑi şi art. 844 din Pr. civ. fr., nereprodus de asemenea în procedura noastră.

[1]) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1891, p. 49 şi Bulet. 1893. p. 98.—Aceiaş regulă era admisă şi sub Codul Caragea. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1893, *loco cit.*

[2]) Cpr. Thiry, III, 143. Marcadé, V, art. 1335, No. 4.

[3]) Redacţiunea textului nostru este împrumutată de la Marcadé (V, art. 1337, No. 5, p. 89). Veḑi *infrà*, p. 237, 238.

Art. 1337 C. francez.

[4]) Textul nostru este altfel redactat de cât acel francez. sensul însă fiind acelaş. Eată. în adevěr, cum se exprimă art. 1337 din acest din urmă Cod: „Actele recognitive nu scutesc de înfăţişarea titlului primordial de cât atunci când ele reproduc cuprinderea luĭ. Ceea ce ele conţin peste titlul primordial, sau ceea ce le deosebeşte, nu produce nici un efect. Cu toate acestea, dacă ar exista mai multe recunoaşteri conforme. sprijinite pe posesiune, din care una ar avea data de trei-ḑeci de ani, creditorul ar putea fi scutit de a înfăţişa titlul primordial“.

Art. 1340 C. italian.

Codul italian are următoarea disposiţiune: „Actul recognitiv sau titlul nou face credinţă contra debitorului, moştenitorilor şi representanţilor sĕĭ, dacă aceştia, prin producerea titlului primitiv, nu dovedesc că a existat eroare sau exces în actul de recunoaştere. — Intre mai multe acte de recunoaştere, cel mai recent are precădere“ (art. 1340).

Art. 781 C. german.

Eată acum şi disposiţia art. 781 din noul Cod german: „Pentru validitatea unui contract prin care s'a recunoscut existenţa unei datoriĭ (recunoaştere de datorie, *Schuldaner-*

Actul recognitiv (de la *recognoscere*, *recognitum*) este acela prin care o persoană avênd capacitatea de a dispune de drepturile sale [1]), mărturisesçte sau recunoaşte faţă de altă persoană o obligaţie preexistentă. Definiţia actului recognitiv.

Actul primitiv, care constată obligaţia veche, se numeşte *act* sau *titlu primordial* ori *primitiv*, ear actul care are de scop înlocuirea actului primordial, dacă el este rătăcit, său aşa ḑicênd reîntinerirea lui, dacă el este ameninţat de a'şi perde puterea prin prescripţie, se numeşte act de recunoaştere sau recognitiv. Art. 1893 numeşte acest act un *titlu nou*. Act primordial sau primitiv.

Cele mai multe ori, atât actul de recunoaştere cât şi acel primitiv sau primordial, care este recunoscut, vor fi ambele sub semnătură privată. Nimic n'ar împedica însă înlocuirea unui act autentic perdut sau distrus prin un act sub semnătură privată, şi *vice-versa*.

Materia actelor recognitive avea însemnătatea mai cu samă în vechiul drept francez, din causa rentelor perpetue, care erau foarte numeroase. Aceste sarcini fiind însă desfiinţate prin revoluţia cea mare, materia a perdut astăḑi mult din interesul ce presinta altă dată [2]). Actele recognitive nu mai au astăḑi însemnătatea de altă dată.

In principiu, actul de recunoaştere a unei datorii constatate prin un titlu preexistent, nu dovedeşte datoria şi nu scuteşte pe creditor de a înfăţişa titlul original, căci acest din urmă nu este înlocuit prin titlul recognitiv de cât atunci când acest titlu întruneşte anume condiţiuni (art. 1189, 1° şi 2°). Singurul efect al titlului sau actului recognitiv este de a întrerupe prescripţia [3]). „Intreruperea civilă a prescripţiei se operă, ḑice art. 1865 § 3 din Codul civil, prin Intreruperea prescripţiei. Art. 1865.

---

kenntnis), trebueşte un act scris de recunoaştere. Dacă pentru stabilirea unei datorii a cărei existenţă este recunoscută, o altă formă este perscrisă, contractul de recunoaştere trebue să îndeplinească această formă“ (*so bedarf der Anerkennungsvertrag dieser Form*).

1) Cpr. Pothier, II, 777. Larombière, IV, art. 1337, No. 24. Demolombe, XXIX, 719.

2) Cpr. Marcel Planiol, II, 123.

3) Cpr. Pothier, II, 777. Marcadé, V, art. 1337, *in fine*. No. 6, p. 91. Thiry, III, 145. Demolombe, XXIX, 702. Arntz, III, 354. Mourlon, II, 1588. Acollas, II, p. 947. Boissonade, *Projet de C. civ. pour l'Empire du Japon*, V, 171 şi 174.

Acest Cod fusese promulgat ca lege în Japonia, în anul 1889, însă, în urma unui vot al Camerelor, ratificat de Im- Promulg. C. japonez.

recunoaşterea de către debitor sau posesor a dreptului aceluia în contra căruia prescrie“.

Deoseb: între actele recognitive şi acele întreruptive de prescripţie.

Intre actele recognitive şi acele întreruptive de prescripţie există însă această deosebire că, pe când cele d'intăi au nevoe, spre a-şi produce efectul lor, de a fi acceptate, cele de al doilea sunt acte unilaterale [1]).

Judecătorii vor putea deci să ordone înfăţişarea titlului original, aşa că dacă acest titlu nu mai există, creditorul nu va avea nici o dovadă scrisă. Actul de recunoaştere constituind însă un început de probă scrisă, creditorul care ar fi în imposibilitate de a înfăţişa titlul primordial, va putea complecta începutul de probă care resultă din actul de recunoaştere, prin marturi sau presumţiuni grave şi concordante [2]).

Critica legei.

Actul recognitiv neavênd prin sine însuş nici o putere probatorie, nu dovedeşte obligaţia nici atunci când creditorul ar fi în imposibilitate de a înfăţişa actul primordial. Această dispoziţie, stranie şi contrară raţiunei, este criticată de majoritatea autorilor. Ea este resultatul unei erori comise de Pothier (II, 776 urm.), pe care autorii Codului frances l'au reprodus orbeşte, după cum foarte bine dovedesc Toullier şi Marcadé [3]).

---

parat, punerea lui în vigoare a fost amânată până la 1893, când o comisie extra-parlamentară, compusă din d-nii Hozumi, Umé şi Tomii, aceşti doi din urmă doctori în drept de la facultatea din Lyon, au elaborat un nou proiect, luând de model noul Cod civil german, care atunci era şi el în simplă stare de proiect. Acest nou Cod a fost promulgat la 28 aprilie 1896. El nu cuprinde de o-camdată de cât trei părţi, acea relativă la dispoziţiile generale, la drepturile reale şi la obligaţiuni, şi a fost de curênd tradus în limba franceza de d-nii Motono şi Tomii (Paris 1898). Vedi monografia noastră din *Curierul judiciar* (1900, No. 83), *Căsătoria şi despărţenia în China*.

1) Cpr. Demolombe, XXIX, 720. Larombière, IV, art. 1337, No. 25.—Vedi însă Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1880, consid. de la p. 311.

2) Cpr. Cas. rom., Bulet. 1880, *loco cit.* Laurent, XIX, 392. Demolombe, XXIX, 707. Larombière, IV, art. 1337, No. 18. Aubry et Rau, VIII, § 760 bis, p. 288. Répert. Sirey, *Acte récognitif*, 95. Pand. fr., *eod.* v°, 38. C. Angers. Sirey, 43. 2. 340 şi Répert. Dalloz, *Oblig.*, 4465, nota 1.

3) Vedi Toullier-Duvergier, IV, partea II, 474 urm. şi V, partea II, 312 urm. Marcadé, V, ar. 1337, p. 85 urm. Laurent,

Actul de recunoaştere avênd de scop menţinerea stărei anterioare de lucruri, nu trebue să schimbe drepturile şi obligaţiile preexistente. Prin urmare, ultimul paragraf al art. 1189 este foarte logic când pune în principiu că actul de recunoaştere nu poate avea nici un efect despre ceea ce cuprinde mai mult de cât titlul primordial, sau despre ceea ce se deosebeşte *în plus* de acest titlu. Ceea ce însă nu este logic, este de a tăgădui, precum dispune art. 1189, ori-ce putere probatorie actelor de recunoaştere făcute în formă ordinară, *in forma communi*, după terminologia lui Dumoulin şi a lui Pothier [1]), şi a nu conferi asemenea putere de cât în cele două casuri excepţionale despre care vom vorbi îndată.

In adevĕr, actul recognitiv a unei datorii constatate prin un titlu precedent, face probă despre datorie şi scuteşte pe creditor de a înfăţişa titlul primordial în două casuri :

1° Când actul de recunoaştere cuprinde causa şi obiectul datoriei, precum şi data titlului primordial, adecă când este făcut *in forma speciali et dispositiva*, după terminologia lui Dumoulin şi a lui Pothier [2]).

2° Când actul de recunoaştere, avênd o dată de treideci de ani, este ajutat de posesiune şi de unul ori mai multe acte de recunoaştere conforme cu dênsul [3]).

Această redacţie, care este deosebită de aceea a textului francez, este împrumutată de la Marcadé. Iată în adevĕr, cum se exprimă acest autor (tom. V, art. 1337, p. 89): **Deoseb. de redacţie de la C. fr. după observaţiile lui Marcadé.**
„*Voici donc les deux règles qui résultent de notre article: L'acte de reconnaissance d'une dette déjà constatée par un titre précédent ne fait preuve de la dette, et ne dispense le créan-*

XIX, 393. Aubry et Rau, VIII, § 760 bis, p. 286, nota 5. Mourlon, II, 1588. Arntz, III, 356, 357. Thiry, III, 145. Demolombe, XXIX, 704 urm. Demante, V, 307 bis I. Planiol, II, 122. Bonnier, 782 urm. Répert. Sirey, v° *Acte récognitif*, 23 urm. Vigié, II, 1619, şi toţi autorii, afară de Larombière (IV, art. 1337, No. 17) şi T. Huc (VIII, 271), care se încearcă a justifica dispoziţia neraţională a art. 1189.

1) Pothier, II, 777.

2) Pothier, *loco cit.*—Dumoulin voea ca titlul primordial să fie reprodus şi transcris în întregimea lui, *ad longum*, în actul recognitiv.

3) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1880, p. 311.

cier de rapporter le titre originaire, que dans deux cas: 1º quand elle contient la copie entière de ce titre; 2º quand, ayant trente ans de date, elle est d'ailleurs soutenue de la possession et d'une ou plusieurs reconnaissances conformes à elle".

Legiuitorul nostru a adoptat deci și de astă dată formula dată de Marcadé. Ar fi fost însă mult mai nemerit ca el să se fi pătruns de critica făcută de acest autor, și să fi modificat textul nostru în sensul susținut de dênsul, dând o putere probatorie actelor de recunoaștere făcute în formă ordinară. Cu toate acestea, legea a dispus altfel, adoptând soluția dată de Codul francez, însă cu o schimbare de redacție datorită lui Marcadé.

Din textul nostru, ast-fel cum este redactat, resultă deci că se violează art. 1189, de câte ori instanța de fond admite ca act de recunoaștere o scrisoare, fără să stabilească că ea întrunește condițiile cerute de citatul articol [1]).

De asemenea, recunoașterea unui testament de autorul testatorului nu este suficientă, când nu se stabilește că originalul testamentului era învestit cu toate formele cerute de lege pentru validitatea lui [2]).

Debitorul poate dovedi că datoria este mai mică de cât se arată în actul de recunoaștere.

Remâne însă bine înțeles că debitorul este în tot-deauna liber de a dovedi că datoria este mai mică de cât se arată în actul sau actele de recunoaștere, și această dovadă ar resulta în deajuns din titlul primordial, a cărui înfățișare debitorul o poate cere și pe care actele de recunoaștere, ori cât de numeroase și de vechi ar fi, n'ar putea să-l modifice, pentru că ele nu au de scop de a crea noi dispozițiuni, ci de a dovedi și de a menține pe acele vechi. *Non sunt dispositorii, sed tantum probatorii*, după expresia lui Dumoulin [3]).

Exemplul dat de Marcadé.

Actul recognitiv nu 'și perde deci valoarea sa, față cu actul primordial de cât pentru ceea ce el cuprinde mai mult, ear nu pentru ceea ce el ar cuprinde mai puțin. Ast-fel, pentru a lua exemplul dat de Marcadé, dacă unul sau mai multe acte de recunoaștere mĕ arată debitor a sumei de 900 lei, ear titlul primordial numai a sumei de 800 lei,

---

[1]) Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1880, p. 461.—*Contrà.* C. Iași (decisie casată). *Dreptul* din 1888, No. 44.
[2]) Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1890, p. 1386.
[3]) Cpr. Marcadé, V, art. 1337, No. 5, p. 89.

sumă de 100 lei trecută în plus în actele de recunoaștere se va considera ca neavenită. Dacă, din contra, actul recognitiv arată o sumă mai mică, titlul primordial nu va avea precădere de câte ori prescripția s'a îndeplinit. Liberarea parțială a debitorului va fi, în asemenea caz, stabilită îndată ce el va dovedi, fie chiar prin presentarea chitanțelor ce deține, că timp de trei-ḑeci de ani, el a plătit în tot-deauna datoria cea mai mică, ear nu cea mai mare, aratată în actul primordial.

Când deci paragraful ultim al art. 1189 dispune că actul recognitiv nu poate avea nici un efect despre ceea ce cuprinde mai mult titlul primordial, sau despre ceea ce nu este în asemănare cu acest titlu, el nu înțelege a se referi de cât la ceea ce ar constitui o deosebire *în plus*; căci pentru ceea ce ar constitui o deosebire *în minus* și ar face obligația mai puțin oneroasă, actul primordial ar putea fi lipsit de ori ce valoare prin efectul prescripției [1]).

Art. 1189 nu se aplică de cât la actele recognitive propriu ḑise.

Mai este încă de observat că regulele mai sus expuse nu se aplică de cât actelor recognitive propriu ḑise, așa că dacă, cu toată calificarea de act recognitiv sau de recunoaștere, judecătorii ar decide că părțile au înțeles a'și modifica situația și a face o novație asupra unuia sau mai multor puncte [2]), titlul n'ar mai fi un act recognitiv, ci un act primordial *(non tantum probatorius sed dispositorius)*, căruia prin urmare regulele art. 1189 n'ar mai fi aplicabile [3]). „Considerând, ḑice trib. din Cholet, că dacă, după art. 1189, adaosele cuprinse în un act recognitiv n'au nici o valoare legală, această regulă nu se aplică la casurile în care se stabilește, fie prin termenii actului, fie prin faptele și împrejurările causei, că părțile au lucrat *animo novandi* și au înțeles, prin urmare, a substitui un nou titlu acelui primordial" [4]).

Neaplic. art. 1189 la drepturile reale. Controversă.

Art. 1189, nefiind relativ de cât la proba obligațiilor și constituind o derogare de la dreptul comun, se aplică

[1]) Marcadé, V, art. 1337, p. 90, No. 5.

[2]) Judecătorii fondului apreciază în mod suveran dacă un act are sau nu caracterul de recognitiv. Cas. fr. D. P. 1900. 1. 19.

[3]) Marcadé, *loco suprà cit.* Mourlon, II, 1590. Thiry, III, 145, *in fine.*

[4]) *Pand. Périod.*, anul 1897, 2, considerent de la p. 122.

numai la drepturile personale și nu poate fi întins la drepturile reale, precum sunt servituțile de care vorbește art. 628 C. civ. Pentru aceste servituți, titlul recognitiv poate, în toate casurile și fără nici o condiție particulară, să înlocuiască titlul constitutiv [1]).

Neaplic. art. 1189 la materiile comerciale. Acest text nu este de asemenea aplicabil în materie comercială, unde proba testimonială și a presumțiilor este admisibilă fără nici o restricție (art. 46 C. com.) [2]).

Despre actele confirmative.

Indată după actele recognitive, legiuitorul fr. se ocupă despre actele confirmative, adecă de acele prin care se renunță la dreptul de a anula o obligație. Legiuitorul nostru, urmând în această privință Codul italian, a schimbat cu drept cuvênt împărțirea admisă de legiuitorul francez, ocupându-se despre confirmare în secția care tratează despre acțiunea în anulare sau în rescisiune (art. 1167, 1168), lăsând însă din nebagare de samă art. 1190, care se ocupă despre confirmarea expresă, în capitolul probelor. Noi însă, îndreptând acest viciu de clasificare, ne am ocupat despre confirmarea atât expresă cât și tacită imediat după acțiunea în anulare sau în rescisiune, pentru care ea constitue o fine de neprimire (v. *suprà*, p. 42 urm. și 52 urm.), și am vědut că ambele confirmări trebue să întrunească aceleași elemente [3]).

---

[1]) Cpr. C. Dijon și Trib. Perpignan. *Pand. Périod.*, 1895. 2. 207. Sirey, 1893. 2. 244. *La Loi* din 4 și 5 mai 1899, No. 129. Mai vedi încă în acelaș sens, Cas. fr. Sirey, 57. 1. 123. Sirey, 82. 1. 83. D. P. 82. 1. 478. T. Huc, IV, 428 și VIII, 270. Baudry, I, 1562, *in fine*. Baudry et Chauveau, *Des biens* (ed. a 2), No. 1095. Aubry et Rau, III, § 250, p. 131, text și nota 20 (ed. a 5-a, 1900) și VIII, § 760 bis, p. 287. Laurent. VIII, 152 bis. Demolombe, XII, 757. Demante, II, 550 bis II. Thiry, I, 800 și III, 145. Répert. Sirey, *Acte récognitif*, 53. Pand. fr., *eod.* v°, 27. Arntz, I, 1173. Marcadé, II, 662 și V, art. 1337, No. 6, p. 91. Acollas, II, p. 947. F. Herman, III, art. 1337, No. 26. Vedi și t. III a lucr. noastre. p. 152, nota 2.—*Contrà*. Bonnier, 791. Mourlon, I, 1822, nota 2. Héan, *Revue pratique*, t. XXXVIII, anul 1874, p. 446 urm.

[2]) Bonnier, *op. cit.*, 790. T. Huc, VIII, 271, *in fine*. Larombière, IV, art. 1337, No. 22. Cas. fr. Sirey, 36. 1. 751.

[3]) Cpr. C. București. *Dreptul* din 1900, No. 51 și *C. judiciar* din 1900, No. 53. Vedi *suprà*, p. 56, 58, 59 și *infrà*, rubrica: *Despre irevocabilitatea mărturisiri judiciare.*

SECŢIUNEA II

Despre marturi sau dovada testimonială.

Proba testimonială este aceea care resultă din deposiţiile sau declaraţiile persoanelor (marturilor), cari au audit sau vědut faptele ce urmează a fi stabilite.

Codul francez mai vorbeşte încă la contractul de căsătorie (art. 1415, 1442, 1504, § 3) de o specie de dovadă testimonială, numită *par commune renommée* [1]). Ea consistă în aceasta că marturii nu declară numai ceea ce au audit şi vedut *propriis sensibus*, ci încă şi ceea ce au audit de la alţii, în privinţa faptelor litigioase, arătând şi opinia ce ei 'şi au putut forma în privinţa acestor fapte. Această dovadă, cu totul excepţională [2]), a fost cu drept cuvênt înlăturată de legiuitorul nostru. Marturul, în adevěr, nu este chemat a'şi arata părerea, nici a dice ceea ce el a audit de la alţii, ci a spune numai cunoştinţa sa personală asupra faptelor care fac obiectul litigiului. **Dovada prin commune renommée.**

In dreptul roman [3]), în vechiul drept francez, până la ordonanţa din Moulins, care este din anul 1566, şi în dreptul nostru anterior [4]), proba testimonială era admisă fără nici o restricţie, soluţie admisă şi astădi în Anglia [5]), în **Dreptul vechiŭ şi dreptul străin.**

[1]) Cuvintele *commune renommée* însĕmnează : opinie în deobşte respândită. Această dovadă, necunoscută în legea noastră, este periculoasă, pentru că opinia ce se formează în public despre un lucru este adese-ori exagerată.

[2]) Cpr. Arntz, III, 380. Rolland de Villargues, Répert. *Commune renommée*, 7. Laurent, V, 11. Baudry, II, 1251. Labbé, nota în Sirey, 93. 1. p. 33 urm. Demolombe, XXX, 229. Aubry et Rau, VIII, § 761, *in fine*, p. 298. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 855, p. 78 (ed. a 2-a). Baudry, Le Courtois et Surville, *Contrat de mariage*, I, 560. C. Douai. Sirey, 66. 2. 61.

[3]) Ingenuitatea nu putea însă fi stabilită numai prin marturi. L. 1, Cod., *De testibus*, 4. 20.

[4]) Cpr. Cas. rom. C. Iaşi şi Bucureşti. Bulet. S-a 1, 1883, p. 324. *Dreptul* din 1885, No. 5 şi din 1883, No. 40 şi 41. Bulet. S-a 1, anul 1890, p. 41, 434 şi 805. *Dreptul* din 1894, No. 33 şi din 1895, No. 5. Bulet. S-a 1, 1894, p. 1236.—Şi căsătoria se putea, în dreptul nostru anterior, dovedi prin marturi. Trib. Suceava. *C. judiciar* din 1896, No. 45. Aceiaş soluţie era admisă şi în privinţa testamentelor. (V. art. 738 C. Calimach). Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1897, No. 8.

[5]) V. Er. Lehr, *Dr. civ. anglais*, p. 482, No. 685. — Cu toate acestea, de câte ori o convenţie sau un act de disposiţie de bunuri au fost constatate prin acte scrise, numai actul sau

America, în Spania [1]), în Portugalia [2]) în Germania (Cod de proced. civ. din 1877) [3]), în Austria (art. 883 C. civ.) [4]) şi în alte ţări; de unde resultă că proba testimonială va fi admisibilă în România pentru dovedirea unei convenţiuni a cărei sumă ar fi mai mare de 150 lei, încheiată în una din aceste ţări, de exemplu în Anglia, între un Român şi un străin şi chiar între doi Români; fiind că este de principiu că mijloacele de dovedire a obligaţiilor se reguleazâ după legile ţărei în care s'a încheiat contractul.

Proba testimonială va fi admisă în România în contra art. 1191: 1⁰ pentru că, în specie, este vorba de o chestiune de formă: şi 2⁰ pentru că părţile sunt presupuse a nu fi făcut un act scris tocmai din causă că au avut în vedere legea ţărei în care au contractat. Această soluţie este admisă de toţi autorii, afară de Mittermaier [5]).

---

copia lui certificată poate să facă dovadă în justiţie. şi proba testimonială nu poate să altereze, să contradică sau să modifice conţinutul actului. Vedi *Dictionn. de dr. comparé* (Paris, Bruxelles, La Haye şi Berlin), fascic. III (*Angleterre*), p. 56, operă la care am colaborat şi noi.

Codul spaniol. [1]) „Dovada testimonială va fi admisă, dice art. 1244 din C. civ. spaniol, în toate casurile în care ea n'a fost expres oprită“.

Codul portughez. [2]) Cpr. art. 2506 din Codul portughez de la 1867, care se exprimă aproape în aceiaşi termeni ca şi art. 1244 din Codul spaniol. Art. 2507 şi 2508 din Codul portughez nu admit însă proba testimonială în contra şi peste ceea ce cuprinde un act autentic de cât atunci când el este defaimat de fals.

[3]) Cpr. Alex. Degré, *Dreptul* din 1895, No. 64.

Codul austriac. [4]) „Un contract, dice art. 883 din Codul austriac (1176 C. Calimach), poate să se facă prin viu graiŭ sau înscris, în faţa judecătoriei, sau afară de judecătorie, cu marturi sau fără marturi. Această diversitate de formă nu produce nici o deosebire în privinţa puterei obligatorie, afară de casurile anume determinate de lege“. Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1895, No. 5 şi Bulet. S-a 1, 1894, p. 1236. Vedi şi noua proced. civ. din 1 aug. 1895, art. 320 urm.

[5]) Vedi Massé, *Dr. comm.*, II, 770. Laurent, *Dr. internat.*, VIII, 37 urm., 45. Bonnier, 933. Aubry et Rau, I, § 31, p. 170, text şi nota 77 *ter* (ed. a 5-a); p. 112 din ed. a 4-a. Fœlix-Demangeat, *Dr. international*, I, 233. P. Fiore, *Idem*, 319. T. Huc, I, 174. Asser et Rivier, *Dr. international*, 81. A. Weiss, *op. cit.*, p. 810. Cas. fr. D. P. 80. 1. 447. Sirey, 80. 1. 413. *Dreptul* din 1881, No. 4. Sirey, 1900. 1. 255. Trib. Paris. *Journal Clunet*, anul 1887, p. 332. C. Amiens. *J. Clunet*. anul 1900. p. 977. Curtea din Paris a făcut aplicaţiunea acestui principiu în privinţa dovedirei unei căsătorii contractată la

Dacă însă convenția a fost încheiată în România, legea română va fi aplicată, chiar dacă marfa ar urma să fie predată în Anglia [1]).

Neadmiterea unui singur martur în legislațiile vechi.

Dar dacă proba testimonială era admisă fără nici o restricție în legile noastre anterioare, un singur martur nu era suficient, tot conform principiilor dreptului roman: *Testis unus, testis nullus* [2]) sau *voix d'un, voix de nun*, după cum se exprimă un vechiŭ autor (Loysel). „Iar de va fi o mărturie credincioasă și adeverită,„ dice pravila lui M. Basarab, această mărturie să nu să crează, *ci numai doi sau trei marturi*, cum îi cuvêntul scripturei“ (glava 22) [3]).

Dreptul actual.

Astădi, un singur martur e suficient, dacă el inspiră

New-York. D. P. 73. 2. 59. Sirey, 73. 2. 177.—Curtea din București a decis de asemenea că o căsătorie celebrată în Rusia nu poate fi dovedită de cât conform legilor rusești, adecă prin un act scris trecut în registrele parochiei, ear în caz de insuficiență a acestei probe, prin depositiile sub prestare de jurămênt a marturilor cari au asistat la această căsătorie (art. 27, 28, S-a III, cap. I, *Swodd zakonoff).* Vedi *Dreptul* din 1901, No. 32 și *C. judiciar* din acelaș an, No. 33. Cpr. A. Weiss, *Tr. th. et pratique de dr. internat. privé*, IV, p. 12 urm. Despagnet, *Dr. internat.*, 271. V. și adnotația noastră din *C. judiciar* No. 33 (3 mai 1901).—*Contrà.* Mittermaier (*Archiv für civilistische Praxis*, t. 13, p. 315 urm.), care aplică, în privința admisibilităței probei testimoniale, legea locului unde se judecă procesul, sub cuvênt că proba neavênd de scop de cât convingerea judecătorului, el nu poate să'și formeze această convingere de cât din elementele autorisate de legea țărei sale. Vedi t. I, partea I a lucrărei noastre, p. 96, text și nota 1, precum și tratatul nostru în limba franceză, p. 414, 415.

1) Cas. rom. Bulet. S-a II-a, anul 1893, p. 1015.

2) Cpr. L. 9, § 1, Cod., *De testibus*, 4, 20 și L. 12, Dig., *De testibus*, 22, 5.

Dreptul nostru anterior și dreptul străin.

3) Cpr. art. 1176, 1339 Cod. Calimach; art. 35, partea VI, capit. 2, Cod. Caragea. „Un martur singur, ca nici unul se socotește“, dice acest din urmă text. Cpr. C. Galatz și Craiova. *C. judiciar* din 1896, No. 29. *Dreptul* din 1901, No. 65. V. și Andr. Donici, art. 5, capit. 22. „Mărturisirea unui martur singur nu se ține în samă“. Aceiaș regulă este admisă în legile lui Moise (Deuteron. capit. 17, v. 6 și capit. 19, v. 15), în Koranul lui Mahomet (capit. II, § 282), etc. Vedi t. V a lucr. noastre, p. 81, nota 2 și tr. nostru în limba franceza, p. 407, nota 2. Vedi, în privința dreptului musulman, pe lângă autorii citați în tratatul nostru în limba franceză, *Le droit musulman de Tornauir*, traducere Eschbach (1860),

încredere justiției [1]); căci judecătorii fondului apreciază în mod suveran dacă declarația martorilor este sau nu sinceră [2]).

Mijloacele de probație sunt cârmuite de legea în vigoare în momentul contractului.

Mijloacele de probațiune sunt cârmuite de legea care era în vigoare în momentul contractului. Acest principiu este necontestabil și necontestat, fiind că dovada este inerentă însuș fondului dreptului și constitue pentru părți un drept câștigat, care ar fi violat dacă s'ar aplica o altă lege (art. 1 C. civ.) [3]).

Convenții matrimoniale încheiate sub legea veche.

De aceea, s'a decis de nenumărate ori că o convenție matrimonială, încheiată sub Codul Calimach sau Caragea, poate astăḑi fi dovedită prin marturi, între părțile contractante, conform principiilor de atunci (cpr. art. 1616 C. Calimach), pentru că formalitatea transcrierei, întrodusă la 1832 prin Regulamentul organic, nu este privitoare de cât la interesul terțiilor [4]).

---

p. 274. In privința vechiului drept francez, care admitea aceiaş regulă, veḑi Pothier, *Oblig.*, II, 817 și *Proc.civ.*, X, 186.

1) Cpr. Bédarride, *Du dol et de la fraude*, I, 253. Larombière, V, art. 1353, No. 9. — Dacă marturii ascultați merită sau nu încrederea justiției, aceasta este o chestie de fapt. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1890, p. 330; anul 1891, p. 956; anul 1897, p. 1188. Bulet. Cas. 1899, p. 210 și 478. V. p. 296, n. 5.

2) Cas. rom. *C. judiciar* din 1899, No. 21 și 29. Bulet. 1898, p. 190. Veḑi și *infrà*, p. 296, nota 5. *„Ideoque divus Hadrianus rescripsit, eum qui judicat, magis posse scire quanta fides habenda sit testibus“*. L. 3, Pr., Dig., *De testibus*, 22, 5.

3) Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1889, p. 303. *Dreptul* din 1895, No. 5 și Bulet. S-a 1, 1894, p. 1236. Bulet. 1891, p. 237. *Dreptul* din 1897, No. 8 și Bulet. S-a 1, anul 1896, p. 1463. C. Chambéry. Sirey, 86. 2. 217. Cas. fr. D. P. 76. 1. 430. Bonnier, 923. Laurent, I, 230. Mourlon, I, 71. Marcadé, I, 54. Demolombe, I, 54. T. Huc, I, 82. Thiry, I, 31. Aubry et Rau, I, § 30, p. 127 (ed. a 5-a); p. 78 din ed. a 4-a. Arntz, I, 58. Baudry, I, 58, și toți autorii. Veḑi t. I a lucr. noastre, partea I, p. 60 și tratatul nostru în limba franceză, p. 91, text și n. 2 și p. 413.—Comite deci o omisiune esențială și violează art. 1 din Codul civil, instanța de fond care omite de a se pronunța asupra probelor pentru determinarea epocei confecționărei actelor făcute sub legea veche, când cererea supusă judecăței atârnă de pronunțarea sa asupra acestui punct. Cas. rom. *Dreptul* din 1897, No. 8 și Bulet. S-a 1, 1896, p. 1463.

4) Cas. rom. *Dreptul* din 1873, No. 43. Bulet. S-a 1, 1873, p. 57. Cas. rom. Bulet. 1876, p. 685. Bulet. S-a 1, 1885, p. 517. Bulet. 1889, p. 188. *Dreptul* din 1891, No. 1. C. Iași. *Dreptul* din 1890, No. 36 și din 1883, No. 41, consid. de la p. 335.

Tot în puterea acestor principii s'a decis că legile noi, relative la dovedirea căsătoriilor, filiațiunei și a tuturor actelor stărei civile în genere, nu sunt aplicabile căsătoriilor, filiațiunei și actelor stărei civile petrecute sub legea veche [1]). S'a decis însă, conform opiniei generale, atât de Curtea din București cât și de acea din Iași, că regulele statornicite de legea nouă, *în privința dovedirei filiațiunei naturale*, se aplică chiar nașterilor petrecute sub legea veche, când ele n'au fost stabilite sub imperiul acelei legislațiuni [2]).

Actele stărei civile petrecute sub legea veche.

In cât privește însă formele stabilite de lege pentru administrarea dovedei în justiție, se va observa legea nouă, pentru că aceste forme fiind legi de procedură, aparțin domeniului public, și ca atare, pot în tot-deauna fi schimbate de legiuitor [3]). Astfel, marturii cari s'au admis potrivit legei vechi, nu vor presta astăđi jurământul la biserică, după cum dispune Codul Caragea (art. 33, 34, partea VI, capit. 2), ci înaintea tribunalului, conform art. 196 Pr. civ.

Formele pentru administrarea dovedei.

Despre casurile în care dovada testimonială nu este permisă.

Romanii considerau proba testimonială ca neaparată [4]), și Justinian îi conferă aceiaș autoritate pe care o avea

---

C. București. *Dreptul* din 1875, No. 56 și din 1886, No. 18. Trib. Iași, Prahova, R. Sarat și Dorohoi. *Dreptul* din 1900, No. 43; din 1899, No. 55; din 1898, No. 57 și din 1897, No. 71.—Tribunalul de Ilfov hotărîse (sub președ. D-lui C. G. Dissescu) că, sub legea veche, constituirea dotei era un contract solemn ca și astăđi (*Dreptul* 1881, No. 38), însă această sentință a fost cu drept cuvênt reformată. V. *Dreptul*, *loco cit.*

[1]) Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1873, p. 125 și Bulet. S-a 1, 1883, p. 324. *Dreptul* din 1883, No. 40. Bulet. S-a 1, 1889, p. 274. Bulet. 1890, p. 434. Bulet. S-a 1, 1894, p, 33. *C. judiciar* din 1894, No. 7. C. București. *Dreptul* din 1885, No. 40.

[2]) Veđi *Dreptul* din 1885, No. 67 și din 1889, No. 62. Cpr. și Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1885, No. 11. Conform: Laurent, I, 190. Demolombe, I, 42. T. Huc, I, 66. Baudry et H. Fourcade, *Des personnes*, I, 145.—*Contrà*. Merlin, Répert, v° *Effet rétroactif*, S-a III, § 2, art. 7, No. 3, t. V, p. 550 (ed. din 1827). Mailher de Chassat, *Rétroactiv. des lois* (1845), I, p. 256 urm. Bonnier, 926. C. București. *Dreptul* din 1885, No. 40.

[3]) Laurent, I, 231. Marcadé, I, 55. Bonnier, 924. Veđi și t. I partea I a lucr. noastre, p. 61.

[4]) „*Testimoniorum usus frequens ac necessarius est*". L. 1, Pr., Dig., *De testibus*, 22, 5.

dovada scrisă [1]). Această soluție trecuse, după cum am vědut, atât în dreptul vechiŭ francez cât și în dreptul nostru anterior, care admisese regula: *témoins passent lettres.*

Ordon. din 1566 și 1667. Această stare de lucruri a ținut până la 1566, când Carol al IX-le, prin o ordonanță celebră, dată la Moulins (art. 54) [2]), a oprit proba testimonială pentru ori ce contract având de obiect o sumă mai mare de 100 livre, disposiție care a fost confirmată și prin o altă ordonanță a lui Ludovic al XIV-lea din 1667 (tit. 20, art. 2), și care a trecut în Codul Napoléon, de unde am luat-o și noi.

Scopul proibițiunei dovedei testimoniale. Scopul acestei proibițiuni, aprobată de vechii jurisconsulți și considerată ca una din cele mai bune legi a timpurilor de atunci [3]), a fost pe de o parte, împedecarea proceselor, care, din causa ușurinței probei, se înmulțeau peste mésură, ear pe de alta, desființarea unei proceduri, care conducea la resultate necerte din causa incertitudinei însuș probei testimoniale; căci marturii nu numai că pot uita cele ce au audit sau au vědut, dar încă, și aceasta este și mai grav, pot fi conrupți de partea interesată [4]). Prin urmare, bine a făcut legiuitorul de a restrêns proba testimonială. Dacă această dovadă era un pericol altă dată, pericolul este și mai mare astădi, când din causa sărăciei și a lipsei de caracter, sunt oameni care nu se sfiesc de a fi de profesiune marturi mincinoși [5]). De aceea, Harmenopol (I, 6, § 33, *De testibus*) voea ca oamenii saraci să nu poată fi marturi: *Pauperes testes non sint.*

---

1) „*In exercendis litibus, eamdem vim obtinent tam fides instrumentorum, quam depositiones testium*". L. 15, Cod., *De fide instrumentorum,* etc., 4. 21. Vedi și Nov. 73, capit 3 a lui Justinian, în care se dice: „*Ea quæ viva dicuntur voce et cum jurejurando, hæc digniora fide quam scripturam ipsam*, etc....".

2) Această ordonanță este opera ilustrului cancelar de l'Hospital.

3) Eată ce diceau vechii jurisconsulți despre această ordonanță: *Nulla, toto hoc seculo, constitutio aut lex regia, sanctior ac probatior visa fuit* (Boiceau asupra ordonanței din 1566). citat de Bédarride, *Du dol et de la fraude*, I, 237.

4) Pericolul probei testimoniale este recunoscut de însuș Justinian. „*Testium facilitatem, per quos multa veritati contraria perpetrantur...*" L. 18, *ab initio*, Cod., *De testibus*, 4, 20.

5) Vedi însă Alex. Degré (*Dreptul* din 1895, No. 64), care aprobă legiuirile străine ce îngăduesc nemărginit dovada cu marturi pentru un lucru de o valoare ori cât de mare, dicênd că dovada testimonială corespunde mai bine nevoilor timpului nostru de cât dovada scrisă. Cpr. și T. Huc, VIII.

Art. 1191.—Dovada despre un lucru [1]) oare-care de o sumă sau de o valoare mai mare de una sută cinci-ḑeci lei, *chiar pentru deposit voluntar* [2]), nu se poate face de cât sau prin un act autentic, sau prin un act sub semnătură privată.

Nu se va primi nici o dată o dovadă prin marturi, în contra sau peste ceea ce cuprinde actul, nici despre ceea ce s'ar pretinde că s'ar fi ḑis înaintea, la timpul, sau în urma confecţiunei actului, cu toate că ar fi cestiune de o sumă, sau valoare mai mică de una sută cinci-ḑeci lei. (Art. 33, 960, 966, 1173, 1176, 1192 urm., 1197 urm., 1416, 1597, 1621, 1686, 1698 C. civ. Art. 46, 55, 478 C. com. Art. 1341 C. fr.).

---

279. Această critică este însă neîntemeiată. Eată, în adevĕr, cum se exprimă, în această privinţă, Larombiere (V, art. 1341, No. 4): „*Du moment que tout devient une question de preuve testimoniale, tout est, par cela même, abandonné à l'incertitude, au hasard, à la fraude et au dol. Il n'y a plus ni sécurité, ni garantie pour la fortune des citoyens. Il n'est aucune prétention, si injuste qu'elle soit, qui ne puisse prévaloir à l'aide de témoins corrompus et apostés, l'intérêt même du débat servant de solde à la subornation et d'aliment au mensonge*, etc.“ Veḑi şi nota lui Labbé în Sirey, 93, 1, 33, colona 1.

1) Sau mai bine ḑis despre un *fapt juridic*. Cpr. Berriat St. Prix, II, 5219. Veḑi şi *infrà*, p. 249. Codul italian (art. 1341) se exprimă astfel: „*Dovada prin marturi a unei convenţiuni* asupra unui obiect a cărei valoare întrece suma de 500 lei, etc“.

2) Pothier (II, 786) ne arată că, înaintea ordonanţei din 1667, era indoeală dacă ordonanţa din Moulins, cu toată generalitatea termenilor ei, se aplica şi la depositul voluntar, pentru că acest contract presupunênd o mare încredere din partea deponentului în persoana depositarului, cel d'întâi era în o imposibilitate morală de a cere un act scris de la cel de al doilea, care, prin primirea depositului, îndeplinea o datorie prietinească. Pentru a curma această indoeală, ordonanţa din 1667 a supus depositul voluntar regulei la care erau supuse cele-lalte contracte, şi Codul actual a reprodus termenii acestei ordonanţe, ceea ce nu era necesar, pentru că, după art. 1597, acest contract nu se poate face de cât prin act scris. Cpr. Thiry, III, 151. Baudry, II, 1257. Demolombe, XXX, 21. Mourlon, II, 1600. Cuvintele: *chiar pentru deposit voluntar* trebueau deci eliminate din text. Cu toate acestea, ele au fost reproduse şi în C. italian (art 1341). **Deposit voluntar. Critica legei.**

Cu toate că depositul voluntar cere neaparat un act scris, proba testimonială este admisibilă, chiar peste 150 lei, dacă există un început de dovadă scrisă, sau când partea s'a găsit în imposibilitate de a'şi procura o asemene dovadă. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1871, p. 201. *Dreptul* din 1894, No. 38 şi Bulet. S-a 1, 1894, p. 125. C. Bucureşti. *Dreptul* din 1901, No. 33. Cas. fr. D. P. 83. 1. 367. C. Dijon. D. P. 77. 2. 129. Veḑi şi tr. nostru în limba franceză, p. 408, nota 2. Veḑi **Casul în care depositul voluntar poate fi dovedit prin marturi, jurămênt, etc.**

Art. 1192.—Articolul precedent se aplică şi la casul când capitalul unit cu dobênda cuvenită trece peste suma de una sută cinci-ḑeci lei. (Art. 1191 C. civ. Art. 1342 C. fr.).

Art. 1193.—Cel care a format cererea în judecată pentru o sumă mai mare de una sută cinci-ḑeci lei, chiar de va voi a-şi restrênge cererea la una sută cinci-ḑeci lei, nu va fi primit a înfăţişa dovada prin marturi. (Art. 1191 C. civ. Art. 1343 C. fr.).

Art. 1194.—Dovada prin marturi nu se poate admite nici în casul când cererea în judecată este pentru o sumă mai mică de una sută cinci-ḑeci lei, dar care este un rest din o creanţă mai mare, neconstatată prin înscris. (Art. 1191 C. civ. Art. 1344 C. fr.).

Art. 1195.—Când în aceiaş instanţă o parte face mai multe cereri, pentru care nu are înscrisuri, dacă toate aceste cereri unindu-se, trec peste suma de una sută cinci-ḑeci lei, dovada prin marturi nu poate fi admisă, chiar când creditorul ar pretinde că aceste creanţe provin din diferite cause, şi că s'au născut în diferite epoce, afară numai dacă creditorul a dobêndit aceste drepturi de la alte persoane, prin succesiune, donaţiune sau cu un mod oare-care [1]). (Art. 1191, 1196 C. civ. Art. 1345 C. fr.).

Art. 1196.—Toate cererile, sub ori ce titlu, care nu sunt justificate prin înscris, se vor face prin aceiaş petiţiune. Ori ce alte pretenţiuni posterioare neprobate prin înscrs şi care se puteau face la darea petiţiunei, nu vor mai fi primite. (Art. 1195 C. civ. Art. 1346 C. fr.).

Art. 1191 cuprinde două regule deosebite: In primul loc, el opreşte dovada testimonială pentru *ori ce lucru* având o valoare mai mare de una sută cinci-ḑeci lei (vechi); şi în al doilea loc, el opreşte dovada prin marturi în contra sau peste ceea ce ar cuprinde actul ce ar fi fost încheiat, ori care ar fi valoarea convenţiunei pe care actul o constată.

Prima regula.—Oprirea de a dovedi prin marturi peste 150 lei (vechi) (art. 1191, § 1).

Proba testimonială şi prin urmare şi a presumţiilor nefiind permisă, în materie civilă, de cât până la 150 lei

şi nota 3 în D. P. 1901. 1. p. 75. T. Huc, XI, 233. Baudry et Wahl, *Dépot*, 1046. Guillouard, *Dépôt*, 40. Troplong, *Dépôt*, 48. Aubry et Rau, IV, 402, p. 621. Duranton, XVIII, 29. Pand. fr. *Dépôt*, 127. Répert. Sirey, *Dépôt*, 209. Laurent, XXVII, 89. P. Pont, *Petits contrats*, I, 402, etc. — *Contrà.* Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1886, No. 31.

Depositul poate de asemenea fi stabilit prin mărturisire şi jurământ. T. Huc, *loco cit.* P. Pont, I, 411. F. Herman. IV. art. 1923, No. 6. Répert. Sirey, *Dépôt*, 206. C. Aix. S., 33. 2. 317.

[1]) Art. 1195 reproduce art. 5 (tit. 20) din ordonanţa de la

(vechi) [1]) (55 lei, bani 55), de aici resultă că părţile sunt obligate a încheia un act scris fie autentic, fie sub semnătură privată, de câte ori va fi vorba de o convenţie superioară acestei sume; căci altfel ele ar fi în imposibilitate de a dovedi raportul juridic d'intre ele şi ar trebui să recurgă la interogator sau la jurământul decisoriu, care nu sunt nişte probe sigure. Actul scris nu este însă cerut pentru validitatea faptului juridic despre care este vorba (*ad solemnitatem*), ci numai pentru dovedirea lui (*ad probationem*) [2]).

Prin cuvintele *ori ce lucru*, întrebuinţate de art. 1191 şi împrumutate de la ordonanţa din Moulins, legiuitorul înţelege toate *actele sau faptele juridice*, care au în mod direct imediat şi neaparat de obiect crearea, transformarea, modificarea, confirmarea, recunoaşterea sau stêngerea unui drept sau a unei obligatiuni (de exemplu, vêndarea, transacţiunea, plata, etc.); nu însă şi simplele fapte materiale, care nu produc raporturi juridice de cât în mod accidental, aceste din urmă putênd în tot-deauna fi stabilite cu marturi [3]), pentru că ele nu pot fi constatate prin acte scrise, Deoseb. între faptele juridice şi acele materiale.

1667 (cpr. Pothier, II, 791), după cum art. 1196 reproduce art. 6 din aceiaş ordonanţă.

[1]) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1897, p. 1042. C. Bucureşti. *Dreptul* din 1891, No. 56. In adevĕr, după sistemul monetar în vigoare în momentul promulgărei Codului civil, unitatea monetară era leul vechiŭ (37 bani din moneta actuală).

Art. 478 din Codul de comerţ nu este deci în armonie cu Codul civil când dispune că, faţă cu cei de al treilea, gagiul nu poate fi dovedit de cât prin act scris, dacă suma pentru care el s'a constituit trece peste *cinci sute lei noi*. Art. 478 C. com. Critica acestui text.

Codul italian permite dovada testimonială până la 500 fr. (art. 1341), ear Cod. neerlandez, până la 300 florini (art. 1933). Dreptul străin.

[2]) Marcadé, V, art. 1341, No. 2. Thiry, III, 151. Vedi şi *suprà*, p. 47.—In contractele solemne însă, actul scris nu serveşte numai de probă, ci este cerut pentru însuş existenţa contractului (*ad solemnitatem*). Vedi *suprà*, p. 47.

[3]) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1898, p. 1156. Bulet. 1891, consid. de la p. 961. Bulet. 1890, p. 419. Bulet. 1887, p. 721. Cas. fr. Sirey, 82. 1. 23. D. P. 97. 1. 327. Sirey, 97. 1. 327. C. Paris. D. P. 97. 2. 453. Baudry, II, 1257. Planiol, II, 8 şi 1152. Thiry, III, 151. Arntz, III, 381. Demolombe, XXX, 15. Laurent, XIX, 407, 421 urm. şi XXV, 273. Demante et Colmet de Santerre, V, 315 bis VII. F. Herman, III, art. 1341, No. 6. T. Huc, VIII, 280 şi X, 314. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, p. 9, § 820 (ed. a 2-a). Larombière, V, art. 1341, No. 6 şi 27. Bonnier, 153. Guillouard, *Louage*, I, 245. Baudry et Wahl, *Louage*, I, 927. Vedi şi *suprà*, p. 105.

după cum foarte bine a observat Jaubert în raportul sĕu către Tibunat [1]).

Fapte materiale sau fisice. Admiterea probei testimoniale.

Faptele fisice sau materiale, care pot în tot-deauna fi stabilite cu marturi, sunt faptele naturale sau ale omului. Intre faptele naturei vom cita: casurile de forţă majoră, precum trăsnetul, grindina, inundaţiile, etc.; ear ca fapte ale omului, clădirea sau repararea unui imobil [2]); cultivarea unui pământ, gestiunea afacerilor altuia [3]); faptul de a trece pe locul altuia pe jos, calare, cu trăsura, cu vitele (*iter*, *actus*, *via*) [4]), etc.; faptele materiale constitutive ale posesiunei [5]), ale posesiunei de stat (art. 294) [6]);

[1]) Veḑi Locré, *Législ. civ.*, XII, p. 526.

[2]) Cpr. Cas. rom. Bulet. 1891, p. 961. Cas. fr. Sirey, 82. 1. 23.

[3]) Cas. fr. Sirey, 81. 1. 72. Sirey, 89. 1. 249. D. P. 90. 1. 15. Sirey, 92. 1. 304. D. P. 93. 1. 316. Veḑi t. V a lucr. noastre, p. 331, nota 4 şi 349, text şi nota 2. Veḑi şi *infrà*, p. 283.

Proba mandatului civil. Controversă.

Proba mandatului civil, fie chiar tacit (art. 1533), se face însă după dreptul comun. Veḑi t. V a lucr. noastre, p. 319, *ad notam*, unde se arată controversa. — Curtea noastră supremă a decis de curênd (12 iunie 1901) că numai mandatul expres urmează a fi dovedit prin acte scrise, mandatul tacit putênd fi dovedit prin ori ce acte de executare voluntară, chestiunea de a se şti dacă mandatul a fost sau nu executat fiind o chestie de fapt, lasată la apreciarea suverană a instanţelor de fond. *C. judiciar* din 13 sept. 1901, No. 57.

Servitutea de trecere Art. 622, 624.

[4]) Dreptul de trecere, fiind o servitute necontinue, nu poate fi stabilit prin prescripţie, ci numai prin titlu. Cas. rom. *C. judiciar* din 1898, No. 28. Bulet. 1898, p. 890 şi 1899, p. 642. Cas. fr. D. P. 93. 1. 30. T. Huc, IV, 410. Baudry et Chauveau, *Des biens*, 1103. El poate însă fi stabilit prin mărturisire, jurămênt şi chiar marturi sau presumţiuni, dacă există un început de probă scrisă. Cas. fr. şi C. Agen. D. P. 64. 1. 215. Sirey, 90. 1. 385. D. P. 93. 1. 82. D. P. 70. 2. 115. Baudry et Chauveau, *op, cit.*, 1094. T. Huc, IV, 427. Aubry et Rau, III, § 250, p. 132 (ed. a 5-a). Veḑi t. III a lucr. noastre, p. 140, 141.

[5]) Cpr. Pothier, *Prescription*, IX, 177. Troplong, *Prescription*, I, 279. Thiry, III, 151. Planiol, II, 1152. Laurent, XIX, 424. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 820, p. 9 (ed. a 2-a din 1899). Arntz, III, 381. Aubry et Rau, VIII, § 762, p. 302. Vazeille, *Prescription*, I, 76 (ed. din 1832). Leroux de Bretagne, *Prescription*, I, 338. F.-Herman, III, art. 1341, No. 121, şi toţi autorii. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1897, p. 323. Bulet. 1890, p. 965 şi 1242. Bulet. 1889, p. 320 şi 738. Bulet. S-a II, 1884, p. 499. Bulet. S-a 1, 1879, p. 778.

[6]) Veḑi t. I, partea II a lucr. noastre, p. 262. Cpr. Laurent, III, 405. Demolombe, V, 212. Garsonnet, *op.* şi *loco suprà cit.* Beudant, II, 506.—Instanţele de fond sunt suverane in

intreruperea prescripțiunei prin exercițiul unei servituți (Arntz, III, 381); executarea unei convențiuni [1]), etc.

Și gradul de înrudire într'o petiție de ereditate, într'un proces de moștenire, etc. poate fi stabilit prin marturi [2]). Gradul de înrudire.

Este însă inadmisibilă proba cu marturi spre a se dovedi dreptul de proprietate asupra unui imobil, un asemenea drept neputêndu-se stabili de cât prin titluri sau prescripție [3]). Proprietatea nu poate fi dovedită cu marturi.

După legea din 3 april 1882, asupra regulărei proprietăței imobiliare în Dobrogea, în lipsă de titluri emanate de la autoritățile otomane, atât posesiunea cât și chiar proprietatea pot fi dovedite cu marturi [4]). L. din 3 april 1882.

Câte o dată faptele sunt complexe sau mixte, adecă cuprind atât elemente materiale cât și juridice. In asemenea caz, numai elementul material va putea fi stabilit prin marturi, nu însă și acel juridic. Astfel, dacă pretind că am posedat un imobil prin intermediarul unui arendaș, faptele posesiunei vor putea fi dovedite cu marturi [5]); cât pentru calitatea de arendaș a posesorului, ea nu va putea fi stabilită în acelaș mod, ci numai prin un contract scris [6]). De asemenea, dacă presupunem că una din părți a comis o culpă cu ocasia executărei unui contract, culpa va putea fi stabilită prin marturi; pe când existența contrac- Fapte complexe sau mixte.

---

apreciarea actelor și faptelor care stabilesc posesiunea de stat. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1889, p. 761.

1) Trib. Ilfov. *Dreptul* din 16 sept. 1901, No. 57.

2) Cpr. C. Galatz. *C. judiciar* din 1900, No. 41.—Proba testimonială este de asemenea admisibilă pentru dovedirea lipsei de consimțêmênt din partea testatorului sau dăruitorului C. București. *Dreptul* din 1884, No. 38.—Manoperile dolosive care constituesc captațiunea, pot deci fi dovedite cu marturi. Vedi asupra captațiunei, t. IV, p. 21 urm. *Dreptul* din 1901, No. 50 și *C. judiciar* din acelaș an, No. 60 și 63.

3) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1889, p. 511. Bulet. 1891, p. 951. Vedi și t. II a lucr. noastre, p. 448 urm.—Vedi însă Bulet. S-a 1, 1881, p. 231.—Marturii nu sunt admisibili de cât atunci când imobilul ce se revendică nu trece peste 150 lei. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1889, p. 581.—Marturii sunt de asemenea admisibili pentru a se dovedi că averea mobilă ce se urmărește de creditor nu este a debitorului urmărit, ci a unei terții persoane. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1875, p. 84.

4) Cpr. C. București. *Dreptul* din 1890, No. 17. Vedi și Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1887, p. 129.

5) Vedi *suprà*, p. 250, text și nota 5.

6) Cpr. Baudry, II, 1257, *in medio*. Demolombe, XXX, 17, 18. F. Herman, III, art. 1341, No. 160. Aubry et Rau, VIII,

tului nu va putea fi dovedită de cât prin un act scris.

Fapte juridice avênd de obiect o sumă mai mică de 150 lei.

Numai faptele juridice care au de obiect o sumă mai mare de 150 lei vechi nu pot fi stabilite prin marturi, şi aceasta fie că este vorba de jurisdicţia civilă, fie de acea penală [1]. Dacă suma este mai mică, proba testimonială este admisibilă. Această soluţie a fost admisă în privinţa darurilor manuale, de şi chestiunea este controversată [2].

Contractele care nu pot fi dovedite cu marturi.

Sunt însă contracte pentru care această probă nu este nici o dată admisibilă, ori cât de mică ar fi valoarea lor. Astfel sunt, de exemplu, contractele pentru care actul scris este cerut *ad solemnitatem* [3]; contractele de închiriere ver-

---

§ 764, p. 303. Laurent, XIX, 431 urm. T. Huc, VIII, 280. —Vedi însă Planiol, II, 1152, nota 1.

Abuz de încredere. Neadmiterea probei testimoniale.

1) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, anul 1884, p. 314.—Astfel, dovada testimonială este inadmisibilă în materie de abus de încredere, de câte ori este vorba de o sumă mai mare de 150 lei, pentru că acest delict presupune existenţa unui contract civil (mandat, deposit, etc.), care urmează a fi dovedit conform dreptului civil. Cas. rom., C. Galatz, Trib. Ilfov şi Brăila. Bulet. S-a II, 1871, p. 91 şi 201. Bulet. 1892. p. 1127 şi 1131. *Dreptul* din 1886, No. 31; din 1888, No. 1 şi din 1898, No. 22. Cas. fr. Sirey, 81. 1. 52. Sirey, 92. 1. 431. D. P. 93. 1. 300. Sirey, 1900. 1. 250. C. Poitiers şi Toulouse. *Pand. Périod.*, anul 1892, 2, 100, şi anul 1895, 2, 248. Sirey, 98. 2. 136. C. cu juraţi din Brabant. *Pasicr. belge.* 74. 2. 210. C. Douai. *Pand. Périod.* 86. 2. 302. Trib. Tongres şi C. Gand. *Pasicr. belge*, 77, 3, 327 şi 2, 323. Demolombe, XXX, 164. Aubry et Rau, VIII, § 765, p. 346, nota 8. Larombière, V, art. 1348, No. 23 urm. Laurent, XIX, 556 urm. Demante, V, 322 bis II. Bonnier, 225. Marcadé, V, art. 1348, No. 2. Faust. Hélie, *Code pénal*, V, 2306. Pand. fr., *Abus de confiance*, 179 urm. Répert. Sirey, *Abus de confiance*, 359 urm. şi *Abus de blanc seing*, 72 urm. Blanche, *Études sur le C. pénal*, VI, 273 urm. Merlin, Répert. *Dépôt*, § 1, No. 6. Mangin, *Action publique*, I. 171, 175. Garraud, *Tr. du dr. pénal*, V, 2349, p. 679 (ed. a 2-a, 1901). Aceiaş soluţie este admisă şi în privinţa sperjurului. Vedi *infrà*, explic. art. 1213.

2) Cas. fr. Sirey, 1900. 1. 225. S., 901. 1. 1160. V. t. IV, p. 156, nota 1.—Validitatea darurilor manuale a fost recunoscută şi de Curtea noastră supremă. Bulet. 1899, p. 610. —*Contrà.* Trib. Iaşi. *Dreptul* din 1894, No. 22. V. t. IV, p. 140 urm.

3) Cpr. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, p. 11, 12, § 822 (ed. a 2-a).

Art. 33 Cod. civ.

Osebit de aceste casuri mai sunt şi altele. Astfel, 1° naşterile, căsătoriile şi încetările din viaţă nu pot fi dovedite prin marturi, de cât în casurile excepţionale în care registrele stărei civile au fost perdute sau n'au fost ţinute (art. 33), în care caz se va face în prealabil această probă. Cpr. Cas. rom. C. Galatz şi Craiova. *Curierul judiciar* din 1899,

bale care n'au primit nici o punere în lucrare (art. 1416, 1417)[1]); transacţiunea (art. 1705)[2]); anticresa, când suma

No. 24 şi *Dreptul* din 1899, No. 42. Bulet. S-a 1, 1899, p. 481. *C. judiciar* din 1897, No. 36 şi din 1898, No. 34. Bul. Cas. S-a 1, anul 1890, p. 143. Trib. Ialomitza. *Dreptul* din 1890, No. 4. Trib. Ilfov. *C. judiciar* din 1901, No. 47.—Simpla alegaţie că actul a fost omis de a fi trecut în registre nu face admisibilă proba testimonială. Cas. rom. *C. judiciar* din 1901, No 60. Vedi asupra art. 33, t. I al lucr. noastre, p. 227 urm. şi Dim. G. Maxim, *Dreptul* din 1898, No. 41.

2° Filiaţiunea legitimă sau naturală nu poate fi stabilită prin marturi de cât atunci când există un început de probă scrisă, ori când presumţiunile sau indiciile ce resultă din fapte constante, sunt de o astfel de gravitate, în cât se poate primi admiterea dovedei prin marturi (art. 296, 297, 308 C. civ.). Vedi t. I, partea II a lucr. noastre, p. 263 urm. şi 300 urm. — In dreptul nostru anterior, filiaţiunea putea din contra fi dovedită cu marturi. Vedi *suprà*, p. 241, text şi nota 4; p. 245, text şi nota 1. Art. 296, 297, 298 C. civ.

1) Cpr. Cas. fr. *Dreptul* din 1894, No. 41 şi Sirey, 94. 1. 136. D. P. 94. 1. 127. C. Aix. D. P. 92. 2. 378. Sirey, 93. 2. 70. — Proba testimonială, şi prin urmare şi a presumţiilor, este însă admisibilă, de câte ori există un început de dovadă scrisă. Trib. Teleorman. *Dreptul* din 1894, No. 8. C. Agen. D. P. 94. 2. 114. Sirey, 94. 2. 92. Baudry, III, 664. Baudry et Wahl, *Contrat de louage*, I, 211 (ed. a 2-a). Arntz, IV, 1129. Laurent, XXV, 74, 88. Demante, VII, 162 bis IV.—*Contrà*. Guillouard, *Contrat de louage*, I, 78. Troplong, *Louage*, I, 112. T. Huc, X, 279. Larombière, V, art. 1347, No. 38. Marcadé, VI, art. 1715, No. 2. Cas. fr. D. P. 92. 1. 407. C. Nancy, Pau şi Alger. D. P. 93. 2. 288 şi 304. C. Alger. Sirey, 96. 2. 45. D. P. 95. 2. 488. D. P. 1901. 2. 45. Vedi asupra acestei controverse, Répert. Sirey, *Bail en général*, 361 urm. Pand. fr., *eod.* v°, 428 urm. Contracte de închiriere verbale care n'au primit nici o punere în lucrare. Controversă.

Ce trebue să decidem în privinţa prorogărei verbale a contractului de locaţiune? Dovada prorogărei verbale este ea supusă, ca şi acea a însuş contractului, regulelor prevědute de art. 1416 C. civ? Chestiunea este earăş controversată. Curtea din Alger a admis afirmativa (D. P. 1901. 2. 45).—Vedi însă Baudry et Wahl (*Louage*, I, 253, ed. a 2-a; No. 177, ed. I-a), după care prorogarea contractului ar putea fi dovedită conform dreptului comun. Prorogarea verbală a contractului de închiriere. Controversă.

2) Transacţia poate fi scrisă sau verbală. Transacţia scrisă poate fi constatată atât prin act autentic cât şi prin un act sub semnătură privată. Baudry et Wahl, *Transactions*, 1217. T. Huc, XII, 283. Fuzier-Herman, IV, art. 2044, No. 73.— In caz când părţile ar fi constatat transacţia lor prin un act sub semnătură privată, acest act va fi încheiat în dublu exemplar (art. 1179). Baudry et Wahl, *op. cit.*, 1217, 1225. Transacţie.

pentru care ea este constituită e mai mare de una sută

Petits contrats, II, 489.—Nulitatea actului, în asemenea caz, se acopere însă prin recunoaşterea părţilor şi executarea convenţiei lor. C. Paris. D. P. 96. 2. 360.

Transacţie făcută prin scrisoare.

Transacţia poate să resulte şi din o scrisoare (Baudry et Wahl, *op. cit.*, 1217. Guillouard, *op. cit.*, 90. T. Huc, XII, 283).—*Contrà.* Laurent, XXVIII, 370.

Art. 722 Pr. civ.

Transacţiile asupra drepturilor reale sunt supuse transcrierei (art. 722 Pr. civ. modificat prin legea din 15 martie 1900).

Laurent, XXVIII, 369. Colmet de Santerre, VIII, 278 bis II. T. Huc, XII, 283. Guillouard, *Transactions*, 90. P. Pont,

Doved. transacţiei. Controversă.

Cum se dovedeşte transacţiunea? Art. 1705 respunde că transacţiunea trebue să fie constatată *prin act scris.* Această disposiţie a dat loc la dificultăţi. Legiuitorul 'şi-a propus, cu bună samă, de a interdice proba testimonială şi a presumţiilor, contrar dreptului comun (art. 1191), chiar când transacţiunea ar fi relativă la o sumă mai mică de 150 lei (Cpr. C. Iaşi. *C. judiciar* din 1894, No. 6. T. Huc, XII, 281. Baudry, III, 991. Baudry et Wahl, *op. cit.*, 1219. Arntz. IV, 1542. Demante, VIII, 278 bis I. Massé-Vergé, V, § 767, p. 86, nota 6, colona 2. Troplong, *Transactions*, 27), ear nu de a face din transacţiune un contract solemn, în care actul scris să fie cerut ca o formalitate substanţială, după cum au dispus atât Codul italian (art. 1314), cât şi acel portughez (art. 1712, 1713). Cu alte cuvinte, actul scris nu este cerut în specie *ad solemnitatem*, ci *ad probationem* (cpr. Cas. rom. şi C. Bucureşti. Bulet. S-a 1, 1884, p. 999. *Dreptul* din 1900, No. 51 şi *C. judiciar* din 1900, No. 53. Baudry, III, 991. Baudry et Wahl, *op. cit.*, 1219. Laurent, XXVIII, 367. Thiry, IV, 274. Mourlon, III, 1167. T. Huc, XII, 281. Demante, VIII, 278 bis I. Guillouard, *Transactions*, 81, şi toţi autorii.—*Contrà.* C. Caen. D. P. 45. 2. 109, colona 1); de unde resultă că ea va putea fi dovedită prin celelalte mijloace de probaţiune ale dreptului comun, adecă prin mărturisirea, interogatorul părţei şi jurământul decisoriu. (Cas. rom. şi C. Bucureşti. Bulet. S-a II, 1891, p. 672. *Dreptul* din 1880, No. 9 şi din 1900, No. 51. *C. judiciar* din 1900, No. 53). Tot în acest sens este şi jurisprudenţa străină. Cpr. *Pand. Périod.* 88. 2. 284. Sirey, 45. 2. 653. Sirey, 39. 2. 140. Doctrina este de asemenea aproape unanimă asupra acestui punct. Cpr. Demolombe, XXX, 598. Arntz, IV, 1542. P. Pont, *Petits contrats*, II, 507. Laurent, XXVIII, 378, 379. Accarias, *Transactions*, 85. Vedi şi autorii *suprà* citaţi.—Unii admit chiar şi jurământul supletor (vedi Marbeau, *Transactions*, No. 203, 206), ear alţii nu admit nici acel decisoriu (Troplong, *Transactions*, 29). Vedi combaterea acestui din urmă sistem în Aubry et Rau, IV, § 420, p. 660, nota 7.

cinci-ḑeci lei (art. 1698) (cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1898, p. 1425); depositul voluntar (art. 1597), nu însă

Chestia este însă de a se şti dacă transacţia poate fi dovedită cu marturi, de câte ori există un început de probă scrisă în sensul art. 1197. Curtea din Bordeaux a admis de curênd, cu drept cuvênt, afirmativa (veḑi Sirey, 99. 2. 207. D. P. 99. 2. 149, 150 şi *C. judiciar* din 1901, No. 23), conform jurisprudenţei Curţei de casaţie din Francia, la care ea se referă în motivele sale. In adevĕr, cu toate că art. 1705 deroagă, după cum am vĕḑut, de la art. 1191, el nu deroagă de la art. 1197, care referindu-se la contracte în genere, admite proba testimonială şi a presumţiilor (art. 1203), ori care ar fi valoarea convenţiunei, de câte ori există un început de probă scrisă. Ori, pentru a sustrage transacţiunea de la această regulă generală, aplicabilă la toate contractele, ar trebui o disposiţie expresă, care însă nu există nicăiri. La aceste consideraţiuni trebue să mai adăogăm că începutul de dovadă scrisă va face ca dovada testimonială să fie mai puţin periculoasă şi mai puţin necertă în resultatele sale. Veḑi în acest sens, Cas. fr. D. P. 65. 1. 105. Sirey, 78. 1. 252. D. P. 78. 1. 160. Sirey, 79. 1. 216. D. P. 79. 1. 128. D. P. 86. 1. 416. Sirey, 86, 1. 128 (soluţie implicită). C. Lyon. D. P. 81. 2. 26. Sirey, 81. 2. 118. Trib. Annecy. *Pand. Périod.* 88. 2. 284, etc. Tot în acest sens se pronunţă şi o mare parte din doctrină. Cpr. T. Huc, XII, 281. Vigié, III, 1180. Baudry, III, 992. Baudry et Wahl, *op. cit.*, 1222. P. Pont. *op. cit.*, II, 502. Colmet de Santerre, VIII, 278 bis IV. Arntz, IV, 1542. Merlin, *Quest. de droit*, v⁰ *Transaction*, § 8, No. 3.—*Contrà.* Bonnier, 138. Larombière, V, art. 1347, No. 41. Accarias, *op. cit.*, 84. Demolombe, XXX, 109. Guillouard, *op. cit.*, 86 şi *Revue critique*, t. VIII (anul 1879), p. 513 urm. Marcel Planiol, II, 2292, p. 685, nota 3. Laurent, XXVIII, 376. Thiry, IV, 274. Aubry et Rau, IV, § 420, p. 661. Troplong, *op. cit.*, 30. Marbeau, *op. cit.*, 203, 204. Massé-Vergé, V, § 767, p. 85, nota 6. Mourlon, III, 1167. In acest sens s'au pronunţat mai multe Curţi de apel. Veḑi D. P. 45. 2. 108. D. P. 61. 2. 55. D. P. 69. 2. 230. D. P. 78. 2. 64. D. P. 79. 2. 140. Sirey, 95. 4. 24. Cpr. şi C. Iaşi. *C. judiciar* din 1894, No. 6, consid. de la p. 47, colona 1. Veḑi asupra acestei controverse, Fuzier-Herman, IV, art. 2044, No. 67 urm. şi Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Transaction*, No. 16 urm.

Dovedirea transacţiei prin marturi când există un început de probă scrisă. Controversă.

In Belgia, jurisprudenţa este împărţită (veḑi în sensul părerei noastre, Cas. belg. şi C. Liège. *Pasicrisie belge*, anul 1844, 1, 152 şi anul 1848, 2, 49); ear în sens contrar, adecă că începutul de dovadă scrisă nu face admisibilă proba testimonială, Trib. din Anvers. Sirey, 1895. 4. 24.

Jurisprudenţa belgiană.

Cât pentru materiile comerciale, nu mai încape, după noi, nici o îndoeală ca transacţiunea poate fi dovedită prin ori-

Transacţie comercială. Controversă.

şi acel necesar (art. 1621)[1]; contractele de societate (art. 88 C. com.)[2]; contractele pentru construirea şi înstrăinarea unui vas (art. 491, 493 C. com.); contractele de asigurare (art. 445 C. com.); contractul de gagiu comercial, însă numai faţă de cei de al treilea, şi dacă suma pentru care el este constituit trece peste cinci sute lei noi (art. 478 C. com.)[3]; contractele de înrolare a persoanelor ce compun echipagiul unui vas (art. 532 C. com.); contrac-

---

ce mijloace, conform art. 46 C. com., şi aceasta chiar în casurile art. 1191 C. civ., pentru că art. 1705 nereferindu-se de cât la transacţiunile civile, este inaplicabil în materie comercială. T. Huc, XII, 282. Baudry et Wahl, *Transactions*, 1224. Massé, *Dr. comm.*, IV, 2695. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, III, 52 şi nota în Sirey, 73. 2. 161. Bolaffio, *Il Codice di commercio italiano commentato*, I, p. 541, nota 4, şi decisiile italineşti citate de acest autor. Massé-Vergé, V, § 767, p. 86, nota 6, *in fine*. C. Paris. Sirey. 94. 2. 19 şi D. P. 94. 2. 498.—*Contrà*. Laurent, XXVIII, 375. Accarias, *op. cit.*, 84. Guillouard, *op. cit.*, 85 bis. P. Pont, *op. cit.*, II, 501. Aubry et Rau, IV, § 420, p. 661. C. Bordeaux şi Bourges. Sirey, 57. 2. 575. Sirey, 73. 2. 161 şi D. P. 73. 2. 103. Trib. Gand. *Pasicrisie belge*, 78. 3. 352.

Perderea actului care constată transacţia, etc.

In fine, este generalmente admis că transacţiunea poate fi dovedită prin marturi sau presumţiuni de câte ori actul încheiat pentru constatarea ei a fost perdut prin o causă de forţă majoră neprevěḑută (art. 1198, § 4) (Laurent, XXVIII, 377. Baudry, III, 992. P. Pont, *op. cit.*, 85. Demante, VIII, 278 bis III. Aubry et Rau, IV, § 420, p. 661. F.-Herman, IV, art. 2044, No. 72. Larombière, V, art. 1347, No. 41. *in fine*), sau când creditorul a fost în imposibilitate de a'şi procura o dovadă scrisă despre existenţa transacţiunei (art. 1198, § 3). Cpr. Guillouard, *op. cit.*, 85.—Veḑi însă T. Huc, XII, 282, care ḑice că această din urmă ipoteză pare a fi himerică. Veḑi asupra tuturor acestor chestiuni, adnotaţia noastră din *C. judiciar*, No. 23, anul 1901.

[1]) Veḑi *suprà*, p. 247, nota 2 şi *infrà*, p. 286 urm.

Art. 88, § 2 C. com.

[2]) Pentru societăţile în comandită prin acţiuni şi acele anonime, se cere chiar un act autentic (art. 88, § 2 C. com.).

Asociaţiuni în participare. Art. 256 C. com.

Actul scris fiind cerut şi pentru asociaţiunile în participare (art. 256 C. com.), ele nu pot fi dovedite prin marturi (Cas. rom. Bulet. S-a II, 1893, p. 296. C. Craiova. *C. judiciar* din 1896, No. 36), nici prin jurământ. (Cas. rom. Bulet. S-a II, 1895, p. 1386). Veḑi *suprà*, p. 197 şi *infrà*, p. 270, precum şi rubrica: *Casurile în care se poate deferi jurământul decisoriu.*

[3]) Cpr. C. Galatz. *Dreptul* din 1901, No. 29. Veḑi şi *suprà*, p. 249, nota 1.

tele de închiriere a unui vas (art. 557 C. com.)[1]; contractele de împrumuturi maritime (art. 602 C. com.), etc.

Cât pentru fidejusiune, ea poate fi stabilită prin marturi, de câte ori există un început de probă scrisă. Legiuitorul cerênd, în adevěr, prin art. 1656 ca fidejusiunea să fie expresă, n'a voit de cât ca consimţĕmêntul fidejusorului de a garanta plata să fie manifestat sau exprimat; el n'a înţeles însă a supune fidejusiunea unei anumite forme, nici a cerut întrebuinţarea vre unui termen sacramental; de unde resultă că fidejusiunea poate fi dată nu numai în scris, dar şi în mod verbal, soluţie admisă şi în vechiul drept francez (Pothier, *Oblig.*, II, 401); ear mijloacele de dovedire ale fidejusiunei sunt acele ale dreptului comun; prin urmare, proba testimonială este admisibilă în casurile şi condiţiile în care această probă este admisă de lege[2]. Fidejusiune Art. 1656.

---

[1]) Dovada convenţiunei pentru navlu se poate însă face nu numai prin contract scris sau prin poliţa de încărcare, ci şi prin alte moduri de probaţiune, întru cât închirierea unui vas nu este un contract solemn. Cas. rom. *Dreptul* din 1899, No. 46 (şi nota lui Alex. Degré). Bulet. S-a II, 1898, p. 1126. Astfel, contractul de navlu poate fi stabilit prin mărturisire sau jurămênt, şi chiar prin presumţiuni sau marturi, în casurile excepţionale în care această probă este admisă. Cpr. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, V, 642. Rivière, *Dr. comm.*, p. 503 (ed. a 5-a din 1868). Alex. Degré, *Dreptul*, *loco cit.* P. Ascoli, *Il Codice di commercio ital. commentato*, VI, 531, p. 374. Vidari, *Corso di diritto commerciale*, VI, 5393, p. 250 (ed. a 4-a din 1896).—Pentru acţiunile derivând din executarea unui contract de navlu, se aplică legea domiciliului debitorului. Cas. rom. *Dreptul* din 1899, No. 36. Bulet. S-a II, 1899, p. 336. Dovedirea contractului de navlu.

[2]) Cas. rom. (16 april 1901). *C. judiciar* din 4 octombrie 1901, No. 63. Cpr. şi C. Galatz. *Dreptul* din 1897, No. 61. C. Nancy, D. P. 96. 2. 495. Baudry, III, 946. Baudry et Wahl, *Cautionnement*, 929, 933. Troplong, *Idem*, 135. T. Huc, XII, 181. Pand. fr., *Caution*, 55, 332, 337. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Cautionnement*, 40. Massé-Vergé, V, § 759, p. 63, nota 1. Massé, *Dr. comm.*, IV, 2723. P. Pont, *Petits contrats*, II, 91. Thiry, IV, 239. Laurent, XXVIII, 159. Répert. Sirey, *Cautionnement*, 295, 321. Vigié, III, 1127, p. 584, şi toţi autorii.

Aceiaş soluţie este admisă şi în majoritatea legislaţiilor străine (cpr. art. 826 C. portughez, 1827 C. spaniol, 1861 C. neerlandez, 1349 urm. C. austriac, 1778 urm. C. Calimach, etc.), unde consimţĕmêntul fidejusorului este suficient, afară de Codul federal al obligaţiilor (art. 491) şi de noul Cod german, care cer un act scris. Eată cum se exprimă, în a- Dreptul străin.

Fidejusiune comercială. Această soluție nu este admisă, bine înțeles, de cât în materie civilă: căci, de câte ori judecătorii vor recunoaște fidejusiunei un caracter comercial, ea va putea fi stabilită prin ori ce soiŭ de probe, chiar fără nici un început de dovadă scrisă, conform art. 46 C. com. [1]).

Acest principiu este incontestabil, însă el va fi greu de aplicat, pentru că fidejusiunea fiind în genere un act gratuit, nu are caracterul comercial și remâne un act civil, chiar dacă ea emană de la un comerciant și are de obiect garantarea unei obligații comerciale [2]). Casul aproape sin-

---

Art. 766 C. german. ceastă privință, art. 766 din Codul german: *„Zur Gültigkeit des Bürgschaftsvertrags ist scriftliche Erteilung der Bürgschaftserklärung erforderlich“*. Vedi și art. 203, I, 14, *Allgemeines Landrecht für die Preussischen Staaten.* Art. 766 din noul Cod german adaogă însă că viciul de formă este acoperit întru cât fidejusorul a executat obligația principală.

Dreptul roman. La Romani, în timpurile primitive, fidejusiunea nu putea să aibă loc de cât în forma solemnă a stipulațiunei (*sponsio*). Vedi Troplong, *Cautionnement*, 2 și 136. Windscheid. *Lehrbuch des Pandektenrechts*, II, § 476, nota 1. Cpr. Gaius, III, § 115—127. Mai târdiu însă, actul scris este suficient: *Si quis se scripserit fidejussisse, videri omnia solemniter acta.* (Instit. Justinian, *De fidejussoribus*, 3, 20, § 8). — In fine, sub Justinian, fidejusiunea poate fi atât scrisă cât și verbală (L. 27. Cod., *De fidejussoribus*, 8, 41). Fidejusiunea verbală nu avea însă valoare de cât pentru două luni, și se stêngea după acest timp, acel care se obliga verbal fiind presupus a nu se obliga pentru un timp îndelungat. *„Duobus mensibus effluentibus ab hujus modi nexu, fidejussores liberari“* (L. 27, *in medio*, Cod., *loco cit.*).—

Dreptul vechiŭ. Această din urmă dispoziție n'a fost reprodusă în legile noastre anterioare. (Cpr. Andr. Donici, capit. 20, *despre chezășie*; Cod. Calimach, art. 1778 urm.; Cod. Caragea, partea III, capit. 12, *pentru chezășie*, etc.). „Chezăș este, dice acest din urmă Cod (partea III, capit. 12, § 1), cine către altul, pentru datoria sau obrazul altuia, *făgăduește* încredințare“. Nu se cere deci, în această privință, nici un act scris.

1) Pand. fr., *Caution*, 338 urm. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, I, 182, p. 162 și *Pr. de dr. comm.*, I, 138. P. Pont, *Petits contrats*, II, 91. Laurent, XXVIII, 159. Baudry et Wahl, *Cautionnement*, 933, *in fine*. Massé, *Dr. comm.*, IV, 2723. Répert. Sirey, *Cautionnement*. 323 urm. Répert. Dalloz. *Supplément*, *Cautionnement*, 40 și *Actes de commerce*, 472. Cas. fr. D. P. 89. 1. 115. Sirey, 88. 1. 432. *Pand. Périod.* 89. 1. 32.

2) Laurent, XXVIII, 159, 165. P. Pont, *op. cit.*, 81. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, I, 182. Ponsot, *Cautionnement*, 78 urm. (ed. din 1844). Ruben de Couder. *Dictionn. de dr.*

gur în care el va putea fi aplicat este acela în care fidejusorul, care ar fi garantat verbal o operație comercială, ar avea un interes în causă [1]).

Naşte acum întrebarea: cum se va determina valoarea sumei de una sută cinci-ḑeci lei? Nici o dificultate nu există în caz când este vorba de o sumă de bani. Dacă este vorba de un lucru, judecătorul va aprecia valoarea lui după elementele ce va avea, putênd la nevoe ordona şi o expertisă. In ori ce caz, pentru a se determina valoarea sa, se va avea în vedere nu numai lucrul principal, dar şi accesoriile lucrului, de exemplu, procentele ajunse la scadență, etc. **Determinarea valorei sumei de 150 lei.**

Valoarea care va fi ținută în samă este aceea ce lucrul avea în momentul când s'a petrecut faptul juridic ce urmează a fi probat, ear nu acea din momentul cererei în judecată.

Astfel, dacă presupunem că am depus în mânele d-tale un bon al exposiției din Paris din 1900, care astăḑi valoreză 20 de lei, şi că mai tărḑiu acest bon a câştigat suma de 10000 lei, voiŭ putea dovedi depositul prin marturi, pentru că, în momentul îndeplinirei sale, faptul juridic avea de obiect o sumă mai mică de una sută cinci-ḑeci de lei, şi prin urmare, nu eram obligat în acel moment a'mi procura un act scris constătător al depositului [2]).

După ce art. 1191 a dispus că proba testimonială nu

---

comm., v° *Caution,* 36 urm. Demangeat asupra lui Bravard-Veyrières, *Dr. comm.*, VI, p. 549 (ed. a 2-a din 1888—1892). Baudry et Wahl, *op. cit.*, 1197, şi numeroasele decisiĭ citate de aceşti autori, p. 575, n. 1 şi p. 576, n. 1. Curtea Lyon şi Paris. D. P. 53. 2. 157 şi D. P. 95. 2. 511.—*Contrà*. C. Lyon. D. P. 53. 2. 158. Trib. com. din Marsilia a decis de asemenea (10 aug. 1887) că fidejusiunea unui act de comerț este un act comercial. Veḑi Baudry et Wahl, *op. cit.*, p. 575, nota 1, *in fine*.

1) Baudry et Wahl, *op. cit.*, 1198. Laurent, XXVIII, 166. Lyon-Caen et Renault, *op. cit.*, I, 182, p. 162. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Acte de commerce*, 468. Cas. fr. D. P. 72. 1. 253. Sirey, 72. 1. 106. D. P. 89. 1. 115. Sirey, 88. 1. 432.—*Contrà*, C. Paris (9 iulie 1887), decisie citată de Baudry et Wahl, *op. cit.*, p. 577, *ad notam*.

2) Cpr. Baudry, II, 1260. Thiry, III, 151. Planiol, II, 1170, 1171. T. Huc, VIII, 282. Aubry et Rau, VIII, § 762, p. 309. Demolombe, XXX, 33. Demante, V, 315 bis XI şi XII. Laurent, XIX, 442. Larombière, V, art. 1341, No. 15.—Veḑi însă Bonnier, 164.

este, în principiu, admisibilă în materie civilă de cât până la 150 lei, legiuitorul formulează oare-care dispoziţiuni având de scop tocmai respectarea acestei regule.

Art. 1192. Astfel, după art. 1192, cererea în judecată având de obiect un capital mai mic de 150 lei şi dobânḑi, care unite la capital, întrec această sumă, nu poate fi stabilită prin marturi. Creditorul este, în adevĕr, în culpă de a fi lasat să se acumuleze dobânda peste 150 lei şi de a nu fi cerut un înscris. Decisia legei este însă nedreaptă şi contrară principiului tacitamente statornicit de art. 1191, după care trebue să se aibă în vedere momentul când s'a petrecut faptul juridic spre a se şti dacă obiectul lui întrece sau nu suma de 150 lei [1]).

Dobânḑile ajunse la scadenţă în urma cererei în judecată. Controversă. Cât pentru dobânḑile care vor ajunge la scadenţă în urma cererei în judecată, ele nu pot impedica administrarea probei testimoniale, chiar dacă unite cu capitalul, ar forma o sumă mai mare de 150 lei, pentru că creditorul nu este în culpă. In adevĕr, în momentul cererei, obiectul litigiului neîntrecênd suma de 150 lei, el nu poate fi responsabil de efectele întârḑierei procedurei [2]).

Dobânḑi moratorii. Art. 1192 nu se aplică de asemenea la dobânḑile moratorii, care au curs în virtutea cererei în judecată, nici la daunele datorite pentru întârḑierea adusă în executarea obligaţiei, pentru că, şi într'un caz şi în altul, creditorul nu este în culpă [3]).

Clausă penală. Dacă însă s'a stipulat o clausă penală pentru casul când debitorul va întârḑiea executarea obligaţiunei sale, suma datorită cu titlu de pedeapsă va fi adaosă la capital spre a se decide dacă un act scris a trebuit sau nu să fie redactat, fiind că suma stipulată cu titlu de pedeapsă constitue, ca şi dobânda convenţională, o prestaţie acceso-

---

[1]) Cpr. Planiol, II, 1172, nota 1.

[2]) Thiry, III, 152. Arntz, III, 383. Duranton, XIII, 319. Marcadé, V, art. 1342, No. 2. Larombière, V, art. 1342, No. 1. Demante, V, 316 bis III. Mourlon, II, 1602. Baudry, II, 1262. Demolombe, XXX, 38. Aubry et Rau, VIII, § 762, p. 310, nota 27. T. Huc, VIII, 283.—*Contrà*. Laurent, XIX, 454.

[3]) Thiry, III, 152. Baudry, II, 1262. Demolombe, XXX, 40, 41. Bonnier, 160. Laurent, XIX, 456. Aubry et Rau, VIII, § 762, p. 311, text şi nota 30. Larombière, V, art. 1342, No. 4.

rie, a cărei cifră e fixată de mai înainte şi care formează cu principalul obiectul convenţiunei [1]).

Acel care a făcut o cerere în judecată pentru o sumă mai mare de 150 lei, nu este admis a o dovedi prin marturi, chiar de'şi va restrênge cererea la această sumă, fiind că obligaţia întrecênd suma de 150 lei, creditorul este în culpă de a nu 'şi fi procurat un act scris. Această disposiţie nu este de cât o consecinţă a regulei statornicite de art. 1191. Art 1193.

Dovada testimonială nu poate fi admisă nici chiar când cererea în judecată ar fi pentru o sumă mai mică de 150 lei, dacă această sumă ar fi un rest din o creanţă mai mare [2]), neconstatată prin act scris. Astfel, dacă din o sumă de 300 lei ce'mi datoreai, mi-ai plătit cea mai mare parte şi 'mi ai remas dator numai cu 20 de lei, eu reclamând această sumă, pe care d-ta o tăgădueşti, nu voi putea administra proba testimonială, pentru că creanţa mea fiind din capul locului mai mare de 150 lei, sunt în culpă de a nu fi luat de la d-ta un act scris. Lucrul ar fi însă cu totul altfel dacă debitorul ar fi executat *de îndată* obligaţia sa, remânênd numai debitor pentru o sumă egală sau mai mică de 150 lei. Astfel, de exemplu, dacă presupunem că'ţi-am vêndut un corp cert şi determinat pentru 200 lei şi d-ta plătindu'mi cea mai mare parte din preţ, 'mi ai remas dator cu 20 de lei, eu voi putea dovedi creanţa mea cu marturi, la caz când d-ta ai tăgădui-o, fiind că nu te am credut de cât pentru această sumă, pentru care un act scris nu era necesar [3]). Art. 1194.

---

[1]) Baudry, *loco cit.* T. Huc, VIII, 283. Demolombe, XXX, 40. Bonnier, 160. Laurent, XIX, 455. Aubry et Rau, VIII, § 762, p. 311. Larombière, *loco cit.*, No. 3.

[2]) Cum se va constata că suma reclamată este un rest din o creanţă mai mare, căci nici creditorul nici debitorul cele mai multe ori nu o vor spune, cel d'intăi pentru a nu face proba testimonială inadmisibilă, ear cel de al doilea, pentru a nu mărturisi datoria sa. Aceasta se va putea constata din depunerile marturilor pe care justiţia i-ar fi admis, şi în asemenea caz, proba testimonială va fi declarată inadmisibilă, ca fiind contrară legei. Cpr. Thiry, III, 152. Arntz, III, 384. Toullier D., V, partea I, 45, 46. Larombière, V, art. 1341, No. 11. T. Huc, VIII, 284.

[3]) Cpr. Baudry, II, 1261. Bonnier, 159. — *Contrà*. T. Huc, VIII, 284.

Art. 1195. Când în aceiaș instanță o parte face mai multe cereri pentru care nu are acte scrise, dacă toate aceste cereri, unite la un loc, trec peste suma de una sută cincideci lei, cu toate că fie care în parte ar fi inferioară acestei sume, dovada prin marturi nu poate fi admisă, chiar când creditorul ar pretinde că aceste creanțe provin din diferite cause și că s'au născut la diferite epoce, pentru că el este în culpă de a nu fi luat de la debitor acte scrise. Această disposiție are de scop respectarea art. 1191, căci dacă creditorul ar putea să facă admisibilă proba testimonială prin faptul că ar susține că suma reclamată provine din mai multe creanțe, proibițiunea art. 1191 ar remânea o literă moartă. Acest text a fost deci fără cuvênt criticat de Toullier (V, partea I, 48) [1]).

Această regulă sufere însă excepție în casul când creditorul a dobêndit asemenea drepturi de la alte persoane, prin succesiune, donațiune sau altfel.

Astfel, dacă 'ți am împrumutat 100 lei vechi, fără nici un înscris, și apoi am devenit moștenitorul părintelui meu care'ți împrumutase o sumă egală, eu voi putea dovedi ambele creanțe prin marturi, pentru că nici o culpă nu poate fi imputată nici mie, nici părintelui meu, de oare ce fie care creanță luată în parte nu avea nevoe de a fi constatată prin act scris.

Tot din art. 1195 mai resultă încă că, adăogându-se valoarea diferitelor drepturi reclamate, trebue să facem abstracție de acel care se justifică prin acte scrise, sau pentru care există macar un început de probă scrisă. Aceasta resultă din primele cuvinte ale textului: când, în aceiaș instanță, o parte face mai multe cereri *pentru care nu are înscrisuri...* [2]).

Art. 1196. Controversă. In fine, pentru ca proibițiunea edictată de art. 1195 să'și producă efectele sale și pentru ca acela care ar fi avênd contra unei persoane mai multe creanțe, să nu poată face mai multe procese și să ceară în fie-care câte o sumă mai mică de 150 lei, art. 1196 voește ca toate cererile ce o persoană ar fi în drept a întroduce, sub ori ce titlu, contra alteia, și care n'ar fi justificate prin acte scrise, să

---

1) Cpr. Marcadé, V, art. 1345, No. 4. Baudry, II, 1265. T. Huc, VIII, 285.

2) Cpr. Baudry, II, 1265.

fie întroduse prin aceiaş petiţie, fără ca celelalte pretenţiĭ, neprobate prin acte scrise, să mai poată fi primite în urmă. Va să dică, legiuitorul nu se mulţămeşte de astă dată de a declara numai proba testimonială inadmisibilă, după cum dispune prin art. precedent, ci voeşte ca însuş acţiunea creditorului să fie respinsă, chiar din oficiŭ, fără a se cerceta dacă ea este întemeiată sau nu; de unde resultă că pretenţiile posterioare ale creditorului nu vor putea fi dovedite prin nici un soiŭ de probă, nici chiar prin mărturisirea sau jurămêntul debitorului [1].

Legiuitorul sileşte pe reclamant a întruni toate cererile sale în una singură, nu atât în scopul de a împedica înmulţirea proceselor mici, după cum voea ordonanţa din 1667, ci mai cu samă în scopul de a sancţiona proibiţiunea edictată de art. 1195; de unde resultă că art. 1196 nu este aplicabil: **Casurile în care art. 1196 nu este aplicabil.**

1º In materie comercială;

2º Când creanţele provin de la persoane deosebite;

3º Când există un început de probă scrisă [2];

4º Când diferitele creanţe întrunite la un loc nu întrec suma de 150 lei [3];

5º Când reclamantul n'a înţeles să calce regula pusă de art. 1191, adecă când fie-care din instanţele angajate are de obiect sume mai mari de 150 lei [4].

Acest text nu se aplică de asemenea creanţelor care

---

1) Planiol, II, 1176. Baudry, II, 1267. T. Huc, VIII, 286. Marcadé, V, art. 1346, No. 4. Laurent, XIX, 468. Aubry et Rau, VIII, § 762, p. 317, text şi nota 47.—*Contrà*. Demante, V. 319 bis IV. Demolombe, XXX, 77. Larombière, V, art. 1345-1346, No. 17. Duranton, XIII, 328. Toullier D., V, partea I, 49.

2) Cpr. Thiry, III, 154. Laurent, XIX, 464. Larombière, V, art. 1346, No. 19. T. Huc, VIII, 286.—*Contrà*. Baudry, II, 1266. Demante, V, 319 bis II. Aubry et Rau, VIII, § 762, p. 315. Duranton, XIII, 327. Planiol, II, 1177.

3) T. Huc, VIII, 286. Laurent, XIX, 462 urm. Thiry, III, 153, 154. Larombière, V, art. 1346, No. 20.—In casurile de mai sus, soluţia va fi însă contrară, dacă art. 1196 se consider ca avênd de unic scop micşorarea proceselor mici. Vedi în acest din urmă sens, Baudry, II, 1266. Arntz, III, 387. Duranton, XIII, 327. Demante, V, 319 bis I. Aubry et Rau, VIII, § 762, p. 316. Planiol, II, 1177.

4) C. Aix. D. P. 1900. 1. 225.

nu erau încă născute în momentul întroducerei acţiunei [1]), de exemplu, creanţelor condiţionale; nici creanţelor care nu sunt încă exigibile; căci creditorul neputênd cere ceea ce nu'i este încă datorit, sau ce i se datoreşte cu termen, nu i se poate face o culpă că n'a cerut ceea ce nu era în drept a cere [2]).

A doua regula—Oprirea de a se dovedi prin marturi în contra sau peste ceea ce cuprinde actul scris (art. 1191, § 2).

Art. 1191 nu se mulţămeşte de a înterdice proba testimonială peste 150 lei, ci mai formulează încă următorul principiu: *De câte ori un fapt juridic a fost constatat prin un act autentic sau sub semnătură privată, proba testimonială nu este admisă în contra sau peste ceea ce cuprinde actul* [3]), *nici în privinţa modificărilor verbale ce s'ar pretinde că s'a adus mai în urmă actului, chiar dacă ar fi vorba de o sumă sau valoare mai mică de una sută cinci-deci lei.* Acelaş principiu era formulat şi la Romani, unde, cu toată favoarea cu care era vĕdută proba testimonială, nu se puteau asculta marturi contra unui act scris de cât atunci când actul era defaimat de fals: „*Testes, cùm de fide tabularum nihil dicitur, adversus scripturam interrogari non possunt*" [4]).

Sensul acestei regule. Sensul acestei regule este că, de câte ori s'a făcut un act scris pentru constatarea unei convenţiuni sau a ori cărui fapt juridic, fie chiar pentru o sumă sau o valoare mai mică de 150 lei vechi, proba testimonială nu poate fi admisă pentru a se stabili că faptul juridic este altul de cât acel constatat, sau că părţile au mai convenit şi asupra altor lucruri de cât acele constatate prin act, fie mai îna-

---

[1]) Demolombe, XXX, 76. Larombière, V, art. 1346, No. 23. Marcadé, V, art. 1346, No. 2. Thiry, III, 154. Baudry, II, 1266. Aubry et Rau, VIII, § 762, p. 317.

[2]) Planiol, II, 1178. Thiry, III, 154. Baudry, II, 1266. Arntz, III, 387. Laurent, XIX, 466. Duranton, XIII, 327. Marcadé, V, art. 1346, No. 3.—*Contrà.* Aubry et Rau, VIII. § 762, p. 316, text şi nota 44. Larombière, V, art. 1346. No. 21. Demante, V, 319 bis III. Demolombe, XXX, 73.

[3]) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1898, p. 1385. Bulet. S-a 1, 1891, p. 1015 şi 1337.

[4]) *Pauli Sent.*, *De testibus*, 5, 15, § 4. Vedi şi C. Harmenopol, *De testibus*, I, 6, § 57, unde se dice: „*Testimonium non scriptum adversus scriptum testimonium valere nequit*".

inte, fie mai în urmă, fie o dată cu încheerea actului. Astfel, dacă actul scris constată că'ţi-am imprumutat 150 lei, nu poţi să dovedeşti prin marturi că'ţi-am împrumutat numai 100 lei. De asemenea, dacă actul de împrumut nu vorbeşte de dobêndă, nu voiŭ putea să dovedesc prin marturi că te ai obligat a plăti o dobêndă oare-care, pentru că aceasta ar însêmna a dovedi contra actului. Prin urmare, de câte ori părţile au constatat raportul juridic d'intre ele prin un act scris, ori ce modificări sau schimbări s'ar aduce acestui act trebue să fie constatate prin un alt act [1]; căci actul pe care părţile l'au încheiat din capul locului este presupus a constata în mod desăvêrşit raportul lor juridic.

Proba testimonială este însă admisibilă de câte ori este vorbe de o obligaţie a cărei valoare nu întrece suma de 150 lei, pentru a stabili un fapt posterior, care a avut de obiect stêngerea sau desfiinţarea obligaţiunei constatate prin actul scris, precum ar fi, de exemplu, plata, remiterea datoriei, etc.; căci, în acest caz, nu se combate actul scris, ci se pretinde numai că un fapt nou a adus stêngerea obligaţiunei constatate prin act [2]). *Admiterea probei testimoniale p. a se stabili stêngerea sau desfiinţarea oblig. Controversă.*

Unii ar voi ca proba testimonială să fie de asemenea admisă spre a se stabili că o convenţie constatată prin un act scris a fost mai în urmă modificată prin o convenţie posterioară, precum ar fi, de exemplu, în casul în care s'ar susţinea că s'a schimbat termenul de plată [3]).

Această soluţie este însă inadmisibilă ca una ce este contrară art. 1191. In adevĕr, acest text nu admite proba testimonială de câte ori este vorba de a se stabili că s'ar fi dis ceva *în urma confecţiunei actului* [4]).

Legea neoprind însă proba testimonială în contra sau

---

1) Cpr. Cas. fr. D. P. 81. 1. 481.

2) Cpr. Pothier, II, 798. Baudry, II, 1271. Arntz, III, 389. Thiry, III, 156. Demolombe, XXX, 87. Marcadé, V, art. 1341, No. 5 şi 6. Bonnier, 144. Mourlon, II, 1606. Vigié, II, 1632. Demante, V, 315 bis XIX. Laurent, XIX, 483. Duranton, XIII, 334, 335. Aubry et Rau, VIII, § 763, p. 322, text şi note. T. Huc, VIII, 287.—*Contrà*. Planiol, II, 1189. Larombière, V, art. 1341, No. 29. Favard, Répert., *Preuve*, § 1, No. 7. Merlin, Répert., *Preuve*, S-a II, § 3, art. 1, No. 20. Mourlon, *Revue critique*, anul 1854, t. VI, p. 114 urm.

3) Laurent, XIX, 481. Demante, V. 315 bis XX.

4) Thiry, III, 156. Baudry, II, 1270. Aubry et Rau, VIII, §

peste ceea ce cuprinde actul de cât din causă că părţile au avut posibilitatea de a'şi procura o dovadă scrisă despre clausele accesorii sau despre modificările aduse actului primitiv, de aici resultă următoarele consecinţe:

Casurile în care proba testim. este admisibilă. Dol, fraudă, eroare, violenţă, etc.

1⁰ Proba testimonială şi în consecinţă şi a presumţiilor (art. 1203)[1]), este admisibilă fără nici o restricţie, de câte ori un act, fie el chiar autentic, este atacat pentru causă de dol sau fraudă [2]), sau când consimţĕmêntul a fost dat din eroare, smuls prin violenţă sau surprins prin dol (art. 953 urm.) [3]), sau în fine, când convenţia se întemeiază pe o causă ilicită (art. 966) [4]), în care caz nulitatea poate fi propusă de fie-care din părţile care au intervenit în convenţie. (Cpr. C. Bucureşti. *Dreptul* din 1901, No. 29).

2⁰ Cei de al treilea a căror interes este prejudicat

763, p. 320. Marcadé, V, art. 1341, No. 4. Larombière, V, art. 1341, No. 28. Cas. fr. D. P. 74. 1. 12. Sirey, 74. 1. 156. Sirey, 88. 1. 424. D. P. 88. 1. 481. C. Iaşi. *Curierul judiciar* din 1894, No. 6.

[1]) Veḑi *infrà*, p. 271, nota 4 şi 284, text şi nota 5.

[2]) Massé, *Dr. comm.*, IV, 2539. T. Huc, VIII, 297. Thiry, III, 157 bis, şi toţi autorii. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1892, p. 867. Cas. fr. D. P. 1900. 1. 412. Sirey, 1900. 1. 461.—Judecătorii pot însă respinge proba testimonială de câte ori partea care o invoacă nu precisează faptele ce ea voeşte a stabili (C. Bucureşti, *Dreptul* din 1888, No. 28; *Dreptul* din 1901, No. 56), sau nu articulează faptele care constituesc manoperele frauduloase. Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1889, p. 901.—Dacă există dol sau fraudă, aceasta este o chestie de fapt, care se apreciază în mod suveran de judecătorii fondului. Cas. fr. D. P. 1900. 1. 412. Sirey, 1900. 1. 461. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1899, p. 490.

[3]) Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1878, p. 226 şi Bulet. 1883, p. 1025. C. Iaşi, Bucureşti şi Galatz. *Dreptul* din 1883, No. 72. *Dreptul* din 1884, No. 62 şi din 1892, No. 83. *C. judiciar* din 1894, No. 21. Veḑi şi t. V a lucr. noastre, p. 278, text şi nota 1. C. Liège, *Pas. belge*, 69. 2. 60. Arntz, III, 389. Mourlon, II, 1607. Thiry, III, 156, *in fine*. Bonnier, 141. — Proba testimonială este admisibilă, independent de dol sau fraudă, pentru a stabili existenţa unei erori materiale comise cu ocasia redactărei unui act. Bonnier, 142 bis. Ricci, *Delle prove*, 166.—Autenticitatea actului nu împedică pe una din părţi de a dovedi că ea s'a înşalat asupra naturei convenţiunei constatate într'ênsul. Trib. super. Berlin. J. Clunet, 1877, p. 241. Demolombe, XXIV, 125.

[4]) Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1878, p. 334. Laurent, XVI, 121. C. Gabrielescu, *Dreptul* din 1890, No. 66. Veḑi şi t. V a lucr. noastre, p. 133, text şi nota 4.

prin actul încheiat de alţiĭ, pot în tot-deauna să'l combată prin marturi, pentru că ei au fost în imposibilitate de a'şi procura o dovadă scrisă despre sinceritatea lui. Astfel, dacă un act prevede că tatăl meu a vêndut fratelui meu un imobil al sĕu, voiŭ putea să dovedesc cu marturi că preţul n'a fost numĕrat şi că această vên̦dare ascunde în realitate o donaţiune, în care caz fratele meu va fi dator a raporta la masa succesiunei părintelui nostru, imobilul ce el deţine cu titlu de dar (art. 751) [1]).

3⁰ In fine, art. 1191 nu se opune la admiterea probei testimoniale, de câte ori este vorba de interpretarea clauselor unui act instrumentar care ar fi întunecoase [2]). **Interpretarea clauselor întunecoase.**

Art. 1191 nu poate să'şi primească aplicare de cât atunci când se combate prin marturi un act propriu dis, încheiat cu concursul tuturor părţilor interesate, în scopul de a servi de probă. El nu se aplică deci înscrisurilor care nu constituesc un act propriu dis şi care totuşi figurează între probele scrise, precum sunt registrele sau hârtiile casnice şi menţiunile liberatoriĭ emanate de la creditor (art. 1185, 1186) [3]). **Controversă.**

Despre casurile în care proba testimonială este admisă. Excepţie la regulele de mai sus.

Regulele formulate de art. 1191 primesc oare-care excepţiĭ. Aceste excepţiĭ sunt relative:

1⁰ La casurile în care părţile au derogat anume la proibiţiunea probei testimoniale;

2⁰ La materiile comerciale (art. 46 C. com.) şi penale;

3⁰ La casurile când există un început de probă scrisă (art. 1197);

4⁰ Şi în fine, la casurile în care reclamantul a fost în imposibilitate de a'şi procura o dovadă scrisă (art. 1198).

---

[1]) Pothier, II, 811. Mourlon, II, 1607. Arntz, III, 389. Baudry, II, 1272. T. Huc, VIII, 288, 297. Thiry, III, 157 bis. Laurent, XIX, 585 urm. Bonnier, 140. Cas. fr. Sirey, 76. 1. 111. Sirey, 89. 1. 407 şi 426.

[2]) Cpr. C. Pau şi Paris. D. P. 91. 2. 115. Sirey, 90. 2. 60. Cas. fr. D. P. 87. 1. 8. Baudry, II, 1272, *in fine*. T. Huc, VIII, 287, p. 365. Bonnier, 143. Aubry et Rau, VIII, § 763, p. 323, nota 10. Larombière, V, art. 1341, No. 33, 34.—*Contrà*. Laurent, XIX. 479, 480.

[3]) Baudry, II, 1272. T. Huc, VIII, 288.

Prima excepţie — Casurile în care părţile au admis proba testimonială în contra disposiţiilor formale ale legei. (Controversa).

Mai multe tribunale au decis că proibiţiunea probei testimoniale interesează ordinea publică şi că, prin urmare, părţile nu pot, prin convenţiile lor particulare, să deroage de la disposiţiile proibitive ale legei (art. 5 C. civ.)[1].

Această soluţie, admisă şi de unii autori[2], este însă inadmisibilă, pentru că din împrejurarea că textul se adresează necontestat judecătorilor, nu urmează de aici că judecătorul este oprit de a primi dovada testimonială în casurile în care părţile interesate au declarat-o admisibilă prin convenţia lor; căci consimţământul aceluia care primeşte dovada testimonială în casurile în care ea este oprită de lege, constitue din partea sa un fel de mărturisire, şi prin urmare, un început de probă scrisă, care face proba testimonială admisibilă, de câte ori, bine înţeles, nu este vorba de o materie privitoare la ordinea publică, în care transacţiunea părţilor este cu neputinţă[3].

---

[1]) Vedi în acest sens, Trib. Ialomitza. *Dreptul* din 1886, No. 9. Trib. Boulogne-sur-Mer (sentinţă casată). D. P. 80. 1. 447. Trib. Louvain. *Journal Clunet*, anul 1882, p. 634. C. Gand. *Pasicrisie belge*, 42. 2. 43. Trib. Luxembourg. Sirey, 93. 4. 23. C. Liège şi Cas. belg. *Pasicrisie belge*, 80. 2. 94. *Pas. belge*, 56. 1. 178.

[2]) Laurent, XIX, 397 urm. Marcadé, V, art. 1348, No. 8. Larombière, V, art. 1347, No. 1. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, § 325, p. 482, nota 8; III, p. 6, nota 10 (ed. a 2-a). Demolombe, XXX, 215. Krug-Basse, *Office du juge*, 139. Toullier D., V, partea I, 36 urm. Baudry, II, 1255. Aubry et Rau, VIII, § 761, p. 295, text şi nota 5. Boncenne, *Th. de la procéd. civile*, IV, p. 223 urm. Taulier, *Th. raisonnée du C. civ.*, IV, p. 531 urm. Poujol, *Oblig.*, art. 1341, No. 17. Glasson, *Pr. civ.* (Paris, Pichon, 1902), I, p. 567. V. G. Giorgi, I, 403, care citează în acest sens o decisie a Curţei din Turin din 20 april 1880. Autorul se înşală însă când afirmă că acest sistem este primit şi de jurisprudenţa franceză, pentru că aceasta din urmă s'a pronunţat până acum în sens contrar, după cum vom vedea mai la vale. (Vedi nota următoare).

[3]) Cpr. T. Huc, VIII, 290. Arntz, III, 379. Bonnier, 177. Demante, V, 325 bis II. Duranton, XIII, 308, 329. Boitard, Colmet-Daage et Glasson, *Pr. civ.*, I, 474, p. 518 (ed, a 15-a, 1890). Carré-Chauveau, *Lois de la procéd.*, II, *Quest.* 976. p. 497 urm. Massé, *Dr. comm.*, IV, 2540. Rodière, *Cours de compét. et de procéd. en matière civile*, I, p. 387. Thomines

Din împrejurarea că dispoziţiile privitoare la proba testimonială nu interesează ordinea publică, resultă că mijlocul tras din violarea regulelor privitoare la admiterea acestui mijloc de probă, nu poate fi propus pentru prima oară în casaţie, partea care nu l'a propus înaintea instanţelor de fond fiind presupusă că a renunţat la dênsul [1]).

A doua excepţie.—Materie comercială şi penală.

Art. 46 C. com.—Obligaţiunile comerciale şi liberaţiunile se probează: cu marturi, de câte ori autoritatea judecătorească ar crede că trebue să admită proba testimonială, şi aceasta chiar in casurile prevĕdute de art. 1191 C. civ. (Art. 44 C. com. ital. Art. 109 C. com. fr.).

Art. 55 C. com.—Când Codicele comercial cere proba prin scris, proba testimonială nu poate fi admisă de cât în casurile în care ea este permisă şi de Codicele civil. (Art. 1191 urm. C. civ. Art. 53 C. com. ital.).

In materie comercială, proba testimonială şi în consecinţă şi a presumţiilor de fapt (art. 1203) [2]), este, în principiu, admisibilă fără nici o restricţie, ori care ar fi valoarea litigiului, după apreciarea judecătorilor [3]), chiar contra şi peste ceea ce cuprinde actul scris [4]).

Desmasures, *Pr. civ.*, I, 295. Curasson, *Compét. des juges de paix*, I, 15. Favard, Répert. v° *Enquête*, S-a 1, § 1, No. 3. D. Tăzlăoanu, *Dreptul* din 1899, No. 42, p. 340 şi *Revista de drept şi sociologie* din 15 noembrie 1900, p. 137. In acest sens se pronunţă şi jurisprudenţa. Veḑi Sirey, 79. 1. 213. Sirey, 80. 1. 413. D. P. 80. 1. 447. D. P. 93. 1. 445. Sirey, 93. 1. 285. D. P. 94. 1. 327. *Pand. Périod.* 95. 1. 129 şi 304. Veḑi asupra acestei controverse, t. I, partea I, a lucr. noastre, p. 118 şi tratatul nostru în limba franceză, p. 412, text şi notele 4, 5.

[1]) Cpr. Cas. fr. D. P. 61. 1. 359. D. P. 71. 1. 52. D. P. 73. 1. 495. Sirey, 79. 1. 213. *Pand. Périod.* 97. 1. 429. Sirey, 97. 1. 178. D. P. 97. 1. 464. *Pand. Périod.* 1901. 1. 64, 107 şi 342, 343. D. P. 1901. 1. 76 şi 176. Crépon, *Pourvois en cassation*, II, 1346. Pand. fr., *Cass. civ.*, 1206. Veḑi şi nota 6 în Sirey, 94. 1. 495.

[2]) Cas. rom. Bulet. S-a II, 1892, p. 1012. Bulet. 1885, p. 867. Veḑi şi *infrà*, p. 319, nota 2.

[3]) Judecătorii sunt liberi de a admite proba testimonială sau de a o respinge după împrejurări, destul este ca ei să'şi motiveze hotărîrea lor. Cpr. C. Bruxelles. *Pasicrisie belge*, 69. 2. 377. Veḑi şi C. Galatz. *Dreptul* din 1899, No. 19.

[4]) Cas. fr. D. P. 84. 1. 292. Cas. rom. Bulet. S-a II, anul 1892, p. 1012 şi 1038. Bulet. 1893, p. 650. *C. judiciar* din 1893,

Motivele acestei excepții.

Multiplicitatea afacerilor comerciale și repegiunea cu care comercianții adese-ori contractează, a impus această excepție încă din timpurile cele mai departate: căci cele mai multe ori ei nu au timpul de a recurge la acte scrise.

Art. 56 C. com.

Este suficient ca actul să fie comercial numai pentru una din părți, pentru ca proba testimonială să fie admisibilă chiar în privința părței a cărei act nu este comercial, fiind că în asemenea caz, după art. 56 din Codul de comerț, toate părțile contractante sunt supuse, în cât privește acest act, legei comerciale, și prin urmare, sistemului de probațiune admis în materie comercială [1]).

Casurie în care proba testimonială nu este admisă nici în materie comercială.

Regula care admite proba testimonială și a presumțiilor în materie comercială, ori care ar fi valoarea litigiului, încetează însă de a fi aplicabilă de câte ori este vorba de un fapt, de o obligație sau de o liberare, pentru dovedirea cărora legea cere un act scris; căci de câte ori legea comercială cere proba prin scris, proba testimonială nu poate fi admisă de cât în casurile în care ea este permisă și de Codul civil (art. 55 C. com. [2]). Ori, legea comercială cere un act scris pentru mai multe contracte. Acestea sunt: contractele de societate (art. 88 C. com.) [3]) și chiar asociațiunile în participație (art. 256 C. com.) [4]); contractele de asigurare (art. 445 C. com.); contractele de gagiu comercial, însă numai în privința celor de al treilea și dacă suma pentru care ele sunt constituite trece peste

---

No. 64. T. Huc, VIII, 291. Baudry, II, 1274. Demolombe, XXX, 100. Demante, V, 315 bis XXV. Aubry et Rau, VIII, § 763 bis, p. 325, nota 3. Marcadé, V, art. 1348, No. 7. Bonnier, 145 (care revine asupra primei sale opiniuni). Lyon-Caen et Renault, *Dr. com.*, III, 78.—*Contrà*. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1891, p. 1015. Această decisie interpretă însă în mod greșit art. 46 C. com.

1) Cpr. Massé, *Dr. comm.*, IV, 2543. Ricci, *Delle prove*, 227. Vedi și Cas. rom. *Dreptul* din 1901, No. 29. — Soluția contrară este generalmente admisă în Francia, din causa lipsei art. 56 în Codul francez. Cpr. T. Huc, VIII, 291.

2) Cpr. Trib. Iași. *Dreptul* din 1901, No. 31.

3) Astfel, societățile comerciale nu pot fi dovedite cu marturi. Cas. rom. S-a II. Bulet. 1892, p. 167.

4) Vedi *suprà*, p. 256, nota 2.—Asociația în participare, neconstituind o persoană juridică distinctă de persoana asociaților, nu poate fi opusă creditorilor personali ai co-asociaților. C. Iași. *C. judiciar* din 1901, No. 51.

500 lei noi (art. 478 C. com.) [1]: contractele pentru construirea sau înstrăinarea unui vas (art. 491, 493 C. com.); contractele de înrolare a persoanelor care compun echipagiul (art. 532 C. com.); contractele de închiriere a unui vas (art. 557 C. com.); contractele de împrumuturi maritime (art. 602 C. com.), etc. [2]).

Materie penală.

In materie penală, toate mijloacele de probaţiune sunt admise, şi apreciarea puterei lor probatorie scapă de controlul Curţei de casaţie, de câte ori decisia judecătorilor de fond este îndestul de motivată [3]).

A treia excepţie.—Existenţa unui început de proba scrisa.

Art. 1197.—Regulele mai sus prescrise nu se aplică în casul când există un început de dovadă scrisă.

Se numeşte început de dovadă ori ce scriptură a celui în contra căruia s'a formulat petiţiunea, sau a celui ce el represintă, şi care scriptură face a fi creḑut faptul pretins. (Art. 297, 308, 1174, 1183 urm., 1188, 2° şi 3°, 1191, 1198, 1203 C. civ. Art. 349 C. com. Art. 1347 C. fr.).

Proba testimonială este admisibilă în materie civilă, chiar peste 150 de lei şi în contra sau peste ceea ce cuprinde actul, de câte ori există un început de dovadă scrisă. adecă „o scriptură a aceluia în contra căruia s'a format petiţia, sau aceluia ce el represintă, şi care scriptură face a fi creḑut faptul pretins" [4]). De exemplu, cer de la d-ta 1000 de lei ce am împrumutat fiului d-tale, producênd o scrisoare a d-tale prin care mê rogi să'i împrumut această sumă. Această scrisoare nu dovedeşte împrumutul; ea constituind însă un început de dovadă scrisă, voiŭ putea s'o complectez prin marturi, şi marturii în ase-

---

[1]) Veḑi *suprà*, p. 249, nota 1 şi p. 256.

[2]) Veḑi *suprà*, p. 256, 257.

[3]) Cpr. Cas. rom. S-a II. *Dreptul* din 1892, No. 72 şi Bulet. S-a II, anul 1892, p. 834.

[4]) Cpr. C. Bucureşti. *Dreptul* din 1885, No. 11. Cas. rom. *Dreptul* din 1884, No. 73. Bulet. S-a 1, 1898, p. 1438. Trib. Brăila. *Dreptul* din 1883, No. 46 şi din 1887, No. 31. C. Bucureşti. *Dreptul* din 1890, No. 41.—Inceputul de dovadă scrisă face admisibilă nu numai proba testimonială, ci şi presumţiile simple (art. 1203). Cas. fr. D. P. 82. 1. 414. Sirey, 84. 1. 223. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1892, p. 439. Trib. Vlaşca şi Brăila. *Dreptul* din 1892, No. 78 şi din 1883, No. 46.

menea caz, nu presintă nici un pericol, pentru că ei nu servesc de cât la complectarea convingerei judecătorilor [1]).

Inceputul de dovadă trebue să fie înfăţişat de reclamant, căci existenţa lui n'ar putea fi stabilită prin marturi [2]).

In ce consistă începutul de probă.

El trebue să consiste într'o scriptură recunoscută sau verificată, care însă poate să fie nedatată sau nesemnată de partea căreia ea se opune [3]).

Scrisorile emanate de la un incapabil.

Scrisorile emanate de la un minor în timpul incapacităţei sale nu i se pot opune ca început de probă scrisă, pentru că mărturisirea unui incapabil nu'l poate lega [4]).

---

[1]) Pothier, II, 802. Rolland de Villargues, Répert., v° *Commencement de preuve par écrit*, No. 46. Toullier D., V, partea I, 115.—O scrisoare prin care debitorul ar mărturisi datoria sa, fără a arata suma primită, ar putea de asemenea servi ca început de probă spre a dovedi prin marturi sau presumţiuni suma împrumutată. R. de Villargues, *loco cit.*, 47. Tot astfel ar putea servi ca început de probă scrisă obligaţia care n'ar menciona suma împrumutată. De ex.: *promit de a plăti lui X.... suma de.... ce'mi a împrumutat.* Pothier, II, 804. R. de Villargues, *loco cit.*, 49. Toullier D. V, partea I, 114.

Titlu prescris.

Cât pentru titlul prescris, el nu poate fi admis ca început de probă scrisă, dacă creditorul nu dovedeşte că prescripţia a fost întreruptă, pentru că prescripţia constitue în favoarea debitorului o presumţie *juris et de jure*, care nu poate fi combătută prin dovada contrară (vedi *infrà*, şi p. .... explic. art. 1906). Cpr. Demolombe, XXX, 128. Toullier D., V, partea I, 97. Rolland de Villargues, *Commencement de preuve par écrit*, No. 37. Leroux de Bretagne, *Prescription*, II, 846. Baudry et Tissier, *Prescription*, p. 365, nota 1. Troplong, *Prescription*, II, 622. Aubry et Rau, VIII, § 764, p. 341. Marcadé, V, art. 1347, No. IV, p. 134. Laurent, XIX, 532. Fuzier-Herman, III, art. 1347, No. 176. Larombière, V, art. 1347, No. 24. Sébire et Carteret, *Encyclopédie du droit*, v° *Commencement de preuve par écrit*, No. 23. Cas. fr. D. P. 46. 1. 38. Sirey, 46. 1. 609.—*Contrà.* C. Caen. Sirey, 40. 2. 300 (decisie casată şi criticată de toţi autorii).

[2]) T. Huc, VIII, 292.—Instanţa de fond, care admite marturi în baza unui început de probă scrisă, trebue să arăte în ce consistă acest început de probă prin încheerea prin care admite marturii, sau cel puţin în corpul decisiunei sale. Cas. rom. Bulet S-a 1, 1889, p. 55.—Este deci casabilă, pentru omisiune esenţială, hotărîrea de fond care nu se pronunţă asupra începutului de probă invocat de una din părţi. *C. judiciar* din 1901, No. 63. Vedi şi *infrà*, p. 288, text şi n. 4.

[3]) Cas. fr. D. P. 74. 1. 430. Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1881, No. 57 şi din 1901, No. 57. T. Huc, *loco cit.*

[4]) C. Bucureşti. *Dreptul* din 1885, No. 67.—Obligaţia subscrisă

Scriptura poate să emane de la unul și să fie opusă ca început de dovadă altuia, care a aprobat-o prin semnătura sau parafa sa. (T. Huc, VIII, 292).

Mai mult încă, actul care nu este autentic pentru lipsă de forme și care n'ar fi fost semnat de cât de una din părți, va putea, în privința acestei părți, să fie considerat ca un început de probă (art. 22 L. din 1 sept. 1886), după cum tot astfel vor putea fi considerate și mențiunile care ar avea de obiect un fapt cu totul străin de acela al convențiunei și care ar figura într'un act autentic sau sub semnătură privată (art. 1174). Art. 22 L. din 1 sept. 1886. Art. 1174 C. civ.

In fine, am vĕḑut că actele sub semnătură privată, care nu întrunesc condițiile prescrise de art. 1179 și 1180, pot servi ca începuturi de dovadă scrisă [1]). Art. 1179, 1180.

Prin început de dovadă nu se înțelege numai o scriptură redactată în scop de a pastra o probă, adecă un act instrumentar, ci o scrisoare [2]) sau o simplă adnotație scrisă de acela căruia ea este opusă [3]), fie chiar, pe o filă volantă [4]). Scrisoare, adnotație, etc.

Inceputul de probă scrisă poate să mai resulte încă din registrele unui comerciant (art. 1183 C. civ.), de și aceste registre ar fi fost ținute de un prepus al sĕu (art. 50, § 2 C. com.) [5]); din interogatorul părței [6]) și chiar din Registrele comercianților. Art. 1183.

---

de un incapabil nu poate deci fi complectată prin marturi sau presumțiuni. Rolland de Villargues, Répert., *Commencement de preuve par écrit*, No. 33.—Creditorul nu va putea de asemenea să dovedească de cât prin acte scrise, interogator sau jurămênt, că banii dați de dênsul au folosit personal incapabilului. R. de Villargues, *loco cit.*, 34. Toullier D., V, partea I, 105.

[1]) Veḑi *suprà*, p. 199 și 207 și la autoritățile citate, *adde*, C. București și Iași. *C. judiciar* din 1901, No. 60 și *Dreptul* din 1901, No. 69. G. Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, etc., I, 343.—Actul care exprimă o causă recunoscută de simulată poate constitui un început de probă scrisă de natură a face admisibilă proba testimonială și a presumțiilor, spre a stabili adevarata causă a obligației. Cas. fr. D. P. 1901. 1. 192.

[2]) Cas. fr. Sirey, 92. 1. 557. Planiol, II, 1168. T. Huc, VIII, 293. Baudry, II, 1274. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 489, § 327 (ed. I-a); (p. 13, 14, § 824 din ed. a 2-a).

[3]) Garsonnet, *op.* și *loco suprà cit.* T. Huc, VIII, 292.

[4]) F. Herman, III, art. 1347, No. 28, și autoritățile citate acolo.

[5]) Registrele nu constituesc însă un început de probă în favoarea comerciantului care nu s'a conformat legei comerciale. Veḑi *suprà*, p. 215, text și nota 3.

[6]) Cas. rom. și C. Iași. Bulet. S-a II, anul 1881, p. 697 și

rĕspunsul făcut de un prevenit înaintea procurorului sau judecătorului de instrucţie [1]).

Art. 234 Pr. civ. Dacă partea chemată la interogator nu voeşte să rĕspundă la chestiunile ce 'i se vor pune, sau dacă, fără a arata o împedicare bine-cuvêntată, nu vine la interogator, judecata poate considera împrejurările de mai sus sau ca o mărturisire complectă, sau ca un început de probă în favoarea aceluia care a propus interogatorul. In acest din urmă caz, atât proba testimonială cât şi jurămêntul supletor sunt admisibile pentru complectarea probei (art. 234 Pr. civ.) [2]).

Condiţiile ce trebue să întrunească începutul de probă scrisă. O scriptură, pentru a putea fi considerată ca un început de dovadă scrisă, trebue să întrunească următoarele condiţiuni :

1⁰ Ea trebue să emane de la acela contra căruia s'a format acţiunea sau de la acela pe care'l represintă sau de care este representat, pentru că ea este o mărturisire incomplectă, şi o mărturisire nu'şi poate produce efectele sale de cât în contra aceluia de la care ea emană [3]).

Dreptul din 1880, No. 7. Cas. fr. şi C. Lyon. D. P. 81. 1. 255 şi 2. 26. D. P. 1900. 1. 287. Sirey. 1900. 1. 136, 250 şi 328. Sirey, 1901. 1. 11. C. Besançon. D. P. 93. 2. 555. Planiol, II, 1168. T. Huc, VIII, 293. Baudry, II, 1275. Demolombe, XXX, 124. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, p. 14, § 824 (ed. a 2-a). F.-Herman, III, art. 1347, No. 73, şi toţi autorii, afară de Duvergier (asupra lui Toullier). V, partea I. No. 116, p. 119, nota a. — Este casabilă deci decisia care consideră ca un început de dovadă scrisă declaraţia făcută în instanţă de reclamant, ear nu acea făcută de pârît. Cas. fr. *Pand. Périod.* 98. 1. 448.— In ori ce caz, interogatorul luat unei părţi nu poate fi considerat ca un început de probă scrisă, când din el nu reesă nici cea mai mică urmă despre existenţa vre-unuia din faptele articulate de partea care a propus interogatorul, şi când din contra reesă vădit negarea şi dezicerea acestor fapte. C. Iaşi. *C. judiciar* din 1894, No. 6. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1897, p. 653.

1) Trib. Iaşi, *Dreptul* din 1893, No. 32. Cas. fr. şi C. Orléans. D. P. 85. 1. 427. Sirey, 90. 2. 91. Fuzier-Herman, III. art. 1347, No. 106.

2) Cpr. Demolombe, XXX, 125. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 431. § 309 (ed. 1); p. 637, § 791 (din ed. a 2-a). Cpr. Trib. Ilfov. *C. judiciar* din 1900, No. 34. Vedi şi *infrà*, explic. art. 1220.

3) Scriptura poate să nu emane de la acela căruia ea este opusă, şi cu toate acestea, să fie considerată ca un început de dovadă scrisă, dacă această parte a întrebuinţat-o în folosul seu şi 'şi a însuşit-o. Merlin. Répert., *Commencement de preuve par écrit*, § 1. Thiry, III, 157.

Dacă începutul de dovadă consistă în un act autentic, el nu are nevoe de a fi scris sau semnat de acela căruia el se opune, destul este ca formalitățile cerute pentru autentificarea actelor să fi fost îndeplinite.

Scriptura emanată de la un mandatar sau gerant de afaceri. Scriptura emanată de la un mandatar, care lucrează în limitele mandatului sĕu, fie mandatul legal sau convențional, și chiar de la un gerant de afaceri, poate fi opusă mandantelui, fiind că ea emană de la representantul sĕu [1]).

Scriptura emanată de la un debitor sau de la autorul comun. In fine, actul emanat de la un debitor poate fi opus creditorilor sĕi, după cum actul emanat de la autorul comun poate fi opus moștenitorilor sĕi, fiind că moștenitorii represintă pe autorul lor [2]). *Heres personam defuncti sustinet.*

Controlul Curței de casație. Chestiunea de a se ști dacă un act emană de la o parte, și ca atare, poate sau nu să fie considerat ca început de dovadă, este o chestie de drept care cade sub controlul Curței de casatie [3]). Astfel, decisia care ar decide că o scrisoare emanată de la barbat poate fi considerată ca început de dovadă contra femeei, ar putea fi deferită Curței de casație spre a decide dacă acest act presintă, sau nu, caracterul unui început de probă scrisă [4]).

---

1) Cpr. Cas. fr. și C. Nancy. D. P. 81. 1. 373. Sirey, 80. 1. 200. Sirey, 93. 2. 173. D. P. 93. 2. 228. *Pand. Périod.* 95. 2. 6. Thiry, III, 157. T. Huc, VIII, 293. Laurent, XIX, 492, 518. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, p. 15. § 824 (ed. a 2-a). Aubry et Rau, VIII, § 764, p. 332, 337. Bonnier, 167. Planiol, II, 1166. Arntz, III, 391. Fuzier-Herman, III, art. 1347, No. 131 urm. Demolombe, XXX, 134. Larombière, V, art. 1347, No. 7.

2) Cpr. T. Huc, VIII, 293.

3) Cas. fr. *Pand. Périod.* 98. 1. 99. Sirey, 90. 1. 325. D. P. 91. 1. 59 și 381. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, p. 17, nota 22 (ed. a 2-a). F.-Herman, III, art. 1347, No. 208. Demolombe, XXX, 142. Bonnier, 170. Aubry et Rau, VIII, § 764, p. 343. Vedi și t. VI a lucr. noastre, p. 166, nota 2.

4) Cas. fr. Sirey, 77. 1. 456. D. P. 77. 1. 339. Thiry, III, 157.
Chitanța liberată de soț că a primit restul zestrei constitue un început de dovadă scrisă pentru existența zestrei, care poate fi complectată cu marturi. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1889, p. 188. — Când zestrea a fost constituită de însuș soția, ea poate invoca actul dotal ca un început de probă scrisă pentru primirea zestrei de către soț, dacă acesta a iscălit în acel act, dând o declarație de mulțămire cu ocasiunea autentificărei actului. C. București. *Dreptul* din 1890, No. 74. Vedi în privința modului de dovedire a primirei zestrei, *infrà*, p. 281 urm.

Scriptura trebue să facă a fi de credut faptul pretins.

2º A doua condiţie cerută pentru ca scriptura să poată fi considerată ca un început de probă scrisă, este ca ea să facă a fi de credut faptul pretins. Astfel, dacă 'mi ai scris ca să împrumut pe fiul d-tale cu 1000 lei, această scrisoare nu dovedeşte împrumutul, dar îl face a fi credut. Chestiunea de a se şti dacă scriptura face a fi credut faptul pretins fiind o chestie de fapt, se apreciază în mod suveran de judecătorii fondului [1]).

Art. 297, 1188 C. civ.

Acestea sunt condiţiile cerute pentru ca o scriptură să poată fi considerată ca un început de probă scrisă. Cu toate acestea, în unele casuri, legiuitorul consideră ca atare unele acte care nu întrunesc aceste condiţiuni. (Vedi art. 297, 1188, 2º şi 3º).

Stabilirea unui drept real.

In fine, trebue să observăm că teoria începutului de probă scrisă se aplică nu numai când este vorba de stabilirea unui drept de creanţă, dar şi atunci când este vorba de stabilirea existenţei unui drept real, precum ar fi, de exemplu, o servitute [2]).

Inceputul de probă scrisă cerut de art. 308 în privinţa cercetărei maternităţei naturale. Controversă.

Ultima chestiune care ne a mai rĕmas de discutat în privinţa începutului de dovadă scrisă este acea relativă la cercetarea maternităţei. Art. 308 din Codul civil prevĕdênd că copilul natural nu poate să dovedească maternitatea de cât atunci când va exista un început de dovadă scrisă, naşte întrebarea : la ce început de probă a înţĕles a se referi art. 308? La acel prevĕdut de art. 297, privitor la filiaţiunea legitimă, şi care poate să resulte din titluri, registre sau hârtiĭ casnice, emanate nu numai de la mamă, dar şi de la alte persoane străine, care ar avea interese contrare în causă, sau la acel prevĕdut de art. 1197? Chestiunea este controversată. După uniĭ, legiuitorul s'ar fi re-

---

1) Cas. fr. D. P. 91. 1. 381. Sirey, 92. 1. 557. D. P. 99. 1. 37 şi 344. D. P. 1900. 1. 263 *C. judiciar* din 1900, No. 50. Sirey, 1900. 1. 430. *Pand. Périod.* 1900. 1. 302. *Pand. Périod.* 1901. 1. 248. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1894, p. 236. Planiol, II, 1168. Baudry, II, 1275. T. Huc, VIII, 294. Aubry et Rau, VIII, § 764, p. 343. F.-Herman, III, art. 1347, No. 196 urm. Laurent, XIX, 527. Mourlon, II, 1609. Arntz, III, 392. Bonnier, 170. Demolombe, XXX, 142. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, p. 17, § 824, *in fine*, text şi nota 22 (ed. a 2-a), şi toţi autoriĭ. Vedi şi tr. nostru în limba franceză, p. 411, nota 1.

2) T. Huc, VIII, 294, *in fine*. Cas. fr. Sirey, 90. 1. 385.

ferit la art. 1197 [1]), ceea ce ni se pare cam greu de admis, pentru că, în momentul când s'a discutat şi votat acest articol, materia contractelor nu'şi avea încă fiinţă. De aceea, ni se pare mult mai natural de a admite că art. 308 a înţěles a se referi la art. 297, care constitue dreptul comun în materie de filiaţiune [2]).

Dovedirea naşterei şi identităţei copilului.

In ori ce caz, dovada maternităţei nu se poate face decât atunci când există un început de probă scrisă asupra faptului naşterei şi identităţei copilului ce reclamă filiaţiunea naturală [3]).

---

[1]) Vedi în acest sens, Trib. Ilfov (sentinţă reformată). *Dreptul* din 1885, No. 11. C. Toulouse şi Trib. Mons. D. P. 66. 2. 83. *Pand. Périod.* 99. 5. 24. *C. judiciar* din 1900, No. 15. Trib. Louvain. *Pas. belge*, 86. 3. 312. C. Pau. D. P. 86. 2. 165. Demolombe, V, 503. Ducaurroy, Bonnier et Roustain, I, 500. Zachariæ (ed. Massé-Vergé), I, § 170, p. 332. Bonnier, 219. Laurent, IV, 111. Aubry et Rau, VI, § 570, p. 204, text şi nota 18. Allard, *Des preuves de la filiation hors mariage*, p. 101. Serisia, *Acte de reconnaissance de l'enfant naturel*, p. 97 urm. D. C. Popescu, *Dreptul* din 1884, No. 16. Beudant, *Cours de dr. civ. fr.* (1896), I, 590.

[2]) Vedi în acest sens, C. Bucureşti şi Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1885, No. 40 şi *C. judiciar* din 1899, No. 13. Cas. fr., C. Caen şi Douai. Sirey, 69. 1. 5 (şi nota lui P. Pont). D. P. 69. 1. 26. Sirey, 68. 2. 86. D. P. 80. 2. 213. Sirey, 79. 2. 195. C. Toulouse. Sirey, 85. 2. 56. Trib. Brest. *Le Droit* din 31 aug. 1882. Trib. Besançon, D. P. 57. 2. 18. Demante, II, 70 bis III. Thiry, I, 469. Arntz, I, 611. Baudry, I, 924. Mourlon, I, 967, nota 2. Marcadé, II, 87. T. Huc, III, 89. Bonnier, 219, care, în ediţiile precedente, susţinuse părerea contrară. Valette, *Cours de C. civil,* I, p. 447 şi 449, nota 4. Vigié, I, 585. Vedi t. I, partea II a lucr. noastre, p. 303 şi *Dreptul* din 1882, No. 50, unde am discutat mai pe larg această controversă. Vedi şi adnotaţia noastră din *C. judiciar*, No. 15 din 1900. Vedi asupra acestei controverse, Dalloz, *Nouv. Code civ. annoté* (1900), I, art. 341, No. 72 urm.

[3]) C. Bucureşti. *C. judiciar* din 1899, No. 4. Cas. rom. Sect. unite. Bulet. 1891, p. 406.—Credem însă că această decisiune merge prea departe când pune în principiu că nu se poate dovedi filiaţiunea naturală prin recunoaşterea voluntară a mamei, pentru că în legea noastră, asemenea recunoaştere n'ar avea fiinţă. Tot în acest sens se pronunţase şi Curtea din Iaşi în aceiaş afacere (*Dreptul* din 1889, No. 62). — Vedi însă în sens contrar, Trib. Vêlcea. *Dreptul* din 1900, No. 65. Vedi asupra acestei chestiuni t. VI a lucrărei noastre, p. 40, nota 1 şi adnotaţia noastră din

Casurile în care decisia de fond scapă de controlul Casației.

Judecătorii au o putere discreționară spre a aprecia dacă există sau nu început de probă scrisă, și decisia lor scapă de controlul Casației de câte ori ea nu este privitoare la caracterul legal al actelor, ci la inducțiunile ce pot fi trase din ele [1]).

A patra excepție.—Imposibilitatea creditorului de a'și procura o dovadă scrisă sau perderea titlului care servea de dovadă scrisă.

Art. 1198.—Acele regule nu se aplică însă tot-deauna când creditorului nu'i-a fost cu putință a'și procura o dovadă scrisă despre obligațiunea ce pretinde, sau a conserva dovada luată [2]), precum:

1° La obligațiunile care se nasc din quasi-contracte, din delicte sau quasi-delicte (Art. 986 urm., 998, 999 C. civ.);

2° La depositul necesar, în caz de incendiu, ruină, tumult sau naufragiu, și la depositele ce fac călătorii în ospătăria unde trag; despre toate acestea judecătorul va avea în vedere calitatea persoanelor și circumstanțele faptului. (Art. 1473, 1620 urm. 1623 urm. C. civ.).

3° La obligațiunile contractate în caz de accidente neprevĕḑute, când nu era cu putință părților de a face înscrisuri;

4° Când creditorul a perdut titlul ce'i servea de dovadă scrisă, din o causă de forță majoră neprevĕḑută. (Art. 33, 1082, 1083, 1203, 1435, 1447, 1448, 1601 C. civ. Art. 1348 C. fr.).

Viciŭ de redacție.

In fine, proba testimonială este admisibilă de câte ori lipsa unui act scris nu poate fi imputată aceluia care invoacă această probă (art. 1198). Textul este însă rĕu redactat când presintă ca o excepție la principiile formulate

---

C. judiciar, anul 1900, No. 12, p. 97, nota 1. — Decisia de mai sus a Curței supreme, foarte însĕmnată, mai pune încă în principiu că actul de naștere în care ar figura numele mamei, nu poate servi de început de dovadă scrisă a filiațiunei naturale a copilului, când mama nu este semnată în act. Veḑi în acelaș sens, Laurent, IV, 117. Demolombe, I, 297 și V, 504. Tache Ionescu, *Dreptul* din 1882, No. 73. Fuzier-Herman, I, art. 341, No. 25. Trib. Ilfov. *C. judiciar* din 1899, No. 13. Veḑi asupra acestei chestiuni controversate, t. I, partea II-a a lucr. noastre, p. 304, 305.

1) Bonnier, 219, *in fine*. — Judecătorii fondului sunt suverani numai asupra chestiunei de a se ști dacă actul propus ca început de probă scrisă face, sau nu, să fie de creḑut faptul pretins. Veḑi *suprà*, p. 276, text și nota 1.

2) Cuvintele: *sau a conserva dovada luată* lipsesc în textul corespunḑĕtor francez. Ele fac alusie la perderea titlului care servea de dovadă scrisă (art. 1198, § ultim).

de art. 1191 imposibilitatea în care se găsește creditorul de a constata existența dreptului sĕu prin un act scris; căci această imposibilitate face ca casul prevĕdut să fie în afară de regula statornicită de art. 1191, ear nu în excepție [1]).

Alt viciŭ de redacție.

Textul mai cuprinde încă și un alt viciŭ de redacție când pune toate quasi-contractele pe aceiaș treaptă, căci vom vedea îndată că toate quasi-contractele nu pot fi stabilite prin marturi.

Casurile prevĕdute de art. 1198.

Art. 1198 prevede două casuri deosebite: 1⁰ acel în care creditorul a fost în imposibilitate de a'și procura o dovadă scrisă; și 2⁰ acel în care actul scris a existat, însă a fost perdut prin caz fortuit sau forță majoră.

1⁰ *Imposibilitatea în care se găsea creditorul de a'și procura o dovadă scrisă* (art. 1198, 1⁰, 2⁰ și 3⁰).

Proba testimonială este admisă peste 150 de lei, și în contra sau peste ceea ce cuprinde actul scris, de câte ori creditorul a fost în imposibilitate fie absolută, *fie morală* sau relativă [2]), de a'și procura o dovadă scrisă, pentru că, în asemenea caz, el nu este în culpă și ar fi fost nedrept de a'l lipsi de proba prin marturi. Chestiunea de a se ști dacă creditorul a putut, sau n'a putut, să'și procure o dovadă scrisă despre creanța sa, este o chestie de fapt lasată la suverana apreciare a judecătorilor fondului [3]).

Imposibilitate morală sau relativă.

[1]) Cpr. Baudry, II, 1276. T. Huc, VIII, 295. Bonnier, 154.

[2]) Cpr. Cas. rom. *C. judiciar* din 1895, No. 22 și Bulet. Cas. S-a I anul 1895, p. 332.—Prin imposibilitate *morală* nu se înțelege o imposibilitate absolută, ci o mare dificultate care a împedicat pe creditor de a lua un act scris, precum este de ex. în caz de deposit necesar sau de deposit făcut de un călător într'o ospătărie. Cpr. Thiry, III, 157, *in fine*. T. Huc, VIII, 295. Marcadé, V, art. 1348, No. 4, p. 145. Larombière, V, art. 1348, No. 4. Baudry, II, 1277, *in fine*. F. Herman, III, art. 1348, No. 13 urm. Massé-Vergé, III, § 599, p. 525, nota 1. Laurent, XVI, 121 și XIX, 567, 577. Demolombe, XXX, 148. Bonnier, 172. Aubry et Rau, VIII, § 765, p. 345, text și nota 3. C. Rennes și Trib. Lyon. D. P. 80. 2. 91. Sirey, 80. 2. 214. D. P. 1900. 2. 408. Cas. rom. S-a 1, decisia 185 din 1873 (nepublicată). C. București. *Dreptul* din 1887, No. 36. Cas. fr. D. P. 99. 1. 534. C. justiție Luxemburg. Sirey, 1900. 4. 20. Vedi și t. V al lucr. noastre, p. 134, text și nota 1 și p. 278, precum și tr. nostru în limba franceză, p. 411, nota 2.

[3]) Cas. fr. Sirey, 93. 1. 281. Cas. rom. S-a 1, decisia No. 185

Astfel, barbatul va putea să dovedească prin marturi natura şi valoarea reparaţiilor făcute cu banii sei la un imobil al soţiei sale, pentru că el a fost în imposibilitate morală de a cere un act scris de la dênsa [1]).

---

din 1873 (nepublicată). Bulet. S-a 1, 1895, p. 332. Baudry, II, 1277.

[1]) C. Gand. *Pasicrisie belge*, 70. 2. 224. T. Huc, VIII, 295.

Reparaţiuni care privesc pe barbat.

In adevĕr, de câte ori barbatul a făcut îmbunătăţiri la un imobil al soţiei sale fie dotal, fie parafernal, el are dreptul de a fi despăgubit, căci nimene nu se poate înavuţi în detrimentul altuia (L. 206, Dig. 50, 17 şi L. 14, Dig., 12, 6), şi nu se poate presupune că barbatul, făcênd acele îmbunătăţiri, a voit să facă o donaţiune soţiei. C. Bucureşti. *Dreptul* din 1900, No. 78 şi *C. judiciar* din acelaş an, No. 76. Laurent, XXIII, 482. Repararea uşelor, ferestrelor, scărilor, sobelor, tapisarea, văpsitul, etc., fiind simple lucrări de întreţinere, cad în sarcina barbatului usufructuar al dotei (art. 545, 546, 1243). C. Bucureşti, decisie *suprà cit.* Baudry, Le Courtois et Surville, *Contrat de mariage*, III. 1645, 1916 (ed. a 2-a 1900). Guillouard, *Idem*, IV, 2148. Répert. Sirey, *Dot*, 2824.

Reparaţiuni care privesc pe femee.

Repararea zidului exterior al casei, atins de egrasie, al acoperişului întreg, restabilirea grinḑilor, boltelor, etc. fiind o reparare de conservare, priveşte din contra pe soţie că nudă proprietară (art. 546). C. Bucureşti, *loco cit.* Baudry, Le Courtois, etc. *op.* şi *loco cit.* Cpr. L. 7, § 16, Dig., *Soluto matrimonio*, 24, 3.

Asemenea priveşte pe soţie şi cheltuelele făcute de barbat pentru întroducerea în imobil a gazului, apei, luminei electrice, etc. C. Bucureşti *loco cit.*

Cheltueli necesare.

In privinţa reparaţiilor *necesare*, adecă fără de care fondul ar fi perit, *quæ, si facta non sint, ree aut peritura aut deterior futura sit* (L. 79, Pr. Dig., 50, 16), barbatul va trebui, în principiu, să fie integral despăgubit. V. Répert. Sirey, *Dot*, 2830. Guillouard, *op. cit*, IV, 1814, 2150. T. Huc. IX, 494. Baudry, Le Courtois, etc., *op. cit.*, 1645. Aubry et Rau, V, § 540, p. 629.

Cheltueli utile.

In privinţa reparaţiilor utile, sau simplelor amelioraţii (art. 771), adecă care de şi nu erau necesare la conservarea fondului, totuşi l'au îmbunătăţit şi au mărit valoarea lui (cpr. Cas. fr. *Pand. Périod.* 87. 1. 230. D. P. 87. 1. 305), barbatul nu are dreptul la despăgubire de cât până la concurenţa plus-valutei aduse imobilului soţiei. C. Bucureşti, decisie *suprà cit.* Cas. fr. şi C. Lyon. D. P. 86. 1. 205. Sirey, 85. 1. 345. D. P. 87. 2. 129. Sirey, 88. 2. 7. Répert. Sirey, *Dot*, 2832. Guillouard, *op. cit.*, IV, 1807, 2151. T. Huc, IX, 494. Marcadé, VI, art. 1562, No. 1. Aubry et Rau, V, § 535, p.

De asemenea, femeia va putea să dovedească prin martori şi presumţiuni primirea dotei de către barbatul ei, de câte ori această dotă a fost constituită de un al treilea, **Doved. primirei dotei de către barbat.**

---

552. Baudry, Le Courtois, etc., *op. cit.*, III, 1645, 1916. Troplong, *Contrat de mariage*, IV, 3594.

Cât pentru cheltuelele voluptuare sau de simplă plăcere (art. 1346), barbatul nu are în principiu drept la nici o despăgubire, el putênd însă să le rădice *(jus tollendi)*, dacă aceasta se poate face fără stricăciune, *sine læsione prioris status rei* (L. 5, Cod., 3, 32) (arg. din art. 539). Cpr. Répert. Sirey, *Dot,* 2827. Baudry, Le Courtois, etc., *op. cit.*, III, 1916. Guillouard, IV, 2149, 2188. Pand. fr., *Mariage*, II, 11759. — *Contrà.* C. Aix. Sirey, 75. 2. 42 (decisie pronunţată în privinţa averei parafernale). Femeea ar putea însă pastra înfrumuseţerile făcute de barbat, plătindu'i valoarea lor: *„Nam si vult habere mulier, reddere ea quæ impensa sunt, debet marito“* (L. 9, Dig., 25, 1). Cpr. Répert. Sirey, *Dot*, 2827. Vedi asupra cheltuelilor sau impenselor pe care cineva le poate face la un lucru străin, t. III, a lucr. noastre, p. 540 urm. şi t. V, p. 337 urm. **Cheltueli voluptuare.**

Cele spuse mai sus sunt privitoare la cheltuelele făcute de barbat în privinţa fondului dotal. In cât priveşte cheltuelele făcute de dênsul relativ la averea parafernală a femeei, soluţia este aceiaş, cu această deosebire însă că unele hotărîri conferă barbatului despăgubirea întreagă, atât în privinţa cheltuelelor utile cât şi acelor voluptuare, soluţie care ni se pare inadmisibilă. Vedi Guillouard, *op. cit.*, IV, 2188 urm. Pand. fr., *Mariage*, II, 11758. **Cheltuelele făcute de barbat la un imobil parafernal a femeei. Controversă.**

Se admite însă că cheltuelele la care barbatul are drept pot fi compensate cu dota alienabilă ce el datoreşte soţiei sale. C. Bucureşti, decisie *suprà cit.* Baudry, Le Courtois et Surville, *op. cit.*, III, 1916. Pand. fr., *Mariage*, II, 11475 urm. Répert. Sirey, *Dot*, 2841 urm. Gouillouard, IV, 2153. Répert. Sirey, *Dot*, 2841 urm. — Vedi însă. Aubry et Rau, V, § 540, p. 630, care nu admite compensaţia de cât în privinţa cheltuelelor necesare. **Compensaţie. Controversă.**

In cât priveşte chestiunea de a se şti dacă barbatul este în drept de a reţine imobilul dotal până la plata cheltuelilor ce-i se cuvine, ea este de asemenea controversată. Unii, în adevĕr, îĭ conferă dreptul de retenţie în toate casurile (Rodière et Pont, *Contrat de mariage*, III, 1908, 1909. Tessier, *Tr. de la dot*, II, p. 199 urm., ed. din 1835. Benoit, *Idem*, 245, p. 440, ed. din 1829); alţiĭ din contra nu-i conferă acest drept de cât în privinţa cheltuelelor necesare, soluţie admisă şi de Justinian în ultima stare a legislaţiunei (Cod., 5, 13, § 5). Cpr. în acest sens, Aubry et Rau, V, § 540, p. 630, text şi nota 27. Guillouard, IV, 2152. T. Huc, IX, 494. Proudhon, *Usufruit*, V, 2626, ed. din 1836. **Dreptul de retenţie. Controversă.**

pentru că ea a fost pusă în imposibilitate de a lua de la barbat o dovadă scrisă, fiind că totul s'a petrecut, în specie, între dênsul și terțiul constituitor al dotei [1].

Casul în care femeia s'a înzestrat însuș. Controversă.

Se susține că această soluție ar fi admisibilă chiar când femeia s'ar fi înzestrat însuș, pentru că ea nu se bucură de destulă libertate spre a dobêndi o chitanță sau chiar un început de probă scrisă de la barbatul sĕu, din causa înrîurirei firești ce acest din urmă exercită asupra soției sale [2]. Această soluție este însă inadmisibilă, pentru că, în asemenea caz, femeia avea posibilitatea de a lua o chitanță de la barbatul sĕu. Ea nu va putea deci să dovedească primirea dotei de cât prin un act scris, proba testimonială și a presumțiilor nefiind admisă de cât în caz când ar exista un început de probă scrisă (art. 1191, 1197) [3].

Nu trebue însă să confundăm imposibilitatea morală

Pand. fr., *Mariage*, II, 11474. Baudry, Le Courtois, etc., *op. cit.*, III, 1916, p. 724. Troplong, *Contr. de mariage.*, IV, 3640.—In fine, alții nu acordă barbatului dreptul de retenție nici într'un caz, și cu drept cuvênt, după părerea noastră, pentru că acest drept excepțional nu poate să fie exercitat de cât în casurile în care legea îl conferă anume. Vedi în acest din urmă sens, Laurent, XXIII, 567. Odier, *Contrat de mariage*, III, 1355, 1432 (ed. din 1847). Vedi, în această privință, t. V a lucr. noastre, p. 340 urm. și tabla analit. a t. V și VI, v° *Drept de retenție.*

1) T. Huc, IX, 497. Pand fr., *Mariage*, II, 11364 urm. Laurent, XXIII, 561. Mourlon, III, 426. Guillouard, *Contrat de mariage*, IV, 2131. Baudry, Le Courtois et Surville, *Contrat de mariage*, III, 1899, p. 703 (ed. a 2-a, 1900). Aubry et Rau, V, §, 540, p. 625. Rodière et Pont, *Contrat de mariage*, III, 1917. C. Caen. Sirey, 55. 2. 273. D. P. 55. 2. 152.

2) Rodière et Pont, *Contrat de mariage*, III, 1917. Taulier, *Th. raisonnée du C. civil*, V, p. 355. Tessier, *Tr. de la dot*, p. 248 (ed. din 1835). Cas. fr. *Pand. Périod.* 88. 1. 396. D. P. 87. 1. 75. Sirey, 89. 1. 319. Trib. Annecy, *La Loi* din 13 mai 1888.

3) Baudry, Le Courtois, etc., *op. cit.*, III, 1899. Guillouard, IV, 2140. Pand. fr. *Mariage*, II, 11423 urm. Odier, *Contrat de mariage*, III, 1417 (ed. din 1847). Benoit, *Tr. de la dot*, II, 132, p. 279 urm. (ed. din 1829). Baudry, III, 432. T. Huc, IX, 498, *in fine*. Mourlon, III, 430. Aubry et Rau, V, § 540, p. 627, text și nota 14. Planiol, III, 1644. C. Caen, Sirey, 75. 2. 201 și nota lui Labbé. Vedi asupra acestei controverse, explic. art. 1277 (t. VIII) și monografia noastră din *C. judiciar*, anul 1901, No. 63.

în care adese-ori se găsește creditorul cu temerea de a jigni pe acela de la care trebue să se ieie un act scris. Astfel, legătura de înrudire sau de prietinie între părți nu pune, în genere, pe creditor în o imposibilitate morală de a cere de la debitor un act scris [1]).

De asemenea, imposibilitatea de a'și procura o dovadă scrisă nu poate să fie exclusiv întemeiată pe considerațiuni de bună cuviință, de reservă și de delicateță [2]).

Legiuitorul, după ce a statornicit principiul că imposibilitatea fie absolută, fie relativă, în care s'a găsit creditorul de a cere un act scris, îi permite de a administra proba testimonială, face mai multe aplicațiuni a acestui principiu. Aplicarea principiului de mai sus.

1° Prima aplicațiune este relativă la quasi-contracte.

Astfel, gestiunea de afaceri va putea fi dovedită prin marturi sau presumțiuni, fie după cererea gerantului, fie după acea a stăpânului, fie în fine, după cererea unui al treilea, care ar fi lucrat cu gerantul în această calitate [3]). Quasi-contracte. Gest. de afaceri.

Plata nedatorită este și ea un quasi-contract (unilateral); însă nu va putea, cu toată generalitatea termenilor art. 1198, care vorbește de quasi-contracte în genere, să fie stabilită prin marturi, pentru că acel care plătește Plata nedatorită.

---

[1]) Trib. Malines. *Pas. belge*, 77. 3. 320. T. Huc, *loco suprà cit.*

[2]) C. sup. de justiție (apel) din Luxembourg. Sirey, 1900. 4. 20. T. Huc, VIII, 295. Laurent, XIX, 578.—Astfel, un servitor, care ar împrumuta pe stăpânul sĕu cu o sumă de bani, nu se găsește în imposibilitate de a cere de la acest din urmă un act scris. Laurent, *loco cit.* C. Bordeaux. Répert. Dalloz, *Compét. civ. des trib. et. cours d'appel*, 267, nota 1. —Medicul este el în imposibilitate de a cere o probă scrisă de la clientul sĕu pentru visitele făcute acestui din urmă? Vedi *suprà*, p. 219 și *Dreptul* din 1901, No. 40.

[3]) Cpr. Pothier, II, 812. T. Huc, VIII, 296, 377. Demolombe, XXX, 152. Thiry, III, 157 bis. Laurent, XIX, 549 urm. și XX, 313. Demante, V, 322 bis I. Cas fr. Sirey, 89. 1. 249. D. P. 90. 1. 15. Sirey, 92. 1. 304. D. P. 93. 1. 316. Vedi t. V a lucr. noastre, p. 349, 6° și *suprà*, p. 250, text și nota 3.—In privința cheltuelelor făcute de gerant, ele nu vor putea fi dovedite de cât conform dreptului comun, fiind că el a avut posibilitatea de a'și procura o dovadă scrisă. Demante, *loco cit.* Planiol, II, 1165. Mourlon, II, 1610. Baudry, II, 1277. Demolombe, XXX, 156 și XXXI, 159. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 294. Répert. Sirey, *eod.* v°, 186. Vedi și autoritățile citate în t. V a lucr. noastre, p. 331, nota 4.

din eroare ceea ce nu datoreşte nu se găseşte în imposibilitate nici morală, nici materială de a lua o chitanţă de la primitorul plăţei *(accipiens)* [1]).

Delicte sau quasi-delicte.

2⁰ A doua aplicaţiune pe care o face art. 1198 este relativă la delicte sau quasi-delicte (art. 998, 999). Delictele sau quasi-delictele pot în genere fi stabilite prin marturi, pentru că acel care le a comis nu este dispus a constata comiterea lor prin un act scris [2]).

Casurile în care delictul sau quasi-delictul presupune existenţa unui fapt juridic.

De câte ori însă delictul sau quasi-delictul presupune existenţa unui fapt juridic, precum ar fi, de exemplu, în casul de violarea unui deposit voluntar, numai faptul violărei depositului va putea fi stabilit cu marturi, nu însă şi existenţa contractului, carele nu se va putea stabili de cât conform regulelor ordinare, fiind că creditorul a avut posibilitatea de a'l constata prin un act scris [3]).

Casul în care existând dol, el este concomitent cu formarea contractului.

Cu toate acestea, de câte ori existenţa unei convenţiuni a cărei obiect este mai mare de 150 lei, se contestă, dovada testimonială, admisibilă pentru a stabili manoperele dolosive despre care creditorul n'a putut să'şi procure o probă scrisă, este admisibilă şi pentru stabilirea a însuş contractului, dacă dolul este concomitent cu formarea acestui contract [4]). Am vĕdut, în adevĕr (*suprà*, p. 157, 266 şi 267), că una din părţi poate în tot-deauna să dovedească atât prin marturi cât şi presumţiuni (art. 1203) [5]) dolul şi violenţa de care ea a fost victimă în-

---

[1]) T. Huc, VIII, 296 şi 394. Vigié, II, 1693. Baudry, II, 1277 şi 1343. Thiry, III, 157 bis şi 198. Demolombe, XXX, 151. 158 şi XXXI, 283 urm. Demante, V, 322 bis I, 357 bis VIII. Laurent, XX, 366. Mourlon, II, 1610. Marcadé, V art. 1348, No. 2. Aubry et Rau, VIII, § 765, p. 345. Bonnier, 154. Vedi şi autorităţile citate în t. V a lucr. noastre. p. 372, nota 1.— Această soluţie nu este, bine înţeles, admisibilă de cât în materie civilă; căci, în materie comercială, dovada va putea fi făcută prin ori ce mijloace (art. 46 C. com.). T. Huc, VIII, 394, *in fine*.

[2]) Cpr. Pothier, II, 810. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1877, p. 285. Bulet. S-a 1, 1887, p. 403.

[3]) T. Huc, VIII, 297. Thiry, III, 157 bis. Baudry, II, 1277. Demolombe, XXX, 162. Aubry et Rau, VIII, § 765, p. 346. Laurent, XIX, 556. Vedi şi *suprà*, p. 252, nota 1.

[4]) T. Huc, VIII, 297, *in fine*. Cas. fr. D. P. 85. 1. 205.

[5]) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1873, p. 37. C. Focşani. *Dreptul* din 1886, No. 50. Cas. fr. *Dreptul* din 1881, N. 82. Vedi şi autorităţile citate în t. V, p. 81, nota 1.

tr'o convenţie, pentru că a fost în imposibilitate de a'şi procura o dovadă scrisă.

Aceiaş dovadă aparţine, pentru aceleaşi motive, şi terţiilor cari ar fi fost fraudaţi de părţi prin convenţia lor. (Veḑi *suprà*, p. 266, 267).

Dar dacă părţile pot în genere să dovedească prin marturi şi prin presumţiuni [1]) frauda de care ele au fost victime, ele nu pot să dovedească simulaţia actului ce au făcut de cât cu un contra înscris (art. 1175) [2]), sau în lipsa unui asemenea act, cu marturi şi presumţuni, însă numai în casul când vor fi avênd un început de probă scrisă (art. 1197) [3]). **Dovedirea simulaţiei între părţi.**

Pentru ca părţile contractante să poată de a dreptul administra proba testimonială, fără nici un început de dovadă scrisă, trebue ca actul lor să fi avut de scop fraudarea unei legi de interes general şi de ordine publică [4]). **Casul în care există fraudă la lege. Controversă.**

3° A treia aplicaţie a excepţiei pe care o face art. **Deposit necesar.**

---

[1]) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1887, p. 418 (fraudă la lege).

[2]) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1883, p. 915. Bulet. 1899, p. 1382. C. Bucureşti, Craiova şi Galatz. *Dreptul* din 1884, No. 62; din 1888, No. 22; din 1890, No. 2 şi 54; din 1892, No. 83. C. Iaşi. *C. judiciar* din 1894, No. 21 şi din 1900, No. 13.—In materie comercială însă, simulaţia poate fi dovedită prin marturi, chiar între părţile contractante (art. 46 C. com.), şi omisiunea ce face instanţa de fond de a se pronunţa asupra acestei probe, invocată de una din părţi, este o omisiune esenţială, care atrage casarea decisiunei. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1899, p. 224.

[3]) Veḑi *suprà*, p. 157 şi autorităţile citate în t. V a lucrărei noastre, p. 275, nota 2, la care, *adde*, C. de apel din Turin şi Cas. fr. D. P. 98. 2. 398 şi *C. judiciar* din 1900, No. 14 (cu adnotaţia noastră). D. P. 99. 1. 344. Cas. rom. Bulet. S-a 1. 1898, p. 175. Bulet. 1897, p. 31. D. P. 1900. 1. 80. *Pand. Périod.* 1900. 1. 187. *Pand. Périod.* 1901. 1. 127.— In ori ce caz, simulaţia poate fi dovedită între părţi prin interogator şi jurămêntul decisor; ear interogatorul poate fi ordonat chiar când nu există un început de dovadă scrisă şi chiar în casul în care admisibilitatea doveḑei testimoniale este subordonată unui atare început de probă. C. Turin, decisie *suprà cit.* Veḑi şi *suprà*, p. 157.

[4]) Veḑi autorităţile citate în t. V a lucr. noastre, p. 276, nota 1 şi în adnotaţia noastră din *C. judiciar*, No. 14 de la 17 fevr. 1900, nota 16. *Idem.* Cas. fr. D. P. 1900. 1. 80. *Pand. Périod.* 1900. 1. 187. C. de apel din Roma. Sirey, 99. 4. 37. Trib. Dolj. *Dreptul* din 1900, No. 30.—*Contrà.* C. din Bucureşti. *Dreptul* din 1897, No. 74.

1198 este relativă la depositul necesar sau *miserabile*, după cum îl numeau Romanii [1]), făcut în caz de incendiu, ruină, tumult, naufragiu, etc. (art. 1620) şi la acel făcut de călători în ospătăriile unde trag (art. 1623 urm.). Proba testimonială este, în asemenea casuri, admisibilă [2]), pentru că persoanele care sunt silite a face asemenea deposite se găsesc, dacă nu în o imposibilitate absolută, cel puţin într'o mare dificultate de a cere un act scris constătător al depositului. Din acest paragraf resultă că imposibilitatea de a'şi procura o dovadă scrisă poate fi nu numai absolută, dar şi relativă sau morală. (Vedi *suprà*, p. 279, nota 2).

Apreciarea instanţelor de fond. Tribunalele au însă, în aceste casuri, o mare latitudine de apreciare, pentru a admite sau a respinge proba testimonială, după împrejurări. Aceasta resultă din cuvintele care se găsesc în art. 1198 : *judecătorul va avea în vedere calitatea persoanelor şi împrejurările faptului.*

Responsab. ospătătorilor. Responsabilitatea ospătătorilor sau hangiilor începe îndată ce obiectele călătorului au fost depuse în ospătărie sau han, chiar fără ştirea ospătătorilor sau hangiilor, şi încredinţate oamenilor lor (cpr. art. 701, § 2 Cod. german) [3]).

Persoanele asimilate ospătătorilor. Sunt asimilate ospătătorilor şi hangiilor, persoanele care ţin restaurante, cafenele, băi publice [4]) şi chiar case de toleranţă [5]); particularii care obicinuit închiriează a-

---

Art. 1292 C. Calimach. [1]) Vedi Dig., 16, 3, *Depositi vel contra*, şi Instit., *De actionibus*, 4, 6, § 17, *in medio*. Cpr. Windscheid, *Lehrbuch des Pandecktenrechts*, II, § 378, nota 12. „Depositul *miserabil* (de nevoe), dice art. 1292 din Codul Calimach, este când se dă din pricina unei tulburări sau răscoale, ori a arderei sau a năruirei de zidire, ori a înecărei unui vas de mare, sau a revărsărei apelor".

Art. 1621 C. civ. [2]) Admiterea probei testimoniale, în materie de deposit necesar, resultă nu numai din art. 1198, dar şi din art. 1621, care sună astfel : „Proba prin marturi este admisă pentru depositul necesar, *chiar în caz când valoarea depositului ar trece peste o sută cinci deci lei*".

[3]) Vedi Sourdat, *Responsabilité*, II, 941. T. Huc, VIII. 298. Vedi şi t. V a lucr. noastre, p. 533, nota 3.

[4]) Chestiunea este însă controversată. Vedi autorităţile citate într'un sens şi în altul în t. V a lucr. noastre, p. 534, *ad notam*.

[5]) Cpr. C. Aix. D. P. 67, 5, colona 4, No. 3. T. Huc, VIII, 298.

partamente mobilate, etc. [1]), nu însă şi acei cari nu'şi închiriează apartamentele lor în mod obicinuit, ci numai câte o dată, la caz de iarmaroace, bâlciuri [2]), sau de o afluență considerabilă [3]).

Responsabilitatea depositarului necesar are de obiect nu numai efectele călătorilor, dar şi animalele care se primesc în grajdurile sau şurile hangiilor [4]). Responsab. depositarului p. animale.

4° In fine, art. 1198 declară proba testimonială admisibilă în privința obligațiilor contractate în caz de accidente neprevĕdute, când părțile au fost în imposibilitate de a'şi procura o dovadă scrisă. De exemplu, într'un caz de revoluție sau de răsvrătire, un cetățean, pentru a se sustrage de la urmărirea partidului biruitor, se împrumută de la cine-va în grabă cu o sumă mai mare de o sută cinci-ḑeci de lei [5]). Accidente neprevĕḑute care au împedicat pe părți de a'şi procura o dovadă scrisă.

Acestea sunt casurile excepționale în care proba testimonială este admisibilă fără nici o restricție, în materie civilă. Ele nefiind însă limitativ determinate de lege, această probă va fi admisă şi în alte casuri, de câte ori se va decide în mod suveran de judecătorii fondului că părțile au fost în o imposibilitate fie absolută, fie macar relativă sau morală, de a'şi procura o dovadă scrisă despre raportul juridic ce ele voesc să stabilească [6]). Casurile de mai sus nu sunt determinate de lege în mod limitativ.

Aşa dar, imposibilitatea părților de a'şi procura o

---

[1]) Aubry et Rau, IV, § 406, p. 628, text şi nota 1. Arntz, IV, 1422. Veḑi şi t. V a lucr. noastre, p. 534, *ad notam*.

[2]) Şi fiind că vorbim de bâlciuri, vom cita o decisie recentă a Curței noastre de casație, prin care s'a decis, cu drept cuvênt, că Statul este responsabil când dă ordin să împedice prin prepuşii sĕi ținerea unui bâlciu, dacă se constată că această interḑicere a fost ilegală, adecă dacă dreptul de a se ținea bâlciu exista din vechime şi nu fusese nici o dată interḑiş. Cas. rom. *C. judiciar* din 7 oct. 1901, No. 64.

[3]) Sourdat, *op. cit.*, II, 937. P. Pont, *Petits contrats*, I, 529.—*Contrà*. Thiry, IV, 197. Laurent, XXVII, 149. Veḑi şi t. V a lucr. noastre, p. 534, *ad notam*.

[4]) Cpr. C. Bourges. D. P. 78. 2. 39. T. Huc, VIII, 298. Sourdat, II, 940. Art. 488 din Codul federal al obligațiilor este formal în această privință. Veḑi şi L. 5, Pr., Dig., 4, 9. *Nautæ* (proprietarii de corăbii), *Caupones* (hangii), *Stabularii* (acei cari 'şi închiriează grajdurile lor). Veḑi t. V a lucr. noastre, p. 534, nota.

[5]) Cpr. T. Huc, VIII, 299. Baudry, II, 1277. Mourlon, II, 1610.

[6]) Laurent, XIX, 545. T. Huc, VIII, 296. Aubry et Rau, VIII, § 765, p. 344. Bonnier, 172. Larombière, V, art. 1348, No. 2.

dovadă scrisă face admisibilă proba testimonială atât în casurile specificate de art. 1198 cât şi în altele, care rĕmân la apreciarea judecătorilor; însă s'ar putea foarte bine întâmpla ca părţile să se găsească în unul din casurile determinate de lege, şi cu toate acestea, proba testimonială să fie respinsă, dacă judecătorii ar aprecia că a existat pentru creditor posibilitatea de a'şi procura o dovadă scrisă despre raportul juridic ce voeşte a dovedi [1]).

Apreciarea suverană a judecăt. de fond.

Este în adevĕr de principiu că, în toate casurile în care proba testimonială este admisibilă, judecătorii fondului apreciează în mod suveran utilitatea ei, şi decisia lor scapă, în această privinţă, de controlul Casaţiei, *dacă este îndestul de motivată* [2]).

Judecătorii fondului pot deci să respingă proba testimonială, chiar în materie penală, de câte ori ei găsesc în instrucţiunea procesului documente îndestulătoare pentru a'şi forma convingerea, însă pentru ca decisia lor să poată sta în picioare, ei trebue să'şi motiveze hotărîrea, adecă să arăte pentru ce proba testimonială este inutilă şi neconcludentă în causă [3]).

Dacă ei nu s'ar pronunţa asupra acestei dovedi sau asupra altora, invocate de părţi, se înţelege că decisia lor ar fi casabilă; căci aceasta ar constitui o omisiune esenţiala [4]). Numai atunci nepronunţarea instanţei de fond n'ar

---

[1]) Baudry, II, 1277. T. Huc, VIII, 296. Laurent, XIX, 545. Aubry et Rau, VIII, § 765, p. 345. Demante, V, 321 bis I. Larombière, V, art. 1348, No. 3.

[2]) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1892, p. 958 şi 983. Bulet. 1893, p. 223. Bulet. 1899, p. 1381. *Dreptul* din 1900, No. 81. Cpr. şi C. Bucureşti. *Dreptul* din 1896, No. 22. *C. judiciar* din 1901, No. 40.

[3]) Cas. rom. Bulet. S-a, 1, 1891, p. 1218. Bulet. S-a II, 1895' p. 1363. Bulet. S-a II, 1896, p. 1545. *C. judiciar* din 1896' No. 44 şi *Dreptul* din 1896, No. 77. Bulet. S-a II, 1899, p. 420, 1164, 1167, 1195. *Dreptul* din 1901, No. 28. *C. judiciar* din 1901, No. 40. C. Galatz. *Dreptul* din 1896, No. 18.—Dacă proba pentru care se invoacă marturi nu este făcută prin alte mijloace, dovada testimonială este obligatorie pentru instanţele de fond, de câte ori ea este admisibilă după lege. Cas. rom. *C. judiciar* din 1901, No. 29. Bulet. S-a 1, 1893, p. 245.

[4]) Cpr. Cas. rom. (16 april 1901). *C. judiciar* din 4 oct. 1901, No. 63.—Vedi însă în sens contrar, Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1894, p. 507. Această decisie pune în princip că omisiunea instanţei de fond de a nu se pronunţa asupra propunerei

aduce casarea decisiunei, când din împrejurările causei ar resulta că proba cu marturi, invocată de părţi, nu putea să conducă la nici un resultat practic [1]).

Tot casabilă ar fi şi decisia care ar admite proba testimonială, fără a specifica dacă ea este sau nu admisibilă [2]).

2° Perderea titlului care servea de dovadă scrisă (art. 1198, § ultim).

După disposiţia finală a art. 1198, proba testimonială este admisibilă fără nici o restricţie, în materie civilă, de câte ori creditorul [3]) a perdut titlul, adecă actul scris [4]) ce'i servea de dovadă, din o causă de forţă majoră neprevědută, de ex. într'un incendiu, într'o inundaţie, cu ocasia unui cutremur, etc. [5]).

---

unei părţi care cere proba testimonială, nu este esenţială, fiind că ea apreciază în mod suveran utilitatea chemărei marturilor, de câte ori îşi formează convingerea de aiurea. Soluţia este însă departe de a fi juridică, pentru că dacă judecătorii fondului pot să respingă marturii de câte ori ei au alte elemente de convingere, nu mai puţin adevarat este că ei trebue să se pronunţe asupra tuturor mijloacelor de aparare propuse de părţi.

1) Cas. rom. *Dreptul* din 1898, No. 22 şi Bulet. S-a II, 1898, p. 153.—Judecătorii pot de asemenea respinge proba testimonială când părţile o invoacă în mod vag, fără a precisa faptele ce urmează a fi dovedite. C. Bucureşti. *Dreptul* din 1888, No. 28 şi din 1901, No. 56. Veḑi şi *suprà*, p. 266, nota 2. Cpr. şi t. V, p. 81, nota 1, *in fine*.

2) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1893, p. 467.

3) Această disposiţie se aplică nu numai creditorului, dar şi debitorului, care ar fi perdut un act de care el avea interes a se servi, pentru că nu numai existenţa obligaţiei, dar şi liberarea ei poate fi stabilită conform art. 1198. Cpr. Trib. Lyon. D. P. 1900. 2. 408. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 4933. Favard de Langlade, Répert., v° *Preuve*, § 1, No. 29.

4) Veḑi *suprà*, p. 123.

5) Cpr. Cas. rom. Bulet. 1888, p. 117. Bulet. 1889, p. 738. Bulet. 1890, p. 802. C. Bucureşti. *Dreptul* din 1890, No. 17. In cât priveşte casul fortuit sau forţa majoră (aceste cuvinte fiind sinonime), veḑi tabla materiilor vol. V, v° *Caz fortuit* şi tabla analitică a vol. VI, *eod.* v°.—Ori ce faptă a unui al treilea la care partea nu s'a putut opune şi pe care ea n'a putut să o împedice, constitue un caz de forţă majoră

Justificarea acestei excepţii.

Această excepţie este foarte raţională, pentru că creditorul s'a conformat legei, şi dacă el nu mai poate înfăţişa titlul scris, instrumentul de probaţie, vina nu este a lui; căci textul n'ar mai fi aplicabil îndată ce s'ar constata că perderea titlului se datoreşte culpei sau macar neglegenţei sale.

Proba ce trebue să se facă în mod prealabil p. ca să se poată usa de această disposiţie.

Pentru ca proba testimonială să fie admisă în specie, creditorul trebue să dovedească în mod prealabil, prin ori ce mijloace: 1º existenţa titlului; şi 2º perderea lui prin caz fortuit sau forţă majoră [1]. Sustragerea unui titlu sau unui dosar, fiind un caz de forţă majoră, poate fi constatată prin marturi şi presumţiuni [2]. Perderea unui titlu din greşala sau chiar negligenţa creditorului nu'l autorisă însă a se folosi de dispoziţiile excepţionale ale art. 1198 [3].

Aplicarea acestei disposiţii la testamente.

Art. 1198 se aplică la ori ce acte în genere, la acele sub semnătură privată şi autentice ca şi la testamente, în ori ce formă ar fi ele redactate [4]; căci legatarul nu cere să dovedească că legatul i-a fost făcut verbal [5], ci că a existat un testament scris, pe care el însă nu'l poate înfăţişa din cause independente de voinţa sa [6].

---

de natură a face admisibilă proba testimonială. C. Toulouse. D. P. 97. 2. 247 şi 249. Vedi t. V a lucr. noastre, p. 330, nota 1 şi t. VI, p. 64, nota 3. Vedi asupra casului fortuit. Saleilles, *Étude th. générale de l'oblig.*, etc. (ed. a 2-a, 1901). 24.

1) Cpr. Cas. fr. D. P. 88. 1. 487. Aubry et Rau, VIII, § 765, p. 355. Marcadé, V, art. 1348, No. 5, şi toţi autorii.

2) Cas. rom. *Dreptul* din 1890, No. 74. Bulet. S-a 1, 1890, p. 1129. Bulet. S-a 1, 1889, p. 739. Cpr. şi C. Bucureşti. *Dreptul* din 1891, No. 67.—Casurile fortuite sau de forţă majoră sunt lasate la apreciarea instanţelor de fond, care judecă dacă evenimentul invocat este din acelea de care nu se putea apara cine-va chiar în casul de a fi fost prevĕdĕtor. C. Bucureşti, *loco cit.*

3) Cpr. C. Craiova. *Dreptul* din 1891, No. 73.

4) Cpr. C. Craiova. *C. judiciar* din 1899, No. 7. Cas. fr. D. P. 82. 1. 299 şi raportul cons. Barafort. T. Huc, VI, 266, p. 338 şi VIII, 300, *in fine*. Laurent, XIII, 113 urm. Pand. fr., *Don. et test.*, I, 6133. Baudry et Colin, *Don. et testaments*. II, 1867 urm. Aubry et Rau, VII, § 747, p. 10. Vedi şi t. IV a lucr. noastre, p. 412, nota 1.

5) In cât priveşte efectele legatului verbal ca obligaţie naturală, vedi t. VI, p. 14.

6) Cpr. L. 2, Cod., *Quemadmodum testamenta aperiantur*, 6. 32:—L. 30, Cod., *De heredibus instituendis*, 6, 23:—L. unică, Dig., *Si tabulæ testamenti extabunt*, 37, 2.

Prin urmare, acel ce invoacă dispoziţiile de ultimă voinţă făcute în favoarea sa într'un testament, care a fost distrus prin caz fortuit sau forţă majoră, este primit a stabili prin marturi existenţa acestui testament, cuprinsul lui, validitatea sa, precum şi faptul accidental care a adus distrugerea lui.

Admiterea presumţiilor de fapt. Art. 1203.

Proba testimonială fiind admisibilă în asemenea caz, această dovadă poate resulta şi din presumţiuni grave, precise şi concordante, de natură a determina convingerea judecătorilor (art. 1203). Această soluţie fiind admisă în caz de perdere sau distrugere totală a testamentului, este de bună samă admisibilă şi atunci când e vorba de distrugerea lui parţială. Astfel, data unui testament olograf, nimicită în parte prin un caz fortuit, de ex. o inundaţie, poate fi restabilită prin marturi şi presumţiuni grave şi concordante [1].

N'ar fi însă de ajuns ca legatarul să se mulţămească de a invoca în termeni generali casul fortuit sau forţa majoră: căci proba testimonială menită a înlocui actul nefiind admisă de cât în anume casuri excepţionale, trebue să se stabilească mai întâi că părţile se găsesc în casul excepţional stabilit de lege.

Legatarul va trebui deci să dovedească nu numai existenţa şi cuprinsul testamentului, dar şi că el a fost învestit cu toate formele legale [2]. Marturii vor trebui deci să afirme nu numai că au vědut testamentul, dar încă că ei cunosc cuprinsul lui şi că el nu avea nici un viciŭ de formă [3].

Dreptul roman.

Legile romane recomandă chiar de a nu primi, în asemenea caz, de cât probele manifeste, *manifestis probationibus* [4].

Casul în care testamentul e presupus regulat. Controversă.

Cu toate acestea, este un caz în care, cel puţin după părerea generală, testamentul este presupus regulat în privinţa formelor, până la dovada contrară din partea moştenitorului, şi anume atunci când se stabileşte în justiţie că moştenitorul este acela care a făcut să dispară testa-

---

[1] C. Nancy. D. P. 99. 2. 263 şi *Curierul judiciar* din 1900, No. 74 (cu adnotaţia noastră). Vedi şi o altă decisie tot a C. din Nancy, în *Dreptul* din 1895, No. 8.

[2] Cpr. L. 30, Cod., *De heredibus instituendis*, 6, 16.

[3] T. Huc, VI, 266. Demolombe, XXI, 34. Laurent, XIII, 116. Pand. fr., *Don. et test.*, I, 6122. Troplong, *Donations et test.*, III, 1453.

[4] L. 1, Cod., *De fide instrumentorum*, 4, 21.

mentul, pentru că se presupune că el nu l'ar fi dat la o parte, dacă ar fi fost neregulat [1]).

Casul în care testamentul a fost distrus prin negligența legatarului.

Dovada existenței testamentului nu se va putea însă face prin nici un mijloc, dacă perderea sau distrugerea lui nu se datorește casului fortuit sau forței majore, ci numai negligenței, imprudenței sau nedibăciei legatarului, pentru că, în asemenea caz, el este în culpă și nu se mai găsește în casurile excepționale statornicite de art. 1198 [2]).

Casul în care testamentul ar fi fost nimicit în timpul vieței testatorului.

Mai mult încă, cererea legatarului de a stabili existența testamentului ar putea fi respinsă, chiar când el ar fi fost nimicit prin caz fortuit, dacă aceasta s'a întâmplat în timpul vieței testatorului; căci dacă acest din urmă a avut cunoștință despre nimicirea testamentului și a trăit în urmă un timp destul de îndelungat, fără a mai face altul, aceasta este cea mai bună dovadă că el a înțeles a'l revoca tacitamente [3]).

Oblig. de împrumut de Stat, bilete de bancă, etc.

In fine, art. 1198 § ultim se aplică la obligațiunile de împrumut de Stat, ear nu la perderea prin caz fortuit a valorilor în hârtie monetă sau bilete de bancă [4]).

Hotărîri judecătorești.

El se aplică de asemenea și hotărîrilor judecătorești, așa că o hotărîre distrusă prin un caz fortuit, de exemplu un incendiu, ar putea fi reconstituită prin marturi și alte lucrări ale instanței care a pronunțat-o [5]).

---

1) Cpr. Demolombe, XXI, 32. Troplong, *op. cit.*, III, 1452. Pand. fr., *op. cit.*, I, 6128 urm. Massé-Vergé, III, § 416, p. 20, nota 7. Bayle-Mouillard asupra lui Grenier, *Don. et test.* II, 224, p. 240, nota *e*, *in fine.*—Vedi însă Laurent, XIII, 117.

2) T. Huc, VI, 266, *in fine.* Laurent, XIII, 120. Demolombe, XXI, 35. Pand. fr., *Don. et test.*, I, 6167.

3) Cpr. Laurent, XIII, 121. Vedi și t. IV a lucr. noastre, p. 413.

4) T. Huc, VIII, 300, *in fine.*—In cât privește titlurile la purtător perdute, distruse, furate, etc., vedi legea din 21 iannar 1883 și art. 58 Cod. comercial; ear în cât privește cambiile perdute sau sustrase, vedi art. 354 Cod. com.

Constit. unei oblig. la purtător. Controversă. Art. 1842 C. Calimach.

Curtea din Iași a decis că debitorul se poate obliga și astădi, atât în materie civilă cât și comercială, prin un titlu la purtător sau înfățișitor, fără a arata numele creditorului, conform art. 1842 din Codul Calimach (1393 C. austriac). *Dreptul* din 1901, No. 69. Cu toată controversa ce există asupra acestui punct, am dovedit însă că asemenea soluție este inadmisibilă în legislația actuală. (V. *Dreptul loco cit.*). Obligațiile la purtător sunt din contra permise în noul Cod german (art. 793 urm.) Cpr. Saleilles, *Étude sur la th. générale de l'oblig.*, etc. (ed. a 2-a, 1901), p. 297 urm.

5) Cpr. Trib. Argeș. *Dreptul* din 1883, No. 16.

Procedura chemărei şi ascultărei marturilor
(art. 185—210 Pr. civ.).

Incheierile care încuviinţează o cercetare cu marturi, în casurile când legea permite asemenea cercetare, trebue să determine faptele care urmează a fi probate (art. 185 Pr. civ.). Art. 185 Pr. civ.

Asemenea încheieri leagă în principiu pe judecători şi ei nu mai pot reveni asupra lor, pentru că ele pregătesc deslegarea pricinei (art. 160, § 2 Pr. civ.) [1]). Art. 160, § 2 Pr. civ.

Această soluţie a fost admisă şi înainte de modificarea Procedurei civile, sub vechiul text, care declară că „judecătoriĭ nu sunt legaţi prin ordonanţele preparatoriĭ sau consecinţele lor, afară de ceea ce se ḑice pentru jurământul judiciar deferit unei părţi". Eată ce decide decisia la care facem alusie: Deşi, după art. 160 Pr. civ., judecătoriĭ nu sunt legaţi prin hotărîrile preparatoriĭ, şi pot reveni asupra lor, însă disposiţiile acestui text nu se pot aplica de cât la hotărîrile preparatoriĭ, care nu desleagă o chestiune de principiu atingĕtor de dreptul părţilor, şi care intervin pentru a încuviinţa mĕsuri de instrucţiune sau mijloace de probaţiune, pe care părţile nu le contestă că sunt admisibile după lege. Când însă, cu ocasiunea unor asemenea mijloace de probaţiune, administrarea probelor este contestată în drept de părţi, şi instanţa de fond este chemată a se pronunţa asupra admisibilităţei lor, atunci, încheierea judecăţei, în această privinţă, resolvă un drept al părţilor şi constitue un lucru judecat, asupra căruia instanţa ce a pronunţat-o nu mai poate reveni [2]).

---

[1]) Este însă de observat că textul art. 160, votat de Senat fără nici o discuţie, pe cale de amendament, nu este tocmai clar, de oare ce el permite judecătorului de a reveni asupra încuviinţărilor premergătoare, care nu pregătesc deslegarea pricinei, şi în realitate, toate încuviinţările pregătitoare sau premergătoare, pregătesc întru cât-va deslegarea ei. Cpr. G. G. Mironescu, *Revis. proced. civile* (1901), p. 125, 126. Veḑi şi L. Krupenschi, discurs rostit înaintea Curţei din Galatz cu ocasia deschiderei anului judecătoresc 1901—1902, p. 27.

[2]) Cas. rom. Bulet. S-a 1. 1898, p. 1179. *C. judiciar* din 1898, No. 39 şi *Dreptul* din 1899, No. 46.—Sub procedura veche, chestiunea era însă controversată, şi multe decisiĭ admit dreptul tribunalelor de a reveni asupra încheierilor prin care

Credem însă că judecătorii ar putea reveni asupra încheierei lor, când ei ar fi admis proba în contra dispozițiilor exprese ale legei, părțile neputênd să aibă un drept câștigat în contra legei. Și, în asemenea caz, chiar dacă judecătorii n'ar reveni asupra încheierei lor, ei ar putea să nu ție nici o socoteală de marturi, atunci când vor da hotărîrea asupra fondului.

Jurămênt. In cât privește chestiunea de a se ști dacă judecătorii pot reveni asupra încheierei prin care se deferă jurămêntul decisoriŭ sau supletoriŭ, vedi *infrà*, rubrica: *Efectele deferirei, prestărei sau referirei jurămêntului supletoriu.*

Art. 186 Pr. civ. Când judecătorii vor admite proba testimonială, propunĕtorii ei vor trebui să depună la grefă, *până în termen de cinci dile libere de la admiterea acestei probe*, lista cuprindĕtoare de numele, pronumele și locuința marturilor ce fie care parte va voi a se asculta, *justificând și plata taxelor de citații, sub pedeapsă, în caz de neurmare, să nu să mai poată folosi de această probă.* Fie care parte va putea să se împotrivească la ascultarea unui martur, care nu e înscris în acea listă, sau nu este aratat lămurit (art. 186 Pr. civ.) [1]).

---

s'a admis sau s'a respins dovada testimonială. Vedi în acest din urmă sens, Cas. rom. Bulet. 1884, p. 315. Bulet. 1885, p. 6. *Dreptul* din 1885, No. 20. Bulet. 1887, p. 112. Bulet. 1889, p. 57.—Curtea din Iași a decis, de asemenea, că se poate reveni asupra unei încheieri prin care s'a admis sau s'a respins proba testimonială, dacă s'au adus în discuție elemente noi din care instanța de fond să se poată convinge în urmă de utilitatea revenirei pentru soluția causei. *C. judiciar* din 1894, No. 6.

[1]) Scopul acestei disposițiuni este, precum ne arată expunerea de motive, împedicarea străgănărilor și amânărilor, care aveau loc sub procedura veche, de câte ori se recurgea la proba testimonială. Vedi expun. de motive, în ed. oficială, p. 18. —Intenția legiuitorului poate să fi fost bună, însă credem că el a mers prea departe, pentru că adese-ori, în practică, va fi foarte greu de a afla marturii și domiciliul lor într'un termen atât de scurt. Singurul mijloc care a mai remas părților de a îndrepta acest rĕu, este de a propune la un alt termen noi marturi, conform art. 206 Pr. civ.; însă, în asemenea caz, judecătorii apreciază utilitatea acestei noi propuneri. Cpr. G. G. Mironescu, *op. cit.* p. 127, 128. De aceea am propus modificarea acestui text. Vedi *Dreptul* din 11 oct. 1901, No. 64, p. 638, nota 2.

Marturiĭ, după cererea părței care'i a propus, se pot însă înfățișa de bună voe la judecată [1]), sau se vor cita într'o ḑi fixă, fără a le se comunica copie despre ceea ce au a mărturisi (art. 187 Pr. civ.). Art. 187 Pr. civ.

Dacă una sau alta din părți va cere a se aduce și alți marturi, judecata *va putea* încuviința câte un nou termen pentru fie care parte (art. 206 Pr. civ.) [2]). Ar. 206 Pr. civ.

Partea care n'a fost față la ascultarea marturilor admiși de prima instanță, poate să ceară în apel să facă contra probă. Instanța de apel comite deci un exces de putere când refusă asemenea cerere pe motiv că ar fi fără interes, întru cât interesul resultă din judecata instanței care a admis proba testimonială [3]).

Marturul citat, care nu vine înaintea judecăței, se osêndește la o amendă ce nu poate fi mai mare de una sută lei noi, și se citează din nou. Dacă el nu se presintă nici după această nouă chemare, el este osêndit la o amendă, care nu poate trece peste trei sute lei, putêndu-se da în contra lui și un mandat de aducere (art. 188, 189 Pr. civ.). Art. 188, 189 Pr. civ.

Marturul care justifică causa nevenirei sale potae fi scutit de amenda la care a fost condamnat (art. 190 Pr. civ.), se înțelege de instanța care a aplicat-o, ear nu de acea superioară [4]). La din contra, jurnalul de condamnare fiind executor prin el însuș, fără a avea nevoe de a fi confirmat de judecătoriĭ superiori, se aduce la îndeplinire prin administrație. (Veḑi *infrà*, p. 301, text și nota 1). Art. 190 Pr. civ.

---

1) Cpr. art. 235 C. civ., care permite aducerea marturilor, fără citație, în materie de divorț. Art. 235 C. civ.

2) Ascultarea de noi marturi, aratați în urma admiterei lor de tribunal, pentru a depune asupra faptelor contestate, indicate în hotărîrea preparatorie, ḑice art. 374 (339 vechiŭ) din proced. civ. germană, va fi refusată de justiție, dacă ascultarea lor ar aduce o întârḑiere în soluția procesului, și dacă tribunalul ar avea convingerea că partea a întârḑiat anume ascultarea marturilor, în scop de a pune o pedică, sau din causa unei negligențe grave (*wenn durch die Vernehmung die Erledigung des Rechtsstreits verzögert werden würde und das Gericht die Überzeugnung gewinnt, dass die Partei in der Absicht, den Prozess zu verschleppen, oder aus grober Nachlässigkeit die Zeugen nicht früher benannt hat*". Art. 374 Pr. germană.

3) Cas. rom. *Dreptul* din 1896, No. 81 și Bulet. Cas. S-a 1, anul 1896, p. 1480.

4) Cpr. Trib. Mehedinți. *Dreptul* din 1899, No. 8.

Art. 191 Pr. civ.

Nu pot fi ascultaţi ca marturi: rudele de sus (ascendenţii) şi de jos (descendenţii) ale uneia din părţi; fraţii şi surorile, unchii şi nepoţii, afinii (cuscrii) în acelaş grad [1], soţul chiar despărţit [2]: persoanele declarate de lege incapabile de a mărturisi, adecă acei condamnaţi la degradaţiunea civică (art. 22, 3° C. pen.), etc. (art. 191 Pr. civ.) [3].

Dreptul roman.

Legea 10, Dig., *De testibus*, 22, 5 prevede anume că nimene nu poate fi martur în propria sa causă, ceea ce se înţelege de la sine [4].

Art. 192 Pr. civ. 234 C. civ.

Cu toate acestea, părţile pot face ca să se asculte rudele şi afinii mencionaţi în art. 191, afară de descendenţi, în chestiuni de stat civil şi de despărţenie (art. 192 Pr. civ.). Cpr. şi art. 234 C. civ.

Art. 193 Pr. civ.

Ori ce alte persoane sunt primite ca marturi, remânênd numai ca părţile să arăte şi judecătorii să aprecieze deosebitele imprejurări care pot face ca mărturia lor să fie înlăturată sau primită (art. 193 Pr. civ.) [5].

---

[1]) Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1886, No. 45 şi Bulet. S-a II, anul 1886, p. 370.—Această disposiţie se aplică, pentru identitate de motive, atât la înrudirea naturală, cât şi la acea care resultă din adopţiune. Répert. Sirey, *Enquête*, 754, 755. Boitard et Colmet-Daage, *Pr. civ.*, I, 498, p. 547 (ed. a 15-a). Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 829, p. 26, nota 5 (ed. a 2-a).

Art. 383 Pr. germ.

[2]) Art. 383 (348 vechiŭ) din proced. germană scuteşte şi pe logodnicul uneia din părţi (*der Verlobte einer Partei*).

Incapacităţi din legea veche.

[3]) In cât priveşte incapacităţile din legea veche, vedi pravila lui Matei Basarab, glava 24; Codul Caragea, art. 37 urm., partea VI, capit. 2; Andr. Donici, capit. 32; Harmenopol, I, tit. 6, *De testibus*, etc.—Este de notat că, în legile noastre anterioare, ereticii şi jidovii nu puteau să mărturisească în potriva unui creştin. „*Hœreticus vel Judaeus contra orthodoxum non testificatur*, dice Harmenopol (*loco cit.*, § 10). *sed adversus se invicem testantur*“

[4]) „*Nullus idoneus testis in re sua intelligitur*“. La Romani, nici slugile nu puteau fi marturi. *Etiam jure civile domestici testimonii fides improbatur*. L. 2. Cod., *De testibus*, 4. 20.

Apreciarea suverană a judecătorilor de fond.

[5]) Judecătorii fondului apreciază în mod suveran dacă depunerea unui martur merita, sau nu, încredere. Cas. rom. Bulet. 1895, p. 594. Bulet. S-a 1, 1894, p. 439. Bulet. 1896, p. 1482. Bulet. 1898. p. 190. *C. judiciar*, 1899, No. 21 şi 29. Bulet. S-a 1, 1899. p. 210 şi 478. Cpr. L. 3, Pr., *in fine*, Dig., *De testibus*, 22. 5.—Judecătorii sunt însă datori să arăte motivele pentru care deposiţia unui martur nu li s'a părut convingătore; altfel hotărîrea lor ar fi casabilă pentru lipsă de motive. Cas. rom. Bulet. 1868, p. 319. Vedi şi *suprà*, p. 244, text şi notele 1. 2.

Astfel, calitatea de advocat al părţilor litigante nu constitue o incapacitate de a figura ca martur în procesele în care pledează [1]). Advocatul chemat ca martur poate însă, după sevêrşirea jurămêntului, să refuze de a mărturisi asupra faptelor ce 'i s'au încredinţat cu ocasia exerciţiului profesiunei sale, şi în această privinţă, el nu are ca normă de cât conştiinţa sa, putênd a se abţinea de la ori ce respundere care ar viola secretul profesional [2]). **Advocaţi.**

Capacitatea unei persoane de a mărturisi în justiţie se judecă după legea ţărei în care s'a petrecut faptul litigios [3]). **Capacitatea marturilor. Controversă.**

In diua însêmnată pentru ascultarea marturilor, ei vor fi întroduşi în sala şedinţelor pe rênd şi în deosebi, în- **Art 194 Pr. civ.**

In ori ce caz, dreptul ce au instanţele de fond de a constata faptele într'un mod suveran şi de a aprecia puterea probatorie a dovedilor făcute de părţi, nu poate merge până a afirma că acele probe constată contrariul faptelor aratate în mod expres în ele; căci, în acest caz, asemenea afirmări constituesc erori grave de fapt. Astfel, este casabilă decisia instanţei de fond, care întemeindu-se pe depunerile unor marturi, conţine erori evidente asupra arătărilor lor, primind ca tăgăduite de dînşiî faptele afirmate de ei în mod precis, ceea ce nu mai constitue o apreciare sau interpretare de mărturisiri, ci o eroare de fapt, care conduce la un resultat eronat. Cas. rom. *C. judiciar* din 23 sept. 1901, No. 60. **Casul în care decisia de fond ar fi casabilă.**

1) Vedi însă L. 25, Dig., *De testibus*, 22, 5, unde se dice: „*Mandatis cavetur, ut præsides attendant, ne patroni in causa cui patrocinium præstiterunt, testimonium dicant*".

2) Cpr. C. Craiova. *Dreptul* din 1898, No. 50. *C. judiciar* din 1899, No. 7. Vedi asupra secretului profesional, discursul de deschidere a anului judecătoresc 1901—1902 a D-lui procuror general al C. din Craiova, Stefan Mladoveanu. Cpr. şi Garraud, *Tr. th. et prat. de dr. pénal fr.*, V, 2064 urm., p. 348 urm., (ed. a 2-a, 1901). Blanche, *Étud. prat. sur le C. pénal*, V, 444 urm., p. 606 urm. F.-Hélie, *Th. du C. pénal*, V, 1866 urm. Glasson, *Pr. civ.* (Pichon, 1902), I, p. 585. **Secretul profesional.**

Art. 383 (348 vechiŭ) din procedura germană scuteşte de a fi marturi pe miniştriî cultului pentru ceea ce li s'a încredinţat în exerciţiul funcţiunei lor (*was ihnen bei der Ausübung der Seelsorge anvertraut ist*) şi persoanele cărora, în virtutea funcţiunei, stărei sau profesiunei lor, li s'au încredinţat fapte din acele menite a remânea secrete, fie prin natura lor, fie prin o disposiţie legală. Cpr. şi art. 376 (341 vechiŭ) din aceiaş procedură. **Art. 383 Pr. germ.**

3) Cpr. Répert. Sirey, *Enquête*, 757. Laurent, *Dr. international*, VIII, 45. Fœlix-Demangeat, *Dr. internat.*, I, 235.—*Contrà*. Massé, *Dr. comm.*, II, 772.

cepênd de la marturiĭ propuşi de reclamant, dacă vor fi asemenea marturi (art. 194 Pr. civ.).

Art. 195 Pr. civ. Fie care martur este întrebat de president asupra numelui, pronumelui, profesiunei şi domiciliului sĕu; dacă este rudă sau afin cu una din părţi şi în ce grad; dacă este în serviciul vre-uneia din părţi sau în oare-care legături cu dênsa, etc. (art. 195 Pr. civ.) [1]).

Art. 196 Pr. civ. Inainte de a'şi face mărturia, fie care martur depune jurămênt după formula aratată de art. 196, această formulă putênd fi schimbată după religia marturului (art. 196, § ultim Pr. civ.) [2]).

Evrei, Mahometani. Astfel, creştiniĭ vor jura cu mâna pe cruce [3]), evreiĭ

Art. 735, § 2 Pr. civ. [1]) Neobservarea acestei dispoziţiuni nu atrage casarea decisiunei, dacă recurentul nu dovedeşte, conform art. 735, § 2, că nerespectarea acestor forme i-a pricinuit vre o vătămare, care nu se poate îndrepta de cât prin anularea actului. Cas. rom. Bulet. anul 1893, p. 591.

Art. 391, 392 Pr. civ. germ. [2]) Art. 391 (356 vechiŭ) din procedura civilă germană permite părţilor de a renunţa la jurămêntul unui martur. (*Die Parteien können auf die Beeidigung verzichten*".—Marturul, dupa această procedură (art. 392 nou, 357 vechiŭ), jură de a spune adevĕrul curat *(die reine Wahrheit)* în sufletul şi conştiinţa sa, fără a ascunde sau adăoga ce-va. Cpr. şi art. 61 Pr. crimin. (*Strafprozessordnung*). S'a eliminat deci din formula jurămêntului marturilor elementul religios, inovaţie care s'a propus şi la noi de Dl. V. Tataru (*Observ. asupra modif. pr. civ.*, Galatz, 1900, p. 48).—De notat este însă că procedura germană n'a eliminat elementul religios din jurămêntul juraţilor (art. 288 Pr. crimin.), nici din jurămêntul litis-decisoriŭ (art. 481 nou, 443 vechiŭ Pr. civ. *Civilprozessordnung*). Cpr. şi art. 62 Pr. crimin.

[3]) S'a decis însă, sub vechea procedură, că jurămêntul nu este nul, dacă nu se constată că marturul n'a jurat cu mâna pe cruce. Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1885, No. 63.—S'a decis de asemenea că nu se poate invoca pentru prima oară în casaţie nulitatea resultând din faptul că marturiĭ ascultaţi n'au depus jurămêntul, această nulitate nefiind de ordine publică. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1894, p. 106. Vedĭ şi Bulet. S-a 1, 1884, ultim. consid., p. 768. Curtea supremă a recunoscut însă că prestarea jurămêntului este o formalitate substanţială şi că formula lui este chiar sacramentală. Curtea de casaţie din Francia decide însă că neprestarea jurămêntului poate fi propusă pentru prima oară în casaţie, atât în materie civilă (V. D. P. 97. 1. 606. Sirey, 96. 1. 520), cât şi în materie penală. Menţiunea ce ar face hotărîrea că toate formalităţile prescrise de lege au fost îndeplinite nu

cu mâna pe cele ḑece porunci, pe *Coşer safer Toira* [1]), ear Mahometanii, cu degetele pe cuvintele *Fihi-Fihi* din capit. IX al Koranului [2]).

Se discută chestiunea dacă preuţii ortodoxi, chemaţi ca marturi, trebue sau nu să fie supuşi jurământului, şi unele tribunale îi supun acestei formalităţi, ear altele îi scutesc [3]). Chestiunea va fi discutată mai pe larg când ne vom ocupa despre jurământul litis-decisoriŭ [4]). **Jurământul preuţilor.**

După Codul Caragea (art. 34, partea VI, capit. 2), marturii trebueau să jure în biserică, în pricini criminale, ear în pricini civile, ei puteau să jure şi înaintea judecătorilor, jurământul în biserică nefiind prescris de cât la caz de trebuinţă (art. 33, partea VI, capit. 2). **Codul Caragea.**

Copiii mai mici de 16 ani împliniţi vor putea fi ascultaţi fără jurământ, ca simpli informatori (art. 197 Pr. civ.). **Art. 197 Pr. civ.**

Martorul care, fără o causă bine-cuvântată, ar refusa de a jura sau de a mărturisi, va fi condamnat la despăgubiri către părţi şi la o amendă, care nu va putea trece peste trei sute lei noi (art. 207 Pr. civ.) [5]). **Art. 207 Pr. civ.**

---

dovedeşte că jurământul a fost prestat. Cas. fr. *loco cit.* Cpr. şi Garsonnet, *Pr. civ.*, III, p. 55, § 844 (ed. a 2-a).

[1]) Veḑi tr. nostru în limba franceză, p. 438, text şi nota 2.— Nu se poate propune pentru prima oară în casaţie nulitatea intemeiată pe faptul că un martur de religie israelită, n'ar fi depus jurământul conform ritului mosaic. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1895, p. 1138.

[2]) Veḑi adnotaţia noastră din *C. judiciar*, No. 71, (anul 1900) şi *infrà*, rubrica: *Despre jurământ.—Definiţie,—Impărţire.*

[3]) Cas. rom. S-a II. Bulet. 1886, p. 370 şi *Dreptul* din 1886, No. 45. „Prin canoanele Bisericei noastre, ḑice această decisie, preuţii fiind opriţi de a presta jurământul, instanţa de fond a putut asculta pe un preut numai ca simplu informator, fără a viola prin aceasta vre un text de lege".—*Contrà.* Cas. rom. *Dreptul* din 1901, No. 71. Bulet. 1899, p. 1044.

[4]) Veḑi şi articolul nostru din *Dreptul* No. 60, anul 1901.

[5]) Cpr. art. 390 (355 vechiŭ) din proced civ. germană.

Aceiaş soluţie este admisibilă şi în privinţa juratului care refusă de a depune jurământul prescris de lege, sub cuvênt că nu crede în D-zeu. C. cu juraţi din Marna. Sirey, 99. 1. p. 286. *C. judiciar* din 26 oct. 1900, No. 71 (cu adnotaţia noastră). **Juraţii care refusă de a jura.**

Curtea noastră supremă a decis, de asemenea, cu drept cuvênt, că în o afacere criminală, marturii nu pot fi scutiţi de jurământ, sub cuvênt că ar fi liberi cugetători. Prin urmare, este casabilă decisia Curţei cu juraţi care pronunţă o condamnare când unul din marturi este ascultat fără jurământ. *Dreptul* din 1886, No. 61 şi Bulet. S-a II, 1886, p. 436.

Art. 198 Pr. civ. Marturul va mărturisi fără să aibă voe de a ceti mărturia ce are de făcut înaintea judecăței (art. 198 Pr. civ.).

Art. 199 și 228 Pr. civ. Părțile, judecătorul, precum și procurorul, vor putea adresa martorului ori ce chestiuni prin mijlocirea presidentului, *care este în drept de a autorisa pe însuș partea a pune întrebări marturului și de-a dreptul* (art. 199 Pr. civ.). Partea finală a textului, s'a adaos pe cale de amendament în Senat, după propunerea D-lui I. Sinescu. O asemenea inovație s'a făcut tot pe cale de amendament, și în art. 228, în privința interogatorului, unde de asemenea *partea poate fi autorisată de president a pune întrebările deadreptul părței chemate la interogator* [1]).

Art. 200 Pr. civ. După ascultarea marturilor se încheie un proces-verbal, care trebue să cuprindă, *sub pedeapsă de nulitate*: numele, pronumele, profesia și domiciliul marturului; aratarea că marturul a jurat întocmai după dispositiile art. 196; cele spuse de martur; aratarea că i s'a cetit din cuvênt în cuvênt declarația sa și că el stărueşte într'ênsa. Procesul-verbal trebue să fie semnat de martur, president și de grefier sau ajutorul de grefă. Dacă marturul nu voeşte sau nu poate să iscălească, se va face mențiune despre aceasta în proces-verbal (art. 200 Pr. civ.) [2]).

---

[1]) Dl. Ministru de finanțe, Tache Ionescu, a calificat această inovație de fericită, sub cuvênt că „cu sistemul actual de a se face interogatorul prin organul presidentului, nu se ajunge la un bun resultat, de oare-ce mai tot-deauna să dă un respuns concertat. De multe ori presidentul nu pricepe unde vrea să ajungă partea prin întrebările ei, și atunci cel întrebat are timp să se gândească de două ori și să dea un respuns dubios". Vedi *Pr. civ.* desbaterile Senatului (ed. oficială), p. 393, colona 2.

[2]) S'a decis, chiar sub vechiul text, că semnătura presidentului, grefierului și a marturului erau prescrise sub pedeapsă de nulitate. Cas. rom. Bulet. 1879, p. 825. Bulet. 1880, p. 405. — Această dispoziție nu se aplică însă în materie de divorț, unde legiuitorul a admis o procedură specială (art. 238 C. civ.). Cas. rom. *Dreptul* din 1883, No. 83 și Bulet. Cas. S-a II, 1883, p. 980. De asemenea, este nul procesul verbal, care nu constată că s'a cetit martorului declarația sa și că el a fost întrebat dacă stărueşte într'ênsa, ear decisia care se întemeiază pe asemenea depunere este casabilă. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1896, p. 218. — Tot astfel, simpla mențiune în procesul verbal că marturii au prestat jurămêntul, sau că l'au prestat conform legei, *fără a se viza*

Fie-care martur, după ascultarea sa, va remânea în sala ședințelor până la sfêrșitul cercetărei, afară numai dacă judecata va hotărî altfel (art. 201 Pr. civ.). Art. 201 Pr. civ.

Marturii vor putea din nou fi întrebați, ori de câte ori aceasta va fi de trebuință, în urma ascultărei altor martori (art. 202 Pr. civ.). Art. 202 Pr. civ.

Dacă un martur cere despăgubire pentru venirea sa, judecata va hotări cifra acelei despăgubiri, după starea și profesia marturului, după depărtarea domiciliului sĕu, și timpul ce a pus în această cercetare, condamnând pe propunĕtorul marturului la plata acestei sume prin o deosebită încheiere, care va fi executorie *și pe cale administrativă* (art. 203 Pr. civ.) [1]). Art. 203 Pr. civ.

Dacă din instrucție ar resulta bănueli grave de mărturii minciunoase, sau de conrupere de marturi, judecata civilă va trimete pe marturul bănuit în cercetarea autorităților penale (art. 204 Pr. civ.). Art. 204 Pr. civ.

Aceiaș soluție este admisă și în materie criminală, cu această deosebire că presidentul Curței cu jurați este de astă dată în drept a da un mandat de arest în contra marturului care i s'ar părea minciunos (art. 355 Pr. pen.) [2]). Art. 355 Pr. pen.

Un martur ar putea fi urmărit ca minciunos pentru o depunere făcută înaintea tribunalului corecțional, sau înaintea Art. 288, 289 Cod. pen.

---

textul art. 200, atrage casarea decisiunei. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1890, p. 1175. Bulet. S-a 1, 1883. p. 603.—Nu constitue însă o causă de nulitate în depunerea unui martur împrejurarea că dênsul n'a subscris și un adaos la depunerea principală, când această din urmă este subscrisă și acel adaos nu este esențial în causă. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1890, p. 1110.

[1]) Executarea pe cale administrativă a fost introdusă prin amendament în Cameră, după propunerea D-lui N. I. Bărbulescu, pentru înlesnirea marturului care a dobêndit despăgubirea. Vedi *Pr. civ.*, *Desbaterile Camerei* (ed. of.), p. 591.

[2]) Vedi asupra acestei disposiții excepționale, Faustin Hélie, *Tr. d'instruc. criminelle*, VII, 3569 urm. Pand. fr., *Cour d'assises*, 2637 urm. Répert. Sirey, *Cour d'assises*, 2611 urm.—Unii susțin că, și în materie corecțională, presidentul are dreptul de a da un mandat de arest contra marturilor bănuiți de mărturie minciunoasă; însă chestiunea este controversată. Vedi autoritățile citate *pro* și *contrà* în Répert. Sirey, t. XXII (1901), v° *Faux témoignage*, 147. Art. 355 din Pr. pen. nu este însă aplicabil tribunalelor civile. Répert. Sirey, v° *cit.*, 163 urm.

Curței de apel (art. 288 C. pen.), și chiar înaintea judecătorului de ocol (art. 289 C. pen.).

Mărturia făcută înaintea judec. de instrucție. Nici într'un caz însă, o mărturie făcută înaintea judecătorului de instrucție n'ar putea fi bănuită de mincinoasă, pentru că, de și ea este făcută sub jurămênt (art. 72 Pr. pen.), totuși ea nu este definitivă și poate în totdeauna fi retractată [1]).

Art. 205 Pr. civ. Dacă toți marturii citați sau cari se vor înfățișa de bună voe (art. 187 Pr. civ.), nu pot să fie ascultați în aceiaș ședință, cercetarea se va urma în' o ședință ulterioară, fără alte citații (art. 205 Pr. civ.).

Art. 208 Pr. civ. Nulitatea uneia sau mai multor mărturii nu atrage nulitatea întregei cercetări (art. 208 Pr. civ.).

Art. 209 Pr. civ. Dacă un martor, din causă de boală sau altă împedicare bine-cuvêntată, nu poate veni la ședință, presidentul trimete pe unul din judecători la locuința sa, ca împreună cu grefierul și față cu părțile, sau după ce s'au chemat formal, să'l asculte (art. 209 Pr. civ.).

Codul Caragea. „Câți marturi se zăticnesc de boală a veni la judecată ca să mărturisească, dice Codul Caragea (art. 43, partea VI, capit. 2), să se întrebe prin logofătul judecătoriei".

Art. 210 Pr. civ. Dacă un martur se află cu șederea în prea mare depărtare, judecata, după ce va asculta pe părți, va putea trimete la tribunalul local o comisie rogatorie, ca acel tribunal, *față cu părțile sau după ce s'au chemat formal*, să asculte pe martur asupra faptelor ce i se vor arata (art. 210 Pr. civ.) [2]). (Cpr. și art. 236, 243, Pr. civ., care ad-

---

[1]) Cas. rom. S-a vacanțelor. Bulet. 1872, p. 202. Trib. Dâmbovitza, *C. judiciar* din 1901, No. 9 (cu adnotația noastră). Cas. fr. D. P. 59. 1. 439. Sirey, 60. 1. 747. Répert. Sirey. *Faux témoignage*, 108. Boitard, *Dr. criminel*, 464. Garraud. *Tr. th. et pratique du dr. pénal*, V, p. 298 (ed. a 2-a) și *Pr. de dr. criminel* (1895), 464, p. 590. F. Hélie, *Code pénal*, IV, 1793. Blanche, *Études partiques sur le C. pénal*, V, 366. p. 444, 445. Pand. fr., *Faux témoignage*, 71. Vedi și autoritățile citate in adnotația noastră din *Curierul judiciar* No. 9 (1 fevr. 1901), p. 72, notele 6 și 7.

[2]) In art. 210, dice Ministrul justiției, în expunerea de motive (ed. of., p. 19), am menținut comisiile rogatorii pentru ascultarea marturilor care s'ar afla cu șederea în prea mare depărtare, dar am adăogat că această ascultare să se facă *față cu părțile sau după citarea lor*, ca împricinații să poată pune chestiunile ce le cred folositoare martorilor. Această

mit comisiile rogatorii în privinţa interogatorului şi a prestărei jurământului).

Art. 210, 236 şi 243 din Pr. civ. nu vorbesc de cât de comisiunile rogatorii interne, însă se poate întâmpla ca instanţele noastre judecătoreşti să se adreseze, atât în materie civilă [1]) cât şi în materie penală, la autorităţile străine, pe cale diplomatică, prin ministerul justiţiei [2]), pentru ascultarea unui martur care'şi are domiciliul în străinătate [3]). Comisii rogatorii internaţionale.

Se înţelege că, în asemenea casuri, părţile nu vor fi citate, dacă chemarea lor nu este admisă de legea străină, pentru că formele *ordinatoriæ litis*, sunt, după părerea tuturor, cârmuite de legea ţărei unde se instrumentează [4]). Formele ordinatoriæ litis.

---

disposiţie era necesară în interesul dreptului de aparare al impricinaţilor".

[1]) In cât priveşte comisiile rogatorii în materie de divorţ, în privinţa ascultărei marturilor, unii nu le admit (Trib. Bruxelles, *J. Clunet*, 1894, p. 914. Willequet, *Divorce*, p. 153. Fremont, *Divorce*, 561), ear alţii le admit, conform dreptului comun (Laurent, III, 326. Trib. Arlon. *Dreptul* din 1886, No. 27). Veḑi t. I, partea II-a a Comentariilor noastre, p. 177, text şi nota 2. Veḑi şi Répert. Sirey, *Divorce*, 2524. Comisii rogatorii în materie de divorţ. Controversă.

[2]) După convenţia încheiată cu Rusia la 19 mái 1894, Curtea de apel din Iaşi şi din Galatz, tribunalele judeţelor Dorohoi, Fălciu, Tutova, Covurlui şi Tulcea, procurorii generali de pe lângă Curţile de apel din Iaşi şi Galatz, precum şi procurorii tribunalelor judeţene sus-numite, pot corespunde chiar direct, fără nici o intervenţie diplomatică, pentru toate cererile în materie civilă şi penală, afară de acele privitoare la extradarea făcătorilor de răle, cu tribunalele şi parchetele districtelor judiciare Odessa, Cherson şi Kamenetz-Podolsck. Veḑi această convenţie în Hamangiu, III, p. 3110 urm. Conv. încheiată la 1894 cu Rusia.

[3]) Veḑi art. 9 din convenţia comercială încheiată la 1880 cu Italia; art. 15 din convenţia de extradare încheiată la 1880 cu Belgia; art. 12 din convenţia de extradare încheiată la 1894 cu ţările de jos; art. 14 din convenţia de extradare încheiată cu Austro-Ungaria la 14 (27) iunie 1901, etc. Veḑi T. G. Djuvara, *Tratate, Convenţiuni şi Invoiri internaţionale ale României* (Bucureşti şi Paris, 1888), p. 29 (Introducere), p. 247, 260, 312, 505, etc. Veḑi şi *Convenţiile de extradare ale României*, de S. R. Scriban (Bucureşti, 1901, tipog. *C. judiciar*). Convenţii încheiate cu alte State.

[4]) Cpr. C. Pau. D. P. 62. 2. 75. Sirey, 62. 2. 253. C. Chambérey, *J. Clunet*, 1875, p. 434. Trib. superior de comerţ din Leipzig (*Reichsoberhandelsgericht*). *J. Clunet*, anul 1874, p. 192, 193. Fœlix-Demangeat, *Dr. international*, I, 247, p. 477. Despagnet, *Dr. internat.* (ed. a 3-a, 1899), 188, p. 399. Dim.

Formele decisoriæ litis. In cât priveşte însă formele numite *decisoriæ litis*, adecă care se referă la fondul litigiuluĭ, precum este, de exemplu, jurămêntul ce trebue să depue marturul, etc., chestiunea este controversată [1]).

In ori ce caz, tribunalele care execută o comisie rogatorie a unei jurisdicţiĭ străine, indeplinind un act de curtoasie internaţională, nu sunt supuse controlului judecătorilor care au mijlocit comisiunea, remănênd ca aceştia, la urma urmei, să ţie sau să nu ţie socoteală, in decisia de fond, de cercetarea care s'a făcut de către judecătoriĭ străini [2]).

SECŢIUNEA III

Despre presumţiuni [3]).—Definiţie.

Art. 1199.—Presumţiunile sunt consecinţele ce legea sau magistratul trage din un fapt cunoscut la un fapt necunoscut. (Art. 1138, 1200 urm., 1203 C. civ. Art. 46, 82 C. com. Art. 1349 C. fr.) [4]).

G. Maxim, *Critica sistemului probelor*, etc. (Iaşi, 1899), p. 146, No. 125, 131. Veḑi şi t. I a lucr. noastre, partea I, p. 99. Vincent et Pénaud, *Dictionn. de dr. international*, v⁰ *Commision rogatoire*, No. 20. Asser et Rivier, *Dr. internat.*, No. 87, p. 174 din traducerea Schina. *J. Clunet*, anul 1889, p. 334 (nota).

1) Veḑi asupra acestei controverse, t. I, partea I a lucrărei noastre, p. 99, 100 şi Dim. G. Maxim, *op. cit.*, p. 146 urm. Cpr. Vincent et Pénaud, *Dictionn. de dr. international*, v⁰ *Commission rogatoire*, No. 21 urm. A. Weiss, *Tr. élément. de dr. internat.* (ed. a 2-a, 1890), p. 814. Laurent, *Dr. international*, VIII, 59 urm. Massé, *Dr. comm.*, II, 785, p. 54 urm. (ed. a 2-a), etc.

2) C. Douai, *J. Clunet*, anul 1896, p. 581 urm.

3) Cuvêntul *præsumptio* vine de la *præ* şi *sumere* (a lua înainte), pentru că presumţia face să se ia un lucru de adevarat (*sumit pro vero, habet pro vero*), înainte de a se trage dovada de aiurea (*præ, id est antequam aliunde probetur*). Cpr. Pothier, II, 839, p. 448 (ed. Bugnet). Baudry, II, 1281.

Art. 2516 Codul portughez. 4) „Presumţiile sunt nişte consecinţe sau deducţiuni, ḑice art. 2516 din Codul portughez de la 1867, ce legea sau magistratul trage dintr'un fapt cunoscut pentru a demonstra un fapt necunoscut".

Pr. civ. germană. Procedura civilă germană nu vorbeşte de presumţiuni. Art. 16, § 1 din legea de introducere de la 1877 (*Einführungsgesetz zur Civilprozessordnung*) dispune însă că sunt menţinute disposiţiile de drept civil după care, sub anumite

In lipsă de probe propriŭ ȡise, adecă de inducțiuni care să conducă la o certitudine cel puțin relativă, precum este dovada scrisă, legea se mulțămește cu presumțiuni, care conduc numai la probabilități.

Presumțiunile sunt niște consecințe sau mai bine ȡis niște inducțiuni [1]) sau conjecturi ce legea sau magistratul trage din un fapt cunoscut la un fapt necunoscut, pe cale de probabilitate. Astfel, din faptul că creditorul a restituit debitorului titlul care servea de dovadă creanței sale, legea trage consecința că debitorul este liberat (art. 1138, § 1), pentru că, de obiceiŭ, creditorul nu restitue debitorului titlul creanței sale de cât în urma plăței [2]). De aceea, Cujacius ȡicea: *Præsumtio sumitur ex eo quod plerumque fit.* Definiție.

Presumția, după cum foarte bine observă Pothier (II, 839), se deosebește de proba propriŭ ȡisă; căci, pe când această din urmă face credință direct și prin ea însuș de un lucru, presumția nu face credință de cât pe cale de consecință și de probabilitate [3]).

Astfel, chitanța eliberată de creditor dovedește direct plata, ca și mărturia acelora cari atestă acest fapt; judecătorul, în acest caz, se convinge despre plată, fără nici un raționament; pe când restituirea titlului făcută de creditor debitorului nu dovedește imediat și direct liberarea acestui din urmă; judecătorul nu ajunge la acest rezultat de cât prin următorul raționament: prin restituirea titlului creanței sale, creditorul s'a pus în imposibilitate

---

condițiĭ, un fapt se consideră ca adevarat, fără ca dovada contrară să fie admisă, sau până la dovada contrară. Și acest text adaugă: întru cât dovada contrară este admisă, ea poate fi făcută prin prestarea jurământului decisoriŭ. Art. 14, § 3 din aceiaș lege prevede însă că sunt abrogate: dispozițiile după care, în anume condițiuni, un fapt trebue să fie recunoscut ca fiind mai mult sau mai puțin probabil.

[1]) Sunt autori cari nu admit cuvântul *inducțiune*, ȡicênd că raționamentul judecătorului numit presumțiune presupune metoda *deductivă*, care se scoboară de la o propoziție generală la o consecință particulară. Veȡi Planiol, II, p. 5, nota 1. Discuțíe pură de cuvinte!

[2]) Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 839.

[3]) *„La présopmtion diffère de la preuve proprement dite: celle-ci fait foi directement et par elle-même d'une chose; la présomption en fait foi par une conséquence tirée d'une autre chose"*. Pothier, II, 839, p. 448 (ed. Bugnet).

de a'şi exercita dreptul sĕu, fie că el a fost plătit, fie că a renunţat la plată, şi în ambele casuri, debitorul este liberat [1]).

Impărţirea presumţiilor. Presumţiile se împart în două categoriĭ: acele stabilite de lege (presumţiĭ legale), pe care Pothier (II, 839) le numea *de drept*, şi acele trase de judecători (presumţiĭ umane sau ale omului), pe care Pothier le numea *simple*.

Despre presumţiile legale în genere.—Definiţie.

Art. 1200.—Sunt presumţiuni legale acelea care sunt determinate special prin lege, precum:

1° Actele ce legea le declară nule pentru că le priveşte făcute în frauda disposiţiunilor sale (art. 812, 845, 941 C. civ. Art. 722 C. com.).

2° In casurile când legea declară că dobêndirea dreptului de proprietate sau liberaţiunea unui debitor resultă din oare care împrejurărĭ determinate (art. 489 urm., 492, 590, 591, 1119, 1138, 1847, 1903—1905 C. civ).

3° Puterea doveditoare ce legea dă mărturisirei saŭ jurămêntului ce face o parte (art. 1204 urm., 1207 urm. C. civ.)

4° Puterea ce legea acordă autorităţei lucrului judecat. (Art. 1201, 1202 C. civ. Art. 1350 C. fr.)

Presumţia legală este aceea care resultă din lege. Fără o anume lege nu poate să existe presumţie legală, şi judecătorul nu poate să creeze asemenea presumţiĭ, nici să admită altele de cât acele statornicite de lege [2]).

Presumţia muciană. Controversă. De aceea, am susţinut în tot-deauna că presumţia muciană, ast-fel numită, pentru că a fost închipuită de Quintus Mucius Scevola [3]), care 'şi avea fiinţă în legile noastre anterioare [4]), şi după care toate bunurile dobêndite

---

1) Cpr. Pothier, *loco cit.* Thiry, III, 153. T. Huc, VIII, 301. Planiol, II, 14.

2) Cpr. T. Huc, VIII, 222.

3) L. 51, Dig., *De donationibus inter virum et uxorem*, 24, 1 şi L. 6, Cod., *eod.*, 5, 16. Cpr. Windscheid, *Lehrbuch des Pandechtenrechts*, III, § 509, *in fine*, text şi nota 36.

Codul Calimach şi Caragea. 4) Art. 1695 Cod. Calimach şi art. 45, partea III, capit. 16. Cod. Caragea, *pentru exopricà*.—S'a decis, cu drept cuvênt, că această presumţie exista sub toate regimele matrimoniale, şi că ea putea fi invocată de toţi creditoriĭ personali ai barbatului, fie anteriori, fie posteriori achisiţiunei. Cas. rom. Secţiĭ-unite; Bulet. 1890, p. 7 urm. „Prin această disposiţiune, ḑice Curtea din Galatz, în afacerea celebră a prinţului Gr. M. Sturdza cu principesa Gortciakow (*Dreptul*

de femee în timpul căsătoriei erau presupuse a fi dobêndite cu banii barbatului *(ex bonis mariti)*, dacă ea nu dovedea origina lor *(unde habuerit)*, este inadmisibilă astădi, pentru că nici o lege n'o consacră, şi pentru că legiuirile anterioare sunt abrogate în această privinţă, ca unele ce sunt contrare Codului actual (art. 1912) [1]). Asemenea pre-

din 1892, No. 45), legiuitorul Calimach, urmând tradiţiunea vechei legiuiri romane, a decis că toată averea dobêndită de femee, în timpul căsătoriei, a cărei provenienţă nu se constata şi nici n'a fost cunoscută soţului, se socotea ca fiind dobêndită de la dênsul, şi dar îi aparţinea lui; că această presumţiune se explică în raţiune prin următoarele două consideraţiuni: *a*) dorinţa legiuitorului de a înlătura bănueala unei proveniente neoneste; *b*) voinţa de a împedica donaţiunile d'intre soţi; că nu importă dacă starea de decadenţă şi corupţiune a moravurilor în care ajunsese Romanii, când Quintus Mucius a luat o atare mésură, a existat sau nu şi la noi, când legiuitorul Calimach a înfiinţat această presumţiune; un lucru însă e cert: că prin această înţeleaptă mésură se susţinea sus prestigiul demnităţei barbatului şi se punea o stavilă liberalităţilor deghisate, ce barbatul putea să facă soţiei sale în timpul căsătoriei, etc.". Cpr. aceaş Curte în altă afacere. *Dreptul* din 1889, No. 76.

1) Cpr. Aubry et Rau, V, § 531, p. 511, nota 3. Laurent, XXIII, 416, 487. Marcadé, VI, art. 1532, No. 2, p. 6. Pand. fr., *Mariage*, I, 7376. Répert. Sirey, v° *Dot*, 835 urm. şi 2938 urm. Valabrègue, *Revue pratique*, anul 1875, t. 42, p. 52 urm. Guillouard, *Contrat de mariage*, III, 4625 şi IV, 2171. Thiry, III, 499. Arntz, III, 883. Odier, *Contrat de mariage*, II, 959, 960 (ed. din 1847). G. Negulescu, *Dreptul* din 1898, No. 10 (adnot. asupra unei sentinţe a trib. Prahova). Labbé, nota în Sirey, 88. 1. 145. Massé-Vergé, IV, § 664, p. 214, nota 10. Deloynes asupra lui Tessier, *Société d'acquêts*, 68, p. 126, nota 2 (ed. a 2-a). Fuzier-Herman, III, art. 1530, No. 4. Planiol, III, 1425 şi 1659. Acest din urmă autor ne face distinsa onoare de a cita tratatul nostru în limba franceză. Vedi şi C. Agen. D. P. 83. 2. 41. Cas. fr. D. P. 97. 1. 407. *Pand. Period.* 98. 1. 321. C. Bucureşti şi Galatz. *Dreptul* din 1896, No. 38 şi 41.—*Contră*. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1879, p. 684. *Dreptul* din 1894, No. 83. Trib. Putna. *Dreptul* din 1896, No. 38 (sentinţă reformată de Curtea din Galatz). C. Aix. D. P. 72. 2. 49. Sirey, 72. 2. 175. Cpr. şi Cas. fr. Sirey, 66. 1. 253. D. P. 66. 1. 126. Duranton, XV, 264 urm. Benoit, *Tr. de la dot* (1846), I, 209. Troplong, *Contrat de mariage*, III, 2246, 2247 şi IV, 3017. Vedi asupra acestei controverse tr. nostru în limba franceză, p. 88 şi 89, nota 2 şi t. IV a Comentariilor noastre, p. 585, nota 1.

sumţie nu mai poate fi deci admisă astăḑi de cât pentru actele petrecute sub vechea legislaţiune [1]) şi în materie comercială, unde art. 792 din Codul de comerţ este formal în aceată privinţă [2]).

Cine trebue să dovedească că copilul s'a născut viu?

In unele legislaţiuni ale Elveţiei [3]), în Codul Calimach [4]), în Codul austriac (art. 23), în Codul Saxoniei de la 1863 [5]), astăḑi abrogat prin noul Cod german, etc., la caz de îndoeală, copilul născut la termen se presupune a fi născut viu până la dovada contrară din partea acelora cari pretind că el s'a născut mort. Asemenea presumţie legală neexistând în legea noastră, acei interesaţi vor dovedi prin ori-ce mijloace că noul născut a trăit în realitate (art. 1169) [6]), fără însă a avea a stabili viabilitatea lui,

---

Dreptul străin.

Presumţia muciană există şi astăḑi în noul Cod german (art. 1362). Numai lucrurile destinate usului personal şi exclusiv al femeei (*für die ausschliesslich zum persönlichen Gebrauche der Frau bestimmten Sachen)*, precum hainele, juvaerele şi instrumentele ei de muncă, sunt, faţă de creditori, presupuse a fi proprietatea ei. Cpr. art. 544, partea II, tit. I, *Allgemeines Landrecht für die Preussischen Staaten*; art. 1656 C. saxon din 1863, etc.

1) Cpr. C. Iaşi. *Dreptul* din 1891, No. 61. Trib. Prahova, *Dreptul* din 1898, No. 10. Cas. fr. D. P. 77. 1. 214. Sirey, 77. 1. 148. Répert. Sirey, v⁰ *Dot*, 832. Cpr. şi C. Iaşi. *C. judiciar* din 1901, No. 70. Această din urmă decisie, interpretând art. 1695 din Codul Calimach, decide că lucrurile in privinţa cărora femeea n'ar putea dovedi de unde le are, sunt presupuse a fi fost dăruite de barbat, şi că aceasta se referă la darurile oprite d'intre soţi. Cpr. şi trib. Prahova. *Dreptul* din 1898, No. 10.

2) Cpr. C. Bucureşti. *Dreptul* din 1898, No. 39. Veḑi asupra art. 792 din C. com. (782 C. com. ital., 559 C. com. fr.) Calamandrei, *Del fallimento* (Torino, 1883), I. p. 380 urm. Cuzzeri, *Il Codice di commercio italiano commentato*, VIII, p. 338 urm., No. 528 urm. (Verona, 1883). Lyon-Caen et Renault. *Dr. comm.*, VIII, 893. Massé, *Dr. comm.*, II, 1336, etc.

3) Veḑi Er. Lehr, *C. civ. du canton de Zurich*, p. 4, nota 2.

Art. 35 C. Calimach.

4) „Când este îndoeală, ḑice art. 35 din Codul Calimach (23 C. austriac), de s'au născut pruncul viu sau mort, se socoteşte după juridica presumţie că s'au născut viu, şi cela ce se împotriveşte este dator să dovedească împotrivirea sa".

Art. 34 C. saxon.

5) *„Im Zweifel, ob ein Kind lebendig oder todt geboren sei, wird das Erste vermuthet“* (art. 34 C. saxon).

6) Cpr. Demolombe, XIII, 186. Laurent, VIII, 543, 547. Thiry, II, 25. Demante, III, 29. Duranton, VI, 78. Pand. fr., *Successions*, I, 200. Baudry et Wahl, *Successions*, I, 177 (ed. a

pentru că această condiție nu'și mai are ființă în legea noastră [1]).

S'a decis cu drept cuvênt că, pentru ca copilul să fie considerat că a trăit, trebue să se stabilească de acei cari revendică moștenirea lui, că el a respirat în mod complect, o simplă mișcare a corpului nefiind o dovadă suficientă a vieței extra-uterine, un început de respirare putênd une-ori fi provocat de o mișcare convulsivă [2]). **Copilul trebue să fi respirat în mod complect.**

Infățișarea actului de naștere a copilului va dovedi însă în genere că el s'a născut viu; căci ofițerul stărei civile fiind obligat a menționa că copilul ce-i s'a înfățișat, conform art. 41 C. civ., era mort [3]), lipsa acestei mențiuni din act dovedește că copilul era viu în momentul infățișărei sale, și *a fortiori* deci în momentul nașterei sale [4]). **Infățișarea actului de naștere.**

Faptul însă că copilul ar fi fost înfățișat mort înaintea ofițerului stărei civile nu dovedește că el nu s'a născut viu, pentru că el a putut să moară în intervalul d'intre naștere și înfățișarea sa [5]). **Infățișarea copilului mort înaintea of. stărei civile.**

2-a, 1899). Aubry et Rau, VI, § 592, p. 277. F.-Herman, II, art. 725, No. 4. Hureaux, *Successions*, I, 117. Le Sellyer, *Successions*, I, 89. Chabot, *Successions*, I, art. 725, No. 8, *in fine* (ed. Belost-Jolimont din 1839).—*Contrà*. Massé-Vergé, II, § 354, p. 241, nota 3. Vazeille, *Successions*, I, art. 725, No. 3 (ed. din 1847).—După acești din urmă autori, copilul ar fi presupus născut viu până la dovada contrară, pentru că viața se presupune și că faptul de a se naște implică pe acela de a fi trăit, soluție pe care o adoptasem și noi în t. I, partea I, p. 125, nota 2, părere asupra căreia am revenit însă în t. III, p. 237, nota 2.

1) Cpr. C. București. *Dreptul* din 1892, No. 63. Vedi, t. I partea I a lucr. noastre, p. 125; partea II, p. 254 și 331, precum și adnotația noastră din *C. judiciar*, No. 2, p. 14, text și nota 22 (anul 1900).—Cu toate acestea, amicul nostru, Dl. G. P. Petrescu (*Succesiuni*, I, p. 102 urm.) scapă din vedere această însemnată inovațiune a legiuitorului nostru. **Viabilitate.**

2) Trib. Narbonne și C. Montpellier. Sirey, 72. 2. 189 și Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Successions*, 53, nota 1. Baudry et Wahl, *op. cit.*, I, 182. Aubry et Rau, I, § 53, p. 202 (ed. a 5-a).

3) Vedi jurn. cons. de Miniștri No. 3, din 16 iulie 1871 (t. I, partea I a lucr. noastre, p. 235, nota 5), care reproduce decretul fr. din 3 iulie 1806.

4) Cpr. Baudry et Wahl, *Successions*, I, 182, p. 146 (ed a 2-a). Pand. fr. *Successions*, I, 202. Laurent, VIII, 544. Demolombe, XIII, 186. F.-Herman, II, art. 725, No. 5. C. Paris. Répert. Dalloz, *Acte de l'état civil*, 409, nota 1.

5) Baudry et Walh, *op.* și *loco suprà cit.* Demolombe, XIII, 186.

Acestea odată expuse, să venim acum la exemplele de presumţiuni legale pe care le dă art. 1200.

Inexactitate de text.

Mai întâi de toate trebue să observăm că rĕu şi fără cale acest text face să figureze între presumţiile legale mărturisirea şi jurămêntul; căci ele sunt adevarate probe, ca şi dovada scrisă şi acea testimonială, după cum o spune art. 1170 [1]). Codul francez cuprinde, în această privinţă, o inadvertenţă [2]), pe care legiuitorul nostru a reprodus-o din nebăgare de seamă şi de care Codul italian s'a ferit cu drept cuvênt, eliminând din art. 1350 paragraful relativ la mărturisire şi jurămênt.

Art. 1200 dă ca exemple de presumţii legale:

Exemple de presumţii legale.

1⁰ Actele pe care legea le declară nule, pentru că le priveşte ca făcute în frauda dispoziţiilor sale. Astfel, art. 812 din Codul civil, după ce declară nulă ori-ce dispositiune făcută în favoarea unui incapabil, loveşte de nulitate dispositia făcută tatălui, mamei, descendenţilor şi soţului incapabilului, considerând aceste rude ca persoane interpuse. Aceasta este o presumţie legală, fiind că din faptul cunoscut că dispositia este făcută cutărei rude, legea deduce un alt fapt necunoscut, adecă că liberalitatea este făcută însuş incapabilului [3]).

2⁰ Casurile în care legea declară că dobêndirea dreptului de proprietate sau liberarea unui debitor resultă din oare-care împrejurări determinate. Astfel, prescripţia achisitivă sau usucapiunea se întemeiează pe o presumţie de liberare, pe care legea o induce din tăcerea pastrată de creditor un timp anume determinat (art. 1847). Tot astfel

Laurent, VIII, 544. Pand. fr., *op. cit.*, 203. C. Angers, Sirey, 1-a serie, t. VII, anii 1822-1824, 2, p. 75.

[1]) Cpr. art. 1204 urm. şi 1207 urm. C. civ.

[2]) Cpr. Baudry, II, 1280, *in fine*. T. Huc, VIII, 302. Larombière, V, art. 1316, No. 3. Thiry, III, 159. Laurent XIX, 611. Marcadé, V, art. 1350, No. 2, p. 157. Demolombe, XXIX, 217 şi XXX, 235. Fuzier-Herman, III, art. 1350, No. 6. Delsol, *Explc. élément. du C. Napoléon*, II, p. 602. Bonnier, 838. Vigié, II, 1638. Demante, V, 327 bis II. Acollas, II, p. 956. Planiol, II, p. 8, nota 1.— Vedi însă Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 695, p. 482, nota 1 (ed. a 2-a), care dice că legiuitorul cu drept cuvênt face să figureze jurămêntul între presumţiile legale.

[3]) Mai vedi încă art. 845, 941, etc. Vedi şi t. IV a lucr. noastre, p. 819.

sunt presumțiile de proprietate (art. 489), presumțiile de liberare (art. 1138) etc. [1]).

3⁰ In fine, legea citează între presumțiile legale puterea conferită autorităței lucrului judecat. Această presumție interesează în gradul cel mai înalt ordinea publică, și ca atare, nu poate nici într'un caz fi combătută prin proba contrară, nici chiar prin mărturisire sau jurămênt (art. 1201, 1202) [2]). „Judecățile ce au luat sfêrșit după pravilă și cu desfaceri și isbrăniri, dice Andronachi Donici, *nici cu porunca stăpânirei nu se pot strica*". (Capit. 42, § 2). Autoritatea lucrului judecat. Art. 1201.

Despre autoritatea lucrului judecat ne vom ocupa pe larg la finele volumului. Am reservat anume această materie pentru sfêrșitul volumului, spre a o trata cu toate detaliile ce comportă. Trimetere în privința lucrului judecat.

Acestea sunt presumțiile legale, pe care art. 1200 le citează *exempli gratia* [3]). Mai sunt însă și altele, căci textul nu este limitativ. Astfel este, de exemplu, presumția că barbatul este tatăl copilului zămislit în timpul căsătoriei (art. 286) [4]); presumția că omul nu'și dă sama de actele sale înainte de împlinirea vêrstei de 21 de ani (art. 342, 434); presumțiile statornicite de art. 754, 756, 967, § 2, 1024, 1432, 1434, 1435 C. civ., etc. [5]). Art. 1200 nu este limitativ.

Codul de comerț stabilește de asemenea mai multe presumțiuni legale. (Vedi art. 42, 48, 57, 82, 286, 374, 375, 418, 424, 480, 624, 645, 722, 792 din acest Cod, etc.). Cod. comercial.

Puterea probatorie a presumțiilor legale.

Art. 1202.—Presumțiunea legală dispensă de ori ce do-

---

[1]) Mai vedi încă art. 490, 491, 493, 590, 602, 606 C. com., etc.

[2]) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1881, p. 654. Trib. Fălciu și Iași. *Dreptul* din 1891, No. 48 și din 1892, No. 82. Glasson, *Pr. civ.*, (1902), I, p. 524. Vedi și *infrà*, p. 317, text și nota 1.—Jurămêntul este însă admisibil de câte ori el se referă la fapte intervenite în urma pronunțărei hotărîrei definitive. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1889, p. 167 și 1890, p. 319.

[3]) Cpr. Marcadé, V. art. 1350, No. 2, p. 157. Laurent, XIX, 612. Arntz, III. 397. Larombière, V, art. 1350, No. 7. Demolombe, XXX, 256. Acollas, II, p. 956. Fuzier-Herman, III, art. 1350, No. 7. Aubry et Rau, VIII, § 750, p. 162.

[4]) Cpr. art. 1591 urm. C. german.—Această presumție poate însă, în unele casuri, fi distrusă prin acțiunea în tăgăduire de paternitate (art. 286 urm.).

[5]) Vedi asupra art. 1435, Cas. rom. *Dreptul* din 1901, No. 73.

vadă pe acela în favoarea căruia este făcută.—Nici o dovadă nu este primită împotriva presumțiunei legale, când legea, în puterea unei asemenea presumțiuni, anulă un act oare care, sau nu dă drept de a se reclama în judecată, afară numai de casurile când legea a permis dovada contrară, și afară de aceea ce se va ḑice în privința jurământului și mărturisirei ce ar face o parte în judecată. (Art. 286 urm., 812, 941, 967, § 2, 1024, 1138, 1201, 1206 urm., 1208 urm. C. civ. Art. 1352 C. fr.).

Toate presumțiile legale nu au aceiaș putere probatorie. Unele sunt *absolute* [1]) și nu admit în principiu nici o dovadă contrară, afară de mărturisirea și jurământul. Aceste presumpții, din care unele nu pot fi combătute nici chiar prin mărturisire sau jurământ, sunt numite de doctrină, după Pothier (II, 842), presumțiuni *juris et de jure* (de drept și asupra dreptului [2]). Altele pot din contra fi combătute prin proba contrară, și sunt numite *juris tantum* (de drept numai). Exemple de presumțiuni *juris tantum* găsim în art. 42, 57, 792 C. com.; în art. 590, 602, 606, 967, § 2, 1138, § 2, 1277 [3]), 1432, 1434, 1435 C. civ.

---

[1]) Presumția de adevăr care resultă din autoritatea lucrului judecat este absoluta în materie penală, unde ea are ființă față de toți, și relativă în materie civilă, unde ea nu'și produce efectele sale de cât între părțile care s'au judecat. V. Glasson, *Pr. civ.* (Pichon, 1902), I, p. 524.

[2]) Cpr. Windscheid, *Lehrbuch des Pandektenrechts*, I, § 133, nota 10, *in fine*. Goudsmit, *Pandectes*, I, § 104, p. 311.

Art. 1277. [3]) Art. 1277, după care, de câte ori căsătoria a ținut ḑece ani de la împlinirea termenilor puse pentru plata dotei mobiliare, femeia, moștenitorii și chiar creditorii ei (art. 974), de și în această din urmă privință chestiunea este controversată, pot cere această dotă de la barbat, de la moștenitorii și creditorii lui, fără a fi datori a dovedi că el a primit-o, nu stabilește o presumție absolută, de vreme ce barbatul se poate apara de îndatorirea de a o restitui, probând că a făcut cuvenitele deligențe spre a o primi de la constituitorii ei, măsuri care au remas infructuoase. N'ar trebui însă să credem, cu toată părerea contrară a lui Troplong (*Contrat de mariage*, IV, 3660 urm.), că presumția statornicită de art. 1277 ar putea fi resturnată prin ori-ce probă contrară, de exemplu, prin corespondență sau alte titluri de familie, căci această presumție n'ar putea fi dărmată de cât prin dovada care ar resulta din însuș contractul de căsătorie. Pand. fr., *Mariage*, II, 11410. Répert. Sirey, *Dot*, 2725. C. Douai, Sirey, 41. 2. 450 și Répert. Dalloz, v° *Faillite*, 1111, nota 1.

Casul în care femeia s'a înzestrat însuș. Controversă. In fine, vom adăoga, de și chestiunea este controversată, că presumția statornicită de art. 1277 nu se aplică de cât atunci când zestrea a fost constituită de un terțiu, ear nu

etc.[1]). Ambele specii de presumţiuni constituesc o dovadă şi scutesc pe acela care le invoacă în sprijinirea pretenţiunei

de însuş femeia, pentru că, după cum foarte bine ḑice Curtea din Bucureşti, nu s'ar înţelege ca femeia să facă respunḑĕtor pe barbat pentru lipsă de diligenţă faţă de dênsa şi să'i impute faptul că el n'a îndreptat o urmărire contra ei. C. Bucureşti şi Aix. *Dreptul* din 1890, No. 74. D. P. 99. 2. 333. T. Huc, IX, 498. Laurent, XXIII, 564. Pand fr., *Mariage*, II, 11461. Rèpert. Sirey, *Dot*, 2699. Baudry, Le Courtois et Surville, *Contrat de mariage*, III, 1896 (ed. a 2-a din 1900). Mourlon, III, 430 bis. Labbé, nota în Sirey, 75. 2. 201. Guillouard, *Contrat de mariage*, IV, 2133, 2136.—*Contrà*. Planiol, III, 1645. Troplong, *Contrat de mariage*, IV, 3658. Massé-Vergé, IV, p. 673, p. 257, nota 9. Duranton, XV, 566. C. Nîmes şi Caen. Sirey, 66. 2. 315 şi Rèpert. Dalloz, *Supplément*, *Contrat de mariage*, 1498, nota 2. D. P. 77. 2. 133. Sirey, 75. 2. 201. Pand. Chron., V, 2. p. 171. Veḑi în t. VIII, explic. art. 1277 şi studiul ce am publicat asupra acestui text în *Curierul judiciar* din 1901, No. 63.

[1]) Veḑi *suprà*, p. 116.—Mai veḑi încă tratatul nostru în limba franceză, p. 418, 419 şi t. VI a Coment. noastre, p. 158, nota 1.

Astfel, când art. 1001 dispune că proprietarul unui animal sau acela care se serveşte cu dênsul, este responsabil de dauna causată de acest animal, el stabileşte o presumţie *juris tantum*, care dispare înaintea probei fie a unei culpe comise de partea lezată, fie a unui caz de forţă majoră. Trib. superior din Köln (Colonia) şi C. sup. de justiţie din Luxembourg. Sirey, 1901. 4. 19 şi 20. Veḑi şi autorităţile citate în t. V a lucr. noastre, p. 567 urm. şi 570, nota 1. Art. 1001.

De asemenea, art. 1432 din C. civ. stabileşte o presumţie *juris tantum* când presupune că, în lipsă de inventar, locatarul sau arendaşul a primit lucrul închiriat sau arendat în stare bună, de vreme ce el poate dovedi contrariul, şi asemenea probă se poate face prin marturi şi presumţiuni, chiar dacă obiectul litigiului este mai mare de 150 lei, fiind vorba în specie de un fapt material, ear nu de un fapt juridic. (Veḑi *suprà*, p. 250). Cpr. Cas. fr. D. P. 97. 1. 421. Sirey, 97. 1. 327. C. Paris. D. P. 95. 2. 240. Laurent, XXV, 273. Guillouard, *Louage*, I, 245. F.-Herman, IV, art. 1731, No. 1. Duvergier, *Louage*, I, 443. Duranton, XVII, 101. Troplong, *Louage*, I, 340. Aubry et Rau, IV, § 367, p. 489. Thiry, IV, 28. T. Huc, X, 314. Marcadé, VI, art. 1730—1732, p. 468. Massé-Vergé, IV, § 702, p. 375, nota 23.—*Contrà*. Baudry et Wahl, *Louage*, I, 927 (ed. a 2-a, 1900), care citează în acest din urmă sens o sentinţă a Trib. din Marseille, cu data de 7 dec. 1887. Veḑi şi Delvincourt, III, p. 194, nota 6 (ed. din 1834). Art. 1432. Controversă.

sale, de altă probă (art. 1202, *ab initio*). Ele se deosebesc însă în aceea că cele d'intăi *(juris et de jure)*, nu pot în principiŭ fi combătute, pe când cele de al doilea *(juris tantum)* pot fi résturnate prin dovada contrară.

Casurile în care dovada contrară nu este admisă. In regulă generală, presumţia legală admite deci dovada contrară. Asemenea dovadă nu este însă în principiŭ admisă în casurile următoare:

1⁰ Când legea, în puterea unei asemenea presumţiuni, anulează un act oare-care, fără a permite proba contrară, de exemplu, în casurile art. 812, 940, 941, etc. [1];

2⁰ Când, în puterea unei asemenea presumţiuni, legea nu conferă o acţiune în justiţie [2]) aceluia în favoarea căruia presumţia este statornicită, fără a permite proba contrară (art. 1202).

Art. 163, 165 C. civ. Astfel, în casurile art. 163 şi 165 C. civ., legea presupune într'un mod absolut că căsătoria a fost confirmată şi tăgădueşte ori ce acţiune în justiţie pentru a o ataca, fără a permite proba contrară.

Art. 295. De asemenea, în casul art. 295 C. civ., legea presupune legitimitatea copilului a cărui titlu de naştere este conform posesiunei sale, şi tăgădueşte ori ce acţiune pentru contestarea stărei civile a copilului, sau mai bine ḑis conferă acestui din urmă o excepţie peremtorie pentru respingerea acţiunei indreptate contra lui, fără a permite dovada contrară.

Art. 1138. Tot astfel, în caz de restituirea titlului creanţei sub semnătură privată, făcută de creditor debitorului, legea presupune liberarea acestui din urmă şi tăgădueşte creditorului ori ce acţiune în justiţie, fără a permite proba contrară

---

[1]) Este de observat că de câte ori legea anulează un act oarecare, întemeindu-se pe o presumţie legală, ea nu permite dovada contrară. Cpr. Thiry, III, 173, p. 201. Baudry, II, 1283.

[2]) Legea nu tăgădueşte nici o dată, propriu ḑis, acţiunea in justiţie, ci conferă aceluia contra căruia acţiunea este îndreptată, dreptul de a o respinge prin o fine de neprimire, fără ca judecătorul să mai examineze fondul litigiului. Aceasta se întâmplă în materie de lucru judecat, în materie de prescripţie, şi atunci când titlul sub semnătură privată a fost de bună voe restituit de creditor debitorului (art. 1138, § 1). Cpr. Baudry, II, 1282. Mourlon, II, 1633. T. Huc, VIII, 243, *in fine*.

(art. 1138, § 1) [1]); pe când, în caz de restituirea titlului autentic (legea dice din inadvertență a copiei legalisate [2]), creditorul poate să dovedească că n'a înțeles să remită datoria, adecă proba contrară este admisă (art. 1238, § 2). Presumția, în acest din urmă caz, nu mai este deci *juris et de jure*, ci *juris tantum* [3]).

In fine, în caz de prescripție, legea presupune dobêndirea proprietăței sau liberarea debitorului; în asemenea caz, ea nu tăgăduește vechiului proprietar sau creditorului o acțiune în justiție, însă conferă aceluia care a prescris o excepție peremtorie pentru a respinge această acțiune, fără a permite dovada contrară (art. 1837 urm.) [4]). Prescripție.

Art. 1202, după ce arată casurile în care presumțiile sunt absolute sau *juris et de jure*, adaogă în partea sa finală: *afară de aceea ce se va dice în privința jurământului și mărturisirei ce ar face o parte în judecată*, cuvinte care se vêd eliminate în art. 1353 din Codul italian. Care este sensul acestor expresiuni? Eată explicația cea mai rațională. Cu toate că dovada contrară nu este admisă contră presumțiilor absolute sau *juris et de jure*, ele însă pot fi combătute prin mărturisire și jurământul decisoriŭ, de câte ori, bine înțeles, este vorba de o materie care nu interesează ordinea publică, ci numai interesul privat al părților, pentru că mărturisirea și jurământul nu sunt admisibile de cât în aceste din urmă casuri. Va să dică, mărturisirea făcută de acela care are în favoarea sa o presumție legală, sau refusul lui de a presta jurământul deferit de cea-laltă parte (art. 1211), vor rĕsturna presumția legală, chiar dacă ea ar fi absolută, destul este ca să nu fie din acele care interesează ordinea publică, precum este autoritatea lucrului judecat. Această soluție este juridică, pentru că, în materie de obligațiuni, presumțiile legale sunt niște mijloace pe care legea le conferă, ear nu le impune uneia din părți. Prin urmare, partea care are în folosul sĕu o presumție legală, poate fie prin mărturisirea Mărturisire și jurământ.

---

[1]) Vedi t. VI a lucr. noastre, p. 707, text, și nota 2.
[2]) Vedi t. VI, p. 712.
[3]) Vedi t. VI, p. 713, 714, text și note.
[4]) Cpr. T. Huc, VIII, 343. Thiry, III, 173, p. 201. Baudry, II, 1283. Mourlon, II, 1633, 1634.—Titlul prescris nu poate servi nici ca început de dovadă. Vedi *suprà*, p. 272, nota 1.

sa, fie prin refusul jurămêntului deferit de cea-laltă parte, să recunoască că, în casul concret, presumţia legală este inexactă [1]).

Astfel, presumţia de liberare, care resultă din restituirea voluntară a actului sub semnătură privată, făcută de creditor debitorului (art. 1138, § 1), nu împiedică pe creditor de a întreba pe debitor, sau de a'i deferi jurămêntul decisoriu asupra punctului de a se şti dacă i-a fost cu adevĕrat făcută cu intenţiunea de a'l libera [2]).

Art. 1906. De asemenea, acela căruia se opune o prescripţie scurtă, întemeiată pe o presumţie de plată, poate să combată această prescripţie prin deferirea jurămêntului (art. 1906) [3]).

Afară însă de acest caz excepţional, în care prescripţia se întemeiază exlusiv pe o presumţie de plată, ea nu poate fi combătută prin deferirea jurămêntului, spre a dovedi că datoria a fost achitată [4]).

Presumţii stabilite într'un interes public. Remâne însă bine înţeles că presumţiile de care vorbim nu pot fi combătute prin mărturisire sau jurămênt, după cum am spus-o mai sus, de cât atunci când sunt exclusiv statornicite în interesul părţei care le invoacă. Presumţiile legale stabilite într'un interes general şi de ordine publică, precum este presumţia relativă la gestaţiunea femeei (art. 286, 288, 289), sau acea care resultă din autorita-

---

[1]) Cpr. Thiry, III, 178. T. Huc, VIII, 343. Baudry, II, 1283. Laurent, XIX, 621. Demolombe, XXX, 277, 600. Mourlon, II, 1635. Marcadé, V, art. 1352, No. 3. Pand. fr., *Délation de serment*, 137 urm. Demante et Colmet de Santerre, V. 329 bis I. Vigié, II, 1640. Aubry et Rau, VIII, § 750, p. 164, text şi nota 11. Bonnier, 846. Larombière, V, art. 1352, No. 9 urm. Arntz, III, 402. Planiol, II, 52. Cas. fr. D. P. 75. 1. 117. Sirey, 75. 1. 244. Veḑi şi t. IV a lucr. noastre, p. 819. text şi note.

[2]) Aubry et Rau, IV, § 323, p. 249 şi VIII, § 750, pag. 164. 165. Laurent, XVIII, 363 şi XX, 246. Demolombe, XXVIII. 424. T. Huc, VIII, 343, 359. Veḑi şi t. VI a lucr. noastre, p. 707, nota 2.

[3]) Aubry et Rau, VIII, § 750, p. 165. Veḑi *infrà*, explic. art. 1906.

[4]) Aubry et Rau, *loco suprà cit.* şi § 753, p. 187. Massé, *Dr. comm.*, IV, 2595. Pand fr., *Délation de serment*, 121 urm. Laurent, XX, 246. Marcadé, art. 1538 urm. No. 1, p. 229. Demante et Colmet de Santerre, V, 337 bis VII. Veḑi şi *infrà*, explic. art. 1208.

tea lucrului judecat (art. 1201), nu pot fi combătute nici prin mărturisire, nici prin jurămênt, nici prin alte dovedi [1]).

Presumţiile de comunitate a zidurilor (art. 590), a şanţurilor (art. 602) şi a gardurilor (art. 606), care despart două proprietăţi vecine, nu pot fi combătute de cât prin proba scrisă, prin semne de necomunitate sau prin prescripţie [2]). Art. 590, 602, 606.

Cât pentru presumţiile simple sau *juris tantum*, ele pot în ori-ce caz fi combătute prin ori-ce probă contrară, şi chiar prin simple presumţiuni de fapt [3]). Presumţiĭ simple. Controversa.

Despre presumţiile care nu sunt stabilite de lege (presumţiile omului) lasate la luminele şi înţelepciunea magistratului [4]).

Art. 1203.—Presumţiunile, care nu sunt stabilite de lege, sunt lasate la luminele şi înţelepciunea magistratului; magistratul nu trebue să se pronunţe de cât întemeindu-se pe presumţiuni care să aibă o greutate şi puterea de a naşte probabilitate; presumţiunile nu sunt permise magistratului de cât numai în casurile când este permisă şi dovada prin marturi, *afară numai dacă un act nu este atacat că s'a făcut prin fraudă, dol sau violenţă* [5]). (Art. 956, 960, 1191 urm., 1197, 1198 C. civ. Art. 46 C. com. Art. 1353 C. fr.).

---

[1]) Mourlon, II, 1635. Massé, *Dr. comm.*, IV, 2595. Baudry, II, 1283, 1314. Thiry, III, 173, *in fine*. T. Huc, VIII, 343, 359. Marcadé, V, art. 1352, No. 3 şi art. 1358 urm., No. 1. Demolombe, XXX, 277, 278 şi 600. Laurent, XIX, 623 şi XX, 246, 247. Demante, V, 329 bis 1. Pand. fr., *Délation de serment*, 119. Glasson, *Précis th. et pratique de procéd. civile* (Paris, Pichon, 1902), I, p. 524. Vedi şi *suprà*, p. 311, text şi nota 2.

[2]) Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 304, § 271, *in fine* (p. 485, § 696 din ed. a 2-a). Aubry et Rau, VIII, § 750, *in fine*, p. 166 şi II, § 222, p. 600, 617 şi 621, text şi nota 85 (ed. a 5-a). Dalloz, *Nouv. Code civil annoté* (Paris, 1900), I, art. 653, p. 1109, No. 50 urm. Cpr. C. Angers. Sirey, 35. 2. 244. Vedi şi t. III a lucr. noastre, p. 60, 61, 82, şi 86.

[3]) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1874, consid. de la p. 277. Marcadé, V, art. 1352, No. 4, p. 212 urm. Demolombe, XXX, 267, 268. Larombière, V, art. 1352, No. 8. — *Contrà* (în privinţa presumţiilor de fapt), Toullier D., V, partea II, 63.

[4]) Cpr. Pothier, II, 848, 849.

[5]) Cuvintele subliniate, care sfêrşesc textul, luate *ad litteram*, ar avea aerul de a spune că, în caz de fraudă, dol sau violenţă, marturiĭ nu sunt admişi, pe când presumţiile sunt admise, ceea ce ar fi inexact, pentru că, în asemenea casuri,

Afară de presumţiile *legale*, despre care am vorbit mai sus, art. 1203 autorisă pe judecător a trage el însuş din oare-care fapte cunoscute, consecinţe care 'l conduc la dovedirea faptului necunoscut. Aceste consecinţe, pe care magistratul, în casurile permise de lege, le trage din faptele cunoscute pentru a deduce descoperirea faptelor contestate, se numesc presumţiuni *de fapt*, *umane* sau ale omului *(præsumtio facti seu hominis)*, prin oposiţie la acele *de drept sau legale (præsumtio juris)* [1]).

Judecătorul nu poate recurge la aceste presumţiuni de cât în două casuri:

Casurile în care judecătorul poate recurge la presumţiile de fapt sau ale omului.

1⁰ Când proba testimonială este admisibilă [2]), adecă când obligaţia nu întrece suma de 150 lei vechi (art. 1191), când există un început de dovadă scrisă (art. 1197 [3]), sau în fine, când creditorul a fost în imposibilitatea materială sau cel puţin morală de a'şi procura o dovadă scrisă, sau când el a perdut, din o causă de forţă majoră neprevĕdută, titlul ce'i servea de dovadă scrisă (art. 1198) [4]).

Astfel, de câte ori există un act scris, nici o presum-

---

marturiĭ sunt tot-deauna admisibili, în baza art. 1198, fiind că persoana care a fost victima fraudei, dolului sau violenţei a fost în imposibilitate de a'şi procura o dovadă scrisă. Vedi *suprà*, p. 266 şi Cas. fr. Sirey, 1901. 1. 359. De aceea, art. 1354 din Codul italian a eliminat aceste cuvinte, şi toţi autoriĭ dic că ele sunt lipsite de sens. Cpr. Thiry, III. 174. T. Huc, VIII, 344. Baudry, II, 1293. Marcadé, V, art. 1353, No. 2. Mourlon, II, 1636. Demolombe, XXX, 185, 242. Bonnier, 815. Laurent, XIX, 633. Larombière, V, art. 1353, No. 3 urm. Acollas, II, p. 963. Fuzier-Herman, III, art. 1353, No. 42 urm. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni nel diritto moderno italiano*, I, 419, p. 526, nota 1.

1) Cpr. Windscheid, *Lehrbuch des Pandektenrechts*, I, § 133, nota 10. Pothier, II, 848.

2) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1889, consid. de la p. 597. Bulet. S-a I, 1888, p. 101 şi 952. Bulet. S-a 1, 1887, p. 402. Bulet. S-a 1, 1883, p. 1167. Bulet. 1881, p. 26 şi 204.

3) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1892, p. 436. C. Bucureşti *Dreptul* din 1890, No. 41. Cas. fr. D. P. 93. 1. 285. D. P. 94. 1. 371. Laurent, XIX, 630. T. Huc, VIII, 344.—Inceputul de probă scrisă nu poate fi stabilit pentru prima oară înaintea Curţei de casaţie. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1888, p. 104.

4) Cas. rom. şi Trib. Ilfov. Bulet. S-a 1, 1881, p. 225. *Dreptul* din 1893, No. 71. Laurent, XIX, 631.

ţie nu poate fi primită contra sau peste conţinutul lui [1]).

Această regulă, care nu se aplică de cât în materie civilă[2]), este foarte înţeleaptă, căci dacă judecătorul s'ar fi putut, în toate casurile, convinge din simple presumţiuni, părţile n'ar mai fi încheiat acte scrise, şi regula care restrênge dovada testimonială ar fi rĕmas o literă moartă.

2⁰ Presumţiile omului constituind o probă nesigură şi făcênd să nască mai mult o probabilitate de cât o certitudine, judecătorul nu poate să recurgă la ele de cât atunci când au o greutate şi o putere de natură a face să nască probabilitatea [3]). Textul francez, mai exact în această privinţă, dice că presumţiile pe care se întemeiază judecătorul, în casurile în care ele sunt permise, trebue să fie *grave*, *precise* şi *concordante* [4]); *grave*, adecă de natură a face impresie asupra spiritului şi a determina convingerea; *precise*, adecă în relaţie directă cu faptul contestat; *concordante*, adecă să nu se contradică între ele, când sunt mai multe.

O singură presumţie ajunge însă, după cum ajunge şi un singur martur, căci, după cum am vĕdut *suprà*, p. 243, dreptul modern a respins regula de altă dată *testis unus*, *testis nullus* [5]). Judecătorul este liber de a trage presum- **Judecătorul se poate convinge din o singură presumţie. Controversă.**

---

1) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1881, p. 24. Bulet. 1888, p. 952.

2) In materie comercială, proba testimonială fiind admisibilă după apreciarea judecătorului (art. 46 C. com.), se înţelege că şi presumţiile de fapt sunt admisibile fără nici o restricţie. Cpr. Bonnier, 816. Fuzier-Herman, III, art. 1353, No. 31 urm. T. Huc, VIII, 345. Demolombe, XXIX, 710. Larombière, V, art. 1337, No. 22. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, III, 83. Cas. fr. D. P. 94. 1. 168. D. P. 96. 1. 301. Cas. rom. Bulet. S-a, II, 1885, p. 867. Bulet. S-a. II, 1892, p. 1012. Vedi şi *suprà*, p. 269. **Admit. presumţiilor în materie comercială. Controversă.**

3) Cpr. C. Focşani. *Dreptul* din 1886, No. 50. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1885, p. 868.—O presumţie vagă şi fără nici o precisie n'ar fi de natură a forma convingerea judecătorului. C. Bourges. Sirey, 1901. 2. 39.

4) Cpr. Cas. rom. *Curierul judiciar* din 1901, No. 40, p. 319.

5) Cpr. T. Huc, VIII, 344. Baudry, II, 1293. Larombière, V, art. 1353, No. 8. Demolombe, XXX. 245. Bonnier, 817. Marcadé, V, art. 1353, No. 1. Aubry et Rau, VIII, § 766, p. 359, text şi nota 6. Laurent, XIX, 636. Trib. Ilfov. *C. judiciar* din 1900, No. 35.—*Contrà.* Toullier D., V, partea II, 20 urm. Bédarride, *Du dol et de la fraude*, I, 258. Vedi şi t. V a Coment. noastre, p. 81.

ţiile de fapt lasate la luminele şi înţelepciunea sa, de câte ori ele sunt admise de lege, ori de unde el ar credé de cuviinţă.

Aşa, de exemplu, într'un proces civil, el poate să tragă presumţiuni dintr'o procedură criminală [1]).

S'a decis de asemenea că presumţiile menite a convinge pe magistrat pot fi trase din o cercetare nulă în privinţa formelor [2]), dintr'o hotărîre de absolvire, puţin importă dacă actele de instrucţie la care acea hotărîre se referă ar fi nule sau neregulate [3]), destul este ca el să arăte în motivele hotărîrei sale că 'şi-a format convingerea din aceste indicii.

Presumţiile de fapt fiind lasate la lumina şi înţélepciunea magistratului [4]), chestiunea de a se şti dacă ele sunt grave, precise şi concordante, este o chestie de fapt care scapă de controlul Casaţiei [5]), şi decisia de fond numai atunci ar cădea sub controlul Curţei supreme când presumţiile ar fi fost admise în casurile în care proba testimonială nu este admisibilă; căci atunci s'ar fi violat art. 1203 C. civ. [6]).

Acest mijloc n'ar putea însă fi propus de-adreptul în casaţie, fără a fi fost invocat înaintea instanţelor de fond [7]).

Cu cât judecătorul va fi mai serios şi mai pătruns de datoria sa, cu atât el va cumpăni greutatea presumţiunilor, şi nu le va admite de cât atunci când vor fi de natură a'i forma convingerea. *Tant vaut le juge, tant vaut l'induction du juge*, ḑice Acollas, şi acest autor adaogă [8]): „De doé-ḑeci de ani de când profesez dreptul şi privesc succedându-se generaţiile care populează parchetele, tribu-

---

1) Cas. fr. D. P. 94. 1. 351. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1899, consid. de la p. 714. T. Huc, VIII, 345.

2) Cas. fr. D. P. 90. 1. 135. Sirey, 91. 1. 301. Baudry, II, 1293.

3) Cas. rom. *Dreptul* din 1898, No. 22. Bulet. S-a II, 1898, p. 153.

4) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1889, ultimul considerent de la p. 597. Bulet. S-a 1, 1894, p. 546.—Presumţiile de fapt fiind lasate la lumina şi înţélepciunea magistratului, se înţélege că ele nu i se pot impune. Cpr. Cas. rom. Bulet S-a 1, 1876, ultim considerent, p. 29. Bulet. S-a 1, 1883, p. 289.

5) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1883, p. 436. Bulet. 1886, p. 299. Bulet. 1890, p. 1343. Cas. fr. D. P. 94. 1. 351. D. P. 1900. 1. 264. Baudry, II, 1293.

6) Baudry, *loco suprà cit.* Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1890, p. 1345.

7) Curtea de casaţie a decis însă contrariul. V. Bulet. S-a 1, 1888, p. 101.

8) *Manuel de droit civil* (*Comment. philosophique et critique du Code Napoléon*), II, p. 963, nota 2, ed. din 1874.

nalele şi barourile, am observat că mulţi din magistraţiĭ noştri se recrutează în genere printre tineriĭ cei mai lipsiţi de capacitate şi de ştiinţă“. Am reprodus anume aceste rênduri, pentru că ele s'ar părea, cel puţin pentru unele din numirile făcute de Miniştriĭ noştriĭ, a fi fost scrise pentru ţara românească.

SECŢIUNEA IV

Despre mărturisirea unei părţi.

Art. 1200 face să figureze mărturisirea printre presumţiile legale, însă am observat că aceasta este o eroare şi o inadvertenţă a legiuitorului, criticată de toţi autoriĭ [1]). Mărturisirea uneia din părţi, se înţelege voluntară şi lipsită de ori ce viciŭ de consimţĕmênt [2]), este în adevĕr, o probă, după cum o proclamă art. 1170, şi încă o probă prin excelenţă. *Confessio omnium probationum maxima est*, ḑice un vechiŭ autor (Menochius) [3]).

De aceea legiuitorul se ocupă despre ea într'o secţie a parte, după cum se ocupă despre proba scrisă, despre proba testimonială şi despre cele-lalte probe.

Definiţia şi împărţirea mărturisirei.

Există mărturisire (*confessio*), după cum se exprimă legile romane [4]) şi art. 1260 din Codul nostru civil, de câte ori una din părţi, capabilă de a dispune de dreptul sĕu, recunoaşte fie prin sine, fie prin un mandatar special

---

[1]) Veḑi *suprà*, p. 310, text şi nota 2.

[2]) „Mărturisirea trebue să fie voluntară, ḑice art. 1575 din Codul civil otoman, promulgat la 1876. Ea este nulă dacă este smulsă prin violenţă“. Veḑi *Ann. de législ. étrangère*, anul 1876, p. 679. **Art. 1575 C. civ. otoman.**

[3]) „*La confessione della parte e sempre considerata come la regina delle prove*“, ḑice un autor italian, Ricci, *Delle prove* 233, p. 411. Veḑi şi Glasson, *Précis th. et pratique de Pr. civ.* (Paris, Pichon, 1902), I, p. 523.

[4]) Cpr. L. 25, § 4, Dig., *De probationibus*, 22, 3; L. 13, Cod., *De non numerata pecunia*, 4, 30, etc. De aceea Pothier (II 830) întrebuinţeaza cuvêntul *confession* (de la *confiteri*, a mărturisi).

(art. 1206, 1536, § 2), de adevarate faptele alegate contra ei de adeversarul sĕu [1]).

Mărturisirea nu poate să se refere de cât la o chestie de fapt.

Pentru a constitui o mărturisire, alegaţia părţei trebue deci să se refere la un fapt, ear nu la un punct sau la o regulă de drept; căci nu aparţine părţilor de a fixa dreptul într'un sens sau în altul, această misiune fiind încredinţată numai judecătorului [2]).

Mărturisirea fiind o declaraţie, de aici resultă că tăcerea păstrată de una din părţi asupra faptului pretins de cea-laltă parte, nu constitue în genere o mărturisire [3]).

Art. 234 Pr. civ.

Cu toate acestea, refusul părţei de a rĕspunde când este chemată de adversarul sĕu la interogator, sau nevenirea ei la ḑiua hotărîtă, fără o causă bine-cuvêntată, *dă facultatea* judecătorilor de a considera aceste împrejurări ca o mărturisire complectă în favoarea aceluia care a propus interogatorul, sau cel puţin ca un început de probă de natură a fi complectat prin alte doveḑi (marturi, presumţiuni sau jurămênt supletoriu) (art. 234 Pr. civ.) [4]).

Art. 2408 C. portughez.

1) Art. 2408 din Codul portughez de la 1867 defineşte mărturisirea: „Recunoaşterea expresă făcută de una din părţi a dreptului părţei adverse, sau a adevĕrului faptului susţinut de aceasta din urmă". Cpr. şi art. 1572 din Codul civil otoman, promulgat la 9 *djemazziul ewel* (1 iulie 1876).

2) Pothier, II, 830. Baudry, II, 1295. Thiry, III, 175. Planiol, II, 26, text şi nota 3. Bonnier, 347. Répert. Sirey, *Aveu*, 11. Ricci, *Delle prove*, 233. T. Huc, VIII, 346. Larombière, V, art. 1354 urm., No. 2. Aubry et Rau, VIII, § 751, p. 167. Laurent, XX, 156. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, § 270, p. 299 (ed. 1-a); p. 479, nota 7 din ed. a 2-a. Marcadé, V, art. 1354 urm., No. 2, şi toţi autorii. Trib. Quimperlé. D. P. 79. 1. 459. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1885, consid. de la p. 250. Veḑi şi art. 288 (261 vechiŭ) din Pr. civ. germană.

3) Cas. rom. Bulet. S-a I, 1875, p. 274. Bulet. 1882, p. 936. Laurent, XX, 157. Rauter, *Pr. civ.*, 221. Répert. Sirey, *Aveu*, 14. Garsonnet, *op. cit.*, II, p. 480, text şi nota 16 (ed. a 2-a). Demolombe, XXX, 455 urm. Baudry, II, 1295. Aubry et Rau, VIII, § 751, p. 188. „*Qui tacet, non utique fatetur*". L. 142, Dig., *De diversis regulis juris antiqui*, 50, 17.

Dreptul părţei de a respunde la interogator în apel.

4) Cpr. Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1900, No. 9.—In ori ce caz, partea care a lipsit de la interogator la prima instanţă, poate să ceară a respunde în apel, şi aceasta fără a dovedi causa absenţei sale, pentru că apelul fiind devolutiv, se poate repeta înaintea judecătorilor superiori probele de la prima instanţă. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1880, p. 204. Bulet. 1884, p. 204. Bulet. S-a II, 1896, p. 1249.—S'a decis însă

De câte ori o parte se referă la mărturisirea celeilalte părţi, instanţa de fond este deci datoare să arăte dacă o asemenea mărturisire produce vre un efect, dacă ea poate servi ca o presumţie sau un început de probă; de natură a fi complectată cu alte dovedi; căci procedând altfel, judecătorii de fond ar da o hotărîre nemotivată, şi prin urmare, casabilă [1]).

Revenirea asupra încheierei prin care se admite interogatorul.

Judecata putênd refusa încă de la început cererea de chemare la interogator, poate şi să revie asupra încheierei prin care a admis interogatorul, când din împrejurări se convinge că este făcută în scop de străgănire şi de şicană [2]).

Declaraţia trebue să fi fost făcută în mod serios.

Ori ce declaraţie de fapt nu constitue o mărturisire. Pentru ca să existe mărturisire în sensul legei, trebue ca declaraţia să fi fost făcută în mod serios cu intenţia de a scuti, pe persoana, în folosul cărei ea are loc, de dovada faptului recunoscut. Pentru a se opune cui-va o mărturisire extra-judiciară, dice Curtea din Bucureşti, trebue ca ea să fi fost făcută de parte ştiind că acea mărturisire are să fie invocată ca probă în contra-i [3]).

Astfel, nu se poate considera ca o mărturise declaraţia făcută de o parte în sprijinirea cererei sau excepţiunei sale. Asemenea declaraţie constitue un mijloc de aparare,

---

şi contrariul, adecă că partea care n'a venit la prima instanţă, trebue să justifice în apel causa nepresentărei sale, şi în asemenea caz, certificatul de boală emanat de la un medic din străinătate este admisibil ca probă, de şi acel medic n'ar putea fi chemat ca martur spre a confirma certificatul dat de dênsul. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1892, p. 85. Cpr. şi Cas. rom. *Dreptul* din 1885, No. 8.

Casul în care partea chemată la interogator ar fi încetat din viaţă înaintea judecărei apelului.

Dacă partea, care a lipsit de la interogator la prima instanţă, a încetat din viaţă înaintea judecărei apelului, moştenitorii sêi sunt în drept a cere să dovedească că autorul lor a lipsit de la prima instanţă avênd o causă bine-cuvêntată şi că interogatorul ce i se propusese de adversar era deprisos şi nepertinent în causă. Cas. rom. Bulet. 1895, p. 1325.

1) Cas. rom. Bulet. S-a II, anul 1899, p. 1359 (decisie pronunţată în unire cu conclusiile noastre).

2) Cpr. C. Bucureşti. *C. judiciar* din 1901, No. 42.

3) Vedi *Dreptul* din 1887, No. 29. Thiry, III, 180. Baudry, II, 1295. Marcadé, V, art. 1354, No. 2. Larombière, V, art. 1354, No. 3. Aubry, et Rau, VIII, § 751, p. 167. Demolombe, XXX, 448, 450. T. Huc, VIII, 346. Laurent, XX, 158. Bonnier, 347, 353, şi toţi autorii. Cpr. şi C. Paris. D. P. 67. 2. 210.

care, prin însuş natura sa, exclude din partea aceluia ce a făcut-o voinţa de a fi invocată contra sa.

Act unilateral. Art. 288 Pr. germ. 1580 C. civ. otoman.

Mărturisirea fiind un act unilateral, nu cere, pentru a avea fiinţă, de cât voinţa din partea aceluia de la care ea emană. Prin urmare, nu se cere nici o acceptare din partea aceluia în folosul căruia mărturisirea este făcută [1]). „Pentru ca mărturisirea judiciară să'şi producă efectele sale, nu este necesar ca ea să fie acceptată", ḑice art. 288 (261 vechiŭ) din proced. germană [2]). Tot astfel se exprimă şi art. 1580 din Codul civil otoman de la 1876.

Mărturisire expresă şi tacită.

In regulă generală, mărturisirea este *expresă*, afară de casul prevĕḑut de art. 234 Pr. civ., despre care am vorbit mai sus, în care ea poate să fie *tacită*.

Mărturisire extra-jud. şi judiciară.

Mărturisirea este extra-judiciară (făcută înaintea începerei judecăţei) şi judiciară (făcută în cursul judecăţei).

Art. 1204.—Se poate opune unei părţi mărturisirea ce a făcut sau înaintea începerei judecăţei, sau în cursul judecăţei. (Art. 1170, 1200, § 3, 1205 urm. C. civ. Art. 227 urm., 350 Pr. civ. Art. 1354 C. fr.).

Mărturisirea extra-judiciară, este acea făcută afară de presenţa judecătorului (*extra judicium*) [3]), ear mărturisirea judiciară, este acea făcută înaintea judecătorului, în cursul judecăţei, de însuş partea prigonitoare sau de un împuternicit special al ei (art. 1206, § 1).

Despre mărturisirea extra-judiciară.

Art. 1205.—Mărturisirea extra-judiciară verbală nu poate servi de dovadă când obiectul convenţiunei nu poate fi dovedit prin marturi. (Art. 1191 urm., 1197, 1198 C. civ. Art. 1355 C. fr.).

Mărturisirea extra-judiciară, pe care am definit-o mai sus, poate să fie verbală sau scrisă: verbală, când ea resultă din o simplă declaraţie orală, făcută de exemplu în-

---

1) Baudry, II, 1295, 1303. Arntz, III, 422. Fuzier-Herman, III, art. 1354, No. 30. Massé, *Dr. comm.*, IV, 2586. Marcadé, V, art. 1354 urm., No. 2. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 300, nota 20 (ed. 1); p. 481, nota 20 (ed. a 2-a). Laurent, XX, 168. Demolombe, XXX, 536. Demante, V, 335 bis I. Aubry et Rau, VIII, § 751, p. 172. T. Huc, VIII, 351. — Veḑi însă Bonnier, 354. Veḑi şi *infrà*, p. 343.

2) *„Zur Wirksamkeit des gerichtlichen Geständnisses ist dessen Annahme nicht erforderlich"*.

3) Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 834.

tr'o conversaţie; scrisă, când ea este făcută într'o scrisoare, intr'un testament, etc. [1]), sau într'un act de recunoaştere încheiat anume în acest scop [2]).

Legea nu vorbeşte de mărturisirea scrisă, pentru că ea intră în regula generală, adecă trebue, spre a face dovadă, să fie făcută cu observarea formelor actelor autentice sau sub semnătură privată [3]). **Mărturisire extra-judiciară scrisă.**

Cât pentru mărturisirea extra-judiciară verbală, ea neputêndu-se dovedi de cât prin proba testimonială, se înţelege că nu va putea servi de dovadă de cât atunci când însuş obiectul convenţiunei va putea fi stabilit prin marturi [4]), adecă, când fiind vorba de o afacere civilă [5]), obiectul litigiului n'ar întrece suma de 150 lei vechi, sau când ar exista un început de probă scrisă, ori părţile ar fi fost **Mărturisire extra-judiciară verbală.**

---

1) Cpr. C. Bucureşti, *Dreptul* din 1890, No. 68.

2) Mărturisirea făcută de o parte şi consemnată într'un proces-verbal încheiat de un portărel, este o mărturisire extra-judiciară şi nu face nici o credinţă, dacă obiectul litigiului nu poate fi dovedit prin marturi. Cpr. Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1885, No. 36. **Proces-verbal încheiat de un portărel.**

O mărturisire extra-judiciară consemnată într-o hotărîre străină poate fi invocată în România, fără ca hotărîreă străină să fi fost declarată executorie de judecătorii români (art. 374 Pr. civ.), pentru că, în specie, nu se aduce hotărîrea la îndeplinire, ci se invoacă numai existenţa unui fapt constatat printr'ênsa. Cas. austr. (Viena). *J. Clunet*, anul 1900, p. 178. Veḑi monografia noastră din *Revista de drept şi sociologie*, anul IV (1901—1902), No. 1. **Mărturisire consemnată într'o hotărîre străină. Art. 374 Pr. civ.**

3) Cpr. Répert. Sirey, *Aveu*, 361. Laurent, XX, 217. Demante, V, 331. Larombière, V, art. 1355, No. 2.—Mărturisirea extra-judiciară scrisă făcută de autor este oposabilă moştenitorilor sèi. Cpr. C. Galatz. *Dreptul* din 1898, No. 5.—„Mărturisirea scrisă *(icrar bil kitabet)*, ḑice art. 1606 din Codul civil otoman de la 1876, produce aceleaşi efecte ca şi mărturisirea verbală"; şi art. 1607 din acelaş Cod adaogă: „Mărturisirea pe care cine-va pune s'o scrie altul, produce legalmente acelaş efect ca şi o mărturisire directă". V. *Ann. de législ. étrangère*, anul 1876, p. 689. **Codul civil otoman din 1876. Art. 1606, 1607.**

4) Cpr. Cas. rom. *C. judiciar* din 1900, No. 58. Répert. Sirey, *Aveu*, 363 urm.—Această mărturisire nu poate fi invocată pentru prima oară în casaţie, dacă n'a fost propusă ca mijloc de dovadă înaintea instanţelor de fond. Cas. rom. *Dreptul* din 1897, No. 37 şi Bulet. S-a 1, anul 1897, p. 341.

5) In materie comercială, proba testimonială fiind admisibilă fără nici o restricţie (art. 46 C. com.), se înţelege că, în asemenea materie, şi mărturisirea verbală va putea fi stabilită prin marturi. Cpr. Massé, *Dr. comm.*, IV, 2590. **Materie comercială.**

în imposibilitate de a'şi procura o dovadă scrisă, sau în fine, când creditorul ar fi perdut, prin un caz de forţă majoră neprevědut, titlul creanţei sale (art. 1191, 1197, 1198).

Astfel, dacă m'am împrumutat de la d-ta cu 1000 de lei, fără a'ţi da la mână un act scris, şi înaintea începerei judecăţei, sau chiar în cursul ei, însă afară de presenţa judecătorului, aş fi mărturisit existenţa acestei datorii, nu vei putea să dovedeşti această mărturisire prin marturi, dacă nu te găseşti în unul din casurile excepţionale prevědute de lege (art. 1197, 1198), pentru că aceasta ar însemna a dovedi însuş existenţa datoriei, ceea ce ar fi contrar art. 1191.

Efectele mărturisirei extra-judiciare. Controversă. Legea păstrează tăcerea în privinţa efectelor mărturisirei extra-judiciare, în privinţa puterei sale probatorie şi a indivisibilităţei sale, nevorbind de cât de modul ei de dovedire. Aceasta provine din împrejurarea că asemenea mărturisire este a rare-ori atât de complectă şi de precisă pre cât este mărturisirea judiciară. Din această tăcere a legei s'a conchis că ea a voit să dea judecătorului o mare latitudine pentru a aprecia caracterul şi efectele judiciare ale acestei mărturisiri, apreciare care fiind suverană, scapă de controlul casaţiei.

Din acest principiu, majoritatea autorilor trag următoarele consecinţe :

1° Judecătorul ar fi liber, după împrejurări, de a admite sau de a respinge dovada care resultă din mărturisirea extra-judiciară;

2° Judecătorul ar fi liber de a nu se conforma regulei indivisibilităţei mărturisirei (art. 1206, § 2), şi decisia sa n'ar putea, în această privinţă, fi censurată de Curtea de casaţie ;

3° In fine, judecătorul ar putea admite retractarea mărturisirei extra-judiciare, independent de o eroare de fapt [1]). Cu alte cuvinte, apreciarea puterei probatorie a mărturisirei extra-judiciare ar fi, din toate punctele de vede-

---

[1]) Cpr. C. Bucureşti. *Dreptul* din 1887, No. 29. Thiry, III, 180. Baudry, II, 1304. Duranton, XIII, 540. Aubry et Rau, VIII, § 751, p. 180, text şi nota 42. Demante, V, 332 bis III. Mourlon, II, 1645. Demolombe, XXX, 548 urm., 554. Vigié, II, 1668. Fuzier-Herman, III, art. 1355, No. 2 urm.

re, lasată la apreciarea tribunalelor, şi regulele mărturisirei judiciare nu i-ar fi de loc aplicabile [1].

„Determinarea efectului unei mărturisiri verbale extra-judiciare este lasată la înţelepciunea judecătorului, dice art. 1965 din Codul civil neerlandez" [2]. Art. 1965 C. neerlandez.

In aceste condiţiuni, mărturisirea extra-judiciară n'ar mai fi un mijloc de probă, ci o simplă presumţie lasată la luminele şi înţelepciunea magistratului, după cum se exprimă art. 1203, ceea ce este contrar legei. Judecătorii au, fără nici o îndoeală, o putere discreţionară pentru a aprecia caracterul mai mult sau mai puţin serios al mărturisirei extra-judiciare; însă de câte ori ei se vor găsi în faţa unei mărturisiri serioase, fie judiciară, fie extra-judiciară, asemenea mărturisire va face deplină credinţă şi nu va putea fi nici divisată, nici revocată, dacă ea nu este resultatul sau consecinţa unei erori de fapt (art. 1206, § 2) [3].

Despre mărturisirea judiciară.

Art. 1206, § 1.—Mărturisirea judiciară se poate face înaintea judecătorului de însuş parteá prigonitoare, sau de un împuternicit special al ei spre a face mărturisirea. (Art. 1536 C. civ. Art. 233 Pr. civ. Art. 1356, § 1 C. fr.).

Mărturisirea judiciară este acea făcută înaintea judecătorului de însuş partea prigonitoare, sau de un împuternicit special al ei.

Mărturisirea se face înaintea judecătorului, prin urmare, şi înaintea arbitrilor (art. 350 Pr. civ.) [4], prin viu

---

Garsonnet, *Pr. civ.*, II, § 281, p. 335 (ed. 1); p. 517, § 720 din ed. a 2-a. Répert. Sirey, *Aveu*, 379 urm. Pand. fr. *eod. v°*, 435 urm. Marcadé, V, art. 1354—1356, No. 3. Bonnier, 359 urm. Arntz, III, 431. Larombière, V, art. 1355, No. 6 şi art. 1356, No. 23 şi 31.

[1]) Cpr. Cas. fr. Sirey, 93. 1. 244.

[2]) *„In het geval bij het slot van het vorige artikel voorzien, blijft het aan des regeters oordeel overgelaten welke kracht elan eene mondelinge bekentenis, buiten regten gedaan, moet worden toegekend"*. Tot cam astfel se exprimă art. 2416 din Codul portughez din 1867 şi art. 1239 din Codul spaniol de la 1889. Cod. neerlandez, portughez şi spaniol.

[3]) Cpr. T. Huc, VIII, 347. Planiol, II, 34. Laurent, XX, 218 urm. Merlin, *Quest.* § § 3 şi 4, tit. II, p. 511 urm. (ed. a 4-a din 1827). Massé, *Dr. comm.*, IV, 2593.

[4]) Cpr. Pand. fr., *Aveu*, 129. Laurent, XX, 161. Baudry, II,

graiŭ, în mod spontaneu, sau într'un interogator propus de cealaltă parte (art. 227 urm. Pr. civ.), sau înscris într'un act de procedură.

Deosebire între dreptul roman și dreptul actual.

La Romani, mărturisirea judiciară, pentru a'și produce efectele sale, trebuea să fie făcută în presența părței adverse sau a unui împuternicit al ei [1]) ; căci, după cum o parte nu poate fi condamnată în lipsa adversarului sĕu [2]), tot astfel și mărturisirea, care era asimilată lucrului judecat, nu putea să'și producă efectele sale, dacă era făcută în lipsa adversarului (*absente adversario*).

Astăḑi însă, mărturisirea făcută în instanță, în lipsa adversarului, ar produce toate efectele sale, dacă judecata a luat act de dênsa [3]).

Judecăt. trebue să fie competent din causa materiei.

Ea trebue să fie făcută în însuș procesul în care se invoacă ca probă [4]) și înaintea unui judecător competent din causa materiei [5]).

1296. Aubry et Rau, VIII, § 751, p. 169. Ricci, *Delle prove*, 236. Cas. fr. Sirey, 51. 1. 61.

[1]) L. 6, § 3, Dig., *De confessis*, 42, 2.

[2]) „*Judicatum tantum inter præsentes tenet*". L. 47, Pr., Dig., *De re judicata*, 42, 1.

[3]) Cpr. Duranton, XIII, 564.

Efectele mărturisirei făcută într'un proces și invocată în altul. Controversă.

[4]) Mărturisirea făcută într'un proces și invocată într' un alt proces, nu poate produce de cât efectele unei mărturisiri extra-judiciare. Cas. fr. Sirey, 89. 1. 118. D. P. 90. 1. 125. Sirey, 93. 1. 244. D. P. 93. 1. 82. Baudry, II, 1296. T. Huc, VIII, 348. Demolombe, XXX, 498. Aubry et Rau, VIII, § 751, p. 168, text și nota 7. Larombière, V, art. 1356, No. 5. Demante, V, 333 bis II. Fuzier-Herman, III, art. 1356, No. 16 urm. Duranton, XIII, 552. Planiol, II, 30.—*Contrà*. Marcadé, V, art. 1354—1356, No. 2, p. 220. Laurent, XX, 164. Bonnier, 350. Massé-Vergé, III, § 605, p. 536, nota 2. Cas. fr. D. P. 72. 1. 137. Sirey, 68. 1. 409. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1884, p. 930. Trib. Covurlui. *C. judiciar* din 1897. No. 41. Veḑi asupra acestei controverse, Répert. Sirey. v° *Aveu*, 139 urm.

Art. 532 Pr. civ. germană.

Mărturisirea făcută de către o parte în prima instanța poate însă fi invocată de cealalată parte în apel. Art. 532 (494 vechiŭ) din procedura civilă germană este formal în această privință: „*Das in erster Instanz abgelegte gerichtliche Geständniss behält seine Wirksamkeit auch für Berufungsinstanz*".

[5]) Cas. fr. D. P. 78. 1. 176. Sirey, 78. 1. 309. Sirey, 89. 1. 118. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1888, p. 1096. Bulet. 1891, p. 1171. T. Huc, VIII, 348. Demolombe, XXX, 292. Larom-

Unii decid că chiar judecătorul incompetent *ratione personæ* n'ar putea să iea act despre o mărturisire făcută înaintea lui, fiind că el se desezisează de afacere când se declară incompetent, şi nu mai poate face nici un act de jurisdicţiune [1]). Incompetenţa ratione personæ. Controversă.

Mărturisirea trebue să emane de la însuş partea prigonitoare, sau de la un împuternicit al ei, învestit cu un mandat special, pentru că ea este un act de dispoziţie, şi mandatarul general nu poate să facă de cât acte de administraţie (art. 1536) [2]). Mărturisirea trebue să emane de la însuş partea sau de la un mandatar special.

Mărturisirea făcută de prepus nu obligă deci pe comitent, dacă cel d'intăi n'a fost autorisat prin o procură specială a face asemenea mărturisire [3]). Mărturisirea făcută de un prepus.

Astfel, mărturisirea unui advocat, făcută în instanţă, nu leagă pe parte, dacă el nu avea un anume mandat pentru aceasta [4]), afară de casul când partea care ar fi fost faţă n'ar fi contraḑis afirmarea advocatului [5]). Mărturisirea făcută de un advocat.

---

bière, V, art. 1356, No. 4. Naquet, nota în Sirey 1889, 2, 146, colona 1, 2°. Massé-Vergé, III, § 605, p. 536, nota 2.— O mărturisire făcută înaintea unui judecător incompetent ar putea însă fi considerată ca o mărturisire extra-judiciară. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1889, p. 418. Larombière, *loco cit.*, No. 5. Aubry et Rau, VIII, § 751, p. 168, text şi nota 7.— Veḑi însă Bonnier, 350, *in fine* şi nota în Sirey, 68. 1. 409.

1) Cpr. Massé-Vergé, *loco suprà cit.*—*Contrà.* Duranton, XIII, 563.

2) Cpr. Bonnier, 351. Laurent, XX, 171. Demolombe, XXX, 472. Larombière, V, art. 1356, No. 9. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 479, nota 4 (ed. a 2-a). Ricci, *Delle prove*, 241. Répert. Sirey, *Aveu*, 34 urm. Cas. rom. S-a 1, Bulet. 1879, p. 764. Bulet. S-a 1, 1886, p. 518.

3) Ricci, *Delle prove*, 243, care citează în acest sens o decisie a Curţei de casaţie din Roma, din 29 ianuar 1883. Veḑi şi Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1898, p. 1333.

4) Cpr. Cas. fr. *Pand. Périod.* 94. 1. 516. Pand. fr., *Aveu*, 73.— Prin aplicarea acestui principiu s'a decis că mărturisirea făcută de un advocat al Statului, care nu avea o anume împuternicire pentru aceasta, nu obligă pe Stat. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1879, p. 763. Bulet. 1886, p. 517. *Dreptul* din 1886, No. 60.—*Contrà.* Cas. rom. S-a 1, decisia No. 226 din 1873 (nepublicată).

5) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1878, p. 201. Bulet. S-a 1, 1897, p. 1062. *C. judiciar*, din 1897, No. 37. Cpr. Demolombe, XXX, 500. Bonnier, 351. Larombière, V, art. 1356, No. 9. Veḑi art. 85 (81 vechiŭ) din procedura germană, care are Art. 85 Pr. germ.

Persoanele care pot mărturisi în justiție.

Ori cine nu poate în mod valid să facă o mărturisire, pentru că printr'ênsa el poate să înstrăineze dreptul sĕu. Nu pot deci mărturisi în justiție de cât persoanele capabile de a dispune de drepturile lor [1]).

Minorii interdișii, etc.

Astfel, minorii, interdișii, acei puși sub un consiliu judiciar [2]) și femeile măritate neautorisate, n'au deci capacitatea de a face o mărturisire validă [3]).

---

următoarea cuprindere: „Actele de procedură făcute de un mandatar obligă pe parte, ca și cum ele ar emana de la dênsa. Această disposiție se aplică mărturisirei și altor declarații de fapt, întru cât aceste mărturisiri sau declarațiuni nu sunt imediat retractate sau rectificate de partea presentă (*insoweit nicht dieselben von der miterschienen Partei sofort widerrufen oder berichtigt werden*)".

1) Cpr. Pothier, II, 836. T. Huc, VIII, 349. Bonnier, 351. Baudry, II, 1297. Laurent, XX, 169. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VII, 512. Aubry et Rau, VIII, § 751, p. 170. Demolombe, XXX, 463 urm. Répert. Sirey, *Aveu*, 23 urm. Pand. fr., *Aveu*, 41 urm. Fréminville, *Minorité*, II, 770. Larombière, V, art. 1356, No. 10. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 478, nota 3 (ed. a 2-a). Ricci, *op. cit.*, 239.

2) Cas. rom. și C. București (afacerea Văcărescu). *Dreptul* din 8 april 1901, No. 28. *C. judiciar* din 1901, No. 40.

Discuțiile și controversele la care mărturisirea femeei măritate a dat loc.

3) Aubry et Rau, Bonnier, Larombière, *loco suprà cit.* Planiol, II, 31. Laurent, XX, 170. Thiry, III, 176. Répert. Sirey, *Aveu*, 24 urm. Pand. fr., *eod.* v°, 42 urm. și toți autorii.

Femeea, autorisată conform legei, poate însă să mărturisească în justiție. Demolombe, IV, 284. Pand. fr. v° *cit.*, 45, și autorii *suprà* citați. Cas. belg. *Pasicrisie belge*, 54. 1. 210. Naște însă întrebarea: de ce autorisare are nevoe femeea spre a putea mărturisi în mod valid în justiție? După Laurent (XX, 170), femeea ar avea nevoe de o autorisare specială chiar pentru a putea respunde la un interogator (art. 234 Pr. civ.). Majoritatea autorilor admit însă că femeea autorisată de a sta în judecată, are capacitatea de a respunde la chestiunile ce 'i ar pune magistratul și de a face, în această privință, ori ce declarație, ea neavênd nevoe de o autorisare specială de cât în privința mărturisirei ce ea ar face în mod spontaneu. Cpr. Pand. fr., *Aveu*, 47. Répert. Sirey, *eod*, v°, 30. Baroche, *Encyclopédie du droit*, *Aveu*, 20. Demolombe, XXX, 471. Larombiere, V, art. 1356, No. 10. Aubry et Rau, VIII, § 751, p. 171, text și nota 14. Massé-Vergé, III, § 605, p. 537, nota 6.— In fine, după Marcadé (V, art. 1356, No. 2, p. 221), femeea autorisată de a sta în judecată, ar avea capacitatea de a face ori ce mărturisire relativă la afacerea pentru care ea se judecă.

„Mărturisirea (*icrar*), dice art. 1573 din Codul civil otoman [1]), trebue să emane de la o persoană majoră şi cu mintea sănătoasă. Minorul, nebunul, smintitul şi interdisul, nu pot deci să facă o mărturisire validă“[2]); şi art. 1574 din acelaş Cod adaogă: „Terţiul în favoarea căruia se face mărturisirea poate să nu aibă mintea sănătoasă“. **Art. 1573, 1574 C. civ. otoman.**

Prin aplicarea acestui principiu, Curtea din Bucureşti a decis că scrisorile emanate de la un incapabil, în timpul incapacităţei sale, nu'i pot fi opuse ca început de probă scrisă [3]). **Scrisori emanate de la un incapabil.**

Tot astfel, mărturisirea epitropului nu este oposabilă minorului sau interdisului, pentru că epitropul nu poate lucra de cât în folosul incapabilului, ear nu în contra lui [4]). **Mărturisirea făcută de un epitrop.**

Epitropul poate însă să facă o mărturisire validă în privinţa faptelor sale personale de gestiune, remânênd ca minorul să exercite recursul sĕu în contra lui [5]).

In cât priveşte mărturisirea făcută de barbat, ea nu este oposabilă femeei de cât dacă este relativă la bunurile a căror administraţie îi aparţine, şi numai în limitele acestei administraţiuni [6]). **Casurile în care mărturisirea făcută de barbat este oposabilă femeei.**

---

[1]) V. *Annuaire de légis. étrangère*, anul 1876, p. 679.

[2]) In Codul austriac, din contra, mărturisirea emanată de la un minor îi este oposabilă, pentru că ea nu este un act, nici un contract, ci un simplu mijloc de dovadă. Cas. austr. (Viena). *J. Clunet*, anul, 1900, p. 178. Vedi şi monografia noastră din *Revista de drept şi sociologie*, anul IV, No. 1. **Codul austriac.**

[3]) *Dreptul* din 1885, No. 67. Vedi şi *suprà*, p. 272.

[4]) „*Qui non potest donare, non potest confiteri*“. (Mornac *ad leg.* 27, Dig., *De probat.*). Cpr. Aubry et Rau, I, § 114, p. 724 (ed. a 5-a); Demolombe, VII, 690 şi XXX, 473. Laurent, V, 54 şi XX 173. Répert. Sirey, *Aveu*, 39 urm. Ricci, *op. cit.*, 240. Cpr. Jud. ocol Giurgiu. *C. judiciar* din 1897, No. 29. Vedi şi t. II a lucr. noastre, p. 183. Art. 1573, § 2 din Codul civil otoman, mai sus citat, este formal în această privinţă.

[5]) Cpr. T. Huc, VIII, 349. Planiol, II, p. 9, nota 1. Aubry et Rau, I, *loco cit.* şi VIII, § 751, p. 171. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Minorité*, 390. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 479, nota 4 (ed. a 2-a). Larombière, V, art. 1356, No. 9. Répert. Sirey, v° *cit.*, 41. Demolombe, XXX, 473. Carré-Chauveau, *Procéd. civ.*, III, *Quest.* 1224, p. 147. Pand. fr., *Aveu*, 59. — Vedi însă Laurent (XX, 173), care contestă epitropului dreptul de a face o mărturisire de natură a obliga pe incapabil, chiar în privinţa actelor sale de administraţie.

[6]) Cpr. Demolombe, XXX, 474. Répert. Sirey. *Aveu*, 44. Pand. fr. *eod.* v°, 65.

Mărturisirea făcută de sindic sau falit. Sindicul unui faliment, ca și însuș falitul, nu poate face o mărturisire oposabilă masei creditorilor [1]; de unde resultă că procedura interogatorului (art. 227 urm. Pr. civ.) nu poate fi ordonată în privința unui sindic sau unui falit, pentru că scopul de căpitenie a acestei proceduri este provocarea unei mărturisiri probatorie [2]).

Mărturisirea făcută de administratorii unei persoane morale. Tot în puterea acestor principii s'a hotărît, înainte de modificarea procedurei civile, că administratorii unei persoane morale, de exemplu, a unei comuni, a unei biserici, etc. nu aveau capacitatea de a face o mărturisire, care să oblige persoana juridică, pentru că ei nu au dreptul de a dispune de averea persoanei pe care o represintă [3]).

Interogatorul persoanelor morale. Art. 233 Pr. civ. Art. 233 din noua procedură civilă are însă, în această privință, o disposiție care curmă ori ce discuțiune: „Administrațiile și stabilimentele publice sau de utilitate publică, dice acest text, precum și toate instituțiile care se guvernează prin statute recunoscute potrivit legei, vor fi îndatorate a numi un agent sau administrator, care să aibă procură specială legalisată, spre a respunde la chestiunile *ce i se vor fi comunicat*“.

Din desbaterile parlamentare urmate cu ocasia discuției acestui text, resultă că el se aplică nu numai Statului, comunelor, județelor și stabilimentelor care au un caracter public, dar și persoanelor morale de drept privat, societăților comerciale [4]), și instituțiilor care se guvernează prin statute recunoscute potrivit legei, precum sunt,

---

1) Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VII, 512. Pand. fr., *Aveu*, 64.

2) Lyon-Caen et Renault, *op.* și *loco suprà cit.* Trib. Epernay (22 ianuar 1883), sentință citată de acești autori.

3) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1885, p. 418. Laurent, XX, 174.

4) Ministrul justiției a declarat în Senat că acest text nu se aplică societăților *în nume colectiv sau cuprindetor* (art. 77 urm. C. com.), pentru că ele nu au statute, înțelegênd ca textul să nu se aplice de cât societăților *care constituesc o persoană juridică* (v. *Pr. civ.*, ed. of., desbat. Senatului, p. 394 și 395). Ori, după art. 76, § ultim C. com., societățile în nume colectiv sunt, în raport cu cei de al treile, persoane juridice. Deci, textul le este aplicabil și lor. Poate că Ministrul a înțeles să vorbească de asociațiile în participare, care, cu adevărat, nu constituesc o ființă juridică deosebită de persoana interesaților (art. 253 C. com.). Cpr. C. Iași. *C. judiciar* din 1901, No. 51. Vedi și *suprà*, p. 270, nota 4.

de exemplu, banca agricolă, societăţile de asigurare, creditele rurale şi acele urbane, etc.

In cât priveşte societăţile care nu constituesc o persoană juridică, precum sunt societăţile civile [1]) şi asociaţiile în participare (art. 251—256 Cod. com.), li se aplică dreptul comun, membrii lor trebuind să respundă la interogator, fără nici o comunicare prealabilă, pentru că, în asemenea casuri, un membru poate obliga pe societate prin respunsurile sale. Societăţile care nu constituesc o persoană juridică.

Dar dacă legea admite interogatorul persoanelor morale, vom vedea însă că nu li se poate deferi jurământul, pentru că ele nu pot fi considerate ca avênd o conştiinţă, la care adversarul lor ar putea să se refere [2]). Deferirea jurământului unei persoane morale.

Despre puterea probatorie a mărturisirei judiciare.

Art. 1206, § 2, *ab initio.*—O asemenea mărturisire (adecă judiciară) face deplină dovadă în contra acelui care a mărturisit. (Art. 1356, § 2 *ab initio* Cod. fr.).

Mărturisirea judiciară, făcută de o persoană avênd capacitatea de a dispune de dreptul ei, face deplină credinţă în contra acestei persoane [3]), în cât partea care o invoacă

---

[1]) Chestiunea de a se şti dacă societăţile civile constituesc sau nu, faţă cu cei de al treilea, o persoană juridică deosebită de acea a asociaţilor, este însă controversată. Vedi t. VI a lucr. noastre, p. 756, nota 2, unde se arată controversa, şi la autorităţile citate acolo, *adde*, Pand. fr., *Sociétés*, I, 1713 urm. Cpr. şi C. Galatz. *Dreptul* din 20 mai 1901, No. 40. Personalitatea societăţilor civile. Controversă.

[2]) Cpr. C. Craiova şi Cas. rom. *C. judiciar* din 1900, No. 37 şi din 1901, No. 36. *Dreptul* din 1900, No. 32. Bonnier, 417, şi autorii citaţi *infrà*, p. 385, nota 1.

[3]) Mărturisirea făcută de o persoană face de asemenea credinţă contra representanţilor ei universali (art. 653, 777, 893, 1060) (cpr. Demolombe, XXX, 504. Massé, *Dr. comm.*, IV, 2589. Répert. Sirey, *Aveu*, 114. Larombière, V, art. 1356, No. 14. Pand. fr., *Aveu*, 175), nu însă şi în contra terţiilor (Cas. rom. Bulet. S-a II, anul 1883, consid. de la p. 1004. Bulet. S-a 1, anul 1898, p. 1165). Opunerea mărturisirei representanţilor universali.

Cu toate acestea, declaraţiile falşe făcute de un pretins debitor, în urma înţelegerei frauduloase între dênsul şi un pretins creditor, n'ar constitui o mărturisire oposabilă moştenitorilor aceluia de la care ea emană. In adevĕr, îndată ce frauda este constatată, mărturisirea nu mai este oposabilă nici aceluia care a făcut-o, nici moştenitorilor sĕi. *Fraus omnia corrumpit.* Cpr. Cas. fr. D. P. 85. 1. 53. Sirey, 86. Mărturisire frauduloasă.

în favoarea sa nu are nevoe de a aduce altă dovadă despre faptul mărturisit [1]), şi judecătorul de fond nu poate să înlăture mărturisirea, fără a da o hotărîre casabilă [2]).

Nepronunţarea judecătorului de fond asupra mărturisirei invocată de o parte, constitue o omisiune esenţială.

Nepronunţarea judecătorului de fond asupra probei ce resultă dintr'o mărturisire invocată de una din părţi, constitue deci o omisiune esenţială, care dă loc la casarea decisiunei [3]). Mărturisirea a fost, în adevĕr, în tot-deauna considerată ca cea mai decisivă din toate probele, *probatio probatissima*. (Vedi *suprà*, p. 321). Pentru aceasta însă, ea trebue să fie clară, complectă şi precisă [4]); căci altfel ea n'ar constitui de cât un început de probă [5]).

---

1. 360. Répert. Sirey, *Aveu*, 116, 117. Pand. fr., *eod.* v°, 176.

Casurile în care mărturisirea este oposabilă creditorilor aceluia care a făcut-o.

Mărturisirea este ea oposabilă creditorilor aceluia care a făcut-o? Respunsul trebue să fie afirmativ pentru casul când aceştia, lucrând în baza art. 974, exercită un drept al debitorului lor (cpr. Laurent, XX, 180. Répert. Sirey, *Aveu*, 118 urm. Pand. fr., *eod.* v°, 177 urm. Cas. fr. Sirey, 68. 1. 409. D. P. 72. 1. 137), şi negativ pentru casul când ei lucrează contra debitorului lor sau contra unui terţiu poprit fiind că, în asemenea caz, ei nu mai represintă pe debitorul lor, ci sunt terţiĭ persoane. Cpr. Répert. Sirey, v° *cit.* 121. Pand. fr., *eod.* v°, 181 urm. Demolombe, XXIX, 551. Laurent, *loco cit.* Cas. fr. D. P. 85. 1. 207.

Mărturisirea făcută de debitor n'ar fi de asemenea oposabilă creditorilor, de câte ori aceştia vor dovedi că ea a fost făcută în frauda drepturilor lor (art. 975), pentru că, în asemenea caz, ei nu mai represintă pe debitorul lor. Cpr. Laurent, *loco cit.* Répert. Sirey, *Aveu*, 120. Pand. fr., *eod.* v°, 179. Cas. fr. D. P. 72. 1. 137.

Mărturisirea nu este oposabilă terţiilor.

Din principiul că mărturisirea nu este oposabilă terţiilor, resultă că mărturisirea unui co-debitor solidar nu poate să agraveze posiţia co-debitorilor sĕi. Cpr. Laurent, XX, 180. Pand. fr. v°, *cit.*, 185.

[1]) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1871, p. 427. Laurent, XX, 178. Baudry, II, 1298. Demolombe, XXX, 503. Aubry et Rau, VIII, § 751, p. 174. Répert. Sirey, *Aveu*, 125. Cpr. art. 288 (261 vechiŭ), § 1 din pr. civ. germană.

[2]) Répert. Sirey, v° *cit.*, 126, şi autoriĭ citaţi în nota precedentă.

[3]) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1871, p. 426. — Omisiunea de a se pronunţa asupra unui act de expertisă nu este însă esenţială, când instanţa de fond constată în fapt că lucrurile s'au petrecut altfel de cum le constată expertisa. Cas. rom. *C. judiciar* din 1901, No. 58.

[4]) „*Certum confessus pro judicato erit; incertum, non erit*„. L. 6, Pr., Dig., *De confessis*, 42, 2.

[5]) Cpr. Bonnier, 353.

Mărturisirea nu este însă admisă în toate pricinele. Astfel, ea nu este admisă în chestiunile de stat [1]) și în materiile care interesează ordinea publică, de exemplu, în materie de anulare de căsătorie, în materie de divorț [2]), de separare de patrimonii dintre barbat și femee (art. 1256 C. civ., 628 urm. Pr. civ.) [3]), etc. **Casurile în care mărturisirea nu este admisă.**

Mărturisirea nu este de asemenea admisibilă în casurile în care ea ar atrage perderea unui drept la care nu se poate renunța, precum este o moștenire nedeschisă încă (art. 702, 965, § 2, 1226 C. civ.) [4]). **Moștenire nedeschisă încă.**

In fine, credința datorită mărturisirei judiciare mai primește încă două mărginiri însemnate, acea relativă la indivisibilitatea și retractarea ei sub oare-care condițiuni. Vom termina deci această materie, vorbind despre indivisibilitatea și retractarea mărturisirei judiciare, despre care tratează partea finală a art. 1206. **Indivisibilitatea și retractarea mărturisirei.**

Despre indivisibilitatea mărturisirei judiciare.

Art. 1206, in fine.—Mărturisirea (judiciară) nu se poate despărți în contra aceluia care a făcut-o și nu poate fi revocată de el, afară numai de va proba că a făcut-o din eroare de fapt. (Art. 1184 C. civ. Art. 1356 C. fr.).

Mărturisirea judiciară, nu însă și acea extra-judiciciară [5]), este în principiu indivisibilă. O asemene mărtu-

---

1) Laurent, XX, 176. Répert. Sirey, *Aveu*, 63 urm. Pand. fr., *eod.* v°, 78 urm. Bonnier, 352, și toți autorii. C. Iași. *Dreptul* din 1889, No. 62.

2) Mărturisirea numai atunci ar putea fi luată în considerație când ar exista și alte dovedi. Cpr. Planiol, III, 584. Beudant, II, 407. Cas. fr. Sirey, 62. 1. 945. D. P. 62. 1. 515. **Divorț.**

Impacarea părților ar putea însă fi dovedită prin mărturisirea unuia din soți. Vedi *infrà*, p. 366, *ad notam.* **Impacarea părților.**

3) Mărturisirea barbatului ar echivala, în adevĕr, cu o separare de bună voe, pe care art. 1258 din C. civil o declară nulă. Cpr. Boitard, Colmet-Daage et Glasson, *Pr. civ.*, II, p. 634 (ed. a 15-a, 1890). Bonnier, 352. Demolombe, XXX, 480. Aubry et Rau, V, § 516, p. 394, text și nota 21. **Art. 1258 C. civ.**

4) Baudry, II, 1298. Demolombe, XXX, 481. Larombière, V, art. 1356, No. 13. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 479, nota 9 (ed. 1). Répert. Sirey, *Aveu*, 67, și toți autorii. Vedi asupra pactelor succesorale, *suprà*, p. 3, nota 1 ; p. 45, text și nota 1 ; p. 73, 74.

5) Cpr. Cas. rom., S-a I. Bulet. 1880, p. 310. Bulet. 1869, p. 513. Larombière, V, art. 1356, No. 23. Bonnier, 361. Toul-

risire, dice art. 1206, § 2, face deplină dovadă în contra aceluia care a mărturisit; *ea nu se poate despărţi în contra'i.* „Observaţi, dice Pothier (II, 832), că de câte ori nu am altă probă de cât mărturisirea d-tale, nu pot s'o divid".

Mărturisirea judiciară fiind, după legea noastră, indivisibilă, partea care o invoacă trebue s'o primească aşa cum este făcută, neputênd să admită de bun numai ceea ce este în favoarea sa şi să lepede ceea ce nu'i convine [1]. Nu se poate pretinde, în adevĕr, că numai o parte din mărturisire este expresiunea adevĕrului. Prin urmare, acel care recurge la mărturisirea adversarului sĕu trebue s'o primească în totul, sau să nu se întemeieze de loc pe dênsa, în care caz el va trebui să aducă alte dovedi.

Jurămênt. Nu numai mărturisirea dar şi jurămêntul este indivisibil, de câte-ori el are de obiect mai multe fapte [2].

Casurile în care mărturisirea judiciară este divisibilă. Această regulă a indivisibilităţei mărturisirei judiciare nu'şi primeşte aplicare de cât atunci când decisia atacată se întemeiază exclusiv numai pe această mărturisire. „*De câte ori nu am altă probă de cât mărturisirea d-tale*, dicea Pothier (II, 832), de atâtea ori nu pot s'o divid". „Considerând, dice Curtea noastră supremă, că mărturisirea nu se poate scinda, dacă partea care se prevalează de dênsa nu are nici un alt mijloc de dovedire; că dacă însă hotărîrea se întemeiază şi pe alte dovedi pentru stabilirea faptelor asupra cărora s'a făcut mărturisirea, ea se poate scinda, fără a se viola prin aceasta principiul indivisibilităţei ei", etc. [3]).

lier D., V, partea II, 340. Vedi şi Alex. Degré (*Dreptul* din 1889, No. 22, p. 172, nota 6 şi *Scrieri juridice*, I, p. 363, nota 3), care dice că divisibilitatea sau indivisibilitatea mărturisirei extra-judiciare este o pură chestie de fapt.—In dreptul englez, din contra, mărturisirea extra-judiciară este indivisibilă, nu însă şi acea judiciară. Vedi Degré, *loco cit.*

[1]) Remâne însă bine înţeles că indivisibilitatea mărturisirei judiciare nu poate fi propusă pentru prima oară în casaţie. Cas. fr. *Pand. Périod.* 1901. 1. 350.

[2]) Cpr. Bonnier, 424. Demolombe, XXX, 648. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 603, § 358 şi p. 607, 608, § 359 (ed. 1-a); III, p. 140, § 889 (ed. a 2-a din 1899). Larombière, V, art. 1363, No. 3. C. just. civilă din Geneva, Sirey, 95. 4. 32. Vedi *infrà*, p. 370, nota 4.

[3]) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1898, p. 1177 şi 1282. Bulet. 1897, p. 1212 şi *C. judiciar* din 1897, No. 41. Bulet. 1892, p. 95,

Principiul indivisibilităței mărturisirei judiciare nu este deci așa de absolut pre cât s'ar părea la prima vedere; căci vom vedea îndată că sunt casuri în care mărturisirea este divisibilă.

Când este ea însă divisibilă, și când este indivisibilă? Aceasta este una din chestiunile cele mai grele ale științei dreptului.

Nici o dificultate nu se presintă când mărturisirea este pură și simplă, adecă reproduce faptul susținut de reclamant, recunoscêndu'l sau tăgăduindu'l.

Mărturisire pură și simplă. Indivisibilitate.

Astfel, de exemplu, dacă 'ți-am cerut 1000 de lei ce pretind că 'ți-am împrumutat fără nici un act scris, și d-ta te mărginești a mărturisi că'mi datorești această sumă cu titlu de împrumut, asemenea mărturisire este prin esența sa indivisibilă [1]).

Dacă mărturisirea unui fapt cuprinde afirmarea unor modificări, care schimbă natura faptului și esența sa juridică, această mărturisire, numită impropriu de doctrină *calificată*, este tot indivisibilă [2]).

Mărturisire calificată. Indivisibilitate.

Astfel, dacă îmi ceri suma de 1000 lei ce pretindi că 'mi-ai împrumutat, și eu mărturisesc că, în adevĕr, am primit de la d-ta această sumă, însă nu cu titlu de împrumut, ci cu sarcina de a'ți plăti o rentă viageră, am măr-

---

216, 226 și 461. Bulet. 1891, p. 343, 353, 434 și 920. Bulet. 1890, p. 774. Bulet. 1889, p. 1020. Cas. Secții-unite. Bulet. 1882, p. 1183. Bulet. 1883, p. 607. Bulet. 1873, p. 113. Bulet. 1868, p. 217. Trib. Tecuci. *Dreptul* din 1896, No. 46. Cas. fr. și C. Dijon. Sirey, 1900. 1. 250. *Pand. Périod.* 94. 2. 189. Tot în acest sens este și doctrina. Vedi Pand. fr., *Aveu*, 221, 369 urm. Bonnier, 356. Laurent, XX, 205. Demolombe, XXX, 533. Massé, *Dr. comm.*, IV, 2588. Larombière, V, art. 1356, No. 21, și toți autorii.

1) Cpr. Baudry, II, 1300. Laurent, XX, 185. Demolombe, XXX, 510. Aubry et Rau, VIII, § 751, p. 174. Larombière, V, art. 1356, No. 15. Répert. Sirey, *Aveu*, 186. T. Huc, VIII, 352, etc.

2) Vedi asupra mărturisirei calificate, art. 289 (262 vechiŭ) din proced. germană. „Efectul mărturisirei judiciare nu se slăbește, dice acest text, prin faptul că această mărturisire ar fi întovărășită de o afirmare care ar constitui prin ea însuș un mijloc de atac sau de aparare *(welche ein selbstständiges Angriffs oder Vertheidigungsmittel enthält)*. Vedi pentru mai multe detalii asupra mărturisirei în dreptul german, Répert. Sirey, v° *Aveu*, 451 urm.

Art. 289 Pr. germ.

22

turisit faptul primirei banilor, însă cu o modificare, care schimbă în totul natura faptului pretins de d-ta și transformă pretinsul împrumut într'un contract de rentă. Cu alte cuvinte, mărturisirea mea constată că între noi a avut loc un contract de rentă, ear nu un împrumut. Această mărturisire fiind și în asemenea caz indivisibilă, nu dovedește acțiunea d-tale, și prin urmare, va trebui să recurgi la alte probe [1]). Alt exemplu: Reclami de la mine 1000 de lei, ce pretinḍi că 'mi-ai împrumutat cu dobêndă de 10%; eu mărturisesc împrumutul, adăogând însă că nici o dobêndă n'a fost stipulată prin convenția noastră verbală. Mărturisirea mea este indivisibilă, și această soluție, echitabilă din toate punctele de vedere, era admisă și de Pothier [2]).

Mărturisire complexă. Casurile în care această mărturisire este indivisibilă.

Mărturisirea este *complexă* de câte ori ea cuprinde două fapte divisibile, faptul principal și un fapt nou, care tinde a desființa consecințele juridice ale faptului recunoscut. Asemenea mărturisire este ea indivisibilă? O distincțiune se impune: Dacă ambele fapte cuprinse în mărturisire au între ele o corelație firească, o conexitate strênsă, un raport așa de intim în cât unul să poată fi considerat ca o urmare firească a celui-lalt, ele nu se pot despărți, și mărturisirea, în asemenea caz, este indivisibilă. Exemplu: Recunosc că m'ai împrumutat cu 1000 de lei ce pretinḍi de la mine, adăogând însă că 'ți-am restituit acești bani, sau că 'mi-ai remis datoria, sau că această datorie s'a transformat în alta prin efectul unei novațiuni, etc. [3]).

---

1) Cpr. Demolombe, XXX, 513. Aubry et Rau, VIII, § 751, p. 175. Thiry, III, 178. Massé-Vergé, III, § 606, p. 539. Répert. Sirey, v° *Aveu*, 207.

Art. 1581 Cod. civ. otoman.

2) Cpr. T. Huc, VIII, 352. Veḍi asupra indivisibilităței mărturisirei calificate, Répert, Sirey, v° *cit.*, 190 urm. și autoritățile citate acolo. „Faptul că părțile nu sunt de acord asupra causei obligațiunei, nu împedică obligația de a fi validă, ḍice art. 1581 din Codul civil otoman, promulgat la 9 *djemazziul ewel* 1293 (1 iulie 1876). Astfel, dacă o persoană cere de la un terțiu 1000 de lei cu titlu de împrumut, și acest terțiu recunoaște datoria, mărturisind însă că datorește această sumă ca preț a unei vênḍări, această împrejurare nu împedică mărturisirea de a fi validă". Veḍi *Annuaire de législ. étrangère*, anul 1876, p. 681.

3) Cpr. Cas. fr. și C. Dijon. D. P. 63. 1. 404. Sirey, 63. 1. 341. D. P. 77. 2. 129. Sirey, 76. 2. 300. Cas. rom. Bulet.

Din contra, dacă ambele fapte mărturisite n'au nici un raport, nici o legătură între ele şi sunt independente unul de altul, ele pot fi deosebite, şi mărturisirea este divisibilă. Exemplu : Recunosc, după cum pretinḑi, că 'mi-ai împrumutat 1000 de lei, însă adaog că'mi datoreşti şi d-ta o sumă egală, şi că prin urmare, există compensaţie [1]). Casurile în care mărturisirea complexă este divisibilă.

Judecătorii fodului au deci o mare putere de apreciare asupra faptelor şi împrejurărilor care decid chestia indivisibilităţei sau divisibilităţei unei mărturisiri judiciare [2]). Aprecierea suverană a judecătorilor fondului.

S-a II, 1897, p. 1473 şi Bulet. S-a I, acelaş an, p. 1178. *C. judiciar* din 1898, No 9. *Dreptul* din 1898, No. 11 şi adnotaţia lui Alex. Degré. Bulet. S-a 1, 1890, p. 58 şi 994. Bulet. 1884, p. 1002. Bulet. 1881, p. 125 şi 862. C. Galatz. *C. judiciar* din 1896, No. 3. Trib. Dorohoi. *Dreptul* din 1893, No. 26. Trib. Tutova şi Dolj. *Dreptul* din 1892, No. 18 şi 58. Mai veḑi încă şi alte decisii în *Dreptul* din 1885, No. 11. *Dreptul* din 1882, No. 53 şi 59, etc. — In cât priveşte doctrina, cpr. Pothier, II, 832. Baudry, II, 1299. Thiry, III, 178. Planiol, II, p. 20, nota 2. T. Huc, VIII, 352, 354. Arntz, III, 427. Massé, *Droit comm.*, IV, 2588. Demante et Colmet de Santerre, V, 334 bis III. Larombière, V, art. 1326, No. 17 urm. Répert. Sirey, v° *Aveu*, 229 urm. Pand. fr. *eod.* v°, 238 urm. Bonnier, 356. Aubry et Rau, VIII, § 751, p. 174 urm., text şi note. Demolombe, XXX, 514 urm. Laurent, XX, 193 urm. Marcadé, V, art. 1354 urm., No. 2, p. 222. Mourlon, II, 1642. Vigié, II, 1665. Ricci, *Delle prove*, 261 urm. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, etc., 1, 394 urm.—Veḑi însă, în privinţa remiterei datoriei şi a novaţiei, Laurent, XX, 195.—După Zachariæ (ed. Massé-Vergé, III, § 606, p. 539, 540 şi ed. germană Anschütz, *Französischer civilrecht*, IV, § 767, text şi nota 18), mărturisirea ar fi divisibilă chiar atunci când partea ar fi recunoscut datoria, adăogând însă că ea a plătit-o, soluţie pe care adnotatorii profesorului german (Massé et Vergé) o resping cu drept cuvênt (veḑi *loco cit.*, nota 6). Veḑi asupra mărturisirei complexe, Alex. Degré, *Scr. juridice*, I, p. 360 urm. şi *Dreptul* din 1889, No. 22.

1) Cpr. Pand. fr. *Aveu*, 323 urm. Ricci, *Delle prove*, 265 urm. T. Huc, VIII, 354. Massé-Vergé, III, § 606, p. 539, text şi nota 6. Veḑi şi autorii citaţi în nota precedentă. Cas. rom. Bulet. S. I, 1878, p. 74. Bulet. 1880, p. 19. Bulet. Secţii-unite, 1883, consid. de la p. 1185. Bulet. S. I, 1887, p. 208. Bulet. S. II, 1890, p. 842 şi 996. Veḑi şi decisia S. I, No. 6 din 1873 (nepublicată). C. Galatz. *C. judiciar* din 1896, No. 3.

2) Cpr. Cas. rom. Secţii-unite. Bulet. 1883, consid. de la p. 1185. Bulet. S. 1, 1880, p. 399. Cas. fr. D. P. 90. 1. 250.

Materie comercială. Art. 46 C. com.

In fine, trebue să observăm că principiul indivisibilităţei mărturisirei a-rare-ori îşi va primi aplicare în materie comercială; căci, în această materie, toate probele fiind admise, fără nici o restricţie (art. 46 C. com.), partea căreia i se va opune o mărturisire complexă uşor va putea să combată alegaţiunile accesorii care tind la nimicirea faptului principal [1]).

Despre irevocabilitatea mărturisirei judiciare.

Irevocabilitatea mărturisirei judiciare.

In principiu, mărturisirea judiciară este irevocabilă [2]). Partea care a făcut o mărturisire înaintea judecăţei nu poate deci, făcênd în urmă o altă mărturisire, fie înaintea aceleiaş instanţe, fie în apel, să rădice celei-lalte părţi dreptul de a invoca prima mărturisire; căci, prin aceasta, s'ar viola principiul irevocabilităţei mărturisirei, după cum foarte bine ḑice tribunalul de Dolj [3]).

Revocarea p. eroare de fapt.

Prin excepţie însă, acel care a făcut o mărturisire înaintea judecăţei poate s'o revoace, dovedind că ea este resultatul unei erori de fapt [4]). *Non fatetur qui errat*, ḑice legea romană [5]); însă această lege adaugă: *nisi jus ignoravit.*

Eroare de drept.

Astăḑi, eroarea de drept nu mai poate fi o causă de retractare a mărturisirei, pentru că asemenea eroare nu aduce nici o atingere adevĕrului faptului mărturisit [6]).

---

1) Cpr. Larombière, V, art. 1356, No. 16. Alex. Degré, *Dreptul* din 1898, No. 11, p. 101 şi *Scr. juridice*, III, p. 106.

2) Cpr. Laurent, XX, 181. Bonnier, 355. Larombière, V, art. 1356, No. 26. Répert. Sirey, v° *Aveu*, 153 urm.

Art. 1588 C. civ. otoman.

3) Trib. Dolj. *Dreptul* din 1892, No. 58.—„In materie de drepturi umane (prin opoziţie la acele divine), ḑice art. 1588 din Codul civil otoman (v. *Ann. de législ. étrangère*, anul 1876, p. 679 urm.), mărturisirea este irevocabilă“.

4) Cpr. Pothier, II, 833. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1890, p. 978. C. Besançon. *Pand. Périod.* 86. 2. 295.

Art. 290 Pr. germ.

5) L. 2, Dig., *De confessis*, 42, 2.—„Retractarea nu are nici o înrîurire asupra efectului mărturisirei judiciare, ḑice art. 290 (263 vechiŭ) din procedura germană, de cât atunci când partea care revine asupra unei mărturisiri, dovedeşte că acea mărturisire este contrară adevĕrului, şi este resultatul unei erori (*wenn die widerrufende Partei beweist, dass das Geständniss der Wahrheit nicht entsprche und durch einen Irrthum veranlasst sei*“.

6) In genere însă, eroarea de drept produce acelaş efect ca şi eroarea de fapt. Veḑi t. V, p. 53, 370, 371. Cpr. şi Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 70 (ed. a 2-a, 1900).

Astfel, moştenitorul, care ar fi mărturisit că a făcut asupra patrimoniului defunctului acte de moştenire, n'ar putea mai în urmă să revie asupra acestei mărturisiri, susţinênd că el n'a ştiut că asemenea amestec în averea defunctului atrăgea pentru dênsul obligaţia de a plăti datoriile lui *de cujus*, pentru că, în specie, eroarea sa este privitoare la un punct de drept, şi ştiut este că: *nemo censetur ignorare legem* sau *jus*. „Publicându-se o lege după chipul cuviincios, ḑice art. 3 din Codul Calimach (2 C. austriac), nu poate nimene a se apăra, ḑicênd că nu i s'a făcut cunoscut“ [1]). **Exemple de erori de drept.** **Art. 3 C. Calimach.**

Alt exemplu: Pârîtul, care în loc de a invoca prescripţia, mărturiseşte datoria, nu poate mai în urmă să revie asupra acestei mărturisiri, sub cuvênt că nu ştiea că legea îi permitea de a invoca prescripţia [2]).

Dacă, din contra, presupunem că m'ai chemat în judecată pentru o sumă de bani ce'ţi datorea părintele meu, acum defunct, şi că eu am mărturisit datoria în necunoştinţa în care eram că ea a fost plătită în timpul vieţei lui, voiŭ putea să revin asupra acestei mărturisiri, dacă mai târḑiu, însă înainte de pronunţarea hotărîrei definitive [3]), am descoperit chitanţa care constată plata. **Exemple de erori de fapt.**

---

[1]) Acest principiŭ nefiind reprodus în legea actuală, nu mai este admisibil astăḑi, cel puţin în cât priveşte legile de interes privat. Cpr. Capitant, *Introduc. à l'étude du droit civil*, p. 223, nota 3. Laurent, XV, 507. Beudant, *Cours de dr. civil fr.*, I, *Introduction*, 118. Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 70, p. 100 (ed. a 2-a). Veḑi şi t. V a Comentariilor noastre, p. 53, nota 2.

[2]) Cpr. Duranton, XIII, 557. Répert. Sirey, *Aveu*, 171.—Mărturisirea întemeiată pe o eroare de drept ar putea însă, prin excepţie, fi retractată de câte ori se va dovedi că această eroare a fost causată prin dolul sau violenţa părţei adverse, *si dolus dederit causam confessioni* (cpr. Demolombe, XXX, 539. Répert. Sirey, v° *cit.*, 174. Toullier D., V, partea II, 311. R. de Villargues, Répert. *Aveu*, 87), sau când acel care a facut mărturisirea nu avea capacitatea de a o face, când, de exemplu, un minor a fost interogat asupra unui fapt care întrecea limitele capacităţei sale. Veḑi Répert. Sirey, v° *cit.*, 175.

[3]) Dacă descoperirea chitanţei a avut loc în urma pronunţărei unei hotărîri definitive, nu voiŭ mai avea nici o cale afară de revisuirea, sub condiţiunea însă ca chitanţa, care constată liberarea, să fi fost reţinută de partea adversă, sau prin forţă majoră (art. 290 Pr. civ.). Mourlon, II, 1643.

Art. 2052 C. fr. eliminat din Codul nostru.

Acesta este singurul caz în care legiuitorul nostru distinge eroarea de drept de acea de fapt, căci art. 2052, § 2 din Codul francez, care mai distinge încă aceste doué erori în materie de transacţiuni, a fost eliminat din Codul nostru [1]; de unde resultă că, în dreptul nostru, transacţiunea [2] va putea, ca toate contractele, să fie atacată atât pentru eroare de drept cât şi pentru eroare de fapt, conform dreptului comun. Toţi autorii ḑic, în adevĕr, că dispoziţia Codului francez, care nu permite anularea transacţiunei pentru eroare de drept, este o disposiţie excepţională, şi unii chiar o critică [3].

Art. 1169.

Acel care invoacă eroarea ca causă a mărturisirei sale trebue s'o dovedească (art. 1169), creditorul care are în favoarea sa mărturisirea debitorului neavênd nici o dovadă de făcut [4].

---

[1]) Veḑi t. V a lucr. noastre, p. 54, *ad notam* şi p. 371.

Transacţie.

[2]) Transacţiunea există atunci când părţile, prin renunţări şi recunoaşteri reciproce, termină sau preîntimpină un proces. Cpr. C. Bucureşti. *Dreptul* din 1901, No. 35. Veḑi asupra modului cum transacţia se dovedeşte, *suprà*, p. 253 urm., n. 2.

[3]) Cpr. Baudry, III, 1002. Baudry et Wahl, *Transactions*, 1257. T. Huc, XII, 326. Laurent, XXVIII, 405. Planiol, II, 2300. P. Pont, *Petits contrats*, II, 682. Acollas, III, p. 585.—In cât priveşte anularea transacţiei pentru eroare asupra persoanei cu care s'a contractat (art. 1712), veḑi trib. Bacău. *C. judiciar*, din 1897. No. 44.

Imposibilitatea de a mai putea ataca o transacţie executată de bună voe.

In ori ce caz, partea care a executat de bună voe o transacţie nulă, nu mai poate invoca nulitatea ei. (C. Bucureşti. *Dreptul* din 1900, No. 51 şi *C. judiciar* din acelaş an, No. 53).—Pentru aceasta se cere însă ca acel care confirmă tacitamente un act nul, executându'l de bună voe, să aibă cunoştinţă de nulitatea actului, de viciul de care acest act este atins şi să aibă intenţiunea de a'l repara. Cu alte cuvinte, executarea voluntară sau confirmarea tacită (art. 1167) trebue să întrunească aceleaşi elemente ca şi confirmarea expresă (art. 1190). Singura deosebire care există între aceste doué confirmări, este că acea expresă se face prin o declaraţie formală, care nu lasă nici o îndoeală asupra intenţiunei părţei; pe când, în caz de executare voluntară sau confirmare tacită, cunoştinţa actului, a viciului şi a intenţiunei de a'l repara sunt mai mult sau mai puţin nesigure şi resultă din diferite fapte şi acte, lasate la apreciarea judecătorilor. (C. Bucureşti, decisie *suprà cit.*, care a remas definitivă prin respingerea recursului). V. *C. judiciar* din 13 sept. 1901, No. 57. Veḑi şi *suprà*, p. 56, 58, 59 şi 240.

[4]) Cpr. Répert. Sirey, *Aveu*, 166. Demolombe, XXX, 540. La-

Dovada erorei trebue să fie clară și precisă, căci la caz de îndoeală, mărturisirea va remânea irevocabilă, ea constituind o probă pentru creditor [1]).

Această dovadă se va putea face conform dreptului comun [2]).

S'a decis că dacă partea n'a cerut să se iea act de mărturisirea făcută în favoarea sa de adversarul sĕu, constatarea acestei mărturisiri în motivele hotărîrei nu are caracterul unei mărturisiri judiciare, și nu poate să doboare conclusiile contrare pe care partea le ar pune mai tărḑiu în instanță [3]). Cu alte cuvinte, mărturisirea judiciară ar putea fi retractată de acel care a făcut-o, cât timp ea n'a fost acceptată de cea-laltă parte [4]). **Acceptarea mărturisirei judiciare. Controversă.**

Această soluție este însă inadmisibilă, pentru că am vĕḑut *suprà*, p. 324, că mărturisirea fiind un act unilateral, nu se cere, spre a avea ființă, de cât voința aceluia de la care ea emană, de și este foarte prudent, pentru a înlătura ori-ce discuție asupra existenței sau cuprinsului unei mărturisiri verbale, de a cere ca judecătorul să iea act de dênsa.

Despre mărturisirea inculpatului sau acusatului în materie penală.

Cu toate că Codul de procedură penală nu menționează mărturisirea între probele admise de lege (art. 152, 185, 342, etc. Pr. pen.), pentru că nimic nu este mai anormal de cât omul care se acusă singur [5]), totuși o măr-

---

rombière, V, art. 1356, No. 26. Aubry et Rau, VIII, § 751, p. 173. Demante et Colmet de Santerre, V, 335 bis II. Duranton, XIII, 556. Pand. fr., *Aveu*, 398.

1) Répert. Sirey, v° *cit.*, 167.

2) Pand. fr., *Aveu*, 400, și autoritățile citate acolo.

3) Cpr. C. Aix. Sirey, 89. 2. 145 și nota lui Naquet.—*Contrà.* T. Huc, VIII, 351. Massé, *Dr. comm.*, IV, 2586. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 481, nota 20 (ed. a 2-a). Veḑi *suprà*, p. 324, text și nota 1.

4) Cpr. C. București. *Dreptul* din 1884, No. 76.

5) „*Nemo auditur perire volens*" (Godefroy, Dig., *ad leg.* 6, *De appellationibus et relation.*, 49, 1). De aceea, după procedura engleză și americană, nici o întrebare nu se pune acusatului, în timpul desbaterilor, ca nu cum-va el să se compromită prin respunsurile sale. Uniĭ însă critică, și nu fără oare-care **Proced. engleză și americană.**

turisire putênd să se producă şi înaintea instanţelor represive, fie în mod spontaneu, fie cu ocasia interogatorului ce s'ar face inculpatului sau acusatului (art. 95, 151, 186, 318 urm. Pr. pen.), naşte întrebarea dacă asemenea mărturisire ar putea servi de element de convingere judecătorului, atunci bine înţeles, când ea ar fi fost dată în deplină libertate şi fără întrebuinţarea vre-unui act de violenţă contra acelui care a făcut-o; căci nimic nu este mai de reprobat de cât schingiuirile, practicate şi astădi în unele beciuri ale poliţiei, prin care altă dată se storcea o mărturisire din gura acusatului, mărturisire pe care însuş legea era nevoită s'o reprobe, de şi ea era resultatul unei proceduri legale, de oare-ce, în Codul Caragea cazna figura printre dovedi. (Vedi *suprà*, p. 118, 119).

Codul Caragea. „Vinovaţii cari se căznesc, să nu se creadă de odată, dice acest Cod, care este din secolul trecut, şi s'ar părea a fi din veacul de mijloc, macar de vor şi spune că sunt vinovaţi, *căci de multe ori de frică şi durere dic şi ceea ce nu este*“ [1]). (Partea VI, capit. 2, § 57).

---

temeiŭ, acest mod de procedare (v°. Ortolan, *Éléments de droit pénal*, II, 2297, p. 535). „Experienţa afacerilor ne-a dat convingerea, dice acest autor, că interogatorul, care, la urma urmei, nu este de cât punerea în practică a dreptului ce are acusatul de a se explica el însuş asupra tuturor punctelor, este unul din cele mai bune mijloace de aparare. şi că nevinovatul sau acel a cărui culpabilitate poate să fie micşorată prin oare-care împrejurări, ar perde mult prin lipsa lui“.

Cod. general prusac din 1794. [1]) Unele legislaţiuni prevedeau cazna şi tortura ca pedeapsă. Eată cum se exprimă, în această privinţă, art. 854, partea II, tit. 20 din *Allgemeines Landrecht für die Preussischen Staaten* din 1794 (abrogat prin Codul penal prusac din 14 april 1851, din care s'au reprodus câte-va disposiţiuni în Codul nostru penal). „Ori cine va fi împrumutat mâna sa de mai multe ori spre a asasina pe cine-va, va fi condus la locul supliciului pe o targă şi va fi rupt de viu, începênd de la picioare“. Se poate consulta asupra pedepselor de altă dată, Desmaze, *Curiosités des anciennes justices*, etc. (Paris, 1867), p. 313 urm. V. şi *suprà*, p. 119, text şi n. 1.

Execut. lui Ravaillac. Decisia care a condamnat pe Ravaillac, ucigaşul Regelui Henric al IV-le (1610) ordonă tatălui şi mamei lui „*de vider le royaume dans les quinze jours, et leur défend d'y rentrer sous peine d'être pendus ou étranglés*“. V. Desmaze. *op. cit.*, p. 333. Eată cum a fost executat acest ucigaş:

Câte supliciuri, câte dureri, câte lacrimi şi blăstĕmuri nu aduc aminte aceste cuvinte ale legiuitorului din trecut!

„Le feu mis à son bras, sa main droite percée de part en part d'un cousteau rougi au feu de soufre; ensuite on luy deschira les mamelles et le gras des iambes avec des tenailles rouges qui luy firent faire des cris... tenant le cousteau s'est escrié: ah! Dieu! et plusieurs fois dict: Iésus Maria, etc." .. V. Fouquier, *Causes célèbres de tous les peuples*, t. IV, p. 16.

Eată un alt exemplu, care ne demonstră până la ce grad de barbarie s'a scoborit omenirea.—In sara ḑilei de 5 ianuar 1757, la oarele 5 şi trei şferturi, Ludovic al XV-le, în vêrstă abia de 50 de ani, însă îmbătrînit prin corupţie şi depravare, se ducea, urmat de câţi-va curtisani, la Trianon, unde îl aşteptau ţiitoarele sale. De o dată, un individ, anume Robert-François Damiens, un anarchist de pe atunci, se repezi asupra Regelui şi'l lovi cu un cuţit la partea dreaptă, caŭsându'i o rană uşoară. Regicidul, care nici nu se încercă macar a fugi, fu imediat arestat şi supus la torturile cele mai îngrozitoare. Eată cum acest nenorocit, care, de bună samă, nu avea usul raţiunei, îşi dădu ultima suflare: Execut. lui Damiens.

„Damiens fut conduit sur l'échafaud et déshabillé. On le vit regarder ses membres avec attention et considérer avec fermeté le peuple dont les masses profondes entouraient le lieu du supplice. On attacha le patient sur l'échafaud et on lui fixa les bras et les cuisses au moyen de cercles de fer. La main droite fut brûlée sur un réchaud, tenant le couteau parricide. La douleur tira au condamné un cri surhumain, qui retentit dans toutes les poitrines. Mais, ce tribut payé, il regarda curieusement brûler sa main sans renouveler ses cris et sans proférer aucune imprécation. Puis, on le tenailla aux mamelles, aux bras, aux cuisses, au gras des jambes, et, sur chacun de ces endroits, on jeta un mélange ardent de plomb fondu, d'huile bouillante, de cire et de soufre. A chaque tenaillement, le malheureux criait: „Mon Dieu! la force, la force! Que je souffre! Seigneur! Mon Dieu! ayez pitié! donnez-moi la patience!" Mais, chaque tenaillement fini, il cessait de crier et regardait la plaie.

„On lia ensuite, très-serré, les jambes, les cuisses et les bras, afin de procéder à l'écartellement. Les cordes qui mordaient dans des plaies vives et ardentes, arrachaient au patient des hurlements de douleur. Les chevaux furent attachés. C'étaient des chevaux jeunes et vigoureux, tirant mal d'ensemble. Pendant une heure, ils tirèrent sur ses membres sans pouvoir les détacher. Les cris féroces du supplicié accompagnaient horriblement les cris des exécuteurs excitant l'attelage. Il fallut se décider, enfin, à couper les nerfs principaux; car la nuit approchait. Les bras et les cuisses à moi-

O mărturisire sinceră, liberă, voluntară, precisă, categorică şi persistentă, făcută de un inculpat în cunoştinţă de causă, înaintea judecătorului, în cursul unui proces, poate servi de element convingerei sale, de câte ori existenţa faptelor mărturisite resultă şi de aiurea şi sinceritatea declaraţiunei inculpatului se întăreşte şi prin alte elemente de probă [1]).

Mărturisirea nu are deci prin ea însuş nici o putere legală decisivă în materie penală. Ca ori şi ce element de probă, ea este lasată la apreciarea suverană a judecătorilor de fond [2]).

Materie corecţională. O decisie condamnatoare în materie corecţională, care s'ar întemeia numai pe mărturisirea prevenitului, va fi deci anulată pentru lipsă de motive, fiind că sinceritatea mărturisirei n'ar putea, în asemenea caz, fi controlată prin alte elemente de probă [3]).

---

tié coupés, le tirage recommença et on vit se détacher une cuisse et un bras. Damiens les regarda partir. La seconde cuisse se détacha : il conservait encore un reste de connaissance. Quand le dernier bras céda aux efforts des chevaux, le malheureux rendit le dernier soupir". V. Fouquier, *Causes célèbres*, *Damiens*, t. I, p. 8.

Este adevarat că din toate crimele, regicidul este cel mai mare; căci dacă atentatul la viaţa unui om revoltă conştiinţa fie-căruia, atentatul la viaţa capului Statului produce o impresie şi mai adâncă, o tulburare şi mai mare în ordinea socială. Insă, cu toate acestea, nu mai puţin adevarat este că dacă societatea are dreptul şi datoria de a pedepsi, şi după unii, de a rădica la nevoe chiar viaţa culpabilului, în ori ce caz, ea nu are dreptul de a schingiui. *„Cette tête de l'homme du peuple, arrosez-la, fécondez-la, éclairez-la, moralisez-la, utilisez-la; vous n'aurez pas besoin de la couper!"* (Victor Hugo, *Claude Gueux*).

¹) Cpr. Faustin Hélie, *Instruc. criminelle*, IV, 1935 urm. Pand. fr., *Aveu*, 453 urm. Répert. Sirey, *eod.* v°, 407 urm. Vedi şi L. 1, § 17, Dig., *De quæstionibus*, 48, 18, unde se dice că mărturisirea acusaţilor nu se consideră ca o dovadă a delictului, dacă un alt indiciŭ nu vine să complecteze convingerea judecătorului, *si nulla probatio religionem cognoscentis instruat.*

²) Cpr. Ortolan, *op. cit.*, II, 2298. Cas. fr. *Pand. Périod.* 89. 1. 193.

³) Cpr. F. Hélie, *op. cit.*, III, 1457. Morin, *Répert. universel et raisonné du dr. criminel* (1851), v° *Aveu*, 22. Répert. Sirey, *eod.* v°, 417. Carnot, *Instruct. crimin.* (ed. a 2-a din 1836),

In materie criminală însă, jurații nemotivându-și verdictul lor și nedând nici o samă despre elementele de probă din care ei 'și-au format convingerea (art. 366 Pr. pen.) [1]), nu s'ar putea cere anularea verdictului sub cuvênt că ei nu s'au întemeiat de cât pe mărturisirea acusatului [2]). Materie criminală.

In cât privește contravențiile polițienești, se decide de asemenea că simpla mărturisire a contravenientului poate servi de bază legală unei condamnațiuni [3]), chiar dacă procesul-verbal de constatare ar fi nul [4]). Materie de simplă poliție.

In materie penală, ca și în materie civilă, mărturisirea poate fi judiciară sau extra-judiciară, scrisă sau verbală [5]).

Mărturisirea extra-judiciară verbală, făcută de un inculpat relativ la comiterea unei fapte penale, poate în principiu fi dovedită prin marturi, afară de casul când ea ar fi relativă la violarea unui contract nesusceptibil de a fi stabilit prin marturi, precum mandatul, depositul, etc. [6]). Mărturisire extra-judiciară verbală.

In materie corecțională însă, judecătorul trebue să'și tragă elementele convingerei sale din desbaterile orale (art. 186 Pr. pen.), fără a ținea samă de mărturisirile făcute în cursul instrucțiunei scrise, nereproduse înaintea instanțelor de fond [7]). Materie corecțională. Art. 186 Pr. pen.

I, p. 164. Legraverend, *Tr. de la législ. criminelle en France* (ed. a 3-a din 1830, revêdută de Duvergier), I, p. 217.— *Contrà.* Cas. fr. (23 Sept. 1837). Sirey, 39. 1. 803 și Répert. Dalloz, v° *Cassation*, 1426.

1) Vedi *suprà*, p. 121, nota 4.

2) Cpr. Répert. Sirey, v° *cit.*, 414. Ranter, *Tr. th. et pratique de dr. criminel fr.* (ed. din 1836), I, 224. Bonnier, 365. Morin, *op.* și v° *cit.*, 18.

3) Répert. Sirey, v° *cit.*, 421 urm. Cas. fr. D. P. 82. 1. 438. D. P. 72. 1. 427.

4) Cas. fr. Sirey, VIII (anii 1825—1827), I, p. 33, coloana 1 și Répert. Dalloz, v° *Procès-verbal*, 189, nota 1. Mongin, *Procès-verbaux en matière de délits et de contraventions* (ed. din 1839), No. 14, p. 36.

5) Bonnier, 362. Morin, *op. cit.*, *Aveu*, 12. Répert. Sirey, *eod.* v°, 392.

6) Vedi *suprà*, p. 252, text și nota 1. Répert. Sirey, *Aveu*, 395 urm. Bonnier, 363.

7) Répert. Sirey, *Aveu*, 401 urm. Pand. fr., *eod.* v°, 467. F. Hélie, *Instruc. criminelle*, IV, 1939. Trib. Valenciennes (11 martie 1887). *La Loi* din 29 martie 1887.

Retractarea mărturisirei.

In materie penală, mărturisirea poate fi retractată, fără ca inculpatul să aibă a dovedi că ea este resultatul unei erori de fapt. Art. 1206 C. civ. nefiind aplicabil în specie, judecătorii fondului vor aprecia în mod suveran sinceritatea acestei retractări [1]).

Inaplicarea art. 1206 C. civ.

Principiul indivisibilităței mărturisirei fiind de asemenea inaplicabil în astfel de materie, judecătorii sau jurații pot să primească mărturisirea unui inculpat sau unui acusat numai în parte și s'o respingă pentru rest. „Judecătorul, ḑice un jurisconsult, este liber de a divisa mărturisirea unui inculpat, făcênd partea adevĕrului și acea a minciunei“ [2]).

Casurile în care principiul indivisibilităței mărturisirei se aplică și în penal.

Rĕmâne însă bine înțeles că principiul indivisibilităței marturisirei, înscris în art. 1206 C. civ., se va aplica și în penal, de câte ori delictul va consista în violarea unui contract de drept civil, a cărui dovadă este cârmuită de regule particulare, precum este, de exemplu, în materie de abuz de încredere [3]).

Acestea sunt regulele care cârmuesc mărturisirea în materie penală. De și ele nu fac parte din dreptul civil, care singur intră în cadrul acestor studii, totuși a trebuit să ḑicem câte-va cuvinte și despre ele, fiind că sunt în strânsă legătură cu materia tratată în capitolul precedent.

---

1) Bonnier, 367. Morin, *op. cit., Aveu*, 25. Rèpert. Sirey, *eod.* v°, 437. Pand. fr., *eod.* v°, 497. Cpr. C. Liège. Sirey, 1901. 4. 15.—Judecătorii vor putea deci să ia în considerație o mărturisire chiar retractată, dacă ea se adeverește prin împrejurările causei și pare a fi expresiunea adevĕrului. Pand. fr., *loco* și v° *cit.*, 495.

2) Baroche, *Encyclopédie du droit*, v° *Aveu*, 32. Cpr. F. Hélie, *Instruct. criminelle*, IV, 1938. Bonnier, 368. Répert. Sirey, v° *Aveu*, 440 urm. Morin, *op. cit.*, *Aveu*, 24. Rauter, *op. cit.*, I, 225, *in fine*. Duranton, XIII, 554. Veḑi și Cas. fr. Répert. Dalloz, *Presse-outrage*, p. 508, *ad notam*, colona 1 și 2. Sirey, 38. 1. 138.—*Contrà*. Pand. fr., v° *Aveu*, 502 urm.

3) Bonnier, 368. Le Selleyer, *Études hist. th. et pratiques sur le droit criminel* (ed. a 2-a, 1874—1875), IV, 1488. Pand. fr., *Aveu*, 500. Répert. Sirey, *eod.* v°, 442. F. Hélie, *Instruc. criminelle*, IV, 1940. Garraud, *Pr. de dr. criminel* (ed. a 6-a, 1898), 659. C. Douai. *Pand. Périod.*, 86. 2. 302. Veḑi și *suprà*, p. 252, text și nota 1.

SECȚIUNEA V

Despre jurămênt.

Generalități.—Definiție.—Impărțire.

După definiția generalmente admisă, jurămêntul este un act *mixt*, adecă atât civil cât și mai cu samă religios, prin care o persoană iea pe D-zeu de martur al adevĕrului unui fapt sau a sincerităței unei făgăduinți și'l invoacă ca răsbunător al sperjurului [1]). **Caracterul jurămêntului. Controversă.**

Jurămêntul considerat ca o simplă declarație civilă, dic adnotatorii lui Zachariæ, ar fi un non-sens [2]). De aceea, Cicerone dicea că jurămêntul este o afirmație religioasă [3]).

Cu toate acestea, Laurent contestă caracterul religios al jurămêntului [4]); însă părerea sa a remas cu drept cuvênt isolată. Această părere a ilustrului profesor de la Gand este mai cu samă inadmisibilă în legislația noastră, față cu formula admisă de art. 196 Pr. civ. și cu declarația

---

[1]) Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 103. T. Huc, VIII, 356. Planiol, II, p. 11, nota 3. Demolombe, XXX, 558. Marcadé, V, art. 1357, No. 1. Aubry et Rau, VIII, § 752, *ab initio*, p. 181. Baudry, II, 1306. Bonnier, 406, 426 bis. Demante et Colmet de Santerre, V, 336 bis I. Larombière, V, art. 1357, No. 1 și 6. Massé, *Dr. comm.*, IV, 1394. Thiry, III, 181. F.-Herman, III, art. 1357, No. 1. Glasson, *Eléments du dr. français*, II, p. 160, No. 236 (ed. a 2-a, 1884). Cpr. și C. Gabrielescu, *Natura jurămêntului și jurămêntul more judaico* (Craiova, 1889).

[2]) Aubry et Rau, *loco suprà cit.*, nota 1. — Consilierul de La Rouvrade, în raportul seu asupra unei decisiuni a Curței de casație din Francia (D. P. 82. 1. 388), dice că nici un jurisconsult cu autoritate n'a considerat jurămêntul judiciar de cât ca un act în acelaș timp și civil și religios. Această afirmație a distinsului magistrat nu este însă exactă, după cum vom vedea mai la vale.

[3]) *„Est enim jusjurandum affirmatio religiosa“; De officiis*, III, 29.—Autoritatea jurămêntului întemeindu-se pe credința religioasă, Platon dice cu drept cuvênt (*Despre legi*, cartea 12), că jurămêntul n'ar trebui să fie admis de cât atunci când acel chemat a'l presta n'are nici un interes în causă. Cpr. Massé, *Dr. comm.*, IV, 2594. Vedi *infrà*, p. 360 urm. critica acestei instituțiuni.

[4]) Laurent, XX, 222. Vedi în acelaș sens și Garsonnet, *Pr. civ.*, II, § 335, p. 528 urm. (ed. 1-a). Benoit-Lévy, *Etude hist. et juridique sur le serment more judaico* (Paris, 1881).

formală a Ministrului justiţiei, Dl. C. G. Dissescu, făcută în Senat, cu ocasia discuţiunei art. 196 din Pr. civ. că jurământul este *în acelaş timp un act religios şi civil* [1]).

Elementul religios nu poate fi eliminat din formula jurământului.

Aşa fiind lucrurile, de şi fie care este în drept de a presta jurământul după cerinţele cultului său (art. 196, § ultim şi 241 Pr. civ.), se înţelege că, în starea legislaţiei actuale, elementul religios fiind chiar de esenţa jurământului, nu poate fi eliminat din formula lui, sub cuvênt că partea căreia el a fost deferit, marturul sau juratul n'ar aparţinea nici unei religiuni şi n'ar crede în D-zeu [2]).

Incercarea de a se schimba formula jurământului în Codul francez.

Ideile materialiste şi ateiste fiind astădi la ordinea dilei, şi mulţi afectând chiar de a fi liberi cugetători [3]), un proiect de lege depus de Guvernul francez, în 1882, şi amendat de Camera deputaţilor, eliminase din jurământul juraţilor cuvintele „înaintea lui D-zeu şi a oamenilor" şi adăogise la jurământul marturilor cuvintele „pe onoarea şi pe conştiinţa mea" [4]), excludênd astfel din ambele formule afirmarea existenţei lui D-zeu. Senatul a adoptat prima parte a proiectului, respingênd însă pe a doua ca inutilă, considerând că jurământul nu este prin esenţa sa un act

---

1) Şedinţa din 5 fevr. 1900. Vedi *Pr. civ.* (ed. oficială), p. 389, colona 1.

2) Cpr. Cas. fr. Sirey, 84. 1. 41. Sirey, 86. 1. 235. D. P. 86. 1. 430. Sirey, 92. 1. 428. *Pand. Périod.* 93. 1. 414. Garraud, *Pr. de dr. criminel*, p. 665, n. 1 (ed. a 5-a) şi p. 703 (ed. a 6-a). Laborde, *Dr. criminel*, 1050 (ed. a 2-a). Pain, *Code pratique de la C. d'assises*, 150. Delpech, *La procédure et le dr. criminel en Cour d'assises*, p. 71. F. Hélie, *Instruc. crimin.*, VII, 3269. Bonnier, 406, 422 bis.

Prav. lui M. Basarab şi Codul Caragea.

3) Aceste idei au prins rădăcini mai cu samă în timpurile actuale. De şi credinţa religioasă era adênc sădită în poporul român, totuşi Codul Caragea vorbeşte de *acei cari au puţină evlavie către cele Dumnezeeşti*, şi prevede că nu li se deferă jurământul, şi că nu li se dă credinţă dacă vor jura (art. 46, partea VI, capit. 2). Vedi şi pravila lui M. Basarab (glava 292), unde se dice: „Oamenilor răi ce se dice cărora nu le e frică de D-zeu, jurământul lor pre apă să'l scrii".

Art. 196 Pr. civ.

4) Aceste cuvinte există şi în legea noastră: „*Mê leg pe cinste şi în cuget curat*", dice art. 196 din Pr. civ. (textul vechiŭ dicea: *mê leg pe onoare şi pe conştiinţă*). Textul nou are pretenţia de a se exprima mai româneşte. Mi se pare însă că cuvêntul *onoare*, prin etimologia sa, este astădi mai românesc de cât *cinste*, care vine de la cuvêntul rusesc честь.

religios, şi că cuvêntul „jur“, fără adaosul „înaintea lui D-zeu şi a oamenilor“, nu implică afirmarea existenţei lui D-zeu de cât pentru acei cari împărtăşesc această credinţă. Chestiunea este însă pendentă şi astădi, ear starea legislaţiunei franceze a rĕmas aceiaş, fiind că proiectul de lege n'a mai fost adus înaintea Camerei [1]).

Chestiunea pe care o discutăm s'a presentat până acum înaintea instanţelor judecătoreşti numai în privinţa juraţilor, însă ea poate să se presinte şi în privinţa jurămêntului marturilor, atât în materie penală, şi chiar în privinţa jurămêntului decisoriu şi supletoriu. Jurămêntul va putea fi schimbat, ce e dreptul, după religia marturului sau a părţei care urmează a'l presta (art. 196, § ultim şi 241 Pr. civ.) [2]), însă aceste schimbări nu'i rădică caracterul sĕu de act religios. Astfel, evreii chemaţi ca marturi, vor jura cu mâna pe tablele lui Moise [3]), iar Mahometanii, cu degetele pe cuvintele *Fihi-Fihi* din capit. al IX din Koran [4]), insă tot luând numele lui D-zeu ca martur. Jurămêntul marturilor evrei.

In adevĕr, un musulman nu poate presta jurămêntul de cât invocând numele lui D-zeu, *Wallahi*, *Billahi*, *Tallahi*. Este nulă ori-ce afirmaţie făcută pe atributele lui D-zeu, pe Koran, pe locaşurile sfinte, etc. [5]). Jurămêntul Mahometanilor.

Jurămêntul decisoriu al musulmanilor se prestează în

---

[1]) Veḑi Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 528, § 335 (ed. 1-a) şi III, p. 56, 57, § 844 (ed. a 2-a din 1899). T. Huc, VIII, 356, p. 464. Planiol, II, p. 11, nota 3. Sirey, 84. 1. 44, nota în colona 3. Bonnier, 422 bis, p. 375, 376 (ed. Larnaude din 1888).

O reformă de asemene natură, tinḑênd la laicisarea jurămêntului şi la eliminarea din el a elementului religios, s'a propus şi la noi. Veḑi V. G. Tataru, *Observ. asupra modif. proced. civile* (Galatz, 1900), p. 46 urm.

[2]) Veḑi şi art. 71 din legea de la 9 martie 1880, pentru organ. Dobrogei, în care se ḑice : „Nici un jurămênt nu se va impune cui-va de cât conform religiunei sale“. Cpr. şi art. 125 Constit. Art. 125 Constit. şi art. 71 L. din 9 martie 1880.

[3]) In cât priveşte jurămêntul decisoriu sau supletoriu, deferit unui evreu, veḑi *infrà*, p. 396 urm.

[4]) Cpr. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, p. 56, § 844 (ed. a 2-a). Khalil-ben-Ishak, *Dr. musulman* (1848, 1849), II, p. 180. Veḑi şi *suprà*, p. 299.

[5]) Tarnauw, *Le droit musulman exposé d'après les sources* (traducerea Eschbach, profesor la Strasburg, 1860), p. 234.

mânele Kadiului sau altor persoane religioase. Eată formula ce găsim, în această privinţă, în Tarnauw (traducerea Eschbach): „Jur în numele lui D-zeu singur, prea bun, prea milostiv, care pedepseşte pe culpabili, dă victoria, uşurează soarta culpabililor, împărţeşte bunurile şi darurile, *care ştie tot* [1]), ne rèsbună, şi înaintea căruia nimic nu este ascuns“ [2]).

Jurămêntul musulmanilor se presteazá mai cu seamă vinerea şi în ḑilele de sărbători [3]), într'o geamie, la Mecka, şi în genere în ori-ce loc consfinţit prin respectul şi pelerinagiul credincioşilor.

Jurămêntul muţilor la musulmani.

Muţii presteazá jurămêntul în modul următor: Kadiul scrie formula pe o bucată de lemn pe care o moae într'o apă curată şi o dă apoi s'o bea mutul, ceea ce echivalează cu îndeplinirea condiţiilor şi formula jurămêntului [4]).

Sperjurul la musulmani.

Koranul lui Mahomet are mai multe disposiţii asupra sperjurului, din care vom reproduce numai două: „Pentru

---

Art. 481, 484 Pr. civ. germ.

1) Aceste cuvinte s'au întrodus şi în legea noastră prin art. 196 şi 204 Pr. civ.—După art. 481 (art. 443 vechiŭ) din procedura civilă germană, jurămêntul începe prin cuvintele următoare: „Jur înaintea lui D-ḑeu, care poate şi ştie totul (*ich schwöre bei Gott dem Allmächtigen und Allwissenden)*“, şi se termină prin următoarele cuvinte: „Aşa să'mi ajute D-zeu (*so wahr mir Gott helfe)*. Cpr. şi art. 62, şi 288 Pr. crimin. (*Strafprozessordnung)*.—Art. 484 (446 vechiŭ) din procedura civ. germ. dispune însă că este asimilată prestărei jurămêntului declaraţia făcută sub oare care forme solemne de către un membru a unei comunităţi religioase căreia legea permite întrebuinţarea acestei formule în locul jurămêntului. Veḑi şi art. 64 Pr. crimin.

2) *„Wallahi lezi lo ilohe hü-er-rehmon ür-rehim et-tolib ül-gholib ün-nesor ün-nofi'ul-müdrik ül-muhlikü-lezi ye' ellemü min essirri mo ye' elemehu min el'-eloniety“ !*

3) La evrei, ḑilele cele mai bune pentru prestarea jurămêntului sunt lunea şi joia, afară de casul când în acele ḑile ar fi sèrbători, pentru că lunea şi joia sunt la dênşiĭ ḑile de post, şi atunci se citesc pe la şcoalele lor cele ḑece poruncĭ (*Toira*). Veḑi Colecţia, partea I, p, 521, punctul 3.

Art. 483 Pr. grmană.

4) Tarnauw-Eschbach, *op. cit.*, p. 236.—Art. 483 (445 vechiŭ) din procedura germană voeşte ca muţiĭ, care ştiu a scrie, să presteze jurămêntul scriind şi semnând formula lui, ear acei cari nu ştiu a scrie, să'l presteze prin semne, cu ajutorul unui interpret *(mit Hülfe eines Dolmetschers durch Zeichnen)*.

un cuvênt nesocotit ce veţi lasa să lunece în jurămintele voastre, D-zeu nu vĕ va pedepsi, căci el nu pedepseşte de cât chibzuirile cele râle ale inimei. D-zeu este bun şi milostiv" [1]). „D-zeu nu vĕ va pedepsi pentru un cuvênt nechibzuit ce a lunecat în jurămintele voastre; el vĕ va pedepsi însă dacă veţi presta un jurămênt falş cu premeditare. Respectaţi deci ori-ce jurămênt: aceasta v'o spune însuş D-zeu în milostivirea sa" [2]).

Nu vom vorbi despre anabaptişti şi quakeri, pentru că asemenea secte nu există în ţara noastră. In Francia şi în Anglia, se decide, în privinţa lor, că *simpla lor afirmaţie pe sufletul şi pe conştiinţa lor*, echivalează, după preceptele religiunei lor, cu un adevarat jurămênt [3]). Anabaptişti, Quakeri, etc.

După această teorie, consacrată de Curtea de casaţie din Francia, conform conclusiilor marelui jurisconsult Merlin [4]), care a admis că afirmaţia făcută de un quaker, conform religiei sale, pe sufletul şi conştiinţa sa, echivalează cu un adevĕrat jurămênt, ar trebui să se decidă că şi simpla afirmaţie a preuţilor ortodoxi echivalează cu jurămêntul, conform Canoanelor bisericeşti (canonul XXII) şi art. 42 din regul. pentru disciplina bisericească de la 1873, după care este de ajuns simpla lor arătare verbală, conform cuvêntului Mântuitorului: „Să fie cuvêntul vostru Jurămêntul preoţilor. Controversă.

---

1) Koranul lui Mahomet (trad. Kasimirsky, Paris, 1873), capit. II, stih. 225.

2) *Idem*, capit. V, stih. 91.

3) Cpr. art. 484 (446 vechiŭ) din pr. germ., citat p. 352, nota 1. Eată textul din evangelia sfênt. Matei (capit. V, stih. 34 şi 37), pe care se întemeiază această teorie: „Ear eu vĕ ḑic vouĕ să nu juraţi nici odată..... şi jurămêntul vostru să fie ast-fel: aşa, aşa; nu, nu: fiind-că ceea ce preste aceste cuvinte va prisosi, de la viclean este. *Quod autem his abondantius est, a malo est*". Cpr. Merlin, Répert., t. XVI, v° *Serment*, § III, No. 3, p. 107 şi *Quest. de droit*, VII, v° *Serment*, § 1, p. 452 urm. F. Hélie, *Instruc. criminelle*, VII, 3524. Bonnier, 422, *in fine*, p. 374. Nouguier, *Cours d'assises*, III, 1542. G. Tocilescu, *Pr. civ.*, II, partea III, 219, p. 494. Cas. fr. (28 martie 1810), Sirey, III (anii 1809—1811), 1, p. 168 şi Répert. Dalloz, v° *Serment*, 24, nota 3 (Merlin proc. general. concl. conforme). Atât decisia de mai sus cât şi însemnatele conclusiĭ ale lui Merlin sunt reproduse *in extenso*, în *Quest. de droit*, *loco suprà cit.* Art. 484 Pr. germană. Evangelia sf. Matei.

4) Veḑi nota precedentă.

așa, așa; nu nu"[1]); și în adevĕr, această soluție a fost consacrată de tribunalul din Iași (23 noembrie 1883), înaintea căruia am combătut, însă fără succes, această teorie, ca advocat a lui Sandu Vasiliu: „Considerând, ḑice trib., că pârîtul (archimandritul Filotei Românescu) susține că jurământul, ce i s'a dĕferit de Sandu Vasiliu, urmează a se presta conform art. 42 din regul. sf. Sinod din 1873, care schimbă formula prevĕḑută de art. 240 Pr. civ.: avênd în vedere că, pentru a se putea resolva această chestiune, trebue a se ști mai întâi dacă preoții ortodoxi pot fi obligați, sau nu, a presta jurământul conform art. 240 Pr. civ.; avênd în vedere că Canoanele bisericești (can. XXII) interḑic preuților de a jura; avênd în vedere că aceste Canoane constituind legiuirea organică a clerului, fac parte din corpul legislațiunei țărei, și dispozițiunile lor nu pot fi eliminate, pentru cuvênt că vre-un caz n'ar fi scris în Codul civil; căci ar fi a le tăgădui puterea de lege ce au avut la noi în tot-deauna, și a recunoște judecătorului dreptul de a nu ține samă de dênsele; că aceasta s'ar putea susține în Statele unde religiunea este considerată ca o instituție privată și unde miniștrii diferitelor culte, în fața autorităților publice, au caracterul de simpli cetățeni; că nu însă tot astfel este cu clerul ortodox, care se consideră ca o autoritate în Statul român, după cum aceasta resultă din legea Sinodului de la 19 dechembrie 1872, avênd legile sale organice acelaș caracter public ca și legile organice laice ale Statului; considerând că prin art. 1912 C. civ. se abroagă numai legile civile, fără a se atinge întru nimic de acele bisericești, și ca atare fiind, dispozițiunea din Canoane, care interḑice preoților de a jura, a rĕmas și astăḑi în vigoare și formează o excepțiune la regula comună, statornicită prin art. 1211 C. civ.[2]). Avênd în vedere că ar 42 din regul. sf. Sinod,

---

Prav. bisericească de la Govora.

[1]) Veḑi și Pravila bisericească de la Govora, art. 101, unde se ḑice: „Preotul să nu sĕ jure fieș ce jurământ, nici mic, nici mare, nici cu voe, nici fără de voe; iară de va face aceasta, să se scoață".

[2]) Acest argument nu mai are astăḑi nici o valoare, față cu însĕmnata decisie a Curței de casație, pronunțată în secțiuni unite în ḑiua de 16 noembrie 1900, la care am luat și noi parte, și cu a cărei redacțiune am fost însărcinat, prin

din 22 mai 1873, nu este de cât o consecință a canonului XXII, și ca atare, cererea pârîtului de a jura conform art. 42 din Regul. suscitat, cată a fi admisă, etc." [1]).

Am susținut altă dată [2]), și susținem și astădi că această soluție este inadmisibilă, pentru că nicăiri legiuitorul n'a admis asemenea excepție la dreptul comun. Ba ceva mai mult, cu prilegiul discutărei art. 196 din procedura civilă, Pr. sa Episcopul de Râmnic a propus un amendament în sensul ca preoții să nu fie supuși jurământului, și acest amendament, a cărui soartă se știa de mai înainte, a fost retras de propunĕtorul lui, în urma explicațiunilor date de Ministrul justiției, Dl. C. G. Dissescu [3]). Dovada cea mai bună că preoții ortodoxi nu pot fi scutiți de jurămênt, este că Codul Ipsilant, care, precum se știe, a fost promulgat la 1776, adecă la o epocă în care dreptul canonic era în plină vigoare, dispune că jurămêntul preoților și a diaconilor se va presta înaintea mitropolitului sau episcopului locului, în formele în care aceștia vor crede de cuviință (art. 4 capit. despre jurămênt). De aceea, atât Curtea și trib. din București cât și Curtea noastră supremă au decis, cu drept cuvênt, că preoții trebue să presteze jurămêntul ce le este deferit sau referit, și că simpla lor afirmație nu constitue o dovadă în justiție [4]).

---

care se pune în principiu că canoanele bisericești sunt abrogate prin art. 1912 C. civ. Vedi *C. judiciar* din 17 dechembrie 1900, No. 86 și *Dreptul* din acelaș an, No. 82 (cu adnotația noastră).—Vedi însă G. G. Mironescu, care combate adnotația noastră și decisia Inaltei curți, în *Revista de drept și sociologie* din 15 dechembrie 1900, No. 3.

[1]) Vedi *Dreptul* din 1884, No. 17. Tot în acest sens, și pentru aceleași motive, s'a pronunțat și minoritatea Curței din București într'un caz identic. Vedi *Dreptul* din 1874, No. 68.

[2]) Vedi tratatul nostru în limba franceză, p. 438 și 439.

[3]) Vedi *Pr. civ.*, ed. oficială, p. 382 urm. Vedi și monografia noastră în *Dreptul* din 1901, No. 60.

[4]) Cas. rom. S-a I, anul 1879, p. 797. C. București și Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1874, No. 68 și din 1897, No. 81.—Curtea de casație a casat de asemenea o decisie a juriului de expropriere, pentru că unul din membrii juriului, un preot, nu prestase jurămêntul prescris de lege. Bulet. S-a II, anul 1893, p. 1139.—Art. 11 din legea jud. de pace de la 1896 scutește însă de jurămênt pe preotul care ar figura în comisia juraților ce compun judecătoriile comunale. S'a decis

S'a decis chiar că, în starea actuală a legislațiunei noastre, jurămêntul decisoriu sau supletoriu al preoților trebue să fie prestat în pretoriŭ, înaintea judecătorului, ear nu înaintea episcopului, la biserică[1]). Acestea sunt adevaratele principiĭ, și ele se întăresc și prin discuțiunea urmată în Senat cu ocasia discutărei nuăei legi de procedură civilă.

Jurămêntul israeliților.

In cât privește jurămêntul israeliților, chestiunea a dat loc la dificultăți. Aceste dificultăți vor fi examinate *infrà*, p. 396 urm. cu ocasia explicărei art. 241 Pr. civ.

Jurămêntul impus martorilor, experților, advocaților, etc.

Jurămêntul despre care se ocupă art. 1207 urm. din C. civ., și despre care am vorbit mai sus, nu trebuește confundat cu jurămêntul pe care legea îl impune martorilor în materie civilă și penală, experților sau funcționarilor publici, advocaților (art. 80 L. org. judec. din 1 sept. 1890[2]),

---

de asemenea că preoțiĭ sunt scutiți de jurămênt când ei sunt chemați ca martori. Cas. rom. S-a II. *Dreptul* din 1886, No. 45 și Bulet. 1886, p. 370. Veḍi și *suprà*, p. 299, nota 3. Această teorie este însă în contraḍicere cu acea de mai sus, și ca atare, inadmisibilă. Insuș pravila lui M. Basarab (glava 24) admite pe preoți, nu însă pe călugări, de a jura ca martori. Cpr. G. Tocilescu, *Pr. civ.*, II, p. 498 urm. De aceea, Curtea noastră supremă, părăsind vechia sa jurisprudență, a casat de curênd (1 oct. 1901) o decisie a Curței cu jurați din Ilfov, pentru motivul că unul din martori, un preot, refusând de a presta jurămêntul, a fost ascultat ca simplu informator. Veḍi *Dreptul* din 1901, No. 71 și *C. judiciar* din acelaș an, No. 78. Veḍi și Cas. rom. Bulet. S-a II, 1899. p. 1044 (decisie pronunțată în unire cu conclusiile noastre).

Pravila lui Matei Basarab.

1) Trib. Tutova. *Dreptul* din 1886, No. 74.

Dreptul femeilor de a exercita profesiunea de advocat.

2) Femeile neputênd exercita profesiunea de advocat, nu pot fi admise la prestarea acestui jurămênt, chiar dacă ar avea un titlu academic. Cel puțin, în acest sens s'a pronunțat jurisprudența străină. Cpr. C. Paris. Sirey, 1901. 2. 38. D. P. 98. 2. 185, și nota lui Glasson. Cas. belg. Sirey, 90. 4. 25; și nota lui Labbé. Veḍi și Proudhon, *État des personnes*, (ed. Valette), p. 512, text și nota *a*.—*Contrà*. Turgeon, *Le féminisme français* (Larose, 1902), I. p. 455 urm. „Numai barbațiĭ se fac boeri, judecători și cârmuitori obștești, ḍice Codul Caragea (art. 1 urm., partea I, capit. I); numai barbațiĭ se fac archierei, preoți și diaconi; femeile sunt departate de toate cinurele politicești, stăpâniri și slujbe publice". „*Feminæ ab omnibus officiis civilibus vel publicis remotæ sunt. Et ideo nec judices esse possunt, nec magistratum gerere, nec postulare, nec pro alio intervenire, nec procuratores existere*". (L. 2., Pr. Dig., *De regulis juris antiqui*, 50, 17, și Harmenopol, Lib. 1,

Codul Caragea.

etc.; căci în capit. de faţă, legea se ocupă numai de jurământul considerat ca mijloc de probă a unei obligaţiuni sau a unei liberaţiuni (art. 1170).

Jurământul în vechile noastre legiuiri.

Jurământul era admis ca mijloc de dovadă şi în vechile noastre legiuiri. Vedi art. 1352 din Codul Calimach (1008 C. austriac); art. 45 urm., partea VI, capit. II, Cod. Caragea; Codul Ipsilant, capit. pentru jurământ; Codul Andr. Donici, capit. 23, etc. Vedi şi art. 115 C. Calimach (99 C. austriac).

S'a decis că, sub Codul Caragea, şi vêndările imobiliare puteau fi dovedite între părţi prin jurământ, legea necerênd un act scris de cât în privinţa terţiilor (art. 6, partea 3, capit. 2)[1].

Codul Caragea. Controversă.

Această soluţie lasă a se presupune că Codul Caragea admitea jurământul ca mijloc de probă, şi în adevĕr, Curtea de casaţie s'a pronunţat în acest sens, la 19 oct. 1873[2]. Cu toate acestea, Curtea din Bucureşti s'a pronunţat în sens contrar, întemeindu-se pe art. 48, partea VI, capit. 2 din citatul Cod, care dice că: „O parte din cele prigonitoare, spre dovada provlimei sale, nu poate provalisi celei-lalte să facă jurământ“[3], ear Curtea supremă a decis că acest Cod nu admitea jurământul de cât atunci când exista un început de dovadă scrisă[4]. Art. 49 din Codul Caragea este însă destul de clar, şi este de mirat că el a putut da loc la controversă. Eată cum se exprimă acest text: „Când o parte din cele prigonitoare va face o provlimă nedovedită, şi i se va provalisi de către cea-laltă parte s'o dovedească prin jurământ, acela atunci de va

tit. 13, *De mulieribus, ab initio*). Femeile pot însă fi astădi mandatari (art. 1538). — In Francia s'a votat de curênd o lege, care permite femeilor de a exercita profesiunea de advocat. (L. din 1 dech. 1900). Vedi Sirey, 1901, *Lois annotées*, p. 1 urm.—In cât priveşte Rusia, noul proect de Cod civil avea o dispoziţie care oprea în termeni expreşi pe femei de a exercita profesiunea de advocat; comisiunea însărcinată cu examinarea acestui proiect a şters însă această disposiţie, lăsând chestiunea deschisă pentru viitor. V. *J. Clunet*, anul 1898, p. 217. (L. fr. din 1 dech. 1900. Dreptul rusesc.)

[1]) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1894, p. 35. Bulet. S-a 1, 1895, p. 27.
[2]) Bulet. S-a 1, 1873, p. 183 şi *Dreptul* din 1873, No. 74.
[3]) *Dreptul* din 1875, No. 13 şi 56.
[4]) Bulet. S-a 1, 1871, p. 46. Bulet. S-a 1, 1872, p. 30 şi 132 (soluţie implicită). Bulet. S-a 1, 1878, p. 351 şi *Dreptul* din 1879, No. 13.

jura, se îndreptează, ear de nu, se osêndeşte". Aşa dar, Codul Caragea admite jurămêntul decisoriu ca mijloc de probă, şi aceasta independent de ori ce dovadă scrisă.

C. Andr. Donici.

„Jurămêntul atuncea se dă, ḑice Andr. Donici, când nici într'un chip nu se găseşte dovadă la pricină" (capit. 23, § 1).

Pravila lui M. Basarab.

Pravila lui Matei Basarab admite de asemenea jurămêntul ca mijloc de dovadă (glava 292): „Jurămêntul are puterea judecăţilor, şi cine sufere pre pârîşul lui să facă jurămênt, pre acela pune judecătorul, şi de aceea nu mai poate să stea sau să grăească înpotrivă către dênsul, căci că au suferit de au făcut jurămênt. — De va avea neştine treabă cu cineva, sau altul, sau judecătorul va da lui să facă jurămênt, atunci acolo, într'acel ceas, taie judecata dacă va jura". Şi mai departe: „Jurămêntul iaste cuvênt, carele pentru dênsul se creade adeverinţă". Această pravilă adaogă însă: „De jurămênt să fugi, macar de vei vrea să juri şi drept.—Ferice iaste de cela ce nu se jură, ori drept, ori strêmb, etc.". Sperjurul era pedepsit, după această pravilă, cu tăerea limbei sau a mânei [1]).

Cele mai sus ḑise se aplică jurămêntului decisoriu; în cât priveşte jurămêntul supletor în vechia noastră legislaţie, veḑi *infrà*, rubrica: *Despre jurămêntul deferit din oficiŭ.*

Acestea odată expuse, să vedem câte feluri de jurăminte recunoaşte legea noastră.

Jurămêntul extra-judiciar.

Toţi autorii admit posibilitatea unui jurămênt extrajudiciar, ce una din părţi deferă celeilalte *extra jus . . . extra judicium* [2]).

---

1) „Cine se va arăta că au jurat strîmb, aceluia să 'i tae limba; aşijdirea şi marturilor cari vor jura strîmb. Iar alte pravile sau legi ḑic, să se tae mâna celui ce va jura strîmb". Cpr. Harmenopol, *De jurejurando*, I, 7, § 19, unde se ḑice: „*Ei lingua exscinditor*; *idemque in testibus servator*". —Dacă asemene legislaţie ar mai fi încă în vigoare, prea puţini din acei cari obicinuesc a fi marturi ar mai avea mână sau limbă în gură.

2) Cpr. Baudry, II, 1308. Mourlon, II, 1648. Marcadé, V, art. 1357, No. 2. T. Huc, VIII, 357. Thiry, III, 181. Demolombe, XXX, 562 urm. Pand. fr., *Délation de serment*, 8 urm. Demante, V, 336 bis II. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, § 878, p. 122 (ed. a 2-a). Bonnier, 415. Larombière, V, art. 1357, No. 5. Aubry et Rau, VIII, § 752, p. 181. Répert. Palais, v° *Serment*, 318 urm.

Acest jurămênt, care este o adevarată convențiune[1]), este jurămêntul voluntar (*jusjurandum voluntarium*) al Romanilor[2]).

Nu ne vom ocupa despre el, pentru că nici lega nu vorbeşte de dênsul.

Romanii mai aveau încă jurămêntul ḑis *de calumnia* (de şicană). Acel care deferea un jurămênt trebuea însuş să juremai întâi, dacă adversarul sêu cerea, că el n'a deferit jurămêntul în spirit de vexațiune, ci fiind convins că pretenția sa este întemeiată[3]). Acest jurămênt, abrogat de Justinian[4]), nu mai exsită astăḑi, pentru că acela care este în stare de a cere ceea-ce nu i se datoreşte, este în stare de a presta şi asemenea jurămênt[5]). **Jurămêntul de calumnia (de şicană).**

Legea actuală nu recunoaşte de cât jurămêntul judiciar, care poate fi de două feluri: *decisoriu* sau *litis-decisoriu*, şi *supletoriu* sau *supletif*. **Jurămêntul decisoriu şi supletoriu.**

---

[1]) Dovada acestei convențiuni nu se poate face de cât conform dreptului comun, proba testimonială fiind subordonată unui început de dovadă scrisă (art. 1197), ca şi în privința mărturisirei extra-judiciare (art. 1205). Cpr. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, p. 122, § 878 (ed. a 2-a).

[2]) Cpr. Dig., 12, 2, *De jurejurando, sive voluntario, sive necessario, sive judiciali.* Veḑi Accarias, *Dr. romain*, II, p. 625, nota 1 (ed. a 4-a, 1891).

[3]) Cpr. Cod., 2, 59, *De jurejurando propter calumniam dando.* L. L. 34, 84, Dig., *De jurejurando*, etc., 12, 2. Basil. L. 34, *De jurejurando*, 22, 5. Harmenopol, I, 7, § 9 şi 10.

[4]) L. 2, § 8 Cod., *De jurejurando*, etc. 2, 59. Cpr. Accarias, *Dr. rom.*, II, 979, p. 1257.

[5]) Duranton, XIII, 579. Demolombe, XXX, 614. Alex. Degré, *Scr. juridice*, I, p. 376. Répert. Palais, *Serment*, No. 6. —In Codul Ipsilant, acest jurămênt îşi avea din contra ființă: „Cel ce porneşte pîră de vinovăție asupra cui-vaş, ḑice art. 3 (capit. p. jurămênt) din acest Cod, întâi trebue să facă jurămênt cum că într'adevĕr face acea pîră, ear nu cu vre o pismă“. Veḑi şi Codul Caragea, partea VI, capit. 1, art. 5, unde se ḑice: „Cine va voi să pornească judecată criminală, să nu poată altfel, de cât jurând mai întâi că nu o porneşte din vre-o pismă, ci într'adevĕr“. „Cel ce va sili pre altul a face jurămênt, ḑice Andr. Donici (capit. 23, art. 5) şi el nu va vrea să jure precum că nu'l cliviteşte, atuncea se dă remas pre sine“. Acest jurămênt există şi astăḑi atât în Anglia cât şi în America, de şi nici o considerație serioasă nu'l justifică. Veḑi Boissonade, *Projet de C. civ. pour l'empire du Japon*, V, No. 138, p. 125. **Cod. Ipsilant, Caragea şi Andr. Donici.**

Art. 1207.—Jurămêntul judiciar este de două specii (art. 1170, 1200, § 3 C. civ.);

1° Acela ce o parte prigonitoare dă celei-lalte; acest jurămênt se numeşte decisoriu (art. 1208 C. civ., 237 urm Pr. civ.).

2° Acela care judecătorul de la sine dă la una sau la cea-laltă din părţile prigonitoare. (Art. 1219 urm., 1417, 1472 C. civ. Art. 234, 246 Pr. civ. Art. 53 C. com. Art. 1357 C. fr.).

Jurămêntul pe care o parte îl dă celei-lalte se numeşte *decisoriu* sau *litis-decisoriu*, pentru că el decide sau face să atârne de dênsul soluţiunea litigiului. Jurămêntul deferit din oficiŭ de judecător se numeşte *supletoriu* sau *supletif*, pentru că el are de scop complectarea probelor produse de reclamant. El se numeşte *in litem* când are de obiect determinarea valorei lucrului reclamat (art. 1222).

Critica jurămêntului. Remâne acum, pentru a termina aceste observaţiuni generale, să cercetăm dacă legiuitorul a făcut bine, sau nu, de a admite jurămêntul decisoriu ca mijloc de probaţiune. Această instituţie din alte timpuri, este combătută de mulţi autori, şi nu fără oare-care cuvênt. Iată cum se exprimă, în această privinţă, unul din ei [1]: „Moralitatea şi utilitatea jurămêntului în materie civilă poate fi serios contestată. Mai întâi, este foarte greu de a regula modul cum jurămêntul trebue să fie prestat. De aceea, pe semne, Codul italian a imitat, în această privinţă, tăcerea prudentă a Codului francez. Cine nu cunoaşte însă nenumăratele dificultăţi la care jurămêntul a dat loc în practică din causa diferitelor religiuni profesate de părţile chemate a-l presta în justiţie [2]).

„In al doilea loc, se poate ca jurămêntul să inspire încredere de câte ori el este deferit de justiţie într'un interes social, adecă în interesul descoperirei adevĕrului, şi de câte ori acela care are să'l presteze este cu totul desinteresat în causă. Când însă cine-va presteazà un jurămênt în propria sa causă, lucrul se schimbă. In adevĕr, în a-

---

[1]) T. Huc, *Le Code civil italien et le Code Napoléon*, I, p. 256, 257. Vedi şi Comentariile de drept civil a aceluiaş autor. VIII, 356. Cpr. în acelaş sens, Massé, *Dr. comm.*, IV, 2594. Ferrière, *Dictionn. de droit*, v° *Serment*. Boissonade, *Projet de C. civil pour l'empire de Japon*, V, 140, p. 127. G. Tocilescu, *Pr. civ.*, II, 223, p. 510 urm. I. N. Cesărescu, *C. judiciar* din 1900, No. 37, etc.

[2]) O asemenea deficultate s'a ivit şi la noi cu ocasia jurămêntului israeliţilor. Vedi *infrà*, p. 396 urm.

semenea caz, sinceritatea jurămêntului poate în tot-deauna fi mai mult sau mai puțin bănuită, și este imoral de a pune pe cine-va între conștiință și interesul sĕu.

„Un jurămênt deferit este mai tot-deauna prestat: și fiind că acel care îl deferă este și el gata a-l presta la rêndul lui, publicul care asistă la proces este adese-ori rĕu impresionat, și omul cel mai cinstit, care n'a putut să cîștige procesul cel mai drept decât prin prestarea unui jurămênt, pierde în tot-deauna ceva din reputația sa. Acelaș lucru se întâmplă și în privința jurămêntului supletoriu, căci mai în tot-deauna ambele părți sunt de-opotrivă gata a lua pe Dumnezeu de martur despre legitimitatea pretențiunei lor.

„De aceea, nimic nu este mai trist decât această practică a jurămêntului, mai cu samă înaintea jurisdicțiilor inferioare. Asemenea instituție este o rămășiță a timpurilor barbare. Altă dată se cerea, în materie criminală, ca acusatul să presteze jurămêntul de a spune adevĕrul la interogatorul ce i se făcea [1]). Această monstruositate a dispărut, însă există, în materie civilă, ce-va care presintă analogie cu acest jurămênt: acesta este jurămêntul judiciar. Avem convingerea că abrogarea acestui jurămênt va fi o reformă morală și folositoare".

De aceea, unele legislațiuni străine, precum este Codul spaniol de la 1889, au desființat jurămêntul judiciar, după cum făcuse și Convenția națională prin primul proiect de Cod civil a lui Cambacérès: „In contracte, jurămêntul nu este admis, ḑice art. 1260 din citatul Cod spaniol de la 24 iulie 1889; dacă se va presta, el se va considera ca neavenit [2])". **Art. 1260 Cod. spaniol.**

---

[1]) Acest jurămênt, admis în Francia prin ordonanța din 1667 (art. 7, tit. 10), nu mai există astăḑi, pentru că el punea pe acusat în alternativa sau de a fi sperjur, sau de a vorbi contra intereselor sale, ceea ce era inuman. *Inhumanum est per leges quæ perjuria puniunt, perjuri viam aperire.* Cpr. Chauveau sur Carré, *Pr. civ.*, III, *Quest.* 1253, p. 179. Pand. fr., *Délation de serment*, 16.

[2]) Veḑi și Ante-proiectul Codului japonez, elaborat de profesorul Boissonade, care nu admite de cât jurămêntul extrajudiciar (art. 1372 urm.), ce era admis la Romani (veḑi *suprà*, p. 359) și este admis și astăḑi în baza convenției părților. (Veḑi *suprà*, p. 359, text și n. 1). Laurent, în Ante-proiectul **Dreptul străin.**

Cele mai multe legiuiri străine admit însă jurămêntul, perdênd din vedere că credinţa religioasă este adânc sguduită şi că mai nimene astădi nu se mai teme de răsbunarea divină. De aceea, cu toată pedeapsa edictată de legea penală, cu toată evocarea Divinităţei şi a întregei solemnităţi care presidă la sevîrşirea jurămêntului, sperjurul este la ordinea dilei şi a ajuns un adevarat scandal. Jurămêntul nu este, după cum dice un autor [1]), de cât un mijloc dat acelor cari nu cred de a înşala pe acei cari cred. Un filosof din anticitate a avut deci dreptate să dică că, la popoarele care au perdut simţul religiunei, jurămêntul n'ar trebui să fie admis de cât atunci când cel chemat a-l presta nu are nici un interes în causă [2]).

Eată pentru ce această instituţie de altă vreme este menită cu timpul să dispară din legile moderne, după cum a dispărut din Codul spaniol de la 1889: „Trebue să fim cu toţii de acord spre a recunoaşte, dice un autor [3]), că jurămêntul n'a fost întrodus de cât spre ruşinea omenirei. In adevĕr, este de ajuns ca omul să'şi cunoască datoriile sale pentru ca să şi le îndeplinească. Religia jurămêntului nu adaogă nimic la puterea obligaţiunilor sale, şi desfiinţarea lui nu'l împedică de a 'şi le îndeplini“.

Despre jurămêntul decisoriu sau litis-decisoriu.

Jurămêntul *decisoriu* sau *litis-decisoriu* este, după cum am vĕdut, acela pe care una din părţile prigonitoare îl dă celei-lalte pentru a face să atârne de la el soarta procesului. Religia jurămêntului este, dice legea romană, un mijloc util şi foarte întrebuinţat pentru a termina procesele: „*Maximum remedium expediendarum litium in usum*

de revisuire, menţine din contra jurămêntul decisoriu, cu eliminarea însă a elementului religios (art. 1390). Acest autor desfiinţează însă, cu drept cuvênt, jurămêntul supletoriu, menţinênd numai pe acela pe care judecătorii îl pot da asupra valorei lucrului (art. 1391), şi pe care doctrina îl numeşte estimator sau zenonian (art. 1222 C. civ. rom.). pentru că se găseşte într'o constituţie a împaratului Zenon (L. 9, Cod., *Unde vi*, 8, 4).

1) Massé, *Dr. comm.*, IV, 2594.
2) Vedi *suprà*, p. 349, nota 3.
3) Ferrière, *Dictionnaire de droit*, v° *Serment*.

venit jujsurandi religio" [1]). El se apropie întru-câtva de transacţiune (art. 1704 urm.) [2]), de care însă el se deosebeşte din două puncte de vedere: 1° transacţiunea fiind un contract, este voluntară din partea ambelor părţi; pe când jurământul exclude, din contra, libertatea din partea acelui căruia el este deferit; acesta nu poate, dacă el voeşte să nu peardă procesul, de cât să'l presteze sau să'l refere adversarului sĕu (art. 1211). De aceea, acest jurământ era numit la Romani *jusjurandum necessarium*; 2° Transacţiunea presupune concesiuni reciproce din partea contractanţilor [3]), element care lipseşte cu totul în materie de jurământ, pentru că partea care l'a deferit sau perde procesul, în caz de prestarea lui, sau dobândeşte câştig de causă, dacă acela căruia el este deferit îl refusă (art. 1211). Jurământul are deci puncte de asĕmănare cu transacţiunea, însă nu este o adevarată transacţiune [4]). **Deosebire între jurământ şi transacţie.**

Causele în care se poate deferi jurământul decisoriu.

Art. 1208.—Jurământul decisoriu poate fi dat în ori ce fel de contestaţiune. (Art. 1209 urm., 1416 C. civ. Art. 46 C. com. Art. 1358 C. fr.).

---

[1]) Dig., Pr., *De jurejurando*, ect., 12, 2.

[2]) „*Jusjurandum speciem transactionis continet, majoremque habet auctoritatem quam res judicata*". L, 2, Dig., *loco cit.* Vedi şi alte texte citate de Goudsmit, *Cours de pandectes*, I, p. 314, nota 5. Maynz, I, p. 573, § 68, nota 35 (ed. a 5-a).

[3]) Cpr. C. Bucureşti. *Dreptul* din 1901, No. 35. Vedi *suprà*, p. 342, nota 2. Cpr. art. 1817 C. Calimach (1380 C. austriac), art. 779 Cod. german, etc.

[4]) Cpr. Baudry, II, 1310. T. Huc, VIII, 358. Planiol, II, 2306.—Curtea de casaţie şi Curtea din Galatz (Bulet. S-a, 1, 1899, p. 284, 522 şi *Dreptul* din 1900, No. 14) merg deci prea departe când dic că jurământul este o adevarată transacţie, cu toate că în această greşală au picat şi mulţi autori. Cpr. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, etc., I, 431. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, p. 122, § 879 (ed. a 2-a). Alex. Degré, *Scr. juridice*, I, p. 373 urm. şi *Dreptul* din 1890, No. 21.—Tribunalul din Toulouse dice că jurământul litis-decisoriu este *o transacţie condiţională* între acel care'l deferă şi acel căruia el este deferit (Sirey, 89, 2, 42, colona 1), însă Glasson dice că ideea de transacţie condiţională nu este exactă, şi că este mult mai nimerit de a considera jurământul ca o presumţie, care scuteşte de ori ce dovadă. Vedi *Pr. th. et prat. de procéd. civ.* (Paris, Pichon, 1902), I, p. 523, 524.

Jurămêntul decisoriu poate, în principiu, să fie deferit în ori ce soiŭ de contestațiuni *bănești*, ori care ar fi valoarea lor, în materie posesorie ca și în materie petitorie, în materie personală ca și în materie reală, ȡicea Pothier (II, 912). „*Jusjurandum et ad pecunias, et ad omnes res locum habet*" [1]). El poate fi deferit în contra sau peste cuprinsul actelor [2]), fie că ar exista, sau nu, un început de probă scrisă (art. 1210) [3]).

Art. 1472 C. civ. Controversă. Astfel, servitorul poate, cu toată controversa ce există asupra acestui punct, să defere patronului seu jurămêntul decisoriu pentru stabilirea existenței contractului de închiriere de servicii și a creanței isvorîte din acel contract ; căci art. 1472, care prevede că patronul se crede pe cuvêntul sêu atât pentru câtimea salarului cât și pentru plata acestui salariŭ pe anul expirat, și pentru aconturile date pe anul curent, lasă a se presupune că servitorul n'a recurs la alte mijloace de dovadă [4]).

Art. 1395 din Ante-proiectul de revisuire a lui Laurent, ȡice că jurămêntul este o transacție oferită de partea care'l deferă.

1) L. 34, Dig., *De jurejurando*, etc., 12, 2.

2) Cas. fr. Sirey, 94. 1. 182. D. P. 94. 1. 15. Cas. rom. Bulet. 1879, p. 502. Bulet. 1891, p. 822 și 1317. C. Iași. *Dreptul* din 1884, No. 19. T. Huc, VIII, 359. Pand. fr., *Délation de serment*, 147.—Jurămêntul este însă inadmisibil în privința faptelor constatate de judecător într'un act autentic, care se cred până la înscrierea în fals (veȡi *suprà*, p. 154). C. București. *Dreptul* din 1884, No. 60. Pand. fr., v° *cit.*, 148. Arntz, III, 438. Laurent, XX, 244. Demolombe, XXX, 608. Aubry et Rau, VIII, § 753, p. 189, 190. Bonnier, 410. T. Huc, VIII, 359. Larombière, V, art. 1360, No. 3. Art. 1364 din Codul italian este formal în această privință.—*Contrà*. Demante, V, 337 bis VI. Massé-Vergé, III, § 608, p. 543, nota 14.

3) Trib. Paris, 28 iulie 1891. *Le Droit* din 12 aug. 1891. T. Huc, VIII, 359. Pand. fr., *Délation de serment*, 103, 156.

4) Cas. rom. Trib. Iași și Dolj. Bulet. S-a 1, 1884, p. 429. *Dreptul* din 1884, No. 67. *Dreptul* din 1885, No. 2 ; din 1886, No. 27 și din 1893, No. 77. *C. judiciar* din 1893, No. 82. *Dreptul* din 1900, No. 23. Troplong, *Louage*, II, 882, 883. Marcadé, VI, art. 1781, No. 4, p. 535. Toullier D. V, partea II, 453, *in fine*. Mourlon, III, 809. Glasson, *Éléments du dr. fr.*, I, p. 599. Duranton, XVII, 236. — *Contrà*. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1887, p. 53. Trib. Iași. *Dreptul* din 1882, No. 29 (cu adnotația noastră). Laurent, XXV, 505. Taulier, *Th. raisonnée du C. civil*, VI, p. 302 (Grenoble, ed. din 1847).

Cât pentru proba testimonială, ea nu va fi admisă de cât conform dreptului comun, adecă atuncea când salariul cerut ar fi mai mic de 150 lei sau, când fiind mai mare, ar exista un început de probă scrisă [1]).

Admit. probei testimoniale. Dreptul comun.

Şi fiind că vorbim de art. 1472, care a dat loc la o controversă, vom observa în treacăt că acest text a fost abrogat atât în Francia (L. din 2 aug. 1868) cât şi în Belgia (L. din 10 iulie 1883), ca fiind contrar egalităţei cetăţenilor, proclamată prin Constituţie. El a fost de asemenea eliminat din Codul italian, însă T. Huc apără dispoziţia acestui text, dicênd că, sub cuvênt de egalitate, nu trebue să se rădice stăpânului ori ce garanţie pentru a'l lasa la discreţia unui servitor necredincios [2]).

Dreptul străin în privinţa art. 1472.

Termenii art. 1208 sunt însă prea generali, căci jurămêntul este inadmisibil în privinţa drepturilor nesusceptibile de a face obiectul unei renunţări sau unei transacţiuni [3]), precum sunt drepturile care interesează ordinea publică [4]).

Casurile în care jurămêntul nu poate fi admis. Ordine publică.

In puterea acestor principii, se decide că nu se poate da jurămêntul asupra faptelor care servesc de bază unei acţiuni în despărţenie sau în separare de bunuri [5]); în recla-

Acţiunea în despărţenie, în separare de bunuri, contestaţii de stat, etc.

---

[1]) Trib. Brăila. *Dreptul* din 1883, No. 73. Jud. de pace Lille. D. P. 97. 2. 187. T. Huc, X, 397. Baudry et Wahl, *Louage* (ed. a 2-a), II, 2172.

[2]) T. Huc, X, 397 şi mai cu samă *Le Code civil italien et le Code Napoléon*, I, p. 282—284.

[3]) Art. 2523 din Codul portughez este formal în această privinţă.

Art. 2523 C. portughez.

[4]) Trib. Tours. *Gaz. palais*, 82. 2. 246. Pand. fr. v° *cit.*, 107. Mourlon, II, 1649.

[5]) T. Huc, II, 291 şi VIII, 359. Répert. Sirey, *Divorce*, 2290. Thiry, III, 183. Planiol, III, 585. Bonnier, 410. Demolombe, IV, 475. Marcadé, V, art. 1358 urm., No. 1. Demante, V, 337 bis II. Pand. fr. v° *cit.*, 108. Aubry et Rau, VIII, § 753, p. 187. Larombière, V, art. 1358, No. 9. Laurent, III, 207, şi toţi autorii. Vedi şi t. I, partea II a lucr. noastre p. 157.

Faptul împăcărei soţilor poate însă fi dovedit prin jurămênt. Fremont, *Divorce*, 384. Pand. fr., v° *cit.*, 109. Aubry et Rau, V, § 492, p. 185. Larombière, V, art. 1358, No. 9. T. Huc, II, 363 şi VIII, 359. Planiol, III, 588. Baudry, I, 734. C. Trèves. Dalloz, *Séparation de corps*, 433, n. 2.—*Contrà*. Laurent, III, 210. Demolombe, IV, 420.

Impacarea soţilor. Controversă.

Aceiaş controversă există în privinţa mărturisirei. V. t. I, partea II-a a lucr. noastre p. 197. Majoritatea autorilor admit

Mărturisirea părţei. Controversă.

mațiile sau contestațiile de stat privitoare la celebrarea căsătoriei[1]), la faptele filiațiunei sau legitimității (art. 340 Pr. civ.)[2]); în contestațiile privitoare la materiĭ electorale[3]); în contestațiile în care s'ar opune o presumție *juris et de jure*, pe care legea a stabilit-o într'un scop de interes public[4]); în contestațiile în care s'ar opune prescripția, care

însă că dovada împăciuirei poate să resulte din mărturisirea părței. Veḑi Baudry, I, 734. T. Huc, II, 363. Demolombe, IV, 420. Willequet, *Divorce*, p. 112. Fremont, *Idem*, 384. Aubry et Rau, V, § 492, p. 185. Vraye et Gode, *Divorce*, I, 141 (ed. a 2-a). Répert. Sirey, *Divorce*, 2051. Trib. Villeneuve-sur-Lot. *Le Droit* din 25 iunie 1892. Această din urmă sentință admite ca mijloc de probă a împăciuirei nu numai mărturisirea, dar și jurămêntul.—*Contrà.* Laurent, III, 210. Coulon, Faivre et Jacob, *Manuel form. du divorce*, p. 93. Trib. Bruxelles. *Pasicrisie belge*, 79. 3. 275. Veḑi asupra acestei controverse, Dalloz, *Nouv. Code civ. annoté* (1900), I, art. 244, No. 73.

1) Cpr. Baudry et H. Fourcade, *Des personnes*, II, 1942, p. 491 (ed. a 2-a, 1900). F.-Herman, I, art. 194, No. 7. Aubry et Rau, V, § 452 bis, p. 15, nota 1. Cpr. art. 115 C. Calimach (99 C. austriac).

2) T. Huc, VIII, 259. Thiry, III, 183. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 596, § 357 (ed. 1). Mourlon, II, 1649. Pand. fr., v° *cit.*, 112. Bonnier, 410, 440. Baudry, II, 1314. Marcadé, V, art. 1358—1360, No. 1, p. 228. Aubry et Rau, VIII, § 753, p. 187. Laurent, XX, 245. Demante, V, 337 bis II, și toți autoriĭ. Cas. fr. D. P. 86. 1. 55. Sirey, 86. 1. 179. — Curtea din Rennes a decis că filiațiunea naturală poate fi dovedită prin jurămêntul mamei (Répert. Dalloz, *Paternité*, 631, nota 1; cpr. L. 3, § 3, Dig., 12, 2), însă această decisie este criticată de toți autoriĭ, afară de Cubain (*Droit des femmes*, No. 53) și de Cadrès (*Enf. naturels*, No. 49). Veḑi Pand. fr., v° *cit.*, 116. Demolombe, V, 512. Bonnier, 410, p. 363, care ḑice, cu drept cuvênt, că această decisie este *scandaloasă*. Veḑi t. I, partea II a lucr. noastre, p. 307 și adnotația noastră în *C. judiciar* din 1900, No. 15, p. 119.

3) Bonnier, 410. Baudry, II, 1314. Cas. fr. Sirey, 86, 1. 131. C. Nancy (21 iunie 1830). Jurămêntul nu poate fi deferit, ḑice această din urmă decisie, aceluia care cere înscrierea sau menținerea sa în listele electorale asupra punctului de a se ști dacă el este proprietar real al imobilelor ce stăpânește. V. această decisie în Sirey, t. 9, aniĭ 1828—1830, partea II, p. 459, colona 2.

4) Veḑi *suprà*, p. 315 urm. — Cât pentru presumțiile care nu interesează ordinea publică, ele pot fi combătute prin dovada contrară (art. 1202, *in fine*). Veḑi *suprà*, p. 317.

Art. 812, 941 Controversă. Cât pentru chestiunea de a se ști dacă presumția legală de

constitue o excepţie peremptorie de fond, nesusceptibilă de a fi combătută prin vre-un soiŭ de dovadă, afară de ceea ce se ḑice în privinţa unor prescripţiĭ scurte (art. 1906)[1].

Termenul hotărît de lege spre a face apel. Ordine publică.

Jurământul nu poate fi deferit asupra chestiunei de a se şti dacă un apel a fost sau nu făcut în termenul legal, pentru că termenul hotărît de lege spre a face apel este de ordine publică[2].

Contracte solemne. Neadmiterea jurământului.

Jurământul nu poate de asemenea fi deferit pentru a stabili existenţa sau clausele unui contract solemn precum o donaţie, o convenţie matrimonială, o ipotecă, un contract de societate (art. 88 urm. C. com.) şi chiar o asociaţie în participare (art. 256 C. com.)[3], etc., pentru

---

interpunere de persoane, stabilită de art. 812 şi 941, poate sau nu, fi combătută prin jurământ, chestiunea este controversată. După uniĭ, jurământul ar fi admisibil, fără nici o discuţie, pentru că asemenea presumţiuni se întemeiează numai pe motive de interes privat. Demolombe, XXX, 278, 600. Bonnier, 846, p. 681, nota 2. Laurent, XI, 402 şi XIX, 622. Demante, IV, 32 bis IV.—După alţiĭ, jurământul n'ar fi admisibil, sub cuvênt că ordinea publică ar fi direct interesată la menţinerea presumţiunei. Larombière, V, art. 1352, No. 10 şi art. 1358, No. 11. Duranton, VIII, 268 şi XIII, 415.— In fine, după Aubry et Rau (VIII, § 750, p. 165, text şi nota 14), jurământul, ca şi mărturisirea, ar fi admisibile numai atunci când disposiţia s'ar ataca de însuş dispunĕtorul, nu însă şi de moştenitoriĭ sĕi. Veḑi asupra acestei controverse t. IV a lucr. noastre, p. 84 şi 819, text şi nota 3. Mai veḑi încă Pand. fr., *Délation de serment*, 139 urm.

1) Veḑi *suprà*, p. 315, 316 şi *infrà*, explic. art. 1906, p. 374 urm.

2) Cas. rom. Bulet. S-a II, 1890, p. 1203.—Judecătoriĭ sunt ţinuţi a verifica din oficiŭ dacă oposiţia, apelul şi recursul au fost făcute în termenul legal. Cpr. G. Tocilescu, *Pr. civ.*, III, p. 104. B. M. Missir, *Dreptul* din 1873, No. 61. Veḑi şi Cas. rom. (S-a II, 1890, p. 1203), care pune în principiu că termenul de apel este de ordine publică. Cpr. Cas. fr. *Pand. Périod.* 96. 1. 246. Cas. belg. *Pasicr. belge*, 86. 1. 98. Aceiaş soluţie este admisă în privinţa apelului în materie corecţională. C. Paris. *Dreptul* din 1882, No. 12. Veḑi asupra acestei chestiuni, tr. nostru în limba franceză, p. 316, text şi nota 1, şi Alex. Degré, *Dreptul* din 1879, No. 22, p. 178. *Dreptul* din 1882, No. 8, p. 67. Répert. Sirey, *Appel (mat. répressive)*, 518 urm. F. Hélie, *Instruc. criminelle*, VI, 3007. Pand. fr., *Appel correctionnel*, 398, 415, 484. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Appel en mat. correctionnelle*, 46.

3) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1895, p. 1386.—*Contrà.* Cas. rom. (decisie dată sub Codul de comerţ vechiŭ). Bulet. S-a

că asemenea contracte nu admit altă dovadă de cât îndeplinirea formelor solemne prescrise de lege. *Forma dat esse rei* [1]).

Cambiĭ. Art. 349 C. com.

In fine, s'a decis, cu drept cuvênt, că debitorul unei cambiĭ nu poate să defere jurămênt purtătorului titlului, pentru a dovedi liberarea sa, nici să provoace un interogator [2]), nici să ceară aducerea registrelor adversarului [3]). Regula art. 349 C. com. e privitoare numai la persoanele capabile de a se obliga, ear nu şi la minori [4]). S'a decis că jurămêntul era inadmisibil chiar sub vechiul Cod de comerţ (art. 144) [5]).

Art. 349 din noul Cod comercial prevede, în adevĕr, că „debitorul unei cambiĭ nu va putea opune de cât excepţiunile privitoare la forma titlului sau lipsa condiţiunilor necesare pentru exerciţiul acţiunei şi excepţiunile personale aceluia care a exercitat această acţiune. — Aceste excepţiuni personale nu vor putea întârḑia condamnarea

---

II, 1872, p. 14.—Asociaţia în participare nu poate fi dovedită nici prin marturi. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1893, p. 296. C. Craiova. *C. judiciar* din 1896, No. 36. Veḑi şi *suprà*, p. 197, 256, nota 2 şi 270, text şi notele 3 şi 4; 332, n. 4.

1) T. Huc, VIII, 359. Laurent, XX, 243. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 596, § 357 (ed. 1); t. III, § 822, p. 11, 12 (ed. a 2-a). Pand. fr., v° *cit.*, 150. Demolombe, XXX, 602. Duranton, XIII, 575. Bonnier, 410. Aubry et Rau, VIII, § 753, p. 187, 188. Larombière, V, art. 1358, No. 10, şi toţi autoriĭ. Cas. fr. şi C. Pau. D. P. 52. 1. 194. Sirey, 71. 2. 99. C. Bruxeles. *Pasicrisie belge*, 81. 2. 90. Art. 2523 din Codul portughez este formal în această privinţă.

2) Cpr. C. Bucureşti *C. judiciar* din 1901, No. 30, p. 238 şi No. 34.

3) C. Bucureşti. *Dreptul* din 1893, No. 66 şi *C. judiciar* din 1896, No. 39. Cas. rom. *Dreptul* din 1892, No. 29. Bulet. S-a II, 1889, p. 965. Bulet. 1890, p. 1454. Bulet. 1897, p. 756, 757. C. Iaşi. *Dreptul* din 1894, No. 17. Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1896, No. 27. V. în acelaş sens, Gr. Maniu, *Dr. com.*, II, 350. Veḑi asupra acestui text David Supino, *Il Codice di commercio italiano commentato*, III, p. 308 urm., No. 536 urm. C. Craiova. *Dreptul* din 1899, No. 3.— *Contrà*. Trib. Ilfov şi Iaşi *Dreptul* din 1892, No. 76 şi din 1901, No. 44. Cpr. asupra acestei chestiuni, C. de apel din Milan. *C judiciar* din 1901, No. 29, şi adnotaţia D-lui C. N. Toneanu.

4) C. Bucureşti. *Dreptul* din 1898, No. 20.

5) Cas. rom. Bulet. S-a II, 1870, p. 269. Trib. Ilfov şi Tutova. *Dreptul* din 1885, No. 80.

la plată, de cât dacă ele sunt lichide şi de o grabnică soluţiune, şi în toate casurile, întemeiate pe o probă scrisă" [1]).

Debitorul unei cambiĭ, de câte ori este chemat în judecată, trebue deci s'o plătească, dacă nu se găseşte în casurile excepţionale prevĕḑute de art. 349, remănênd ca el să exercite mai în urmă acţiunea în repetiţie, sau să ceară restituirea cambiei plătite [2]).

Debitorul unei cambiĭ se poate însă opune la plata ei pe motivul că această cambie nu mai are existenţă, o dată ce ea a fost înlocuită prin o altă datorie, de exemplu, prin o ipotecă [3]).

Debitorul unei cambiĭ poate el să se opue la plată, invocând proba testimonială întemeiată pe un început de dovadă scrisă? Afirmativa ar părea să resulte din art. 55 Cod. com., după care, de câte ori acest Cod cere proba prin scris, proba testimonială nu poate fi admisă de cât în casurile în care ea este permisă şi de Codul civil. Or, Codul civil admite dovada testimonială de câte ori există un început de probă scrisă (art. 1197 C. civ.). Cu toate acestea, jurisprudenţa se pronunţă în sens contrar, pentru că o asemenea excepţie nu este de o grabnică soluţie, după cum cere art. 349 din Codul comercial, şi ar putea aduce străgăniri dăunătoare comerciului [4]). Art. 55 C. com.

Dar dacă cambia n'a fost nici subscrisă, nici acceptată de debitor, el poate să opue plata şi s'o dovedească prin martori şi jurămênt, conform art. 46 C. com., chiar dacă suma în contestaţie ar fi mai mare de 150 lei [5]).

Jurămêntul decisoriu poate însă fi deferit pentru stabilirea unei transacţiuni nescrise, de şi chestiunea este, în Dovedirea transacţiei. Jurămênt. Controversă.

---

[1]) Proba testimonială şi a presumţiilor, ori cât de puternică ar fi, nu poate înlocuì proba scrisă. C. Bucureşti. *C. judiciar* din 1901, No. 42.—După legea din 6 april 1900, care a modificat art. 349 din C. com., debitorul cambiei trebue să propue aceste excepţiuni *la prima înfăţişare* a procesului. Cpr. Trib. Iaşi (15 martie 1901). *Dreptul* din 1901, No. 31.

[2]) Cas. rom. Bulet. S-a II, 1892, p. 288 şi 692. C. Bucureşti. *Dreptul* din 1896, No. 16. Gr. Maniu, *op. cit.*, II, p. 109, *ad notam.*

[3]) Cas. rom. Bulet. S-a II, 1897, p. 978.

[4]) Veḑi Gr. Maniu, *op.* şi *loco suprà cit.* Alex. Degré, *Dreptul* din 1896, No. 49. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1891, p. 880.

[5]) Cas. rom. Bulet. S-a II, 1893, p. 795. Bulet. 1897, p. 996.

această privință, controversată [1]): pentru stabilirea unui contract de locațiune verbal, care n'a primit nici o punere în lucrare (art. 1416)[2]), etc. Vedi și art. 1417 C. civ.

Faptele asupra cărora se poate deferi jurămêntul decisoriu.

Jurămêntul nu poate fi deferit de cât asupra unei chestiuni de fapt.

Jurămêntul nu poate fi deferit asupra unei chestiuni de drept, ci numai asupra unui fapt [3]), care nu este dovedit în instanță, și care o dată dovedit, trebue să producă o consecință legală [4]).

Astfel, nu s'ar putea deferi jurămêntul asupra unei datorii isvorîte din joc sau prinsoare, pentru care legea nu conferă nici o acțiune în justiție (art. 1636) [5]), asupra unei obligațiuni naturale [6]), etc.

Fapte ilicite.

Toate faptele pot fi dovedite prin jurămênt, și chiar acele ilicite, de natură a atinge onoarea acelui chemat a'l presta, precum ar fi, de exemplu, frauda, seducțiunea, atentatul la libertatea de a testa, etc. [7]), afară poate de acele care ar fi de natură a expune unei pedepse pe acel care ar jura [8]).

---

1) Vedi *suprà*, p. 254, *ad notam*.

2) In cât privește admiterea probei testimoniale când există un început de dovadă scrisă, vedi *suprà*, p. 253, *ad notam*.

Deoseb. între dreptul roman și dreptul actual.

3) T. Huc, VIII, 357, *in fine*. Larombière, V, art. 1359, No. 11. Laurent, XX, 250. Pand. fr., *Délation de serment*, 172, 175. Baudry, II, 1315. Ricci, *Delle prove*, 281.—La Romani, din contra, jurămêntul putea să aibă de obiect însuș existența dreptului reclamat. Cpr. Baudry, *loco cit.* Maynz, *Dr. romain*, I, § 68, p. 573, nota 33 (ed. a 5-a, 1891). Alex. Degré, *Dreptul* din 1890, No. 21, p. 163 și *Scr. juridice*, I, p. 376.

Indivisibilitatea jurămêntului.

4) Cpr. art. 445, 446 (410, 411 vechiŭ) din proced. civ. germană.—Dacă jurămêntul s'a deferit asupra mai multor fapte, el este indivisibil ca și mărturisirea. C. just. civilă din Geneva. Sirey, 95. 4. 32. Vedi și *suprà*, p. 336, text și nota 2.

5) Laurent, XX, 247. Demolombe, XXX, 603. Pand. fr., *Délation de serment*, 176.

6) Aubry et Rau, VIII, § 753, p. 187. C. Bordeaux. Sirey, 69. 2. 164.

7) T. Huc, VIII, 360. Laurent, XX, 250. Pand. fr., v° *cit.*, 182 urm. Aubry et Rau, VIII, § 753, p 189.—Tribun. din Dorohoi a decis însă că nu este admisibil jurămêntul deferit spre a stabili o obligație resultând dintr'o causă ilicită. *Dreptul* din 1891, No. 16.

8) Demolombe, XXX, 609.—Vedi însă Laurent, XX, 250, *in*

Faptele asupra cărora jurămêntul este deferit trebue să fie pertinente (*relevants*) și concludente în causă, adecă să curme litigiul (art. 237, § 1 Pr. civ.)[1]; căci altfel, judecătorii ar putea să'l respingă, ei avênd, în această privință, o apreciare suverană care scapă de controlul casației, afară de casul când ei ar fi violat sau aplicat în mod greșit o disposiție a legei[2]. Faptele trebue să fie pertinente și concludente în causă.

Dacă faptele asupra cărora jurămêntul este propus sunt pertinente și concludente în causă[3], el poate fi deferit atât prin conclusii principale cât și prin conclusii subsidiare, pentru că jurămêntul este tocmai un mijloc extrem la care partea recurge de câte ori ea se teme de respingerea mijloacelor sale principale[4]. Jurămêntul deferit prin conclusii subsidiare. Controversă.

In ori ce caz, nu se poate discuta admisibilitatea unui jurămênt care n'a fost formulat[5]. Jurămênt neformulat.

---

fine.—Jurămêntul nu poate fi deferit asupra unui fapt delictuos, dice art. 1364 din Codul italian. Conform : art. 2523 din Codul portughez de la 1867. Codul ital. și portughez.

1) Aubry et Rau, VIII, § 753, p. 187. Thiry, III, 184. Arntz, III, 439. Pand. fr., *Délation de serment*, 214, 219. Larombière, V, art. 1359. No. 14. Baudry, II, 1315. Laurent, XX. 251. C. Paris. *Pand. Périod*. 96. 2. 288.— Dacă jurămêntul s'a dat asupra mai multor fapte, ceea ce presupune art. 237 din Pr. civ., fie care din ele va trebui să fie pertinent. Pand. fr., *loco cit*., 237. Laurent, XX, 253. Nu se poate, în adevĕr, deferi un jurămênt în termeni complexi. Trib. Luxemburg. D. P. 94. 2. 84. In privința indivisibilității jurămêntului, vedi *suprà*, p. 370, nota 4 și 336, text și nota 2.

2) Larombière, *loco cit*., No. 15. Aubry et Rau, *loco cit*., p. 188. Laurent, XX, 251. T. Huc, VIII, 360.

3) Cpr. C. Galatz. *C. judiciar* din 1895, No. 43. C. Iași. *C. judiciar* din 1894, No. 21.

4) Aubry et Rau, VIII, § 753, p. 190. T. Huc, VIII, 361. Laurent, XX, 257. Demolombe, XXX, 621. Baudry, II, 1316. Marcadé, V, art. 1358—1360, No. 3. Larombière, V, art. 1360, No. 6. Garsonnet, *Pr. civ*., II, p. 600, § 357, *in fine*. Trib. le Puy. D. P. 70. 3. 12. Cas. rom. C. București și Trib. Dolj. Bulet. S-a 1, 1892, p. 110. *Dreptul* din 1880, No. 9 și din 1892, No. 58. C. Iași. *Dreptul* din 1875, No. 28.—*Contrà*. Cas. rom. și C. București. Bulet. S-a 1, 1883, p. 436. *Dreptul* din 1884, No. 16 și din 1891, No. 32. C. Besançon. D. P. 93. 2. 555. Vedi și numeroasele decisii citate în Pand. fr. v° *cit*., 243. Cpr. și C. Paris. *Pand. Périod*. 1901. 2. 80.

5) Cpr. C. București. *C. judiciar* din 1901, No. 42 și 48. Vedi și *infrà*, p. 390, text și nota 9.

Faptele trebue să fie personale aceluia căruia jurămêntul este deferit.

Faptele chiar pertinente şi concludente în causă nu pot face obiectul unui jurămênt de cât atunci când sunt personale aceluia căruia jurămêntul este deferit [1]), ceea ce constitue o chestie de fapt, lasată la suverana apreciare a instanţelor de fond [2]).

Eată cum se exprimă, în această privinţă, art. 1209 din codul civil:

Art. 1209.—Jurămêntul nu poate fi dat de cât asupra unei fapte personale aceluia cărui se propune a jura. (Art. 1212, 1906 C. civ. Art. 237, § 1 Pr. civ. Art. 1359 C. fr.).

Nu se poate deci deferi jurămêntul decisoriu unui moştenitor asupra unor fapte personale autorului sĕu: „*Heredi ejus, cum quo contractum est, jusjurandum deferri non potest, quoniam contractum ignorare potest*" [3]).

Nu este însă nevoe ca faptele să fi personale şi aceluia care deferă jurămêntul.

Art. 1906 aduce o excepţie la regula înscrisă în art. 1209 [4]). Vom explica de îndată acest text, de şi el figurează tocmai la titlul prescripţiei.

Despre jurămêntul de credulitate sau de credibilitate.

Art. 1906.—Cu toate acestea, cei cărora vor fi opuse aceste prescripţiuni (scurte), pot deferi celor ce li opun, jurămênt asupra cestiunei de a se şti dacă lucrul s'a plătit în adevĕr.—Jurămêntul va putea fi deferit văduvelor şi moştenitorilor sau

---

Art. 445 Pr. germană.

[1]) Cpr. Cas. rom. *C. judiciar* din 1901, No. 36.—»Jurămêntul nu va putea fi deferit, ḑice art. 445 (410 vechiŭ) din proced. civ. germană, de cât asupra unor fapte personale părţei adverse, autorilor sau representanţilor sei, sau despre care aceste persoane au cunoştinţă prin ele înşile".

[2]) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1877, p. 213. Cas. Sec.-unite. Bulet. 1884, p. 336. Bulet. S-a 1, 1891, p. 188. Bulet. S-a 1, 1894, p. 867. Bulet. S-a 1, 1895, p. 878.—Aceiaş putere suverană aparţine instanţelor de fond când este vorba de a se şti dacă jurămêntul este concludent, pertinent sau decisiv în causă. Veḑi *infrà*, p. 390, nota 5.

[3]) Pauli Sentent., *De rebus creditis et jurejurando*, 2, 1, § 4.—Veḑi însă art. 445 (410) din proced. germană, tradus în nota precedentă.

[4]) Sunt însă autori cari susţin că dispositia art. 1906 nefiind de cât o aplicare a dreptului comun, jurămêntul de credulitate ar putea fi deferit şi în alte casuri de cât acele prevĕḑute de lege. Veḑi *infrà*, p. 377, *ad notam*.

tutorilor acestor de pe urmă, când sunt minori, pentru ca să aibă a declara dacă nu ştiu că lucrul este încă datorit. (Art. 1208 urm., 1903—1905, 1908 C. civ. Art. 2275 C. fr.) [1]).

Prescripţia este un mijloc de a dobêndi proprietatea sau de a se libera de o obligaţie prin trecerea unui timp oarecare [2]), sub condiţiile determinate de lege (art. 1837). In

---

[1]) Disposiţia excepţională a art. 1906 îşi are origina sa în vechiul drept francez. Cpr. Pothier, II, 718. Planiol, II, 725. Troplong, *Prescription*, II, art. 2275, No. 944. — La Romani, în casurile art. 1903 urm., prescripţia era de treiḑeci de ani (arg. din L. 1, § 1, Cod., *De annali exceptione*, etc., 7, 40). Origina art. 1906.

[2]) La noi, ca şi în Francia, în Germania (art. 195 C. civ.), şi în mai toate legislaţiunile străine, prescripţia *longissimi temporis* este de 30 de ani (art. 1890). In Bulgaria însă, o lege din 18 dech. 1897 reduce acest termen la 20 ani pentru acţiunile reale relative la imobile, şi la 15 ani, pentru acţiunile reale relative la mobile, afară de acele care resultă din un delict, pentru care termenul este tot 20 de ani. V. *Ann. de législ. étrangère*, anul 1898, p. 681, 682. Dreptul bulgar în privinţa prescripţiei. L. din 18 dec. 1897.

In Rusia, proprietatea atât a imobilelor cât şi a mobilelor se dobêndeşte de asemenea prin o posesiune de *dece ani*, neinfectată de vre-un viciŭ (art. 565 Cod. general al Imperiului, *Svodd zakonoff Rossiiskoï imperii*). Cpr. Er. Lehr, *Dr. civ. russe* (1877), I, 267. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Prescrip. civile*, 7. A. Weiss, *Tr. élément. de dr. international* (ed. a 2-a, 1899), p. 587. Dreptul rusesc în privinţa prescripţiei.

De şi însuş legea determină timpul necesar pentru îndeplinirea prescripţiei achisitive şi liberatorie, totuşi Curtea noastră supremă a decis că părţile pot stipula o prescripţie mai lungă de cât acea admisă de lege (cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1892, p. 815. Veḑi şi C. Nancy. Sirey, 91. 2. 161), sub cuvênt că prescripţia nu interesează ordinea publică, de oare ce, cel puţin în materie civilă, ea nu poate fi invocată din oficiŭ (art. 1841), nici propusă pentru prima oară în casaţie. (Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1880, p. 241 şi Bulet. 1886, p. 19). Această soluţie este în principiu inadmisibilă, pentru că, prin asemenea clausă, s'ar renunţa de mai 'nainte la beneficiul unei prescripţiĭ viitoare. Apoi, cine nu vede că, în puterea unei asemenea clause, s'ar putea conveni ca prescripţia să nu fie îndeplinită de cât peste un termen foarte lung, de exemplu, 100 sau 1000 de ani, ceea ce ar însemna a ḑice că ea nu se va îndeplini nici o dată. Cpr. Baudry, III, 1587. Baudry et Tissier, *Prescription*, 62, p. 46. Planiol, II, 676. — Uniĭ însă admit că prescripţiile mai scurte de 30 de ani ar putea fi prelungite prin convenţia părţilor, de câte ori ordinea publică n'ar fi la mijloc. Cpr. Baudry et Tissier, *op. cit.*, 65, p. 49. Stipularea unei prescripţiĭ mai lungĭ de cât acea statornicită de lege. Controversă.

ambele casuri, prescripţia este un fel de pedeapsă edictată în contra proprietarului sau creditorului negligent, care pedeapsă consistă în perderea lucrului sau a dreptului ce el a neglijat de a exercita un timp destul de lung pentru a face a se presupune că lucrul sau dreptul nu'i aparţine sau că el a renunţat la ele.

Prescripţia lungă nu poate fi combătută prin dovada contrară.

Prescripţia lungă de trei-ḑeci, douĕ-ḑeci sau ḑece ani, constitue în favoarea posesorului sau debitorului, o presumţie atât de absolută, în cât ea nu mai poate fi combătută prin nici o dovadă contrară [1]).

Art. 1903, 1904.

In cât priveşte însă prescripţiile scurte, statornicite de

Stipularea unei prescripţii mai scurte de cât acea determinată de lege.

Dar dacă părţile nu pot în genere stipula o prescripţie mai lungă de cât acea statornicită de lege, ele ar putea, după părerea generală, stipula o prescripţie mai scurtă, aşa după cum prevede art. 225 din noul Cod german *), pentru că, dacă ordinea publică se opune la prelungirea termenului prescripţiei, ea nu cere ca acest termen să nu poată fi scurtat: „Considerând, ḑice tribunalul de Ilfov (25 ianuar 1891), că dacă se înţelege causa pentru care sunt interḑise convenţiunile de renunţări la o prescripţie sau la prelungirea termenului, nu se poate vedea însă raţiunea pentru care să fie interḑis părţilor dreptul de a'şi crea o prescripţie convenţională mai scurtă de cât acea legală, căci o asemenea convenţie, departe de a crea dificultăţi pe care legiuitorul a voit să le înlăture, militează în favoarea raţiunei prescripţiunei, de oare ce scurtează termenele acţiunilor, şi prin urmare, fixează mai curênd drepturile părţilor". (*Dreptul* din 1891, No. 50). Tot în acest sens se pronunţă şi jurisprudenţastr ăină, mai cu samă în privinţa poliţelor de asigurare, în care companiile asigurătoare stipulează în genere, în favoarea lor şi în contra asiguratului, o prescripţie mai scurtă de cât acea statornicită de lege. Veḑi decisiile citate în Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Prescription*, No. 12, p. 132. C. Paris şi Cas. fr. D. P. 95. 2. 502. Sirey, 94. 1. 361. Cpr. Baudry, III, 1587. — Veḑi însă Planiol, II, 675, p. 205, nota 1.

1) Veḑi *suprà*, p. 315, 316 şi 366, 367.

Art. 225 C. german, 1972 C. Calimach, etc.

*) Acest text, după ce pune în principiŭ că prescripţia nu poate fi exclusă sau agravată prin acte juridice, adaogă că se poate micşora rigoarea ei, scurtându-se termenul prescripţiei: „*Erleichterung der Verjährung, insbesondere Abkürzung der Verjährungsfrist, ist zulässig*". — *Contrà.* Art. 1972 Cod. Calimach. „Nimene, ḑice acest text (1502 C. austriac), nu poate, în privinţa prescripţiei, să facă vre-o alcătuire pentru un termen mai scurt a ei, de cât acel hotărît de legi". —Art. 148 din Codul federal al obligaţiilor din Elveţia (L. din 14 iunie 1881), prevede de asemenea că termenele prescripţiei fixate de lege nu pot fi modificate prin convenţia părţilor.

art. 1903 şi 1904 [1]), ele întemeindu-se pe o presumţie de

[1]) Aceste prescripţiĭ sunt relative la creanţele maistrilor, profesorilor şi institutorilor de ştiinţă sau de artă pentru lecţiile ce dau cu luna; la creanţele ospătătorilor, hangiilor, otelierilor, găzduitorilor, pentru hrana şi locuinţa ce ei procură cu ḑiua, cu luna sau cu anul (*lex non distinguit*); la creanţele oamenilor cari 'şi închiriază serviciile lor cu ḑiua pentru plata ḑilelor de muncă, furniturilor făcute de dênşiĭ şi simbria lor (art. 1903); la creanţele medicilor şi chiar a veterinarilor, cari nu sunt de cât nişte medici pentru animale (Baudry et Tissier, *Prescription*, 730; Fuzier-Herman, IV, art. 2272, No. 30; Cas. fr. D. P. 85. 1. 208. Sirey, 85. 1. 313); la creanţele chirurgilor, farmaciştilor pentru visite, operaţiĭ şi medicamente; la creanţele comercianţilor, precum băcaniĭ, brutariĭ, casapiĭ etc., pentru mărfurile ce vênd particuralilor necomercianţi; la creanţele directorilor de pensionate pentru preţul pensiunei elevilor, şi a altor maistri, pentru preţul uceniciei; la creanţele servitorilor, cari se tocmesc cu anul şi chiar cu luna, pentru plata simbriei lor (art. 1904) (Baudry et Tissier, *op. cit.*, 727), nu însă cu ḑiua, aceştia fiind prevêḑuţi de art. 1903. (Baudry et Tissier, *op.* şi *loco cit.* Laurent, XXXII, 503. Marcadé, *Prescription*, art. 2272, No. 2, p. 217). Art. 1903, 1904.

Textul corespunḑêtor francez (2272), modificat prin legea din 30 nov. 1892, mai aplică încă prescripţia de *doi ani* dentiştilor şi moaşelor, curmând astfel controversa care exista mai înainte; căci, pe când unele ţribunale, ca acel din Gand şi din Paris, aplicau prescripţia anuală dentiştilor (V. Sirey, 91. 4. 20 şi 2. 144), alte tribunale declarau din contra că această prescripţie nu li este aplicabilă. (Cpr. Judec. de pace şi Trib. Paris. Sirey, 1889. 2. 248 şi 1890. 2. 70). Prescripţia statornicită de art. 1904 fiind excepţională, credem că, în legea noastră, ea nu poate fi aplicată moaşelor şi dentiştilor, excepţiile fiind de strictă interpretare. Cpr. Laurent. XXXII, 499.—*Contrà* (în privinţa moaşelor), Marcadé, *Prescription*, art. 2272, No. 1 şi Leroux de Bretagne, *Nouveau tr. de la prescription en matière civile* (1869), II, 1279. Dentişti, moaşe. Controversă.

Aceiaş controversă s'a rădicat în privinţa doicelor sau mancelor, după cum se ḑice în Moldova. Uniĭ, precum Vazeille (*Prescription*, II, 739, ed. din 1832), le aplică, în adevĕr, disposiţia art. 1904, mai cu samă dacă sunt tocmite cu anul, după cum este obiceiul la noi; ear alţiĭ, le aplică disposiţia finală a art. 1907. Veḑi Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1286. Troplong, *Prescription*, II, 968. Fuzier-Herman, IV, art. 2277, No. 89. Laurent, XXXII, 456, 503. Baudry et Tissier, *op. cit.*, 786. Doice sau mance. Controversă.

In ori-ce caz, prescripţiile statornicite de art. 1903 şi 1904 nu se aplică terţiilor, cari ar fi plătit pentru debitor şi ar Inaplic. art. 1903, 1904 terţiilor.

plată, dedusă din împrejurarea că creditorul are nevoe de banii sèi îndată, și pe obiceiul ce'l au cei mai mulți de a plăti asemenea datorii fără luare de chitanță [1]), pot fi combătute prin jurământul deferit de creditor debitorului. Eată, în adevĕr, limbagiul pe care creditorul îl va ținea debitorului, care se pune la adăpostul prescripției. D-ta invoci prescripția, adecă susții implicit [2]) că 'mi-ai plătit, fiind că această prescripție se întemeiază pe o presumție de plată; ei bine, jură dacă 'mi-ai plătit în realitate! Dunod ḑicea foarte bine în această privință: „Pentru datoriile pe care debitorul le plătește de obiceiŭ fără luare de chitanță, prescripția întemeindu-se pe o presumție de plată, această presumție trebue să cedeze înaintea adevĕrului, cu atât mai mult cu cât nu se aduce prin aceasta nici un rĕu debitorului, cerêndu-i-se o dovadă despre buna sa credință și făcêndu-l însuș judecător în propria sa causă“. Eată pentru ce prescripțiile de șase luni și de un an, statornicite de art. 1903 și 1904, nu însă și cele-lalte prescripții scurte, prevĕḑute de Codul civil sau de legile speciale [3]), pot fi combătute prin jurământ.

---

exercita acțiunea lor recursorie contra acestui din urmă. Acțiunea terțiilor nu va putea fi respinsă de cât prin prescripția de trei-ḑeci de ani. Cpr. Baudry et Tissier, *op. cit.*, 742. Laurent, XXXII, 505. Fuzier-Herman, IV, art. 2271, No. 12. C. Lyon. D. P. 62. 2. 164.—De asemenea, prescripția statornicită de art. 2904 nu este aplicabilă când debitorul prin act scris recunoaște că a plătit o parte, rĕmânênd dator numai cu un rest; în asemenea caz, se aplică prescripția de trei-ḑeci de ani. C. București. *Dreptul* din 1901, No. 60.

1) Cpr. Cas. fr. Sirey, 91. 1. 208 și 519. D. P. 91. 1. 416. *Pand. Périod.* 92. 1. 108. D. P. 97. 1. 459. Sirey, 99. 1. 521. C. București. *Dreptul* din 1901, No. 60. Pothier. II, 718, 723, 727. Baudry, III, 1711. Baudry et Tissier, *op. cit.*, 741. Laurent, XXXII, 513. Arntz, IV, 2061. Aubry et Rau, VIII, § 774, p. 447. Planiol, II, 725. Mourlon, II, 1967. Demante et Colmet de Santerre, VIII, 383. Thiry, IV, 640. Troplong, *Prescription*, II, art. 2275, No. 994. Fuzier-Herman, IV, art. 2275, No. 1, și toți autorii.

2) Nu este, în adevĕr, nevoe ca debitorul să susție că a plătit, fiind destul ca el să invoace pur și simplu prescripția. Cpr. Baudry et Tissier, *op. cit.*, 743. Laurent, XXXII, 517. Aubry et Rau, VIII, § 774, p. 447. Cas. fr. D. P. 55. 1. 290. Sirey, 55. 1. 825.

Art. 1907. 3) Astfel, deferirea jurământului nu este admisibilă în privința

Art. 1906 adaogă însă că jurămêntul poate fi deferit văduvelor şi moştenitorilor sau epitropilor acestor din urmă, pentru ca să aibă a declara dacă nu ştiu că lucrul este încă datorit. Acesta este jurămêntul pe care doctrina îl numeşte de credulitate sau de credibilitate, care nu are caracterul unei transacţiuni [1]) şi despre care La- Deferirea jurămêntului văduvelor, moştenitorilor, epitropilor, etc.

———

altor prescripţiĭ, de exemplu, în privinţa prescripţiei quinquenale prevĕḑută de art. 1907, care este o adevarată prescripţie liberatorie, nesusceptibilă de a fi combătută prin dovada contrară. Cpr. Cas. fr. D. P. 56. 1. 77. Sirey, 56. 1. 643. D. P. 79. 1. 71. Sirey, 79. 1. 301. D. P. 85. 1. 30 şi 84. I. 335. Planiol, II, 726. Baudry et Tissier, *op. cit.*, 751. Laurent, XXXII, 514. Fuzier-Herman, IV, art. 2275, No. 33.

Disposiţia art. 1906 fiind excepţională, nu poate deci fi aplicată prin analogie la alte casuri neprevĕḑute. Cpr. Laurent, XX, 249. T. Huc, VIII, 360. Rauter, *Pr. civ.*, 134. Rousseau et Laisney, *Dictionn. de procéd.*, v° *Serment.*, 52. Cas. fr. Sirey, 47. 1. 45.—*Contrà.* Demolombe, XXX, 606. Aubry et Rau, VIII, § 753, p. 189, nota 22. Bonnier, 412. Larombière, V, art. 1359, No. 12. Demante, t. V, 337 bis III şi t. VIII, 383 bis. Toullier D., V, partea II, 372. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, § 357, p. 598 (ed. 1-a) şi III, p. 130, § 883 din ed. a 2-a. Veḑi şi autorităţile citate în Pand. fr., *Délation de serment*, 210, 211. Cpr. în acelaş sens, Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1879, p. 907. Bulet. 1880, p. 249. Bulet. 1891, p. 751. Trib. Dolj. *Drĕptul* din 1895, No. 12, p. 99. C. Galatz. *Dreptul* din 1900, No. 14. Această din urmă decisie pune în principiu că jurămêntul de credulitate poate fi deferit moştenitorilor asupra faptului dacă ei nu ştiu că autorul lor s'a folosit de un imobil şi datoreşte chiria.—In cât priveşte însă pe epitrop, doctrina este unanimă pentru a decide că textul este excepţional şi că jurămêntul de credulitate nu 'i poate fi deferit de cât în casul prevĕḑut de art. 1906. Cpr. Demolombe, XXX, 595. Laurent, XX, 249, *in fine.* Pand. fr., v° *cit.*, 201, şi autoriĭ *suprà* citaţi. Cas. fr. D. P. 61. 1. 368. Cas. rom. şi C. Bucureşti. Bulet. S-a 1, 1887, p. 427. *Dreptul* din 1887, No. 7 şi 52. Trib. Dolj. *Dreptul* din 1895, No. 12, p. 101.—*Contrà.* Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1891, p. 751. *Dreptul* din 1891, No. 56. Disposiţia art. 1906 fiind excepţională, nu poate fi aplicată la alte casuri neprevĕḑute de lege. Controversă.

Art. 1906 fiind excepţional, se înţelege că jurămêntul de credulitate nu poate fi deferit altor persoane de cât acelor prevĕḑute de acest text. Cpr. T. Huc, VIII, 360. Aubry et Rau, VIII, § 753, p. 189, text şi nota 23. Pand. fr., v° *cit.*, 205. Cas. fr. D. P. 77. 1. 276.—*Contrà.* Demolombe, XXX, 607. Larombière, V, art. 1359, No. 12. Demante et Colmet de Santerre, V, 337 bis III. Jurămêntul de credulitate nu poate fi deferit de cât persoanelor prevĕḑute de art. 1906. Controversă.

[1]) Aubry et Rau, I, § 114, p. 723, nota 16 (ed. a 5-a).

rombière (V, art. 1359, No. 11) ḑice că ar fi mai bine numit *jurămênt de opinie*, expresie care este inexactă, pentru că acela căruia el este deferit nu afirmă numai o opinie, ci jură că ştie sau nu ştie că lucrul este datorit [1]).

Art. 949 C. com.

Art. 184 din vechiul Cod comercial cuprindea o dispoziţie identică în privinţa cambiilor (poliţelor) şi biletelor la ordin, disposiţie care astăḑi nu mai are fiinţă [2]); căci, de şi după noul Cod de comerţ, acţiunile care derivă din cambiĭ se prescriu tot prin cinci ani (art. 949, 2), această prescripţie liberatorie nu mai poate fi combătută prin jurămênt.

După art. 1906, creditorul poate deferi jurămêntul atât debitorului cât şi văduvelor şi moştenitorilor, sau epitropilor acestor din urmă, când ei sunt minori. Dacă jurămêntul se deferă însuş debitorului, el nu va putea scapa de condemnare de cât jurând că a plătit în realitate. Faptul, în specie, fiind personal lui, el trebue să se explice în mod categoric. Dacă jurămêntul este însă deferit văduvei, moştenitorilor sau epitropului acestor din urmă [3]), ei vor scapa de condemnare jurând că nu ştiu dacă lucrul se datoreşte. Plata nefiind un fapt personal al lor, nu se poate cere de la dênşiĭ o afirmare aşa de categorică ca acea care se impune debitorului.

Casul când femeea epitropă este măritată de al doilea.

In caz când femeea epitropă s'ar fi măritat de al doilea, jurămêntul va fi deferit atât ei cât şi barbatului seu co-tutor, chiar dacă ar fi vorba de fapte anterioare acestei căsătoriĭ, pentru că amêndoi represintă pe minor, şi refusul unuia din ei de a presta acest jurămênt ar expune pe minor la perderea procesului [4]).

---

1) Cpr. Pand. fr., *Délation de serment*, 199.

2) Veḑi asupra acestei disposiţiĭ abrogate prin Codul actual, Lyon Caen et Renault, *Dr. comm.*, IV, 450 urm.

3) Creditorul nu poate deferi jurămêntul în alţi termeni de cât acei arataţi în art. 1906. Baudry et Tissier, *op. cit.*, 747. Baudry, III, 1711. Laurent, XXXII, 515. Répert.-Dalloz, *Supplém.*, *Prescrip. civile*, 596. Fuzier-Herman, IV, art. 2275, No. 11. C. Chambéry. D. P. 73. 2. 153.—Jurămêntul trebue de asemenea să fie prestat în termeniĭ art. 1906.

4) Baudry et Tissier, *op. cit.*, 745. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 7. Pand. fr., *Délation de serment*, 203, 204. Trib. Rennes. Sirey, 84. 2. 69, şi nota luĭ Labbé. Répert. Dalloz. *Supplém.*, *Minorité*, 392, nota 1.

Art. 1906 enumerând în mod restrictiv, ear nu enunciativ, persoanele chemate a presta jurământul de credulitate, el nu poate fi deferit sindicului unui faliment, unui administrator, unui curator, unui lichidator, etc., pentru că toți aceștia nu pot avea nici o cunoștință despre temeinicia sau netemeinicia reclamațiunei [1]).

Sindicul unui faliment, etc.

Prescripțiile scurte vor putea deci fi opuse de acești representanți ai debitorului, fără ca lor să li se poată deferi jurământul de credulitate [2]).

Prescripțiile statornicite de art. 1903 și 1904 întemeindu-se pe o presumție de plată, creditorul poate, după cum am vědut, să combată această presumție deferind debitorului jurământul de credulitate sau representanților sei (văduvelor, moștenitorilor sau epitropilor acestor din urmă, când ei sunt minori). Chestiunea este însă de a se ști dacă creditorul poate să recurgă la alte mijloace de probă. Jurisprudența este aproape unanimă pentru a decide că mărturisirea debitorului cum că el n'a plătit datoria îl împiedică de a se folosi de prescripție, și această soluție se întemeiază pe împrejurarea că refusul de a presta jurământul nu este de cât o mărturisire tacită că datoria n'a fost plătită. După această teorie, pe care însă unii o contestă nu fără oare care temeiŭ, presumția de plată pe care se întemeiază art. 1903 și 1904 ar putea în tot-deauna fi dărîmată prin mărturisirea contrară a debitorului, expresă sau tacită [3]).

Recurgerea din partea creditorului la alte mijloace de cât jurământul. Controversă.

Dacă debitorul a lasat mai mulți moștenitori, mărturisirile și declarațiile unuia din ei n'ar fi oposabile celor-lalți [4]).

---

1) Baudry et Tissier, *op. cit.*, 746. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, IV, 451. Laurent, XXXII, 516. F.-Herman, *loco cit.*, No. 8.—*Contrà.* C. Bordeaux (în privința sindicului). Répert. Dalloz. *Prescription*, 1038, nota 1.

2) Baudry et Tissier, Lyon-Caen et Renault, *op.* și *loco suprà cit.* Fuzier-Herman, IV, *loco cit.*, No. 10.

3) Cpr. Cas. fr. D. P. 97. 1. 459 și Sirey, 96. 1. 400. Sirey, 95. 1. 29. D. P. 94. 1. 536. Sirey, 90. 1. 8. D. P. 90. 1. 60. Sirey, 79. 1. 457. Trib. Annecy, Sirey, 89. 2. 46. F. Herman, IV, art. 2275, No. 12 urm. Baudry et Tissier, *op. cit.*, 748 urm. Aubry et Rau, VIII, § 774, p. 447. Planiol, II, 723.—*Contrà.* Laurent, XXXII, 518. Baudry, III, 1712.

4) Cpr. Baudry et Tissier, *op. cit.*, p. 456, *ad notam.* Cas. fr. Répert. Dalloz, *Prescrip. civile*, 630, nota 3.

Creditorul n'ar putea însă să respingă prin alte mijloace excepția trasă din prescripție, ḑicênd bună-oară, că împrejurările causei dovedesc că plata n'a avut loc [1]).

El n'ar putea, de asemenea, dacă debitorul n'a recunoscut fie în mod expres, fie tacitamente, că n'a plătit datoria, să provoace mărturisirea sa prin un interogator, sau prin chemarea în persoană a debitorului. Se poate foarte bine admite, ḑic Baudry et Tissier, ca mărturisirea debitorului să'l oprească de a opune prescripția, fără ca procedura interogatorului să fie admisă în specie, pentru că legea a voit, în privința proceselor mici, să înlăture cheltuelele și perderea de timp [2]).

Persoanele care pot deferi jurămêntul decisoriu.

Jurămêntul decisoriu nu poate fi deferit de cât de părțile care sunt în litigiŭ (arg. din art. 1207, 1º).

Partea care deferă jurămêntul trebue să aibă capacitatea de a face o transacție, pentru că, după cum am vèḑut *suprà*, p. 363, *jusjurandum speciem transactionis continet* (L. 2, Dig., *De jurejurando*, 12, 2). „*Soli jusjurandum deferunt*, ḑice Harmenopol (1, 7, § 13), *qui contrahere, aut solvere, aut litigare possunt*".

Minorii, interḑișii, femeile măritate, etc. Minorii și interḑișii nu pot deci deferi jurămêntul,

[1]) Budry et Tissier, *op. cit.*, 749. Planiol, II, 724.

[2]) Baudry et Tissier, *op. cit.*, 750. Fuzier-Herman, IV, art. 2275, No. 27 urm. Aubry et Rau, VIII, § 774, p. 447, text și nota 85. Troplong, *Prescription*, II, 995. Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1298. Massé-Vergé, V, § 859, p. 338, nota 44. Curasson, Pouxlagier et Pialat, *Compétence des juges de paix*, 154. Planiol, II, 724. Rèpert. Dalloz, *Supplément*, *Prescrip. civile*, 594. Laurent, XXXII, 518 urm.—*Contrà*. Toullier D., V, partea II, 54 (Duvergier nu admite însă această părere, *loco cit.*, p. 42, nota *a*). Marcadé, *Prescription*, art. 2275, No. 5, p. 244. Vazeille, *Prescription*, II, 742. Veḑi și nota în Sirey, 79. 1. 457. Duranton, XIII, 434, *in fine*. Acest din urmă autor (XXI, 425) admite chiar proba testimonială pentru a dovedi recunoașterea datoriei din partea debitorului, în casurile, bine înțeles, în care această dovadă este admisibilă, părere care este generalmente respinsă, pentru că, în specie, fiind vorba de o presumție *juris et de jure*, ea nu poate fi combătută de cât prin mijloacele permise de lege. Or, legea nu permite, în specie, de cât jurămêntul. Cpr. Laurent, XXXII, 519, *in fine*. Aubry et Rau,

pentru că ei nu au libera dispoziție a bunurilor lor[1]; nici femeile măritate neautorisate de barbații lor sau de justiție, chiar dacă ele ar fi autorisate de a sta în judecată[2].

Acei puși sub un consiliu judiciar pentru râsipire sau slăbăciune de minte, nu pot de asemenea deferi jurămêntul decisoriu de cât cu asistența acestui consiliu (art. 445, 458)[3]. Persoanele puse sub un consiliu judiciar.

Persoanele însărcinate cu administrarea sau gestiunea afacerilor altuia nu pot deferi jurămêntul de cât în casurile și sub condițiile în care ele pot trata și transige asupra lucrurilor care fac obiectul contestației. Persoanele însărcinate cu gestiunea afacerilor altuia.

Astfel, barbatul nu poate deferi jurămêntul în privința bunurilor femeei de care el nu poate dispune fără consimțimêntul ei[4].

VIII § 774, p. 447, nota 85, *in fine*. Baudry et Tissier, *op. cit.*, 749. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 31. Cas. fr. *D.* P. 91. 1. 416. Sirey, 91. 1. 208.

1) „*Impubes jusjurandum remittere nequit*", dice Harmenopol, § 11, 1, 7, *De jurejurando* și § 25, *De impuberibus*, etc., 1, 12. Cpr. Laurent, XX, 235. Larombière, V, art. 1359, N. 1. Pand. fr., *Délation de serment*, 35.—Minorul emancipat, avênd libera dispoziție a veniturilor sale, poate, după părerea generală, să defere jurămêntul în privința actelor de pură administrație. Larombière, V, *loco cit.* T. Huc, III, 484. Baudry, I, 1142. Pand. fr., v° *cit.*, 38. — *Contrà.* Laurent, V, 235 și XX, 235. T. Huc, VIII, 358. Baudry, II, 1313. După acești din urmă autori, minorul emancipat n'ar putea deferi jurămêntul chiar în privința drepturilor de care el poate dispune, de cât împlinind formele prescrise de art. 413, pentru că transacția nu poate nici o dată fi considerată ca un act de administrație.— Cât pentru minorul autorisat a face comerț, el fiind considerat ca major (art. 10. C. com.), va putea necontestat să defere și să primească jurămêntul în toate pricinele care interesează comerciul seu. Minorul emancipat. Controversă. Art. 10 C. com.

2) Laurent, III, 148. Pand. fr., *Mariage*, I, 2277. Demolombe, IV, 282 și XXX, 583. Larombière, *loco cit.* Viaud, *Puissance maritale*, p. 352. — Femeea separată de bunuri avênd însă capacitatea de a instrăina averea sa mișcătoare (art. 1265), poate deferi jurămêntul în privința acestei averi. Laurent, XX, 235, *in fine*. Larombière, *loco cit.*, No. 1, *in fine*. Femeea măritată separată de bunuri. Art. 1265.

3) „*Prodigus si deferat jusjurandum, audiendus non est*". L. 35, § 1, Dig., *De jurejurando*, 12, 2. Vedi și Harmenopol, *De jurejurando*, I, 7, § 13. Cpr. Pand. fr., *Délation de serment*, 36. Demolombe, XXX, 583. Duranton, XIII, 585. Larombière, V, art. 1359, No. 2.

4) Pand. fr. *loco cit.*, 42. Larombière, V, art. 1359, No. 2.

Exercițiul acțiunilor dotale în timpul căsătoriei. In cât privește însă exercițiul acțiunilor dotale în timpul căsătoriei, ele aparținênd barbatului, atât sub legea actuală (art. 1242)[1]), cât și sub Codul Caragea[2]), jurămêntul poate fi deferit de dênsul[3]).

Mandatarii convenționali. In cât privește pe mandatarii convenționali, ei nu pot deferi jurămêntul de cât în puterea unui mandat *special*, ear nu în puterea unui mandat general, care ar cuprinde numai actele de administrație (art. 1536)[4]), soluție

[1]) C. Galatz și Iași. *Dreptul* din 1898, No. 45 și din 1901, No. 11. *C. judiciar* din 1 martie 1901, No. 17 (cu adnotația noastră). Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1894, p. 524. *C. judiciar* din 1894, No. 22. Guillouard, *Contrat de mariage*, IV, 1785 urm. Marcadé, VI, art. 1549, No. 2. Aubry et Rau, V, § 535, p. 547. T. Huc, IX, 436. Troplong, *Contrat de mariage*, IV, 3105. Baudry, III, 374. Thiry, III, 513. Demante, VI, 221 bis V. Rodière et Pont, *Contrat de mariage*, III, 1756 și urm. Fuzier-Herman, *Code civil annoté*, III, art. 1549, No. 23 urm. și autoritățile citate de acest autor.— Curtea noastră supremă a decis însă (5 sept. 1900) că, în caz de urmărire silită a unui imobil dotal aparținênd unei femei măritate, dênsa poate face contestație la urmărire, cu autorisarea soțului ei, o asemenea contestație nefiind o acțiune dotală propriu disă pentru obținerea sau recunoașterea zestrei, ci o acțiune de conservare, pe care o poate exercita și femeea. In consecință, ar fi casabilă, după această teorie, ordonanța de adjudecare de câte ori tribunalul respinge o contestație făcută de o femee măritată, cu autorisarea soțului sêu, la urmărirea unui imobil al ei, pe motiv că numai soțul are, după lege, exercițiul acțiunilor dotale. Vedi *C. judiciar* din 23 sept. 1900, No. 63. Vedi în acelaș sens și decisia Cas. S-a II, No. 254 din 13 noemb. 1900 (nepublicată). La aceste decisii am luat și noi parte, însă nu ne am unit cu majoritatea.—Autorii refusă, în adevêr, generalmente femeei exercițiul acțiunilor avênd chiar un caracter conservator și urgent, rêmânênd ca ea să provoace separarea de patrimonii. Vedi în acest din urmă sens, Guillouard, *op. cit.*, IV, 1785, 1829. Rodière et Pont, *op. cit.*, III, 1757. Aubry et Rau, V, § 536, p. 557, etc.

[2]) Cas. rom. *Dreptul* din 1886, No. 33 și Bulet. S-a 1, anul 1886, p. 122.

[3]) Duranton, XIII, 586.—*Contrà*. Laurent, XX, 237.

[4]) Laurent, XX, 236. Duranton, XIII, 587. Pand. fr., *Délation de serment*, 43. Demolombe, XXX, 584. T. Huc, VIII, 358. Massé-Vergé, III, § 608, p. 542, nota 6. Marcadé, V, art. 1358 urm., No. 1, p. 228. Baudry, II, 1313. Garsonnet. *Pr. civ.*, II, p. 595 (ed. 1). Cas. rom. S-a 1, decisia No. 253 din 1871 (nepublicată). Bulet. S-a 1, 1877, p. 49.

care era admisă și sub Codul Calimach. „Pentru a da sau a primi jurămêntul, dice art. 1352 din acest Cod (1008 C. austriac), se cere *o împuternicire specială*" [1]). Art. 1352 C. Calimach.

Curatorul unei succesiuni vacante nu poate deferi jurămêntul decisoriu pentru afacerile relative la moștenirea ce el administrează, fiind că el nu poate face de cât acte de administrare (art. 726 C. civ.) [2]). Curatorul unei succesiuni vacante.

In cât privește epitropul, el va trebui să îndeplinească formalitățile prescrise de art. 413 C. civ. [3]). Epitrop. Art. 413 C. civ.

Aceleași formalități vor fi îndeplinite de câte ori jurămêntul va fi deferit tutorului pentru faptele care nu'i sunt personale [4]), afară, bine înțeles de excepția, despre care am vorbit mai sus, și pe care o consacră art. 1906.

Cât pentru sindicul unui faliment, el are astădi nevoe, spre a putea deferi jurămêntul, de autorisarea tribunalului (art. 807 C. com.), ear nu de autorisarea judelui comisar, după cum prevedea textul primitiv (art. 810), și după cum prevede atât textul corespundĕtor francez (art. 487) cât și art. 797 din Codul italian. Sindicul unui faliment. Art. 807 C. com.

Tribunalul din Brăila a decis, sub vechiul Cod de comerciu, că sindicul unui faliment, în calitatea sa de simplu administrator a averei falitului, nu putea deferi jurămêntul decisoriu de cât *cu consimțimêntul majorității credito-*

---

1) Cpr. L. 17, § 3, Dig., *De jurejurando*, etc., 12, 2, unde se dice : *aut si id ipsum nominatim mandatum sit.*

2) Cas. rom. Bulet. S-a I, 1892, p. 98.

3) Laurent, V, 54 și XX, 237. Fréminville, *Minorité* (Clermont, 1845), II, 779. Carré-Chauveau, *Pr. civ.*, I, *Quest.* 514, p. 605. Baudry, II, 1213. Thiry, III, 183. Demolombe, VII, 690 urm. și XXX, 585. T. Huc, VIII, 358. Aubry et Rau, I, § 114, p. 723 (ed. a 5-a) și VIII, § 753, p. 184, 185. Larombière, V, art. 1359, No. 2. Pand. fr. v° *cit.*, 59. Ricci, *Delle prove*, 290, și toți autorii. Cas. rom. Bulet. 1869, p. 419. Bulet. S-a II, 1893, p. 394. *C. judiciar* din 1893, No. 53. Vedi și t. II a lucr. noastre p. 218, nota 2. — Unii autori, întemeindu-se pe dreptul roman (L. 17, § 2, Dig., *De jurejurando*, 12, 2), ar voi însă ca tutorul să poată deferi jurămêntul în privința obiectelor pe care el le poate înstrăina fără autorisarea consiliului de familie. Cpr. Garsonnet, *op. cit.*, II, p. 595 (ed. 1-a). Duranton, XIII, 582. Larombière, V, art. 1359, No. 4.

4) Cpr. Trib. Dolj. *Dreptul* din 1892, No. 58. Vedi *infrà*, p. 385, nota 3.

rilor [1]), înlocuind astfel autorisarea judecătorului comisar prin acea a masei creditorilor, soluţie care este generalmente admisă şi în Francia [2]).

Minist. public.

In fine, jurămêntul nu poate fi deferit de Ministerul public în casurile în care el este parte alăturată [3]).

Cât pentru casurile în care el este parte principală, jurămêntul cu atât mai mult nu poate fi deferit, pentru că aceste cause interesează ordinea publică.

Representantul unei persoane morale.

In cât priveşte representantul unei persoane morale, de exemplu, primarul unei comuni, eforul unui spital, etc. ei nu pot deferi jurămêntul decisoriu, fără o autorisare specială, dobêndită în condiţiile determinate de lege [4]).

Deferirea jurămêntului din partea Statului.

Cât pentru Stat, el poate deferi jurămêntul, avênd numai majoritatea voturilor advocaţilor sêi (art. 17 L. asupra administr. domeniilor Statului din 1872 [5]).

Jurămêntul deferit de un falit.

[1]) *Dreptul* din 1886, No. 63.—Curtea de casaţie a decis, sub legea nouă (13 oct. 1895), că nulitatea jurămêntului deferit de un falit, fără autorisarea judelui comisar, nu poate fi propusă de dênsul, de oare ce legea prescrie intervenţia judecătorului comisar numai în interesul creditorilor, aşa că incapacitatea de care falitul este isbit, fiind creată în favoarea creditorilor, ear nu în favoarea sa, urmează că dênsul nu se poate prevala de ea contra persoanelor cu care a contractat, pentru a cere anularea actului sêu. Bulet. S-a 1, 1895, p. 1187, 1188. Cpr. şi Trib. Ilfov, care a decis că falitul este în drept a deferi jurămêntul unui creditor spre a se stabili dacă creanţa ce el voeşte a verifica are o causă legală (*Dreptul* din 1892, No. 76). Aşa este, nulitatea este creată în favoarea creditorilor, însă, în specie, jurămêntul nu era deferit de sindic, ci de însuş falitul, adecă de o persoană lipsită de calitate, şi ca atare, ar fi trebuit, după părerea noastră, să fie anulat. Curtea de casaţie recunoaşte însuş, în adevêr, că falitul nu poate sta în judecată nici într'o instanţă. Cas. rom. (27 fevr. 1901). *C. judiciar* din 1901, No. 26.

[2]) Cpr. C. Rennes, Sirey, 59. 2. 216. Pand. fr. *Délation de serment*, 56 şi *Faillite*, 5929 urm. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VII, 511.

[3]) Massabiau, *Manuel du minist. public*, I, 598.

[4]) Pand. fr., v° *Délation de serment*, 57 şi *Commune*, 3287 urm. Répert. Sirey, *Commune*, 963 urm. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1877, p. 326. Trib. Brignoles. Sirey, 82. 2. 99. Cpr. L. 34, § 1, Dig., *De jurejurando*, etc., 12, 2.

[5]) Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1898, No. 14 şi Bulet. Cas. S-a 1, anul 1898, p. 46.—*Contrà*. C. Craiova (decisie casată). *Dreptul* din 1896, No. 79.

Persoanele cărora jurămêntul poate fi deferit.

Jurămêntul decisoriu nu poate fi deferit de cât persoanelor care figurează în instanţă şi pledează în numele lor propriu, ear nu în numele altora.

Astfel, jurămêntul nu poate fi deferit administratorului unui stabiliment public sau unei persoane morale [1], sindicului unui faliment [2], tutorului [3]) şi ori cărui mandatar în genere. „*Procurator non compellitur jurare, nec defensor*“. (L. 34, § 3, Dig., *De jurejurando*, etc., 12. 2).

Administr. unei persoane morale, sindic, tutor, etc.

---

[1]) Nu se poate deferi jurămêntul, după cum se poate face interogator unei persoane morale (art. 233 Pr. civ.), ḑice Bonnier (*Tr. des preuves*, 417), pentru că fiinţa morală prin ea însuş nu poate fi considerată ca avênd o conştiinţă. Cpr. Larombiere, V, art. 1359. No. 5 *in fine*. Aubry et Rau, VIII, § 753, p. 186. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 602 § 358, n. 15 (ed. 1-a) şi III, p. 135, § 886, n. 3 din ed. a 2-a. Carré sur Chauveau, *Pr. civ.*, I, Q. 514, p. 605. Pand. fr., *Délation de serment*, 399. Ricci, *Delle prove*, 292, şi decisiile italiene citate de acest autor. — In baza acestor principiĭ, care n'au suferit nici o dată vre-o îndoeală, atât Curtea din Craiova cât şi Curtea noastră supremă au respins ca inadmisibil jurămêntul deferit Direcţiei căilor ferate, care este o ramură de administraţie a Statului, şi ca atare, o persoană morală. *C. judiciar* din 1900, No. 37 şi din 1901, No. 36. *Dreptul* din 1900, No. 32. Veḑi şi *suprà*, p. 333, text şi n. 2.—S'ar putea însă deferi jurămêntul directorului unei societăţi relativ la faptele sale personale. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1890, p. 136. Asemenea jurămênt nu leagă însă pe societate. Veḑi Garsonnet *op.* şi *loco suprà cit.*

Jurămêntul nu poate fi deferit unei persoane morale.

La Romani, se putea, din contra, deferi jurămêntul unei persoane juridice, însă chestiunea de a se şti cine trebuea să'l presteze era foarte controversată: *die Frage ist sehr bestritten*, ḑice Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, VII, p. 58, § 310 (ed. germ.), p. 62, 63 a traducerei Guenoux. — Vechea jurisprudenţă franceză admiţênd prestarea jurămêntului prin procuratori, de aici resultă că el se putea deferi altă dată persoanelor morale. V. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 602, text şi n. 15 (ed. 1-a); III, p. 135, n. 3 din ed. a 2-a.

Dreptul roman şi dreptul vechiŭ fr.

[2]) Aubry et Rau, VIII, § 753, p. 185, 186. Pand. fr., *Délation de serment*, 79. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VII, 511. Larombière, V, art. 1359, No. 5. Demolombe, XXX, 589. Thiry, III, 183, *in fine.*

[3]) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1878, p. 169.—Se poate însă deferi jurămênt tutorului pentru faptele sale personale de administraţie, fără a fi nevoe de îndeplinirea formalităţilor prescrise de art. 413 C. civ. (Trib. Dolj. *Dreptul* din 1892,

Casurile în care jurămêntul poate fi deferit tutorului.

Barbat, consiliu judiciar.

El nu poate fi deferit barbatului, chemat spre a asista pe soţia sa pentru a sta în judecată [1]), nici consiliului judiciar, chemat spre a asista pe râsipitor sau pe acel slab de minte [2]).

Persoană străină de litigiŭ. Art. 449 Pr. germ.

A fortiori, deci, jurămêntul nu poate fi deferit unei persoane străine de litigiŭ [3]). „Jurămêntul nu va putea fi deferit sau referit, ḑice art. 449 (414 vechiŭ) din proced. germană, de cât însuş părţei, ear nu unui al treilea“.

Deferirea jurămêntului părţei absente.

Jurămêntul poate fi deferit atât părţei presente cât şi acelei care lipseşte, remănênd ca ea să fie înştiinţată despre deferirea jurămêntului şi ca nevenirea ei la termenul hotărît să fie considerată ca un refuz de a'l presta (art. 245 Pr. civ.) [4]).

Persoanele declarate sau presupuse absente.

El nu poate însă fi deferit acelor declaraţi sau presupuşi absenţi, căci cei dintăi sunt representaţi prin acel care a dobêndit punerea în posesiune provisorie (art. 110), ear cei de al doilea prin un curator (art. 99 C. civ., 623 Pr. civ.) [5]).

Jurăm. nu poate fi deferit de cât persoanelor capabile de a transige.

Din caracterul cunoscut al jurămêntului resultă că acel căruia el este deferit trebue, ca şi acel care'l deferă, să fie capabil de a transige asupra obiectului contestaţiei [6]).

No. 58. Demolombe, XXX, 590 urm.), şi această soluţie este admisibilă în privinţa tuturor mandatarilor în genere, cari n'au întrecut limitele puterei lor. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1882, p. 586. Se poate de asemenea deferi jurămênt chiar unui asociat, care avênd mandat de a representa societatea, ar fi îndeplinit un act în limitele acestui mandat. Demolombe, XXX, 592. Larombière, V, art. 1359, No. 8 şi 9. Pand. fr., v° *cit.*, 82. Cpr. Cas. rom. Bulet. 1870, p. 59. Bulet. 1890, p. 136. Bulet. 1891, p. 188.

Art. 151 Pr. civ.

1) Barbatul chemat spre a autorisa pe soţia sa, nu este, în adevĕr, parte în proces. De aici resultă că nici art. 151 Pr. civ. nu este aplicabil în asemenea ipoteză, nefiind doi părţi în causă. Cas. rom. *C. judiciar* din 1894, No. 22 şi Bulet. S-a 1, 1894, p. 524. *C. judiciar* din 1901, No. 31 şi *Dreptul* din 1901, No. 36.

2) Marcadé, V, art. 1358 urm., No. 1, *in fine*. Laurent, XX, 238. Demolombe, XXX, 587, 588. Larombière, V, art. 1359, No. 5. Pand. fr., v° *cit.*, 67, şi toţi autorii. C. Angers, Sirey. VIII, anii 1825—1827, 2, p. 16, colona 2.

3) Laurent, XX, 238. Pand. fr., v° *cit.*, 68.

4) Cpr. Pand. fr., v° *cit.*, 71, 256. T. Huc, VIII, 361.

5) Pand. fr., *Délation de serment*, 96.

6) C. Paris. *Gaz. Palais*, 93, 2. 4. Sirey, 97. 1. 263 (sub Cas.) Pand. fr., v° *cit.*, 72.

Juràmêntul nu poate deci fi deferit minorilor [1]), interdișilor [2]), femeilor măritate, etc. [3]). Minori, interdiși, etc.

In cât privește pe minorii emancipați, jurămêntul nu li se poate deferi sau referi de cât în asistența curatorului și cu îndeplinirea formelor prevĕdute de art. 413 C. civ. [4]). Minori emancipați.

El nu poate fi deferit acelui pus sub un consiliu judiciar, dacă nu este asistat de acest consiliu [5]). Consiliu judiciar.

Eată ce găsim în această privință în Codul Caragea (partea VI, capit. 2, § 46): „Nebunilor, nevêrsnicilor, robilor, râsipitorilor, tâlharilor, furilor, prepuitorilor (textul grecesc dice Συκοφάνται, adecă denunciatorilor de meserie), martorilor mincinoși, tăitorilor de bani, mofluzilor mincinoși, și *câți sunt știuți că au puțină evlavie către cele Dumnezeești*, acestora nici li se provalisește (deferă) jurămênt, nici li se dă credință, dacă vor jura“. Codul Caragea.

Jurămêntul ar putea însă fi deferit persoanei a cărei interdicție ar fi fost cerută și nepronunțată încă, pentru că, până la pronunțarea ei, ea are libera disposiție a drepturilor sale. In urma pronunțărei interdicției însă, actele anterioare și, prin urmare, și prestarea jurămêntului vor putea fi anulate [6]). Persoana a cărei interdicție a fost cerută și nepronunțată încă.

---

1) „*Pupillo non defertur jusjurandum*“. L. 34, § 2, Dig., *De jurejurando*, etc., 12, 2 și Harmenopol, I, 7, *De jurejurando*, § 12 și I, 12, *De impuberibus*, etc., § 26.—Trebue să observăm că deferirea jurămêntului unui incapabil nu va folosi nici o dată părței care l'a deferit, căci sau incapabilul a prestat jurămêntul, și în asemenea caz, el a dobêndit câștig de causă, persoana capabilă care a deferit jurămêntul neputênd să'i opue incapacitatea sa (art. 207, 952); sau incapabilul va refusa de a jura, și acet refuz nu'i va putea aduce nici o pagubă, fiind vorba de un act de înstrăinare pe care el nu'l poate face. Cpr. T. Huc, VIII, 358. Fréminville, *Minorité*, II, 778.

2) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1882, p. 285. Bulet. S-a 1, 1872, p. 286, ultimul considerent.

3) Autorisarea ce femeea ar avea de a sta în judecată, nu este suficientă pentru prestarea jurămêntului, fiind că dreptul de a pleda nu cuprinde și pe acel de a transige. C. Angers. Sirey, *Rec. général*, VIII, anii 1825—1827, 2, 16, colona 2. Pand. fr., v° *cit.*, 73. Laurent, XX, 240. Carré sur Chauveau, *Pr. civ.*, I, *Quest.* 514, p. 605. Autorisarea dată femeei măritate.

4) Trib. Dolj. *Dreptul* din 1895, No. 12, p. 101.

5) Pand. fr., v° *cit.*, 73. Laurent, XX, 240, *in fine*. C. Paris, decisie citată p. 386, n. 6, și reprodusă în Sirey, 97. 1. 263.

6) C. Rouen. Sirey, 42.2. 262. Pand. fr., v° *cit.*, 76.

Perderea capacităței din partea persoanelor cărora jurăm. a fost deferit.

Dacă persoanele cărora jurămêntul au fost deferit au perdut, în urma acestei deferiri, capacitatea lor, perdênd de exemplu usul rațiunei, deferirea jurămêntului va fi ca neavenită [1]).

Persoane condemnate la închisoare.

In fine, jurămêntul poate fi deferit acelor condemnați la închisoare pentru furt sau alte delicte, fiind că legea nu stabilește nici o incapacitate în această privință, și știut este că incapacitățile sunt de drept strict [2]).

Când se poate deferi jurămêntul decisoriu.

Art. 1210.—Acest jurămênt poate fi dat în tot cursul procesului, cu toate că nu există nici un început de dovadă despre cererea sau excepțiunea asupra cărei se propune jurarea. (Art. 1197, 1214 C. civ. Art. 1360 C. fr.).

Jurămêntul decisoriu poate fi deferit înaintea tuturor instanțelor judecătorești [3]) și în tot cursul procesului, *en tout état de cause*, dice textul francez, adecă până la închiderea desbaterilor [4]), chiar în urma propunerei a altor mijloace de aparare [5]), și pentru prima oară în apel [6]).

---

[1]) C. Toulouse. Sirey, 89. 2. 41. T. Huc, VIII, 358. Baudry, II, 1313. Pand. fr. v° *cit.*, 77. Cpr. art. 471 (433 vechiŭ) din proced. civ. germană.

[2]) T. Huc, VIII, 358. Répert. Dalloz, *Supplément*, *Oblig.*, 2177. Pand. fr., v° *cit.*, 97. C. Riom. D. P. 86. 2. 199.

Judec. comunale.

[3]) Jurămêntul decisoriu poate fi deferit chiar înaintea judecătoriilor comunale. Trib. Tutova. *Dreptul* din 1885, No. 48.

[4]) Demolombe, XXX, 613. Aubry et Rau, VIII, § 753, p. 190. Larombière, V, art. 1360, No. 4. Pand. fr., v° *cit.*, 253 urm. Laurent, XX, 255. — Jurămêntul n'ar putea însă fi deferit în urma conclusiilor minist. public, în casurile în care procurorul are cuvêntul (L. din 29 oct. 1877 și art. 81 Pr. civ.), nici în urma unei amânări pentru pronunțarea hotărîrei. Pand. fr., v° *cit.*, 262, 264. Demolombe, XXX, 613. Cas. rom. Bulet. 1869, p. 507.—Dacă jurămêntul a fost, sau nu, propus în timpul desbaterilor, aceasta este o chestie de fapt care scapă de controlul casației. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1897, p. 20.

[5]) Baudry, II, 1316. Aubry et Rau, VIII, § 753, p. 190. In privința jurămêntului deferit prin conclusiĭ subsidiare, vedi *suprà*, p. 371, text și nota 4.

[6]) Pothier, II, 913. Pand. fr., v° *cit.*, 258, 268. Baudry, II, 1316. T. Huc, VIII, 361. Demolombe, XXX, 612. Bonnier. 414. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 2179. Laurent, XX, 255. Aubry et Rau, *loco suprà cit.*

El nu poate însă fi deferit înaintea Curţei de casaţie, care nu discută chestiile de fapt, ci numai punctele de drept [1]).

Curtea de casaţie a decis că jurămêntul nu poate fi deferit într'o contestaţie la urmărire ce s'ar face în contra unei sentinţe definitive [2]); însă această soluţie ni se pare prea absolută. Presupunênd, în adevĕr, că după ce am fost condamnat la o sumă de bani prin o sentinţă definitivă, am executat hotărîrea, plătind ceea ce datoream, fără însă a lua chitanţă de la creditor, sau fără a nimici formula executorie, şi că creditorul mĕ urmăreşte din nou pentru aceiaş sumă, în baza acelei hotărîri: în asemenea caz, nu vĕd pentru ce n'aş putea deferi jurămêntul creditorului pentru a dovedi faptul plăţei. Curtea de casaţie respunde că art. 1210 nu permite deferirea jurămêntului *de cât în cursul procesului*, însă şi contestaţia la urmărire tot proces este. Imprejurarea că legiuitorul prevede ceea ce se întâmplă mai adesea-ori, adecă deferirea jurămêntului în procesele de fond, nu exclude posibilitatea jurămêntului în cele-lalte procese, care se pot ivi cu ocasia aducerei la îndeplinire a unei sentinţe definitive. Jurămêntul decisoriu poate fi dat *în ori ce soiŭ de contestaţii*, ḑice art. 1208. Contestaţie la urmărire. Controversă.

Puterea judecătorului în ceea ce priveşte admiterea sau respingerea jurămêntului decisoriu.

Jurămêntul fiind un drept pentru partea care 'l deferă, judecătorul nu poate s'o lipsească de acest drept.

Aceasta nu însĕmnează însă că ori ce jurămênt trebue să fie numai de cât admis, pentru că judecătorul este în drept de a examina şi de a decide dacă acel care 'l deferă, ca şi acel căruia el este deferit, au capacitatea necesară cerută de lege; dacă el se referă la nişte fapte decisive şi de natură a curma pricina [3]): dacă natura contestaţiunei permite sau nu deferirea unui asemenea jurămênt [4]); dacă faptele sunt personale aceluia căruia jurămêntul este deferit [5]), etc.

---

[1]) Veḑi autorii citaţi în nota precedentă şi în Pand. fr., v° *cit.*, 272.
[2]) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1881, p. 654, 655.
[3]) Veḑi *suprà*, p. 371.
[4]) Veḑi *suprà*, p. 365 urm., 370 urm.
[5]) Veḑi *suprà*, p. 372.

Judecătorul nu va admite deci jurămêntul de cât atunci când el va întruni toate condițiile cerute de lege[1]).

Casurile în care judecătorul poate respinge jurămêntul.

Astfel, nu mai remâne nici o îndoeală că el va respinge jurămêntul care ar fi deferit unui incapabil[2]), unui absent, care se găsește în imposibilitate de a'l primi sau de a'l refusa[3]); când faptul asupra căruia el este deferit nu presintă nici un interes în causă[4]); când nu este personal, concludent și pertinent[5]); când el este deferit în termeni complexi[6]); când faptele asupra cărora el este propus sunt dovedite prin acte publice[7]); când el se deferă asupra unui punct necontestat în causă[8]); când el n'a fost formulat spre a se vedea dacă este concludent și pertinent în causă[9]); când partea care deferă jurămêntul

---

1) Cpr. Laurent, XX, 260. Pand. fr., *Délation de serment*. 273.

2) Pand. fr., v° *cit.*, 274. C. Liège. *Pas. belge*, 73. 2. 52.

3) Pand. fr., v° *cit.*, 276. C. Douai. Sirey, 31. 2. 341.

4) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1876, p. 93. Bulet. 1879, p. 361. Bulet. 1880, p. 35.

5) Cas. rom. Bulet. 1874, p. 256. Bulet. 1876, p. 15. Bulet. 1881, p. 20. Bulet. 1882, p. 696. Cas. fr. D. P. 98. 1. 391. Pand. fr., v° *cit.*, 283, și decisiile citate acolo.

Chestie de fapt.

Chestia de a se ști dacă jurămêntul este sau nu concludent, pertinent sau decisiv în causă, e lasată la suverana apreciare a instanțelor de fond. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1890, p. 631. Bulet. S-a II, 1892, p. 622. Bulet. S-a I și II, 1895, p. 141 și 350. Bulet, S-a 1, 1896, p. 1616. Bulet. S-a 1, 1897, p. 1055. Cas. fr. D. P. 90. 1. 23. Sirey, 90. 1. 112. Pand. fr., v° *cit.*, 292.—Aceiaș soluție este admisă în privința chestiunei de a se ști dacă faptele asupra cărora jurămêntul este deferit sunt, sau nu, personale aceluia căruia el este deferit. Vedi *suprà*, p. 372, text și nota 2.—Decisiile instanțelor de fond sunt însă controlate de Curtea de casație de câte ori ele au violat sau au aplicat în mod greșit o disposiție legală. Aubry et Rau, VIII, § 753, p. 188. Demolombe, XXX, 611. Pand. fr., *loco cit.* Larombière, V, art. 1359, No. 15.

6) Trib. Luxemburg. D. P. 94. 2. 84. Cpr. Laurent, XX, 253.

Art. 288, 291, 446 Pr. germ.

7) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1878, p. 51. „Jurămêntul nu va putea fi deferit, dice art. 446 (411 vechiŭ) din proced. germană, asupra unui fapt (*über ein Tahtsache*), pe care tribunalul îl consideră ca dovedit în sens contrar“. Cpr. și art. 288, 291 (261 și 264 vechi) din acelaș Cod, după care faptele notoriĭ n'au nevoe de a fi dovedite. Vedi și *suprà*, p. 104 urm.

8) Cas. rom. Bulet. 1868, p. 113. Vedi și *suprà*, p. 105.

9) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1879, p. 607. Bulet. 1884, p. 885. C. Bucureşti. *C. judiciar* din 1901, No. 42 și 48. —*Contrà*.

cere amânarea procesului pentru un alt termen spre a'l formula, cerere pe care judecătorul fondului o poate respinge, fără ca hotărîrea sa să cadă sub controlul Curţei de casaţie [1]; când judecătorii vor aprecia că jurământul a fost dat din vădită rea credinţă, într'un spirit de rĕutate şi vexaţiune (art. 237 § 2 Pr. civ.) [2], etc. Judecătorii nu vor usa însă de această ultimă disposiţie de cât cu mare prudenţă. Art. 237 Pr. civ.

Judecătorii n'ar putea însă, fără a viola legea, să respingă un jurământ concludent şi pertinent în causă, sub cuvênt că alegaţiunile reclamantului n'ar fi de credut [3], sau că ei 'şi ar fi format convingerea din alte probe şi

---

Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1875, p. 245. Vedi şi *suprà*, p. 371, text şi nota 5.

1) Cas. rom. Bulet. S-a I, 1892, p. 339.

2) Această inovaţiune a legiuitorului din 1900, admite părerea susţinută în doctrină de Larombière (V, art. 1361, No. 7) şi de Aubry et Rau (VIII, § 753, p. 192) şi se întemeiează pe maxima: *Malitiis hominum non est indulgendum* (L. 38, § 1, *in medio*, Dig., *De rei vindicatione*, 6, 1). Sub procedura veche, chestiunea era controversată, însă jurisprudenţa franceză se pronunţă tot în acest sens. V. *La Loi* din 9 iunie 1899 şi *C. judiciar* din 1900, No. 45. *Pand. Périod.* 1900. 1. 307. Am susţinut altă dată părerea contrară (v. tr. nostru în limba franceză, p. 429 şi *C. judiciar* din 1900, No. 45), contestând judecătorului facultatea de a respinge jurământul concludent şi pertinent, sub cuvênt că ar fi deferit din spirit de rĕutate şi vexaţiune, pentru că jurământul este un drept sacru al apărărei, soluţiune care, de altmintrele, este admisă de marea majoritate a doctrinei (v. Laurent, XX, 261; T. Huc, VIII, 360; Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 884, p. 131, ed. a 2-a; Demolombe, XXX, 615; Demante, V, 337 bis V: Bonnier, 413; Marcadé, V, art. 1358, urm., No. 2), şi care a fost consacrată şi de Curtea noastră supremă (*Dreptul* din 1881, No. 4); însă am fost combătut în această privinţă de amicul nostru D. G. Maxim (*Comisiuni rogatorii*, etc., Iaşi, 1899, p. 23 urm.) şi de regretatul nostru coleg de la Casaţie, Alex. Dégré (*Dreptul* din 1890, No. 21 şi *Scrieri juridice*, I, p. 373 urm.), care mai întâi susţinuse contrarul (*Dreptul* din 1881, No. 37 şi *Scrieri juridice*, I, p. 384). Acum nici o discuţie nu mai e posibilă, căci art. 237 din Pr. civ. a curmat controversa, însă nu în sensul dorit şi susţinut de noi. Jurământ vexator. Art. 237, § 2 Pr. civ.

3) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1886, p. 183. Laurent, XX, 258.— *Contrà*. Cas. fr. D. P. 59. 1. 155. C. Bastia. D. P. 64. 2. 88. Sirey, 64. 2. 189.

documente ale causei, afară de casul când s'ar decide că jurămêntul este vexator; căci utilitatea sau inutilitatea jurămêntului se apreciază de părţi, ear nu de judecător, şi ori care ar fi documentele produse de una din părţi, ele pot în tot-deauna fi combătute prin jurămênt, destul ca el să fie concludent şi să curme litigiul. Judecătorii nu'l pot deci respinge ca inutil [1]). Aceasta resultă din principiul cunoscut că jurămêntul poate fi deferit în contra sau peste conţinutul actelor, independent de ori ce probă scrisă (art. 1210) [2]).

Casul în care jurămêntul este rĕu formulat.

Dacă deferirea jurămêntului este regulat făcută, judecătorii n'ar putea să'l respingă, sub cuvênt că el este rĕu formulat, afară de casul când această formulă ar da loc la ambiguitate sau amfibologie, pentru că, în asemenea caz, el n'ar curma litigiul [3]).

S'a decis chiar că judecătorii au facultatea de a modifica un jurămênt decisoriu, dându'i o formulă precisă şi concludentă [4]); însă această soluţie este foarte contestabilă, pentru că jurămêntul trebue să fie formulat de părţi, ear nu de justiţie. Tot ce se poate ḑice este că judecătorii vor putea elimina din jurămênt ceea ce n'ar fi concludent şi personal părţei căreia el se deferă.

Procedura deferirei jurămêntului decisoriu (Art. 237—246 Pr. civ.).

Art. 237 Pr. civ.

După ce partea a formulat jurămêntul pe timbrul legal [5]), judecătorii determină prin încheierea lor faptele care

---

Respingerea jurămêntului ca inutil. Controversă.

1) Cas. rom. *C. judiciar* din 1894, No. 44. Bulet. S-a 1, 1894, p. 1091. Laurent, *loco cit.* Demante, V, 337 bis V. Demolombe, XXX, 614. Baudry, II, 1316. Pand. fr., *Délation de serment*, 315. Garssonnet, *Pr. civ.*, II, p. 598, § 357 (ed. 1). —*Contrà.* C. Paris. *Pand. Périod.* 1900. 2. 279 şi *La Loi* din 9 iunie 1899, No. 133. Cas. fr. Sirey, 94. 1. 16. D. P. 94. 1. 108. *Pand. Périod.* 94. 1. 77. D. P. 1900. 1. 462. *Pand. Périod.*, 1901. 1. 525 şi 543. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1873, p. 214 şi decisia No. 203 din 1873 (nepublicată). Veḑi şi decisiile citate în Pand. fr., v° *cit.*, 295.

2) Veḑi *suprà*, p. 364.

3) Pand. fr., *Délation de serment*, 325 urm., şi decisiile citate acolo.

4) Veḑi decisiile citate în Pand. fr., v° *cit.*, 328 urm. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 603, § 358 (ed. 1).

L. timb. din 1900.

5) In privinţa jurămintelor deferite sau referite la judecăto-

fac obiectul lui (art. 237, § 1 Pr. civ.)[1]. Această formalitate este prescrisă sub pedeapsă de nulitate, de şi legea n'o spune anume, pentru că art. 735, § ultim Pr. civ. nu se aplică la hotărîri[2].

Jurămêntul se face în audienţa în care a fost admis, pentru a se înlătura ori ce amânare şi străgănire (art. 239 Pr. civ.).

Art. 239 Pr. civ. Deoseb. între procedura nouă şi acea veche. Critica disposiţiei celei nuoi.

După procedura cea veche, jurămêntul se făcea în şedinţa următoare, afară de casurile în care împrejurările cereau ca el să se sevêrşească îndată, împrejurări care se apreciau în mod suveran de judecătorii fondului[3]. Scopul acestei disposiţii, foarte nemerită, era de a se da părţei un termen spre a se gândi dacă trebue să jure, sau nu. Jurămêntul fiind, în adevĕr, un act grav, este bine că partea să nu să pripească şi să aibă macar câte-va ḑile de gândire; căci mulţi care în focul şi animositatea desbate-

riile de ocoale sau în apel, ori în recurs, înaintea tribunalelor, de şi legea nu vorbeşte de recurs, ci numai de apel, timbrul este de *doi* lei (art. 20, § 16 L. timbr. din 24 fevr. 1900); ear în privinţa acelor deferite la tribunale şi Curţi de apel, timbrul este de *douĕḑeci şi cinci lei* (art. 25, § 2 aceiaş lege). Cu taxe atât de exagerate, justiţia a ajuns a nu mai fi la îndămână de cât acelor bogaţi, sau atunci trebue să'ţi scoţi hrana din gură pentru ca să poţi plăti taxele fiscului!

1) Curtea de casaţie a decis, însă fără cuvênt, că legea necerênd ca jurămêntul să fie scris şi subscris de partea care'l deferă, el poate fi propus şi în mod verbal, judecătorii fiind datori a determina prin încheierea lor, conform art. 237 Pr. civ., punctele asupra cărora el urmează a fi prestat. — In ori ce caz, chiar dacă s'ar admite că jurămêntul trebue să fie scris şi semnat de partea care'l deferă, instanţa de fond nu poate, fără a comite un exces de putere, să respingă de la sine jurămêntul deferit pentru lipsa semnăturei, când partea protivnică n'a cerut aceasta, ci s'a marginit a'l discuta din punctul de vedere al formalităţilor ce trebuiau observate pentru complectarea capacităţei părţei care l'a deferit. Veḑi Cas. rom. *Dreptul* din 1898, No. 14 şi Bulet. Cas. S-a 1, anul 1898, p. 46 urm. Veḑi şi Bul. S-a I, 1875, p. 245. — *Contrà*. C. Craiova (decisie casată). *Dreptul* din 1896, No. 79.

2) Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 601, § 358 (ed. 1-a). Pand. fr., *Délation de serment*, 355. Boitard, Colmet-Daage et Glasson, *Pr. civ.*, I, 254, p. 278 (ed. a 15-a). Demolombe, XXX, 647.

3) Cpr. Cas. rom. S-a 1. *C. judiciar* din 1900, No. 37 (decisie pronunţată în unire cu conclusiile noastre).

rilor ar fi dispuşi să jure în ḑiua când jurămêntul le este deferit, pot mai târḑiu să'şi ieie de samă. Pentru ce dar să facem o presiune asupra conştiinţei părţei şi să nu'i lăsăm mai bine timpul ca să se gândească?... S'ar părea că legiuitorul nou a voit să încurajeze sperjurul [1]).

Art. 238 Pr. civ.

Mai înainte de a se sevêrşi jurămêntul, presidentul, în şedinţă publică [2]), va arata părţei faptele asupra cărora el are să jure, şi'i va aduce aminte pedepsele în contra sperjurilor (art. 238 Pr. civ.).

Formula jurămêntului. Art. 240 Pr. civ.

Jurămêntul se va sevêrşi în modul următor: Cel ce are să jure va pune mâna pe cruce, presidentul va ḑice şi el va spune după dênsul următoarele cuvinte: „Jur pe sfânta cruce şi înaintea lui D-zeu, *care ştie toate*, de a spune adevĕrul şi nimic alt de cât adevĕrul, asupra faptelor auḑite, în privinţa cărora partea protivnică îmi cere mărturisirea“. După ce partea va fi făcut acest jurămênt, presidentul va adăoga: „D-zeu, *care ştie toate*, martor de jurămêntul ce ai făcut, să te pedepsească dacă nu vei spune adevĕrul. Vei şti că legea penală pedepseşte pe acel ce jură pe nedrept“ [3]). (Art. 240 Pr. civ.).

Cuvintele prin care Bellot apără vechia disposiţie a art. 239 Pr. civ.

1) Transcrim aci cuvintele lui Bellot, autorul procedurei genoveze, din care în mare parte este luată procedura noastră, prin care acest autor apără vechea disposiţie a art. 239, pe care legea nouă a modificat-o fără nici un cuvênt: *„Le serment, à moins qu'il n'y ait urgence, ne sera point prêté à la même audience. On appelle la partie à la réflexion. On ne la place point brusquement entre sa conscience et la crainte de rétracter des assertions précédentes. La précipitation, le sentiment d'une fausse honte, ont causé plus de parjures que l'intérêt même“.* (Bellot, *Loi de la pr. civ. du canton de Genève*, p. 76, ed. a 3-a., 1870). Dacă Ministrul, care a elaborat noua procedură civilă, s'ar fi pătruns de adevĕrul acestor cuvinte, poate că ar fi lasat textul art. 239 nemodificat.

2) Altă dată, jurămêntul se făcea în biserică faţă de 12 jurători. Veḑi mai multe hrisoave în *Uricariul*, t. 25, p. 15 şi 35. Veḑi şi Codul Caragea, partea VI, capit. 2, § 33.

3) Ultimul paragraf al textului s'a adaos în Senat pe cale de amendament, pentru a se pune în concordanţă cu jurămêntul pe care îl prestează marturii (art. 196 Pr. civ.).

Formula jurămêntului în cant. Vaud (Elveţia).

In cantonul Vaud (Elveţia), solemnitatea jurămêntului este mult mai mare. Presidentul adresează acelui care urmează a presta jurămêntul următoarele cuvinte: „In acest act însemnat şi solemn, te îndemn a lua bine seama la consecinţele ce el poate să atragă asupra capului d-tale. Făgădueşti de a spune adevĕrul în numele lui D-zeu şi înain-

Menţiunea în procesul verbal că jurământul a fost prestat conform art. 240 Pr. civ. este suficientă, cu toate că procesul verbal n'ar constata termenii sacramentali în care jurământul trebue să fie prestat[1]). Dacă însă procesul verbal constată pur şi simplu că jurământul a fost prestat *conform legei*, fără a se viza art. 240, decisia este casabilă[2]). Menţiunea ce trebue să cuprindă procesul verbal.

Jurământul se va presta în limba română. Dacă însă persoana care urmează a'l presta nu ştie româneşte, el va fi prestat în limba străină, după traducerea unui interpret jurat[3]). Prest. jurământului în limba română.

Dacă, în urma prestărei jurământului, se dovedeşte că acel care l'a prestat nu înţelege româneşte, jurământul nu va putea fi invocat ca motiv de casare, de câte ori acest mijloc n'a fost propus la instanţa de fond[4]).

Formula jurământului poate fi modificată de judecător, potrivit religiunei părţei (art. 241' Pr. civ.). Art. 241 Pr. civ.

---

tea lui D-zeu. Gândeşte-te bine la mărimea crimei ce comite acel care jură falş şi la nenorocirile la care el se expune. Trădând adevěrul, denaturându-l sau macar ascundêndu-l, nu numai că comiţi o nedreptate strigătoare către aproapele d-tale, dar încă înşeli justiţia, atrăgênd asupra d-tale infamia publică şi rigoarea legilor penale. Pierdi pentru tot-deauna odihna împăciuitoare a sufletului şi a conştiinţei şi te expui la mustrările de cuget cele mai cumplite. In fine, ceea ce este şi mai grozav de gândit, atragi asupra capului d-tale urgia judecătorului suprem, care pedepseşte dincolo pe cei răi. Ce folos vremelnic ar putea să răsplătească atâtea răle îngrozitoare ?... Nu mě îndoesc, deci, că n'ai să-ţi îndeplineşti datoria ce-ţi impune jurământul ce ai să prestezi, cu dreptate, sinceritate şi o deplină curăţenie de inimă". In urma acestor cuvinte, presidentul pronunţă formula următoare, judecătorii stând în picioare: „Juri de a spune adevěrul şi nimic de cât adevěrul; juri în numele lui D-zeu, aşa cum doreşti ca el să te asiste în ultimele momente". Partea rěspunde: „Jur". — Art. 480 (442 vechiŭ) din procedura civ. germană şi art. 226 din procedura civ. italiană voesc de asemenea ca judecătorul să aducă aminte acelui care este chemat a presta jurământul, însemnătatea şi gravitatea morală a actului. Art. 480 Pr. germ. şi 226 Pr. civ. italiană.

1) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1892, p. 765.

2) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1893, p. 580.—Vedi însă C. Bucureşti. *Dreptul* din 1884, No. 76, p. 614.

3) Cpr. Garsonnet, *op. cit.*, II, p. 602, 603, § 358 (ed. 1-a). Pentru muţi, formula jurământului va fi scrisă. Garsonnet, *op.* şi *loco cit.* Juräm. muţilor.

4) Cas. rom. Bulet. S-a II, anul 1874, p. 374.

Jurămêntul more judaico Controversă.

Astfel, dacă partea căreia jurămêntul este deferit aparține religiei mosaice, i se poate dà jurămênt *more judaico*, spre a fi prestat afară din ședință, la sinagogă, după ritul obicinuit și prevĕdut în vechiul Cod judiciar al Moldovei [1]. Curtea din Iași are, în această privință, o

[1]) Vedi anaforaua Minist. dreptăței din 1844, iunie în 13, întărită de Mihail Sturdza, publicată în colecția Pastia (Codul judiciar al tribun. din Moldova, ed. din 1862), partea 1, p. 518 urm. Nu vom reproduce aici formula jurămêntului *more judaico*, pentru că ea este destul de cunoscută. Persoanele care n'ar avea la îndămână Colecția de deslegări a tribun. din Moldova, vor găsi această formulă tradusă în tratatul nostru în limba franceză, p. 436, nota 2, și în Cursul de proced. civilă a D-lui G. Tocilescu, II, p. 518 urm. Vom reproduce însă o altă formulă mai blăjină, așa precum a stabilit-o o decisie a Curței din Colmar din 10 fevr. 1809, pe care ne-o arată un jurisconsult israelit, Edmond Benoit-Lévy, în monografia sa, *Étude historique et juridique sur le serment more judaico* (Paris, 1881), p. 4.

Formula jurămêntului more judaico în alte țări.

„Vom expune de îndată formula jurămêntului more judaico, astfel cum ea a fost stabilită prin o decisie a Curței din Colmar din 10 fevruar 1809, dice acest jurisconsult, care este advocat pe lângă Curtea din Paris și prim-redactor al diarului „Courrier des tribunaux“, prin urmare, un om competent asupra materiei. Această formulă pare a fi urmată de evrei de câte-ori ei se judecau cu un alt evreu. Ea a trecut în legislația Impăraților germani și mai în urmă în jurisprudența Consiliului suveran al Alsaciei.

„Dacă consultăm decretele împărătești relative la această materie, și apropiem disposițiile lor de acele ale Impăraților Sigismund și Carol al V-lea, din 12 august 1530, privitoare la privilegiile evreilor, de jurisprudența adoptată de Curtea apelativă din Brunswick-Luneburg, de regulamentele Camerei imperiale a Austriei de jos, de acele ale magistratului din Francfort din 7 dechembrie 1705 și celorlalte state germane, vedem că evreul căruia se deferă un jurămênt trebue să se presinte la sinagogă, întovărășit de dece evrei avênd acelaș sex, în vêrstă fie-care de cel puțin trei-spre-dece ani, și acolo, cu capul acoperit, cu fruntea și mânele legate cu *Tefelin* (cornul în care se găsesc scrise cele dece porunci), acoperit cu un *Taleth* (șalul care se pune pe umeri în timpul rugăciunilor) și cu *Arba confos* sau *Tsitsis* (canafurile de lână care atârnă de falon, și care trebue să fie în numêr de opt sau șapte), să se așeze dinaintea tabernaculului, de unde *safer Toira* este scoasă și dusă cu pompă pe *Almemor* (locul unde se cetește Toira și de unde se țin la ocasie predici), unde se vor ceti cuvintele

jurisprudență aproape nestrămutată, și în acest sens s'a pronunțat de mai multe ori și Curtea noastră supremă [1]).

privitoare la jurămênt. *Toira* va fi desfăcută, și evreul va întinde mâna sa pe a cincea carte a lui Moise, la stihul: „Nu vei lua numele D-zeului tèu în deșert". Rabinul îi va explica acest verset, și evreul va repeta formula următoare:

„Doamne Dumnezeule, creatorul cerului, a pământului și a tuturor lucrurilor, care ești și al meu și al tuturor acelor de față aici, invoc numele tèu sfênt în acest moment când este vorba de a spune adevěrul, și jur pe tine de a spune numai adevěrul. Jur prin urmare că ... Te rog deci, Doamne Dumnezeule, de a'mi veni în ajutor și de a confirma acest adevěr. Dar, dacă cu această ocasiune, voiŭ întrebuința vre-o fraudă, ascundênd adevěrul, să fiu în veci blăstemat, cuprins și nimicit de flăcările în care au dispărut Sodoma și Gomora; să fiu lovit de toate blăstemurile scrise în *Toira*. Eternul, care a creat frunzele, erburile și toate lucrurile, să nu'mi vie nici odată în ajutor și în sprijin în nici una din afacerile și nenorocirile mele. Dar dacă spun adevěrul și fac bine, *Adonaï* (ființa supremă) *) să'mi fie întru ajutor, și nimic mai mult, etc.".

Curtea de casație din Francia a sancționat această formulă, care nu este de cât o variantă a acelei admisă de tribunalele noastre, respingênd recursul contra unei decisiĭ a Curței din Colmar, din 8 iulie 1809, care ordonase ca jurămêntul să fie prestat în acești termeni. Cum remâne dar cu afirmația gratuită a unora din evrei că formula, întrebuințată în țara noastră în jurămintele *more judaico*, este o invențiune a Românilor spre a tortura pe acei cari nu împărtășesc credințele lor religioase? V. pentru mai multe detaliĭ, monografia noastră din *C. judiciar*, No. 85 (1901).

1) Vedi Bulet. Cas. Secțiĭ-unite, anul 1877, p. 437 urm. și *Dreptul* din 1878, No. 2. „Considerând, dice această din urmă decisie, că pentru a resolva cestiunea de a se ști dacă jurămêntul deferit unui evreu urmează a fi prestat *more judaico*, trebue a se cunoaște care este, după legea noastră, natura jurămêntului, adecă dacă el constitue un act pur civil, sau pur religios, ori mixt;

Jurisprud. C. de Casație în privința jurămêntului more judaico.

„Considerând că jurămêntul, așa precum este în mod sacramental prescris de Procedura civilă, întru cât cuprinde în prima sa parte invocațiunea lui D-zeu ca martor al adevěrului unei declarațiuni, și în a doua sa parte, imprecațiunea rostită de president, este un act religios; ear întru cât el constitue o probă în justiție, a cărei eficacitate este

*) *Adonaï*, în limba ebraică, este numele ce sf. scriptură dă lui D-zeu:

. . . . *Dieu m'apparut, je vis*
Adonaï vêtu de gloire et d'épouvante.

(Lamartine)

Cu toate acestea, un curent puternic, admis une-ori și de Curtea noastră supremă, voește ca Israeliții să presteze

---

garantată după art. 293 C. pen. prin închisoare, amendă și interdicțiune, jurământul este un act civil;

„Că odată admis ca constant că jurământul este un act *mixt*, legiuitorul prin art. 240 Pr. civ. a prescris regulele și formula sa când s'ar deferi unui creștin; ear prin art. 196 și 241 din aceiaș Procedură, a dispus, pentru casul când el s'ar deferi unui necreștin, ca formula sa să se poată modifica, după cum prescrie religiunea acestuia;

„Considerând astfel că eficacitatea unui atare apel la conștiința uneia din părțile litigante, în respectul caracterului sĕu religios, reșede pentru partea cea mare a lumei în formele exterioare mai ales ale cultului celui ce'l presteazà;

„Că drept aceea, legiuitorul a prescris, în art. 240 Pr. civ., ca jurământul să se facă cu mâna pe cruce, și partea care'l face să dică în acelaș timp: „Jur pe sf. Cruce, etc., sau jur înaintea lui D-zeu, etc.“; că art. 196 și 241 Pr. civ. prevĕdênd pentru cei de rit necreștin posibilitatea de a se modifica acea formă, după cum prescrie religiunea lor, a avut îndoitul scop: 1° de a respecta libertatea lor de conștiință, nesilindu-i să recunoască alte adevĕruri religioase sau alte forme exterioare de cât acele ale cultului lor; și 2° de a conserva jurământului deplina eficacitate morală în modul cel mai independent de diversitatea credinței religioase a părților în litigiŭ;

„Că astfel, de oare ce, spre a conserva jurământului toată puterea sa asupra conștiinței, legiuitorul a găsit de cuviință de a adopta forme exterioare și vorbe specialmente aplicabile la creștini, ca compunênd marea majoritate a justițiabililor; apoi aceleașĭ vorbe nu se pot aplica și la cei de rit necreștin, întru cât ele n'ar fi conform religiunei lor:

„Că, deosebit de aceasta, considerațiuni de înaltă justiție de a crea pentru toți justițiabiliĭ, ori care ar fi ritul lor, o posițiune egal identică și egal asigurătoare înaintea legei, nu poate fi înlăturată în interpretarea textelor legei;

„Că tocmai aceasta s'ar întâmpla în sistemul contrar, după care luându-se art. 241 Pr. civ. după litera sa și făcêndu-se o arbitrară abstracțiune de art. 196 Pr. civ., s'ar admite cei de rituri necreștine la favoarea de a fi scutiți de formele și vorbele care leagă specialmente pe creștini, fără să fie, pe de altă parte, supuși la îndeplinirea celor ce'i pot lega specialmente pe dênșiĭ, după prescripțiile religiunei lor; de oare ce diferența, chiar mică în aparență, asupra unei solemnități, care se consideră capitală de către cel chemat a o îndeplini, poate să implice restricțiuni mentale din partea sa și să înlesnească jurămintele minciunoase, etc“.

O altă decisie a Curței de casație, dată tot în Secțiuni

jurământul în pretoriul justiţiei, cu mâna pe simbolul credinţei lor [1]), şi se dice chiar că actualul Ministru al jus-

---

unite, la 1884, admite aceiaş soluţie pentru următoarele motive:

»Considerând că jurământul *more judaico*, după usul de până acum, atât în ţară la noi *cât şi aiurea*, se presteazâ pe Biblie, specialmente la locul unde este dis: *să nu iei numele Domnului Dumnezeului tĕu in deşert*, cu solemnităţile cerute de ritul ebraic;

„Că formalităţile acestui jurământ, care consistă în nişte ceremonii imposant practicate în religia ebraică, trebue să fie săvêrşite în interiorul Sinagogei, înaintea Rabinului, *pentru cuvêntul că în ochii Israelitului şi după credinţa sa, nu poate să existe jurămênt adevarat de cât acela care este prestat după formele sacramentale ale religiunei sale;*

„Că formele exterioare ce se prescriu de legiuitor în art. 238—240 Pr. civ., pentru facerea jurământului de către un creştin, sunt eminamente esenţiale, ca unele ce tind a redeştepta, în toată vivacitatea sa, sentimentul religios în spirit şi a pune în privinţa unor fapte date conştiinţa în unire cu ştiinţa;

„Că tocmai pentru cuvêntul acesta, şi pentru a respecta libertatea de conştiinţă, s'a prevĕdut în art. 196 şi 241 posibilitatea pentru necreştini de a nu fi supuşi la un jurămênt oprit de religiunea lor, sau neconform cu ea;

„Că prima cerinţă a unei bune justiţii este de a se crea pentru toţi justiţiabilii, ori care ar fi ritul lor, o posiţiune egal identică şi asigurătoare înaintea legei, şi tocmai contrarul s'ar întâmpla dacă s'ar admite cei de rituri necreştine la favoarea de a fi dispensaţi de vre una din formele cerute de religiunea lor, etc.“ Bulet. Cas. Secţii-unite, anul 1884, p. 336 şi *Dreptul* din 1884, No. 47. In acelaş sens, Bulet. 1870, p. 346. Bulet. 1877, p. 24 şi 437. Cpr. şi Bulet. S-a 1, 1899, p. 793. Bulet. S-a II, 1895, p. 1125. C. Bucureşti şi Iaşi. *Dreptul* din 1883, No. 72; din 1885, No. 54 şi din 1886, No. 4. C. Iaşi (21 martie 1900). *C. judiciar* din 1900, No. 43 (cu adnotaţia noastră). Cpr. Merlin, *Quest. de droit*, t. VII, v° *Serment*, § 2, p. 465 urm. Répert. Palais, v° *Serment*, 303 urm. G. Tocilescu, *Pr. civ.*, II, p. 489 urm. C. Colmar (8 ianuar 1828). Répert. Dalloz, v° *Serment*, No. 25, nota 2, p. 11 urm.

[1]) „Considerând, dice Curtea supremă (14 ianuar 1875), că jurământul fiind atestarea divinităţei în sprijinul unei declaraţiuni, singura sa bază este credinţa în D-zeu, şi că această credinţă există în conştiinţa omului, independent de ori ce formă exterioară de cult; că, de şi prin art. 240 Pr. civ., se determină o formulă de jurămênt specială creştinilor, avênd legiuitorul în vedere marea majoritate a poporului român

tiției, Dl. C. Stoicescu, ar avea intențiunea de a modifica legea în acest sens, în actuala sesiune legislativă.

între care religia ortodoxă creştină este domnitoare: însă tot prin acest articol determinându-se persoana care'l administră, pe president, şi locul unde să se sěvêrşească, pretoriul tribunalului, după cum resultă din mai multe disposițiuni ale Procedurei (art. 238, 239, 240, 243 şi 244), a înțěles a'l sustrage de la ori-ce formă religioasă, constituindu'l un act cu desěvêrşire civil; că aceasta mai resultă încă şi din art. 241, care prescriind schimbarea formulei în casul când cel chemat a face jurămêntul va avea o religiune care'l opreşte a face un asemenea jurămênt, nu dispune nimic întru cât priveşte persoana ce'l administră şi locul unde trebue să se sěvêrşească, remănênd şi în asemenea caz a se pronunța tot de president şi a se sěvêrşi în pretoriul tribunalului, conform suscitatelor disposițiuni de lege; considerând că o asemenea interpretare a legei este conformă cu spiritul art. 21 din Constituție, care proclamă libertatea conştiinței şi a cultelor; considerând că, prin decisiunea atacată cu recurs, constatându-se că Curtea de apel a anulat jurămêntul depus de recurent înaintea tribunalului de Fălciu, pentru că n'a fost sěvêrşit *more judaico*, adecă în sinagogă şi conform ritului mosaic, a violat disposițiunile suscitatelor texte de lege, etc.“ (Vedi Bulet. S-a 1, 1875, p. 9 şi *Dreptul* din 1875, No. 49. In acelaş sens. Bul. 1869, p. 396. Bulet. 1870, p. 12. Bulet. 1891, p. 822, etc.). Tot în acest sens s'a pronunțat de mai multe ori şi Curtea de apel din Bucureşti. Eată considerentele unei decisiĭ din 22 august 1875: „Considerând că legiuitorul român, în nici un caz şi veri-care ar fi religiunea persoanei care e ținută să depue jurămêntul, n'a statuat ca dênsa să'l depună în templul credinței sale; că, din contra, din textul art. 240 Pr. civ. resultă într'un mod invederat că jurămêntul ce o parte deferă alteia sau acela pe care judecata îl dă unei părți, urmează să se efectueze dinaintea instanțelor judecătoreşti, ear nici cum în biserică, şi aceasta pentru că legiuitorul a dispus că partea când jură să pună mâna pe simbolul credinței sale, în pretoriŭ, în presența magistraților, şi să repete formula jurămêntului pronunțată de president, care în urmă va rosti asupra'i imprecațiunea dictată de ultimul paragraf al art. 240; considerând că legiuitorul, în vederea însemnătăței juridice ce a conferit jurămêntului şi ca să obțină de la cel ce'l presteazǎ o mărturisire sinceră, a voit ca dênsul să'l depună îndeplinind oare-care formalități: considerând că toate aceste formalități trebuesc îndeplinite cu o mare exactitate, căci prin executarea lor se tinde a se obținea cunoştința adevěrului: că, în acest scop, legiuitorul a voit ca partea care jură să aibă înaintea ei

Pentru moment, chestiunea este controversată, fiind că Dl. C. G. Dissescu n'a găsit cu cale să curme această controversă, lăsând casul la apreciarea tribunalelor [1]).

Chestiunea fiind foarte discutată, am credut interesant de a transcrie motivele care se dau pe de o parte şi pe de alta, pentru ca fie care să poată judeca unde este adevĕrul.

Dacă se admite pĕrerea, pe care noi o credem juridică [2]), că Israeliţii trebue să jure după ritul obicinuit şi prevĕdut în anaforaua Minist. dreptăţei de care am vorbit mai sus, şi care, ori cât s'ar dice, n'a fost abrogată

Certificarea îndeplinirei formalităţilor legale. Controversă.

simbolul credinţei sale şi să pună mâna pe dênsul; că presenţa şi pipăirea acestui obiect sacru vorbind conştiinţei sale, să'l facă a rosti adevĕrul; considerând că tablele lui Moise fiind simbolul credinţei Israeliţilor, ele trebuesc aduse în pretoriu pentru ca Salomon Bally să jure pe dênsele, conform art. 240 şi 241 Pr. civ.: pentru aceste motive, incuviinţează jurămêntul înaintea Curţei, pe tablele lui Moise, invitându-se pe rabin a aduce acele table". *Dreptul* din 1875, No. 52. Vedi şi *Dreptul* din acelaş an, No. 49. In acelaş sens C. Galatz, în majoritate. *C. judiciar* din 4 iunie 1900, No. 43 (cu adnotaţia noastră). Această din urmă decisie este însă aproape nemotivată, curtea mărginindu-se a afirma. Tot în acest sens se pronunţă şi regretatul Dim. C. Popescu. *Dreptul* din 1882, No. 83.

1) Vedi *Pr. civ.*, ed. of., p. 391 (desbaterile Senatului).

2) Dacă ne am oprit la această părere, este pentru a infiinţa o garanţie mai mult, căci Israeliţii nu se cred legaţi de cât prin acest jurămênt, şi aceasta n'o spunem noi, ci o spune atât Curtea noastră supremă (vedi *suprà*, p. 399, în notă) cât şi un autor care, în privinţa evreilor, nu poate fi bănuit de parţialitate. Eată, în adevĕr, cum se exprimă Laurent (XX, No. 224, p. 254). Reproducem însuş textul, ca să nu se creadă că am tradus în mod greşit: „*Les juifs talmudistes prêtent serment dans la synagogue, les mains sur les livres saints, avec les imprécations les plus horribles contre les parjures. Voilà le serment par excellence, tel que Pothier le définit: c'est le Dieu vengeur qui y préside....*" Va să dică n'am inventat noi acest jurămênt, de vreme ce el există şi în alte ţări. Vedi şi Fœlix-Demangeat, *Dr. international*, I, 248, p. 478. Vedi şi *suprà*, p. 396 urm., în notă. Şi mai departe (*loco cit.*), Laurent adaogă: „**Un juif ne se croit point lié par un serment prêté simplement avec invocation de la Divinité: il manquera à sa parole sans scrupule de conscience**". Vedi de acelaş autor, *Dr. internat.*, VIII, 63. Cpr. Gabriel, *Essai sur la nature des preuves* (ed. revĕdută de Solon, din 1824), No. 169, text şi nota 2.

Motivele care impun în ţara noastră jurămêntul more judaico.

prin nici un text de lege, trebue să decidem că îndeplinirea formalităților prescrise de sus-citata anafora urmează a fi certificată nu numai de rabin, dar și de judecătorul delegat care a asistat la prestarea jurămêntului, împreună cu grefierul sêu [1].

Chestie de fapt.

In ori ce caz, chestiunea de a se ști dacă solemnitățile prescrise de legea mosaică au fost sau nu observate se apreciează în mod suveran de judecătorii fondului, și această apreciare de fapt scapă de controlul Casației [2].

Jurisprudența franceză.

O decisie a Curței de casație din Francia (12 iunie 1810) [3]) pusese în principiu că jurămêntul, fiind un act prin esența sa religios, trebue în tot-deauna să fie prestat după ritul particular a acelui care'l prestează, și că, prin urmare, evreul chemat ca martor trebue să presteze jurămêntul cu mâna pe *coșer safer Toira*: însă această jurisprudență a fost mai în urmă părăsită în Francia [4]), unde solemnitatea jurămêntului consistă în a rădica mâna dreaptă în sus și a dice: „*Jur*“ [5]).

In cât privește jurămêntul preoților, mahometanilor și acelor cari profesează alte religii, vedi *suprà* p. 351 urm.

Art. 242 Pr. civ.

Jurămêntul se va sevêrși față cu partea protivnică, sau și în lipsa ei, dacă ea fiind legiuit chemată, nu vine la termenul hotărît (art. 242 Pr. civ.) [6]).

---

[1]) C. Iași. *Dreptul* din 1885, No. 54 și din 1886, No. 4. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1885, p. 411.—*Contrà*. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1899, p. 1243.

[2]) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1887, p. 518.—Hotărîrea care constată că jurămêntul deferit unui israelit a fost prestat *more judaico*, este îndestul de motivată. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1889, p. 793.

[3]) Vedi Pand. Chron., I, partea I, p. 107 și Répert. Dalloz, v° *Serment*, No. 25, nota 1.

[4]) Crp. Cas. fr. D. P. 70. 1. 199.

[5]) Cpr. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 602, § 358 (ed. 1-a) și III, § 886, p. 135 (ed. a 2-a).—Primul jurămênt pe care îl relatează vechiul Testament a fost astfel prestat de Avram: „*Levo manum meam ad Dominum excelsum, possessorem cœli et terræ*“. „Rădic mâna mea către Domnul D-zeul prea Inalt, stăpânitorul cerului și al pămêntului“. (Geneza, capit. IV, stih. 22). Cpr. G. Tocilescu, *Pr. civ.*, II, p. 483, nota 1.

[6]) Curtea de casație a decis că nu este valabil jurămêntul prestat de o parte, în lipsa adversarului sêu, dacă prestarea s'a facut mai înainte de oara fixată prin citația înmânată părților. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1890, p. 425.—Jură-

Jurămêntul trebue să fie prestat *în persoană* [1]) de acela căruia el este deferit, prestarea lui prin procurator, cum se practica sub vechia jurisprudență franceză, ne mai fiind admisă astădi [2]). Primirea jurămêntului se poate însă face prin procurator [3]), și consimțămêntul atât al părței cât și al procuratorului poate fi, în această privință, nu numai expres, dar și tacit [4]). Jurămêntul trebue să fie prestat în persoană.

După sevêrșirea jurămêntului, conform formelor mai sus arătate, judecata va primi declarația părței ce a jurat asupra cestiunilor ce i s'au pus. Declarațiile făcute în puterea jurămêntului se vor trece în procesul-verbal, care se va semna de president sau de acel ce'i ține locul, de grefier și de partea ce a jurat. Dacă partea nu poate sau nu voește să semneze, se va face mențiune despre aceasta în procesul-verbal (art. 244 Pr. civ.). Art. 244 Pr. civ.

Interpretarea respunsurilor date de partea care a sevêrșit jurămêntul este lasată la apreciarea suverană a instanțelor de fond [5]). Chestie de fapt.

Nevenirea părței căreia jurămêntul s'a deferit la diua și locul însemnat spre a'l prestá, *se va considera* ca refuz din partea'i de a primi să jure (art. 245 Pr. civ.). Textul actual este imperativ, pe când textul vechiŭ era faculta- Art. 245 Pr. civ.

---

mêntul n'ar fi însă nul, dacă în citația părței, nu se spunea că ea era chemată pentru a asista la prestarea lui. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1883, p. 661.

1) *„Il giuramento si presta* **in persona** *dalla parte chiamata a giurare“*, dice art. 226 din Codul de pr. civ. italian.—„Jurămêntul, ca mijloc de dovadă, nu poate fi prestat *prin procurator*“, dice art. 2520 din Codul portughez de la 1 iulie 1867. „Jurămêntul se presteează în persoană“, dice art. 478 (440 vechiŭ) din procedura germană. *„Der Eid muss in Person geleistet werden“*. Cpr. și art. 121 Pr. civ. fr. Vedi și Harmenopol, *De jurejurando*, I, 7, § 12, unde se dice: *„Neque advocatus neque procurator jurare cogitur“*. Dreptul străin.

2) Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 602, § 358 (ed. 1-a); III, p. 135, § 886 (ed. a 2-a). Alex. Degré, *Dreptul* din 1899, No. 71, p. 578 urm. Vedi de acelaș autor și *Scrieri juridice*, I, p. 382 urm. Pand. fr., *Délation de serment*, 396. Gabriel, *op. cit.*, No. 168. Demolombe, XXX, 646, și toți autorii.

3) Cas. rom. și Alex. Degré, *loco suprà cit.* Cpr. și Bulet. Cas. S-a 1, 1874 p. 194.

4) Laurent, XX. 263. Alex. Degré, *loco suprà cit.*

5) Cas. rom. Bulet. S-a II, 1892, p. 1012. Bulet. S-a 1, 1899, p. 965.

tiv pentru judecător; *se va putea considera* ca refuz, ḑicea vechiul text [1]).

Nereproducerea tuturor cuvintelor din formula jurămêntului.

Nu poate însă fi considerat ca un refuz de a jura faptul de a nu fi reprodus toate cuvintele din formula jurămêntului, dacă respunsul dat cuprinde afirmarea tuturor punctelor prevęḑute în el şi chiar dacă acest respuns ar cuprinde mai multe afirmaţiuni de cât însuş jurămêntul [2]).

Rĕspunsuri evasive. Refuz de a jura. Controversă.

In cât priveşte însă respunsurile evasive, care ar consista în a ḑice *nu ştiu* sau *nu'mi aduc aminte*, etc., ele ar constitui în genere un refuz de a jura [3]).

S'a decis de asemenea că faptul de a presta jurămêntul, care fusese dat pur şi simplu asupra existenţei unui contract de locaţiune, cu restricţia că asemenea contract a avut fiinţă, însă a fost resiliat, echivalează cu un refus de a presta acest jurămênt [4]);

Chestie de fapt.

In ori ce caz, chestiunea de a se şti dacă un jurămênt a fost prestat astfel cum a fost deferit, sau dacă respunsurile date conţin sau nu contradicţiĭ, ori o modificare a jurămêntului, este o chestie de fapt care se apreciază în mod suveran de judecătoriĭ fondului [5]).

Prestarea jurămêntului în apel.

Partea care a lipsit atunci când fusese chemată spre a presta jurămêntul, sau care fiind faţă, a refusat de a'l presta, poate ea să'l presteze în apel? Respunsul trebue, fără nici o îndoeală, să fie afirmativ, de câte ori partea 'şi a făcut reservele sale [6]).

Codul Caragea.

1) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1874, p. 195.—Dacă însă partea n'a venit, fiind anume împedicată de adversarul sĕu, jurămêntul nu se va considera ca refusat. Codul Caragea prevede că, în asemenea caz, jurămêntul se socoteşte ca prestat (art. 51, partea VI, capit. 2).

2) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1881, p. 578. Bulet. 1874, p. 373. —Veḑi însă Trib. Brive. D. P. 91. 2. 67.

3) C. Iaşi, Trib. Gorj şi Vâlcea. *Dreptul* din 1883, No. 1 şi din 1896, No. 69. *Dreptul* din 1897, No. 64. Trib. Roman. *Dreptul* din 1901, No. 60. Cas. fr. D. P. 53. 1. 73. D. P. 63. 1. 468. C. Dijon. D. P. 94. 2. 99. Laurent, XX, 269. T. Huc, VIII, 362. Pand. fr., *Délation de serment*, 444. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 603, 604, § 358 (ed. 1-a). Demolombe, XXX, 649 urm.—*Contrà*. C. Besançon. D. P. 56. 2. 86. Sirey, 56. 2. 95. Aubry et Rau, VIII, § 753, p. 195, nota 44.

4) Cpr. Trib. Brive. D. P. 91. 2. 67. Veḑi şi Baudry, II, 1322.

5) Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1890, p. 414. Bulet. 1892, p. 121. Veḑi şi *suprà*, p. 403, text şi nota 5.

6) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1883, p. 441 şi 833.

S'a decis chiar că partea care a lipsit de la prima instanță, sau care a refusat de a jura, fără a face nici o reservă, ar putea să presteze jurămêntul în apel, fără a dovedi că a fost împedicată de a'l presta în prima instanță [1]). **Casul când partea care a refusat de a jura nu'și a făcut nici o reservă. Controversă.**

A fortiori deci, partea care a lipsit de la prima instanță, va putea să presteze jurămêntul la Curte, justificând causa absenței sale [2]).

Vechiul Cod de procedură civilă austriac din 1782 [3]) (art. 297) considera jurămêntul ca prestat, dacă acela căruia el se deferise, fusese impedicat de a'l presta prin moarte sau alt accident. Ce trebue să decidem în legislația noastră? Curtea din Iași a decis că, de câte ori o parte refusă prestarea jurămêntului, care, în apel, este considerat ca concludent, însă nu se poate presta, pentru că partea a murit în cursul procesului, instanțele judecătorești sunt în drept a da câștig de causă aceluia care'l deferise, fiind că, în asemenea caz, reclamantul a fost lipsit de beneficiul acestei probe prin faptul părței căreia se dăduse jurămêntul [4]). Această decisie a fost însă cu drept cuvênt casată, pentru că, dacă, în specie, jurămêntul n'a fost prestat, aceasta nu este din culpa pârîtului, care era în drept să conteste legitimitatea lui, ci din causa morței sale, care este un caz neprevědut și de forță majoră [5]). **Casul când acela căruia jurămêntul era deferit a fost împedicat de a'l presta. Controversă.**

---

[1]) Cas. rom. Bulet. 1879, p. 915. Bulet. 1880, p. 273. Bulet. 1885, p. 479. Bulet. S-a II, 1890, p. 1452. Bulet, 1891, p. 184 și 822. *Dreptul* din 1896, No. 22. Bulet. 1896, p. 203. Bulet. 1897, p. 297. Bulet. S-a 1, 1899, p. 270. C. București și Trib. Jalomitza. *Dreptul* din 1882, No. 65; din 1883, No. 72 și din 1886, No. 4.—*Contrà*. Cas. rom. și Trib. Dolj. Bulet. 1877, p. 183 și *Dreptul* din 1894, No. 55. C. București. *C. judiciar* din 1895, No. 9.

[2]) Cas. rom. *Dreptul* din 1895, No. 34. Bulet. S-a 1, 1895, p. 119. *C. judiciar* din 1895, No. 16.

[3]) Această procedură, care nu mai corespundea de mult cerințelor timpurilor moderne, a fost abrogată în 1895 și înlocuită prin alta *(Gesetz vom 1 aug. 1895 über das gerichtlike Verfahren in bürgerlichen Rechtsstreitigkeiten* (*Civilprocessordnung*). **Noul Cod. de proced. austriac.**

[4]) *Dreptul* din 1884, No. 19.

[5]) *Dreptul* din 1884, No. 57 și Bulet. S-a 1, 1884, p. 421. Vedi și Cas. rom. (19 noembrie 1899). Bulet. S-a 1, 1899, p. 1251 (decisie pronunțată în unire cu conclusiile noastre).

După un alt sistem, jurămêntul se consideră ca prestat, dacă acel, căruia el fusese deferit, n'a manifestat o intenţie contrară [1]); însă şi această soluţie este inadmisibilă, pentru că partea ar fi putut foarte bine la urma urmei să nu'l presteze.

Jurămêntul nefiind deci, în asemenea caz, considerat nici ca prestat [2]), nici ca refusat, părţile sunt puse în starea în care erau mai înainte de deferirea lui [3]); acel care'l deferise poate însă să defere jurămêntul de credulitate moştenitorilor adversarului sĕu defunct (art. 1906) [4]).

Cpr. C. Limoges, Sirey, 40, 2. 23. Demolombe, XXX, 639 urm. Pand. fr., *Délation de serment*, 453 urm. Larombière, V, art. 1364, No. 7.

1) C. Douai şi Aix. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 5307, notele 2 şi 3. Toullier D. V, partea II, 385.

2) In adevĕr, deferind jurămêntul adversarului meu, ḑice foarte bine Alex. Degré (*Scr. juridice*, I, p. 381 şi *Dreptul* din 1890, No. 21, p. 167, colona 1), declar prin aceasta că renunţ la cererea sau excepţiunea mea, dacă dînsul va jura, *ear nu dacă va promite numai de a jura.* Cpr. L. 12, Pr., Cod., *De rebus creditis et jurejurando*, 4, 1.

Jurămêntul numai atunci ar putea fi considerat ca prestat, când acela, căruia el a fost deferit, a murit fără a'l presta, această prestare fiind împedicată prin dolul aceluia care'l deferise. In adevĕr, prestarea jurămêntului fiind îndeplinirea transacţiunei propuse (veḑi *infrà*, p. 411), condiţia se consideră ca îndeplinită, de câte ori debitorul, obligat sub această condiţie, a împedicat îndeplinirea ei (art. 1014). Cpr. Larombière, V, art. 1364, No. 7. Toullier D., V, partea II, 385. Bonnier, 425, *in fine.* Alex. Degré, *loco cit.* Demolombe, XXX, 642.

Art. 471 Pr. germană.

3) „De câte ori acela care trebue să presteze jurămêntul a murit, sau a devenit incapabil de a'l presta, sau a încetat de a fi representant legal, ḑice art. 471 (433 vechiŭ) din procedura germană, ambele părţi sunt libere de a exercita, relativ la dovada ce ele urmează a face, toate drepturile ce ele aveau înaintea deferirei jurămêntului. Aceiaş soluţie va fi admisă de câte ori, în urma unei condemnaţiuni penale, jurămêntul deferit sau referit va fi fost retractat".

4) Pand. fr., v° *cit.*, 460. Bonnier, 425. Laurent, XX, 271. Aubry et Rau, VIII, § 753, p. 195. Marcadé, V, art. 1361—1364, No. 2, p. 234. Larombière, V, art. 1364, No. 7 şi 8. Demolombe, XXX, 641. Baudry, II, 1311, *in fine.* T. Huc, VIII, 366, *in fine.* Demante, V, 340 bis. C. Caen. Sirey, 46. 2. 499. C. Chambéry. Sirey, 79, 2. 300. Această din urmă decisie este intervenită cu ocasia unui jurămênt supletoriu,

Art. 235, 243 Pr. civ.

Jurămêntul se poate presta și la domiciliul părței, dacă ea arată o causă legitimă de împedicare. In acest scop se deleagă un judecător spre a merge împreună cu grefierul la domiciliul părței și a asista la prestarea jurămêntului, în presența părței adverse, sau în lipsa ei, dacă ea a fost legiuit chemată (art. 235, 243 Pr. civ.)[1].

Comisii rogatorii. Art. 236, 243 Pr. civ.

Dacă partea căreia jurămêntul este deferit, domiciliează în alt județ, sau chiar în străinătate, judecata poate mijloci o comisie rogatorie pentru ca jurămêntul să se presteze înaintea judecătorului acelui domiciliu, față cu partea adversă, sau în lipsa ei, dacă ea a fost legiuit chemată (art. 236, 243 Pr. civ.)[2].

Comisii rogatorii internaționale.

In baza principiului reciprocităței, care este sufletul dreptului internațional, și tribunalele străine se pot adresa în acelaș scop autorităților române[3]. Numai judecătorii englezi și americani nu ordonă comisiuni rogatorii, ci se transpoartă singuri în străinătate spre a culege informațiile necesare, sau spre a asista la depunera jurămêntului[4].

Comisiunile rogatorii, mijlocite la autoritățile judecătorești din țară, nu dau loc la nici o dificultate.

Formele după care trebue să se proceadă la o comisie rogatorie. Controversă.

In cât privește însă comisiile rogatorii mijlocite la autoritățile străine, chestiunea este controversată asupra punctului de a se ști dacă autoritățile însărcinate cu asemene comisiuni trebue să proceadă la lucrarea cerută după formele legei de unde 'i vine comisiunea, sau după formele țărei unde se instrumentează.

Dispozițiile de formă ordinatoriæ litis.

In cât privește dispozițiile de formă, așa numite *ordinatoriæ litis*, precum sunt formele întrebuințate pentru

---

însă motivele sunt aceleași și în privința jurămêntului decisoriu.

[1]) „*Ad personas egregias, eosque qui valetudine impediuntur, domum mitti oportet ad jurandum*". L. 15, Dig., *De jurejurando*, 12, 2. Cpr. art. 479 (441 vechiŭ) din proced. civilă germană.

[2]) Cpr. Cas. fr. Sirey, 1900. 1. 271. *J. Clunet*, 1899, p. 343.

[3]) Câte o dată autoritățile străine fac comisiile rogatorii prin consulii lor respectivi. Cpr. Despagnet, *Dr. internat.*, 188, p. 400. Astfel, Curtea din Atena a decis că un tribunal grecesc poate să adreseze o comisie rogatorie consulului grecesc din Brăila spre a primi jurămêntul decisoriu a uneia din părți. V. *J. Clunet*, anul 1897, p. 620.

[4]) V. Fœlix-Demangeat, *Dr. internat.*, I, 241. Weiss, *Tr. élément. de dr. intern.*, p. 812. Laurent, *Dr. internat.*, VIII, 58.

chemarea părților, redactarea procesului verbal, etc., nu mai remâne îndoeală că ele vor fi acele ale țărei unde se instrumentează [1]).

Formula jurămêntului. Controversă. In cât privește însă formula jurămêntului, chestiunea este foarte discutată. Unii considerând această formulă ca *decisoria litis*, aplică legea țărei de unde emană comisiunea rogatorie [2]). Acest sistem presupune însă că judecătorii cari au mijlocit comisia rogatorie, au comunicat judecătorilor străini formula jurămêntului, căci altfel ei nu ar avea de unde s'o cunoască.

Alții cred însă că formula jurămêntului va fi acea a locului unde comisiunea se aduce la îndeplinire, pentru că ordinea jurisdicțiilor este prin esența sa teritorială și pentru că tribunalul care îndeplinește comisia rogatorie cerută de un alt tribunal străin, nu represintă autoritatea străină, de vreme ce o națiune nu poate să fie mandatarul și representantul unei alte națiuni [3]).

După acest din urmă sistem, care ni s'a părut cel mai juridic [4]), Israelitul domiciliat în România, căruia i s'ar fi deferit jurămêntul decisoriu înaintea tribunalelor franceze, și care urmează a'l presta în România, nu va jura conform procedurei franceze, ci va depune jurămêntul *more judaico*, în sinagogă, conform regulelor mai sus arătate; și *vice-versa*, Israelitul domiciliat în Francia, căruia i s'ar fi deferit un jurămênt înaintea tribunalelor române, nu ar avea a se conforma, în Francia, jurisprudenței noastre, ci va presta jurămêntul potrivit legei franceze.

---

1) Vedi *suprà*, p. 303, text și nota 4. Cpr. art. 369 (334 vechiŭ) Pr. germ. Vedi și art. 5. L. suedeză din 6 martie 1899. *Ann. de législ. étrang.* 1899, p. 558.

2) Vedi Bonnier, 935, p. 779 urm. Fœlix-Demangeat, *Dr. international*, I, 248, p. 479. Brocher, *Dr. internat. privé*, p. 416. D. C. Popescu, *Dreptul* din 1882, No. 85. G. Tocilescu, *Pr. civ.*, II, p. 492, No. 218. Cpr. art. 9 L. suedeză din 6 martie 1899. *Ann. de législ. étrangère*, anul 1899, p. 558.

3) Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 107, 108, § 217 (ed. 1); III, p. 248 § 543 (ed. a 2-a). Laurent, *Dr. internat.*, VIII, 59 urm. A. Weiss, *Tr. élément. de dr. intern.* (ed. a 2-a), p. 814. Despagnet, *op. cit.*, 188, p. 399. Vincent et Pénaud, *Dictionn. de dr. international*, v° *Commission rogatoire*, 21. Vedi și circul. Minist. dreptăței din Francia din 19 decem. 1891 către procurorii generali. *J. Clunet*, 1892, p. 566 urm. și *Pand. Périod.* 93. 3. p. 42 urm.

4) Vedi t. I, partea I a Comentariilor noastre, p. 100.

Amicul nostru, Dl. Dim. G. Maxim, în o monografie [1]) care a avut cinstea de a fi premiată de Academia română [2]), criticând sistemul nostru şi găsind că suntem prea zelos apărător a suveranităţei naţionale, crede că nimic nu s'ar opune la prestarea jurământului înaintea tribunalelor române, conform formelor admise de legea străină, dacă judecătorii cari au mijlocit comisiunea rogatorie, ar comunica aceste forme judecătorilor români şi dacă, de altmintrelea, aceste forme n'ar jigni întru nimic ordinea publică din ţara noastră [3]).

După acest sistem, Israelitul domiciliat în ţară, căruia s'ar fi deferit un jurământ decisoriu înaintea tribunalelor franceze, nu va jura *more judaico*, conform jurisprudenţei noas-

---

1) *Critica sistemului probelor, Comisiuni rogatorii interne şi internaţionale*, etc. (Iaşi, 1899), No. 127 urm., p. 148 şi urm.

2) Amicul nostru a fost, în această privinţă, mai fericit de cât noi, căci când am presentat, sunt acum câţi-va ani, t. IV al Comentariilor noastre Academiei, credênd că, în această ţară, ori cine munceşte merită o încurajare cât de mică, el a fost respins, sub cuvênt că lucrarea noastră n'ar fi de cât o compilaţie, lucru care, dealtmintrelea, s'a întâmplat şi valorosului nostru coleg de la Bucureşti, G. G. Tocilescu, a cărui *Procedură civilă* a fost respinsă, preferindu-i-se *„Isprăvile lui Păcală"* (epopee în 24 de cânturi, *cu caricaturi intercalate în text*). A se vedea prefaţa colegului nostru, în t. III a operei sale, p. 8, nota 2, în care Academia este tratată aşa cum merită. Opera noastră a fost considerată ca compilaţie de acei cari n'au deschis macar volumul,—au mărturisit-o ei înşuşi mai tărdiu, pĕcătoşii,—din causa numeroaselor citaţii ce cuprinde. Dar atunci toate operile de drept sunt compilaţii, şi acea a lui Laurent, şi a lui Demolombe, şi a multor altor titani, cu cari nu înţelegem de a ne compara câtuş de puţin. Era o vreme,—şi nu este mult de atunci,—când premiile Academiei se împărţeau numai între membrii ei. Această procedare fără seamăn, fiind însă astădi părăsită, din causă că prea bătea la ochi, membrii doctului corp, din cari cei mai mulţi n'au scris nici un rând macar, de frică, pe semne, de a nu fi trataţi de compilatori, ne mai putênd să iee ei premiile, de ciudă nu le dau nici altora, sau le dau în batae de joc. Aceasta ne aduce aminte epitaful unui poet de valoare, înaintea căruia uşele Academiei franceze au fost în tot-deauna închise:

Ci-gît Piron, qui ne fut rien,
Pas même académicien!

3) *Op. cit.*, No. 128, p. 150.

tre, ci conform procedurei franceze, pentru că formula jurămêntului, admisă de această procedură, este cunoscută, şi osebit de aceasta, va fi mai în tot-deauna comunicată de judecătorii francezi.

Autorul recunoscênd însă că judecătorii francezi nu vor admite jurămêntul *more judaico*, astfel cum el se practică la noi, pentru evreii domiciliaţi în Francia, cărora s'ar fi deferit un jurămênt înaintea tribunalelor noastre, fiind că acest jurămênt n'ar mai fi potrivit spiritului timpurilor moderne [1]), nu vedem pentru ce noi am admite formula Codului francez, atunci când ştiut este că, în lipsă de tratate, dreptul internaţional se întemeiează exclusiv pe principiul reciprocităţei.

Jurămêntul prestat în străinătate, face el dovadă pentru judecătorii români. Controversă.

Presupunênd acum că un jurămênt decisoriu a fost prestat înaintea unei autorităţi străine, chestiunea este de a se şti dacă acest jurămênt va face dovadă pentru judecătorii români. De şi o hotărîre străină nu poate să producă autoritatea lucrului judecat în ţara noastră de cât în urma învestirei ei cu formula executorie de către judecătorii români (art. 374 Pr. civ.) [2]), totuşi hotărîrea străină, care constată prestarea jurămêntului, trebue să aibă valoarea unui act autentic şi să facă credinţă de mărturisirile şi declaraţiunile ce cuprinde, pentru că acest jurămênt a avut loc în virtutea unei convenţii liber intervenită între părţi [3]).

---

[1]) Am vědut însă, *suprà*, p. 401, nota 2, că, după mărturisirea chiar a autorilor străini, acesta este singurul jurămênt care leagă pe evrei şi pune intru cât-va o pedică sperjurului.

Art. 374 Pr. civ.

[2]) Textul din procedura nouă este schimbat în redacţiunea sa şi, în unele privinţe, este mai puţin laconic de cât acel vechiŭ, însă sensul a remas tot acelaş. Veḑi explic. art. 374 Pr. civ. în t. I, partea I a Comentariilor noastre, p. 192 urm. Veḑi şi *infrà*, comentariul art. 1201. Mai veḑi încă asupra acestui text, G. G. Mironescu, *Revisuirea Codului de proced. civilă* (1901), p. 137 urm. şi studiul D-lui A. Cerban, în *Dreptul* din 1900, No. 3.

[3]) Cpr. în acest sens, T. Huc, VIII, 467. Aubry et Rau, VIII, § 769 ter, p. 420.—*Contrà*. Trib. Paris (10 martie 1880). *J. Clunet*, 1880, p. 192. „Considerând, ḑice această sentinţă, că o hotărîre străină nu poate fi considerată nici ca un titlu autentic, nici ca avênd puterea lucrului judecat, pentru că ea nu are, în Francia, prin ea însăş, nici o putere executorie, fiind supusă revisuirei, în cât priveşte fondul, din partea judecătorilor francezi, etc."

Efectele deferirei jurămêntului.

Art. 1211.—Acela, căruia se dă jurămêntul, dacă nu'l primeşte sau nu'l refereşte adversarului sĕu, ori adversarul care refusă jurămêntul ce 'i s'a referit, vor cădea în pretenţiunea sau in propunerea lor de apărare. (Art. 1200, 1208, 1212, 1221 C. civ. Art. 1361 C. fr.).

Deferirea jurămêntului, când condiţiile mai sus expuse sunt îndeplinite, pune pe partea căreia el a fost deferit în alternativa sau de a'l presta, sau de a'l referi, sub pedeapsă de a cădea în pretenţiunea sau excepţiunea sa (art. 1211) [1]. *„Manifestæ turpitudinis et confessionis est, nolle nec jurare, nec jusjurandum referre“* [2].

Prestarea jurămêntului şi efectele acestei prestări.

Prestarea jurămêntului deferit sau referit nu este de cât îndeplinirea condiţiei sub care autorul deferirei sau referirei renunţase la cererea sau excepţia sa. Prin prestarea jurămêntului, renunţarea sa a devenit definitivă şi partea care a deferit jurămêntul nu mai poate ataca prin nici o cale hotărîrea întemeiată pe prestarea lui [3].

Acel care a prestat jurămêntul câştigă procesul [4], însă nu dobêndeşte nimic în realitate, căci efectele prestărei lui, ca şi ale transacţiei în genere, sunt pur *declarative* de drepturi. Cu alte cuvinte, acel care prestează jurămêntul ce i se deferise, păstrează drepturile ce-i aparţineau de mai 'nainte şi pe care el le a considerat în tot-deauna ca ale sale [5].

Efectele prestărei jurămêntului, ḑice Baudry (II, 1321), se resumă toate în următoarea formulă: Cuprinsul jurămêntului prestat exprimă o ficţiune de adevĕr, care are Efectele prestărei jurămêntului.

[1]) Cpr. C. Bucureşti. *C. judiciar* din 1895, No. 9. Baudry, II, 1317. „Jurămêntul care se dă cu hotărîrea judecăţei, ḑice Codul lui Andr. Donici (capit. 28, § 3), rădică din mijloc îndoeala“. Veḑi şi art. 47, partea VI, capit. 2. C. Caragea.

[2]) L. 38, Dig., *De jurejurando*, 12, 2.

[3]) Cpr. Cas. rom. Bulet. 1887, p. 865. C. Montpellier (18 iulie 1823). Sirey, VII, anii 1822—1824. 2. p. 244. Répert. Dalloz, *Acquiescement*, 637, nota 1. Pand. fr., *Délation de serment*, 417.

[4]) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1895, p. 1424. C. Galatz. *C. judiciar* din 1898, No. 34.

[5]) Cpr. Baudry, II, 1320.—Veḑi însă T. Huc, VIII, 368.

precădere asupra adevĕrului real; de unde resultă că prestarea jurămêntului îndeplinesce în mod irevocabil renunţarea propusă de partea care l'a deferit. Ea recunoscênd de întemeiată pretenţia adversarului, acest din urmă trebue să dobêndească câştig de causă, şi prestarea jurămêntului să producă efectele lucrului judecat [1]).

Care este însă întinderea şi mărginirea puterei probatorie a jurămêntului?

Intinderea puterei probatorie a jurămêntului. Prestarea jurămêntului producênd efectele unei convenţiuni sub forma unei hotărîri, toată întinderea puterei sale probatorie îşi găsesce temeiul sĕu în convenţia care precedează prestarea lui. Acel care deferă jurămêntul dicênd, în adevĕr, adversarului sĕu: „consimt a perde procesul şi a nu mai reînoi cererea mea în contra d-tale, dacă vei jura că cutare lucru este sau nu este", această convenţie este perfectă şi irevocabilă, îndată ce jurămêntul a fost acceptat şi prestat: de unde şi consecinţa pe care o trage art. 1213, că:

Art. 1213.—Când o parte a jurat, cea-laltă nu mai este primită a proba falşitatea jurămêntului. (Art. 1200, 1202, 1208 urm. 1711 C. civ. Art. 290, § 3, 296 lit. *b* Pr. civ. Art. 293 C. pen. Art. 1363 C. fr.).

De câte ori deci partea, căreia jurămêntul a fost deferit, l'a prestat, cea-laltă parte nu mai poate să dovedească falşitatea lui, chiar dacă el ar fi recunoscut de fals [2]), după cum nici acela care a refusat de a'l presta n'ar putea să dovedească existenţa faptului asupra căruia el n'a voit să jure [3]). Jurămêntul fiind, în adevĕr, o specie de transacţie, *species transactionis* (L. 2, § 2, Dig., *De jurejurando*, 12, 2), această transacţie are între părţi autoritatea lucrului judecat (art. 1711) [4]).

---

1) *„Jusjurandum vicem rei judicatæ obtinet"*. L. 1, Pr., Dig., 44, 5, *Quarum rerum actio non datur*. Vedi şi L. 2, Dig., 12, 2, *De jurejurando*, unde se dice: *„Jusjurandum majorem habet auctoritatem, quam res judicata"*.

2) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1877, p. 253. Bulet. 1886, p. 846, 847.

3) Cpr. Larombière, V, art. 1363, No. 6.

4) *„Dato jurejurando, non aliud quæritur, quam an juratum sit; remissa quæstione, an debeatur, quasi satis probatum sit jurejurando"*. L. 5, § 2, Dig., *De jurejurando*, 12, 2. Vedi şi Instit., IV, 6, *De actionibus*, § 11, unde se dice: *„Non illud quæritur, an pecunia debeatur, sed an juraverit"*.

Această soluţie era admisă şi de Codul Caragea: „Când prigonitoarea parte va jura după cererea protivnicului, ḑice art. 53, partea VI, capit. 2 din acest Cod, să rămâe nesuparată şi de se va găsi pe urmă împrotivă dovadă“. Codul Caragea.

Ministerul public poate, ce e dreptul, să urmărească sperjurul, însă aceasta nu autorisă pe partea care, în urma prestărei jurămêntului, a perdut procesul, să se constitue parte civilă [1]), ea putênd numai să figureze în instanţa penală ca simplu informator, fără însă a putea pune conclusii [2]). Partea care a perdut procesul nu se poate constitui parte civilă. Controversă.

După ce ministerul public va dovedi însă falşitatea jurămêntului şi hotărîrea condemnatoare va remânea definitivă contra sperjurului, sentinţa civilă, pronunţată în urma jurămêntului falş, fie el decisoriu sau supletoriu (*lex non distinguit*), va putea fi reformată pe calea revisuirei (art. 290, 3° Pr. civ.) [3]). Art. 290, 3° Pr. civ.

Insuş procurorul n'ar putea să dovedească falşitatea jurămêntului prin martori, dacă valoarea litigiului este mai mare de 150 lei, de cât atunci când ar exista un început de probă scrisă [4]), pentru că, dacă ar fi altfel, par- Dovedirea sperjurului din partea procurorului. Controversă.

[1]) Cas. rom. Bulet. S-a II, 1872, p. 121. Bulet. 1874, p. 248. *Dreptul* din 1875, No. 29. Trib. Iaşi. *Dreptul* din 1893, No. 32. Trib. Ialomitza. *Dreptul* din 1885, No. 46. Cas. fr. Sirey, 44. 1. 36. C. Bruxelles. *Pasicr. belge*, 81. 2. 72. Baudry, II, 1322. Fuzier-Herman, III, art. 1363, No. 7. T. Huc, VIII, 365. Thiry, III, 185. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 879, p. 124 (ed. a 2-a). Larombière, V, art. 1363, No. 7. Marcadé, V, art. 1361—1364, No. 3. Demolombe, XXX, 661, 662. Bonnier, 426. Laurent, XX, 275. Aubry et Rau, VIII, § 753, p. 196. D. Kebapci, *Pr. civ.*, V, p. 230.—*Contrà*. Duranton, XIII, 600.

[2]) Trib. Iaşi. *Dreptul* din 1893, No. 32. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1877, p. 403. Bulet. 1878, p. 412. V. şi Sirey, 90. 2. 195.

[3]) Cpr. G. Pavloff. *C. judiciar* din 1894, No. 13. Sand. Nănoveanu, *Pr. civ.*, p. 658. D. Tacu, *Procedură civilă*, p. 341.

[4]) Cas. rom. Bulet. 1877, p. 82. Bulet. 1878, p. 412. Bulet. S-a II, 1890, p. 1343. Trib. Brăila, Ialomitza şi Iaşi. *Dreptul* din 1881, No. 85; din 1885, No. 46 şi din 1893, No. 32. Cas. fr. şi C. Rennes. D. P. 78. 1. 442. D. P. 79. 1. 439. Sirey, 80. 1. 236. D. P. 84. 2. 143. F. Hélie, *Théorie du C. pénal*, IV, 1834. Blanche, *Études pratiques sur le C. pénal*, V, 403. Aubry et Rau, VIII, § 765, p. 346, text şi nota 8. Larombière, V, art. 1348, No. 23, 24. Demolombe, XXX, 162 urm. T. Huc, VIII, 365. Bonnier, 427. Garraud, V, 2039, p. 323 (ed. a 2-a, 1901). P. Borş, *C. judiciar* din 1895, No. 13. Această soluţie resultă şi din lucrările pregătitoare ale Codului penal. V. Locré, t. XXX, p. 532. Veḑi şi *suprà*,

tea care ar fi perdut procesul prin prestarea jurămêntului s'ar folosi indirect de acest mijloc de probaţiune, pe care legea i'l refusă înaintea jurisdicţiunei civile.

Materie comercială. Art. 46 C. com.

De câte ori însă jurămêntul a fost deferit şi prestat în materie comercială, falşitatea lui va putea fi stabilită prin martori, pentru că, în asemenea materie, dovada testimonială este admisibilă fără nici o restricţie, după aprecierea judecătorilor (art. 46 C. com.) [1].

Dărîmarea jurămêntului deferit prin dolul sau violenţa părţei adverse.

Am vedut că prestarea jurămêntului are caracterul unei convenţiuni. Din acest caracter incontestabil resultă că prestarea lui poate fi resturnată pentru toate causele care pot aduce anularea convenţiilor în genere, precum sunt viciile de cosimţimênt, incapacitate, etc.: de unde resultă că atât jurămêntul cât şi hotărîre, care nu este de cât urmarea lui, vor putea fi dărîmate, de câte ori acela care l'a deferit va dovedi că el a fost impins a recurge la jurămênt prin dolul sau violenţa părţei care l'a prestat (cpr. art. 1716) [2].

Fiind însă că, în specie, este vorba de o hotărîre, aceasta nu se va putea face de cât prin mijloacele organisate de lege pentru a ataca hotărîrile, adecă apelul, dacă hotărîrea este susceptibilă de a fi atacată prin această cale, sau revisuirea, dacă este vorba de o sentinţă definitivă (art. 290 Pr. civ.) [3].

De câte ori însă convenţia jurămêntului a fost regulat formată între părţi, presumţia de adevĕr care resultă din prestarea lui nu poate fi resturnată, sub cuvênt că această presumţie ar fi contrară realităţei [4].

---

p. 252, nota 1, în privinţa abusului de încredere.—*Contrà*. Cas. rom. Bulet. 1873, S-a II, p. 35. Bulet. 1874, p. 248. *Dreptul* din 1875, No. 29. Cas. belg. Sirey, 83. 4. 5.—De câte ori falşitatea jurămêntului se stabileşte prin un proces criminal, dice art. 2527 din Codul portughez de la 1867, partea lezată poate să ceară daune.

Art. 2527 C. portughez.

1) Cpr. Trib. Iaşi. *Dreptul* din 1893, consid. de la p. 256, colona 2, *in fine*.

2) Pothier, II, 918, p. 490. Baudry, II, 1322. Fuzier-Herman, III, art. 1363, No. 8. Demolombe, XXX, 638, 664, 665. Aubry et Rau, VIII, § 753, p. 197, text şi nota 47. Laurent, XX, 273. Arntz, III, 445. Mourlon, II, 1655. Larombière, V, art. 1363, No. 9. T. Huc, VIII, 364. Duranton, XIII, 601. Toullier D., V, partea II, 390. Favard de Langlade, Répert., *Serment*, S-a III, § 1, No. 20, şi toţi autorii.

3) Cpr. Pothier, Baudry, *loco cit.*

4) Cpr. Baudry, *loco cit.*

Din principiul că presumţia de adevĕr care resultă din prestarea jurămêntului, se întemeiază pe o convenţie, resultă că această presumţie nu poate să'şi producă efectele sale de cât între părţile litigante şi representanţiĭ lor. *Jusjurandum alteri neque nocet, neque prodest* [1]). Jurămêntul nu'şi produce efecte de cât între părţi şi representanţiĭ lor.

Eată cum se exprimă, în această privinţă, art. 1215.

Art. 1215.—Jurămêntul făcut *sau refusat* [2]) nu dă o dovadă de cât în favoarea sau în contra aceluia care l'a dat, sau în favoarea ori în contra ereḑilor sĕi şi acelor cari'l înfăţişază. (Art. 969, 973, 1175, 1216 urm. C. civ. Art. 1365, § 1 C. fr.).

Aşa dar, jurămêntul prestat face dovadă în justiţie contra aceluia care l'a deferit sau referit, ear jurămêntul refusat face dovadă în favoarea lui [3]). El face aceiaş dovadă în privinţa representanţilor părţilor. Representanţiĭ părţilor.

Aceasta nu este de cât aplicarea dreptului comun. Cât pentru terţiile persoane, jurămêntul fiind *res inter alios acta*, ele nu sunt legate nici prin prestarea lui, nici prin refusul uneia din părţi de a'l presta [4]). Aceasta nu este earăş de cât aplicarea dreptului comun, după care convenţiile legal făcute nu'şi produc efectul lor de cât între părţile contractante şi representanţiĭ lor universali sau cu titlu universal (art. 969, § 3, 973, 1175) [5]). Terţiĭ.

---

1) L. 3, § 3, *in fine*, Dig., *De jurejurando*, 12, 2.

2) Cuvintele *sau refusat*, care nu se vĕd în textul fr., sunt adaose de legiuitorul nostru, după observaţiile lui Marcadé. „Textul este rĕu redactat, ḑice acest autor; trebuea ḑis: *jurămêntul prestat sau refusat*. Casul refusului jurămêntului, de care textul nu se ocupă, trebue să fie prevĕḑut ca şi acel al prestaţiunei". Marcadé, V, art. 1365, No. 1, p. 237. Cpr. şi T. Huc, VIII, 367. Deoseb. de redacţie de la Codul francez.

3) Cpr. C. Iaşi. *C. judiciar* din 1894, No. 21. Larombière, V, art. 1365, N. 1 şi 2.

4) C. Bucureşti. *Dreptul* din 1884, No. 35.

5) Aceşti representanţi, *les ayants cause universels ou à titre universels* (*qui causam habent*), sunt moştenitoriĭ, donatariĭ, legatariĭ universali sau cu titlu universal, şi chiar creditoriĭ chirografari (v. t. V, p. 194, text şi nota 4 şi *suprà*, p. 183, text şi nota 1). In cât priveşte representanţiĭ cu titlu particular a aceluia care a prestat sau refusat jurămêntul (*les ayants cause à titre particulier*), precum este cumpărătorul unui lucru determinat (cpr. Cas. rom. Bulet. 1896, p. 670. *Dreptul* din 1897, No. 6), usufructuarul, locatarul, etc. v. t. V, p. 104 şi 195. Veḑi asupra teoriei representanţilor în genere, *suprà*, p. 182 urm.

Art. 975. Remâne însă bine înțeles că creditorii părței, cari au provocat sau refusat jurămêntul, sunt în drept de a stabili că aceste acte au fost făcute în frauda lor (art. 975) [1]).

Prin aplicarea principiilor de mai sus [2]), art. 1216, 1217, și 1218, § 2 *in medio*, dispun că:

Art. 1216.—Jurămêntul dat debitorului de unul din creditorii solidari și făcut, nu liberă pe debitor de cât pentru partea acelui creditor. (Art. 1035, § 2, 1215, 1217, 1218, § 1 C. civ. Art. 1365, § 2 C. fr.).

Art. 1218, § 2, in medio.—Jurămêntul dat unuia din debitorii solidari și făcut profită și celorlalți debitori. (Art. 1047, 1056, 1141 C. civ. Art. 1365, § 4 C. fr.) [3]).

---

[1]) Larombière, V, art. 1365, No. 3. Demolombe, XXX, 676.

[2]) Regula statornicită de art. 1216 nu este, în adevĕr, o excepție de la art. 1215, așa cum o presintă Codul francez, prin cuvêntul *néanmoins* (cu toate acestea), care începe textul și care la noi s'a eliminat, după observațiile lui Marcadé (V, p. 237), ci o aplicare a principiului statornicit de art. 1215. Vedi t. VI a lucr. noastre, p. 164, nota 1. Cpr. Thiry, III, 185, p. 210. T. Huc, VIII, 367. Baudry, II, 1323. Demolombe, XXX, 674. Laurent, XX, 277.

[3]) Jurămêntul deferit de creditor unuia din debitorii solidari asupra ființei datoriei, nu însă asupra faptului solidarităței (art. 1218, *in fine*), și prestat de acest debitor, ca și jurămêntul refusat de creditor, după propunerea debitorului (Marcadé, V, p. 237), folosește codebitorilor sei, pentru că, prin prestarea lui de către debitor, ca și prin refusul lui din partea creditorului, se îmbunătățește soarta comună a tuturor debitorilor, și știut este că fie care debitor solidar represintă pe ceialalți codebitori în toate actele care pot avea de efect stêngerea sau împuținarea obligațiunei (art. 1056). Art. 1218, § 2, *in medio*, care dispune că jurămêntul prestat de unul din debitorii solidari folosește celorlalți codebitori, nu este deci de cât o aplicare a principiului înscris în art. 1056 (v. t. VI, p. 193, 194), după cum și art. 1218, § 1 nu este de cât aplicarea principiului înscris în art. 1038. Vedi t. VI, p. 169.—Jurămêntul sevêrșit de un creditor societar în nume colectiv, care era și mandatar al societăței, folosește celorlalți societari, fără ca aceștia să fie obligați la prestarea lui. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1891, p. 1187. Pentru ca jurămêntul prestat de unul din debitorii solidari să folosească tuturor codebitorilor sei, conform art. 1218, § 2, *in medio*, trebue ca numai unul din ei să fi fost chemat în judecată, căci dacă creditorul i au chemat pe toți și unii au prestat jurămêntul, ear alții l'au refusat, acei cari l'au refusat nu se vor folosi de prestarea făcută de ceia-

Art. 1217.—Jurămêntul dat de debitor unuia din creditorii solidari şi refusat de acesta, liberă pe debitor numai pentru partea creditorului care a refusat a jura. (Art. 1215 urm., 1218 C. civ.) [1]).

In fine, art. 1218, § 1 dispune că:

Art. 1218, § 1.—Jurămêntul dat de unul din creditorii solidari şi refusat de debitor, sau jurămêntul făcut de creditor, după propunerea debitorului, profită la toţi creditorii solidari. (Art. 1038 C. civ.) [2]).

Art 1216—1218 au fost explicate în t. VI (p. 168, 169, 192, nota 2 şi 193); de aceea nu vom reveni asupra lor, ci ne vom ocupa numai despre § 2 şi 3 a art. 1218, relative la fidejusiune:

Art. 1218, § 2 şi 3.—Jurămêntul dat debitorului principal şi făcut de el, liberă şi pe fidejusor (chezăş). Jurămêntul dat fidejusorului şi făcut, profită debitorului principal.

In aceste din urmă două casuri, jurămêntul codebitorului solidar sau al fidejusorului, nu profită celorlalţi debitori sau debitorului principal, de cât atunci când jurămêntul a fost dat asupra fiinţei datoriei, ear nu asupra existenţei solidarităţei sau a cauţiunei. (Art. 1215 urm., 1679 urm. C. civ. Art. 1365 C. fr.).

Fidejusiunea fiind un contract accesoriu [3]), care garantează executarea obligaţiei principale, se înţelege că, de câte ori obligaţia principală nu va mai avea fiinţă, se va stênge şi obligaţia accesorie [4]). De aceea, textul de mai

lalţi. Cas. rom. *Dreptul* din 1884, No. 13 şi Bulet. S-a 1, 1883, p, 1033. C. Bucureşti. *Dreptul* din 1884, No. 76.—Cu toate acestea, dacă jurămêntul dat simultaneŭ tuturor codebitorilor a fost *asupra fiinţei datoriei*, jurămêntul prestat de unul din ei foloseşte şi acelor cari nu s'au presentat sau au refusat de a'l presta. Cas. rom. şi C. Focşani. Bulet. S-a II, anul 1887, p. 949. *Dreptul* din 1884, No. 13.

1) Art. 1217 nu există în Codul francez, ci este adaos de leginitorul nostru, după observaţiile lui Marcadé (V, p. 237). Veḑi t VI a lucr. noastre, p. 164, nota 2 şi 169, nota 2.

2) Şi art. 1218 este adaos de legiuitorul nostru tot după observaţiile lui Marcadé (V, *loco cit.*). Veḑi t. VI al lucrărei noastre, p. 164, nota 2 şi 169, nota 3. Art. 1218, § 1 nu este de cât o aplicare a principiului înscris în art. 1038, după care fie care creditor solidar represintă pe ceialalţi creditori în toate actele care au de efect consevarea obligaţiunei. Veḑi *suprà*, p. 416, nota 3, *in medio*, şi t. VI, p. 169.

3) Veḑi t. V, p. 18. Cpr. Pothier, II, 14. Baudry et Wahl, *Cautionnement*, 914.

4) Cpr. Baudry et Wahl, *op. cit.*, 943 urm.—Prin excepţie însă,

sus dispune că jurămêntul deferit debitorului principal *asupra însăş existenţei datoriei*, şi prestat de acest din urmă, liberează pe fidejusor [1]).

Aceiaş soluţie ar fi admisibilă în caz când jurămêntul deferit de debitorul principal ar fi refusat de creditor [2]).

Tot pentru aceleaşi motive, jurămêntul deferit de creditor *asupra însăş existenţei datoriei*, ear nu asupra fidejusiunei [3]), şi prestat de fidejusor, ca şi jurămêntul refusat de creditor, asupra propunerei fidejusorului, liberează pe debitorul principal, pentru că de câte ori nu există datorie nu poate să existe nici debitor [4]).

Referirea jurămêntului.

Acela căruia un jurămênt este deferit, are alegerea sau de a'l presta, sau de a'l referi adversarului sěu pentru ca acest din urmă să afirme contrariul.

A referi un jurămênt, însěmnează a soma pe persoana care l'a deferit, să'l presteze ea însăş. Astfel, presupunênd că m'ai chemat în judecată şi 'mi ai deferit jurămêntul asupra chestiunei de a se şti dacă 'ţi datoresc 1000 de lei, voiŭ putea, la rêndul meu, să dic: jură d-ta că am

---

Art. 1653, § 2 şi 1681. obligaţia fidejusorului remâne validă, cu toate că acea principală ar fi anulată din causa incapacităţei debitorului (art. 1653, § 2 şi 1681). Art. 1653 vorbeşte numai de casul de minoritate a debitorului principal, însă el se aplică obligaţiilor contractate de ori ce incapabil în genere, de exemplu, acelor contractate de un râsipitor, căruia s'a rênduit un consiliu judiciar (art. 458 urm.), etc. Cpr. C. Paris. D. P. 93. 2. 227. Laurent, XXVIII, 140. Baudry et Wahl, *op. cit.*, 945. Planiol, II, 2331. T. Huc, XII, 168. E.-Herman, IV, art. 2012, No. 16 urm. Répert. Sirey, *Cautionnement*, 71.

1) *„Quod reus juravit, etiam fidejussori proficit, quia jusjurandum in locum solutionis succedit“*. L. 28, § 1, Dig., *De jurejurando*, etc., 12, 2.

2) Cpr. Marcadé, V, art. 1365, No. 3, p. 238. Delsol, *Explic. du C. Napoléon*, II, p. 620 (ed. a 2-a, 1867).

3) *„Si modò ideò interpositum est jusjurandum, ut de ipso contractu, et de re, non de persona jurantis ageretur“*. L. 28, § 1, Dig., *De jurejurando*, 12, 2.

Art. 1142, § 2. 4) Remiterea datoriei făcută fidejusorului nu liberează însă în principiu pe debitorul principal, dacă aceasta n'a fost voinţa creditorului (art. 1142, § 2). Vedi t. VI, p. 722. Cpr Demante, V, 341 bis III. Laurent, XX, 277. Planiol, II, 2379.

să'ţi dau 1000 de lei, şi dacă vei jura, voiŭ perde procesul (art. 1215).

Referirea jurămêntului avênd acelaş caracter juridic ca şi deferirea lui, cere aceiaş capacitate şi aceleaşĭ condiţiuni. Jurămêntul poate fi referit în ori ce stare a litigiului (art. 1210), destul este ca el să aibă de obiect un fapt personal aceluia căruia este referit.

Această condiţie neaparată pentru ca jurămêntul să poată fi referit este prevědută de art. 1212. Eată cum se exprimă acest text.

Art. 1212.—Acela căruia se dă jurămênt, nu mai poate a'l referi când obiectul jurămêntului este un fapt personal al lui, ear nu şi al celei-lalte părţi. (Art. 1209 C. civ. Art. 1362 C. fr.).

Pentru ca jurămêntul decisoriu să poată fi referit, se cere deci ca faptul, care formează obiectul lui, să fie comun ambelor părţi, sau uneia din părţi şi autorului celeilalte, în care caz se va putea oferi văduvei sau moştenitorilor jurămêntul de credulitate (art. 1906) [1]).

Dacă faptul, care face obiectul jurămêntului, este personal aceluia căruia el este deferit, se înţelege că acesta nu va putea să'l refere. Art. 1212 este formal în această privinţă. Se înţelege de asemenea că acel care a deferit jurămêntul şi căruia el ar fi fost referit, nu mai poate să'l reîntoarcă adversarului sěu, căci atunci litigiul n'ar mai lua sfêrşit [2]). Acela, căruia jurămêntul este referit, are alegerea sau de a'l refusa, în care caz el va perde procesul, sau de a'l presta, în care caz el va dobêndi câştig de causă art. 1211).

Partea care a declarat că primeşte jurămêntul nu'l mai poate referi. Controversă.

Naşte însă întrebarea dacă jurămêntul poate fi referit de partea care a declarat că'l acceptă. Tribunalul din Botoşani a decis că, de câte ori o parte deferă jurămênt celeilalte părţi şi aceasta îl primeşte, transacţiunea nu devine definitivă prin singurul fapt al acceptărei, şi că partea care a primit jurămêntul ce i s'a deferit, poate încă până în momentul prestărei lui, să'l refere părţei care'l deferise [3]).

---

[1]) Vedi *suprà*, p. 372 urm.

[2]) Baudry, II, 1318, *in fine*. Marcadé, V, art. 1361, No. 1, p. 233. T. Huc, VIII, 363. Fuzier-Herman, III, art. 1362, No. 2. Aubry et Rau, VIII, § 753, p. 193. Laurent, XX, 262. Larombière, V, art. 1361, No. 3, şi toţi autoriĭ.

[3]) *Curierul judiciar* din 1897, No. 33.

Această soluţie este însă inadmisibilă, pentru că ceea ce perfectează convenţia nu este prestarea jurămêntului, ci acceptarea lui, prestarea nefiind de cât executarea transacţiunei. Aceasta resultă din art. 1214, după care acel care a dat sau referit jurămêntul, nu'l mai poate retrage îndată ce adversarul sĕu a declarat că este gata a jura, tocmai pentru motivele că convenţia a devenit perfectă şi irevocabilă prin această declaraţie. Prin urmare, partea care a declarat că primeşte jurămêntul, nu'l mai poate referi. Ea are alternativa sau de a'l presta şi a dobêndi câştig de causă, sau de a nu'l presta şi a perde procesul. Din această dilemă ea nu poate eşi. Dacă voia să refere jurămêntul, liberă era s'o facă înainte de acceptare; după acceptare, e însă prea tărdiu, pentru că a făcut o convenţie, asupra căreia ea nu mai poate reveni de cât cu consimţimêntul celei-lalte părţi [1]).

Retragerea deferirei sau referirei jurămêntului. Cât timp deferirea sau referirea jurămêntului n'a fost acceptată, partea care a făcut-o poate să se retracteze, căci ea nu este legată, după art. 1214, de cât prin acceptarea propunerei sale. Eată, în adevĕr, cum se exprimă acest text:

Art. 1214.—Partea care a dat sau care a referit jurămêntul, nu mai poate a'l retrage, dacă adversarul a declarat că este gata a jura. (Art. 969 C. civ. Art. 1364 C. fr.).

Art. 1214 exprimă un adevĕr incontestabil şi nu este de cât aplicaţiunea principiilor generale în materie de convenţii; căci deferirea sau referirea jurămêntului, până în momentul acceptărei lui de către partea adversă, fiind numai expresiunea unei voinţe unilaterale, nu leagă pe acela care a făcut-o, şi el este liber de a'şi o retrage, cât timp ea n'a fost încă acceptată. Indată însă ce această ofertă a fost primită de partea adversă, convenţia este perfectă, şi numai voinţa ambelor părţi poate să desfacă ceea ce ele au făcut de comun acord [2]). In urma accepta-

---

[1]) Vedi în acest sens observ. D-lui I. Nicoleanu asupra sentinţei de mai sus. *C. judiciar*, *loco suprà cit.*

[2]) Cpr. Cas. rom. Bulet. 1876, p. 1176. *Dreptul* din 1899, No. 71 şi Bulet. S-a 1, anul 1899, p. 284. Judec. ocol. I Bucureşti. *C. judiciar* din 1900, No. 42. — Curtea din Bucureşti a decis că jurămêntul decisoriu, de şi acceptat de partea adversă, nu dă naştere la un contract judiciar, pe cât timp acest jurămênt n'a fost primit de judecată ca hotărîtor în causă, şi că acel care a deferit jurămêntul nu este legat

rei lui, jurămêntul nu mai poate fi revocat, chiar dacă partea l'ar fi deferit prin conclusiĭ subsidiare [1]).

Retractarea, care, după cum am vedut, nu se poate face de cât înainte de acceptare, poate fi expresă sau tacită. Jurisprudenţa a vědut o retractare tacită în faptul din partea aceluia care se grăbeşte de a face apel înainte ca cealaltă parte să fi declarat că este gata a jura [2]). Şi acceptarea poate fi tacită şi să resulte din presenţa părţei la audienţă [3]). **Retractarea jurămêntului poate fi expresă sau tacită.**

In ori ce caz, fie că retractarea a fost expresă, fie tacită, acel care s'a retractat nu mai poate, în principiu, să defere sau să refere jurămêntul din nou, soluţie formal admisă în dreptul roman [4]), pentru că retractarea aceluia care oferise jurămêntul implică din partea luĭ renunţarea la facultatea de a'l mai putea deferi sau referi: *cui renun-* **Partea care a retractat jurămêntul nu'l mai poate deferi din nou. Controversă.**

---

până în acel moment prin acceptarea lui, putênd renunţa la dênsul şi recurge la alte mijloace de proba. V. *C. judiciar* din 1901, No. 48. Această soluţie ni se pare însă contrară însuş textului art. 1214, după care jurămêntul nu mai poate fi retras, *dacă adversarul a declarat că este gata a jura.* In adevěr, transacţiunea părţilor fiind prefectă prin acceptarea jurămêntului, judecata n'o poate împedeca, căci din două lucruri unul: sau jurămêntul este nehotărîtor în causă, şi atunci justiţia îl va respinge, transacţia devenind cu neputinţă, chiar dacă partea, căreia jurămêntul a fost deferit, ar fi declarat că este gata a jura; sau el este hotărîtor în causă, şi justiţia trebue să'l încuviinţeze, partea care a declarat că'l primeşte ne mai putênd să renunţe la el de cât cu consimţimêntul celei-lalte părţi. Aceasta încă o dată resultă în mod neîndoelnic din art. 1214 C. civ.

1) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1876, p. 1176.—In cât priveşte jurămêntul deferit prin conclusiĭ subsidiare, vedi *suprà*, p. 371, text şi nota 4, unde se arată controversa. Vedi şi Labbé, nota 3 în Sirey, 89. 2. 41.

2) Cpr. Larombière, V, art. 1364, No. 4. Aubry et Rau, VIII, § 753, p. 193. Cas. fr. Sirey, 76. 1. 216.

3) T. Huc, VIII, 366. Laurent, XX, 263. 1. Cesărescu, *C. judiciar* din 1900, No. 37. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 879, p. 123 (ed. a 2-a). Judec. ocol. I Bucureşti. *C. judiciar* din 1900, No. 42.

4) *„Satis enim absurdum est redire ad hoc, cui renunciandum putavit, et cum desperavit aliam probationem, tunc denuò ad religionem convolare, et judices nullo modo eos audire ad tales iniquitates venientes“*. L. 11, Cod., 4, 1, *De rebus creditis, et jurejurando.*

ciandum putavit, după cum se exprimă legea romană citată p. 421, nota 4 [1]).

Dacă însă, în urma retractărei, partea căreia jurămêntul ar fi fost din nou deferit sau referit, ar declara că'l primeşte, judecătorii n'ar putea să interpue autoritatea lor pentru a respinge din oficiŭ această nouă deferire sau referire a jurămêntului [2]).

In urma retractărei, partea ar putea să defere un nou jurămênt, sau să complecteze ori să explice termenii jurămêntului retractat [3]).

Refusul de a presta jurămêntul sau de a'l referi.

Acel care refusă de a presta jurămêntul ce'i este deferit, sau de a'l referi, trebue să peardă procesul, pentru că, prin aceasta, el recunoaşte de întemeiată pretenţia adversarului sĕu. Romanii considerau, în adevĕr, ca ruşinos (*manifestæ turpitudinis*) faptul de a nu presta jurămêntul sau de a nu'l referi [4]).

Efectele refusului de a presta sau de a referi jurămêntul.

Refusul de a presta jurămêntul sau de a'l referi, produce efecte analoage cu acele ale prestaţiunei. Prin urmare, el nu va folosi de cât părţei care l'a deferit şi nu va strica de cât acelei care l'a refusat, precum şi moştenitorilor sau representanţilor lor (art. 1215).

Dacă refusul emană de la unul din creditorii solidari, debitorul nu este liberat de cât pentru partea creditorului care a refusat (art. 1217). Dacă refusul emană de la unul din debitorii solidari, el nu este oposabil celorlalţi codebitori, pentru că, prin acest refus, posiţia debitorilor devine mai rea [5]). De asemenea, refusul fidejusorului de a

---

1) Veḑi în acest sens, Larombière, V, art. 1364, No. 3. Demolombe, XXX, 634. Duranton, XIII, 597.—*Contrà*. Toullier D., V, partea II, 367. Aubry et Rau, VIII, § 753, p. 193, 194, text şi nota 40. Carré-Chauveau, *Pr. civ.*, I, *Quest.* 508, p. 601.

2) Larombière, *loco cit.* Demolombe, XXX, 635.

3) Larombière, *loco cit.* Demolombe, XXX, 636.

4) V. L. 38, Dig., *De jurejurando*, 12, 2, citată *suprà*, p. 411.

5) Veḑi t. VI, p. 194, text şi nota 1, şi la autorităţile citate acolo, *adde*, Baudry, II, 1324. Thiry, III, 185. Marcadé, V, art. 1365, No. 3, p. 237. Demolombe, XXX, 684. Demante, V, 341 bis VI. — Jurămêntul prestat de unul din debitorii solidari foloseşte însă celorlalţi codebitori (art. 1056, 1218, § 2, *in medio*). Veḑi *suprà*, p. 416, nota 3.

presta jurămêntul nu va produce nici un' efect în privința debitorului principal, și *vice-versa* [1]).

Despre jurămêntul deferit din oficiŭ.—Divisiune.

Jurămêntul deferit de judecător din oficiŭ (*ex officio judicis*), este de două feluri: 1° jurămêntul supletoriu (*juramentum* sau *jusjurandum suppletorium* ori *judiciale*); 2° jurămêntul *estimatoriu* [2]), numit la Romani *in litem* [3]) și în vechiul drept francez, *en plaids* (*plaidoiries*) [4]). Acest jurămênt, care se deferea une-ori posesorului expulsat prin violență, se numește și *Zenonian*, pentru că se găsește într'o constituție a împaratului Zenon (L. 9, Cod., *Unde vi*, 8, 4) [5]).

Art. 1219. — Judecătorul poate da jurămênt la una sau la alta din părțile prigonitoare. Acest jurămênt se dă sau spre a complecta conștiința magistratului, în decisiunea causei, sau spre a putea determina suma condemnațiunei. (Art. 1169, 1183, 1203, 1220 urm., 1416, 1417, 1472 C. civ. Art. 234, 237 urm. 246 Pr. civ. Art. 53 C. com. Art. 1366 C. fr.).

Jurămêntul supletoriu sau supletiv.

Jurămêntul *supletoriu* sau *supletiv*, astfel numit astădi, pentru că el are de scop complectarea convingerei judecătorului și a probelor neîndestulătoare pe care le au adus părțile, *inopia probationum* [6]), este acela pe care ju-

---

1) Baudry, *loco cit.* Demante, V, 341 bis VII. Thiry, III, 185, *in fine.* Marcadé, V, art. 1365, No. 3, p. 238. Troplong, *Cautionnement*, 448.

2) Aceasta este adevěrata denumire a jurămêntului *in litem.* Cpr. Demolombe, XXX, 722. Massé-Vergé, III, § 603, p. 533. Ricci, *Delle prove*, p. 620. Pand. fr., *Délation de serment*, 621. Goudsmit, *Cours de Pandectes*, I, § 105, p. 116. Windscheid, *Lehrbuch des Pandektenrechts*, I, § 133, nota 14.

3) Cpr. L. 64, Dig., *De judiciis*, etc., 5, 1.—Dig., tit. *De in litem jurando*, 12, 3;—Cod., *De in litem jurando*, 5, 53.

4) Merlin, Répert. v° *Serment en plaids*. Pothier, II, 929—931. Acest jurămênt nu se putea deferi sub Codul Caragea. Vedi *infrà*, p. 424, nota 5.

5) Vedi Maynz, *Dr. rom.*, I, § 90, nota 14 și II, § 176, nota 7, *in fine.* Goudsmit, *Cours de Pandectes*, I, § 105, *in fine*, p. 317. D. Kebapci, *Pr. civ.*, V, p. 236, No. 126.

6) L. 3, Cod., *De rebus creditis*, 4, 1: L. 31, Dig., *De jurejurando*, 12. 2. Vedi *infrà*, p. 424, nota 4.

decătorul poate [1]) să'l defere din oficiŭ, adecă de la sine, fie chiar după provocarea părţilor prin conclusiile lor [2]), aceleia din părţi, care, după apreciarea sa, merită mai multă încredere (art. 1183, 1219). Câte o dată legiuitorul arată însuş persoanele cărora acest jurămênt poate fi deferit (art. 1416, 1417 C. civ., 53 C. com.). In aceste casuri, judecătorul nu poate deferi jurămêntul de cât persoanelor anume determinate de lege [3]).

Origina jurămêntului supletoriu. Acest jurămênt, care ne vine de la Romani[4]), şi care 'şi avea fiinţă şi în vechile noastre legiuiri [5]), este generalmente criticat, şi cu drept cuvênt.

---

1) Deferirea jurămêntului supletoriu nu este, în adevĕr, obligatorie, ci facultativă pentru judecători. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1870, p. 293. Veḑi şi *suprà*, p. 217, nota 3.

2) Cpr. T. Huc, VIII, 369. — Părţile nu pot însă să pretindă de la judecători de a usa de această facultate, nici să tragă un motiv de casare din împrejurarea că ei au refusat o atare pretenţie. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1876, p. 27 şi Bulet. S-a 1, 1892, p. 983.

3) Cas. rom. Bulet. S-a II. 1894, p. 150. *Dreptul* din 1894, No. 18. Veḑi şi *infrà*, p. 433, text şi nota 3.

Dreptul roman. 4) *„Solent judices in dubiis causis, exacto jurejurando, secundum eum judicare, qui juraverit“*. L. 31, Dig., *De jurejurando*, etc., 12. 2. Veḑi şi L. 3, Cod., *De rebus creditis et jurejurando*, 4, 1, unde se ḑice: *„In bonæ fidei contractibus, nec non etiam in cæteris causis, inopia probationum, per judicem jurejurando causa cognita res decidi oportet“*. Veḑi asupra acestui jurămênt la Romani, Maynz, *Dr. romain*, I, § 68, p. 574. Van Wetter, *Dr. rom.*, I, § 135, p. 214 (ed. a 2-a, 1875). Acest jurămênt se numea *judiciale* sau *suppletorium*, când el servea a complecta o dovadă incomplectă, şi *purgatorium*, când avea de scop distrugerea unei probabilităţi. Veḑi Maynz, *loco cit.*. p. 574, nota 42. G. May, *Dr. rom.*, p. 572, n. 3 (ed. a 3-a, 1894). Windscheid, *Lehrbuch des Pandektenrechts*, I, § 133, nota 13.

Dreptul nostru anterior. Codul Caragea. 5) Veḑi Andronaki Donici, capit. 23, *Despre jurămênt*; Codul Ipsilant, capit. *pentru jurămênt*: Codul Caragea, partea VI, capit. 2, *pentru dovedi*, § 45 urm. Este însă de observat că, după acest Cod, legiuitorul împuterniceşte pe judecător a propune (a provalisi) jurămêntul asupra unui fapt numai părţei contra căreia faptul este invocat, ear nu acelei care'l invoacă. Codul Caragea opreşte deci, pe de o parte, pe judecător de a propune jurămêntul *in litem* reclamantului pentru evaluarea lucrului ce cere, ear pe de alta, nu incuviinţează jurămêntul supletoriu propriu ḑis, de cât restrângêndu'l foarte mult, fiind că râdică judecătorului dreptul de a'l propune aceluia care invoacă faptul litigios. Cpr. L. Amia-

In adevĕr, nimic nu este mai nedrept și mai contrar rațiunei, după cum se exprimă Toullier, de cât ca judecătorul, care nu este pe deplin luminat, în loc de a respinge acțiunea ca nedovedită (art. 1169), să aibă dreptul de a alege însuș partea care'i inspiră mai multă încredere spre a se referi la conștiința sa și a o face judecător în propria sa causă [1]), pronunțându-se astfel de mai'nainte și în public contra celeilalte părți, expunênd-o la perderea procesului, fără consimțimêntul ei [2]). Aceasta este cu atât mai inexplicabil cu cât Pothier, călăuzul obicinuit al Critica jurămêntului supletoriu.

ble. articol publicat în *Gazeta tribun.* din 16 marție 1863, No. 94. Și după Codul lui Ipsilant, jurămêntul se orêndnea numai *aceluia ce tăgaduia* (capit. cit., § 1).

Acest din urmă Cod mai are încă, în privința jurămêntului, următoarea disposiție: „Cela ce va cere vre-un lucru al sĕu de la cine-vași, cu cuvênt că ori i l'a furat și l'a perdut, sau l'a stricat, sau că i l'a dat pentru trebuința lui și l'a rĕpus, de nu vor mărturisi însuș ei cercetându-se, *atunci trebue să facă jurămênt*, mai întăi că cu adevĕrat este păgubaș de acel lucru pentru care jăluește, și al doilea, *să dea încredințare prețului celui adevĕrat* pentru lucrul ce cere (însă de va ști prețul), și dovedindu-se cu cercetări după pravili furtul, sau cel ce a luat și a rĕpus, așa să 'i să plătească. Ear de nu va ști prețul, cât pentru lucrurile cele furate neștiut fiind prețul lor, de se va osêndi furul ca să'l plătească și mai cu mult preț, drept pedeapsă i se va socoti. Ear cel ce va pune de acum înainte vre-un lucru sub păstrarea cuivași, sau îl va da să'l metahirească, negreșit trebue sau să'l prețuească, sau să'l scrie în adeverința ce va lua de la acela întru a cărui mână îl dă spre păstrare, sau spre a se sluji cu dênsul, pentru ca să poată judecătorul încăi din semnele cu care se va scrie acel lucru perdut, să'i dea prețul". Codul Ipsilant.

Sub Codul Calimach, jurămêntul supletoriu era admis când exista un început de probă. Vedi Colecția, p. 998 și Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1874, p. 86. C. Calimach.

[1]) Nimic nu este mai contrar echităței, dice o lege romană de cât ca cineva să fie judecător în propria sa causă: „*Iniquum est, aliquem suæ rei judicem fieri*". L. 17, *in fine*, Dig., 5, 1.

[2]) Cpr. Toullier D., V, partea II, 399. Boissonade, *Projet de C. civ. pour l'Empire du Japon*, V, p. 126, No. 139. T. Huc, VIII, 371. Laurent, XX, 281 și *Avant-projet du C. civ.*, IV, p. 385 urm., No. 3, 4. Pand. fr., *Délation de serment*, 495, 496. Larombière, V, art. 1366, No. 3. Boncenne, *Pr. civ.*, II, p. 498. Bentham, *Preuves judiciaires*, I, p. 176. Aubry et Rau, VIII, § 767, p. 359, nota 1. Acollas, II, p. 968. Gabriel, *Essai sur la nature des preuves* (ed. Solon din 1824), p. 333.

compilatorilor napoleonieni, condamnă acest jurămênt în termeni nu se poate mai energici. Eată, în adevĕr, cum se exprimă bătrânul jurisconsult de la Orléans.

„De câte ori reclamantul nu aduce nici o dovadă în fapt pentru a stabili temeinicia pretenţiilor sale, de atâte ori judecătorii nu trebue să'i defere jurămêntul, ci să 'i respingă acţiunea, cu toate că legea le dă acest drept. N'aş sfătui deci pe judecător de a usa adese-ori de această prerogativă, *care nu este de cât o ocasiune de sperjururi.* Omul cinstit n'are nevoe de a fi reţinut de religia jurămêntului pentru a nu cere ceea ce nu i se datoreşte, şi pentru a nu tăgădui ceea ce el datoreşte; ear omul necinstit nu are nici o frică de a fi sperjur. *De patru-deci de ani de când îmi exercit profesiunea, am vĕdut multe casuri de jurămênt, însă nu mi s'a întâmplat de cât de vre-o doué ori să vĕd pe părţi renunţând la pretenţiile lor din causa religiunei jurămêntului*" [1]).

Jurămêntul supletoriu fiind o excepţie este de strictă interpretare.

Ori care ar fi temeinicia acestor critici, jurămêntul supletoriu este admis atât în legislaţia noastră [2]), cât şi în mai toate legislaţiile străine [3]); însă el fiind o excepţie, este de strictă interpretare, şi ca atare, judecătorul nu'l poate admite de cât în casurile limitativ determinate de lege [4]).

---

[1]) Pothier, *Oblig.*, II, 924, p. 493.—De aceea Papon dicea: *„Serments supplétifs ne sont reçus en parlement de Paris"*. V. Gabriel, *op. cit.*, p. 334.

Pastrarea jurămêntului supletoriu în Procedura nouă. Controversă.

[2]) Acest jurămênt n'a fost desfiinţat prin noua procedură, după cum s'a susţinut de unii. Aceasta resultă atât din declaraţia făcută de Ministrul justiţiei în Senat, cât şi din mai multe texte ale Procedurei noi, care se refera la jurămêntul supletoriu (cpr. art. 234, 246 Pr. civ). „Jurămêntul supletoriu *nu se desfiinţează*, a dis Dl. Ministru C. G. Dissescu, în Senat (v. *Pr. civ.*, ed. of., desbat. Senatului, p. 399, colona 2): *acest jurămênt remâne în picioare*, etc." Vedi asupra acestei chestiuni monografia noastră, publicată în *Revista de drept şi sociologie*, anul 1901, No. 8, p. 152, nota 4 şi în *C. judiciar* din acelaş an, No. 44.—*Contrà.* Em. Cernătescu, *Dreptul* din 1901, No. 47. Vedi şi C. Popescu-Cudalbu, *C. judiciar* din 1901, No. 16. Noul proiect de revisuire a procedurei civile, elaborat de Dl. C. Stoicescu (art. 241 urm.) admite în termeni expreşi jurămêntul supletoriu.

Dreptul străin.

[3]) Cpr. art. 1977 urm. Cod. olandez; art. 1374 Cod. italian; art. 2533 urm. Cod. portughez, etc. Ante-proiectul de revisuire a lui Laurent suprimă jurămêntul supletoriu, menţinênd numai jurămêntul estimatoriu (*en plaids*, *in litem*) (art. 1391).

[4]) Cpr. Aubry et Rau, VIII, § 767, p. 361, nota 8, *in fine*.

Condițiile necesare pentru ca jurământul supletoriu să poată fi deferit.

Art. 1220. — Judecătorul nu poate da din oficiŭ jurământ sau asupra cererei, sau asupra excepțiunei opuse, de cât sub următoarele doué condițiuni:

1° Ca cererea sau excepțiunea să nu fie pe deplin justificată;

2° Ca cererea sau excepțiunea să nu fie cu totul lipsită de probe.

Afară de aceste doué casuri, judecătorul nu poate de cât sau a adjudeca sau a respinge curat cererea sau excepțiunea [1]). (Art. 1169, 1183, 1416, 1472 C. civ. Art. 1367 C. fr.).

Legiuitorul, simțind inconvenientele ce presintă jurământul supletoriu, determină anume condițiile sub care el poate fi deferit. Aceste condiții sunt în numér de doué:

1° Cererea sau excepția, care urmează a fi dovedită, nu trebue să fie pe deplin justificată, căci dacă ea ar fi în de ajuns dovedită, judecătorul ar trebui să dea câștig de causă părței care a făcut dovada (art. 1173, 1176, 1202, 1206) [2]);

Cererea sau excepția nu trebue în totul să fie lipsită de probe, căci, în asemenea caz, judecătorul o va respinge ca nedovedită (art. 1169). Jurământul supletoriu nu poate deci fi dat când cererea sau excepția sunt lipsite de ori ce probe [3]).

Cu alte cuvinte, jurământul supletoriu nu poate fi deferit de cât atunci când cererea sau excepția este întărită prin un început de probă [4]), adecă când nu există nici Inceput de probă.

Laurent, XX, 282 și *Avant-projet de révision*, IV, p. 386, No. 4. Pand. fr., *Délation de serment*, 497.

1) Acest text este copiat aproape textual din Pothier (II, 922). Cpr. și legile romane citate *suprà*, p. 424, nota 4.

2) Astfel, nu se poate deferi jurământul supletoriu când partea își dovedește reclamația sa prin un act autentic (Cas. rom. Bulet. S-a I, 1891, p. 1317), prin un act sub semnătură privată, și chiar prin martori, de câte ori această probă este admisibilă. Cpr. T. Huc, VIII, 370.

3) Cas. rom. Bulet. anul 1868, p. 172.

4) Se violează deci art. 1220 când instanța de fond, deferind din oficiŭ jurământul supletoriu, nu ține samă de una din condițiile sub care el putea fi deferit, și nu arată începutul de dovadă care a făcut-o să considere că apărarea părței nu era în totul lipsită de probe. Cas. rom. *Dreptul* din 1897, No. 61. *C. judiciar* din 1897, No. 33. Bulet. S-a 1, 1897, p. 1046. Bulet. S-a I, 1875, p. 97. Bulet. 1872, p. 205. Aubry et Rau, VIII, § 767, p. 360. — Hotărîrea care admite jurământul supletoriu, trebue să stabilească existența celor doué

probă complectă, nici lipsă totală de probă, *in dubiis causis*, după cum foarte bine dicea Gaius [1]).

Materie comercială. Art. 46 şi 53 C. com.

In ce trebue să consiste însă începutul de probă? De câte ori este vorba de un fapt susceptibil de a fi stabilit direct prin martori, judecătorii apreciază într'un mod suveran începutul de dovadă [2]); de unde resultă că, în materie comercială, jurământul va putea fi deferit pe simple presumţiuni, ori care ar fi valoarea litigiului (art. 46 C. com.) [3]). Art. 53 din Codul de comerţ cuprinde o aplicaţie a acestui principiu [4]).

Inceput de probă scrisă.

De câte ori însă proba testimonială a faptului litigios nu este admisibilă fără un început de probă scrisă, deferirea jurământului supletoriu nu poate să aibă loc de cât atunci când există un început de probă scrisă, afară de casurile în care o disposiţie specială ar permite deferirea jurământului în basa unui indiciŭ oare care [5]).

---

condiţii prevědute de art. 1220. Cas. rom. S-a 1. Bulet. 1885, p. 649. Cas. belg. *Pas. belge*, 50. 1. 256. Pand. fr., *Délation de serment*, 550.

Codul Caragea.

1) Vedi *suprà*, p. 424, nota 4. „Când dovedile prigonitoarei părţi nu dovedesc provlima fără cuvênt de împotrivire, dice Codul Caragea (art. 45, partea VI, capit. 2), dau însă bănueală cuviincioasă de fiinţa ei, atunci judecătorii provalisesc (deferă) jurământul la cea-laltă parte". Vedi şi *suprà*, p. 424, nota 5.

2) Baudry, II, 1326. Pand. fr., v° *cit.* 522. T. Huc, VIII, 370, p. 485. Aubry et Rau, VIII, § 767, p. 360. Demolombe, XXX, 698. Bonnier, 440. Demante, V, 343 bis. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1889, p. 253. Bulet. 1891, p. 718.—Judecătorii nu pot deferi jurământul supletoriu pentru a complecta proba cu martori, când martorii ascultaţi nu fac nici o credinţă în justiţie. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1897, p. 1188.

3) Cpr. Pand. fr., *Délation de serment*, 528, şi autorităţile citate acolo. Aubry et Rau, VIII, § 767, p. 361. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 888, p. 140 (ed. a 2-a). Larombière, V, art. 1367, 1368, No. 3. Cas. fr. D. P. 87. 1. 105. Cpr. şi Cas. rom. Bulet. S-a II, 1880, p. 179. Bulet. 1888, p. 1027. Bulet. S-a II, 1897, p. 1053.

4) Cpr. Larombière, V, *loco cit.*

5) T. Huc, VIII, 370. Pand. fr., v° *cit.*, 530 urm. Baudry, II, 1326. Bonnier, 440. Larombière, *loco cit.* Laurent, XX, 285. Demolombe, XXX, 693 urm. Demante, V, 343 bis. Fuzier-Herman, III, art. 1367, No. 9. Mourlon, II, 1657. Arntz, III, 450. Marcadé, V, art. 1367, No. 2. Aubry et Rau, VIII,

In basa acestor principiĭ s'a decis că, de câte ori părţile nu sunt de acord asupra datei unui contract de locaţiune, care ar fi primit un început de executare, judecătoriĭ nu pot, pentru a fixa această dată, să recurgă la jurământul supletoriu, dacă preţul închirierei este mai mare de 150 lei, şi dacă nu există un început de probă scrisă [1]). Aplicarea principiilor de mai sus la contractul de închiriere.

De asemenea, de câte ori există un act scris, jurământul supletoriu nu poate fi deferit, în lipsa unui început de probă scrisă, nici chiar într'o contestaţie mai mică de 150 lei. Aceasta resultă din art. 1191 şi 1197, după care proba testimonială nu este admisibilă peste ceea ce cuprinde actul, sau despre ceea ce s'ar pretinde că s'ar fi ḑis înainte, în timpul, sau în urma confecţionărei actului, cu toate că ar fi vorba de o sumă mai mică de 150 lei, de cât dacă există un început de probă scrisă [2]).

Aşa dar, în resumat, de câte ori reclamantul va produce un început de probă scrisă (art. 1197), acest act, care ar fi suficient pentru admiterea probei testimoniale, va fi de ajuns şi pentru admiterea jurământului supletoriu, dacă nu este vorba de un contract solemn [3]).

Actul sub semnătură privată, care nu întruneşte condiţiile cerute de art. 1179, 1180, constitue încă un început de probă scrisă de natură a fi complectat prin jurământul supletoriu [4]). Art. 1179, 1180.

---

§ 767, p. 360. Cas. fr. şi C. Besançon. D. P. 83. 1. 454. D. P. 93. 2. 555. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1888, p. 120. C. Paris. *Pand. Périod.* 91. 2. 17.

[1]) Cas. fr. D. P. 96. 1. 351. *Pand. Périod.* 96. 1. 287. Sirey, 96. 1. 72.

[2]) Pand. fr., v° *cit.*, 534.—Faptele notoriĭ n'au de asemenea nevoe de a fi dovedite nici prin jurământ, nici prin alte doveḑi. *Frustra probantur, quæ probata non relevant.* Veḑi *suprà*, p. 105 şi 390. Art. 291 (264 vechiŭ) din procedura germană este formal în această privinţă: „*Thatsachen, welche bei dem Gerichte offenkundig sind, bedürfen keines Beweises*". Veḑi şi art. 288 (261 vechiŭ) din acelaş Cod. Art. 288, 291 Pr. germ.

[3]) Registrele, cărţile sau hârtiile casnice ori domestice, constituesc ele un început de dovadă scrisă de natură a fi complectate prin jurământul supletoriu? Veḑi *suprà*, p. 215, text şi nota 3. Hârtiĭ casnice. Art. 1185 C. civ.

[4]) Veḑi *suprà*, p. 199, text şi nota 1; 207, text şi nota 7. Cpr. T. Huc, VIII, 370. Laurent, XX, 286. Bonnier, 678. Pand. fr., v° *cit.*, 537. Cas. fr. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 5320, nota

Interogator. Art. 234 Pr. civ. De asemenea, începutul de probă care ar resulta din interogatorul unei persoane, ar putea fi complectat prin jurămêntul supletoriu (art. 234 Pr. civ.) [1]).

Art. 1183 C. civ. Art. 1183 mai presintă încă un caz de aplicare a jurămêntului supletoriu. In adevĕr, registrele comercianților nu fac credință despre cele ce cuprind în contra persoanelor necomerciante, însă constituesc, cu toate acestea, un început de probă scrisă, care autorisă pe judecător a da jurămênt la una sau alta din părți, cu toate că începutul de probă, cerut de art. 1220, emană în asemenea caz de la însuș reclamantul, contrar dispozițiilor formale ale art. 1197. Această credință specială ce merită registrele comercianților se datorește formalităților la care sunt supuse aceste registre (art. 26, 27, 51 C. com.) [2]).

Art. 53. C. com. In fine, art. 53 din Codul de comerț mai presintă încă un caz de deferire a jurămêntului supletoriu. Acest caz privește pe comerciantul la ale cărui registre cineva se referă, și pe care el refusă de a le înfățișa. Acest refus face să nască o presumție, care nu este suficientă pentru a face să triumfe partea adversă, dar care poate să autorise jurămêntul supletoriu [3]).

---

2. Cas. rom. *Dreptul* din 1897, No. 68 și Bulet. S-a II, 1897, p. 1255. Cpr. și C. București. *C. judiciar* din 1901, No. 60.

[1]) Cpr. Pand. fr., v° *cit.*, 535 urm. Demolombe, XXX, 125. Toullier D., V, partea I, 117 și partea II, 408. Garsonnet. *Pr. civ.*, II, p. 431, § 309 (ed. 1-a). Carré-Chauveau, *Pr. civ.*, III, *Quest.* 1262, p. 187. C. Lyon. D. P. 81. 2. 26. C. București. *Dreptul* din 1890, No. 3 și 68. Vedi și *suprà*, p. 274.

[2]) Cpr. T. Huc, VIII, 370. Pand. fr., v° *cit.*, 544. Demolombe, XXX, 704. Laurent, XX, 290. Lyon-Caen et Renault, *Dr. com.*, I, 300. Bédarride, *Commerçants*, 340. Aubry et Rau. VIII, § 767, p. 361. Cas. fr. D. P. 73. 1. 110. Sirey, 75. 1. 73. Vedi și *suprà*, p. 212 urm.—Judecătorul nu poate însă deferi jurămêntul supletoriu acelui care produce registrele, dacă ele nu sunt regulat ținute (art. 26, 27 C. com.), pentru că dacă asemenea registre fac dovadă în contra acelui care le a ținut, ele nu fac dovadă în favoarea lui (art. 51 C. com.). Pand. fr., *Délation de serment*, 545. C. Rouen. D. P. 99. 2. 344 și *C. judiciar* din 1901, No. 19 (cu adnotația noastră).—*Contrà*. Cas. rom., decisia No. 145 din 3 iulie 1900. considerente reproduse *suprà*, p. 215, nota 3 și în *C. judiciar* No. 19 din 1901, p. 151, nota 13. La această decisie am luat și noi parte, însă am remas în minoritate.

[3]) Cpr. Pothier, II, 926. T. Huc, VIII, 370. Cas. rom. Bulet.

Cât pentru jurămêntul deferit părței care tăgădueşte contractul de locațiune (art. 1416), sau proprietarului asupra prețului închirierei (art. 1417), ori stăpânului asupra câtimei salarului, asupra plăței salarului anului expirat sau aconturilor date pe anul curgĕtor (art. 1472) [1]), el nu mai este supletoriu, ci decisoriu, căci, în aceste casuri, el nu se deferă de judecător, ci de însăş partea [2]). Art. 1416, 1417, 1472.

Cu toate că jurămêntul supletoriu se deosebeşte în mai multe puncte de acel decisoriu [3]), totuşi ambele constituesc un apel la conştiința părței asupra existenței faptului; de unde resultă mai multe consecinți comune. Astfel, prin aplicarea art. 1209, jurămêntul supletoriu nu poate fi deferit, ca şi acel decisoriu, de cât asupra unui fapt personal aceluia căruia el este deferit, această regulă fiind esențială ori cărui jurămênt în genere, fie el decisoriu, fie supletoriu [4]). Regulele comune atât jurăm. decisoriu cât şi acelui supletoriu.

Este adevarat că mai mulți autori şi jurisprudența decid că jurămêntul supletoriu poate fi deferit unei părți asupra unor fapte ce nu'i sunt personale, dacă ea are cunoştință despre dênsele [5]); însă în asemenea caz, nu mai

---

S-a II. 1897, p. 1253. Bulet. S-a II, 1894, p. 150 şi *Dreptul* din 1894, No. 18. Vedi şi *suprà*, p. 214.

1) Vedi în privința art. 1472, *suprà*, p. 364.

2) Larombière, V, art. 1367—1368, No. 14. Demolombe, XXX. 697. Laurent, XXV, 72. Duranton, XVII, 57. Pand. fr., v° *cit.*, 549.— Cu toate că art. 1416 şi 1417 se referă necontestat la jurămêntul decisoriu, totuşi judecătorii pot deferi, în casul acestor articole, şi jurămêntul supletoriu, pentru că, afară de dovada testimonială, toate celelalte dovedi sunt admise în materie de contract de închiriere verbal. Baudry, III, 664. Baudry et Wahl, *Louage*, I, 220 (ed. a 2-a, 1900). T. Huc, X, 279, p. 371.

3) In adevĕr, pe când jurămêntul decisoriu constitue o specie de transacție între părți (*species transactionis*), jurămêntul supletoriu nu este de cât un mijloc de dovadă complementar, pus la disposiția judecătorului (art. 1219); de unde resultă că fie-care este cârmuit de regule speciale şi că, în genere, disposițiile privitoare la jurămêntul decisoriu nu se aplică la acel supletoriu. Cpr. Cas. belg. *Pas. belge*, 1840. 1. 344. Pand. fr., v° *cit.*, 552. Vedi şi alte deosebiri arătate *infrà*, p. 445, 446. Deoseb. între jurămêntul decisoriu şi acel supletoriu.

4) Cpr. Laurent, XX, 291. T. Huc, VIII, 370. Pand. fr., *Delation de serment*, 553.

5) Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 606, § 359 (ed. 1-a) şi III, p. 139.

e vorba de jurământul supletoriu propriu dis, ci de un jurămênt de credulitate [1]).

Judecătorul ar putea deci, după acest sistem, să defere uneia din părţi, în calitate de moştenitoare a unui pretins debitor, jurământul de credulitate prevědut de art. 1906, de câte ori cererea nu este pe deplin justificată, nici în totul lipsită de probe [2]).

Capacitatea persoanei căreia se deferă jurământul.

Legea nemenţionând condiţiile de capacitate ce trebue să întrunească o parte pentru ca jurământul supletoriu să'i poată fi deferit, se înţelege că ele trebue să fie acele cerute în materie de jurămênt decisoriu [3]).

Deferirea jurământului supletoriu unui incapabil.

Judecătorul ar putea, cu toate acestea, să defere jurământul unui minor sau unui alt incapabil, dacă el crede că afirmarea acestui incapabil îl va lumina [4]). Această soluţie era admisă şi la Romani, în privinţa jurământului *in litem* [5]), care nu este de cât un jurămênt supletoriu (art. 1219).

Ca şi jurământul decisoriu, jurământul supletoriu nu poate fi deferit de cât *uneia din părţile prigonitoare* (art. 1219, 1221) [6]).

---

§ 888 (ed. a 2-a). Demolombe, XXX, 705. Aubry et Rau, VIII, § 767, p. 361. Larombière, V, art. 1367—1368, No. 8. Toullier D., V, partea II, 420.

1) T. Huc, VIII, 370. Pand. fr., v° *cit.*, 555 urm. Marcadé, V. art. 1366-1368, No. 2, p. 240. Demolombe, XXX, 705. Aubry et Rau, *loco cit.*, p. 362. Cas. fr. D. P. 80. 1. 63. — *Contrà.* Toullier D., V, partea II, 421. Laurent, XX, 291, după care jurământul supletoriu fiind excepţional, n'ar putea fi întins la casuri neprevědute, soluţie care ni se pare mai conformă principiilor. Vedi şi *suprà*, p. 426, text şi n. 4.

2) Larombière, V, art. 1367—1368, No. 8.

3) Larombière, V, art. 1367—1368, No. 6. Pand. fr., v° *cit.*, 559.

4) Larombière, V, *loco cit.* Pand. fr., v° *cit.*, 560. Bonnier. 441, *in fine.*

5) *„Adolescens verò, si velit jurare, potest“.* L. 4, *in fine*, Dig., *De in litem jurando*, 12, 3.

6) Cpr. Cas. fr. şi C, Chambéry. D. P. 65. 1. 467. D. P. 66. 2. 207. Demolombe, XXX, 595. Larombière, *loco cit.*, No. 6. Pand. fr., v° *cit.*, 561. Laurent, XX, 292. Aubry et Rau, VIII, § 767, p. 361, text şi nota 8.—Vedi însă Cas. fr. (Sirey, 42. 1. 635), care a decis că jurământul supletoriu a putut fi deferit barbatului chemat în instanţă spre a autorisa pe soţia sa.

De şi jurământul supletoriu nu se dă de cât uneia din părţi, s'a întâmplat însă, în dreptul vechiŭ francez (24 sept. 1644), ca un judecător să defere jurământul *ambelor părţi litigan-*

Judecătorul apreciază în mod suveran care din părţi merită mai multă încredere spre a-i se deferi jurămêntul [1].

Cele mai multe ori însă el va deferi jurămêntul părţei care a adus în causă elementele cele mai probatorii şi căreia n'a mai remas de cât a complecta dovada [2].

In casul art. 1416, 1417 C. civ. şi 53 C. com., jurămêntul supletoriu nu poate fi deferit de cât persoanelor aratate în aceste texte [3]. Art. 1416, 1417 C. civ., 53 C. com.

Jurămêntul supletoriu poate fi deferit în ori ce materie, personală sau reală, mobiliară sau imobiliară, şi ori care ar fi în genere valoarea litigiului, înaintea tuturor jurisdicţiilor şi chiar înaintea arbitrilor şi tribunalelor represive, în privinţa câtimei daunelor [4]. Autorii observă însă că judecătorii nu trebue să uzeze de această mĕsură de cât cu o mare prudenţă, mai cu samă în afacerile în care interesul ar putea impinge la sperjur pe partea căreia jurămêntul ar fi deferit [5]. Materiile în care jurămêntul supletoriu poate fi deferit.

Jurămêntul supletoriu nu poate însă fi deferit, ca şi acel decisoriu, în causele care interesează ordinea publică, precum ar fi, de exemplu, contestaţiile asupra stărei civile a persoanelor, etc. [6]. Causele care interesează ordinea publică.

---

te şi ca amêndouĕ să'l presteze, aşa în cât numitul judecător neştiind ce hotărîre să pronunţe, a tras sorţii pentru a decide cine trebue să câştige procesul. Această curioasă sentinţă, pronunţată *à la courte paille*, calificată de autori cu drept cuvênt de nebunească *(folle)* (v. Larombière, V, art. 1366, No. 4. Demolombe, XXX, 707), se poate vedea în Boncenne, *Th. de la procéd. civile*, II, p. 504, *ad notam*.

[1] Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1870, p. 301. Bulet. 1876, p. 298. Bulet. S-a 1, 1883, p. 661. Bulet. 1899, p. 223. Trib. Fălciu. *Dreptul* din 1893, No. 5.—Hotărîrea, în cât priveşte alegerea, nu are nevoe de a fi motivată. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1876, p. 298.

[2] Pand. fr., v° *cit.*, 563. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 606, n. 7 (ed. 1-a). Demolombe, XXX, 709. Aubry et Rau, VIII, § 767, p. 361.

[3] Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1894, No. 18 şi Bulet. S-a II, 1894, p. 150. Bonnier, 441. Pand. fr., v° *cit.*, 543, 566. Demolombe, XXX, 708. Vedi şi *suprà*, p. 424, text şi nota 3.

[4] Larombière, V, art. 1367—1368, No. 16. Pand. fr., *Délation de serment*, 592.

[5] Pand. fr., v° *cit.*, 576. Demolombe, XXX, 701. Larombière, V, art. 1367—1368, No. 15.

[6] Pothier, II, 925. Demolombe, XXX, 702. Larombière, V, *loco cit.* Pand. fr., v° *cit.*, 578. C. Poitiers. D. P. 51. 2. 93. Sirey, 51. 2. 417.

Acest jurămênt, nefiind de cât un mijloc de instrucţiune, menit a complecta convingerea judecătorului, n'are nevoe de a fi deferit, ca acel decisoriu, asupra unor fapte de natură a curma litigiul [1]).

Deferirea jurămêntului supletoriu poate să aibă loc în tot cursul procesului, atât în prima cât şi în a doua instanţă (art. 1210). In ori ce caz, Curtea este în drept să înlăture jurămêntul deferit de judecătorii primei instanţe, căci apelul fiind devolutiv, procedurile pregătitoare de la prima instanţă nu sunt obligatorii în apel [2]). Curtea ar putea chiar, neţinênd nici o socoteală de primul jurămênt prestat de o parte în prima instanţă, să defere jurămêntul celeilalte părţi, ceea ce fără îndoială ne ar conduce la un sperjur, dacă ambele părţi ar jura. Asemenea lucruri se vĕd în toate ḑilele, ḑice Pothier [3]).

Aplicarea regulelor de procedură de la jurămêntul decisoriu.

Regulele de procedură privitoare la jurămêntul decisoriu se aplică şi la acel supletoriu, o hotărîre fiind însă în tot-deauna neaparată, pentru că jurămêntul supletoriu se deferă de judecători din oficiŭ [4]).

---

1) Pand fr., v° *cit.*, 580. Demolombe, XXX, 703. Aubry et Rau. VIII, § 767, p. 362. Larombière, V, art. 1367—1368, No. 7.

2) Cas. rom. Bulet. S-a II, 1879, p. 953. Bulet. 1880, p. 217. Bulet. 1888, p. 906. Bulet. 1892, p. 23. Bulet. S-a 1, 1898, p. 722.

3) Pothier, II, 927. Baudry, II, 1328. T. Huc, VIII, 371. Pand. fr., v° *cit.*, 597. Laurent, XX, 297. Demolombe, XXX, 716. Marcadé, V, Art. 1366—1368, No. 3. Aubry et Rau, VIII. § 767, p. 363. Larombière, V, art. 1367—1368, No. 21. Duranton, XIII, 613. G. Tocilescu, *Pr. civ.*, II, p. 508, No. 221. Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1886, No. 47 (sentinţă casată). —*Contrà.* Cas. rom. Secţiĭ-unite, *Dreptul* din 1886, No. 47 şi Bulet. 1886, p. 399: „Considerând, ḑice această decisie, că jurămêntul supletoriu leagă pe partea cealaltă, *dacă ea a fost faţă când s'a deferit şi prestat, fără ca ea să fi făcut vre o reservă sau obiecţiune*, căci, prin faptul presenţei sale, partea a aderat şi a primit hotărîrea care a deferit jurămêntul părţei adverse; că dacă dar s'a prestat jurămêntul, partea nu poate fi admisă a produce alte probe spre a combate consecinţele jurămêntului prestat, etc.". Cpr. în acest din urmă sens. Demolombe, XXX, 714. Laurent, XX, 298. F.-Herman, III, art. 1366, No. 19. Aubry et Rau, VIII, § 767, p. 363. Veḑi însă în sens contrar autorităţile citate în Pand. fr., v° *Délation de serment*, 605.

4) Pand. fr., v° *cit.* 583. Boitard, Colmet-Daage et Glasson. *Pr. civ.*, I, 254, p. 277 (ed. a 15-a).

Judecătorii luând în consideraţie vêrsta înaintată sau starea sănătăţei părţei căreia jurământul este deferit, poate s'o autorise a'l presta la domiciliul ei, înaintea unui judecător delegat (art. 235, 243 Pr. civ.)[1]. Art. 235, 243 Pr. civ.

Jurământul deferit din oficiŭ uneia din părţi nu poate fi referit celeilalte părţi, căci judecătorul adresându-se la partea care'i inspiră mai multă încredere, nu se poate ca această parte să modifice, prin referirea jurământului, mijlocul de instrucţiune ales de judecător. De aceea art. 1221 dispune: Jurământul deferit din oficiŭ nu poate fi referit celeilalte părţi.

Art. 1221.—Jurământul dat din oficiŭ uneia din părţi, nu poate fi referit de această parte celeilalte. (Art. 1211 C. civ. Art. 1368 C. fr.).

Efectele deferirei, prestărei sau refusului jurământului supletoriu.

Din împrejurarea că jurământul supletoriu nu este de cât o simplă mĕsură de instrucţie, un mijloc de probă admis *ex officio judicis*, se trage conclusia în Francia că judecătorul nu este legat prin încheierea care admite jurământul, şi că el poate să revie asupra ei, dacă înainte de prestarea lui, el 'şi a format convingerea din alte probe administrate de părţi[2]. *Judex ab interlocutorio discedere potest.* Revenirea asupra încheierei prin care se admite jurământul supletoriu. Dreptul francez.

Aceiaş soluţie s'a admis une-ori şi de Curtea noastră de casaţie sub vechiul Cod de procedură civilă[3]. Procedura veche.

---

1) Pand. fr., v° *cit.*, 589. Cas. fr. Sirey, 36. 1. 412.

2) Cpr. T. Huc, VIII, 371. Baudry, II, 1328. Laurent, XX, 296. Marcadé, V, art. 1366—1368, No. 3. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 608, § 359 (ed. 1-a). Thiry, III, 188. Demolombe, XXX, 715 bis. Aubry et Rau, VIII, § 767, p. 362. Larombière, V, art. 1367—1368, No. 19. Bonnier, 444. Pand. fr., v° *cit.*, 594. Duranton, XIII, 613. Cpr. L. 31, Dig., *De jurejurando*, 12, 2.

3) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1874, p. 7. Bulet. S-a II, 1876, p. 433. Bulet. S-a I, 1890, p. 994. Bulet. 1894, p. 150. *Dreptul* din 1894, No. 18. Cpr. şi Bulet. S-a II, 1898, p. 949. Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1886, No. 47. Vedi şi Sand. Nanoveanu, *Pr. civ.*. p. 413, No. II (ed. a 2-a, 1879). Dim. Kebapci, *Pr. civ.*, V, 54, p. 81.—*Contrà.* Cas. rom. Secţii-unite. Bulet. 1872, p. 70. Bulet. 1886, p. 399 şi *Dreptul* din 1886, No. 47. (Este de observat că, în casul prevĕdut de această

Dreptul actual.

Ce trebue să decidem astădi, faţă cu noul text al art. 160 din procedura civilă, care este altfel redactat de cât textul vechiŭ [1])?

După proectul primitiv, astfel cum era redactat, judecătorii nu erau legaţi prin deferirea jurămêntului supletoriu, ci numai prin acea a jurămêntului decisoriu, ceea ce era logic, pentru că judecătorii recurgênd la jurămênt în lipsă de alte probe, el devine inutil îndată ce ei pot să'şi formeze convingerea de aiurea. „Judecătorii nu sunt legaţi prin aceste încuviinţări pregătitoare sau urmările lor, dicea art. 160 din proiect, *afară de ceea ce se dice pentru jurămêntul dat de o parte alteia*". Acest text fiind însă modificat în Senat, pe cale de amendament [2]), chestiunea este mult mai delicată, pentru că din amendamentul D-lui P. Missir şi din modul cum el a fost susţinut, nu se vede care a putut fi intenţiunea legiuitorului. După text, aşa cum este redactat, s'ar părea că judecătorii trebue să fie legaţi atât prin admiterea jurămêntului decisoriu cât şi acelui supletoriu, pentru că ambele jurăminte, fără a hotărî în totul pricina, prepară deslegarea ei. Fiind însă că, în materie de jurămênt supletoriu, se admite că judecătorii nu sunt legaţi prin prestarea lui şi că acel care l'a prestat poate să peardă procesul, dacă judecătorul se convinge că el a comis un sperjur, după cum acel care nu l'a prestat poate să'l câştige [3]), apoi ni se pare logic de a admite că jude-

din urmă decisie, jurămêntul fusese prestat). Bulet. S-a 1, 1889, p. 253. Trib. Fălciu. *Dreptul* din 1893, No. 5. Vedi şi tr. nostru în limba franceză, p. 434. 435, text şi note.

Art. 160 Pr. civ.

[1]) Eată, în adevĕr, cum se exprimă art. 160 din procedura veche: „Judecătorii nu sunt legaţi prin aceste ordonanţe preparatoare, sau prin consecinţele lor, *afară de ceea ce se dice pentru jurămêntul judiciar deferit unei părţi*". In loc de această disposiţie, textul noŭ prevede că: „Judecătorii nu sunt legaţi prin aceste încuviinţări pregătitoare sau urmările lor. *Judecătorii sunt însă legaţi de acele încuviinţări premergătoare care, fără a hotărî în totul pricina, prepară deslegarea ei*". Această ultimă parte a textului a fost eliminată în noul proiect, elaborat de Dl. C. Stoicescu.

[2]) Vedi *Pr. civ.*, ed. oficială, p. 376.

[3]) Cpr. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 608, § 359 (ed. 1); III, § 889, p. 141 (ed. a 2-a). Larombière, V, art. 1367—1368, No. 23. Aubry et Rau, VIII, § 767, p. 362. Bonnier, 444. Marcadé, V, art. 1366 urm. No. 3, p. 241. T. Huc, VIII. 371, *in fine*. Baudry, II, 1328. Demolombe, XXX, 720. Laurent, XX, 293. Pand. fr., v° *cit.*, 612.

cătorul poate *a fortiori* să revie asupra încheierei sale, înainte de prestarea lui, dacă s'au adus nouă elemente în desbateri de natură a-i forma convingerea. Nu tot astfel este și pentru jurământul decisoriu, care find o specie de transacțiune, leagă atât pe partea care l'a deferit sau căreia el s'a referit (art. 1214), cât și pe judecătorii care l'au admis [1]).

In cât privește chestiunea de a se ști dacă judecătorii pot reveni asupra încheierilor prin care se admite proba testimonială, vedi *suprà*, p. 293 urm.

Din cele mai sus expuse resultă deci următoarele consecințe:

1⁰ Partea contra căreia jurământul supletoriu a fost prestat, va putea, până la pronunțarea hotărîrei de către instanța care l'a deferit sau de instanța superioară, să dovedească falșitatea lui și să dobândească câștig de causă, cu toată prestarea lui [2]); Consecințele care resultă din împrejurarea că jurământul supletoriu nu leagă pe judecători.

2⁰ Ea va putea să se constituească parte civilă și să conchidă la daune în acțiunea publică pentru sperjur, care ar fi pusă în mișcare de ministerul public, căci art. 1213, care admite soluția contrară, se aplică numai la jurământul decisoriu. (Vedi *suprà*, p. 412 urm.).

O dată însă ce hotărîrea dată asupra prestărei jurământului, a dobêndit puterea lucrului judecat, partea care a perdut procesul în temeiul jurământului prestat, nu mai poate să dovedească falșitatea lui, nici să conchidă la daune, fie pe calea principală, înaintea instanțelor civile, fie

---

[1]) S'a decis însă că jurământul decisoriu, de și acceptat de partea adversă, nu dă loc la un contract judiciar, pe cât timp acest jurământ n'a fost formulat de parte *și primit de judecată ca hotăritor în causă*, și că reclamantul care a deferit jurământul nu e legat prin acceptarea lui de intimat, el putênd renunța la jurământ și recurge la alte mijloacede probă. C. București. *C. judiciar* din 1901, No. 48. Am vědut însă *suprà*, p. 420, nota 2, că această soluție este inadmisibilă.

[2]) Bonnier, 443. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 889, p. 141 (ed. a 2-a). Demante, V, 345 bis. Larombière, V, art. 1367, 1368, No. 22. T. Huc, VIII, 371. Laurent, XX, 297, 298. Demolombe, XXX, 713. Aubry et Rau, VIII, § 767, p. 363, text și n. 20. „Când una din prigonitoarele părți *cu hotărîrea judecăței* va jura, și mai la urmă va găsi celalalt vrednică dovadă impotrivă, dice art. 53, partea VI, capit. 2 din Codul Caragea, cel ce a jurat strêmb se învinovățește a da îndoit“. Codul Caragea.

constituindu-se parte civilă în acţiunea de sperjur exercitată de ministerul public înaintea instanţelor represive, pentru că hotărîrea este definitivă şi se bucură de autoritarea lucrului judecat, fiind aparată de o presumţie *juris et de jure*, care nu mai poate fi dărîmată prin nici o dovadă contrară [1]).

Unii ar voi, cu toate acestea, ca acţiunea în daune să poată fi primită, fie pe calea civilă, fie pe calea penală, pentru că nici o disposiţie nu împedică dovedirea falşităţei jurămêntului [2]). Această soluţie este însă inadmisibilă, pentru că nu este vorba, în specie, de efectele jurămêntului, ci de efectele lucrului judecat, a cărui autoritate nu poate fi calcată sub nici un cuvênt.

Hotărîrea definitivă va putea însă fi atacată pe calea revisuirei (art. 290, § ultim) [3]).

Deferirea jurămêntului supletoriu nu leagă nici pe părţi. Dacă deferirea jurămêntului nu leagă pe judecători, *a fortiori*, ea nu leagă pe părţi, căci atât partea căreia jurămêntul a fost deferit cât şi cealaltă pot interjecta apel [4]), şi am vědut că, chiar la caz când jurămêntul ar fi fost prestat în prima instanţă, a doua instanţă ar putea să nu ţie nici o socoteală de această prestare, şi să defere jurămêntul celeilalte părţi [5]).

Partea căreia jurămêntul supletoriu a fost deferit şi care s'a sevêrşit din viaţă, sau a devenit incapabilă înainte de a'l presta, nu se consideră nici că l'a prestat, nici că l'a refusat [6]).

Indivisibil. jurămênt. supletoriu. Jurămêntul supletoriu, care ar avea de obiect mai multe fapte, este indivisibil ca şi acel decisoriu [7]).

---

1) Garsonnet, *op. cit.*, III, p. 141, § 889, *in fine* (ed. a 2-a). Demolombe, XXX, 718. Aubry et Rau, VIII, § 767, p. 364. Laurent, XX, 298. Larombière, V, art. 1367—1368, No. 25. Pand. fr., *Délation de serment*, 608. T. Huc, VIII, 371. Baudry, II, 1328.

2) Marcadé, V, art. 1366 urm., No. 3, p. 241. Bonnier, 443. Demante, V, 345 bis.

3) Veḑi *suprà*, p. 413.—In Francia, această chestiune este controversată. Veḑi autorii citaţi *pro* şi *contrà*, in Pand. fr., v° *cit.*, 610, 611.

4) Cpr. Demolombe, XXX, 713, 720. Pand. fr., v° cit., 595. 596

5) Veḑi *suprà*, p. 434, text şi nota 3.

6) Cpr. Pand. fr., v° *cit.*, 613 urm. Veḑi şi *suprà*, p. 405 urm. Cpr. şi art. 243, § ultim din noul proiect de revisuire a procedurei civile.

7) Garsonnet, *op. cit.*, II, p. 607, 608 (ed. 1-a) şi III, § 889,

Jurămêntul estimatoriu (**in litem** *sau* **en plaids**).

Art. 1222. — Jurămêntul asupra valorei obiectului reclamat nu poate fi dat de judecător reclamantului de cât atunci când constatarea acelei valori va fi imposibilă de a se face cu alt mijloc; chiar în acest caz, judecătorul este dator a determina suma până la care reclamantul va fi credut pe jurămêntul sêu. (Art. 1219 C. civ. Art. 237 urm. Pr. civ. Art. 1369 C. fr.).

De câte ori o parte cere în justiţie un lucru care nu mai poate fi restituit în natură, şi acţiunea sa este întemeiată, însă este cu neputinţă de a se determina valoarea acestui lucru prin vre-un mijloc de probă [1]), judecătorii pot [2]) să defere jurămênt reclamantului asupra valorei acestui lucru, determinând suma până la care reclamantul va fi credut în puterea jurămêntului sêu.

Dreptul roman. La Romani, acest jurămênt, numit *juramentum* sau *jusjurandum in litem*, sau Zenonian [3]), nu era admis de cât atunci când debitorul cauzase o daună prin dol sau o greşală gravă *(culpa lata)*. El era întrebuinţat mai cu samă în acţiunile de bună credinţă, precum în materie de comodat, de deposit, de restituire de dotă, şi în toate acţiunile arbitrare, în care era vorba de restituirea unui lucru [4]).

---

p. 140 (ed. a 2-a). Pand. fr., v° *cit.*, 619. Vedi şi *suprà*, p. 336, text şi nota 2 şi p. 370, nota 4.

[1]) Starea de imposibilitate a reclamantului de a constata prin alte mijloace valoarea lucrului cerut, constitue o chestiune de fapt, lasată în totul la apreciarea suverană a judecătorilor fondului. Cas. rom. Bulet. S-a civ. 1869, p. 271. Pand. fr., v° *cit.*, 636. Laurent, XX, 301.—Hotărîrea trebue însă să motiveze această imposibilitate, fiind că ea este o condiţie a deferirei jurămêntului. Garsonnet, *op. cit.*, II, p. 609, § 360 (ed. 1-a). Laurent, XX, 301. Pand. fr., v° *cit.*, 637. Cas. fr. Sirey, 33. 1. 113.

[2]) Acest jurămênt nu este, în adevĕr, obligator pentru judecător, ci este lasat la facultatea lui, ca şi jurămêntul supletoriu, de care se ocupă art. 1220 urm. Cpr. Larombière, V, art. 1369, No. 4. Demolombe, XXX, 726. Garsonnet, *op. cit.*, II, p. 609, § 360 (ed. 1-a) şi III, § 890, p. 142 (ed. a 2-a). Pand. fr., v° *cit.*, 636. Vedi şi *suprà*, p. 424, nota 1.

[3]) Vedi *suprà*, p. 423.

[4]) Vedi textele citate *suprà*, p. 424, nota 4. Cpr. Accarias, II, 977. Van Wetter, *Dr. rom.*, I, § 135, No. III. Maynz, *Dr. rom.*, II, § 76, p. 35 urm.—Interpreţiĭ dreptului roman distingeau două juràminte *in litem*, *juramentum affectionis* şi *juramentum veritatis*. Jurămêntul *affectionis* era acela pe care

Dreptul actual.

Astădi, el poate să aibă loc chiar când debitorul ar fi comis numai o culpă ușoară *(culpa levis)*, și are loc mai cu samă în privința furturilor întâmplate într'o ospătărie, în privința depositelor necesare, făcute sub sila unei întâmplări, precum un foc, o ruină, o prădare, un naufragiu sau alte evenimente de forță majoră (art. 1198, 2°, 1620 urm.)[1]. Autorii observă însă că el poate avea loc de câte ori este vorba de o spoliațiune, de o reținere frauduloasă, sau de ori ce act de bună ori de rea credință, care obligă pe părți la o restituire[2].

---

judecătorul îl deferea, nu pentru a prețelui valoarea reală a lucrului de care creditorul era lipsit prin dolul debitorului, ci prețul afecțiunei ce el avea pentru acest lucru *(pretium affectionis)*, preț care putea să întreacă cu mult valoarea lucrului. Acesta era jurămêntul despre care Ulpian dicea: „*Non ab judice doli æstimatio ex eo quod interest fit, sed ex eo quod in litem juratur*". L. 64, Pr., Dig., *De judiciis*, 5, 1. Și aiurea, Ulpian, tot despre acest jurămênt dicea: „*Res, ex contumacia, æstimatur ultra rei pretium*". L. 1, Dig., *De in litem jurando*, 12, 3. Pothier (II, 929) ne arată că, încă din timpurile lui, *juramentum affectionis* nu'și mai avea ființă, ci numai *juramentum veritatis*. Cpr. Duranton, XIII, 627. G. Tocilescu, *Pr. civ.*, II, p. 510, nota 2. Pand. fr., v°. *cit.*, 657. Demolombe, XXX, 727. Larombière, V, art. 1369, No. 8.

1) Cpr. Pothier, II, 930. Massé-Vergé, III, § 603, p. 533, nota 1. Duranton, XIII, 626. T. Huc, VIII, 372. Pand. fr., v° *cit.*, 638 urm. Laurent, XX, 299.

2) Cpr. Toullier D., V, partea II, 441. Demolombe, XXX, 724. Pand. fr., v° *cit.*, 638 urm. Larombière, V, art. 1369, No. 3.—Astfel, art. 1222 se aplică în privința obiectelor încredințate unui cărăuș și perdute (art. 1473 C. civ., 425 urm. C. com.). Cpr. T. Huc, VIII, 372. Larombière, V, art. 1369, No. 3. Troplong, *Louage*, II, 922. Pand. fr., v° *cit.*, 640. Demolombe, *loco cit.*, și toți autorii.

Deosebire de la Codul francez.

Jurămêntul reclamantului poate, în Francia, determina, în asemenea caz, valoarea lucrului perdut, chiar dacă el ar fi conținut o sumă de bani sau alte obiecte de valoare. Troplong, *op. cit.*, 950 urm. La noi, soluția contrară pare să resulte din art. 431 C. com., după care cărăușul nu respunde de lucrurile prețioase, bani, titluri, etc. ce nu'i au fost declarate și, în caz de perdere sau stricăciune, nu este respundĕtor de cât de valoarea arătată. In acest sens se pronunță unii autori chiar în Francia (argum. din art. 1785 C. civ. fr., al nostru 1476). Cpr. Toullier D., VI, partea I, 255, p. 213 urm.

Epitrop.

Jurămêntul estimatoriu mai poate încă fi deferit epitropi-

Aplicarea regulelor privitoare la jurământul supletoriu.

Codul actual neconsacrând acestui jurămênt de cât un singur text (art. 1222), arată prin aceasta însuș că, afară de câte-va regule, care sunt speciale acestui jurămênt, se vor aplica toate celelalte disposiții de la jurămêntul supletoriu [1]).

In principiu, acela căruia se deferă jurămêntul trebue să figureze personal în proces.

In principiu, jurămêntul estimatoriu nu poate fi deferit, ca ori ce jurămênt în genere, de cât acelui care figurează personal și în numele sĕu în instanță, soluție care era admisă și la Romani [2]).

---

lor, cari ar fi neglijat de a face inventariul bunurilor averei minorilor ce ei administrează (art. 395). Toullier D. V, partea II, 442.

Casul în care proprietarul a fost deposedat de lucrul seu prin faptul altuia.

De asemenea, de câte ori este vorba de a se hotărî valoarea unui corp cert și determinat de care proprietarul a fost deposedat prin faptul altuia, nu se va aplica art. 1103, după care, debitorul unui lucru determinat numai prin specia sa, se poate libera dând un lucru de o valoare mijlocie (v. t. VI, p. 514), ci se va putea deferi jurămêntul estimatoriu persoanei deposedate, asupra valorei lucrului. Cpr. Pand. fr., v° *cit.*, 644. C. Rennes, Sirey, VI, anii 1819—1821. 2. p. 385, colona 1.

Acest jurămênt ar putea să fie deferit astădi reclamantului contra moștenitorilor spoliatorului, pentru că el nu mai are, în dreptul actual, un caracter penal ca la Romani. Larombière, V, art. 1369. No. 5. Toullier D. V, partea II, 445. Pand. fr., v° *cit.*, 653.

Determinarea daunelor interese înaintea trib. represive. Deferirea jurămêntului reclamantului.

Nimic nu împedică de asemenea pe judecători de a deferi jurămêntul estimatoriu unei părți civile, înaintea tribunalelor represive, pentru a determina valoarea daunelor-interese ce trebue să se acorde acestei părți, dacă ei nu au alte mijloace pentru a determina valoarea acestor daune. De exemplu, dacă'mi s'a furat un ceasornic, existența acestui fapt fiind bine stabilită, și acest obiect ne mai existând pentru a-mi fi restituit în natură, judecătorii vor putea sămi defere jurămêntul pentru a determina valoarea ce trebue să-mi restitue autorul furtului. Cpr. Larombière, V, art. 1369, No. 17. Pand. fr., v° *cit.*, 651. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1874, p. 111. Bulet. S-a II, 1876, consid. de la p. 160. In fine, mai sunt și alte casuri în care acest jurămênt poate fi deferit reclamantului; este însă cu neputință de a le enumera pe toate. Vedi Pand. fr., v° *cit.*, 638 urm.

[1]) Demolombe, XXX, 722. Pand. fr., *Délation de serment*, 626.

[2]) „*Vulgò præsumitur, alium in litem non debere jurare, quam dominum litis; denique Papinianus ait, alium non posse jurare, quam eum, qui litem suo nomine contestatus est*". L. 7, Dig., *De in litem jurando*, 12, 3.

Tutor, curator.

Cu toate acestea, tutorii şi curatorii puteau să presteze jurământul *in litem* pentru pupilii lor [1]).

Aceiaş soluţie trebue să fie admisă şi în dreptul modern, şi tutorii şi curatorii vor afirma că cunosc valoarea lucrului care urmează a fi restituită incapabilului [2]).

Moştenitorii aceluia care a suferit paguba.

Jurământul estimatoriu poate fi deferit nu numai aceluia care a suferit personal paguba, dar încă şi moştenitorului sĕu, major sau minor [3]). „*Adolescens vero, si vellit jurare, potest*" [4]).

Moştenitorul căruia se deferă jurământul trebue să cunoască valoarea lucrului, ear dacă el este minor, raţiunea sa trebue să fie destul de desvoltată pentru a inspira încredere justiţiei [5]).

Deosb. între jurământul supletoriu şi acel estimatoriu.

Jurământul estimatoriu are acest caracter particular, care'l deosebeşte de jurământul supletoriu prevĕḑut de art. 1220 urm., că el nu poate fi deferit nici o dată pârîtului, ci numai reclamantului (art. 1222) sau moştenitorilor sĕi, pentru că numai ei pot să cunoască valoarea lucrului reclamat [6]); de unde resultă că acest din urmă nu'l poate referi pârîtului [7]). Trebue să adăogăm însă că, de câte ori pretenţiunea este propusă pe cale de excepţie, acel care era pârît din capul locului devine asupra acestui punct reclamant, conform regulei cunoscute: *Reus in excipiendo fit actor*. (Veḑi *suprà*, p. 110).

Dreptul roman.

La Romani, judecătorul lăsa adese-ori reclamantului libertatea complectă asupra sumei până la care el urma a

---

[1]) „*Si tamen tantam affectionem pupillo suo, vel adolescenti tutores vel curatores jusjurandum præstare volunt, auctoritas juris non refragabitur*". L. 4, Pr., Dig., *loco cit.*

[2]) Cpr. Larombière, V, art. 1369, No. 6.

[3]) Larombière, *loco cit.*, No. 7. Toullier D. V, partea II, 446. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 609, § 360 (ed. 1-a) şi III, § 890, p. 142 (ed. a 2-a).

[4]) L. 4, Pr., Dig., *loco cit.*

[5]) Larombière, *loco cit.*

[6]) Cpr. Laurent, XX, 303.

[7]) Larombière, *loco cit.*, No. 11. Garsonnet, *op.* şi *loco cit.* Aubry et Rau, VIII, § 768, p. 365. Thiry, III, 189. Bonnier, 438, *in fine*. Massé-Vergé, III, § 134, *in fine*, p. 534. Tocilescu, *op. cit.*, II, 222, p. 510. Pand. fr., v°. *cit.*, 669. Laurent, XX, 304.

fi credut [1]), cu toate că el putea să fixeze această sumă [2]).

Astădi, judecătorul este dator a determina suma până la care reclamantul urmează a fi credut sub jurământul sĕu (art. 1222, parte finală), ceea ce era admis și in vechia jurisprudență franceză [3]), pentru că omul fiind în tot-deauna dispus a da o valoare mai mare lucrurilor ce 'i aparțin, reclamantul ar fi fost de bună samă în tot-deauna gata a face o prețeluire exagerată. **Dreptul actual. Determinarea sumei.**

Pentru acest motiv Codul actual nu mai admite jurămêntul *in litem sine taxatione.*

Judecătorii vor fixa deci în tot-deauna suma aproximativă a valorei lucrului, pe care reclamantul nu va putea s'o întreacă în afirmațiunea sa [4]), ținênd socoteală de buna sau reaua credință a pârîtului (art. 1085, 1086), și în ori-ce caz, de dauna reală ce nerestituirea lucrului în natură aduce reclamantului (arg. din art. 994, 995) [5]). In nici un caz însă nu se va ține în samă prețul de afecțiune ce câte o dată reclamantul are pentru obiectul cerut, căci am vĕdut că jurămêntul *affectionis* de la Romani nu mai are loc în legea actuală, care n'a admis de cât jurămêntul *veritatis* [6]).

Judecătorul, care deferă jurămêntul estimatoriu, n'are însă nevoe de a fixa în termeni expreși suma până la

---

1) *„Jurare autem in infinitum licet“*. L. 4, § 2, *ab initio*, Dig., *De in litem jurando*, 12, 3.

2) *„Sed judex potest præfinere certam summam, usque ad quam juretur“*. L. 5, § 1, Dig., *loco cit.*

3) Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 931.

4) Este deci casabilă decisiunea care deferă jurămêntul reclamantului, fără a fixa suma până la care el urmează a fi credut. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1881, p. 705. *Dreptul* din 1881, No. 78. S'a decis însă că, de și instanța de fond n'a fixat suma până la care reclamantul urmează a fi credut, totuși se presupune că judecătorii au recunoscut implicit că el are să fie credut până la suma fixată de dênsul prin petiția introductivă de instanță (Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1888, p. 733), însă această decisie a Curței supreme violează art. 1222, admițênd jurămêntul *in litem sine taxatione*, ceea ce nu era admis de cât la Romani.

5) Demolombe, XXX, 727. Pand. fr., v° *cit.*, 658. Aubry et Rau, VIII, § 768, p. 265. Larombière, V, art. 1369, No. 8. Duranton, XIII, 627, 628.

6) Vedi *suprà*, p. 439, nota 4.

care reclamantul va trebui să jure, fixarea acestei sume putênd să resulte implicit din termenii deferirei jurămêntului. Astfel, scopul legei este îndeplinit când hotărîrea, care deferă reclamantului jurămêntul *in litem* asupra faptului sustracțiunei unor titluri la purtător, enumeră și specifică rênd pe rênd titlurile asupra cărora jurămêntul urmează a fi prestat [1].

Revenirea asupra jurămêntului estimatoriu.

Jurămêntul *in litem* nefiind de cât o mĕsură de instrucție, judecătorii pot reveni asupra jurnalului prin care au deferit jurămêntul, dacă, în urma admiteri lui, s'au descoperit acte nouă care fac ca jurămêntul să fie inutil [2].

Judecătorul nu este de asemenea legat prin fixarea sumei făcută conform art. 1222, el putênd, în urma descoperirei unor nouă informații, să mărească sau să micșoreze cifra primei sale taxațiuni [3].

In urma prestărei jurămêntului, judecătorul poate de asemenea, dacă a dobêndit nouă elemente de convingere asupra valorei lucrului, să nu ție nici o socoteală de acest jurămênt și să se refere la aceste nouă elemente de apreciare [4], soluție care era admisă și la Romani [5], și care este admisibilă și astăḑi.

In fine, judecătorii instanței superioare pot face abstracție de jurămêntul prestat de reclamant în prima instanță, să'i defere un nou jurămênt, luând de basă o altă prețeluire, să micșoreze condemnarea primilor judecători, etc. [6].

---

1) Cpr. Cas. fr. D. P. 54. 1. 248. Pand. fr., v° *cit.*, 663.

2) Laurent, XX, 304. Aubry et Rau, VIII, § 768, p. 365. Larombière, V, art. 1369, No. 11. Bonnier, 438. Massé-Vergé, III, § 603, p. 534, nota 4. Marcadé, V, art. 1369, No. 1. Tocilescu, *op. cit.*, 222, p. 510, și toți autorii.

3) Pand. fr., v° *cit.*, 665 și autorii citați în nota precedentă.

4) Pothier, II, 931. Bonnier, 438. Pand. fr., 666, 667. Demolombe, XXX, 792. Thiry, III, 189. T. Huc, VIII, 372. — *Contrà*. Taulier, *Th. raisonnée du C. civ.*, IV, p. 573. Garsonnet, *Pr. civ.* II, p. 609 și III, § 890, p. 142 (ed. a 2-a.).

5) *„Etsi juratum fuerit, licet judici vel absolvere, vel minoris condemnare“*. L. 5, § 2, Dig., *De in litem jurando*, 12, 3. Veḑi și L. 4, § 3, Dig., *loco cit.* Cpr. Accarias, *Dr. rom.*, II, p. 1256, nota 1 (ed. a 4-a, 1891).

6) Cpr. Laurent, XX, 304. Demolombe, XXX, 729. Aubry et Rau, VIII, § 768, *in fine*, p. 366. Larombière, V, art. 1369, No. 11, *in fine*. Pand. fr., v° *cit.*, 668. T. Huc, VIII, 372 și toți autorii.

Deosebire între jurămêntul estimatoriu (art. 1222) și acel supletoriu propriu ḑis (art. 1220 urm.).

Jurămêntul estimatoriu are acelaș caracter ca și jurămêntul supletoriu; el este, după cum am vëḑut, un mijloc de instrucție, care servește a pregăti hotărîrea definitivă. El are deci aceiaș autoritate și atrage aceleași consecințe. Cu toate acestea, el se deosebește de jurămêntul supletoriu în trei puncte:

1º Jurămêntul supletoriu se deferă asupra însuș faptului cererei sau excepției, adecă asupra fondului procesului; pe când deferirea jurămêntului estimatoriu nu are de obiect de cât valoarea lucrului contestat;

2º Jurămêntul supletoriu nu se poate deferi în mod valid de cât atunci când cererea sau excepția nu este nici pe deplin justificată, nici în totul lipsită de probe (art. 1220); pe când deferirea jurămêntului estimatoriu presupune din contra că cererea este pe deplin probată, însă judecătorul nu are elemente necesare pentru a decide asupra valorei lucrului cerut (art. 1222);

3º In fine, jurămêntul supletoriu propriu ḑis poate fi deferit atât reclamantului cât și pârîtului, după alegerea și apreciarea judecătorului (art. 1221); pe când jurămêntul estimatoriu sau *in litem* nu poate fi deferit de cât reclamantului (art. 1222)[1].

Deosebire între jurămêntul decisoriu și acel supletoriu.

Jurămêntul decisoriu se deosebește în mai multe puncte de acel supletoriu:

1º Jurămêntul *decisoriu* nu poate fi retractat îndată ce partea căreia el a fost deferit a declarat că este gata a jura (art. 1214), pentru că, în asemenea caz, existând o specie de transacție, această transacție, ca și ori ce convenție în genere, este irevocabilă; pe când jurămêntul *supletoriu* nu leagă din contra pe judecătorul care l'a deferit; el poate deci fi retractat cât timp n'a fost încă prestat (veḑi *suprà*, p. 436 urm.);

2º Acel care a deferit un jurămênt *decisoriu* nu este primit a dovedi falșitatea lui (art. 1213), căci el s'a obli-

---

[1]) Cpr. Baudry, II, 1329.

gat a considera procesul ca perdut, dacă adversarul sěu va jura (art. 1215); pe când adversarul acelui care a prestat jurămêntul supletoriu poate, din contra, dovedi falşitatea lui, pentru că nici o transacţie nu există în specie (veḍi *suprà*, p. 437);

3⁰ Jurămêntul *decisoriu* poate fi referit celeilalte părţi (art. 1212); pe când acel *supletoriu* nu poate fi referit. Partea căreia el a fost deferit n'are de cât alternativa sau de a jura, sau de a perde procesul (art. 1221) (veḍi *supra*, p. 435);

4⁰ Jurămêntul *decisoriu* poate fi deferit în ori ce soiŭ de contestaţie bănească, fie că ar exista sau n'ar exista un început de probă scrisă (veḍi *suprà*, p. 364); pe când jurămêntul *supletoriu* nu poate fi deferit de cât atunci când cererea sau excepţia este întărită prin un început de probă scrisă, cel puţin în casurile în care proba testimonială nu este admisibilă (art. 1220) (veḍi *suprà*, p. 427 urm.)[1].

---

[1]) Cpr. asupra tuturor acestor deosebiri, Mourlon, II, 1659. D. Kebapci, *Pr. civ.*, V, p. 233 urm. Veḍi şi *suprà*, p. 431, nota 3.

APENDICE

Despre autoritatea lucrului judecat [1]).

Noțiuni generale.—Definiție.

Autoritatea lucrului judecat intereseazǎ în gradul cel mai înalt ordinea publicǎ. Ea are de scop, pe de o parte, după cum foarte bine ḑice o carte de judecată a judecăt. ocol. III din Bucureşti [2]), înlăturarea contradicțiilor judecătoreşti, care ar slăbi respectul datorit justiției şi ar micşora încrederea şi demnitatea de care trebue să se bucure

[1]) Pe lângă autorii obicinuit citați, se poate consulta cu folos asupra acestei materiĭ, Pothier, *Oblig.*, II, 850 urm.; Pand. fr., t. XVIII, v° *Chose jugée*; Allard, *Étude sur la chose jugée* (1875); Griolet, *De l'autorité de la chose jugée* (1868), studiu extras din *Revue pratique de droit français*, t. 23 şi 24 (1867); Lacoste, *De la chose jugée* (1894), studiu extras din Répert. Sirey; Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 465 urm., p. 235 urm. (ed. 1-a); Poisson, *Recherches sur la probabilité des jugements*; Lacombe, *De l'autorité de la chose jugée* (1885); Laurens, *De l'autorité de la chose jugée* (1885); Bonnier, *Tr. des preuves* (ed. din 1888), 860 urm., p. 691 urm. Ricci, *Delle prove*, 343 urm., p. 639 urm.; P. Tuozzi, *L'autorità della cosa giudicata* (1900); Rolland de Villargues, Répert. *de notariat*, v° *Chose jugée*; Bertheau, *Dictionn. raisonné de la pratique des affaires*, v° *Chose jugée*, *etc.* Bibliografie.

In cât priveşte dreptul roman, veḑi Maynz, *Dr. romain*, I, § 69, p. 577 urm. (ed. a 5-a, 1891); Van Wetter, *Cours élément. de dr. romain*, I, § 139, p. 217 urm. Accarias, *Pr. de droit romain*, II, No. 913 urm. p. 1113 urm. (ed. a 4-a, 1891); Keller, *Über Litiscontestation und Urtheil nach classischem römischem Recht* (1827), § 24 urm. Endemann, *Das Prinzip der Rechtskraft* (1860); Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, VI, § 280 urm.; Buchka, *Die Lehre vom Einfluss des Processes auf das materielle Rechtsverhältniss* (1846-47); Windscheid, *Lehrbuch des Pandektenrehts*, I, §, 127; Derenburg, *Pandekten*, § 154, 161 urm. (ed. a 5 a); Cagliolo, *Trattato teoretico e practico della eccezione di cosa giudicata secondo il diritto romano e il codice civile italiano* (1883); Regelsberger, *Pandekten*, I, § 196 urm., etc. Dreptul roman.

[2]) Veḑi *Dreptul* din 1897, No. 37.

în Stat puterea judecătorească [1]); ear pe de alta, necesitatea de a pune un capăt contestaţiilor dintre împricinaţi, care, prin posibilitatea de a reveni mereu înaintea justiţiei, după cum era la noi altă dată, ar arunca cea mai mare incertitudine în transacţiile omenești [2]). De aceea în toate legiuirile găsim înscris acest principiu, vechiŭ cât lumea: *Res judicata pro veritate accipitur* (L. 207, Dig., *De regulis juris antiqui*, 50, 17) [3]), și de aceea presumţia de adevĕr, care resultă din hotărîrile judecătorești, nu poate nici într'un caz fi combătută prin proba contrară, nici chiar prin mărturisire sau jurămênt (art. 1201, 1202) [4]). O hotărîre judecătorească, ori cât de greșită ar fi [5]), se consideră ca expresiunea adevĕrului (*pro veritate habetur*), pentru că numai graţie acestui principiu poate să domnească ordinea și pacea între cetăţeni [6]). Legiuitorul a preferat, cu drept cuvênt, să consacre o justiţie legală de cât să ţie în veci și în infinit drepturile cetăţenilor în suspensie. „Judecăţile ce au luat sfêrșit după pravilă și cu desfaceri și isbrăniri, dice Andronaki Donici, *nici cu porunca stăpânirei nu se pot strica*; ear hotărîrile ce se vor face cu strîmba tălcuire a pravilelor, nu au nici o tărie". (Capit. 42, *Despre hotărîrea judecăţei*, § 2) [7]).

---

[1]) „Autoritatea lucrului judecat, dice Larombière (V, art. 1351, No. 1), este autoritatea însăș a justiţiei, și respectul ce'i se datorește este respectul ce fie care trebue să aibă pentru actele de suveranitate și pentru legile ţărei sale". Cpr. Pand. fr., *Chose jugée*, 2, și autorii citaţi acolo.

[2]) O causă, odată sfîrșită, nu trebue să mai fie reîncepută, dice o lege din Codul lui Iustinian (*De re judicata*, 7, 52): „*Nec enim instaurari finita rerum judicatarum patitur auctoritas*".

[3]) Această axiomă este inscrisă în art. 1414 din Proiectul Codului japonez, elaborat de profesorul Boissonade.

[4]) Vedi Glasson, *Précis th. et pratique de procéd. civile* (Paris Pichon, 1902), 1, p. 524. Vedi și *suprà*, p. 311 și 317.

[5]) Cpr. L. 65, § 2, Dig., *Ad S. C. Trebellianum*, 36, 1.

[6]) Prelungirea litigiului și a incertitudinilor sale, dice cu drept cuvênt Paulus (L. 6, Dig., *De exceptione rei judicatæ*, 44, 2), ar aduce, fără nici un folos real, încurcături nesfêrșite, mai cu samă dacă diferitele judecăţi, pronunţate asupra aceleiaș chestiuni, ar fi contrare: „*ne aliter modus litium multiplicatus summam, atque inexplicabilem faciat difficultatem, maxime si diversa pronuntiarentur*".

Hrisoave vechi cari statornicesc lucrul judecat.

[7]) Sunt și documente vechi care ar părea să statornicescă puterea lucrului judecat. Eată cum se exprimă un hrisov a lui *Ion Aron Voevod*, din 1592: „Io Aron Vodă, cu

Cu toate acestea, principiul salutar şi necesar al au-

---

mila lui Dumnezeu, Domn ţărei Moldovei; iată că a venit înaintea noastră şi înaintea tuturor boerilor noştri ai Moldovei, Doamna *Anghelina*, fata lui *Şeptilici*, şi nepoţiĭ ei Ionaşcu şi Gligorie şi Gheorghe, fiiĭ lui pan Ghianghia, fost hatman, şi s'a judecat cu Doamna lui *Dumitru Moviliţă*, pentru un sat, *Săveaniĭ*, pe apa Başăului, şi au pus înaintea noastră fiiĭ lui Ghianghia hârtiile ce le au avut de la bătrînul Ştefan Vodă şi de la bătrînul Petru Vodă, şi întărire şi de la alţi înaintaşi Domni, ear dênsa a pus uricul de danie de la Iliaş Vodă. Deci, noi am judecat şi cu aceste hârtiĭ, şi încă am trimes şi după bărbaţi buni şi bătrâni şi după megieşi de prin prejur, după cum dênşiĭ au aflat cu sufletele lor că este dreaptă ocină şi moşie a fetei lui Şeptilici şi a fiilor lui Ghianghia, şi pe care moşiĭ şi părinţiĭ lor i-au miluit cu acest sat. Drept aceea, noi şi cu boeriĭ noştri şi cu sfatul nostru, am aflat că este dreaptă ocină şi moşie a fetei lui Şeptelici şi a fiilor lui Ghianghia şi s'au îndreptat şi au pus lorişĭ *ferie* 24 zloţi dinaintea noastră; iar Doamna lui Dumitru Moviliţă a rĕmas din toată legea noastră: iar un uric ce l'a făcut în ḑilele lui Petru Vodă, cum că s'ar fi judecat cu ei, boeriĭ de la Curtea Domniei mele au mărturisit că nu s'a judecat atunci; *drept aceea, acele hârtiĭ ale ei să nu aibă a se crede, şi mai mult să nu aibă a se judeca, nici să se încerce vre o dată în veci înaintea acestei cărţi a noastre*.—Domnul a ḑis.—Scris în Iaşi, la anul 7100 (1592), februarie 24. (Semnat): Ion Aron Voevod". Veḑi *Uricarul*, t. XVIII, p. 222, 223.

Un alt document, scris în limba slavonă, a lui Ion Voevod, din 1635, se exprimă în modul următor: „Eată a venit înaintea noastră şi înaintea boerilor noştri, boeriĭ domneşti, cinstitul şi respectatul Savin Prăjescul, vel vornic de ţara de jos, şi Dumitraşco Şoldan, vel vornic de ţara de sus, şi Lupul Prăjescul, clucer, şi Patraşco Ciogolea, parcalab Hotinului, şi Ionaşco Prăjescul, postelnic, toţi rude de a lui Balica Ghetman, şi s'au pârît de faţă înaintea Domniei mele cu slugile noastre Patraşco Albotă, şi cu Prodan, ginerele lui Petrea Albotă, şi cu Gheorghiu, fiul lui Petrea Albotă, pentru jumătate dintr'un colţ din satul Şipoteni, ce se numesc acum Vlădeniĭ, ce's pe Jijia, în ţinutul Dorohoiului, care parte a fost schimbat-o Balica Ghetman cu Alboteştiĭ în ḑilele lui Constantin Voevod, şi i-a fost dat-o jumătate din satul Rugăşeştiĭ, ce's la ţinutul Sucevei; iar după aceea au luat singur Alboteştilor a lor ocine înapoi; iar ai noştri cinstiţi şi adevăraţi boeri, cari's scrişi mai sus, astfel au arătat înaintea noastră, că a mai dat Balica Ghetman şi bani gata pentru acea ocină în mânele Alboteştilor; ear ei aşa au arătat înaintea noastră, că n'au luat nimic.

torităței lucrului judecat, despre care Cicerone a dis: „*Sta-*

Deci, Domnia mea nu i am credut pe dênşiĭ, ci le am dat lor lege să jure, cu 12 oameni *jurători*, în sfênta biserică, pe sfênta Evangelie şi pe cinstita Cruce, cum n'au luat acei bani; iar când le-a fost lor di, ei au venit înaintea noastră cu toţi jurătoriĭ lor, şi au jurat pe sf. Evangelie şi pe cinstita Cruce, cum n'au luat bani, ci tocmai schimb pentru schimb, şi s'au îndreptat, şi au pus loruşĭ *ferîe* 12 zloţi in vistierul domnesc. Drept aceea, de acum înainte, să fie slugilor noastre mai sus scrise Alboteştilor, dreaptă ocină acea jumătate dintr'un colţ din satul Vlădeni, ce'i pe Jijia, şi întărire cu toate veniturile. *Iar boeriĭ Domniei mele şi toate rudele lui Balica Ghetman să nu aibă nici o treabă, şi să nu mai aibă a se pârî pentru această pricină nici o dată, în veciĭ vecilor, şi nimene să nu să amestece peste cartea noastra.* —In Iaşi, la anul 7143 (1635), april 14. Insuş Domnul au poruncit.— Patraşcu, vel Logofăt, au învăţat".— Vedi *Uricarul*, t. 25, p. 296, 297, 305 urm., etc. Vedi şi alte documente de aceiaş natură în t. 25 al *Uricarului*, p. 15: în t. 24, p. 152; în t. 23, p. 109 şi 163: in t. 22, p. 65; în t. 20, p. 73; în t. 10, p. 94; în *Cronica Huşilor* de Melchisedec, p. 25; în *Operele lui Miron Costin* (ed. Urechia), I, p. 95, 113; în *Archiva istorică* (Hâjdău), III, anul 1867, p. 148, 149, 198, etc. „Şi la aceasta am pus legătură vecinica 60 de ruble de argint, dice un hrisov a lui Stefan cel mare (*Archiva, loco cit.*, p. 148), ca vrênd când-va cineva din neamul lui Dima Negrea a se scula cu acel ispisoc asupra neamului lui Ion Munteanu, ori în care dile şi vreme, să aiba a respunde acei bani de legătură".—Un hrisov şi mai vechiŭ a lui Petru Vodă, din 1447, septembre 22, voind a asigura fraţilor Mihail logofăt şi Duma proprietatea unei moşiĭ contra pretenţiilor lui Stan Poeană, se exprimă în termeniĭ următori: „... Dacă se va scula el, sau fraţiĭ sei, sau copiiĭ sei, sau ori-cine din neamul seu asupra boerului Mihail logofăt, sau asupra fraţilor lui, sau asupra ori şi cui din neamul lui, pentru acel sat, fie prin judecată, fie prin ceartă, apoi să plătească acea legătură de mai sus, 60 ruble de argint topit". (*Archiva, loco cit.*, p. 149).—In fine, vom mai reproduce, tot după *Archiva istorică* (p. 198), un hrisov a lui Iancu Sasul din 1580, iscălit *cu litere latine* de logofătul Stroici: „... Aşa dar, Gavril, fiul lui Avram, remase afară din lege, ear Griga şi Alexa, fiiĭ lui Mihailaş, s'au justificat şi au pus *ferîe* 12 galbeni în visteria noastră; şi de aceea de acum înainte, să nu mai aibă a trage la judecată pentru această treabă Gavril pe Griga şi pe Alexa, şi să nu mai aibă pretenţiuni nici o dată dinaintea acestei scrisori a noastre.— Scris în Hârlău, în anul 7089, sept. 21.—Domnul a spus.— Stroici, mare logofăt, a făcut şi a iscălit (cu mâna marelui

tus reipublicæ rebus judicatis maxime continetur" [1]), nu exista la noi altă dată; căci, după cum foarte bine observă C. Negruzzi, în precuvêntarea Codului lui Andronaki Donici (ed. din 1858), este de luat seama că pricinele semănau cu pânza Penelopei; ele nu se mai curmau, ci se încurcau, mergeau şi se înoiau din Domn în Domn, şi pre Domni îi schimba des mazilia sau ştreangul!

La 1832, vine însă Regulamentul organic, care, sub sabia străinului, întroduce şi la noi principiul autorităţei lucrului judecat. Eată cum se exprimă art. 364 din acest Regul. organic al Moldovei. Art. 364.

logofăt) *Stroicz.*— A i se face lui actul pe pergament.— Cu mâna gramaticului: Udrea".

Am putea înmulţi exemplele, însă credem că am spus de ajuns pentru a dovedi că, până la secolul al XVIII-le, partea care câştigase procesul trebuea să depue la visterie o anumită taxă, *ferîea* sau *herîea* (legătură vecinică), dacă voea ca procesul să fie curmat şi partea perdĕtoare să nu'l mai poată reînoi. *Ferîia* era de 12 sau 24 zloţi (galbeni), une-ori şi mai mare. Alte documente vorbesc de taleri, ruble, etc., fiind că pe atunci nu exista monetă naţională. Se crede că această garanţie avea putere numai cât stătea pe tron Domnul care o primise, şi că la schimbarea lui, procesul se putea reîncepe din nou, perdêndu-se insă suma depusă la visterie.—Acest drept, pe care il avea Domnul de a judecà n'a fost abrogat de cât prin Regulamentul organic, reservându-i-se numai dreptul de întărire şi privighere. care şi acesta, în cele din urmă, s'a abrogat prin art. 14 al Convenţiei din Paris: „Hospodarul, dice acest text, guvernează cu concursul Miniştrilor numiţi de dênsul, întăreşte şi promulgă legile; poate refusa sancţiunea sa. El are dreptul de graţie şi acela de a micşora pedepsele în materie criminală, *fàrà a putea interveni altfel în administraţiunea justiţiei*".—In cât priveşte dreptul Domnului de a judeca, Codul Caragea prevede că hotărîrea unui Domn are apelaţie la alt Domn; hotărîrea unui Domn, stricată de alt Domn, are apelaţie la al treilea Domn; hotărîrea domnească, întărită de doi Domni, să nu aibă apelaţie ca şi judecata cercetată de trei Domni (art. 7--10, partea IV, capit. 4, *pentru apelaţie*). Art. 14 Conv. din Paris. Codul Caragea.

[1]) Cicero, *Pro Sylla*, capit. 22. — Un filosof al decadenţei romane, Cassiodorus, după alţiĭ Cassiodorius, a dis de asemenea: „*Quæ enim dabitur discordantibus pax, si nec legitimis sententiis acquiescant? Unus inter procellas humanas portus instructus est, quem si homines fervida voluntate prætereunt, in undosis jurgiis semper errabunt*". (*Var. epist.*, Scrisori variate, 5).

Regulament, prima Constituţie a Românilor: „Spre contenirea însămnatelor nepriinţi a înoirei judecăţilor şi a necuviinţelor care urmează prin nestatornicia celor judecate şi a proprietăţei, precum şi împrospătarea de necurmate pricini, care învecinicind prigonirile, au înrîurire şi asupra caracterului, se legiueşte: că ori ce pricină hotărîtă de Divanul domnesc, este în veci curmată, şi nu se va putea înoi la nici o întâmplare, nici în vremea Domnului aceluia, nici de către urmaşii lui".

Separarea puterilor în Stat. Art. 279 Regul. organic al Moldovei.

Tot acest Regulament, prin art. 279 [1]), introduce marele principiu democratic al separaţiunei puterilor în Stat, fără de care libertatea cetăţenilor n'ar fi de cât un cuvênt, şi fără de care nu poate să existe o adevărată organisare politică [2]).

Mijlocul tras din violarea acestui mare principiu poate fi propus în ori ce stare a procesului, şi pentru prima oară chiar înaintea Curţei de casaţie, dacă n'a intervenit asupra competinţei o decisie definitivă avênd puterea lucrului judecat [3]).

Sensul cuvintelor lucru judecat.

Acestea odată expuse, să ne întrebăm acum ce se înţelege prin *lucru judecat (res judicata)*. Marcadé [4]) observă cu drept

---

[1]) Veḑi şi art. 213, 324, 325 şi 331 din Regul. org. al Ţărei româneşti.

[2]) Veḑi t. I, partea 1 a Comentariilor noastre, p. 15. Veḑi asupra necesităţei separaţiei puterilor în Stat, Montesquieu *De l'esprit des lois*, L, XI, capit. 6. „Tout serait perdu, ḑice acest autor, si le même homme ou le même corps exerçait ces trois pouvoirs: celui de faire les lois, celui d'éxécuter les résolutions publiques, et celui de juger les crimes ou les différends des particuliers". Cpr. E. Vacherot, *La Démocratie*, p. 327 urm. (ed. belg. din 1860). „La confusion des pouvoirs, ḑice acest din urmă autor (p. 332), care a fost condemnat la închisoare de justiţia putredă a Imperiului, pentru pretinse idei revoluţionare, la confusion des pouvoirs est l'enfance de l'art en politique: elle date de ces temps primitifs des sociétés où toutes choses sont confondues dans un véritable chaos. Aussitôt qu'un peu de lumière s'y fait, et que l'intelligence des conditions de la vie sociale vient à s'éveiller, la distinction des pouvoirs commence à poindre. Le roi juge, comme le roi prêtre, comme le roi soldat, fait place à des pouvoirs déjà distincts, sinon indépendants. C'est le premier principe d'une véritable organisation politique, etc." Veḑi şi D. Comşa, *C. judiciar* din 1900, No. 30.

[3]) Cas. fr. Sirey, 90. 1. 502. D. P. 89. 1. 276.

[4]) Marcadé, V, art. 1351, No. 1, p. 160.

cuvênt că expresiunea *lucru judecat* este susceptibilă de mai multe înțelesuri. In adevĕr, prin *lucru judecat* se înțelege într'un sens riguros: 1° decisiile nesupuse nici uneĭ căi de reformare, fie ordinare, fie extraordinare; 2° acele supuse unei căi extraordinare (recurs, revisuire) [1]), nu însă și unei căi ordinare (oposiție, apel); și în fine, 3° acele supuse unei căi ordinare. „*Et post rem judicatam transactio valet, si vel apellatio intercesserit, vel appellare potueris*“, dice Ulpian (L. 7, Dig., *De transactionibus*, 2, 15).

Lucrul judecat există deci îndată ce o hotărîre a fost pronunțată, chiar dacă în urmă se va cere reformarea ei, fie prin mijloacele ordinare, fie prin acele extraordinare [2]); căci, din douĕ lucruri unul: sau hotărîrea este reformată ori desființată, și atunci ea n'a avut nici o dată ființă; sau ea este menținută, și atunci adevĕrul ce ea exprimă își are ființă încă din momentul pronunțărei ei.

Vom vedea însă că, după sensul obicinuit al procedurei, pentru ca o hotărîre să aibă autoritatea și puterea lucrului judecat, ea trebue să fie *definitivă*, adecă să nu mai poată fi reformată prin nici o cale. „*Res judicata dicitur, quæ finem controversiarum pronunciatione judicis accipit*“ [3]). Hotărîre definitivă.

Lucrul judecat își trage autoritatea sa din contractul judecătoresc prin care părțile supun litigiul lor decisiunei judecătorului: *Judicio quasi contrahimus* [4]). Quasi-contract judecătoresc.

1) Cpr. art. 377 Pr. civ., care, în noul proiect, a devenit art. 388.
2) Cpr. Cas. fr. și C. Riom. D. P. 90. 1. 301. D. P. 92. 2. 241.
3) L. 1, Dig., *De re judicata*, 42, 1. Cpr. Pothier, II, 850. Bonnier, 861. Vedi *infrà*, p. 488 urm.
4) Cpr. L. 3, § 11, Dig., *De peculio*, 15, 1. Vedi Pand. fr., *Chose jugée*, 12. Demolombe, XXX, 282. P. Tuozzi, *L'autorità della cosa giudicata*, 89. Vedi și t. VI a Comentariilor noastre, p. 215, text și nota 2.

Din acest contract judecătoresc, făcut în deplină libertate între părți, resultă că Românul care a renunțat fie în mod expres, fie tacitamente, la beneficiul art. 13 C. civ. de a trage pe străinul cu care a contractat, înaintea tribunalelor române, și care l'a tras înaintea tribunalelor străine, ceea ce el este liber de a face (cpr. Demolombe, I, 251; Massé, *Dr. comm.*, I, 691; Weiss, *Tr. élément. de dr. internat.*, p. 750; Baudry et H. Fourcade, *Des personnes*, I, 65 urm., pag. 375 urm., ed. a 2-a, 1902: Trochon, Art. 13 C. civ.

Persoanele cari pot opune lucrul judecat.

Autoritatea care resultă din lucrul judecat poate fi opusă atât de reclamant cât și de pârît în ori ce stare a procesului, înaintea judecătorilor fondului, nu însă pentru prima oară înaintea Curței de casație [1]).

Ordine publică.

Ea poate fi propusă în ori ce materie, chiar privitoare la ordinea publică, pentru că ordinea publică este tocmai interesată la stabilitatea judecăților [2]). Remâne însă

Les étrangers devant la justice, p. 149 urm. Aubry et Rau, VIII, § 748 bis, pag. 142; Dalloz, *Nouv. Code civ. annoté* (1900), I, art. 14, No. 268 urm.; Despagnet, *Pr. de dr. international*, 178; F. Herman, I, art. 14, No. 110 urm. și *Supplém.*, I, art. 141, No. 85 urm. Fœlix-Demangeat, *Dr. international*, I, 181; T. Huc, I, 280; Cas. fr. și C. Limoges, D. P. 86. 1. 103: Sirey, 82. 1. 341: Sirey, 87. 2. 81 : D. P. 97. 1. 12 și 380; *J. Clunet*, anul 1896, p. 840 și anul 1897, p. 1014; Sirey, 1900. 1. 356), nu mai poate, atunci când ar fi perdut procesul, să'l cheme din nou pentru acelaș lucru înaintea tribunalelor române. Vedi Demolombe, *loco cit.*, Pand. fr., *Chose jugée*, 46 urm. Massé, *Dr. comm.*, I, 692 urm. Bertauld, *Quest. pratiques et doctrinales de Code Napoléon*, I, 174. Aubry et Rau, VIII, § 767 ter, p. 417, nota 5. Larombière, V, art. 1351, No. 6. T. Huc, I, 280. Fuzier-Herman, *C. civ. annoté*, *Supplément par* Griffond, I, art. 14, No. 112. Cas. fr, D. P. 82. 1. 130. Sirey, 82. 1. 341.— *Contrà*. C. Paris, Sirey, 43. 2. 346. Boncenne, *Théorie de la procédure civile*, III, p. 224. Massé (*op. cit.*, I, 692) combate însă foarte bine sistemul acestui din urmă autor.

Din cele mai sus expuse mai resultă încă că Românul care ar fi fost chemat în judecată de un străin înaintea unui tribunal străin, va putea să'i opue decisia străină, în caz când străinul l'ar urmări din nou înaintea tribunalelor române, chiar dacă această decisie n'a fost învestită cu formula executorie de judecătorii români. Cpr. Cas. fr. D. P. 88. 1. 305.

1) Cas. fr. D. P. 1901. 1. 153. Sirey, 88. 1. 325. Sirey, 89. 1. 356. Sirey, 93. 1. 10. *Pand. Périod.* 89. 1. p. 12, 319. 456 și 470. Cas. rom. Bulet. 1869, p. 145 și 458. Bulet. 1886, p. 484. *Dreptul* din 1886, No. 7 și din 1894, No. 38. Bulet. 1892, p. 35. Bulet. 1898, p. 388. Griolet, *Autorité de la chose jugée*, p. 176, 177. Demolombe, XXX, 379. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 403. Larombière, V, art. 1351, No. 152. Vigié, II, 1658. Pand. fr., *Chose jugée*, 1527 și *Cassation civ.*, 1281. T. Huc, VIII, 333. Glasson, *Pr. civ.*, I, p. 126. Répert. Dalloz, *Supplément*, v° *Cassation*, 435, și numeroasele decisii citate acolo. Crépon, *Pourvoi en cassation*, II, 1243 urm. Fuzier-Herman, III, art. 1351, No. 1534 urm. Laurent, XX, 135, 138.

2) Pand. fr., *Chose jugée*, 18 urm. Lacombe, *De l'autorité de la chose jugée* (1860), No. 255, p. 269.

bine înțeles că numai partea care a figurat în proces sau moștenitorii sei pot invoca această excepție [1]).

In ori ce caz, judecătorii nu pot în genere, în materie civilă [2]), să invoace autoritatea lucrului judecat din oficiŭ, pentru că ea constitue un mijloc atât de fapt cât și de drept, la care partea poate să renunțe fie expres, fie tacitamente, nepropunênd-o înaintea judecătorilor fondului [3]). Neinvocarea autorităței lucrului judecat din oficiŭ.

Art. 1201 edictând o presumție legală este, ca atare, de strictă interpretare; de unde resultă că îndată ce ar fi îndoeală asupra existenței unuia din elementele caracteristice ale lucrului judecat, *excepțiunea*, pentru a intre- Strictă interpretare a art. 1201 C. civ.

[1]) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1900, p. 836.

[2]) Vom vedea însă că, în materie penală, autoritatea lucrului judecat este ca și prescripția *) de ordine publică; de unde resultă că ea poate să fie propusă pentru prima oară în casație și trebue să fie invocată de judecători din oficiŭ. Materie penală.

Excepția lucrului judecat va putea și va trebui chiar să fie opusă de judecători din oficiŭ, în materie civilă, numai în casurile în care legea nu admite consimțimêntul părților, de exemplu, în materie de separare de patrimonii (art. 1258). T. Huc, VIII, 333. Pand. fr., *Chose jugée*, 1519. C. Rouen, D. P. 75. 2. 213. Casurile în cari autor. lucrului judecat trebue să fie invocată din oficiŭ în civil.

[3]) Cpr. Aubry et Rau, *loco suprà cit.*, p. 403, text și nota 122. Vigié, II. 1657. Duranton, XIII, 528 bis. Pand. fr., *Chose jugée*, 1502 urm., 1518 și *Cassation civ.*, 1111. T. Huc, VIII, 333. Glasson, *op.* și *loco cit.* Larombière, V, art. 1351, No. 151. Demolombe, XXX, 378. Griolet, *op. cit.*, p. 169. Ricci, *Delle prove*, 346. Thiry, III, 172. Laurent, XX, 137. F. Herman, *loco cit.*, 1529. Garsonnet, III, § 465, p. 237, text și n. 6 (ed. 1-a). Répert. Sirey, *Chose jugée*, 769. Lacombe, *op. cit.*, 261, p. 279. Cas. fr., Sirey, 62. 1. 173. D. P. 96. 1. 322 și 468. Cas. rom. S-a 1. Bulet. 1889, p. 952. Bulet. Cas. S-a 1, 1899, p. 115 (decisie pronunțată în unire cu conclusiile noastre). Bulet. S-a 1, 1878, p. 302. Bulet. S-a 1, 1885, p. 906. *Dreptul* din 1886, No. 7. *Dreptul* din 1893, No. 81. C. Craiova, *Dreptul* din 1902, No. 47.—*Contrà*. C. Paris. D. P. 94. 2. 524.— Judecătorii sunt însă ținuți de a verifica din oficiŭ dacă oposiția, apelul sau recursul au fost făcute în termenul legal. Cpr. Demolombe, XXX, 377. Vedi și *suprà*, p. 367, nota 2.

*) Vedi în privința prescripției, t. V a Comentariilor noastre, p. 512, text și nota 1. Vedi și Tratatul nostru în limba franceză, p. 260, *ad notam*. Cpr. Haus, *Pr. généraux de dr. pén. belge*, II, 1323 (ed. a 3-a).

In materie civilă însă, prescripția nu poate fi invocată din oficiŭ de judecători (art. 1841 C. civ.). Ea nu poate fi propusă chiar de părți pentru prima oară înaintea Curței de casație. Cas. fr. D. P. 1901. 1. 350. D. P. 97. 2. 22. Pand. fr., *Cassation civ.*, 1232. Garsonnet, *Pr. civ.*, V, § 1109, p. 588 (ed. 1-a). Prescripția în materie civilă.

buința terminologia autorilor [1]), va fi respinsă, fiind că ea este prin esența sa restrictivă, după cum foarte bine observă Curtea de Douai [2]).

Caracterele generale ale lucrului judecat odată cunoscute, vom studia această materie în toate amănuntele ei; de aceea am și reservat-o pentru finele volumului (v. *suprà*, p. 311). Ordinea ce vom urma, în această privință, este acea aratată de însuș art. 1201, a cărui cuprindere este:

Art. 1201.—Este lucru judecat atunci când a doua cerere în judecată are acelaș obiect, este întemeiată pe aceiaș causă și este între aceleași părți, făcută de ele și în contra lor în aceiași calitate. (Art. 85, 711, 780, 973 urm., 1119, 1788 C. civ. Art. 329 Pr. civ. Art. 1351 C. fr.).

După art. 1201, care se ocupă în treacăt cu această insĕmnată materie [3]), pentru ca să existe lucru ju-

---

Critică la adresa doctrinei.

1) Autorii dic în genere că acel care se pune la adăpostul lucrului judecat, invoacă *exceptiunea rei judicatæ*. Această expresie este însă inexactă, pentru că mijlocul tras din lucrul judecat nu mai este astădi o pură excepție de procedură ca la Romani, de natură a împedeca numai reînoirea acțiunei (cpr. Instit., *De exceptionibus*, IV, 13, § 5), ci constitue o aparare de fond. Cuvêntul *excepție* este cu atât mai inexact când lucrul judecat se propune de reclamant. Cpr. Garsonnet, *op. cit.*, III, § 465, p. 237, nota 3, *in fine*. Pand. fr., *Chose jugée*, 8. Répert. Sirey, *eod.* v°, 767. Demolombe, XXX, 297, 377. Bonnier, 866.

2) V. Répert. Dalloz, *Chose jugée*, 293, *in fine*. Cpr. Pand. fr., v° *cit.*, 23, și autorii citați acolo. Ricci, *op. cit.*, 347, și decisiile italiene citate de acest autor.

Critică la adresa legiuitorului. Drept. străin.

3) Legiuitorul ar fi trebuit să se ocupe cu autoritatea lucrului judecat în Codul de procedură civilă, cu ocasiunea hotărîrilor judecătorești, pentru că acolo este adevaratul sediu al materiei, după cum observă mai mulți autori. Cpr. Planiol, II, 160 (ed. 1) și I, 361 (ed. a 2-a). De aceea, în tot Codul civil german se vor găsi prea puține cuvinte relative la lucrul judecat, această materie fiind tratată în Codul de procedură civilă din 1877, revisuit la 1898. Cpr. art. 19 L. de întroducerea proced. civile; art. 322 (293 vechiŭ); 705 (645 vechiŭ); 706 (646 vechiŭ) Pr. civ. germ. Cu toate acestea, mai multe legiuiri civile străine, luându-se ca și Codul nostru după acel francez, care urmează orbește pe Pothier (II, 850 urm.), tratează în treacăt despre autoritatea lucrului judecat cu ocasia presumțiilor legale. Vedi, de exemplu, Codul civil neerlandez (art. 1953 urm.); Codul civil portughez din 1867 (art. 2502—2505); Codul civil

decat se cere ca să existe o hotărîre, fie chiar dată pe cale incidentală [1]) sau cu ocasia unei cereri reconvenţionale [2]), ori pe cale de contestaţie [3]), destul este ca să întrunească toate elementele lucrului judecat, adecă identitatea de obiect, identitatea de causă şi identitatea juridică de persoane. Aceste elemente ale lucrului judecat au nevoe de mai multe desvoltări.

Ne vom ocupa rênd pe rênd: 1⁰ despre autoritatea lucrului judecat în materie civilă; 2⁰ despre autoritatea lucrului judecat în materie represivă; 3⁰ despre autoritatea în materie penală a lucrului judecat în civil, şi *vice-versa*.

I. Autoritatea lucrului judecat în materie civilă [4]).

Art. 1201 presupune existenţa unei hotărîri care a dobêndit puterea lucrului judecat, fără a arata însă hotărîrile susceptibile de a dobêndi această autoritate.

---

spaniol din 1889 (art. 1251, 1252); Codul civil italian (art. 1351); Codul civil cantonului Vaud (art. 1004), Neuchatel (art. 1100), Friburg (art. 2173), etc. Vedi şi art. 1380 din Anteproiectul de revisuirie a lui Laurent; art. 1413 urm. din Ante-proiectul Codului japonez, elaborat de profesorul Boissonade, etc. Savigny a observat de mult că legiuirile moderne au dat prea puţină atenţie lucrului judecat. V. *System des heutigen römischen Rechts*, VI, § 280, p. 258 (ed. germ. din 1845), p. 255 a trad. Guenoux.

1) Cpr. Trib. Mehedinţi, *Dreptul* din 1896, No. 9. Trib. Covurlui, *Dreptul* din 1897, No. 58. Cas. rom. şi C. Galaţi, Bulet. 1889, p. 808, şi 1887, p. 562. *Dreptul* din 1889, No. 53 şi din 1894, No. 40. C. Iaşi, *C. judiciar* din 1902, No. 49. Lacombe, *op. cit.*, No. 31, p. 29. Larombière, V, art. 1351, No. 31. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 371.—*Contrà*. Merlin, Répert., v⁰ *Quest. d'état*, § 2 şi *Quest. de droit*, v⁰ *Chose jugée*, § 19. (Părerea acestui autor a remas isolată). — Daca însă o chestiune a fost numai invocată pe cale incidentală, ca mijloc de apărare, fără ca să se fi dat o hotărîre asupra ei, nu exista lucru judecat. Cas. rom. *Dreptul* din 1893, No. 37 şi Bulet. S-a 1, 1893, p. 328. *Dreptul* din 1883, No. 36.

2) Cas. rom. secţiĭ-unite, *Dreptul* din 1888, No. 69. Cas. fr. D. P. 1902. 1. 47.

3) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1898, p. 834. C. Craiova, *Curierul judiciar* din 1902, No. 35.

4) In cât priveşte autoritatea lucrului judecat în dreptul roman, vedi Windscheid, *Lehrbuch des Pandektenrechts*, I, § 129—132. Vedi şi autoriĭ citaţi *suprà*, p. 447, nota 1.

Hotărîri pronunțate de judecătorii români. Trib. musulmane.

Pentru ca o hotărîre să poată fi invocată ca avênd puterea lucrului judecat, ea trebue să fie pronunțată de o autoritate judecătorească română, fie ea chiar emanată de la tribunalele musulmane, cari funcționează în Dobrogea în privința organisărei familiei, puterei părintești, căsătoriei, divorțului și succesiunilor ab intestat (art. 39—41 L. din 30 martie 1886) [1]; să fie dată în materie contențioasă, și să curme litigiul în mod definitiv. Indată ce o hotărîre a remas definitivă, ea își produce efectele sale juridice, independent de ratificarea părților [2].

Hotărîre definitivă de fond.

Pentru ca o hotărîre să poată fi opusă cu succes ca avênd puterea lucrului judecat, trebue însă să se fi judecat în mod definitiv, bine sau rĕu, fondul procesului [3]: prin urmare, acțiunea să nu fi fost respinsă ca pre-matură [4], sau judecătorii să se fi declarat incompetenți [5]; căci, în aceste casuri, nu s'a atins fondul procesului.

Dacă însă fondul a fost pipăit de judecători, lucru judecat ar exista chiar când acțiunea ar fi fost respinsă ca nesusținută [6].

Hotărîrile cari pot dobêndi autoritatea lucrului judecat. Hotărîri pronunțate în România.—Hotărîri pronunțate în țară străină.

Numai hotărîrile pronunțate de judecătorii români pot dobêndi autoritatea lucrului judecat. Hotărîrile pronunțate

[1]) Aceiaș soluție este admisă și în Francia, în privința tribunalelor mahometane cari funcționează în Algeria. V. Répert. Dalloz, *Supplément*, *Chose jugée*, 14. Répert. Sirey, *eod. v°*. 208 urm. Griolet, *Autorité de la chose jugée*, p. 83. Cas. fr. D. P. 65. 1. 142.

[2]) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1899, p. 136, și *Curierul judiciar*, din 1899, No. 15.

[3]) Cas. rom. *Dreptul* din 1891, No. 13, și Bulet. S-a 1, 1891, p. 120.

[4]) C. Galați și Cas. rom. *Dreptul* din 1893, No. 56. *Dreptul* din 1886, No. 38. Bulet. S-a 1, 1886, p. 284. Bulet. 1881, p. 749.

[5]) Cas. rom. *Dreptul* din 1889, No. 9, și Bulet. S-a II, 1888, p. 1097. Bulet. 1892, p. 879.

[6]) C. Iași și Craiova, *Dreptul* din 1886, No. 53, și din 1894, No. 9.—Remâne însă bine înțeles că pentru aceasta trebue ca partea condamnată să fi fost legiuit citată, căci nimene nu poate fi judecat fără a fi chemat spre a se apăra. Dacă ar fi altfel, partea în drept ar putea, pe cale de contestație să sfărâme titlul executor și să facă ca hotărîrea să peardă autoritatea ei. Cpr. Cas. rom. Bulet. 1893, p. 577.—Vedi insă Cas. rom. Bulet. 1892, p. 954, și Bulet. 1889, p. 1023.

in ţări străine nu pot dobêndi această autoritate în România, de cât după ce vor fi învestite cu formula executorie de către judecătorii români, în basa art. 374 care, în noul Proiect (art. 385), are următoarea cuprindere.

Art. 374 Pr. civ. — Hotărîrile judecătoreşti date în ţări straine nu se vor putea executa în România de cât după ce tribunalul *civil sau comercial*, *după natura afacerei*, *in a cărui juridicţie*[1]) vor avea a se executa, va încuviinţa, printr'o sentinţă, investirea lor cu *formula* executorie, în urma citărei părţilor. Această învestire nu se va putea încuviinţa de cât dacă aceste hotarîri sunt date de tribunalele competinte şi sunt rémase definitive, dacă nu calcă legile de ordine publică ale României *şi bunele moravuri*[2]), şi dacă între amêndouĕ Statele este reciprocitate de executare.

Art. 374 Pr. civ. nu este de cât o consecinţă a suveranităţei[3]). Actele emanate de la o autoritate judecătorească străină nu au de la sine nici o putere executorie în ţara noastră, pentru că agenţii forţei publice române nu pot primi ordine de cât de la capul Statului român.

---

[1]) Cuvintele tipărite cu cursive (subliniate), sunt adause sau schimbate în textul noului Proiect, care se crede că va fi adus în discuţia Corpurilor legiuitoare în sesiunea viitoare.

[2]) O dispoziţie contrară ordinei publice ar fi, de exemplu, acea care ar prevedea constrêngerea corporală pentru o datorie bănească. Cpr. C. Focşani, *Dreptul* din 1884, No. 32. Trib. Petroni, *J. Clunet*, anul 1879, p. 354, text şi nota 1. Sentinţa ar fi de asemenea contrară ordinei publice, atunci când ea ar coprinde o condamnare pentru plata diferenţelor ce ar resulta din un joc de bursă sau de noroc, pentru care legea noastră nu conferă nici o acţiune în justiţie (art. 1636 C. civ.). Cpr. Trib. Brăila şi Cas. rom. *Dreptul* din 1884, No. 59 şi 83. Bulet. 1899, p. 1349. Vedi şi Alex. Cerban, *Dreptul* din 1900, No. 3. Répert. Sirey, *Jugement étranger*, No. 102 urm. D. Kebapci, *Pr. civ.*, II, p. 94. Weiss, *op. cit.*, p. 824. Surville et Arthuys, *Cours élément. de dr. internat. privé* (ed. a 3-a), 433, p. 493. Disposiţiĭ contrare ordinei publice.

Exequatorul va fi de asemenea refusat dacă hotărîrea străină este în contradicere cu o sentinţă anterioară dată de un tribunal naţional. Cpr. Weiss, Surville et Arthuys, *op. şi loco cit.* Massé, *Dr. comm.*, II, 801, p. 72 (ed. a 2-a). Cas. fr. *J. Clunet*, anul 1892, p. 667. Sirey, 92. 1. 52. D. P. 93. 1. 313. C. Catana, *J. Clunet*, anul 1885, p. 455. Contradicere între o hotărîre română şi străină.

[3]) Cpr. Lacombe, *Autor. de la chose jugée*, p. 83, No. 80. Weiss, *Tr. élément. de dr. internat. privé* (ed. a 2-a), p. 817. „*Extra territorium jus dicenti impunè non paretur*", dice L. 20, Dig., *De juridictione*, 2, 1.

Alt-fel s'ar nesocoti suveranitatea naţională a Statului român, formal recunoscută prin tratatul din Berlin.

Casurile in cari exequatorul nu este necesar. Controversă.

Când am dis că hotărîrile străine nu pot deveni executorii în România de cât prin dobêndirea unui *exequator* de la judecătorii români, aceasta se înţelege numai în privinţa aducerei acelor hotărîri la îndeplinire în ţara noastră; căci, de altmintrelea, este generalmente admis, de şi chestiunea este controversată, că hotărîrile străine pot fi invocate înaintea tribunalelor noastre ca producênd lucru judecat pentru constatarea unui fapt sau unui drept, formalităţile statornicite de art. 374 Pr. civ. nefiind aplicabile de cât atunci când este vorba de executarea lor [1]).

Hotărîri străine cari au de obiect starea civilă şi capacitatea persoanelor. Controversă.

Aceasta este mai cu seamă adevarat în privinţa hotărîrilor străine, cari ar avea de obiect starea civilă şi capacitatea persoanelor, căci aceste hotărîri vor produce efectele lor în România, fără îndeplinirea vre-unei formalităţi. Deci, individul declarat prin o hotărîre străină de minor, interdis, falit, căsătorit, despărţit, etc. va fi considerat ca minor, interdis, falit căsătorit, despărţit, etc. în România şi peste tot locul, în temeiul acestei hotărîri, fără ca să fie nevoe de învestirea hotărîrei străine cu formula executorie de către judecătorii români [2]).

---

[1]) Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1898, No. 83. Bulet. S. II, 1898, p. 1382. Trib. Iaşi, *Dreptul* din 1887, No. 87. Vedi şi Bulet. Cas. S. II, anul 1877, considerent de la p. 14. Cpr. D. Kebapci, *Pr. civ.*, II, No. 31 şi 32. Griolet, *Autorité de la chose jugée*, p. 93 urm. Bertauld, *Quest. pratiques et doctrinales de Code Napoléon*, I. No. 156 bis. Se poate deci ordona o poprire în basa unei hotărîri străine neînvestită cu formula executorie, fiind că asemenea hotărîre poate servi de basă pentru constatarea titlului de creditor. Cpr. D. Kebapci, *op. cit.*, II, 31, p. 25. Şi apoi, după procedura revisuită (art. 455 lit. b), poprirea se poate face chiar fără nici un act scris. Acest text a rĕmas nemodificat în noul proiect de revisuire.

[2]) Cpr. Trib. Covurlui, *Curierul judiciar* din 1901, No. 50, şi *Dreptul* din acelaş an, No. 37. Trib. Iaşi, *Dreptul* din 1887, No. 87. C. Paris, *Pand. Périod.* 88. 2. 111 şi D. P. 88. 2. 263. Trib. Paris, *Journal Clunet*, anul 1902, p. 103 urm. Mai vedi în acelaş sens şi alte decisii străine în *Pand. Périod.* 93. 5. 21; *Pand. Périod.* 95. 5. 7; *Journal Clunet*, anul 1883, p. 51 şi 515; *Idem*, anul 1885, p. 438 şi 542; anul 1886, p. 713; anul 1889, p. 733; anul 1890, p. 872; anul 1895, p. 607 urm. şi 830; anul 1898, p. 138. Vedi in acelaş sens şi conclusiile proc. general Dupin în D. P. 60.

Acest sistem era admis și în vechiul drept francez: „*Le statut personnel suit la personne dans tel lieu qu'il soit*, *dice Bourjon* [1]). *Celui qui par sa loi personnelle est interdit ou infâme ou universellement incapable de disposer porte partout avec lui cette infamie, cette interdiction, cette incapacité universelle*“. **Dreptul vechiu francez.**

O hotărîre emanată de la un tribunal străin, prin care se desface o căsătorie celebrată în România, nu poate însă fi transcrisă în țara noastră de ofițerul stărei civile al locului unde căsătoria a fost celebrată, de cât după ce **Transcrierea unei hotărîri străine care pronunță divorțul.**

---

1. 57 și în Sirey, 60. 1. 210. Tot în acest sens se pronunță și o parte însemnată din doctrină. Vedi Aubry et Rau, I, § 31, p. 150, 151 (ed. a 5-a) și VIII, § 769 *ter*, p. 418 (ed. a 4-a). Demolombe, I, 103. Despagnet, *Précis de dr. international privé*, 196 (ed. a 3-a). Vincent et Pénaud, *Dictionn. de droit international*, v° *Jugement étranger*, 68, și *Interdiction*, 33. A. Weiss, *op. cit.*, p. 820. Bertauld, *op. cit.*, I, 157. Demangeat asupra lui Fœlix, *Dr. international*, II, p. 108, nota *a*. Demangeat, *Condition des étrangers en France*, p. 375. Bonfils, *Compétence des trib. fr. à l'égard des étrangers*, No. 257. Duguit, *Conflits de législation relatifs à la forme des actes civils*, p. 100. Daguin, *Journal Clunet*, anul 1889, p. 40. T. Huc, I, 158. Laurent, I, 98 și *Dr. international*, VI, 35 și 87 urm. Répert. Sirey, *Jugement étranger*, 44, și *Chose jugée*, 1474 urm. Gr. Petroni, *Journal Clunet*, anul 1879, p. 352. Surville et Arthuys, *op. cit.*, 326 și 434. R. Bufnoir, *Autorité de la chose jugée* (teză p. doctorat, 1893), p. 156 urm. — *Contrà*. Carré-Chauveau, *Lois de la procéd.*, IV, *Quest.* 1899 bis. Gărsonnet, *Pr. civ.*, VII, § 1435, p. 184. Fœlix, *op. cit.*, II, pag. 107. Merlin, Répert., *Faillite*, t. VI, p. 501. „Marele și vecinicul principiu de drept internațional, consacrat de art. 374 Pr. civ., este prea general, dice acest din urmă autor, pentru a nu fi aplicabil tuturor hotărîrilor în genere“. Trib. Paris, *Journal Clunet*, anul 1898, p. 130, și *Dreptul* din 1901, No. 37 (sentință criticată de noi). Tot în acest din urmă sens s'a pronunțat și Curtea din Pau. Vedi Sirey, 72. 2. 233. D. P. 75. 2. 193. Vedi și *Journal Clunet*, anul 1874, p. 76, coloana 2. In baza acestor principii, o decisie recentă a Curței din Paris (14 nov. 1901) a admis că o hotărîre dată în țară străină, prin care un comerciant este declarat în stare de faliment, nu poate să'și producă efectele sale în Francia, până nu va fi mai întâi investită cu formula executorie de judecătorii francezi. Vedi *Journal Clunet*, anul 1902, p. 110 urm.

[1]) *Droit commun de la France*, I, p. 111.

a fost investită cu formula executorie de judecătorii români [1].

Hotărîri străine privitoare la faliment.

Prin aplicarea principiilor de mai sus, s'a decis că o hotărîre dată în țară străină, prin care se declară un comerciant în stare de faliment, este oposabilă creditorilor din România, și deci aceștia nu mai pot exercita urmăriri individuale asupra averei ce falitul ar avea în țară [2].

Nerevisuirea fondului procesului. Ce trebue să constate judecătorii români.

Hotărîrile cari au de obiect condamnarea la o sumă de bani, nu vor putea însă fi aduse la îndeplinire în România, de cât în urma investirei lor cu formula executorie, de către judecătorii români, cari, pentru aceasta, nu au

[1]) Cpr. Trib. Iași (sentință adnotată și aprobată de noi), *Curierul judiciar* din 1902, No. 23. Cpr. Th. Barilliet, *J. Clunet*, anul 1880, p. 358, No. 10. Weiss, *Tr. th. et pratique de dr. internat. privé*, III, p. 596. Hotărîrea străină va trebui de asemenea să fie investită cu formula executorie de judecătorii români de câte ori va fi vorba de executarea acestei hotărîri în România, de exemplu în ceea ce privește paza și creșterea copiilor născuți din căsătorie. Cpr. C. Paris. *J. Clunet*, anul 1892, p. 1022. Pand. fr., *Divorce*, 3317.

[2]) Trib. Iași, *Dreptul* din 1887, No. 87, p. 695. Trib. Paris. *Journal Clunet*, anul 1876, p. 181, și Sirey, 79. 2. 164. C. supremă din Christiania, *Jour. Clunet*, anul 1890, p. 164. Trib. Cette, *J. des faillites*, anul 1892, p. 118. Trib. Anvers (două sentințe), *Journal Clunet*, anul 1900, p. 1012. C. Milan, Sirey, 79. 2. 161, etc. Vedi în acelaș sens, Cuzzeri, *Il Codice di commercio italiano commentato*, VII, 39, p. 34. Savigny. *System des heutigen römischen Rechts*, VIII, § 374, No. III. p. 286 urm. (ed. germ. 1849). Despagnet, *op. cit.*, 422, p. 757 urm. (ed. a 3-a). Weiss, *op. cit.*, p. 866 urm. P. Fiore, *Del fallimento secondo il diritto privato internazionale* (Pisa, 1873). Carle, *La dottrina giuridica del fallimento nel diritto privato internazionale* (1872), operă tradusă în 1875 de Er. Dubois. Beudant, nota în D. P. 68. 2. p. 113. Vedi și alți autori citați în t. VI a Comentariilor noastre, p. 760, nota 1. Cpr. art. 207 și 208, § 4 din legea germană asupra falimentelor (*Konkursordnung*) din 10 februarie 1877, asupra cărei vedi Trib. suprem al Imperiului german (*Reichsgericht* din Leipzig), în *Journal Clunet*, anul 1888, p. 110. — Cu toate acestea, chestiunea este foarte controversată, și teoria pluralităței falimentelor își are mulți partisani. Vedi asupra acestei controverse, t. VI a Coment. noastre, p. 760, nota 1, și Répert. Sirey, *Faillite*, 4895 urm. Cpr. T. Stelian, *La faillite, étude de législ. comparée et de dr. international* (tesă p. doctorat). C. N. Toneanu, *Falimentele*, I, 65, p. 88 urm.

nevoe de a revisui fondul [1]), ci numai de a examina: 1° dacă hotărîrea a fost dată de o instanță competentă: 2° dacă ea a rĕmas definitivă, adecă dacă părțile au fost regulat citate, se înțelege după legea țărei în care s'a pronunțat hotărîrea [2]); căci, fără citarea părților, ea n'ar dobêndi nici odată autoritatea lucrului judecat în România, fiind că dreptul apărărei este de ordine publică *(ne inauditus condemnetur)* [3]); dacă hotărîrea a fost regulat comunicată, etc. [4]); 3° dacă hotărîrea străină nu violează vre-o dispoziție contrară ordinei publice sau dreptului public al Statului român [5]); 4° și în fine, dacă între Statul de la care emană sentința și Statul român, există o reciprocitate de executare [6]).

Reciprocitatea se determină nu numai prin încheierea unei convențiuni, după cum este acea din 1880, încheiată între România și Italia, ci și prin legi interioare cari per- Cum se determină reciprocitatea.

[1]) In Francia însă, chestiunea este foarte controversată în această privință. Vedi asupra acestei controverse, t. I, partea I a Comentariilor noastre, p. 193 și Répert. Sirey, *Jugement étranger*, 112 urm. Tribunalele admit în genere revisuirea hotărîrilor străine atât în privința fondului cât și a formei, fie că ele au fost pronunțate între străini, fie între Francezi și străini. Cpr. Trib. Paris (afacerea Sturdza), *Dreptul* din 1901, No. 4, și *J. Clunet*, 1902, p. 601. Trib. Nice, *Pand. Périod.* 1899. 5. 9. Répert. Sirey, v° *cit.*, 141, și *Chose jugée*, 1436 urm. Larombière, V, art. 1351, No. 6. Despagnet, *op. cit.*, 194 urm. Daguin, *J. Clunet*, 1888, p. 33 urm. Vedi și *Bullet. de législ. comparée*, anul 1902, p. 368 urm. Art. 1087 din Codul de proced. civ. portughez este formal în această privință. —*Contrà.* Weiss, *Tr. élément. de dr. internat. privé*, p. 827 urm. Massé, *Dr. comm.*, II, 801. Surville et Arthuys, *op. cit.*, 435. Lacombe, *op. cit.*, 82 urm., p. 86 urm. Durand, *Dr. internat. privé*, p. 464 urm. C. Douai, *J. Clunet* anul 1902, p. 593. Revisuirea fondului procesului în Francia. Controversă.

[2]) Cpr. Cas. Palermo, Sirey, 99. 4. 25. *Idem*, Cas. rom. și C. București, Bulet. 1899, p. 1052. *Dreptul* din 1880, anul al 8-lea, No. 12. — Vedi însă o altă decisie a aceleiaș Curți (*Dreptul* din 1875, No. 71), care pune în principiu că citarea trebue să se facă după legea țărei unde domiciliază partea.

[3]) Cpr. C. Amiens, Sirey, 92. 2. 97.

[4]) Vedi t. I, partea I a Coment. noastre, p. 195, text și nota 1.

[5]) Vedi *suprà*, p. 459, nota 2.

[6]) D-l G. G. Mironescu (*Lacunele noului Cod de proced. civilă*, București, 1902, p. 54), propune de a se suprima condiția de reciprocitate, voind prin această modificare, pe care noul Proiect n'a admis'o, să înlesnească creditul țărei care, in momentele actuale, este foarte sdruncinat. Vedi de acelaș autor și *Revis. Cod. de proced. civ.*, pag. 139.

mit executarea hotărîrilor străine, după cum este, de exemplu, art. 858 urm. din Codul de procedură civilă grecesc de la 1834 [1]).

Note diplomatice. Reciprocitatea mai poate încă să resulte și din note diplomatice, schimbate între guvernele respective [2]).

Hotărîri pronunțate în Francia și în Rusia. România neavênd asemenea note și nici convenție, în privința executărei hotărîrilor, cu Rusia și cu Francia, tribunalele rusești și cele franceze refusă de a executa hotărîrile noastre, iar noi refusăm în genere de a executa pe acele rusești și franceze [3]).

Trib. competent de a da exequatorul. Tribunalul competent de a da exequatorul este, după actualul și viitorul art. 374 Pr. civ., acel al locului în care hotărîrea urmează a se aduce la îndeplinire.

Dacă hotărîrea străină emană de la un tribunal comercial străin, formula executorie se va pune de către tribunalul comercial român. Noul Proiect este formal în această privință. Dacă suma pentru care a intervenit hotărîrea străină este mai mică de 1500 lei, formula executorie se va pune de judecătorul de ocol [4]). In Francia însă, și chiar în legea noastră actuală, chestiunea este controversată, de oare-ce art. 374 din procedura revisuită este mut în această privință [5]).

---

1) Cpr. C. Focșani, *Dreptul* din 1884, No. 32, și din 1885, No. 27. Tribun. Athena (afacerea Zappa), *Journal Clunet*, anul 1900, p. 1033 și *Dreptul* din 1901, No. 86. Cpr. și Cas. rom. Bulet. S-a I, 1877, p. 243. Art. 858 urm. din Codul de procedură grecesc sunt traduse in *Tr. élément. de dr. international privé* de A. Weiss, p. 849, 850 (ed. a 2-a, 1890).

2) V. declarațiile schimbate între Guvernul român și acel austriac din 20 și 25 august 1871, aduse la cunoștința judecătorilor prin circulara No. 9691, din 26 august 1871. Vedi Tratatul nostru în limba franceză, p. 383, 384.

3) Cpr. Trib. Covurlui, Cas. rom. și C. Galați, *Dreptul* din 1893, No. 4: din 1896, No. 52 și din 1898, No. 80. C. Craiova, *Dreptul* din 1897, No. 47. Vedi și *Journal Clunet*, anul 1900, p. 1037.

Dreptul străin. 4) Trib. Iași, *Dreptul* din 1899, No. 32. — In Italia, formula executorie se pune de Curtea de apel (art. 941 Pr. civ.), în Spania, de Curtea de casație, ear în Germania, după valoarea litigiului, de tribunalul cantonal (judecătorul de ocol, *Amtsgericht*) sau regional (*Landgericht*) (art. 722 Pr. civ. actuală, 660 Pr. veche). In cât privește Suedia, vedi. L. din 6 martie 1899 în *Annuaire de législ. étrangère*, anul 1899, p. 561.

5) Vedi t. I, partea I a Comentariilor noastre, p. 192, nota 2.

In ori-ce caz, părţile vor fi citate, art. 374 Pr. civ. fiind formal în această privinţă [1]). Citarea părţilor.

Acest text lasă însă mai multe controverse în picioare, chiar în urma revisuirei prin noul Proiect. Ast-fel, judecătorii români, avênd a examina dacă tribunalul străin, care a dat hotărîrea, era sau nu competent *ratione materiæ* sau *personæ*, naşte întrebarea după care lege se va determina această competinţă? După acea a ţărei în care se urmăreşte executarea, sau după legea ţărei în care s'a judecat afacerea? Determinarea competinţei trib. străin. Controversă.

S'a susţinut că competinţa se determină după legea acestei din urmă ţări [2]). Credem totuş că, competinţa fiind de drept public, are a se determina nu numai după legile ţărei unde s'a judecat afacerea, dar şi după legea ţărei unde hotărîrea urmează a fi adusă la îndeplinire; de unde resultă că Românii sau străinii domiciliaţi în România, nu pot fi chemaţi înaintea tribunalelor străine, chiar dacă contractul s'a făcut în străinătate şi marfa s'ar fi predat acolo: „Considerând, dice Curtea noastră supremă, că chestiunea competinţei are a se judeca după legile ţărei unde se urmăreşte executarea, aceasta fiind o chestiune de drept public, şi în privinţa acestor chestiuni nici un Stat suveran nu poate, fără a abdica la independenţa sa, să se supue legilor unui alt Stat, etc.“ [3]).

Vedi asupra aceleiaş controverse în Francia, Rèpert. Sirey, *Jugement étranger*, 162 urm. Aubry et Rau, VIII, § 769 ter, p. 419. Le Bourdellès, *Journal Clunet*, anul 1882, p. 396, No. 12. Massé, *Dr. comm.*, II, 808. Aceşti autori admit că formula executorie trebue în tot-deauna cerută de la tribunalul civil, care singur ar fi competent în această privinţă, din causa plenitudinei sale de juridicţie.

[1]) Inainte de modificarea acestui text, făcută prin legea din 1900, chestiunea era controversată. Vedi decisiile citate *pro* şi *contrà* în t. I, partea I a Comentariilor noastre, p. 193, nota 3, şi Tratatul nostru francez, p. 381, nota 2. Cpr. Petroni, *Journal Clunet*, anul 1879, p. 354.

[2]) Vedi Alex. Cerban, *Dreptul* din 1900, No. 3, p. 18, coloana 2, şi Noul Cod de proced. civilă a lui V. Alexandrescu, Mironescu şi Cesărescu, p. 280. Cpr. Rèpert. Sirey, *Jugement étranger*, 76. Vincent et Pénaud, *op. cit.*, *eod.* v°, 163. Weiss, *op. cit.*, p. 823. Cas. Palermo, Sirey, 95. 4. 21. Sirey, 99. 4. 25.

[3]) Cas. rom. Bulet. S. I, 1880. p. 347, şi *Dreptul* din 1881, No. 1. *Idem*, C. Bucureşti şi Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1880 (anul

Numai atunci tribunalele străine ar fi competente când părţile, fie chiar şi pământene, ar fi primit juridicţia străină într'un mod expres, prin o anume clausă, sau macar în mod tacit, prin rînduirea unui advocat sau unui curator [1].

Pârîtul care s'a lăsat a fi condamnat în lipsă, nu se consideră însă că a primit competinţa tribunalului străin [2].

Oposiţie, apel, recurs. O altă chestiune, pe care art. 374 Pr. civ. o lasă în îndoială, este acea de a se şti dacă sentinţa prin care se încuviinţează sau se refusă formula executorie, este sau nu supusă oposiţiei, apelului şi recursului.

Tribunalul dând o adevarată hotărîre faţă cu părţile, sau în lipsa lor, dacă ele au fost legiuit chemate, şi pu-

---

al 8-lea), No. 12, şi *Dreptul* din 1881, No. 76. Trib. Iaşi. secţ. IV (14 decembrie 1881), dos. Iţik Friedman şi Fr. Wilhem. *Idem*, Trib. Iaşi, *Dreptul* din 1899, No. 32. Cpr. Despagnet, *op. cit.*, 199, p. 417 (ed. a 3-a). Vincent et Pénaud, *op. cit.*, *Jugement étranger*, 167. Veḑi şi *Journal Clunet*, anul 1874, p. 162. Cas. fr. Sirey, 71. 1. 91. Sirey, 53. 1. 260. Cas. austr. Sirey, 96. 4. 25, şi nota lui A. Wahl. Acelaş sistem este admis şi în Danemarca. Veḑi Fœlix-Demangeat, *Dr. international*, II, 345, p. 69. Veḑi şi t. I, partea I a Comentariilor noastre, p. 196, nota 1.

1) Cpr. C. Focşani şi Trib. Brăila, *Dreptul* din 1884, No. 32 şi 83. Veḑi şi Cas. rom. *Dreptul* din 1881, No. 1; Bulet. S. 1, anul 1880, p. 347. Cas. austr. Sirey, 96. 4. 25.—Veḑi cu toate acestea, o altă decisie a Curţei din Focşani (*Dreptul* din 1885, No. 43) şi o sentinţă a Trib. din Brăila (*Dreptul* din 1884, No. 59), cari pun în principiu că persoanele domiciliate în România nu pot renunţa la competinţa tribunalelor pământene în beneficiul unor juridicţiuni excepţionale străine, de oare-ce competinţa face parte din dreptul public a unui Stat, şi a renunţa la o asemenea competinţa ar fi a aduce o atingere la suveranitatea Statului unde cineva domiciliază. Credem însă că aceste decisiuni merg prea departe, căci dacă este adevarat că nimene nu poate fi sustras de la judecătorii sei fireşti (art. 14 Constit.), nimic nu împedică pe un inpricinat de a recurge la justiţia unui alt judecător de cât acel pe care i-l dă legea, fie chiar la un judecător străin. Cpr. în acest din urmă sens, Cas. rom.. Curtea Bucureşti, Trib. Ilfov şi Covurlui. Bulet. S. I, 1880, p. 347, şi *Dreptul* din 1881, No. 1. Bulet. anul 1883, p. 1030. *Dretul* din 1873, No. 13; din 1890, No. 6 şi 76; din 1892, No. 39; *Revista juridică* din 1890, No. 6 (apărută la Galaţi sub direcţia d-lui C. N. Toneanu). *Dreptul* din 1893, No. 14. –Veḑi însă C. Nacu, *Dreptul civil român*, I, p. 161, No. 40.

2) Cas. austriacă, Sirey, 96. 4. 25.

tênd să aprecieze în mod greşit diferitele chestiuni supuse judecăţei sale, nu vedem pentru ce aceste hotărîri ar fi lipsite de garanţiile tuturor hotărîrilor în genere. Prin urmare, credem că oposiţia, apelul şi recursul sunt în principiu admisibile, conform dreptului comun [1]). Aceasta ar lasa, după unii, a se presupune că suma prevědută în hotărîrea străină este susceptibilă de apel, căci altfel, numai recursul în casaţie ar fi admisibil. Credem însă că apelul este admisibil în toate casurile, din causa chestiilor de drept ce se pot ivi.

Executarea actelor autentificate în străinătate.

De şi art. 374 nu vorbeşte de cât de *hotărîrile judecătoreşti* pronunţate în străinătate, se înţelege că şi actele autentificate în ţară străină vor putea fi învestite cu formula executorie, de tribunalul unde ele urmează a fi aduse la îndeplinire, judecătorii îndeplinind aceleaşi forme ca şi pentru hotărîrile străine. Art. 12 din convenţia consulară, încheiată cu Italia la 1881, este expres în această privinţă, şi acest text este aplicabil prin analogie tuturor Statelor cu care România nu are convenţiuni speciale, destul este numai ca să existe o reciprocitate de fapt.

Tribunalele, înainte de a învesti actul cu *exequator*, sunt însă datoare a examina dacă el întruneşte toate condiţiile de autenticitate cerute de legea ţărei în care el a fost făcut (art. 2 şi 1773 C. civ.), precum şi dacă este exigibil [2]).

Hotărîrile emanate de la arbitrii străini.

Judecătorii români, observând regulele de mai sus, vor putea învesti cu formula executorie şi hotărîrile emanate de la arbitri străini, însă, în asemenea caz, compromisul trebue să fie autentificat, să cuprindă arătarea obiectului contestaţiunei şi numele arbitrilor (art. 341, 342 Pr. civ.), dacă el a fost făcut în ţară [3]), sau să fie făcut conform legei străine, dacă el a fost făcut în străinătate [4]).

---

[1]) Cpr. G. G. Mironescu, care admite aceiaş soluţie, propunênd însă ca legea să fie ast-fel modificată în cât numai recursul în casaţie să fie admisibil. Vedi *Lacunele noului Cod de procedură civilă*, p. 55. Vedi şi Lachau, *Bullet. de législ. comparée*, anul 1902, p. 374.

[2]) Vedi *suprà*, p. 143 şi 162. Cpr. Em. Cernătescu, *Dreptul* din 1901, No. 28. Vedi şi Lachau, *Bullet. de législ. comparée, loco cit.*, p. 376.

[3]) Cpr. C. Bucureşti. *Dreptul* din 1885, No. 60. Cas. rom. Bulet. S. I, 1885, p. 822. Vedi şi Lachau, *Bullet. de législ. comparée, loco cit.*, p. 375.

[4]) Cpr. Carré-Chauveau, *Lois de la procédure civile*, IV. *Quest.*

Hotărîri pronunţate de trib. represive străine.

Cât pentru sentinţele pronunţate de instanţele represive străine, ele nici odată nu pot fi aduse la îndeplinire în România, nici asupra persoanei, nici asupra averei condamnatului, pentru că asemenea executare ar fi contrară suveranităţei teritoriale; de unde resultă că confiscarea averei ordonată contra unui străin, prin o decisie pronunţată în ţără străină, nu va produce nici un efect în privinţa bunurilor ce acest străin ar avea în România. (Cpr. art. 17 Constit.).

Incapacităţile civ. cari resultă din hot. străine. Controversă.

De asemenea, incapacităţile civile cari ar resulta din o condamnare pronunţată de un tribunal represiv străin, nu vor produce nici un efect afară din ţara în care ele au fost pronunţate [1]).

Despăgubiri civile. Controversă.

Se admite însă în genere că o hotărîre represivă străină ar putea fi învestită cu formula executorie în privinţa despăgubirilor civile [2]).

Extradiţie.

Dar dacă o hotărîre pronunţată de un tribunal represiv străin nu poate fi executată în România asupra persoanei condamnatului, precum am vědut mai sus, Gu-

---

1900. Répert. Sirey, *Jugement étranger*, 64 urm. Vincent et Pénaud, *op. cit.*, *eod.* v°, 315 şi 344. Aubry et Rau, VIII. § 769 *ter*, p. 419. Massé, *Dr. comm.*, II, 815. Le Bourdellès, *Journal Clunet*, anul 1882, p. 326. Griolet, *Autorité de la chose jugée*, p. 102.

1) Bonnier, *op. cit.*, 933, *in fine.—Contrà.* Bertauld, *Quest. pratiques et doctrinales de Code Napoléon*, I, 159. Surville et Arthuys, *op. cit.*, 326, p. 349 şi p. 494, nota 1. Despagnet, *op. cit.*, 196.—După această din urmă teorie, un Român lovit de interdicţie legală în România (art. 13 şi 16 C. pen.), ar fi incapabil şi în străinătate; dacă el ar fi fost însă condamnat în ţară străină, decăderea de care el este lovit nu'l ar urmări în România. Despagnet, *op. cit.*, 196, p. 414.—*Contrà.* Senatul dirigent din Rusia (*Pravitelstvuĭutşi*), *J. Clunet*, 1874, p. 47. Soluţia admisă de Senatul din Rusia, judecând ca curte de apel, este formal admisă prin art. 7 a noului Cod penal italian, promulgat la 30 iunie 1889.

2) Vincent et Pénaud, *op, cit.*, v° *Crimes et delits*, 160, şi *Jugement étranger*, 129. Le Sellyer, *Études sur le droit criminel*, IV, p. 487. Peiron, *Effets des jugements répressifs en droit international* (1885), p. 127 urm. Fœlix-Demangeat, *op. cit.*, II, p. 317, No. 605. Mangin, *Tr. de l'action publique et de l'action civile en matière criminelle*, I, 70.—*Contrà.* C. Paris. Sirey, 62. 2. 539. D. P. 61. 2. 69 şi 70. Trib. Lille, *J. Clunet*, anul 1896, p. 1037.

vernul străin ar putea însă, în temeiul unui tratat internațional, sau a principiului reciprocităței, să ceară și să dobêndească de la Guvernul român extradarea străinului [1]). Țara noastră are, în această privință, convenții cu Italia (5 aug. 1880), cu Belgia (15 aug. 1880), cu Marea Britanie (9 martie 1893), cu Țările de jos (Olanda) (27 sept. 1894) și cu Austro-Ungaria (14 iunie 1901) [2]). Cu Francia [3]), Germania, Rusia și Bulgaria, se admite extradarea sub reserva reciprocităței, iar cu Serbia avem o declarație de reciprocitate din 1888. Cu Grecia și cu Imperiul otoman nu avem până acum nici o convenție, nici declarație de reciprocitate. Poliția turcească procedează însă pe calea expulsărei, și remite pe acei expulsați în mânele autorităților noastre. Singurele State cari, în lipsă de convenții, refusă extradarea, sunt astă-zi Grecia și Statele-Unite [4]). Sunt însă casuri în care Guvernul american a extradat, chiar în lipsa unei convenții, pe acei culpabili de *crimes atroces* [5]). Să sperăm că, în basa acestor precedente, Statele-Unite vor consimți la extradarea sau expulsarea casierului V. Manoliu, care a debarcat de curênd în America, susträgênd o sumă însemnată de bani în dauna casei Sf. Spiridon din Iași; căci nu este nelegiuire mai mare de

---

[1]) Vedi în privința extradărei, Haus, *Pr. de dr. pénal belge*, II, 951 urm. (ed. a 3-a). Répert. Sirey, *Extradition*, etc.

[2]) Vedi *Convențiunile de extradare ale României*, de Ștef. R. Scriban (București, tip. *Curierul Judiciar*).—In privința convențiilor cari existau altă dată, precum acea relativă la desertori și vagabondi, încheiată între Moldova și Austria, la 1838, și între Muntenia și Austria, la 1842, vedi t. 1, partea I a Comentariilor noastre, p. 174, nota 3, precum și colecția de Tratate a lui M. Mitilineu (București, 1874).

[3]) In basa declarațiunilor de reciprocitate, cari există între România și Francia, această din urmă țară, extradează pe acei culpabili de fals în acte publice, private și comerciale, de furt, înșelăciune, abus de încredere și bancrută frauduloasă. Vedi Répert. Sirey, *Extradition*, 1129. Djuvara, *J. Clunet*, anul 1889, p. 230. Mai vedi încă *J. Clunet*, 1895, p. 235 și 1901, p. 885 (circul. Minist. justiției din Francia).

[4]) Vedi în privința Greciei, Djuvara, *loco cit.*, p. 232; Scriban, *op. cit.*, p. 20; *J. Clunet*, 1902, p. 430 urm.; iar în privința Statelor-Unite, vedi Répert. Sirey, v° *cit.*, 89. Pand. fr., *Extradition*, 1633 urm.

[5]) Répert. Sirey, *Extradition*, 90. *J. Clunet*, anul 1895, p. 230. Wheaton, *On the conflict of laws*, § 94.

cât aceea de a râpi pânea din gura bolnavului şi a muribundului.

Crime sau delicte politice. Art. 30 Constit.

In ori-ce caz, România nu extradează pentru crime sau delicte politice (art. 30 Const.)[1]. Trebue să menţio-

[1]) Veḑi Djuvara, *op. cit.*, p. 228. Această soluţie este pretutindeni dreptul comun. Veḑi Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v°, *Extradition*, 74. *J. Clunet*, anul 1881, p. 304 urm.—Convenţia încheiată la 4 iunie 1863 între România şi Serbia (v. Militineu, *op. cit.*, p. 112) pentru extradarea reciprocă a desertorilor şi a *indiviḑilor acusaţi de crime şi delicte grave* (art. 7), precum şi acea dintre aceleaşi State, din 17 fevr. 1870 (Mitilineu, *op. cit.*, p. 251), declarase că nu era vorba în specie de emigraţii politici, a căror extradiţie fie care Stat îşi reservă dreptul de a o refusa, conform principiilor dreptului public european, fără a înceta pentru aceasta de a'i supraveghea.

Art. 9 C. penal italian.

Am ḑis că această soluţie este pretutindeni dreptul comun. Eată cum se exprimă, în această privinţă, art. 9 din Codul penal italian (30 iunie 1889) „Extradarea unui străin nu este admisă pentru delicte politice sau infracţiuni conexe acestor delicte".

Delicte politice. Ce se înţelege prin aceste delicte.

In cât priveşte chestiunea de a se şti ce trebue să înţelegem prin delicte politice, veḑi interesanta monografie a d-lui M. Suţu, *Despre delictul politic* (Iaşi 1901).—Curtea de casaţie a decis, în unire cu conclusiile noastre (14 febr. 1900), că pentru calificarea unui fapt ca delict politic, nu este de ajuns caracterul politic al faptului, adecă interesul sau scopul politic urmărit de deliquent: delict politic este numai atunci când se atinge ordinea publică sau drepturile politice ale cetăţenilor. Ast-fel, bătăile urmate după alegeri, pentru a-şi resbuna contra adversarilor, cari sèrbătoreau isbânda alegerilor, nu presintă caracterul şi natura unui delict politic, ci constitue un delict ordinar, de competinţa tribunalelor corecţionale. Bulet. Cas., S. II, anul 1900, p. 221; *Curierul judiciar* din 1900, No. 18, şi *Dreptul* din acelaş an, No. 20.—O altă decisie a Curţei de casaţie, în care causă de asemenea am luat parte, nu însă ca procuror general, ci ca advocat, pune în principiu că caracterul şi natura politică a unui delict se determină dupa intenţiunea deliquentului: de unde urmează că pentru a se şti dacă un fapt delictuos constitue sau nu un delict politic, nu trebue a se avea în vedere faptul material comis, ci intenţiunea deliquentului, spre a se vedea dacă dreptul ce dênsul a avut de scop să lovească prin acel delict, era un drept a cărui respectare interesele de ordine publică o cereau. In consecinţă, s'a decis că ultragiul comis în persoana magistratului care presida biuroul electoral, nu constitue un delict politic de competinţa curţei cu juraţi, ci un delict comun de competinţa instanţelor ordina-

năm, în această privință, art. 7 din legea asupra străinilor (7 aprilie 1881), care dispune că nu se consideră ca delict politic atentatul în contra persoanei capului unui Stat străin, sau în contra membrilor familiei sale, când acest atentat constitue faptul de omucidere, de asasinat sau de otrăvire.

In fine, trebue să observăm că de câte ori Consiliul de Miniștri [1]) admite extradarea unui făcător de rele, fie în basa unei convențiuni, fie în basa principiului reciprocităței, el pune ca condiție ca pedeapsa morței să nu fie aplicată acelui extradat, în caz de condamnarea lui la moarte. (Cpr. protocolul final anexat la convenția de extradare încheiată cu Italia (art. 3) [2]), și protocolul final al convenției încheiate cu Belgia [3]). Condiția de a nu se aplica pedeapsa capitală acelui extradat.

Am vědut mai sus că numai hotărîrile pronunțate *în țară străină*, pot fi aduse la îndeplinire în România. Cât Hotărîri emanate de la un consul.

re, când din împrejurările de fapt se constată că scopul urmărit de deliquent, ultragiând pe acel magistrat, nu era un scop politic, adecă cu tendință de a influența pe alegători ca să voteze cum dorea dênsul, ci ca să'și résbune contra magistratului, care, în îndeplinirea datoriei sale, îl chemase la ordine. Bulet. Cas. s. II, 1895, p. 67 și *Dreptul* din 1895, No. 11. Cpr. și Cas. rom. (afacerea Bogdan-Pitești), *Curierul judiciar* din 1901, No. 48. — Vedi însă o altă decisie a Curței de casație, din 23 octombrie 1895, care, de astă dată, pune în principiu că delictul politic este acel ce atinge ordinea publică. După această teorie, pe care însă Curtea supremă a părăsit-o, și pe care o susține d-l M. Șuțu în monografia sus-citată, ceea ce ar constitui delictul politic n'ar fi scopul sau intenția delicuentului, ci insuș caracterul politic al faptului (Bulet. Cas. S-a II, 1895, p. 1258 urm.). Cpr. asupra delictelor politice, Alex. Degré, *Scrieri juridice*, II, p. 329 urm. și *Dreptul* din 1887, No. 89, precum și trib. Ilfov și Curtea București în *afacerea meseriașilor*. Vedi *Curierul judiciar* din 1902, No. 27 : *Dreptul* din 1902, No. 27, 29 și 30. Thonissen, *Constit. belge annotée*, No. 442 urm. ; Haus, *Dr. pén. belge*, I, No. 343 urm. (ed. a 3-a) ; Meitani, *Studiĭ asupra Constit.*, fasc. XI, p. 163 urm.

[1]) Art. 6 L. p. împărțirea atrib. cons. de Stat din 12 iulie 1866.

[2]) In Italia, pedeapsa cu moarte nu mai există astăzi, după noul Cod. penal din 30 iunie 1889. Art. 11 din acest Cod, care enumeră pedepsele, n'o mencionează în adevĕr, de și Senatul votase menținerea ei, după avisul Curților de casație din Italia, afară de acea din Florența. Vedi *Annuaire de législ. étrangère*, anul 1889, p. 403 și Lacointa, *Code pénal d'Italie*, p. 10, nota asupra art. 11, și *Introduction*, p. 34 urm. Codul penal italian. Pedeapsa cu moarte.

[3]) Cpr. Djuvara, *J. Clunet*, 1889, p. 227. Scriban, *op. cit.*, p. 20.

pentru hotărîrile pronunţate de un consul în ţara noastră, fie chiar între supuşiĭ unei Puteri străine, ele nu pot nici odată fi învestite cu formula executorie de judecătoriĭ români, asemenea hotărîri neputênd dobêndi autoritatea lucrului judecat în România, de vreme ce juridicţia consulară este incompatibilă cu suveranitatea judecătorească naţională.

Juridicţia pe care abusiv şi-o arogase consuliĭ altă dată în ţara noastră.

Era însă o vreme, şi nu este mult de atunci, când, spre ruşinea neamului românesc, în contra datinelor şi legilor existente, juridicţia consulară era în floare în ţara noastră, şi funcţiona alăturea cu instanţele noastre judecătoreşti, încălcând de multe ori atribuţiunile acestei din urmă; căci, de şi consulilor nu li se acordase, prin toleranţă, de cât dreptul de a judeca numai acţiunile mobiliare personale dintre supuşi sau sudiţi, ei năzuiau de a judeca şi acţiunile în care erau amestecate interese pămêntene. Mai mult încă, consuliĭ abusând de prerogativa ce li se acordase într'un mod atât de desinteresat, trimeteau, de câte ori tribunalele pămêntene aveau a judeca o causă în care era interesat un supus străin, câte un dragoman sau chiar un caporal, care, sub cuvênt de a asista pe supuşiĭ lor şi de a privighea ca drepturile lor să nu fie jignite, ca şi cum justiţia ar fi avut nevoe de a fi privigheată în pronunţarea hotărîrilor sale, se introducea, în urma închiderei desbaterelor, în camera de chibzuinţă şi stăruea din rêsputeri ca suditul să nu fie asuprit faţă de pămênteanul cu care se judeca.

Am vêdut însă, cu ocasiunea adnotărei ce am făcut însemnatei decisiuni pronunţată în afacerea Collaro [1]), cum din îndemnul unei adrese a Curţei apelative din Iaşi, Ministerul dreptăţei a fost silit să protesteze în contra unei stări de lucruri atât de anormală şi de contrară nu numai prestigiului datorit magistraturei, dar şi legilor existente, dând poruncă tribunalelor de a nu mai îngădui pe viitorime persoane străine în sanctuarul justiţiei, şi de a delibera în secret, în afară de presenţa uneia din părţi, aşa cum glăsuea Regulamentul organic.

Am semnalat de asemenea, tot cu această ocasiune, încheierea memorabilă, luată la 1850, sub presid. dom-

---

1) Vedi *Curierul judiciar* din 1901, No. 44. Această decisie a fost publicată şi adnotată de noi în Sirey, anul 1902.

nească a lui Gr. Ghika Vodă, prin care Miniştrii unui mic Stat vasal al Turciei, zeloşi însă de a apăra demnitatea şi instituţiile ţărei, protestau cu energie în contra pretenţiunei nedrepte a consulului austriac din Iaşi de a judeca şi regula falimentele supuşilor, în care erau creditori pământeni, nefiind primit, dice această încheiere patriotică, ca vre-o Putere străină să aibă dreptul de juridicţie în un Stat străin asupra supuşilor acestui Stat, pentru că o asemenea concesie n'ar fi alt-ceva de cât Stat în Stat [1]). Sistemul scuzelor era pe atunci necunoscut.

Ei bine, ceea ce atunci nu puteam spune de cât cu jumĕtate de glas, astă-zi putem s'o spunem sus şi tare, pentru că, graţie jertfelor ce am făcut, independenţa Statului român este solemn recunoscută prin tratatul din Berlin. Şi tocmai aceasta o spune Curtea din Bucureşti S-a I prin frumoasa sa decisiune din 16 fevr. 1901 (af. Nedelcovici şi Gheşoff) [2]). Curtea proclamă, în adevĕr, principiul de drept public, necontestat şi necontestabil, că într'un Stat civilisat, suveranitatea naţională, care cuprinde mai cu seamă pe acea judecătorească, se opune într'un mod absolut coexistenţei pe teritoriul sĕu a unei instanţe judecătoreşti alta de cât acea emanată de la naţiunea suverană. Această intransigenţă, inerentă însăş noţiunei suveranităţei. exclude posibilitatea funcţionărei unei juridicţiuni străine în ţara noastră, nu numai în privinţa contestaţiilor ce s'ar rădica între Români şi străini, dar chiar şi exclusiv între străini. In adevĕr, dreptul de a recurge la justiţia ţărei fiind un drept civil, şi străinii avênd în ţara noastră, atât după Constituţie cât şi după dreptul civil, exerciţiul tuturor drepturilor civile, n'au de cât să se adreseze la justiţia ţărei, care este una şi aceiaş pentru toţi, fie Români, fie străini.

Această stare de lucruri a existat în tot-de-auna în ţara noastră, şi numai de fapt şi în mod abusiv, consulii 'şi-au arogat o juridicţie pe care nimic n'o justifică. In adevĕr, încă din secolul al 14-lea, după cum foarte bine spune o altă decisie tot a Curţei de Bucureşti [3]), pe temeiul

---

1) Vedi *Curierul judiciar*, *loco cit.*, p. 359, nota 4.
2) V. *Curierul judiciar* din 1902, No. 12, şi *Dreptul* din 1901, No. 51.
3) *Dreptul* din 1889, No. 26.

tratatelor sau capitulaţiunelor încheiate între Poartă şi foştii Domni români [1]), Principatele dunărene s'au bucurat de o complectă autonomie şi de toate prerogativele unui Stat suveran. Cu ocasia acestor capitulaţiuni se stipulase, în adevĕr, chiar drepturi excepţionale în favoarea Principatelor. Vom cita un singur exemplu, şi anume disposiţia cuprinsă în art. 6 a capitulaţiunei din 1460, încheiată la Adrianopol între Vlad V, Domnul Ţărei româneşti, şi Sultanul Mahomet II, care dispune că, în caz când un musulman ar avea un proces în ţara românească cu un indigen, acest proces să se judece de Divanul român, după legile ţărei, un Român neputênd, după clausele acestei capitulaţiuni, să fie obligat a se înfăţişa înaintea unui judecător mohametan [2]).

Cartea din 1774 trimeasă prin boeri la Poartă.

O carte din 1774, trimeasă prin boeri la Poartă, şi publicată în *Uricarul*, t. VI, p. 422, prevede că: „Nimene din pământeni să nu să facă ihdar la Ţarigrad, după obiceiul vechiŭ, pentru ori-ce pricină ar fi, *ci aice să se caute pricina a fiştecăruia cu judecata Domnului*. Şi ori-care din pământeni va avea judecată cu Turci, *să nu să judece la alte judecăţi şi cadiĭ, ci numai aice la Domn*, şi mărturiile creştinilor să se ţie în samă la judecată, căci aicea nefiind Turci trăitori, nu se pot avea marturi Turci, care la aceasta este şi fetva turcească“.

Regul. organic.

De asemenea, Regulamentele organice ale ambelor Ţări dispun că: „toţi locuitorii Principatelor, fără osebire, sunt supuşi rênduelelor judecătoreşti a tribunalelor aşezate.

Capitulaţiunile încheiete cu Poarta.

[1]) Aceste tratate, recunoscute prin art. 2 al Convenţiei din Paris (1858) şi prin mai multe hatişerifuri, mai cu samă prin acel din 1834, sunt în numĕr de patru: 1° tratatul din anul 1391, încheiat la Nicopoli, între Mircea I, Domnul Ţărei româneşti, şi Sultanul Baiazet I; 2° tratatul din 1460, încheiat la Adrianopol între Vlad V, Domnul Ţărei româneşti, şi Sultanul Mahomet II; 3° tratatul încheiat la 1511 între Bogdan, Domnul Moldovei, şi Sultanul Selim I; 4° în fine, tratatul încheiat la 1529 între Petru Rareş, Domnul Moldovei, şi Sultanul Soliman II. Vedi aceste tratate în Mitilineu, *op. cit.*, p. 6, 18, 35 şi 51. Vedi şi Cartea noastră în limba franceză, p. 15, nota 1.

[2]) Eată textul la care facem alusie: „Când vre-un mahometan ar avea vre-un proces cu vre-un Român, procesul lui să se trateze în Divanul domnesc, după obiceiul ţărei, şi sentinţa judecăţei să aibă putere“.

In această regulă se cuprind și toți străinii ce se află sub protecția ori-și-căreia Puteri, în toate pricinile și judecățile ce ar avea cu pămênteni“ [1]).

Prin urmare, cu drept cuvênt, s'a decis că hotărîrile tribunalelor consulare, pronunțate chiar între străini, cari s'ar fi supus de bună voe unei asemenea juridicțiuni, trebuesc considerate ca inexistente, neputênd fi invocate ca constituind autoritatea lucrului judecat, și neputênd fi învestite cu formula executorie de către judecătorii români, acest privilegiu nefiind conferit de lege de cât hotărîrilor judecătorești *date în țară străină* (art. 374 Pr. civ.).

Această chestiune, de o mare însemnătate, s'a ivit de mai multe ori înaintea recunoașterei suveranității noastre, și la urma urmei, tot ast-fel a fost decisă.

Curtea din Iași, și aceasta îi face onoare, este una din cele dintâi care a admis aceste principii, în afacerea Dumanova-Kavatief [2]), și decisia Curței era atât de juridică, în cât Curtea de casație, după ce mai întâi o casase, a revenit, în secțiuni-unite, la adevĕratele principii, consacrând în mod solemn soluția dată de Curtea din Iași și de acea din Focșani, care, ca instanță de trimetere, refusase de a se supune primei jurisprudențe a Curței de casație [3]).

---

[1]) Art. 297 Reg. organic al Moldovei, capit. VIII și art. 239, capit. VII, Regul. organic al Țărei românești. Cpr. art. 5, 6 și 46 C. Calimach. Vedi t. I, partea I a Comentariilor noastre, p. 176, nota 3.

[2]) Voind a reproduce considerentele decisiei Curței din Iași, aceasta ne a fost cu neputință, atât dosarul cât și condica de hotărîri fiind distruse prin focul palatului administativ de la 1880.

[3]) Eată considerentele pentru care decisia Curței din Iași fusese casată: „Considerând că tribunalele consulare sunt competente de a judeca procesele civile dintre supușii lor, chiar pe teritoriul străin lor, întru cât nu se ating prin acea judecată interesele vre-unui național; că aceasta resultă din art. 13 urm. C. civ., după care un pămêntean are facultatea să acționeze pe străinul cu care a contractat și înaintea tribunalelor străine; că, în adevĕr, hotărîrea consulatului între două persoane supuse aceleiaș protecții, se consideră, după ficțiunea admisă in dreptul internațional public, ca dată pe teritoriul Statului ce represintă, adecă în țară străină; că sentința consulatului rusesc din Iași, dată

D-l Eugeniu Stătescu, într'o adnotaţie publicată în *Dreptul* din 1872, No. 11, reproduce considerentele Curţei de casaţie şi le aprobă în modul următor: „De şi facem reservele noastre în privinţa argumentelor cu care sistemul Inaltei Curţi se vede susţinut în diferitele *arrete (sic)* citate mai sus, şi care nu ne par din cele mai fundate, nu vedem pe ce cuvinte juridice s'ar putea dărâma sistemul chiar şi încă mai puţin cum s'ar putea admite sistemul Curţei apelative, susţinut de d-l procuror general (Vioreanu), care face o distincţiune arbitrară şi fără nici un interes practic între sentinţele consulare şi cele-lalte sentinţe emanate de la judecătorii străini; crează în lege proibiţiuni care nu există, face forul tribunalelor noastre, din facultativ ce este, obligator pentru toţi străinii domiciliaţi în ţară, şi are şi inconvenientul de a da naştere la o mulţime de conflicte şi dificultăţi diplomatice, pe care nu ştim dacă Guvernul, cu toată autoritatea d-lui procuror general, va avea puterea să le resolve în sensul opiniei d-sale.

„Pentru ca să complectăm sistemul Curţei de casaţie, nu avem de cât un singur lucru de adăogat: când, prin sentinţa străină, *fie consulară*, fie dată afară din ţară, s'ar condamna vre un pământean, în folosul unui străin, sau s'ar vătăma într'un mod oare care interesele unui pămân-

între recurenta Dumanova şi I. Kavatief, ambii supuşi ruşi, era legal învestită cu formula executorie de către tribunalul respectiv, de oare ce el a constatat în fapt că, între Statul român şi acel al Rusiei, se respectă principiul reciprocităţei asupra executărei unei asemenea decisiuni: ca Curtea de apel anulând urmărirea imobiliară făcută în puterea hotărîrei consulatului, în virtutea căreia recurenta are a lua o sumă de bani, pe temeiul că nu posedă o hotărîre a tribunalelor române, a făcut o manifestă violare a art. 374 Pr. civ. şi a aplicat greşit art. 63 din aceiaş lege; ca şi al doilea argument dat de Curte pentru anularea urmărirei, în baza art. 2 C. civ. nu este întemeiat, pentru cuvêntul că, în specie, nu era vorba de împărţirea imobilului, ci de împlinirea unei sume de bani prin punerea în vêndare a imobilului, conform cu dispoziţiunile din legea de procedură: în consecinţă, mijlocul invocat este bine întemeiat, etc." (Bulet. Cas. S-a 1, 1871, p. 393, 394).

Tot în acelaş sens, şi pentru aceleaşi motive, Inalta Curte a admis aceiaş soluţie prin decisia No. 543, din 1871 (afacerea Gheorgief-Nedelcovici).

tean, recunoaştem tribunalelor române dreptul de a nu acorda formula executorie de cât după ce vor fi revisuit fondul chiar, şi se vor fi convins că sentinţa este bine dată şi condamnarea justă. Cu această reservă, *sistemul admis până acum de Curtea de casaţie ne pare, încă o dată, conform tuturor principiilor şi mai presus de ori ce critică*".

Nu ştim dacă d-l Eugeniu Stătescu, recetind aceste rênduri, scrise cu trei-ḑeci de ani în urmă, ar mai fi astăḑi de aceiaş părere. In ori-ce caz, cuvintele distinsului jurisconsult n'au împedicat pe Curtea de casaţie de a reveni, în secţiuni unite, la adevaratele principiĭ, şi de a admite de astă dată, aşa cum făcuse atât Curtea din Iaşi cât şi acea din Focşani [1]), că în România, nu poate să existe alte juridicţiuni de cât acele instituite de legea română şi alţi judecători de cât acei numiţi de capul Statului român. Eată considerentele decisiei la care facem alusie:

„Avênd în vedere că recurenta, obţinênd învestirea cu formula executorie a unei hotărîri a consulului rusesc din Iaşi, prin tribunalul de Iaşi S-a III-a, şi voind să execute acea sentinţă, s'a facut oposiţie la executare, pe motiv că acea sentinţă a consulului nu poate fi învestită cu formula executorie, şi dar, nu poate fi adusă la îndeplinire; că astfel, cestiunea în discuţie este de a se şti dacă sentinţa unui consul din România poate, sau nu, fi învestită cu formula executorie.

„Considerând că România constitue un Stat a cărui suveranitate internă absolută este recunoscută, între altele, prin art. 22 şi 23 al tratatului din Paris, apoi, prin art. 1 şi 6 al Convenţiei, şi mai cu seamă prin § 2 al art. 2 din Convenţie; că o emanaţiune a suveranităţei interne este puterea judecătorească; că, în această privinţă, chiar prin art. 7 al Convenţiei, se declară că puterea judecătorească, exercitată în numele Domnitorului, va fi încredinţată magistraţilor numiţi de dênsul; că din art. 104 al Constituţiei din 1866 resultă că o juridicţie nu poate să existe în România de cât numai în virtutea unei anumite legi;

---

[1]) Veḑi in acelaş sens şi o altă decisie a Curţei din Bucureşti, reprodusă şi criticată de d-l Eug. Stătescu în adnotaţia sus menţionată. *Dreptul* din 1872, No. 11.

„Că așa fiind, după dreptul public intern al României, justiția se distribue numai de tribunalele instituite în virtutea unei anume legi, iar misiunea de a judeca se exercită numai de judecătorii numiți de Domnitor; că, afară de aceasta, nu există altă juridicție;

„Considerând că juridicția contencioasă, pe care și-au arogat-o consulii diferitelor puteri, este contrară atât disposiției exprese a art. 104 din Constituție și textelor citate mai sus, cât și principiilor dreptului internațional: căci, după acestea, consulii au numai misiunea de a înlesni pe comercianții națiunei lor, întru cât exercită comerț în țara în care ei funcționează, și de a exercita oare care acte de juridicție gracioasă, precum: de a lua în conservare o moștenire lasată de un național al lor: nici o dată nu li se recunoaște însă dreptul de juridicție contencioasă, deci dreptul de a judeca; că, de aceea, consulii ce se află în România, ca atare, nu pot da o hotărîre prin care s'ar pronunța asupra unor drepturi litigioase, fiind aceasta numai atributul judecătorilor români;

„Considerând că aceasta se confirmă și prin art. 373. 374 Pr. civ., cari disting între hotărîrile ce se dau de tribunale și Curți în țară și între hotărîrile judecătorești date în țară străină; că de hotărîri date în România de o juridicție străină procedura civilă nu face mențiune: că așa fiind, actele consulilor din România, cari s'ar dice că ar fi hotărîri, nu au caracterul unor hotărîri, și de învestirea lor cu formula executorie nu poate să fie vorba, etc." [1].

De la această dată memorabilă, nici o decisie nu s'a mai pronunțat și nu se va mai pronunța, credem, în alt

[1]) Vedi Bulet. Cas. secții-unite, anul 1873, p. 273, și *Dreptul* din 1874, No. 7. Bulet. 1872, p. 115, și *Dreptul* din 1872, No. 63. Bulet. S. I, anul 1874, p. 171, și *Dreptul* din 1875, No. 23. C. București, *Dreptul* din 1875, No. 53, și din 1889, No. 26. (Considerentele acestei decisiuni, dată sub presid. d-lui G. E. Schina, sunt foarte remarcabile). Vedi și o altă decisie tot a C. din București, *Dreptul* din 1893, No. 11, consid. de la p. 85, colona 1, și *Curierul judiciar* din 1893, No. 40, p. 1. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1882, No. 23. C. Iași, *Dreptul* din 1894, No. 10 (cu adnotația d-lui G. Negulescu). Vedi și decisia Curței din București, de care am vorbit mai sus, publicată cu adnotația noastră în *Curierul judiciar* din 1902, No. 12, și în *Dreptul* din 1901, No. 51.

sens. Juridicția consulară 'și-a trăit deci traiul. Ea va remânea în istoria noastră ca un vis urât, ca o tristă amintiré a trecutului.

„Cine a îndrăgit străinii,
Mânca-i-ar inima cânii,
Mânca-i-ar casa pustia,
Și neamul nemernicia!"

Dar dacă hotărîrea unui consul n'ar putea fi declarată executorie în România, s'a decis însă că nimic n'ar împedica pe judecătorii români de a învesti cu formula executorie o hotărîre emanată de la o Curte străină, chiar dacă judecata primei instanțe ar fi avut loc înaintea unui consul din România, pentru că, în asemenea caz, nu hotărîrea consulului, ci aceea a tribunalului străin dobêndeşte puterea lucrului judecat [1]).

Acesta este art. 374 din Procedura civilă. Precum vedem, el este bogat în controverse, și legiuitorul este departe de a le fi înlăturat pe toate, deși procedura civilă a fost până acum revisuită de două ori. Aceasta dovedește că reforma unei legislațiuni nu trebue nici odată să se facă în pripă.

Hotărîri date în materie contencioasă.

Numai hotărîrile pronunțate pe calea contencioasă de instanțele de fond (tribunale sau curți) [2]), pot dobîndi au-

---

[1]) C. Focşani, *Dreptul* din 1884, No. 32, și din 1885, No. 27.—*Contră.* Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1882, No. 23.

[2]) Din o decisiune a Curței de casație nu poate deci în genere să resulte autoritatea lucrului judecat, fiind că această Curte sau respinge recursul, și atunci autoritatea lucrului judecat nu poate resulta de cât din hotărîrea instanței de fond, care a remas definitivă; sau casează, trimițênd la altă instanță, și atunci din hotărîrea acestei instanțe va putea să resulte autoritatea lucrului judecat. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1881, p. 929. Bulet. S-a 1, 1883, consid. de la p. 274. *Dreptul* din 1883, No, 36. Bulet. S-a 1, 1884, p. 350. *Dreptul* din 1884, No. 17.—Pentru ca decisia Curței de casație să aibă puterea lucrului judecat, trebue să presupunem o casare fără trimetere, sau o decisie dată în secțiuni unite conform art. 74 din legea Curței de casație; căci, în asemenea caz, instanța de trimetere trebue să se conforme jurisprudenței înaltei Curți, care are autoritatea unei legi interpretative, restrênsă la casul ce a făcut obiectul judecăței.

Casurile în care decisiile Curței de cas. au puterea lucrului judecat.

toritatea lucrului judecat, nu însă şi acele date în camera de consiliu, pe cale gracioasă sau voluntară [1]), fără litigiu contradictor (art. 104 Pr. civ.), pentru că, în acest din urmă caz, nu există proces, ci este vorba numai de conservarea unor drepturi necontestate: „In cât priveşte lucrul judecat, ḑice Dl. C. G. Dissescu în expunerea de motive a noului Cod de procedură civilă (ed. of., p. 16), nu e cu putinţă a'l recunoaşte unor asemenea hotărîri, de oare ce autoritatea lucrului judecat presupune un conflict de drept între două sau mai multe părţi şi o judecată contradictorie“ [2]).

Cpr. Griolet, *Autorité de la chose jugée*, p. 121. Alex. Degré, *Scr. juridice*, I, p. 353, şi *Dreptul* din 1888, No. 46, p. 366. In fine, în caz de regulare de competinţă, decisia Curţei de casaţie leagă, în privinţa competinţei, pe instanţa de fond căreia afacerea este trimesă spre a fi judecată. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1874, consid. de la p. 178.

Puterea încheierelor date pe calea gracioasă.

1) Din faptul ca încheierele date pe calea gracioasă nu dobêndesc autoritatea lucrului judecat, n'ar trebui să conchidem că ele sunt lipsite de ori ce putere, când au devenit definitive. Ele nu au însă adevarata putere a lucrului judecat, pe care o are o hotărîre propriu ḑisă, pentru ca chiar atunci când există desbateri, decisia judecătorului se mărgineşte a permite sau a opri un lucru, fără a recunoaşte sau a tăgădui existenţa unui drept litigios, şi fără a pronunţa o condamnare. Cu toate acestea, actul judecătorului îşi produce efectele sale faţă de partea care l'a dobêndit, şi o obligă în mod irevocabil, putêndu-i fi opus, fără a vatăma pe terţii. Cpr. Lacombe, *op. cit.*, No. 35, p. 33. Allard, *op. cit.*, p. 165.

Deosebire între juridicţia gracioasă şi acea contencioasă.

Ceea ce distinge juridicţia gracioasă sau voluntară, *voluntaria*, după cum o numeşte L. 2, Pr., Dig., *De officio proconsulis*, 1, 16, de acea contencioasă (*contentiosa*, Dig., *loco cit:*), este că, în această din urmă, există conflict de interese între mai multe persoane cari stau faţă în faţă (*inter nolentes*) şi pretenţiuni rivale de apreciat; pe când în juridicţia gracioasă, nu se tinde la stabilirea unui drept actual faţă cu părţile rivale, ci se statuază cele mai multe ori în vederea viitorului, împedicându-se lesiunea diferitelor drepturi. Cpr. Lacombe, *op. cit.*, No. 34, p. 32. Veḑi asupra caracterului juridicţiei contencioase şi gracioase, Carré-Chauveau, *Lois de la procéd.*, I, *Quest.* 378. Fœlix-Demangeat, *Dr. internat.*, II, 316, p. 36 urm. Merlin, Répert., v-*is Juridic. gracieuse*, t. 9, p. 102 urm. Larombière, V, art. 1351, No. 12. Répert, Sirey, *Chose jugée*, 131 urm. Pand. fr., *eod.* v°, 53 urm.

2) „Se poate, ḑice expunerea de motive a noului Proiect de re-

„Considerând, dice foarte bine Curtea de casaţie, în unire cu conclusiile noastre (22 nov. 1899), că prin cuvintele „cerere în judecată“, întrebuinţate de art. 1201, se înţelege o cerere făcută pe cale contencioasă, asupra căreia părţile să poată discuta în mod contradictor, şi instanţa judecătorească să se pronunţe în şedinţă publică“ [1]).

Astfel, nu pot avea autoritatea lucrului judecat încheierele tribunalelor date pentru omologarea avisurilor consiliului de familie, în caz de minoritate sau interdicţie [2]); hotărîrile privitoare la confirmarea unei adopţiuni Omolog. avisului cons. de familie, confirm. unei adopţiuni, etc.

visuire a procedurei civile, elaborat de Dl. C. I. Stoicescu, (p. XIII), ca o cerere de natură gracioasă, de competinţa camerei de consiliu a tribunalului, să dobêndească în urmă un caracter contencios. Aceasta se întâmplă foarte des. Un exemplu: o cerere de punere în posesiune asupra unei averi succesorale făcută de o singură parte. Inainte de a fi resolvată, o altă parte sau chiar mai multe, fac fie care cerere de trimetere în posesiune cu excluderea celorlalte. Atunci evident că prima cerere şi-a perdut natura gracioasă şi a dobêndit un caracter contencios. Asemenea cereri nu se mai cercetează de tribunal în camera de consiliu, căci, în această causă, el nu resolvă conflicte de drepturi sau de fapte, ci cererile vor fi trimese a se judeca în şedinţă publică, de urgenţă, după desbateri sumare“.

1) Bulet. Cas. S-a 1, 1899, p. 1258. Vedi şi Bulet. S-a 1, 1899, p. 136. *C. judiciar* din 1899, No. 14. Bulet. S-a 1, 1890, p. 51. *Dreptul* din 1890, No. 13. Bulet. 1875, p. 204. Bulet. 1882, p. 566. Bulet. S-a 1, 1884, p. 401. Bulet. S-a II, 1886, p. 82. C. Bucureşti, *Dreptul* din 1886, No. 31. C. Craiova, *Dreptul* din 1894, No. 9, consid. de la p. 67, coloana 1. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1888, No. 5. Pand. fr., *Chose jugée*, 53 urm. D. Kebapci, *Pr. civ.*, II, 32, p. 26. Demolombe, XXX, 286. Laurent, XX, 5 şi 8. Bonnier, 862. Aubry et Rau, VIII, § 767, p. 367. Griolet, *op. cit.*, p. 84 urm. Glasson, *Pr. civ.*, I, p. 126. Allard, *Étude sur la chose jugée*, p. 164 urm. Lacombe, *Autorité de la chose jugée*, p. 32 urm. Larombière, V, art. 1351, No. 12. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 131 urm. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 469, p. 258 (ed. 1-a). Bertin, *Chambre de conseil*, 36. T. Huc, VIII, 304. Tuozzi, *op. cit.*, 18 urm. Baudry, II, 1285. F. Herman, III, art. 1351, No. 212, şi toţi autorii. — S'a decis însă că actele de executare, făcute sub legea veche de supleantul delegat de tribunal şi confirmate în urmă de instanţele judecătoreşti, au între părţi autoritatea lucrului judecat. Cas. rom. *C. judiciar* din 1899, No. 15, şi Bulet. S-a 1, 1898, p. 136.

2) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1899, p. 1257 (decisie *suprà* citată,

(art. 321 C. civ. și 67 L. Jud. de pace din 1896)[1]; de unde resultă că dacă adopțiunea a fost confirmată în contra dispozițiilor legei, partea în drept va putea timp de trei-ḑeci de ani[2] să ceară anularea ei, chiar în urma morței adoptătorului[3]; hotărîrile de trimetere în posesiune provisorie a averei unui absent (art. 106 urm. Cod. civ.) în privința terțiilor, cari ar pretinde mai tărḑiu a fi moștenitorii presumtivi ai absentului[4]; hotărîrile de trime-

---

pronunțată în unire cu conclusiile noastre). Bulet. S-a 1. 1890, consid. de la p. 53. Pand. fr., v° *cit.*, 56. Répert. Sirey, *eod* v°, 137. T. Huc, VIII, *loco cit.* Fuzier-Herman. *loco cit.*, No. 221. Baudry, II, 1225. Larombière, *loco cit.* Allard, *op. cit.*, p. 165, 166. Lacombe, *op. cit.*, 37, p. 34.

1) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1892, p. 782. Cas. fr. D. P. 92. 1. 329. Sirey, 68. 1. 338. D. P. 68. 1. 249.

2) T. Huc, III, 139. Baudry, II, 1285. Aubry et Rau, VI, § 558, p. 129, 130. Beudant, II, 682, n. 3, 4. Trib. Papeete. D. P. 92. 1. 329 și nota lui Garsonnet.—Chestia este însă controversată, și unii aplică în specie prescripția de ḑece ani (art. 1900), în privința nulităților relative (Demolombe, VI. 203, 212), ear după alții, acțiunea ar fi imprescriptibilă (Laurent, IV, 235). Veḑi asupra acestei controverse, t. I. partea I a Coment. noastre, p. 384, 385. Dalloz, *Nouv. Cod. civ. annoté* (1900), I, p. 658, No. 44 urm. Répert. Sirey, *Adoption*, 331 urm. Pand. fr., *Adoption*, 525 urm.

3) Répert. Sirey, *Chose jugée*, 134, și *Adoption*, 302 urm. Pand. fr., *Chose jugée*, 67 urm. și *Adoption*, 285. Répert. Dalloz. *Supplém.*, *Chose jugée*, 17. T. Huc, III, 139 și VIII, 304. Griolet, *op. cit.*, p. 85. Bonnier, 862. Laurent, XX, 5. Demolombe, XXX, 286. Larombière, V, art. 1351, No. 12. Beudant, II, 681. Vigié, I, 615. Mourlon, I, 1006. F. Herman. I, art. 360, No. 11 și *Supplém.* par Griffond, I, art. 360. No. 6, și III, art. 1351, No. 286 urm. Aubry et Rau, *loco cit.* Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1892, p. 782. Cas. fr., C. Caen și Trib. Villefranche, D. P. 92. 1. 329. D. P. 88. 1. 171. Sirey, 88. 1. 67. D. P. 81. 3. 29. Sirey, 68. 2. 17. D. P. 68. 1. 249. Sirey, 68. 1. 338.

Irevocabilitatea adopțiunei. Deoseb. între Codul Calimach și Codul actual. Adopțiunea însă regulat făcută și înscrisă în actele starei civile (art. 323 C. civ. și 67 L. jud. de ocoale din 1896) este definitivă și nu mai poate fi revocată nici chiar prin consimțimêntul părților. Cpr. Répert. Sirey, *Adoption*, 294 urm. și *Chose jugée*, 135.—In Codul Calimach (art. 250, 251). adopțiunea era din contra revocabilă. Cpr. art. 185 C. austriac, 1768, 1769 C. german. Veḑi t. I, partea II a Coment. noastre, p. 324, nota 1.

4) Larombière, *loco cit.* F. Herman, I, art. 121, No. 21, și III. art. 1351, No. 215. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 136. Pand.

tere în posesiune, în privința averei unei moșteniri, a unui moștenitor de sânge, cari nu vor putea fi opuse moștenitorului mai apropiat ce ar reclama mai în urmă moștenirea prin o petiție de ereditate [1]; încheierile cari ar permite înstrăinarea fondului dotal (art. 1253, 1254) în afară de casurile permise de lege și fără îndeplinirea formelor legale [2]: acele cari ar ordona rectificarea unui act al stărei civile [3]; încheierile privitoare la învestirea sen- Instr. fondului dotal.

fr., *eod.* v°, 63. Aubry et Rau, I, § 152, p. 919, 920 (ed. 5-a). Plasman, *Code et tr. des absents* (1841), I, p. 253. Dreptul adevaraților moștenitori de a cere trimiterea în posesiune a bunurilor absentului, contra moștenitorilor presumtivi cari o obținuse mai întâi, se prescrie însă prin treideci de ani de la pronunțarea primei hotărîri. Aubry et Rau, Plasman, *loco cit.* C. Grenoble. D. P. 52. 2. 164. Vedi și Baudry et H. Fourcade, *Des personnes*, I, 1178 (ed. a 2-a).

[1]) Cpr. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1887, No. 33. Laurent, IX, 259. Pand. fr., *Successions*, I, 1929. Vedi și t. III a Coment. noastre, p. 234. Trimeterea în posesiunea unei averi succesorale este, în adevĕr, o mĕsură provisorie, pe care tribunalul o judecă în mod sumar, după actele și probele presentate de părți, fără ca prin aceasta să prejudece drepturile adevaraților moștenitori. Există însă lucru judecat de câte ori s'a dat o hotărîre contradictorie asupra unei contestațiuni la cererea de trimetere în posesiune. Cpr. Trib. Ilfov, *Curierul judiciar* din 1900, No. 34. C. București, *Dreptul* din 1895, No. 27.

[2]) Pand. fr., *Chose jugée*, 73. Répert. Sirey. *eod.* v°, 147. Guillouard, *Contrat de mariage*, IV, 2015. Laurent, X, 5, 8, și XXIII, 534. T. Huc, VIII, 304 și IX, 482. Baudry et Surville, *Contrat de mariage*, III, 1709. Troplong, *Idem*, IV, 3493 urm. Aubry et Rau, V, § 537, p. 593, 594. Marcadé, VI, art. 1558, No. VI. Lacombe, *op. cit.*, 39, p. 35. C. Agen și Trib. Lombez, D. P. 92. 2. 253. Sirey, 93. 2. 97.—*Contrà.* C. Grenoble și Lyon, Sirey, 40. 2. 209, și Sirey, 41. 2. 612. Bertin, *Chambre de conseil*, 1149. Odier, *Contr. de mariage* (1847), III, 1289. Devilleneuve, nota în Sirey, 42. 1, p. 541.

Dar dacă autorisarea a fost dată femeei pentru o causă legală, ea nu mai poate ataca înstrăinarea, susținênd falșitatea faptelor pe cari s'au întemeiat judecătorii, mai cu samă dacă terții au fost de bună credință. Répert. Sirey, v° *cit.*, 149. Laurent, Troplong, Aubry et Rau, Marcadé, Baudry et Surville, *op.* și *loco suprà cit.* Demante, VI, 230 bis X. Guillouard, *op. cit.*, IV, 2016. T. Huc, IX, 482. Labbé, nota în Sirey, 88. 1. 289 urm. Cpr. și Trib. Perpignan, D. P. 1899. 2. 28.

[3]) Larombière, *loco suprà cit.*

tinților definitive sau actelor autentice cu formula executorie [1]), etc.

Incheierile relative la complectarea capacității femeei măritate.

Cât pentru incheierile prin care justiția acordă femeei măritate o autorisare, în caz de refus din partea barbatului (art. 624 urm. Pr. civ. și 67 L. jud. de ocoale din 1896), ele făcênd parte din juridicția contencioasă, au puterea lucrului judecat; de unde resultă că barbatul n'ar putea, invocând iregularitatea autorisărei, să ceară anularea actului făcut de femee [2]).

Omolog. unei împărțeli.

In privința hotărîrilor prin cari se omoloagă o împărțeală, trebue să facem următoarea distincțiune. Dacă tribunalul s'a mărginit numai a constata îndeplinirea formalităților cerute de lege, atunci omologarea, de și făcută sub forma unei sentințe, nefiind în realitate de cât un act de juridicție gracioasă, nu poate avea autoritatea lucrului judecat. Dacă însă sentința de omologare ar statua asupra

---

Formula executorie.

1) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1881, consid. de la p. 227. Bulet. S-a II, 1886, consid. de la p. 84.—Art. 132 din noul Proiect al procedurei civile, adaos de comisiune, prevede că partea câștigătoare poate dobêndi o nouă formulă executorie, la caz de perderea celei d'intăi, dacă hotărîrea n'a fost încă adusă la îndeplinire.

Hotărîri pronunțate sub legile vechi.

Trebue să observăm, cu această ocasiune, că hotărîrile pronunțate sub legea veche erau executorii prin ele înșuși, când deveneau definitive, fără a mai fi învestite cu formula executorie, această formulă fiind o inovație a legei actuale. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1899, p. 992 (decisie pronunțată în unire cu conclusiile noastre).

Urmăriri făcute de creditul fonciar.

Curtea de casație a decis de asemenea că, în urmăririle imobiliare făcute de creditul fonciar, după legea sa specială, nu este nevoe ca actele de ipotecă, în basa cărora se face urmărirea, să fie învestite cu formula executorie, această formalitate fiind înlocuită prin încheierea tribunalului pentru scoaterea imobilului în vêndare. Această decisie recentă (22 martie 1902, S-a II) este însă criticată de Dl S. Cihoski (*Curierul judiciar* din 1902, No. 38; *Dreptul* din 1902, No. 46) și aprobată de Dl. Gr. Vulturescu (*Dretpul* din 1902, No. 42).

2) Bertin, *Chambre de conseil*, 35 și 1392. Répert. Sirey, *Autorisation de femme mariée*, 488, și *Chose jugée*, 152. Trib. Paris, D. P. 78. 2. 130. Sirey, 79. 1. 258.—Dacă însă femeea s'a judecat fără a fi autorisată, nu se poate opune această hotărîre barbatului ca avênd autoritatea lucrului judecat, când el ar cere anularea judecăței urmate fără autorisare. Cas. rom. *Dreptul* din 1891, No. 13.

unui incident care ar constitui o adevarată contestaţie, atunci fiind vorba de o hotărîre contencioasă, ea va avea, ca toate hotărîrile de asemenea natură, autoritatea lucrului judecat [1]).

Confirm. unei transacţiuni.

Au de asemenea puterea lucrului judecat hotărîrile prin care se confirmă o transacţie [2]) şi chiar însuşi transacţiile părţilor (art. 1711), din care ele pot să tragă o excepţie analoagă cu acea care resultă din art. 1201, dacă condiţiile prescrise de acest text sunt îndeplinite [3]).

Art. 99 L. Jud. de ocoale.

Astfel, au puterea lucrului judecat hotărîrile judecătorilor de ocol, cari, în materie de împărţeală, parvin a împaca pe părţile majoare şi capabile în basa art. 99 din legea jud. de ocoale. Dacă transacţia părţilor, fără constatarea vre unei autorităţi, are puterea lucrului judecat (art. 1711), cu atât mai mult această autoritate trebue s'o aibă, o transacţie constatată de judecătorul competent. S'a ḑis că asemenea hotărîri nu pot avea puterea lucrului judecat, pentru că ele nu valorează de cât ca acte autentice [4]). Dar un act autentic nu are el oare între părţi puterea unei sentinţi neapelabile? Veḑi şi *suprà*, p. 161.

Ordon. de adjudecare p. vênḑări voluntare sau eşire din indivisiune.

Ordonanţele de adjudecare, date în materie de vênḑări voluntare sau pentru eşire din indivisiune, nefiind de cât nişte convenţii făcute între părţi sub privigherea justiţiei, ear nu nişte adevarate hotărîri, nu au puterea lucrului judecat şi nu pot fi atacate nici pe calea apelului [5]),

---

1) Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1888, No. 5. Cpr. Cas. fr. D. P. 86. 1. 37. T. Huc, VIII, 304. Pand. fr. *Chose jugée*, 57 urm. Aubry et Rau, VI, § 626, p. 586, nota 25. Demolombe, XVII, 425. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 140 urm. Glasson, nota în D. P. 86. 2. p. 74. Lacombe, *op. cit.*, 37, p. 34. Allard, *op. cit.*, p. 166.

2) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a, I, 1878, p. 126. Bulet. S-a 1, 1887, p. 311.—*Contrà*. T. Huc, VIII, 304.—Transacţiile pot însă fi atacate, în casurile anume prevêḑute de lege, pe cale principală. Cas. rom. Bulet. S-a. 1, 1888, p. 1045.

3) Cpr. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1886, No. 80.

4) Veḑi Şt. R. Scriban, *C. judiciar* din 1902, No. 17.

5) C. Bucureşti şi Cas. rom. *Dreptul* din 1890, No. 5 şi 75. *Dreptul* din 1898, No. 72. *Curierul judiciar* din 1899, No. 34, şi Bulet. S-a 1, 1899, p. 956.—*Contrà*. Cas. rom. *Dreptul* din 1875, No. 23. Bulet. S-a II, 1874, p. 147. Veḑi şi t. III a Coment. noastre, p. 463.

nici pe acea a recursului în casație [1]). In lipsa unei dispoziții legislative, vênḑarea nu poate, în asemenea caz, fi anulată, de cât pentru motive grave, pe calea unei acțiuni principale [2]). Această soluție, menținută atât prin procedura revisuită la 1900 (art. 689) [3]) cât și prin noul Proiect de revisuire (art. 742), lasă însă de dorit din punctul de vedere legislativ, căci acțiunea în anulare prescriindu-se prin 30 de ani (art. 1890 C. civ.), cumpărătorul va remânea în acest lung timp supus acestei acțiuni. De aceea, am creḑut de cuviință de a sezisa Camera deputaților, în calitate de representant al Iașilor, cu un proiect de lege, care avea de scop admiterea recursului în casație în contra tuturor ordonanțelor de adjudecare, chiar și acelor date în materie de vênḑări voluntare pentru eșire din indivisiune [4]). Acest proiect de lege, aprobat de Guvernul de atunci, doarme însă și astăḑi în cartoanele Camerei, ca mai toate proiectele din inițiativă parlamentară.

Ordon. de adjudecare în materie de expropriere silită. Cât pentru ordonanțele de adjudecare, date în materie de expropriere silită, ele au puterea lucrului judecat, îndată ce au devenit definitive (art. 564, 567) [5]), fie prin respingerea recursului, fie prin nefacerea lui în termenul legal, adecă în patru-ḑeci de ḑile de la data transcrierei ordonanței de adjudecare în registrele tribunalului de urmărire (art. 559 Pr. civ.) [6]).

---

1) Cas. rom. *Dreptul* din 1890, No. 75; din 1895, No. 54, și Bulet. S-a II, 1895, p. 939 și 974. Bulet. Secții-unite, 1875, p. 61. Veḑi t. II al Coment. noastre, p. 212, nota 2, și t. III, p. 462, text și nota 4.—*Contrà*. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1871, p. 358.

2) Cas. rom. *loco suprà cit.* Bulet. S-a I, 1892, p. 35. *Dreptul* din 1890, No. 75. Bulet. S-a II, 1895, p. 939 și 974. *Dreptul* din 1875, No. 23 și 39. Bulet. S-a 1, 1899, p. 761 (decisie pronunțată în unire cu conclusiile noastre). C. București, *Dreptul* din 1888, No. 56, consid. de la p. 453, coloana 1. *Dreptul* din 1894, No. 42. Veḑi și Tratatul nostru în limba franceză, p. 187.

3) Veḑi expunerea de motive a D-lui C. G. Dissescu, în noul Cod. de proced. civ. adnotat de V. Alexandrescu, Cesărescu și Mironescu, p. 56.

4) Veḑi expunerea de motive și textul acestui proiect de lege, în *Dreptul* din 1890, No. 80, p. 643.

5) Cpr. C. Craiova, *Dreptul* din 1899, No. 27.

6) Art. 614 din noul Proiect reduce acest termen la *trei-zeci* de ḑile, însă punctul de plecare este acelaș. Acest text mai a-

Ce trebue să decidem în privința sentinților de omologare a unui concordat? Omolog. unui concordat.

Curtea de casație din Turin a decis (13 sept. 1877) că tribunalele pronunță în toate casurile o adevarată sentință. Adevĕrul e însă că nu există lucru judecat de cât asupra punctelor decise în instanță după oposiția ce s'ar fi făcut de acei interesați (art. 856 C. com.). In celelalte casuri, tribunalul dă o sentință pe cale grațioasă, în camera de consiliu (art. 854 C. com.)[1]).

In ori ce caz, concordatul, chiar omologat de justiție, fiind un contract la formarea căruia justiția nu intervine de cât pentru a apara drepturile minorităței şi a creditorilor absenți, cărora el este oposabil[2]), poate fi anulat (art. 862 C. com.) sau resiliat pentru neîndeplinirea condițiilor lui (art. 863 C. com.) ca ori ce contract în genere, şi sentința de anulare sau de resiliare are de astă dată necontestat puterea lucrului judecat, pentru că ea se pronunță în mod contradictor, după citarea pĕrților (art. 862, 863 C. com.).

Hotărîri definitive.

Scopul presumției edictate de art. 1201 fiind de a pune un capăt contestațiilor, lucrul judecat va resulta, în toată plenitudinea sa, numai din o hotărîre sau decisie definitivă. „*Res judicata dicitur, quæ finem controversiarum pronunciatione judicis accipit. Quod vel condamnatione, vel absolutione contingit*“ [3]).

daogă încă că cererea de recurs trebue să fie insoțită de copia de pe ordonanța de adjudecare, ceea ce în legea actuală şi în acea anterioară nu se cere (cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1886, p. 364), de plata taxelor de citațiuni, precum şi de motivele de casare, *fără a se mai putea în urmă depune altele*, toate aceste sub pedeapsă de nulitate a recursului. Se vede că autorul noului Proiect a voit să impedice ori ce străgăniri în această privință. Ideea de a nu se putea pune alte motive de casare, în urma interjetărei rerecursului, nu ni se pare însă prea nemerită.

1) Cpr. Calamandrei, *Del fallimento*, II, 719, p. 151 (ed. din 1883). Thaller, *Tr. élément. de droit comm.*, 1874, p. 1027 (ed. din 1898). C. din Brescia, *Gazz. trib.* (ḑiar ital.), 1875, p. 587.

2) Cpr. Thaller, *op. cit.*, 1844, p. 1010.—In cât priveşte natura juridică a concordatului, veḑi discuția la care această chestiune a dat, loc în Cesărescu şi Dan, *Falimentele*, p. 198 urm.

3) L. 1, Dig., *De re judicata*, 42. 1. Cpr. Pothier, II, 850. Veḑi şi Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1870, p. 248. Bulet. Secțiĭ-

Producerea hot. definitive în instanţă. Hotărîrea definitivă trebueşte însă produsă în instanţă de partea care o invoacă, pentru că altfel judecătorul, care trebue neaparat să se pronunţe asupra excepţiunei propuse, sub pedeapsă de a comite o omisiune esenţială şi de a da o hotărîre casabilă [1]), ar fi în imposibilitate de a decide dacă elementele lucrului judecat au sau nu fiinţă [2]).

Diferitele sensuri a cuvintelor hotărîre definitivă. Cuvintele hotărîre sau decisie definitivă sunt însă, precum am vëḑut p. 453, susceptibile de mai multe înţelesuri. Dacă hotărîrea nu mai e susceptibilă de nici un recurs, fie ordinar, fie extraordinar, sau dacă oposiţia, apelul, recursul ori revisuirea au fost declarate perimate după cererea părţei interesate (art. 257 urm., 329, 376 Pr. civ.) [3]), autoritatea lucrului judecat este irefragabilă. (Cpr. art. 1788 C. civ.). Este adevarat că art. 258 Pr. civ. pre-

---

unite, 1883, consid. de la p. 613. Bulet. 1883, p. 935 şi 1186. Bulet. S-a 1, 1900, p. 761 (decisie pronunţată în unire cu conclusiile noastre). Trib. Iaşi, *Dreptul* din 1883, No. 71. Jud. ocol Snagov, *C. judiciar* din 1899, No. 6.

1) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1886, p. 16. Cpr. Bulet. S-a 1, 1887, p. 541, şi *Dreptul* din 1887, No. 62. Bulet. 1894, p. 505.

2) Cpr. Cas. rom. *C. judiciar* din 1893, No. 48. Bulet. S-a 1, 1893, consid. de la p. 233. — O hotărîre avênd puterea lucrului judecat, perde deci acest caracter dacă nu este invocată de acel interesat la o altă judecată, şi, în asemenea caz, cea de a doua hotărîre, chiar dacă la darea ei s'ar fi strecurat oare-care vicii de formă, dobêndeşte la rêndul ei puterea lucrului judecat şi remâne singură executorie, dacă partea în drept n'a atacat-o în termenul prescris de lege. C. Bucureşti, *Dreptul* din 1889, No. 35.

Perimare. 3) Perimarea curge şi în contra minorilor, interḑişilor şi celor puşi sub un consiliu judiciar (art. 257 Pr. civ.), şi aceasta fie că dreptul a luat naştere în persoana minorului, fie că o parte s'a sevêrşit din viaţă în cursul instanţei, lăsând un moştenitor minor. Garsonnet, *Pr. civ.*, V, § 1194, p. 828, n. 3. Cpr. şi C. Iaşi, *C. judiciar* din 1902, No. 28, şi *Dreptul* din 1902, No. 35. Cpr. art. 1876, 1908 C. civ., 946 C. com., 568 Pr. civ., etc.

Modificările aduse prin noul Proiect de revis. al Proced. civile. Art. 262 din noul Proiect de revisuire al procedurei civile adaogă însă, în această privinţă, că în caz când representanţii minorilor şi interḑişilor decedează sau încetează de a mai îndeplini funcţiunile lor, perimarea este suspendată până la înlocuirea acestor representanţi. Această disposiţie este foarte nemerită. Mai este încă de observat că noul Proiect reduce termenul peremţiunei în civil la *un an*, ca şi în materie comercială (art. 903 C. com.). Termenul de doi ani este însă mult mai potrivit.

vede că perimarea nu împedică de a deschide o nouă acţiune, dacă dreptul nu este prescris, însă această disposiţie se referă, de bună samă, la perimarea acţiunei, după cum o spune anume art. 269 din noul Proiect, ear nu la perimarea apelului, revisuirei sau recursului, această soluţie fiind singurul mijloc de a împaca art. 258 cu art. 329 (267 din noul Proiect).

Există însă un caz în care autoritatea definitivă a lucrului judecat este independentă de recursul ce poate fi interjetat contra hotărîrei. Acesta este casul în care o decisie a fost atacată cu recurs în interesul legei, de către minist. public de pe lângă Curtea de casaţie, care singur are acest drept; căci, în asemenea caz, admiterea chiar a recursului lasă să subsiste hotărîrea în cât priveşte raporturile dintre părţi (cpr. art. 444 Pr. pen.) [1]. Recurs în interesul legei.

Dacă hotărîrea definitivă se află în curs de a se judeca în contestaţie sau în urma cererei de revisuire, ea are puterea lucrului judecat până ce se va înlocui prin o altă hotărîre (art. 377 Pr. civ.). Art. 377 Pr. civ.

Dacă hotărîrea dată în prima instanţă este încă supusă oposiţiei sau apelului, autoritatea lucrului judecat este numai provisorie [2], şi ea încetează îndată ce s'a făcut oposiţie sau apel [3]. „Apelul sau oposiţia făcută în timp util, dice art. 705 (645 vechiŭ) din Pr. civ. germană, împedică hotărîrea de a dobêndi autoritatea lucrului judecat“ [4]. Art. 705 Pr. germ.

Din cele mai sus expuse resultă că acela contra căruia o hotărîre a fost pronunţată în prima instanţă, nu

---

[1]) Cpr. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 1126, p. 542, nota 12, *in fine* (ed. a 2-a). Pand. fr., *Chose jugée*, 1575.

[2]) Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 852, 853. Pand. fr., *Chose jugée*, 101. Répert. Sirey, *eod.* v°, 12 urm., 18 urm. Baudry, II, 1285. Demolombe, XXX, 288. Bonnier, 861. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, p. 239, § 465 (ed. 1-a), § 1126, p. 542 (ed. a 2-a). Marcadé, V, art. 1351, No. 1. Larombière, V, art. 1351, No. 2. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 399. Glasson, *Pr. civ.*, I, p. 424. Griolet, *op. cit.*, p. 90 urm. T. Huc, VIII, 306. Cpr. şi Cas. fr. *Pand. Périod.* 1901. 1. 503.—*Contrà.* Laurent, XX, 17. Duranton, XIII, 454, 455. Thiry, III, 163. Arntz, III, 404.

[3]) Acest principiu este aplicabil şi hotărîrilor pentru care s'a admis executarea provisorie. Cpr. Pothier, II, 852. Larombière, *loco cit.* Répert. Sirey, v° *cit.*, 22.

[4]) *„Der Eintritt der Rechtskraft wird durch rechtzeitige Einlegung des Rechtsmittels oder des Einspruchs gehemmt“.* Art. 705 Pr. germ.

poate, fără a viola autoritatea lucrului judecat, să supue tribunalelor o pretenţie contrară hotărîrei date, cât timp această hotărîre n'a fost atacată pe calea oposiţiei sau apelului [1].

Hotăr. pronunţate în ultimă instanţă. Hotărîrile contradictorii, pronunţate în ultimă instanţă, au autoritatea lucrului judecat, până la desfiinţarea sau casarea lor, cu toate că ar fi încă supuse recursului, pentru că recursul, ca şi revisuirea (art. 295 Pr. civ.) nu suspendă în principiu executarea lor (art. 77 L. C. de casaţie) [2]. Tribunalul de Ilfov este deci greşit când pune în principiu [3] că numai hotărîrile cari n'au fost atacate pe calea recursului, sau cari fiind atacate pe această cale, au fost menţinute prin respingerea recursului, pot fi invocate ca constituind lucrul judecat. Chiar hotărîrile pronunţate de judecătorul de ocol în ultimă instanţă, în privinţa cărora recursul este suspensiv de executare, au o autoritate provisorie până la interjetarea recursului.

Art. 317 Pr. civ. O hotărîre, pronunţată în prima instanţă, poate să devie definitivă şi să dobêndească puterea lucrului judecat nu numai prin neexercitarea căilor legale de reformare în termenul prescris de lege sau prin perimarea apelului, dar şi prin executarea ei de bună voe, sau prin mulţămirea înscrisă dată asupra ei *(acquiescement)* (art. 317 Pr. civ.) [4]. Primirea unor aconturi asupra unei hotărîri, fără nici o reservă, constitue necontestat o executare de bună voe [5].

---

[1]) Cpr. Cas. fr. şi C. Riom, Sirey, 91. 1. 25. D. P. 90. 1. 301. *Pand. Périod.* 90. 1. 336. D. P. 92. 2. 241. Trib. Brăila şi Iaşi, *Dreptul* din 1883, No. 63 şi 71. Vedi şi autorii citaţi în nota precedentă.

Art. 245 C. civ., 98 L. jud. ocoale, 560 Pr. civ. [2]) Cpr. C. Bucureşti şi Craiova, *C. judiciar* din 1902, No. 17 şi 35.—Art. 245 § ultim din Codul civil şi art. 98 din legea judec. de ocoale aduc o adevarată excepţie la acest principiu, declarând recursul suspensiv atât în materie de divorţ, fie că cererea a fost admisă sau respinsă (cpr. C. Besançon, *Dreptul* din 1885, No. 53), cât şi în privinţa afacerilor pe care judecătorul de ocol le judecă în ultimă instanţă, şi cari sunt supuse recursului înaintea tribunalului. După art. 560 Pr. civ. (615 din noul Proiect), recursul făcut în contra unei ordonanţe de adjudecare este de asemenea suspensiv.

[3]) Vedi *Curierul judiciar* din 1896, No. 45.

[4]) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1888, p. 340. Pand. fr., *Chose jugée*, 106.

[5]) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1885, p. 832.

Partea care a executat-o numai în parte poate s'o apeleze pentru capetele din dispositivul hotărîrei neexecutate (art. 317 Pr. civ. § 2).

S'a decis că din cererea adresată portăreilor de a se numera cheltuelele de judecată acordate prin hotărîre, nu se poate deduce renunţarea la apel sau recurs [1]). Voinţa părţei de a executa o hotărîre, trebue în adevĕr să fie neîndoelnică [2]).

Hotărîri provisorii.

Hotărîrile provisorii sunt, prin natura lor, nesusceptibile de a dobêndi autoritatea lucrului judecat, şi pot în tot-deauna fi retractate de tribunalele cari le au pronunţat, cât timp ele n'au fost desezisate de contestaţiile supuse judecăţei lor [3]).

Ast-fel, hotărîrile cari acordă o pensie alimentară pot în tot-deauna fi modificate (art. 191 C. civ.), pentru că alimentele se dau în proporţiune cu trebuinţile aceluia care le reclamă, şi cu starea aceluia care e dator să le întimpine (ar. 190) [4]). Hotăr. cari acordă pensii alimentare.

Nu au de asemenea un caracter irevocabil sentinţele cari, în timpul divorţului, au de obiect regularea ţinerei provisorii a copiilor. Tribunalul este liber de a-şi modifica sentinţa sa şi de a încredinţa copiii unei alte persoane de cât aceia căreia fusese mai întăi încredinţaţi, da- Hotăr. cari regulează, în timpul divorţului, ţinerea provisorie a copiilor.

---

[1]) Cas. rom. Bulet. S-a II, 1876, p. 102.

[2]) C. Bucureşti, *Dreptul*, din 1885, No. 62.

[3]) Pothier, II, 850. Pand. fr., *Chose jugée*, 149. Répert. Sirey, *eod.* v°, 78. Larombière, V, art. 1351, No. 17. Laurent, XX, 28. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 369. Fuzier-Herman, III, art. 1351, No. 142 urm. Duranton, XIII, 451. Baudry, II, 1285. Garsonnet, *op. cit.*, III, § 471, p. 269 (ed. 1-a).

[4]) Thiry, I, 323. Baudry, I, 606. Demolombe, IV, 67. P. Tuozzi, *L'autorità della cosa giudicata*, 41. Baudry et H. Fourcade, *Des personnes*, II, 2098 urm. (ed. a 2-a). Lacombe, *op. cit.*, p. 41, nota 1. Aubry et Rau, VI, § 553, p. 111. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 83, şi *Aliments*, 163 urm. T. Huc, II, 207 urm. Pand. fr., v° *cit.*, 161. Laurent, XX, 28. Cas. rom. *Dreptul* din 1894, No. 10 şi Bulet. S-a 1, 1894, p. 10. *C. judiciar* din 1897, No. 8. Bulet. S-a 1, 1891, p. 1241. Bulet. 1897, p. 47. Bulet. S-a I, 1878, p. 209. Vedi şi C. Iaşi (în motivele sale), *Dreptul* din 1894, No. 10. Vedi t. V a Coment. noastre, p. 306, nota 1.

că starea de lucruri primitivă s'a schimbat de la pronunțarea hotărîrei [1]).

Hotăr. de interdicție. Acelaş caracter provisor îl au și hotărîrile prin cari se pronunță interdicția unei persoane sau se rîndueşte un consiliu judiciar, prin care se rădică interdicția, etc. [2]).

Reglem. întrebuinț. apelor. Art. 582, 583 C. civ. In fine, hotărîrile prin cari tribunalele reglementează întrebuințarea apelor curgătoare între proprietarii mărginași. în virtutea art. 582 și 583 C. civ., nu au un caracter irevocabil şi pot fi schimbate sau revocate de câte ori această schimbare sau revocare a devenit neaparată prin alte trebuințe născute din o situație nouă [3]).

Materie electorală. In materie electorală este de asemenea de principiu că sentințele judecătorești nu pot avea puterea lucrului judecat de cât pentru listele anului în care ele s'au pronunțat [4]).

Materie de imposite. De asemenea, hotărîrile comisiunilor comunale și ale comisiunilor de apel, au puterea lucrului judecat pentru periodul la care ele se referă, fie aceste decisiuni date în favoarea Statului, fie în favoarea contribuabilului, și prin

---

1) Répert. Sirey, *Chose jugée*, 84. Baudry, I, 753. Demolombe. IV, 453 și 511. Aubry et Rau, V, § 494, p. 202. Baudry et Chauveau, *Des personnes*, III, 194 (ed. a 2-a, 1902). Carpentier, *Divorce et Sépar. de corps*, I, 1648, 1649. Grévin, *Tr. du divorce*, 230. Pand. fr., *Divorce*, 1817. Planiol. III, 619. Vraye et Gode. *Divorce*, II, 742, 762. Dalloz, *Nouv. Code civil annoté*, I, art. 240, No. 1 și art. 303, No. 46 urm. Cas. fr. și C. Rouen, D. P. 97. 1. 420 și 1900. 2. 287. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1888, No. 49. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1897, p. 882.

2) Cpr. Lacombe, *op. cit.*, p. 44, nota 1.

3) Cpr. Baudry et Chauveau, *Des biens*, 869 (ed. a 2-a). Baudry, I, 1447. Aubry et Rau, III, § 246, p. 100 (ed. a 5-a). Thiry, I, 762. T. Huc, IV, 295. Arntz, I, 1085. Laurent. VII, 353. Demolombe, XI, 198. F. Herman, I, art. 645, No. 125, și *Supplément par Griffond*, I, art. 645, No. 43. Dalloz. *Nouveau Code civ. annoté* (1900), I, art. 645, No. 7 urm. Cas. fr. D. P. 67. 1. 352. Sirey, 67. 1. 300. D. P. 77. 1. 78. Sirey, 76. 1. 304. D. P. 85. 1. 151. Vedi și t. III a Comentariilor noastre, p. 34, 35, text și nota 1.

4) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1880, p. 140 și 266. Bulet. 1887, p. 297. Bulet. 1890, p. 483.— S'a decis însă că calitatea de cetățean român constatată prin o hotărîre dată în materie electorală, nu poate fi rădicată fără o dovadă din partea acelui care contestă calitatea alegătorului. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1886, p. 312. — Vedi însă Bulet. S-a civila, anul 1868, consid. de la p. 211.

urmare, ele nu mai pot fi atacate și reformate pe cale de contestație la executare [1]).

Administr. de avere.

S'a mai decis că, în materie de administrație de averi, o hotărîre nu poate avea puterea lucrului judecat, ori care ar fi faptele ce ar interveni în urma acelei hotărîri, căci actele de administrație fiind varii și multiple după timpuri și împrejurări, o hotărîre judecătorească nu poate să fixeze felul administrației pentru tot-deauna [2]).

Ordonanțe presidențiale (art. 66 bis Pr. civ.).

Presidenții de tribunale, pe lângă multe alte atribuțiuni ce au de la lege (art. 330, 331, 1259, 1756, 1757, 1773, 1781, 1782, 1789 C. civ., art. 67, 71, 78, 79, 90 Pr. civ., art. 123 L. jud. de ocoale din 1896, etc.), mai au încă, după procedura revisuită la 1900, și dreptul, în casuri urgente, de a da ordonanțe provisorii de câte ori este vorba de pastrarea unui drept care s'ar primejdui prin întârḑiere, sau de înlăturarea pedicilor ce s'ar ivi cu ocasiunea executărei unui titlu executor (art. 66 bis) [3]).

Aceste ordonanțe, cari există de mult în Francia sub numele de *ordonnances sur référés* (art. 806 urm. Pr. civ. fr.), fiind provisorii, de și prin sine executorii, pentru că altfel n'ar fi de nici un folos practic, ca atare, se aseamănă cu hotărîrile judecătorești, însă nu sunt adevarate hotărîri, și deci nu au puterea lucrului judecat, după cum nu au acest caracter nici sentințele sau decisiile date în apel de tribunal sau curte asupra acestor ordonanțe, pentru că și ele sunt de aceiaș natură, adecă resolvă chestiunea în mod provisor, fără a prejudeca fondul [4]). Art. 24 și 28 din noul Proiect sunt formale în această privință.

---

[1]) Cas. rom. *Dreptul* din 1891, No. 37, și Bulet. S-a 1, 1891, p. 437.

[2]) Cas. rom. Bulet. S-a I, 1881, consid. de la p. 491. *Dreptul* din 1881, No. 61.

[3]) Această procedură excepțională nu se poate aplica și întinde prin interpretare la alte casuri ce nu s'ar găsi în sus arătatele condiții. Cas. rom. *Dreptul* din 1902, No. 51, și *C. judiciar* din acelaș an, No. 50.

[4]) Veḑi Pand. fr., *Chose jugée*, 257 urm. Moreau, *Juridiction des référés*, 33. Debelleyme, *Ordonn. sur référés*, I, p. 423. Rousseau et Laisney, *Dictionn. de procéd. civ.*, v° *Référé*, 228. G. G. Mironescu, *Revisuirea Cod. de proced. civilă* (1901),

Verif. creanţelor. Faliment. Nu au de asemenea autoritatea lucrului judecat procesele verbale de verificarea creanţelor în materie de faliment [1].

Apel în materie de ordon. presid. Controversă. Unele ordonanţe presidenţiale fiind, după textul actual, supuse apelului, în termen de trei ḑile de la data comunicărei lor, la tribunalul sau Curtea din care face parte judecătorul care le a pronunţat, iar altele fiind supuse apelului la Curte, s'a ivit controversă în privinţa ordonanţelor emanate de la presidentul tribunalulului, asupra punctului de a se şti când apelul trebueşte îndreptat la tribunal şi când trebueşte îndreptat la Curte. După părerea noastră, numai ordonanţele propriu ḑise *de référés* sunt supuse apelului înaintea tribunalului. Cele-lalte încuviinţări presidenţiale cari nu au un caracter urgent, precum este de exemplu ordonanţa presidentului tribunalului care alcătueşte lista apărătorilor meniţi a funcţiona pe lângă judecătoriile de ocoale (art. 123 L. jud. de ocoale), sunt supuse apelului la Curte, conform dreptului comun [2]. Această discuţiune nu mai este cu putinţă după noul Proiect, care supune toate ordonanţele presidentului tribunalului numai apelului la curte, în termen de trei ḑile de la data lor (art. 28).

---

p. 21, 22. B. M. Missir, *Dreptul* din 1899, No. 77, p. 629. Cas. belg. Sirey, 91. 1. 14. Cas. fr. Sirey, 95. 1. 155. Sirey. 93. 1. 415.—*Contrà*. Griolet, *op. cit.*, p. 86. Répert. Sirey. *Chose jugée*, 172 urm. Allard, *op. cit.*, p. 179. I. N. Cesarescu, *Curierul judiciar* din 1900, No. 2. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 469, p. 259, nota 7. Acest din urmă autor ḑice însă că asemenea ordonanţe au autoritatea lucrului judecat în acest sens, că judecătorul nu poate să le modifice, fără ca să fi intervenit o schimbare în împrejurările causei sau în situaţiunea părţilor; caracterul lor provisor le împedică însă de a fi invocate ca avênd autoritatea lucrului judecat înaintea judecătorilor fondului. Cpr. Cas. fr. *Pand. Périod.* 1901. 1. 77.

[1]) C. Bucureşti, *Curierul judiciar* din 1900, No. 23.

[2]) Veḑi în acest sens Trib. Neamţu, *Curierul judiciar* din 1901, No. 66 (cu adnotaţia noastră). I. N. Cesărescu, *C. judiciar* din 1901, No. 45, adnotaţie asupra unei decisii în sens contrar a Curţei din Iaşi. C. Bucureşti, *C. judiciar* din 1899, No. 33; din 1900, No. 13, şi din 1902, No. 48. Cpr. şi C. Botez, *Codicele de şedinţă al judecăt. de pace*, p. 581 urm. —*Contrà*. C. Iaşi şi Bucureşti, *Curierul judiciar* din 1901, No. 45 şi 71.

Hotărîri condiționale.

In principiu, hotărîrile nu pot fi condiționale [1]. Se poate însă une-ori întâmpla și contrariul [2]. Decisiunea, în asemenea caz, are autoritatea lucrului judecat, însă această autoritate este subordonată, ca și însuș decisiunea, la îndeplinirea condițiunei aratate de dênsa [3]; de unde resultă că dacă condiția nu se îndeplinește, hotărîrea se consideră ca neavenită [4].

Hotăr. cominatorii.

O hotărîre de asemenea natură ar fi acea care ar cuprinde o condamnare contra uneia din părți pentru casul când ea n'ar îndeplini un act într'un termen determinat. Aceasta se numește o hotărîre cominatorie (*comminatoire*).

Asemenea decisie condițională este ea irevocabilă, și termenul defipt de judecători este el de rigoare? Jurisprudența admite revocarea unei atare decisiuni: ea își primește executarea cât timp n'a fost revocată, însă judecătorii pot să autorise pe parte a îndeplini actul în urma expirărei termenului, și să rădice condamnarea pronunțată în mod condițional, sau să micșureze ori să mărească suma la care partea fusese condamnată [5].

Condamn. la daune p. fie care di de întărdiere.

Se întâmplă adese-ori că tribunalele condamnă pe o parte la o sumă cu titlu de daune pentru fie-care di de întărdiere, în caz când ea nu va executa un act oare-care într'un termen determinat [6]. In asemenea caz, este gene-

---

1) Vedi t. VI a Comentariilor noastre, p. 40, nota 2.

2) Nu se poate însă presupune o condamnare cu termen, menită a nu'și produce efectele sale de cât până la un timp anume determinat. Cpr. Griolet, *op. cit.*, p. 175.

3) Répert. Sirey. *Chose jugée*, 86. Larombière, V, art. 1351, No. 23. Griolet, *op. cit.*, p. 175. Lacombe, *op. cit.*, p. 46.

4) Cas. fr. Répert. Dalloz, *Chose jugée*, 363, nota 3. Sirey, 64. 1. 350.

5) Répert, Sirey, v° *cit.*, 94 urm. Larombière, *loco cit.* Cas. fr. Sirey, 32. 1. 669. Sirey, 42. 1. 170. D. P. 83. 1. 243. Sirey, 83. 1. 345. Cpr. și Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1888, p. 209.—Judecătorii pot, în asemenea caz, să pronunțe și o hotărîre irevocabilă. Cas. fr. Sirey, 89. 1. 264. Larombière, *loco cit.*

6) Vedi t. VI, p. 373. Pand. fr., *Oblig.*, I, 2102 urm. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 100 urm. — Alta este însă chestiunea de a se ști dacă tribunalele pot constrênge pe debitor la executarea obligației sale prin condamnare la daune. Vedi

ralmente admis, mai cu samă de jurisprudenţă, că daunele pot fi fixate atât în mod irevocabil [1]) cât şi în mod provisoriu [2]).

Hotărîri nule.

Dreptul roman.

La Romani, se făcea o deosebire între sentinţele simplu neîntemeiate şi acele cari violau în mod expres legea. Cele dintâi singure produceau autoritatea lucrului judecat. Cât pentru cele de al doilea, ele erau nule de drept. *„Si expressim sententia contra juris rigorem data fuerit, valere non debet“* [3]).

Dreptul actual.

Astăḑi, ori-ce hotărîre, fie că a fost pronunţată în contra legei, sau fără competinţă [4]), fie că nu s'au obser-

---

asupra acestei controverse, t. VI, p. 335, text şi nota 3 şi p. 374. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 104 urm.

1) Répert. Sirey, v° *cit.*, 100. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 528, p. 452 (ed. 1). Laurent, XVI, 300. Demolombe, XXIV, 495 urm. Aubry et Rau, IV, § 299, p. 41, 42.

2) Répert. Sirey, v° *cit.*, 101, şi autorităţile citate acolo. Cas. fr. D. P. 91. 1. 31. D. P. 89. 1. 259 şi 382.—*Contrà*. Laurent, XVI, 301 şi XX, 147. Garsonnet, III, § 528, p. 453 (ed. 1-a). Demolombe, XXIV, 496. Aubry et Rau, *loco cit.*. T. Huc, VII, 145. După aceşti din urmă autori, partea nu poate fi scutită de daunele la care a fost condamnată de cât în caz când executarea actului ordonat ar fi fost întârḑiată sau împedicată prin un caz fortuit sau de forţă majoră.

3) L. 19, *ab initio*, Dig., *De appellationibus*, 49, 1.—Veḑi şi L. 4, § 6, Dig., *De re judicata*, 42, 1, unde se ḑice : *„Condemnatum accipere debemus eum qui rite condemnatus est, ut sententia valeat. Cœterum si aliqua ratione sententia nullius momenti sit, dicendum est condemnationis verbum non tenere“*. Astfel, hotărîrea dată cu incompetinţă (L. 4, Cod., *De sententiis et interlocutionibus*, 7, 45 ; L. 4, Cod., *Si a non competente judice judicatum esse dicatur*, 7, 48), sau care calca un principiu fundamental al dreptului (*contra manifesti juris formam data)* (L. 2, Cod., *Quando provocare non est necesse*, 7, 64), sau care era contrară unei hotărîri anterioare (*quod contra res prius judicatas pronunciatum est*) (L. 1, Cod., *loco cit.*), etc. era nulă şi se considera ca neavenită (*nullius momenti*). Cpr. Achille Gatti, *Dell'autorità del giudicato civile nel diritto moderno italiano*, 47 (1902).

Hotăr. emanată de la o juridicţie incompetentă.

4) Lucru judecat există deci chiar atunci când hotărîrea ar emana de la o juridicţie incompetentă fie din causa persoanei, fie din causa materiei, chiar în caz când această incompetinţă ar fi întemeiată pe un motiv de ordine publică.

vat formele legale, şi dobêndită, după unii, chiar prin manopere frauduloase [1]), are puterea lucrului judecat, dacă partea în drept, legiuit chemată, n'a făcut să fie reformată, usând de căile ordinare sau extraordinare ce'i conferă legea [2]).

Ea n'ar putea deci să ceară anularea unei asemenea

Cpr. Laurent, XX, 15. Larombière, V, art. 1351, No. 11. Lacombe, *op. cit.*, 55, p. 52 urm. Allard, *op. cit.*, p. 188 urm. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 369. Bonnier, 860. Pand. fr., *Chose jugée*, 274 urm. Répert. Sirey, *eod.* v°, 123 urm. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 1134, p. 565 (ed. a 2-a), p. 261 (ed. 1). Ricci, *Delle prove*, 349. P. Tuozzi, *L'autorità della cosa giudicata*, 35, 36. Fuzier-Herman, III, art. 1351, No. 492 urm. Mangin, *Action publique*, II, 375. T. Huc, VIII, 332. Trib. Reims, *Pand. Périod.* 86. 2. 181. Cas. fr. şi C. Nancy, D. P. 67. 2. 36. Sirey, 67. 2. 253. Cas. fr. Sirey, 93. 1. 29. S. 89. 1. 120. D. P. 89. 1. 276. S. 90. 1. 502. S. 87. 1. 357. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1889, p. 1026. Bulet. S-a II, 1873, consid. de la p. 309. Trib. Roman, *Dreptul* din 1899, No. 20.

La Romani, hotărîrea emanată de la un judecător incompetent, nu obliga din contra pe părţi: „*Et in privatorum causis hujusmodi forma servatur, ne quemquam litigatorum sententia non a suo judice dicta constringat*". L. 4, Cod., *Si a non competente judice judicatum esse dicatur*, 7, 48. **Dreptul roman.**

1) Cas. fr. D. P. 73. 1. 366. Sirey, 73. 1. 398. Pand. fr., *Chose jugée*, 288. Laurent, XX, 16. Griolet, *op. cit.*, p. 173.—Curtea noastră supremă a decis însă că autoritatea lucrului judecat nu poate fi opusă când instanţa de fond constată că hotărirea care se invocă ca producênd lucrul judecat este resultatul unei conivenţe, şi nu avusese loc desbateri contradictorii. Bulet. Cas. S-a II, 1892, p. 889.

2) Cpr. Pothier, II, 883 urm. Thiry, III, 160. Répert. Dalloz, *Supplément*, *Chose jugée*, 57 urm. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 369. Larombière, V, art. 1351, No. 11. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 469, p. 261 (ed. 1). Bonnier, 860. Laurent, XX, 10 urm., 15. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 121 urm. Pand. fr., *eod.* v°, 274 urm. P. Tuozzi, *L'autorità della cosa giudicata*, 31 urm. Ricci, *Delle prove*, 349. Lacombe, *op. cit.*, 52, p. 50. Allard, *op. cit.*, p. 187. Cpr. Trib. Reims, *Pand. Périod.* 86. 2. 181. C. Rouen, Sirey, 80. 2. 148. D. P. 78. 2. 232. Cas. fr. D. P. 87. 1. 207. Sirey, 79. 1. 11. Sirey, 73. 1. 198. D. P. 73. 1. 366. Cas. belg. *Pasicrisie*, 79. 1. 201. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1889, p. 1026. *Dreptul* din 1890, No. 6. Trib. Roman, *Dreptul* din 1889, No. 20.—Acel care a plătit suma la care fusese condamnat prin o hotărîre nulă, are el acţiunea în repetiţie? Veḑi t. VI, p. 12 şi 13. Veḑi şi *infrà*, *Efectele lucrului judecat.*

hotărîri pe calea unei acţiuni principale [1]), nici pe calea de

[1]) Répert. Sirey, *Chose jugée*, 121. Solon, *Théorie de la nullité des conventions et des actes en tout genre*, I, 417 (ed. din 1835). Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1883, p. 171. Bulet. S-a 1, 1890, p. 467. Bulet. S-a 1, 1892, p. 954.

Acţiunea în anulare a femeei neautorisate, sau a barbatului.

Nici femeea măritată nu poate cere anularea unei hotărîri, după ce a remas definitivă, măcar că cererea ei s'ar întemeia pe lipsa de autorisare din partea soţului de a sta în judecată. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1883, p. 171.—S'a decis că nici barbatul nu poate cere nulitatea hotărîrei date contra femeei sale, pentru lipsă de autorisare, dacă hotărîrea a remas definitivă, el neputênd propune nulitatea de cât în cursul procesului, pe cât timp hotărîrea nu a remas încă definitivă. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1889, p. 411 şi 413. Soluţia contrară, admisă de Curtea din Bucureşti şi din Craiova, precum şi de Curtea de casaţie, în secţiuni-unite, în aceiaş afacere, este însă mult mai juridică. Vedi *Dreptul* din 1889, No. 15, şi din 1890, No. 43. Bulet. Cas. 1890, p. 623 urm. „Considerând, dice această din urmă decisie, că ori cine are un drept, trebue să aibă şi o acţiune ca sancţiune a lui; că dar, întru cât art. 207 C. civ. recunoaşte barbatului dreptul de a cere anularea tocmelelor sau a pornirilor de judecată făcute de soţia sa fără autorisare, apoi de sigur că urmează să 'i se dea şi mijlocul pentru a putea ajunge la această anulare: că, în ipotesa când soţul n'a fost pus în causă spre a putea apara pe soţie, el nu este în măsură de a uza de dreptul ce'i conferă art. 207 C. civ. de cât numai în momentul când actul judecătoresc, dobêndind puterea lucrului judecat, se pune în executare prin urmărirea averei soţiei, şi singura cale ce'i este deschisă de art. 399 Pr. civ., ca şi pentru oricare al treilea interesat, este aceea a contestaţiunei; că argumentul ce se trage din cuvintele „pornirilor de judecată“ din citatul art. 207, pentru a se deduce că nu este vorba de cât de nulitatea acţiunilor intentate de femee, iar nu şi de acelea ce s'ar intenta contra femeei, nu este întemeiat, căci şi art. 197 vorbind de autorisarea ce se cere ca femeea să aibă de la barbat, întrebuinţează aceleaşĭ cuvinte de *pornire în judecată*, şi din art. 198 urm. se vede a fi înţeles să ceară autorisarea barbatului nu numai în caz când femeea este reclamantă, dar şi când este pârîtă, şi dar cuvêntul de pornire în judecată însemnează a sta în judecată (*stare in judicio*), fără distincţiune de este reclamantă sau pârîtă;—Considerând că, de asemenea, este neîntemeiat argumentul ce se trage din aceleaşĭ cuvinte pentru a se dice că nu este vorba în acest articol de cât de o acţiune pendinte, iar nu de casul când asupra acţiunei intentate ar fi intervenit o hotărîre definitivă, căci nu se concepe cum soţul ar putea să se prevaleze, *pendente lite*, de dreptul ce'i

contestare, afară de casul când ar fi existat dol sau fraudă [1]). Pârîtul ar putea, cel mult, după cum vom vedea mai la vale, să ceară îndreptarea unei erori materiale, care s'ar fi strecurat in hotărîre, dacă ea n'ar face însuş obiectul acelei hotărîri [2]). Procesele n'ar mai avea, în adevĕr, nici odată sfêrşit *(nullius erit litium finis)*, dacă ar fi putut fi reîncepute pentru o simplă eroare [3]).

Soluţia de mai sus se aplică numai hotărîrilor *nule*, nu însă şi acelor *inexistente*, cari au numai aparenţa unei hotărîri. Astfel, n'ar avea autoritatea lucrului judecat, o hotărîre neînvestită cu semnătura judecătorilor cari au pronunţat-o [4]); o hotărîre care ar condamna pe pârît a plăti reclamantului tot ce'i datoreşte [5]); o hotărîre care ar cuprinde disposiţiĭ contrariĭ şi contradictoriĭ [6]); etc. **Hotărîri inexistente.**

Tot asemenea soartă ar avea şi hotărîrea care, din imposibilitate materială, n'ar putea să fie adusă la îndeplinire, **Hotărîri cari nu pot fi aduse la îndeplinire.**

conferă art. 207 altfel de cât numai prin intervenţiune la prima instanţă, ceea ce nu-i este posibil de cât în casul când a avut cunoştinţă de judecată mai înainte de pronunţarea unei hotărîri; că hotărîrea primei instanţe odată pronunţată, dênsul n'ar putea s'o atace nici prin oposiţie, de oare ce nu fusese chemat în instanţă, nici prin apel, de oare ce nu figurase la prima instanţă, şi astfel s'ar ajunge la resultatul că, cele mai multe ori, barbatul nu va putea să useze de dreptul seu, măcar că legea 'i-l recunoaşte formal, iar pe de alta, s'ar da naştere la posibilitatea unei conivenţe între femee şi partea prigonitoare pentru a se putea înlătura autoritatea maritală, ne făcêndu-i cunoscut procesul ce mijloceşte între dênşiĭ, etc."

1) Cpr. Trib. Roman, *Dreptul* din 1902, No. 48.
2) Cpr. Griolet, *op. cit.*, p. 171. Demolombe, XXX, 390. Allard, *op. cit.*, p. 347, 348. Vedi şi *infrà*, p. 512, nota 2.
3) Cpr. L. 2, Cod., *De re judicata*, 7, 52.
4) Cpr. Cas. fr. D. P. 74. 1. 308. Garsonnet, *op. cit.*, III, § 469, p. 258 (ed. 1). Répert. Sirey, v° *cit.*, 129. Allard, *op. cit.*, p. 187 urm. Pand. fr., v° *cit.*, 290. Laurent, XX, 14. *„Hæc sententia, omnem debiti quantitatem cum usuris competentibus solve, judicati actionem præstare non potest"*. L. 3, *ab initio*, Cod., *De sententia quæ sine certa quantitate profertur*, 7, 46.
5) Cpr. Pothier, II, 866. Laurent, XX, 11. Lacombe, *op. cit.*, 54, p. 51.
6) Pothier, II, 871. Laurent, *loco cit.* Pand. fr., *Chose jugée*, 293, 294. Allard, *op. cit.*, p. 188, text şi nota 1. Lacombe, *op. cit.*, 54, p. 52.

precum ar fi de exemplu acea care ar condamna pe un copil să remâe la părinţiĭ sĕi, iar aceştia n'ar voi să'l primească [1].

Hotărîri cari ar condamna pe cineva la un lucru ilicit sau contrar ordinei publice. Controversă.

In fine, credem că n'ar putea dobêndi autoritatea lucrului judecat hotărîrile cari ar condamna pe cineva la un lucru ilicit sau contrar ordinei publice [2]). Cum s'ar putea, în adevĕr, aduce la îndeplinire o hotărîre care ar valida o convenţie lovită de nulitate şi ar face ca legea să fie violată?... Autoritatea lucrului judecat nu poate să meargă până acolo, căci principiul *impossibilium nulla est obligatio* [3]) se aplică şi la obligaţiile care resultă din hotărîrile judecătoreşti.

Hotărîri preparatoriĭ (premergĕtoare).

Hotărîrile preparatoriĭ sau pregătitoare (art. 159 Pr. civ.) [4]), *premergătoare*, după cum se exprimă art. 323 din Procedura revisuită [5]), cari au de scop instrucţiunea causei şi cari tind a pune procesul în stare de a primi o soluţie definitivă, nu au şi nu au avut nici-odată autoritatea lucrului judecat [6]). „*Non vox omnis judicis, judicati continet auctoritatem*" [7]).

---

1) Cpr. Pothier, II, 869. Pand. fr., v° *cit.*, 295. „*Paulus respondit impossibile præceptum judicis nullius esse momenti*". L. 3. Pr., Dig., *Quæ sententiæ sine appellatione rescindantur*, 49, 8.
2) Lacombe, *op. cit.*, 54, p. 52. Pand. fr., v° *cit.*, 301.—*Contrà*. Cas. fr. Répert. Dalloz, *Arbitrage*, 997, p. 64, *ad notam*. Laurent, XX, 16.
3) L. 185, Dig., *De regulis juris antiqui*, 50, 17. Cpr. Pothier, II, 870. Vedi t. VI a Comentariilor noastre, p. 813, 817.
4) Cpr. art. 158—160 din noul Proiect de proced. civ.
5) Expunerea de motive a d-lui C. G. Dissescu dice că prin cuvêntul *premergĕtoare* se înţelege atât hotărîrile preparatoriĭ propriu dis, cât şi acele *interlocutoriĭ*. Art. 305 din noul Proiect vorbeşte de *hotărîri preparatoriĭ de ori ce natură*.
6) Cas. rom. Bulet. S-a civ., 1867, p. 987. Bulet. S-a 1, 1883, p. 668 şi 1182. Bulet. S-a 1, 1887, p. 57. Cas. fr. Sirey, 75 .1. 398. Sirey, 89. 1. 302. Sirey, 90. 1. 344. Pand. fr., *Chose jugée*. 164 urm. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Chose jugée*, 25 urm. Répert. Sirey, *eod.* v°, 27 urm. Larombière, V, art. 1351, No. 15. Laurent, XX, 23. Griolet, *op. cit.* p. 118. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 471, p. 268 (ed. 1), § 1138, p. 572 (ed. a 2-a). Bonnier, 300. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 368. T. Huc, VIII, 307. Lacombe, *op. cit.*, 46, p. 42, Allard, *op. cit.*. p. 173. Gatti, *op. cit.*, 28.
7) L. 7, *in medio*, Cod., *De sententiis et interlocutionibus omnium judicum*, 7, 45. Vedi şi *infrà*, p. 509, nota 1.

Aceste hotărîri nu pot fi atacate în apel de cât o-dată cu fondul (art. 323 Pr. civ.), pentru că admiterea imediată a apelului n'ar fi fost de cât o măsură care ar fi prelungit procesul, pe lângă că ar fi fost oneroasă și inutilă [1]); și această soluție, jurisprudența o aplică nu numai la hotărîrile cari ordonă o procedură preparatorie propriu dișă, în sensul art. 159 Pr. civ, ci și la ori ce hotărîri asupra ori-cărui fel de incidente, cari nu au de efect curmarea acțiunei tribunalului și desezisarea lui, precum ar fi de exemplu în caz când s'ar fi invocat prescripția, autoritatea lucrului judecat, etc., pe care tribunalul le-ar fi respins. Deci, dacă tribunalul se declară competent, sau respinge prescripția invocată, ori excepția lucrului judecat, și continuă judecarea fondului, apelul nu poate fi interjetat de cât o dată cu fondul. Art. 323 Pr. civ. nu mai este însă aplicabil atunci când este vorba de o hotărîre prin care tribunalul se declară necompetent, sau când, asupra unei chestiuni prejudiciale, suspendă judecata fondului, sau declară că există lucru judecat, etc. In asemenea casuri nu mai suntem în termenii art. 323 Pr. civ., și apelul urmează a fi făcut de îndată, pentru că admiterea incidentului a avut de efect curmarea acțiunei tribunalului și desezisarea lui [2]). Art. 323 Pr. civ.

Am dis că hotărîrile preparatorii nu au puterea lucrului judecat. Astfel, nu au puterea lucrului judecat: hotărîrile cari ordonă o verificare de scripte [3]), o expertisă [4]); o cercetare la fața locului [5]), sau chemarea unei Hotărîrile preparatorii cari nu au puterea lucrului judecat.

---

[1]) Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1901, No. 5.—In contra hotărîrilor preparatorii *de ori ce natură*, dice noul Proiect al Procedurei civile (art. 305), nu se va putea face apel de cât o dată cu hotărîrea asupra fondului. Și acest text adaogă: *„Executarea fără reservă a unor asemenea hotărîri nu va putea fi considerată ca o mulțămire dată pe dênsa“*. Art. 305 din Proiectul nou al Pr. civ.

[2]) Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1901, No. 27. C. Iași, *C. judiciar* din 1900, No. 19. Cpr. și o altă decisie a Curței de casație S-a II, din 9 octombrie 1900, la care am luat și noi parte, remănênd însă în minoritate. *Dreptul* din 1901, No. 5.—*Contrà*. C. Iași, *C. judiciar* din 1900, No. 43 și 44. (Aceastǎ din urmă decisie a fost casată). Cpr. asupra acestei chestiuni și Alex. Degré, *Dreptul* din 1890, No. 31.

[3]) Cas. rom. Bulet. S-a I, 1890, p. 257.

[4]) Pand. fr., *Chose jugée*, 174 urm. Laurent, XX, 23, 27. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1885, p. 7.

[5]) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1885, p. 4 și 7. Bulet. 1898, p. 991.

părţi la interogator [1]); comunicarea de acte [2]), admiterea sau respingerea probei testimoniale, etc.; cel puţin aceasta resultă din modul cum sunt redactate art. 158 şi 159 din noul Proiect, căci atât sub legea actuală, cât şi sub acea anterioară, chestíunea este şi era, în această din urmă privinţă, controversată [3]).

Jurămênt supletoriu. Nu au de asemenea puterea lucrului judecat încheierile tribunalélor sau curţilor prin cari se deferă un jurămênt supletoriu, fie el supletoriu propriu ḑis sau estimatoriu *(in litem)* [4]).

Prav. lui V. Lupu. Jurămêntul estimatoriu, despre care am vorbit *suprà*, p. 439 urm. era admis şi în pravila lui Vasile Lupu: „Celuia ce'şi va piarde lucrul i-se va da jurămênt să ḑică câte lucruri i-au furat şi cât le-au fost preţul, şi încă câtă pagubă au avut dintr'aceste lucruri, şi cât au cheltuit umblând întrebându-le“. (Capit. pentru semnele furtuşagului, pricina 16).

Dreptul vechiŭ. Hotărîri pronunţate în drit. Tot astfel, nu au puterea lucrului judecat, hotărîrile cari, după vechia lege a Moldovei, se pronunţau numai în drit, de oare ce prin acele hotărîri nu se făcea alt ceva de cât să se deschidă dreptul părţilor de a se judeca, fără ca acele hotărîri să poată avea vre o înriurire asupra fondului, care se trimetea instanţelor judecătoreşti spre a'l examina şi judeca [5]).

---

1) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1883, p. 939, ultimul considerent.

2) Pand. fr., *Chose jugée*, 171.

Ancheta in futurum. Art. 66 Pr. civ. 3) Veḑi *suprà*, p. 293, text şi nota 2.—Nici încheierile cari admit ceea ce se numeşte anchetă *in futurum* (art. 66 Pr. civ.) nu au autoritatea lucrului judecat. Art. 20 şi 24 din noul Proiect o spun anume. Acest Proiect dispune de asemenea că aceste ordonanţe nu sunt supuse nici unei căi de reformare (art. 21). După textul actual, chestiunea este controversată. Veḑi *suprà*, p. 114, *ad notam*.

Jurămêntul decisoriu. 4) Veḑi *suprà*, p. 435 urm. şi 444.—Nu tot astfel este însă pentru jurămêntul decisoriu, care fiind o specie de transacţie, leagă atât pe partea care l'a deferit sau căreia el s'a referit, cât şi pe judecătoriĭ cari l'au admis. Veḑi *suprà*, p. 437. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1885, p. 7 şi 8.

5) Cas. rom. Decisia S-a 1, No. 33 din 1871 (nepublicată). Veḑi şi Bulet. Cas. S-a 1, 1875, consid. de la p. 89 şi 356. —O hotărîre pronunţată de desfiinţata Inaltă Curte are însă autoritatea lucrului judecat, chiar când a fost dată în primul şi ultimul resort. Cas. rom., S-civ., Bulet. 1869, p. 208. —Dobêndiau, de asemenea, puterea lucrului judecat hotărîrile pronunţate de Divanul domnesc, cari n'au fost atacate

Incheierile prin care se face aplicarea art. 151 nu este însă o încheiere preparatorie asupra căreia judecătorii să poată reveni [1]). Apl. art. 151 Pr. civ.

Hotărîrile date asupra incidentelor de incompetință [2]) sau asupra excepțiunei lucrului judecat [3]), nu sunt de asemenea preparatorii, pentru că ele nu pregătesc întru nimic judecarea fondului, nici nu sunt măsuri de instrucție a fondului, ci din contra, înlăturează cu totul judecata fondului procesului. Ceea ce este supus discuțiunei este numai modul de apelare a acestor hotărîri. (Vedi *suprà*, p. 501). Incidente de incompetință, etc.

Art. 160 din Procedura actuală (159 din noul Proiect, care suprimă cu drept cuvênt § 2 al art. 160 actual) prevĕḑênd că judecătorii *nu sunt legați* prin încuviințările pregătitoare și urmările lor, naște întrebarea: care este sensul acestor cuvinte? Unii ar voi ca judecătorii să aibă numai facultatea de a nu ținea samă de resultatele dobêndite prin măsura pregătitoare ordonată de dênșii, fără a avea însă pe acea de a reveni asupra măsurei ordonate în mod preparator [4]). Art. 160 Pr. civ.

Este necontestat că ei au acest drept [5]); însă trebue să le recunoaștem chiar facultatea de a revoca măsura ordonată, fie din oficiŭ, fie după cererea părților, dacă ei, în urmă, găsesc alte mijloace de convingere [6]).

---

cu recurs în termenul de trei luni de la comunicarea lor. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1872, p. 1.—Tot ast-fel, un hrisov domnesc prin care s'a întărit o hotărîre, sub Regul. organic, constitue autoritatea lucrului judecat (cpr. art. 88 L. C. cas.). Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1877, p. 61. Cpr. și Bulet. S-a civ. 1866, p. 315.—O hotărîre definitivă și irevocabilă din timpul legei vechi nu poate însă fi supusă căilor de reformare înființate de legea nouă, dacă vechia legiuire nu le prevedea anume, pentru că prin aceasta s'ar viola autoritatea lucrului judecat. Cas. rom. Bulet. S-a civ., 1868, p. 199.

[1]) Trib. Râmnicu-Vâlcea, *C. judiciar* din 1894, No. 20.

[2]) C. Iași, *C. judiciar* din 1900, No. 43 și 44. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1882, p. 4.

[3]) Pand. fr., *Chose jugée*, 172.

[4]) Cpr. T. Huc, VIII, 307. Griolet, *op. cit.*, p. 118. Carré-Chauveau, *Lois de la procéd.*, IV, *Quest.* 1616, p. 82 urm.

[5]) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1885, consid. de la p. 4. Bulet. S-a 1, 1887, consid. de la p. 112.

[6]) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1885, p. 6. Bulet. 1887, p. 45. Bulet. S-a 1, 1883, p. 1182. Bulet. S-a 1, 1882, consid. de la p. 6. Bulet. 1895, p. 599. Bulet. 1898, p. 991. Trib. Putna,

Hotărîri cuprinḑênd reserve.

A reserva o chestiune, însemnează a nu se pronunța asupra ei, a nu o judeca. Prin urmare, o hotărîre, de orice natură ar fi, nu poate dobêndi autoritatea lucrului judecat în privința punctelor reservate [1].

Nu trebue să confundăm ipotesa în care s'ar fi făcut o anume reservă cu acea în care justiția ar fi respins o cerere sau o excepție în lipsă de probe; căci, în asemenea caz, există o sentință, care poate dobêndi autoritatea lucrului judecat [2].

Hotărîri pronunțate de arbitri.

Arbitrii sunt nişte adevarați judecători aleşi de părți, după cum a declarat în expunerea de motive Dl Ministru al justiției C. G. Dissescu [3], cu această deosebire că ei pot

---

Dreptul din 1895, No. 42. Cas. fr. Sirey, 40. 1. 239. Berriat St. Prix, *Procéd. civ.*, p. 233, nota 40. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Chose jugée*, 25. Laurent, XX, 23. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 471, p. 268 (ed. 1-a), § 1138, p. 573 (ed. a 2-a). Répert. Sirey, *Chose jugée,* 31 urm. — *Contrà* (în privința probei testimoniale), Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1898, p. 1179. *Dreptul* din 1899, No. 46. *Curierul judiciar* din 1898, No. 39. Veḑi şi *suprà*, p. 293, nota 2.

[1]) T. Huc, VIII, 309. Pand. fr., *Chose jugée*, 255 urm. Laurent, XX, 29, *in fine*. Lacombe, *op. cit.* 49, p. 47. Cas. fr. D. P. 77. 1. 230.

[2]) T. Huc, *loco cit.* Toullier D. V, partea II, 121. Pand. fr., *Chose jugée*, 156. Lacombe, *op.* şi *loco suprà cit.* Répert. Sirey, *eod.* v°, 112 urm. Larombière, V, art. 1351, No. 24. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 369, nota 13.—Cu toate aceste, Curtea de casație din Francia a decis că se poate readuce în judecată o cerere sau o excepție respinsă în lipsă de probe, dacă judecătorul a manifestat intențiunea expresă sau tacită de a nu statua asupra chestiunei de cât pentru present (*quant à présent ou en état*). Veḑi D. P. 71. 1. 471. Sirey, 72. 1. 435. D. P. 86. 1. 75. Sirey, 85. 1. 423. Nimic nu este însă mai arbitrar de cât această jurisprudență, pentru că judecătorul nu poate, prin formula decisiunei sale, să restrêngă şi să nimicească efectele lucrului judecat.

[3]) De aici resultă că arbitrii nu pot fi urmăriți, în principiu, pentru prejudiciul adus părților prin judecata lor, de cât prin acțiunea recursorie civilă (art. 308 Pr. civ.), iar nu după dreptul comun. Judec. ocol. Vaslui, *C. judiciar* din 1901, No. 36.—In privința actelor încredințate lor de părți,

fi şi străini (art. 341 Pr. civ.) [1]) şi pot judeca nu numai de cât după legi, ca ceilalţi judecători, ci şi după cugetul şi chibzuirea lor, când compromisul este expres în această privinţă (art. 355 Pr. civ.), disposiţie menţinută prin art. 367 din noul Proiect.

Arbitriĭ pronunţând o adevarată hotărîre [2]), neaparat că această hotărîre poate să dobêndească autoritatea lucrului judecat din causa puterei ce le conferă convenţiunea părţilor, însă numai învestindu-se cu formula executorie prin încheierea tribunalului la care s'a depus hotărîrea (art. 358 P. civ.) [3]).

Hotărîri emanate de la comisiunile instituite prin legea rurală din 1864.

Lucrările comisiunilor de plasă, instituite conform legei rurale, ca şi hotărîrile desfiinţatului comitet permanent, cari le confirmă sau le reformă, constituesc un titlu pentru părţi, dacă n'au fost atacate în termenul util şi pe căile prescrise de legea rurală. In asemenea caz, ele au dobêndit autoritatea lucrului judecat între proprietar şi partea împroprietărită, aşa că locuitoriĭ împroprietăriţi nu mai pot cere înaintea instanţelor ordinare complinirea părţilor de pămênt, chiar dacă comisiunea, prin hotărîrea sa, remasă definitivă, li-ar fi dat mai puţin pămênt de cât li se cuvinea [4]). Instanţele ordinare nu mai pot, de asemenea, să judece

arbitriĭ fiind însă nişte simpli depositari, pot şi trebue chiar să fie acţionaţi înaintea tribunalelor ordinare conform dreptului comun. Veḑi cartea de judecată *suprà cit.*, publicată şi adnotată de noi în *C. judiciar*, *loco suprà cit.*

1) Art. 352 din noul Proiect opreşte pe femei de a fi arbitri.

2) Hotărîrea arbitrilor, odată pronunţată de dênşiĭ, nu mai poate fi retrasă şi înlocuită prin alta. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1872, p. 342.

3) Cpr. Laurent, XX, 6. Pand. fr., *Chose jugée*, 267 urm. Répert. Sirey, *eod.* v°, 204 urm. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 368. Larombière, V, art. 1351, No. 5. Allard, *op. cit.*, p. 170. Lacombe, *op. cit.*, 86 urm., p. 92.

4) Trib. Dolj, *Dreptul* din 1893, No. 56. Veḑi şi alte decisiuni, citate în Codul lui Christescu, la art. 1201, No. 61 urm. Cpr. şi C. Bucureşti, *Dreptul* din 1902, No. 17.—In cât priveşte competinţa comisiunei de plasă, instituită prin art. 24 din legea rurală, veḑi C. Bucureşti, *Dreptul* din 1889, No. 35.

viciile de procedură și călcările de lege ce comitetul permanent ar fi comis cu ocasiunea dărei hotărîrei sale [1].

O hotărîre pronunțată de tribunal, în limitele competinței sale, după legea din 9 fevr. 1879, asupra anulărei actelor de înstrăinarea pămênturilor date foștilor clăcași împroprietăriți, însușind caracterele unei adevarate hotărîri judecătorești, poate fi invocată spre a se dovedi existența lucrului judecat, întru cât n'a fost reformată sau anulată prin vre-una din căile prevĕḑute de lege [2].

Hotărîri de expedient.

Hotărîrea de expedient este acea prin care justiția consfințește învoiala sau contractul d'intre părți [3].

Art. 29 L. Jud. de ocoale din 1896. Procesul verbal încheiat de judecătoria comunală, care parvine a împaca pe părțile litigante, este o adevarată hotărîre de expedient. „Dacă părțile primesc împacarea, ḑice art. 29 din legea judecătoriilor de ocoale de la 1896, atunci primarul împreună cu jurații vor încheia un proces-verbal constatând aceasta, în care se va arata deslușit chipul (adecă modul) cum părțile s'au împăciuit. Acest proces verbal va ținea loc de carte de împăciuire, etc."

Art. 260, § 2 Pr. civ. Hotărîrile de expedient, afară de acele de care am vorbit mai sus, sunt ele admise în legislația noastră [4]? La aceasta respunde art. 260 § 2 din procedura revisuită la 1900, pastrat și în noul Proiect (art. 271): „Părțile vor putea cere, ḑice acest text, ca judecata să treacă în dispositivul hotărîrei, care dispune închiderea dosarului și stêngerea procesului, cuprinsul învoelei (noul Proiect ḑice transacțiunei) lor"; și Ministrul justiției, Dl. C. G. Dissescu, adaogă în această privință, în expunerea de motive: „In § 2 s'a admis hotărîrile de expedient, cum e aḑi în practică".

---

1) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1892, p. 548.

2) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1892, p. 970.

3) Veḑi Répert, Sirey, *Chose jugée*, 163. Al. Degré, *Dreptul* din 1888, No. 20, și *Scr. juridice*, II, p. 109.

4) Sub procedura veche, chestiunea era controversată. Unii, în adevĕr, admiteau existența lor. (v. Al. Degré, *Dreptul* din 1888, No. 20 și *Scr. juridice*, II, p. 109 urm. S. Nănoveanu, *Pr. civ.*, p. 316. Tocilescu, *Pr. civ.*, II, partea III, No. 113, p. 287 urm.), iar alții o tăgăduiau. Cpr. în acest din urmă sens, Al. C. Șendrea, *Pr. civ.*, p. 725.

Va să dică avem necontestat hotărîri de expedient, nu numai la tribunale şi curţi, dar chiar şi la judecătoriile de ocoale, textul fiind aplicabil la toate instanţele judecătoreşti [1]).

Aceasta nu poate în mod serios fi contestat pentru judecătoriile de ocoale, mai cu samă faţă cu art. 89 şi 91 din legea lor organică, care pune îndatorire judecătorilor de a propune împacarea părţilor [2]). Părţile vor trebui însă în toate casurile să constate consimţimêntul lor prin un act scris, de şi legea nu este expresă în această privinţă. **Art. 89, 91 L. Jud. de ocoale din 1896.**

Aceste hotărîri aù ele puterea lucrului judecat? Cu toate că chestiunea este controversată în Francia, unde nici un text nu reglementează această materie, respunsul nu poate fi de cât afirmativ la noi, pentru că judecătorul dă, în specie, o adevarată hotărîre prin care constată contractul părţilor [3]). Asemenea hotărîri nu pot deci fi atacate pe calea principală, ci pe căile ordinare şi extraordinare de reformare admise în privinţa tuturor hotărîrilor în genere [4]). **Puterea hotărîrilor de expedient. Controversă.**

Se susţine însă că calea apelului n'ar fi admisibilă în contra lor, pentru că adoptarea din partea judecătorilor a conclusiilor părţilor, ar echivala din partea acestora, cari au dobêndit tot ce au cerut, cu o mulţămire anticipată dată asupra hotărîrei *(acquiescement)*. Or, hotărîrile a- **Apel.**

---

[1]) Vedi C. Botez, *Codicele de şedinţă al Judec. de pace* (Botoşani, 1902), p. 442 şi 528.

[2]) Nepropunerea împăciuirei ar atrage casarea cărţei de judecată. Trib. Iaşi şi Fălciu, *Dreptul* din 1885, No. 2; *C. judiciar* din 1896, No. 8. C. Botez, *op. cit.*, p. 74 şi 354.—*Contrà.* Cas. rom. Bulet. 1888, p. 940.

[3]) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1894, p. 964.— In asemenea caz, dispositivul redactat de părţi şi omologat de judecători constitue lucrul judecat, şi el nu poate fi nici explicat nici modificat prin considerentele lor. Cas. rom. *Dreptul* din 1896, No. 34.—*Contrà.* C. Bucureşti (decisie casată), *Dreptul loco cit.*

[4]) Vedi în acest sens, Répert. Sirey, *Chose jugée*, 166. Griolet, *op. cit.*, p. 89. Troplong, *Transactions*, 37. T. Huc, VIII, 304 şi XII, 284. Carré-Chauveau, *Lois de la procéd. civ.*, IV, *Quest.* 1631, p. 106 urm. Aubry et Rau, IV, § 419, p. 658. Glasson, nota în D. P. 86. 2. 73. Şt. R. Scriban, *Curierul judiciar* din 1902, No. 17.—*Contrà.* Trib. Ilfov, *C. judiciar* din 1894, No. 33, şi *Dreptul* din 1894, No. 58.

supra cărora s'a dat o mulţămire înscrisă nu mai sunt susceptibile de apel (art. 317 Pr. civ.)[1]).

Hotărîri pronunţate în lipsă.

Dacă recunoaştem autoritatea lucrului judecat hotărîrilor de expedient, cu atât mai mult trebue să recunoaştem această autoritate hotărîrilor pronunţate atât în lipsa pârîtului cât şi a reclamantului *(jugements par défaut congé)*, de şi, în această din urmă privinţă, chestiunea este controversată în Francia[2]). La noi, în adevěr, art. 376 § ultim din procedura revisuită prevede că hotărîrile pronunţate în lipsă, se înţelege fie în privinţa pârîtului, fie a reclamantului, pot deveni definitive prin neatacarea lor; de unde resultă că reclamantul, a cărui acţiune a fost respinsă, nu poate s'o reînoiască, ci poate numai să facă oposiţie sau apel. Dacă el nu usează de aceste căi ordinare în termenele legale, hotărîrea pronunţată în contra lui va avea puterea lucrului judecat, cu toate că fondul n'a fost atins[3]).

Părţile hotărîrei cari produc lucrul judecat.

Unde stă autoritatea lucrului judecat? In dispositiv sau în considerentele hotărîrei? Curtea din Craiova, prin o decisiune recentă, aprobată de amicul nostru Dl. C. G. Dissescu, respunde: atât în dispositiv cât şi în considerente[4]).

---

[1]) Allard, *op. cit.*, p. 167, 168. Cpr. L. 1, § 3, Dig., *A quibus appelari non licet*, 49, 2.

[2]) Vedi Répert. Sirey, *Chose jugée*, 23.

[3]) Această soluţie este generalmente admisă şi în Francia. Cpr. Cas. fr. Sirey, 81. 1. 347. D. P. 80. 1. 57. Pand. fr., *Chose jugée*, 128. Laurent, XX, 19. — *Contrà*. Griolet, *op. cit.*, p. 126 urm. Allard, *op. cit.*, p. 169. Vedi în acest din urmă sens, L. 73, § 2, Dig., *De judiciis*, 5, 1.

[4]) *Dreptul* din 1901, No. 72. Cpr. şi C. Bucureşti, *C. judiciar* din 1902, No. 17. „Motivele unei hotărîri, dice Curtea din Bucureşti, au puterea lucrului judecat când ele sunt determinante şi se leagă în mod strêns cu dispositivul ei". *Dreptul* din 1891, No. 17, şi din 1894, No. 40. Cpr. şi Cas. rom. *Dreptul* din 1891, No. 47, şi Bulet. S-a 1, 1887, p. 562. Mai vedi încă Trib. Iaşi, *Dreptul* din 1892, No. 82. Cas. fr. Sirey, 1900. 1. 264. *Pand. Périod.* 1900. 1. 159. Art. 1421 din Proiectul Codului japonez este formal în această privinţă.

Această soluţie este însă, după noi, prea absolută. Este, în adevĕr, de principiu că nu toate enunţările cuprinse într'o hotărîre au puterea lucrului judecat [1]), şi că această autoritate stă numai în dispositivul hotărîrei. In adevĕr, dacă motivele cu care judecătorul este neaparat dator să sprijinească astădi [2]) soluţia ce dă litigiului (art. 123 Pr. civ.) pot, când ele sunt de acord cu dispositivul să'l lumineze întru cât-va, totuşi acest din urmă remâne în genere singur legea contestaţiei [3]). „*C'est une notion vulgaire*, dice T. Huc, *que l'autorité de la chose jugée s'attache uniquement aux dispositifs des jugements et ne doit pas être recherchée dans les motifs. Donc, quelle que soit la netteté avec laquelle les motifs d'un jugement indiquent dans quels sens doit être conçue la solution à intervenir, cette solution ne pourra pas passer en force de chose jugée si elle n'a pas*

---

[1]) „*Non omnis vox judicis judicati continet auctoritatem*". L. 7, *in medio*, Cod., *De sententiis et interlocutionibus omnium judicum*, 7, 45.—De aceea, nici nu se poate face apel sau recurs numai contra motivelor unei decisiuni. Pand. fr., *Chose jugée*, 321, şi *Cassation civ.*, 172 şi 840. Répert. Sirey, *Cassation*, 3062 urm. Cas. fr. D. P. 90. 1. 257. Art. 410 Pr. pen. cuprinde o aplicare a acestui principiu.—Vedi însă Allard, *op. cit.*, p. 207 urm.

[2]) La Romani, judecătorul nu era în principiu obligat a'şi motiva decisia sa, de şi mai multe texte ne arată că, în unele casurĭ, hotărîrea cuprindea şi motive (Cpr. L. 7, § 1, Dig., *De compensationibus*, 16, 2; L. 8, § 2, Dig., *De negotiis gestis*, 3, 5; L. 1, § 2, Dig., *Quæ sententiæ sine appellatione rescinduntur*, 49. 8; L. 2, Cod., *Quando provocare non est necesse*, 7, 44, etc.). Censoriĭ erau însă obligaţi a da motive în hotărîrile ce pronunţau în materie penală. Cpr. Allard, *op. cit.*, p. 52 şi p. 105, 106. Dreptul roman.

[3]) Cas. rom., S-a civ. Bulet. 1869, p. 65. Bulet. S-a 1, 1882, p. 385, şi *Dreptul* din 1882, No. 60. Bulet. S-a 1, 1892, p. 437. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1890, No. 19. C. Bucureşti, *Dreptul* din 1882, No. 60. Cpr. şi C. Iaşi, *C. judiciar* din 1900, No. 19, şi din 1902, No. 48. Trib. Mehedinţi şi Gorj, *Dreptul* din 1896, No. 9 şi 82. Cas. fr. D. P. 91. 1. 15 şi 206. Sirey, 91. 1. 248. D. P. 93. 1. 316. D. P. 95. 1. 312. *Pand. Périod.* 1901. 1. 42. C. Riom, Douai şi Pau, D. P. 92. 2. 133. Sirey, 96. 2. 148. Sirey, 1900. 2. 36. Trib. Paris, *Pand. Périod.* 90. 2. 270. D. P. 94. 2. 465. Cpr. şi C. Dijon (soluţie implicită), D. P. 1901. 2. 70. Trib. St. Étienne, *Pand. Périod.* 1902. 2, consid. de la p. 30, col. 1.

fait l'objet d'une décision véritable, et si le dispositif est résté muet à cet égard" [1]).

Tot în acest sens se pronunţă şi doctrina italiană: *„La sentenza contiene due parti,* dice Francesco Ricci [2]): *quella in cui si decide la lite; l'altra nella quale si svolgono i motivi di fatto e di diritto sui quali il giudice ha fondato la sua decisione. Di regola, il giudicato sta nel dispositivo della sentenza, non nelle ragioni che lo hanno motivato"*.

Aşa dar, o chestiune nu poate fi considerată ca judecată prin faptul că a fost examinată numai în motivele sentinţei, dacă ea n'a fost resolvită cel putin în mod implicit [3]) şi prin dispositivul ei [4]). *„Il est certain,* dice T. Huc, *que toutes les restrictions ou tempéraments, comme on le dit par euphémisme, apportés à la règle que la chose jugée réside seulement dans le dispositif, sont la complète négation de la règle elle-même. Déclarer que l'autorité de la chose jugée appartient seulement au dispositif, et admettre en même temps que ce dispositif peut être éclairé, interprété et complété par les motifs, n'est pas autre chose que conférer cette autorité aux motifs eux-mêmes. Pourquoi donc, dès lors, créer une règle en théorie, pour la démentir à chaque pas dans la pratique?"* [5]).

---

[1]) T. Huc, VIII, 310. Cpr. Planiol, II, 161. Répert. Sirey. *Chose jugée*, 214 urm. Pand. fr., *eod.* v°, 320. Laurent, XX, 29. Larombière, V, art. 1351, No. 18. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 369. Garsonnet, *op. cit.*, III, § 465, p. 239 (ed. 1-a), § 1126, p. 543 (ed. a 2-a). Griolet, *op. cit.*, p. 8 urm., 122 urm. F. Herman, III, art. 1351, No. 855 urm. Glasson, *Pr. civ.* (Pichon, 1902), I, p. 126. Baudry, II, 1286. Marcadé, V, art. 1351, No. II.

[2]) *Delle prove*, 350, şi decisiile citate de acest autor. Cpr. P. Tuozzi, *L'autorità della cosa giudicata*, 50 urm. Gatti, *Dell'autorità del giudicato civile nel diritto moderno italiano*, 12 urm.

Decisie implicită.

[3]) Lucrul judecat poate deci să resulte din o decisie implicită, dacă această decisie este urmarea neaparată a unei dispoziţii exprese. Cpr. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 371. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 237 urm. Demolombe, XXX, 294. Larombière, V, art. 1351, No. 27. Laurent, XX, 34. P. Tuozzi, *op. cit.*, 60. Gatti, *op. cit.*, 9 urm. C. Bucureşti, *Dreptul* din 1895, No. 27. Cas. fr. D. P. 95. 1. 312.

[4]) Cas. fr. Sirey, 99. 1. 307. *Pand. Périod.* 96. 1. 78. *Dreptul* din 1896, No. 25.

[5]) T. Huc, VIII, 310, p. 394, 395.

Prin urmare, principiul trebue ast-fel formulat: Autoritatea lucrului judecat stă numai în dispositivul hotărîrei, în privința punctelor decise printr'ênsul, iar nu numai indicate sub forma de simplă enunciare [1]).

Art. 322 din procedura civilă germană (293 vechiŭ) prevede că: „hotărîrile judecătorești nu vor fi susceptibile de a dobêndi autoritatea lucrului judecat de cât atunci când vor cuprinde o *decisiune* asupra reclamațiunei care face obiectul cererei principale sau reconvenționale“ [2]). Va să dică, în această legislație, motivele de fapt sau de drept, pe care se întemeiază judecătorii pentru a'și pronunța hotărîrea lor, și cari n'au fost obiectul unei decisiuni speciale, nu pot fi invocate ca lucru judecat, și nu împedică o cerere ulterioară asupra punctelor decise prin acele motive. S'a înlăturat deci cu totul teoria lui Savigny și distincțiunea între motivele *subiective* sau simplele motive de determinare ale judecătorului și motivele *obiective*, cari, în această teorie abstractă și subtilă, admisă astădi și de alți autori [3]), singure ar avea puterea lucrului judecat, pentru că sunt așa dicênd sufletul și nervul sentinței, *anima et quasi nervus sententiæ*, după expresia lui Böhmer, a cărui teorie este în totul adoptată și sprijinită de Savigny [4]). Art. 322 Pr. civ. germ.

Credem că procedura germană face o bună aplicație a principiilor în materie de lucru judecat, și că aceleași principii sunt admisibile și la noi.

Atât doctrina cât și jurisprudența admit însă, cu toate acestea, că de câte ori dispositivul unei hotărîri este în- Interpretarea dispositivului prin motive.

[1]) Cpr. Baudry, II, 1286. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 370. Larombière, V, art. 1351, No. 29. Lacombe, *op. cit.*, 58, p. 56, și 78, p. 78. Laurent, XX, 32. T. Huc, VIII, 310, *in fine.* Cas. rom. Bulet. S-a civ., anul 1869, p. 63 și 263. Bulet. S-a 1, anul 1872, p. 138.

[2]) *„Urtheile sind der Rechtskraft nur insoweit fähig, als über den durch die Klage oder durch die Widerklage erhobenen Anspruch entschieden ist“.*

[3]) Demolombe, XXX, 291. Bonnier, 863. Cas. Turin, *Giurisprudenza ital.*, 1883, p. 773. Cpr. Allard, *op. cit.*, p. 202 urm. Vedi și Lacombe, *op. cit.*, p. 66 urm. și p. 78, nota 2.

[4]) Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, VI, § 291, p. 361, nota *e* și § 293, p. 389, nota *f* (ed. germ., Berlin, 1847).

doelnic, judecătorii pot să recurgă la motive spre a interpreta dispositivul şi a determina întinderea lui (cpr. art. 400 Pr. civ.)[1]), fără însă a-i denatura sau a-i schimba sensul pe cale de contestaţie, căci aceasta ar însemna a viola autoritatea lucrului judecat[2]). Se violează de a-

[1]) Planiol, II, 161 (ed. 1-a) şi I, 362 (ed. a 2-a). Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 370. Griolet, *op. cit.*, p. 123. Cas. fr. Sirey, 93. 1. 316. Cas. rom. *Dreptul* din 1893, No. 31 şi Bulet. S-a 1, 1893, p. 224. Trib. Teleorman, *C. judiciar* din 1895, No. 21. Cpr. şi Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1897, p. 334 şi 885: „Considerentele unei hotărîri, ḑic aceste din urmă decisiuni, servesc a complecta dispositivul şi fac parte integrantă din acest dispositiv".

[2]) Cas. fr. Sirey, 99. 1. 136 şi 176. Cas. rom. *Dreptul* din 1886. No. 31. Bulet. S-a 1, 1873, p. 127. Bulet. 1892, p. 118. Bulet. 1887, p. 24. Cas. fr. şi C. Liège, Sirey, 90. 1. 127 şi 399. *Pand. Périod.* 87. 5. 17. *Pand. Périod.* 88. 1. 254 şi 550. F. Herman, III, art. 1351, No. 1565 urm., 1585. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 791. Pand. fr., *eod.* v°, 1419 urm., 1455. Larombière, V, art. 1351, No. 161. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 404. Griolet, *op. cit.*, p. 174. Laurent, XX, 148 urm. Joccoton, *De l'interprétation des jugements*, *Revue pratique*, t. VII, anul 1859, p. 553 urm. Demolombe, XXX, 391 urm.

Indreptarea unei erori materiale sau de calcul. Art. 292 Pr. civ.

Judecătorii pot însă, în urma unei simple cereri a părţilor, să rectifice o eroare materială de redacţie asupra numelor, calităţei şi conclusiilor părţilor, sau o eroare de calcul strecurată în dispositiv (art. 292 Pr. civ. cpr. şi art. 1717 C. civ.). Cas. rom. *Dreptul* din 1899, No. 62 şi Bulet. Cas. S-a II, 1899, p. 1029. Répert. Sirey, v° *cit.*, 792. Laurent, XX, 152, 153. Demolombe, XXX, 390. Aubry et Rau, *loco cit.* Cpr. L. unică Cod., *De errore calculi*, 2, 5, unde se ḑice: „...*Errorem calculi veritati non afferre præjudicium sæpe constitutum est*". Art. 292 Pr. civ., care permite judecătorilor de a îndrepta o eroare de calcul după o simplă cerere a părţei interesate, se aplică numai hotărîrilor definitive, nu însă şi acelor supuse apelului. C. Bucureşti, *C. judiciar* din 1901, No. 6.—Eroarea de calcul n'ar putea însă fi rectificată, dacă, în loc de a figura numai în hotărîre, ar fi fost ea *însuş obiectul judecăţei*. Griolet, *op. cit.*, p. 171. Allard. *op. cit.*, p. 347, 348. Demolombe, *loco cit.* Veḑi şi *suprà*, p. 499.

Puterea suverană a judecătorilor de fond.

Decisiunea prin care o curte interpretă una din decisiile sale anterioare, fără a modifica dispositivul ei, scapă de controlul Curţei supreme, pentru că judecătorii fondului sunt suverani întru a interpreta şi precisa dispositivul hotărîrilor ce au pronunţat, arătând care este adevaratul lor înţeles. Cas. fr. *Pand. Périod.* 1901. 1. 440. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1899, p. 314. Bulet. 1896, p. 1013.

semenea autoritatea lucrului judecat, când prin executarea unei hotărîri definitive se modifică dispositivul ei [1]).

Combinarea motivelor cu dispositivul.

Va să dică, după teoria generalmente admisă, motivele hotărîrei pot câte-o-dată complecta şi lumina dispositivul ei, determinând înţelesul şi întinderea lui. Motivele, ce e dreptul, n'au nici-odată prin ele înşile autoritatea lucrului judecat, însă ajung adesea-ori la acelaş resultat prin combinarea lor cu dispositivul [2]).

Toate părţile unei hotărîri luminându-se şi complectându-se unele prin altele, pot deci servi a determina sensul şi întinderea dispositivului, precum şi punctele cari au fost judecate şi cari, ca atare, nu mai pot fi puse în discuţie. Dacă dispositivul lasă loc la nedumeriri, pentru a se şti ce s'a judecat, judecătorii vor consulta nu atât motivele decisiunei lor, cât mai cu samă conclusiile părţilor [3]), restrêngênd dispositivul şi mărginindu-l la chestiunile visate prin conclusiile lor, fie orale, fie scrise, şi desbătute între părţi. In acest sens se poate cu drept cuvênt dice: *Tantum judicatum, quantum litigatum* [4]). Această regulă de interpretare este deci aplicabilă şi astădi [5]).

---

[1]) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a civ., anul 1867, p. 917.—Se violează, de asemenea, autoritatea lucrului judecat când, în materie de hotărnicii, judecătorii fondului dispun să se urméze între doi vecini conform posesiunei actuale, iar nu după hotarele stabilite prin hotărîrea anterioară, rěmasă definitivă şi executată. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1890, p. 599. —Când însă este vorba de executarea unei hotărîri, care reguleată linia despărţitoare între două proprietăţi, fără a se determina în mod clar semnele despărţitoare, judecătorii fondului, sezisaţi de o contestaţie la executare, sunt în drept ca, interpretându-şi hotărîrea, să stabilească această linie pe urmele posesiunei în fiinţă, fără ca prin aceasta să se calce autoritatea lucrului judecat. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1874, p. 166.

[2]) Cpr. Cas. fr. şi Trib. Iaşi, *Pand. Périod.* 93. 1. 223. *Pand. Périod.* 1900. 1. 159. Sirey. 1900. 1. 204. Sirey, 1902. 1. 22. *Dreptul* din 1892, No. 82. Vedi şi Pand. fr., v° *cit.*, 364 urm.

[3]) Cpr. C. Galaţi. *Dreptul* din 1890, No. 83, consid. de la p. 665.

[4]) Cpr. L. 27, Dig., *De exceptione rei judicatæ*, 44, 2.

[5]) Cpr. Pand. fr., *Chose jugée*, 360 urm., 1420. Laurent, XX, 32, 37. Demolombe, XXX, 290, 295. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 371. Larombière, V, art. 1351, No. 30. Pabon, *Tr. th. et pratique des justices de paix* (1902), I, 74. Cpr. C. Riom, D. P. 94. 2. 69. Cas. rom. *Dreptul* din 1895, No. 73, consid. de la p. 602, coloana 1.

Astfel, hotărîrea, care a acordat alimente reclamantului, în calitate de fiu, sau de părinte a pârîtului, nu are autoritatea lucrului judecat în privința filiațiunei sau paternităței, dacă această chestie n'a făcut obiectul conclusiilor părților și n'a fost desbătută în instanță [1]). Trebue să observăm, ḑice o lege romană, că hotărîrea care condamnă pe pârît a da alimente reclamantului, nu prejudecă întru nimic adevĕrul, pentru-că judecătorul n'a judecat în specie chestia filiațiunei, ci a dispus numai ca pârîtul să dea alimente reclamantului: „*Nec enim hoc pronunciatur, filium esse, sed ali debere*" [2]).

Interpretarea dispositivului și combinarea lui cu motivele decisiei presupun, bine înțĕles, că acest dispositiv este în perfectă armonie cu motivele, și că există numai oare-care îndoeală asupra sensului și întinderei lui; căci dacă ar exista contraḑicere între motive și dispositiv, nici-o interpretare n'ar mai fi cu putință, dispositivul singur având, în asemenea caz, autoritatea lucrului judecat [3]).

Contraḑicerea între motive și dispositiv ar echivala chiar cu o nemotivare, și ar putea aduce desființarea hotărîrei [4]).

Elementele constitutive ale lucrului judecat.—Condițiile cerute în această privință.

Pentru ca să existe lucru judecat, legea cere o întreită identitate între decisia dată și acea care urmează

---

[1]) Cpr. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 370. Larombière, V, art. 1351, No. 29. Lacombe, *op. cit.*, 58, p. 56. Laurent, XX, 32. —De asemenea, hotărîrea, care condamnă pe debitor la plata procentelor cerute de reclamant, nu constitue lucru judecat în privința capitalului, care n'a făcut obiectul litigiului, de și suma datorită ca capital ar fi fost enunciată în dispositivul sentinței și de și procentele sunt un accesoriu al capitalului. Laurent, *loco cit.* Cas. fr. Répert. Dalloz, *Chose jugée*, 24, nota 1. Sirey, XI (anii 1828—1830), I, 364, col. 3.

[2]) L. 5, § 9, Dig., *De agnoscendis et alendis liberis*, 25, 3.

[3]) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1888, consid. de la p. 211. Bulet. S-a 1, 1889, p. 758. Trib. Mehedinți și Gorj, *Dreptul* din 1896, No. 9 și 82. C. Galați, *Dreptul* din 1895, No. 9. C. Bourges și Cas. fr. Sirey, 32. 2. 414. Sirey, 41. 1. 453. Pand. fr., *Chose jugée*, 322 și 368. Répert. Sirey, *eod.* v°. 217. Larombière, V, art. 1351, No. 18. P. Tuozzi, *op. cit.*, 58. Lacombe, *op. cit.*, 73, p. 73.

[4]) Cas. fr. Sirey, 97. 1. 108.

a interveni după o nouă cerere: identitatea de obiect (*eadem res*), de causă (*eadem causa petendi*). şi de părţi (*eadem conditio personarum*). Cu alte cuvinte, trebue ca aceiaş chestie (*eadem quæstio*) să fie agitată între aceleaşi părţi, avênd aceiaş calitate [1]. Dacă toate aceste condiţiuni nu se găsesc întrunite la un loc, nu există lucru judecat: „*Quæ nisi omnia concurrunt, alia res est*" [2]. Dacă ele sunt întrunite la un loc, există lucru judecat, adecă o presumţie legală de adevĕr (art. 1200, § ultim), ori cât de greşită şi de nedreaptă ar fi hotărîrea [3]. Prin urmare, chiar dacă judecătorul ar fi comis o violare flagrantă a legei sau un exces de putere, statuând de exemplu *ultra petita* [4], partea chemată de aceiaş persoană şi pentru acelaş lucru din nou în judecată, are, spre a întrebuinţa terminologia inexactă a doctrinei [5], o excepţie (*exceptio rei judicatæ*) pentru a respinge această nouă acţiune.

Autoritatea lucrului judecat poate să resulte din ori-ce hotărîre, fie ea dată pe calea acţiunei principale, fie pe calea incidentală [6], fie pe acea a unei contestaţiuni la executare, destul numai să existe elementele constitutive **Hotărîri date pe cale indirectă sau pe cale de contest. la urmărire.**

---

1) „*Cùm quæritur, hæc exceptio noceat necne: inspiciendum est an idem corpus sit, quantitas eadem, idem jus, et an eadem causa petendi, et eadem conditio personarum*". L. 12, 13 şi 14, *ab initio*, Dig., *De exceptione rei judicatæ*, 44, 2.

2) L. 14, Dig., *loco suprà cit.*

3) Presumţia de adevĕr, cuprinsă în art. 1201, acopere deci erorile cele mai grosolane, îndată ce ele au făcut obiectul unei hotărîri rĕmase definitivă (L. unică, Cod., *De errore calculi*, 2, 5; L. 2, Cod., *De re judicata*, 7, 52; L. 55, Dig., *De re judicata* 42. 1; L. 65, § 2, Dig., *Ad. S. Consult. Trebellianum*, 36, 1). Cpr. Pand. fr., *Chose jugée*, 1386. Répert. Sirey, *eod.* v°, 2. Allard, *op. cit.*, p. 348. Griolet, *op. cit.*, p. 171. Krug-Basse, *Office du juge*, 447. Laurent, XX, 151 urm. Demolombe, XXX, 387 urm. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 404. Larombière, V, art. 1351, No. 161. Baudry, II, 1284. Vedi *suprà*, p. 497, text şi nota 2, şi p. 448, text şi nota 5.

4) Cpr. Pand. fr., v° *cit.*, 284 urm., şi autorităţile citate acolo.

5) Vedi *suprà*, p. 456, nota 1.

6) Vedi *suprà*, p. 457, text şi nota 1.—Este indiferent dacă punctul asupra căruia judecata a statuat a fost supus justiţiei de reclamant pe calea principală, sau de pârît pe calea de excepţie. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1892, p. 970.

ale acestei presumţiuni stabilită de lege, şi să fie o judecată definitivă anterioară asupra lucrului supus din nou judecăţei [1]). Imprejurarea că hotărîrea anterioară şi-a perdut forţa executorie nu rădică hotărîrei caracterul de adevĕr judecătoresc [2]).

Necesitatea întrunirei acestor trei condiţiuni a fost proclamată de nenumarate hotărîri judecătoreşti, cari întru aceasta nu fac de cât a aplica textul expres al art. 1201 [3]).

1⁰ *Identitatea de obiect* (*eadem res*, *idem jus*).

Obiectul unei acţiuni în justiţie este beneficiul juridic imediat ce se reclamă, scopul imediat ce se urmăreşte prin proces [4]). Ori ce petiţie introductivă de instanţă trebue, pe lângă celelalte desluşiri, să cuprindă obiectul cererei (art. 69, lit. b, Pr. civ.) [5]).

Pentru a se şti dacă există lucru judecat, trebue să se vadă dacă obiectul este acelaş, adecă dacă este vorba de acelaş corp cert *(idem corpus)*, de aceiaş cantitate *(eadem quantitas)*, de acelaş drept (*idem jus*). Lucrul cerut prin a doua acţiune este el acel cerut prin acţiunea anterioară, ambele acţiuni au acelaş obiect şi, prin urmare,

---

1) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1890, p. 148. C. Bucureşti şi Galaţi, *Dreptul* din 1889, No. 46 şi 53.

2) Trib. Fălciu, *Dreptul* din 1891, No. 48.

3) V. numeroasele decisiĭ citate în Pand. fr., *Chose jugée*, 443. Cpr. Cas. rom. şi fr. *C. judiciar* din 1901, No. 16. D. P. 95. 1. 47. C. Iaşi, *C. judiciar* din 1900, No. 45, şi din 1902. No. 48. Mai vedi şi alte decisiĭ în Bulet. Cas., S-a civ., 1869, p. 263 şi 315; Bulet. S-a 1, 1873, p. 226. *Dreptul* din 1882, No. 12; din 1883, No. 44; din 1884, No. 82; din 1887, No. 28; din 1891, No. 48 şi 74; din 1893, No. 37; *C. judiciar* din 1893, No. 53 şi 80; *Dreptul* din 1894, No. 56; din 1895, No. 38; *C. judiciar* din 1895, No. 33; *Dreptul* din 1896, No. 30, 58 şi 82; din 1897, No. 58 şi 65; din 1899, No. 20 şi 27, consid. de la p. 224, etc.

4) Cpr. Mourlon, II, 1621. T. Huc, VIII, 319. Baudry, II, 1289.

5) Petiţia introductivă de instanţă, nefixând în mod irevocabil obiectul cererei, reclamantul poate să o modifice prin conclusiile sale înaintea primilor judecători (cpr. Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1889, No. 8), pâritul avênd însă, în asemenea caz, dreptul de a cere un termen pentru a-şi pregăti apararea. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1892, p. 1077.

există lucru judecat: iar în caz contrar, lucrul judecat nu'și are ființă.

Vom da, în această privință, câte-va exemple asupra cărora jurisprudența a avut ocasia de a se pronunța.

Exemple împrumutate de la jurisprudenă, în care obiectul este sau nu este acelaș.

Astfel, când prima acțiune a avut de obiect anularea unui act de vêndare a unui imobil, iar cea de a doua tinde la revendicarea aceluiaș imobil, nu există lucru judecat, ambele acțiuni neavênd acelaș obiect, de și au avut loc între aceleași părți [1]. Aceiaș soluție este admisibilă când prima acțiune avea de obiect scoaterea unui imobil de sub urmărire, iar cea de a doua, readucerea imobilului în patrimoniul reclamantului [2].

Nu se violează, de asemenea, autoritatea lucrului judecat, când instanța de fond respinge o acțiune pentru restituirea venitului unui imobil, de și, prin o altă hotărîre, s'a admis mai în urmă acțiunea în petiție de ereditate și s'a ordonat restituirea acelui imobil [3].

Imprejurarea că proprietarul unui imobil a cerut, prin o primă acțiune, ca vecinul să fie obligat la deșertarea unei private și repararea zidului despărțitor, pentru-că aducea o vătămare proprietăței sale, nu-i închide dreptul, sub cuvênt de lucru judecat, de a exercita mai în urmă o nouă acțiune, care ar avea de obiect desființarea ḑisei latrine, pentru-că, cu toată lucrarea făcută în urma acelei executări, ea i-a adus o nouă vătămare proprietăței sale [4].

Nu există, de asemenea, lucru judecat, nefiind identitate de obiect, când prin cea d'intăi acțiune se cerea condamnarea pârîtului la daunele causate proprietăței vecine

---

[1]) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1893, p. 575. *C. judiciar* din 1893, No. 70.—O hotărîre, dată în materie de împărțeală, nu poate, de asemenea, fi opusă ca lucru judecat unei acțiuni în revendicare, ambele cereri neavênd acelaș obiect. Trib. Covurlui, *Dreptul* din 1897, No. 58.—Hotărîrea, care admite acțiunea în revendicare a unui imobil, nu constitue lucru judecat, și nu închide proprietarului dreptul de a cere mai în urmă și venitul acelui imobil, pe tot timpul cât el a fost stăpânit pe nedrept de detentor, dacă prima cerere n'a avut de obiect și restituirea acelui venit. Cas. rom. Bulet. S-a, civ., 1865, p. 87. Bulet. S-a 1, 1890, p. 1395. Veḑi și Bulet. S-a 1, 1883, p. 658.

[2]) C. București, *C. judiciar* din 1892. No. 34.

[3]) Cas. rom. *Dreptul* din 1887, No. 14, și Bulet. S-a 1, 1886, p. 926. *Dreptul* din 1883, No. 66.

[4]) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1878, p. 214. Bulet. 1879, p. 519.

prin reaua construcţiune a unei private, iar prin cea de a doua, se cere de a se face reparaţiunile necesare acelei private, spre a nu se mai aduce vătămare zidului vecin [1].

Nu există lucru judecat, din causa deosebirei de obiect, între cererea făcută de proprietar spre a se obliga pe intimat la îndeplinirea unor angajamente, resultând din un contract de construcţiuni, şi cererea ce acesta ar face mai în urmă, de a se obliga pe reclamantul primitiv să-i plătească costul reparaţiunilor, ce a făcut în plus peste acest contract [2]; nici între cererea făcută de un legatar contra moştenitorului, pentru plata legatului, şi cererea ce acesta ar face în urmă contra legatarului pentru anularea testamentului [3]; nici între cererea de anulare a unui testament şi acea de trimitere în posesiunea averei lăsate de defunct [4].

Separarea de patrimonii între barbat şi femee.

Hotărîrea, care pronunţă între femee şi barbat separarea de patrimonii, asigurând femeei în averea barbatului seu plata valorei unui imobil dotal, înstrăinat fără îndeplinirea formelor legale, nu poate fi invocată, ca constituind autoritatea lucrului judecat, contra acţiunei ce ea ar îndrepta mai în urmă contra cumpărătorului acelui imobil, pentru anularea vêndărei şi revendicarea disului imobil [5].

---

1) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1891, p. 208.—Nu se poate opune ca lucru judecat hotărîrea, care a acordat daune provenite din exproprierea unei proprietăţi pentru causă de utilitate publică, contra unei cereri posterioare în daune resultând din neexecutarea unei convenţiuni. Trib. Ilfov, *C. judiciar* din 1896, No. 5.

2) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1882, p. 831.

3) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1883, p. 930.—Moştenitorul, care ar fi cerut anularea testamentului pentru incapacitatea legatarului, ar putea foarte bine să ceară mai în urmă ca legatul să fie redus la partea disponibilă, fără ca să i se poată opune autoritatea lucrului judecat, pentru că a doua acţiune nu are nici causa, nici obiectul pe care îl avea cea d'intăi. Pand. fr., *Chose jugée*, 519. Tribunalul de Ilfov a decis, deci cu drept cuvênt, că cererea în anulare a testamentului, pentru vicii de forme, nu poate fi opusă, ca avênd puterea lucrului judecat, cererei posterioare, prin care s'ar urmări de aceiaş persoană anularea testamentului pentru incapacitatea legatarului. *Dreptul* din 1892, No. 59.

4) C. Focşani, *Dreptul* din 1884, No. 24. Cpr. şi C. Bucureşti, *C. judiciar* din 1895, No. 25.

5) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1890, p. 1371.

Hotărîrea, care anulează hotărnicia depusă de proprietarul unei moșii, după contestația unuia din vecini, contestație ce se baza pe motiv că, prin acea hotărnicie, i se lua din stăpânire o întindere de pământ oare-care, fără ca depunătorul ei să fi intentat o acțiune în revendicare regulată, nu se poate opune, ca constituind autoritatea lucrului judecat, contra nouĕi hotărnicii făcută de acelaș proprietar și acțiunei în revendicare, ce de astă dată dênsul a făcut în mod regulat pentru pământul pretins încălcat de vecinul seu [1]).

Nu se poate invoca, ca avênd autoritatea lucrului judecat, hotărîrea ce n'a făcut de cât să se pronunțe asupra cererei, care avea de obiect eșirea din indivisiune a unor comoștenitori, contra unei a doua acțiuni, care are de obiect fixarea quantumului de moștenire cuvenit fie-cărui moștenitor, pentru-că nu există identitate de obiect între ambele cereri [2]).

Hotărîrea, prin care se recunoaște, proprietarului unui loc înfundat, dreptul de trecere pe locul vecinului seu, nu constitue lucru judecat față de acțiunea ce acesta ar introduce mai în urmă contra ḑisului proprietar pentru a-l despăgubi, conform art. 616 C. civ., de pagubele ce i s'ar aduce prin exercițiul acestui drept de trecere, dacă, prin acea hotărîre, nu s'a judecat chestiunea acestor despăgubiri [3]). Art. 616 C. civ.

Nu există, de asemenea, lucru judecat când la prima judecată s'a invocat un raport juridic, ca resultând dintr'o deposedare nedreaptă și din călcarea unei pretinse convențiuni, iar la judecata de a doua, s'a invocat un raport născut din gestiunea unei averi străine ; în asemenea caz lipsind atât identitatea de obiect cât și acea de causă [4]).

Tot pentru aceleași motive, o hotărire, care ar fi sta-

---

[1]) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1884, p. 796.—Se violează însă autoritatea lucrului judecat, când, în materie de hotărnicie, instanța de fond dispune să se urmeze conform posesiunei actuale, iar nu după hotarele prevĕḑute prin o hotărîre anterioară, definitivă și adusă la îndeplinire. Cas. rom. *Dreptul* din 1890, No. 41.

[2]) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1887, p. 103. *Dreptul* din 1887, No. 28.

[3]) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1892, p. 560. Cpr. și Bulet. S-a 1, 1898, p. 894.

[4]) C. Iași, *Dreptul* din 1896, No. 27.

tuat asupra drepturilor reclamate pentru un timp oare-care, nu împedică o altă hotărîre posterioară de a statua asupra drepturilor devenite exigibile în urma acestui timp [1]).

S'a decis, de asemenea, că sentinţa dată asupra unei contestaţiuni la tabloul de ordine a creditorilor unui falit, nu poate fi invocată şi opusă ca lucru judecat vêndětorului, care cere să i se constate privilegiul seu asupra mărfurilor vêndute falitului şi neplătite, şi aflate încă în posesiunea lui, pentru-că, în această ipoteză, ar lipsi atât identitatea de obiect cât şi acea de causă [2]).

Lucrul poate să fie acelaş, cu-toate-că el a suferit o schimbare, o prefacere, şi nu mai are aceiaş identitate materială [3]).

Astfel, dacă prin prima acţiune, care a fost respinsă, am cerut un cârd de boi sau o turmă de oi, mi se va putea opune autoritatea lucrului judecat, când, prin o a doua acţiune, aş cere acelaş cârd sau aceiaş turmă, sau numai un animal din ele, cu-toate-că animalele, cari com-

---

[1]) Cas. fr. D. P. 1901. 1. 550.—Astfel, respingerea unei acţiuni, avênd de obiect plata unor câştiuri, nu împedeca o nouă cerere avênd de obiect plata altor câştiuri. Cas. fr. D. P. 83. 1. 451. Planiol, I, 367 (ed. a 2-a).

[2]) C. Bucureşti (decisie casată), *C. judiciar* din 1899, No. 32. —*Contră*. Cas. rom. *C. judiciar* din 1901, No. 26.

[3]) De exemplu: Pădurea reclamată a putut fi transformata în pămênt arabil prin scoaterea rădăcinilor copacilor: casa a putut fi distrusă prin foc sau alte împrejurări, fara ca aceste prefaceri să împedece opunerea lucrului judecat. Lacombe, *op. cit.*, 120, p. 123, 124.—Materialul unei case poate însă fi revendicat, după ce acţiunea în revendicare a casei a fost respinsă, fără a se putea opune autoritatea lucrului judecat, dacă revendicarea materialului nu se cere, ca provenind din dărîmarea edificiului şi în virtutea dreptului de proprietate pretins asupra lui: însă, în asemenea caz, lucru judecat nu există mai mult din lipsa de identitate a causei de cât a obiectului. Cpr. Lacombe, *op. cit.*, 124. p. 129. Pand. fr., v° *cit.*, 513. Veḑi şi L. 7. § 2. Dig.. *De exceptione rei judicatæ*, 44. 2.—După ce s'a revendicat fara succes un imobil, se poate cere recunoaşterea asupra aceluiaş imobil a unui drept de proprietate comună, nu însă a unui drept de proprietate indivisă, presupunêndu-se, bine înţeles, că proprietatea indivisă este cerută în basa aceleiaş cause. Lacombe, *op. cit.*, 125. p. 130. Bonnier. 872. — Veḑi însă Marcadé, V, art. 1351, No. IV, p. 165.

puneau acest cârd sau această turmă, n'ar mai fi astă-ḑi aceleaşi [1]).

Dacă, după ce am cerut prin o acţiune, care a fost respinsă, totalitatea unui lucru, aş cere mai în urmă o parte din acelaş lucru, pârîtul îmi va putea opune iarăş cu succes autoritarea lucrului judecat, pentru că partea este cuprinsă în totul [2]). A doua acţiune, avênd de obiect un lucru care fusese cuprins în prima acţiune, se decide în genere că, în specie, există lucru judecat [3]). **Cererea totalităţei şi a părţei unui lucru.**

In cât priveşte ipoteza inversă, unii decid că, după ce s'a reclamat o parte din un lucru, se poate cere, în urma respingerei primei reclamaţiuni, totalitatea aceluiaş lucru, fără a se putea opune cu succes autoritatea lucrului judecat, pentru-că partea nu cuprinde totalitatea (*totum non est in parte*) [4]). Adevĕrul este însă că şi într'un caz şi în altul, dificultatea provine mai mult din întinderea şi sensul ce trebue să se dea dispositivului hotărîrei, de cât din identitatea între ambele reclamaţiuni. Prin urmare, în ambele ipoteze, se va combina dispositivul hotărîrei cu con- **Dacă, după ce s'a cerut o parte din un lucru, se mai poate cere totalitatea aceluiaş lucru. Controversă.**

---

1) Cpr. Pothier, II, 889. Baudry, II, 1288. Thiry, III, 164. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 389. Marcadé, V, art. 1351, No. III, p. 162. Duranton, XIII, 462.—„*Si petiero gregem, et vel aucto, vel minuto numero gregis, iterum eumdem gregem petam, obstabit mihi exceptio (rei judicatæ). Sed et si speciale corpus ex grege petam, si adfuit in eo grege, puto obstaturam exceptionem*". L. 21, § 1, Dig., *De exceptione rei judicatæ*, 44. 2. Cpr. şi L. 14, Pr., Dig., *loco cit.*

2) „*Pars est in toto*, sau *in toto et pars continetur*". L. 113, Dig., *De regulis juris*, 50, 17, şi L. 7, Pr., Dig., *De except. rei judicatæ*, 44. 2. Veḑi asupra acestor texte, Savigny, *System des heutig. römischen Rechts*, VI, § 299, p. 448 (ed. germ.), p. 442 urm. a traducerei Guenoux.

3) Cpr. Aubry et Rau, *loco cit.*, p. 389, text şi nota 80, şi p. 390. Thiry, III, 164. Griolet, *op. cit.*, p. 136. Demolombe, XXX, 303 urm. Larombière, V, art. 1351, No. 36. Demante, V, 328 bis VIII. Planiol, II, 166 (ed. 1) şi I, 367 (ed. a 2-a). Lacombe, *op. cit.*, 121, p. 124. T. Huc, VIII, 322. Laurent, XX, 56 urm. Pand. fr. v° *cit.*, 741 urm. Répert. Sirey, *eod.* v°, 267 urm. Arntz, III, 406.—*Contrà*. Marcadé, V, art. 1351, No. III urm., p. 163 urm. Cpr. Gatti, *Dell' Autorità del giudicato civile nel diritto moderno italiano*, 99.

4) Toullier D. V, partea II, 153 urm. Arntz, III, 406. Cpr. Pand. fr., v° *cit.* 754.—*Contrà*. Thiry, III, 164. Laurent, XX, 62. Marcadé, *loco cit.*

clusiile puse de părţi. Dacă primul proces, care avea de obiect parte din un lucru, s'a perdut din causă că s'a decis că reclamantul nu avea nici-un drept asupra totalităţei lui, se înţelege că el nu va mai putea în urmă cere o parte din acelaş lucru. In casul contrar, el va putea cere din nou totalitatea lucrului, deducêndu-se partea pentru care s'a dat o hotărîre de respingere [1].

Cererea accesoriului şi a principalului. După ce s'a cerut accesoriile unui lucru, de exemplu, dobênda unei creanţe, şi s'a dat o hotărîre de respingere, se poate cere principalul, adecă capitalul [2]; însă, după respingerea acţiunei privitoare la lucrul principal, nu se mai poate în genere cere accesoriul [3].

Se poate întâmpla ca o hotărîre să aibă de obiect în acelaş timp atât principalul cât şi accesoriul, şi, cu-toate-acestea, să nu producă nici-o înrîurire asupra soluţiunei unei chestiuni speciale privitoare la dreptul accesoriu. Astfel, hotărîrea, care ar condamna pe debitorul principal şi pe fidejusor, în această calitate, a plăti o datorie, n'ar avea autoritatea lucrului judecat în privinţa excepţiilor de discuţiune şi de divisiune, pe care fidejusorul remâne liber să le opue şi în urma acestei hotărîri [4].

---

1) Vedi T. Huc, VIII, 322. Planiol, II, 167 (ed. 1) şi I, 368 (ed. a 2-a). Griolet, *op. cit.*, p. 136. Demolombe, XXX, 316. Larombière, V, art. 1351, No. 49, 50. Ricci, *Delle prove*, 355. Répert. Dalloz, *Supplément*, *Chose jugée*, 61 urm., 65. Cpr. Lacombe, *op. cit.*, 138, p. 143 urm. Gatti, *op.* şi *loco cit.*

2) Pothier, II, 892. Thiry, III, 164. Arntz, III, 406. Baudry, II, 1288. Pand. fr., *Chose jugée*, 761. Répert. Sirey, *eod.* v°, 287. Demolombe, XXX, 305. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 388. Garsonnet, *op. cit.*, III, § 467, p. 250 (ed. 1). T. Huc, VIII, 323. Cpr. Allard, *op. cit.*, p. 233, 234. Vedi L. 23, Dig., *De except. rei judicatæ*, 44, 2.—Dacă însă dispositivul hotărîrei declară, după o excepţie propusă de pârît, că însăş creanţa este stênsă, nulă sau inexistentă, există lucru judecat şi în privinţa capitalului. Pand. fr. v° *cit.*, 763, şi autorii *suprà* citaţi.—Când este vorba de o plată ce se face periodic, hotărîrea definitivă, dată cu ocasiunea unei singure rate, constitue lucru judecat şi pentru ratele ulterioare, dacă s'a hotărît în principiu că nu se datoria plata reclamată. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1890, p. 56. *Dreptul* din 1890, No. 17.

3) Pothier, II, 892. T. Huc, VIII, 323. Thiry, III, 164. Demolombe, XXX, 306. Répert. Sirey, v° *cit.*, 288. Gatti, *op. cit.*, 103, 104.

4) Cpr. Aubry et Rau, *loco cit.*, p. 388, 389, text şi nota 77.

Se poate, de asemenea, întâmpla ca mai multe acţiuni să fie relative la acelaş lucru, şi, cu toate acestea, să nu aibă autoritatea lucrului judecat.

Servituţi de trecere. Astfel, după ce am reclamat o servitute asupra unui imobil, pot, în urma respingerei acestei cereri, să reclam o servitute de o altă specie asupra aceluiaş imobil. Obiectul cererei a doua fiind altul de cât acel al primei acţiuni, nu poate să existe lucru judecat [1]).

Tot astfel, după ce mi s'a respins servitutea de trecere, ce ceream pe locul vecinului, pot să cer deschiderea unei portiţe la zaplazul despărţitor pentru facerea unor reparaţiuni [2]).

Dar, după ce mi s'a limitat un drept de trecere pe proprietatea vecinului, pe o anume porţiune de teren, nu pot cere ca acel drept de trecere să fie absolut, adecă pe întreaga sa proprietate [3]). De asemenea, după ce am reclamat o servitute de trecere pe toată întinderea unei proprietăţi, n'aş putea cere aceiaş servitute pe o parte numai a acestei proprietăţi, sau pe o întindere mai mică [4]).

Presupunênd, însă, că mi s'a respins acţiunea prin care ceream un drept de trecere pe jos (*iter*), pot să cer un drept de trecere pe acelaş fond pentru animalele mele (*actus*), sau dreptul de a trece pe fond cu trăsura (*via*), pentru-că cele trei servituţi, deosebindu-se prin însăş natura raportului juridic ce ele crează [5]), se poate întâmpla ca lucrul judecat în prima acţiune să nu aibă nici-o înrîurire asupra

---

Répert. Sirey, v° *cit.*, 289. Larombière, V, art. 1351, No. 42 şi 80. Lacombe, *op. cit.*, 141, p. 147. Pand. fr., *Chose jugée*, 684. Demolombe, XXX, 308. Laurent, XX, 49. Cas. fr. Sirey, 43. 1. 455 şi Répert. Dalloz, *Cautionnement*, 334, p. 599, coloana 2, *ad notam*.

1) Cpr. Thiry, *loco cit.* Baudry, II, 1288. Répert. Sirey, v° *cit.*, 276. Demolombe, XXX, 314. Larombière, V, art. 1351, No. 44. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 388. Pand. fr., v° *cit.*, 483.

2) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1890, p. 595.

3) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1887, p. 311.

4) Griolet, *op. cit.*, p. 134.

5) *„Si quis iter petierit, deinde actum petat, puto fortiùs defendendum, aliud videri tunc petitum, aliud nunc; atque ideò exceptionem rei judicatæ cessare“*. L. 11, § 6, Dig., *De except. rei judicatæ*, 44, 2.

celei de a doua [1]). Se poate însă întâmpla ca să existe lucru judecat în specie. Pentru aceasta trebue să se examineze conclusiile reclamantului [2]).

Soluția ar fi aceiaș, dacă în loc de a cere prin acțiunea confesorie o servitute asupra unui fond, reclamantul ar pretinde prin acțiunea negatorie că fondul seu este liber de cutare servitute. In asemenea caz, respingerea primei acțiuni nu l'ar împedeca de a pretinde că o altă servitute a încetat de a greva fondul seu [3]).

Dreptul de a scoate apă din o fântână, iaz, etc. Controversă.

Ce trebue să decidem în caz când cine-va, după ce ar fi reclamat, fără a isbuti, dreptul de a scoate apă din o fântână, iaz, hazna, pârâu, etc. *(aquæ haustus)* [4]), pentru un timp oare-care, ar reclama apoi aceiaș servitute spre a o utilisa în alt mod și pentru un alt timp de cât acel prevědut în prima reclamație? După unii [5]), ar exista în specie lucru judecat, de-oare-ce este vorba de acelaș drept. In ori-ce caz, lucrul judecat ar fi indiscutabil, dacă prin prima hotărîre s'ar fi tăgăduit reclamantului ori-ce drept de a scoate apă din fântâna sau pârâul în chestiune.

Dreptul de pășune.

Tot lucru judecat ar fi și atunci când un proprietar, care ar fi pretins, fără a isbuti, un drept de pășune pe fondul altuia (*jus pascendi*) [6]) pentru toate animalele sale, ar veni pe urmă și ar reclama de la aceiaș persoană acelaș drept, însă, de astă dată, numai pentru o specie de animale [7]).

Cererea proprietăței unui lucru și acea a unei servituți, sau a altui drept real asupra aceluiaș lucru, neavênd obiecte identice, se înțělege că hotărirea dată asupra uneia din ele n'ar avea puterea lucrului judecat în privința celeilalte [8]).

---

1) Cpr. Pothier, II, 893. Aubry et Rau, *loco cit.*, nota 75. Demolombe, XXX, 314. Griolet, *op. cit.*, p. 134. Pand. fr., v° și *loco suprà cit.* Répert. Sirey, v° *cit.*, 277. Lacombe, *op. cit.*, 123, p. 126 urm. Larombière, V, art. 1351. No. 44 și 52.

2) Cpr. T. Huc, VIII, 323.

3) Répert. Sirey, v° *cit.*, 278.

4) L. 1, § 1, Dig., *De servitutibus prædiorum rusticorum*, 8, 3.

5) Larombière, V, art. 1351, No. 46. — *Contrà.* Répert. Sirey, *Chose jugée*, 282.

6) L. 1, § 1, Dig., *loco cit.*, Cpr. art. 623 lit. b, 650, 651 C. Calimach.

7) Larombière, *loco cit.*, 46.—*Contrà.* Répert. Sirey, v° *cit.*, 283.

8) Cpr. Thiry, III, 164, *in fine.* Allard, *op. cit.*, p. 233, nota 2.

Reclamantul, care n'a isbutit în cererea de revendicare a proprietăței unui imobil, ar putea, deci, mai târḑiu, să ceară, în virtutea aceluiaş titlu, usufructul *formalis* al acestui imobil [1], şi *vice-versa*; după cum acela, care a vėḑut acţiunea sa respinsă pentru usufructul unui imobil, va putea cere mai tărḑiu usul lui, şi *vice-versa*, fără ca să i să poată opune autoritatea lucrului judecat, pentru-că usul şi usufructul sunt două drepturi deosebite [2]). Revendicare şi usufruct.

Tot astfel, hotărîrile pronunţate în petitoriu nu au autoritatea lucrului judecat în privinţa acţiunilor posesorii, pentru-că, pe lângă că ambele acţiuni au o causă deosebită, apoi, una este privitoare la proprietate, iar cealaltă, la posesiune. Obiectul acţiunei neflind deci acelaş, lucrul judecat nu există în specie [3]). „*Si quis interdicto egerit de* Acţiuni pronunţate în petitoriu şi în posesoriu.

Baudry, II, 1288. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1891, p. 1210.— Se poate deci revendica un fond, după ce s'a perdut un drept de servitute exercitat asupra aceluiaş fond, şi *vice-versa*. Cpr. Pand. fr., v° *cit.*, 476. Lacombe, *op. cit.*, 141, p. 147.

1) T. Huc, VIII, 323. Arntz, III, 406. Baudry, II, 1288. Duranton, XIII, 466. Répert. Dalloz, *Chose jugée*, 116. Allard, *op. cit.*, p. 233. Pand. fr., v° *cit.* 475. Répert. Sirey, v° *cit.*, 273. Demolombe, XXX, 311. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 388. Bonnier, 872.—După ce s'a revendicat, fără succes, proprietatea plină a unui imobil, nu se poate însă cere folosinţa aceluiaş imobil cu titlu de proprietar (*usufructus causalis*), pentru-că usufructul *causal* era cuprins în prima cerere, relativă la proprietate. Répert. Sirey, v° *cit.*, 272, şi autorii *suprà* citaţi.

2) T. Huc. *loco cit.* Allard, *op. cit.*, p. 232. Répert. Sirey, *op. cit.*, 274.—Veḑi însă Duranton, XIII, 467.

3) T. Huc, VIII, 323, *in fine*. Allard, *op. cit.*, p. 234 urm. Répert. Sirey, v° *cit.*, 284 urm. Bonnier, 868. Aubry et Rau, II, § 186, *in fine*, p. 222 (ed. a 5-a), şi VIII, § 769, p. 395. Larombière, V, art. 1351, No. 41. Garsonnet, *op. cit.*, III, § 467, p. 250 (ed. 1), § 1129, p. 554 (ed. a 2-a). Tuozzi, *op. cit.*, 151. Lacombe, *op. cit.*, 140, p. 146. Pand. fr., *Chose jugée*, 491 urm., şi *Action possessoire*, 986. Laurent, XX, 77. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1888, p. 329, şi anul 1889, p. 592 şi 737. *Dreptul* din 1888, No. 31, şi din 1889, No. 69. *Dreptul* din 1900, No. 14, şi Bulet. S-a 1, 1899, p. 958. *C. judiciar* din 1899, No. 27. C. Galatz, *Dreptul* din 1899, No. 17. Jud. ocol Brăila, *Dreptul* din 1884, No. 80. Cas. fr. D. P. 89. 1. 230. Sirey, 89. 1. 309. *Pand. Périod.* 89. 1. 60.

Art. 25 din Codul de proced. civ. fr. prevede anume că Cumul. petit. cu poses.

possessione, postea in rem agens non repellitur per exceptionem, quoniam in interdicto possessio, in actione proprietas vertitur" (L. 14, § 3, Dig., *De exceptione rei judicatæ*, 44, 2).

Resumarea principiilor de mai sus.

Pentru a nu inmulţi din cale afară exemplele pe care ni le dă jurisprudenţa, vom ḑice într'un cuvênt că a doua cerere va trebui să fie respinsă, de câte ori ea tinde, prin obiectul seu a pune pe judecător în alternativa, sau de a se contraḑice, sau de a confirma pur şi simplu sentinţa pronunţată mai înainte [1]; judecătorii fondului fiind suverani de a aprecia, prin interpretarea actelor şi a propunerilor părţilor dacă prima acţiune are, sau nu, acelaş obiect pe care îl avea a doua [2].

---

posesorul nu poate nici-odată fi cumulat cu petitorul. Acest text n'a mai fost reprodus în procedura noastră. Urmeaza oare de aici că judecătorul, chemat a judeca o acţiune posesorie, ar putea să statueze asupra dreptului de proprietate? Art. 61 din legea judec. de ocoale respunde că de câte-ori se va contesta dreptul de proprietate sau titlul constitutiv al servituţei, judecătorul nu va statua de cât asupra acţiunei de posesiune, fără ca aceasta să prejudece fondul chiar al dreptului, care remâne a se judeca pe cale principală, şi acest text se aplică nu numai la casurile prevêḑute de art. 61, dar şi la acele prevêḑute de art. 60. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1888, p. 1. Veḑi şi C. Botez, *op. cit.*, p. 205 urm. —Veḑi însă A. C. Şendrea, *Pr. civ.*, p. 350 urm., şi Trib. Dorohoi, *Dreptul* din 1891, No. 25.—In privinţa cumulului posesorului şi a petitorului in dreptul francez, veḑi Pand. fr., *Act. possessoire*, 832 urm. Miroy, *Théorie des actions possessoires* (1853), p. 328 urm. Aubry et Rau, II, § 186, p. 210 urm. (ed. a 5-a). Cpr. şi art. 232, § ultim din Pr. civ. germ.

Art. 61 L. Jud. de ocoale.

[1] Baudry, II, 1288, *in fine*. Trib. Fălciu, *Dreptul* din 1891. No. 48, consid. de la p. 381, coloana 2. C. Bucureşti, *Dreptul* din 1887, No. 28.—Pentru ca să existe identitate de obiect, este, deci, indispensabil ca a doua cerere să fie incompatibilă şi să nu poată coexista cu chestiunea judecată prin hotărîrea anterioară. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1879, p. 319.

[2] Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1889, p. 822. — De şi constatările şi aprecierile, cari se referă la excepţiunea lucrului judecat, sunt de domeniul judecătorului de fapt (cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1881, No. 18), totuşi aceste aprecieri lasă Curţei de casaţie toată latitudinea de a examina dacă elementele lucrului judecat au fost, sau nu, bine aplicate de instanţa de fond; căci violarea acestor elemente este o chestie de drept şi de ordine publică, care cade sub controlul Curţei supreme. Cas. rom. S-a civ. Bulet. 1869, p. 63. Cpr. şi Cas. fr. D. P. 1902. 1. 264.—Nu se poate deci pretinde că s'a violat

2º *Identitatea de causă (eadem causa petendi)* [1]).

Pentru ca să existe lucru judecat, identitatea obiectului cerut nu ajunge; mai trebue încă, în al doilea loc, pe lângă a treia condiţie, care va fi examinată mai la vale, să existe şi identitate de causă. „*Oportet ut sit eadem causa petendi*".

Prin causă se înţelege, în materie de lucru judecat [2]), faptul juridic sau material, care constitue temeiul legal al

Ce se înţelege prin causă?

---

autoritatea lucrului judecat, când instanţa de fond constată că nu există elementele cerute de lege, şi când înaintea Curţei de casaţie, recurentul nu dovedeşte contrariul. Cas. rom. *Dreptul* din 1882, No. 73 (decisie nereprodusă în Bulet.).

[1]) Teoria causei, în materie de lucru judecat, este cu drept cuvênt criticată de unii autori, şi mai cu samă de Planiol (I, 369, 370, ed. a 2-a, şi II, 168, 169, ed. 1), pentru-că, adesea-ori, causa se confundă cu obiectul acţiunei. „*Nella pratica*, dice un scriitor italian, P. Tuozzi (*op. cit.*, 153, p. 250), *si incontrano talvolta difficoltà gravissime per determinare quale sia l'oggetto di un giudizio e quale la causa*".

Critică la adresa legiuitorului.

Regula modernă, care prescrie identitatea de causă între ambele acţiuni, admisă nu numai în Codul francez, dar încă în Codul italian (art. 1351), în Codul spaniol (art. 1252), în acel portughez (art. 2503), olandez (art. 1954), în Proiectul Codului japonez (art. 1417), în Ante-proiectul de revisuire a lui Laurent (art. 1380), şi în alte legislaţiuni străine, este împrumutată de la L. 12 şi 13, Dig., *De exceptione rei judicatæ*, 44, 2 (v. *suprà*, p. 515, nota 1), cari se referiau numai la acţiunile reale, unde ea este foarte raţională. Leginitorul modern a generalisat însă această regulă, aplicându-o, fără nici-un cuvênt, şi la acţiunile personale. Drept vorbind, identitatea de causă ar fi trebuit să fie eliminată, şi elementele lucrului judecat să fie reduse la două: identitatea de obiect (*eadem res*), şi identitatea juridică de persoane (*eædem personæ*). Cu alte cuvinte, lucrul judecat ar exista de câte ori procesul de al doilea ar avea de obiect aceiaş chestie, *eadem quæstio*, după cum se exprimă L. 7, § 4, Dig., *loco cit.*, unde se dice: „*Et generaliter exceptio rei judicatæ obstat, quotiens inter easdem personas* **eadem quæstio** *revocatur, vel alio genere judicii*". Cu această formulă, foarte simplă, s'ar fi înlăturat o mulţime de dificultăţi.

[2]) In cât priveşte semnificarea cuvêntului causă în materie de contracte, vedi t. V a Comentariilor noastre, p. 127 urm.— Teoria causei, astfel cum o concepe legea actuală, este criticată de unii autori şi în materie de contracte. Vedi Planiol, II, 1078 urm. (ed. 1), şi 1037 urm. (ed. a 2-a). Cpr. şi

Sensul cuvêntului causă în materie de contracte.

beneficiului sau dreptului cerut, ori a excepţiunei propuse [1], origina şi sorgintea lui, *origo petitionis*, după expresia lui Ulpian [2]). „Causa, dice art. 1380 din Ante-proiectul de revisuire a lui Laurent, este faptul juridic care constitue temeiul dreptului; de câte ori ea este identică, există lucru judecat, chiar când ar fi stabilită prin alte mijloace, adecă prin alte dovedi de fapt şi de drept, cari servesc a dovedi temeiul cererei sau excepţiunei".

Deci, dacă presupunem că-ţi cer un cal, pretextând mai întâi un schimb şi apoi o vêndare, în ambele reclamaţiuni acţiunea mea are de obiect acelaş lucru; causa ei este însă deosebită. De aceea Pothier dice că acelaş lucru poate să fie datorit în virtutea mai multor cause deosebite, şi că există atâtea acţiuni deosebite contra debitorului, câte şi cause de obligaţuni sunt [3]). Or, este evident că lucrul judecat în privinţa vêndărei, nu poate avea nici-o înrîurire asupra soluţiunei, ce urmează a se da în privinţa schimbului. Când deci pretind că mi-ai vêndut calul, de care vorbiam mai sus, dreptul de proprietate ce cer asupra lui este *obiectul* acţiunei mele, iar vêndarea este *causa* ei [4]). Cu alte cuvinte, de câte ori procesul va avea de

T. Huc, VII, 77. De aceea, atât Codul federal al obligaţiilor (art. 70 urm.), cât şi Codul german (art. 817), nu vorbesc de causă de cât atunci când este vorba de o înavuţire nedreaptă, *condictio ob injustam causam*. In cât priveşte causa reală a obligaţiilor, art. 17 din Codul federal se mulţameşte a dice că: „un contract nu poate avea de obiect un lucru imposibil, ilicit sau contrar bunelor moravuri".

1) Cpr. Baudry, II, 1889. Arntz, III, 407. Bugnet asupra lui Pothier, II, p. 472, nota 2. Thiry, III, 165. Mourlon, II, 1622. Vigié, II, 1648. Demolombe, XXX, 320. Demante, V, 328 bis IX. Planiol, II, 170 (ed. 1), şi I, 371 (ed. a 2-a). Ricci. *Delle prove*, 361. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 392. Marcadé, V, art. 1351, No. VI. Trib. Mehedinţi, *Dreptul* din 1896, No. 9. C. Iaşi, *C. judiciar* din 1900, No. 45. T. Huc, VIII, 325 dice că: „causa, în materie de lucru judecat, este faptul invocat de reclamant ca constituind basa dreptului seu". „Pentru ca să existe autoritatea lucrului judecat, dice Curtea de casaţie din Francia, trebue ca causa cererei să fie identică, adecă ca acelaş fapt să fie invocat de reclamant ca constituind temeiul dreptului seu". Sirey, 89. 1. 23.

2) *„Eamdem causam facit etiam origo petitionis"*. L. 11, § 4, Dig., *De exceptione rei judicatæ*, 44, 2.

3) Pothier, II, 894 urm.

4) Cpr. Mourlon, II, 1622. Vigié, II, 1648.

obiect constatarea unei creanțe, în folosul reclamantului, causa cererei va fi faptul juridic din care ea s'a născut: (contract, quasi-contract, delict, quasi-delict, sau legea); și dacă, în două procese succesive, faptul juridic invocat este acelaș, există lucru judecat. In asemenea caz, deci, a doua cerere va fi respinsă, fără a se mai judeca încă o dată fondul, pentru-că altfel procesele n'ar mai avea sfîrșit. Dacă, din contra, în ambele acțiuni, causa este deosebită, a doua cerere nu va putea fi respinsă, și lucrul judecat nu va putea fi opus cu succes.

Aceste principii se aplică nu numai acțiunilor personale, dar și acelor reale, pentru-că legea nu obligă pe reclamant a întroduce, într'o singură instanță și printr'un singur proces, toate causele de achisițiune ce el poate să invoace în sprijinirea revendicărei unui lucru [1]). Acțiuni reale.

Astfel, dacă revendicând imobilul A, în basa unui testament, acțiunea mea a fost respinsă, voiŭ putea să revendic acelaș imobil în basa unui alt testament, fiind-că de și obiectul ambelor cereri este acelaș, causa lor, titlul dobêndirei acestei proprietăți, sunt deosebite.

Este adevarat că, la Romani, lucrurile se petreceau altfel, cel puțin în casurile în care acțiunea fusese întrodusă fără arătarea causei, adecă a titlului de achisițiune [2]); însă, în dreptul actual, aceasta se va putea rare-ori întâmpla, fiind-că, după art. 69 din Pr. civ., petiția introductivă de instanță trebue să arăte obiectul cererei, și faptele pe care ea se sprijinește, prin urmare, și causa pretinsă [3]). Dreptul roman.

Dar chiar dacă, contrar legei, acțiunea n'ar arăta causa, ar fi de ajuns ca motivele primei hotărîri să arăte prima causă, pentru-ca a doua cerere, întemeiată pe o altă causă, să fie primită [4]). Codul actual nefăcênd, în adevĕr,

---

[1]) Art. 1196 nu este, deci, aplicabil în specie.

[2]) L. 14, § 2, Dig., *De exceptione rei judicatæ*, 44, 2. Vedi și L. 11, § 2, Dig., *loco cit.*; L. 159, Dig., *De reg. juris*, 50, 17. Cpr. Accarias, *Pr. de dr. rom.*, II, 915, p. 1121 (ed. a 4-a). Maynz, *Dr. rom.*, I, § 69, p. 582, text și note (ed. a 5-a, 1891). Rambaud, *Dr. romain*, II, p. 740. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 397, nota 107. Duranton, XIII, 472. Demolombe, XXX, 323. Pothier, II, 894. Larombière, V, art. 1351, No. 66. Proudhon, *Usufruit*, III, 1274 (ed. din 1836).

[3]) Vedi *suprà*, p. 516, text și nota 5.

[4]) Dacă, însă, am exercitat acțiunea în revendicare în termeni generali, fără a arăta nici-o causă, și această causă nu re- Nearătarea nici unei cause.

nici-o distincţie în această privinţă, a doua cerere va fi

---

sultă nici din motivele hotărîrei, nu voiŭ mai putea revendica acelaş lucru a doua oară, întemeindu-mĕ pe o causă specială, şi mi se va opune cu drept cuvênt lucru judecat, fiind-că prima revendicare, avênd de obiect proprietatea în genere, fără arătarea vre-unei cause speciale, cererea mea se întemeia pe toate causele posibile ce puteam să am. Deci, dacă, in asemenea caz, aş revendica din nou aceeaş proprietate, în virtutea unei cause oare-care, aş pune din nou în chestiune lucrul care a mai fost judecat odată.

Arătarea unei cause speciale.

Dacă, prima mea cerere s'ar întemeia pe o causă specială, nimic nu m'ar împedeca de a exercita aceeaş acţiune, întemeindu-mĕ de astă-dată pe o altă causă. De exemplu, revendicând un lucru cu titlu de vênḑare şi perḑênd procesul, pot, pe urmă să-l mai revendic cu titlu de donaţiune, fiind-ca, în ambele reclamaţiuni, causa este cu totul alta. Cpr. Pothier, II, 894, 895. Thiry, III, 165. Allard, *op.* şi *loco suprà cit.*

Casul în care aceeaş acţiune produce douĕ acţiuni deosebite.

Dacă aceiaş causă produce douĕ acţiuni deosebite, nu se poate, după ce s'a exercitat fără succes una din ele, să se exercite şi a doua : în asemenea caz, s'ar opune cu drept cuvênt autoritatea lucrului judecat. Aşa, de exemplu, după ce am cerut resiliarea vênḑărei, pentru-că lucrul vêndut avea vicii ascunse (*actio redhibitoria*), şi a intervenit, în această privinţă, o hotărîre de respingere, nu mai pot, respectând vênḑarea, să cer o scădere din preţ, conform art. 1355 C. civ. (*actio æstimatoria* sau *quanti minoris*). In acest sens se poate ḑice şi astă-ḑi: *Electa una via, non datur recursus ad alteram*, sau *electa una via, excluditur altera*, de şi această regulă, formulată de presidentul Favre (Faber), n'a existat nici-o dată şi nu este înscrisă nici într'un text din legea actuală. Cpr. Pothier, II, 898. Thiry, III, 165 şi 586. Pand. fr., *Chose jugée*, 877 urm. Laurent, XX, 81, şi XXIV, 290. T. Huc, VIII, 328, şi X, 151. Duranton, XIII, 480, şi XVI, 528. Demolombe, XXX, 342. Aubry et Rau, IV, § 355 bis, p. 389, şi VIII, § 769, p. 396. Lacombe, *op. cit.*, 117, p. 121, 122. F. Herman, IV, art. 1644, No. 1. Guillouard, *Vente*, I, 458. Duvergier, *Idem*, I, 409. Troplong, *Idem*, II, 581. Baudry et Saignat, *Vente*, 433. Larombière, V, art. 1351, No. 72. Cas. fr., Sirey, 56. 1. 665. Aceeaş soluţie era admisă şi la Romani : *„Quotiens concurrunt plures actiones ejusdem rei nomine, una quis experiri debet“*. L. 43, § I, Dig., *De regulis juris antiqui*, 50, 17. Veḑi şi L. 25, § 1, Dig., *De except. rei judicatæ*, 44, 2.—Dacă, însă, diversele acţiuni ar avea cause deosebite, ele ar putea fi exercitate în mod succesiv, fără ca să existe lucru judecat. Veḑi asupra maximei *Electa una via*, etc. *infrà*, *rubrica*: *Autoritatea sau influenţa, în materie penală, a lucrului judecat în civil, şi vice-versa.*

respinsă numai atunci când ea s'ar întemeia pe o causă, care a mai făcut obiectul unei judecăţi anterioare [1]).

Aceste principiĭ sunt aplicabile atât în casul când ambele cause ale acţiunei, invocate succesiv, ar fi avut fiinţă în persoana reclamantului, în momentul întroducerei primei acţiuni, cât şi în casul când a doua causă n'a luat naştere de cât în urma respingerei primei acţiuni. Astfel, dacă presupunem că X a vêndut de două ori acelaş imobil, o dată tatălui meu, în 1900, şi a doua oară, mie, în 1901, şi că devenind moştenitorul părintelui meu în 1902, am urmărit pe vêndĕtor, în basa vêndărei ce el îmi făcuse în 1901, voiŭ putea, dacă am perdut acest proces, să cer din nou imobilul de la acelaş vêndĕtor, în basa vêndărei făcută tatălui meu la 1900. Causa acestei din urmă acţiuni, nefiind acea a acţiunei d'intâi, nu există, în specie, lucru judecat. In adevĕr, din împrejurarea că vêndarea din 1901 nu este validă, nu resultă nevaliditatea şi acelei din 1900, care n'a fost încă judecată [2]).

Casul în care a doua causă a luat naştere în urma respingerei primei acţiuni. Controversă.

Acestea fiind expuse, vom da câte-va exemple de cause deosebite, împrumutate de la jurisprudenţă.

Exemple de cause deosebite, împrumutate de la jurisprudenţă.

Astfel, hotărîrea, care declară pe o femee, după cererea ei, moştenitoarea barbatului seu, şi ca atare, proprietară a bunurilor lăsate de dênsul, nu se opune, ca într'o nouă instanţă, întrodusă după cererea adversarului femeei, acest din urmă să pretindă un drept de proprietate asu-

---

Tot în basa acestor principiĭ, se decide că partea lesată printr'un fapt delictuos, care are alegerea de a-şi întroduce acţiunea, fie înaintea juridicţiei represive, fie înaintea tribunalelor civile (art. 8 Pr. pen.), nu poate, când a ales o cale, să-şi exercite acţiunea înaintea unei alte juridicţiĭ, de câte ori acţiunea ei a fost respinsă ca neîntemeiată. Veḑi *infrà*, rubrica : *Autoritatea sau influenţa, în materie penală, a lucrului judecat în civil, şi vice-versa.*

[1]) Cpr. Vigié, II, 1649. Bonnier, 874. Demolombe, XXX, 324. Larombière, V, art. 1351, No. 67. T. Huc, VIII, 326. Marcadé, V, art. 1351, No. IX. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 397. Pand. fr., *Chose jugée*, 773 urm. Répert. Sirey, *eod.* v°, 427. Demante, V, 328 bis XI. Allard, *op. cit.*, p. 243. Cas. fr. Sirey, 82. 1. 465 şi nota.

[2]) Marcadé, V, art. 1351, No. IX p. 179 urm., şi desvoltările date de acest autor. T. Huc, VIII, 327. Allard, *op. cit.*, p. 257 urm.—*Contrà.* Toullier D. V, partea II, 169 şi 214. Cpr. L. 10, Dig., *De actionibus empti et venditi*, 19, 1.

pra acelora-şi bunuri, în basa prescripţiei, ambele instanţe succesive urmărite între părţi nefiind intemeiate pe aceeaş causă [1]).

De asemenea, nu există identitate de causă şi prin urmare nici lucru judecat, când în prima cerere, acţiunea în petiţie de ereditate se întemeia pe nulitatea testamentului, iar în cea de a doua acţiune, moştenirea se reclamă pe motiv că testamentul, de şi valid, a fost însă revocat prin altul posterior [2]); nici în caz când, prin prima acţiune, testamentul se ataca pentru vicii de forme, iar prin a doua, se pretinde că el este falş [3]).

Tot astfel, hotărîrea dată asupra unei acţiuni în anularea unui contract, pentru dol sau incapacitate, nu se poate invoca, ca avênd autoritatea lucrului judecat, contra unei acţiuni posterioare în simulaţie [4]).

---

[1]) Cas. fr. Sirey, 89. 1. 224. D. P. 86. 5. 72, No. 7.
Tot astfel, identitatea de causă, neaparată pentru ca lucrul judecat să poată fi opus cu succes, nu există de câte-ori. în primul proces, femeea măritată cere restituirea dotei, invocând presumpţia statornicită de art. 1277 C. civ., iar în al doilea proces, cealaltă parte, în calitate de moştenitor a barbatului, cere de la aceeaş femee, considerată de astă-dată ca moştenitoare a părintelui seu, plata dotei, invocând dreptul, care aparţine barbatului de a cere timp de trei-ḑeci de ani executarea obligaţiei luată de constituitorul dotei. In asemenea caz, nu există nici identitate juridică de persoane. Cpr. T. Huc, VIII, 312, şi IX, 498. Cas. fr. Sirey. 90. 1. 296. D. P. 91. 1. 316. Mai veḑi încă D. P. 93. 1. 407.

[2]) Cpr. C. Bucureşti, *Dreptul* din 1890, No. 19.—De asemenea. legatarul, a cărui cerere de punere în posesiune întemeiată pe un testament, a fost respinsă, poate să întroducă din nou aceeaş cerere în instanţă, dacă, de astă-dată, el o întemeiază pe un alt testament; căci, în asemenea caz, ambele acţiuni au cause deosebite. Cas. fr. Sirey, 41. 1. 720.

[3]) Cas. rom. *C. judiciar* din 1894, No. 2, şi Bulet. S-a 1, 1893, p. 1119.—Nu există, de asemenea, autoritatea lucrului judecat, atunci când legatarul universal face cerere de eşire din indivisiune, în basa unui testament, după ce mai întâi făcuse această cerere în basa numai a punerei în posesie, fără să se fi discutat validitatea testamentului. Cas. rom. *C. judiciar* din 1901, No. 7.—Veḑi însă C. Iaşi (decisie casată), *C. judiciar* din 1900, No. 45.

[4]) Cas. rom. *Dreptul* din 1885, No. 49, şi Bulet. S-a 1, 1885, p. 394. Cpr. C. Iaşi, *Dreptul* din 1897, No. 36. Pand. fr., *Chose jugée*, 997.—Se poate, însă, opune autoritatea lucrului

Se poate ca cine-va să fi fost respins în excepţia sa, când a invocat prescripţia achisitivă, şi apoi, în altă instanţă, să invoace pentru acelaş lucru prescripţia liberatorie, fără ca să i se poată opune autoritatea lucrului judecat [1]). **Prescripţie achisitivă şi liberatorie.**

Hotărîrea, prin care se respinge contestaţia râdicată de garant contra unei urmăriri făcută în averea sa, contestaţie care avea de causă încetarea urmărirei: 1⁰ pentru-că debitorul principal era solvabil, şi 2⁰ pentru că s'a operat o novaţie între garant şi creditor, care l-a descarcat de garanţie, nu poate fi opusă, ca avênd puterea lucrului judecat, contra unei nouĕ contestaţiuni ce s'ar râdica de garant, prin care s'ar invoca stêngerea urmărirei prin plata făcută de către debitorul principal; căci fie-care contestaţie are o altă causă [2]). **Debitor principal şi garant.**

Hotărîrea, care respinge cererea făcută de debitor de a se anula un sequestru, pentru-că n'ar fi datorind nimic creditorului sequestrant, nu pune obstacol la râdicarea unei nouĕ contestaţiuni din parte-i, avênd de obiect anularea aceluiaş sequestru, pe motiv că averea sequestrată n'ar putea fi urmărită; căci, şi în acest caz, nu există identitate de causă între prima şi a doua cerere [3]). **Sequestru.**

O nouă cerere de divorţ nu poate fi respinsă prin excepţiunea lucrului judecat, chiar când ea s'ar întemeia pe fapte de aceeaş natură ca cele articulate în prima cerere. Reclamantul se poate chiar servi, în sprijinirea aces- **Art. 248 C. civ.**

---

judecat, când s'a judecat cererea de anulare a unei vêndări, pentru-că nu s'ar fi numĕrat preţul şi că vêndarea n'ar fi avut fiinţă, dacă în urmă, se exercită între aceleaşi persoane şi pentru acelaş lucru, o nouă acţiune, pe motiv că vêndarea a fost simulată, fiind-că inexistenţa şi simulatia, în specie, sunt unul şi acelaş lucru. Cas. rom. *Dreptul* din 1891, No. 47 (decisie nereprodusă în Buletin).—S'a decis, de asemenea, că după ce un act de vêndare a fost declarat nul, ca simulat, prin o hotărîre definitivă, nu se mai poate pune în discuţie validitatea lui, ca o donaţie ascunsă sub forma unui contract cu titlu oneros, pentru-că prin aceasta s'ar viola principiul autorităţei lucrului judecat. C. Bucureşti, *Dreptul* din 1890, No. 37. Cpr. şi Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1892, p. 342.

[1]) Cpr. C. Besançon, D. P. 65. 2. p. 2.
[2]) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1884, p. 678.
[3]) Cas. rom. Bulet. S-a II, 1877, p. 281.

tei noué acţiuni, de faptele pe care se întemeia cererea primitivă (art. 248) [1].

Imprumut, vêndare, deposit, etc.

Dar dacă, după ce am reclamat o sumă de bani cu titlu de împrumut, bună oară, şi am perdut definitiv procesul, reclam aceeaş sumă sau numai o parte din ea, în basa aceluiaş titlu, mi se va opune cu drept cuvênt autoritatea lucrului judecat. Pentru ca o a doua cerere să nu fie respinsă, trebue ca ea să se întemeieze pe o altă causă, de exemplu, peo vêndare, pe un deposit, etc. Judecătorii, de câte ori vor admite că există lucru judecat, trebue să constate nu numai existenţa identităţei de causă între ambele reclamaţiuni, dar şi celelalte elemente ale lucrului judecat; căci altfel hotărîrea lor ar fi casabilă [2].

Deosebire între causă şi obiect.

Nu trebue să confundăm, după cum fac mai mulţi autori, causa acţiunei cu obiectul ei. Ce cere reclamantul? Respundênd la această întrebare, determinăm obiectul cererei; pe ce îşi întemeiază el reclamaţia sa? Respundênd la această întrebare, determinăm causa reclamaţiunei [3]. Câte-odată este, însă, greu de a se distinge obiectul de causă. (Vedi *suprà*, p. 525, nota 1).

Deoseb. între causa şi scopul acţiunei.

Trebue să deosebim, de asemenea, causa unei acţiuni în justiţie, de *scopul (le but)* ce ea urmăreşte. Astfel, proprietarul unui iaz superior, care ceruse scoborîrea unui iaz vecin inferior, în scop de a putea pêscui în iazul seu, şi care perduse procesul, n'a fost admis mai tărdiu a cere scoborîrea aceluiaş iaz inferior, în scop de a-şi seca iazul seu; căci, ori-care ar fi fost intenţiile reclamantului, causa era în specie aceeaş, şi deci, exista lucru judecat în toată puterea cuvêntului [4].

Deoseb. între causă şi mijloace.

In fine, trebue să distingem causa acţiunei, de *mijloacele* (*les moyens*) menite a stabili existenţa ei [5].

---

1) Cas. rom. Bulet. S-a civ., 1868, p. 345. Cpr. Vigié, I. 502. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 438. Pand. fr., *eod.* v°, 951 urm. Baudry, I, 810. Aubry et Rau, V, § 492, p. 186, 187. Vedi şi Allard, *op. cit.*, p. 245 urm.

2) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1870, p. 123. Vedi şi Répert. Digest. p. 488.

3) Cpr. Marcadé, V, art. 1351, No. VIII, p. 178.

4) Cpr. Pand. fr., *Chose jugée*, 923. Laurent, XX, 66. Cas. fr. Sirey, 32. 1. 854, şi Répert. Dalloz, *Chose jugée*, 210, nota 1.

5) *Causa* cererei, *causa proxima actionis*, după cum se exprimă L. 27, Dig., *De except. rei judicatæ*, 44, 2, este, precum am vêdut, principiul generator al acţiunei sau al cererei: pe când

Astfel, dacă avênd a lua de la d-ta 150 lei vechi, cu titlu de împrumut, am voit să stabilesc existența acestui fapt juridic prin martori, și n'am parvenit a face dovada, nu voiŭ putea mai în urmă, într'o nouă acțiune, să dovedesc împrumutul prin un act scris, care fusese perdut și pe care acum l'aș fi regăsit, și cu drept cuvênt, în asemenea caz, mi se va opune lucrul judecat, pentru-că, în ambele procese, causa este aceeaș, adecă împrumutul, și numai mijloacele de probațiune diferă [1]). Or, pentru ca să existe lucru judecat, nu se cere ca, în ambele acțiuni, mijloacele să fie aceleași, ci numai *causa*. Reclamantul trebue să invoace toate mijloacele și argumentele de drept ce el avea în susținerea pretenției sale [2]); dacă el a neglijat, sau uitat pe unele din ele, cu atât mai rêu pentru dînsul; el va suferi consecințele negligenței sale [3]), pentru-că ar fi periculos, după cum se exprimă o lege din Codul lui Justinian, de a reîncepe o afacere terminată, sub cuvênt că

---

mijloacele (*causæ remotæ*) sunt rațiunile de fapt și de drept cari justifică causa.

1) Descoperirea, în urma judecărei procesului, a unor acte probatorii, cari ar fi fost reținute de partea adversă, sau prin o forță majoră, ar putea da loc numai la revisuirea judecăței (art. 290 Pr. civ.). Cpr. C. Iași, *Dreptul* din 1887, No. 30. Laurent, XX, 65. Pand. fr., *Chose jugée*, 932. Allard, *op. cit.*, p. 269. P. Tuozzi, *op. cit.*, 156. Art. 290 Pr. civ.

2) Cpr. Cas. fr. D. P. 46. 1. 285.—Argumentele de drept și chiar noué mijloace de aparare pot, însă, fi invocate pentru prima oară în apel, numai *cererea* trebue să percurgă doué grade de juridicție (art. 327 Pr. civ.). Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1889, p. 589. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 391. Demolombe, XXX, 319. Art. 327 Pr. civ.

3) Vedi în acest sens, Thiry, III, 165. T. Huc, VIII, 329. Mourlon, II, 1622. Laurent, XX, 65. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 392. Pand. fr., *Chose jugée*, 926 urm. Répert. Sirey, *eod.* v°, 390. Larombière, V, art. 1351, No. 63. Baudry, II, 1290. Demolombe, XXX, 319, 327, 329. Vigié, II, 1651. Griolet, *op. cit.*, p. 110. Demante, V, 328 bis X. Lacombe, *op. cit.*, 112, p. 115. Tuozzi, *op. cic.*, 154 urm. Marcadé, V. art. 1351, No. VI. C. Iași, *Dreptul* din 1887, No. 30, și *C. judiciar* din 1900, No. 45. Trib. Vêlcea, *Dreptul* din 1884, No. 24. Cas. fr. Sirey, 39. 1. 119. Cpr. și L. 27, Dig., *De except. rei judicatæ*, 44. 2, unde se dice: *„Nec jam interest si quis, posteaquàm contra eum judicatum esset, nova instrumenta causæ suæ reperisset“*.

s'au descoperit acte nouĕ, *sub specie novorum instrumentorum postea repertorum* [1]).

Alta este, însă, chestiunea de a se şti, dacă în urma unei hotărîri, care a recunoscut existenţa unei obligaţii şi a declarat-o validă, debitorul condamnat la plată poate mai în urmă să invoace o causă de liberare, de exemplu, o chitanţă, care exista din capul locului, însă pe care el o uitase, sau nu putea atunci s'o arăte, pentru-că era, de exemplu, ratăcită.

Invocarea unei cause de liberare, găsită în urma pronunţărei hotărîrei. Controversă.

In părerea generală se face următoarea distincţiune: sau în procesul în care debitorul a fost condamnat, el a invocat o causă de liberare, şi atunci el nu mai poate s'o invoace din nou, fiind, în această privinţă, lucru judecat: sau debitorul n'a invocat nici o causă de liberare, şi, în asemenea caz, nimic nu-l impedecă de a se pretinde într'un nou proces liberat, fie prin plată, fie prin remitere de datorie, novaţiune, compensaţie, etc., pentru-că, în primul proces, contestându-se validitatea obligaţiunei, iar în al doilea, invocându-se stêngerea şi inexistenţa ei actuală, causa nu este aceeaş [2]).

Mijloacele cari ar interesa ordinea publică. Controversă.

Mijloacele nouĕ n'ar putea fi propuse într'un al doilea proces, pentru a dărâma autoritatea lucrului judecat, într'o acţiune anterioară, chiar când aceste mijloace ar interesa ordinea publică. Astfel, după ce am fost condamnat a plăti o sumă de bani, n'aş putea să redeschid procesul, sub cuvênt că suma, la care am fost condamnat, ar fi o clausă penală deghisată [3]).

Inalienab. imob. dotal.

Autoritatea lucrului judecat şterge, de asemenea, viciul

---

1) L. 4, Cod., *De re judicata*, 7, 52.

2) Cpr. Répert. Sirey, v° *cit.*, 413. Pand. fr., *eod.* v°, 912. T. Huc, VIII, 331. Bonnier, 875. Duranton, XIII, 474. Demolombe, XXX, 338 urm. Laurent, XX, 154. Aubry et Rau. VIII, § 769, p. 402. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 468, p. 252 urm. (ed. 1), § 1132, p. 560 urm. (ed. a 2-a). Larombière. V. art. 1351, No. 162. Cas. fr. Sirey, 61. 1. 846. D. P. 61. 1. 479. Sirey, 74. 1. 364. D. P. 74. 1. 470.—*Contrà.* Griolet. *op. cit.*, p. 108, 109 şi 172 urm. Cpr. şi Cas. fr. Sirey. 63. 1. 544. D. P. 64. 1. 37.

3) Cpr. Pand. fr., v° *cit.*, 945. Répert. Sirey, *eod.* v°, 419 urm. Larombière, *loco cit.*, 147. Demolombe, XXX, 341.—Vedi însă C. Paris, D. P. 54. 2. 223 (decisie dată în materie de reservă). Allard, *op. cit.*, p. 271, 272.

care ar resulta din inalienabilitatea unui imobilul dotal, fie că hotărîrea a declarat că imobilul, care a făcut obiectul litigiului, nu era dotal, fie chiar că s'a admis, în contra legei, alienabilitatea unui fond dotal [1]).

Nu este în totdeauna uşor de a se distinge causa de mijloacele întrebuinţate spre a o demonstra, mai cu samă în materie de acţiuni în anulare sau rescisiune. Astfel, de exemplu, dacă presupunem că am cerut anularea unui act pentru causă de violenţă (*vis, metus*) (art. 955—959), şi că acţiunea mea a fost respinsă prin o hotărîre definitivă, chestiunea este de a se şti dacă voiŭ putea ataca acelaş act pentru un alt viciŭ de consimţimênt, dol (art. 960), sau eroare (art. 954)? Unii susţin că, în asemenea caz, există lucru judecat, causa, în specie, fiind viciul consimţimêntului, iar eroarea şi dolul nefiind de cât mijloace nouĕ [2]). Alţii însă respund, şi cu drept cuvênt, că nu există lucru judecat, eroarea şi dolul constituind o causă nouă, dacă, bine înţeles, ele n'au făcut obiectul primei judecăţi. După acest sistem, care ni se pare cel mai juridic, fie-care viciŭ al consimţimêntului constitue o causă deosebită de anulare (art. 954—961); şi lucrul este aşa de adevarat, în cât punctul de plecare al prescripţiei acţiunei în anulare, pentru diferitele vicii de consimţimênt, nu este acelaş [3]). **Acţiune în anulare. Violenţă, eroare, dol. Controversă.**

Autorii sunt, însă, de acord pentru a decide că, dacă acţiunea întemeiată pe un viciŭ de consimţimênt a fost respinsă, reclamantul va putea cere anularea aceluiaş act, întemeindu-se pe un viciŭ de formă, sau pe incapacitatea sa, şi *vice-versa*; pentru-că viciul de consimţimênt şi inca- **Vicii de consimţimênt, vicii de formă.**

---

1) Larombière, *loco cit.* Demolombe. XXX, 341 bis.
2) Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 393. Larombière, V, art. 1351. No. 81. Marcadé, V, art. 1351, No. VI, p. 171 urm. Toullier D., V, partea II, 165. Taulier, *Th. raisonnée du Code civil*, IV, p. 555. Delsol, *Explic. élément. du C. Napoléon*, II, p. 603, 604. Rolland de Villargues, Répert., *Chose jugée*, No. 52. Lacombe, *op. cit.*, 113, 114, p. 116 urm. Pabon. *Tr. th. et pratique des justices de paix* (1902), I, 71.
3) Thiry, III, 165. Baudry. II, 1289. T. Huc, VIII, 330. Planiol, II, 171 (ed. 1), şi I, 372 (ed. a 2-a). Laurent. XX, 74. Demolombe, XXX, 331 urm. Garsonnet, *Pr. civ.* III, § 468, p. 256 (ed. 1), § 1131, p. 559, 560 (ed. a 2-a). Répert. Sirey, *Chose jugée*, 400 urm. Pand. fr., *eod.* v°, 960 urm. Vigié, II, 1650. Arntz, III, 408. Mourlon, II, 1624. Allard, *op. cit.*, p. 259 urm.

pacitatea de a contracta sunt două cause deosebite, pe care **însuş legiuitorul le deosebeşte (art. 950, 953)** [1].

Viciĭ de consimţimênt, lipsă de causă, causă ilicită.

De asemenea, dacă acţiunea mea, întemeiată pe un **viciŭ de consimţimênt, a fost respinsă, voiŭ putea cere anularea obligaţiei pentru lipsă de causă, sau causă ilicită** (art. 966); **căci din faptul că consimţimêntul meu a fost** liber, **nu resultă neapărat că obligaţia mea are o causă,** sau o **causă licită** [2].

Art. 967, § 2.

Causa este, însă, presupusă până la dovada contrară **(art. 967, § 2)** [3].

Deoseb. între causa de anulare a unei oblig. şi revocarea sau resolvirea ei.

Causa de anulare, care afectează o obligaţie în mo**mentul naşterei sale, nu trebue să fie confundată cu** revo**carea sau resoluţiunea, care derivă din un fapt** posterior: **de unde resultă că, dacă acţiunea mea în anulare** a fost **respinsă, voiŭ putea mai în urmă să cer resolvirea** obliga**ţiei, sau să invoc resoluţia îndeplinită** [4].

Resumarea principiilor de mai sus.

Aşa dar, în resumat, ***obiectul, causa*** **şi** ***mijloacele*** acţiu**nei, sunt trei lucruri, cari nu trebuesc confundate.** *Obiectul* **este dreptul reclamat în justiţie** ***(quid petitur); causa,*** este **faptul generator, material sau juridic, care a dat** naştere **dreptului** ***(cur petitur);*** **iar** ***mijloacele*** **sunt** ***causele causei,*** **adecă faptele cari-i servesc de temeiŭ** [5].

3° *Identitatea de părţi sau de calitate (eadem conditio personarum).*

Ultima condiţie, cerută pentru ca să existe lucru ju**decat, este identitatea de persoane, însă, bine înţeles,** iden**titatea lor** ***juridică,*** **după cum prescriu anume art.** 1417 şi **1420 din Proiectul Codului japonez** ***(eadem personarum conditio)*** [6]. **Aceasta resultă din ultimele cuvinte ale** art.

---

1) Mourlon, II, 1624. Delsol, *op.* şi *loco cit.* T. Huc, VIII. 330. p. 425.

2) Rolland de Vilargues, Répert., *Chose jugée,* No. 51.

3) Acelaş sistem este generalmente admis şi în Francia, cu toate-că acolo textul nu este formal în această privinţă. Vedi Sirey, 1901. 2. 39. Vedi şi t. V a Coment. noastre, p. 155, text şi nota 1.

4) T. Huc, VIII, 330, p. 426. Griolet, *op. cit.*, p. 113. Demolombe, XXX, 336. Bonnier, 876, p. 716 (ed. Larnaude). Pand. fr., *Chose jugée,* 1003. Cas. fr. D. P. 86. 1. 163.

5) Cpr. Mourlon, II, 1624.

6) Cpr. Trib. Iaşi, *Dreptul* din 1900, No. 43. Pand. fr., *Chose*

1201, care, pentru ca să existe lucru judecat, prescrie ca a doua cerere să fie între aceleași părți, făcută de ele, și în contra lor, *în aceeaș calitate* [1]).

Așa dar, chiar dacă în ambele procese, ar exista identitate de obiect și de causă, totuși nu există lucru judecat, dacă părțile nu sunt, juridicește vorbind, aceleași [2]). Hotărîrile, ca și convențiile (art. 973), nu-și produc în adevĕr efectele lor, de cât între părțile litigante; ele nici nu folosesc, nici nu strică terțiilor persoane [3]), și aceasta din causa quasi-contractului judiciar intervenit între părți. (Vedi *suprà*, p. 453, text și nota 4). „*Nec inter alios res judicata alii prodesse aut nocere solet*“ [4]). De aceea, autoritatea lucrului judecat nu poate fi propusă de acela, care n'a fost parte în procesul, în care s'a pronunțat hotărîrea ce se invoacă [5]). Hotărîrile judecătorești au, deci, un carac-

---

jugée, 1033. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *eod.* v°, 186. Laurent, XX, 126. Baudry, II, 1291. Mourlon, II, 1625. T. Huc, VIII, 312. Marcadé, V, art. 1351, No. XI. Demolombe, XXX, 343. Griolet, *op. cit.*, p. 155. Larombière, V, art. 1351, No. 141. Allard, *op. cit.*, p. 273. Lacombe, *op. cit.*, 142, p. 148. Pabon, *op. cit.*, I, 67. Em. Dan, *Curierul judiciar* din 1900, No. 69.

1) L. 14, Dig., *De except. rei judicatæ*, 44. 2.—Identitatea de calitate nu este o condiție specială pentru existența lucrului judecat, căci ea se confundă cu identitatea de persoane. Cpr. C. București și Cas. rom. *Dreptul* din 1891, No. 17 și 47. Cpr. și Trib. Gorj, *Dreptul* din 1896, No. 82. Vedi și autorii citați în nota precedentă.

2) Cpr. Pothier, II, 897.

3) Cpr. Cas. rom. S-a civ. Bulet. 1866, consid. de la p. 318. Griolet, *op. cit.*, p. 138.

4) L. 16, *in fine*, Dig., *Qui potiores in pignore*, etc., 20, 4. Vedi și L. 63, *ab initio*, Dig., *De re judicata*, 42, 1, unde se dice: „*Sæpè constitutum est, res inter alios judicatas aliis non præjudicare*“. L. 2, Cod., *Quibus res judicata non nocet*, 7, 56, exprimă aceeaș idee, când dice: „*Res inter alios judicatæ, neque emolumentum afferre his, qui judicio non interfuerunt, neque præjudicum solent irrogare*“. Cpr. Windscheid, *Lehrbuch des Pandekten Rechts*, I, § 132, p. 582 urm. (ed. Kipp din 1900).

5) Cas. fr., Sirey, 90. 1. 21.—Pentru ca lucrul judecat să fie oposabil unei persoane și să poată fi opus de dînsa, trebue, în genere, ca acea persoană să fi luat o parte activă la proces, adecă, să fi luat conclusiuni, fie în fond, fie asupra unor excepțiuni, sau cel puțin, să fi primit conclusiile adversaru-

Dacă este nevoe ca persoana, care a luat parte la o judecată, să fi pus conclusiĭ în causă.

ter individual și relativ; ca și convențiile, ele nu leagă de cât pe părțile, cari au figurat în causă, nu însă și pe acele pentru care ele sunt *res inter alios acta* [1]).

Necesitatea acestei condițiuni a fost proclamată de nenumĕrate decisiuni, asupra cărora nu vom insista, pentru-

lui. Se admite, însă, cu toate acestea, că lucrul judecat există chiar atunci când partea pusă în causă n'a luat conclusiuni, pentru-că ea este în culpă de a nu-și fi aparat drepturile sale. Cpr. Pand. fr., *Chose jugée*, 1018 urm. Laurent, XX, 92. T. Huc, VIII, 312. Cas. fr. D. P. 56. 1. 258. „Sunt părți în proces, dice Allard (*op. cit.*, p. 273), toți acei, cari figurând într'o instanță comună, fie ca reclamanți, fie ca pârîți, *au avut dreptul* de a lua conclusii asupra fondului, sau excepțiilor, cari au făcut obiectul litigiului".—Vedi insă, în sens contrar, Larombière, V, art. 1351, No. 142. P. Tuozzi, *op. cit.*, 164. Em. Dan, *C. judiciar* din 1900, No. 69, care critică o decisie contrară a Curței din Craiova, din 1897, No. 89, pe care n'am găsit-o însă nicăiri publicată.—

Rĕmâne, însă, bine înțeles că, pentru ca să existe lucru judecat în privința unei persoane, nu este de ajuns ca ea să fi intervenit în instanță, ci mai trebue încă o decisie definitivă, pronunțată contra, sau în favoarea acelei persoane. Cpr. Pand. fr., v° *cit.*, 1022 urm.

Efectele, în privința terțiilor, a hotărîrei care stabilește un drep de proprietate.

1) Cpr. C. Iași, *C. judiciar* din 1901, No. 51.—Astfel, hotărîrea, care declară că cineva este proprietar, nu este oposabilă terțiilor, și toți acei cari, n'au figurat în proces, pot să dovedească că acel declarat proprietar nu are acest titlu. Asemenea hotărîre face, însă, credință despre existența sa, *erga omnes*, și acel care a dobêndit-o, poate s'o invoace, *ca fapt*, contra acelora cari n'au luat parte la proces, aceștia putênd numai s'o atace în falș, sau să invoace o posesiune care-i conduce la prescripție. Din cele mai sus expuse resultă că hotărîrea, care stabilește proprietatea, are, în privința celor de al treilea, o *autoritate de fapt*, iar nu acea a lucrului judecat; autoritate pe care o are ori-ce act în genere. Cpr. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 466, p. 244, *ad notam* (ed. 1), § 1128, p. 548, nota (ed. a 2-a). Demolombe, XXX. 375. Ricci, *Delle prove*, 374. Bonnier, 508 bis.—Astfel, dacă hotărîrea, care, asupra unei acțiuni în revendicare, a declarat că reclamantul este proprietarul imobilului revendicat, nu poate fi opusă, ca avênd puterea lucrului judecat, terțiilor ce n'au luat parte la proces, ea li poate fi opusă ca constituind, în folosul aceluia ce a dobêndit-o, o dovadă a dreptului seu de proprietate, dovadă a cărei efect nu poate fi distrus de cât prin proba contrară a unui drept mai bun sau mai probabil. Cpr. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 386 și 387. Cas. fr. Sirey, 66. 1. 205. D. P. 66. 1. 5.

că ele nu fac, în această privință, de cât a aplica textul formal al art. 1201 [1]).

Din împrejurarea, că în art. 1201, nu este, după cum am vědut, vorba de identitatea fisică a părților, ci de calitatea sau identitatea lor juridică, resultă următoarele două consecințe, pe care o să le examinăm mai la vale, și anume: 1⁰ Se poate întâmpla ca să existe lucru judecat în privința unor persoane, cari de și, juridicește vorbind, n'au figurat în instanță, totuși au fost representate de alții; 2⁰ și din contra, o persoană care, fisicește vorbind, a figurat într'o instanță, poate să pue din nou aceeaș chestie in desbaterea judecății, dacă ea intervine, de astă-dată, în o altă calitate, de cât aceea în care figurase în primul proces [2]). Rěmâne însă bine înțeles că de câte ori părțile, cari se judecă în al doilea proces, nu sunt nici fisicește, nici juridicește acelea cari au figurat în prima hotărîre, nu poate să fie vorba de lucru judecat [3]). Consecințele cari resultă din faptul că, în art. 1201, este vorba de identitatea juridică a părților.

Am dis că lucrul judecat poate să existe în privința persoanelor, cari de și n'au figurat personal în instanță, totuși au fost representate de alții.

Representarea, de care este vorba în specie, poate să resulte sau din mandat, fie el legal, judiciar, sau convențional, și după unii, chiar din gestiunea de afaceri; sau, în fine, din principiul moștenirilor.

Moștenire.—Representanții universali și cu titlu particular.

In cât privește, mai întâi, principiul moștenirei, știm că moștenitorii universali și acei cu titlu universal, precum succesorii, donatarii, sau legatarii universali, ori cu titlu universal, represintă pe autorul lor [4]); de unde resultă că Moștenitori universali, sau cu titlu universal.

[1]) Vedi decisiile citate în Pand. fr., *Chose jugée*, 1017, și *suprà*, p. 516, nota 3. Cpr. Trib. Teleorman și Râmnicu-Sarat, *C. judiciar* din 1895, No. 25 și 33. Cas. rom. S-a 1, *Dreptul* din 1881, No. 18; din 1882, No. 80, și *C. judiciar* din 1893, No. 82.

[2]) Hotărîrea pronunțată față de o persoană, care a procedat într'o calitate oare-care, i se poate opune ca lucru judecat contra unei nouě acțiuni ce ea pornește, avênd acelaș obiect și aceeaș causă, cu-toate-că ea invoacă o altă calitate, dacă se constată că ea avea ambele calități în momentul primei judecăți. C. București, *Dreptul* din 1891, No. 17.

[3]) Cpr. Pand. fr., *Chose jugée*, 1034.

[4]) Vedi *suprà*, p. 182 urm. Cpr. și Cas. rom. *Dreptul* din 1887, No. 45. Bulet. S-a 1, 1887, p. 320.

lucrul judecat în favoarea sau contra lui *de cujus*, este oposabil, atât în mod activ cât și pasiv, tuturor representanților sei universali sau cu titlu universal, pentru-că cu toții represintă persoana autorului lor, *personam defuncti sustinent*, și moștenesc atât drepturile cât și obligațiile sale.

Moștenitori beneficiari.

Acest principiu se aplică și moștenitorilor beneficiari, cu această restricție că ei nu sunt, în acest caz, obligați a suferi condamnările pronunțate contra autorului lor, de cât în proporțiune cu emolumentul lor [1]. Vom aplica deci, în specie, principiile de la convențiuni: „*Eadem enim debet esse ratio judiciorum in quibus videmur quasi contrahere, ac conventionum*" [2].

Dacă moștenitorii universali au drepturi, cari le sunt personale, ei vor putea să le exercite, fără ca să li să poată opune hotărîrile pronunțate față cu defunctul [3].

Creditorii chirografari.

Creditorii chirografari ai defunctului sunt necontestat representanții debitorului lor, *causam auctoris habent*, și, în această calitate, lucrul judecat față de dînsul, li este oposabil și lor, chiar dacă creanța lor ar avea o dată certă anterioară hotărîrei (art. 1182). Ei neavênd, în adevĕr, de cât un drept general de gagiŭ asupra bunurilor debitorului lor (art. 1718, 1719), sunt în culpă de a nu fi cerut o siguranță reală, precum: o ipotecă, etc. [4].

---

1) Cpr. Pothier, II, 901 urm. Pand. fr., *Chose jugée*, 1036 urm. Répert. Sirey, *eod.* v°, 482 urm. Mourlon, II, 1626. T. Huc, VIII, 313. Thiry, III, 166. Baudry, II, 1292. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 373. Larombière, V, art. 1351, No. 103. Duranton, XIII, 502. Demante, V, 328 bis XV. Vigié, II, 1653. Griolet, *op. cit.*, p. 167. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 456, p. 244, 245 (ed. 1-a), § 1128, p. 548, text și nota 3 (ed. a 2-a). Lacombe, *op. cit.*, 174, p. 172, 173. Allard, *op. cit.*, p. 288 urm. Laurent, XX, 94 urm. Arntz, III, 412. Demolombe, XXX, 347, și toți autorii. Cas. fr. D. P. 85. 1. 53. Sirey, 86. 1. 360.—In cât privește, însă, drepturile personale ale autorului, netransmisibile moștenitorilor, lucrul judecat față cu autorul nu este oposabil moștenitorilor. Trib. Teleorman, *C. judiciar* din 1895, No. 21.

2) Cpr. Pothier, II, 903. Vedi și t. V a Coment. noastre, p. 102, 103.

3) T. Huc, VIII, 313. Lacombe, *op. cit.*, 175, p. 173, 174.

4) Vedi *suprà*, p. 183, text și nota 1. Cpr. Pand. fr.. *Chose jugée*, 1067. Répert, Sirey, *eod.* v°, 516. Répert. Dalloz, *eod.*, v° 175. Marcadé, V, art. 1351, No. 12, p. 187. Demante, V, 328 bis XVI. Aubry et Rau, *loco cit.*, p. 374. Bonnier,

In basa acestor principiĭ, Curtea din Bucureşti a decis că hotărîrea definitivă, obţinută faţă cu debitorul, care invoaca simulaţia unui act, şi prin care i s'a respins cererea, constitue lucru judecat, în privinţa creditorilor sĕi, în acţiunea ce şi dînşiĭ ar intenta în urmă, pentru dovedirea simulaţiunei aceluiaş act [1]). Am vĕḑut, însă (t. V, p. 265 urm. nota 2), că această soluţie este inadmisibilă, pentru-că creditoriĭ pot exercita acţiunea în simulaţie în numele lor propriu, independent de aceea pe care ei o pot exercita în numele debitorului lor. Acţiunea în simulaţie.

Cu-toate-că creditoriĭ chirografari sunt representaţi de debitorul lor, ei pot, în numele acestui debitor (art. 974), să exercite căile de reformare în contra hotărîrilor, pe cari debitorul neglijă de a le exercita el însuş, adecă: să facă oposiţie, apel, recurs, etc. [2]); putênd chiar să atace, pe calea acţiunei pauliane, hotărîrea pronunţată în urma unei colusiuni frauduloase între autorul lor şi un al treilea (art. 975) [3]). Dreptul creditorilor de a face oposiţie, apel, etc. în numele debitoruluĭ lor.

884. Laurent, XX, 102. T. Huc, VIII, 314, *in fine*. Demolombe, XXX, 357. Thiry, III, 169. Griolet, *op.* şi *loco cit.* Larombière, V, art. 1351, No. 115. Mourlon, II, 1627. Arntz, III, 414. Vigié, II, 1654. Lacombe, *op. cit.*, 181, 182, p. 180, 181. Allard, *op. cit.*, p. 203. Valette, *Mélanges*, I, p. 229. Garsonnet, *op. cit.*, III, § 466, p. 246, nota 7 (ed. 1-a), p. 550 (ed. a 2-a). P. Tuozzi, *op. cit.*, 187. Ricci, *Delle prove*, 370. Gatti, *Dell'Autorità del giudicato civile nel diritto moderno italiano*, 145. Pabon, *Tr. th. et pratique des justices de paix*, I, 68. C. Alger, D. P. 93. 2. 511. Cas. rom. şi C. Focşani, Bulet. S-a 1, 1881, p. 29. *Dreptul* din 1881, No. 28.

Decisiunea dată, faţă de moştenitorul beneficiar, ca representant al moştenirei, se consideră, de asemenea, ca avênd puterea lcrului judecat faţă cu creditoriĭ chirografari ai moştenirei şi legatariĭ, a căror mandatar el este, sub reserva bine înţeles a drepturilor, cari ar putea să aparţie atât moştenitorilor cât şi legatarilor, în numele lor personal. Cpr. T. Huc, V, 232. Baudry et Wahl, *Successions*, II, 1254. Demolombe, XV, 262. Laurent, X, 130 urm. Aubry et Rau, VI, § 618, p. 454. Ducaurroy, Bonnier et Roustain, II, 621. Veḑi şi t. III a Coment. noastre, p. 398.—Hotărîrea dată faţă cu moştenitorul, nu constitue, însă, lucru judecat faţă cu creditoriĭ privilegiaţi, sau ipotecari ai moştenirei. Baudry et Wahl, *op.* şi *loco cit.* Cas. fr. D. P. 52. 1. 131. Sirey, 52. 1. 511.

[1]) Veḑi *Dreptul* din 1886, No. 63.

[2]) Cpr. Pand. fr., v° *cit.*, 1068. Veḑi t. V a Coment. noastre, p. 203 şi 247, nota 4.

[3]) Pand. fr., v° *cit.*, 1069. Répert. Sirey, *eod* v°, 517. Lacombe, *op. cit.*, 183, p. 181, 182. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1883,

Creditorii privilegiaţi şi ipotecari. Controversă.

Dar, dacă creditorii chirografari sunt, în principiu, representaţi de debitorul lor, pentru-că ei, avênd încredere într'ênsul, au ratificat de mai 'nainte toate actele lui, cu excepţie, bine înţeles, în privinţa acelor frauduloase, pe cari ei pot să le atace (art. 975); hotărîrea pronunţată faţă de debitor, în privinţa imobilelor ipotecate sau supuse unui privilegiŭ, nu este oposabilă creditorilor sei ipotecari sau privilegiaţi, cel puţin atunci când ipoteca sau privilegiul a luat naştere înainte de pronunţarea hotărîrei, pentru-că creditorii ipotecari sau privilegiaţi, avênd un drept real asupra imobilului afectat la aceste garanţii, acest drept nu poate fi nimicit de debitorul lor [1]), nici prin convenţie,

---

Creditorii chirografari sunt ei representaţi de debitorul lor în procesele cari au de obiect un privilegiŭ sau o ipotecă asupra bunurilor sale? Controversă.

p. 144. Veḑi şi t. V a Coment. noastre, p. 204, 247, 248, text şi nota 1.—Creditorii chirografari sunt ei representaţi de debitorul lor în procesele, cari au de obiect un privilegiŭ sau o ipotecă asupra bunurilor sale? Chestiunea este controversată. Veḑi diversele sisteme în Répert. Sirey. v° *cit.*, 518 urm. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 375, text şi nota 37. Laurent, XX, 104. Demolombe, XXX, 358 urm. Larombière, V, art. 1351, No. 116. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Chose jugée*, 181 urm. — Curtea de casaţie a decis ca hotărîrea definitivă, care recunoaşte un drept de privilegiŭ, sau de ipotecă pentru creanţa ce constată, nu este oposabilă creditorilor chirografari ai debitorului, cari nu au luat parte la judecarea afacerei, de oare-ce privilegiile şi ipotecile sunt nişte drepturi acordate de lege contra creditorilor, şi numai în raport cu dênşii se poate discuta existenţa lor. Cas. rom. *Dreptul* din 1881, No. 28 şi 55. Bulet. S-a 1, 1876. p. 15. Bulet. S-unite, 1881, p. 29. — Veḑi însă C. Focşani şi Bucureşti, *Dreptul* din 1881, No. 55 (decisiuni casate).

[1]) Pothier, II, 904. Thiry, III, 168. Marcadé, V, art. 1351, No. XII, p. 187 urm. Arntz, III, 413. Duranton, XIII, 507. Demante, V, 328 bis XIX. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 375, 376. Bonnier, 880. Griolet, *op. cit.*, p. 160 urm. Mourlon, II, 1626. Allard, *op. cit.*, p. 293 urm. Lacombe, *op. cit.*, 222 urm., p. 219 urm. Tuozzi, *op. cit.*, 188 urm. Martou, *Privil. et ypoth.*, III, 967. P. Pont, *Idem*, II, 647. Demolombe, XXX, 363. Delsol, *op. cit.*, II, p. 605 (ed. a 2-a). Valette, *Mélanges*, I, p. 225 urm. Laurent, XX, 105. Pand. fr., *Chose jugée*, 1075. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *eod.* v°, 177 urm. Répert, Sirey, *eod.* v°, 530 urm. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 466, p. 246, nota 7. (ed. 1), p. 550 (ed. a 2-a). T. Huc, VIII, 314. Cpr. Cas. rom. şi C. Bucureşti, Bulet. S-a 1, 1884, p. 690, şi *Dreptul* din 1882, No. 61. — *Contră*. Merlin, *Quest.*, *Tierce opposition*, § 1. Larombière, V, art. 1351, No. 117. Proudhon, *Usufruit*, III, 1300 şi 1310. Bugnet

nici prin judecată. Această soluţie, admisă în dreptul roman [1]), este admisibilă şi astă-ḑi.

Cât pentru representanţii cu titlu particular, precum este cumpărătorul unui lucru determinat, cesionarul unei creanţe [2]), donatarul cu titlu particular (*singularum rerum*), etc. [3]), ei fiind într'o situaţie identică cu acea a creditorilor ipotecari, hotărîrea, dată faţă cu autorul lor, nu li este oposabilă, de cât atunci *când este anterioară* dobêndirei drepturilor lor, sau îndeplinirei formalităţei transcrierei, dacă este vorba de un imobil, ori de un drept real imobiliar [4]). Asupra acestui punct nu există nici-o îndoeală. **Representanţii cu titlu particular.**

asupra lui Pothier, II, 904, nota 1. Ricci, *Delle prove*, 370. Berriat St. Prix, *Pr. civ.*, p. 444, nota 11 (ed. a 5-a). Veḑi şi decisiile citate în Répert. Sirey, *Chose jugée*, 532, şi în Pand. fr., *eod.* v°, 1074. Cpr. Cas. rom. şi C. Bucureşti, Bulet. S-a 1, 1882, p. 1155, şi *Dreptul* din 1884, No. 67. Partisanii acestui din urmă sistem recunosc, însă, că creditorii ipotecari nu sunt representaţi de debitorul lor, când ei invoacă un drept care li este propriu, sau atacă o hotărîre dată în frauda drepturilor lor. Cpr. Larombière, V, Art. 1351, No. 116 urm. Répert. Sirey, v° *cit.*, 541 urm. Pand. fr. *eod* v°, No. 1076 urm.

1) L. 11, § 10 şi L. 29, § 1, Dig., *De exceptione rei judicatæ*, 44, 2;—L. 3, Pr. şi § 1, Dig., *De pignoribus et hypothecis*, 20, 1.—L. 5. Cod., *De pignoribus et hypothecis*, 8, 14. Veḑi asupra dreptului roman, Lacombe, *op. cit.*, 225, p. 224, 225.

2) Hotărîrea pronunţată între cedente şi cesionar, prin care se declară valabil actul de cesiune, nu poate fi opusă ca constituind lucrul judecat contra nulităţilor râdicate de debitor, dacă acesta n'a participat la ea. Cas. rom. Bulet. S-a 1 1872, p. 128.

3) Veḑi *suprà*, p. 183, şi t. V, p. 195.—In caz de donaţiune cu termen, dreptul de administraţie rĕmânênd dăruitorului până la împlinirea termenului, judecăţile urmate până atunci cu dînsul, în privinţa despăgubirilor resultând din arderea imobilului dăruit, sunt oposabile donatarului. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1887, p. 322. **Donaţie cu termen.**

4) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1877, consid. de la p. 223. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1891, No. 23. Astfel, sentinţa, prin care se ordonă împărţeala averei unui defunct între moştenitorii sĕi, nu poate fi opusă ca lucru judecat cumpărătorului unui imobil, ce face parte din averea succesorală, când dînsul a cumparat acest imobil înainte de pronunţarea acestei sentinţe, judecată la care dînsul n'a fost citat personal şi unde el, ca simplu succesor cu titlu particular, n'a putut fi representat prin autorul sĕu, vîndĕtorul susḑisului imobil. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1898, p. 1045.

Deci, dacă representantul cu titlu particular, de exemplu, cumpărătorul, a dobêndit dreptul seu *înaintea cererei în judecată*, introdusă de vîndĕtor, sau în contra lui, hotărîrea ce s'ar fi pronunţat mai în urmă nu-i este oposabilă sub nici-un cuvênt, după cum nu i-ar fi oposabilă nici înstrăinarea, sau constituirea vre-unui drept real, ce vîndĕtorul ar fi consimţit, în privinţa lucrului vîndut, în urma unei prime instrăinări valide. Astfel, dacă 'mi-ai vîndut imobilul d-tale A, şi eu am transcris actul de cumpărătură, poţi în urmă să vindi acelaş imobil unei alte persoane, sau să perdi proprietatea lui prin o hotărîre definitivă: aceste acte nu-mi vor fi oposabile, ci vor fi pentru mine *res inter alios acta*, pentru-că, în urma înstrăinărei lucrului, nu mai aveai calitatea de a mĕ representa în privinţa acestui lucru [1].

Casul când representantul cu titlu particular ar fi devenit proprietar în urma introducerei acţiunei, însă înaintea pronunţărei hotărîrei. Controversă.

Ce trebue să decidem în caz când representantul cu titlu particular ar fi devenit proprietar, în urma introducerei acţiunei în contra autorului, însă înaintea pronunţărei hotărîrei? După un sistem, hotărîrea ar fi, în asemenea caz, oposabilă representantului cu titlu particular. Astfel, dacă presupunem că revendicând de la mine cutare imobil determinat, ai dobêndit o hotărîre câştigătoare şi că, în urma introducerei acţiunei, însă înainte de a se da hotărîrea, eu am vîndut acest imobil lui A..., d-ta vei putea opune hotărîrea ce ai dobêndit, cumpărătorului A..., pentru-că, în această hotărîre, el a fost representat de mine. In adevĕr, el trebuind să primească lucrul în starea în care se găsia când l-a cumparat, în acest moment exista acţiunea în revendicare, şi hotărîrea, de şi a fost pronunţată mai în urmă, are efect retroactiv până în ḑiua introducerei reclamaţiunei [2]. Or, eu n'am putut să-i transmit

---

1) Veḑi t. V a Coment. noastre, p. 105 şi 195. Cpr. T. Huc, VIII, 314. Lacombe, *op. cit.*, 176, p. 176. Duranton, XIII, 507. Pand. fr., v° *cit.*, 1047 urm. Laurent, XX, 97 urm. Bonnier, 879. Demolombe, XXX, 351. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 373. Larombière, V, art. 1351, No. 105. Ricci, *op. cit.*, 369. Tuozzi, *op. cit.*, 182. Gatti, *op. cit.*, 142. Thiry, III, 167. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1894, p. 119. Bulet. S-a 1, 1893, p. 29. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1886, No. 75. Cpr. L. 11, § 10; L. 29, § 1, Dig., *De exceptione rei judicatæ*, 44. 2.

Efectul declarativ al hotărîrilor.

2) Veḑi în privinţa efectului declarativ al hotărîrilor judecătoreşti (principiu incontestabil), t. VI, p. 663, text şi nota 6. Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1882, No. 81, şi Bulet. S-a 1.

mai multe drepturi de cât aveam, adecă acelea ce mi le-a recunoscut hotărîrea. Deci, hotărîrea, ce ai dobêndit în contra mea, este oposabilă cumpărătorului [1]).

Aceeaş soluţie ar fi admisibilă dacă vînḑarea ar fi avut loc înainte de începerea instanţei, însă cumpărătorul n'ar fi transcris titlul seu de cât în urmă [2]).

Părerea contrară îşi are, însă, şi ea partisanii ei, şi se întemeiază atât pe autoritatea lui Papinian (L. 29, § 1, Dig., *De except. rei judicatæ*, 44. 2), cât şi pe următorul principiu: dreptul real transmis cu titlu particular, fiind dobêndit înaintea pronunţărei hotărîrei, este independent de faptul persoanei care l-a constituit, şi acel care a dobêndit asemenea drept nu este representat de autorul sêu, şi nici este representantul acestuia în privinţa hotărîrei posterioare, ci vine cu propriul seu titlu [3]). In acest din urmă

1882, p. 1155. Bulet. S-a 1. 1892, p. 599. C. Iaşi şi Bucureşti, *Dreptul* din 1881, No. 16 şi 54. *C. judiciar* din 1895, No. 21. C. Craiova, *Dreptul* din 1893, No. 24. Griolet, *op. cit.*, p. 175. Garsonnet, *op. cit.*, II, p. 262 urm, şi III, p. 216 urm. (ed. 1-a), § 1161, p. 610 (ed. a 2-a).—Glasson, *Pr. de procéd. civ.* (Pichon, 1902), I, p. 126 urm. Vom vedea, însă, mai la vale că, în materie de stat civil, unele hotărîri nu declară drepturi existente, ci înfiinţează o stare nouė, dând părţilor o altă soluţie juridică. Aceste hotărîri, cari se numesc *constitutive* de drepturi, prin oposiţie la acele *declarative*, sunt oposabile tuturor, chiar şi acelor cari n'au fost parte în proces. Veḑi *infrà*, p. 563, 565 urm.

1) Cpr. Thiry, III, 167. T. Huc, VIII, 314. Marcadé, V, art. 1351, No. XI, p. 186. Duranton, XIII, 506. Arntz, III, 413. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 373. Demante, V, 328 bis XVII şi XIX. Carré-Chauveau, *Lois de la procéd.*, IV, *Quest.* 1710 ter, p. 273 urm. Valette, *Mélanges*, I, p. 227. Griolet, *op. cit.*, p. 167. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1882, p. 1155, şi *Dreptul* din 1883, No. 14. C. Iaşi şi Bucureşti, *Dreptul* din 1881, No. 16; din 1883, No. 4, şi din 1890, No. 65. Cpr. L. 11, § 9 şi 10, Dig., *De exceptione rei judicatæ*, 44. 2.

2) Cpr. C. Craiova, *Dreptul* din 1892, No. 21. (Veḑi însă, în sens contrar, părerea d-lui judecător Alex. Capitolin). Pand. fr., v° *cit.* 1057 urm. Cpr. Laurent, XX, 98. Gatti, *op. cit.*, 144.

3) Veḑi în acest sens, Garsonnet, *loco cit.* Demolombe, XXX, 352. Larombière, V, art. 1351, No. 106. Bonnier, 881. Tissier, *Th. et pratique de la tierce opposition*, 101. Répert. Sirey, v° *cit.*, 488. Tuozzi, *op. cit.*, 182, p. 299. Gatti, *op. cit.*, 143. Allard, *op. cit.*, p. 289 urm. Lacombe, *op. cit.*, 216 urm.,

sistem, care ni se pare cel mai juridic, nu se face nici-o deosebire între casul când succesorul cu titlu particular a dobêndit dreptul seu înaintea întroducerei acţiunei, şi acel în care el l'ar fi dobêndit *pendente lite*, adecă în urma întroducerei acţiunei, însă înaintea pronunţărei hotărîrei. In ambele casuri, hotărîrea pronunţată în contra autorului este *res inter alios judicata* faţă de succesorul seu cu titlu particular, îndată ce hotărîrea este posterioară dobêndirei dreptului personal din partea succesorului, sau îndeplinirei formalităţei transcrierei, dacă este vorba de un imobil, sau de un drept real imobiliar; şi aceasta, fie că terţiul revendicant a avut, sau n'a avut cunoştinţă de înstrăinarea efectuată. „Considerând, dice Curtea noastră supremă, că cumpărătorul fiind un succesor cu titlu particular, acesta nu poate fi representat de autor, în cât priveşte hotărîrea definitivă ce se pronunţă în contra lui, după transmiterea dreptului real, fiind-că, după transmitere, succesorul avênd drept asupra lucrului şi interes în privinţa conservărei lui, acest drept şi interes nu pot fi atinse sau compromise prin hotărîrea definitivă pronunţaţă în urma transmiterei; că astfel, hotărîrea dată contra autorului, în urma transmiterei, este pentru succesor, *res inter alios judicata*; *Considerând că soluţia rĕmâne aceeaş când procesul început contra autorului era pendent la epoca transmiterei, aşa că nu se poate recunoaşte autoritatea lucrului judecat, de cât hotărîrilor definitive pronunţate înaintea transmiterei dreptului către autor, astfel că nici într'un fel succesorul cu titlu particular nu poate fi considerat ca representat de autor pentru ceea ce s'a judecat contra acestui din urmă, posterior transmiterei*, etc. [1]).

---

p, 213 urm. Tot în acest sens se pronunţă şi jurisprudenţa. Cpr. Cas. rom. Secţii unite, *Dreptul* din 1883, No. 63 şi Bulet. 1883, p. 610. Cas. rom. S-a 1, Bulet. 1885, p. 32; *Dreptul* din 1893, No. 16. *C. judiciar* din 1893, No. 43, şi Bulet. S-a 1, 1893, p. 29. *Dreptul* din 1897, No. 6 şi Bulet. S-a 1, 1896, p. 670. C. Bucureşti şi Craiova, *Dreptul* din 1890, No. 11, şi din 1892, No. 21. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1890, No. 11. Cas. fr. Sirey, 38. 1. 757. C. Bordeaux, Sirey, 41. 2. 7. Vedi şi alte decisii citate în Pand. fr. v° *cit.*, 1052, şi în Répert. Sirey, v° *cit.*, 488.

[1]) *Dreptul* din 1893, No. 16 şi Bulet. S-a 1, 1893, p. 29. *C. judiciar* din 1893, No. 43. In acelaş sens, Cas. rom. Secţii-

Dar dacă lucrul judecat în favoarea, sau în contra autorului, este oposabil representantului seu cu titlu particular, atunci când dreptul acestui din urmă a luat naştere în urma pronunţărei hotărîrei, lucrul judecat în contra acestui representant nu este în principiu oposabil autorului sĕu [1]). Lucrul judecat în contra representantului cu titlu particular nu este oposabil autorului sĕu.

In acest sens, Ulpian dicea foarte bine după Julian: „*Julianus scribit exceptionem rei judicatæ a persona auctoris ad emptorem transire solere; retrò autem ab emptore ad auctorem reverti non debere*“ [2]).

Prin aplicarea acestui principiu, s'a decis, cu drept cuvênt, că lucrul judecat în contra locatarului, care este un representant cu titlu particular a locatorului [3]), nu este oposabil acestui din urmă [4]), după cum, în materie de cesiune de creanţă, nu se poate opune cedentului hotărîrea pronunţată contra cesionarului şi a debitorului cedat [5]). Locatar şi locator, cedente şi cesionar.

Mandanţi şi mandatari.

Hotărîrea dată în favoarea, sau contra unui mandatar, ori-care ar fi natura mandatului, fie el legal, judiciar, sau convenţional, este oposabilă mandantelui, dacă, bine înţeles, mandatarul n'a depăşit limitele mandatului sĕu.

Astfel, hotărîrile pronunţate în favoarea, sau contra administratorilor Statului, comunelor, judeţelor, sau unui stabiliment public, au puterea lucrului judecat în privinţa Statului, comunelor [6]), judeţelor, sau stabilimentului public. Stat, comună, judeţ, stabilimente publice, etc.

---

unite, *Dreptul* din 1883, No. 63 şi Bulet. 1883, p. 610. *Dreptul* din 1897, No. 6, şi Bulet. S-a 1, 1896, p. 670. Vedi şi alte decisiĭ române şi străine citate în nota precedentă.

1) Pothier, II, 905. Pand. fr., v° *cit.*, 1089 urm. Répert. Sirey, v° *cit.*, 559. Demolombe, XXX, 359. Bonnier, 882. Larombière, V, art. 1351, No. 124. Laurent, XX, 107. Aubry et Rau, *loco cit.*, p. 377. Garsonnet, *op. cit.*, III, § 1128, p. 551, nota 8, *in fine* (ed. a 2-a). T. Huc, VIII, 314. Cas. fr. D. P. 90. 1. 276. Sirey, 90. 1. 260. *Pand. Périod.*, 89. 1. 428.

2) L. 9, § 2, Dig., *De except. rei judicatæ*, 44, 2.

3) Vedi *suprà*, p. 183, şi t. V, p. 195.

4) Cas. fr. D. P. 45. 1. 149. *Pand. Périod.* 89. 1. 461.

5) Cas. fr. Sirey, 36. 1. 960. S., 41. 1. 609. Pand. fr., v° *cit.*, 1093.

6) O hotărîre, pronunţată faţă de primarul unei comuni, este oposabilă comunei, chiar dacă ea n'ar fi fost autorisată a sta în judecată. Cas. fr. Répert. Dalloz, *Chose jugée*, 2032, nota 3. Pand. fr., *eod.* v°, 1097.—Lucrul judecat faţă de re- Comună.

Societățile care sunt persoane morale.

In privința societăților comerciale, care sunt declarate de lege persoane morale (art. 78, § ultim C. com.[1]), hotărîrile date față de administratorul sau gerantul lor au, pentru afacerile sociale, autoritatea lucrului judecat în privința asociaților [2]).

Societățile care nu sunt persoane morale.

Societățile sau asociațiunile (art. 253 C. com.), care nu sunt persoane juridice, rĕmân sub dreptul comun, ceea ce însemnează că numai membrii cari au figurat în instanță sunt legați prin hotărîrea dată [3]).

Proprietar și locatar.

Intr'o tulburare de drept, proprietarul nu poate fi valabil representat înaintea justiției de către locatar, sau arendaș și, deci, hotărîrea pronunțată contra acestui din urmă nu este oposabilă proprietarului [4]).

---

presentantul legal al comunei poate fi opus ori-cărui locuitor a acelei comuni, care ar voi să aducă din nou aceeaș chestiune în desbateri, afară de casul în care ar fi vorba de niște drepturi particulare, pe care comuna nu le poate representa. T. Huc, VIII, 315, *in fine*. Cas. fr. D. P. 74. 1. 22.—Trebue să observăm, cu această ocasiune, ca comuna nu representă pe locuitorii sĕi în privința drepturilor lor proprii și particulare. Pand. fr. v° *cit.*, 1103, și decisiile citate acolo. Allard, *op. cit.*, p. 303, 304.

Art. 379 C. Calimach.

1) Și Codul Calimach face să figureze între persoanele *moralicești* tovărășiile negutitorești (art. 379, conrespundĕtor cu art. 286 din Codul austriac).

2) Cpr. Pand. fr., v° *cit.*, 1148 urm. Laurent, XX, 112. Lacombe, *op. cit.*, 154, p. 59. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 378.—Une-ori lichidatorii societăței representă pe acționari. Cas. fr. D. P. 93. 1. 352.

3) Laurent, *loco cit.* Gatti, *Della autorità del giudicato civile nel diritto moderno italiano*, 136 (1902). G. Giorgi, *Delle persone giur.*, I, 64.—In cât privește societățile comerciale neregulat constituite, vedi Gatti, *op. cit.*, 137.

Persoane morale străine. Necesitatea unei legi spre a putea funcționa în România. Controversă.

Nu este locul de a examina aici chestiunea foarte desbătută dacă persoanele morale străine, pentru a exercita drepturi în România, au nevoe de a fi recunoscute prin o lege, sau numai printr'un act al puterei executive (decret). Această chestie controversată a fost discutată de noi aiurea în toate amĕnuntele sale. Vedi *Curierul judiciar* din 1902, No. 2 și 6. Cpr. în sens contrar opiniunei susținută de noi, C. N. Buzdugan: *Condițiunea juridică a persoanelor morale străine în România* (București, 1902), Studiu extras din Revista de drept și sociologie. C. N. Toneanu, *C. judiciar* din 1902, No. 16. In cât privește discuțiunea, ce această chestiune a râdicat în Italia, vedi Gatti, *op. cit.*, 138.

4) Cpr. Trib. Iași, *Dreptul* din 1893, No. 22, consid. de la p. 175, coloana 1.

Dar, dacă în o acţiune posesorie, ce s'ar intenta contra locatarului sau arendaşului, relativ la imobilul închiriat sau arendat, dînsul nu poate să represinte pe proprietar, şi astfel hotărîrile ce s'ar pronunţa contra sa, în această privinţă, nu sunt oposabile proprietarului, această regulă încetează când locatarul sau arendaşul, cu ocasiunea cercetărei unei asemenea acţiuni, a pus pe proprietar în causă, conform art. 1428 C. civ.; căci, în acest caz, o dată ce proprietarul figurează în causă şi desbaterea acţiunei posesorie are loc faţă şi cu dînsul, hotărîrea care ar condamna pe locatar sau arendaş la delăsarea în totul, sau în parte, a imobilului închiriat sau arendat, însuşeşte şi în privinţa proprietarului toate elementele lucrului judecat, şi ca atare, efectul ce această hotărîre trebue să producă, se resfrânge neaparat şi asupra persoanei lui [1]). Art. 1428.

Minorii şi interdişii, fiind representaţi în justiţie de către epitropul lor (art. 390 şi 454), lucrul judecat faţă de acest din urmă le este în principiu oposabil, dacă tutorul a fost regulat rênduit [2]), şi citat în regulă [3]), chiar când ei ar avea interese contrare. *Factum tutoris, factum pupilli* [4]). Tutori.

Hotărîrea pronunţată contra unui tutor isbit de o incapacitate legală, precum este femeea, afară de mamă, şi alţi ascendenţi (art. 383), nu este însă oposabilă minorului, ca constituind lucru judecat, dacă este constatat că terţinl, care a câştigat procesul, avea cunoştinţă despre acea incapacitate [5]). Hot. pronunţată contra unui tutor isbit de o incapacitate legală.

---

[1]) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1891, p. 1116.

[2]) Cas. fr. D. P. 87. 1. 412. Sirey, 87. 1. 97. *Pand. Périod.* 87. 1. 193. Cpr. şi C. Iaşi, *Dreptul* din 1882, No. 7.—Un tutor ar putea, însă, după ce a perdut procesul în numele minorului, să-l reînceapă în numele seu personal, şi *vice-versa*, pentru-că, în al doilea proces el intervine în *altă calitate*. Planiol, II, p. 51, nota 1. (ed. 1), şi I, p. 150, nota 1 (ed. a 2-a). Lacombe, *op. cit.* 163, p. 165. Mourlon, II, 1625. Thiry, III, 166, şi toţi autorii. Cpr. şi Cas. fr. D. P. 50. 1. 57. Sirey, 50. 1. 49.—Tot astfel, barbatul, care ar fi perdut un proces în calitate de representant al femeei sale (art. 1242), ar putea să-l reînceapă în numele seu propriu, şi *vice-versa*. Toullier D., V, partea II, 213.

[3]) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1890, p. 420.

[4]) Cpr. L. 11, § 7, Dig., *De exceptione rei judicatæ*, 44, 2.

[5]) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1882, p. 557.

Curator, consiliu judiciar. Hotărîrea dată numai faţă cu curatorul unui minor emancipat nu este, însă, oposabilă acestui din urmă, pentrucă curatorul nu represintă pe minor, ci 'l asistă numai in privinţa unor acte (art. 428) [1]. Aceeaş soluţie este admisibilă şi în privinţa consiliului judiciar (art. 458 urm.).

Barbat. Hotărîrea dată faţă de barbat, exercitând în limitele legei acţiunile femeei sale, în calitate de administrator al bunurilor dotale (art. 1242), sunt oposabile femeei, sau moştenitorilor ei, cu-toate-că ea n'a fost pusă în causă [2], soluţie care era admisă şi sub Codul Caragea [3].

Sindic. In materie de faliment, atât falitul cât şi creditorii fiind representaţi de sindic (art. 717, 713 vechiŭ C. com.) [4], în principiu, hotărîrea pronunţată faţă de sindic, în limitele puterei sale, din ḑiua declarărei falimentului până la închiderea lui, este oposabilă atât falitului cât şi creditorilor sei, întru cât aceşti din urmă nu ar avea interese contrare masei creditorilor [5].

---

1) Cpr. Allard, *op. cit.*, p. 303.

2) Pand. fr., v° *cit.*, 1114 urm. Laurent, XX, 110. Duranton, XIII, 503. Guillouard, *Contrat de mariage*, IV, 1781, 1783. Troplong, *Idem*, IV, 3106. Aubry et Rau, V, § 535, p. 547. Baudry, Le Courtois et Surville, *Contrat de mariage*. III, 1623. Marcadé, VI, art. 1549, No. II. T. Huc, VIII. 315. Odier, *Contrat de mariage*, III, 1180. Gatti, *op. cit.*. 120. Rodière et Pont, *Contrat de mariage*, III, 1760. Jouitou. *Du régime dotal*, I, 40, p. 58. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1878. p. 399; Bulet. 1886, p. 122; Bulet. 1888, p. 147: Bulet. 1893, p. 585: *Dreptul* din 1893, No. 58.—Hotărîrea dată faţa cu barbatul, în calitate de mandatar legal al femeei, ar fi oposabilă acestei din urmă, chiar dacă ar fi existat colusiune şi fraudă între barbat şi pretinsul lui adversar, rémânênd, în asemenea caz, recurs femeei contra barbatului seu. Cpr. Guillouard, *op. cit.*, II, 818 şi IV, 1783. —*Contrà* : Rodière et Pont, *op.* şi *loco suprà cit.* Duranton, XV, 399.

3) Veḑi deciziile Cas. rom. citate în nota precedentă.—*Contrà* : Cas. rom. Bulet. S-a civ. 1869, p. 20. Bulet. S-a 1. 1870. p. 358.

4) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1892, p. 226 şi 668. C. N. Toneanu, *Falimentele*, I, No. 106. Veḑi şi *suprà*, p. 181. nota 3.—Veḑi, însă, Cas. rom. *C. judiciar* din 1893, No. 59, şi Bulet. S-a II, 1893, p. 507. Această din urmă decisie pune în principiu ca creditorii falitului pot să se constitueasca parte civilă în numele lor personal, fără ajutorul sindicului, în acţiunea publică pentru bancrută frauduloasă, îndreptata contra complicilor falitului.

5) Cpr. T. Huc, VIII, 315. Pand. fr., v° *cit.*, 1128 urm. La-

Starea falimentului încetând, însă, prin omologarea concordatului, din acel moment încetează și mandatul sindicului [1]. Concordat.

In materie de absență, hotărîrile date în favoarea sau, în contra acelor trimeși în posesiunea provisorie a bunurilor unui absent, în limitele puterei lor, au autoritatea lucrului judecat în privința absentului [2]. Absență.

Aceeaș soluție este admisibilă în privința hotărîrilor date față de curatorul unei moșteniri vacante. Aceste hotărîri vor fi oposabile moștenitorilor, cari s'ar ivi mai în urmă, și chiar creditorilor moștenirei [3]. Moștenire vacantă.

Cât pentru executorii testamentari, ei nerepresentând nici pe moștenitori, nici pe legatari, hotărîrea dată față cu dînșii n'ar fi oposabilă nici moștenitorilor, nici legatarilor [4]. Executor testamentar.

Hotărîrea dată față de un legatar, fie el chiar universal, nu este de asemenea oposabilă celor-l-alți legatari, nici Legatar.

combe, *op. cit.*, 155, p. 160. Gatti, *op. cit.*, 121. Cas. fr. Sirey, 92. 1. 397. Vedi și Sirey, 91. 1. 241. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1887, consid. de la p. 562.—Hotărîrea dată într'un proces, început de debitor, înaintea falimentului seu și continuat de sindic, constitue lucru judecat în privința falitului. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1871, p. 368. — Hotărîrile pronunțate în contra falitului până în momentul declărărei falimentului sunt, de asemenea, oposabile creditorilor sei chirografari, representați în urmă prin sindic. C. Galați, *C. judiciar* din 1894, No. 19.

[1]) Cas rom. S-a 1, 5 mai 1892 (decisie nepublicată).—Starea de faliment nu încetează, însă, de cât după ce sentința de omologare a concordatului a rămas definitivă. C. București, *C. judiciar* din 1901, No. 35.

[2]) Répert. Sirey, *Chose jugée*, 571. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 378. Baudry, I, 359. T. Huc, I, 434. Demolombe, XXX, 366. Larombière, V, art. 1351, No. 97. Proudhon, *Usufruit*, III, 1315. Lacombe, *op. cit.*, 156, p. 160. Cpr. și Allard, *op. cit.*, p. 303. Gatti, *op. cit.*, 125.

[3]) Cpr. Demolombe, Larombière, Aubry et Rau, *loco suprà cit.* Lacombe, *op. cit.*, 157, p. 161. Pand. fr., v° *cit.*, 1144. Cpr. și Gatti, *op. cit.*, 122. Vedi și t. III a Coment. noastre, p. 425, nota 1.

[4]) Cpr. T. Huc, VI, 363. Laurent, XIV, 362. Bayle-Mouillard asupra lui Grenier, *Donations et testaments*, III, No. 331, p. 15 nota c (ed. din 1847). Pand. fr., *Chose jugée*, 1147, și *Don. et testaments*, 9975. Vedi și t. IV a Coment. noastre, p. 620 urm.

moştenitorului de sânge, după cum nici hotărîrea dată faţă cu moştenitorul, nu este oposabilă legatarilor [1]).

Moştenitor. Hotărîrea dată faţă cu un moştenitor, nu este oposabilă celorlalţi moştenitori, lipsind în specie atât identitatea de părţi, cât şi chiar acea de obiect, fiind-că fie-care moştenitor nu se judecă de cât pentru partea sa [2]).

Moştenitor aparent. Controversă. Ce trebue să decidem în privinţa moştenitorului aparent? Este el representantul legal al adevaratului moştenitor, aşa că hotărîrile date faţă de dînsul să fie oposabile acestui din urmă? Chestiunea este controversată, după cum am vĕḑut în t. VI, p. 473, 474 text şi nota 1, unde am mai atins odată această chestiune. Majoritatea autorilor şi jurisprudenţa rĕspund afirmativ, afară de casul, bine înţeles, în care ar fi existat fraudă sau colusiune, pentru-că procesele sunt nişte acte de administraţie şi de gestiune, de vreme ce conservarea bunurilor atârnă adesea-ori de curmarea lor într'un sens, sau altul [3]). Procesele, fi-

---

[1]) Cpr. Toullier D. V, partea II, 212. Répert. Dalloz. *Supplém.*, *Chose jugée*, 161. P. Tuozzi, *op. cit.*, 178. Laurent, XX, 116. Demolombe, XXX, 349.

Deoseb. între dreptul roman şi dreptul actual. La Romani, dreptul legatarilor, atârnând de acel al moştenitorului instituit, hotărîrea pronunţată contra acestui din urmă, care ar fi declarat testamentul nul, era din contra oposabilă legatarilor, pe când hotărîrea pronunţată faţă de un legatar, nu era oposabilă celorlalţi legatari (L. 1, Dig., *De except. rei judicatæ*, 44. 2), pentru-că dreptul legatarilor nu atârna de dreptul colegatarului, contra căruia hotărîrea fusese pronunţată, pe când el atârna de dreptul moştenitorului instituit. Cpr. Pothier, II, 909. Lacombe, *op. cit.*, 192, p. 187.

[2]) Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Chose jugée*, 160. C. Bucureşti, *Dreptul* din 1893, No. 58, consid. de la p. 467, coloana 2, ultimul considerent.—Hotărîrile date în procesele cu cete de moşneni, în cari nici citaţiile, nici hotărîrile n'au fost legal comunicate, nu sunt oposabile cetei, ci numai moşnenilor cari au figurat în proces, fie personal, fi prin procurator. C. Bucureşti, *Dreptul* din 1886, No. 26. (Cete de moşneni.)

[3]) Veḑi Demolombe, II, 238. Arntz, II, 1671. Larombière, V, art. 1351, No. 97. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 378. Allard, *op. cit.*, p. 296. Bonnier, 883, p. 722. Proudhon, *Usufruit*, III, 1319 (ed. din 1836). Demante, I, 176 bis IV. Vigié, II, 471, p. 242. Lacombe, *op. cit.*, 194, p. 189, 190. Pigeau, *Pr. civ.*, I, p. 686. Solon, *Théorie de la nullité des conventions et des actes en tout genre en matière civile*, II, 179, p. 161, 162 (ed. din 1835). — *Contrà*: Marcadé,

ind adesea-ori nişte acte necesare, fără de care averea de moştenire ar fi compromisă, se poate foarte bine, deci, ca hotărîrile pronunţate faţă de moştenitorul aparent, să fie o-

---

V, art. 1351, No. XIV, p. 196 urm. Bonnier, 883. Griolet, *op. cit.*, p. 159. Laurent, IX, 559. Vedi şi T. Huc, V, 273, care restrênge dreptul moştenitorului aparent la acţiunile personale, relative la un drept de creanţă activ, sau pasiv.

Cât pentru validitatea sau nevaliditatea înstrăinărilor imobiliare consimţite de moştenitorul aparent, chestiunea este şi mai discutată. Curtea noastră supremă a decis de curênd (v. *Dreptul* din 1902, No. 32) că instrăinările consimţite de moştenitorul aparent sunt valide, dacă dobênditorul a fost de bună credinţă. Curtea, pentru a ajunge la acest resultat, care sacrifică interesele adevaratului proprietar, spre a ocroti numai pe acele ale terţiului de bună credinţă, se întemeiează pe art. 117 C. civ., care este o excepţie statornicită de legiuitor numai în materie de absenţă (cpr. T. Huc, V, 270; Laurent, IX, 564), şi pe consideraţiĭ de echitate. Tot în acest sens se pronunţă atât jurisprudenţa franceză (cpr. Cas. fr. *Pand. Périod.* 1901. 1. 209. D. P. 1900. 1. 33. Sirey, 97. 1. 313. D. P. 99. 1. 137), cât şi o mare parte din doctrină. (Vedi t. VI a acestor Comentariĭ, p. 477, nota 4 şi autorităţile citate în *Nouv. C. civ. annoté* de Dalloz, t. II (1901), p. 87, No. 54. Rĕmânem, cu-toatĕ-acestea, nestrămutat în convingerea noastră că înstrăinările consimţite de moştenitorul aparent sunt absolut nule, chiar când atât el cât şi cumpărătorul ar fi fost de bună credinţă, pentru-că el ne fiind proprietar, n'a putut să transmită nişte drepturi, pe care nu le avea. Este, deci, loc de a se aplica în specie regulele cunoscute: *Nemo plus juris ad alium transferre potest quam ipse habet* (art. 1803 C. civ.), şi *Resoluto jure dantis, solvitur jus accipientis* (art. 769, 830, 1380, 1770). Vedi în acest din urmă sens autorităţile citate în t. VI a Comentariilor noastre, p. 475, nota 3, la care trebue să adăogăm nota lui L. Sarrut, în D. P. 1900. 1. p. 33 urm. şi nota anonimă din Sirey, 97. 1. 313. Vedi şi adnotaţia noastră din *Curierul judiciar*, No. 60 (1902). Cpr. asupra acestei controverse, *celebră* după expresia autorilor, Pand. fr., *Successions*, I, 2123 urm.: Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Successions*, 470 urm. Répert. Sirey, *Héritier apparent*, 43 urm; Baudry et Wahl, *Successions*, I, 936 urm.: Planiol, III, 2054 urm. (ed. 1); Vigié, II, 473; Acollas, II, p. 182 urm., etc. **Nevaliditatea înstrăinărilor imobiliare constituite de moştenitorul aparent. Controversă.**

Art. 933 din Codul italian curmă această gravă chestiune în sensul validităţei actelor consimţite de bună credinţă de moştenitorul aparent. Vedi t. VI, p. 477, nota 5, unde acest text este tradus, şi cpr. asupra lui, P. Tuozzi, *op. cit.*, 178; Gatti, *op. cit.*, 123. **Art. 933 C. italian.**

posabile adevaratului moştenitor, fără a se admite, că consecinţa, nulitatea înstrăinărilor făcute de cel dintăi, căci aceste înstrăinări sunt niște acte voluntare, iar nu necesare[1].

Mandat convenţional.

Lucrul judecat faţă de mandatarul convenţional este fără nici-o indoială oposabil mandantelui dacă, bine înţeles, mandatarul a lucrat în limitele puterilor sale. *Qui mandat ipse fecisse videtur*[2].

Hotărîrile pronunţate în contra, sau în favoarea mandantelui nu pot, însă, în principiŭ, fi opuse ca lucru judecat mandatarului[3], afară de casul când ele ar fi fost date cu ocasiunea actelor emanate de la mandatar. In adevĕr, dacă mandatarul represintă pe mandante de câte ori cel dintăĭ execută mandatul, şi mandantele represintă pe mandatar de câte ori el a ratificat actele mandatarului; mandantele, ca atare, putênd să invoace mijloacele de aparare ale mandatarului, este just ca ele să folosească şi acestui din urmă, ca şi cum el însuş le ar fi întrebuinţat[4].

Gestiune de afaceri.

La Romani, hotărîrile date faţă de un *negotiorum gestor*, profitau stăpânului (*dominus*): el putea, însă, să le respingă, de câte-ori îi erau defavorabile[5].

Art. 94 Pr. civ.

Astă-ḑi, gerantul de afaceri nu mai poate susţine un proces în numele altuia[6], căci pentru aceasta trebue neaparat o procură legalisată (art. 94 Pr. civ.).

---

[1]) Cpr. Larnaude, nota asupra lui Bonnier, 883, p. 722, nota 1. Lacombe, *op. cit.*, 194, p. 190.

[2]) Veḑi asupra acestui adagiŭ, *suprà*, p. 181, nota 3 t. VI, p. 435, n. 3 şi p. 456.—Mandatarul, însă, care ar exercita acţiunea născută din mandat, exercitată mai înainte de mandante contra aceleeaş persoane, pentru aceeaş causă şi acelaş obiect, ar fi respins, prin excepţia lucrului judecat. C. Rennes, *Pand. Périod.* 90. 2. 1.

[3]) Pand. fr. *Chose jugée*, 1174 urm.

[4]) Cpr. Pand. fr. v° cit., 1177. Laurent. XX, 108. Bonnier, 878. Larombière. V, art. 1351, No. 94. Cas. fr. Sirey, 57. 1. 285. D. P. 55. 1. 161.

[5]) L. 25, § 2, Dig., *De exceptione rei judicatæ*, 44, 2.

[6]) Un gerant de afaceri ar putea, însă, face în numele stăpânului oposiţie, apel sau recurs, şi asemene acte vor profita acestui din urmă, dacă au fost ratificate de dînsul, in lăuntrul termenului (art. 316 Pr. civ.). Aceeaş soluţie era admisă de jurisprudenţă şi înaintea revisuirei Codului de proced. civilă. Cpr. C. Iaşi şi Craiova, *C. judiciar* din 1896, No. 28, şi *Dreptul* din acelaş an, No. 61. *Dreptul* din 1898. No. 12.

Se poate, însă, întâmpla ca un usufructuar, sau un achisitor sub condiţie resolutorie, să fie nevoit a susţinea un proces, fie ca reclamant, fie ca pârît, în privinţa lucrului supus usufructului, sau condiţiei resolutorie. Ei bine, se admite de unii, în asemenea casuri, că hotărîrile *favorbîile*, nu însă şi acele defavorabile usufructuarului, sau proprietarului a cărui drept este supus unei desfiinţări ulterioare, sunt, în urma încetărei usufructului, său îndeplinirei condiţiei, oposabile nudului proprietar, sau persoanei care a redobêndit lucrul în basa îndeplinirei condiţiei [1]). Teoria mandatului restrîns. Controversă.

Această soluţie, întemeiată pe o pretinsă necesitate practică, cunoscută sub numele de teoria *mandatului restrîns* sau *representaţiunei imperfecte*, pe care am mencionat-o în t. VI, p. 63, *ad notam*, este însă inadmisibilă. In adevĕr, sau persoana, care n'a figurat în instanţă, a fost representată de acel care a figurat, şi în asemenea caz, hotărîrea pronunţată faţă cu acest din urmă trebue să-i fie oposabilă în toate casurile, fie că-i era hotărîrea favorabilă, sau defavorabilă; sau ea n'a fost legalmente representată, şi în asemenea caz, lucrul judecat este pentru dînsa *res inter alios judicata*. Teoria representaţiunei imperfecte sau a mandatului restrîns, născocită de unii autori, nu poate, deci, fi admisă sub nici un cuvênt [2]).

Tot inadmisibilă este şi teoria contradictorului legitim [3]), în materie de chestiuni de stat. Se susţine, în ade- Teoria contradictorului legitim. Controversă.

Cpr. şi Cas. rom. *Dreptul* din 1893, No. 66. Vedi şi t. V a acestor Comentarii, p. 314, 315, *ad notam*.

[1]) Cpr. Marcadé, V, art. 1351, No. XIII, p. 192 urm. Proudhon, *Usufruit*, I, 37 urm. şi III, 1353 (ed. din 1839). Aubry et Rau, II, § 230, p. 699, 700 (ed. a 5-a), p. 493 din ed. a 4-a, şi VIII, § 769, p. 379 urm. Duranton, XIII, 509 urm. Larombière, V, art. 1351, No. 101, 102, 112, 113. Lacombe, *op. cit.*, 171, p. 171. Allard, *op. cit.*, p. 308 urm.

[2]) Vedi în acest sens: Demolombe, XXX, 370. T. Huc, VIII, 317. Laurent, XX, 118, 124. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 583. Pand. fr., *eod.* v°, 1179, 1181. Demante, V, 320 bis XX şi XXIII. Fuzier-Herman, III, art. 1351, No. 1259. Griolet, *op. cit.*, p, 158. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Chose jugée*, 163.

[3]) Expresiunea contradictor legitim (*justus contradictor*) este împrumutată de la un fragment a lui Calistrat (L. 3, Dig., *De collusione detegenda*, 40, 16).

vĕr, de unii autori [1]) că, prin derogare de la dreptul comun, în materie de chestiuni de stat, un singur membru al familiei, acel care are interesul cel mai mare, represintă întreaga familie, aşa că lucrul judecat faţă cu dînsul trebue să fie considerat ca judecat faţă de toţi acei, cărora acţiunea ar putea să aparţie. Aceasta este teoria aşa ḑisă a *contradictorului legitim*. Ea se întemeiează pe presumţia unei specie de mandat, în basa căruia unii membri ai familiei ar representa pe toţi ceilalţi, pe o falşă interpretare a unor legi romane [2]), şi mai cu samă pe indivisibilitatea stărei civile a persoanelor [3]).

Această teorie a fost, însă, foarte bine combătută de Merlin, care a dovedit cu prisosinţă că legile romane sus citate nu au sensul ce li se atribue [4]).

Osebit de aceasta, art. 85 şi 1201 din Codul civil dispun în termeni expreşi că hotărîrile judecătoreşti nu au putere de cât în privinţa acelora, cari au figurat în contestaţie, iar nu în privinţa altor persoane, şi nici-un text nu face excepţie de la această regulă în materie de stare civilă.

---

[1]) Veḑi în acest sens: Toullier D., V, partea II, 217 urm. Bonnier, 889. Proudhon, *État des personnes*, II, p. 109, 110 (ed. Valette, din 1848). Rodière, *Solidarité et Indivisibilité*, 401. Rauter, *Pr. civ.*, 147, p. 156 (ed. din 1834). Roberti, *Trattato delle azioni e delle eccezioni*, I, p. 150. Bianchi, *Corso di diritto civile*, I, 212, No. 3. Borsari, *Comm. al Cod. civile*, III, 1328. Pescatore, *Filosofia e dottrine giuridiche*, I, 282. Gianturco, *Ist. di diritto civile (parte generale)*, 83. Coviello, *Dei giudicati di stato (Archiv. giurid.*, vol. 47, p. 149 urm.). Viti, *Ist. di diritto giud.*, I, 139, etc. Cpr. C. Bordeaux şi Paris, Sirey, 64. 2. 179. D. P. 1900. 2. 57.

[2]) Cpr. L. 25, Dig., *De statu hominum*, 1, 5;—L. 1, § 16; L. 2 şi 3, Dig., *De agnoscendis et alendis liberis*, 25, 3;—L. 9, 30 şi 39, § 1, Dig., *De liberali causa*, 40, 12;—L. 2 şi 4, Cod., *Quibus res judicata non nocet*, 7, 56; —L. 30 şi 42, Cod., *De liberali causa*, 7, 16, etc.

[3]) „*On est citoyen tout à fait*, ḑice Rodière (*Solidarité et Indivisibilité*, § 401), *ou on ne l'est pas. On n'est point époux, père, fils, etc. pour une moitié, pour un tiers, pour un quart. On l'est ou on ne l'est pas, sans division ni fraction possible*".

[4]) Veḑi şi R. Bufnoir, *Autor. de la chose jugée* (thesă p. doctorat, 1893), p. 78 urm. Pand. fr., v° *cit.*, 1316. Lacombe, *op. cit.*, 235, p. 236, 237. Allard, *op. cit.*, p. 139 urm. Ricci, *Delle prove*, 368. Tuozzi, *op. cit.*, 201, etc.

Apoi, argumentul indivisibilităței nu este concludent. In adevĕr, de şi starea civilă a persoanelor este indivisibilă, sau mai bine ḑis universală, după observaţia lui Larombière (V, art. 1351, No. 132), în acest sens că cine-va nu poate fi în acelaş timp copil legitim şi natural, copilul mai multor mame sau mai multor taţi, etc., totuşi nimic nu împedică pe o persoană de a fi tratată faţă de unii ca avênd cutare stare determinată, iar faţă de alţii, o stare deosebită [1]).

Această pretinsă indivisibilitate nu conduce la ideea neaparată a existenţei unui contradictor legitim, care să represinte interesele tuturor în chestiile de stat, atunci când legea n'a statornicit nici unul în această privinţă. Aceasta este atât de adevarat, în cât autorii cari au născocit asemenea teorie, nu se înţeleg asupra persoanei care este şi trebue să fie acel pretins contradictor legitim.

Se poate, ce e dreptul, ca să resulte oare-care inconveniente din facultatea ce au cei de al treilea de a pune din nou în discuţie starea civilă a unei persoane [2]), după ce ea a mai fost o dată judecată, însă doctrina opusă, care conferă unei hotărîri autoritatea lucrului judecat faţă cu persoanele ce n'au luat parte în proces, aduce inconveniente mult mai grave. Cu adevarat, ea nu face să disparâ inconvenientul, care ar resulta din posibilitatea unor hotărîri contradictorii, date asupra stărei civile a aceluiaş individ, de vreme-ce, chiar în această teorie, poate să existe mai mulţi contradictori legitimi; în care caz, hotărîrea dată faţă cu unul n'ar putea fi opusă celuilalt.

Prin urmare, părţile interesate la soluţiunea unei

---

[1]) Lucrul e aşa de adevărat în cât Bonnier (889, *in fine*), singurul autor modern, care mai susţine teoria ruginită a contradictorului legitim, căci atât Duranton cât şi Proudhon au revenit asupra primei lor opiniuni, respinge argumentul indivisibilităţei, admiţênd că se poate foarte bine întâmpla ca cine-va să fie copilul legitim a unei femei, fără a fi în mod legal fiul barbatului seu, şi *vice-versa*.

[2]) Autorii observă, însă, cu drept cuvênt, că aceasta a-rare-ori se va întâmpla în practică, căci prima hotărîre, ce s'a dat asupra stărei civile a unei persoane, de şi nu este oposabilă tuturor, va forma un fel de jurisprudenţă, care cu greu se va putea răsturna, şi care, cele mai multe ori, va opri pe părţile interesate de a exercita o a doua acţiune avênd acelaş obiect. Cpr. Planiol, I, 479. Demolombe, V, 321, p. 340.

chestiuni de stat, precum ar fi: acţiunea în contestare a legitimităţei (art. 289, 291), acţiunea în reclamaţie de stat, întrodusă de acei, cari s'ar pretinde a fi membrii unei familii determinate, din causa filiaţiunei lor (art. 292—303), etc [1], sunt învestite de un drept individual, şi hotărîrea dobêndită în această privinţă, nu poate să-şi producă efecte de cât în privinţa acelora, cari s'au judecat, sau a moştenitorilor lor universali ori cu titlu universal [2]). Aceste sunt

[1]) Aceleaşi regule sunt aplicabile în materie de filiaţiune naturală. Cpr. Bufnoir, *op. cit.*, p. 103 urm.

[2]) Vedi în acest sens: Thiry, I, 441. Arntz, I, 542, 571. T. Huc, III, 60, şi VIII, 316. Valette sur Proudhon, *op. cit.*, II, observ. p. 112 urm. Demolombe, V, 307 urm. Laurent, III, 458, 488 urm.: IX, 391, şi XX, 91. Beudant, II, 643. Planiol, I, 479 (ed. a 2-a). Aubry et Rau, VI, § 544 bis, p. 24, text şi nota 27, şi § 545 bis, p. 63, 64, text şi nota 52. Richefort, *État des familles*, I, p. 130. Bufnoir, *op. cit.*, p. 31 urm. Baudry et Chéneaux, *Des personnes*, III, 603 urm. (ed. din 1902). Griolet, *op. cit.*, p. 141 urm. Merlin, Répert. v° *Quest. d'état*, § 3, art. 1, No. 2 urm., şi art. 2, No. 2. Pand. fr., *Chose jugée*, 1305, 1317. Répert. Sirey, *eod.* v°, 713 urm. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *eod.* v°, 130. Larombière, V, art. 1351, No. 131 urm. Proudhon, care revine asupra primei sale opiniuni, *Usufruit*, III, 1357, 1358. Duranton, care, de asemenea, revine asupra primei sale opiniuni, XIII, 527. Allard, *op. cit.*, p. 315—328. Lacombe, *Autorité de la chose jugée*, 196, p. 191, şi 226 urm., p. 225 urm. Tuozzi, *op. cit.*, 202. Pacifici Mazzoni, *Istituz. di diritto civ.*, II, 271. Ricci, *Corso teorico pratico di diritto civile*, I, 188. Vedi de acelaş autor: *Delle prove*, 368, şi decisiile italiene citate de dînsul. Mattirolo, *Trattato di diritto giudiziario civile*, V, 61 urm., etc. Achille Gatti, *Dell'autorità del giudicato civile nel diritto moderno italiano* (1902), 110, p. 179 urm. Vedi şi t. I partea II a acestor Coment. p. 277. Cpr. şi C. Bordeaux. D. P. 87. 5. 434, v° *Tierce opposition*. „Considerând, dice această decisie, că se obiectează că starea civilă a persoanelor este indivisibilă: că, după această doctrină, lucrul judecat în privinţa stării civile a persoanelor, în loc de a fi un adevêr relativ, ar fi un adevêr absolut şi universal; că această doctrină este, însă, contrară atât spiritului general al legislaţiei noastre cât şi regulei de ordine publică şi de interes general edictata de art. 1351 (al nostru 1201); că, de şi starea unei persoane este abstract vorbind indivisibilă, totuşi lucrul e cu totul altfel când ea este considerată în raport cu efectele hotărîrei care declară această stare, etc." De şi aceste considerente sunt foarte juridice, totuşi aplicarea pe care Curtea

adevaratele principii, cel puţin în privinţa hotărîrilor declarative de drepturi, şi ele au fost consacrate prin art. 307 din Ante-proiectul de revisuire a lui Laurent, care dispune că: „decisiunile relative la starea civilă sunt supuse regulelor generale ce cârmuesc efectele lucrului judecat" [1]). Cu-toate-acestea, Codul portughez din 1867, şi acel spaniol din 1889, admit soluţia contrară. Art. 307 Ante-proiectul de revisuire a lui Laurent.

„Lucrul judecat asupra unei chestiuni de capacitate, de filiaţiune, sau de căsătorie, contradictor cu partea legalmente interesată, dice art. 2502 § ultim din Codul portughez, va face dovadă în privinţa tuturor". Art. 2502 C. portughez.

Cât pentru Codul spaniol, el are următoarea disposiţie: „In chestiunile relative la starea civilă şi la validitatea sau nulitatea disposiţiilor testamentare, presumţia care resultă din lucrul judecat este oposabilă terţiilor, chiar dacă ei n'au luat parte la desbateri" (art. 1252, § 2). Art. 1252 C. spaniol.

Tot cam în asemenea termeni se exprimă şi Codul olandez: „Hotărîrile relative la starea persoanelor, pronunţate contra aceluia, care legalmente avea calitatea de a contesta cererea, sunt oposabile terţiilor", dice art. 1957 din acest Cod [2]). Art. 1957 C. olandez.

Poate că soluţia admisă de aceste legislaţiuni să fie preferabilă, din punct de vedere legislativ, acelei admisă de Laurent în Ante-proiectul de revisuire, însă, faţă cu termenii art. 85 şi mai cu samă ai art. 1201, ea nu poate fi susţinută cu succes în starea legislaţiunei noastre.

---

o face la interdicţie nu este exactă, fiind că hotărîrea de interdicţie se bucură de o autoritate absolută. Cpr. Bufnoir, *op. cit.*, p. 50, nota 1.

1) După proiectul Codului german (art. 192), autoritatea lucrului judecat era în mod general limitată la părţi şi representanţii lor, cu oare-care excepţii în privinţa căsătoriei şi a filiaţiunei (art. 1256, 1269, 1271, 1477, 1632 din Proiect). Aceste disposiţii au fost, însă, eliminate din Codul definitiv, ca făcênd parte din procedura civilă. Vedi însă art. 1344 C. civ. Proiectul Cod. civil german.

2) „*Vonnissen betrekkeljik den staat van personen, geweзen tegen dengenen die wettiglijk bevoegt was om den eisch tegen te spreken, zijnvan kracht tegen elk en een iegelijk*". — Cu toate acestea, art. 72 din acelaş Cod prevede că hotărîrea de rectificare a actelor stărei civile nu produce autoritatea lucrului judecat, de cât între părţile care au provocat-o, sau care au fost puse în causă. Conform: art. 85 C. civ. rom. (100 C. fr.), 402 C. italian, etc. Art. 1957 C. olandez. Art. 72 C. olandez.

Excepții la principiul relativității lucrului judecat.

Principiul relativităței lucrului judecat suferă, însă, oare-care excepții.

Materie electorală. Acțiune populară.

Astfel este, de exemplu, în materie electorală. Acel care cere ștergerea sau înscrierea cui-va în listele electorale, nelucrând într'un interes privat, ci într'un interes public (acțiunea populară)[1], lucrul judecat față cu dînsul este judecat *erga omnes*[2], însă numai pentru lista anuală[3].

Dacă chestiunea naționalităței unui individ ar fi făcut, însă, obiectul unei judecăți înaintea tribunalelor, pe căile ordinare, se va aplica principiul relativităței lucrului judecat: „O persoană, căreia i s'ar fi tăgăduit naționalitatea, ḑice Bonnier, și care ar fi dobêndit o hotărîre, prin care s'ar fi decis că are cutare naționalitate, ar fi obligată să pledeze din nou contra fiului adversarului seu, dacă acesta i-ar contesta naționalitatea într'un alt proces“[4].

---

1) „*Eam popularem actionem dicimus, quæ suum jus populi tuetur*“ (L. 1, Dig., *De popularibus actionibus*, 47, 23). Veḑi asupra acțiunilor populare, în dreptul roman, P. Tuozzi, *op. cit.*, 194 urm., p. 321 urm.

2) T. Huc, VIII, 316. P. Tuozzi, *op. cit.*, 200, p. 330. Cas. fr. Sirey, 93. 1. 527. Sirey, 92. 1. 278.

Art. 134 L. electorală.

Alegĕtorii mai exercită încă acțiunea populară atunci când urmăresc un delict comis în timpul alegerilor, conform art. 134 din legea electorală. In asemenea caz, cei *ḑece* alegĕtori, cari pun în mișcare acțiunea publică, se îmbracă cu atribuțiile Ministerului public, și au dreptul de a recusa jurații în locul procurorului, care nu mai face parte din constituirea Curței. Cas. rom. *C. judiciar* din 1895, No. 5, și Bulet. S-a II, 1895, p. 52.—S'a decis de Curtea cu jurați din județul Mehedinți că acțiunea publică intentată de cei *ḑece* alegĕtori, conform art. 134 din legea electorală, urmeaza a fi respinsă ca nesusținută, dacă, la ḑiua înfățișărei, nu se presintă spre a o susținea *câteși ḑece* alegĕtori semnați în petiția de intentare (*Dreptul* din 1891, N. 71); însă această decisie este cu drept cuvênt criticată de Dl. I. Tanoviceanu, căci numĕrul de *ḑece* alegĕtori nu este prescris de lege de cât pentru punerea acțiunei în mișcare, nu însă și pentru susținerea ei. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1887, p. 229.

3) Veḑi *suprà*, p. 492.

4) Bonnier, 889, *ab initio*, p. 729. Bufnoir, *op. cit.*, p. 75 urm. Griolet, *op. cit.*, p. 141. „Nimene, ḑice acest autor, n'a susținut că lucrul judecat asupra naționalităței, pretinsă de un individ, ar fi oposabil unei persoane care n'ar fi fost parte

Un caz, care are analogie cu acel al ştergerei din liste a unui alegĕtor, după contestaţia altui alegĕtor, este acel prevĕdut de art. 3 din legea de la 8 iunie 1884, pentru complectarea legei din 1864, relativă la constituirea corpului advocaţilor. Acest text, conferind ori-cărui advocat înscris într'un tablou dreptul de a contesta, la Curtea de apel, înscrierea unui alt advocat şi de a cere radiarea lui din tablou, se înţelege că radiarea, operată în urma unei asemenea contestaţiuni, are puterea lucrului judecat nu numai faţă cu contestator, ci *erga omnes*.

Art. 3 L. din 8 iunie 1884.

Principiul relativităţei lucrului judecat mai suferă încă oare-care excepţiĭ, une-ori din causa persoanelor cărora acţiunea este încredinţată, iar alte-ori din causa caracterului excepţional al hotărîrei, care, în loc de a constata starea civilă a unei persoane şi a consacra o stare de drept existentă, însă supusă discuţiunei (hotărîri declarative de drepturi), înfiinţează o stare nouă, modificând pe acea veche (hotărîri constitutive de drepturi).

Alte excepţiĭ la principiul relativităţei lucrului judecat.

Prima excepţie.— *Acţiunea în tăgăduire de paternitate* (art. 286 urm.) Barbatul este presupus tatăl copilului zămislit în timpul căsătoriei, însă cu-toate-acestea, el poate, în unele casuri, să dărâme această presumţiune de paternitate, dovedind că n'a putut să fie tatăl copilului; în care

Acţ. în tăgăduire de paternitate. Art. 286 urm. C. civ.

---

in proces. Cine, cu adevărat, ar fi fost, în asemenea caz, contradictorul legitim?...".

Asemenea chestiuni se puteau râdica altă-dată cu ocasiunea cauţiunei *judicatum solvi*, ce erau datori să depue, în procesele civile, străiniĭ reclamanţi lipsiţi de avere imobiliară (art. 15 C. civ. şi 106 Pr. veche). Cauţiunea *judicatum solvi*, care figura în Proiectul de revisuire a proced. civile, a fost desfiinţată de Senat în urma propunerei D-lui Missir, ceea ce este foarte logic, fiind-că ţara noastră a aderat la congresul de la Haga, care exprimase această dorinţă. (Veḑi desbat. Senatului, ed. of., p. 364). In Francia, nu numai că această cauţiune nu s'a desfiinţat, dar încă o lege recentă, din 5 martie 1895, a întins-o şi la materiile comerciale. Tribunalele franceze, cu-toate-acestea, scutesc astă-ḑi pe toţi supuşiĭ Statelor străine, cari au aderat la convenţia de la Haga, de cauţiunea *judicatum solvi*. V. Trib. St. Étienne, *J. Clunet*, anul 1902, p. 553, şi *Revista de drept şi sociologie*, anul 1902, p. 157.—In cât priveşte dificultăţile la care această materie a dat loc sub legea anterioară, veḑi t. I, partea II a Coment. noastre, p. 187 urm.

Desfiinţarea cauţiunei judicatum solvi.

casuri copilul este natural, şi nu se poate folosi de presumţia *pater ist est*... Această acţiune, prin care barbatul tinde a râdica unui copil calitatea de fiu legitim, se numeşte acţiune în nerecunoaştere sau în tăgăduire de paternitate *(désaveu)*.

Cât timp barbatul trăeşte, această acţiune nu-i aparţine de cât lui. Dacă el a exercitat-o în termenele scurte prescrise de art. 290, hotărîrea dobêndită în favoarea, sau în contra lui, este oposabilă tuturor. Barbatul, pe de o parte, şi copilul pe de alta, represintă interesele tuturor; ei sunt contradictorii legitimi şi representanţii tuturor acelor interesaţi. In asemenea caz, toţi acei interesaţi fiind representaţi în proces, hotărîrea dobêndită *facit jus erga omnes*. Acest principiu nu este înscris nicăiri, însă el este incontestabil şi necontestat; căci copilul neputênd, în această privinţă, să se judece cu altă persoană, starea lui de copil legitim sau natural este dobêndită în mod universal, şi hotărîrea oposabilă întregei familii [1]. „*Placet enim ejus rei judicem jus facere*“, ḑice legea romană [2].

In urma morţei barbatului, moştenitorii sei, luaţi în mod colectiv, îl represintă. Toţi moştenitorii, pe de o parte, şi copilul pe de alta, represintă interesul colectiv al familiei. Deci, ceea ce s'a decis faţă de toţi moştenitorii, este lucru judecat *erga omnes*, chiar în privinţa rudelor de pe mamă. Dacă, însă, numai unii din moştenitori au figurat în proces, lucru judecat nu există de cât în privinţa lor [3], în cât, în asemenea caz numai, se pot întâmpla hotărîri contradictorii.

Acţ. în contest. de legitimitate. In cât priveşte, însă, acţiunile în contestaţie de le-

---

1) Planiol, I, 481, şi 2805. Beudant, II, 642. T. Huc, III, 32, şi 60. Mourlon, I, 897, nota 1. Laurent, III, 458. Thiry, I, 419. Baudry, I, 847. Baudry et Chéneaux, *Des personnes*, III, 568. Demolombe, V, 175 urm. Arntz, I, 542. Valette sur Proudhon, II, p. 67. Demante, II, 43 bis IX. Aubry et Rau, VI, § 545 bis, p. 61. Lacombe, *op. cit.*, 188, p. 185. Bufnoir, *op. cit.*, p. 70. Pand. fr., *Chose jugée*, 1323. Griolet, *op. cit.*, p. 141, Duranton, III, 100. Larombière, V, art. 1351, No. 131, şi toţi autorii. Veḑi şi t. I, partea II a Comentariilor noastre, p. 250.

2) L. 3, Dig., *De agnoscendis et alendis liberis*, 25, 3.

3) Planiol, I, 2805, nota 1. Pand. fr., v° *cit.*, 1324 urm. Beudant, *loco cit.*, şi autorii citaţi în nota precedentă.

gitimitate, caracterul relativ al lucrului judecat își reia aplicația, după părerea unanimă a autorilor.

Acțiunea putênd, în adevĕr, de astă dată, să fie exercitată de toți acei interesați, hotărîrea nu-și va produce efectele sale de cât între părțile care s'au judecat [1]).

A doua excepție.—Hotărîri constitutive de stat.—Toate hotărîrile, privitoare la starea civilă a unei persoane, nu au acelaș efect și acelaș resultat: unele constată și consacră o stare de drept existentă (hotărîri declarative a unor drepturi preexistente), iar altele crează o stare nouă și modifică pe acea primitivă (hotărîri constitutive de stat). Acele d'intăi au un efect relativ, și nu sunt oposabile de cât persoanelor care au fost părți în proces; pe când cele de al doilea au un efect absolut și sunt oposabile tuturor acelor interesați, fie că au figurat, sau nu, în proces, pentru-că altfel ar fi lipsite de ori-ce efecte [2]). **Hotărîri declarative și constitutive de stat.**

Astfel, hotărîrile care pronunță divorțul, separația de patrimonii d'intre barbat și femee, acele care pronunță interdicția unui smintit, și care rênduesc un consiliu judiciar unui râsipitor, sau unui slab de minte, își produc efectul lor nu numai față cu persoanele care au provocat asemenea măsuri, dar față cu toată lumea, pentru-că ele modifică starea anterioară a unei persoane. Persoana despărțită, separată de bunuri, pusă sub interdicție sau sub consiliu judiciar, va avea această calitate față de toată lumea. **Hotărîri care pronunță divorțul, separarea de patrimonii, interdicția, etc.**

De asemenea, declararea în stare de faliment, de și pronunțată numai după cererea unuia sau a unor din creditori, constitue, în privința debitorului, o stare de care toți creditorii se vor putea folosi, pentru-că legiuitorul a organisat o procedură *colectivă* în interesul tuturor creditorilor. De aceea, hotărîrea de faliment este adusă la cunoștința tuturor acelor interesați prin publicitate (art. 710 și 943 C. com.) [3]). **Declararea în stare de faliment.**

---

[1]) Pand. fr., v° *cit.*, 1322. Thiry, I, 441 și 442, *in fine*. Laurent, III, 463. Demolombe, V, 184. Duranton, III, 101. Griolet, *op. cit.*, p. 141. Vedi și *suprà*, p. 547, text și nota

[2]) Cpr. Merlin, Répert., v° *Quest. d'état*, § 3, art. 1. Bufnoir, *op. cit.*, p. 54 urm. Bonnier, 877. Planiol, I, 482, și III, 425. Demolombe, V, 320, 321, și XXX, 372 urm. Griolet, *op. cit.*, p. 139, 140. Répert. Sirey, v° *cit.*, 701 urm. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 466, p. 244, nota 1 (ed. 1), § 1128, p. 548, nota 1 (ed. a 2-a).

[3]) Lyon-Caen et Renault, *Tr. de dr. comm.*, VII, 111.

Hot. prin care s'ar fi respins cererea în declarare de faliment.

Hotărîrea, însă, prin care s'ar fi respins declararea de faliment, în urma cererei unui creditor, nu ar împedica pe alți creditori de à reînoi asemenea cerere [1]), după cum hotărîrea, care ar fi recunoscut debitorului calitatea de comerciant, n'ar avea autoritatea lucrului judecat în privința altor creditori [2]).

Controversa la care a dat loc art. 711 din Codul. civ.

Aceeaş soluție este, după părerea noastră, admisibilă şi în privința hotărîrei care ar fi condamnat pe un succesibil, în calitate de moştenitor pur şi simplu, față de un creditor (art. 711). Această hotărîre nu-şi va produce efectele sale de cât între părțile care au figurat în instanță: față cu alte persoane, succesibilul remâne liber de a accepta moştenirea sub beneficiŭ de inventar, sau de a renunța chiar la dênsa [3]).

---

1) Bonnier, 877. Bufnoir, *op. cit.*, p. 55. Lyon-Caen et Renault, *op. cit.*, VII, 107. C. N. Toneanu, *Falimentele* (Galați, 1899), I, p. 61, 62, No. 41 bis.—*Contrà* : Bravard-Veyrières et Demangeat, *Dr. comm.*, V, p. 59, nota 3. Această din urmă părere este, însă, inadmisibilă, pentru-că, de şi hotărîrea în declarare de faliment îşi produce efectele sale *erga omnes*, totuşĭ motivele care justifică această derogare de la principiul general, în privința caracterului relativ al lucrului judecat, nu-şi primesc aplicare, în casurile când tribunalul comercial a respins cererea în declarare de faliment.

Iată însă un creditor, care cerênd declararea de faliment a unui comerciant, a vêḑut cererea sa respinsă. Hotarîrea tribunalului rĕmasă definitivă, fie prin neapelare, fie prin respingerea apelului, are ea autoritatea lucrului judecat în acest sens ca acelaş creditor să nu mai poată introduce aceeaş cerere? Trebue să distingem : sau creditorul invoacă aceleaşĭ fapte, şi atunci există lucru judecat în toată puterea cuvêntului, chiar dacă el ar produce *justificări noue*, pe care nu le ar fi invocat în prima cerere, causa in asemenea caz fiind aceeaş, numai motivele fiind deosebite (veḑi *suprà*, p. 534) ; sau el invoacă *fapte* posterioare, din care resultă încetarea de plăți, şi chiar *fapte anterioare* primei sale cereri, pe care nu le invocase atunci, pentru că-i erau necunoscute, şi în asemenea caz, lucrul judecat nu-şi are ființă. Cpr. Lyon-Caen et Renault, *op. cit.*, VII, 106, 107. C. N. Toneanu, *op.* şi *loco suprà cit.*

2) Cpr. Demolombe, XXX, 371. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 384. Pand. fr., *Chose jugée*, 1301.

3) Pothier, *Successions*, VIII, p. 149, şi nota 3 a lui Bugnet. Thiry, II, 139. T. Huc, V, 218. Planiol, III, 2024. Baudry, II, 196. Baudry et Wahl, *Successions*, II, 1775 (ed. a 2-a).

Ce trebue să decidem în privinţa hotărîrilor care pronunţă anularea unei căsătorii? Atât doctrina cât şi jurisprudenţa asimilează anularea căsătoriei cu desfacerea ei prin

Hotărîrile care pronunţă anularea unei căsătorii.

Bonnier, 888, *in fine*. Fuzier-Herman, II, art. 800, No. 16. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 712, şi *Acceptation de succession*, 362 urm. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Successions*, 714. *Nouv. C. civ. annoté de Dalloz*, II, art. 800, No. 118 urm. Pand. fr., *Chose jugée*, 1302, şi *Successions*, I, 4510 urm. Lacombe, *op. cit.*, 337 urm., p. 238 urm. Acollas, II, p. 229. Griolet, *op. cit.*, p. 147 urm. Tambour, *Bénéfice d'inventaire*, 31. Bioche, *Dictionn. de procéd.*, v° *Bénéfice d'inventaire*, 31. Bilhard, *Bénéf. d'inventaire*, 436. Demolombe, XV, 148 urm. şi XXX, 371. Laurent, IX, 391. Ducaurroy, Bonnier et Roustain, II, 610 urm. Duranton, VII, 25. Demante, III, 122 bis 1 urm. Arntz, II, 1449. Aubry et Rau, VI, § 612, p. 403, nota 25; § 613, p. 421, nota 57, şi VIII, § 769, p. 385. Chauveau sur Carré, *Lois de la procéd. civ.*, II, *Quest.* 763, p. 252. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, p. 553, *ad notam* (ed. a 2-a), p. 249 (ed. 1). Chabot, *Successions*, II, art. 800, No. 3, p. 162 urm. (ed. Belost-Jolimont din 1839). Poujol, *Successions*, art. 800, No. 2, p. 487 urm. (ed. din 1837). Le Sellyer, *Comment. hist. et pratique sur le titre des successions*, II, 862, 863 (1892). Tissier, *Tr. de la tierce opposition*, 71. Mourlon, II, 285. Petrescu, *Succesiunile*, II, p. 56. C. Bucureşti, *Dreptul* din 1888, No. 2. Cas. fr. D. P. 65. 1. 434. Sirey, 65. 1. 270. D. P. 85. 1. 283. Sirey, 86. 1. 173. Vedi şi t. III a acestor Comentarii, p. 387, text şi nota 5.

Cu-toate-acestea, chestiunea este foarte controversată. „Exista altă dată la Facultatea de drept, dice Hureaux (*Revue pratique*, anul 1864, t. 18, p. 27, nota 1), atâtea interpretări ale art. 711, câte şi catedre de drept civil". Boitard dice că această chestiune este *celebră* (*Pr. civ.*, I, 373, p. 425, ed. a 15-a). Vedi diversele sisteme expuse de Mourlon (II, 285 urm.) şi de Valette (*Mélanges de dr.*, *de jurisprudence et de législ.*, I p. 167 urm., ed. din 1880). Vedi şi Demolombe, XV, 149 urm. Vom expune pe scurt, combătându-le în acelaş timp, sistemele principale.

După un sistem, se susţine că hotărîrea rĕmasă definitivă, prin care se condamnă pe cine-va ca moştenitor pur şi simplu, îşi produce efectele sale *erga omnes*, fiind-că asemenea hotărîre este pusă pe aceeaş treaptă cu acceptarea moştenirei, fie ea expresă, fie tacită, care necontestat îşi produce efectele sale faţă de toată lumea. (Cpr. Mourlon, II, 283. Laurent, IX, 387, şi *Avant-projet de révision du C. civ.*, III, p. 545. Demolombe, XIV, 362 *ter*, şi XV, 147. Duranton, VII, 25. Planiol, III, 209. Vedi şi t. III a acestor Comentarii, p. 387, nota 1). Această opinie, inadmisibilă după noi, se întemeiază pe însuşi termenii art. 711, pe indivisibilita-

divorţ, aplicându-i aceeaş regulă, fiind-că, atât în urma anulărei, cât şi a desfacerei căsătoriei prin divorţ, soţii sau acel din ei rĕmas în viaţă, pot contracta o a doua căsă-

---

tea calităţei de moştenitor şi pe consideraţia cu totul falşă, că art. 711 n'ar constitui o aplicare a art. 1201, ci din contra o excepţie de la acest principiŭ. (Veḑi în acest sens: Vigié, II, 181. Hureaux, *Tr. du dr. de successions*, I, 84, şi II, 121, precum şi *Revue pratique*, t. 18, anul 1864, No. 283 urm., p. 125 urm. Taulier, *Théorie raisonée du C. civil*. III, p. 256 urm. Vazeille, *Successions*, art. 800, No. 2. Maleville, *Analyse du C. civil*, p. 261 urm. Malpel, *Successions ab intestat*, 194 (ed. din 1826). Massé-Vergé, II, § 379, p. 311, 312, nota 18. Merlin, Répert. *Successions*, S-a, 1, § 5, No. 4, şi *Quest. de droit*, v° *Héritier*, § 8. Carré, *Pr. civ.*. II, *Quest.* 763, p. 251 (Chauveau nu împărtăşeşte însă această părere, *loco cit.*, p. 252). Veḑi şi Carré-Chauveau. *Supplém.*, VII, p. 376, No. 110, v° *Bénéf. d'inventaire*).

A doua opinie consideră hotărîrea pronunţată contra moştenitorului ca un termen *ad quem*, care închide sorocul, în cursul căruia acceptarea beneficiară poate să aibă loc. După acest sistem, care a remas cu totul isolat, şi care se întemeiază pe lucrările pregătitoare ale Codului fr., această hotărîre, nu-şi va produce efectele sale *erga omnes*; succesibilul condamnat, ca moştenitor pur şi simplu, nu va avea această calitate de cât faţă cu creditorul care a dobândit hotărîrea; faţă cu ceilalţi creditori el are încă alegerea de a accepta moştenirea pur şi simplu, sau de a renunţa la dînsa, însă el nu mai poate s'o primească sub beneficiŭ de inventar, pentru-că termenul în care el putea să facă această acceptare este expirat, de-vreme ce există în contra lui o hotărîre avênd puterea lucrului judecat. (Veḑi în acest sens Valette, monografie, scrisă în 1842, publicată mai întâi în *Revue étrangère de législ.*, *de jurisprudence et d'économie politique*, şi reprodusă în *Mélanges de dr.*, *de jurisprudence et de législ.*, t. I, p. 163 urm.).

După Marcadé (III, 253), hotărîrile pronunţate *în ultimă instanţă* n'ar împedeca acceptarea moştenirei sub benficiŭ de inventar, ci numai acele remase definitive *prin neoposare sau neapelare*, *passées en force de chose jugée*, după cum se exprimă art. 800 din Codul francez, părere care a fost emisă şi de *Muraire* în consiliul de Stat (cpr. Demolombe, XV. 150. Valette, *op. cit.*, p. 173, nota 2), şi care, în ori-ce caz, este inadmisibilă faţă cu textul nostru, care vorbeşte de *hotărîri desăvêrşite*. Veḑi combaterea acestui sistem chiar în dreptul francez, în Duranton, VII, 25, p. 75 urm.

In fine, după ultimul sistem, care este cel mai răspândit şi în acelaş timp cel mai juridic, succesibilul condamnat ca moştenitor pur şi simplu, faţă de un creditor, nu este con-

torie. Prin urmare, hotărîrea care pronunță anularea unei căsătorii, atât în caz de nulitate absolută, cât și în caz de nulitate relativă, își va produce efectele sale *erga omnes* [1]).

---

siderat ca atare, de cât față cu acest creditor, el remănênd liber, față cu acei cari n'au figurat în instanță, să primească moștenirea sub beneficiŭ de inventar, și chiar să renunțe la dînsa. In adevĕr, principiul, în materie de lucru judecat, este că hotărîrile nu-și produc efectul lor de cât între părțile care le au dobêndit (art. 85 și 1201). Or, pentru a se admite o excepție la un principiu atât de esențial, ar trebui un text expres de lege, căci art. 711, în partea sa finală, nu are de scop de a deroga de la art. 1201, ci de a face din contra o aplicare a acestui principiu. De aceea, partea finală a acestui text a fost eliminată din art. 1076 a Codului olandez, care cu adevărat devine inutilă. Codul italian a eliminat chiar cu desĕvêrșire art. 711, ceea ce face că, în Italia, controversa nu mai este cu putință. Aceeaș soluție s'a admis și de Laurent în Ante-proiectul de revisuire.

Argumentul tras din indivisibilitatea calităței de moștenitor nu este concludent, după cum am vĕḑut când ne am ocupat despre lucrul judecat în materie de chestiuni de stat (Veḑi *suprà*, p. 559). Cât pentru părerea fostului nostru profesor Valette, care consideră hotărîrea ca formând un termen în lăuntrul căruia acceptarea beneficiară poate să aibă loc, și care se întemeiază numai pe discuția urmată înaintea consiliului de Stat, ea este inadmisibilă ca fiind contrară însuș textului art. 711; iar discuția, pe care ea se întemeiază, este atât de confusă și de întunecoasă, în cât fie-care părere recurge la dînsa și crede să găsească în ea argumente. (Cpr. Demolombe, XV, 152, p. 155). In fine, este de observat că părerea dominantă în doctrină și în jurisprudență era aceea a lui Pothier (*Successions*, VIII, 152, p. 149), de la care probabil autorii Codului francez n'au înțeles a se departa.

Pentru a termina această grea materie, vom mai observa încă, că condamnarea pronunțată contra unuĭ moștenitor, numai sub această denumire, se referă la calitatea luată de dînsul, și nu-l face moștenitor pur și simplu, dacă el este moștenitor beneficiar. (Cpr. Cas. rom. *C. judiciar* din 1902, No. 56. C. Alger, D. P. 90. 2. 106. Sirey, 92. 2. 13. T. Huc, V, 218, *in fine*. Planiol, III, 2024, *in fine*).—Pe de altă parte, hotărîrea dată față de o persoană, care n'a figurat în instanță ca moștenitor beneficiar, nu poate să aibă autoritatea lucrului judecat, în privința acestei calități, dacă ea n'a făcut obiectul judecăței. (T. Huc, V, *loco cit.*, C. Douai, D. P. 91. 2. 93). **Casul în care un moștenitor este condamnat numai în calitate de moștenitor.**

[1]) Cpr. Planiol, I, 483, text și nota 1, și III, 423—428. Lacombe, *op. cit.*, 190, p. 186. C. Agen, D. P. 91. 2. 153, și

Hotăr. prin care se respinge cererea în anulare.

Soluția de mai sus se aplică numai hotărîrilor care pronunță anularea unei căsătorii. Cât pentru decisiunile prin care se respinge acțiunea, trebue să distingem : sau persoana, care a introdus acțiunea, o avea singură (de exemplu: soțul a cărui consimțimênt a fost viciat), și atunci totul s'a sfêrșit; căsătoria nu mai poate fi atacată, fiind-că singura persoană, care putea s'o atace, n'a isbutit în acțiunea sa; sau acțiunea aparținea mai multor persoane, și în asemenea caz, hotărîrea de respingere, dată față cu unul din interesați, nu poate, fără un anume text de lege, să oprească exercițiul acțiunei celorlalți [1]).

Minoritate, majoritate.

In cât privește hotărîrea privitoare la minoritatea, sau majoritatea unui individ, ea fiind pur declarativă, iar nu constitutivă de drepturi, nu este oposabilă terțiilor cari n'au figurat în proces [2]).

Emancipare, absență, adopțiune, etc.

Emanciparea, act extra-judiciar, produce din contra un efect absolut, ca și râdicarea beneficiului ei. Hotărîrile prin care se declară absența, se confirmă o adopțiune, etc. au de asemenea un caracter constitutiv, însă ele fiind mai mult niște acte de juridicție gracioasă [3]), știm că numai hotărîrile pronunțate pe calea contențioasă au efectul lucrului judecat. (Vedi *suprà*, p. 479 urm.).

Hot. privitoare la numele de familie.

Hotărîrile privitoare la numele de familie [4]) au dat loc la oare-care discuții.

---

nota lui P. de Loynes. — Vedi însă R. Bufnoir, *op. cit.*, p. 57 urm.

1) Cpr. Planiol, III, 429 (ed. 1).

2) Cpr. R. Bufnoir, *op. cit.*, p. 56.

3) Cpr. R. Bufnoir, *op. cit.*, p. 56, nota 1.

Numele copiilor legitimi și naturali.

4) Copiii legitimi poartă numele tatălui lor, după cum prevêd anume : art. 192 din Codul Calimach, art. 146 din Codul austriac, art. 1801 din Codul saxon, art. 1616 din Codul german, etc. „*Das Kind erhält den Familiennamen des Vaters*", dice acest din urmă text. Copiii naturali poartă numele mamei lor, dacă ea este cunoscută. „Cei nelegiuiți copii, dice art. 220 din Codul Calimach (165 C. austriac), cu totul se depărtează de driturile familiei și a rudeniei, precum și de numele familiei tatălui, de evghenia, de marca neamului, cum și de alte părintești privilegii ; ei dobêndesc numai numele familiei de pe mamă". Cpr. art. 1801 din Codul saxon, 1706 Cod german, etc. Acest din urmă Cod prevede anume că nici o înrudire nu există între copilul natural și tatăl seu : „*Ein uneheliches Kind und dessen Vater gel-*

Se susţine că principiul ordinar al relativităţei lucrului judecat nu se mai aplică în această privinţă şi că, numele find indivisibil, hotărîrea trebue să'şi producă efectele sale chiar în privinţa membrilor familiei cari n'au luat parte la judecată [1]).

Această soluţie este, însă, prea absolută şi nu poate fi admisă de cât sub oare-care reserve, asupra cărora nu vom insista, chestiunea fiind prea specială [2]).

S'a decis de Curtea din Bucureşti, singură competentă în toată ţara, prin o stranie anomalie, după legea din 18 martie 1895 (art. 10), de a statua asupra contestaţiilor ce s'ar râdica cu ocasia schimbărei numelui unei persoane, că proprietatea numelui fiind inalienabilă şi imprescriptibilă, nu este în comerciu, şi ca atare, nu poate face obiectul unei transacţiuni [3]),

S'a mai decis, tot de această Curte, că descendentul unei familiĭ cu nume istoric, poate cere pe calea judecă-

---

ten nicht als verwandt", ḑice art. 1589 din acest Cod.

S'a decis, cu drept cuvênt, că numele patronimic al familiilor este proprietatea lor, ce nu se poate lua fără regulă de o altă persoană (Cpr. art. 12 C. civ. german). Numele constitue deci un bun făcênd parte din patrimoniul familiilor, de care pot să fie legate amintiri de stimă, onoare şi familie, în ordinea socială, şi familia ne putênd a se constitui în mod legal de cât prin instituţia căsătoriei, nimene nu se poate bucura de un nume, de cât în virtutea filiaţiunei sale: de unde resultă că numele patronimic de familie nu poate fi purtat de cât de acela ce-l moşteneşte în mod legal.—Astfel, copiiĭ naturali nu pot pretinde că au dreptul de a purta numele de familie al tatălui lor natural, prin simplul fapt al toleranţei, şi nu pot invoca nici posesia de stat, nici voinţa manifestă a tatălui lor natural resultând din acte făcute de dînsul, precum ar fi, de exemplu: declaraţia de naştere la ofiţerul stărei civile, sau înscrierea unui copil sub numele seu în şcoalele publice şi particulare. Deci, numai legitimarea, sau adopţiunea conferă unui copil natural dreptul de a purta numele de familie al tatălui seu. C. Bucureşti, *Curierul judiciar* din 1900, No. 80.

[1]) Cpr. Demolombe, V, 310. Rodière, *op. cit.*, 405. Duranton, XIII, 527, *in fine.*

[2]) Veḑi, în această privinţă, distincţiunile făcute de Baudry et Chéneaux, *op. cit.*, 609 urm., p. 528 urm.—Veḑi asupra numelui patronimic, t. V a acestor Comentariĭ, tabla materiilor, v° *Nume patronimic.*

[3]) *Dreptul* din 1898, No. 8.

torească, schimbarea numelui unei persoane, ce se poate confunda cu al sĕu şi pe care acesta l-a adoptat posterior punerei în aplicare a Codului civil [1]).

Ne-a mai rĕmas, pentru a termina materia relativă la identitatea de persoane, să cercetăm dacă debitorul representă pe fidejusor, dacă debitorii şi creditorii solidari se representă între ei, şi care sunt efectele lucrului judecat în materie de obligaţii indivisibile.

Raporturile între debitorul principal şi fidejusorul.

In cât priveşte chestiunea de a se şti dacă hotărîrea dată faţă cu debitorul principal leagă pe fidejusor, trebue să distingem: Dacă hotărîrea a declarat datoria stênsă sau inexistentă, nu mai rĕmâne nici-o îndoială că ea foloseşte fidejusorului, pentru-că nu poate să existe fidejusiune fără o obligaţie principală validă (art. 1653). Afară de aceasta, dacă fidejusorul ar putea fi obligat la plată, cu toată hotărîrea favorabilă debitorului, el ar avea recurs contra debitorului principal (art. 1669), care, cu modul acesta, nu s'ar folosi de hotărîrea dată în favoarea sa. Asupra acestui punct toţi autorii sunt de acord [2]).

Casul în care hotărîrea este defavorabilă debitorului. Controversă.

Chestiunea este însă controversată atunci când hotărîrea este *defavorabilă debitorului*. *In quo jura et doctores videntur varii*, dice Marsili (citat de Troplong). După unii, hotărîrea ar avea, şi în asemenea caz, autoritatea lucrului judecat faţă de fidejusor [3]); părerea contrară este, însă,

---

[1]) *Dreptul* din 1896, No. 42.

[2]) Cpr. Pothier, II, 908. Thiry, III, 170. Aubry et Rau, VIII. § 769, p. 379, nota 50. Arntz, III, 415. Mourlon, II, 1629. Pand. fr., *Caution-Cautionnement*, 958. Duranton, XIII, 517. Allard, *op. cit.*, p. 310. Troplong, *Cautionnement*, 510. Lacombe, *op. cit.*, 198, p. 192, 193, şi toţi autorii. Cpr. L. 21. § 4, Dig., *De exceptione rei judicatæ*, 44, 2.

[3]) Cpr. Troplong, *Cautionnement*, 511 urm. Larombière, V, art. 1351, No. 100. P. Tuozzi, *op. cit.*, 193, p. 319 urm. Toullier D. V, partea II, 211. Bonnier, 886. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 625 urm., şi *Cautionnement*, 445 urm. Ponsot, *Cautionnement*, 363, 365 (ed. din 1844). Vedi şi decisiile citate în Pand. fr. *Cautionnement*, 960. Cpr. C. Focşani, *Dreptul* din 1886, No. 21. C. Bucureşti, *Dreptul* din 1881, No. 29. Vedi şi Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1878, p. 5. — Partisanii acestui sistem sunt, însă, obligaţi a recunoaşte fidejusorului dreptul de a face apel sau recurs contra hotărîrei ce i se opune, cu-toate-că debitorul ar fi renunţat la aceste mijloace de apărare, fie în mod expres, fie tacitamente. Cpr. Pand. fr.

mult mai juridică; căci, după cum foarte bine dice Curtea noastră supremă în secțiuni-unite [1]), așa precum o convenție sau o transacție, făcută între debitorul principal și creditorul seu, n'ar fi oposabilă fidejusorului, tot ast-fel hotărîrea intervenită între aceste persoane este *res inter alios judicata* față cu acest din urmă [2]).

Cât pentru hotărîrea intervenită *în favoarea fidejusorului* și contra creditorului, ea poate fi invocată de debitorul principal, dacă are de obiect *însăș existența datoriei*, iar nu numai existența fidejusiunei, sau o excepțiune personală fidejusorului [3]). Hotărîrea pronunțată *contra* fidejusorului nu poate, însă, fi opusă debitorului principal [4]). **Hotăr. intervenită în favoarea, sau în contra fidejusorului.**

Din cele mai sus expuse resultă că co-fidejusorii pot, fie în numele lor, fie în numele debitorului principal, să

Cautionnement, 961. Ponsot, *op. cit.*, 363 urm. Troplong, *op. cit.* 514, 515. Vedi și P. Pont, *op. cit.*, 413. Cpr. L. 5, Pr. Dig., *De appellationibus*, etc. 49, 1, unde se dice: „*Item fidejussores pro eo pro quo intervenerunt (appellare possunt). Igitur et venditoris fidejussor emptore victo appellabit: licet emptor et venditor adquiescant*".

1) Vedi Bulet. 1890, consid. de la p. 1216, 1217.

2) Arntz, Thiry, *loco cit.* Laurent, XX, 119. Demante, V, 328 bis XXIX și XXX. Aubry et Rau, *loco cit.* Marcadé, V, art. 1351, No. XIII, p. 195 urm. Griolet, *op. cit.*, p. 163. Vigié, II, 1655. Mourlon, II, 1628, 1629. Pand. fr., *Caution-Cautionnement*, 959. Allard, *op. cit.*, p. 310. P. Pont, *Petits contrats*, II, 348 urm. și 412. Lacombe, *op. cit.*, 199 urm., p. 193 urm. Gatti, *op. cit.*, 155. Cpr. Demolombe, XXVI, 374, p. 314. Cpr. și Cas. rom. secțiuni-unite. Bulet. 1883, consid. de la p. 285. Bulet. 1890, consid. de la p. 1216, 1217.

3) In basa acestor principii știm că jurămêntul dat fidejusorului, asupra însăș existenței datoriei, și prestat de acest din urmă, folosește debitorului principal (art. 1218). Vedi *suprà*, p. 418. Fidejusorul fiind, în adevĕr, considerat ca mandatarul debitorului, de câte ori este vorba de liberarea lui, fie prin o plată reală, fie prin alte mijloace echivalente, acest din urmă a fost representat în instanță prin fidejusor. Cpr. Pothier, II, 918. Larombière, II, art. 1208, No. 16. Guillouard, *Cautionnement*, 223. **Art. 1218.**

4) Arntz, *loco cit.* Bonnier, 886. Pand. fr., *Caution-Cautionnement*, 814. Allard, *op. cit.*, p. 311. Lacombe, *op. cit.*, 202, 203. Gatti, *op. cit.*, 155. Larombière, II, art. 1208, No. 16 și 17. Troplong, *Cautionnement*, 449 urm., 454 urm. Guillouard, *loco cit.*

invoace hotărîrea dată faţă cu unul din ei şi în favoarea sa, asupra fondului datoriei [1]).

Fidejusor solidar. Controversă.

Principiile mai sus expuse se aplică, fără nici-o deosebire, atât fidejusorilor ordinari, cât şi acelor solidari, cu-toate-că aceştia din urmă sunt obligaţi într'un mod mai energic şi nu pot opune creditorului excepţiunea de divisiune şi discuţiune [2]).

Efectele lucrului judecat în materie de oblig. solidare. Controversă.

In cât priveşte dificultăţile la care lucrul judecat a dat loc în materie de obligaţii solidare, ele au fost examinate în t. VI, p. 169 urm. şi 190 urm., unde am vědut, cu toată controversa ce există în această privinţă, că lucrul judecat faţă cu unul din co-debitori, care ar fi câştigat, iar nu perdut procesul în contra creditorului, în basă unei excepţiuni comună tuturor debitorilor (art. 1047), este oposabil tuturor debitorilor; de-oare-ce, după art. 1056, într'o obligaţie solidară, fie-care debitor are mandat numai pentru a stênge sau a împuţina obligaţia, nu, însă, şi pentru a face posiţia co-debitorilor sei mai rea [3]): după cum în o creanţă solidară, fie-care creditor are în principiŭ mandat pentru a îmbunătăţi soarta co-creditorilor sei (art. 1038); de unde resultă că numai hotărîrile favorabile unuia din co-creditori, nu însă şi acele defavorabile, sunt oposabile celorlalţi creditori [4]).

Poate că acest sistem nu este tocmai logic, vorbind *de lege ferenda*, însă el este singur juridic faţă cu art.

---

1) Larombière, II, art. 1208, No. 16.

2) Lacombe, *op. cit.*, 204, p. 198. Larombière, II, art. 1208, No. 17. Ponsot, *Cautionnement*, 512. Guillouard, *Cautionnement*, 224. P. Pont, *Petits contrats*, II, 353.—*Contrà:* Troplong, *Cautionnement*, 459. Proudhon, *Usufruit*, III, 1325. Répert. Dalloz, *Cautionnement*, 315, *in fine*. Rodière, *Solidarité et Indivisibilité*, 166.

3) Vedi t. VI, p. 190 urm., şi la autorităţile citate acolo, *adde*, în sensul acestei păreri, Allard, *op. cit.*, p. 311, 312.—*Contrà*: Baudry et Barde, *Oblig.*, II, 1231.—Dacă, însă, toţi co-debitorii aŭ fost puşi în causă, fie-care trebue să exercite prin el însuş căile de reformare deschise de lege; alt-fel hotărîrea dobêndeşte în contra lui puterea lucrului judecat, ea neputênd fi reformată de cât în favoarea debitorului, care a usat de căile legale în termenul prescris de lege. Cas. fr. *Pand. Périod.* 1901. 1. 449 şi nota lui P. Henry.

4) Vedi t. VI, p. 169 urm. şi Allard, *op. cit.*, p. 312.—*Contrà*: Baudry et Barde, *Oblig.*, II, 1159.

1038 și 1056, care nu există în Codul francez, și sunt adaose de legiuitorul nostru [1]).

Care sunt, în materie de obligații indivisibile, efectele lucrului judecat între unul din creditori și debitorul, sau între unul din debitori și creditorul? Chestiunea este viu discutată, și întâlnim și de astă dată controversa pe care am semnalat-o în materie de obligații solidare. Această chestiune a fost studiată în t. VI, p. 251 urm., și am vědut că sistemul cel mai juridic este acela, care pune în principiŭ că hotărîrea pronunțată între unul din creditori și debitorul, sau unul din debitori și creditorul, nu poate nici într'un caz fi opusă celorlalți creditori sau debitori, cari n'au luat parte la judecată, fie că procesul s'a câștigat, fie că el s'a perdut. Nici-un mandat neexistând, în adevěr, între creditorii sau debitorii unui lucru indivisibil, unul nu poate să represinte pe cei-lalți [2]). **Efectele lucrului judecat în materie de oblig. indivisibile. Controversă.**

---

[1]) Această soluție a fost, în adevěr, criticată de unii autori. „*Singuliers mandataires*, dice unul din ei, *qui auraient pouvoir pour gagner, et non pour perdre et qui ne pourraient savoir qu'après coup si, en prenant part à l'action, ils restaient ou non dans les limites de leur mandat*". Saleilles, *Étude sur la théorie générale de l'obligation d'après le 1-er projet de Cod. civil pour l'Empire allemand* (ed. a 2-a, Pichon, 1901), 118, p. 116. Tot cam în asemenea termeni se exprimă și Merlin (*Quest.*, v° *Chose jugée*, § 18, 1 și 2): „*Il est impossible qu'ils aient couru la chance de profiter du jugement qui eût absous leur coobligé, sans courir en même temps celle d'être compris dans la condamnation qui serait prononcée contre lui*". Un autor italian, P. Tuozzi (*op. cit.*, 191, p. 315) se exprimă de asemenea în termenii următori: „*Non si può supporre che il condebitore abbia dato all'altro condebitore il solo mandato di vincere la causa, e non quello di perdere*". Cpr. și Demolombe, XXVI, 191, *in fine*, p. 155. De aceea, după art. 425 și 429 din Codul german, co-debitorii și co-creditorii, cari au remas străini de judecată, nu sunt representați de acela care a urmărit instanța, sau care a fost urmărit. In această teorie, admisă de unii și în Francia (Lacombe, *op. cit.*, 206 urm., p. 200 urm. Laurent, XX, 120), fie-care nu se represintă de cât pe sine. **Critica legei Codul germ. Art. 425, 429.**

[2]) Vedi și alte argumente în favoarea acestui sistem, în t. VI, p. 252. Cpr, Répert. Sirey, *Chose jugée*, 641 urm.—Vedi, însă, Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1873, consid. de la p. 317, unde se dice că „s'ar putea foarte bine susținea că un co-interesat represintă legalmente nu numai în folos, ci încă și în pagubă, pe celalalt co-interesat". Tot acolo se arată siste-

Raporturile dintre co-moştenitori, co-proprietari, etc. când obiectul contestaţiei este divisibil.

Lucrul judecat în favoarea, sau contra unuia, ori mai multor din co-moştenitori, co-proprietari, co-debitori, etc. este în privinţa celorlalţi *res inter alios judicata*, de câte ori obiectul contestaţiunei este divisibil, căci nici-un mandat nu există în această privinţă între ei. Pothier observă chiar cu drept cuvênt că, în specie, lucrul cerut nu este acelaş din causa divisiunei datoriilor şi creanţelor între moştenitori (art. 777 şi 1060) [1]).

Sugestiune, Captaţiune.

In basa acestor principiĭ s'a decis, cu drept cuvênt, că hotărîrea prin care se anulează un testament, fie chiar pentru sugestiune sau captaţiune, după cererea unuia din moştenitori, nu foloseşte de cât acestui moştenitor, şi nu poate fi invocată ca avênd autoritatea lucrului judecat de alţi moştenitori, cari n'au luat parte la proces [2]).

Copartaşi.

De asemenea, lucrul judecat contra unui copartaş nu este oposabil altui copartaş [3]).

Efectele principiului autorităţei lucrului judecat în materie civilă.

Am vědut că, în interesul ordinei publice şi a terminărei contestaţiunilor, legea presupune că tot ce cuprinde

---

mele care există în această privinţă. Vedi asupra diverselor sisteme, P. Tuozzi, *op. cit.*, 192, p. 317 urm.

[1]) Cpr. Pothier, II, 906, *in fine*. Demolombe, XXX, 367. Duranton, XIII, 515. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 372. Toullier D., V, partea II, 195.

[2]) Cas. fr. Sirey, 59. 1. 37. D. P. 58. 1. 359.—S'a decis, însă, de curênd (7 iunie 1902), de Curtea noastră supremă, că de câte ori rudele de sânge ale unui defunct atacă testamentul sěu în nulitate şi obţin câştig de causă la prima instanţă, dacă apelul făcut de legatar contra hotărîrei tribunalului se perimă, după cererea unuia din moştenitori, acest apel se perimă faţă de toţi intimaţiĭ, adecă faţă de toţi moştenitoriĭ de sânge, cari figurézá în proces; căci, de şi interesele lor între ei pot fi contrariĭ, excludêndu-se uniĭ pe alţiĭ de la moştenire, după gradul lor de înrudire, cu toţiĭ au un interes comun faţă de legatar, adecă anularea testamentului; şi este de principiŭ, adaugă Curtea, că de câte-ori există o comunitate de interese între mai multe persoane, fie-care din ele este presupusă a avea un mandat tacit din partea celor-lalte pentru a le face condiţia mai bună. V. *C. judiciar* din 1902, No. 50.

[3]) Cas. fr. Sirey, 90. 1. 260. D. P. 90. 1. 276.—In cât priveşte efectele lucrului judecat în privinţa co-proprietarilor în indivisiune, vedi *infrà*, p. 580, nota 1.

dispositivul unei hotărîri definitive este adevarat şi drept. *Res judicata pro veritate accipitur*, ḑice un fragment a lui Ulpian, reprodus de două ori în Digeste[1]).

Această presumţie legală este atât de absolută, în cât nu admite nici o dovadă contrară[2]).

Hotărîrea care recunoaşte un drept şi pronunţă o condamnare, se întinde la tot ce este o consecinţă imediată şi neapărată a acestui drept[3]). Ea dă naştere la o acţiune (*actio judicati*), care are de obiect executarea condamnaţiunei, executare care se poate aduce la îndeplinire timp de trei-ḑeci de ani[4]) din ḑiua de când hotărîrea a deve- **Art. 404 Pr. civ.**

---

1) L. 25, Dig., *De statu hominum*, 1, 5 ; şi L. 207, Dig., *De regulis juris antiqui*, 50, 17. Veḑi *suprà*, p. 448. Un jurisconsult spaniol din secolul al XVI-le, Cavarruvias a ḑis că autoritatea lucrului judecat este mai tare de cât însuş adevĕrul : *Auctoritas rei judicatæ prævalet veritati.*

2) Veḑi *suprà*, p. 311 şi 317.—Alta este însă chestiunea de a se şti dacă debitorul, care ar scăpa de plată prin opunerea unei hotărîri nedrepte, ar remânea obligat către creditor *naturaliter*. După opinia generală, pe care am admis-o şi noi (t. VI, p. 12, text şi nota 4), lucrul judecat poate să lese să subsiste o obligaţie naturală în sarcina părţei care a câştigat procesul. Veḑi Pothier, II, 196. Bigot-Préameneu, în expun. de motive (Locré, *Législ. civ.*, XII, p. 364. No. 113). Vigié, II, 1493. Demante, V, 174 bis IV. Aubry et Rau, IV, § 297, p. 8 (ed. a 5-a). Baudry et Barde, *Oblig.*, II, 1669 (ed. a 2-a, 1902). Duranton, X, 41. Demolombe, XXVII, 39. Pand. fr., *Oblig.*, I, 65.—*Contrà* : Massol, *Oblig. naturelle en dr. rom. et en dr. français* (ed. 1, din 1858), p. 104 urm. şi p. 260, 261. T. Huc, VII, 236, p. 317, şi VIII, 334, p. 430. După aceşti din urmă autori, autoritatea lucrului judecat ar lasa intactă numai o obligaţie morală sau de conştiinţă, nu însă o obligaţie naturală. Veḑi şi Laurent, XVII, 12, după care renunţarea la lucrul judecat ar face ca obligaţia să rĕmâe tot ceea ce era, adecă civilă. **Lucrul judecat lasă el să subsiste o oblig. naturală? Controversă.**

Această chestiune era controversată şi în dreptul roman. Veḑi Windscheid, *Lehrbuch des Pandektenrechts*, I, § 129, text şi nota 7. Veḑi şi autorii citaţi în t. VI a Coment. noastre, p. 13, nota 1. **Dreptul roman.**

3) Arntz, III, 418.

4) Art. 404 Pr. civ., care în noul Proiect a devenit art. 417. Remâne, însă, bine înţeles că prescripţia de *trei-ḑeci* de ani se aplică numai hotărîrilor pronunţate în materie civilă, nu însă şi acelor pronunţate în materie comercială, unde prescripţia nu mai este de trei-ḑeci de ani, ci de *ḑece* ani (art. 947 C. com.). Hotărîrea nefăcênd, în adevĕr, de cât să **Executarea hot. dată în comercial se prescrie prin 10 ani. Controversă.**

nit definitivă și a dobândit autoritatea lucrului judecat[1].

Ce se prescrie prin treiḑeci de ani? Pentru viitor, efectele lucrului judecat sunt perpetue, declarațiunile cuprinse în hotărîre nefiind supuse nici-unei prescripții. Numai dreptul creat prin hotărîre, ca o sancțiune a dreptului declarat, se prescrie prin trei-ḑeci de ani[2]. Art. 404 din Pr. civ. cuprinde, deci, o inexactitate, care s'a strecurat și în noul Proiect (art. 417), când ḑice că o hotărîre judecătorească, care nu s'a executat în timp de 30 de ani, *perde puterea lucrului judecat.*

Novație. Se decide în genere de autori că hotărîrea, care declară existența unui drept sau unei obligații, operează o novație în acest sens, că pentru viitor, lucrul judecat înlocuește causa obligației[3]. *Novatur judicati actione prior contractus*[4].

declare dreptul preexistent, care era de natură comercială și care, ca atare, se prescria prin 10 ani, nu se poate aplica o altă prescripție hotărîrei de cât însuș dreptului consfințit printr'însa. Veḑi în acest sens, Gatti, *Della autorità del giudicato civile nel diritto moderno italiano*, 188, p. 367 urm. Cu-toate-acestea, chestiunea este controversată în Italia. Veḑi autorii citați într'un sens și în altul de Gatti, *loco cit.*

Art. 949 C. com. Din cele mai sus expuse resultă că o hotărîre, dată în materie cambială, nu se va putea aduce la îndeplinire, de cât în timp de *cinci* ani, de când hotărîrea a devenit definitivă (art. 949 C. com.), pentru-că acest text statornicește, în materie cambială, o adevarată prescripție liberatorie, lăsând a se presupune că datoria a fost plătită. Veḑi *suprà*, p. 378. Cpr. asupra acestei prescripții, statornicită de Codul comercial actual, contrar celor ce se petrec în Codul fr. și contrar art. 184 din vechiul Cod de comerț, C. București, *Dreptul* din 1902, No. 40, și *C. judiciar* din acelaș an, No. 40 (cu adn. D-lui C. N. Toneanu); Judec. ocol. Slatina și Galați, *C. judiciar* din 1902, No. 13 (cu adn. noastră), și No. 40.

Art. 950 C. com. Tot astfel, hotărîrea dată în privința unui contract maritim sau de gagiu asupra vaselor, nu se va putea aduce la îndeplinire de cât în termen de *trei* ani din ḑiua de când ea a rémas definitivă (art. 950 C. com.).

1) Gatti, *op. cit.*, 189, p. 370.

2) Cpr. Griolet, *op. cit.*, p. 175.—Prescripția, o dată îndeplinită, desființează întreaga hotărîre, atât în privința disposițiunilor susceptibile de executare, cât și a acelor care nu necesitau nici-o executare. Cas. fr. Sirey, 64. 1. 499. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 401. Pand. fr., *Chose jugée*, 1336.

3) Cpr. Larombière, V, art. 1351, No. 144. Demolombe, XXX. 384. Aubry et Rau, *loco cit.* Lacombe, *op. cit.*, 251, p. 263 urm.

4) L. 3, Cod., *De usuris rei judicatæ*, 7, 54. Veḑi și L. 3, § 11.

Această teorie, împrumutată de la dreptul roman, nu este însă fericită, după cum observă cu drept cuvênt Laurent (XX, 134), pentru-că, pe de o parte, obligațiunea nu este stînsă, după cum se întâmplă în materie de novație, ci din contra, confirmată prin hotărîre [1]), iar pe de alta, judecătorii nefăcênd de cât să declare drepturile părților, aceste drepturi rêmân ceea ce erau înainte. Critica ideei de novație.

Autoritatea lucrului judecat este, după cum am vêdut, *irevocabilă* [2]), și o hotărîre, ori cât de greșită ar fi în fapt, sau în drept, nu mai poate fi modificată nici de una din părți, nici de judecător [3]), nici chiar de lege [4]), dacă, însă, bine înțeles, partea condamnată a fost legiuit chemată spre a se apăra și n'a venit; sau venind, nu s'a apărat în mod complect [5]). Irevocabilitatea lucrului judecat.

Judecătorii, cari au încuviințat formula executorie, pot, însă, fi chemați a interpreta dispositivul hotărîrei lor, dacă el este întunecos sau îndoelnic, în cât privește înțelesul, întinderea și aplicarea lui (art. 400 Pr. civ.), fără, însă, a-l schimba sau denatura: căci aceasta ar însêmna a viola autoritatea lucrului judecat [6]). Interpretarea unui dispositiv întunecos.

Un alt efect al autorității lucrului judecat este, după Relativitatea lucrului judecat.

Dig., *De peculio*, 15, 1, unde se dice: „... *Non originem judicii spectandam, sed ipsam judicati velut obligationem ...; quæ ex causa judicati descendit*".

1) „*Neque enim*, dicea jurisconsultul Paulus, *deteriorem causam nostram facimus actionem exercentes, sed meliorem*". (L. 29, *in fine*, Dig., *De novationibus et delegationibus*, 46, 2).

2) Vedi asupra acestui principiu, Pand. fr., v° *cit.*, 1341 urm.— In cât privește îndreptarea unei erori materiale de redacție asupra numelui, calității, conclusiilor părților, sau o eroare de calcul (art. 292 Pr. civ., 1717 C. civ.), vedi *suprà*, p. 499 și 512, nota 2.

3) „*Judex, posteaquam semel sententiam dixit, postea judex esse desinit ... semel enim malè seu benè officio functus est*". L. 55, Dig., *De re judicata*, 42. 1.

4) Nici legile interpretative nu pot atinge puterea lucrului judecat. Cas. rom. *Dreptul* din 1883, No. 36, și Bulet. S-a 1, 1883, p. 273, *in fine*.

5) Vedi *suprà*, p. 497.

6) Vedi *suprà*, p. 511, 512.—O hotărîre rêmasă definitivă nu poate, deci, fi reformată pe calea de contestare la executare, ci numai pe căile de reformare ordinare sau extraordinare. Cas. rom. și Trib. Ialomița, Bulet. S-a 1, 1873, p. 127, și *Dreptul* din 1891, No. 35.

cum am vĕḑut, de a fi *relativ*. Ca şi convenţiile (art. 973), hotărîrile nu-şi produc în adevĕr efectul lor, de cât între părţile care s'au judecat şi representanţiĭ lor, universali; ele nici nu folosesc nici nu strică terţiilor [1]. *Res inter alios judicata alteri nec nocet, nec prodest* [2]. Acest principiu este mai lămurit în legea noastră de cât în acea franceză, căci noi nu avem terţia oposiţie propriu ḑisă, care există în Codul francez (art. 474 urm. Pr. civ. fr.). Este adevărat că, dacă în basa unei hotărîri definitive ce ai contra unei persoane, îmi urmăreşti averea mea, voiŭ putea să contest acea urmărire şi să distrag averea urmărită, însă această contestaţie, pe care legea îmi dă drept s'o fac (art. 400 Pr. civ.), nu este o terţie oposiţie în sensul acelei pe care o conferă legea franceză.

Excepţiile aduse principiului relativităţei lucrului judecat. Am vĕḑut, însă, că principiul relativităţei lucrului judecat suferă în anume casuri oare-care excepţiĭ: une-ori din causa persoanelor cărora acţiunea este încredinţată (acţiune în tăgăduire de paternitate), iar alte-ori din causa caracterului excepţional al hotărîrei, care, în loc de a constata starea civilă a unei persoane şi a consacra o stare de drept existentă, înfiinţează o stare nouă, modificând pe acea veche (hotărîrile prin care se pronunţă divorţul, separaţia de patrimoniĭ, interdicţia unui smintit, etc.) [3].

Renunţ. la lucrul judecat. Excepţiunea trasă din autoritatea lucrului judecat nefiind de ordine publică, de aici resultă că părţile pot să renunţe la dînsa, fie în mod expres, fie implicitamente [4].

Renunţarea trebue, însă, să fie dovedită în mod formal. Ea nu poate să resulte din o simplă presumţie, ci numai din un fapt, care nu se poate explica de cât prin voinţa de a renunţa [5].

---

1) Veḑi *suprà*, p. 539.—In baza acestor principiĭ s'a decis că hotărîrile dobîndite contra unui co-proprietar în indivisiune, nu sunt oposabile celorlalţi co-proprietari; căci ei nu au mandat legal de a se representa uniĭ pe alţiĭ pentru a-şi face posiţiunea lor mai rea. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1890, p. 283. Acest principiu era admis şi sub Codul Caragea. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1873, p. 316 urm.

2) Veḑi legile citate *suprà*, p. 539, nota 4.

3) Veḑi *suprà*, p. 563 urm.

4) Pand. fr., v° *cit.*, 1502 urm. Griolet, *op. cit.*, p. 168, *in fine*. Laurent, XX, 136. Larombière, V, art. 1351, No. 150. Veḑi şi *suprà*, p. 455.

5) Pand. fr., v° *cit.*, 1511.

Excepţiunea trasă din autoritatea lucrului judecat, nefiind de ordine publică, trebue să fie propusă de partea interesată înaintea judecătorilor fondului: tribunal, sau curte; judecătorii neputênd s'o invoace din oficiu[1]). Neinvoc. lucrului judecat din oficiŭ.

Ea trebue să fie formulată într'un mod clar şi precis; nu însă numai în treacăt, ca un mod de argumentare[2]).

Dacă lucrul judecat a fost propus înaintea judecătorilor fondului, şi ei l-au respins, cu-toate-că existau elementele prescrise de lege; decisia ar fi casabilă pentru violarea art. 1201[3]).

In caz de a admite excepţia lucrului judecat, judecătorii fondului nu trebue să se mărginească a dice numai că există lucru judecat; ei fiind datori de a precisa toate împrejurările decisiei anterioare, care, în ochii lor, au dobêndit autoritatea lucrului judecat, pentru ca Curtea de casaţie să poată verifica dacă cu adevarat există lucru judecat în specie; căci, în fie care specie, Curtea supremă are căderea de a verifica dacă toate condiţiile juridice ale lucrului judecat îşi au, sau nu, fiinţă[4]).

II. Autoritatea lucrului judecat în materie represivă[5]).

Regule generale.

Dacă autoritatea lucrului judecat este neapărată în materie civilă, ea se impune şi mai mult în materie re-

---

1) Vedi *suprà*, p. 455, text şi nota 3.

2) Cas. rom. *Dreptul* din 1883, No. 37, consid. de la p. 295, şi Bulet. S-a 1, 1883, consid. de la p. 274. *Dreptul* din 1891, No. 53 şi Bulet. S-a 1, 1891, p. 759. *C. judiciar* din 1894, No. 42, şi Bulet. 1894, p. 839. Cas. fr. D. P. 78. 1. 486. Sirey, 79. 1. 269. D. P. 69. 1. 22. Pand. fr., v° *cit.*, 1530.

3) Laurent, XX, 139. Demolombe, XXX, 380. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 403. Pand. fr., v° *cit.*, 1533 urm. Cas. fr. D. P. 72. 1. 361. Sirey, 73. 1. 80.

4) Cas. fr. D. P. 1902. 1. 264. Cpr. şi Cas. rom. Bulet. S-a civ. 1869, p. 63. Vedi şi *suprà*, p. 526, n. 2.

5) Vedi asupra acestei materii, P. Tuozzi, *L'autorità della cosa giudicata*, 101 urm.; Haus, *Pr. généraux de dr. pénal belge*, II, 1270 urm (ed. a 3-a); H. Laurens, *L'autorité de la chose jugée, considérée comme mode d'extinction de l'action publique* (thesă p. doctorat, 1885); Le Sellyer, *Tr. de l'exercice et de l'extinction des actions publique et privée*, II, 634 urm., p. 291 urm. (1870); F. Hélie, *Tr. d'instruc. criminelle*, II, 978 urm.; Bibliografie.

presivă, adecă: în materie de crime, delicte și contravenții polițienești. Siguranța publică, rațiunea și chiar umanitatea cer, în adevĕr, că acel care a fost recunoscut odată culpabil sau nevinovat de un fapt, să nu mai aibă a respunde de acelaș fapt. De aceea regulă *Non bis in idem*, cunoscută la popoarele cele mai vechi [1]), există în toate legislațiunile

---

Garraud, *Pr. de dr. criminel*, 619 urm. (ed. a 7-a, 1901); Mangin, *Tr. de l'action publique et de l'act. civile en matière criminelle*, II, 370 urm. Lacombe, *op. cit.*, 263 urm.; Larombière, V, art. 1351, No. 163 urm. Bonnier, 890 urm. Pand. fr., *Chose jugée*, 1543 urm.; Répert. Sirey, *eod.* v°, 802 urm.; Répert. Palais, v° *Non bis in idem*, și *Chose jugée*, 632 urm. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Chose jugée*, 234 urm. Trébutien, *Cours élément. de dr. criminel* (ed. a 2-a, revĕḑută de Laisné-Deshayes și Guillouard), II, 775 urm. Griolet, *op. cit.*, p. 228 urm.

Legisl. Indiei. Codul lui Manù.

1) Iată ce găsim, în această privință, în legislația lui Manù (IX, 233, 234), care se crede a nu fi opera unui singur om și care, după Chézy (*Journ. des savants* din 1831), ar fi din secolul al XIII-lea înainte de Hristos: „Ori-ce afacere. condusă până la sfêrșit și judecată, se consideră ca terminată, dacă legea a fost aplicată în mod echitabil. Dacă ea a fost. însă, nedrept decisă de judecători, Regele o cerceteaza din nou și-i condamnă la amendă".

Legisl. Evreilor.

După legislația Evreilor, ast-fel cum ea ne este cunoscuta prin mai multe texte din vechiul testament, ori-ce sentința de achitare devenea de îndată definitivă, și prevenitul nu mai putea fi urmărit pentru acelaș fapt.

Legisl. Egiptenilor.

In privința Egiptenilor, cu toată descoperirea și tălmăcirea caracterelor ieroglifice, tot ce se știe mai positiv este că justiția se dădea de preoți, cărora se remitea câte un memoriu din partea acusatorului și a acusatului: pentru ca judecătorii să nu fie influențați prin talentul oratorilor. In urma terminărei desbaterilor, presidentul punea imagina Adevĕrului' pe capul părței câștigătoare. Față cu aceste forme solemne și religioase, se presupune că hotărîrile aveau întru cât-va caracterul unui oracul și autoritatea unei sentințe divine. Veḑi H. Laurens, *Autor. de la chose jugée, considérée comme mode d'extinction de l'action publique* (1885). p. 14, 15.

Legisl. Grecilor, Solon.

Dar dacă vechia legiuire a Egiptenilor este întru cât-va rĕmasă în întuneric, în privința Grecilor se știe în mod sigur că o lege a lui Solon permitea celui achitat de a respinge o nouă acusațiune prin hotărîrea dobêndită mai înainte, *ne res acta apud judices repeteretur*, ḑice Samuel Petit, (*Leges Atticæ*, lib. IV, tit. 4, No. 14, p. 429). Aceasta se confirmă și de alți autori, precum: Platon, Pollux, Pfeiffer. etc. Iată cum se exprimă acest din urmă autor (*Antiquit.*

in care libertatea individului n'a fost confiscată în folosul

Græc., lib. 2, capit. 27, p. 255). „*Exceptio, quæ eadem et translatio testium dicitur: cùm quis judicium non solemne, legitimumque esse causatur*, **veluti jam ante judicatus aut absolutus**". Cpr. Laurens, *op. cit.*, p. 16 urm. Le Sellyer, *Tr. de l'exercice et de l'extinction des actions publique et civile*, II, 637, p. 293 urm. (ed. a 2-a, 1870).

La Romani, mai multe texte consacră autoritatea lucrului judecat în materie criminală. Vedi L. 3, § 1, Dig., *De prævaricatione*, 47, 15: L. 7, § 2, Dig., *De accusationibus et inscriptionibus*, 48, 2; L. 3, § 13, Dig., *De homine libero exhibendo*, 43, 29, etc. **Legisl. romană.**

Cu-toate-că autorii romani, precum: Plinius, Sueton, etc. citează mai multe exemple, în care Imparaţiĭ au ordonat urmăriri nouĕ pentru aceeaş crimă contra unor acusaţi achitaţi, Diocliţian şi Maximian proclamă principiul că acusatul o-dată achitat nu mai poate fi urmărit pentru acelaş fapt: „*Qui de crimene publico in accusationem deductus est, ab alio super eodem crimine deferri non potest*". L. 9, *ab initio*, Cod., *De accusationibus et inscriptionibus*, 9, 2. Vedi şi L. 11, Cod., *loco cit.* Vedi, în această privinţă, desvoltările istorice pe care le fac uniĭ autori, precum: Griolet, *op. cit.*, p. 182 urm.; H. Laurens, *op. cit.*, p. 21 urm.; P. Tuozzi, *op. cit.*, 61; F. Hélie, *Instruc. criminelle*, II, 979 urm.; Trébutien, *op. cit.*, II, 777, etc.

Aceleaşĭ principiĭ erau admise în dreptul canonic (Decretalele Papei Grigore al IX-lea şi capitularele lui Carol Magnus (vedi asupra Dreptului canonic, P. Tuozzi, *op. cit.*, 62), şi în vechia jurisprudenţă franceză. Vedi Le Sellyer, *op. cit.*, II, 639, 640. Mangin, *Tr. de l'act. publique et de l'act. civile en matière criminelle*, II, 370. „La sagesse de cette maxime (*non bis in idem*), dice un criminalist francez din secolul al 18-lea, Muyart de Vauglans (*Instit. au droit criminel*, p. 81), fondée sur ces deux raisons particulières, l'une de ne point compromettre trop souvent la vie d'un citoyen; l'autre, d'empêcher que par l'événement de ces différentes accusations, la peine ne vienne enfin à surpasser le crime, l'a fait adopter successivement, et par la disposition du droit canonique, et par la jurisprudence du royaume; et c'est de là qu'est venue la maxime: *Non bis in idem*". **Dreptul canonic.**

La noi, n'am găsit in această privinţă, relativ la dreptul nostru anterior, de cât art. 156 din vechiul Cod criminal al Moldovei (1826), care pare a nu recunoaşte principiul lucrului judecat. Iată, în adevĕr, cum se exprimă acest text: „Acel ce prin judecată s'au cunoscut a fi nevinovat, poate pentru fapta de care s'au fost învinovăţit, să se indatorească ca să se desvinovăţească de al doilea, când din vremea judecăţei dintăi nu va fi trecut paragrafia ani- **Dreptul nostru anterior. Art. 156 din vechiul Cod penal al Moldovei.**

Statului [1]). Ea este consacrată în termeni expreşi, la noi, prin art. 383 din Codul de procedură penală, ca o consecinţă a libertăţei individuale, pe care o proclamă Constituţia noastră (art. 13).

Art. 383 Pr. pen.—Ori ce persoană achitată [2]) după lege, nu va mai putea fi apucată sau acusată pentru acelaş fapt. (Art. 241, 407 Pr. pen. Art. 360 Pr. pen. fr.).

Hot. date pe cale contencioasă.

Această autoritate a lucrului judecat nu există în materie represivă, ca şi în materie civilă, de cât în privinţa hotărîrilor pronunţate pe cale contencioasă, rĕmase definitive, adecă, nesusceptibile de reformare, sau anulare pe căile legale. (Cpr. Cas. fr. Sirey, 1902, 1. p. 353).

Hotărîrile cari au puterea lucrului judecat.

Condiţia neapărată pentru ca să existe lucru judecat în materie represivă, ca şi în materie civilă, este existenţa

---

lor" *). N'ar trebui să credem că acest paragraf s'ar referi la casul când s'ar descoperi nouĕ dovedi în contra inculpatului, căci acest caz este prevĕdut de un alt text (art. 154). Vedi *infrà*, p. 588, nota 1.

[1]) In cât priveşte legislaţiunile străine, care consacră principiul autorităţei lucrului judecat îm materie represivă, înfiinţând astfel una din cele mai mari garanţiĭ sociale, vedi Répert. Sirey, *Chose jugée*, 1622 urm.

[2]) Cuvêntul *achitat*, fiind general, cuprinde şi absolvirea (art. 387 Pr. pen.). Pand. fr., v° *cit.*, 1590. Le Sellyer, *op. cit.*, II, 668. Atât art. 383 cât şi art. 241 Pr. pen., despre care ne vom ocupa mai la vale, presintă irevocabilitatea lucrului judecat ca un mijloc de apărare în folosul acelui achitat. însă soluţia este aceeaş, în caz când prevenitul, sau acusatul ar fi fost condamnat. Pand. fr., v° *cit.*, 1594. F. Hélie. *op. cit.*, II, 1026. Garraud, *op. cit.*, 625, p. 867 (ed. a 7-a). Se poate, însă, întâmpla ca prevenitul sau acusatul să fi fost pe nedrept condamnat; pentru asemenea caz s'ar fi putut admite posibilitatea de a se reîncepe procesul. Cpr. Pand. fr., v° *cit.*, 1597. Garraud, *op. cit.*, 624, p. 824.

Art. 263 din vechiul Cod penal al Moldovei.

*) Iată disposiţia relativă la paragrafie (prescripţie): „Prin paragrafie se curmă vinovăţia şi pedeapsa, când sevêrşitorul faptei, în curgere de *douĕ-deci de ani* nu s'au tras la criminal; iar în pricină de furtuşag, sloboade pravila a trage pre tâlhar la judecată *cât va trăi*: iar pentru cele ce s'au răpit şi s'au prădat, se întinde paragrafia până în *trei-deci de ani*: iar în pricina ocărei sau a vătămărei cinstei cuiva, după *un an* de dile; şi in pricină de curvie, sau precurvie, după *trei luni* de dile nu este ertat a se mai porni pâră" (art. 263).

unei decisiuni susceptibilă de executare, emanată de la o juridicţie instituită şi recunoscută de lege[1]), care a statuat asupra acţiunei publice[2]).

Aceasta résultă din art. 383 Pr. pen., care prevede că ori-ce persoană, achitată *după lege*, nu va mai putea fi trasă la rĕspundere pentru acelaş fapt.

Cuvintele *după lege*, care se găsesc în art. 383, nu însĕmnează, însă, că decisia trebue să fi fost dată în mod legal şi regulat; căci o decisie emanată de la o juridicţie ilegal sau neregulat constituită, sau necompetentă[3]), care

Decisiile emanate de la o autoritate ilegal sau neregulat constituită.

[1]) Cpr. Trib. Roman, *Dreptul* din 1899, No. 20. F. Hélie, *op. cit.*, II, 990.—Hotărîrea dată de o juridicţie, care n'ar avea existenţă legală, precum ar fi, de exemplu: o comisiune sau un tribunal extraordinar (art. 104 Constit.) ar fi, deci, nulă de drept şi nu ar avea puterea lucrului judecat. Haus, *op. cit.*, II, 1271.

[2]) Ast-fel, hotărîrea pronunţată pe cale disciplinară, fie chiar de instanţele judecătoreşti (art. 100 urm. L. org., judec. din 1890; art. 15 urm. L. din 1864 p. constituirea corpului de advocaţi), nu împedecă exerciţiul acţiunei publice, după cum aplicarea unei pedepse disciplinare nu face obstacol la exerciţiul acţiunei publice pentru acelaş fapt, fiind-că ambele acţiuni nu urmăresc acelaş scop. Prin acţiunea publică se urmăreşte, în adevĕr, pedepsirea faptului din punctul de vedere penal, iar prin acea disciplinară se aplică vinovatului o pedeapsă internă (*castigatio domestica*), pentru-că el a calcat datoriile ce-i impuneau onoarea şi profesiunea sa. Cpr. Haus, *Pr. généraux de dr. pénal belge*, II, 1270, text şi nota 1 (ed. a 3-a, 1889). Répert. Palais, *Chose jugée*, 759 urm. Mangin, *op. cit.*, II, 393 şi 412. Merlin, *Quest. de droit*, v° *Non bis in idem*, § 2. F. Hélie, *op. cit.*, II, 988. Pand. fr., *Chose jugée*, 1769 urm. şi *Acquittement*, 111. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 1322 urm. Bonnier, 895. Garraud, *op. cit.*, 625, nota 2. Ortolan, *Dr. pén.*, II, 1781. Griolet, *op. cit.*, p. 216. Le Sellyer, *op. cit.*, II, 677, 678. Cas. fr. D. P. 70. 1. 305.—Vom vedea, de asemenea, că hotărîrea dată asupra acţiunei civile, născută dintr'un fapt penal şi urmărită în deosebi înaintea juridicţiĭ civile, nu are nici-o autoritate în privinţa acţiunei publice exercitată mai tărḑiu ce resultă din acelaş fapt. Cpr. Haus, *op.* şi *loco suprà cit.*, p. 478.

Hot. pronunţate pe cale disciplinară.

[3]) Hotărîrea rĕmasă definitivă are puterea lucrului judecat, fie că judecătorul a fost incompetent *ratione personæ*, fie *ratione materiæ*. Pand. fr., v° *cit.*, 1570 urm. Répert. Sirey, *eod.* v°, 906. F. Hélie, *op. cit.*, II, 991. Garraud, *op. cit.*, 621. Cas. fr. D. P. 83. 1. 362. Sirey, 84. 1. 249. Trib. Roman, *Dreptul* din 1899, No. 20.

Decisia emanată de la un trib. incompetent.

ar face o rea aplicare a legei, sau care ar fi călcat formalitățile substanțiale, ori prescrise de lege sub pedeapsă de nulitate [1]), ar avea autoritatea lucrului judecat, îndată ce ea nu mai poate fi reformată sau anulată pe căile legale (argum. din art. 407 Pr. pen.) [2]).

Hotăr. inexistente.

Dar dacă hotărîrile *nule* au puterea lucrului judecat, acele *inexistente* nu mai produc acest efect, pentru-că autoritatea lucrului judecat cere neapărat existența unei hotărîri, care să poată fi adusă la îndeplinire [3]).

Urmărirea străinului, culpabil de o crimă sau un delict, la reîntoarcerea sa în țară. Controversă.

Am vědut *suprà*, p. 468, că hotărîrile emanate de la un tribunal represiv străin nu-și produc efectele lor în țara noastră, suveranitatea teritorială opunêndu-se, în specie, la autoritatea lucrului judecat [4]). De aceea se decide. că străinul, care ar fi comis o crimă, sau un delict în România, și ar fi fost condamnat sau achitat pentru acest fapt în străinătate, ar putea din nou, la reîntoarcerea sa în țară, să fie urmărit pentru acelaș fapt, fără a se viola autoritatea lucrului judecat, pentru-că lucrul judecat este o instituție de drept positiv, care nu poate să-și producă efectele sale de cât în limitele teritorului în care sentința a fost dată, și în care se exercită suveranitatea însărcinată cu aducerea ei la îndeplinire. Cel puțin în acest sens se

---

1) Nulitățile de procedură sau de fond, care s'ar fi strecurat cu ocasia dărei unei decisiuni, n'o împedecă de a avea *inter partes* puterea lucrului judecat, îndată ce ea n'a fost atacată în termenile legale, chiar dacă ea ar fi casată în interesul legei (art. 444 Pr. pen.). Vedi p. 489 și 599.

2) Garraud, *Pr. de dr. criminel*, 621 (ed. a 7-a, 1901). Haus. *op. cit.*, II, 1271. Pand. fr., *Chose jugée*, 1557 urm., 1575. Répert. Sirey, *eod.* v°, 905 urm. Griolet, *op. cit.*, p. 221. F. Hélie, *Instruc. criminelle*, II, 991. H. Laurens, *Autorité de la chose jugée* (1885), p. 115 urm. Mangin, *op. cit.*, II, 375. Le Sellyer, *op. cit.*, II, 662, 663. Trébutien, *op. cit.*, II, 779. C. Rouen, D. P. 78. 2. 232.

3) Répert. Sirey, v° *cit.*, 907. Vedi și *suprà*, p. 499.—Ast-fel. hotărîrile emanate de la o juridicție nerecunoscută de lege. sau nesusceptibile de a fi executate, precum ar fi, de exemplu : acele care ar omite de a statua asupra culpabilității prevenitului sau acusatului, sau care ar cuprinde disposiții contradictorii, sau care ar aplica pedeapsa cu moarte, etc. n'ar avea autoritatea lucrului judecat. Cpr. Haus, *op. cit.*, II, 1271.

4) Codul penal unguresc din 1878 (art. 18) și acel austriac din 1852 (art. 36), sunt formale în această privință.

pronunță jurisprudența și o parte însemnată din doctrină [1]). Această soluție este nu numai riguroasă, dar putem ḑice chiar contrară echităței, mai cu samă în casul când condamnatul și-a făcut pedeapsa în străinătate. A refusa de a lovi din nou pe nenorocitul, care a mai fost odată condamnat pentru acelaș fapt de justiția străină, nu însemnează a abdica suveranitatea, ci a pune mai pre sus principiile de rațiune și de umanitate, pe care însuș legiuitorul le aplică când este vorba de Români. In adevĕr, art. 4 din C. penal, modificat prin legea din 15 fevr. 1894, prevede că: „nici-o urmărire nu se va putea face pentru crimele sau delictele săvêrșite de Români în afară de teritoriul României, dacă inculpatul va dovedi *că pentru acele fapte a fost judecat într'un mod definitiv în străinătate*, și în caz de condamnare, că a executat pedeapsa, sau că a fost graciat“ [2]). Românul se bucură, deci, de o favoare de care nu se bucură străinul. Este adevărat că, în această ipotesă, faptul delictuos a fost comis în străinătate; pe când, în ipotesa inversă, el a fost comis în România, însă această considerație nu împedecă legea de a fi umană și de a respecta scurta dar energica maximă: *Non bis in idem*, care am vĕḑut că exista și în antichitate. Să sperăm că progresul dreptului internațional va face cu timpul ca lucrul judecat să fie respectat peste fruntariile fie-cărui Stat. Acest progres este realisat în Olanda, prin art. 68 din Codul penal; în Belgia, prin art. 13 din legea de la 17 april 1878, asupra titlului preliminar din Codul de proce- Art. 4. C. pen.

---

[1]) Veḑi Pand. fr., v° *cit.*, 1562 urm. F. Hélie, *op. cit.*, II, 1042. Répert. Dalloz, *Supplément*, *Chose jugée*, 288 urm. Griolet, *op. cit.*, p. 224 urm. Cas. belg. D. P. 61. 2. 8. Cas. fr. D. P. 62. 1. 146 și 152. C. Amiens, D. P. 62. 2. 152. Sirey, 62. 2. 563. C. cu jurați din Moselle, Nord, Seine et Oise, etc. D. P. 68. 2. 39. Sirey, 68. 2. 189. Sirey, 71. 2. 153, nota a. Sirey, 83. 2. 46.—*Contrà*: C. cu jurați Pyrénées-orientales, D. P. 70. 2. 181. Sirey, 71. 2. 153. Hérold, *Revue pratique*, anul 1862, t. 14, p. 40 urm.

[2]) Conform: art. 4, § 3 Cod. penal prusac din 14 april 1851; art. 5 Pr. pen. fr.—„Veri-care Român va sevêrși afară din Principat vre-o crimă împotriva altui Român, ḑice art. 7 a vechei proceduri a condicei criminalicești din Țara românească, se va putea, după întoarcerea sa în Principat, pârî și judeca, dacă nu *s'a pârît și nu s'a judecat în loc străin*, și dacă păgubașul român va da jalbă împotrivă'i“. Art. 7 din vechea condică criminalicească a Țărei-românești.

dură penală, și în Germania, prin art. 5 § 1 din Codul penal de la 1871 și 1876. Codul penal italian, din 30 iunie 1889, mărginește din contra aplicarea maximei ***non bis in idem***, tăgăduind autoritatea sentinților date în țară străină, nu numai față cu străinii (art. 3, § ultim), dar une-ori față chiar și cu Italienii (art. 4, § 2).

Decisiile susceptibile de a dobêndi, în materie represivă, autoritatea lucrului judecat.

Decisiile susceptibile de a dobêndi autoritatea lucrului judecat, în materie represivă, pot să emane de la juridicțiile de judecată (tribunale, Curți, etc.), sau de la acele de instrucție (camera de punere sub acusare și judecătorul de instrucție).

Decisii emanate de la juridicțiile de instrucție (camera de punere sub acusare sau judecătorul de instrucție).

Decisiile emanate de la juridicțiile de instrucție, adecă: ordonanțele de neurmărire (*de non lieu*) și acele de urmărire sau de trimetere *(de renvoi)*, pot dobêndi și ele autoritatea lucrului judecat, când termină o procedură începută. Acestea se împart în decisii sau ordonanțe de neurmărire, și în decisii sau ordonanțe de urmărire.

1° Decisii sau ordonanțe de neurmărire (de non lieu).

Art. 241 din Pr. penală face să resulte autoritatea lucrului judecat din decisiile camerei de punere sub acusare, care hotărăsc că prevenitul nu se află în caz de a fi trimes înaintea Curței cu jurați:

Art. 241 Pr. pen.—Prevenitul, în privința căruia camera de acusațiune va fi decis că nu se află în caz de a fi trimes înaintea Curței juraților, nu va mai putea fi tras în judecată pentru acelaș fapt, afară numai dacă s'ar face niscari-va nouê descoperiri în greutatea sa. (Art. 224, 242 Pr. pen. Art. 246 Pr. pen. fr.) [1]).

Cu-toate-că acest text nu vorbește de cât de Curtea cu jurați, se decide, însă, cu drept cuvênt, că aceeaș soluție se aplică tuturor ordonanțelor de neurmărire, adecă, care hotărăsc că nu este loc de a se trimete pe prevenit îna-

Art. 154 din vechiul Cod criminal al Principatului Moldovei.

[1]) „Dacă împrotiva unui pârît, a cărui cercetare din lipsa legiuitelor dovedi, au fost contenit, dice art. 154 din vechiul Cod criminal al Moldovei (1826), se vor ivi în urmă nouê dovedi, atuncea să se facă de iznoavă cercetare“.

intea tribunalului corecţional sau de simplă poliţie, motivele fiind aceleaşi şi într'un caz şi într'altul [1]; şi soluţia este aceeaş, de şi legea n'o spune expres, fie că este vorba de o decisie a camerei de punere sub acusare, sau de o ordonanţă a judecătorului de instrucţie. Art. 137 din Pr. pen. permiţênd atât ministerului public cât şi părţei civile de a ataca cu apel (legea dice pe nedrept cu oposiţie [2]), aceste ordonanţe într'un termen fatal, la ce ar mai servi acest termen dacă, cât timp acţiunea n'ar fi prescrisă, urmărirea ar putea fi reîncepută cu toată ordonanţa favorabilă prevenitului [3]). Prin urmare, îndată ce neurmărirea este admisă, fie de camera de punere sub acusare, fie de judecătorul de instrucţie, prevenitul nu mai poate fi urmărit pentru acelaş fapt, *chiar dacă ar fi calificat altfel* [4]), afară de casul când s'ar descoperi în contra lui nouě dovedi (art. 241 Pr. pen.).

Autoritatea provisorie a decisiilor sau ordonanţelor de neurmărire.

Atât decisiile de neurmărire ale camerei de punere sub acusare cât şi ordonanţele judecătorului de instrucţie n'au, deci, de cât o autoritate provisorie, şi nu apără pe inculpat de faptul pentru care a fost disculpat, de cât sub condiţia de a nu se face nouě descoperiri în sarcina lui (art. 241 Pr. pen.) [5]).

---

[1]) Répert. Sirey, *Chose jugée,* 819. Mangin, *op. cit.*, II, 386. Villey, *Pr. d'un cours de dr. criminel,* p. 438 urm. F. Hélie, *op. cit.*, II, 1018. Garraud, *op. cit.*, 623, p. 860.

L. din 15 martie 1902. Art. 127.

[2]) Art. 127 din legea de la 15 martie 1902, care modifică unele din disposiţiile procedurei penale, relative la mandate şi libertatea provisorie, este mult mai exact când dă drept atât procurorului cât şi inculpatului de a face *apel* la camera de punere sub acusare, în contra hotărîrei dată asupra mandatelor de arestare şi a libertăţei provisorie.

[3]) Répert. Sirey, v° *cit.*, 820. Pand. fr., *eod.* v°, 1616 urm. F. Hélie, *op. cit.*, II, 1019, 1020. Ortolan, *Éléments de droit pénal*, II, 2262. Mangin, *op. cit.*, II, 387. Haus, *op. cit.*, II, 1284, nota 1. Le Sellyer, *op. cit.*, II, 712. Griolet, *op. cit.*, p. 213, 230. Garraud, *op. cit.*, 623. Villey, *op. cit.*, p. 316, 433 şi 439. Cpr. Cas. fr. D. P. 79. 1. 238. Sirey, 78. 1. 331. C. Douai, D. P. 81. 2. 144.—Vedi însă Legraverend, *Tr. de législ. criminelle*, I, p. 390 urm. (Părerea acestui din urmă autor este foarte bine combătută de F. Hélie, *op. cit.*, II, 1020).

[4]) Garrand, *op. cit.*, 623 p. 859. Haus, *op. cit.*, II, 1283.

[5]) Ast-fel, s'a decis, cu drept cuvênt, că individul urmărit mai întâi pentru ultragiŭ public la pudoare (art. 262 C. pen.), în favoarea căruia s'a dat o ordonanţă de neurmărire, poate,

Ce înţelege legiuitorul prin nouĕ descoperiri (*charges nouvelles*, după textul francez), care permit de a se pune afacerea din nou în curs?

Art. 242 respunde la această întrebare; iar art. 243 arată procedura ce trebue să se urmeze în această privinţă.

Art. 242 Pr. pen.—Sunt considerate ca descoperiri nouĕ în greutatea prevenitului, declaraţiunile de martori, actele şi procesele verbale care, neputênd fi supuse la cercetarea camerei de acusaţiune [1]), sunt cu-toate-acestea de natură, sau a întări probele pe care camera (sau judecătorul de instrucţiune) le va fi aflat prea slabe, sau a da faptelor nouĕ desvoltări folositoare in-

---

mai în urmă, fi urmărit, în basa aceluiaş fapt, pentru inlesnirea, aţiţarea sau favorisarea corupţiunei de minori (art. 267 C. pen.), *dacă s'au descoperit nouĕ dovedi în contra lui* (art. 241 Pr. pen.). Trib. Vienne şi C. Grenoble, Pand. fr., *Chose jugée*, 1730.

Aţiţarea minorilor la desfrîu p. satisfacerea propriilor sale pasiuni, este pedepsită de art. 267 C. penal. Controversă.

Trebue să observăm, cu această ocasiune, că Curtea noastră supremă a decis, în unire cu conclusiile noastre (22 martie 1900), în contra jurisprudenţei franceze şi a unei părţi insemnate din doctrină, că comit delictul de atentat la bunele moravuri, prevĕdut şi pedepsit de art. 267 din Codul penal, nu numai acei cari intervin pentru conruperea tinerilor ca proxeneţi, adecă lucrând în interesul satisfacerei pasiunilor altora; ci şi acei cari, *pentru satisfacerea propriilor lor pasiuni*, aţiţă obicinuit pe tineri mai mici de 21 de ani, provocând desfrânarea sau corupţiunea lor. Vedi Bulet. Cas. S-a II, 1900, p. 459, şi *Curierul judiciar* din acelaş an, No. 27, unde sunt publicate atât decisia Inaltei Curţi cât şi conclusiile noastre. Această remarcabilă decisie, dată sub presid. D-lui N. Mandrea, a fost publicată de noi şi în Sirey, 1901. 4. p. 21 urm. Tot în acest sens s'a pronunţat în aceeaş afacere şi Curtea din Iaşi, conformându-se, ca instanţă de trimetere, jurisprudenţei Curţei de casaţie. *Dreptul* din 1901, No. 8. Cpr. în acelaş sens: Blanche, *Études pratiques sur le C. pénal*, V, p. 166, No. 142 (ed. a 2-a). Garraud, *Tr. th. et pratique du dr. pénal*, V, p. 106, No. 1851 (ed. a 2-a), şi IV, p. 503, No. 487 (ed. 1-a).—*Contrà*: Trib. Putna şi C. Galaţi (decisie casată), *C. judiciar* din 1900. No. 17. Cpr. Cas. fr. D. P. 54. 1. 261. Sirey, 54. 1. 657. C. Douai, *Pand. Périod.* 1902. 2. 144, şi decisiile citate în conclusiile noastre (Sirey, 1901. 4. p. 22, colona 2). F. Hélie, *Th. du Code penal*, IV, 1534. Victor Râmniceanu (unul din judecătorii cari au luat parte la decisia Curţei din Galaţi mai sus citată), *Dreptul* din 1900, No. 35. Pand. fr., *Attentas aux mœurs*, 119 urm. Répert. Sirey, *eod.* v°, 360 urm.

[1]) Şi trebue adaos: sau a judecătorului de instrucţie.

tru descoperirea adevĕrului. (Art. 241, 243 Pr. pen. Art. 247 Pr. pen. fr.).

Din capul locului trebue să observăm că enumerarea făcută de art. 242 Pr. pen. nu are un caracter limitativ; ci din contra textul trebue interpretat într'un sens larg *(lato sensu)*. Cuvintele *nouĕ descoperiri (charges nouvelles)* cuprind, în adevĕr, în generalitatea lor, toate probele de natură a stabili culpabilitatea inculpatului [1]). **Sensul art. 242 Pr. pen.**

Ast-fel, s'a decis că pot fi considerate ca nouĕ descoperiri: un delict de aceeaş natură, comis de aceeaş persoană în împrejurări identice [2]); cuvintele rostite de prevenit în urma punerei sale în libertate, etc. [3]).

Cu alte cuvinte, judecătorii, vor aprecia în înțelepciunea lor împrejurările care pot constitui o dovadă nouă, şi în această apreciare, ei nu vor asculta de cât conştiința lor [4]).

O simplă plângere, cuprinȡênd enunciarea unor împrejurări grave, care ar fi fost necunoscute în prima instrucțiune, n'ar putea în genere fi considerată ca o sarcină nouă de natură a face ca instanța să se reînceapă. Dacă, însă, s'ar aduce acte justificative, care nu s'au avut în vedere la prima instrucție, este evident că causa ar putea fi adusă din nou în discuție [5]).

Ministerul public ar putea, însă, să ceară din oficiŭ o nouă instrucție pentru descoperirea de nouĕ doveȡi, probele nemanifestându-se adesea-ori de cât în urma decisiunilor provisorii [6]).

---

[1]) Cpr. F. Hélie, *op. cit.*, II, 1022. Garraud, *op. cit.*, 623, p. 861. Mangin, *op. cit.*, II, 388. Répert. Sirey, v° *cit.*, 823. Pand. fr. *eod.* v°, 1736. Cas. fr. D. P. 78. 1. 238. Sirey, 77. 1. 487.

[2]) Cas. fr. D. P. 67. 1. 357. Le Sellyer, *op. cit.*, II, 704. Répert. Sirey, *loco cit.*

[3]) Le Sellyer, *op. cit.*, 705. Carnot, *Instruct. criminelle*, II, p. 293. Répert. Sirey, *loco cit.*

[4]) Mangin, *op. cit.*, II, 388, *in fine.*

[5]) Le Sellyer, *op. cit.*, II, 706—708.—Simpla plângere adusă de o altă persoană, care n'ar fi participat la prima instrucție, n'ar constitui nici ea o sarcină nouă, pentru-că nu este confirmată prin jurămênt. Le Sellyer, *op. cit.*, II, 709. Répert. Sirey, v° *cit.*, 828.

[6]) Le Sellyer, *op. cit.*, II, 710. Mangin, II, 389. Répert. Sirey, v° *cit.*, 827. Griolet, *op. cit.*, p. 295. F. Hélie, *op. cit.*, II, 1022. Haus, *op. cit.*, II, 1285, nota 2.—*Contrà*: Carnot, *Instruc. criminelle*, II, p. 292 urm. (art. 247, No. 4).

Casul când descoperirea de nouě dovedi nu poate da loc la o nouă urmărire. Motivarea în drept.

Descoperirea unor nouě dovedi în contra inculpatului nu împuternicește o a doua urmărire, de cât atunci când ordonanța de neurmărire este motivată *în fapt*, adecă când se constată lipsa de dovedi suficiente. Dacă ea este, însă, motivată *în drept*, precum ar fi, de exemplu, în casul când s'ar dice că faptul nu este nici crimă, nici delict, nici contravenție; sau că acțiunea publică este stênsă prin prescripție, ori că există în specie lucru judecat, etc.; descoperirea de nouě dovedi n'ar fi de nici-un folos și n'ar putea da loc la o nouă urmărire [1]).

Casul în care admiterea excepției nu împedecă reînceperea urmăririi.

In unele casuri, însă, descoperirile nouě pot să modifice faptele, care au servit de basă primei excepțiuni admisă de către juridicția de instrucție; în asemenea casuri, dacă resultă din această modificare că excepțiunea propusă a fost pe nedrept admisă, urmărirea va putea să reînceapă.

Ast-fel dacă faptul, care, la prima vedere, părea a fi un delict, a fost declarat prescris și acuma se descopere că el este o crimă, pentru care prescripția nu s'a îndeplinit încă (art. 593 Pr. pen.); urmărirea va putea fi din nou deschisă [2]).

In caz de a se descoperi nouě dovedi în contra inculpatului, el va fi trimes înaintea aceleiaș juridicții, care a declarat că nu este loc de urmărire, fie camera de punere sub acusare, fie judecătorul de instrucție. Această soluție resultă din art. 241 urm. Pr. pen. [3]). Remâne, însă,

---

[1]) Ortolan, *op. cit.*, II, 2261. Répert. Sirey, v° *cit.*, 832. Pand. fr., *eod.* v°, 1740. Haus, *op. cit.*, II, 1287. Bonnier, 893. Mangin, *op. cit.*, 390. Griolet, *op. cit.*, p. 294. F. Hélie, *op. cit.*, II, 1023. Le Sellyer, *op. cit.*, II, 690. — Ordonanța de neurmărire ar avea un caracter definitiv, chiar dacă s'ar descoperi mai în urmă că pe nedrept s'a declarat că este lucru judecat, sau că faptul este prescris, etc.; asemenea descoperire nedovedind existența faptului, sau culpabilitatea inculpatului. Ea dovedește pur și simplu eroarea judecătorului, și asemenea eroare, acoperită prin lucru judecat, nu poate să motiveze o nouă urmărire. Haus, *op. cit.*, II, 1287, nota 4. Pand. fr., v° *cit.*, 1741.

[2]) Garraud, *op. cit.*, 623, p. 860, 861. Répert. Sirey, v° *cit.*, 833. Pand. fr., *eod.* v°, 1742, 1743. Haus, *op. cit.*, II, 1287. Le Sellyer, *op. cit.*, II, 690, p. 390, 391, nota 1, și autorii citați în nota precedentă.

[3]) Le Sellyer, *op. cit.*, II, 711. Répért. Sirey, v° *cit.*, 837, și decisiile citate acolo. Pand. fr., *eod.* v°, 1746.

bine înțăles că camera de punere sub acusare, în caz de descoperire de nouĕ dovedi, poate, înainte de a ordona cele de cuviință, să facă singură instrucția, fără a trimite afacerea judecătorului de instrucție (art. 230 Pr. pen.)[1].

2° Decisii sau ordonanțe de urmărire sau de trimetere (de renvoi).

Decisiile și ordonanțele, prin care un acusat sau un prevenit este trimes înaintea tribunalelor de represiune, au autoritatea lucrului judecat în acest sens, că ministerul public nu se poate abține de a trimete afacerea înaintea tribunalului indicat, nici să seziseze direct un alt tribunal[2].

Decisiile și ordonanțele de urmărire sau de trimetere au, deci, de efect sezisarea tribunalelor represive, cu această deosebire că ele sunt în principiŭ indicative în privința tribunalelor corecționale, sau de simplă poliție, și atributive de juridicție în privința Curților cu jurați, care, după unii, nu s'ar mai putea declara incompetente[3].

Efectul decisiilor sau ordonanțelor de trimetere.

---

[1]) Cpr. C. Amiens, Sirey, 52. 2. 145. D. P. 51. 2. 183.

[2]) Griolet, *op. cit.*, p. 231. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 840. Pand. fr., *eod*, v° 1633.

[3]) Haus, *op. cit.*, II, 1288. Pand. fr., v° *cit.*, 1655 urm., 1666 urm. și *Chambre des mises en accusation*, 270 urm. Rauter, *Dr. criminel*, II, 771 (ed. din 1836). Garraud, *op. cit.*, 623, p. 863. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Chose jugée*, 272. Mangin, *De l'instruction écrite*, VI, 127. Morin, *Répert. universel et raisonné du dr. criminel*, *Chose jugée*, No. 17, și *Mise en accusation*, No. 5. Trébutien, *Cours élément. de dr. criminel*, II, 523. Cas. fr. D. P. 73. 1. 41. — Această soluție este însă contestată, și nu fără oare-care temeiŭ, în privința Curților cu jurați, care, *înaintea deschiderei desbaterilor*, ar putea să-și decline competința. (Argum. din art. 406 Pr. penală, după care incompetința Curței cu jurați este un motiv de casare a decisiunei). Vedi în acest din urmă sens, mult mai juridic, după părerea noastră : Le Sellyer, *op. cit.*, I, 147. H. Laurens, *op. cit.*, p. 149. Griolet, *op. cit.*, p. 243. F. Hélie, *op. cit.*, V, 2318, 2319. Merlin, *Quest. de droit*, t. IV, p. 559, v° *Incompétence* (ed. din 1829). „Avênd în vedere, dice Curtea cu jurați din Ilfov, că Curtea cu jurați, ca ori-care altă instanță judecătorească, este judecătorul propriei sale competințe ; că decisia camerei de punere sub acusare fiind numai indicativă, iar nu atributivă de juridicție, nu o poate lega, etc.“ *Dreptul* din 1900, No. 82.

Curtea cu jurați are ea facultatea de a se declara necompetentă? Controversă.

Se admite însă, chiar de autoriĭ cari recunosc că decisia

Art. 388 Pr. pen.

„Dacă faptul este oprit de lege, ḑice art. 388 Pr. pen., Curtea va pronunţa pedeapsa stabilită prin lege, chiar la caz, când *după desbateri*, s'ar găsi, că el nu mai este de competinţa Curţei juraţilor" [1]). (Mai veḑi încă art. 226, 387 Pr. pen.).

Punctele asupra cărora trib. represive nu sunt legate prin decisiile sau ordonanţele de trimetere.

Tribunalele represive nu sunt, însă, legate prin decisiile sau ordonanţele de trimetere, nici în privinţa punctelor de fapt, nici acelor de drept, ele păstrându-şi libertatea lor de apreciare, fiind-că juridicţia de instrucţie nu declară dacă culpabilitatea acusatului sau prevenitului este sau nu stabilită, ci numai că sunt *indicii* suficiente de culpabilitate (cpr. art. 216, 224, 226 Pr. pen.) [2]).

---

camerei de punere sub acusare este atributivă, iar nu numai indicativă de juridicţie, că Curtea cu juraţi ar putea să se declare necompetentă, dacă afacerea ar fi de competinţa exclusivă a Curţei de casaţie (cpr. art. 102 Constit.). Veḑi Rauter, *op.* şi *loco suprà cit.*, 771, p. 430.

Curtea cu juraţi ar putea de asemenea şi chiar ar trebui, după opinia tuturor, să admită o excepţie peremptorie sau dilatorie, dacă ea este întemeiată, fiind-că, în asemenea caz, acţiunea publică nu poate fi primită, fie într'un mod permanent, fie pentru moment numai, aşa că ea nu mai poate fi urmărită nici înaintea unei juridicţiuni. Cpr. Haus, *op. cit.*, II, 1288, nota 7.

Trib. corecţionale.

Cât pentru tribunalele corecţionale şi de simplă poliţie, decisia sau ordonanţa de trimetere fiind numai indicativă de juridicţie, ele pot, în ori-ce stare a desbaterilor, să examineze chestiunea de competinţă şi să se declare necompetente (art. 158, 189 Pr. pen.).

1) După art. 388 Pr. pen., Curtea cu juraţi având plenitudinea de juridicţie în sensul că poate judeca şi aplica acusaţilor pedeapsa pentru fapte, care *după desbateri*, se constată că nu mai sunt de competinţa sa a le judeca, urmează că, în caz de casare, judecata din nou se trimete numai la comisiunea magistraţilor Curţei cu juraţi pentru aplicarea pedepsei. Cas. rom. S-a II. *Dreptul* din 1899, No. 51.

Prevenitul poate opune înaintea jurdicţiilor de fond excepţiile de drept respinse de juridicţiile de instrucţie. Controversă.

2) Cpr. Garraud, *op. cit.*, 623, p. 863. Répert. Sirey, v° *cit.*, 841 urm. Pand. fr., *eod.* v°, 1641 urm. Haus, *op. cit.*, II. 1288 urm. Griolet, *op. cit.*, p. 232 urm. F. Hélie, *op. cit.*, V, 2073 urm., 2320. Le Sellyer, *op. cit.*, II, 442. — Unii ar voi ca numai chestiile de fapt să fie deferite aprecierei suverane a instanţelor de fond, refusând prevenitului sau acusatului dreptul de a readuce înaintea juridicţiei de fond excepţiile de drept, precum: prescripţia, lucrul judecat, etc., ce el ar fi opus înaintea instanţelor de instrucţie şi pe care acestea le ar fi respins (cpr. F. Hélie, *op. cit.*, II, 1021,

Dacă decisiile camerei de punere sub acusare şi ordonanţele judecătorului de instrucţie nu au autoritatea lucrului judecat, în privinţa culpabilităţei acusatului sau prevenitului, ele, *a fortiori*, nu au această autoritate în privinţa calificărei faptului imputat unuia sau altuia [1]). Astfel, instanţa sezisată poate să decidă că faptul constitue o crimă în loc de un delict, şi *vice-versa*; că el nu constitue nici-o infracţiune la legea penală; că infracţiunea trebue să fie alt-fel calificată; că ea nu este pe deplin dovedită, etc. Singurul punct, care nu poate fi criticat, este regularitatea decisiei de trimetere, asemenea iregularitate putênd da loc numai la recursul în casaţie [2]). **Instanţa de fond este liberă de a califica faptul aşa cum crede.**

Dar dacă judecătorii sezisaţi, de instanţele de trimetere, nu sunt legaţi prin calificarea faptului făcută de aceste instanţe [3]), ei nu pot nici într'un caz să atingă fapte **Ea nu poate să atingă fapte nouĕ, necuprinse în decisia sau ordonanţa de trimetere.**

şi V, 2326. Trébutien, *op. cit.*, II, 522). Această soluţie este, însă inadmisibilă, pentru-că juridicţiile de instrucţie nu se pronunţă de cât asupra unui singur lucru, şi anume dacă faţă cu indiciile adunate, este, sau nu, loc de a se sezisa tribunalele represive. Ele nu judecă, însă, în mod definitiv nici chestiile de fapt, nici acele de drept. Cpr. Répert. Sirey, v° *cit.*, 846. Le Sellyer, *op. cit.*, II, 442.

1) Cpr. Haus, *op. cit.*, II, 1290. Trébutien, *op. cit.*, II, 522. Pand, fr., v° *cit.*, 1644 urm. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Chose jugée*, 271. Griolet, *op. cit.*, p. 236. Garraud, *op. cit.*, 623, p. 863. Cas. fr. S., 82. 1. 142. S., 89. 1. 397. Cas. rom. Bulet. 1900, S-a II, p. 52. Pand. fr. 1901. 1. 167. *Dreptul* din 1902, No. 16.

In apel, inculpatul nu poate fi judecat pentru un fapt nou, care n'a fost supus judecăţei primei instanţe, însă Curtea poate să schimbe calificarea de la prima instanţă, mai cu samă dacă există apel din partea ministerului public. C. Galaţi şi Bucureşti, *Dreptul* din 1898, No. 8, şi din 1899, No. 39.—Dar dacă instanţele de fond sunt în drept a schimba calificarea primitivă a faptului, ele trebue să se întemeeze pe aceleaşi fapte, care au fost propuse şi discutate, iar nu pe alte fapte, asupra cărora inculpatul n'a fost deşteptat ca să se apere. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1899, p. 444 şi 590. Cas. fr. Sirey, 89. 1. 397. — In ori-ce caz, nici procurorul, nici partea civilă, nu se pot plânge de schimbarea calificărei faptului, ci numai condamnatul. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1900, p. 52 (decisie la care am luat şi noi parte). **In apel, inculpatul nu poate fi judecat p. un fapt nou.**

2) Cas. fr. Sirey, 53. 1. 234. Trébutien, *op. cit.*, II, 522, *in fine*.

3) Camera de punere sub acusare este, de asemenea, învestită cu dreptul de a modifica şi de a complecta calificările date faptelor incriminate, fie de ministerul public, fie de judecătorul de instrucţie. Cas. fr. Sirey, 93. 1. 329. D. P. 92. 1. 582.

nouĕ, necuprinse în decisia sau ordonanţa de urmărire, chiar dacă o conexitate oare-care ar exista între acele fapte şi acel incriminat, ei putênd numai să aibă în vedere diversele elemente complexe şi indivisibile ale aceluiaş fapt [1]).

Circumstanţe agravante. Art. 362 Pr. pen. Controversă.

Cât pentru circumstanţele agravante, care ar resulta din desbateri, ele vor fi puse în discuţia juraţilor, cu-toate-că camera de punere sub acusare le ar fi înlăturat prin decisia sa, fie în fapt ca nedovedite, fie în drept. Cu alte cuvinte, înlăturarea acestor împrejurări, de instanţa de trimetere, nu constitue nici într'un caz lucrul judecat pentru instanţele de fond. Art. 362 Pr. pen., care obligă pe presidentul Curţei de a pune juraţilor chestiunea privitoare la circumstanţele agravante, ce ar resulta din desbateri, nu distinge, în adevĕr, între împrejurările agravante apreciate sau neapreciate de camera de punere sub acusare, apreciate în fapt, sau în drept [2]).

Scusă.

Dacă camera de punere sub acusare ar fi respins scusa legală propusă de acusat [3]), chestiunea relativă la scusă va

[1]) Cas. fr. Sirey, 75. 1. 141. D. P. 75. 1. 491. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 873, 874. F. Hélie, *op. cit.*, V, 2322.

[2]) Cpr. Répert. Sirey, v° *cit.*, 854 urm. Haus, *op. cit.*, 1289.— *Contrà* : Trébutien, *op. cit.*, II, 523. F. Hélie, *op. cit.*, V, 2322, şi VIII, 3636. Pand. fr., v° *cit.*, 1648. Aceşti autori susţin că presidentul Curţei poate să supue împrejurarea agravantă aprecierei juraţilor, de câte ori decisia camerei a înlăturat-o în fapt, ca nedovedită ; el ne mai avênd, însă, aceastâ facultate de câte ori ea a fost înlăturată în drept. Tot în acest sens s'a pronunţat şi Curtea de casaţie din Francia. Vedi Sirey, 42. 1. 182. Sirey, 43. 1. 664.

Pravila lui V. Lupu. Furt, foame, miserie. Scusă legală.

[3]) Este de observat că Pravila lui Vasile Lupu admitea ca scusă, în materie de furt, *foamea şi nevoea* : „Cela ce de mare sărăcie va fura, iar nu mult, ci numai cât va mânca şi cât se va îmbraca, acesta să se iarte ; iară de vor vrea, să'l şi certe mai pre puţin, iară nu ca pre un fur, *pentru că se chiamă că au furat de nevoe*". (Capit. pentru cei ce fură în pisma nescui cu batgiocură, pricina a 15-a).—Tribunalul din Château-Thierry a admis aceeaş soluţie, achitând pe o femee, care furase o pâne, ceea ce ne reaminteşte pe Jean Valjean din „Les Misérables" de Victor Hugo *). „Conside-

*) „Cât timp, dice autorul în prefaţa acestei opere (*Les Misérables*), va exista, prin faptul legilor şi al moravurilor, un blăstĕm social înfiinţând în mod artificial infernul în plină civilisaţie ; cât timp cele trei probleme ale secolului, degradarea omului prin proletariat, decăderea femeei prin foame, atrofia copilului prin întuneric, nu vor fi resolvite ; cât timp, pe une-locuri, asfixia socială va fi cu putinţă ; cu alte cuvinte, şi dintr'un punct de vedere mai general, cât timp va exista pe pămênt ignoranţa şi miseria, cărţile de soiul acesteia vor putea fi de un folos oare-care".

trebui să fie pusă juraţilor, fie din oficiŭ, când ea ar resulta din desbateri, fie după cererea acusatului. Şi *viceversa*, juraţiĭ ar putea înlătura circumstanţele agravante, sau scusele mencionate în actul de acusare.

In fine, tribunalele represive pot admite, în favoarea acusatului sau prevenitului, circumstanţe uşurătoare (art. 60 C. penal [1]). Aceste circumstanţe nu fac obiectul unei chestiuni pusă juriului. Presidentul trebue, însă, *sub pe-* Circumstanţe uşurătoare. Art. 60 C. pen.

---

rând, ḑice tribunalul, între altele, că miseria şi foamea sunt susceptibile de a răpi ori-cărei fiinţe umane o parte din liberul seu arbitru şi de a slăbi într'însa, până la un punct oare-care, noţiunea binelui şi a răului: că este regretabil ca într'o societate bine organisată, un membru al acestei societăţi, mai cu samă o mamă de familie, să fie lipsită de pâne fără vina ei; că dacă o asemenea situaţiune se întâmplă şi dacă ea este, ca în specie, bine stabilită, judecătorul poate şi are chiar datoria să interprete cu umanitate inflexibilele prescripţiuni ale legei, etc.“ (Veḑi D. P. 1899. 2. 330, şi *Dreptul* din 1898, No. 32). Această sentinţă, reformată în cât priveşte considerentele numai, de Curtea din Amiens, căci prevenita a fost achitată şi de Curte, a stârnit o adevărată furtună în presă. V. H. Leyret, *Les jugements du président Magnaud* (Paris, 1900), p. 16 urm. Ḑiarul *Les Débats* s'a râdicat mai cu samă cu putere în contra ei, ḑicênd că legea trebue să fie mai pre sus de cât umanitatea. Presid. Magnaud, care redactase sentinţa, cetind tirada ḑiarului *Les Débats*, s'a mulţămit a respunde suriḑênd: „Cred că autorul acestei consultaţiĭ nu s'ar fi exprimat ast-fel, dacă n'ar fi mâncat de trei-ḑeci şi şese de oare“.

Vorbind de Vasile Lupu, am creḑut de cuviinţă de a reaminti această sentinţă, rĕmasă celebră, pentru-că ea a aplicat întocmai principiile vechei noastre legiuiri.

Intr'un alt capitol din aceeaş pravilă, se prevede că: „dacă ţiganul, sau ţiganca lui, sau copilul, de va fura o dată sau de două ori, găină, gânscă, sau alt lucru micşor, să se iarte; iară de va fi alt lucru mai mare furat, să se cearte ca şi fie-ce fur“. Altă dispoziţie a Prav. lui V. Lupu.

[1]) Circumstanţele uşurătoare nu sunt admisibile în materie de contravenţiĭ poliţieneşti. Cas. rom. Bulet. 1898, S-a II, p. 461. Veḑi şi decisiile citate în t. V, p. 392, nota 2.—*Contrà*: Art. 483, § 2 C. fr., adaos prin legea din 28 aprilie 1832.—Circumstanţele atenuante sunt de asemenea admisibile astă-ḑi, după legea din 2 şi 3 martie 1902, în materie de bancrută. V. Cesărescu şi Dan, *Codul de comerţ şi noua lege a falimentelor* (1902, Tip. *C. judiciar*), p. 261, nota asupra art. 881. Contravenţiĭ poliţieneşti. Bancrută frauduloasă.

deapsă de nulitate, să înştiinţeze pe juraţi de puterea ce li aparţine în această privinţă (art. 365 Pr. pen.). [1]).

Decisii emanate de la juridicţiile de judecată sau de fond.

Art. 383 din Pr. penală conferă autoritatea lucrului judecat ordonanţei presidentului, care pronunţă achitarea acusatului, şi decisiilor achitătoare ale Curţilor cu juraţi. Această autoritate există, însă, în privinţa tuturor decisiilor Curţilor cu juraţi, care ar pronunţa condamnarea sau absolvirea, după cum ea există în privinţa tuturor hotărîrilor definitive, emanate de la judecătoriile de ocoale, tribunale sau Curţi, şi chiar de la tribunalele excepţionale, precum : consiliile de resboiŭ, etc. Textul art. 383 este, în adevĕr, o disposiţie de principiŭ, aplicabilă tuturor hotărîrilor în genere [2]).

Hotărîri preparatoriĭ. In ceea ce priveşte hotărîrile preparatoriĭ, relative la instrucţiunea afacerei, precum ar fi acele care ar fi admis o expertisă sau martori, care ar fi suspendat procesul până la judecarea unei chestiuni prejudiciale, etc., ele nu leagă pe tribunalele represive ; căci asemenea hotărîri, în penal ca şi în civil, nu au puterea lucrului judecat [3]).

Hotărîrile preparatoriĭ dobêndesc, însă, autoritatea lucrului judecat în acest sens, că dacă judecătoriĭ rĕmân liberi de a statua aşa cum înţeleg asupra fondului, dovada ordonată în mod preparator trebue să fie făcută, ei neputênd să revie asupra ei [4]).

---

[1]) Ortolan, *op. cit.*, II, 2319. — Circumstanţele uşurătoare se declară de comisiunea juraţilor prin verdictul ei, care este suverană să le şi aprecieze şi să le declare, iar judecătoriĭ Curţei nu pot reduce pedeapsa fără ca, prin verdict, să se acorde asemenea circumstanţe. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1899, p. 1404 (decisie pronunţată în unire cu conclusiile noastre). —In caz când comisiunea juraţilor acordă acusatului, găsit culpabil, circumstanţe uşurătoare, judecătoriĭ trebue să scoboare pedeapsa sub minimum pedepsei legale. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1899, p. 895.

[2]) Trébutien, *op. cit.*, II, 778. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 876, 884 urm. Pand. fr., *eod.* v°, 1588 urm., 1602 urm. Haus, *op. cit.*, II, 1297. Le Sellyer, *op. cit.*, II, 668 urm. F. Hélie, *op. cit.*, II, 1024 urm.

[3]) Cpr. F. Hélie, *op. cit.*, II, 990. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 878. Pand. fr., *eod.* v°, 1670. Vedi şi *suprà*, p. 500 urm.

[4]) Cas. fr. Sirey, 36. 1. 778. Sirey, 41. 1. 518. Pand. fr., v°

Judecătorii ar putea, însă, după ce au refusat de a ordona o procedură preparatorie, să revie asupra hotărîrei lor şi să ordone îndeplinirea ei; pentru-că ei nu urmăresc de cât un singur scop: descoperirea adevĕrului [1].

Hotărîrile, date în materie represivă, au autoritatea lucrului judecat ca şi acele date în materie civilă (v. *suprà*, p. 453), îndată ce ele au fost pronunţate, chiar dacă ar fi susceptibile de un recurs ordinar, sau extraordinar [2]. Hotărîri supuse unei căi de reformare, sau anulare. Controversă.

Această autoritate dispare, însă, îndată ce hotărîrea a fost atacată, fie pe căile ordinare, fie pe acele extraordinare [3].

Recursul în casaţie, afară de acel interjetat în interesul legei de ministerul public de pe lângă Curtea de casaţie (art, 444 Pr. pen. şi art. 13 L. C. de casaţie [4]), râdică, deci, hotărîrei puterea sa juridică, întocmai ca şi oposiţia sau apelul [5]. Recurs în interesul legei. Art. 444 Pr. pen.

---

cit., 1671. Répert. Sirey, *eod.* v°, 882.—In cât priveşte revenirea asupra hotărîrilor preparatorii în civil, veḑi *suprà*, p. 503.

1) Répert. Sirey, v° *cit.*, 880, 881.

2) Répert. Sirey, v° *cit.*, 887 urm.—Veḑi însă Mangin (*op. cit.*, II, 394) şi F. Hélie (II, 993), după care hotărîrile pronunţate de tribunalele represive ar fi lipsite de ori-ce autoritate, cât timp ele nu sunt irevocabile.

3) Répert. Sirey, 890. Cas. fr. D. P. 83. 1. 163. Sirey, 85. 1. 58. —Această decisie pune în principiŭ că apelul are de efect de a râdica hotărîrei ori-ce putere juridică; de unde resultă că juridicţia civilă, sezisată de o dificultate relativă la un drept de proprietate, nu este legată prin decisia dată de un tribunal represiv, care a prejudecat aceeaş chestie, dacă această din urmă hotărîre a fost atacată cu apel.

4) Numai ministerul public de pe lângă Curtea de casaţie, nu însă şi acel de pe lângă tribunale şi Curţi, poate face recurs în interesul legei. Cas. rom. *Dreptul* din 1893, No. 69, şi Bulet. 1893, p. 682. *C. judiciar* din 1894, No. 19, şi Bulet. S-a II, 1894, p. 401. Veḑi şi *suprà*, p. 489, şi p. 586. nota 1. —In cât priveşte efectele casărei în virtutea art. 443, 444 Pr. pen., în conflict cu efectele autorităţei lucrului judecat, veḑi Griolet, *op. cit.*, p. 306 urm. Cine poate face recurs în interesul legei?

5) Répert. Sirey, v° *cit.*, 890.—Instanţa de trimetere trebue să statueze numai asupra punctelor, pentru care s'a casat o decisiune, iar nu şi asupra celorlalte puncte invocate înaintea Curţei de casaţie şi respinse; alt-fel violează autoritatea lucrului judecat şi pronunţă o decisie casabilă. Ast-fel, dacă o hotărîre, care absolve pe inculpat, condamnându-l la daune, se casează, numai pe motivul acestei condamnări la daune, respingêndu-se celelalte motive privitoare la faptul penal, instanţa de trimetere violează art. 10 Pr. pen., dacă se Efectele casărei în privinţa punctelor respinse.

Hotărîri pronunțate prin contumacie. Art. 470 urm Pr. pen.

Acusatul contumace este judecat de Curtea cu jurați, fără concursul juriului (art. 472 urm. Pr. pen.), însă în ședință publică [1]).

Decisia care-l achită, fiind definitivă și neputênd fi anulată de cât în interesul legei (art. 407 Pr. pen.), are necontestat puterea lucrului judecat.

Achit. acusatului.

Achitarea acusatului, fie dată în contradictor, fie prin contumacie, nu mai permite, în adevĕr, o nouĕ urmărire pentru acelaș fapt (art. 383 Pr. pen.) [2]).

Absolvirea acusatului.

Aceeaș soluție este admisibilă în privința decisiilor de absolvire [3]). „Considerând, dice Curtea noastră supremă, că prin presentarea voluntară sau silită a contumacelui, care fusese condamnat, decisia de condamnare se consideră nimicită (art. 481 Pr. pen.), *ceea ce dă a înțelege că decisiile de achitare și de absolvire nu se nimicesc*; *că*, *prin urmare*, *acestea din urmă produc efectul lucrului judecat*, etc." [4]).

Condamnarea acusatului.

Ce trebue să decidem în privința decisiilor de condamnare? Aici se presintă o particularitate: decisiile de condamnare pronunțate prin contumacie sunt nimicite de drept prin presentarea voluntară, sau, silită a contumacelui (art. 481 Pr. pen.) [5]). De aici n'ar trebui însă să con-

---

pronunță și asupra faptelor penale și nu se mărginește numai la pretențiunile civile. Cas. rom. *C. judiciar* din 1901. No. 8 (decisie nereprodusă în Bulet.). Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1874, p. 325. Bulet. S-a 1, 1889, p. 1030.

[1]) Garraud, *op. cit.*, 580.—Nu poate fi considerat ca contumace individul, care nu se presintă pentru că era deținut în închisoare, în străinătate. Cas. Roma, *J. Clunet*, anul 1902, p. 907.

[2]) Répert. Sirey, v° *cit.*, 892, și v° *Contumace*, 282. Haus, *op. cit.*, II, 1281. Mangin, II, 395. Le Sellyer, *op. cit.*, II, 685. F. Hélie, *op. cit.*, II, 993, și VIII, 3877. Garraud, *op. cit.*, 580, p. 791. Griolet, *op. cit.*, p. 304. Trébutien, II, 652. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Contumace*, 110. Pand. fr., *Chose jugée*, 1723, și *Contumace*, 280.

[3]) Répert. Sirey, *Chose jugée*, 893, și *Contumace*, 283. Pand. fr., *Contumace*, 279. Mangin, *op. cit.*, II, 394 urm. Trébutien. *op.* și *loco cit.* F. Hélie, *loco suprà cit.* Garraud, *op.* și *loco cit.* Haus, *op. cit.*, II, 1281.

[4]) Bulet. Cas. S-a II, anul 1900, p. 438.

Antinomie între art. 481 și 600 Pr. pen.

[5]) Iată cum se exprimă art. 481 din Pr. pen.: „Dacă acusatul se dă prins, ori dacă se va aresta mai înainte de stingerea pedepsei prin prescripțiune, decisiunea dată în contumacie și procedurile făcute în contra lui, începênd de la ordonanța de închisoare sau de reînfățișare, vor fi de sine nimicite, și se va procede în privința lui după formele or-

chidem că ele nu au autoritatea lucrului judecat, pentru-că decisiile pronunțate de tribunalele represive, ca și acele pronunțate de tribunalele civile, avênd, precum am vědut, autoritatea lucrului judecat, chiar când sunt susceptibile de un recurs, fie ordinar, fie extraordinar; decisia pronunțată în contumacie se consideră ca expresiunea adevěrului, *pro veritate habetur*, cât timp condamnatul n'a fost arestat, sau nu s'a presentat de bună voe [1]). Decisia de condamnare are, deci, o autoritate provisorie și lucrul nu se consideră ca definitiv judecat, de cât atunci când pedeapsa pronunțată în contumacie este prescrisă [2]).

Condamnatul în contumacie poate el, în urma arestărei sau presentărei sale, să fie condamnat la o pedeapsă mai grea de cât acea dintâi? Controversă.

Decisia de condamnare, fiind un tot indivisibil și fiind cu desăvêrșire nimicită, prin arestarea sau presentarea de bună voe a contumacelui, înlăturarea circumstanțelor agravante prin decisia pronunțată în contumacie nu poate să folosească acusatului; de unde resultă că, în caz când aceste circumstanțe ar fi recunoscute ca existente, de jurați, acusatul va trebui să sufere o condamnare mai grea de cât cea dintâi, fără ca el să poată opune excepțiunea lucrului judecat [3]). Este adevărat că Faustin Hélie,

---

Art. 600 Pr. pen.

dinare". O adevarată antinomie și contrarietate există între acest text și art. 600 Pr. pen., care sună astfel: „In nici-un caz condamnații în contumacie sau în lipsă, nu vor putea fi primiți a se înfățișa, ca să se descarce de condamnarea ce a fost pronunțată în contra lor". Acest text este contrar art. 481, pentru-că s'a eliminat din el, fie din nebăgare de samă, fie din greșală de tipar, cuvintele *„dont la peine a été prescrite"*, care figurează în textul corespundětor francez (art. 641). Pentru ca art. 481 să fie în armonie cu art. 600, trebue să cetim acest din urmă text în modul următor: „In nici un caz, condamnații în contumacie sau în lipsă, *a căror pedeapsă s'a prescris*, nu vor putea fi primiți, etc.". Alt-fel art. 600 ar fi în flagrantă contradicere cu art. 481, precum am arătat mai sus.

1) Cpr. Répert. Sirey, v° *cit.*, 894. Haus, *op. cit.*, II, 1281. C. Paris și Orléans, D. P. 74. 2. 147. Sirey, 74. 2. 40. Sirey, 82. 2. 57.

2) Haus, *op. cit.*, II, 1281, *in fine.*

3) Haus, *op. cit.*, II, 1281, nota 27. Trébutien, *op. cit.*, II, 652. Mangin, *op. cit.*, II, 397. Le Sellyer, *op. cit.*, II, 686, și *Études hist. th. et pratiques sur le droit criminel*, VI, 2255. Griolet, *op. cit.*, p. 304, 305. Morin, Répert., *Chose jugée*, 24. Nouguier, *Cour d'assises*, II, 764. Merlin, Répert. t. III, v° *Contumace*, § 3, p. 760, 761. Répert. Dalloz, *Supplément*,

credênd că declarația relativă la circumstanțele agravante poate, une-ori, după împrejurări, să fie separată de declarația relativă la acusarea principală, nu permite judecătorilor de a avea în vedere circumstanțele agravante înlăturate prin decisia în contumacie, de câte ori această separare este cu putință [1]); însă este de observat că acelaș autor, ocupându-se mai la vale de efectele casărei, observă cu drept cuvênt că toate împrejurările unui cap de acusare, formând un tot indivisibil, îndată ce un fapt trebue să fie apreciat din nou, este neaparat ca toate elementele sale să fie supuse acestei aprecieri [2]). De aceea s'a şi decis, de Curtea de casație din Francia, că de câte ori o decisie condamnatoare, dată în contradictor, este deferită, de acusat, Curței de casație, casarea are de efect de a supune noului judecător faptul incriminat în întregimea lui, şi al

Contumace, 112. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 896 urm. Cpr. Cas. fr. Répert. Dalloz, *Contumace*, 106, nota 3.—*Contrà*: Cas. rom. Bulet. S-a II, 1900, p. 437, şi *Curierul judiciar* din 1900, No. 27. „Considerând, ḑice această decisie, că în caz când contumacele s'a presentat şi a fost judecat, chestiunea este dacă el poate fi condamnat la o pedeapsă mai grea; că, dacă ne am mărgini a invoca art. 481 Pr. pen., s'ar putea ḑice că, în urma presentărei contumacelui, el judecându-se de Curtea cu jurați, aceasta poate să-l condamne la o pedeapsă mai mare de cât fusese condamnat în contumacie; considerând, însă, că acest resultat nu poate fi admis din punctul de vedere al echităței: că dacă, în urma prinderei sau presentărei contumacelui, judecarea are a se urma după toate regulele în favoarea apărărei, dinaintea Curței cu jurați, aceasta este o favoare care nu are a fi mărginită, şi ar fi a o mărgini dacă condamnatul în contumacie la o pedeapsă de un an, ar putea în urmă să fie condamnat la doi ani, ca în specie: că dacă hotărîrile de condamnare contra contumacelui se nimicesc, aceasta este numai sub condiție ca posiția lui să nu se agraveze prin judecata ce ar urma, în ori ce privință ar fi, etc.".—Poate ca decisia Curței să fie echitabilă, ea nu ni se pare însă juridică: căci contumacele nu se poate folosi de pedeapsa mai blândă, prevăḑută în condamnarea prin contumacie, de cât invocând autoritatea lucrului judecat a primei decisiuni. Or, ce autoritate mai poate avea o decisiune pe care legea (art. 481 Pr. pen.) o declară cu totul ştearsă şi nimicită?

[1]) F. Hélie *op. cit.*, II 995.

[2]) F. Hélie, *op. cit.*, VIII, 4017.

doilea juriu poate să se pronunțe asupra circumstanțelor agravante înlăturate de cel dintăi [1]).

Este, însă, evident că de câte ori acusatul a fost achitat pentru unele fapte și condamnat numai în privința altora, condamnarea singură este nimicită prin presentarea contumacelui (art. 481 Pr. pen.), achitarea fiind pentru dînsul un fapt dobêndit (art. 383 Pr. pen.). Asupra acestui punct nu poate fi nici-o discuție; căci presentarea contumacelui nerădicându-i necontestat beneficiul achitărei, dacă faptele, pentru care el a fost declarat nevinovat, ar fi fost apreciate într'un proces deosebit, el nu trebue să sufere de împrejurarea că mai multe fapte au fost cuprinse în acelaș act de acusare [2]).

Casul în care acusatul a fost achitat numai în privința unor fapte, și condamnat în privința altora.
Art. 383, 481 Pr. pen.

Părțile hotărîrei care produc lucrul judecat în materie represivă.

In materie represivă, ca și în materie civilă [3]), autoritatea lucrului judecat resultă, în principiŭ, din dispositivul hotărîrei [4]).

Ca și în materie civilă, însă, jurisprudența admite că lucrul judecat poate să resulte și din motivele hotărîrei, care ar face un singur corp cu dispositivul [5]).

---

[1]) Cas. fr. Sirey, 40. 1. 700, și Répert. Dalloz, v° *Cassation*, 2093, nota 1.

[2]) Cpr. Griolet, *op. cit.*, p. 304. Mangin, *op. cit.*, II, 396. F. Hélie, *op. cit.*, II, 994, și VIII, 3877. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 895, și *Contumace*, 284. Trébutien, *op. cit.*, 652. Merlin, *Quest. de droit*, v° *Contumace*, § 4. Nouguier, *Cour d'assises*, II, 763. Rodière, *Éléments de proced. criminelle*, p. 328 (ed. din 1845). De Serres, *Manuel des Cours d'assises*, III, p. 110. Cas. fr. Répert. Dalloz, *Contumace*, 105, nota 2. Pand. fr., *Chose jugée*, 1724, și *Contumace*, 281.

[3]) Vedi *suprà*, p. 508 urm.

[4]) Répert. Dalloz, *Supplément*, *Chose jugée*, 285. Répert. Sirey, *eod.* v°, 908. Pand. fr., *Acquittement*, 103. Cas. fr. Rép. Dalloz, *Suppl.*, *loco cit.*, nota 1. C. Aix. D. P. 62. 2. 148.

[5]) Cas. fr. și C. Gand, D. P. 65. 1. 490. Répert. Dalloz, *Supplément*, *eod.* v°, 286, noat 1. Répert. Sirey, *eod.* v°, 909.— Dacă hotărîrea cuprinde mai multe motive, este destul ca unul din ele să fie valid, și acest principiu este aplicabil atât în materie represivă cât și în materie civilă. Cpr. Cas. fr. D. P. 65. 1. 318, No. 19. D. P. 84. 1. 212. D. P. 90. 1. 257. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1897, p. 1308. Cpr. și Cas.

Condițiile cerute pentru ca hotărîrea pronunțată de un tribunal represiv să fie investită cu autoritatea lucrului judecat.

In materie represivă, ca și în materie civilă (vedi *suprà*, p. 514 urm.), pentru ca să existe lucrul judecat, se cere, în principiŭ, de și legea penală n'o spune nicăiri, o întreită identitate: de obiect, de causă și de părți (art. 1201 C. civ.) [1]), soluțiune care era admisă și la Romani (*idem factum, idem crimen et eædem personæ* [2]).

---

rom. *C. judiciar* din 1901, No. 32.—Când, deci, o hotărîre se susține nu numai pe autoritatea lucrului judecat, ci și pe alte motive, ea nu este casabilă, chiar dacă ar fi eronată în ceea ce privește lucrul judecat. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1890, p. 983.

Greșita citare a unui text de lege într'o hotărîre. Greșita citare a unui text de lege într'o hotărîre nu atrage, de asemenea, desființarea acelei hotărîri (Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1897, p. 690; Bulet. S-a 1, 1896, p. 1639; Bulet. S-a II, 1895, p. 1119); nici simpla eroare materială strecurată în arătarea caracterului pedepsei aplicate (când de exemplu s'a dis că închisoarea este corecțională în loc de polițienească, sau *vice-versa*). Cas. rom. Bulet. S-a II, anul 1895, p. 370.

Identitate de persoane. Controversă. 1) Cpr. Bonnier, 894. Trébutien, *op. cit.*, II, 779 urm. Garraud, *op. cit.*, 625. Ortolan, *op. cit.*, II, 1780. Haus, II, 1297. Répért. Sirey, v° *cit.*, 910. Pand. fr., *eod.* v°, 1762.—Cu-toate-acestea, se susține de unii că, în materie represivă, pentru ca să existe lucru judecat, nu e nevoe de identitatea părților, ci numai de acea a faptului și a inculpatului. Cu alte cuvinte, în materie represivă, poate să existe lucru judecat, cu-toate că prima urmărire ar emana de la o altă persoană de cât acea de la care emană a doua urmărire, și cu-toate-că prima urmărire ar fi fost îndreptată în contra unei alte persoane, de cât acea în contra căreia a fost îndreptată a doua urmărire. Cpr. în acest sens, F. Hélie, *op. cit.*, II, 997 urm. H. Laurens, *op. cit.*, p. 158 urm. „Considerênd dice Curtea noastră supremă că, pentru ca să existe lucru judecat în materie penală, nu e necesitate de identitatea de persoane, întru cât acțiunea publică poate fi deschisă atât de procuror cât și de alte persoane". *Dreptul* din 1895, No. 74, și Bulet. S-a II, 1895, p. 1208. „Considerând, dice o altă decisie tot a Curței de casație, că pentru ca excepțiunea lucrului judecat să poată fi admisă, legiuitorul nu cere de cât îndoita condițiune a identității inculpatului și a identității faptelor, ast-fel precum resultă din art. 383 P. pen.". Cpr. asupra acestei controverse doctrinale, P. Tuozzi, *L'autorità della cosa giudicata*, 212, 213.

2) Vedi textele citate și desvoltările făcute de H. Laurens, *Auto-*

Obiectul urmărirei este pedepsirea persoanei urmărite (art. 2 Pr. pen.) [1]; causa este faptul incriminat, care servește de temeiŭ acțiunei [2]. In fine, părțile sunt: urmăritorul și persoana urmărită. Vom vedea, însă, că, în materie represivă, identitatea părților este cerută într'un mod mai puțin riguros de cât în materie civilă.

1° Identitatea de obiect.

Obiectul acțiunei publice este, precum am vĕḑut, pedepsirea culpabilului (art. 2 Pr. pen.), după cum obiectul acțiunei civile este repararea daunei causate (art. 3 Pr. pen.) [3], fie că ea se exercită de o dată cu acea publică, înaintea acelorași judecători, fie că ea se exercită în deosebi înaintea judecătorilor civili (art. 8 Pr. pen.). Pedeapsa nu se va determina de cât la finele procesului, după constatarea culpabilităței; și dacă ministerul public cere cutare sau cutare pedeapsă, judecătorii [4] pot pronunța o pedeapsă chiar mai mare de cât acea cerută, destul este ca ea să fie legală. Judecătorii ar putea să pronunțe o pedeapsă, chiar atunci când ministerul public ar cere achitarea sau absolvirea inculpatului [5]. Acest punct nu suferă

---

rité de la chose jugée, considérée comme mode d'extinction de l'action publique (tesă p. doctorat, 1885), p. 50 urm.

1) Ortolan, II, 1781. Bonnier, 895. Garraud, *op. cit.*, 625. Répert. Sirey, v° *cit.*, 911. Pand. fr., v° *cit.*, 1763. Trib. Iași (af. Paraschiv), *C. judiciar* din 1894, No. 40.

2) Ortolan, II, 1782. Bonnier, 896. Garraud, *loco suprà cit.* Répert. Sirey, 911. Trib. Iași (sentință cu totul juridică, citată în nota precedentă). Veḑi și *suprà*, p. 527, 528.

3) Veḑi în privința identităței de obiect, *suprà*, p. 516 urm.

4) Vorbim, bine înțeles, numai de juridicțiile de fond, căci juridicțiile de instrucție nu sunt chemate a aplica pedeapsa, ci numai a trimete pe acei, în contra cărora sunt indicii suficiente, înaintea judecătorilor competenți.

5) Cpr. Ortolan, *op. cit.*, II, 1881. — Curtea de apel nu poate, însă, mări pedeapsa condamnatului, nici a condamna pe un prevenit achitat în prima instanță, fără apelul ministerului public. Aceleași principii erau admise și sub vechiul Cod de procedură criminală a Țărei românești (art. 155, 156). Cpr. Cas. rom. Bulet. 1862, S-a crimin., p. 33.

Prin excepție la art. 197 Pr. pen., in materie de delicte judecate în prima instanță de judecătorul de ocol, apelul părței civile pune în mișcare acțiunea publică și investește pe tri- **Art. 73 L. Jud. de ocoale.**

nici-o îndoială. De aici resultă că două urmăriri penale au în tot-deauna, din punctul de vedere al pedepsei, acelaș obiect. Verificarea chestiunei de a se ști dacă două acțiuni succesive au acelaș obiect, nu presintă nici-o dificultate practică; căci mai nici-odată nu se va întâmpla ca aceeaș urmărire penală să fie reînoită, fie pentru a se pedepsi de două ori pe cineva pentru acelaș fapt, fie pentru a i se aplica o pedeapsă mai grea de cât acea la care fusese mai întâi condamnat. Dar judecătorii, în penal, nu se mărginesc a statua numai asupra pedepsei; ei statuază și asupra existenței faptului, asupra culpabilităței prevenitului, asupra cutărei sau cutărei circumstanțe agravante, asupra cutărei sau cutărei scuse, etc. Atunci chestiunea este de a se ști dacă toate aceste decisiuni se referă, sau nu, la acelaș fapt. Identitatea faptului incriminat, care trebue neaparat să existe, pentru ca să fie lucru judecat, se confundă deci, cu identitatea de causă, pentru-că causa, în acțiunea publică, stă tocmai în faptul delictuos imputat persoanei urmărite.

2° Identitatea de causă.

Art. 383 Pr. pen. Sensul cuvîntului fapt. Controversă.

Causa cererei. în acțiunea publică, nu este în realitate de cât faptul delictuos imputat prevenitului. Prin urmare, pentru ca să fie lucru judecat, trebue să fie identitate între faptul delictuos judecat și acel actualmente urmărit (art. 383 Pr. pen.). Cuvîntul *fapt*, care se găsește în art. 383, nu înseamnează actul material incriminat, ci actul învestit cu calificarea sa penală; căci tribunalele represive nu pot să considere actul unui om de cât în raporturile

---

bunal cu dreptul de a se pronunța și asupra pedepsei (art. 73 L. Jud. de ocoale din 1896), putênd s'o agraveze, independent de împrejurarea dacă ministerul public a făcut, sau nu, apel, sau l'a declarat prea târdiu. Presența minist. public pentru constituirea tribunalului este, însă, în toate casurile obligatorie. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1895, p. 848. — In ori-ce caz, art. 73 din L. jud. de ocoale constituind o derogare de la dreptul comun, și după părerea noastră, chiar o anomalie (v. Tr. nostru în limba franceză, p. 275), nu se aplică la contravențiile polițienești, textul derogator nevorbind de cât de delicte. *Exceptiones sunt strictissimæ interpretationis.* Cpr. C. Botez, *Codicele de ședință al judec. de pace* (Botoșani, 1902), p. 327, nota 2.

sale cu legea penală. Cuvîntul *fapt* este, deci, aici sinonim cu cuvîntul crimă sau delict. „Considerând, ḑice foarte bine tribunalul de Iași, că excepțiunea lucrului judecat, atât în penal cât și în civil, presupune de o potrivă identitatea obiectului și a causei în vechia și noua urmărire; *obiectul*, în penal, este pedepsirea inculpatului, iar *causa*, faptul sevêrșit, considerat din punctul de vedere juridic, actul învestit cu calificarea penală, acusațiunea însă-și, iar nu fapul brut. Aceasta resultă nu numai din intreaga economie a legilor penale, după care o persoană nu poate fi acusată și nici achitată de fapte brute și materiale, dar încă și din textele de proced. penală, în care cuvîntul *fapt* este tot-deauna întrebuințat ca sinonim al crimei sau delictului (art. 31, 39, 96, 117, 135, 141, 216, 221, 226, etc.). Nimic nu ne îndritueşte a crede că, în art. 383, cuvîntul *fapt* a schimbat de înțeles, mai cu samă că este în corelație strînsă și necesară cu cuvintele achitat și acusat, etc." [1]); de unde resultă că individul achitat de jurați pentru crima de tâlhărie, poate fi urmărit din nou pentru delictul de tăinuire, din causă că s'ar fi găsit la dînsul obiecte provenite din acea tâlhărie; de-oare-ce tâlhăria și tăinuirea sunt două infracțiuni cu totul deosebite nu numai în ceea ce privește momentul săvêrșirei lor, dar și în ceea ce privește mijloacele și ținta făptuitorului [2]).

Individul achitat pentru tâlhărie, poate din nou fi urmărit pentru tăinuire. Controversă.

---

[1]) Trib. Iași (7 mai 1894, af. Paraschiv, M. Vidrașcu prim-presid.) și Cas. rom. *Curierul judiciar* din 1894, No. 40. *Dreptul* din 1894, No. 81, și Bulet. S-a II, 1894, p. 1010. Cpr. și Garraud, *op. cit.*, 625. Pand. fr., v° *cit.*, 1801. Mangin, *op. cit.*, II, 402, 408, 409. Le Sellyer, *op. cit.*, II, 644, și *Études hist. et pratiques sur le dr. criminel*, VI, 2420. Bonnier, 899. Trébutien, *op. cit.*, II, 786. Merlin, Répert, *v-is* *Non bis in idem*, No. 5 bis. Legraverend, *Législ. criminelle*, I, p. 446. „Codul de procedură penală, ḑice acest din urmă autor, numește *fapt* însăș acusațiunea, crima calificată, iar nu actul material care a dat loc la acusare. Aceasta pare să resulte din combinarea diferitelor articole ale acestui Cod. (Veḑi art. 337, 338, 344, 345 Pr. pen. fr., 361, 362, 368, 369 Pr. pen. rom.). A da un alt sens cuvîntului *fapt*, ar însemna a conferi autoritatea lucrului judecat unui lucru care n'a fost pus în discuție".—*Contrà*: C. Iași (decisie casată și pronunțată în majoritate numai), *C. judiciar, loco cit.* Griolet, *op. cit.*, p. 266. F. Hélie, *Instruc. criminelle*, II, 1010 urm. Haus, *op. cit.*, II, 1308, nota 7.

[2]) Trib. Iași (sentință *suprà* cit.) și Cas. rom *C. judiciar*, *loco*

Complicitate. Controversă.

Tot astfel, se decide de unii că individul achitat ca autor a unei crime sau unui delict, ar putea, în urma acestei achitări, să fie urmărit ca complice a aceleeaş crime sau aceluiaş delict, şi *vice-versa*; pentru-că faptele care constituesc complicitatea, sunt deosebite de faptul constitutiv al crimei sau delictului. Pentru aceasta trebue însă, bine înţeles, ca chestiunea complicităţei să nu fi fost judecată prin prima hotărîre [1]).

Fapte susceptibile de mai multe calificări. Controversă.

Plecând de la această idee, jurisprudenţa şi o parte din doctrină admit că faptul susceptibil de mai multe calificări, care ar fi fost incriminat sub una din ele, ca crimă, poate mai în urmă, la caz de achitare, să fie incriminat sub altă calificare, ca delict, dacă bine înţeles, noua calificare se întemeiază pe elemente nepropuse şi neapreciate în prima urmărire [2]).

---

cit. Bulet. S-a II, 1894, p. 1010, şi *Dreptul* din 1894, No. 81. Haus, *op. cit.*, II, 1302. Mangin, *op. cit.*, II, 403. Le Sellyer, *op. cit.*, II, 649. Cas. fr. Répert. Dalloz, *Chose jugée*, 487, nota 1.

1) Cpr. Le Sellyer, *op. cit.*, II, 650, 651.— *Contrà*: Morin, *J. de dr. criminel*, anul 1868, p. 187 urm. observ. asupra unei decisii a Curţei din Colmar. Répert. Sirey, v° *cit.*, 958. Griolet, *op. cit.*, p. 258. Motivul, care se invoacă în această din urmă părere, după care individul urmărit ca autor principal sau co-autor n'ar mai putea fi urmărit în urmă ca complice, şi *vice-versa*, este că instanţa, inaintea căreia un individ este tradus pentru un fapt delictuos, este învestită de toate modurile de participare a acestui individ la faptul incriminat.

2) Cpr. Cas. fr. S., 77. 1. 41 (cu nota în sens contrar a lui E. Villey).—Această decisie pune în principiu că cafengiul urmărit pentru-că a ţinut casă de jocuri de noroc (art. 350 C. pen.) şi achitat de acest fapt, poate din nou fi urmărit pentru-că a contravenit la o ordonanţă municipală, care interdice jocurile de noroc în cafenele sau alte localuri publce.

Jocuri de noroc. Art. 350 C. pen.

S'a decis, cu drept cuvînt, că jocul *bacara* este un joc de noroc în sensul art. 350 C. pen., pentru-că, în acest joc, câştigul sau perderea sunt cu totul independente de abilitatea şi combinaţiile de spirit ale jucătorilor, şi atârnă numai de noroc. Trib. Covurlui, *C. judiciar* din 1902, No. 44.

Codul Calimach. Art. 100 L. Org. judec.

Codul Calimach (art. 1706) prevede între jocurile de cărţi oprite: *banca, curea, coţca* (de unde pe semne vine cuvêntul *coţcar*), etc. Vedi t. V, p. 9, nota 4.—Art. 100, § ultim din L. org. judecătoreşti de la 1890 prevede pedepse disciplinare pentru *judecătorii cari joacă cărţi la noroc*. Se ve-

Ast-fel, s'a decis că persoana achitată de pruncucidere (art. 230, 232 C. pen.), poate mai în urmă fi urmărită pentru omor fără voe (art. 248 C. pen.)[1], pentru lepădare de prunci (art. 277 C. pen.)[2], sau înmormîntare clandestină[3]; că individul achitat de fals poate mai în urmă fi urmărit, în vederea aceluiaș fapt, pentru abus de încredere[4], sau înșălăciune[5]; că individul achitat pentru atentat la pudoare, îndeplinit sau cercat cu sau fără violență (art. 263, 264 C. pen.), poate mai în urmă fi urmărit, din causa aceluiaș fapt, pentru ultragiŭ public în contra pudorei (art. 262 C. pen.), sau loviri ori răniri causate cu voință (art. 238 urm. C. pen.)[6]; că persoana a-

---

de că această uricioasă patimă este adânc intrată în moravurile noastre, de-oare-ce legiuitorul o presupune și la judecători. Numai de n'ar rămânea această lege, ca multe altele, o literă moartă!

Nu numai jocurile de noroc sunt în principiŭ oprite, dar și loteriile (L. din 20 ianuar 1883), și legea pedepsește nu numai pe intreprinḑĕtorii și agenții de loterii neautorisate, fie din țară, fie din străinătate, ci și pe ḑiariștii cari publică în ḑiarele lor anunțurile unor asemenea loterii (art. 5 lit. b L. din 20 ianuar 1883). Cpr. Cas. rom. (18 iunie 1902). *C. judiciar* din 1902, No. 21, și *Dreptul* din 1902, No. 55. **Loterii. L. din 20 ianuar 1883.**

1) Veḑi decisiile citate în Répert. Sirey, *Chose jugée*, 963, în Pand. fr., *eod.* v°, 1928, și în Répert. Dalloz, *Supplém.*, *eod.* v°, 323. Blanche, *Études pratiques sur le C. pénal*, IV, 508. Intre decisiile cele mai însemnate ale Curței de casație din Francia, care s'au pronunțat în acest sens, vom cita acea din 25 nov. 1841, pronunțată în secțiuni unite, *contrar conclusiilor proc. general Dupin* (v. Sirey, 42. 1. 93, și Répert. Dalloz, *Chose jugée*, 476, p. 424, nota, coloana 2). Iată cum Dupin și-a resumat conclusiile sale, pe care Curtea supremă nu le-a admis: „Les principes rigoureux du droit criminel veulent que tous débats solennels, légaux, réguliers, purgent l'accusation; c'est à la société, dans ce moment solennel, à prendre toutes ses précautions; c'est à la défense à user de toutes ses ressources; car le verdict rendu, tout est consommé. Il est dans l'esprit de la loi que la justice ait, pour ainsi dire, le cœur net sur la culpabilité". (*Réquisitoires, plaidoyers*, etc. par Dupin, t. V, p. 39).

2) Cas. fr. Sirey, 50. 1. 702. Pand. chron., III (anii 1845—1859), 1. 162.

3) Trib. corecț. Prades, Pand. fr., v° *cit.*, 1930.

4) Cas. fr. D. P. 66. 1. 362. Sirey, 65. 1. 245.

5) Cas. fr. D. P. 64. 1. 454. Sirey, 74. 1. 39.

6) Veḑi decisiile citate în Pand. fr., *Chose jugée*, 1932 urm.,

chitată pentru avort (art. 246 C. pen.), poate mai în urmă fi urmărită pentru răniri voluntare [1]), etc.

Toate aceste soluții ale jurisprudenței, care dovedesc o neîncredere în instituția juraților, și care, în ori-ce caz, nu sunt admise de cât atunci când, din causa mai multor calificări, faptul poate constitui o crimă și un delict [2]) în

în Répert, Sirey, *eod.* v°, 964, și în Répert. Dalloz, *Supplém.*, *eod.* v°, 325.

1) Cas. fr. D. P. 63. 1. 481. Pand. fr., v° *cit.*, 1951.

2) Această soluție nu mai este, însă, admisă de doctrină și jurisprudență de câte ori o crimă, pentru care un acusat ar fi fost achitat, ar putea fi alt-fel calificată *tot ca crimă*, pentru-că ar fi prea exorbitant de a se trimete de mai multe ori pe acelaș acusat înaintea juraților pentru acelaș fapt. Cpr. Bonnier, 899, p. 741. Trébutien, *op. cit.*, 787. Répert. Sirey, v° *cit.*, 979, 980. Garraud, *op. cit.*, 625, p. 869, nota 1. Ortolan, II, 2337.—Vedi însă Mangin, *op. cit.*, II, 409.

Achitarea sau absolvirea acusatului de jurați. Imposibilitatea unei nouě urmăriri.

Tot ast-fel, acusatul *condamnat* sau *absolvit* de Curtea cu jurați, nu mai poate fi urmărit din nou pentru acelaș fapt înaintea tribunalelor corecționale, sau de simplă poliție, chiar dacă faptul ar fi susceptibil de o altă calificare. Condamnarea sau absolvirea șterge, deci, *însuș faptul*, iar nu numai *acusarea*. Cpr. Haus, II, 1306. Répert. Sirey, v° *cit.*, 983, 984. Pand. fr., *eod.* v°, 1909. Bonnier, 900. Morin, Répert., *Chose jugée*, 23, 24. Trébutien, II, 789. Griolet, *op. cit.*, p. 267. Garraud, *op. cit.*, 625, p. 867, 868. Iată cum acest din urmă autor justifică această soluție, care este incontestabilă: „Este evident că autoritatea decisiilor de *condamnare*, sau de *absolvire*, emanate de la Curtea cu jurați, este absolută, și că acusatul, *condamnat* sau *absolvit*, nu mai poate fi urmărit și judecat din nou pentru acelaș fapt calificat alt-fel. De câte-ori jurații declară că acusatul e culpabil, este în adevĕr, de datoria Curței, care aplică pedeapsa, de a examina dacă faptul este prevědut de o lege și de carel ege anume. Dacă faptul, după părerea Curței, nu cade sub nici-o lege penala, ea absolve pe acusat; în caz contrar, ea îl condamnă la o pedeapsă criminală, corecțională, sau de simplă poliție. Este deci evident, fiind-că faptul a trebuit să fie examinat de Curte din toate punctele de vedere ale legei penale, că *acelaș fapt*, care a adus condamnarea sau absolvirea acusatului, nu mai poate face obiectul unei alte urmăriri sub o altă calificare. Aceeaș regulă nu mai este, însă, după o jurisprudență constantă, pe care o credem întemeiată, aplicabilă *în caz de achitare*. Declarația de neculpabilitate, făcută de jurați, șterge numai *acusarea*, iar nu *faptul în sine*. In asemenea caz, există lucru judecat numai în privința faptului, *așa cum el a fost calificat*, iar nu în privința faptului, *așa cum el s'a petrecut*".

acelaş timp, sunt aprobate de unii autori [1], şi combătute de alţii [2]; ceea ce dovedeşte că legea este îndoelnică şi are nevoe de a fi modificată [3]).

Chestiunea identităţei causei poate să se presinte, fie în ipotesa mai multor fapte delictuoase urmărite succesiv, fie în ipoteza unui fapt unic considerat sub un aspect nou. **Identitatea de causă.**

Pentru ca să existe lucru judecat, trebue ca faptul delictuos, actualmente incriminat, să fie identic acelaş care a dat loc la o urmărire anterioară [4]); căci dacă ambele fapte urmărite succesiv constituesc infracţiuni deosebite, fie chiar **Fapte materiale deosebite.**

Se admite, de asemenea, cel puţin de majoritatea doctrinei, că autoritatea hotărîrilor pronunţate de tribunalele corecţionale şi de simplă poliţie se aplică însuş faptului, iar nu numai calificărei care a fost dată; de unde resultă că, în caz de condamnarea prevenitului, acelaş fapt nu mai poate să devie obiectul unei alte urmăriri, chiar dacă s'ar descoperi imprejurări nouė în puterea cărora faptul ar putea fi calificat crimă. Aceeaş soluţie este admisă în caz de achitarea sau absolvirea prevenitului. Ast-fel, individul urmărit pentru loviri sau răniri causate cu voinţă (art. 238 urm. C. pen.) şi achitat de acest fapt, nu mai poate în urmă fi urmărit pentru răniri causate fără voinţă (art. 249 C. pen.). Cpr. Haus, *op. cit.*, II, 1305. Pand. fr., v° *cit.*, 1958 urm. Répert. Sirey, *eod.* v°, 989 urm. Garraud, *op. cit.*, 625. p. 867. Villey, *op. cit.*, p. 441, 442. Griolet, *op. cit.*, p. 266 urm.—*Contrà*: Cas. fr. D. P. 61. 1. 500. Sirey, 62. 1. 1006. Sirey, 77. 1. 41. D. P. 76. 1. 463. Bonnier, 899, p. 742. Mangin, *op. cit.*, II, 409. Cpr. şi Trébutien, II, 790. **Hot. pronunţate de trib. corecţional şi de simplă poliţie. Controversă.**

1) Vedi Le Sellyer, *op. cit.*, II, 646 urm. Bonnier, 899. Mangin, *op. cit.*, II, 409. Trébutien, II, 787. Garraud, *op. cit.* 625. Nouguier, *Cour d'assises*, IV, 3671 urm. Vedi şi Merlin, Répert, *v^is Non bis in idem*, § 5 bis.

2) F. Hélie, *op. cit.*, II, 1010 urm. Morin, *Répert. universel et raisonné du dr. criminel*, v° *Chose jugée*, No. 26, şi *J. de dr. criminel*, anul 1863, p. 319. Ortolan, *op. cit.*, II, 1788 urm., 2335 urm. Griolet, *op. cit.*, p. 266 urm. Villey, *Pr. de dr. criminel*, p. 456 urm. (ed. a 3-a), şi nota în Sirey, 77. 1. 41. H. Laurens, *op. cit.*, p. 168 urm. Haus, *op. cit.*, II, 1308, nota 7. Vedi şi Répert. Sirey, v° *Chose jugée*, 971 urm.

3) In Francia mai multe disposiţii din proced. penală au fost modificate în ultimele timpuri; art. 360 (383 al nostru) a rėmas însă *tale quale*, de şi modificarea acestui text fusese propusă încă de la 1876 de Dl. Parent.

4) Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1895, No. 74, şi din 1891, No. 10. C. Galaţi, *Dreptul* din 1891, No. 46.

de aceeaş natură, acţiunea publică va putea să fie exercitată din nou contra aceluia care le-a comis, fără ca el să poată invoca principiul *Non bis in idem*. Autoritatea lucrului judecat, cu alte cuvinte, resultă din *identitatea* faptelor incriminate, iar nu din *similitudinea* lor [1]).

Nici-o dificultate nu se presintă în casul, când ambele fapte succesiv urmărite, sunt cu totul separate şi se deosebesc atât materialmente, cât şi prin calificarea lor legală. In asemenea caz, nu poate să fie vorba de lucru judecat [2]).

Aceeaş soluţie este aplicabilă de câte ori faptele incriminate îşi păstrează individualitatea lor, de şi un raport oare-care ar exista între ele. In asemenea caz, fiecare fapt poate face obiectul unei urmăriri deosebite şi succesive. Lucrul judecat nu va exista de câte ori noul fapt a fost comis în dauna altor persoane, în alt loc şi în alt timp [3]).

Regula *Non bis in idem* nu este, de asemenea, violată de câte ori o îndoită urmărire are loc, dacă pedepsele sunt cumulativ aplicate pentru un delict şi o contravenţie resultând din fapte succesive şi deosebite, în privinţa elementelor lor materiale şi legale, cu-toate-că un raport strêns ar exista între aceste fapte în privinţa timpului. Ast-fel, o persoană, care a intervenit fără drept la o facere grea, poate în acelaş timp fi urmărită pentru omor causat prin imprudenţă (art. 248 C. pen.) şi pentru exerciţiul ilegal al medicinei (art. 113 L. sanitară din 3 april 1885, modificată în unele privinţe la 1893 şi la 1898) [4]).

Fapte deosebite în privinţa victimelor. In unele materiĭ, există atâtea delicte deosebite câte şi persoane lesate. Ast-fel, individul care s'a făcut culpabil de mai multe furturi sau înşălăciuni, poate fi urmărit de atâtea ori, câţi şi păgubaşi au fost lesaţi prin aceste delicte [5]).

---

[1]) Cpr. Cas. fr. Sirey, 88. 1 37. D. P. 88. 1. 491. *Pand. Périod.* 88. 1. 33.

[2]) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1892, p. 520.

[3]) Pand. fr., v° *cit.*, 1806 urm.

[4]) Cpr. Pand. fr., v° *cit.*, 1811. Cas. fr. D. P. 92. 1. 195. *Pand. Périod.* 92. 1. 147.—Vedi, însă, C. Rouen, Répért. Dalloz. *Médecine*, 30, nota 2 (decisie inspirată mai mult prin consideraţiĭ de fapt).

[5]) Pand. fr., v° *cit.*, 1813. Mangin, *op. cit.*, II, 404. Le Sellyer, *op. cit.*, II, 656. Cas. fr., *Chose jugée*, 457, nota 4.—*Contră*: F. Hélie, *op. cit.*, II, 1006. Trébutien, *op. cit.*, II, 782.

De asemenea, un diarist, care prin acelaş articol, a calomniat mai multe persoane, poate fi urmărit pentru delict de presă, înaintea juraţilor, de atâtea ori câte şi persoane au fost calomniate, fără a putea opune lucrul judecat [1]).

Fapte deosebite în privinţa locului. Faptele incriminate pot fi deosebite în privinţa locului, şi în asemenea casuri, nu se aplică, de asemenea, maxima *Non bis in idem*.

Ast-fel, o ordonanţă de neurmărire asupra faptului de adulter, care se pretindea a fi fost comis într'un loc determinat, nu se opune la intentarea unei alte acţiuni pentru alte fapte săvêrşite aiurea [2]).

---

1) Pand. fr. v° *cit.*, 1815. Cas. fr. D. P. 73. 1. 90.

Delictele de presă comise de militari. Cine le judecă? Controversă. Trebue să menţionăm, în această privinţă, o decisie recentă a Curţei noastre supreme (18 martie 1902), care pune în principiŭ că delictul de calomnie sevêrşit prin presă de un militar în activitate, este de competinţa tribunalelor militare (art. 52 şi 258 C. de justiţie militară), iar nu de acea a juraţilor. Vedi *C. judiciar* din 1902, No. 31, şi *Dreptul* din acelaş an, No. 37.—*Contrà*: C. cu juraţi din Iaşi (decisie casată). *C. judiciar*, *loco cit.* Soluţia dată de Curtea din Iaşi ni-se pare preferabilă; 1° pentru-că Codul de justiţie militară din 1881 fiind anterior modificărilor constituţionale promulgate la 1 iunie 1884, poate fi considerat ca abrogat prin Constituţie; şi 2° pentru că Codul de justiţie militară nu are în vedere de cât crimele şi delictele ordinare, iar nu şi acelea pentru care Constituţia a voit să creeze o garanţie mai mare, deferindu-le juriului, fără nici-o distincţiune. Apoi, chiar după art. 263 din Codul de justiţie militară, despăgubirile civile sunt de competinţa exclusivă a juraţilor, conform art. 105, § ultim din Constituţie.— In cât priveşte chestiunea de a se şti ce se înţelege prin delicte de presă, vedi Thonissen, *Constit. belge annotée*, asupra art. 98, No. 451 urm.; G. G. Meitani, *Studiĭ constituţionale*, fascicula XI, asupra art. 105, p. 174 urm. Nici-unul din aceşti autori nu vorbeşte de delictele de presă comise de militari.

2) Pand. fr., v° *cit.*, 1817. Cas. fr. D. P. 52. 1. 13, v° *Adultère*, No. 1.— **Soţul culpabil de adulter poate el opune, ca fine de neprimire, adulterul celuilalt soţ? Controversă.** In privinţa adulterului, se discută cestiunea dacă soţul culpabil de acest delict ar putea opune, ca fine de neprimire, adulterul comis de celalat soţ. Curtea de casaţie a decis de curînd, cu drept cuvînt, negativa, punênd in principiŭ că, prin cuvintele *soţul inocent*, care se vĕd în art. 270 C. pen., se înţelege soţul *reclamant*, adecă: acela care a cerut urmărirea soţului vinovat. Vedi *Dreptul* din 1899, No. 14, şi Bulet S-a II, 1899, p. 82. In acelaş sens, Trib. Iaşi, *Dreptul* din 1883, No. 28 (cu adnotaţia noastră).

Fapte deosebite în privința timpului.

Două urmăriri succesive sunt cu putință în privința unor fapte identice, dacă ele au fost comise la epoce deosebite. Maxima *Non bis in idem* nu-și găsește, în aseme-

---

B. M. Missir, *Dreptul* din 1872, No. 5.—*Contrà* : Cas. rom. Bulet. S-a II, 1871, p. 208, și *Dreptul* din 1872, No. 5. Trib. Dorohoi, *Dreptul* din 1896, No. 23. Această din urmă soluție se întemeează mai cu samă pe dreptul nostru anterior (Pravila lui Matei Basarab, Codul Caragea, Codul penal din 1850) și pe dreptul roman (L. 13, § 5, Dig., *Ad legem Juliam de adulteriis*, 48, 5 ; L. 39, Dig., *Soluto matrimonio*, 24, 3), care toate sunt abrogate. Vedi in această privință. pe lângă adnotația noastră din *Dreptul* de la 1883, No. 28, t. V a acestor Comentarii, p. 77, *ad notam*, și t. I, partea II, p. 198, text și nota 4.— Art. 172 din Codul penal german, din 1871 și 1876, nu pedepsește adulterul de cât atunci, când el a atras pronunțarea divorțului, *wenn wegen desselben die Ehe gescheiden ist.*

Soțul ofensat poate el provoca stingerea acțiunei în urma desfacerei căsătoriei. Controversă.

Și fiind că vorbim despre adulter, vom menciona o alta decisie însemnată a Curței de casație, prin care se pune în principiŭ că soțul urmăritor este în drept a provoca stingerea acțiunei publice, chiar în urma desfacerei căsătoriei. Vedi *C. judiciar* din 1897, No. 9, și Bulet. S-a II, 1897, p. 108. Această soluție, după o matură reflexie, ni se pare inadmisibilă. In adevĕr, dacă legiuitorul, prin derogare de la dreptul comun, permite soțului ultragiat de a opri cursul acțiunei publice, pusă în mișcare tot după plângerea lui, precum chiar și efectele unei hotărîri definitive avĕnd puterea lucrului judecat (art. 270 C. pen.), aceasta este pentru a înlesni împăcarea soților și a menține legătura căsătoriei, care în specie nu mai este cu putință, fiind-că o presupunem desfăcută. Nu trebue să uităm, în adevĕr, că adulterul aduce o tulburare adâncă ordinei sociale, și că Societatea nu renunță la dreptul ce-l are de a urmări și pedepsi pe culpabili, de cât sub condițiunea renunțărei *soțului* ultragiat. Cu alte cuvinte, adulterul nu este un delict de ordine privată, ci un delict de ordine socială, cu această deosebire că urmărirea lui este lăsată, în interesul familiilor, la discreția soțului ofensat. Cpr. Garraud, *Tr. th. et pratique du dr. pénal fr.*, V, 1884, 1888 (ed. a 2-a. 1901). Haus, *op. cit.*, II, 1169.

Acțiunea în adulter este ea stinsă prin moartea soțului reclamant? Controversă.

De aceea, vom decide, împreună cu majoritatea autorilor și jurisprudența cea mai recentă, că acțiunea publică nu este stînsă prin moartea soțului reclamant. Cpr. în acest sens, Haus, *op. cit.*, II, 1168, 1169. Blanche, *Études pratiques du C. pénal*, V, 182 (ed. a 2-a). F. Hélie, *Th. du C. pénal* IV, 1624 urm., și *Instruc. criminelle*, II, 778. Garraud, *op. cit.*, 1887, nota 22, p. 160. Mangin, *op. cit.*, I, 141. Pand.

nea caz, nici-o aplicare, şi judecata dintăi nu poate avea nici o înrîurire asupra celei de a doua [1]). „*Nunquam plura delicta concurrentia faciunt, ut illius impunitas detur*" [2]).

Ast-fel, individul achitat de delictul de tăinuire (art. 63 urm. C. pen.), poate fi urmărit pentru alte fapte de aceeaş natură, comise în urma achitărei, cu-toate-că ele ar fi relative la acelaş furt [3]).

Nu s'ar putea, însă, urmări furul mai multor obiecte pentru fie-care lucru sustras de la aceeaş persoană, nici un falşificator de monete pentru fie-care monetă ce el a fabricat; pentru-că, în specie, nu există de cât un singur furt [4]) şi o singură crimă de falşificare de monete [5]).

Faptele posterioare nu sunt singurele care autorisă o nouă urmărire. Un fapt poate să fi existat în momentul primei urmăriri şi, cu-toate-acestea, să fie deosebit de acel care a motivat această urmărire. **Fapte coexistente.**

Ast-fel, faptele care motivează o urmărire pentru bancrută simplă [6]), fiind deosebite de acelea care constituesc ban- **Bancrută.**

---

fr., *Adultère*, 143. Répert. Sirey, *eod.* v°, 236 urm. Cas. fr. Sirey, 63. 1. 401. D. P. 63. 1. 257. C. Aix, Sirey, 77. 2. 136. Aceeaş soluţie era admisă şi în dreptul roman: „*Defuncto marito, adulterii rea postulatur*". L. 11, § 8, Dig., *Ad legem Juliam de adulteriis*, 48. 5. — *Contrà*: Le Sellyer, *op. cit.*, I, 415 şi *Dr. criminel*, V, 2188. Massabiau, *Manuel du ministère public*, III, 2651. Carnot, *Comment. de dr. criminel*, II, art. 336, No. 3. Cas. fr. Sirey, 40. 1. 979. Acest din urmă sistem este formal consacrat prin art. 358, § 2 a noului Cod penal italian, din 30 iunie 1889.

1) Pand. fr., v° *cit.*, 1819 urm. Répert. Sirey, *eod.* v°, 919 urm. Bonnier, 897. Haus, II, 1302. Mangin, *op. cit.*, II, 403. F. Hélie, *op. cit.*, II, 1003. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1892, p. 520.

2) L. 2, Pr., Dig., *De privatis delictis*, 47. 1.

3) Trébutien, *op. cit.*, II, 781, şi autorii citaţi în nota precedentă. Cas. fr. Répert. Dalloz, *Chose jugée*, 487, nota 1.

4) Cpr. L. 14, § 7, Dig., *De furtis*, 47, 2.

5) Pand. fr., v° *cit.*, 1857, 1858. Répert. Sirey, *eod.* v°, 950. Haus, II, 1299. Ortolan, *op. cit.*, II, 1784. F. Hélie, *op. cit.*, II, 1006. Le Sellyer, *op. cit.*, II, 656. Mangin, II, 404. *Quid* în caz când diversele obiecte furate ar aparţinea la mai mulţi proprietari? Veḑi *suprà*, p. 612, text şi nota 5.

6) Cuvêntul bancrută vine de la *banco rotto* (bancă ruptă, inglizeşte *bank rupt*), din causa vechiului obiceiŭ, ce consista, la Italieni, în a strica în public contuarul comerciantului care-şi ascunsese activul. Veḑi Thaller, *Tr. élément. de* **Bancrută. Etimologie.**

cruta frauduloasă, se decide, cu drept cuvînt, că achitarea pentru bancrută frauduloasă nu împedecă urmărirea pentru bancrută simplă, și *vice-versa* [1].

---

dr. comm., 1928. Répert. Sirey, *Banqueroute*, 4. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VII, I. Vidari, *Corso di diritto commerciale*, IX, 8732 (ed. a 4-a, 1898).

[1]) Répert. Sirey, v° *cit.*, 925 urm. Pand. fr., *eod.* v°, 1937. F. Hélie, *op. cit.*, II, 1003. Mangin, *op. cit.*, II, 403. Répert. Dalloz. *Chose jugée*, 1404. Pardessus, *Dr. comm.*, V, 1311. Thaller, *op. cit.*, 1936. Pand. fr., *Faillite*, 9265. Laisné, *Comment. sur les faillites*, p. 573. Cas. fr. și C. Nancy, Répert. Dalloz. *Chose jugée*, No. 482, p. 430, nota 1. Cas. rom. *C. judiciar* din 1893, No. 80. Bulet. S-a II, 1893, p. 916.

Un comerciant poate el fi condamnat în acelaş timp p. bancrută frauduloasă şi bancrută simplă? Controversă.

Un comerciant poate el fi condamnat în acelaş timp pentru bancrută frauduloasă şi bancrută simplă? Unii admit afirmativa, însă Carrara şi alţi autori critică această soluţie. pentru-că ambele bancrute nu constituesc în substanţă de cât un fapt unic. Vedi Calamandrei, *Del fallimento*, II, 803.

Ceea ce este însă neîndoelnic astă-ḑi, la noi, este că falitul poate fi condamnat pentru bancrută simplă, chiar când el şi-ar fi îndeplinit în totul obligaţiile luate prin concordat. In Francia şi în Italia, chestiunea este, însă, controversată. Veḑi Cesărescu şi Dan, *Falimentele* (Tip. C. judiciar), p. 262, nota asupra art. 881.

Poate să existe bancrută fără faliment? Controversă.

Cât pentru chestiunea de a se şti dacă poate să existe bancrută frauduloasă, fără o hotărîre în declarare de faliment, chestiunea este de asemenea controversată. Se decide in genere că o simplă încetare de plăţi, constatată de instanţele represive, este suficientă, făra ca să existe o declarare în regulă, emanată de la tribunalul comercial, şi chiar daca acest tribunal ar fi refusat de a declara falimentul (argument din art. 714, 710 vechiu, şi 875 C. com.). Veḑi în acest sens. Haus, *op. cit.*, II, 1226. Blanche, *op. cit.*, IV, 100. F. Hélie, *Th. du C. pénal*, V, 2152, şi *Instruc. criminelle*, VI, 2914. şi VII, 3567. Bédarride, *op. cit.*, III, 1206. Pardessus, *op. cit.*, III. 1300. T. Huc, VIII, 336. Griolet, *op. cit.*, p. 331. Garraud. *op. cit.* 437. Demolombe, XXX, 406. Bonnier, 907. Bertauld. *Quest. préjudicielles*, 80 urm. Pand. fr., *Chose jugée*, 2068, şi *Action publique*, 559 urm. Villey, nota în Sirey, 79. 1. 481. Cesărescu şi Dan. *op. cit.*, p. 39, nota asupra art. 714 (710 vechiŭ). Mangin, *op. cit.*, I, 169. Alauzet, *Coment. du C. de comm.*, VIII, 2865. Massé, *Dr. comm.*, II, 1167, 1248. Gadrat, *Tr. des faillites et banqueroutes*, p. 544. Ionescu-Dolj. *C. judiciar* din 1901, No. 15. Al. Degré, *Dreptul* din 1892, No. 49, p. 390. (In *Dreptul* din 1887, No. 22, p. 171, acelaş autor crede, însă, că părerea contrară resultă din legea noastră). D. Maxim, *Causele înmulţirei falimentelor*, p. 59, nota 2. Vi-

Sentința penală, care achită pe falit de delictul de bancrută, nu împedecă, de asemenea, acțiunea civilă în si- **Achitarea falitului de bancrută nu împedecă acț. în simulație.**

---

dari, *Corso di diritto commerciale*, IX, 8724. Calamandrei, *Del fallimento*, II, 831. Cuzzeri, *Il Codice di commercio ital. commentato*, VII, 1128, p. 731. Tot în acest sens se pronunță și jurisprudența franceză. Veḑi D. P. 95. 1. 1519. Sirey, 86. 1. 133. Sirey, 79. 1. 481. Veḑi și alte decisiĭ citate în Pand. fr., *Faillite*, 952 și 9283. *Idem*, Répert. Sirey, *Banqueroute*, 49. Cpr. și Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1899, No. 81. Această jurisprudență este, însă, combătută de Lyon-Caen et Renault, *Tr. de dr. comm.*, VII, 191 urm., și VIII, 938. Veḑi de aceiașĭ autori și *Pr. de dr. comm.*, II, 2651 urm. Delamarre et Lepoittevin, *Tr. th. et pratique de dr. comm.*, VI, 42 urm. Hoffmann, *Quest. préjudicielles*, II, 314 urm. Demangeat, *Revue pratique*, t. XVI, anul 1863, p. 337 urm. Bravard-Veyrières et Demangeat, *Tr. de dr. comm.*, p. 3 și urm. Trébutien, *op. cit.*, 245. Cpr. C. Metz, Répert. Dalloz, *Faillite*, 1469, nota 1. Cas. rom. *Dreptul* din 1887, No. 42, și Bulet. S-a II, 1887, p. 378. Trib. Suceava, *Dreptul* din 1888, No. 82, și din 1893, No. 51 (sentință dată în privința bancrutei simple, și confirmată de Curtea din Iași prin adoptarea motivelor tribunalului. *Dreptul* din 1893, *loco cit.*

Dar, dacă această chestiune este controversată, nu mai remâne nici-o îndoială că delictul de bancrută, fie simplă, fie frauduloasă, presupun : 1° un comerciant și 2° încetarea de plăți. Veḑi Pand. fr., *Faillite*, 352 și 9266. Blanche, *op. cit.*, VI, 94. Lyon-Caen et Renault, *op. cit.*, VIII, 938, și toți autoriĭ. Cpr. și Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1889, No. 81.—Astfel, nu pot fi declarați bancrutari : femeea măritată sau minoriĭ neautorisați a face comerț. Cpr. Pand. fr., *loco cit.*, 9268. Lyon-Caen et Renault, *loco cit.* Bédarride, *op. cit.*, III, 1204. C. Aix, Sirey, 76. 2. 104. D. P. 78. 5, 112, No. 2.—Nimic n'ar împedeca, însă, pe judecători în materie penală de a pune în discuțiune calitatea de comerciant, de și această calitate ar fi fost stabilită prin sentința declarativă de faliment. Cas. Roma, 13 martie 1891, decisie citată de Cesărescu și Dan, *op. cit.*, p. 39, No. 7, nota asupra art. 714 (710 vechiŭ). Répert. Sirey, *Banqueroute*, 50. Cesărescu și Dan, *loco cit.*, p. 39, 40. A. D. Nicolau, *Revista de drept și sociologie*, anul II, 1899, No. 1, p. 44 urm. Vom vedea, în adevĕr, că aceea ce s'a discutat și judecat în civil, sau în comercial, nu are, în principiŭ, nici o înrîurire asupra acțiunei publice. Veḑi *infrà*, p. 634 urm. Aceeaș soluție este astă-ḑi admisă și în Francia prin legea din 4 martie 1899, asupra lichidărei judiciare (art. 19), după care debitorul poate fi declarat ca bancrutar, înainte de a fi declarat falit de tribunalul de comerț.

mulaţie a unui act făcut de falit [1]. Tot ast-fel, moratorul dobîndit de un comerciant nu împedecă acţiunea penală pentru bancrută, fie simplă, fie frauduloasă [2].

Achit. falitului de bancrută nu împedecă urmărirea lui p. abus de încredere, sau înşălăciune.

Falitul, urmărit pentru bancrută frauduloasă, şi achitat, ar putea, de asemenea, fi urmărit mai în urmă pentru abus de încredere sau înşălăciune, fiind-că aceste fapte constituesc delicte deosebite, prevědute de art. 323, 332 urm. C. penal. Numai atunci abusul de încredere n'ar putea face obiectul unei nouě urmăriri, când el ar consista în ascunderea activului, şi ar fi fost apreciat ca atare în prima judecată [3].

Comerciantul achitat p. unele din faptele care constituesc bancruta simplă nu poate fi din nou urmărit p. alte fapte, care constituesc tot acelaş delict.

Comerciantul, achitat pentru unul din faptele care constituesc bancruta simplă [4], n'ar mai putea însă fi urmărit în urmă pentru alte fapte care constituesc tot delictul de bancrută simplă, pentru-că toate împrejurările prevědute de art. 876 urm. C. com. constituesc *un singur fapt* în sensul art. 383 Pr. pen. „Considerând dice Curtea din Aix (9 aug. 1837) că, cu-toate-că delictul de bancrută simplă poate să resulte din mai multe împrejurări, luate fie în mod isolat, fie in mod cumulativ, totuşi aceste împrejurări nu constituesc de cât un singur fapt în sensul art. 360 Pr. pen. (383 Pr. pen. rom.), care fapt este acel de bancrută simplă" [5].

Imprejurările deosebite ale aceluiaş fapt.

Nu trebue, în adevěr, să considerăm ca delicte deosebite de faptul incriminat faptele particulare, care nu sunt de cât împrejurările accesorii a acestui din urmă [6].

---

[1] Cas. Palermo, 6 aug. 1892, decisie citată de Cesărescu şi Dan, *op. cit.*, p. 39, n. asupra art. 714, No. 8.—Concordatul poate să fie atacat prin acţiunea pauliană. Trib. Firenze, 14 octom. 1885, sentinţă citată de Cesărescu şi Dan, *op cit.* p. 227, No. 2, nota asupra art. 856.

[2] Vedi decisiile italiene citate de Cesărescu şi Dan, *op. cit.*, p. 39, No. 5, nota asupra art. 714 (710 vechiŭ).

[3] Cas. fr. Sirey, 45. 1. 558. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 928. Pand. fr., v° *cit.*, 1938, 1940. F. Hélie, *Instruc. criminelle.* II, 1003, p. 596.

[4] In cât priveşte faptele care, după jurisprudenţă, constituesc delictul de bancrută simplă, vedi Cesărescu şi Dan, *op. cit.*, p. 254 urm., nota asupra art. 876; iar în cât priveşte faptele care constituesc bancruta frauduloasă, vedi *op. cit.*, p. 259 urm., nota asupra art. 880.

[5] Répert. Dalloz, *Chose jugée*, 483, nota 3, şi Sirey, 38. 2. 127. Bédaride, *op. cit.*, III, 1234. Pand. fr. *Chose jugée*, 1862.

[6] Pand. fr., v° *cit.*, 1859 urm. F. Hélie, *op. cit.*, II, 1005.

Chestiunea de a se ști dacă niște fapte materiale deosebite constituesc delicte distincte, susceptibile de mai multe urmăriri, este adesea-ori delicată în caz de delicte de obiceiŭ, continue, conexe sau indivisibile.

Delictul colectiv sau de obiceiŭ, nu poate să resulte de cât din întrunirea mai multor fapte particulare. Ast-fel sunt: delictul de găzduire a făcĕtorilor de rĕle (art. 52 C. pen.) [1]), de ațițarea, favorisarea sau înlesnirea desfrânărei sau corupțiunei minorilor (art. 267 C. pen.), etc. Delicte colective sau de obiceiŭ.

In privința acestor delicte, este de principiŭ pe de o parte, că fie-care fapt nu poate fi urmărit în deosebi; iar pe de alta, că toate faptele anterioare primei hotărîri, fie că au fost, sau nu, cunoscute, nu pot face obiectul unei nouĕ urmăriri, și aceasta fie că prima hotărîre este condamnatoare, sau achitătoare, pentru-că toate nu constituesc de cât acelaș delict, care a fost o dată apreciat de judecători [2]).

Delictele continue sunt acelea care se prelungesc fără întrerupere un timp oare-care. Ast-fel sunt, de exemplu: sechestrarea de persoane (art. 272 urm. C. pen.), exercițiul ilegal al medicinei (art. 13 L. sanitară din 3 april 1885), portul ilegal în public de decorații, medalii, insemne, uniforme, etc. (art. 208 C. pen., 257 C. just. milit.). etc. [3]). In privința acestor delicte, toate actele anterioare urmări- Delicte continue.

Ast-fel, prevenitul achitat de un furt simplu, nu mai poate din nou fi urmărit pentru acelaș fapt, sub cuvînt că furtul ar fi fost comis prin escaladare, efracțiune, chei mincinoase, etc.; căci circumstanțele agravante descoperite mai în urmă nu sunt fapte nouĕ, ci împrejurări accesorii ale faptului primitiv. Cpr. Ortolan, *op. cit.* II, 1786. Haus, II, 1299. Trébutien, II, 782. F. Hélie, *loco suprà cit.*

1) „Cel ce va primi în casa sa tâlhari de drum, ca pre un tâlhar să'l certe cu moarte", zice Pravila lui Vasile Lupu.

2) Cpr. Pand. fr., v° *cit.*, 1871. Répert. Sirey, *eod.* v°, 952. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Chose jugée*, 310. Ortolan, II, 1785. F. Hélie, II, 1006. Le Sellyer, *op. cit.*, II, 658. Mangin, *op. cit.*, II, 405. Haus, II, 1301. Trébutien, II, 784. Bonnier, 897. Griolet, *op. cit.*, p. 257.—Pot însă fi urmărite din nou faptele posterioare primei hotărîri, dacă sunt destul de numeroase spre a constitui un alt delict. Pand. fr., v° *cit.*, 1876, și autorii *suprà* citați. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Chose jugée*, 311.

3) „Veri-care va purta vre-o uniformă a Statului în vileag (în public), care nu i se cuvine, zice art. 204 din vechiul Cod penal al Țărei-românești (Știrbei), se va pedepsi cu închisoare de la o lună până la șese". Art. 204 C. penal al Țărei românești.

rei sunt cuprinse în faptul incriminat și acoperite prin sentința de condamnare sau de achitare [1].

Delicte conexe.

Dacă faptele simple, în loc de a fi indivisibile, ar constitui niște delicte conexe [2]), nu mai există identitate de obiect și, prin urmare, mai multe urmăriri succesive sunt cu putință, fără a se viola autoritatea lucrului judecat. Nu mai rĕmâne îndoială, că din punctul de vedere a unei bune administrații a justiției, toate delictele conexe ar trebui să facă obiectul unei singure urmăriri; însă aceasta nu este neaparat; și din punctul de vedere al lucrului judecat, puțin importă ca unul din fapte să fi existat în momentul judecăței celuilalt, dacă numai unul din ele a făcut obiectul acestei judecăți. Juncțiunea în materie de delicte sau crime conexe, este deci facultativă, iar nu obligatorie pentru judecători [3]).

Ast-fel, individul achitat de falșul comis într'un act, spre a se sustrage de la regulele și regulamentele privitoare la epizotiĭ, bolĭ molipsitoare, etc. va putea fi urmărit pentru calcarea legilor și regulamentelor speciale asupra acestor materiĭ. Din faptul că prevenitul n'a comis falșul, spre a se sustrage de la aceste legi și regulamente, nu resultă, în adevĕr, că ele n'au fost violate [4]).

---

[1]) Pand. fr., *Chose jugée*, 1878 urm. Répert. Sirey, *eod.* v., 954. Ortolan, II, 1784. Griolet, *op. cit.*, p. 257. Répert. Dalloz. *Supplém.*, *Chose jugée*, 312, 313.—Faptele posterioare celor judecate pot, însă, da loc la o nouă urmărire. Pand. fr., v° *cit.*, 1881. Cas. fr. și C. Paris, Sirey, 54. 1. 817. D. P. 54. 1. 372. Sirey, 85. 2. 217.—*Contrà* : Cas. fr. Sirey, 39. 1. 889, și Répert. Dalloz, *Chose jugée*, 463, nota 2.

Când delictele sunt conexe. Art. 222 Pr. pen.

[2]) Delictele sunt conexe, ḑice art. 222 din C. de pr. penală, când au fost comise în acelaș timp de mai multe persoane, adunate, sau când au fost comise de diferite persoane, chiar în diferite timpuri și în diverse locuri, însă după o înțelegere formată mai dinainte între dînsele, sau când culpabiliĭ au comis unele delicte numai ca să-și procure mijloace spre a comite altele, ca să înlesnească, ca să împlinească punerea lor în lucrare, sau ca să se asigure în contra pedepsei. Asupra delictelor sau crimelor neconexe, veḑi art. 333 Pr. pen.

[3]) Cpr. Ortolan, *op. çit.*, I, 1248, 1251, și II, 1783. Trébutien, *op. cit.*, II, 783. F. Hélie, *op. cit.* II, 1003, și V, 2368 urm. Pand. fr. v° *cit.*, 1885. Répert. Sirey, *eod.* v°, 931. Bonnier. 897. Mangin, *op. cit.*, II, 408. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Chose jugée*, 317.

[4]) Mangin, II, 408. F. Hélie, *op. cit.*, II, 1004. Répert. Sirey. v° *cit.*, 934. Cas. fr. Répert. Dalloz, *Chose jugée*, 486, nota 2.

Tot ast-fel, individul achitat pentru omucidere cu premeditare, urmată de furt, sau de o tâlhărie, poate din nou fi pus în urmărire, pentru tăinuirea obiectelor provenite din furt sau tâlhărie. Tăinuirea, cu adevărat, este un fapt distinct de furt, și se produce în urma săvêrșirei lui [1]).

Individul, achitat pentru atentat la pudoare (art. 263 urm. C. pen.), poate fi din nou urmărit pentru cruḑimĭ și rĕle tratamente exercitate asupra victimei [2]).

Delicte indivisibile.

O a doua urmărire n'ar fi, însă, cu putință de câte ori faptele sunt indivisibile; pentru-că, în asemenea caz, toate faptele la un loc constituesc unul singur [3]).

---

1) Mangin, *loco suprà cit.* Répert. Sirey, v° *cit.*, 932. Cas. fr., Répert. Dalloz, *Chose jugée*, 487, nota 1. Veḑi și *suprà*, p. 607.

2) Bonnier, 897. Trébutien, *op. cit.*, II, 783. Répert. Sirey, v° *cit.*, 937. Cas. fr. Répert. Dalloz, *Chose jugée*, 485, nota 1.

Când faptele sunt indivisibele.

3) Există indivisibilitate atunci când legătura între mai multe fapte este de așa natură, în cât dacă s'a declarat că unul din ele n'a avut loc, nu se poate, fără contraḑicere, declara existența celuilalt. Mangin, *op. cit.*, II, 407. Répert. Sirey, v° *cit.*, 939. Bonnier, 897. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Chose jugée*, 320. F. Hélie, *op. cit.*, II, 1008.—In fine, mai există indivisibilitate, de câte ori un fapt nu poate fi considerat în mod isolat fără a fi denaturat (Répert. Sirey, v° *cit.*, 943 urm.), și când întrunirea tuturor faptelor nu constitue moralmente de cât un singur delict (Répert. Sirey, *eod.* v°, 949), precum ar fi, de exemplu: casul în care mai multe obiecte ar fi fost sustrase în mod fraudulos și *prin ascuns* de o persoană din acelaș loc și în acelaș timp (veḑi *suprà*, p. 615).

Elementele furtului. Clandestinitate. Art. 306 C. pen. Controversă.

Am ḑis anume *prin ascuns*, pentru-că clandestinatea faptului, adecă sustragerea lucrului în lipsa și fără știrea proprietarului, este, după părerea noastră, un element constitutiv al furtului, prevĕḑut anume de art. 306 C. pen., împrumutat de la vechile noastre legiuiri (Codul penal Știrbei și Codul Caragea). Codul penal Știrbei ḑice, în adevĕr, în art. 312: „Veri-care va lua cu cuget viclean și *printr'ascuns* un lucru străin, sevêrșește furtișag“; iar Codul Caragea se exprimă în modul următor: „Fur ḑicem celui ce fură, adecă *ia prin ascuns*“ (partea V, capit. 3, pentru furi, art. 1). Cu-toate-acestea, fostul nostru coleg de la Casație, regretatul Alex. Degré, a susținut că clandestinitatea sau luarea lucrului fără știrea proprietarului, nu este o condiție esențială a acestui delict (*Dreptul* din 1897, No. 68, și *Scr. juridice*, II, 383 urm.). Ne am încercat, însă, și credem că am isbutit a răsturna această argumentare a ilustrului defunct. (Veḑi adnotația ce am publicat în această privință în *Dreptul* din 1899, No. 72). Clandestinatea figurând în a-

Ast-fel, individul urmărit și achitat pentru delictul de înșălăciune, comis prin întrebuințarea unui certificat fals, nu mai poate, în urma acestei achitări, fi urmărit pentru fals, fiind că înlăturarea înșălăciunei atrage implicit și înlăturarea falșului [1]).

2° Identitate de parți sau de persoane.

Am vedut *suprà*, p. 604, text și nota 1, cu toată controversa ce există asupra acestui punct, că în materie represivă, ca și în materie civilă, identitatea de părți sau de persoane este neaparată ca să existe lucru judecat.

Identitatea părței urmăritoare.

In ceea ce privește, mai întâi, identitatea părței urmăritoare, ea există în principiŭ în tot-deauna, căci partea urmăritoare este Societatea prin mandatarii sei (membrii ministerului public sau procurorii) [2]), și aceasta chiar când acțiunea publică este pusă în mișcare de partea le-

---

devèr, ca element al furtului, în definiția pe care o dă art. 306 din Codul penal, acest element, care vine în favoarea prevenitului, și pe care legiuitorul nostru l-a adaos textului prusac, pe care l-a tradus, luându-se, precum am vedut, după vechia tradiție a țărei, nu poate fi șters de judecător, sau de comentator, sub cuvint că ar fi mai logic ca el să nu figureze în text. De altmintrelea, soluția ce susținem a fost consacrată și de Curtea noastră supremă. (Vedi Bulet. cas. S-a II, anul 1896, p. 1662). In resumat, elementele furtului, în legea noastră, sunt următoarele: 1° Sustragerea frauduloasă (*contrectatio fraudulosa*) a unui lucru mișcător, care aparține altuia; 2° Clandestinitatea faptului, sau sustragerea lucrului prin ascuns, adecă: în lipsa și fără știrea proprietarului.

Furtul electricităței.

Curtea de casație din Roma a decis că și electricitatea este un lucru mișcător, susceptibil de a face obiectul unei sustracțiuni frauduloase. Vedi *C. judiciar* din 1900, No. 59 (cu adnotația noastră). Cpr. și C. Toulouse, Sirey, 1902. 2. 185. In cât privește celelalte produse, care se distribuesc la domiciliŭ prin canalisare, precum: apa, gazul aerian, etc. vedi Cas. fr. *Pand. Périod.* 1888. 1. 27 (în privința apei); *Pand. Périod.* 1900. 1. 161 (în privința gazului aerian).

1) Répert. Sirey, v° *cit.*, 940. F. Hélie, *op. cit.*, II, 1007. Mangin, II, 407. Trébutien, *op. cit.*, II, 782. Cas. fr. Répert. Dalloz, *Chose jugée*, 481, nota 2, și *Supplém.*, *eod.* v°, 320.

Inființarea procurorilor în România.

2) Procurorii au fost înființați în Muntenia prin Regul. organic (capit. 7, art. 217 urm.) și mai tărdiu, în Moldova, prin legea din 26 marte 1862 (vedi Codul procurorilor în apendicele de la finele colecției lui Pastia, ed. din 1862).

sată, sau de administrațiunea silvică (art. 178 Pr. pen.); căci, și în asemenea caz, acțiunea publică este exercitată tot de ministerul public, de câte ori el se asociază la plângerea părței lesate [1]).

Crima, delictul sau contravenția, judecate în contradictor cu ministerul public, sunt deci judecate *erga omnes* [2]); de unde resultă că, în urma achitărei sau condamnărei prevenitului, partea lesată nu se mai poate adresa la tribunalele represive pentru acelaș fapt, chiar dacă ea n'ar fi luat parte la urmărirea publică; căci acțiunea publică fiind stînsă, nici-un tribunal represiv nu mai poate să judece acțiunea civilă [3]), ci numai tribunalele civile (art.

---

[1]) Ortolan, II, 2040. Griolet, *op. cit.*, p. 285. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 1012, și *Action publique*, 78 urm.

[2]) Cpr. Ortolan, II, 1809. Bonnier, 904. Mangin, II, 399. Griolet, *loco cit.* Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Chose jugée*, 348. Pand. fr., *eod.* v°, 1986.

[3]) Mangin, *op. cit.*, II, 399. F. Hélie, *op. cit.*, II, 998. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *loco cit.* — Tribunalele corecționale și de simplă poliție nu mai au, de asemenea, competința de a judeca acțiunea civilă, dacă ele au achitat sau absolvit pe prevenit, căci competința lor, în privința acțiunei private, este mărginită numai la casul când acțiunea civilă izvorăște din fapte prevědute și pedepsite de legea penală, iar nu din ori-ce faptă a omului (art. 998, 999 C. civ.). Cas. rom. *C. judiciar* din 1900, No. 53 (decisie la care am luat și noi parte). Bulet. 1890, p. 1164. Bulet. S-a II, 1873, p. 307 urm. Cas. fr. *Pand. Périod.* 91. 1. 44. D. P. 91. 1. 143. D. P. 98. 1. 305. F. Hélie, *op. cit.*, VI, 2722. Pand. fr., *Chose jugée*, 2140. Répert. Sirey, *Action civile*, 432 urm., 452 urm., și *Dommages-intérêts*, 355. Demolombe, XXX, 413. T. Huc, VIII, 340. Haus, *op. cit.*, II, 1405. Garraud, *op. cit.*, 534, p. 747, nota 1.—*Contrà*: C. Craiova, *Dreptul* din 1898, No. 22 (decisie criticată de noi în *Dreptul* din acelaș an, No. 24). V. și Cas. rom. Bulet. S-a II, 1881, p. 439. Bulet. 1889, p. 119.

Tribun. corecționale sau de simplă poliție nu au competința de a judeca act. civilă în urma achitărei sau absolvirei prevenitului. Controversă.

Dreptul de a acorda daune aparține, însă, în toate casurile Curței cu jurați, fie decisia ei condamnatoare, achitătoare sau absolutorie (art. 381, 382, 389 Pr. pen.), dacă ea recunoaște existența unei culpe deosebite de faptul înlăturat prin verdictul juraților. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1891, p. 993 și 1290. Bulet. 1890, p. 938 și 1208. Bulet. 1889, p. 119; Bulet. 1888, p. 43; Bulet. 1885, p. 343, etc. Cas. fr. *Pand. Périod.* 91. 1. 208. D. P. 93. 1. 271. D. P. 98. 1. 305. *Pand. Périod.* 1902. 1. 21. F. Hélie, *op. cit.*, VIII, 3830, 3831. Garraud, *op. cit.*, 534, p. 747. Pand. fr., *Chose*

Acest drept aparține, însă, în toate casurile, Curților cu jurați.

8 pr. pen.); şi *vice-versa*, hotărîrea dată de juridicţia represivă, după plângerea părţei lesate (art. 178 Pr. pen.), are autoritatea lucrului judecat atât în privinţa părţei civile cât şi a ministerului public, care nu mai poate în urmă să introducă o nouă acţiune pentru acelaş fapt [1]).

Identitatea părţei urmărite.

Autoritatea lucrului judecat fiind, în materie represivă, relativă, ca şi în materie civilă, acelaş fapt penal poate în principiŭ fi urmărit succesiv în contra mai multor persoane, ori-care ar fi fost résultatul primei urmăriri; fără ca condamnarea, sau achitarea suferită de una să împedece urmărirea celei-lalte [2]).

Acest principiu se aplică nu numai la casul când al doilea inculpat sau acusat este urmărit ca coautor, dar chiar şi atunci când s'ar constata în fapt că nu există de cât un singur culpabil. Eroarea judiciară, dacă eroare există, în privinţa primului inculpat sau acusat, nu poate fi o causă de impunitate pentru al doilea [3]), rĕmânênd însă, în asemenea caz, primului condamnat calea revisuirei (art. 445 Pr. pen.) [4]).

---

jugée, 2253. Répert. Sirey, *Action civile*, 421, 468 urm., şi *Dommages-intérêts*, 355. T. Huc, VIII, 340, Haus, II, 1406.

1) Cpr. Cas. fr. D. P. 60. 1. 519. Répert. Dalloz, *Supplém.*, v° *cit.*, 349. Pand. fr., *eod.* v°, 1987.

2) Cpr. Bonnier, 901. Mangin, II, 400. Ortolan, II, 1800. Haus, II, 1313. Pand. fr., v° *cit.*, 1992. Répert. Sirey, 1017 urm. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *eod.* v°, 351. Garraud, *op. cit.*, 625, p. 870.—Vedi însă Faustin Hélie, *op. cit.*, II, 997 urm. şi autorităţile citate *suprà*, p. 604, nota 1.

3) Ortolan, *loco cit.* Haus, II, 1315. Bonnier, 901. Garraud, *op. cit.*, 625, p. 870. Pand. fr., v° *cit.*, 1999. Répert. Sirey, *eod.* v°, 1018. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *eod.* v°, 352. Trébutien, II, 791. Mangin, *op. cit.*, II, 400.

4) Un caz de revisuire s'a întâmplat de curênd, la noi, cu ocasiunea crimei aşa disă de la Foişor, în care două comisiuni de juraţi: cea dintăi în 1892, şi cea de a doua în 1898, au desemnat ca autori a acestei crime, din noaptea de 4 spre 5 martie 1892, indivizi cu totul deosebiţi; aşa în cât eroarea judecătorească era, în specie, evidentă. De şi condamnaţiĭ din 1892 îşi îndeplinise pedeapsa şi unul din ei chiar murise în temniţă; totuşi am credut de cuviinţă, după înţelegerea ce am avut în această privinţă cu Ministrul justiţiei, Dl. C. G. Dissescu, de a denunţa aceste decisiuni inconciliabile Curţei de casaţie, care, în unire cu conclusiile noastre, a anulat ambele decisiuni şi a trimes pe toţi acusaţiĭ înaintea Curţei cu juraţi de Prahova, pentru a se

Autoritatea lucrului judecat este, deci, mai puţin energică în acest caz, fiind-că contradicţia între două hotărîri

declara adevăraţiĭ autori a acestei crime. Am citat acest caz, pentru-că el este unic în analele noastre judecătoreşti. Decisia Curţei de casaţie, de care am vorbit mai sus, este cu totul însemnată. Ea pune în principiŭ că revisuirea poate să aibă loc, chiar dacă acei condamnaţi pe nedrept au împlinit pedeapsa (cpr. art. 353 Pr. pen. austr.; 401 Pr. pen. germ., etc.); fiind-că, pe de o parte, interesul justiţiei este de a se constata cari sunt adevăraţiĭ culpabili, iar pe de altă parte, de a procura celor condamnaţi pe nedrept o reabilitare morală: „Considerând, ḑice Inalta Curte, că de şi condamnaţiĭ din 1892 au împlinit pedeapsa la care fusese condamnaţi, totuşi aceasta nu se opune la admiterea revisuirei, fiind-că interesul suprem e de a se declara judecătoreşte cari sunt adevăraţiĭ culpabili; că pe nedrept au fost condamnaţi, şi de a le procura o reabilitare morală; că aceasta nu se poate de cât după nouě desbateri contradictoriĭ înaintea Curţei cu juraţi la care se trimete causa“. „Nici executarea pedepsei, nici moartea condamnatului nu se opun la cererea de reîncepere a procedurei, ḑice art. 401 din Pr. pen. germ. Art. 401 Pr. pen. germ.

Această decisie mai pune încă, cu drept cuvînt, în principiŭ că dacă unul din acei condamnaţi pe nedrept este mort în momentul când se începe judecata în revisuire, nu este loc a se numi un curator memoriei sale, după cum pe nedrept glăsueşte art. 449 din Codul de procedură penală. Această dispoziţie nu-şi are aplicare de cât în casul art. 446, şi numai prin inadvertenţă art. 449 mencionează art. 445 în loc de art. 446: „Considerând, ḑice Inalta Curte că, de şi art. 449 Pr. pen. prescrie numirea unui curator pentru condamnatul mort pentru causele indicate în art. 445, totuşĭ aceasta e o inadvertenţă de text, fiind-că nu art. 445 trebue să fie citat, ci art. 446, precum e în legea franceză (art. 447 Pr. pen. fr.); căci nu se justifică, de altmintrelea, pentru ce legiuitorul ar fi voit să schimbe dispoziţia Codului francez, arătând causa din art. 445 în locul acelei din art. 446; că, ast-fel, nu este loc de a se numi un curator memoriei condamnatului mort, etc.“. Neputându-se, deci, numi un curator memoriei condamnatului defunct şi neputênd-se, în privinţa lui, trimete causa la Curtea cu juraţi, fiind-că nu poate să fie vorba de desbateri contradictoriĭ faţă cu un condamnat mort, Inalta Curte cu drept cuvînt a casat, în privinţa acestui condamnat, decisia Curţei cu juraţi de Ilfov, fără trimetere. Veḑi această însemnată decisie a Curţei noastre supreme, în Bulet. S-a II, 1899, p. 1336 urm.; în *Dreptul* din 1900, No. 12, şi în *Curierul ju-* Art. 446 şi 449 Pr. pen.

penale dă loc la revisuire (art. 445 Pr. pen.). Cât timp revisuirea n'a avut însă loc, ambele hotărîri au de o potrivă autoritatea lucrului judecat.

Lucrul judecat în privința unuia nu este judecat în privința altuia. Lucrul judecat în privința unuia nu este, însă, judecat în privința altora; de unde resultă că, cu toată condamnarea pronunțată contra unui prevenit sau acusat, ceilalți vor putea susține că faptul incriminat n'a avut nici-odată ființă; căci este inadmisibil ca o persoană să fie lovită de o condamnare penală, pronunțată într'un proces în care ea n'a figurat. Este, în adevĕr, de principiŭ, în materie penală, că atât judecătorii cât și jurații nu pot să întemeeze o condamnare de cât pe documente personal apreciate de dînșii în instanța actuală [1]).

Casurile în care achitarea autorului principal folosește complicilor. Controversă. Principiile de mai sus nu sufer nici-o dificultate în caz de condamnarea acusatului sau prevenitului. In caz de achitare, însă, chestiunea este mai grea; de și, in principiŭ, achitarea unui prevenit sau acusat nu împedecă o urmărire nouă contra altei persoane pentru acelaș fapt.

Unii autori susțin, în adevĕr, că regula relativităței lucrului judecat nu primește nici-o excepție, și că o hotărîre penală nu poate nici într'un caz să producă efecte în privința altui acusat sau prevenit [2]).

Se admite însă, cu-toate-acestea, că achitarea autorului principal folosește complicilor, când ea este motivată pe inexistența faptului, sau pe o excepție peremtorie inerentă însuș faptului, precum: prescripția, sau amnistia, care face ca acțiunea publică să nu fie primită. De câte-ori, însă, achitarea autorului principal se întemeează pe excepțiuni care-i sunt *personale*, precum: buna sa credință, lipsa de pricepere, lipsa de dovedi suficiente, etc., ea nu se mai opune la urmărirea și condamnarea complicilor. In primul caz, în adevĕr, chestiunea de a se ști dacă delictul a avut ființă, sau dacă urmărirea mai poate avea loc, avênd un adevărat caracter prejudicial, decisia este irevocabilă și faptul judecat nu mai poate fi pus în discuție. Nu poate să existe complicitate acolo unde nu există de-

---

diciar din 1900, No. 2, unde se găsesc publicate atât conclusiile noastre cât și observațiile amicului nostru, d-l I. N. Cesărescu.

1) Répert. Sirey., v° *Chose jugée*, 1020. Bonnier, 902.

2) Griolet, *op. cit.*, p. 285 urm. Ortolan, *op. cit.*, II, 1801 urm.

lict. *Socius delicti non intelligitur sine autore delicti.* In casul al doilea este, din contra, necontestat că insuficienţa probelor nu exclude posibilitatea unui complice sau unui coautor; după cum buna credinţă sau lipsa de pricepere a autorului principal nu lasă neaparat a se presupune acea a coautorilor sau complicilor sei [1]).

Unii au mers şi mai departe, susţinênd că achitarea autorului principal trebue să folosească complicelui, când delictul *era atât de inerent persoanei* căreia el se

---

[1]) Veḑi Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Chose jugée*, 355. Répert. Sirey, v° *cit.*, 1021 urm. Pand. fr., v° *Acquittement*, 101 urm. Haus, II, 1316. Rauter, *Dr. criminel*, I, 116. F. Hélie, *op. cit.*, II, 1000. Garraud, *op. cit.*, 625, p. 870 urm. şi *Tr. th et pratique de dr. pénal*, II, 697 urm. (ed. a 2-a). Mangin, II, 400. Trébutien, *op. cit.*, II, 791. Cas. fr. D. P. 58. 1. 474. —Această decisie pune în principiŭ că tentativa de avort (art. 246 C. pen.) este pedepsită, contrar unei alte decisiuni a Curţei de casaţie din Belgia (D. P. 48. 2. 22); însă chestiunea este foarte controversată, şi doctrina refusă în genere, şi cu drept cuvînt, de a pedepsi tentativa de avort, chiar când ea ar emana de la o a treia persoană: medic, hirurg, moaşă, etc. „Ori-cine va face..., cu ştiinţă, pe o femee însărcinată *să lepede*“, ḑice art. 246 din Codul penal; de unde resultă că numai avortul îndeplinit este pedepsit. Cpr. în acest sens: Trébutien, *op. cit.*, I, 502 urm. F. Hélie, *Th. du Code pénal*, IV, 1369 urm. Rauter, *op. cit.*, II, 458. Répert. Sirey, v° *Avortement*, 44 urm. Morin, Répert. *Avortement*, 10. Pand. fr., *eod.* v°, 64 urm. Ortolan, *op. cit.*, I, 1026, nota de la p. 439. Garraud, *op. cit.*, 111, p. 152, şi *Tr. th. et pratique de dr. pénal*, IV, 1760 (ed. a 2-a). Boitard, *Dr. criminel*, No. 23 (ed. a 13-a). Legraverend, *op. cit.*, I, p. 121. Briand et Chaudé, *Médecine légale*, p. 141 urm. (ed. a 9-a, 1874). Le Sellyer, *Tr. de la criminalité*, I, 37. Duvergier, *Manuel des juges d'instruc.*, I, 15. Villey, *Pr. de dr. criminel*, p. 102, şi nota în Sirey, 83. 1. 329 urm. Hérold, *Revue pratique*, t. 10, anul 1860, p. 207, 208.—*Contrà*: Blanche, *Études sur le C. pénal*, IV, 620, p. 857 urm. (ed. a 2-a). Veḑi şi decisiile citate în Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Avortement*, 5, text şi nota 1. In acelaş sens: Cas. fr. Sirey, 83. 1. 329. Codul penal austriac (art. 144 urm.) şi acel suedez (capit. 14, § 28) prevĕd anume şi pedepsesc tentativa avortului. Celelalte legislaţiuni nu pedepsesc de cât faptul îndeplinit. Cpr. art. 218 urm. C. pen. german din 1871, modificat prin legea din 16 fevr. 1876; art. 295 urm. C. pen. olandez din 1881 (pus în vigoare la 1886); art. 285 urm. C. pen. unguresc din 1878, etc.

Pedepsirea tentativei de avort. Controversă.

Dreptul străin.

Adulter, bigamie, etc. imputa, în cât numai ea putea să-l comită. Ast-fel, se decide că, în materie de adulter, bigamie şi bancrută, declararea de neculpabilitate a preveniţilor echivalează cu declararea de inexistenţă a faptului, şi că, prin urmare, în asemenea casuri, nimene nu poate fi condamnat ca complice a unor asemenea fapte [1]).

Această soluţie este, însă, combătută de alţi autori [2]), cari observă, nu fără oare-care temeiŭ, că cele de mai multe ori judecătorii se mărginesc a declara pur şi simplu pe inculpaţi *nevinovaţi*, aşa că faţă de dînşii, însăş existenţa faptului nefiind tăgăduită, nimic nu s'ar opune ca ea să fie afirmată faţă de alţii.

Soluţia de mai sus ar putea cel mult fi susţinută în privinţa delictului de adulter, care este un delict de o natură specială [3]).

Absolvirea autorului principal. Presupunênd acum că autorul principal a fost *absolvit*, în loc de a fi achitat, chestiunea este de a se şti dacă există lucru judecat în privinţa persoanelor, care ar fi urmărite mai în urmă ca complici a aceluiaş fapt? Respunsul nu poate fi, în principiŭ, de cât afirmativ. In adevěr, autorul principal fiind absolvit, pentru-că faptul nu este prevědut de legea penală, sentinţa de condamnare sau de achitare, care s'ar da în al doilea proces, în privinţa complicelui, ar fi în flagrantă contradicţie cu sentinţa anterioară de absolvire [4]).

Dacă, cu tot lucrul irevocabil judecat în favoarea, sau contra prevenitului ori acusatului, un alt individ poate, în principiŭ, fi urmărit pentru acelaş fapt; cu atât mai mult

---

1) F. Hélie, *op cit.*, II, 1001. Haus, II, 1317. Mangin, *op. cit.*, II, 400. Répert. Sirey, v° *cit.*, 1026. Cas. fr. Sirey, 31. 1. 257, şi Répert. Dalloz, *Faillite*, 1498, nota 1.

2) Cpr. Griolet, *op. cit.*, p. 289. Ortolan, *op. cit.*, II, 1803, 1804.

3) Ortolan, *op. cit.*, II, 1805. — In ceea ce priveşte înrîurirea ce poate să aibă asupra complicelui pentru adulter, sentinţa dată în folosul, sau contra femeei, vedi Répert. Sirey, v° *Adultère*, 205 urm.

4) Cpr. Cas. belg. Répert. Dalloz, *Supplément*, *Chose jugée*, 358, nota 1. Haus, *op. cit.*, II, 1315, p. 519. — Acest din urmă autor observă, cu drept cuvînt (*loco cit.*, p. 520), că trebue să se excepte casurile în care absolvirea autorului principal ar fi întemeiată pe existenţa unei fine de neprimire personale, sau pe o scusă peremtorie, care nu se poate aplica altor persoane.

el va putea să fie urmărit pentru un fapt deosebit, însă identic. Şi această regulă îşi primeşte aplicare, chiar dacă prin prima hotărîre s'ar fi decis că faptul nu era prevědut de nici o lege penală [1]).

Efectele principiului autorităței lucrului judecat în materie represivă.

In materie represivă, ca şi în materie civilă (v. *suprà*, p. 576 urm.), efectul lucrului judecat este irevocabil, cel puţin în cât priveşte decisiile emanate de la juridicţiile de fond. Cât pentru decisiile sau ordonanţele de urmărire sau de trimetere, emanate de la juridicţiile de instrucţie, ele nu au nici o înrîurire asupra causei; iar acele de neurmărire împedecă trimeterea în judecată până la descoperirea de nouě dovedi (art. 241 Pr. pen.).

Lucrul judecat fiind irevocabil, urmărirea nu mai poate fi reîncepută sub nici-un cuvînt, nici de ministerul public, nici de partea civilă, nici chiar de condamnat, care ar voi să fie mai puţin pedepsit [2]).

Ast-fel, dacă prevenitul sau acusatul a fost achitat, nu se poate provoca o nouă urmărire, pentru a se dobêndi o condamnare, după cum nu se poate, la caz de condamnare, provoaca aplicarea unei pedepse mai mare, şi aceasta chiar dacă judecătorii ar fi făcut o omisiune în cât priveşte aplicarea pedepsei, uitând, bună-oară, de a agrava pedeapsa condamnatului, în caz de recidivă [3]).

Condamnatul n'ar putea, de asemenea, să reînceapă judecată pentru a dobîndi o pedeapsă mai mică. „Procedura nu va putea să fie reîncepută, dice art. 403 din pr. pen. germană din 1877, în scopul de a se modifica pedeapsa în limitele edictate de legea penală [4]). **Art. 403 Pr. pen. germ.**

---

[1]) Cpr. Répert. Dalloz, *Supplém.*, v° *cit.*, 359. Haus, II, 1318.

[2]) A doua urmărire ar fi cu neputinţă, chiar dacă prevenitul ar fi fost condamnat prin prima hotărîre sub un alt nume. O urmărire ulterioară pentru acelaş fapt ar fi cu neputinţă, indată ce s'ar dovedi identitatea condamnatului. Cpr. Cas. fr. D. P. 71. 5. 230, No. 4. Pand. fr., v° *cit.*, 2023.

[3]) F. Hélie, *op. cit.*, II, 985. Trébutien, *op. cit.*, II, 792. Répert. Sirey, v° *cit.*, 1041. Pand. fr. *eod.* v°, 2024.

[4]) *„Eine Wiederaufnahme des Verfahrens zum Zwecke der Aenderung der Strafe innerhalb des durch dasselbe Gesetz bes-*

Dar dacă judecătorul nu poate să revie asupra sentinței ce el a dat; el poate une-ori fi chemat, ca și în materie civilă (v. *suprà*, p. 512), a interpreta un dispositiv îndoelnic și întunecos, fără a avea, însă, dreptul de a denatura sau a-i schimba sensul [1]).

Regula, în această privință, este că interpretarea trebue să fie mai mult favorabilă condamnatului de cât riguroasă, și că condamnarea trebue să fie mai mult restrênsă de cât intinsă [2]).

Decisiile emanate de la tribunalele represive, rèmase definitive, sunt irevocabile, chiar când ele ar fi eronate și pronunțate contra legei [3]).

Ordonanța prin care judecătorul de instrucție, competent după lege, se desezisează în mod ilegal de un delict, poate dobêndi și ea autoritatea lucrului judecat, dacă nu este atacată în termenele prescrise de lege [4]).

Invocarea lucrului judecat din oficiŭ în materie represivă. Am vèdut că, în materie civilă, părțile pot renunța la autoritatea lucrului judecat, și că judecătorii nu pot în genere s'o invoace din oficiŭ [5]); în materie represivă, excepțiunea lucrului judecat este din contra de ordine publică; căci legea apără pe prevenit sau acusat și-i asigură posibilitatea de a invoca toate mijloacele de apărare statornicite în interesul seu; de unde resultă că ea poate fi propusă în ori-ce stare a procesului, și chiar pentru prima oară în casație, dacă ea n'a fost invocată înaintea instanțelor de fond [6]). Ea fiind de ordine publică și părțile

---

timmten Strafmasses findet nicht statt". — Procedura penală germană cuprinde mai multe dispozițiuni în privința casurilor, în care se poate reîncepe un proces terminat prin o hotărîre avênd puterea lucrului judecat (*Wiederaufnahme eines durch rechtskräftiges Urtheil geschlossenen Verfahrens*) (art. 399 urm.). Cpr. art. 353 urm. din C. de pr. pen. austriacă din 23 mai 1873, etc.

1) Pand. fr., v° *cit.*, 2028. Cas. fr. *Pand. Périod.* 88. 1. 550.

2) Cpr. Cas. fr., *loco suprà cit.*

3) Cas. fr. D. P. 65. 1. 324. D. P. 56. 1. 327. Sirey, 57. 1. 385. — In privința decisiilor pronunțate în materie civilă, vedi *suprà*, p. 496, 497.

4) Cas. fr. D. P. 84. 1. 48. Sirey, 86. 1. 142.

5) Vedi *suprà*, p. 455, 580, 581.—Vedi, însă, în sens contrar o decisie inexplicabilă a Curței din Paris, în D. P. 94. 2. 524.

6) In materie civilă, autoritatea lucrului judecat trebue neaparat să fie invocată înaintea tribunalelor de fond, în prima sau în a doua instanță. Ea nu poate fi propusă pentru

ne putênd renunța la dînsa, judecătorii pot și sunt chiar datori s'o invoace din oficiŭ. Aceste principii n'au fost puse nici-o-dată la îndoeala [1]). „Maxima *Nemo auditur perire volens* se opune, ḑice Merlin [2]), ca un acusat absolvit prin prima hotărîre să poată renunța la absolvirea sa“.

Excepțiunea lucrului judecat, propusă de acusat sau prevenit, este prejudicială în acest sens, că ea trebue să fie examinată înaintea ori-cărei chestiuni de formă sau de fond; fiind-că ea are de scop de a face să se declare acțiunea stînsă [3]).

Numai excepția de competință se va examina înaintea acelei a lucrului judecat, pentru-că alt-fel chestia conpetinței ar fi prejudecată prin acea a lucrului judecat [4]).

Autoritatea sau influența, în materie penală, a lucrului judecat în civil, și vice-versa.

Ne am ocupat până acum despre autoritatea lucrului judecat în materie civilă și în materie represivă. Conform împărțirei aratată *suprà*, p. 457, avem să ne ocupăm în secția de față despre influența sau înrîurirea asupra civilului a lucrului judecat în penal, și despre influența sau înrîurirea asupra penalului a lucrului judecat în civil.

---

prima oară înaintea Curței de casație. Veḑi *suprà*, p. 454, text și nota 1, și la autoritățile citate acolo, *adde*: Cas. fr., Sirey, 97. 1. 227. Sirey, 96. 1. 13. Sirey, 1902. 1. 265.

1) Veḑi Pand. fr., *Chose jugée*, 2037 urm. Répert. Sirey, *eod.* v°, 1047. Répert. Dalloz, *eod.* v°, 520. Répert. Palais, *Chose jugée*, 634. Larombière, V, art. 1351, No. 164. Garraud, *op. cit.*, 625, p. 865, nota 1. Bonnier, 892. Le Sellyer, *op. cit.*, II, 681. Griolet, *op. cit.*, p. 319. Mangin, *op. cit.*, II, 372. F. Hélie, *op. cit.*, II, 986. Villey, *op. cit.*, p. 444. Trébutien, *op. cit.*, 792. H. Laurens, *op. cit.*, p. 177. Cas. fr. Sirey, 81. 1. 31. *Pand. Périod.* 89. 1. 213. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1891, p. 69, și *Dreptul* din 1891, No. 10.

2) Merlin, Répert., *Chose jugée*, § 20, No. 2.

3) Mangin, *op. cit.*, II, 373. F. Hélie, II, 987. Le Sellyer, *op. cit.*, II, 682. Trébutien, II, 792. Morin, Répert., *Chose jugée*, No. 8. Pand. fr., *eod.* v°, 2043. Répert. Sirey, *eod.* v°, 1048. Rodière, *Élém. de pr. criminelle*, p. 129 (ed. din 1845). Répert. Dalloz, *Chose jugée*, 397.

4) Le Sellyer, *op. cit.*, II, 683. Griolet, care revine asupra primei sale opininni, *op. cit.*, p. 320.—*Contrà*: Cas. fr. Répert. Dalloz, *Chose jugée*, 397, nota 2.

I. *Influența sau înrîurirea asupra penalului a lucrului judecat în civil.*

Ori-ce fapt delictuos dă loc la două acțiuni, una publică și alta civilă (art. 1 urm. Pr. pen.).

Acțiunea civilă sau privată (prin oposiție cu acea publică) se poate urmări de o dată cu acea publică, înaintea judecătorilor represivi [1]), cât timp acțiunea publică nu este

---

Electa una via, etc. Controversă.

[1]) Judecătorii represivi nu pot statua asupra acțiunei civile fără concursul părței lesate. Partea civilă, avênd dreptul de opțiune între instanța represivă și acea civilă, chestiunea este de a se ști dacă, după ce ea a ales o cale, poate să recurgă la alta. După un sistem, care se întemeează pe considerații de echitate (v. nota presid. C. de cas. Barris. reprodusă de Merlin în Répert., v° *Délit*, § 1), s'ar aplica pur și simplu maxima *trivială* (atât e de cunoscută), dupa expresia lui Merlin : *Electa una via, non datur recursus ad alteram*, sau *Electa una via, excluditur altera*. Partea care ar fi ales o cale, nu mai poate să recurgă la alta. (Vedi în acest sens, Haus *op. cit.*, II, 1379 urm. Mangin, I, 35. Hoffman, *Quest. préjud.*, I, 112 urm. Morin, Répert., *Act. civ.* 17 urm. Garraud, *op. cit.*, 388, p. 531. Villey, *op. cit.*. p. 245. T. Bazot, *Revue pratique*, t. 35, anul 1873, p. 553 urm., *De le maxime Electa una via*, etc. Trib. Ilfov, *C. judiciar* din 1899, No. 20 (cu nota D-lui Cesărescu). Unde este însă textul care cuprinde o asemenea proibițiune, și unde este, mai cu samă, textul care admite această maximă, a cărei origină se găsește în dreptul vechiŭ francez, (ordon. de la 1667) ?—După un alt sistem, se distinge între casul când partea vrea să treacă de la penal la civil, sau de la civil la penal. Opțiunea n'ar fi definitivă, de cât în acest din urmă caz, pentru-că trecerea de la civil la penal ar fi defavorabilă pârîtului (Berriat St. Prix, *Trib. correct.*. I, 410 urm. F. Hélie, II, 617 urm. Rauter, *op. cit.*, II, 665. și *Pr. civ.*, p. 69, No. 51 (ed. din 1834). Trébutien, II, 176. C. Paris, Sirey, 75. 2. 169. V. și decisiile citate în Répert. Sirey, *Act. civ.*, 388 urm.). In acest sistem se face, însă, excepție pentru casul în care caracterul penal al actului incriminat s'ar fi manifestat în urma întroducerei acțiunei la instanța civilă. V. Trébutien, *loco cit.* F. Hélie, *op. cit.*, II, 618.—In fine, după ultimul sistem, trecerea de la o juridicție la alta n'ar fi oprită, de cât în casurile anume determinate de lege, sau când una din juridicțiile sezisate s'ar fi pronunțat asupra litigiului, ceea ce nu este de cât o aplicare a principiilor lucrului judecat. Cpr. T. Huc, VIII, 341. Toullier D., V, partea II, 170 urm. Carou, *Juridiction des juges de paix*, I, 373. Sourdat, *Responsabilité*, I, 233.

stînsă [1]). Ea se poate urmări şi singură, a parte, înaintea judecătorilor civili (art. 8 Pr. pen.).

Dacă partea pretinsă lesată a urmărit acţiunea sa înaintea judecătorilor civili, şi această acţiune a fost respinsă sau chiar admisă, într'un cuvînt judecată; nu mai rĕmâne îndoeală că ea nu ar putea să se constituească parte civilă pentru acelaş fapt, înaintea tribunalelor represive, care ar fi fost sezisate mai în urmă de acţiunea publică de către ministerul public, nici să citeze direct înaintea tribunalelor represive pe pretinsul vinovat, conform art. 178 Pr. pen., pentru-că, în privinţa acţiunei civile, există lucru judecat definitiv [2]).

Dacă ambele acţiuni se judecă de tribunalele represive (art. 8, *ab initio* Pr. pen.), nici-o dificultate nu se presintă; fiind-că ele vor fi resolvite prin una şi aceeaş sentinţă. Chestiunea, însă, se complică când acţiunea civilă, în loc de a fi judecată de tribunalele represive, se judecă de acele civile [3]), sau când ambele acţiuni sunt aduse înaintea Curţei cu juraţi, pentru-că culpabilitatea penală se apreciază de juraţi; pe când delictul sau quasi-delictul civil se judecă de magistraţiĭ carĭ compun Curtea [4]).

Cu-toate-acestea, principiul independenţei acţiunei publice de acea privată, proclamat, în materie de bancrută

Veḑi asupra acestei controverse, Répert. Sirey, *Action civile*, 385 urm. Pand. fr., *Action publique*, 385 urm. Veḑi şi *suprà*, p. 530, *ad notam*. Veḑi şi monografia noastră, publicată în *Dreptul* din 1902, No. 59. Mai veḑi încă în *Dreptul* din 1902, No. 63, un articol a D-lui Perieţeanu, care se încearcă a combate părerea noastră.

[1]) Cpr. Trébutien, *op. cit.*, II, 161.

[2]) Le Sellyer, *op. cit.*, II, 744. Bonnier, 906. Griolet, *op. cit.*, p. 326. Boissonade, *Projet de C. civ. pour l'Empire du Japon*, V, p. 244, No. 239. Hoffmann, *Quest. préjudicielles*, 129, 150. Lacombe, *op. cit.*, 118, p. 122. Cas. fr. D. P. 56. 1. 432. Veḑi şi *suprà*, p. 530, *ad notam*.

[3]) Aceasta se va întâmpla nu numai când acţiunea civilă va fi introdusă direct la tribunalele civile de partea lesată, dar şi atunci când tribunalul corecţional sau de simplă poliţie ar pronunţa achitarea sau absolvirea inculpatului; pentru-că, în asemenea casuri, ştim că tribunalele represive nu au competinţa de a judeca acţiunea civilă. Veḑi *suprà*, p. 623, nota 3.

[4]) Juraţiĭ apreciază şi fixează quantumul daunelor-interese numai în privinţa delictelor de presă (art. 105 Const.).

de art. 875 C. com. [1]) ar trebui să ne conducă la resultatul logic că ceea ce s'a judecat în privința uneia din ele, nu are nici-o înrîurire asupra decisiunei ce urmează a interveni în privința celeilalte.

Această consecință logică este admisă de doctrină și de jurisprudență, când este vorba de a se aprecia înrîurirea lucrului judecat în civil asupra penalului; căci se admite fără discuție că decisiunile date în privința acțiunei civile n'au, în principiŭ, nici-un efect asupra acțiunei publice; pentru-că nu există în specie elementele lucrului judecat, adecă: identitatea de obiect, de causă și de părți [2]). Judecătorii represivi vor statua, deci, asupra existenței faptelor incriminate și culpabilității prevenitului, ca și cum hotărîrea civilă n'ar avea ființă; iar dovedile adunate în instanța civilă, și chiar mărturisirea ce ar fi făcut prevenitul, nu vor fi luate în samă de dînșii [3]).

Art. 451 Pr. pen. fr.

[1]) Art. 451 din Pr. pen. fr. prevede în aceeaș ordine de idei că se va da curs plângerilor și denunțărilor în falș, chiar atunci când actele atacate în falș ar fi servit de temeiŭ unor acte judiciare sau civile; însă acest text s'a eliminat de legiuitorul nostru.

[2]) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1877, p. 287, și Bulet. S-a II. 1882, consid. de la p. 1171, 1172. Bulet. 1882, p. 1221. In adevĕr, de și în ambele acțiuni, faptul este acelaș, totuși în acțiunea publică, el este considerat ca un delict, pe când în acțiunea civilă, el se consideră ca un fapt dăunător; apoi, acțiunea publică are de scop aplicarea unei pedepse (art. 2 Pr. pen.), pe când acea civilă urmărește repararea daunei causate (art. 998, 999 C. civ.): în fine, în ambele acțiuni, părțile sunt deosebite; căci acțiunea publică se exercită în numele societăței de mandatarii ei (membrii ministerului public) (art. 4 Pr. pen.); pe când acea civilă aparține părței lesate (art. 3 Pr. pen.). Este adevărat că, în ambele acțiuni, partea urmărită este aceeaș, însă, in acțiunea civilă, ea este un simplu pârît, pe când în acea publică, ea figurează ca prevenit sau acusat, Cpr. Haus, *op. cit.*, II, 1408. F. Hélie, *op. cit.*, II, 1043. Garraud, *op. cit.*, 626. Allard, *op. cit.*, p. 355 urm. A. D. Nicolau, *Revista de drept și sociologie*, anul II, No. 1, p. 47.

[3]) Vedi Bonnier, 906, 907. Griolet, *op. cit.*, p. 525. Trébutien. II, 793. Mangin, II, 420. F. Hélie, *op. cit.*, II, 1043, 1044. Demolombe, XXX, 406. Larombière, V, art. 1351, No. 166. Hoffmann, *Quest. préjud.*, I, 131 urm. Pand. fr., *Chose jugée*. 2048 urm. Répert. Sirey, *eod.* v°, 1302 urm., și *Action civile*. 632 urm. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *eod.* v°, 382. Griolet. *op.*

„*Mihi semper placuit*, ḑice un vechiŭ jurisconsult italian, *quod confessio facta in judicio civili non faciat in judicio criminali plenam probationem, sed tantummodò semiplenam, et sic indicium ad torturam*“ 1).

Mărturisirea făcută înaintea judecătorilor civili nu avea, deci, altă-dată de cât valoarea unui indiciŭ, care autorisa întrebuinţarea casnei sau torturei. Farinacius aprobă această doctrină în termenii următori: „*Confessio facta in judicio civili, vel criminali civiliter intentato, non sufficit ad condemnandum in criminali judicio criminaliter intentato*“ 2).

---

cit., p. 326 urm. Haus, II, 1407 urm. Lacombe, *op. cit.*, 283, 284. Garraud, *op. cit.*, 626. Ortolan, *op. cit.*, II, 2138. Le Sellyer, *op. cit.*, 712. Cas. fr. D. P. 57. 1. 180. Sirey, 67. 1. 636.

1) Clarus, *Quest.* 54, V, § final. Cpr. Lacombe, *op. cit.*, 284. F. Hélie, *op. cit.*, II., 1043. Répert. Sirey, *Action civ.*, 636. Mangin, *op. cit.*, II, 420.

2) Veḑi asupra acestei citaţiĭ şi altor de asemene natură, F. Hélie, *loco cit.*—Astă-ḑi, mărturisirea, făcută chiar înaintea instanţelor represive, nu are prin ea însăş nici o putere legală decisivă. Ca ori-ce element de probă, ea este lasată la apreciarea suverană a judecătorilor fondului. Veḑi *suprà*, p. 346. „Judecătoriĭ vor preţui, ḑice art. 145 din vechiul cod de procedură criminală a Ţărei româneşti, după lumina conştiinţei lor şi după împrejurări, adevĕrul mărturisirilor făcute de bănuit împrotiva sa, în nefiinţa procurorului şi în urmă tăgăduite de dînsul“. Cpr. asupa acestui text, Cas. rom. Bulet. S-a crimin. anul 1862, p. 3 (prima decisie pronunţată de Curtea noastră supremă). Iată, ce găsim în privinţa mărturisirei vinovatului, în vechiul Cod penal al Moldovei din 1826, promulgat în timpul lui Ioniţă Sturdza (art. 175). „Judecătoriĭ pricinelor criminale, nu trebue lesne a hotări spre a se pune pâritul subt pedeapsă pentru mărturisirea faptei, sau arătarea celor împreună vinovaţi, sau descoperirea şi a altor fapte încă necunoscute: căci nici-o dreptate nu poate statornici legiuirea unei pedepse, când încă rĕmâne îndoeală de este pâritul vinovat, sau nevinovat; cu cât mai ales, că din asprimea pedepsei, poate întru acel minut să ḑică cel nevinovat că este vinovat, ca să conteneascâ pedeapsa, şi judecătoriĭ să cadă în mai mare neîncredinţare, de au înaintea lor un vinovat sau nevinovat“. Andronachi Donici prevede, de asemenea (§ 2, capit. 41), că judecătoriĭ criminaliceşti nu trebue sa creadă lesne însuş acelui ce de-o-dată mărturiseşte că este vinovat, căci poate de frică şi de sfială să mărturisească pentru sine fapte care nu le-au făcut; ci cu multă răbdare şi cu îndelungată cercetare să afle adevĕrul“. Tot ast-fel şi Codul Caragea dis-

Dreptul nostru anterior în privinţa mărturisirei făcută în penal.

Condamnarea pentru bancrută în lipsa unei declarări de faliment, etc.

In basa acestor principiĭ necontestate, se decide că un comerciant, în starea de încetare de plăţi, poate fi condamnat pentru bancrută, fie simplă, fie frauduloasă, independent de declararea în stare de faliment, şi chiar dacă tribunalul comercial ar fi ḑis că nu este loc la asemenea declarare [1]; că hotărîrea civilă, care a declarat că un deposit n'a avut loc, nu se opune la exerciţiul acţiunei publice pentru violarea acestui deposit [2]; ca hotărîrea pronunţată de tribunalele civile, în materie de contravenţiĭ vamale, asupra apelului interjetat contra decisiunei administraţiunei superioare, n'are nici-o înrîurire asupra acţiunei penale, exercitată în urmă, în caz de fraudă, de minist. public, conform art. 199 din legea vamală, înaintea tribunalelor represive [3]; că hotărîrea pronunţată în civil asupra cererei de anularea unui act de vînḑare, nu constitue lucru judecat înaintea autorităţilor represive chemate a judeca acţiunea publică, intentată contra aceleeaş persoane pentru delictul că s'a servit cu acel act avênd cunoştinţă că era fals [4], etc.

Din cele mai sus expuse resultă că, dacă un tribunal civil ar fi declarat că cine-va este autorul unui fapt dăunător, comis în toate condiţiunile responsabilităţei, aceasta n'ar împedeca pe tribunalele represive de a-l achita pentru acelaş fapt; şi *vice-versa*, individul urmărit înaintea tribunalelor civile, pentru un fapt dăunător, şi declarat neresponsabil, sau recunoscut ca nefiind autorul faptului pretins, ar putea foarte bine să fie condamnat de instanţele represive pentru acelaş fapt. Această posibilitate de contraḑiceri între ambele hotărîri, este inevitabilă de câte ori instanţele civile s'au pronunţat înaintea acelor represive. De aceea este bine ca ele să suspende causa până la

---

pune că „vinovaţiĭ cari se căznesc, să nu se creaḑă de o-dată, măcar că vor şi spune că sunt vinovaţi, căci de multe ori de frică şi durere ḑic şi ceea ce nu este" (partea VI. capit. 2. § 57). Veḑi *suprà*, p. 344.

1) Cas. fr. D. P. 57. 1. 180. Sirey, 57. 1. 636. Sirey, 79. 1. 481. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1899, No. 81. T. Huc, VIII. 336, p. 433. Veḑi şi *suprà*, p. 616.

2) C. Limoges, Sirey, 45, 2. 177. D. P. 45. 4. 84, No. 3. Cpr. Demolombe, XXX, 406.

3) Cas. rom. Bulet. S-a II, 1882, p. 1220.

4) Cas. rom. Bulet. S-a II, 1891, p. 645.

judecarea ei în penal, conform adagiului: *Le criminel tient le civil en état* (art. 8 Pr. pen.). Dacă ele, însă, nu s'au conformat acestei regule de bun simţ, va putea să existe contradicţie între ambele hotărîri, şi singura înrîurire ce hotărîrea civilă va putea să aibă asupra acelei penale este, precum am vĕḑut *suprà*, p. 633, că tribunalele represive nu vor mai putea să judece acţiunea civilă, dacă ea a fost definitiv judecată de instanţele civile, pentru-că, în specie, ar exista cele trei identităţi ale lucrului judecat: acelaş obiect (aceeaş despăgubire sau indemnitate), aceeaş causă (acelaş fapt dăunător), şi aceleaşi părţi. Lucrul fiind, deci, definitiv judecat pe cale civilă, nu mai poate fi adus pentru a doua oară înaintea instanţelor represive [1]).

Raportul dintre societatea de asigurare şi proprietarul asigurat, bănuit că a pus foc la imobilul asigurat.

Iată însă un caz, care poate fi îndoelnic: O persoană şi-a asigurat casa contra incendiului şi această casă a ars; cerêndu-se înaintea tribunalelor comerciale plata primei de la societatea de asigurare, aceasta din urmă susţine şi dovedeşte în mod suficient că focul a fost pus înadins; aşa că judecătorii resping acţiunea asiguratului. Mai tărḑiu, asiguratul este urmărit pe cale penală şi achitat de dare de foc. Pute-va el din nou să ceară de la societate plata indemnităţei cuvenite? De sigur că nu, căci există lucru judecat. Verdictul juraţilor lasă, în adevĕr, în tot-deauna o incertitudine asupra culpabilităţei acusatului [2]). Se poate foarte bine întâmpla ca asiguratul să fi fost autorul incendiului, însă să fi fost achitat pentru-că, după apreciarea juraţilor, nu avea pe deplin usul raţiunei sale. Sunt, deci, destule motive ca el să nu primească indemnitatea, la care ar fi putut să aibă drept [3]).

Ipotesa inversă este şi mai delicată: asiguratul îşi cere de la tribun. comercial indemnitatea sa; iar societatea de asigurare nu dovedeşte cu suficienţă că focul a fost pus înadins de dînsul, în cât ea este condamnată la plata primei stipulate. Mai târḑiu însă, descoperindu-se bănueli

[1]) Vom vedea, de asemenea, *infrà*, p. 644, nota 1, că de câte-ori persoana lesată s'a constituit parte civilă înaintea instanţelor represive, dobêndind o hotărîre contradictorie; ea nu va mai putea să aducă aceeaş chestie înaintea instanţelor civile, pentru-că acţiunea sa este definitiv judecată.

[2]) Veḑi *infrà*, p. 673.

[3]) Cpr. Boissonade, *Projet de C. civ. pour l'Empire du Japon*, V, p. 244, No. 239.

grave în contra asiguratului, el este urmărit penalicește și condamnat pentru dare de foc. Pute-va el să execute hotărîrea dobêndită în contra societăței, cu toată criminalitatea faptului, dovedită și sancționată prin o hotărîre definitivă? După rigoarea principiilor, da; după echitate, nu. In Francia, societatea de asigurare are un mijloc de scapare. Ea va cere revisuirea hotărîrei civile pentru dolul personal al asiguratului (art. 480, 1° Pr. civ. fr.); căci dolul din partea lui resultă nu numai din punerea focului cu voință, dar încă și din cererea indemnităței la care el știea prea bine că nu are nici-un drept [1]. La noi, însă, unde dolul nu figurează printre casurile de revisuire, societatea de asigurare va trebui să plătească, cu-toate-că ea se găsește într'un caz de scutire, fiind-că este condamnată prin o hotărîre definitivă, care, ori cât s'ar dice și ori cât s'ar face, are autoritatea lucrului judecat. Iată, resultatul nedrept la care ne conduce respectul principiilor și al logicei. *Summum jus, summa injuria!* Acest exemplu ar fi de ajuns pentru a convinge pe legiuitor că dolul trebue să figureze printre causele de revisuire; și fiind-că Proiectul codului de pr. civilă se găsește pendent înaintea Corpurilor legiuitoare, nimic n'ar fi mai ușor de cât a se propune un amendament în acest sens, fie de Guvern, fie din inițiativă parlamentară. Suntem, însă, de mai înainte convins că cele scrise de noi vor trece nevědute și neaudite de nimene, și că slabul nostru glas va fi și de astă dată *vox clamantis in deserto*. Trebue să ai o mare dosă de răbdare ca să scrii mereu, atunci când știi că, în țara românească, nimene sau aproape nimene nu citește. Și când cine-va, din întâmplare, deschide o carte sau o lucrare făcută de altul, este pentru a spune că e rea și că autorul nu-și a atins scopul. Iată, din nefericire, țara în care trăim!

Excepții la principiul de mai sus.—Chestii prejudiciale.

Principiul mai sus expus, după care lucrul judecat în civil nu are nici-o înrîurire asupra hotărîrei care urmează a se da în penal, suferă două excepții:

1° Hotărîrea dată în civil tebue să fie respectată de

---

[1]) Cpr. Boissonade, *op. cit.*, V, p. 245, No. 240.

judecătorii tribunalelor represive, de câte ori ea se invoacă ca constituind între părţi un raport nou de drepturi. Astfel, după ce hotărîrea dată pe cale civilă a declarat că un individ este proprietarul unui lucru mişcător, acest individ va putea fi condamnat de judecătorii represivi pentru sustragerea acestui lucru, săvîrşită inainte de pronunţarea hotărîrei civile, fiind-că declaraţia judecătorului civil nu leagă pe acel penal; el nu va putea, însă, fi condamnat pentru sustragerea aceluiaş lucru, săvîrşită în urma pronunţărei hotărîrei civile; fiind-că această din urmă sentinţă îl declară proprietarul lucrului faţă de partea contra căreia hotărîrea a fost dată [1]).

2⁰ A doua excepţie este relativă la chestiile aşa ḑise prejudiciale [2]), despre care am mai vorbit în treacăt în t. V. nota 2 de la p. 509 urm.[3]). **Chestiĭ prejudiciale.**

Aceste chestiuni prejudecă, în adevĕr, acţiunea publică în acest sens că judecătorii represivi nu numai că nu au competinţa de a le examina, şi trebue să le trimeată la tribunalele civile, dar încă ei sunt legaţi prin hotărîrea ce va da tribunalul competent; căci, dacă ei nu au competinţa de a judeca asemenea chestiuni, cum ar putea să aibă pe acea de a reforma sentinţa emanată de la singurul judecător competent?

Aşa dar, chestiunile prejudiciale sunt acele chestiuni de drept civil, care se ivesc într'o judecată penală, a căror resolvire are înrîurirea asupra acestei judecăţi şi care, prin urmare, trebuesc cercetate în mod prealabil de tribunalele civile. Causa penală se va pune în suspensie până la judecarea chestiunei prejudiciale pe cale civilă. De astă

---

1) Griolet, *op. cit.*, p. 327. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 1311 urm.

2) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1877, consid. de la p. 288.

3) Veḑi asupra chestiilor prejudiciale, Haus, *op. cit.*, II, 1180 urm., Manzini, *Le questioni pregiudiziali* (Firenze, 1899); Rauter, *Dr. criminel*, II, 667 urm.; Bertauld, *Quest. et exceptions préjudicielles en matière répressive* (1 vol., 1856); Hoffmann, *Tr. th. et prat. des quest. préjudicielles en mat. répressive* (3 vol., 1865—1870); Mangin, *op. cit.*, I, 167 urm. F. Hélie, *Instruc. criminnelle*, II ,826 urm. şi VI, 2660 urm.; Garraud, *op. cit.*, 432 urm.; Trébutien, *op. cit.*, II, 223 urm.; M. Suţu, *Curierul judiciar* din 1901, No. 45. Répert. Dalloz, v⁰ *Quest. préjudicielles*. (Celelalte Repertorii, în curs de publicare, Sirey şi Pand. fr., n'au ajuns încă la această materie). Chestiunea este, însă, tratată în Pand. fr., v⁰ *Action publique*, No. 439 urm. **Bibliografie.**

dată, deci, contrar regulei statornicite de art. 8 Pr. pen., civilul ține penalul *in statu quo*: *Le civil tient le criminel en état.*

Acestea odată expuse, să vedem care sunt chestiunile prejudiciale în legea noastră.

Art. 299, 300 C. civ. Nu avem, în această privință, de cât art. 299 și 300 din Codul civil. „Acțiunea criminală în contra unui delict pentru suprimarea stărei civile, dice acest din urmă text, nu va putea începe de cât după ce s'a dat hotărîrea definitivă asupra cestiunei stărei civile“, bine înțeles de tribunalele civile, conform art. precedent. Așa dar, chestia de stat, în crimă de desființarea stărei civile a unui copil (art. 275 C. pen.), este o chestie prejudicială, care suspendă nu numai judecata penală, dar chiar punerea în mișcare a acțiunei publice.

Sunt, însă, și alte materii în care părțile pot râdica chestii prealabile înaintea tribunalelor represive, de natură a prejudeca fondul afacerei. Ast-fel, în delictul de adulter, se poate râdica chestiunea nulităței căsătoriei; în delictul de bigamie (crimă altă dată), se poate râdica chestia nulităței primei căsătorii și chiar celei de a doua [1]; în delictul de abus de încredere, se poate râdica chestia existenței depositului, mandatului, etc.; în delictele de distrugere, sau în delictele silvice [2], se poate râdica chestia proprietăței, etc.

---

[1]) In cât privește chestia nulităței sau validităței căsătoriei de a doua, nu mai remâne, după noi, îndoială că tribunalele represive au competința de a o judeca, pentru-că delictul consistă tocmai în săvîrșirea acestei căsătorii. Cpr. F. Hélie, *Th. du C. pénal*, IV, 1678. Vedi și t. V a acestor Comentarii, p. 511, nota.—*Contrà*: Blanche, *Études pratiques sur le C. pénal*, V, 220 urm. Vedi asupra acestei controverse, t. I, partea II, p. 58, nota 1.

Delicte silvice. [2]) Curtea de casație a decis, în secțiuni unite, în unire cu conclusiile noastre, că simplul fapt al întroducerei unor vite într'o pădure supusă regimului silvic, se pedepsește de legiuitor, fără a se cere ca element al delictului voința de a le întroduce, și numai forța majoră poate, în asemenea caz, să apere pe un delicuent de pedeapsă. V. *C. judiciar* din 1900. No. 16, și Bulet. Secții-unite 1900, p. 212. Asupra acestui punct jurisprudența nostră este constantă, de și unele tribunale persistă în ideea contrară. Cpr. Bulet. S-a II, 1899, p. 453 și 835.

In toate aceste casuri, dacă se va decide că nu există căsătorie, deposit, mandat, sau că acel care a distrus lucrul pretins al altuia era proprietarul lui, nu va exista adulter, bigamie, abuz de încredere, distrugere, etc.

Sunt oare aceste chestiuni adevărate chestiĭ prejudiciale, pe care tribunalele represive trebue să le trimeată în judecata tribunalelor civile; sau aceste tribunale sunt ele competente de a judeca toate chestiile incidentale legate de fond, de şi ele n'ar fi avut competinţa să le judece în principal?

Curtea din Iaşi şi acea din Bucureştĭ au decis că, în toate aceste casuri, este vorba de adevărate chestiĭ prejudiciale de competinţa tribunalelor civile [1]. Mai târḑiu, însă, Curtea din Iaşi a revenit asupra primei sale jurisprudenţe, punênd de astă dată în principiŭ că, în legislaţia noastră, cu deosebire de ceea ce se întâmplă în Francia, şi afară de casul excepţional prevêḑut de art. 300 C. civ., judecătoriĭ represivi, chemaţi a judeca un delict, sunt competenţi a judeca şi excepţiunile cu caracter civil, ce se ivesc în judecarea acestor delicte, precum este de exemplu: existenţa dreptului de proprietate pe capul delicuentului, fără a mai suspenda judecata şi a trimete aceste incidente la tribunalele constituite în civil [2].

De şi altă dată am combătut această teorie, adoptând părerea admisă de minoritatea Curţei [3], totuşĭ, astă-ḑi, după o matură reflexie, credem că această din urmă soluţie este cea mai juridică în legislaţia noastră. In adevĕr, art. 300 C. civ. nu este aplicarea unuĭ principiŭ general, ci o derogare de la dreptul comun, după care judecătorul acţiunei este şi judecătorul excepţiunei, principiŭ admis şi în dreptul roman [4].

Apoi, jurisprudenţa franceză se întemeează, în privinţa proprietăţei imobiliare, pe care o declară exclusiv de competinţa tribunalelor civile, pe art. 182 din Codul forestier,

---

[1]) Veḑi *Dreptul* din 1891, No. 14, şi din 1892, No. 64. Ambele decisiĭ sunt date în materie de delicte silvice.

[2]) *Dreptul* din 1896, No. 2 (decisie dată numai în majoritate, doi judecători fiind de părere contrară).

[3]) Veḑi t. V, p. 509 urm., nota 2.

[4]) „*Pertinet enim ad officium judicis, qui de hereditate cognoscit, universam incidentam quæstionem quæ in judicium devocatur, examinare*". L. 1, *in fine*, Cod, *De ordine judiciorum*, 3. 8.

care, la noi, lipsește. Neavênd, deci, nici un text excepțional în această privință, nu putem admite aceeaș soluție.

In fine, chiar admițêndu-se, precum spune minoritatea Curței din Iași în considerentele ce le am reprodus textual în t. V, p. 511, *ad notam*, că chestiunea proprietăței imobiliare ar da adesea-ori loc la dificultăți și la instrucțiuni lungi și laborioase, nu este adevărat că aceste instrucțiuni ar găsi o mai mare garanție în procedura urmată înaintea tribunalelor civile, pentru-că judecătorii represivi se vor conforma în totul regulelor edictate de dreptul civil. Acest principiŭ este cu atât mai admisibil la noi, cu cât, după organisarea noastră judecătorească, judecătorii represivi și civili sunt aceeași; în cât am ajunge la acest resultat cu totul straniu, ca judecătorii represivi să suspende causa și s'o judece apoi tot ei, constituiți însă, de astă dată, în civil. Va să ḑică, totul s'ar reduce numai la o chestie de formă. La ce dar să mai admitem o străgănare, care ar aduce nouĕ cheltueli și perdere de timp, dacă ea nu ne conduce la nici-un resultat practic. Minoritatea Curței din Iași, a cărei părere o adoptasem, precum am spus, și noi altă dată, admite posibilitatea unei chestiuni prejudiciale, de câte ori se contestă în mod serios proprietatea imobiliară, întemeindu-se pe imprejurarea că nici-o lege n'o proibă. Dar aceasta nu este de ajuns: pentru ca judecătorii represivi să se poată desezisa de incidentele râdicate cu ocasia unei afaceri pe care ei sunt competenți a o judeca, ar trebui un text expres care să autorise asemenea măsură. Or, asemenea text nu există de cât în materie de chestii de stat (art. 299, 300 C. civ.), și încă și în asemenea caz, excepțiunea nu se justifică în deajuns; ceea ce a adus în mai multe legiuiri străine, de exemplu, în Codul italian, eliminarea acestor disposiții excepționale.

Așa dar, în materie de chestii prejudiciale, principiul trebuește ast-fel formulat: afară de excepțiunea statornicită prin art. 299 și 300 C. civ., tribunalele represive judecă toate chestiunile de drept civil râdicate înaintea lor în mod incidental, cu ocasiunea infracțiunilor ce ei sunt chemați a judeca. Ast-fel se exprimă art. 15 din legea belgiană de la 18 aprilie 1878 [1]).

---

[1]) Cpr. Haus, *op. cit.*, II, 1193, text și nota 3. Veḑi și M. Suțu.

Acestea ni se par, după o mai adâncă cugetare, adevăratele principii, şi trebue să mărturisim că ne-am cam grăbit, când am admis soluţia consacrată de Curtea din Bucureşti şi de minoritatea Curţei din Iaşi, prin decisia de la 1896.

Iată ce însemnează ştiinţa noastră: după ce am susţinut o părere, sunt nevoit s'o lepăd; după ce am scris, sunt nevoit să şterg. Şi apoi, ne mai mirăm de variaţiunile jurisprudenţei! Avea dreptate vechiul jurisconsult şi magistrat francez din secolul al XIII-le, Pierre des Fontaines, când în sfaturile ce dădea unui prieten, dicea: „*Nule chose n'est plus plaine d'estuide que de droit fère*" [1]).

II. *Influenţa sau înrîurirea, asupra civilului, a lucrului judecat în penal.*

Am vědut că, în principiŭ, decisia pronunţată în civil nu are nici-o înrîurire asupra acelei care urmează a se da mai tărdiu în penal.

Ce trebue să decidem în ipotesa inversă? Lucrul judecat în penal are el vr'o înrîurire asupra decisiunei care se va da mai tărdiu pe cale civilă? Cu alte cuvinte, achitarea prevenitului sau acusatului impedecă ea exerciţiul ulterior al acţiunei civile; şi, *vice versa*, condamnarea lui are ea vr'o autoritate înaintea instanţelor civile, chemate a statua asupra cererei în daune? Chestiunea este din cele

---

Curierul judiciar din 1901, No. 45.— In basa acestor principiĭ se decide, în materie de bancrută, că constatarea încetărei plăţilor, ca şi calitatea de comerciant, nu constitue o chestie prejudicială şi, prin urmare, tribunalul represiv, sezisat de judecarea delictului de bancrută, nu are nevoe de a suspenda causa spre a se stabili de tribunalul comercial că bancrutarul este în încetare de plăţi; această chestie de fapt putênd fi resolvită de judecătoriĭ represivi. Trib. Ilfov, *Dreptul*, din 1899, No. 81. Cas. fr. Sirey, 79. 1. 481. Vedi şi *suprà*, p. 616 şi 636. **In materie de bancrută, încetarea plăţilor nu este o chestie prejudicială.**

1) In această carte, tipărită pentru prima oară la 1668, *Conseil que Pierre des Fontaines donna à son ami*, „l'auteur trace, dice Laferrière, les règles à suivre dans les relations civiles et s'efforce d'adoucir la rude empreinte de la féodalité par la sagesse des lois romaines". V. P. Larousse *Gr. dictionn. du XIX-e siècle*, v° *Fontaines (Pierre des)*.

mai controversate, de şi principiile generale sunt suficiente pentru a o decide [1]).

Din capul locului întâlnim două sisteme opuse, susţinute de doi mari jurisconsulţi ai secolului trecut.

Sistemul lui Merlin. Merlin a susţinut cu multă convingere că hotărîrea pronunţată în penal, are în toate casurile, autoritatea lucrului judecat asupra hotărîrei ce urmează a se da în civil; de unde ar resulta că faptele constatate de instanţele represive nu mai pot fi contestate înaintea tribunalelor civile. *Le criminel emporte le civil*, ḑice acest autor. Această soluţie ar fi, după marele jurisconsult, conformă atât principiilor cât şi textelor.

Ea ar fi conformă, mai întâi, principiilor cari cârmuesc materia lucrului judecat, pentru-că cele trei condiţii cerute de art. 1201 ar exista în specie. *Identitatea de obiect* există, în adevĕr; căci, în ambele acţiuni, obiectul este repararea daunei causate prin actul incriminat, repa-

---

1) De câte ori persoana lesată prin o crimă, un delict sau o contravenţie, s'a constituit parte civilă înaintea instanţelor represive, şi aceste instanţe au dat faţă cu dînsa o hotărîre contradictorie, nu mai încape îndoeală că există în privinţa ei lucru judecat, şi că ea nu va mai putea să aducă aceeaş chestie înaintea instanţelor civile. (Veḑi F. Hélie, *op. cit.*, II, 1102. Mangin, II, 421. Toullier D. V, partea II, 243. Merlin, Répert., *Chose jugée*, § 15. Bonnier, 909. Trébutien, II, 793. Le Sellyer, *op. cit.*, II, 719. Demolombe. XXX, 411, 412. Pand. fr., *Chose jugée*, 2129. C. Focşani. *Dreptul* din 1885, No. 49. Cas. rom. S-a civ. Bulet. 1869. p. 123. Bulet. S-a II, 1871, consid. de la p. 227. Trib. Vîlcea, *Dreptul* din 1890, No. 59. Veḑi şi *suprà*, p. 530, *ad notam*).—Curtea de casaţie a decis de curênd, în această privinţă (12 iunie 1900), în unire cu conclusiile noastre, că de câte ori partea civilă şi-a lichidat pretenţiile sale pe calea civilă sau comercială, presenţa sa în instanţa penală este neregulată şi jignitoare pentru inculpat; întru-cât prin aceasta el are ca acusator şi pe partea civilă, despăgubită prin o hotărîre anterioară. Bulet. S-a II, 1900. p. 869. şi *C. judiciar* din 1900, No. 55.—Când, însă, o persoană a figurat ca parte civilă înaintea instanţelor represive numai în ceea ce priveşte cheltuelele de judecată, reservându-şi dreptul de a introduce o nouă acţiune pentru despăgubirea sa, nu i se poate opune ca lucru judecat hotărîrea dată pe calea penală în contra cererei de despăgubire făcută la instanţele civile. C. Bucureşti, *Dreptul* din 1893. No. 68.

rare care, în instanţa penală, se va traduce prin aplicarea unei pedepse; iar în acea civilă, prin condamnarea la daune. *Identitatea de causă* există, de asemenea, fiind-că în ambele acţiuni, basa este aceeaş: faptul delictuos şi dăunător, care a fost comis. In fine, ar exista şi *identitatea de părţi*, al treilea element al lucrului judecat, pentru-că ministerul public fiind, în specie, contradictorul legitim al acusatului pentru toate interesele compromise, el represintă atât interesele personale ale părţei lesate, cât şi acelea ale celorlalţi membri ai corpului social.

Această soluţie ar resulta şi din oare-care texte: şi anume din art. 466 Pr. pen., după care actul autentic declarat de falş, în totul sau în parte, este îndreptat prin ştergere sau adăogire, după ordinul tribunalului corecţional care a judecat falşul [1]); ceea ce lasă a se presupune că efectul hotărîrei penale este absolut în privinţa instanţelor civile, fiind-că partea falşificată din act este *ştersă*, adecă desfiinţată; din art. 180 C. civil, după care de câte ori dovada celebrărei legale a unei căsătorii este dobêndită prin resultatului unei proceduri penale; înscrierea sentinţei în registrele stărei civile, asigură căsătoriei, din ḑiua celebrărei sale, *toate efectele civile*, atât în privinţa soţilor, cât şi a copiilor născuţi din acea căsătorie; în fine, din art. 213 C. civ., după care condamnarea unuia din soţi la munca silnică, sau reclusiune, este o causă de divorţ. La aceste texte se mai poate încă adăoga art. 8 din Pr. pen., căci punerea în suspensie a acţiunei civile până la judecarea definitivă a acţiunei publice, lasă încă a se presupune că decisiunea dată în penal va putea să aibă o înrîurire asupra hotărîrei, care se va da mai tărḑiu în civil.

In fine, în favoarea acestei soluţii, procurorul general Mourre a invocat înaintea Curţei de casaţie din Francia [2]) următoarele consideraţii: „Hotărîrea dată în penal,

---

1) In urma legei din 28 mai 1893, falşul nu mai este astă-ḑi o crimă, ci un delict. Această corecţionalisare a falşului a fost provocată de numeroasele achitări ivite în această privinţă la juraţi.

2) Cas. fr., 19 martie 1817. Veḑi Sirey, 1817. 1. 169, şi Répert. Dalloz, *Chose jugée*, 558, nota 1. Conclusiile proc. general Mourre, din care am extras câte-va rênduri, se pot vedea în Merlin, *Quest. de droit*, v° *Faux*, § 6, No. 8, p. 163 (T. 4, ed. din 1829).

ḑice înaltul magistrat, este un monument râdicat în sinul societăţei, care trebue să fixeze toate privirile şi să încătuşeze toate gândirile; ea este un monument asupra căruia se intipăreşte un adevĕr public. *Ingrozitoare ar fi acea teorie, care ar permite ca lucrul judecat o dată în penal să se mai judece din nou în civil!* Ast-fel, sub cuvînt că acţiunea publică şi interesul privat sunt douĕ lucruri deosebite, hotărîrea civilă ar putea să ḑică că un om nu este vinovat, atunci când el a plătit cu viaţa sa crima ce a comis; sau că crima este patentă, atunci când el a fost proclamat nevinovat de justiţia represivă şi redat societăţei. Dacă un tribunal civil ar putea, din causa materiei şi în basa unei distincţiuni oare-care, să examineze din nou acelaş fapt şi să judece a doua oară aceeaş chestie, la ce contradicţii s'ar putea da loc prin asemenea procedare?... Ce tulburare şi ce scandal s'ar aduce ḑilnic în societate!“ [1]).

Sistemul lui Toullier.

Acest sistem, uşor de rĕsturnat, a fost viu combătut de Toullier [2]). In adevĕr, nu există, în specie, identitate de obiect, pentru-că urmărirea penală tinde la aplicarea unei pedepse, pe când acea civilă are de scop dobêndirea unei despăgubiri băneşti.

„Moartea, munca silnică sau altă pedeapsă ce cere ministerul public şi biletele de mii de lei ce cere partea lesată, nu sunt unul şi acelaş lucru“, ḑice cu drept cuvînt Marcadé (V, art. 1351, No. XV, p. 202). In al doilea loc, nu există identitate de causă [3]), pentru-că, pe când ministerul public invoacă, în faptul incriminat, violarea legei penale, de oare-ce, faptul a fost comis cu voinţă, cu intenţiune; partea lesată poate să nu considere acelaş fapt de cât ca o simplă culpă, ca un quasi-delict. In fine, şi

---

1) Veḑi în acelaş sens: Merlin, Répert., v[is] *Chose jugée*, § 15, 16; *Non bis in idem*, § 14—16; *Réparations civiles*, § 7. Veḑi de acelaş autor şi *Quest. de droit*, v° *Faux*, § 6, No. 6. Veḑi şi autorităţile citate în Pand. fr., *Chose jugée*, 2105.

2) Toullier D., V, partea II, 840 urm. Veḑi şi F. Hélie, *op. cit.*, II, 1108 urm. Cas. fr. D. P. 54. 1. 74. Sirey, 55. 1. 437.

3) Cpr. Allard, *op. cit.*, p. 355, 356. Pand. fr., v° *cit.*, 2107.—*Contrà*: Toullier, D., V, partea II, 247, care admite identitatea de causă, pentru-că, în ambele acţiuni, faptul ar fi acelaş.—Chiar dacă ar fi aşa, totuşi lipsesc celelalte douĕ elemente ale lucrului judecat, ceea ce condamnă sistemul lui Merlin.

aceasta este şi mai evident, nu există identitate de părţi, pentru-că, în penal, acţiunea aparţine ministerului public, iar în civil, părţei lesate. Merlin obiectează că ministerul public, representând societatea, represintă prin aceasta chiar şi pe partea lesată, ea fiind un membru a acelei societăţi; însă, la aceasta Toullier respunde cu drept cuvînt că dacă ministerul public represintă întru cât-va pe partea lesată, ca membru interesat a reprimărei delictului, el n'o represintă de loc în cât priveşte interesele sale particulare. „Straniu representant este acela, dice Toullier (*loco cit.*, 256), care nu poate nici să pue conclusiĭ, nici să primească mandat de la persoana ce se pretinde că el represintă. Să înlăturăm, deci, pentru tot-deauna această doctrină nouă, falşă şi periculoasă, care pretinde a face din ministerul public mandatarul părţei civile absente. El are sarcina de a veghia ca interesele minorilor să nu fie compromise, şi cu-toate-acestea, nici o dată nu s'a pretins că el este mandatarul lor, şi că hotărîrea pronunţată în urma conclusiilor procurorului, ar fi lucru judecat faţă de minoriĭ, cari n'ar fi fost representaţi în instanţă de mandatarul lor legal, etc.".

Toullier, trebue s'o recunoaştem, a resturnat cu o logică sdrobitoare sistemul lui Merlin; însă, din nefericire, sistemul propus de dînsul, după care lucrul judecat în penal n'ar avea nici-odată vr'o înrîurire asupra acţiunei civile, este şi el inadmisibil, pentru-că ne ar conduce la acest resultat, pe care procurorul general Mourre îl califica cu drept cuvînt de îngrozitor, şi anume: ca instanţele civile să poată dice că un om nu este vinovat de o faptă pentru care instanţele represive l'au condamnat la munca silnică pe viaţă şi, în alte ţări, poate chiar la moarte[1];

[1]) Iată cum se exprimă, în această privinţă, un autor: „L'idée qu'un homme frappé d'une peine au nom de la Société, après des débats solennels, où toutes les garanties ont été prises en faveur de la défense, puisse encore devant les tribunaux civils, et quand il ne s'agit plus que des dommages-intérêts aux quels son crime ou son délit a donné lieu, contester sa culpabilité, et soutenir le mal-jugé de sa condamnation, cette idée est si opposée à tout système de justice régulière et au respect qui doit s'attacher aux décisions de la justice, qu'elle ne se présente pas facilement à l'esprit". Lagrange, *Revue critique de législ.*, t. VIII, anul 1856, p. 33.

sau ca instanțele civile să admită o despăgubire civilă pentru o faptă declarată inexistentă, după desbateri solemne, de judecătorii represivi.

Sistemul cel mai rațional, admis în doctrină și în jurisprudență.

Prin urmare, trebue să căutăm o altă soluție, care să impace toate interesele. Iată care este, în această privință, sistemul urmat de doctrină și de jurisprudență: Hotărîrea pronunțată de o juridicție represivă de judecată, fie chiar excepțională, de exemplu, de autoritățile militare [1]), are autoritatea lucrului judecat asupra civilului [2]), însă numai în caz când hotărîrea penală afirmă în mod expres existența sau inexistența faptului delictuos, vinovăția sau nevinovăția prevenitului ori acusatului.

Decisia judecătorilor represivi nu se impune instanțe-

---

[1]) C. București, *Dreptul* din 1896, No. 19, și *C. judiciar* din 1896, No. 13. Pand. fr. v° *cit.*, 2178, 2179. Haus, II, 1424 bis. Tribunale militare nu judecă nici-odată acțiunea civilă (art. 263 C. de justiție militar).

Lucrul judecat în penal își produce efectele sale chiar față de persoanele care n'au luat parte la judecată.

[2]) Când dicem că hotărîrea pronunțată în penal are autoritatea lucrului judecat, înțelegem *față de toată lumea, chiar de persoanele care n'au figurat în instanța represivă*". Considerând, dice Curtea din București. că principiul care trece înaintea regulelor art. 1201 C. civ. e că interesul general primează și domină interesul privat; că ceea ce s'a judecet în penal e judecat și în civil, față chiar cu persoanele care n'au fost față în instanța represivă; căci alt-fel s'ar sdruncina credința ce trebue să inspire tuturor o decisiune criminală." *Dreptul* din 1896, No. 19.

Principiul trebuește, deci, ast-fel formulat: Decisiile definitive emanate de la judecătorii represivi (juridicțiile de judecată) au asupra civilului autoritatea lucrului judecat, în privința tuturor, chiar și acelora cari n'au fost parte în procesul penal, în acest sens că nu este permis judecătorului civil de a tăgădui ceea ce a fost recunoscut de judecătorii represivi. Cpr. T. Huc. VIII, 337, *in fine.* Garraud, *op. cit.*, 630, 631. Cas. fr. și C. Orléans, Sirey, 92. 1. 292. D. P. 93. 2. 148. D. P. 86. 2. 94. Cpr. și Cas. belg. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Chose jugée*, 398, nota 1. Vedi și *infrà*, p. 660 urm.—Vedi însă Demolombe, XXX, 436 urm.

Autoritatea lucrului judecat în penal nu poate, însă, să înrîurească asupra civilului, când faptele judecate în penal sunt cu totul deosebite, și nu există nici-o contrarietate între hotărîrea pronunțată în penal și acea pronunțată pe cale civilă. Cas. rom. *Dreptul* din 1896, No. 74, și Bulet. S-a II, 1896, p. 1405. *Dreptul* din 1888, No. 8, și Bulet. S-a I, 1887, p. 1000.

lor civile, de cât asupra punctelor decise prin ea, și asupra cărora ei aveau misiunea da a statua. Judecătorii civili pot, deci, să decidă asupra tuturor pretențiilor, în privința cărora nu există posibilitate de contradicție între decisia civilă și acea penală [1]). Acest sistem, generalmente admis, împacă într'un mod fericit interesul public și acel privat. Dacă instanțele represive au pronunțat condamnarea pre-

---

[1]) Garraud resumă foarte bine adevăratele limite ale autorității lucrului judecat în penal. Această autoritate nu se aplică de cât la chestiunile care au fost *în realitate și în mod necesar* decise de judecătorii represivi, și care sunt relative: 1° la existența faptului ce formează basa comună a acțiunei publice și acelei civile; 2° la calificarea legală a faptului (vedi *infrà*, p. 667, nota 1); 3° la culpabilitatea sau neculpabilitatea acusatului ori prevenitului. In urma hotărîrei represive, aceste fapte nu mai pot, deci, fi examinate de tribunalele civile, care vor trebui pur și simplu să le recunoască de constante, și să tragă din ele consecințile la care ele dau loc în privința intereselor private. Incolo, tribunalele civile au o complectă libertate de apreciare, destul este ca, prin decisiunea ce vor da în privința intereselor civile, ele să nu să pună în contradicție cu hotărîrea represivă. Garraud, *op. cit.*, 629, *in fine*, p. 876. Cpr. și Cas. fr. *Pand. Périod.* 1902. 1. 239.—Ast-fel, Curtea noastră de Casație a decis, cu drept cuvînt (4 iunie 1902), că o hotărîre dată în penal, rémasă definitivă, prin care s'a stabilit că semnătura de pe o cambie nu este falșă, ci este proprie a semnatarului cambiei, constitue lucru judecat între părți, așa că, în urmă, când semnatarul este acționat pe cale civilă la plata cambiei, el nu mai poate să se opună la plată pe motiv că semnătura sa ar fi falșă. *C. judiciar* din 14 iulie 1902, No. 51, și *Dreptul* din 1902, No. 63. Vedi și o altă decisie a C. de cas., din 17 septembrie 1868. „Considerând, dice această decisie, că lucrul judecat în criminal are autoritate în civil, când juridicția criminală a recunoscut, prin decisiunea sa, într'un mod lămurit, că faptul imputat inculpatului sau acusatului nu există, că inculpatul sau acusatul nu este autorul lui, și că acel fapt nu-i este imputabil din punctul de vedere al legei penale; sau când a réspuns în mod afirmativ la toate aceste puncte; că, în adevér, în aceste casuri, de și nu este identitate de causă, de părți și de obiect, este însă lucru judecat; căci veri-ce decisie criminală, fiind dată între acusat și societatea întreagă, presintă un caracter de generalitate, care-i imprimă autoritatea lucrului judecat, și care nu se poate nesocoti fără scandal juridic, etc.“. V. Bulet. S-a criminală, anul 1868, p. 159. **Adevăratele limite ale lucrului judecat în penal.**

venitului sau acusatului, partea lesată poate să ceară o despăgubire bănească; din contra, la caz de achitare, ea nu va putea să dovedească comiterea faptului delictuos [1].

Art. 1422 Proiect. Cod. japonez. „Independent de casurile în care tribunalele represive au statuat asupra daunelor civile cerute din causa faptelor delictuoase deferite în judecata lor, dice art. 1422 din Proiectul Codului japonez, elaborat de profesorul Boissonade, decisiile date în materie criminală, corecțională sau de simplă poliție, au autoritatea lucrului judecat, în cât privește interesele civile referitoare la infracțiune, asupra realității însuș faptului incriminat, asupra caracterului delictuos și culpabilității inculpatului, care nu mai pot fi desbătute în altă instanță".

Acest sistem, admis și în Italia (art. 6 Pr. pen.) [2],

---

[1]) Vedi în acest sens: Pand. fr., v° *cit.*, 2109 urm. Répert. Sirey, *eod.* v°, 647 urm., și *Action civ.*, 1070. Allard, *op. cit.*, p. 358 urm. Trébutien, *op. cit.*, II, 797. Bonnier, 909 urm. Aubry et Rau, VIII, § 709 bis, p. 405 urm. Bertauld, *Quest. et except. préjudicielles*, 92 urm. Beudant, *Influence du criminel sur le civil*, *Revue critique*, t. 24, anul 1864, p. 492. Boncenne, *Pr. civ.*, IV, p. 44. Carré-Chauveau, *Lois de la procédure*, II, *Quest.* 943, p. 415 urm. Coulon, *Quest. de droit.* I, p. 466. Demolombe, XXX, 408 urm. Griolet, *op. cit.*, p. 336 urm., și *Revue pratique*, t. 24, anul 1867, p. 256 urm. Hoffmann, *Quest. préjudicielles*, I, 127 urm. Lagrange, *Revue critique de législ.*, VIII, anul 1856, p. 31 urm. Legraverend, *Législ. crimin.* I, p. 61 urm. Le Sellyer, *op. cit.*, II, 719 urm., și *Dr. criminel*, VI, 2481 urm. Mangin, *op. cit.*, II, 413 urm., 421 urm., Marcadé, V, art. 1351, No. 15, 16, p. 199 urm. Rodière, *Pr. criminelle*, p. 21. Sourdat, *Responsabilité*. I, 352 urm. Ortolan, *op. cit.*, II, 1811 urm., 2134, 2139. Larombière, V, art. 1351, No. 168 urm. Poncet, *Des jugements*, II, 354. Rivière, *Jurisprud. de la Cour de cassation*. 423. Garraud, *op. cit.*, 630. Villey, *op. cit.*, p. 445 urm. Audinet, *De l'autorité au civil de la chose jugée au criminel*. 7 urm. (1883). Morin, Répert., *Chose jugeé*, 39 urm. Garsonnet, III, § 474, *in fine*, p. 282 (ed. 1), § 1144, p. 587 (ed. a 2-a). Haus, II, 1415 urm. Ricci, *Delle prove*, 378. T. Huc. VIII, 337. Cpr. Cas. fr. Sirey, 1901, 1. 519. Sirey, 95. 1. 10. Vedi și Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1893, p. 575. *C. judiciar* din 1893, No. 70. C. București, *Dreptul* din 1897, No. 55; din 1896, No. 19 și 21: *C. judiciar* din 1896, No. 13. —Vedi însă C. București, *Dreptul* din 1893, No. 68. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1889, p. 119.

[2]) Vedi autoritățile citate în Répert. Sirey, v° *Action civile*. 1067 urm.

se întemeează mai cu samă pe misiunea conferită, pe de o parte, tribunalelor represive, iar pe de alta, celor civile. Cele dintăi au, în adevěr, misiunea de a statua, într-un interes social, asupra existenței crimelor, delictelor și contravențiilor polițienești, asupra culpabilităței acusaților sau preveniților, și asupra aplicațiunei legeí penale. Cât pentru consecințele civile, care pot să resulte din aceste fapte, aceasta este de atribuțiunea tribunalelor civile [1]).

Dacă tribunalele civile ar putea să declare nevinovat pe acel recunoscut vinovat de tribunalele represive, și *vice-versa*, acestea din urmă n'ar mai avea nici-o autoritate. Dar, pe de altă parte, și tribunalele civile trebue, la rîndul lor, să-și poată îndeplini misiunea ce le conferă legea, adecă să statueze asupra consecințelor civile, care resultă

---

[1]) Din împrejurarea că decisiile tribunalelor represive nu au nici-o autoritate asupra consecințelor civile a faptelor recunoscute, resultă următoarele consecințe : 1° Decisia, care a achitat pe un individ de faptul de omor cu voință, sau prin imprudență, nu împedecă o acțiune în daune, exercitată înaintea tribunalelor civile, întemeiată pe faptele care au servit de basă urmăririi penale, dar care sunt considerate ca constituind de astă dată numai un delict sau quasi-delict civil, în sensul art. 998, 999 C. civ. (V. *infrà*, p. 655, 656). 2° Declarația de neculpabilitate, dată în favoarea unui individ, acusat că a pus foc cu voință la imobilul seu, nu impedecă pe compania de asigurare, de la care acest individ ar cere plata indemnităței, datorită din causa arderei imobilului, de a dovedi înaintea instanțelor civile că focul a provenit din culpa sau imprudența sa ; așa în cât nici o indemnitate nu i s'ar cuveni. 3° Declarația de neculpabilitate, dată în favoarea unui individ, acusat de fals, nu se opune la constatarea materială a falșificărei actului incriminat, și *a fortiori*, la cererea în anulare a acestui act pentru fraudă, viciï de formă, etc. Cpr. Trébutien, *op. cit.*, II, 799, și decisiile citate de acest autor. **Consecințele care resultă din împrejurarea că hotărîrile trib. represive nu au nici-o autoritate asupra consecințelor civile a faptelor recunoscute.**

In toate aceste casuri, însă, și în altele de asemenea natură, judecătoriï civili nu vor putea să se pună asupra faptului în contrazicere cu decisia penală ; căci, numai sub această condiție, judecătoriï civili își păstrează independența lor în privința aprecierei unor fapte, care au mai fost o dată apreciate de instanțele represive. Trébutien, II, 800. Demolombe, XXX, 419. Aubry et Rau, VIII, § 769 bis, p. 410. Larombière, V, art. 1351, No. 176. Haus, II, 1420. Marcadé, V, art. 1351, No. 16. Garraud, *op. cit.*, 630, p. 877. T. Huc, VIII, 339. Cas. fr. D. P. 92. 1. 381. Sirey, 1901. 1. 519.

din faptele recunoscute de judecătorii represivi, consecințe pe care aceștî din urmă nu puteau să le judece, pentru-că nu fusese aduse înaintea lor.

Justificarea acestui sistem.

Acest sistem, eclectic, dacă putem să-l calificăm ast-fel, este în perfectă armonie cu textele invocate de Merlin. In adevĕr, actul fals va fi desființat (art. 466 Pr. pen.); căsătoria dovedită prin resultatul unei proceduri penale, va produce toate efectele civile ale căsătoriei în genere (art. 180 C. civ.); divorțul va fi pronunțat contra soțului condamnat la munca silnică sau reclusiune (cpr. 213 C. civ,), etc.; pentru-că juridicția represivă a judecat, în limitele atribuțiilor sale, că există fals, desființare de stat civil, etc. Consecința neaparată a acestor decisiuni este desființarea actului fals, restituirea efectelor civile, căsătoriei, admiterea despărțeniei, etc.; alt-fel juridicția civilă, prin tăgăduirea acestor consecințe, ar întrece limitele atribuțiilor sale și ar aduce o știrbire vătămătoare lucrului judecat legalmente de către instanțele represive:

Acest sistem se recomandă și prin resultatele sale practice; căci el înlătureazâ, pe de o parte, inconvenientele sistemului lui Toullier, semnalate în termeni atât de energici de procurorul general Mourre (v. *suprà*, p. 645, 646), cât și inconvenientele sistemului lui Merlin, care, deși e mai puțin grav, totuși, precum observă cu drept cuvînt autorii, jertfește interesul privat interesului public rĕu înțeles [1]).

Hotărîri de condamnare.

Hotărîrile emanate de la instanțele represive de judecată, exercitând, după cum am vĕdut, o legitimă înrîurire asupra acțiunei civile, partea lesată, la caz de condamnarea persoanei care ar cere daune, sau divorțul, sau anularea unei convențiuni, ori revocarea unei donațiuni pentru causă de ingratitudine, etc., întemeindu-se pe faptele constatate în penal, n'ar mai avea de dovedit aceste fapte, pe care judecătorii civili sunt datori a le considera ca constante [2]).

---

[1]) Cpr. Trébutien, *op. cit.*, II, 797. Pand. fr., v° *cit.*, 2108 urm., 2116 urm.

[2]) Trébutien, *loco cit.* Pand. fr., v° *cit.*, 2196 urm. C. București, *Dreptul* din 1896, No. 21. Cas. rom. *C. judiciar* din 1893, No. 70, și Bulet. S-a 1, 1893, p. 575. Vedi și *infrà*, p. 660. —Condamnatul n'ar mai putea, deci, contesta înaintea ju-

Aceşti judecători nu vor avea, deci, a se pronunţa de cât asupra existenţei şi întinderei daunelor, ţinênd socoteală de împrejurările admise prin sentinţa de condamnare, care, de exemplu, ar fi reţinut sau înlăturat faptul că rănirile causate cu voinţă ar fi produs moartea [1]).

Dacă este vorba de furtul unei sume de bani, judecătorii civili nu vor putea să modifice cifra determinată de juridicţia penală [2]).

In cât priveşte hotărîrile achitătoare, trebue să distingem între verdictul negativ al juraţilor şi sentinţile emanate de la celelalte juridicţiĭ penale. In adevĕr, verdictul juraţilor nefiind motivat, acusatul poate fi achitat din mai multe cause: fie că faptul incriminat n'a avut loc, fie că acusatul nu este autorul lui, fie în fine, că el n'a comis faptul cu intenţie. Verdictul de neculpabilitate nu exclude, deci, neaparat existenţa faptului material sau acea a unei culpe, care poate să-l facă responsabil [3]). Judecătoriĭ civili păstrează, deci, libertatea lor de apreciare de câte ori decisia lor nu este în contradicţie cu ceea ce au hotărît juraţiĭ [4]). **Hotărîri de achitare. Curtea cu juraţi.**

Ast-fel, verdictul de neculpabilitate, dat în favoarea unui individ acusat de tăinuirea unor obiecte furate, nu împedecă pe judecătoriĭ civili de a declara că, prin cum-

ridicţiei civile faptul care a angajat responsabilitatea sa (Cas. fr. D. P. 83. 1. 362), nici să susţie că el nu este autorul lui. C. Grenoble, Sirey, 47. 2. 547. Cpr. T. Huc, VIII, 339.

1) Cpr. C. Paris, D. P. 73. 2. 150.

2) T. Huc, VIII, 338, *in fine*. Demolombe, XXX, 425. Répert. Sirey, v° *cit.* 1087. Cas. fr. D. P. 78. 1. 462. Sirey, 79. 1. 15.—*Contrà*: Audinet, *op. cit.*, 57. C. Bastia (decisie casată), Sirey, *loco cit.*

3) Vedi şi *suprà*, p. 637.

4) Cas. fr. şi C. Toulouse, D. P. 79. 1. 472. D. P. 80. 1. 179. D. P. 92. 1. 381. D. P. 91. 2. 328. Cas. rom. Bulet. S-a crimin. 1868, p. 159. „Considerând, dice această decisie, că de câte ori instanţa represivă a declarat că inculpatul nu este culpabil criminaliceşte de faptul ce i se impută, această decisie, nu împedecă pe partea civilă, care s'ar pretinde vătămată, să dovedească în civil că faptul există, că individul achitat este autorul lui, şi că acest fapt constitue un delict sau un quasi-delict de natură a da loc la despăgubiri, etc.". Cpr. T. Huc, VIII, 339. Pand. fr., v° *cit.*, 2236 urm. Haus, II, 1422. Griolet, *op. cit.*, p. 361. Demolombe, XXX, 426. Garraud, *op. cit.*, 630, p. 877. Vedi şi Trébutien, II, 800.

pararea lor de la persoane necunoscute, acusatul a comis o imprudență care-l face responsabil de daune către proprietarul care a fost victima furtului [1]).

S'ar putea întâmpla une-ori ca jurații, eșind din cadrul chestiunei puse de president, dacă acusatul este sau nu culpabil de cutare fapt (art. 361 Pr. pen.), să fi respuns că *faptul n'a avut loc*. In asemenea caz, jurații usurpând o putere ce nu li este conferită prin instituțiile noastre, Curtea ar avea datoria de a declara acest verdict de nul și neavenit; căci el nu valorează în favoarea acusatului de cât ca o simplă declarație de neculpabilitate [2]).

Hotărîri de achitare. Trib. corecționale. Judecătorii civili nu mai au, însă, această latitudine de apreciare de câte ori achitarea prevenitului este opera unui tribunal corecțional sau de simplă poliție, pentru-că

[1]) Cas. fr. D. P. 79. 1. 387. T. Huc, VIII, *loco cit.*—S'a decis, de asemenea, că achitarea acusatului de faptul penal, nu constitue autoritatea lucrului judecat pentru Curtea de compturi. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1880, p. 13.

[2]) Ortolan, *Revue, pratique*, t. 17, anul 1864, p. 392.

Art. 375 Pr. pen. Se întâmplă câte-odată ca verdictul juraților, de și afirmativ, și de și este învestit cu formele legale, să fie resultatul unei erori. In asemenea caz, Curtea are, după art. 375 Pr. pen., facultatea de a suspenda verdictul și de a amâna causa pentru sesiunea viitoare, spre a fi supusă în judecata altor jurați, între cari nu va putea lua parte nici unul din acei ce compuneau comisiunea anterioară.

Această facultate este lăsată cu totul la apreciarea Curței, și ea trebue exercitată în mod spontaneu și să intervină imediat după declarația juraților, fără ca nimene să aibă dreptul de a o provoca. S'a decis, însă, de Curtea de casație, în unire cu conclusiile noastre (2 fevr. 1900), că faptul că, după citirea verdictului, s'a dat cuvîntul procurorului, pentru aplicarea pedepsei, precum și apărărei, care a reamintit Curței prerogativa ce-i conferă legea, nu poate face ca decisiunea de suspendare să nu fie valabilă, întru cât acea reamintire nu poate fi considerată ca o provocare propriu ḑisă, și dacă reflexiune a fost din partea Curței inainte și după cetirea verdictului și a ascultărei părței asupra aplicărei pedepsei, această reflexie nu justifică că suspendarea n'a fost spontanee. V. *C. judiciar* din 1900, No. 14, (decisie nereprodusă în Bulet. publicată, însă, și adnotată de noi în Sirey, 1901, 4. p. 32). Cpr. Cas. fr., Sirey, 39. 1. 831. F. Hélie, *Instruc. crimin.*, VIII, 3812. Répert. Sirey, *Cour d'assises*, 5936 urm. — Veḑi însă Legraverend, *Législ. crimin.*, II, p. 253.

aceste tribunale nu se mărginesc în genere a declara că prevenitul este nevinovat, ci explică această declarație.

Dacă tribunalul sau Curtea a decis că faptul incriminat n'a avut loc, sau că prevenitul nu l-a comis, sau în fine, că nu i se poate imputa nici-o culpă, ori că el este cu totul străin de faptul incriminat, judecătorii civili sunt legați prin sentința corecțională și, prin urmare, nu pot condamna pe prevenit la daune [1]), chiar dacă faptul incriminat ar fi fost înlăturat ca nefiind pe deplin stabilit [2]).

De câte ori un individ este achitat pentru lipsă de dovedi, achitarea sa este definitivă, și nu se poate în asemenea caz, produce un suplement de probă înaintea judecătorului civil, după cum acest suplement n'ar putea fi produs nici înaintea instanțelor represive [3]). Achitarea p. lipsă de dovedi.

Cu-toate-acestea, de câte ori hotărîrea unui tribunal corecțional sau de simplă poliție se mărginește pur și simplu a înlătura culpabilitatea penală, partea lesată poate să ceară daune de la juridicția civilă, întemeindu-și pretenția sa pe faptele constitutive ale unui quasi-delict, sub condițiunea, însă, ca acele fapte să fie altele de cât acelea care au facut obiectul urmărirei penale, sau să poată fi privite din punctul de vedere exclusiv a ori-cărui caracter delictuos [4]).

Ast-fel, dacă într'o urmărire pentru omor sau răniri fără voe (art. 248, 249 C. pen.), judecătorii represivi, fără a tăgădui participarea prevenitului la faptul material, și

1) Cas. fr. D. P. 93. 1. 87. C. Orléans, D. P. 86. 2. 94. T. Huc, VIII, 340. Bonnier, 914. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 1147 urm. p. 589 urm. (ed. a 2-a). Haus, II, 1424. Garraud, *op. cit.*, 630, p. 878. Trébutien, II, 800. Demolombe, XXX, 431. Griolet, *op. cit.*, p. 338. Répert. Sirey, v° *cit.*, 1107 urm. Pand. fr., *eod.* v°, 2260 urm. Ortolan, II, 2143, 2143. Aubry et Rau, VIII, § 769 bis, p. 408.—*Contrà* : Lagrange, *Revue critique*, t. VIII, anul 1856, p. 31. Villey, *op. cit.*, p. 450 urm. Audinet, *op. cit.*, 60 urm.

2) Cpr. Cas. fr. și C. Orléans, D. P. 77. 1. 197. D. P. 86. 2. 94.

3) T. Huc, VIII, 340. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 1148, p. 591 (ed. a 2-a). Bonnier, 914. Demolombe, XXX, 432. Répert. Sirey, v° *cit.*, 1116 urm. Larombière, V, art. 1351, No. 176. Cas. fr. Sirey, 77. 1. 270. D. P. 77. 1. 197.—*Contrà* : Mangin, *op. cit.*, II, 427. Sourdat, *Responsabilité*, I, 361 bis, 366. Haus, II, 1424.

4) Cas. fr. Sirey, 93. 1. 200. T. Huc, *loco cit.*

fără a afirma că el a luat toate măsurile necesare spre a-l înlătura, l-au achitat, mărginindu-se a declara că n'a causat, prin imprudenţă, omorul sau rănirile de care este vorba; judecătorii civili vor putea, fără a viola autoritatea lucrului judecat, să decidă că prevenitul este băneşte responsabil de omorul sau rănirile fără voe de care a fost achitat, considerate, de astă dată, ca fiind resultatul unei culpe, constituind un quasi-delict (art. 999 C. civ.); de oare ce culpa, în penal, se apreciază alt-fel de cât în civil [1].

De asemenea, hotărîrea achitătoare a juridicţiei represive nu se opune ca aceleaşi fapte, care au motivat o urmărire penală pentru înşălăciune, să fie în urmă articulate înaintea instanţelor civile în sprijinirea unei acţiuni în nulitate a convenţiunei, ca afectată de dol; de oare-ce aceleaşi fapte, care n'au putut să constitue manopere frauduloase de natură a stabili o înşălăciune în sensul legei penale, pot foarte bine să constituească un dol în sensul legei civile, de natură a produce anularea contractului [2].

Pentru aceasta trebue, însă, ca hotărîrea tribunalelor civile să fie ast-fel redactată, în cât să se vadă că culpa. în basa căreia prevenitul achitat este condamnat la daune, se deosebeşte în realitate de acea înlăturată de tribunalul represiv; căci alt-fel, autoritatea lucrului judecat ar fi violată [3].

Hotărîre de absolvire. Până acum am vorbit numai de sentinţele de condamnare şi de achitare. Dacă prevenitul sau acusatul, în loc de a fi achitat, a fost numai absolvit, pentru-că faptul incriminat nu e prevědut de legea penală, tribunalele civile vor putea să constate existenţa acestui fapt, recunoscêndu-i caracterul unui delict civil, şi să condamne pe acel absolvit la repararea daunei causate [4].

---

1) Cas. fr. D. P. 87. 1. 265. Cpr. D. P. 92. 1. 381. D. P. 93. 1. 87. T. Huc, VIII, 340, p. 438. Mangin, II, 431. Ortolan. *Revue pratique*, t. 17, anul 1864, p. 387. Trébutien, II, 799. Aubry et Rau, VIII, § 769 bis, p. 410, text şi nota 18. Rauter, *op. cit.*, II, p. 300, nota 1. Larombière, V, art. 1351. No. 177. Vedi şi *suprà*, p. 651, nota 1.

2) Cpr. C. Iaşi, *Dreptul* din 1883, No. 72, consid. de la p. 593. coloana 1.

3) Cas. fr. D. P. 87. 1 94. T. Huc, *loco cit.*

4) Garsonnet, *op. cit.*, III, § 1148, p. 591 (ed. a 2-a). Trébutien, II, 798, p. 713. Haus, II, 1424. Aubry et Rau, VIII

Ast-fel, martorii cari au dat concursul lor la un duel, de şi au fost absolviţi, pentru-că faptul lor nu este prevĕḑut de legea penală [1]), ar putea foarte bine fi condamnaţi la daune, faptul lor putênd fi considerat ca un delict civil. **Duel. Martori.**

Acusatul sau prevenitul, care ar fi fost achitat pentru-că nu a lucrat cu pricepere (art. 62 C. pen.) va putea, de asemenea, fi condamnat la despăgubiri civile [2]). **Art. 62 C. pen.**

Aceeaş soluţie ar putea, după părerea noastră, fi admisă în caz de achitare pentru legitimă apărare (art. 58, 256, 257 C. pen., 222 C. just. militară), fiind-că legitima **Legitimă apărare.**

---

§ 769 bis, p. 409. Lacombe, *op. cit.*, 280, p. 308. Répert. Sirey, v° *cit.*, 1146 urm. Cas. fr. D. P. 70. 1. 347. — Sentinţa de absolvire are, însă, autoritatea lucrului judecat în ceea ce priveşte causa absolvirei, aşa că, în urma pronunţărei acestei sentinţe, nu s'ar mai putea decide că faptul incriminat constitue o infracţie la legea penală, sau că acţiunea publică nu este prescrisă; căci aceasta ar însemna a viola autoritatea lucrului judecat. Répert. Sirey, v° *cit.*, 1148. Griolet, *op. cit.*, p. 354.

1) Curtea de casaţie a decis, în adevĕr, în afacerea Filipescu-Lahovari, în unire cu conclusiile noastre, că nici într-un caz martorii, cari s'au mărginit a asista la un duel, nu pot fi pedepsiţi. V. *C. judiciar* din 1900, No. 17; *Dreptul* din 1900, No. 24, şi Bulet. S-a II, 1900, p. 214. Curtea de casaţie se mai pronunţase încă o-dată în acest sens. Veḑi Bulet. S-a II, 1894, p. 162. In acelaş sens: Trib. Botoşani, C. Iaşi, Bucureşti şi Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1894, No. 24; din 1898, No. 23 şi 55; *C. judiciar* din 1898, No. 12 şi 33. Cpr. Cas. fr., secţii-unite, *Pand. Chron.*, III, 1, p. 139. Conform: art. 172 C. pen. prusac din 1851; art. 209 C. pen. german din 1871 şi 1876; art. 300 C. pen. unguresc: art. 156 C. pen. olandez, etc. — Veḑi însă, Répert. Sirey, v° *Duel*, 60 urm. Garraud, *Tr. th. et pratique de dr. pénal fr.*, IV, 1664 (ed. a 2-a).—Legea din 16 martie 1842, votată de obşteasca obicinuită adunare, sub Mihail Sturdza, publicată în Manualul administrativ al Moldovei, t. I, p. 53, şi reprodusă în adnot. noastră din *Dreptul* din 1898, No. 23, p. 26, pedepsea pe secondanţi, pe aducĕtorii chemărilor (în vechiul Cod penal prusac *Kartelträger*) şi pe toţi acei cari, cu ori-ce chip, se făcuse partaşi la un duel (art. 11). Cpr. art. 432 C. pen. belg.; art. 164 C. pen. austriac (în privinţa secondanţilor, *Secondanten*); art. 386 C. pen. portughez; art. 241 C. pen. italian; art. 156 C. pen. olandez; art. 41, capit. 14 Cod. penal suedez, etc. **Nepedepsirea martorilor în materie de duel.** **L. din 16 martie 1842.**

2) C. Bordeaux, D. P. 54. 5. 113.

apărare nu exclude în mod absolut posibilitatea unei imprudențe sau a unui alt fapt de natură a constitui un quasi-delict, care să poată da loc la despăgubiri [1]).

Decisiile represive care produc lucrul judecat asupra civilului.

Autoritatea lucrului judecat în penal nu există de cât în privința decisiilor definitive de fond [2]), emanate de la juridicțiile de judecată [3]), iar nu de la acele de instrucție.

---

[1]) Cpr. Lacombe, *op. cit.*, 280, p. 208, nota 1. Répert. Sirey, v° *cit.*, 1131. Ortolan, *Revue pratique*, t. 17, anul 1864, p. 388, şi *Dr. pénal*, I, 430, *in fine*. Sourdat, *Responsabilité*, I, 368. Demolombe, XXX, 428. Bonnier, 915. F. Hélie, *Th. du C. pénal*, IV, 1499. Audinet, *op. cit.*, 67. Griolet, *op. cit.*, p. 355.—*Contrà* : Mangin, *op. cit.*, II, 433. Cas. fr. şi C. Limoges, Répert. Dalloz, *Responsabilité*, 101, nota 1. D. P. 85. 2. 21. Sirey, 86. 2. 57. D. P. 86. 1. 438. Sirey, 86. 1. 176.

Contumacie. [2]) Pand. fr., v° *cit.*, 2165 urm. Haus, *op. cit.*, II, 1419.—Decisiile pronunțate prin contumacie, avênd un caracter provisoriu, nu înrîuresc asupra civilului în privința existenței faptului recunoscut ca constant. Haus, *loco cit.* Pand. fr., v° *cit.*, 2168. Audinet, *op. cit.*, 47.—*Contrà* : Garraud, *op. cit.*, 629, p. 876. Répert. Sirey, v° *cit.*, 1289. Pand. fr., *eod.* v°. 2171 urm., şi decisiile citate acolo.

Hotăr. date asupra incidentelor de procedură. Numai hotărîrile *de fond* avênd autoritatea lucrului judecat, de aici resultă că decisiile date de tribunalele represive asupra incidentelor de procedură, nu au nici-o autoritate asupra civilului. Haus, *op. cit.*, II, 1418. Pand. fr., v° *cit.*, 2166. De asemenea, hotărîrea represivă nu are nici-o înrîurire asupra acțiunei civile, de câte ori ea declară acțiunea publică stînsă prin prescripție. Această hotărîre nu împedecă pe partea lesată, care nu se constituise parte civilă înaintea judecătorilor represivi, de a exercita acțiunea civilă înaintea judecătorilor civili. Persoana lesată, care se constituise parte civilă, n'ar mai putea, însă, să exercite acțiunea civilă înaintea tribunalelor civile, pentru că ambele acțiuni fiind supuse la aceeaş prescripție (v. t. V, p. 508, 560, 567). hotărîrea care a declarat acțiunea prescrisă față cu partea interesată, constituită parte civilă, s'a pronunțat în mod definitiv atât în privința acțiunei publice cât şi a celei civile. Haus, *op. cit.*, II, 1417.

[3]) Este de prisos să reamintim aci că numai hotărîrile emanate de la tribunalele represive române pot să înrîurească asupra civilului. Vedi *suprà*, p. 468 şi 586. Cpr. Pand. fr., v° *cit.*, 2142.

Dispositivul hotărîrei. In penal, însă, ca şi în civil, în principiŭ, numai dispositivul hotărîrei are puterea lucrului judecat, nu însă şi mo-

Ast-fel, decisiile de neurmărire ale camerei de punere sub acusare sau ordonanțele judecătorului de instrucție, fie ele motivate în fapt sau în drept [1]), n'ar împedeca pe partea lesată de a introduce o acțiune în despăgubire înaintea judecătorilor civili, chiar dacă ea s'ar fi constituit parte civilă în instrucție [2]).

Influența lucrului judecat în penal, asupra altor acțiuni civile de cât acele în daune.

Chestiunea de a se ști ce înrîurire are lucrul judecat în penal, asupra civilului, se discută nu numai în privința acțiunei în daune exercitată de partea lesată, dar mai cu samă în privința altor acțiuni civile. In adevĕr, delictul poate să dea loc la diferite acțiuni civile. Ast-fel, de exemplu, adulterul unuia din soți poate da loc la despărțenie (art. 211 C. civ.); bigamia poate să fie causa anulărei căsătoriei (art. 130, 166 C. civ.); înșelăciunea poate servi de temeiŭ acțiunei în anulare a unei convențiuni pentru dol (art. 960, 961 C. civ.) [3]), etc.

Se poate chiar întâmpla ca judecătorii represivi, pentru a decide chestiunea culpabilitățeĭ agentului, să fi fost puși în posițiune de a decide, în mod expres sau implicit, oare-care chestiĭ civile; de exemplu: fiind vorba de un

---

tivele, care nu fac un singur corp cu dispositivul. Répert. Sirey, v° *cit.*, 1295. Pand. fr. *eod.* v°, 2181. Cpr. Griolet, *op. cit.*, p. 352. Vedi *suprà*, p. 508 urm. și 603.

1) Uniĭ ar voi ca ordonanțele motivate în drept, de ex. întemeiate pe amnistia sau prescrierea acțiunei publice să fie considerate ca definitive, și ca atare, să înrîurească asupra civilului (Mangin, II, 363. Cpr. Le Sellyer, *op. cit.*, II, 740); însă această soluție este generalmente respinsă. Vedi Garraud, *op. cit.*, 629, nota 2. Pand. fr., v° *cit.*, 2158 urm. Répert. Sirey, *eod.* v°, 1279 urm. Griolet, *op. cit.*, p. 351. Larombière, V, art. 1351, No. 183. Aubry et Rau, VIII, § 769 bis, p. 409.

2) Trébutien, II, 798, p. 713. Haus, II, 1416. Demolombe, XXX, 414. T. Huc, VIII, 337. Pand. fr. v° *cit.*, 2145, și autoritățile citate acolo. Cas. fr. Sirey, 68. 1. 167. D. P. 79. 1. 476. Sirey, 85. 1. 296. Sirey, 89. 1. 80. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1875, p. 128. Bulet. 1876, p. 52. Bulet. S-a 1, 1884, p. 250. Trib. Vilcea, *Dreptul* din 1897, No. 59. — *Contrà*: C. București, *Dreptul* din 1875, No. 4.

3) Vedi *suprà*, p. 656.

furt, autorul furtului a opus chestia proprietăței obiectului sustras, și tribunalul represiv a decis această chestiune, hotărînd că obiectul în chestiune aparține inculpatului sau persoanei de la care se pretinde că el a fost sustras. In toate aceste ipotese, și în altele de asemenea natură, in care interesele civile în joc atârnă de procesul penal, care va fi efectul hotărîrei date de tribunalul represiv? Tribunalul civil este el legat prin hotărîrea penală, și în ce limită anume? Chestiunea este din cele mai controversate.

După o doctrină, care tinde a deveni constantă, se decide în genere că autoritatea decisiilor pronunțate de tribunalele represive există nu numai în privința acțiunei în despăgubire, dar și în privința celorlalte acțiuni civile, care pot izvorî din infracțiune, precum sunt: acțiunea în divorț, acțiunea în tăgăduire de paternitate, întemeiată pe adulterul femeei (art. 287 C. civ.); acțiunea în anularea căsătoriei, pentru bigamie; acțiunea în anularea unei convențiuni, întemeiată pe înșelăciune, etc.

Deci, dacă în aceste ipotese, constatarea faptelor, care dau loc la o ast-fel de acțiune, reesă neaparat din o hotărîre penală, partea care 'și întemeează acțiunea sa pe aceste fapte, este scutită de a le mai dovedi încă odată, înaintea judecătorilor civili, aceștia fiind obligați de a le recunoaște de existente. (Arg. din art. 180 C. civ. și 466 Pr. pen.) [1]).

---

[1]) Cpr. Garraud, *op. cit.*, 630, p. 879, 880. Haus, II, 1425. Mangin, II, 426. Le Sellyer, *op. cit.*, II, 738. Aubry et Rau, VIII, § 769 bis, p. 406. Répert. Sirey, v° *cit.*, 1176 urm. Larombière, V, art. 1251, No. 169 și 173. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 476, p. 296 (ed. 1), § 1154, p. 601 urm. (ed. a 2-a). Vedi și *suprà*, p. 649, nota 1, și 652. Merlin a combătut mai întăi acest sistem (Répert., v° *Testament*, S-a 5, § 2), și apoi l-a susținut (*Quest. de droit*, v° *Faux*, § 6, No. 7). Va să dică nu numai nouă ni se întâmplă de a ne schimba câte odată părerea de la un volum la altul. (Vedi *suprà*, p. 641 urm.). Au mai pățit-o și alții. —Cu-toate-acestea, chestiunea este foarte controversată. Vedi diferitele sisteme propuse în această privință în Répert. Sirey, *Chose jugée*, 1160 urm. și în Pand. fr., *eod.* v°, 2307 urm. Griolet mai cu samă susține din răsputeri că hotărîrea penală nu are autoritate în privința altor contestații civile afară de acțiunea civilă propriu disă: „Hotărîrile penale, dice acest autor, nu

Ast-fel, dacă prevenitul a fost condamnat pentru falşificarea unui testament, actul trebue să fie considerat ca falş *erga omnes*, şi nu poate fi invocat de legatari, chiar dacă ei n'ar fi figurat în procesul penal. Ar fi straniu, în adevĕr, ca un legatar să poată dobîndi beneficiul unui legat, în basa unui testament declarat falş prin o hotărîre definitivă. Pentru aceleaşi motive, vom decide că achitarea prevenitului, urmărit pentru falşificarea unui testament, implicând numai negaţiunea unei intenţiuni criminale, nu impedecă pe acei interesaţi de a susţine înaintea tribunalelor civile falşitatea acestui act [1]). **Efectele condamnărei sau achitărei p. falşificarea unui testament.**

De asemenea, decisia care condamnă pe cine-va pentru falşificarea sau distrugerea dovedei unei căsătorii, legalmente celebrată, constată existenţa ei faţă de toate părţile interesate, fie că ele au figurat, sau n'au figurat în instanţa penală, pentru-că, după art. 180 C. civ., inscrierea sentinţei penale în registrele stărei civile, asigură căsătoriei, din diua celebrărei sale toate efectele civile, atât în privinţa soţilor, cât şi a copiilor născuţi din acea căsătorie [2]). **Efectele condamnărei p. falşificarea sau distrugerea unei căsătorii.**

Rĕmâne, însă, bine înţeles că diferitele soluţii ce pot să primească, într'un proces penal, chestiunile civile, rădicate în mod accesoriŭ şi incidental, cu ocasia acţiunei publice, nu au valoare de cât relativ la această acţiune, şi nu au nici-o înrîurire asupra drepturilor părţilor, din punctul de vedere al interesului civil.

Ast-fel, condamnarea pentru părintucidere [3]) (art. 229,

---

au în genere autoritatea lucrului judecat asupra contestaţiilor civile. Prin excepţie, numai acţiunea născută din delict, în folosul părţei lesate, numită acţiune civilă, este legată acţiunei publice din punctul de vedere al lucrului judecat, ca şi din punctul de vedere al prescripţiei".

[1]) Garraud, *op.* şi *loco cit.* Le Sellyer, II, 738. Haus, II, 1427. Larombière, V, art. 1351, No. 173. Marcadé, V, art. 1351, No. 16, p. 205. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 1208 şi 1227, şi autorităţile citate acolo.

[2]) Garraud, *op.* şi *loco cit.* Pand. fr., v° *cit.*, 2340. Haus, II, 1427, şi autorii *suprà* citaţi.

[3]) Jurisprudenţa admite că, într'o acusaţie de părintucidere, filiaţiunea este o chestie de fapt, pe care juraţii o resolvă în mod suveran, fără ca să resulte vre o nulitate din împrejurarea că nu s'a produs în desbateri nici actul de naştere, nici-o hotărîre care să'l înlocuească. Cas. fr. D. P. 79. 5. 116, No. 20. Sirey, 79. 1. 189.

232, 252 C. pen.), sau pentru lovituri, ori răniri causate

Pravila lui V. Lupu. Pedeapsa paricidului.

Iată care era pedeapsa paricidului în pravila lui Vasile Lupu: „Căruia i se va tâmpla de să-şi ucigă pre tată-seŭ, în dilele cele vechi, întâi îl bătea cu vine de bou verdi foarte tari, şi atunci viu îl băga într-un sac şi într-acel sac şi un dulău şi un cucoş şi o năpârcă şi o moimă (maimuţă), şi de aceia îl arunca în mare cu toate aceste, de vre a fi aproape marea, iară de nu, îl lepăda unde ştiea neşte heri selbatice*); iară acum, lasă pre voia giudeţului; îi dă moarte

*) Această pedeapsă este acea prevědută în L. 9, Pr. Dig., *De lege Pompeia de parricidiis*, 48. 9: „*Pœna parricidii more majorum hæc instituta est, ut parricida virgis sanguineis verberatus, deinde culeo insuatur cum cane, gallo gallinaceo, et vipera, et simia: deinde in mare profundum culeus jactatur. Hoc ita, si mare proximum sit: alioquin bestiis objicitur, secundum divi Hadriani constitutionem*". Mai vedi, încă, L. unică, Cod., *De his qui parentes vel liberos occiderunt*, 9, 17; —Instit., *De publiciis judiciis*, 4, 18, § 6;—*Pauli Senten.*, 5, 24, *Ad legem Pompeiam de parricidiis*, etc.

Animalele nenorocite, care erau sacrificate cu această ocasie, şi care aveau menirea de a sfâşia pe culpabil, erau un simbol al perversităţei sale, căci cucoşul insemna aroganţa condamnatului, vipera, despre care se pretindea că se naşte sfâşiind pântecele mamei sale, însemna ura contra părinţilor, iar cânele, însĕmna turbarea de care era presupus a fi cuprins autorul comiterei acestei crime monstruoase.

Sacul, în care criminalul era închis, împreună cu animalele mai sus vorbite, era un burduf de piele de bou (*culeum* sau *culeus*), în care apa nu putea să pătrundă, aşa că condamnatul murea asfixiat. Cicerone, acest mare geniu al antichităţei, în loc de a se rădica contra barbariei legilor romane, admira supliciul edictat de legea Pompeia, fiind-că el lipsea pe culpabil de elementele necesare existenţei omului: apa, aerul şi pământul: „*O singularem sapientiam! nonne videatur hunc hominem et rerum natura sustulisse et eripuisse, cui repentè cœlum, solem, aquam, terramve ademerunt?*".

Cele-lalte moduri de executare a pedepsei cu moarte, pe lângă înecarea, sau mai bine dis asfixiarea, consistau în supliciul rotei (*supplicium rotæ*), în arderea şi îngroparea de viu a condamnatului, în spînzurare, strangulare, decapitare (*capitis amputatio, decolatio*), etc. Se vede că toate aceste barbariĭ nu ajungeau, căci, spre ruşinea neamului nostru, un Domn român, Vlad Ţepeş, a mai inventat şi ţapa! „Hoţiĭ cei vestiţi, dice Andronachi Donici (art. 9, capit. 41), cari ţin drumurile, făcênd prădi şi ucideri, după lege, se înţapă".

Supliciul roţei era următorul: Condamnatul era legat cu o funie de coada unuĭ cal (pedeapsă menţionată şi de Vasile Lupu în textul suscitat), şi târît ast-fel până la locul supliciului; acolo, el era pus pe nişte lemne aşedate curciş, iar calăul îĭ sfărâma cu un drug de fer toate părţile trupului, şi trupul ast-fel sfâşiat era trecut prin spiţele unei roţi de fer. Această pedeapsă cumplită este decretată, în 1156, de împăratul Frederic, supranumit Barbăroşie (Fréderic Barberousse), pentru omorurile cu pândire sau precugetare. Ea figurează şi în Carolina lui Carol al V-lea. (V. discursul proc. general al C. de Cas. în Bulet. Cas. 1881, p. 603 urm.).

Osânda la moarte prin ardere, de care pomeneşte atât Vasile Lupu cât şi Andronachi Donici (art. 8. capit. 41), şi de care au abusat tribunalele Inchisiţiunei, se aplica mai cu samă ereticilor. Tribunalele bisericeşti întrebuinţau de preferinţă focul, fiind-că supliciul se consuma fără vărsare de sânge, ceea-ce se pretindea a fi conform prescripţiilor bisericeşti, care nu permiteau să curgă sânge: „*Ecclesia abhorret a sanguine*". E culmea neruşinărei şi a jesuitismului!

părinţilor legitimi, naturali sau adoptivi, sau altor ascen-

mai cumplită de cât altora, ce s'ar ḑice, întăi, îĭ taie mâna cea ce au ucis într-acel loc unde au ucis pre tată-sĕu, şi deaceia îl leagă de coadele cailor şi'l duc trăgênd pe uliţă până la locul cel de pierzare, şi întăi 'i tae capul; deaceia îl taie platoviţe sau şi într'alt chip, după cum îĭ va părea giu-

Pedeapsa îngropărei de viu era şi mai cumplită. Această pedeapsă, care, în vechime, se obicinuia la Romani, mai cu samă în privinţa femeilor, se aplica în evul mediu tot femeilor, care in genere nu se ardeau, spre a nu se expune pentru un timp cât de scurt trupurile lor vederei spectatorilor. Cu-toate-acestea, Jeanne Darc, care a scăpat Francia de Englezi, drept rĕsplată, a fost arsă în ḑiua de 30 mai 1431, şi acela care a contribuit mai mult la perderea eroinei, acela pe care ea l'a înferat pentru vecinicie cu pecetea infamiei, strigându-i cu un glas muribund din mijlocul flăcărilor: „vlădică, mor pentru tine", acela este episcopul de Beauvais, Cauchon (de ce nu *Cochon ?*), a cărui ramăşiţe au fost desgropate de popor şi aruncate în gunoiŭ.

Poporul este câte odată crud, dar mai tot-deauna drept în mânia sa!

Moartea prin împuşcare, spînzurare, strangulare şi prin decapitare este încă cea mai puţin odioasă; de aceea, ea se practică şi asta-ḑi în unele State pretinse civilisate. „Osânditul la moarte, ḑice art. 10 din vechiul Cod penal al Ţărei româneşti (Ştirbei), i se va tăia capul, ori se va împuşca; şi art. 12 din acelaş Cod, traducênd art. 14 din Codul penal francez, adaogă: „Trupurile vinovaţilor omorîţi, se vor da la familiile lor, de le vor cere, ca să-le îngroape, însă fără nici-o paradă", *sans aucun appareil,* ḑice textul francez.

Ştrangularea, împrumutată de la Egipteni, Evrei, Persani, etc. se practica şi la Romani în ţările cucerite de dînşiĭ. Osânditul se lega de gât cu o frânghie, şi se spînzura de un copac (*arbor infelix*).

Decapitarea se executa altă dată prin sabie, spadă, topor, sau secure, şi se întrebuinţa mai cu seamă contra nobililor, din causă că acest mod de executare nu aducea pentru rudele condamnatului perderea evgeniei. „*En crimes qui méritent la mort*, ḑice un vechiŭ scriitor, Loysel (liv. VI, tit. 2, max. 26), *le vilain sera pendu, le noble décapité*". Art. 12 din Codul penal francez introduce, deci, un principiŭ de egalitate când ḑice: „ori-ce condamnat la moarte va avea capul tăiat". La noi, atât boerul cât şi mojicul erau, pentru unele crime, altă dată, de o potrivă spînzuraţi; însă furca de care se spînzura boerul era mai înaltă, pentru că şi crima lui era mai mare. „In greşălele ce învaţă Pravila furci, ḑice Vasile Lupu, cum 'i hainia şi vicleşugul, când hicleneşte pre Domnu-sĕu, se va spînzura şi boiarinul ca şi cel mai prost, iară furcele boiarinului se fac mai înalte de cât acelui mai mic". (Capit. pentru a 12-a pricină ce înmicşurează giudeţul certarea).

Decapitarea prin spadă, sau topor devenia însă adesea-ori înfiorătoare, din causa nemerniciei sau slăbiciunei calăului. In adevĕr, fie-care îşi aduce aminte cu durere, că capul nefericitei Maria Stuart n'a căḑut de cât în urma mai multor lovituri de topor. Se părea că capul nefericitei regine, îmbătrânit prin opt-spre-ḑece ani de temniţă, nu voia să se despartă de trupul ei cel frumos, care nu perduse încă toată splendoarea sa. „Le bourreau montra aux assistants, qui fondaient en larmes, la tête séparée du corps, ḑic notele scrise ḑi cu ḑi de Henric al III-lea, et comme en cette montre la coëffure chut à terre, on vit que l'ennuy avait rendu toute chenue cette pauvre reyne de quarante-cinq ans, après une prison de dix-huit ans".

Pentru a înlătura rĕul mai sus semnalat, un medic, până atunci necunoscut, Dr. Guillotin, propune Adunărei constituante introducerea unui instrument de supliciŭ, pretins nou, care însă, în realitate, funcţionase în Italia încă din secolul al XV-lea, şi care, câţi-va ani după adoptarea lui, trebuia să fie stropit de sângele nevinovat a lui Lu-

denți legitimi (art. 243 C. pen.), nu constată filiațiunea

deţului, iară nici într-un chip nu se cade să'l îngroape in pământ". De aceea, Andronachi Donici dispune ca paricidul să fie ars (art. 8. capit. 41).

Ca şi astă-ḑi (art. 232 C. pen.), paricidul nu era nici atunci scusabil. „Cela ce 'şi va ucide pre tată-sĕu sau pre înmăsa, şi pentru sà-şi mai micşoreze certarea va ḑice că au greşit într'o mânie, sau va ḑice că l'a ucis de frică, că s'au temut să nu ucigă tatà-sĕu pre dînsul, atunci să nu i se bage în seamă nimica aceste rĕspunsuri de ar ḑice, şi să'l certe ca pre un ucigător de părinţi". Dispoziţiĭ identice există şi în pravila lui Matei Basarab.

Şi trebue să notăm că se considera ca paricid nu numai fiul, care omorea pe tatăl-sĕŭ, ci şi tatăl care omorea pe fiu-sĕu, bărbatul pe femee, femeea pe bărbat, etc. „Cela ce 'şi va ucide muiarea, se va certa mai cumplit de 'şi-ar ucide pre înmăsa; aşijderea şi muerea ce 'şi va ucide bărbatul.

„Cela ce va ucide pre un diregător şi giudeţ a vre-unui loc, ca şi cela ce'şi va ucide părinţiĭ se va certa".

Pedeapsa paricidului este cumplită, pentru că şi crima sa este îngrozitoare:

Iată cum glasul nenorocitului sĕu părinte, il blastămă din mormînt;

Deodată, prin vuirea de vaete 'n mulţime,
Prin miile de glasuri ce'l mustră cu asprime
Şi mai presus de svonul pădurei ce trăsneşte
Un glas din altă lume se 'nalţă şi grăeşte:
„Tu, proclet, ucigaşe! infame paricide!
„Tu pentru care astă-ḑi tot Iadul se deschide,
„Tu răpitor de ḑile cui ţi-au dat viaţă, nume!
„Atunci a ta osîndă sfîrşit să aibă 'n lume
„Când astă buturugă de arbor ars sub care
„Părintele tĕu zace ucis, fără suflare,
„Va da şi flori şi frunze, etern fiind udată
„Cu apa cea din vale în gura ta carată.

---

dovic al XVI-lea şi a nenorocitei sale soţiĭ, Marie Antoinette. „*Avec ma machine*, strigă din rĕsputeri Dr. Guillotin, *je vous fais sauter la tête en un clin d'oeil, sans que vous éprouviez la moindre douleur*". La aceste cuvinte, Adunarea rîse în hohote, fără ca nici-unul din membriĭ ei să fi putut prevedea că mulţi din acei cari îşi exprimau astfel neîncrederea în cuvintele oratorului, erau meniţi, sermaniĭ, să sue într'un scurt timp, ei cei dintăi, treptele instrumentului fatal!

Cât pentru încrederea oarbă ce Guillotin avea în maşina sa infernală, ea este absurdă; căci s'au făcut experienţe asupra mai multor condamnaţi şi s'a dovedit că decapitarea este departe de a produce moartea instantanee. In America, ţara progresului prin excelenţă, condamnaţiĭ sunt omorîţi prin scânteia electrică. Va să ḑică oamenii de ştiinţă îşi aplică toată activitatea şi inteligenţa lor la descoperirea şi perfecţionarea instrumentelor de distrugere: *Homo hominis lupus*!

Aceasta, în secolul în care trăim, se numeşte civilisaţie!

legitimă, naturală [1]), sau adoptivă a condamnatului din punc-

„Iar pân'atunce, iazmă ce a născut Pĕcatul,
„Legată 'n înfrățire cu Rĕul ne'mpăcatul,
„In viață și 'n mormêntu-ți în veci să nu guști pace
„Și cugetul din tine s'audi că nu mai tace.
„Să nu privești tu cerul și omenirea în față!
„De foc să-ți fie apa și soarele de ghiață!
„Să bată in tine biciul urgiilor turbate
„Păn n'a mai fi pe tine loc unde a mai bate!
„Toți șerpii de pe lume să iasă 'n a ta cale!
„Să 'ntimpeni numai ură, să nu simți de cât jale!
„Să chemi cumplita moarte și ea l'a ta chemare
„Să rîdă; să te lasă luptând cu a ta mustrare,
„In cât s'ajungi tu însu-ți a te feri de tine
„Prin ultima ta crimă, uciderea de sine!
„Blăstem! Blăstem pe capu-ți în lunga vecinicie!
„A ta cenusă peară în vênt, și neagră fie!"

(V. Alexandri)

[1]) Curtea de casație a decis, în unire cu conclusiile noastre, că faptul de a lovi pe părinți constitue un delict special, de competința trib. corecțional, chiar când loviturile n'au produs o vătămare sănătăței, sau o incapacitate de lucru. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1900, p. 106, 544, 685, 913. Bulet. S-a II, 1099, p. 1185, și *Dreptul* din 1900, No. 74. In acelaș sens, Bulet. S-a II, 1897, p. 763. Bulet. 1896, p. 765 și 1149.—*Contră*: Cas. rom. Bulet. S-a II, 1889, p. 330, 570, 656, 683 și 979. Bulet. 1890, p. 120, 196, 365 și 916. Bulet. 1891, p. 345 și 631. Bulet. 1892, p. 408. Bulet. 1895, p. 223, 1027 și 1480. C. Botez, *Codicele de ședință a Judec. de pace* (Botoșani, 1902), p. 305 urm. **Cine judecă maltrătările suferite de părinți de la copiii lor? Controversă.**

Iată cum a fost pedepsit, în 1564, în Francia, de Parlamentul din Bordeaux, un individ care bătuse pe tată-seu: **Decisia parlamentului din Bordeaux, din 1564, relativă la maltratarea unui părinte de către fiul seu.**

„La Cour condamne François Fontaneau, atteint et convaincu d'avoir battu son père, à faire amende honorable au parquet de la Cour, en chemise, la tête et pieds nuds, à genoux, la hart au col et à sa main une torche de cire ardente, demander pardon à Dieu, au Roy, à la justice et à son père, et après être battu et fustigé jusqu'a effusion de sang par les lieux accoutumés de Bordeaux, ayant à sa tête un écriteau: *Fils ingrat, désobéissant et insoumis de fait et de paroles envers son père*; comme aussi est condamné à faire semblable amende au parquet de la justice de Guîtres, où le présent arrêt sera lu publiquement, et après sera ledit Fontaneau battu et fustigé jusqu'à effusion de sang, et ce fait, la Cour le bannit à perpétuité du ressort du Parlement, et dans le cas où il seroit trouvé dans ce ressort, ordonne ladite Cour qu'il sera pendu et étranglé, sans autre

tul de vedere al efectelor civile care resultă din filiațiune, după cum condamnarea pentru bigamie nu stabilește validitatea căsătoriei dintâi, nici nulitatea celei de a doua [1].

De asemenea, achitarea pronunțată în basa art. 307 C. pen., pentru-că furtul ar fi fost comis de una din persoanele prevědute de acest text, nu dovedește în civil căsătoria sau filiațiunea individului declarat nevinovat [2].

In fine, trebue să observăm că, dacă cu ocasia judecărei unui delict, care implică o chestiune de stat, tribunalele represive ar fi statuat asupra acestei chestiuni, contrar art. 300 din Codul civil, sentința de condamnare nu va avea în civil autoritatea lucrului judecat, în privința filiațiunei aceluia, în prejudiciul căruia delictul ar fi fost comis [3].

Aplicarea regulelor de mai sus la contracte.

Regulele mai sus expuse, privitoare la starea civilă a persoanelor, sunt ele aplicabile în materie de contracte? Se decide, în această din urmă privință, că hotărîrea tri-

---

forme de procès". Vedi Desmaze, *Curiosités des anciennes justices d'après leurs régistres* (1867), p. 329.

[1]) Aubry et Rau, VIII, § 769 bis, *in fine*, p. 413. Larombière. V, art. 1351, No. 182. Rauter, *Dr. criminel*, II, 666, p. 301. Haus, II, 1428. Répert. Sirey, v° *cit.*, 1256. Duranton, XIII, 486, nota 1.—S'a decis, de asemenea, că sentința prin care se achită martorii dați în judecată sub acusația că au depus neadevărat pentru existența unei căsătorii, nu constitue lucrul judecat în ceea ce privește dovedirea existenței căsătoriei. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1879, p. 704.

Art. 306 C. pen.

[2]) Larombière, *loco cit.* Répert. Sirey, v° *cit.*, 1261. — Tribunalul din Iași a decis că persoanele străine care cooperează la sustracțiunea comisă de o rudă sau afin în gradul prevědut de art. 307 C. pen., nu pot fi urmărite ca coautori. complici, tăinuitori, agenți provocatori, etc., pentru-că faptul principal se socotește ca neavênd ființă. V. *Curierul judiciar* din 1902, No. 14. Această părere este, însă, după noi, inadmisibilă, pentru-că disposiția art. 307, ca și acea a art. 329, în privința abusului de încredere, își are rațiunea sa de a fi numai în privința rudelor determinate de lege, nu însă în privința persoanelor streine, pe care nici-o considerație de familie nu le apără de pedeapsă. Vedi critica ce am făcut acestei sentințe în *C. judiciar*, *loco cit.* Cpr. în acelaș sens: Cas. fr., Répert. Dalloz, v° *Complice*, 79, p. 471. nota 1. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1887, p. 491 (în privința agenților provocatori). Bulet. 1875, p. 289. Cpr. și art. 247 C. pen. german din 1871, modificat la 1876.

[3]) Larombière, *loco cit.* Duranton, XIII, 487.

bunalelor represive, nu lasă tribunalelor civile deplina lor libertate de cât atunci când chestiunile de asemenea natură au, în procesul penal, un rol secundar. Judecătorul civil n'ar putea, deci, să califice un contract alt-fel de cum l'a calificat tribunalul represiv, dacă această calificare ar face să dispară un element esențial al delictului, constatat și pedepsit de instanțele represive [1]).

Ast-fel, de exemplu, dacă un individ a fost condamnat pentru sustragerea unor mărfuri ce 'i fusese încredințate cu titlu de deposit, judecătorii civili nu vor putea să decidă că aceste mărfuri i-au fost remise cu titlu de vîndare, și că, prin urmare, el a devenit proprietarul lor; căci aceasta ar însemna a tăgădui abusul de încredere, constatat și reprimat de judecătorii represivi.

Dar dacă, din contra, chestiunea relativă la un contract este secundară, în procesul penal, tribunalul civil nu este legat prin decisia represivă. Ast-fel, în ipotesa de mai sus, tribunalele civile ar putea foarte bine să decidă că mărfurile au fost încredințate prevenitului cu titlu de amanet sau zălog, pentru că această calificare lasă să subsiste abusul de încredere, pe care judecătorii represivi l'au constatat [2]). Nici o contradicție nu există, deci, în această privință, între decisia penală și acea civilă.

Autoritatea lucrului judecat în materie administrativă.

In Francia, se decide, cu drept cuvînt, că autoritatea lucrului judecat există în materie administrativă ca și în materie civilă și represivă [3]).

---

[1]) Știm, în adevěr, că hotărîrile penale produc autoritatea lucrului judecat în civil, în privința calificărei penale a faptelor, care au făcut obiectul urmărirei (v. *suprà*, p. 649, n. 1), așa că juridicția civilă n'ar putea, spre a sui la ḑece ani prescrierea acțiunei civile (art. 593 Pr. pen.), să califice crimă un fapt pe care judecătorii represivi l'ar fi calificat delict și pedepsit ca atare. Cpr. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 475, p. 291 (ed. 1), § 1151, p. 596 (ed. a 2-a). Pand. fr., *Chose jugée*, 2200 urm. Garraud, *op. cit.*, 629, p. 876. C. Paris, D. P. 73, 2. 150. Veḑi și Trib. Bagnères, *Pand. Périod.* 1902. 2. 174.

[2]) Répert. Sirey, v° *cit.*, 1263 urm. Garsonnet, *op. cit.*, III, § 475, p. 293 (ed. 1), § 1151, p. 598 urm. (ed. a 2-a).

[3]) Cpr. Pand. fr., *Chose jugée*, 2387 urm. Répert. Sirey, *eod.* v°, 1343 urm.

Aceeaş soluţie este de bună samă admisibilă şi la noi, unde, cu toată desfiinţarea Consiliului de stat [1]), care avea atribuţiuni contenţioase în materie administrativă [2]), avem necontestat un contencios administrativ, de exemplu: în materie de contabilitate, de contribuţiĭ, de recrutare; în materie vamală, de contrabandă de tutun (L. din 28 fevr. 1887), de chibrituri, cărţi de joc (L. din 31 martie 1886), hârtie de ţigară (L. din 18 martie 1900), în materie electorală, etc.

Ast-fel, după art. 20 din legea de urmăriri, de la 1877, contestările care au de obiect arendi sau alte venituri ale Statului, se judecă, în prima instanţă, de casierul general (astă-ḑi administratorul financiar); contravenţiile la legea timbrului (art. 71 urm. L. din 24 fevruar 1900), contrabandele de mărfuri, tutunuri, chibrituri, cărţi

---

Art. 130 Constituţie. [1]) „In virtutea art. 131 din Constit. (devenit art. 130), ḑice art. 1 din L. de la 9 iulie 1866, Consiliul de stat este desfiinţat". Această lege a împărţit diferitele atribuţiuni ce le avea Consiliul de stat, parte la consiliul de Miniştri (art. 6), parte la Curţile de apel (art. 7), iar parte la celelalte instanţe judecătoreşti (art. 3 şi 8). — Cu-toate-că art. 130 din Constituţie prevede că „Consiliul de stat cu atribuţiuni de contencios administrativ nu se poate reînfiinţa", se susţine că nimic nu s'ar opune astă-ḑi la reînfiinţarea unei Curţi administrative, compusă din elemente inamovibile, sau la înfiinţarea unei a treia secţiuni la Curtea de casaţie, cu atribuţiile pe care le avea vechiul Consiliu de Stat desfiinţat (v. Al. Degré, *Dreptul* din 1898, No. 65). Dacă nu ne înşelăm, această părere este contrară art. 130 din Constituţie, care, pentru motive, bune sau rele (aceasta este o altă chestie), a înţeles a desfiinţa pentru viitor ori-ce autoritate cu atribuţiile pe care le avea vechiul Consiliu de stat, care a avut o foarte scurtă durată (doi ani şi câte-va luni).

[2]) Veḑi art. 1 din decretul domnesc de la 11 fevruar 1864, p. înfiinţarea Consiliului de stat.—Acest text prevede că Consiliul de Stat nu are atribuţiĭ legislative. Cu-toate-acestea, atât Codul civil cât şi celelalte Coduri, care ne cârmuesc astă-ḑi, afară de Codul comercial din 1887, sunt opera lui. „Consiliul nostru de stat, ḑice mesagiul domnesc No. 809, din 11 iulie 1864, este invitat a se ocupa cu elaborarea proiectului de lege civilă; spre acest sfîrşit, va avea în vedere *condica italiană* (care pe atunci era încă în stare de proiect, proiectul Ministrului Pisanelli), ce i se va trimite de Ministrul nostru de la justiţie, etc.". Veḑi acest mesagiŭ, reprodus *in extenso* în t. I a Comentariilor noastre, Introducere. p. XXII, nota 1.

de joc, hârtie de ţigară, etc. se judecă, în prima instanţă, de administraţia superioară (Ministerul de finanţe). In toate aceste casuri, şi în altele de asemenea natură, dacă acel condamnat n'a făcut apel la tribunal în termenul defipt de lege, se înţelege că hotărîrea administraţiei dobêndeşte puterea lucrului judecat. Prin urmare, nu mai rĕmâne nici-o îndoeală că autoritatea lucrului judecat există şi în materie administrativă.

Decisiile Curţei de compturi, rĕmase definitive, au şi ele autoritatea lucrului judecat, în cât priveşte atribuţiile sale judecătoreşti (art. 23 L. din 29 ianuar 1895) [1]. **Curtea de compturi.**

In casurile mai sus expuse, ca şi în materie civilă, sau represivă, condiţiile lucrului judecat sunt aceleaşi, adecă identitatea de obiect, de causă, şi de părţi [2].

In principiŭ, numai dispositivul sentinţei administrative are autoritatea lucrului judecat, şi considerentele nu participă la această autoritate de cât atunci când fac un singur corp cu dispositivul [3].

Am terminat cu autoritatea lucrului judecat, asupra căreia s'ar putea scrie şi s'au scris chiar volume întregi. Am atins aproape toate chestiile la care lucrul judecat poate să dea loc în practică.

Dacă s'a strecurat vre o greşală, sau vre o omisiune involuntară, cetitorii o vor scusa, ţinênd samă de greutatea subiectului şi de timpul scurt ce am putut consacra unei materii atât de vaste. Singura noastră rĕsplată este mulţumirea sufletească ce resimţim înscriind cuvîntul sfîrşit pe ultima pagină a acestui volum, care termină materia obligaţiilor. Cine ştie dacă vom mai înscrie acest cuvênt şi pe alte volume?

---

[1]) Cpr. Rép. Sirey, v° *cit.*, 1346.—Comite, deci, o omisiune esenţială instanţa de fond, care nu discută mijlocul întemeiat pe autoritatea lucrului judecat dintr'o decisie a Curţei de compturi, dacă mijloacele propuse sunt de natură să schimbe cu totul soluţiunea causei. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1894, p. 505.
[2]) Cpr. Pand. fr., v° *cit.*, 2425. Rép. Sirey, *eod.* v°, 1360 urm.
[3]) Cpr. Rép. Sirey, v° *cit.*, 1358, 1359. Veḑi *suprà*, p. 508 urm., 603 şi 658, n. 3.

Finele Volumului VII.

Addenda et Corrigenda

(VOLUMUL VII)

La p. 2, nota 2, rîndul al 12-a, a se adăoga, după cuvintele: Planiol, I, 2896, p. 916, text și nota 1: și III, 22.

La p. 28, ultima notă din margină, a se ceti: Art. 1098, în loc de 1198.

La p. 47, nota 1, a se adăoga: Vedi și *suprà*, p. 249, text și nota 2.

La p. 48, finele notei 2, a se adăoga: Vedi și *infrà*, p. 90, text și nota 4.

La p. 59, finele notei 6, după cuvintele: *Dreptul* din 1891, No. 43, a se adăoga: și din 1900, No. 51; *C. judiciar* din 1900, No. 53.

La p. 77, finele notei 2, după cuvintele: art. 1179, 1180, a se adăoga: p. 190, 208 și 209.

La p. 85, finele notei 2, a se adăoga: C. Chambéry, Sirey, 93. 1. consid. de la p. 37, coloana 1.

La p. 104, începutul ultimului rînd din nota 3, după 2. 41, a sa adăoga: Sirey, 66. 2. 342.

La p. 105, nota 4, a se ceti: Planiol, *op. cit.*, II, 8 și No. 1152, în loc de: p. 1152.

La aceeaș pag. finele notei 4, a se adăoga: p. 249 urm.

La p. 111, nota 4, a se adăoga: Vedi și *infrà*, p. 538, t. și n. 3.

La p. 119, finele rîndului 13, a se adăoga: (partea VI, capit. 2, § 57).

La p. 125, finele notei 3, a se adăoga următoarea frasă: Vedi asupra notariatului în Rusia, un articol a d-lui M. Zenide, in *Dreptul* din 1899, No. 9.

La p. 126, finele notei 1, a se adăoga următoarea frasă: Vedi și Trib. Muscel, *Curierul judiciar* din 1902, No. 50 (cu adnot. noastră).

La p. 129, rîndul 16, a se adăoga următoarea frasă: Cpr. Trib. Vlașca, *C. judiciar* din 1901, No. 60.

La p. 130, rîndul 11, a se adăoga următoarea frasă: Acest text (art. 2 din legea p. autentificarea actelor) nu se aplică la testamente. Trib. și C. Iași, *Curierul judiciar* din 1902, No. 22.

La aceeaş pag. (130), la finele notei, după cuvintele: *Dreptul* din 1900, No. 77, a se adăoga : Cpr. şi Trib. Vlaşca, *C. judiciar* din 1901, No. 60.

La p. 133, finele rîndului 11, a se ceti : L. din 1886, în loc de Legea din 1888.

La p. 136, rîndul 25, în loc de împrumuturile către creditul agricol, a se ceti : împrumuturile constituite către creditul agricol.

La p. 136, nota 1, rîndul 5, a se ceti : surditate, în loc de *suriditate*.

La p. 140, finele notei 1, a se adăoga : *Curierul judiciar* din 1900, No. 53.

La p. 157, finele notei 3, a se adăoga : p. 285.

La p. 176, nota 2, după : Bulet. S-a 1, 1894, p. 27, a se adăoga : *Dreptul* din 1894, No. 19.

La p. 181, nota 2, finele rîndului 10, a se adăoga : Vedi p. 556.

La aceeaş pag. (181), finele notei 2, a se adăoga : Vedi *infrà*, p. 552, text şi n. 4.

La p. 193, finele notei 1, după D. P. 56. 2. 223, a se adăoga : C. Bucureşti, *Dreptul* din 1901, No. 64.

La p. 199, finele notei 3, începută la p. precedentă, a se adăoga : Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1899, p. 1267.

La p. 203, nota 2, rîndul 3, în loc de : Demolombe, XXIX, 463, No. 129, a se citi : Demolombe, XXIX, 463.

La p. 206, finele notei 1, a se adăoga : Cas. rom., *Curierul judiciar* din 1902, No. 65.

La p. 208, nota 7, începută la p. precedentă, rîndul 7, după cuvintele : Bulet. S-a II, 1897, p. 1255, a se adăoga : C. Bucureşti, *C. judiciar* din 1901, No. 60; Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1902, No. 66.

La p. 214, nota 1, rîndul 2, după cuvintele : explic. art. 1220, a se adăoga : p. 431.

La p. 220, ultima notă din margină, a se ceti : Efectele unei menţiuni *şterse* în loc de : efectele unei menţiuni *străine*.

La p. 242, finele rîndului 9 a se adăoga următoarea frasă : (Cpr. art. 10, § 2 din Codul italian, disp. preliminare).

La p. 246, finele rîndului 26, a se adăoga următoarea frasă : (V. şi art. 751 din Codul Calimach, după care oamenii foarte săraci nu puteau fi martori în testamente).

La p. 247, nota 2, rîndul 22, după cuvintele : Bulet. S-a 1, 1894, p. 125, a se adăoga următoarele : Cas. rom. Bulet S-a 1. 1900, p. 644 (decisie pronunţată în unire cu conclusiile noastre).

La p. 252, finele notei 1, a se adăoga : p. 413.

La p. 252, n. 2, rîndul 3, după cuvintele : Bulet. 1899, p. 610, a se adăoga : Vedi Trib. Iaşi, Roman şi Cas. rom. *C. judiciar* din 1902, No. 72 (cu adnot. noastră).

La p. 263, nota 5, finele rîndului 3, a se citi : se consideră, în loc de : se consider.

La p. 266, nota 2, finele rîndului 3, după: Sirey, 1900. 1. 461, a se adăoga: Sirey, 1901. 1. 359.

La p. 270, finele notei 4, a se adăoga: Vedi *infrà*, p. 332 nota 4.

La p. 272, nota 1, începutul rîndului 17, a se ceti: Vedi p. 315, şi *infrà*, explic. art. 1906.

La aceeaş pag. (272), nota 4, după: *Dreptul* din 1885, No. 67, a se adăoga: Vedi *infrà*, p. 331.

La p. 275, rîndul 11, după cuvintele: poate fi opus moştenitorilor sei, a se adăoga cuvintele: fie chiar beneficiari.

La aceeaş pag., (275), nota 2, a se adăoga; Cas. fr. Sirey, 1901. 1. 351.

La p. 276, nota 1, finele rîndului 4, după cuvintele: Bulet. S-a 1, 1894, p. 236, a se adăoga: Cas. rom. *Dreptul* din 1902, No. 13.

La p. 277, nota 1, rîndul 2, după cuvintele: *Dreptul* din 1885, No. 11, a se adăoga: Trib. Dorohoi, *C. judiciar* din 1902, No. 10.

La aceeaş pag. (277), nota 2, începutul rîndului 11, după cuvintele: Vigié, I, 585, a se adăoga: Planiol, I, 2899, p. 922 (ed. a 2-a).

La aceeaş pag., aceaş, notă, rîndul 14, după cuvintele: *C. judiciar*, No. 15 din 1900, a se adăoga: şi din 1902, No. 10.

La p. 278, începutul notei 1, după cuvintele: Bonnier, 219, *in fine*, a se adăoga: Cpr. Cas. rom. *C. judiciar* din 1900, No. 37.

La p. 280, nota, rîndul 26, a se citi *res*, în loc de *ree*.

La p. 285, finele rîndului 2, a se adăoga; Cas. fr. Sirey, 1901. 1. 359.

La aceeaş pag. (285), nota 4, începutul rîndului 4, după cuvintele: *Pand. Périod.* 1900. 1. 187, a se adăoga: Sirey, 1901. 1. 347.

La p. 286, finele rîndului 22, a se adăoga următoarea frasă: Vedi asupra responsabilităţei hangiilor, Trib. Colmar, D. P. 1901. 2. 303, şi *C. judiciar* din 1902, No. 24 (cu adnotaţia nostră).

La p. 290, nota 5 de la p. precedentă, rîndul 4, în loc de: *Étude th. générale de l'oblig*, a se ceti: *Étude sur la th. générale de l'oblig.*

La p. 296, finele notei 1, a se adăoga: Glasson, *Pr. civ.*, I. p. 594.

La aceeaş pag. (296), nota 5, rîndul 5, după cuvintele: Bulet. S-a 1, 1899, p. 210 şi 478, a se adăoga: Cpr. şi Cas. rom. *C. judiciar* din 1901, No. 76.

La p. 299, finele notei 2, a se adăoga: p. 351.

La aceeaş pag. (299), finele notei 3, a se adăoga: Vedi *suprà*, p. 356, *ad notam.*

La p. 312, rîndul 7, după art. 286 urm., a se adăoga: 492.

La p. 317, finele notei 1, a se adăoga: Vedi *infrà*, p. 577.

La p. 322, nota 2, rîndul 9, după cuvintele consid. de la p. 250, a se adăoga: Trib. Dolj, *Dreptul* din 1902, No. 39.

La p. 327, nota 1, a se adăoga : Cpr. Trib. Iaşi, *Dreptul* din 1901, No. 82.

La p. 349, nota 1, rîndul 8, după cuvintele : (ed. a 2-a, 1884), a se adăoga : D. Kebapci, *Pr. civ.*, V, p. 240.

La aceeaş pag. (356), nota 2, rîndul 6, după cuvintele : şi nota lui Labbé, a se adăoga: Cons. de disciplină al baroului judeţului Ilfov, şi C. Bucureşti, *C. judiciar* din 1902, No. 69; *Dreptul* din 1902, No. 71.

La p. 356, nota 4 de la p. precedentă, rîndul 3, după cuvintele : Bulet. 1886, p. 370, a se adăoga: Trib. Tecuci, *Dreptul* din 1901, No. 7.

La p. 363, nota 3, după cuvintele : *Dreptul* din 1901, No. 35, a se adăoga : şi din 1902, No. 2.

La p. 368, finele notei 2, a se adăoga : *Dreptul* din 1901, No. 8.

La p. 371, finele notei 4, a se adăoga : Veḑi asupra acestei controverse, Labbé, nota în Sirey, 89. 2. 41.

La p. 378, finele rîndului 11, a se adăoga : Veḑi *Dreptul* din 1902, No. 40 ; *C. judiciar* din 1902, No. 13 (cu adnot. noastră): No. 40 (cu adnot. D-lui C. N. Toneanu), şi No. 66 (C. Craiova). Veḑi şi *infrà*, p. 578, *ad notam*.

La p. 382, n. 1, finele rîndului 24, după cuvîntul nepublicată, a se adăoga ; Bulet. S-a II, 1900, p. 1366.

La p. 411, nota 2, a se adăoga : Veḑi *infrà*, p. 422.

La p. 416, rîndul întăi, în loc de : creditorii părţei cari au provocat, etc., a se citi : creditorii părţei care a provocat, etc.

La p. 421, finele notei 2 de la p. precedentă, a se adăoga: Veḑi *infrà*, p. 437, nota 1.

La p. 454, începutul notei 1, după cuvintele : D. P. 1901, 1. 153, a se adăoga : Sirey, 96. 1. 13 ; D. P. 97. 1. 227. Sirey. 1902. 1. 265. Veḑi şi *infrà*, p. 630, nota 6.

La p. 455, la finele notei *, a se adăoga : Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1900, p. 773 (decisie la care am luat şi noi parte).

La p. 456, finele notei 1, a se adăoga : Veḑi *infrà*, p. 515.

La p. 464, finele notei 2, a se adăoga : Veḑi şi circul. Minist. justiţiei, No. 324, din 10 ianuar 1901, reprodusă în Hamangiu (Suplement), p. 4537 urm. şi în Monit. oficial din 12 ianuar 1901.

La p. 486, nota 1, după cuvintele : t. III, p. 462, text şi nota 4, a se adăoga: Cas. rom. *C. judiciar* din 1902, No. 54.

La aceeaş pag. (486, finele notei 2), a se adăoga : Cas. rom. *C. judiciar* din 1902, No. 54.

La p. 492, finele rîndului 15, a se adăoga : Veḑi *infrà*, p. 562.

La p. 497, nota 2, rîndul 13, în loc de *Dreptul* din 1889. No. 20, a se ceti : *Dreptul* din 1899, No. 20.

La aceeaş pag. (497), finele notei 2, a se adăoga : Veḑi *infrà*. p. 577, n. 2.

La p. 498, nota 1, rîndul 8, după cuvintele: Bulet. S-a 1. 1883, p. 171, a se adăoga : Cas. fr. Répert. Dalloz, v° *Appel civil*. 1157, nota 1. Veḑi şi monografia noastră, publicată în *Dreptul* din 1902, No. 66.

La p. 499, nota 1, a se adăoga:—*Contrà*: C. Iaşi, *Dreptul* din 1902, No. 66 (cu adnot. noastră).

La p. 530, a doua notă marginală, a se ceti: casul în care aceeaş *causă* produce două acţiuni deosebite, în loc de: casul în care aceeaş acţiune, etc.

La p. 530, finele notei, a se adăoga : p. 632, nota 1.

La p. 534, rîndul 20, a se citi : Veḑi *suprà*, p. 527, n. 1, în loc de p. 525.

La p. 538, finele notei 3, a se adăoga : Veḑi şi *suprà*, p. 111.

La p. 539, finele notei 4, a se citi : *Pandektenrechts*, în loc de *Pandekten Rechts*, şi a se adăoga: Veḑi *infrà*, p. 580.

La p. 561, rîndul 23, a se citi: din punctul de vedere legislativ, în loc de : din punct de vedere, etc.

La p. 571, finele notei de la p. precedentă, se va adăoga : Cpr. şi Cas. rom. *C. judiciar* din 1902, No. 67.

La p. 614, nota, începutul rîndului 20, după p. 108, a se adăoga : Bulet. Cas. S-a II, 1898, p. 1113, şi *Dreptul* din 1898, No. 79.

La aceeaş pag. şi notă, finele rîndului 37, a se adăoga: Veḑi adnotaţia noastră, publicată în *C. judiciar* din 1902, No. 71.

La p. 661, a doua notă marginală, în loc de : Efectele condamnărei p. falşificarea sau distrugerea unei căsătorii, a se ceti: falşificarea sau distrugerea doveḑei unei căsătorii.

TABLA MATERIILOR

cuprinse în volumul al VII-le

Cartea III

TITLUL III

CAPITOLUL VIII

SECȚIUNEA VII

CAPITOLUL IX

SECȚIUNEA I

Despre înscrisuri

SECȚIUNEA II

SECŢIUNEA III

SECŢIUNEA IV

SECŢIUNEA V

APENDICE

TABLA NUMERICA A ARTICOLELOR
explicate în
VOLUMUL AL VII-lea
Codul Civil.

Procedura civilă.

Procedura penală.

Codul penal.

Codul de justiţie militară.

Codul comercial.

Constituție.

Legi speciale.

Legea Curței de casație, din 24 ianuar 1861.

Legea rurală, din 15 aug. 1864.

Decretul domnesc din 1864, pentru înființarea Consiliului de stat.

Legea din 9 iulie 1866, pentru desființarea Consiliului de stat.

Legea din 24 martie 1872, pentru administr. Domeniilor Statului.

Legiuiri vechi.

Legi străine.

Codul austriac.

Proced. civilă austriacă, din 1782.

Proced. civilă austriacă, din 1895.

Codul penal austriac.

Proiectul Codului civil german.

Codul civil german din 1896.

Legea de întroducere a Codului civil german
(Einführungsgesetz).

Codul penal german, din 1851.

Codul penal german, din 1871 şi 1876.

Procedura civilă germană.

Codul federal al obligațiilor (Elveția, L. din 1881).

Legea federală din 22 iunie 1881, asupra capacității civile.

Codul civil al Cantonului Friburg.

Codul civil al Cantonului Vaud.

Procedura civilă a Cantonului Vaud.

Formele jurămêntului.

Codul civil al Cantonului Neuchatel.

Codul de Pr. civilă grecesc, din 1834.

Codul de Pr. civilă sêrbesc.

Codul civil otoman, din 1867.

Codul civil japonez, din 1896.

Ante-proiectul Codului japonez, elaborat de prof. Boissonade.

Ante-proiectul de revisuire, elaborat de Laurent.

Codul civil fr. (Articole nereproduse în Codul nostru sau modificate).

Pr. civilă fr.

Pr. penală fr.

Codul penal francez.

Codul forestier (silvic).

Legea fr. din 1 decembrie 1900 (dreptul femeilor de a exercita profesiunea de advocat).

Vechile ordonanţe fr., din 1566 şi 1667

Legea franceză asupra alienaţilor, din 1838.

TABLA ALFABETICA SI ANALITICA

A MATERIILOR CUPRINSE ÎN VOLUMUL DE FAŢĂ [1]

A

---

[1]) Tote trimeterele indică paginele volumului ; lit. *t* insemnează text, iar *n*, nota. Pentru mai multe detaliĭ, a se vedea tablele vol. V şi VI.

B

C

F

—Dacă nici-una din părți nu-și are domiciliul în țară, formula executorie se pune de tribunalul Ilfov, 143.
—Tocmelele de munci agricole se învestesc cu formula executorie de consiliul comunal, 142.
—Și hotărîrile pronunțate de arbitri sunt învestite cu formula executorie, 505.
—Investirea cu formula executorie a unei hotărîri pronunțate în străinătate, 459 urm. V. *Autor. lucrului judecat.*
—Judecătorii români vor refusa formula executorie, de câte ori hotărîrea străină va fi în contradicere cu hotărîrea dată de un tribunal național, 459, n. 2.
—Hotărîrile străine pot fi invocate în România, ca producênd autoritatea lucrului judecat, pentru constatarea unui fapt sau unui drept, fără a fi învestite cu formula executorie, 460, t. și n. 1.
—Hotărîrile străine, privitoare la starea și capacitatea persoanelor, își produc în genere efectul lor în România, fără a fi învestite cu formula executorie (Controversă), 460.
—O hotărire străină care pronunță divorțul nu poate, însă, fi transcrisă de ofițerul stărei civile în România, fară a fi învestită cu formula executorie de judecătorii români, 462, t. și n. 1. V. *Divorț.*
—O mărturisire extra-judiciară, consemnată într'o hotărire străină, poate fi invocată în România, fără ca hotărirea străină să fi fost declarată executorie de judecătorii români, 325, n. 2. V. *Mărturisire.*
—Hotărîrile emanate de la arbitrii străini pot fi învestite cu formula executorie de judecătorii români, 467.
—Nu însă și acele emanate de la un consul străin din țara. 471 urm. V. *Consul*, *Autor. lucrului judecat*, etc.
—Actul de ipotecă, în basa căruia se face o urmărire de creditul fonciar, are el nevoe de a fi investit cu formula executorie ? 484, n. 1. V. *Credit fonciar*, *Ipotecă*, etc.
—Incheierele privitoare la învestirea unei sentințe cu formula executorie nu au puterea lucrului judecat, 484.

FORȚĂ MAJORĂ.—Casurile de forță majoră (precum trăsnetul, grindina, cutremurul, inundațiile, etc.), fiind fapte materiale, pot fi dovedite cu martori, 250.
—Proba testimonială, și în consecință și a presumțiilor, devine admisibilă, de câte-ori creditorul a perdut actul scris, ce-i servia de dovadă, prin un caz de forță majoră, 289. V. *Probă testimonială.*
—Reconstituirea prin martori sau presumțiuni a unei hotărîri distruse prin caz fortuit sau forță majoră, 292. V. *Hotărîri.*
—A unui testament, 290 urm. V. *Testament*,

FRAUDĂ.—Face în tot-deauna admisibilă proba testimonială, 266.
—Frauda ca și dolul este o chestie de fapt, 266, n. 2.
—Frauda la lege face admisibilă proba testimonială, *chiar*

G

K

L

M

N

P

—Aplicarea art. 1198 § ultim la obligațiile de împrumut de Stat, 292. V. *Imprumut de Stat.*
—Acest text nu se aplică însă la perderea prin caz fortuit a valorilor, consistând în hârtie monetă sau bilete de bancă, 292. V. *Bilete de bancă, Hârtie monetă*, etc.
—Reconstituirea prin martori sau presumțiuni a unei hotărîri judecătorești, distrusă prin caz fortuit sau forță majoră, 292. V. *Hotărîri.*
—Procedura chemărei și ascultărei martorilor (art. 185 urm. Pr. civ), 293 urm.
—Determinarea faptelor care urmează a fi stabilite cu martori, 293.
—Posibilitatea de a se reveni asupra încheerilor prin care se admite, sau se respinge proba testimonială, 293, t. și n. 2; 437, 502, 503, t. și n. 6; 504 nota.
—Depunerea la grefă a listei martorilor și plata citațiilor în termen de 5 dile, 294, t. și n. 1.
—Citarea sau înfățișarea de bună voe a martorilor la diua termenului, 295.
—Aducerea martorilor fără citații, în materie de divorț, 295, n. 1. V. *Divorț.*
—Incuviințarea unui noŭ termen pentru aducerea de noĭ martori, 295.
—Soluția acestei chestiuni în procedura germană, 295, n. 2.
—Facerea contra-probei în apel, 295.
—Amendarea martorului absent și aducerea lui prin mandat, 295.
—Executarea amendei, la care a fost condamnat martorul, prin administrație, 295, 301, t. și n. 1. V. *Administrație.*
—Scutirea martorului de amenda la care fusese condamnat, 295.
—Persoanele care pot și care nu pot fi ascultate ca martori în dreptul actual, 286.
—Apreciarea suverană a judecătorilor fondului în privința celor spuse de martorĭ, 296, t. și n. 5. Cpr. și Cas. rom. *C. judiciar* din 1901, No. 76.
—Instanțele de fond nu pot însă denatura o depunere, fără a comite o eroare grosieră de fapt și a da o hotărîre casabilă, 297 nota.
—Incapacitățile din legea vehe (eretici și evrei, etc.), 296, n. 2. V. *Israeliți.*
—Femeile pot fi martori în actele stărei civile (art. 24 C. civ.).— Vedi însă C. Caragea, partea VI, capit. 2, art. 39, 40 și Harmenopol, I, 13, § 7. V. și C. Calimach, art. 751, t. și n. 46.
—Advocatul poate fi martor în procesul în care pledează, 297. V. *Advocat.*
—El poate, însă, refusa de a mărturisi în basa secretului profesional, 297. V. *Advocat, Secret profesional*, etc.

Q

R

U

V

Z

A 2-a ERRATA

La p. 14, nota 3, rîndul 3, a se ceti : Frankfurt, în loc de Frakfurt.

La p. 376, rîndul 6 al noteĭ, a se ceti : art. 1904, în loc de : 2904.

La p. 665, nota 1, începutul rîndulu͡ĭ 6, a se citi : Bulet. S-a II-a 1899, în loc de 1099 ; şi mai departe, acelaşĭ rînd, a se citi : *Dreptul* din 1899, No. 74, în loc de : *Dreptul* din 1900, No. 74.